

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE GEOGRAFIE

GEOGRAFIA ROMÂNIEI

Comitetul de coordonare:

dr. LUCIAN BADEA, dr. DRAGOȘ BUGĂ, dr. docent GRAȚIAN CIOFLICA, dr. VASILE CUCU, dr. IOAN DONISĂ, dr. docent PETRE GĂȘTESCU, dr. ION IORDAN, dr. docent TIBERIU MORARIU, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, dr. GHEORGHE NICULESCU, dr. DIMITRIE OANCEA, dr. ION PIȘOTA, dr. docent GRIGORE POSEA, dr. ALEXANDRU SAVU, VASILE SENCU, dr. docent ION ȘANDRU, dr. VALERIA VELCEA.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

R — 79717, București, Calea Victoriei 125

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE GEOGRAFIE

GEOGRAFIA ROMÂNIEI

II GEOGRAFIA UMANĂ ȘI ECONOMICĂ

Comitetul de redacție al volumului:

dr. VASILE CUCU, dr. ION IORDAN (coordonatori); dr. DUMITRU ALEXANDRU, dr. DRAGOȘ BUGĂ, dr. CONSTANTIN HERBST, dr. DIMITRIE OANCEA; dr. IOAN POPOVICI, dr. doc. ION ȘANDRU; dr. ION VELCEA (membri).

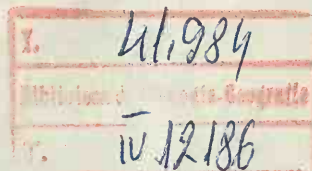

203513
B.C.U. - IASI

+ 3 hărți color

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

1984

GEOGRAPHY OF ROMANIA, vol. II, Human and economic geography

ГЕОГРАФИЯ РУМЫНИИ, том II, Экономическая география

CUPRINS

GEOGRAFIA UMANĂ ȘI ECONOMICĂ ÎNTR-O NOUĂ ETAPĂ DE DEZVOLTARE (Vasile S. Cucu)

9

1 GEOGRAFIE ISTORICĂ ȘI TOPONIMIE GEOGRAFICĂ

Coordonator DIMITRIE OANCEA

1.1.	Considerații generale (Dimitrie Oancea, Gheorghe Dragu)	15
1.2.	Geografie istorică	17
1.2.1.	Rolul cadrului geografic în viața și în istoria poporului român (Ion Băcă- naru)	17
1.2.2.	Autohtonia, permanența și continuitatea populației daco-romane și româ- nești (Gheorghe Dragu, Alexandru Tetea)	21
1.2.3.	Popularea teritoriului (Gheorghe Dragu, Nicolae Calotianu)	24
1.2.4.	Forme de organizare teritorial-administrativă (Ion Iordan, Dragoș Bugă)	26
1.3.	Toponimie geografică	30
1.3.1.	Originea poporului român și reflectarea ei în toponimie (Dimitrie Oancea, Ale- xandru Savu)	30
1.3.2.	Categorii de toponime	32
1.3.2.1.	Regionime (Gheorghe Dragu)	32
1.3.2.2.	Nume ale formelor de relief (Dimitrie Oancea)	35
1.3.2.3.	Nume ale apelor (Dimitrie Oancea, Valeria Alexandrescu)	38
1.3.2.4.	Oiconime (Alexandru Ungureanu)	41
1.3.2.5.	Hodonime (Gheorghe Dragu)	45
1.3.2.6.	Fitotoponime (Dimitrie Oancea, Valeria Alexandrescu)	46
1.3.2.7.	Zootoponime (Dimitrie Oancea)	48

2 GEOGRAFIA POPULAȚIEI

Coordonator DRAGOȘ BUGĂ

2.1.	Evoluția numerică (Niculina Baranovsky, Melinda Căndea, Aurora Crăngu, Ioana Ștefănescu)	50
2.2.	Mișcarea naturală și mobilitatea teritorială	61
2.2.1.	Mișcarea naturală (Constanța Rusenescu)	61
2.2.2.	Mobilitatea teritorială (Niculina Baranovsky)	67

2.3.	Repartiția teritorială	74
2.3.1.	Densitatea totală (Niculina Baranovsky, Melinda Căndea, George Erdeli) . . .	74
2.3.2.	Densitatea agricolă (Ioana Ștefănescu)	79
2.4.	Structura	82
2.4.1.	Structura pe sexe și grupe de vîrstă (Niculina Baranovsky, Aurora Crîngu) . . .	82
2.4.2.	Structura pe naționalități (Dragoș Bugă)	88
2.5.	Resursele de muncă	90
2.5.1.	Populația în vîrstă de muncă (Aurora Crîngu, Niculina Baranovsky)	90
2.5.2.	Populația activă (Ludmila Panaite, Maria Chișu)	96
2.5.3.	Populația ocupată (Ioana Ștefănescu)	100
2.6.	Populația și dezvoltarea social-culturală (Dragoș Bugă)	103

3 GEOGRAFIA AȘEZĂRILOR UMANE

Coordonator VASILE S. CUCU

3.1.	Așezările umane — categorii geografice fundamentale (Vasile S. Cucu) . . .	120
3.2.	Evoluția rețelei de așezări (Ion Băcănar, Ștefan Olteanu)	124
3.3.	Așezările urbane	137
3.3.1.	Dinamica și căile de creștere a orașelor (Petre Deică, Melinda Căndea, George Erdeli)	137
3.3.2.	Mărirea orașelor (Petre Deică)	149
3.3.3.	Baza economică a orașelor (Ioan Ianoș)	159
3.3.4.	Ierarhia social-economică și tipologia funcțională a orașelor (Vasile S. Cucu, Petre Deică, Alexandru Ungureanu)	164
3.3.5.	Esența, formele și factorii urbanizării (Ion Șandru, Vasile S. Cucu, Petre Deică)	170
3.4.	Așezările rurale	173
3.4.1.	Tipuri de așezări rurale — mărime, formă, structură și textură (George Erdeli) . . .	173
3.4.2.	Casa românească țărănească (Dimitrie Oancea)	182
3.4.3.	Locuințe și gospodăriile (cu funcții) temporare (Ioan Popovici)	183
3.4.4.	Tipuri funcționale de așezări rurale (Vasile S. Cucu, Melinda Căndea)	186
3.5.	Forme regionale de habitat (George Erdeli)	194
3.6.	Dispersia așezărilor (Ion Jordan)	198

4 DEZVOLTAREA SOCIAL-ECONOMICĂ

Coordonator IOAN POPOVICI

4.1.	✓ Diversitatea și potențialul economiei al condițiilor și resurselor naturale, importanța lor în economia națională (Ion Velcea)	201
4.2.	Economia în perioadele presocialiste	206
4.2.1.	Economia României pînă la primul război mondial (Constantin Mocanu)	206
4.2.2.	Economia în perioada interbelică (Ioan Popovici)	209
4.3.	Dinamica și modernizarea structurii economiei socialiste (Ioan Popovici, Cezar Popescu)	211
4.4.	Dezvoltarea economico-socială a României în perioada 1930—1990 și în perspectiva anului 2000 (Florica Bordan)	213

Coordonatori: ION IORDAN, DUMITRU ALEXANDRU

5.1.	Caracterizare generală (Alexandra Ghenovici)	217
5.2.	Industria extractivă (Dimitrie Oancea)	222
5.3.	Industria energetică (Lidia Bălăuță, Aurora Crângu)	226
5.4.	Industria metalurgiei feroase (industria siderurgică) și metalurgiei neferoase (Claudiu Giurcăneanu)	238
5.5.	Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor (Dimitrie Oancea)	247
5.6.	Industria chimică (Ioan Ianoș, Iuliana Pop)	256
5.7.	Industria materialelor de construcții (Constantin Mocanu)	265
5.8.	Industria lemnului (Ioan Ianoș)	270
5.9.	Industria celulozei și hirtiei (Maria Radu)	276
5.10.	Industria textilă și a confecțiilor (Sorina Vlad)	280
5.11.	Industria pielăriei, blănăriei și încălțăminte (Maria Glăja)	287
5.12.	Industria alimentară (Alexandra Ghenovici)	292
5.13.	Alte ramuri (Alexandra Ghenovici)	299
5.14.	Factori și criterii în repartizarea geografică a industriei (Ioan Popovici, Aurora Crângu, Lucreția Mănescu)	302
5.15.	Tipologia și regionarea industriei (Nicolae Caloianu, Dumitru Alexandru)	305

Coordonatori: ION IORDAN, ION VELCEA

6.1.	Categoriile de utilizare a terenurilor (Ion Velcea)	313
6.2.	Terenurile agricole	314
6.2.1.	Relațiile dintre condițiile naturale și utilizarea agricolă a terenurilor (Ion Iordan)	314
6.2.2.	Agricultura	316
6.2.2.1.	Caracterizare generală (Ion Velcea)	316
6.2.2.2.	Forța de muncă (Florica Bordânc)	318
6.2.2.3.	Modernizarea agriculturii (Florica Bordânc)	320
6.2.2.4.	Structura terenurilor agricole (Gheorghe Iacob)	329
6.2.2.4.1.	Terenurile arabile (Gheorghe Iacob)	330
6.2.2.4.2.	Terenurile viticole (Sorina Vlad)	351
6.2.2.4.3.	Terenurile pomicole (Ion Iordan)	365
6.2.2.4.4.	Pășunile și fânețele naturale (Florica Bordânc)	377
6.2.2.5.	Creșterea animalelor	381
6.2.2.5.1.	Creșterea bovinelor, porcinelor, ovinelor, caprinelor, cabalinelor (Ludmila Panait, Maria Chișu)	382
6.2.2.5.2.	Avicultura (Ion Iordan)	390
6.2.2.5.3.	Apicultura (Ion Velcea)	393
6.2.2.5.4.	Sericicultură (Victor Ardelean, Sorina Vlad)	395
6.2.2.5.5.	Piscicultura și pescuitul (Petre Negoescu)	397
6.2.2.6.	Zone și tipuri geografice de agricultură (Ion Iordan)	405
6.3.	Terenurile forestiere	408
6.3.1.	Pădurile (Ion Velcea)	408
6.3.2.	Economia forestieră (Grigor Pop)	412
6.4.	Alte categorii de terenuri (Ion Iordan, Ioan Ianoș)	415

7 GEOGRAFIA CĂILOR DE COMUNICAȚIE ȘI TRANSPORTURILOR

Coordonator: DRAGOȘ BUGĂ

7.1.	Caracterizare generală (Nicolae Djamo)	418
7.2.	Căile ferate și transportul feroviar (Dragoș Bugă, Nicolae Djamo)	420
7.3.	Drumurile și transportul rutier (Aurel Maier)	428
7.4.	Transporturile fluviale și maritime (Alexandra Ghenovici)	436
7.5.	Transporturile aeriene (Zenovia Rusla, Dragoș Bugă)	442
7.6.	Alte tipuri de comunicație și transporturi (Aurel Maier)	446

8 GEOGRAFIA COMERȚULUI ȘI A LEGĂTURILOR ECONOMICE EXTERNE

8.1.	Comerțul interior (Claudiu Giurcăneanu)	449
8.2.	Dinamica și structura legăturilor economice externe (Alexandra Ghenovici, Sorina Vlad)	453

9 GEOGRAFIA TURISMULUI

9.1.	Potențialul turistic și taxonomia turistică (Ion Iordan)	461
9.2.	Organizarea și dezvoltarea turismului ([Cazimir Swizewski], Ion Istrate)	464
9.3.	Forme de turism (Șerban Dragomirescu, Ion Istrate, Silviu Truși)	466
9.4.	Marile regiuni turistice	469
9.4.1.	Litoralul Mării Negre și Delta Dunării (Melinda Căndeș, George Erdeli, Ioan Popovici)	469
9.1.2.	Carpații Orientali (Nicolae Ciangă, Gheorghe Iacob)	477
9.4.3.	Carpații Meridionali (Ioan S. Gruescu, Ion Istrate)	485
9.4.4.	Munții Banatului (Ion Istrate, Silviu Truși)	489
9.4.5.	Munții Apuseni (Gheorghe Iacob)	492
9.4.6.	Zone recreative urbane și periurbane; alte areale turistice (Ion Nicolae)	496

10 ASPECTE GEOGRAFICE ALE SISTEMATIZĂRII TERITORIULUI ȘI ALE PROTECȚIEI MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR

10.1.	Premise istorico-sociale, economice și politico-legislative (Veselina Urucu)	500
10.2.	Probleme ale sistematizării teritoriului și localităților (Veselina Urucu, Nicolae Ciangă, Melinda Căndeș, George Erdeli, Petre Dan Idu)	504
10.3.	Protecția mediului înconjurător (Veselina Urucu)	510

11 GRUPAREA JUDEȚELOR DUPĂ CRITERII DE SIMILARITATE SOCIAL-ECONOMICĂ (Vasile S. Cucu) 514

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	527
CONTENTS	537
СОДЕРЖАНИЕ	541

GEOGRAFIA UMANĂ ȘI ECONOMICĂ ÎNTR-O NOUĂ ETAPĂ DE DEZVOLTARE

Dezvoltarea social-economică de ansamblu a țării noastre, mutațiile teritoriale deosebit de active din ultimele decenii, sarcinile majore izvorâte din programele naționale adoptate în acest timp, dezvoltarea în general a geografiei pe plan mondial sînt realități care au imprimat geografiei românești noi direcții și orientări metodologice și de cercetare.

Volumul al doilea al tratatului de geografie a României demonstrează eficiența cercetării geografice la cunoașterea realităților concrete, materiale și umane, ale teritoriului țării, participarea activă, alături de alte științe, la elaborarea de analize și prognoze, la realizarea obiectivelor în profil teritorial. Structura și conținutul acestui volum reliefează calitățile noi ale cercetării geografice, ale geografiei umane și economice îndeosebi.

În deceniile șapte și opt, în raport direct cu obiectivele dezvoltării social-economice a țării și îndeosebi cu sarcinile dezvoltării în profil teritorial, ale sistematizării teritoriului și localităților și dezvoltării armonioase a tuturor zonelor țării, noțiunea însăși de geografie economică a căpătat un înțeles mult mai larg, sfera de acțiune a cercetării economico-geografice s-a diversificat și restructurat în geografia umană și economică. O astfel de restructurare este rezultatul creșterii impetuoase și în timp foarte scurt a rolului factorilor sociali în geografie, în general, și îndeosebi a rolului populației și habitatului uman. Restructurarea sferei de acțiune a geografiei economice are astfel un caracter profund obiectiv, evidențiind faptul că între dezvoltarea economică și evoluția populației există o permanentă intercondiționare. Problemele populației sînt în esența lor probleme ale dezvoltării economice și sociale, așa cum și analiza obiectivelor (structurilor) economice impune mai întîi o cunoaștere a tuturor implicațiilor determinate de rolul factorului uman.

Geografia umană și economică modernă, ca o știință ce gravitează activ spre științele sociale, a depășit simțitor stadiul constatărilor, orientîndu-se în permanență spre înțelegerea profundă a realității înconjurătoare influențate de presiunea umană și, în consecință, avînd o participare activă la acțiunea de remodelare, restructurare și optimizare a spațiului geografic, în folosul direct al colectivităților umane.

Spațiul geografic este astfel un spațiu profund modificat de om, puternic umanizat, fapt ce duce la reducerea accentuată a gradului de dependență al dezvoltării de natură. Prin cele două mari componente ale sale, geografie umană și economică, prin

intermediul activității economice propriu-zise și, ca urmare, a presiunii factorului uman asupra componentelor fizico-geografice, științele geografice evidențiază căile moderne de integralitate, legăturile organice și interacțiunea permanentă dintre societate și natură.

Prin conceptul de geografie umană și economică se reafirmă locul bine definit în geografia românească a disciplinelor sale de bază, ca „geografia industriei”, „geografia agriculturii”, „geografia resurselor”, „geografia schimburilor”, precum și continutul nou, superior față de trecut, al ramurilor și subramurilor sale de incontestabilă aplicabilitate practică, cum sînt „geografia populației”, „geografia așezărilor urbane”, „geografia așezărilor rurale” sau „toponimia geografică”.

Afirmarea locului pe care îl ocupă populația și habitatul uman în geografie asigură totodată orientarea cu precădere a geografiei moderne spre domeniile sociale, impune pentru fiecare dintre disciplinele geografice abordarea omului (în înțelesul larg de colectivitate) ca factor modelator conștient al naturii, continuu producător și mare consumator. Cunoașterea și înțelegerea acestora conduc cercetarea geografică la căutarea unor soluții în ceea ce privește raportul optim între relațiile om — natură, la reliefarea raporturilor ce se creează la un moment dat între populație, producție și consum la nivelul marilor unități teritorial-administrative, al zonelor geografice naturale ori funcționale.

Pornind de la recunoașterea acestor realități în geografia românească, în afară de abordările științifice de mult consacrate, o deosebită atenție capătă studiul geografic al aspectelor legate de:

- a) rolul colectivității umane, ca factor de presiune asupra mediului înconjurător;
- b) rolul crescînd de consumator al colectivității umane (în special din marile aglomerații urbane);
- c) colectivitatea umană, ca factor modelator conștient al structurilor fizice ale naturii.

În asemenea viziune este firesc ca populația și problematica sa, ca factori de dezvoltare, să se impună în mod obiectiv în analizele și modelele cercetării științifice cele mai avansate, ținînd în permanență seama de echilibrul relației dintre populație și dezvoltarea economică și socială.

Activitatea geografică românească, desfășurată consecvent în spiritul obiectivelor sociale, a creat premisele depășirii în geografie a unor vederi cu nuanțe preponderent naturalist-simpliste, asigurînd analiza problemelor într-o perspectivă multi- și interdisciplinară, în cadrul căreia punctele de vedere ale științelor naturii, științelor economice, politice, sociologice și umaniste să se completeze reciproc și să favorizeze tratarea lor aprofundată, eficientă sub toate aspectele.

Recunoașterea factorului uman ca variabilă centrală a dezvoltării reafirmă totodată realitatea concretă a componentelor structurii fizico-geografice a teritoriului, în care colectivitatea umană trăiește și își desfășoară activitatea, relațiile de solidaritate și reciprocitate între structurile fizice, geodemografice și tehnologice. Geografia umană și economică românească, prin metodologia ei, impune cunoașterea aprofundată a particularităților naturale ale teritoriului studiat, importanța poziției geografice în sensul larg al funcționalității proprii și al complexului teritoriilor funcționale, cunoașterea reliefului, apelor, climei, diferențierilor lor teritoriale, pe scurt, cunoașterea tuturor acestor factori — cadru al vieții umane — care sînt implicați în permanență în procesul dezvoltării, în general, al unei noi calități a vieții, în particular.

În promovarea conceptului geografiei umane și economice, o amploare deosebită în geografia românească au luat-o în deceniile șapte și opt cercetările științifice din domeniul așezărilor umane. Prin multiplele aspecte pe care le abordează, geografia așezărilor umane — habitatul urban și rural — se prezintă drept punte de legătură a tuturor ramurilor geografiei. Așezările umane se afirmă activ prin poziția lor în concentrarea producției materiale (aspecte abordate de geografia economică), a majorității categoriilor de activitate neproductivă (geografia schimburilor, geografia serviciilor și consumului etc.) și bineînțeles ca reședință a oamenilor (geografia populației). Așezările umane, indiferent de dimensiune, formează astăzi epicentrul tuturor acțiunilor sociale, acțiuni cu puternice implicații în mediul înconjurător.

Capitolele de geografie umană din tratatul de geografie a României, precum și alte lucrări de acest gen din literatura geografică românească reflectă complexitatea și dinamica structurilor și relațiilor din realitatea înconjurătoare, pun un accent deosebit pe diferitele aspecte ale presiunii umane asupra mediului înconjurător.

Presiunea umană capătă astăzi forme specifice și intensități variate, devenind un factor prezent și deloc neglijabil și în țara noastră. De reamintit în acest sens este presiunea exercitată în ultimul secol asupra resurselor funciare și asupra pădurilor. Despăduririle din Cîmpia Română, din Piemontul Getic, din Podișul Moldovei etc. au dus, acum o jumătate de secol, la un dezechilibru ecologic, la care se adaugă procesele de eroziune a solului, stepizarea, aridizarea climei etc. și, în ultimă instanță, sărăcirea regiunilor respective. Într-o manieră similară s-a exercitat presiunea umană asupra terenurilor agricole. Extinderea spațiilor destinate construcțiilor de locuințe, exploatarea miniere, întreprinderilor economice, drumurilor, depozitelor, aeroporturilor, spațiilor de agrement etc. au scos din circuitul agricol și ecologic un procent tot mai ridicat din suprafața țării, deseori terenuri dintre cele mai fertile. La pierderea totală a acestor suprafețe se adaugă transformarea lor, de obicei, în surse de poluare.

O expresie poate dintre cele mai concludente a presiunii umane o constituie evoluția actuală a fenomenului urban în ansamblu, dar mai ales în cadrul diferitelor regiuni.

Rolul factorului uman se afirmă, de asemenea, direct sau indirect, prin modul în care sînt repartizate consumurile în teritoriu. Orașele mari ale României, ca și cele mijlocii, au devenit mari consumatoare de bunuri materiale aduse, nu rareori, din zone îndepărtate. Orașele consumă în prezent cantități mari de materii prime, produse agricole, energie, forță de muncă etc.

Consumul ridicat al unor centre intră adesea în contradicție cu puterea lor productivă și mai ales cu posibilitățile de care dispun teritoriile înconjurătoare. Din această cauză cunoașterea aprofundată a resurselor de care dispune la un moment dat o zonă este o problemă și o preocupare esențială pentru organele care planifică dezvoltarea teritorială, iar geografia, mai mult ca oricare altă știință, contribuie efectiv la rezolvarea acestei sarcini prioritare.

Elemente calitativ superioare caracterizează geografia umană și economică prin modul de abordare al producției, repartizării forțelor de producție în teritoriu, dezvoltării în profil teritorial în ansamblu. În acest context, au căpătat noi dimensiuni metodologice abordările industriei și agriculturii și în speță legăturile de producție. Lucrările de geografie realizează mult mai pregnant impactul dintre creșterea economică și cea demografică, caracterul integrat al industriei și agriculturii în profil teritorial, expresia impactului dintre aceste procese date prin raportările pe locuitor și în valori globale.

Multiple aspecte ale producției sînt din ce în ce mai mult corelate cu consumul, fapt ce apropie considerabil geografia, prin întreg arsenalul său de probleme și metodologie ei, de realitatea concretă, stimulînd cercetarea geografică regională pe temeiurile principiului adaptabilității la realitatea materială locală.

Sînt din ce în ce mai active metodele moderne de analiză a creșterii economice în ansamblu și reflexul lor teritorial, multiplele aspecte ale decalajelor economice, căile de lichidare a decalajelor față de țări cu economii mai avansate ș.a. Un loc aparte în acest sens îl dețin preocupările de ierarhizare social-economică a județelor, de corelație între procesul de creștere economică și evoluția nivelului de trai.

Capitolele de geografie umană și economică din tratatul de geografie și alte lucrări de acest gen elaborate în ultimul timp promovează în geografia românească un domeniu prioritar, care se conturează într-o disciplină geografică de anvergură deosebită, respectiv geografia resurselor. Lucrări de sinteză regionale sau de ramură stimulează orientarea activă spre diversele compartimente ale geografiei resurselor, abordarea într-o nouă viziune, într-un sens mult mai larg și concret a însuși conceptului de „resursă”.

Noțiunea de resursă vizează astfel o multitudine de situații și factori, dintre care cei mai importanți se exprimă prin resurse umane, resurse de echipare, resurse instituționale ș.a., foarte greu a fi disociate. Pentru ca o resursă naturală să capete semnificație economică trebuie mai întîi să fie supusă activității echipării tehnice a muncii, a tehnologiei în general. În această accepțiune, conceptul de resursă naturală se schimbă de la epocă la epocă, de la o regiune la alta.

Prin componentele ei, geografia umană și economică aduce o gîndire superioară asupra relațiilor dintre mediu, resurse, tehnologii și satisfacerea cerințelor fundamentale ale omului. Ea reliefează capacitatea inventivă a oamenilor, capacitatea de a folosi orice resursă și condiții locale, de a face pe cît posibil o reciclare a resurselor regenerabile. Pe acest fond larg de preocupări se înscrie și orientarea spre stimularea dezvoltării industriei mici și artizanale. Este vorba în esență de o trecere calitativ superioară de la înțelegerea tradițională asupra mediului înconjurător la un nou concept asupra spațiului geografic, funcționalității diferitelor lui compartimente.

Se reactivează, astfel, o veche și permanent nouă ramură a geografiei românești, respectiv geografia regională, care vizează, în etapa actuală, mai ales definirea și stabilirea relațiilor noi ce se formează între compartimentele teritoriale naturale și structurile social-economice și geodemografice.

Abordarea regională capătă valențe noi, fundamentînd necesitatea obiectivă a recunoașterii ca unitate de bază spațială de la care se pot realiza analizele complexe social-economice, a unităților primare care nu pot fi altele decît județele, orașele și comunele, unități cu variate structuri naturale, economice și sociale. Studiile în această direcție atestă, prin fundamentări științifice, faptul că județele, în practica și experiența românească, reprezintă unități teritoriale complexe din punct de vedere economic și social-cultural, echilibrate ca suprafață, număr de locuitori și potențial economic. Organizarea administrativă pe județe asigură valorificarea la un nivel superior a resurselor materiale de pe întreg cuprinsul țării, în scopul ridicării bunăstării întregului popor.

Dezvoltarea ascendentă a județelor, orașelor și comunelor a determinat și determină mutații economice de amploare deosebită, reliefind prioritatea unor structuri social-economice în ansamblul teritoriului țării.

Se evidențiază, în acest fel, în abordările geografice regionale, rolul structurilor social-economice (structurile integrate agricultură — industrie), se reconsideră importanța structurilor rețelei de așezări, sistemelor de așezări, fenomene de importanță deosebită în dezvoltarea social-economică în profil teritorial, în dezvoltarea armonioasă a întregului teritoriu. Multiple sînt în acest sens lucrările de sinteză și regionale, care marchează rolul social-economic al orașelor de diferite categorii de mărime și îndeosebi al orașelor mari, a căror sferă de influență se resfrînge în zone ce depășesc considerabil limitele administrative.

În cercetarea geografică umană și economică contemporană din România capătă noi dimensiuni abordarea cantitativă, latură indispensabilă dezvoltării geografiei moderne, ceea ce asigură a ancorării cercetării fundamentale și practice în realitatea social-economică a țării.

Enumerarea cîtorva elemente care caracterizează nivelul gîndirii geografiei umane și economice în țara noastră oferă prilejul prefigurării obiectivelor majore care trebuie să stea în atenția cercetării și învățămîntului geografic. Cum însă problematica volumului II din Geografia României oferă o bază extrem de bogată — analize, sinteze și chiar prognoze pe diverse domenii ale geografiei umane și economice — însușirea lor într-o asemenea prezentare ar deveni prea îndrăzneală. Este de reținut totuși faptul că progresul tehnico-științific, în plină desfășurare, solicită cercetarea geografică la rezolvarea eficientă și operativă a numeroase sarcini concrete, de unde nevoia unei continue perfecționări a metodologiei sale pe diferite componente.

Înțelegerea semnificațiilor și implicațiilor cerințelor autogestiunii și autoaprovizionării teritoriale face ca cercetarea geografică să ia cu mai multă autoritate în considerație necesitatea recunoașterii în cadrul fiecărei zone geografice, dimensionate de multitudinea manifestărilor omenesti, a acelor manifestări care dau conținutul funcțional unității sau unităților respective. În acest sens, orice unitate fizico-geografică nu poate fi înțeleasă independent de prezența și manifestările colectivităților umane. Mai mult, metodologia geografiei umane și economice are menirea de a aprofunda cunoașterea proceselor și structurilor umane, de care depinde, în final, nivelul de viață al populației.

Promovarea cu consecvență a cercetărilor regionale, în scopul asigurării dezvoltării armonioase a tuturor zonelor țării, raportarea valorilor direct la om, la structurile colectivității umane, asigură eficiența cunoașterii proceselor și structurilor social-economice. În acest fel se elimină menținerea unor tendințe de descriptivism, se argumentează științific eficiența social-economică a investițiilor, a strategiilor de planificare, în vederea folosirii raționale atât a resurselor naturale, cît și a resurselor umane.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GEOGRAFIE ISTORICĂ ȘI TOPONIMIE GEOGRAFICĂ

1.1. Considerații generale

Afirmându-se ca discipline ale geografiei în perioade diferite, geografia istorică și toponimia geografică au adus contribuții însemnate la lămurirea a numeroase probleme privitoare la pământul și poporul român.

Geografia istorică s-a bazat pe folosirea unei metodologii combinate și complexe cu ajutorul căreia s-au analizat multe probleme care priveau societatea daco-romanilor, în diferite perioade istorice. Astfel de cercetări au fost introduse în geografie de către Simion Mehedinți, promovate apoi de Emm. de Martonne, George Vâlsan și continuate de C. Brătescu, Vintilă Mihăilescu, I. Conea, N. Al. Rădulescu, Marin Popescu-Spineni și alții.

Toponimia geografică se dezvoltă constant ca știință în sistemul geografiei românești încă de la începuturile geografiei moderne. Mai întâi George Vâlsan (1938) enunță cu claritate și concizie principalele probleme ale noii discipline. În perioada dintre deceniile patru și șapte, ale secolului XX, contribuții valoroase la dezvoltarea cercetărilor a adus I. Conea (1960), prin fundamentarea și mărirea importanței toponimiei geografice între părțile constitutive ale geografiei.

Cercetările de geografie istorică au avut în vedere și au adus contribuții de seamă la evidențierea activității omenești, deci a societății, în funcție de tehnicile pe care le-a avut la dispoziție și de relațiile de producție, în epoci mai îndepărtate sau mai apropiate de zilele noastre.

Analiza prin prisma și cu ajutorul metodelor geografiei a urmelor lăsate în peisaj a dus la reconstituirea unor peisaje din trecut, pe baza documentelor istorice sau cartografice. Întotdeauna, însă, influența reciprocă dintre natură și om, înscrisă în peisaj sau reconstituită pe bază de documente, a fost completată prin observații de teren.

Așa de exemplu, la stabilirea realităților cu privire la localizare, întindere și hotare, la drumuri, locul cetăților, populație, funcție istorică și economică a unora dintre cele mai vechi organizații politico-administrative ale românilor, țările, s-a ajuns pe baza interpretării documentelor istorice și cercetărilor de teren.

Țara Loviștei, consemnată documentar la 1233 — ca „*terram ... Loystha vocatam, ab aqua Lothur vocata, que fluit ad aquam Olth*”, avind circa 40 de sate — cuprindea nu numai regiunea de la confluența Lotrului cu Oltul, ci, așa cum au dovedit-o cercetările de geografie istorică, ea se întindea de o parte și de alta a Oltului, incluzând cele două depresiuni intramontane, a Titeștilor și a Lotrului, precum și toți munții din jur (I. Conea, 1935).

Interpretarea faptelor istorice a dus și la stabilirea altor adevăruri de inestimabilă valoare, cu privire la aceleași țări, și anume că ele se întindeau, în cele mai multe cazuri, de o parte și de alta a Carpaților, cuprinzându-i pe aceștia, cu versantele lor nordice și sudice, estice și vestice, între limitele lor.

Țara sau cnezatul lui Litovoi — menționat în seris la 1247, în Diploma cavalerilor ioaniți, „... *terra kenezatus Lytuoy woiavode*” — cuprindea și „*terra Harszoc*” =

„Țara Hațegului”, întinzându-se din cîmpia dunăreană pînă în valea Streiului, deci și peste Carpați, așa cum, din cea mai adîncă antichitate, dacii stăpîneau și trăiau pe cei doi versanți ai Carpaților. Țara Severinului — consemnată în scris la 1230 — cuprindea și ea regiuni variate, munți, văi mai înguste sau mai largi, depresiuni, părți de cîmpie. La începutul secolului XII (1120), ocolul Cimpulungului Moldovenesc includea și Țara Dornelor, abia la 1352 devenind ascultător de Moldova, dar cu o autonomie fermă, existentă și la începutul secolului XVIII, cum menționa Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae* (1716). În secolele XVII și XVIII, voievodatul sau Țara Maramureșului cuprindea și voievodatul Oașului, alcătuit din 16 sate. Așadar, întinderea unora dintre cele mai vechi organizații politice pe ambele versante ale Carpaților este multimilenară, fie că au fost mari stăpîniri, ca aceea a statului dac centralizat și independent al lui Burebista și Decebal, fie organizații politice mai mici, în timpul evului mediu.

În ansamblul lor, cercetările de geografie istorică au demonstrat că niciodată Carpații nu s-au comportat ca un zid, ci această mare unitate geografică a avut, dintotdeauna, rol de unire și de cimentare a populației autohtone în depresiuni și pe plaiuri (Simion Mehedinți, *Prefață la Țara Loviștei*, de I. Conea, 1935).

De asemenea, valea Dunării — prin potențialul de locuire a deltei, bălții și luncii și prin locuirea efectiv permanentă, atît în timpurile străvechi, cît și astăzi — a avut ca principal rol apărarea și conservarea populației românești riverane și rol similar cu acela al Carpaților și al codrilor în perioada migrațiilor (I. Conea, 1968). Faptul este dovedit, între altele, și de repartiția geografică a *grădiștilor* — martori de eroziune — prezente pe toată valea Dunării, acestea fiind dintotdeauna puncte de locuire, unele avînd chiar și întărituri din lemn și pămînt, materiale aflate din abundență (I. Conea, 1974).

Influențele reciproce natură—societate o-menească pot fi evidențiate și dovedite și cu ajutorul studiului reliefului în scopuri antropogeografice. Cercetarea reliefului antropic poate furniza date prețioase asupra aprecierii cantitative și calitative a populației. Cercetarea de pe pozițiile geografiei istorice a celor circa 6 000 de gorgane de la

est și sud de Carpați, ridicate începînd cu mileniul II î.e.n., a arătat că acestea sînt opera unei populații cu o densitate apreciabilă; de asemenea ele dovedesc popularea regiunilor de cîmpie, în primul rînd, și a regiunilor de deal, în al doilea rînd, și sînt, în majoritate, elemente (semne) de hotar, unele avînd și rol funerar. Cu ajutorul gorganelor s-a putut reconstitui limita pădurilor și etapele retragerii acesteia (defrișărilor), ele dovedind, în ansamblul lor, o viețuire continuă a elementului autohton și o viață economică organizată, păstrată și transmisă din generație în generație (N. Al. Rădulescu, 1969).

Din cercetările întreprinse reiese că geografia istorică a avut și are un rol de mare însemnătate în ceea ce privește cunoașterea unor probleme, ca : popularea teritoriului țării din cele mai vechi timpuri, fazele de populare, mișcările de populație între diferite regiuni, adică osmoza elementului uman în întreg spațiul național, de unde unitatea limbii, artei, culturii, obiceiurilor, portului, construcțiilor etc.

De asemenea, cercetările de geografie istorică au contribuit la lămurirea problemelor transhumanței, păstoritului, drumurilor comerciale locale, regionale și naționale etc.

Analiza izvoarelor scrise ale antichității, a descoperirilor arheologice, a documentelor istorice scrise din întregul ev-mediu (deci a documentelor emise de cancelariile țărilor românești — Moldova, Muntenia, Transilvania) și interpretarea acestora prin prisma geografiei au contribuit nu numai la dovedirea existenței, din cele mai vechi timpuri, și continuității unor entități politice și administrative (cnezate, voievodate, țări), ci și a așezărilor permanente cu caracter rural și urban, ocupațiilor (agricultură, creșterea animalelor, pescuit, minerit, albinărit, cărăușie, meșteșuguri), hotarelor etc.

Toponimia, ca disciplină a numirilor geografice, a cunoscut un proces de dezvoltare, ajungînd la o structură complicată din a cărei descifrare se desprind concluzii de o inestimabilă valoare sub raport istoric, geografic, lingvistic, etnografic etc. Ea constituie o sinteză concentrată a unor caracteristici fizico-geografice ale scoarței terestre și, în același timp, un fel de registru, mai întîi rostit și apoi consemnat în scris, al faptelor și evenimentelor sociale, adevărate mărturii documentare.

Ca sistem de referință, ansamblul numirilor geografice a fost creat și utilizat de oameni în raporturile lor sociale și cu mediul înconjurător. Toponimia reprezintă un adevărat înveliș al Terrei, abstract și totuși concretizat prin motivația materială a obiectelor, fenomenelor sau faptelor geografice, care au generat numirile geografice, într-un sistem ierarhizat.

Prin multitudinea de aspecte pe care le conține, ca rezultat al acțiunilor spontane și empirice ale oamenilor, toponimia nu mai este un simplu mijloc de orientare de care ne servim în spațiul geografic, ci a devenit obiectul de cercetare al unei noi științe, omonime, știință de contact, dar de-sine-stătătoare, situată între domenii de cercetare cu interferențe vizibile.

Sub aspect metodologic, toponimia operează cu *apelativele* (*numele geografice comune*), care constituie *terminologia geografică*, și cu *toponimele* (*numele geografice proprii*), care desemnează obiecte și fenomene geografice de mărimi și importanță diferite și care constituie *nomenclatura geografică*.

Analiza toponimiei din oricare zonă geografică a țării permite observația că apelativele constituie sursa principală de formare a numirilor geografice, în special cele mai vechi fiind constituite astfel. În ceea ce privește termenii geografici (apelativele), se disting mai multe categorii, după origine și utilizare. Cea mai însemnată este cea a termenilor populari, care au o substanțială participare la formarea numirilor geografice.

Pe lângă apelative, în sfera largă a onomasticii un rol important revine antroponimiei, care, prin diferite mijloace interne ale limbii și sub diferite forme, a pătruns masiv în toponimie. Studiarea lor a permis corelarea pentru identificare sau precizare a unor areale în care s-au produs fenomene de roire a populației satelor sau de migrare pe distanțe mai mari, asupra cărora documentele istorice nu oferă indicii.

Ca reflectare a relațiilor sociale, toponimele își au viața lor și astfel pot fi folosite în sprijinul demonstrării existenței, vechimii, trăsăturilor unor fenomene și fapte petrecute în timp, ceea ce confirmă valoarea lor documentară. Este adevărat că vechimea toponimelor, relativă în majoritatea cazurilor, poate fi stabilită cu ajutorul documentelor istorice, cartografice sau textelor scrise,

dar cea reală este, în mod sigur (cu excepțiile care confirmă regula), anterioară atestării documentare, ca și obiectele geografice denumite, mai ales când acestea sînt rezultate din activitatea antropică.

Cercetările din domeniul celor două discipline — geografia istorică și toponimia geografică — s-au împletit, avînd în vedere că amîndouă sînt discipline de contact, care coroborează rezultate puse la îndemînă de diferite științe, analizîndu-le de pe pozițiile și cu metodele geografiei.

Cercetările de geografie istorică și toponimie geografică au demonstrat că elementul uman a fost omogen și prezent peste tot, în spațiul carpatic, pontic și dunărean al daco-romanilor, încă din cea mai adîncă antichitate, indiferent de numărul său. Locuirea de către daci și geți, apoi de daco-romani, a regiunilor de cîmpie, deal, podiș, a văilor și depresiunilor, a culmilor domoale ale Carpaților este dovedită de bogăția și varietatea toponimiei românești.

Avînd un loc și un rol însemnat în cadrul geografiei, geografia istorică și toponimia geografică au contribuit și vor contribui, prin cercetări făcute pe teritorii mai mici sau mai mari, la găsirea a tot mai multe și noi argumente pentru istoria scrisă și ne-scrisă a daco-romanilor, pentru autohtonitatea și continuitatea lor în spațiul multimilenar alcătuit din elemente dunărene, carpatice și pontice.

1.2. Geografie istorică

1.2.1. Rolul cadrului geografic în viața și în istoria poporului român

Trecutul multimilenar al poporului român, așa de bogat în acțiuni istorice și de original în acte de cultură și de civilizație, ilustrează o amplă implicare a naturii în dinamica și descifrarea retrospectivă a faptelor de viață socială la Dunărea inferioară. Puține popoare în lume pot demonstra, așa cum hotărît poate s-o facă poporul român, o existență activă, izvorită din actul permanent și din înecunarea afirmării de sine, susținute, deopotrivă, de istoria însăși și de conlucrarea ei constructivă cu însușirile geografice ale pămîntului românesc.

Puternicia întrepătrundere a legăturilor societăților autohtone cu natura cadrului

geografic, suportul de totdeauna al vieții lor materiale, și legăturile susținătoare de progres, definite de K. Marx drept factori de „structură economică” cu rol de determinare, conferă vestigiilor conservate în tipurile de habitat din spațiul nostru geografic caracterul unor documente vii și de intensă încărcătură istorică.

La definirea pământului Daciei (carpatice, dunărene și pontice) participă deopritivă munți (30 %), dealuri și podișuri (37 %), cîmpii (30 %). Individualități naturale care complementindu-se organic și unitar, prin originea lor în majoritate carpatică, au condiționat, astfel, activ și pe toată întinderea lor, constituirea unei unități etnoculturale (predominant) autohtone și de factură carpatică. Carpații, dealurile și cîmpiile au asigurat omului hrană și protecție, pe temelul cărora s-a constituit aici primul stat dac centralizat sub conducerea lui Burebista (sec. I î.e.n.) și, ulterior, puternicul nucleu al latinității de răsărit. Dunărea și Marea Neagră au alimentat, succesiv și constant, existența formelor de viață socială cu valori mediate de ele prin contacte și schimburi cu avuțiile și civilizațiile din Mediterana, Orient și Europa centrală.

Relieful, atît cel carpatic, cît și cel deluros, de podiș și de șes, prin alcătuire și resurse, a oferit populației autohtone un cadru natural atotcuprinzător pentru stabilitate și prosperitate socială (Simion Mehedinți, 1967).

Edificiul Carpaților, avînd în centru Depresiunea Transilvaniei, și-a pus amprenta asupra desfășurării vieții sociale la Dunărea inferioară (George Vâlsan, 1947). Potențialul resurselor proprii (minereuri, lemn, pește, vînat, ape), asociat cu acela al celor 336 de depresiuni (N. Popescu, 1973), a stimulat activitatea umană din antichitate și pînă astăzi. Drumurile comerciale din lungul celor 30 de pașuri de culme sau de vale au ținut Carpații într-un contact direct cu ariile geografice circum- și intracarpatic, peste care s-a practicat o continuă circulație de valori. Coloană vertebrală a pământului românesc, Carpații au fost locuiți de una și aceeași populație, care a creat, de o parte și de alta a versanților lor, fonduri culturale autohtone identice. În același timp, Depresiunea Transilvaniei s-a afirmat ca un puternic mediu de viață traco-geto-dacă, daco-romană și apoi românească (D. Berciu, 1968).

Dealurile, podișurile și cîmpiile au oferit comunităților sociale posibilități mai mari de a-și organiza și extinde ogorul de cultură, păstoritul și albinăritul, îndeletnicirile au caracterizat fizionomia lor umană pînă în feudalismul dezvoltat.

O deosebită importanță au avut ariile depresionare subcarpatice (în număr de 178), văile cu ape bogate și lunci potrivite pentru ogoare. Cele trei unități geografice, desfășurate concentric pe briul muntos al Carpaților, au format, în decursul istoriei, arii de locuire și organizare socială, în umbra și sub scutul protector al pădurilor, constituite adesea în codri continui între munți, Dunăre și Marea Neagră.

Rîurile, în marea lor majoritate cu obîrșia în Carpați, unesc, prin cursurile lor orientate către vest, sud și est, într-o sinteză teritorială unitară pământul țării. Ca resurse de apă potabilă, de hrană și de energie, cu drumuri lesnicioase pe văile lor, rîurile au creat o ambianță ecologică deosebit de favorabilă activității omului ca vînat, ca pescar, ca navigator, ca agricultor, constructor de instalații hidrotehnice ingenioase, de vechi și înfloritoare orașe. Concentrierea umană pe maluri a atins forme superioare de dezvoltare socială, confirmate prin formarea timpurie a orașelor antice (Tibiseum, Napoca, Drobeta, Apulum, Sucidava) și feudale (Cenad, Urbs Morisena, Vicina, Oradea, Curtea de Argeș, Tîrgoviște, Siret etc.).

Pădurea — factor de mediu cu potențe regeneratoare în timp și spațiu — a fost un asociat util vieții și istoriei noastre pretutindeni, dar mai ales acolo unde, în lipsa protecției reliefului, populația autohtonă a fost obligată, la nevoie, să folosească adăpostul acesteia. Acoperind în întregime Carpații, dar întinzîndu-se și pe culmile dealurilor, pe văile rîurilor și chiar în cîmpie, pădurea a fost integrată organic în activitatea socială atît prin funcția sa ocrotitoare, cît și ca resursă de hrană și de materii prime. Mai mult decît piatra, lemnul și produsele din lemn au constituit baza civilizației noastre rurale.

Solurile, pășunile și fînețele naturale au influențat din plin dezvoltarea și organizarea populației autohtone. Fertilitatea pămînturilor a constituit fundamentul natural al organizării rurale locale pe care s-au sprijinit civilizația și sedentarizarea populației autohtone din culmile muntoase și pînă la Marea Neagră. Rodnicia acestor soluri a

permis practicarea unei agriculturi atât în munți, cât și pe dealuri și în ochiuri de pădure, mai cu seamă în mileniul conviețuirii populației autohtone cu migratorii, nomazi asiatici cărora le-au fost ostile atât muntele, cât și pădurea.

Pajiștile de munte, dintre cele mai întinse din Europa, asociate cu cele din dealuri, podișuri, șesuri și lunca Dunării au stat la baza creșterii animalelor de veche tradiție la străbunii noștri daco-romani. Ele au stimulat păstoritul local și transhumant legat de ogorul stabil, generator de forme și structuri rurale, factor de omogenizare și de continuitate etno-culturală în Carpați.

Atât terenul arabil, cât și pășunea și fi-neaua sint rezultatul, în parte, al luptei omului cu pădurea, așa cum demonstrează termenii latini ca „runc”, „arșită”, „curătură”, „secătură”, cu semnificație de despădurire (I. Donat, 1970).

Funcțiile marilor unități naturale ale teritoriului carpato-dunăreano-pontic în viața și istoria poporului român. Băstinașii carpatici, întemeiați pe tehnici capabile să facă întotdeauna „mediul să fie utilizabil, adică existent pentru oameni” (H. H. Stahl, 1974, p. 52—53), și-au asociat natura înconjurătoare pentru progres, contind nu pe o singură resursă, ci pe avuția firească a întregului înveliș geografic.

Funcția uman-istorică a ariei carpato-deluroase s-a afirmat deplin pe temeiul mutațiilor și condițiilor naturale proprii, care au favorizat fapte, fenomene și procese de viață socială de importanță capitală în permanentizarea elementului autohton la Dunărea inferioară. În peisajul geografic din centrul țării, aria carpato-deluroasă se individualizează mai întâi prin suprafață, apoi printr-un dublu și puternic sistem fortificat concentric, relieful Carpaților și al dealurilor subcarpatice, sudate ca niște contraforturi pe margine. Valoarea umană a munților și dealurilor, cu relief accidentat și foarte fragmentat de văi transversale sau longitudinale, largi sau sub formă de chei, a fost sporită de aceea a pădurii și întregită de aceea a depresiunilor intracarpătice și subcarpatice, pline de ogoare.

Aria carpato-deluroasă a îmbinat organic și eficient putința de a oferi omului protecție deplină, cu forța economică a bogățiilor cumulate din munte, deal și pădure (resurse minerale și forestiere, hidraulice și cinegetice, piscicole și agropastorale). Oamenii de

la munte și de la deal, singuri în măsură să cunoască valoarea acestor resurse aflate la îndemina lor și să le folosească în scopuri sociale, au conceput tehnici și instalații ingenioase în crearea unor activități economice de durată. Ei au prelucrat cu măiestrie obiecte din metal, devenind străluciți meșteșugari ai prelucrării lemnului, manifestându-și o neasemuită îndeminare în confecționarea obiectelor din ceramică, asupra cărora ne edifică bogat și convingător materialele arheologice.

Pretutindeni în dealuri și pe culmile muntoase a stărut din timpuri străvechi o vie activitate pastorală, dar și o reușită plugărie carpatică, de care s-a legat existența sate-lor risipite, prezente și astăzi în Carpații Românești, până la înălțimi de 1600 m (Romulus Vuia, 1928, 1929). Condiții pentru practici agricole montane, demonstrate de existența răzoarelor de arătură și de terase etajate pe înălțimi, acum acoperite cu păduri seculare, au întrunit mai toți munții noștri (George Vâlsan, 1924). Populația autohtonă a organizat ogoare cu semănături pe toți versanții muntelui. Ea a manifestat un interes justificat pentru calitățile productive ale terenurilor din depresiuni și pentru creșterea animalelor pe pășuni montane și colinare, esențială în orînduirea lumii carpatice medievale. Începuturile vieții din paleolitic se afirmă viguros, mai târziu, prin mărturiile de cultură și forme de civilizație ale purtătorilor culturii neolitice, care leagă de Carpați, sub raport cultural, teritoriile românești până la Dunăre și Marea Neagră (D. Berciu, 1968).

În cetatea naturală a munților, dealurilor și depresiunilor, geto-dacii creează forme superioare de organizare socială. Primul stat din istoria pămînturilor carpatice de sub Burebista și apoi Decebal, de acum peste 2050 de ani, își avea capitala la Sarmizegetusa din Munții Orăștiei.

Populația daco-romană și românească a transformat pămînturile din partea centrală a Daciei într-una din zonele de maximă rezistență a elementului românesc. Pînă la sfîrșitul mileniului unu viața localnicilor era strîns legată de calitățile agroproductive ale zonelor înalte, în care se închegaseră acele „terrae valahice” pline cu vlahi, după cum ne vorbește documentele arpadiene de la sfîrșitul secolului IX și începutul secolului X. Asemenea sedii înfloritoare ale „romanilor locale”, țări alcătuite și așezate tocmă sub protecția muntelui, a dealului

și pădurii (Țara Severinului, Țara Hațegului, Țara Vrancei, Țara Maramureșului, Țara Cimpulungului Moldovenese etc.) sint sinteze ale organizării autohtonilor, care au contribuit, mai târziu, la cristalizarea voievodatelor și cnezatelor, situate în munți, la poalele lor sau pe ambii versanți, încălecind munții.

Oamenii pământului au avut, așadar, în stăpînirea lor, culmile și versanții din nord și din sud, din vest și din est ai Carpaților, unde-i găsim organizați după dreptul valah — *jus valachicum* — în toată zona muntoasă din Banat și Oltenia pînă în Maramureș și Bucovina, cu forme băștinașe, proprii numai lor, în administrarea și paza plaiurilor (plăieșii), în cultivarea ogoarelor și practicarea meșteșugurilor. Îi găsim ca stăpînitori ai pădurii, „*sylva Blacorum*”, (*Documente privind istoria României, C, Transilvania, I, 1951*). Ei erau apărătorii vadurilor contra turelor în zona celor opt districte valahe bănățene privilegiate, în anul 1437, unde încă de pe vremea lui Ahtum (secolul IX) Banatul stăpînea vama de la Vidin, iar mai târziu și Vama Vilcanului care controla toată mișcarea mărfurilor de la Calafat la Jiu. Numeroase argumente demonstrează că pămîntenii erau oameni legați de avuția muntelui. Amintim toponimul Muntenia (țară locuită de munteni) și titlul de „exarh al plaiurilor” purtat de primatul Ungro-Vlahiei, ca și faptul că nedeile (tîrguri sau bileiuri de două țări), semnalate în nu mai puțin de 60 de munți, arată folosirea comună a culmilor muntoase de către satele băștinașilor de pe ambii versanți (I. Conea, 1957). Munții, dealurile, cîmpiile și codrii în care s-a cimentat etnogeneza poporului român au concentrat cea mai densă masă de români și în perioada dezvoltării feudale a societății românești. Specificul umanizării dominant autohtone a regiunilor înalte, după formarea statelor feudale românești, este demonstrat și de prezența republicilor carpatice din depresiunile Cimpulungului Moldovenese și Vrancei apărute înainte de domnie și fără domnie, care își păstrau încă autonomia locală și libertatea de a dispune de avuțiile pămîntului devălnaș, pe vremea lui Dimitrie Cantemir.

După secole de viață sedentară în ambianța ecologică a muntelui, românii populau masiv „Montes celunt liberator ab inveteratum usum”, cum arăta L. F. Marsigli (1726).

Astăzi, după ce au fost locuiți și valorificați vreme de peste două milenii de mineri, meșteșugari, crescători de animale pe pășuni de munte și cultivatori, Carpații concentrează circa 3 700 de așezări și 1/5 din populația țării.

Funcția uman-istorică a podișurilor și șesurilor este tot așa de veche, dar cu mai multe fluctuații în intensități și în profil regional, generînd efecte cu o semnificație socială deosebită pentru ariile deschise care s-au răsfrînt adînc și asupra faptelor de viață socială din Carpați, de la Dunăre și de la Marea Neagră.

Carpații înșiși „nu ne-ar putea explica viețuirea seculară a românilor în cuprinsul lor” (G. Vâlsan, 1971, p. 646), fără o asociere și întrepătrundere social-istorică organică cu ariile geografice ale pămînturilor românești periferice dealurilor, către care au dat fluxuri demografice, elemente de cultură și civilizație.

Ținuturile de podiș și șes, cu o mare diversitate a solurilor și o fertilitate excepțională, au asigurat bogatele roade agricole obținute atît în luncile umede, ca acelea ale Oltului, Argeșului, Siretului, Prutului, Mureșului, Someșului, cît și pe terasele riurilor, punți istorice în procesul de locuire și folosire a interfluviiilor. Văile riurilor au funcționat ca arii de intensă locuire și organizare socială, atît în sectoarele ce traversau codrii seculari, cît și în cadrul stepelor deschise și mai uscate. Pădurile au fost un factor de polarizare cu o neasemuită capacitate în susținerea împlinirii social-istorice proprii podișurilor și șesurilor. Acestea erau atît de intense și masive încît nu le puteai pătrunde întunecimea pe linia Dunării prin anul 75 î.e.n. (V. Pârvan, 1972). În secolele X—XII, „pădurile nebune” dominau peisajul în părțile Teleormanului și sudului Dobrogei (B. P. Hasdeu, 1875).

Din aceste motive de natură geografică, podișurile și șesurile au și fost mult mai locuite, înainte ca oamenii să se deprindă cu viața mai aspră a înălțimilor. Fondurile culturale prototracice, geto-dacice și daco-romane descoperite în lungul văilor din Bărăgan și al celor din Moldova confirmă această constatare.

Șesurile și podișurile, caracterizate printr-o viață mai complex organizată în cadrul văilor mari, nu încetează de a funcționa ca arii de rezidență și rezistență a populației autohtone în milenii de migrații. Avînd în

spate pădurea, populația locală cultivă, la marginea întinderilor deschise, „ogorol comun”, susținând activ, prin forțe proprii, roștul pământurilor carpato-colinare în procesul de etnogeneză, de formare a limbii și poporului român.

Asemenea împliniri de viață sedentară, legate de fertilitatea solurilor mai umede și de prezența unei păduri protectoare prin desime și mlaștini, s-au cristalizat și în ținutul evocat de toponimul „Vlașca”, adică „țara, ținutul românilor”, odată cu venirea slavilor, care i-au găsit aici pe români, așa cum a fost locuit și valorificat de pămînteni, pe atunci, și codrul Vlăsiei, în preajma și sub scutul căruia înflorea prin secolul X cultura românească de la Dridu, pe Ialomița.

Cîmpiile și podișurile constituie, prin potențialul lor productiv și prin capacitatea strategică a pădurilor, suportul consolidării și afirmării politice, demografice și culturale a statelor feudale românești. În perioada modernă, odată cu liberalizarea căilor comerciale maritime și de pe Dunăre, ele devin un uriaș grînar, care absoarbe surplusul demografic acumulat în dealuri și munți, în veacuri de istorie.

Funcția uman-istorică a văii Dunării românești — desfășurată la marginea pămînturilor dacice, sudînd chiar, avale de Ostrov, ținuturile pontice cu cele carpatice — a interferat și corelat toate faptele de viață ale dacilor și geților, fapte care au definit ansamblul procesului de umanizare a teritoriilor carpato-dunăreano-pontice. Ca șes aluvial constituit din grinduri, bălți și girle, fertilizat și echilibrat ecologic de ape și păduri, surse de materii prime și factor de protecție, Dunărea a avut putința de a sedentariza și permanentiza elementul autohton în cuprinsul său și de a se integra organic și amplu în evoluția istorico-socială a societăților autohtone carpato-pontice.

Valea Dunării a fost permanent locuită de populație autohtonă, care, într-o neostentată luptă cu apele și pădurea, practica vînatul, pescuitul, agricultura și creșterea vitelor. În umbra cetăților dacice, romane și romano-bizantine, populația autohtonă construiește și organizează așezări, cristalizează activități economice și manifestări de cultură. În timpul migrațiilor, aria de rezistență a văii Dunării era plină de o lume de agricultori și pescari autohtoni, numai așa explicîndu-se mărturiile de cultură materială ale unor „componente autohtone continuate

în epoca postromană de populația daco-romană și românească” (*Istoria României*, 1, p. 634), descoperite la Oinaeu, Spanțov, Curcani, Păcuilui lui Soare etc., aparținînd secolelor IV—IX.

În primele patru secole ale mileniului al doilea, complexul dunărean mijlocește și susține o remarcabilă activitate de export cu grîne și pește, practică de români cu republicile italiene (Genova, Veneția, Ragusa) și cu orașele poloneze. Pe aceste baze economice ea a favorizat apariția unora din primele noastre orașe feudale legate de nevoile permanente ale țării (N. Iorga, 1908), de unde ne-au venit scrisul și formele de organizare religioasă (episcopatul Vicina-Isaccea, Chilia, Licostomo-Periprava, Dinogetia-Garvăn). După pacea de la Adrianopole (1829), valea Dunării joacă un mare rol în transformarea cîmpiilor și podișurilor în grînare și zone de aglomerare umană cu o populație dominant carpatică.

Îmbinarea armonioasă dintre marile unități geografice ale țării și faptele de viață socială, care le-au transformat în leagănul de formare și afirmare politică, socială și culturală a neamului românesc, definește trecutul milenar al poporului român ca pe o cuprinzătoare problemă de geografie. Carpații ne-au dat echilibru în vremuri de restriște, iar Dunărea a polarizat și distribuit valori carpatice, formînd, împreună cu celelalte unități geografice, cadrul în care s-a creat o civilizație și o cultură de expresie latină și localizare carpatică la Dunărea inferioară și Pontul Euxin.

1.2.2. Autohtonă, permanența și continuitatea populației daco-romane și românești

Privitor la teritoriul pe care s-au format și dăinuie poporul român și limba română, oamenii de știință de diferite specialități — istorici, lingviști, geografi etc. — au ajuns la consensul că acesta coincide cu spațiul carpato-dunăreano-pontic, în sens larg, depășînd granițele actuale ale țării.

Carpații, Dunărea și Marea Neagră constituie triada elementelor majore ale cadrului natural al patriei, fiecare avînd condiții favorabile pentru dezvoltarea economică, politică, socială și culturală.

Civilizația și cultura materială și spirituală, dovedite arheologic, stau mărturie

pentru rădăcinile străvechi, de sute de mii de ani, ale locuirii acestor meleaguri. Primele știri scrise despre teritoriul de origine și despre populația autohtonă daco-getă provin de la vechii greci care le-au cunoscut și care au întemeiat cetățile-colonii de la țărmul mării (Istros sau Histria cum aveau s-o numească mai târziu romanii, Tomis, Callatis etc.).

Hecateu din Milet (circa 530—470 î.e.n.) este primul care menționează două triburi getice — crobizii și tirizii (trizii) — în sudul Dobrogei de mai târziu, în legătură cu întemeierea cetății Histros, în anii 657—656 î.e.n.

În scrierile sale, Herodot (circa 484—425 î.e.n.) arată că geții au îndrăznit, în anul 514 î.e.n., să se opună uriașei armate persane (C. C. Giurescu, 1973).

Cu mult timp înainte de primele menționări scrise, locuitorii autohtoni, ca ramură bine individualizată a tracilor, erau vorbitori ai unui dialect al limbii trace, făcând parte din grupul satem al limbilor indo-europene. Faptul este consemnat de Strabon (64/63 î.e.n. — 21 e.n.), care arată că geții vorbeau aceeași limbă ca tracii și că „dacii au aceeași limbă ca geții”. În general, locuitorii din bazinul inferior al Dunării erau numiți geți de către greci, în timp ce gruparea nord-vestică a traco-geților era cunoscută sub numele de daci, atribuit, cu precădere, de către romani.

Existența în secolele VI î.e.n. — I e.n. a o serie de triburi tracice în spațiul carpato-dunăreano-pontic este consemnată și în alte izvoare istorice și literare ale vremii. Claudios Ptolemeios (Claudiu Ptolemeu, 100—170 e.n.), inspirat din autori mai vechi, menționa că acestea purtau diferite denumiri, după specificul etnic, regiunea în care trăiau sau după localitatea principală a zonei (I. I. Russu, 1981). Întemeiate pe dovezi arheologice, epigrafice, numismatice etc., studiile cele mai recente au dus la concluzia unanimă că populația autohtonă avea ca ocupații de bază agricultura, creșterea animalelor, albinăritul, exploatarea unor minereuri metalifere, precum și o serie de meșteșuguri, care conturau un stadiu avansat de civilizație materială și o remarcabilă cultură orală (I. Coteanu, 1981). Acestea dovedesc stabilitatea în teritoriu a strămoșilor noștri autohtoni, care se verifică și prin transmiterea vechilor denumiri geografice de riuri mari și de localități.

Civilizația și cultura traco-geților sînt puse în evidență și de faptul că, în secolele

IV — II î.e.n., în toate regiunile carpato-dunăreano-pontice se constituiseră uniuni de triburi, ca mici formațiuni statale, conduse de șefi ca Zalmodeghikos, Remaxos, Dromichaïtes din zona Dunării inferioare, denumiți de izvoarele grecești istriene bazi-leis, „regi”, ceea ce a favorizat făurirea primului stat dac centralizat, sub conducerea lui Burebista. Importanța, sub raport material, politic și militar, a statului dac a fost remarcată de Strabon, care aprecia că el reprezenta „o mare primejdie și pentru romani”. Aceeași importanță rezultă și din documentul arheologic-epigrafic de la Dionysopolis, dedicat lui Acornion, ambasadorul lui Burebista, către Pompei, în anul 48 î.e.n.

După Burebista, în anul 44 î.e.n., statul dac s-a împărțit, pentru ca după un secol să fie reconstituit cel de-al doilea stat dac puternic, sub conducerea lui Decebal, fenomen la care au contribuit și presiunile externe exercitate de triburile boiilor și teuriscilor dinspre nord, dar și de romanii ajunși la Dunăre. Ambele unificări statale ale dacilor confirmă maturitatea politică pe care o atinseseră. După războaiele din 101—102 și 105—106 e.n., soldate cu înfringerea dirzei rezistențe a dacilor, o parte din teritoriul lor este transformat în colonie a Imperiului roman. Chiar și după constituirea provinciei Dacia romană, dacii liberi aliați cu iazigii și cu roxolanii au dezlănțuit un puternic atac în anul 117 împotriva Imperiului roman. Evenimentul marchează atât forța dacilor liberi, cât și intensitatea apărării romane, care rezultă și din numărul inscripțiilor descoperite pînă în prezent pe teritoriul Daciei, cu mult mai mare decît al celor din Moesia Inferior și Moesia Superior, deși ultimele făceau parte mai de mult din Imperiul roman.

În Dacia, romanii au găsit o civilizație cu diferențieri sociale, un mare număr de orașe (dave), partea cea mai mare a populației trăind însă în sate. Mulțimea meșteșugarilor autohtoni, precum și a celor greci și romani a contribuit la lărgirea diviziunii sociale a muncii în domeniile ceramicii, prelucrării lemnului, pietrei și metalelor, al construcțiilor, precum și la lărgirea schimburilor. Importanța deosebită a relațiilor comerciale cu orașele grecești este atestată de prezența amforelor din Thassos, Rhodos și Cnidos pînă la poalele Munților Făgăraș și pînă în nordul Moldovei. La rîndul lor, dacii

exportau cantități însemnate de cereale, pește, ceară, miere, animale, piei, blănuri, sare, lemn etc. Spiritualitatea dacilor este materializată prin construcțiile de cult (sanctuare din piatră și lemn), de dezvoltarea artelor în domeniul prelucrării metalelor, al ceramicii etc.

Contactele dintre daci și romani, stabilite cu mult înainte de cucerire, s-au continuat și după retragerea armatei și a administrației romane la sud de Dunăre, către începutul ultimului pătrar al secolului III e.n., sub presiunea populațiilor migratoare și a dacilor liberi.

Cercetările arheologice au demonstrat că populația autohtonă geto-dacă a continuat să trăiască atît în fosta provincie romană, cît și în zonele dacilor liberi de la exteriorul Carpaților, fapt atestat de urmele culturii dacice prezente în mai toate orașele, castrarele și așezările civile romane din Dacia (peste 700).

Din limba autohtonilor daci s-au păstrat puține cuvinte, evaluate de I. I. Russu (1981) la circa 170, dintre care unele sînt implicate în formarea toponimelor autohtone: mal — Malva, dava — „oraș”, în Sucidava, Arcidava, Pelendava, pentru a da numai cîteva exemple, în timp ce numeroase elemente de substrat dacic au participat la formarea toponimelor după constituirea limbii române, ca de exemplu: București, Malu cu Flori, Brusturet etc. Rămîne însă un număr foarte mare de cuvinte și de toponime „obscure”, încă neexplicate, dar dintre care, mai mult ca sigur, supunîndu-le rigorilor unei cercetări atente, o bună parte se va dovedi a fi de aceeași origine.

Procesul profundelor transformări etnolingvistice, finalizate prin însușirea limbii și culturii romane pe fondul tradițiilor dacice, cu dăinuirea elementului autohton, este strîns legat de coabitarea daco-romană, atestată de necropole. Raporturile dintre limba autohtonilor și latina populară, vorbită de către militarii și coloniștii romani aduși „ex toto orbe romano”, au dus cu timpul la substituirea celei dintîi prin trecerea la bilingvism și apoi la folosirea curentă a latinei populare de către toți locuitorii de pe teritoriul Daciei istorice.

În procesul de sinteză etnică, finalizat prin apariția noului popor romanic, un rol deosebit a revenit, în secolele III—IV, pătrunderii pe teritoriul fostei provincii romane a unor grupuri importante de daci

liberi, atestați arheologic la Cipău (jud. Mureș) și stabilirii centrului de greutate al procesului de romanizare în zona dunăreană.

Însuși teritoriul geto-dac al Dobrogei, înglobat în Imperiul roman sub numele de Seithya Minor, a rămas timp de aproape șapte secole între limitele acestuia, constituind, ca și centrele din lungul Dunării, bazele de plecare pentru acțiunile de restabilire a autorității Imperiului romano-bizantin. Ele s-au materializat ca parte a lumii romane prin stăpînirea efectivă, prin construirea, peste Dunăre, a podului de la Sucidava (Celei) la mijlocul secolului IV e.n., peste care se continuau drumurile romane în interiorul Olteniei de azi.

Apartenența la lumea romană și menținerea apoi în sfera de influență romano-bizantină justifică ideea permanenței unei vieți statale caracteristice înaintașilor noștri, conduși de reprezentanți locali ai împăratului romano-bizantin și ai șefului bisericii de la Constantinopol. Tradițiile daco-getice imbinat cu formele de cultură romană și romano-bizantină au dobîndit aspecte regionale, fiind reprezentative pentru secolele V—VI sub numele de culturile Ciurel, Ipoțesti-Cîndești, la sud de Carpați, Botoșana, Mănioaia, Costișa, la est de Carpați, și Bratei (lingă Mediaș), în interiorul arcului carpatic. Chiar cu unele diferențieri de anăunt sau cronologice, ele reprezintă verigile aceleiași sinteze unitare.

Dintre izvoarele istorice care consemnează această realitate amintim *Cronica notarului anonim al regelui Bela*. Ea preciza — pentru teritoriul din interiorul arcului carpatic — prezența românilor (blachilor, valahilor) cu un rol preponderent față de slavi în jurul anului 900, ceea ce înseamnă că grupurile slave venite după anul 750 au fost asimilate parțial de către români. Cultura denumită Dridu corespunde epocii de încheiere a etnogenezei românești, lămurită în aspectele ei esențiale.

Sub raport geografico-istoric, condițiile impuse de migratori și mai tîrziu de ocupația otomană asupra Peninsulei Balcanice au condus la deosebiri dialectale, atît prin dislocarea față de trunchiul comun a unor grupuri de vorbitori, cît și prin influențele mai puternice exercitate asupra lor de către cei ce-i înconjurau, proces care a început odată cu venirea slavilor, spre sfîrșitul secolului VI, și s-a soldat cu scîndarea romănității în

patru mari grupe etnolingvistice, considerate dialecte : dacoromân, istroromân, aromân sau macedoromân și meglenoromân (Matilda Caragiu Marioțeanu, 1975).

În cazul nostru, Valeriu Rusu (1970, p. 15) specifică : „...provinciile românești, bine delimitate din punct de vedere geografic, au avut o seamă de particularități de evoluție istorico-socială, care explică și trăsăturile psihologice, lingvistice, etnografice, folclorice, pe care le înțelegem înglobate tendinței permanente spre unitate a poporului nostru”.

Utilizarea dacoromânei în domeniul culturii în urma formării statelor feudale românești, depășirea slavonismului cultural (din secolul XVII) și înflorirea variantei literare (secolele XVIII — XX) demonstrează că limba română actuală rezultă dintr-o lungă dezvoltare, caracterizată pe de o parte prin continuitate, pe de alta prin ritmuri diferite de evoluție, dependente de nivelul, de orientarea și de posibilitățile social-culturale ale comunității lingvistice (I. Coteanu, 1981).

Formarea națiunii și a statului național unitar român, întârziată de migrația unor populații și apoi de existența marilor imperii, au reprezentat țelul urmașilor dacilor și romanilor care au constituit poporul român pe baza originii comune unitare de limbă, de cultură, de teritoriu și de interese economice, iar apoi națiunea română.

Comunitatea de interese economice, de teritoriu, de cultură și de limbă ale poporului român s-a încheșat și cimentat de-a lungul secolelor, deși cu o anumită întârziere, concretizându-se în formarea celor trei principate românești : Țara Românească, Moldova și Transilvania, între care s-au dezvoltat de la început legături strânse pe baza conștiinței originii comune, cu dorința de unire într-un singur stat. Unirea făurită — deși pentru scurt timp — sub domnia lui Mihai Viteazul prevestea formarea statului național unitar român realizată în 1918.

Împrejurările istorice în care s-au format și dezvoltat principatele române le-au silit pe acestea să lupte împotriva dominației sau a tendințelor de dominație a trei mari imperii : Imperiul otoman, Imperiul austro-ungar și Imperiul țarist, determinând o rămânere în urmă pe plan economic și social și constituind principala piedică în formarea și dezvoltarea statului național unitar al românilor.

1.2.3. Popularea teritoriului

Evoluția numerică a populației și raportarea ei la teritoriul României în decursul istoriei evidențiază o serie de particularități, care permit distingerea mai multor faze, de la cea străveche până la cea modernă. În mod firesc, într-o perioadă atât de îndelungată, informațiile documentare, foarte restrânse pentru primele faze, nu permit reconstituirea fenomenelor în detaliu, din care cauză aprecierile făcute asupra numărului locuitorilor au un caracter larg.

Analiza hărții preistorice a Daciei (C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, 1974), în care sînt redată localitățile studiate din punct de vedere arheologic până în prezent, numărul lor fiind probabil cu mult mai mare, oferă posibilitatea de a distinge a arealelor mai intens locuite în faza străveche. Astfel, se individualizează prezența unui număr important de așezări de-a lungul Dunării, care prin resursele sale dispunea de o mare capacitate de habitat, ea și în părțile centrală și de vest ale Cîmpiei Române, în luncile râurilor mari (Prut, Siret, Mureș) și ale afluenților lor, în depresiunile intramontane și de contact, în munții Șureanu, Cindrel și pe litoralul Mării Negre.

Pornind de la efectivul armatei lui Burebista, consemnat de către Strabon, Vasile Pârvan (1926) aprecia că populația getodacă era de aproximativ 1 milion de locuitori, fapt care se confirmă prin numărul mare de așezări geto-dace atestate arheologic.

Istoricul roman L. Annaeus Florus relatează faptul că dacii trăiesc strîns legați de munți — „daci montibus inhaerent” — adică o locuire destul de pronunțată a spațiului muntos. Principalele cetăți și așezări de la munte sînt reprezentate prin : Sarmizegetusa, Costești, Blidaru, Piatra Roșie, unele dintre ele la altitudinea de circa 1 200 m. Prezența unui număr însemnat de așezări cu caracter urban, desemnate prin termenul generic „dava” (Buridava, Sucidava, Piroboridava, Petrodava, Ziridava etc.), care grupau în jurul lor esențial așezări rurale, constituie un element esențial sub aspectul relevării gradului de locuire a teritoriului dac. Geograful grec Claudiu Ptolemeu, în îndreptarul geografic, indică 44 de nume de așezări cu sufixul „dava”.

Secolele II și III (e.n.) corespund cu o intensificare a procesului de urbanizare și cu

o sporire continuă a numărului locuitorilor, prin coloniștii aduși din diferite părți ale imperiului („ex toto orbe romano”), purtători ai romanității. Conviețuirea daco-romană s-a concretizat în dezvoltarea rețelei de așezări, păstrându-se vechile denumiri ale centrelor dacice de tip „oppidum”. Acestor așezări li s-au adăugat altele noi, între care: Ulpia Traiana, Ampellum, Romula etc. Majoritatea populației care a continuat să sporească numeric trăia însă în sate.

Cercetările întreprinse pînă în prezent estimează la circa 400 așezările rurale în Dacia romană (C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, 1974). Numărul locuitorilor în acest timp atinsese circa 1 250 000 (V. Pârvan, 1923), care, raportat la teritoriul Daciei romane — de 125 400 km² — dă o densitate medie de 10 loc./km². Pentru teritoriul României, numărul locuitorilor din acea perioadă, inclusiv dacii liberi, se ridica la aproximativ 2,5 milioane (Șt. Pascu, 1972 b).

În timpul migrațiilor (275—1241), locuirea în continuare a aceluiași ~~vetre~~ de așezări, de către generații succesive ale populației daco-romane și apoi românești, este atestată de tot mai multe elemente arheologice; numismatice și toponimice, dovedind fenomenul permanenței sale în spațiul carpato-dunăreano-pontic. Una dintre caracteristicile principale sub raport demografic este reprezentată prin mobilitatea teritorială pe spații restrînse a autohtonilor, în raport cu evenimentele produse. Deplasarea s-a desfășurat spre locurile care ofereau adăpost și hrană (în depresiuni și văi, în zone acoperite cu păduri, în Balta Dunării), revenind la vechile vetre în perioadele de liniște. Prezența unui număr mare de așezări rurale, în care locuiau purtătorii culturilor de tip Ipotești, Cindești, Ciurel (sec. V—VII e.n.), Dridu (sec. X—XI e.n.), reflectă și o creștere a populației care era organizată în numeroase comunități și grupări de comunități pe întreg teritoriul, denumite de N. Iorga *romanii*, nuclee ale viitoarei organizări în țări și voievodate.

În secolele XI—XIII se înmulțesc informațiile documentare pe plan regional, putîndu-se face evaluări cu privire la gradul de populare. Astfel se întîlnesc referiri la autonomiile locale — „țările”: Maramureșului, Birsei, Hațegului, Făgărașului (Oltului), Amlașului, Loviștei, Vrancei etc., dar și la zone naturale, ca Balta Ialomiței, Balta Brăilei,

care au jucat un rol oicumenic important (I. Conea, 1957).

Între secolele XIV și XVI, Muntenia, Moldova și Transilvania au legături tot mai strînse pe multiple planuri — etnice, economice, politice și culturale —, populația lor crescînd continuu.

Referitor la numărul populației din Transilvania pe la 1400, după evaluările făcute, atîngea 900 000 — 950 000, cu o densitate medie de 9 loc./km² (Șt. Pascu, 1972 a). În aceeași perioadă, pe vremea lui Mircea cel Bătrîn, populația Munteniei era de peste 500 000, iar a Moldovei între 400 000 și 540 000 de locuitori (Șt. Pascu, 1972 b). Pe ansamblul țării însemna circa 9 loc./km², valoare care se apropie de cea a unor țări vest-europene din acel timp. Din harta așezărilor omenești ale Transilvaniei atestate în documente (între anii 1075 și 1400), elaborată de către Șt. Pascu (1972 a), rezultă o concentrare mai mare a satelor în Podișul Transilvaniei, în depresiunile de contact care îl încadrează, în cîmpia înaltă și zona piemontană din vestul Carpaților Occidentali, precum și în depresiunile intracarpătice ale Hațegului, Brașovului etc. În Moldova, după cum rezultă din harta descoperirilor arheologice din feudalismul dezvoltat (sec. XIV—XVI), o densitate mai mare era în Cîmpia Moldovei (îndeosebi la contactul cu podișurile Sucevei și Central Moldovenese) și în nordul Podișului Birladului (N. Zaharia și colab., 1970). De asemenea, și în regiunea subcarpatică se remarcă o densitate mai mare a așezărilor. În Dobrogea, documentele istorice și cartografice atestă o concentrare a populației pe malul Dunării.

În secolul XVII, continuă dezvoltarea activității agricole și meșteșugărești, crește numărul orașelor și țărmurilor în toate regiunile țării. Legăturile economice și culturale între cele trei țări române se amplifică, fapt care contribuie la întărirea unității lor. Caracterul restrîns al informațiilor demografice pentru țările române permite doar o estimare a numărului și a densității populației. Un calcul mai exact poate fi făcut numai pentru unele părți din Transilvania, în care s-au întocmit conscripții urbariale, pe la mijlocul secolului XVII. Avînd însă un caracter regional, discontinuu, ele nu permit o apreciere de ansamblu. Mai tîrziu, în anul 1721, populația Transilvaniei era evaluată la aproape 2 000 000 de locuitori (Șt. Pascu,

1972 b), ceea ce însemna o densitate de aproximativ 20 loc./km².

Spre sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, se realizează progrese însemnate în agricultură și, în general, în sfera productivă, ceea ce a favorizat dezvoltarea schimburilor interne și integrarea țărilor române în circuitul economic european. În comparație cu fazele anterioare are loc fenomenul de continuă extindere a terenurilor cultivate, mai ales în zonele de cîmpie, unde, treptat, s-au constituit noi așezări, contribuind la sporirea gradului de îndesire a populației, cel mai tipic exemplu constituindu-l Cîmpia Bărăganului.

În condițiile sociale create în Transilvania, ca urmare a accentuării aservirii feudale a unei părți însemnate din populația ei, procesul de migrare a locuitorilor spre Muntenia și Moldova capătă proporții însemnate, „... acești mărgineni oieri sau agricultori din Banat și pînă la Brașov trec cu sutele și miile Carpații, ale căror poteci ascunse nimeni nu le cunoaște mai bine ca ei și se așează în Țara Românească (și în Moldova, *n.n.*) unde viața era cu mult mai liberă...” (Șt. Moteș, 1971, p. 75).

Prezența unui număr de aproximativ 180 de sate de *ungureni* în zonele circumcarpatice, ca determinative pentru numele așezărilor formate din locuitori români veniți din Transilvania, alături de cele ale pămîntenilor, atestă proporțiile migrației, precum și contribuția ei la sporirea populației din această parte a țării.

Spre sfârșitul secolului XVIII, conform recensămîntului populației efectuat între 1784 și 1787 și a unor calcule estimative, numărul locuitorilor din Transilvania era de aproape 2 500 000, ceea ce însemna o densitate de circa 25 loc./km² (Natalia Giurgiu, 1972). Cam în aceeași perioadă populația din cele trei principate românești era evaluată astfel: în Moldova 979 700 de locuitori la 1774, în Transilvania 1 490 000 de locuitori în 1789 și în Țara Românească 1 521 000 de locuitori la 1741, adică, în total; aproape 4 000 000 de locuitori (Șt. Ștefănescu, 1980). Un secol mai tîrziu, în 1888, Dobrogea număra 173 000 de locuitori, cei mai mulți fiind români (A. Gorjan, 1888).

Pe fondul general al evoluției demografice din perioada menționată au loc modificări sub aspectul creșterii numerice a populației în ritm mai accentuat și, în același timp, al transformării structurale, datorită pro-

cesului de dezvoltare a activităților economice. Concomitent cu aceste modificări s-a produs o nouă distribuție a populației pe teritoriul țării, fapt surprins de recensămintele efectuate la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

1.2.4. Forme de organizare teritorial-administrativă

Triburile gelo-dace care au trăit pe teritoriul României de astăzi începuseră să-și organizeze viața economică și politică încă înainte de apariția primului stat centralizat dac de sub conducerea lui Burebista. Ca forme teritorial-administrative existau uniunile regionale (C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, 1974), alcătuite din mai multe colectivități, conduse de șefi de triburi care aveau o organizare aparte și legi proprii.

Acest mod de organizare teritorială, cu unele modificări impuse de conviețuirea cu coloniști ai legiunilor romane, se pare că a durat pînă la sfârșitul secolului III, cînd, prin retragerea armatei și administrației din Dacia romană de către Aurelian, populația băstinașă daco-romană este nevoită să se concentreze în spații mai ferite, să găsească noi forme de organizare, pentru a face față invaziilor străine care erau din ce în ce mai numeroase. Au apărut, astfel, cnezatele¹ și voievodatele, ducatele și țările, care s-au înjghebat, la început, îndeosebi în lungul văilor și în depresiuni. Acestea au avut un important rol în continuitatea populației autohtone pe întreg teritoriul țării în tot timpul migrațiilor.

În perioada secolelor X — XIII, cînd pe teritoriul țării pătrund ultimele populații migratoare, continuă să existe formele de organizare politico-administrative anterioare, cu mici modificări. Astfel, cele mai importante formațiuni politico-administrative sînt voievodatele lui Litovoi, lui Seneslau, cnezatele lui Ioan și Farcaș, ducatele lui Gelu, Glad și Menumorut, țările Almăjului, Loviștei, Hațegului, Severinului, Zarandului, Făgărașului, Birsei, Chioarului, Lăpușului, Oașului, Maramureșului, Cîmpulungului Moldovenesc, Vrancei, Tigheciului, Brodnicilor, Bolohove-

¹ Cnezatele erau unități politico-administrative de bază, fiind specifice teritoriilor românești; cenzul era un *primus inter pares* și avea misiuni judiciare și administrative.

nilor, precum și unitățile politico-administrative din Dobrogea (Sața, Sestlav, Tatos).

După secolul XIII, Transilvania este împărțită în comitate, acum apărind și scaunele secuiești; cu toate că populația majoritară era românească și cele mai multe sate erau formate din români, administrația maghiară extinde comitatele și scaunele în locul cnezatelor, ducatelor și voievodatelor.

La sud de Carpați, după secolul XIII, se dezvoltă unitățile politico-administrative cunoscute sub numele de „județe” (sau judecii), unități, care, mai mult sau mai puțin modificate teritorial și mai ales funcțional, există și astăzi, denumirea de județ provenind de la jude (care are la bază latinescul *judeus*), persoană însărcinată cu conducerea unui oraș sau târg (cu împrejurimile respective), avind dreptul de judecată (adică judeca diferite pricini dintre locuitori, pronunța pedepse, întărea tranzației etc.) și reprezentind orașul sau târgul în fața domnitorului. Nu se cunoaște exact cînd și unde au apărut primele județe, și aceasta poate pentru că trecerea la forma de județ s-a făcut treptat în timp și diferențiat în teritoriu. Atestarea documentară a unor județe (Jaleș — 1385, Motru — 1415, Județul de Baltă — 1444, Ilfov 1482 etc.) confirmă ideea că această formă de organizare teritorial-administrativă este cu mult mai veche decît perioadele anilor menționați în documentele vremii.

Tot în acest timp, în Moldova s-au dezvoltat același fel de formațiuni politico-administrative, care erau numite, însă, **ținuturi**.

Atît județele, cît și ținuturile au căpătat o structură organizatorică unitară, mai ales după înfăptuirea primei uniri a țărilor române, la 1600, sub Mihai Viteazul și, îndeosebi, după Unirea din 1859 a Munteniei cu Moldova.

Pe tot teritoriul României de astăzi au existat, după 1800, unități administrative care cu timpul și-au schimbat numele sau au fost desființate. Astfel, cele care și-au schimbat numele, dar au rămas în aceeași structură organizatorică și teritorială, sînt județele Jiul de Sus și Jiul de Jos — devenite mai târziu Gorj și Dolj, iar cele desființate sînt județele Jaleșului, Motrului, Giortului (pe riurile respective) și Județul de Baltă — toate din Oltenia; Pădureț (între județele Argeș și Mușcel) și Săcuieni (între riurile Prahova și Buzău) — din Muntenia; ținuturile Troțuș, Adjud, Horincea (în nor-

dul Covurluiului), Birlad, Cirligătura (între ținuturile Roman, Vaslui, Iași și Hirlău), Hirlău (devenit, mai târziu, Botoșani), Herța, Codrul, Greceni, Hotărniceni (la marginea Bugeacului) — în Moldova; comitatele Crasna (pe riul cu același nume), Solnoc, Zarand — în Transilvania (C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, 1971).

Printre lucrările cartografice de o deosebită importanță, care cuprind valoroase date privind organizarea administrativă a țării (cu aproape trei secole în urmă), se numără și *Harta Țării Românești*, întocmită de stolnicul Constantin Cantacuzino (1700).

Aceasta este prima lucrare a unui român care cuprinde împărțirea pe județe, orașe și sate și cetăți din Țara Românească (Muntenia). Multe din cele 17 județe care figurează pe această hartă își păstrează și în prezent numele: Argeș, Buzău, Dimbovița, Ialomița, Mehedinți, Prahova etc.

În cunoscuta lucrare a lui Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae* (1716), este redată întreaga structură teritorial-administrativă a Moldovei din acea vreme. Astfel, Moldova perioadei de început a secolului XVIII era divizată în trei mari părți.

1. *Moldova inferioară* (numită și *Țara de Jos*) avea în componență 12 ținuturi (*Iașilor* — unde era și „scaunul” țării — cu reședința la Tîrgu Frumos; *Romanului* — cu scaunul la Roman; *Vasluiului* — cu reședința în tîrgul Vaslui; *Tutovei* — cu scaunul la Birlad; *Tecuciului* — cu reședința în tîrgușorul Tecuci; *Putnei* — cu centrul la Focșani, aici existînd și tîrgușorul Adjud; *Covurluiului* — cu scaunul la Galați; *Fălciului* — cu scaunul în tîrgul Fălci, aici fiind și tîrgul Huși; *Lăpușnei* — cu scaunul în tîrgul Lăpușna, aici aflîndu-se și tîrgul Chișinău; *Orheiului* — cu reședința în tîrgul Orhei; *Sorocăi* — cu reședința în cetatea Soroca, numită mai înainte Alchi-onia).

2. *Moldova superioară* (sau *Țara de Sus*), cuprindea șapte ținuturi (*Hotinului* — cu reședința în cetatea Hotin; *Dorohoiului* — cu reședința în tîrgul Dorohoi, aici găsindu-se și tîrgușorul Ștefănești; *Hirlăului* — cu scaunul în tîrgul Hirlău, aici fiind și tîrgurile Cotnari și Botoșani; *Cernăuților* — cu scaunul în Cernăuți; *Sucevei* — cu scaunul la Suceava, aici aflîndu-se și tîrgurile Rădăuți și Siret; *Neamțului* — cu scaunul în cetatea Neamț — aici incluzîndu-se și tîrgul Pia-

tra; *Bacăului* — cu scaunul în tirgul Bacău, aici aflindu-se și tirgurile Trotuș și Ocna).

3. La nordul gurilor Dunării erau patru ținuturi (*Bugeacul*, cu tirgurile Căușani și Tobac; *Cetății Albe* — cu scaunul în cetatea numită de români „Cetatea Albă”, de romani odinioară Alba Iulia, de „leși” Bielo-grad, de greci Moncastru (Maurocastro); *Chilicii* — cu scaunul în cetatea Chilia, numită de greci Lycostomon; *Ismailului* — cu scaunul în cetatea Ismail, aici mai aflindu-se cetățile Cartal și Reni).

O altă lucrare cartografică, de o mare importanță geografică și istorică, *Harta rusă* (apărută în 1835) consemnează 18 județe în Muntenia: Argeș, Brăila, Buzău, Dimbovița, Dolj, Gorj, Ialomița, Ilfov, Mehedinți, Mușcel, Olt, Prahova, Râmnicu Sărat, Romanai, Săcuieni sau Saac (desființat în 1845), Teleorman, Vilcea, Vlașca și 16 ținuturi în Moldova: Bacău, Botoșani, Cîrligătura (desființat în 1834 — unul dintre cele mai vechi din Moldova, atestat în secolul XIV), Covurlui, Dorohoi, Fălciu, Iași, Neamț, Putna, Roman, Suceava, Tecuci, Tutova, Vaslui, precum și Hirlău, Herța (desființate în 1834).

La mijlocul secolului XIX, *Analele statistice ale României* înregistrează satele, orașele și populația țării pe plăși și județe, dînd o imagine completă asupra așezărilor și a numărului de locuitori din România după unirea Munteniei cu Moldova.

După 1918, ca urmare a necesităților ce au decurs din făurirea statului național unitar român și a faptului că unele județe erau mici, iar altele foarte mari, s-a trecut la o arondare a unităților administrative ale României. Astfel, organizarea administrativă din 1926, a divizat teritoriul în 71 de județe, ce grupau în interiorul lor 429 de plăși și cuprindeau 179 de orașe și 15 981 de localități rurale. Cele 71 de județe au fost grupate în 10 ținuturi (*Olt*, cu reședința la Craiova, avînd în componență 6 județe; *Argeș*, cu reședința la București, 10 județe; *Mării* — Constanța, cu 4 județe; *Dunărea* — Galați, cu 10 județe; *Nistru* — Chișinău, cu 4 județe; *Prut* — Iași, cu 9 județe; *Suceava* — Cernăuți, cu 7 județe; *Alba Iulia* — Alba Iulia, cu 9 județe; *Orășuri* — Cluj, cu 7 județe; *Timiș* — Timișoara, cu 5 județe), care aveau drept scop descen-tralizarea, la acest nivel, a principalelor probleme de ordin economic, social, cultural și politic. Ținuturile, însă, nefiind viabile,

au fost desființate, județele rămînînd unitățile administrativ-politice de bază pînă în anul 1950, cînd teritoriul a fost organizat pe regiuni și raioane. Acestei organizări administrative i s-au adus mai multe îmbunătățiri în anii 1952, 1956 și 1960, etape în care numărul regiunilor și raioanelor s-a redus continuu, ca urmare a transformărilor petrecute timp de un deceniu în cadrul structurii economico-sociale a țării.

O nouă organizare administrativă a teritoriului țării a avut loc în anul 1968, ca urmare a necesității punerii de acord a dezvoltării economico-sociale, a dezvoltării forțelor și relațiilor de producție în profil teritorial cu forme corespunzătoare de unități administrative — județele. Dimensionarea spațială a județelor a fost făcută și în funcție de posibilitățile oferite de rețeaua de căi de comunicație pentru facilitarea legăturilor cu centrele județene, cu orașele sau cu centrele rurale polarizatoare, de condițiile oferite pentru organizarea activităților culturale și sociale (artă, cultură, învățămînt, ocrotirea sănătății, turism). De asemenea, s-a avut în vedere crearea unor condiții optime privind conviețuirea și activitatea diferitelor naționalități pe teritoriul unor județe ale țării.

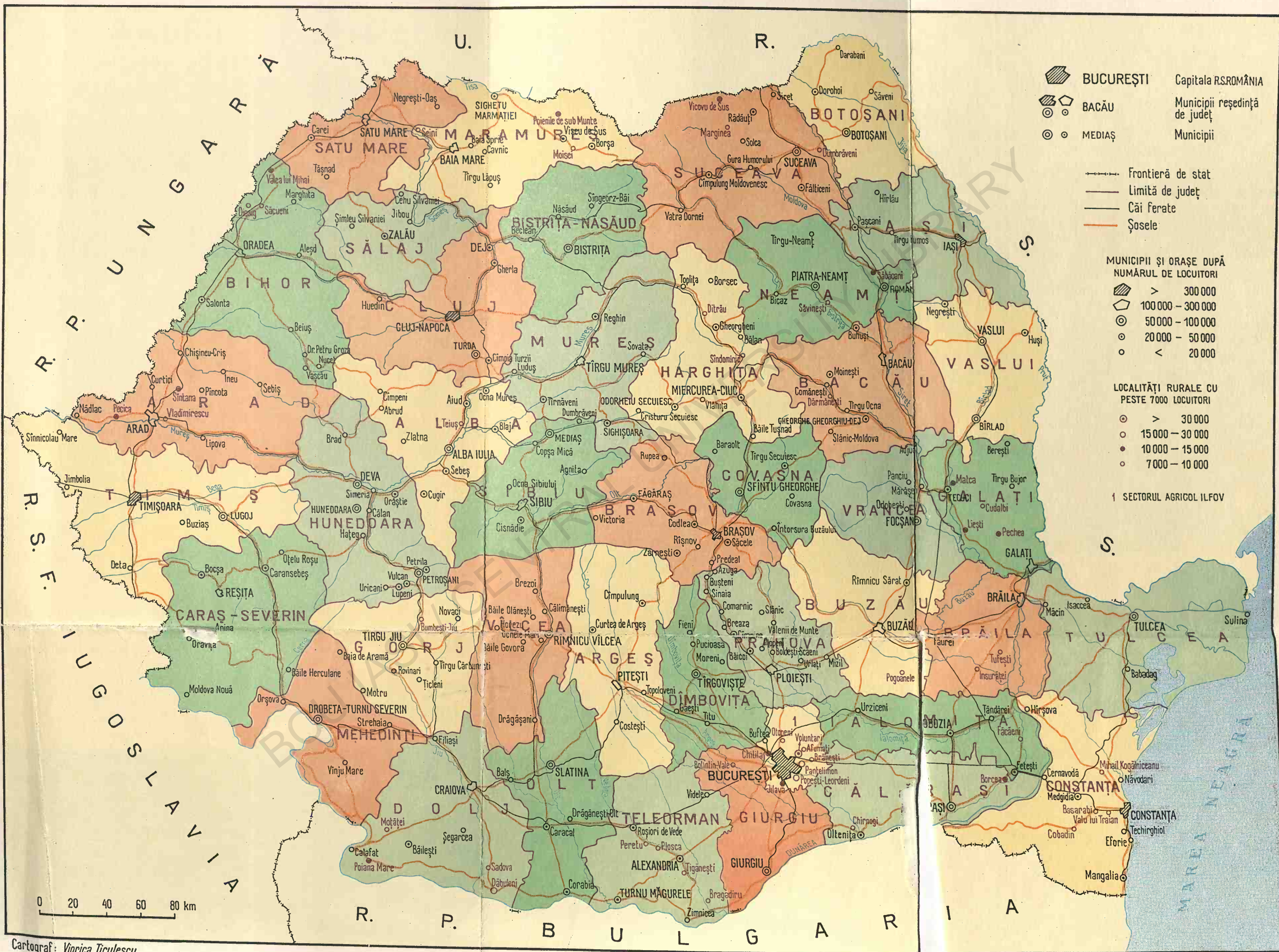
Noua organizare administrativ-teritorială evidențiază două categorii de unități teritoriale: *județul* — organism administrativ ce cuprinde un teritoriu mai întins în care se grupează o complexitate de activități economico-sociale; *orașul și comuna* — organisme administrative de bază ce se suprapun unei suprafețe restrinse, în care se grupează activități legate de specificul teritoriului respectiv și de dotările economice și sociale existente sau posibile.

La organizarea administrativ-teritorială din 1968 au fost înființate 49 de orașe (numărul localităților care au format aceste orașe fiind de 101), cărora li s-au adăugat 13 localități componente. În același timp, 63 de sate au fost trecute în categoria localităților componente ale municipiilor sau orașelor, 136 de localități componente ale municipiilor și orașelor au fost desființate prin contopirea lor cu alte sate, 9 localități foste componente ale orașelor au trecut în categoria satelor; au fost înființate 10 sate noi și au fost schimbate denumirile a 331 de localități.

În perioada 1968 — 1983 au fost efectuate mai multe modificări privind trecerea de

ÎMPĂRȚIREA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ

Autor: ION IORDAN

0 20 40 60 80 km

Cartograf: Viorica Ticulescu

la o categorie la alta sau desființarea unor localități prin contopire sau prin dezafectare. De asemenea, mai multe orașe au trecut în rîndul municipiilor (Alexandria, Bistrița, Făgăraș, Miercurea-Ciuc, Sfintu Gheorghe, Slatina, Slobozia, Vaslui, Zalău), 30 de sate au fost desființate prin dezafectare (în județele Mehedinți, Călărași, Ialomița, Constanța, Botoșani), iar satul Rovinari

iese din componența comunei Bilteni, județul Gorj, fiind declarat oraș, centru agrar-industrial.

În anul 1981 a avut loc o nouă modificare administrativă, desființîndu-se județul Ilfov și înființîndu-se județele Giurgiu și Călărași, precum și sectorul agricol Ilfov (subordonat municipiului București și alcătuit din fostele comune suburbane ale Bucureștilor,

Tabelul nr. 1.1.
Organizarea administrativ-teritorială

Județul	Suprafața (km ²)	Numărul orașelor		Localități componente ale municipiilor și orașelor*	Numărul comunelor		Numărul satelor	
		total	municipii		total	suburbane	total	aparținînd orașelor
R. S. România	237 500	237	56	599	2705	135	13123	232
Alba	6 231	9	1	58	67	1	658	30
Arad	7 652	8	1	10	67	4	273	7
Argeș	6 801	5	1	7	94	6	578	10
Bacău	6 606	7	2	18	80	6	491	—
Bihor	7 535	8	1	21	87	3	435	—
Bistrița-Năsăud	5 305	4	1	14	53	—	235	3
Botoșani	4 965	4	1	7	68	3	336	8
Brașov	5 351	9	2	14	43	1	150	—
Brăila	4 724	2	1	2	41	2	142	—
Buzău	6 072	2	1	2	83	—	485	—
Caraș-Severin	8 503	8	1	21	69	1	288	7
Călărași	5 075	2	1	2	51	2	163	—
Cluj	6 650	6	3	14	74	5	420	—
Constanța	7 055	8	1	17	49	4	190	2
Covasna	3 705	5	1	6	33	3	122	11
Dimbovița	4 035	6	1	13	76	11	361	7
Dolj	7 413	5	1	10	95	5	380	9
Galați	4 425	4	2	4	56	5	180	2
Giurgiu	3 810	1	1	1	57	1	187	—
Gorj	5 641	6	1	18	64	3	415	17
Harghita	6 610	9	2	28	49	3	236	—
Hunedoara	7 016	12	3	28	57	8	459	31
Ialomița	4 449	4	1	9	49	2	130	—
Iași	5 469	4	1	9	85	5	420	1
Maramureș	6 215	7	2	19	62	5	227	14
Mehedinți	4 900	5	1	14	59	2	314	15
Mureș	6 696	6	2	26	91	5	487	3
Neamț	5 890	4	2	13	70	4	347	3
Olt	5 507	5	1	9	96	3	380	3
Prahova	4 694	14	1	53	86	10	405	—
Satu Mare	4 405	4	1	8	56	1	226	5
Sălaj	3 850	4	1	8	54	—	281	8
Sibiu	5 422	7	2	13	55	5	175	2
Suceava	8 555	8	1	16	90	4	396	1
Teleorman	5 760	5	2	5	83	6	231	1
Timiș	8 692	6	2	7	76	3	318	4
Tulcea	8 430	5	1	8	43	—	133	—
Vaslui	5 297	4	2	9	71	—	456	6
Vilcea	5 705	8	1	41	78	1	568	11
Vrancea	4 863	5	1	15	59	2	331	7
Municipiul București	1 521	2	1	2	29	—	84	1
(din care sectorul agricol Ilfov)	(1 283)	(1)	—	(1)	(29)	—	(84)	(1)

* Inclusiv municipiile și orașele respective.

din 19 comune ale fostului județ Ilfov și din orașul Buftea).

În prezent, pe teritoriul României se află 40 de județe și un municipiu (București, care include și Sectorul agricol Ilfov) cu regim asemănător județelor (tabelul nr. 1.1).

1.3. Toponimie geografică

1.3.1. Originea poporului român și reflectarea ei în toponimie

La nivelul actual al surselor de informare — în mod deosebit al celor arheologice, îmbogățite considerabil în deceniile șase, șapte și opt ale secolului XX, când pe teritoriul întregii țări s-au investigat sistematic vechile șantiere de săpături și s-au deschis numeroase altele noi (rezultatele confruntându-se și cu acelea obținute în teritoriile învecinate României, precum și cu dovezile lingvistice, etnografice, numismatice etc.) — problema etnogenezei poporului român și a arealului geografic în care s-a desfășurat acest îndelungat și complex fenomen este elucidată. Cercetările în curs și de viitor, din seria cărora va trebui să se acorde o atenție sporită celor etnografice și de toponimie, sînt menite să adîncească pînă la detalii unele aspecte ale problemei și să adauge noi date impresionantei baze de documentare de care se dispune în prezent.

În explicarea formării limbii și poporului român se pleacă de la cîteva elemente esențiale, și anume: etnogeneza poporului român a avut loc, fără nici un dubiu, în cadrul romanității răsăritene; aria geografică a procesului etnogenetic a fost mai extinsă decît vechea provincie daco-romană, acoperind spațiul carpato-balcanic-pontic; romanizarea s-a produs simultan în această arie; geneza limbii și poporului român a constituit un fenomen complex și de durată, desfășurîndu-se, în timp, între secolele II și VI e.n. (I. I. Russu, 1967), iar din secolele IX și X românii fiind menționați în tot mai multe izvoare documentare slave, maghiare, bizantine etc. (D. Bereci, 1970).

A existat deci un teritoriu al romanizării, acela al Daciei (nu al Daciei romane și al Daciei libere), un tot etnic și cultural la fel de bine conturat, în care unele regiuni au fost mai intens romanizate, iar altele și-au păstrat mai fidel specificul dacic. Dintre

toate popoarele neolatine născute în vastul Imperiu roman, după destrămarea acestuia, numai în cadrul Romaniei Orientale¹ s-a păstrat numele etnic de *romanus* (roman), transmis aproape neschimbat în acela de *român*, *rumân* (V. Arvinte, 1983).

Pe fondul autohton al daco-geților, la rîndul său parte integrantă a aceluia tracic, s-a suprapus, așadar, romanitatea răsăriteană, românii fiind astfel urmașii direcți ai daco-geților și ai romanilor. Cele două civilizații de prestigiu — daco-getică și romană — pot explica, prin puternicul fenomen de osmoză spirituală, păstrarea în conștiința urmașilor, adică a poporului român, atît a ideii latinității, cît și a descendenței nemijlocite din daco-geți și romani. Echivalentul *romanus* = *român* este așa de evident, încît nici nu mai comportă argumentări. Căderea terminației *us* de la *romanus*, și transformarea lui *a* în *ă* au fost fenomene firești în evoluția limbii române, fără să afecteze cu nimic etimologia cuvintelor *român* și *România*, respectiv *roman* și *Roma*.

Fără îndoială că, între ei, românii trebuie să-și fi spus din toate timpurile români, în virtutea conștiinței asupra descendenței lor daco-romane. Se întrunesc, de fapt, într-un singur tot: conștiința unității de neam și limbă, din care a rezultat însuși numele de *popor român*; conștiința unității teritoriale, reflectată în numele țării — *România*; conștiința obîrșiei comune, ilustrată de echivalentul *romanus-român* (Eugen Stănescu, 1969).

Sub aspect etimologic, legătura *romanus-român* este înai mult decît evidentă, cuvintele *român* și *România* fiind preluate sub diferite forme, foarte apropiate de cele originale, în majoritatea limbilor (atît romanice, cît și germanice, slave etc.).

„Dacă noi ne numim *Români* — spunea Sextil Pușcariu (1940, p. 421) — este fiindcă, în opoziție cu „străinul” venit din alte părți, noi eram locuitorii autohtoni, Romani, și pentru că în întreg sud-estul european, copleșit de barbarii de alt neam, păstram conștiința că aparținem aceluiași neam cu prestigiu mondial”.

¹ Partea estică a Imperiului roman — Romania Orientală — includea provinciile Moesia Inferioară, Moesia Superioară, Dalmația (sau Illyricum), Pannonia Inferioară și Pannonia Superioară, Rhaetia, Vindelicia, Noricum și, bineînțeles, Dacia. Tocmai Dacia și daco-geții pe temeiul înfloritoarei civilizații la care ajunseseră aveau să favorizeze cel mai puternic fenomenul de romanizare

De-a lungul timpurilor, străinii (bizan-
tinii, germanii, slavii, ungurii și alții) ne-au
spus, însă, nouă românilor *valahi*, cu o mul-
titudine de forme derivate: *vlah*, *vas*, *vlaș*,
voloh, *olách*, *wälsch*, *blách*, *wlosk* etc. și cu
aceeași semnificație inițială pentru toate po-
poarele care utilizau una din aceste forme,
și anume de *roman* (latin), transmisă ulte-
rior, în foarte multe cazuri, și pentru român.

Dacă identitatea *valah* = *român* capătă
astfel certitudine de nezdruccinat, țara pe
care au locuit-o și o locuiesc aceștia, *Vlahia*,
Valachia, *Vlașca* (*Iflak*, la turci) nu putea
însemna, prin traducere directă, decât
România.

Demnă de semnalat este scrisoarea lui
Ștefan cel Mare, din 1477, către venețieni,
în care, referindu-se la Muntenia, vorbește
de „*l'altra Valahia*”, Moldova și Muntenia
fiind, ambele, Valahii, deci țări românești.
În secolele XVI și XVII, termenii amintiți
mai înainte — român, limbă românească
etc. — exprimând conștiința de neam, sînt
prezenți, statistic, în documentele istorice
scrise: între 1559 și 1588 (adică 30 de ani)
în 11 tipărituri noțiunea de neam românească
apare de 17 ori; 1639—1656 (17 ani) în 18
tipărituri de 29 de ori; 1673—1699 (16 ani)
în 30 de tipărituri de 74 de ori (Ștefan Pascu,
1968). La începutul secolului al XVIII-lea,
între anii 1716 și 1717, Dimitrie Cantemir
își intitula lucrarea *Hronicul vechimii a ro-
mano-moldo-vlahilor*, avînd două subtitluri
tot atît de importante: *Hronicon. A toată
Țara Româniască (care apoi s-au împărțit
în Moldova, Muntenească și Ardealul) din
descălecatul ei de la Traian, împăratul Râ-
mului; Hronicon. Daco-Romani, adică a
Țărilor Românești*.

Așadar, Dimitrie Cantemir înțelegea, prin
Țara Românească, teritoriul locuit de ro-
mano-moldo-vlahi, adică de români, în to-
talitatea sa (Moldova, Muntenia și Transil-
vania). Forma *România* se va utiliza abia
în secolul XIX, la început numai pentru
Muntenia și apoi pentru toate ținuturile
românești. În anul 1816, apăreau, la Lipsa,
lucrările lui Danil Dimitrie Philippide, *Is-
toria Românilor și Geografia Românilor* (în
limba greacă), în care pentru prima oară
se extinde noțiunea de român la teritoriul
locuit de români — România. Ambele lu-
crări se remarcă prin frecvența excepțională
a folosirii termenului România, întrebunțîn-
du-se chiar România de nord, de sud, de
răsărit, de apus, paristrieană, paraoltiană etc.,

precum și Așezarea României, Locuitorii
României, Împărțirea României, Pămîntul
României, Mineralele României, Plantele și
animalele României etc. Cit depre părțile
componente, acestea sînt Moldova, Banatul,
Crișana, Țara Românească, Transilvania, iar
despre aceasta din urmă se spune: „Ardea-
lul este așezat chiar în mijlocul României,
străbătut de mulți munți frumoși și de
multe cîmpii frumoase”.

Conștiința originii etnice din daci și lin-
gvistice din daci și latină a fost prezentă la
români în tot evul mediu, generînd con-
știința de neam, realitate istorică obiectivă,
manifestată mai ales prin numele cu care se
numeau pe sine: *român* — *rumân*, *româ-
nesc* — *rumânesc*, *limbă românească* — *limbă
rumânească* etc. Acestea s-au înseris și în
toponimie, ele datorîndu-se unor evenimente
istorice, cînd românii s-au găsit în situația
de a lua contact cu numeroase populații
străine, aflate în trecere, așezate vremelnic
sau definitiv pe teritoriul lor național, deci
atunci cînd se opuneau unor străini de
neam, numîndu-se ei înșiși așa sau fiind
numiți așa de străini. La apariția lor, spre
sfîrșitul secolului VI, slavii de est au numit
pe daco-romani cu termenul *vlocho*, păstrat
și astăzi la urmașii acestora, ucrainenii car-
patiei, primit prin filieră germană, de la
celtul *volcae*. În secolul X a apărut și ter-
menul sud-slav *vlah*, ca și maghiarul *bláh*,
oláh, apoi numeroasele consemnări ale *Va-
lahiei* și *valahilor*.

Lipsa sau raritatea etnotoponimului
român în anumite regiuni ale țării sînt urma-
rea firească a faptului că prezența băștina-
șilor, înțelegîndu-se de la sine, n-a avut ne-
voie să fie indicată printr-un termen special.
Populația de origine locală în contrast cu
locuitorii de același neam veniți din alte re-
giuni ale țării este consemnată în toponimia
românească prin termenul *pămînteni*, pentru
românii din Moldova și Muntenia, și *ungu-
reni* pentru românii din Transilvania. În
numeroase cazuri toponimele sînt compuse,
determinativele însoțitoare ale topicului pro-
priu-zis desemnînd naționalitatea (Iepureștii
Români și Iepureștii Sîrbi, Gâșteștii Români
și Gâșteștii Sîrbi, Budacu Românesc și
Budacu Săsesc, Ecica Română și Ecica
Germană, Satu Mare Românesc și Satu
Mare Nemțesc, Apateu Român și Apateu
Unguresc, Nimigea Română și Nimigea Un-
gurească) sau originea locală (Căpăținenii
Pămînteni și Căpăținenii Ungureni, Albeștii

Pămînteni și Albeștii Ungureni, Poseștii Pămînteni și Poseștii Ungureni, Ulmenii Pămînteni și Ulmenii Ungureni etc.). În alte cazuri, originea locală este precizată și cu determinativele *Munteni*, *Moldoveni*, *Olteni*, *Ardeleni*. Despre denumirile Romanai și Vlașca se crede că ar fi fost date, primul de sîrbi și al doilea de bulgari, ținuturilor respective locuite de români.

Documentele istorice ale Transilvaniei consemnează, în aproape 300 de cazuri (din care 72 în localități contopite cu altele sau dispărute și circa 220 în localități existente) *villa olachalis*, *possessio valachalis*, *census quinquagesimalis*, *cnezi* ai românilor și maghiarilor (*Michael Dragotha Kenezius in Olahwechel* și *Stephanus Brathyna Kenezius in Magjarwechel*), starea socială (*olachi domini episcopi Transsilvanensis in Gorbowlg existens*, *iobagiones hungari et olaci de Walkou*), proveniența unor oronime (*Mons ideomatho wolachico Munchel vocatus*) etc. (Coriolan Suciu, 1967, 1968).

Românii din Banat și Transilvania erau organizați în *districte*, cu o largă autonomie administrativă și judecătorească, conduse de nobili, *cnezi* și *voievozi* români (Z. Piclesanu, 1943). În tot timpul evului mediu, ea și astăzi, aceste teritorii erau locuite de o covârșitoare populație românească, fiind alcătuite din multe sate, uneori în număr impresionant, ca de exemplu districtele: *Chioar*, la 1405, avea 50 de sate, iar la 1566 era împărțit în 16 voievodate românești; *Duboz*, la 1410, avea 67 de sate românești, *Ardud*, la 1378, avea 10 sate, *Medișa*, la 1381 avea 20 de sate, *Sugya* 13 sate la 1453, *Trdea* 14 sate la 1454 etc.

Pe teritoriul României, toponimele și în mod special hidronimele sînt românești în proporție de aproximativ 80%, multe dintre hidronime păstrîndu-și aproape nealterate denumirile străvechi, geto-dacice, așa cum le-a menționat marele istoric al antichității Herodot, chiar dacă unele par a prezenta un fonetism slav, nesigur însă.

Toponimia, cu valoare de document viu, constituie un izvor de informații de excepțională valoare care nu numai că oglindește, dar și demonstrează originea și continuitatea poporului român în vatra carpato-dunăreano-pontică.

1.3.2. Categoriile de toponime

1.3.2.1. Regionime

Rezultate din contactul permanent al oamenilor cu toate realitățile care-i înconjură și care privesc atît raporturile societății omenești cu mediul ambiant, cît și pe cele intercomunitare, regionimele (sau choro-nimele) desemnează unități teritoriale distincte (politice, administrative, fizico-geografice etc). După origine ele sînt: spontane (create de popor în diferite etape istorice), livești (atribuite de către oamenii de știință după anumite criterii și generalizate prin folosirea continuă) sau stabilite pe cale administrativă și oficializate prin mijloace legale, de către autoritățile de stat.

De-a lungul milenarei sale existențe permanente, populația din spațiul carpato-dunăreano-pontic a cunoscut diferite forme de organizare teritorială, care, în raport cu tradițiile și cu posibilitățile concrete locale, au fost desemnate prin termeni comuni (apelative). Între aceștia sînt cunoscute: obște, țară (cu mai multe sensuri), cnezat, voievodat, ducat, principat, provincie, ținut, județ, district, comitat, scaun (ultimele trei fiind impuse de feudații străini), plasă, ocol, plai etc., cu existență și conținut semnificative din diferite perioade istorice, ca verigi ale continuității sau ca situații neconcordante cu aspirațiile populației autohtone majoritare, de făurire a unui stat centralizat și unitar.

Analiza regionimelor din secolul XIV pînă în epoca modernă și contemporană este strîns legată de formarea statelor feudale românești și de momentele de seamă, ca unirea țărilor române sub Mihai Viteazul (1600), Unirea Principatelor (1859), războiul de independență (1877—1878) și făurirea statului național unitar România (1918).

Transilvania-Ardeal. Cea dintîi atestare, din anul 1195, în limba latină, se întîlnește sub forma unor adjective, *ultrasilvanus*, *transilvanus*, *transilvaniensis*, referirile directe la regiunea respectivă fiind sub forma *ultrasilvanae* sau *Transilvaniae* și *Terra ultrasilvas*, fiindcă pentru maghiari era situată dincolo de marile păduri. Din *Transsilvas* s-a născut *Transilvanus*, iar din aceasta *Transilvania*. Mai înainte însă, această regiune a fost numită *Ardil*, *Ardalia*, *Ardelia*, *Erdelia* (I. Pervain și colab., 1977).

Sustinerea originii indoeuropene a condus și la observarea că prin regionimul Ardeal poporul desemnează numai Podișul Transilvaniei (C. M. Ștefănescu, 1968), fără zonele depresionare marginale pe care le-a numit *țări*, așa cum a arătat și cronicarul Grigore Ureche: „Țara Ardealului nu ieste numai o țară însăș, ci Ardealul să chiamoă mijlocul țării care multe coprinde în toate părțile ... Iară pre la marginea ei sintu alte țări mai mici ...” (1978, p. 83—84). În trecutul îndepărtat, Podișul Transilvaniei a fost în cea mai mare parte împădurit și ar fi fost ilogie ca un ținut împădurit, dar locuit, aflat în continuarea unui alt ținut împădurit, să fie numit „ținutul de dincolo de pădure”. Numele Ardealului apare în documente abia în secolul XIII, ceea ce denotă că a fost împrumutat de la românii autohtoni și adaptat prin etimologie populară maghiară. A urmat apoi traducerea în limba latină, creîndu-se un nume nou, Transilvania.

Țara Românească—Muntenia. Majoritatea istoricilor sint de părere că numele de Țara Românească este mai vechi decât cel de Muntenia. I. Conea (1960) a adus o serie de argumente de ordin geografico-istoric pentru a dovedi situația inversă. Între altele, sint invocate: situarea statului feudal românesc, la început, în partea muntelui și a regiunii deluroase, iar la vest de Olt chiar de o parte și de alta a Carpaților Meridionali, de unde, sau poate de la desemnarea colectivă a locuitorilor de la munte prin termenul *munteni* ar proveni și numele de Muntenia și, în sfârșit, mutarea succesivă a capitalelor de la munte la șes.

Din 1359, de la înființarea Mitropoliei Țării Românești, Patriarhia din Constantinopol a impus denumirea dată de greci: Ungro-Vlahia, adică Vlahia de lângă Ungaria, iar Cancelaria Curiei papale a folosit tot termeni cu sens etnic Vlahia și Valachia, care în traducere înseamnă **România**, nu Țara Românească, deoarece termenul generic de țară nu figura.

Bizantinul Laonikos Chalkokondyles (circa 1423— circa 1490) folosea regionime care indicau unitatea etnică a românilor, deși trăiau în trei unități politice: „Ardealul sau Peonodacia, Bogdania (Moldova) și Țara de la Istru (Muntenia)”. Regionimul Ungro-Vlahia a apărut din necesitatea unei precizări teritoriale implicînd existența și a altor *Vlahii* (A. Armbruster, 1972), desem-

nate prin alți termeni specifici, ceea ce conduce, în ultimă instanță, la ideea unității lor pe teritoriul vechii Dacii.

Din secolul XV, Țara Românească a mai fost numită și Muntenia, Țara Muntenească sau Țara Munteniei, în mod frecvent, însă, abia din a doua jumătate a secolului XVII.

Cuvîntul *munteneste*, în forma sa românească, apare pentru prima dată în așezămintul vamal dat de Alexandru cel Bun în 1407. Forma Muntenia, italianizată, *Montagna*, a fost folosită de Ștefan cel Mare într-o scrisoare către regele Ungariei (1475). Letopisețul de la Bistrița, redactat în ultimul deceniu al domniei lui Ștefan cel Mare, menționează Munteanskoe Zemli (Țara Munteniei), în timp ce cronică lui Bonfini „Rerum Hungaricarum Decades”, scrisă la curtea lui Matei Corvin, numea aceeași entitate *Montanina*, *Montana*, nume apropiate de cele atribuite de românii din Moldova. Tot pe la mijlocul secolului XV, izvoarele turcești i-au spus Kara Iflak—*Valahia Neagră*, adică de la marginea Imperiului otoman, iar cronicarul francez Jehan de Wavrin a denumit-o Vallaquia. Folosirea simultană a celor două regionime — Țara Românească și Muntenia — a cunoscut frecvențe diferite.

Moldova. Tradiția spune că teritoriul Moldovei și-a luat numele, ca și prima sa capitală, de la riul pe care era așezată aceasta din urmă. Lăsînd la o parte legenda, încercările de explicare etimologică și semantică au condus la rezultate diferite. Dimitrie Cantemir a căutat o explicație prin daciul Mollis Davia, adică „Davia Moale”, neconfirmată de izvoare. Iorgu Iordan (1963) consideră că ar proveni de la bogatele păduri de molid, prin adăugarea sufixului slav *-ova*. Emil Virtosu (1956) — pe baza celor mai vechi acte ale municipității „orașului” Baia numit Molde, Moldin, Molda și Civitas Moldavia (pe sigiliu) — atrage atenția asupra semantismului termenului sășesc Molde — „albie”, „copaie”, dar și „groapă”, „adîncitură”. Miron Costin a folosit atît numele oficial Moldova, cît și pe cel de Mulda.

Cronologic, numele Moldovei este atestat documentar sub diferite forme: 1360 — „terre nostrae Modauane”; 1365 — „terra Moldauana”, „dux Moldaviensis, partium seu nationis Valachie ... et suus ducatus seu terre Moldaviensis”.

În 1428, Johann Schiltberger numea Moldova „Claine Walachia”, punînd-o alături

de Walachia (Țara Românească). Antonio Bonfini, de la curtea lui Matei Corvin, distingea: „Montanae Daciae Caput” (Țara Românească), „nunc montannam Valachian appellant” — „Altera vero Valachia, cui Moldavia nomen est”. În 1467 Bonfini menționa: „in eam Valachiae partem castra movent, quam Moldaviam nunc discunt”.

Pentru Moldova au mai fost cunoscute și alte nume în decursul istoriei, în sursele externe: sb. Bogdanska Zemlja, Bogdančeva Zemlja; tc. Karabogdan, sau chiar Ruso-Vlahia (Romania dinspre Rusia), de numire dată la sfârșitul secolului XIV, de Patriarhia din Constantinopol.

Maramureș. Numele acestei regiuni este menționat pentru prima dată în 1199, în legătură cu o vinătoare a regelui Emeric, apoi ca „pădure regală”, în 1231, ca „întăriturile pădurii Maramureș”, în 1271, iar primele știri despre așezări de pe valea Marei, ca și apropierea Mara — Maramureș, din prima jumătate a secolului XIV. Numele râului nu era menționat ca Mara, ci ca „Maramors, fluvium Maramorosii” sau „Maramoros”, sinonim întregii regiuni. Nicolae Drăganu (1933) a explicat choronimul prin Mara + murăș (moreș). Primul termen îl consideră a fi un hidronim cu originea în antroponimie, iar cel de-al doilea, provenit tot din antroponimie, un termen vechi autohton. Pentru aceeași entitate teritorială românească a mai fost folosit și regionimul Marmatia, cam pe la mijlocul secolului XIV. De origine latină medievală, el provine din documentele de cancelarie, având o frecvență mai mare în secolul XVI. Singura amintire a acestui regionim o constituie termenul specific al oiconimului Sighetu Marmatiei (Lupu Petrovanu, 1975).

Crișana. Numele desemnează provincia istorică și a intrat în uzul curent după făurirea statului național unitar român în 1918, având o arie mai mare decât Țara Crișurilor, adică și partea vestică a Munților Apuseni. Este de origine livrescă, provenind de la cele trei Crișuri care străbat vechiul ținut românesc.

Oltenia. Până în secolul XVIII, teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Olt nu era numit în vreun fel aparte, fiind integrat în Muntenia. Abia după ce a intrat în atenția Imperiului Austriei a început să-i fie atribuite diferite numiri. Așa de exemplu, la 1722 harta lui Fr. Schwantz era intitulată *Tabula Valachiae Cis-Alutanae*, iar pe aceea

din 1783, întocmită de Covens și Mortier, era menționată ca *Valachia Caesarea* (Ana Toșa Turdeanu, 1975).

I. Donat (1934) arată că într-un document datat din 1750, emis de Grigore Matei Ghica, teritoriul acesta era numit Țara Oltului sau, mai scurt, Oltul, desigur prima formă fiind accidentală, deoarece ea denumea cu aproape cinci secole înainte Țara Făgărașului. Numele de Oltenia apare în secolul XIX.

Bucovina. Numele a fost atribuit prin extensiune, de către austriecei, în urma ocupării provinciei în 1774, pe baza apelativului „bucovină”, care desemna încă din secolul XIV o pădure de fagi, făget. Termenul era răspândit în majoritatea provinciilor românești, dar a rămas specific pentru Moldova de Sus. Într-un document emis de Roman I, în anul 1392, este menționat prima dată termenul de „bucovină”, iar în 1412 un document consemna „Silvae majores et minores Bukovina dictae” din Țara de Sus. Documente ale timpului traduc „bucovinele” în latină — „Silvae faginalis” — păduri de fag sau făgete (I. Nistor, 1919), dintre care Codrii Cosminului au intrat în istorie.

Banat. Cercetările noi au stabilit autohtonia termenului Banat în regiunea dintre Tisa, Mureș și Dunăre, singura care a intrat în istorie sub acest nume. Atestarea documentară datează de la 1230, dar mai înainte, la 1177, fusese menționat Comitatus Time-siensis.

Odată cu ocuparea de către austriecei, în urma tratatului de la Passarovitz (1718), regiunea este numită „Temescher Banat”, și apoi simplu Banat, desemnând provincia. Din a doua jumătate a secolului XIX, „Banatul păstrează doar înțelesul geografic, care la românii bănățeni devine egal cu patrie” (V. Tuleșcu, 1941). În literatura geografică, istorică, lingvistică, etnografică, în toate domeniile culturii, regionimul Banat desemnează provincia istorică dintre Mureș, Culoarul Bistra — Timiș — Cerna și Dunăre, ca parte componentă a statului unitar român.

Dobrogea. Teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră a fost numit și el în mai multe feluri de-a lungul istoriei, datorită împrejurărilor ivite mai cu seamă pe plan extern. În antichitate, acest teritoriu a fost desemnat de către vechii greci prin regionimul Mikra Skythia (Sciția Mică), aspectul de

stepă părindu-li-se nediferențiat de cel al Scîției propriu-zise, situată la nord de Marea Neagră. Ion Conea (1931) considera, însă, că numele scîților, infiltrați pe teritoriul Dobrogei de mai tirziu, a fost generalizat de către greci pentru a cuprinde și alte neamuri, care de fapt formau majoritatea populației de aici. Criteriul de atribuire a numelui regiunii era deci mai mult cel etnic, nu cel orografic.

Regionimul Dobrogea este atestat la începutul secolului XV sub forma „Shra-i Dobruga” *Cîmpia Dobrogei*, în cronicile otomanilor Yazîğioğlu Ali, Ruhi Edirnevi, Idris Bitlisi și Hoga Saad ed-Din (Maria Alexandrescu-Dersca, 1958). Tot în secolul XV, mai sînt atestate formele Dobritza, Dobritze.

Majoritatea istoricilor și filologilor români sînt de părere că numele acestei provincii românești își are originea în cel al strategului Dobrotici: Dobrotici-ili — *provincia lui Dobrotici*, Dobrugi-ili — *Dobrogea*, potrivit obiceiului de a se crea regionime după numele conducătorului.

1.3.2.2. Nume ale formelor de relief

Pe teritoriul României, o deosebită însemnatate au numele geografice atribuite de populația românească diferitelor forme de relief, fie că ele sînt toponime majore, de circulație generală (de exemplu, Carpați, Cueurbăta, Căliman, Negoiu, Ceahlău), fie că sînt toponime minore, de interes și valoare locală (de exemplu, Buza Vizinii, Dealu Stînii, Groapa Cofîrloaia, Movila Jumătățeni), fie apelative.

În anul 1960, Ion Conea arăta că oronimele sînt, de fapt, „numele care desemnează formele de relief, de la cele mai mici pînă la cele mai impunătoare” (*subl. n.*) (p. 71), deci nu numai munții, ci și dealurile și șesurile. Cît despre numele munților, acestea erau considerate drept *oronime propriu-zise*.

Iorgu Iordan (1963, p. 16) întrebuițează termenul de *topografice*, care a fost acordat numelor „care descriu poziția, aspectul sau vreo altă particularitate a locului”.

Masa oronimelor și repartitia lor geografică în toată regiunea carpatică este justificată din punct de vedere geografic. Se știe, și oricine poate constata adevărata înfățișare a acestui ținut înalt al României — „Carpații nu au o creastă ca alte sisteme de munți, ci poartă pe culmile lor o adevărată

țară înaltă, ținut ideal de păstorie”, așa cum arăta George Vălsan (1929, p. 150). Bine și permanent locuiți, din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, Carpații au o toponimie foarte bogată și extrem de variată, care excelează, după cum este firesc, prin oronime.

Cu privire la oronimele care au la bază nume de persoană, Emil Petrovici (1970) seria că acestea, în număr foarte mare, caracterizează, de fapt, oronimia românească. Prin termenul *oronime*, Emil Petrovici înțelegea, așa cum rezultă din exemplele folosite, nu numai numele de munți, ci, în general, nume ale formelor de relief, deci și *deal*, *măgură*, *movilă*, *față* și *dos*, *muchie*, *chiceră*. La acestea trebuie să adăugăm și alți termeni populari care exprimă ideea de formă de relief, între care cei indicați de Vintilă Mihăilescu (1976) — *muncel*, *mușcel*, *bîcă*, *obeină*, *ciocă*, *ciucar*, *cucă*, *cucui*, *gugă*, *țîlvă*, apoi de I. Conea (1960) — *cioclovină* (întilnit numai în munții din nordul Olteniei și ai Hațegului), *gurguleu* — *ghergheleu* (specific numai în regiunea de munte, de unde a fost „transplantat” și în Cîmpia Română, de către păstorii carpațici), *grumuleu*, *gămăloaie*, *glămeie*, *mormondol*, dar și *măgură* (fig. 1.1), *țiglău*, *țigmă*, *pisc*, *grui*, *bobeică*, *culme*, *măl*, *buză*, *groapă* și alții, adăugați de noi, după cum vom arăta mai departe.

În ceea ce privește *oronimele cu originea în antroponime*, Emil Petrovici le clasifică astfel: simple — Moldoveanu, Negoiu, Gîrdomanu, Galeșu; compuse — Virfu lui Pătru, Virfu lui Mogoș, Movila lui Bucur, Colții lui Barbeș (cu articol proclitic), Muntele Barbului, Colții Morarului, Virfu Mireii, Pîscu Radului (cu articol enclitic), Muchia Bălăban, Picioru Boteanu (cu numele de persoană în apozitie); patronimice, patronimice derivate din nume de botez creștine, nume populare de creație românească din fondul vechi sau din fondul de origine slavă, supranume, porecle — Borăscu, Gălășescu, Lerescu, Mușetescu, Cărmănești, Oncești, Șteflești, Niculești, Plaiu lui Ion, Cleanțu Cornei, Virfu Lazărului, Albota, Bucur, Floarea, Șerbota, Moșu, Brătîla, Buda, Budislavu, Leaota, Negovanu, Radeșu, Baba, Bătrîna, Frumoasa, Mindra, Strimbeanu, Tunsu, Păduchiosu, Cufuritu, Rîiosu; nume de persoană amintind de popoare străine — Virfu Pecineagu, Dealu Sasului, Virfu Tătarului.

Este importat de remarcă, în legătură cu oronimele de origine antroponimică, că mul-

te dintre acestea sînt menționate în documente istorice scrise cu numele care s-au păstrat, identice sau aproape identice, pînă astăzi.

Mențiunile documentare, numărul și repartitia geografică a oronimelor cu originea în antroponime arată o mai mare densitate a acestora în regiunile de munte, cu pășuni întinse. Ele sînt dovezi incontestabile ale faptului că au fost create, într-un trecut îndepărtat, de românii care locuiau și străbăteau munții în toate direcțiile în legătură cu păstoritul, că Munții Carpați au fost, din cele mai vechi timpuri, după cum sînt și astăzi, o oicumենă în adevăratul sens al cuvîntului. Tot românii carpatici li se datorează și multe din numele atribuite formelor de relief (avînd aceeași origine — antroponimia) din regiunile mai joase, de cîmpie, și chiar din Balta, Lunca și Delta Dunării, unde aceștia le-au transplăntat de-a lungul secolelor, prin pendulările lor sezoniere între pășunile de vară și cele de iarnă.

Locuiți și străbătuți, aproape în exclusivitate, de către români, Carpații, ca și regiunea de dealuri de la poalele lor, se remarcă prin abundența numelor cu care au fost desemnate trecătorile, nume date de români și provenind din elemente sau formate cu ajutorul unor sufixe aparținînd fondului de bază al limbii române sau împrumutate din limbile vecine. În ceea ce privește împrumuturile, acestea o dată intrate în sistemul limbii române au jucat același rol în crearea toponimelor noi ca și elementele vechi ale limbii noastre (Emil Petrovici, 1970).

Lista acestor apelative este bogată. Iată numai cîteva: *cheie*, *crăpătură*, *creștătură*, *cumpănă*, *curmătură*, *ferastră*, *hoagă*, *hoancă*, *joamfă*, *jghiomf* (*zghiomf*), *pas*, *poartă*, *predeal*, *prihod* — *prihodiște*, *prislop*, *seară*, *scoabă*, *strungă*, *șa* (var. *șea*), *tarniță*, *trecătoare*, *culoare* etc. (I. Conea, 1960; Iorgu Iordan, 1963; Emil Petrovici, 1970; Mircea Homorodean, 1980).

Dintre apelativele românești enumerate aparțin fondului lexical autohton *strungă*, *curmătură* (I. I. Russu, 1970), fondului lexical latin *cheie*, *crăpătură*, *ferastră*, *poartă*, *seară*, *șa*, *trecătoare*, fondului lexical slav al limbii române *cumpănă*, *predeal*, *prihod* — *prihodiște*, *prislop* (v. sl. merid., sl. daco-moesic), *tarniță* (ucr.). Cu ajutorul acestora, românii au creat toponime — oronime care „îmbracă” astăzi regiunile de

munte și de deal, în număr impresionant. Doar apelativul *predeal* (< slav. *prędělŭ* ‘limită, hotar, graniță’) nu mai este viu astăzi în limba română.

Unele dintre aceste apelative sînt atestate în vechi documente istorice, fie ca nume comune — *cumpăna*, la 1509 și 1646 (G. Mihăilă, 1974)¹ —, fie ca nume proprii și, în special, ca oronime.

Cercetări recente, din deceniile șase și șapte ale secolului nostru, au arătat că toponimia românească este bogată și variată în regiunile de munte și de deal, dar tot atît de variată și în regiunile de cîmpie —, ceea ce dovedește că elementul uman a fost omogen și prezent peste tot, din cele mai vechi timpuri pînă astăzi.

În stadiul actual al cercetărilor, lingviștii români au ajuns la identificarea a circa 170 de cuvinte care fac parte din fondul autohton — traco-geto-dac — al limbii române, din care aproximativ 90 sînt evident identice sau înrudite în română și albaneză și de origine preromană (I. I. Russu, 1981). Din cele 170 de cuvinte care, pînă în prezent, sînt date ca alcătuitoare ale repertoriului lexical autohton, multe se regăsesc în toponimie, adică au fost folosite de populația autohtonă la crearea de toponime.

Iată lista apelativelor autohtone, pe care le regăsim în nume de forme de relief sau în aspecte ale acestora: *argea* (groapă), *buză* (margine a unui deal sau munte), *cioc* (pinten, limbă de pămînt, vîrf), *ciucă* (deal, movilă, vîrf al unui munte), *curmătură* (trecătoare), *gresie* (indicînd roca constitutivă), *groapă*, *grumaz* (indicînd dealuri sau stînci proeminente), *grunz* (arătînd starea de fărîmițare a rocilor constitutive), *mal* (munte, deal, ridicătură, țarm), *măgură* (movilă, dealușor izolat, colină, tumulus), *stîncă* (indicînd roca dură din care sînt alcătuiți unii munți și unele dealuri), *strungă* (trecătoare îngustă, defileu) (I. I. Russu, 1981; Al. Rosetti, 1978).

Unele dintre aceste apelative au dat foarte multe toponime, între care și *măgură*. În părțile centrală și de est-sud-est ale Europei, apelativul *măgură* constituie element lexical autohton al substratului lingvistic la daco-romani și la albanezi (I. I. Russu, 1970). Repartitia geografică arată că pe lîngă cele două teritorii mame — *măgură*

¹ Autorul precizează că provine de la lat. *campana* (> **cimpănă*, *cumpănă*; intermediul slavon ... nu se justifică).

Fig. 1.1. Apelativul toponim Măgura.

al daco-romanilor și magulla al albanezilor — apelativul și toponimul există și în alte arii.

1.3.2.3. Nume ale apelor

Hidronimele (numele de izvoare, piraie, riuri, fluvii, lacuri) au fost clasificate de către I. Conea (1960) după dimensiunile cursurilor și volumul apelor transportate în *microhidronime* (nume de izvoare, piraie și riuri mici) și *macrohidronime* (numele apelor curgătoare mari — riurile și fluviile), iar după caracterul apelor în *potamonime* (numele apelor curgătoare) și *limnonime* (numele de ape stătătoare), ultimii doi termeni fiind propuși, pentru prima oară, de autor.

Atît microhidronimele, cît și macrohidronimele sînt importante pentru istoria nescrisă a poporului român, dar, din ele, de mai mare însemnătate sînt macrohidronimele, știut fiind că, dintre toate toponimele de pe un teritoriu „cele mai vechi, ca fiind mai rezistente, sînt numele masivelor muntoase și ale apelor mari, cunoscute, cum nici nu-i posibil altfel, de toate popoarele prin teritoriile cărora își întind ramificațiile” (*subl. n.*) (Iorgu Iordan, 1963, p. 3). Este de remarcă că teritoriul țării este străbătut de unul dintre cele mai mari fluvii din Europa, pentru care românii, așa cum arăta Emil Petrovici (1970, p. 243), „... au un nume care e numai al lor, *Dunăre*, cu siguranță moștenit de la populația autohtonă daco-moesică”. Numele românesc al Dunării „se deosebește atît de numele celtic adoptat de romani (*Danubius*, *Danuvius*), cît și de cel slav (*Dunav*, *Dunaj*), prin partea finală *-ăre*, care va fi fost fie un sufix daco-moesic, fie ... un cuvînt care însemna în daco-moesică „riu” (*id.*, *ibidem*). Nicolae Drăganu (1943, p. 435) arăta, la rîndul său, că „numele acesta (al Dunării, *n.n.*) este o formă românească și anume nord-dunăreană. El derivă din tracicul *Donare* sau *Donaris*” (*subl. n.*). Cea-laltă formă sub care este cunoscut marele fluviu, Istros, se crede că era folosită mai cu seamă de către tracii și geții din regiunea maritimă a actualului teritoriu al României, unde l-au cunoscut și grecii, încă din secolul VII î.e.n., care circulau pe cursul inferior, unde făceau comerț cu autohtonii și aveau chiar mici porturi. Celălalt nume, care stă la baza românescului *Dunăre*, era folosit în regiunea de munte, deci de către dacii

propriu-ziși, care locuiau la nord de fluviu și de către tracii din regiunile vecine de la sud de fluviu (G. Ivănescu, 1958).

Cît privește hidronimia antică, toponimistii lingviști au demonstrat că aceasta „s-a păstrat într-o măsură considerabilă în Dacia ... fiind transmisă din generație în generație ...” (Emil Petrovici, 1970, p. 244—245), alături de numele Dunării înscriindu-se Motru, Timiș, Mureș, Criș, Someș, Garvăn, Ampoi, Împoița, Argeș, Siret, Prut, Bîrzava (Berzava), Buzău, Cerna, Gilort, Jiu, Lotru, Olt, Tisa, Vedea (fig. 1.2). În legătură cu autohtonii acestora, se cuvine a menționa că ele au fost atestate în diferite epoci ale antichității, începînd cu secolul VII, probabil, și sigur din secolul VI î.e.n.: Amutria, Tiuisco, Marisia, Grisia, Samus, Ampee- (Ampeie-, Ampele-), Tiarantos, Pyretos (Porata), Bersobis, Tsierna (Dierna, Tierna), Buscos (Museos).

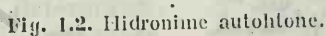
O însemnătate deosebită prezintă, pe teritoriul daco-roman, și microhidronimele, masa și asocierea lor impunîndu-se cu atît mai mult, cu cît se știe că „... nomenclatura apelor, munților etc. se dovedește, în general, a fi foarte rezistentă” (Iorgu Iordan, 1963, p. 3).

În ceea ce privește denumirile microhidronimelor, românii au folosit mai multe căi, pe teritoriul țării fiind ape numite după munții din care izvorăsc (dar și munți a căror denumire se datorează hidronimelor), după caracterul apelor, după numele localităților în dreptul cărora ies din munte, după nume de persoană, precum și ape care pe parcursul lor poartă mai multe nume (I. Conea, 1960).

Deși s-a crezut că numele de ape cu origine în nume de persoană sînt foarte puține, totuși acestea sînt prezente pe teritoriul țării, atît în domeniul potamonimelor, cît și al limnonimelor, datorită nu atît faptului că ele vor fi fost cîndva „proprietăți” ale unor indivizi, cît mai ales dreptului de folosință îndelungată, din moși-strămoși, asupra acestora. Există, însă, și posibilitatea ca unele dintre acestea să se fi datorat și altor cauze: construirea unei locuințe temporare sau permanente, valorificarea unor suprafețe pentru culturi, folosirea apei pentru mori, ferăstraie etc.

În regiunile de munte ale țării există foarte multe ape care poartă numele munților în care-și au obîrșile — Oslea, Micușa, Gîrdomanu, Vlășia, Scărișoara, Viștea, Judele,

Dacă raportul de denominație între hidronime și oiconime este, în cele mai multe cazuri, acela de primordialitate a hidronimului, mai greu de precizat este dacă românii au munit mai întâi formele de relief și apoi

Majoritatea cercetătorilor toponimiști sînt de acord că, atunci „... cînd un sat și un pîrîu ... poartă același nume, avem dreptul să admitem, pînă la proba contrară, că pîrîul a fost denumit înaintea satului (și de către locuitorii satelor învecinate, pe unde curge pîrîul). Evident că întîlim și fenomenul opus, dar mult mai rar” (Iorgu Iordan, 1963, p. 3).

GEOGRAFIE ISTORICĂ ȘI TOPONIMIE GEOGRAFICĂ • 39

localități; c) nume de ape — nume de forme de relief — nume de localități. Nu sînt puține, însă, nici cazurile în care numele apelor au trecut nu numai la forme de relief și localități, ci și, mai departe, la formațiuni vegetale din apropiere și, dintre acestea, mai ales asupra pădurilor.

Bogăția rețelei hidrografice de pe teritoriul țării și marea mobilitate a daco-român timer în spațiul lor multimilenar au determinat și numirea locurilor pe unde o apă poate fi trecută. În decursul istoriei au fost consemnați în documente oameni care aveau ca îndeletnicire apărarea trecerilor sau transportul mărfurilor de pe un mal pe altul,

ginea în fondul lexical latin al limbii române.

Analiza microhidronimelor arată că numele acestora își au originea fie în aspectele geografice — deosebit de variate — ale locurilor pe care le străbat, fie în diferite însușiri ale apei sau cursului de apă în ansamblul său, fie în realități istorico-sociale (Viorica Florea, 1975).

În ceea ce privește numele comune, cu care românii au denumit, în general, apele, se remarcă, în domeniul potamonimelor, apelativele *pîriu* și *riu* (lat. *rivus*), iar în acela al limnonimelor, *baltă* și *lac* (lat. *lacus*), avînd ca arie de extindere întregul

Fig. 1.3. Apelativele autohtone geto-dace *ballă* și *piriu* (*pîrau*), în nume de sate.

precum și organizațiile politico-administrative ale acestora, adică *țările de țară*. Cu toate că în limba română există și sînt folosiți mai mulți termeni cu sensul de *loc de trecere peste o apă*, cea mai răspîndită și în mod curent folosită este forma *vad*, cu ori-

teroriu al daco-român timer și fiind înțeles de toți vorbitorii de limbă română.

Apelativele *pîriu* și *baltă* (fig. 1.3) sînt considerate ca făcînd parte din fondul lexical autohton traco-geto-dac al limbii române, fapt în sprijinul căruia vin și argu-

mente de ordin toponimic-geografic : repartitia teritorială, masa acestora și asocierea lor pe anumite arii (grupe, familii etc.).

Apelativul *pîriu* (s. n., pl. *pîraie*), cu semnificația rîu mic, vale mică, apsoară, face parte din fondul preroman al limbii române (I. I. Russu, 1970) și este prezent ca apelativ pe tot teritoriul României, alcătuind și o mare masă de toponime. Formele sub care apar toponimele sînt nu numai foarte numeroase, dar și variate, ca de exemplu : *Pîriu*, *Piralele*, *Pirîiești*, *Pirîieni*, *Piroaia*, *Pirîianu*, *Pirîuani*, *Pirîiașu*, *Pirăieni*, *Părău*, *Părani*, *Părăușani* etc. Apelativul *pîriu* numește, de obicei, ape, dar nu puține sînt cazurile cînd cu ajutorul acestora au fost denumite forme de relief, sau, mai exact, numele apelor au fost extinse și asupra numelor de munți și dealuri — *Piralele*, munte (jud. Gorj), *Piralele*, munte (jud. Prahova), *Pîriu*, deal (jud. Gorj), *Pîriu Adînc*, deal (jud. Bacău) etc. — ca și asupra numelor de așezări permanente, existînd, încă, astăzi, pe teritoriul național, peste 60 de sate cu numele provenite din apelativul *pîriu* și derivatele sale (fig. 1.3).

Apelativul *baltă* (s. f., pl. *bălți*) — avînd semnificația întindere variabilă de ape stătătoare, lac, îngrămadire de apă de ploaie — face parte, ca și *pîriu*, din fondul autohton traco-geto-dac, al limbii române, toponimele formate pe baza acestuia fiind extrem de numeroase¹.

Ca și în cazul mai înainte discutat, apelativul *baltă* a numit nu numai elemente aparținînd hidrografiei, ci și forme de relief și localități, iar uneori mulțimea limnonimelor, din unele regiuni ale țării, a determinat extinderea denumirii chiar și asupra unor unități administrative mai mari.

În ceea ce privește elementele care au fost numite mai întîi, avem, și de această dată, dovezi că românii au extins denotațiile de la limnonime la forme de relief și, în sfîrșit, la oiconime, căci bălțile — ca și văile pîraielor și rîurilor — au pus la dispoziția elementului uman, din toate timpurile, dar mai cu osebire în cele vechi, mijloace pentru existență, după cum au oferit și locuri de adăpost în preajma sau chiar pe malurile lor.

Cea mai mare densitate de limnonime provenite din apelativul *baltă* se află, fără îndoială, pe valea Dunării, între Drobeta

Turnu Severin și Tulcea. Acest fapt a dus la numirea, de către popor, a văii, nu lunca, ci *Balta Dunării*, iar pe locuitorii din satele apropiate, *bălteni* (I. Conea, 1957). Termenul a fost preluat și menținut în geografie și geologie numai pentru partea dintre Călărași și Brăila. Multitudinea bălților de pe valea Dunării s-a impus încă din perioade istorice vechi, cînd unele unități administrative, mai mari sau mai mici, au fost numite pe baza acestei caracteristici. Astfel, la întemeierea Munteniei, exista, în sudul Olteniei, Județul de Baltă, menționat în documente istorice scrise (la 1352, 1424, 1444 etc.). Mai tirziu, în secolul XIX, între unitățile administrative mai mici, numite plase, care au dăinuit pînă după cel de-al doilea război mondial, se numărau : cite una în județele Dolj (ocupînd o parte din fostul Județ de Baltă), Brăila și Ialomița și două în județul Romanai — *Balta*, care „...își trage numele de la imensa baltă Potelu” și *Balta Oltului de Jos* (*Marele dicționar geografic al României*, I).

Analiza numelor de ape de pe teritoriul României arată că în domeniul potamonimelor predomină cele denuminate cu apelativul *pîriu*, iar în acela al limnonimelor cu apelativele *baltă* și *lac*.

1.3.2.4. Oiconime

Bogăția și varietatea numelor de sate și orașe sînt rezultate ale unei istorii frămîntate, ale procesului complex și original de formare a poporului român, ale existenței în limba română a numeroase maniere de formare a toponimelor, precum și ale raporturilor cultural-umane din trecut cu popoarele învecinate.

Numele de așezări au fost și sînt mai mult influențate pe cale oficială, de către administrație, în comparație cu numele de forme de relief sau hidronimele. Aceasta explică în mare măsură fenomenul de stratificare toponimică pe care-l întîlnim la numeroase așezări, mai ales din centrul și vestul României, sub influența limbii oficiale a cancelariilor, care au alterat aspectul inițial al multor toponime și au introdus altele noi.

Deși s-a susținut părerea că din oiconimele antice nu s-a păstrat nimic, totuși credem că numele celor două orașe vechi de pe litoralul Mării Negre sînt o continuare directă a celor greco-romane : Constanța

¹ Iorgu Iordan citează 32 de astfel de forme, „existente în toate provinciile ” (1963, p. 52—53).

(< *Tomis-Constantiana*) (*Istoria României*, I, 1960) și *Mangalia* — denumită *Pangala* în portulanele din secolele XIII — XIV (Marin Popescu Spineni, 1938 a), conținând probabil tema *gal* < *Callatis*. Nu este exclus ca și Hirsova să moștenească pe anticul *Carsium* (V. Bogrea, 1921).

Majoritatea oiconimelor își au originea în antroponimie, fenomen întâlnit și la alte popoare, ca rezultat al evoluției așezărilor rurale din colectivități patriarhale vechi, cu origine comună, deseori derivind din aceeași mare familie și bazându-se pe proprietatea devălmășă (H. H. Stahl, 1958—1965) sau, mai târziu, din colectivități formate pe pământul unui anumit proprietar, al cărui nume l-au preluat. Ponderea celor derivate din antroponime este apreciată la 50—60 % din total. Pe baza *Dicționarului onomastic românesc*, al lui N. A. Constantinescu (1963), s-a stabilit existența a 1 393 de teme antroponimice laice create de oiconime și a 331 de teme antroponimice calendaristice.

Modul cel mai răspândit de formare a oiconimelor pe baza antroponimelor constă în adăugarea sufixului *-ești* (sing. *-esc*), de origine tracă (Al. Graur, 1927), toponimul astfel creat avind o nuanță colectivă, reflectând existența vechilor comunități sătești, deci, descendența: *București* (cei din neamul lui Bucur), *Drăgănești* (cei din neamul lui Drăgan), *Dragomirești* (urmasii lui Dragomir) etc. În nordul țării sînt folosite în mod curent, cu același sens, sufixele *-eni*, *-ani* (dînd oiconime ca *Pașcani*, *Păstrăveni*, *Petricani*, *Bălușeni*), însă ele nu lipsesc nici în sudul României (*Gherăseni*, *Rășuceni*, *Frumușani*), unde, de regulă, indică originea geografică a locuitorilor (N. A. Constantinescu, 1958; Th. Capidan, 1946). Mai rar sînt folosite sufixele *-ăuți* (*Broscăuți*, *Frătăuți*), *-inți* (*Gîdîinți*) etc. Sufixe feminine *-aia*, *-easa*, *-esica*, *-ița* sînt, de asemenea, puțin folosite datorită transmiterii patrimoniale a proprietății și a numelui, dar nu lipsesc din nici o parte a țării. Din fondul lexical traco-geto-dac al limbii române (I. I. Russu, 1967) s-a format o serie de patronime, de regulă foarte productive, folosite, în toponimie, din timpuri foarte îndepărtate — *Buzea*, *Grumaz*, *Mînză*, *Murgu*, *Viezure* etc. Într-o situație asemănătoare se află, probabil, și patronimele originare din perioada daco-romană — *Barbură*, *Giur-*

giu, *Medrea*, *Nicoară* și altele (N. A. Constantinescu, 1963).

Alte oiconime reflectă particularitățile fizico-geografice locale. Varietatea aspectelor naturii își spune cuvîntul asupra mării bogății lexicale din acest domeniu, cu nenumărate nuanțe de diferențiere a sensurilor. Dar, particularitățile locale fizico-geografice, reflectate în toponimie, nu concordă totdeauna cu caracteristicile generale ale regiunii sau unității geografice în care se află așezarea ei, dimpotrivă, evidențiază contrastul, care este mai ușor de reținut. De exemplu, toate satele cu denumirea de *Șesu* — *Șesuri* sînt în Carpați și Subcarpați, unde existența locurilor netede propice pentru culturi constituie element particularizant. Din cele 11 localități cu numele de *Brad-Bradul-Brazi* una singură se găsește în zona pădurilor de conifere, iar toate celelalte în munți scunzi, dealuri sau chiar cîmpii, unde bradul este o apariție neobișnuită, datorită probabil intervenției umane.

Oiconimele reflectă deosebit de plastic *relieful local* (D. Pușchilă, 1911), folosit cu o bună intuire a valorii sale de așezările rurale și urbane, mai vechi sau mai noi. Numele lor se explică prin faptul că populația a preferat să se așeze pe terase neinundabile, versanți cu expunere spre soare, interfluvii ușor de apărat etc. (*Malu alb*, *Podina*, *Treapta*, *Grindu*, *Mucăea*, *Sprînceana*, *Scăricica*, *Coasta*, *Fața*, *Priporu*, *Sterminosu*, *Dealul Mare*, *Plaiu*, *Muncelu*, *Gruia*, *Holm*, *Dîmbu*). Alte nume de așezări sînt derivate din termeni populari care desemnează forme negative de relief (*Valea*, cu foarte multe determinative — *Albă*, *Largă* etc., *Zăpodia*, *Mateca*, *Padea*, *Surduc*, *Zănoaga*, *Crova*, *Găvanu*, *Ponoarele*, *Hîrtop*, *Gropanele*, *Rîpa* etc.), din aceea care indică trecătorile, iar cele mai puține sînt cele derivate din apelative ale formelor plate și deschise de relief, care nu totdeauna au oferit condiții pentru formarea așezărilor (*Șesuri*, *Șeșu*, uneori *Cîmp*) (fig. 1.4).

Apelativele din domeniul apelor de suprafață, mai ales cele care desemnează ape stagnante, sînt și ele prezente în nume de așezări (*Balla*, *Jilava*, *Uda*, *Bahna*, *Glođuri*, *Tinoasa*, *Nămoloasa*). Deoarece în preajma vădurilor au luat ființă așezări, multe dintre acestea au apelativul în numele lor: *Vadu* (simplu, patru sate), *Vadu Anei*, *Vadu Crișului*, *Vadu Dobrii*, *Vadu Lat*, *Vadu Oii*, *Vadu Roșca*, *Vadu Izei*, *Vadu Moldovei*,

Vadu Moșilor, Vadu Negrișei etc. (D.I. Oancea, 1973 a).

Un loc însemnat ocupă oiconimele care derivă din prezența izvoarelor (cu apă gazoasă, apă sulfuroasă, apă caldă, apă rece etc.).

Mai puțin numeroase sînt oiconimele care se referă la terenul arabil și culturile de cîmp, datorită caracterului relativ uniform, puțin caracterizant al acestora; ele sînt totuși destul de variate — *Holda, Arva, Delnița, Hotarele* (niciodată în toponimia ve-

Fig. 1.4. Apelativul *vale* (lat. *vallis*) în nume de sate (D.I. Oancea, Valeria Alexandrescu).

În ce privește vegetația, aceasta este prezentă și în oiconime, în special prin intermediul aceleia lemnoasă, care a jucat un rol deosebit în trecutul poporului român, în calitate de sursă de mijloace de trai, dar și de refugiu.

Un alt grup de oiconime este acela care oglindește activitatea economică a omului. Mulțimea și varietatea termenilor arătînd defrișarea au trecut în numeroase nume de așezări — *Runcu, Lazuri, Poiana, Preluca, Prisaca, Jariștea, Arsa, Arșița, Pojorîta, Pîrjol, Pîrlituri, Seciuri, Secătura, Curăturile, Oaș, Pleașa, Tăietura*.

che cu sensul de „graniță”), *Lamurile, Tărina, Surina, Ogoarele, Pogoanele, Loturi* (termen nou, introdus odată cu reformele agrare), *Porumbiște*. Nu lipsesc nici oiconimele care pleacă de la apelative ale terenului necultivat — *Obreja, Paragina* și nici cele referitoare la viața de vie și pomi fructiferi — *Podgoria, Vișoara, Dealu Vici, Livada, Silvașu, Slimnic, Peretu, Nucet, Orașița, Almăj, Iablanita, Cireșoia*. Răspindite pe întreg teritoriul țării, dar mai ales în zona de stepă și în Carpați, sînt oiconimele referitoare la creșterea animalelor — *Văratec, Islaz (Izlaz), Sohatu* etc. Pot fi men-

ționate și denumirile de așezări care arată practicarea albinăritului (*Ștupini*), a activităților miniere (*Baia, Oenița, Sărari, Păcureș*), de transport și comerț (*Schela, Podari, Podu Iloaiei, Vama, Slon*). Foarte numeroase sînt satele ale căror denumiri reflectă diferitele meserii de bază ale locuitorilor: *Blidari, Ciurari, Cîrjari, Lopătari, Șindrilari, Dogari, Rotari, Ploscari, Putinari, Scafari, Tronari, Zlătari, Tăbăcari, Pietrari, Săpunari, Postăvari, Olari, Morăreni, Cojocăreni* etc. Cu o densitate mai mare în zona subcarpatică, acestea atestă larga răspîndire a micii industrii casnice în feudalism, în țările române, valorificînd resursele specifice ale cadrului local și mai ales lemnul.

Deosebit de însemnate din punct de vedere geografic sînt oiconimele care dau indicații asupra originii locale etnice și stării sociale din trecut a locuitorilor. Geografii și istoricii români au scos în evidență modul în care toponimia așezărilor argumentează procesul complex al migrațiilor de populație între Transilvania, Muntenia și Moldova. Deplasările ample ale populației transilvănene, în trecut, spre Muntenia și Moldova, atît cu caracter de refugiu, cît și în relație cu păstoritul transhumant, explică nume ca *Ungureni, Mocani, Mărgineni, Bărsani, Sălăgeni, Bîrgăuani, Moroeni, Sudîți* etc., cu frecvența maximă în Subcarpați și în nordul Podișului Getic, dar prezente și în Cîmpia Moldovei, Colinele Tutovei și Cîmpia Română. De multe ori, satele de acest tip sînt compuse din mai multe părți cu denumiri ce indică originea locuitorilor: *Bădeni-Ungureni* și *-Pămînteni, Albești-Pămînteni* și *-Ungureni* etc. Foarte apropiate de acestea sînt oiconimele dublete, întîlnite de o parte și de alta a lanțului carpatic: *Voșlăbeni-Oșlobeni, Gales-Gălășești, Poiana - Poienari, Lisa* (jud. Brașov) — *Lisa* (jud. Olt) — *Lisa* (jud. Teleorman), *Berivoi - Berevoiești, Rucăr* (jud. Brașov) — *Rucăr* (jud. Argeș) etc. (Mara N. Popp, 1942 a; Șt. Meteș, 1971)¹. În procesul de formare a așezărilor din Depresiunea Petroșani un mare rol au avut migrațiile, majoritatea locuitorilor provenind din Țara Hațegului. Avem de-a face cu așezări roite al căror nume trimite la satele de baștină: *Uricani* (<Uric), *Petroșani* (<Pe-

tros), *Livezeni* (<Livadia), *Bărbăteni* (<Rîu Bărbat) etc. (I. Conea, 1960). Originea locuitorilor este indicată de toponimie și în cazul altor curențe de populație românească, cum au fost acelea care au dus la îndesirea populației arilor interfluviale din estul Cîmpiei Române (Vintilă Mihăilescu, 1924), în timpurile moderne, cu locuitori veniți în mare măsură din zonele înalte ale țării, ceea ce explică denumiri ca *Drajna Nouă, Munteni, Buzoieni*. Situația se repetă în Cîmpia Moldovei, cu sate ca *Munteni, Cordon* (acesta arătînd imigrarea locuitorilor din Bucovina), în Dobrogea *Păgărașu Nou, Siriu, Sibioara* etc.

Starea socială din trecut a populației, în special rurale, și-a pus, de asemenea, amprenta asupra toponimiei (*Moșneni, Liuzi*, de aici deformarea *Luizi Călugăra, Nemeși, Răzeși, Boerești, Birnici, Mînăstireni* etc.).

Deosebit de frecventă în formarea denumirilor de așezări din România este adăugarea unor determinative pentru indicarea poziției topografice: *de Sus* și *de Jos, din Deal* și *din Vale, de Cîmp* și *de Pădure* etc. Prepoziția *între* arată de cele mai multe ori poziția pe cumpăna apelor: *Întregalde, Întreerîuri*. Alte oiconime indică poziția pe o înălțime (*Cucuiești*) sau în locuri adăpostite (*Tupilați, Pitulați*).

Originea așezărilor și statutul acestora sînt reflectate, în zona de stepă din sud-estul și estul României, de numeroase oiconime *Slobozia*, constituite în trecut pe moșii, cu anumite avantaje fiscale ca element de atracție. Numai în Țara Românească au existat 82 de sate cu numele de Slobozia, din care 38 îl poartă și astăzi. Un sens apropiat este cel al oiconimului *Adunați*, putînd indica, însă, și un proces de concentrare a gospodăriilor risipite, în timp ce satele formate prin roire poartă uneori denumiri de *Osebiți* sau *Aleși*. Caracteristice, mai ales pentru regiunea de cîmpie, dar prezente și în alte regiuni ale țării, sînt toponimele care indică originea satelor din mici nuclee pastorale: *Sîna, Sălașuri, Tîrlele, Odăi - Hodaia, Cișlița, Armanu*. Există apoi așezări derivate din stații de poștă și din mănăstiri. Așezările urbane se disting uneori de sate prin includerea în oiconime a statutului lor — *Tîrgoviște, Tîrgu Frumos, Orăștie* etc. Deseori, în cazul orașelor, numele este în relație cu cel al rîului sau, mai precis, al bazinului hidrografic în centrul căruia s-a dezvoltat orașul — *Tîrgu Jiu, Tîrgu Mu-*

¹ Pentru oiconimele dublete și triplete, situate de o parte și alta a Dunării, vezi I. Conea, 1960, hărțile 5 și 12.

reș, *Țirgu Lăpuș, Curtea de Argeș, Buzău, Râmnicu Sărat, Bîrlad, Sibiu.*

Vecheimea așezărilor omenești este adesea indicată prin determinativele *nou* și *vechi*, care apar de multe ori în perechi, indicând un fenomen de roire — *Tohanu Nou* și *Tohanu Vechi*, *Frătăuții Noi* și *-Vechi*. Oicounimul *Săliște-Siliște* are mai multe sensuri, printre care și acela de sat dezvoltat pe vatra unei așezări mai vechi, dispărute. Creșterea numărului de așezări în ultimele două secole, mai ales prin înproprietăririle din Cîmpia Română, Cîmpia Moldovei, Dobrogea, este marcată prin distribuția foarte largă a oiconimelor de tipul *Satu Nou* — *Satnoeni*: 76 de astfel de denumiri din care 29 numai în Cîmpia Română.

Particularitățile morfofizionomice apar, însă, destul de rar în toponimie. Oiconimele *Satului* sînt întîlnite în regiunile de munte și de dealuri înalte, arătînd desfășurarea în lungul văilor sau al liniilor de contact. Mult discutatul oiconim *Cotnari*, întîlnit în documentele cartografice mai vechi și sub forma *Kotinara*, provine cu multă probabilitate din apelativul *Cotunari*, adică locuitori ai cotunelor (cătunelor), formă de așezare specială pentru podgorie și prezentă și astăzi în zona respectivă. Dealtfel, *Cotunariul* s-a folosit și ca nume de persoană (N. A. Constantinescu, 1963).

Perioada modernă și contemporană se caracterizează prin acordarea numelor de personalități de seamă din istoria poporului român unor așezări — *Nicolae Bălcescu*, *Alexandru I. Cuza*, *Tudor Vladimirescu*, *Avram Iancu*, *Ștefan cel Mare*, *Mihail Kogălniceanu*, a numelor de localități din afara granițelor, unde armata română a obținut victorii în timpul războiului de independență — *Grivița*, *Plevna*, *Smîrdan*, *Rahova*, a unor date istorice de mare rezonanță — *23 August*, *30 Decembrie*, sau au fost create denumiri cu caracter alegoric care subliniază dezvoltarea multilaterală a României pe calea progresului — *Victoria* și altele.

1.3 2.5. *Hodonime*

Poporul român folosește o serie de apelative prin care desemnează diferite feluri de căi de comunicație, în sens larg.

Legăturile intra- și interregionale pe teritoriul patriei, ca și cele internaționale, toate stabilite de-a lungul istoriei, au generat o rețea densă de căi de comunicație, a

căror importanță, în anumite perioade, a condus la ierarhizarea lor și la atribuirea de nume proprii, determinate de fenomene istorice și social-economice, pentru a le individualiza. Ele s-au păstrat prin tradiție, chiar dacă suportul material a dispărut între timp. De cea mai mare importanță erau drumurile mari ale țării, care fie că străbăteau țara de la un capăt la altul, fie că făceau legătura cu Țara pentru românii aflați sub stăpînirea austro-ungară, fie că traversau marile depresiuni intracarpătice, toate fiind tradiționale pentru păstoritul transhumant, pentru meșteșugari sau negustori. Unele din drumuri sînt cunoscute din timpul românilor, ca de exemplu Drumul lui Traian, care, potrivit tradiției, trecea prin Sălaj și drumul ce străbătea Țara Hațegului (Șt. Pascu, 1979). Alte drumuri sînt menționate în vechi documente istorice, ca de exemplu: Drumul Mare Sălăcea din ținutul Bihorului (1067), Drumul Minereurilor din Maramureș (1336), Drumul Aurului din ținutul Aradului (1350), Drumul Românilor din Țara Amalașului (1383), din Țara Birsei spre Moldova Drumul Românesc sau Drumul Oituzului, iar spre Muntenia Drumul Buzăului sau Calea Regelui de la Buzău etc. (Șt. Pascu, 1979).

Criteriul denumirii drumurilor după localitatea de destinație și după numele rîurilor pe care le însoțesc este vechi. Încă din secolul XIV, documentele menționează drumul Brăilei, apoi al Branului, Bucureștilor, Buzăului, Craiovei, Diiului (Vidinului), Giurgiuului, Siretului, Teleajenului, Prahovei, Ialomiței, Argeșului, Oltului etc. În cadrul relațiilor comerciale externe, inclusiv tranzitul pe teritoriul românesc, drumurile principale erau denumite după centrul comercial exterior cel mai important, ca de exemplu Drumul Liovilui, Drumul Cameniței etc., mai ales pentru porțiunile care ieșeau din țară.

În afara drumurilor mari ale țării existau o sumedenie de alte drumuri de interes regional sau local, denumite după ocupații, după orientarea lor către puncte obligatorii de trecere (vaduri, vămi, schele, pasuri, trecători etc.).

Alte drumuri au constituit importanta categorie a plaiurilor, folosite mai ales în domeniul păstoritului. În mai multe din lucrările sale, I. Conea (1943) a analizat importanța și repartitia apelativului și a toponimului *plai*, cu sensurile sale. De asemenea,

Dragoș Bugă (1975), P. Binder (1969) și alții au adus contribuții în acest sens. Practic se poate spune că plaiul cu înțeles de drum este răspândit în toate unitățile de relief înalt, cu frecvențe mai mari în zonele tradiționale de păstorit (Plaiu Țării, Plaiu Oii de la Tigveni la Curtea de Argeș, Plaiu Sălătrucului, Plaiu Mocănesc, Plaiu Cașului, Plaiu Muntelui, Plaiu Nămaia etc.), dar și cu unele excepții în cîmpia din județele Dolj, Teleorman, Brăila, a căror proveniență este legată de fenomenul transhumanței.

Bogăția toponimiei pastorale transhumante, prezentă atît în țară, cît și dincolo de granițe, pune în evidență existența a numeroase drumuri ale oilor, ale mocanilor, linii, untului, consemnate de G. Vălsan, Mara N. Popp, Șt. Metes, A. Vereș, G. Constantinescu-Mircești, N. Dragomir și alții.

În legătură cu exploatarea, transportul și comercializarea sării s-au atribuit numeroase denumiri geografice, din Maramureș pînă la Dunăre, în cele trei mari provincii de pe ambele cline ale Carpaților și nu numai în acestea. Astfel, documentele menționează drumuri ale sării în: Maramureș, Transilvania și Banat (Drumu Mare al oenei de la Ocele Turzii spre apus, Drumu Regesc al sării de la Ocele Dejului la Solnoc, Drumu Sării în ținutul Carașului) (Șt. Pascu, 1979); Oltenia (de la Ocele Mari, cu mai multe ramificații, spre Calafat, Bechet, Corabia); Muntenia (de la Ocnița, Gura Ocniței, Telega și Slănic spre București, Oltenița, Călărăși, Brăila); Moldova (de la Tîrgu Ocna spre Bacău și mai departe pe Drumu Mare al Siretului spre Sculeni).

Dintre drumurile legate de alte ocupații sînt menționate cele ale lemnarilor (drotarilor), ciubărarilor, covătarilor, donițarilor, rudarilor, fluierarilor, piuarilor, cojocarilor, vărarilor, olarilor etc. (R. Vulcănescu, P. Simionescu, 1974).

Odată cu organizarea serviciilor de poștă, apar în nomenclatură drumurile olacului și menzile, denumite după termeni turcești. Iorgu Iordan (1963) enumeră o serie de toponime compuse cu termenii *poștă*, *olac* și *menzil*, care amintesc vechile stații de poștă, oferind posibilitatea reconstituirii traseelor urmate. Ca și drumurile comerciale, cu care în mare parte se confundau, ele treceau prin vaduri, vămi, schele, pasuri și trecători, atestate documentar, după impor-

tanța lor, în diferite perioade. D. I. Oancea a analizat pe larg repartiția apelativului și a toponimului Vad, cu sinonimele întîlnite, dînd o valoroasă sinteză și sub aspect cartografic, în *Atlasul Republicii Socialiste România* (1972—1979), iar Mihai Iancu (1975), Ion Gugiuman (1968) și Pavel Binder (1977) au publicat sinteze asupra pasurilor carpatice. Între mărfurile care făceau obiectul unui intens comerț prin pasurile carpatice în perioada medievală și modernă sînt de amintit peștele și vinul, de la care s-au statornicit și toponimele corespunzătoare (de exemplu Tabla Buții, Drumu Buților, Drumu Peștelui de la Cornățel).

1.3.2.6. Fitotoponime

Cercetarea fondului de hărți vechi și noi și a fondului de documente istorice arată că românii au numit cu nume de plante foarte numeroase forme de relief, ape și localități, fapt care se explică prin însăși bogăția covorului vegetal de pe teritoriul României. Sinteza materialelor publicate — începînd din secolele XVI și XVII pînă în zilele noastre și a datelor furnizate de un mare număr de colaboratori locali, între anii 1911 și 1961 — a demonstrat că pe teritoriul țării există, astăzi, peste 11 000 nume românești de plante, referindu-se la 2 095 de specii (Al. Borza, 1968), de unde rezultă o primă explicație a foarte numeroaselor toponime românești formate din nume de plante.

Covorul vegetal, plantele — luate ca „indivizi” sau ca asociații — se înscriu între componentele peisajului ca factori care au influențat în cel mai înalt grad sufletul poporului român, fapt demonstrat de masă, unitatea și repartiția geografică, în teritoriul carpato-dunăreano-pontic, a fitotoponimelor.

Dintre asociațiile vegetale, *pădurea* (lat. pop. *padulem* < *palus*, -udem), sin. *codrul* [lat. *quodrum* (= *quadrum*)], a fost aceea care, ocupînd mari suprafețe din teritoriul țării, a influențat profund poporul român. Apelativele *pădure* și *codru* au denumit mari masive muntoase ca munții *Codru*, *Codru-Muma*, *Pădurea Craiului*, părți din populație sau ținuturi ca acelea ale *Codrenilor* și *Pădurenilor*, județul *Pădureț* (-ilor, din *pădure* + suf. -eț) etc. La acestea se adaugă apelativul *bunget* (var. *buget*), s.n. (pl. *bungete*, -uri), cu semnificația „pădure deasă și întunecoasă; desiș; codru secular” (I.I. Russu,

1970, p. 144), din fondul autohton, tracogeto-dac, al limbii române, care a servit la denumirea unor păduri, ca de exemplu (Pădurea) Bungetu, (Pădurea) Bungeni, (Pădurea) Bungalatu (în județele Mehedinți,

pădurea, se constată o mare densitate a toponimelor create cu ajutorul apelativelor care indică această asociație vegetală, mai ales în regiunile în care ea a făcut loc agriculturii, pomiculturii, viticulturii, în tim-

Fig. 1.5. Apelativele toponime „bunget”, „pădure” și sinonimele.

Olt, Vaslui, Vâlcea), dar și a unor piraie, lacuri, dealuri, pisciuri, localități (Bungești, Bungetel, Bungetu, Bungeteni, Bungeți, Bungeni, Bungețoaia, Bungelești, Bungeșița), răspindite în diferite părți ale teritoriului (fig. 1.5).

Fitotoponimele apar, însă, nu numai acolo unde plantele respective le-au conferit numele datorită prezenței lor, ci și „... acolo unde planta care poartă acest nume începe să nu mai crească” (Al. Graur, 1972, p. 11). Fenomenul este real și pus în evidență atât de asociații vegetale, cit și de plante singulare (uneori chiar un singur arbore). Așa de exemplu, în ceea ce privește

puri mai apropiate sau mai îndepărtate de noi. Semnificativă este marea densitate a toponimelor de acest fel în Depresiunea Transilvaniei, și anume în Cîmpia Transilvaniei — care, deși are relief deluros, a fost numită așa tocmai din cauza lipsei pădurilor, și, în general, a modului de utilizare a terenurilor, majoritatea satelor fiind caracterizate prin determinativul *de Cîmpie* — și în Dealurile Timavelor (I. Conea, 1960; Victor Tufescu, 1977).

În ceea ce privește plantele luate ca „indivizi” și existența toponimelor în locuri în care respectivele plante nu mai cresc, vom apela la două exemple. Planta cunos-

cută sub numele de *dârmox* — *Viburnum lantana* L. (familia *Caprifoliaceae*) — a dat toponimele *Dârmoxu*, *Dârmoxa*, cu o arie de mai mare densitate în nordul țării, unde ea încă poate fi găsită în anumite biotopuri, dar și în sudul și vestul țării, unde ea nu se mai întâlnește (D. I. Oancea, 1976). Al doilea exemplu este acela al fitotoponimului *frasin* (familia *Oleaceae*), care face parte din fondul lexical latin al limbii române (<*fraxinus*, ca și *frăsinet* < lat. *fraxinetum* = pădure de frasini, „... care, grație faptului că ni s-a transmis direct din latinește, este mai răspândit ca toponimic decât formația românească în „iș” (Iorgu Iordan, 1963, p. 436). Până în prezent au fost găsite și înregistrate, pe teritoriul țării, 50 de fitotoponime *frăsinet*, 14 fitotoponime *frăsiniș* și peste 190 de fitotoponime *frasin* (D. I. Oancea, 1979).

Mulțimea fitotoponimelor îmbracă multe forme, datorită faptului că frasinul, cu cele patru specii ale genului *Fraxinus*—*F. ornus* L., *F. excelsior* L., *F. holotricha* Koehne și *F. angustifolia* Vahl.— este denumit, regional, cu derivate din forma de bază: frapsin, fraptin, frăsinică, frăsiniță, fracșin (Al. Borza, 1968). Este greu, însă, de precizat, dacă fitotoponimele *frăsinel* — *frăsinei* derivă din numele plantei *Dictamnus albus* L. (*Dictamnus fraxinella* Pers.) (familia *Rutaceae*), numită astfel datorită asemănării frunzelor sale cu ale frasinului, sau din numele arborelui. Se cunosc, totuși, cazuri, când populația locală înțelege prin *frăsinei* asociația *frăsinet*, așa cum este în nord-estul țării, la Cristești (jud. Botoșani) și în sud, la Izbiceni (jud. Olt) (*Micul atlas lingvistic român*, Serie nouă, I, 1956).

Analiza repartiției geografice a fitotoponimelor arată că se întâlnesc atât nume de locuri care se referă la asociații sau „colective” de plante sau arbori, cât și nume de locuri care precizează, de multe ori, existența chiar a unui singur exemplar. Pe hărțile topografice mai vechi, se întâlnesc astfel de fitotoponime: *La Carpeni înfierat* (*Carpinus betulus* L., < lat. *carpinus*), la sud de Bujoreanca, pe valea Dîmboviței; *La Frasin*, lângă satul Cârpenișu, pe valea Argeșului; *Movila cu Corni* (*Cornus mas.* L., < < lat. *cornus*) la sud-est de Lăceni, pe stînga râului *Teleorman* (turc. = cuman sau pečeneg *teli orman*, pădure nebună, codru); *Piscu cu Fagi* (*Fagus sylvatica* L., < lat. *fagus*), situat la 1 313 m, pe stînga râului

Bîsca Mică, nu departe de Muntele Giurgiu (1 698 m). Astfel de exemple sînt foarte numeroase, existînd, însă, și cazuri cînd toponimul precizează și pe proprietarul arborilor respectivi, ca și, uneori, pe acela al pădurilor: *La Tufarii lui Moisei*, *Tufanu lui Lincu*, *Tufanii lui Trifu*, *La Aninii Popei*, *Arțaru lui Grozea*, *La Perii lui Pitulici*, *Pădurea Băbenilor*, *-Teodorini*, *-Știrbei*, *-Brîncoveanu*, *-Stăneasca*, *-Neiului*, *-Mușat*, *-lui Vodă*, *-lui Samuil*, *-Popii* etc.

Se știe că, în general, toponimele de origine românească, adică cele create de români, sînt cele mai numeroase, fapt care se verifică și în ceea ce privește fitotoponimele. Numeroasele sinonime au apărut în diferite etape istorice, ele rămînînd și supraviețuind ca atare, fiind conservate de poporul român, fie că au fost date sau traduse de populațiile străine care au trecut sau au trăit pe teritoriul național al românilor și și-au vorbit, fiecare, limba proprie.

Analiza felului în care este reflectată sau, mai bine zis, reprezentată vegetația, deci, numele de plante, în totalitatea lor, în toponimia românească dovedește că patrimoniul toponomastic rezultat din numele acestora este deosebit de bogat, constituind din acest punct de vedere, în mod real, o bună parte din tezaurul național care atestă continuitatea milenară a poporului român în spațiul carpato-dunăreano-pontic.

1.3.2.7. Zootoponime

În lucrarea *Toponimie din punct de vedere geografic* (1938), George Vâlsan se folosește de rezultate ale cercetării în domeniul zootoponimelor — *Distribuțiunea în România a trei animale azi dispărute*, *Bour-Zimbru-Breb*, acesta fiind subtitlul lucrării.

Pe teritoriul daco-romanilor, unele nume de locuri provin din cuvinte care din punct de vedere onomasiologic se referă direct la animale sau la unele însușiri ale acestora. Un număr mare dintre aceste cuvinte, substantive sau adjective, sînt considerate și dovedite a fi autohtone, de erudiți cercetători lingviști și toponimiști lingviști, după cum urmează: *balaur* — bălaur, balaor, balaure, balaură; *băligă* — balegă, pl. baligi; *barz* — var. *bardz*, adj., fem. *barză*, pl. barzi, -e; *căpușă*, pl. căpuși, căpușe; *gălbează*, var. *gălbeadză*, *călbează*, *chelbează*, *gălbeață* (în Moldova); *ghionoăie* — var. *gheonoăie*, *geu-*

noaie, gionoaie, geonoaie, geunoaie, geuroaie (în Hațeg), ghionoare (în Banat), vionoae (în Mușcel), pl. ghionoi; *gușă* — var. *gușe*, pl. *guși*, rar *gușe*; *mînz*, pl. *mînji*; *murg*, adj.; *șopîrlă*, pl. *șopîrle*; *șut* — var. *ciut*, *ciută*, adj.; *țap*, pl. *țapi*; *viezure* — var. *viezune*, *iezune*, *iezine*, *iezure*, *žezuie*, pl. *viezuri*, *viezuni* (I. I. Russu, 1970). Cu ajutorul acestora au fost numite piraie, văi, izvoare, măguri, dealuri, piscuri, vîrfuri, munți, sate, păduri etc.

Iată și exemple de toponime care au la bază cinci din cele treisprezece apelative traco-geto-dace:

— Valea Balaaurului, Gura Văii Balaaurului (izvor), Balauru, Balauru Mic (Bălăurelu), Muchea Balaaurului (dealuri, culme), Balauru, Bălăurelu (moșii, toate în jud. Buzău); Dealu Balaaurului (jud. Galați); Măgura Balaaurului, ambii termeni autohtoni (jud. Teleorman); Drumu Balaaurului (jud. Neamț); Valea Balaaurului (jud. Dolj);

— Băligoasa (vale și culme, jud. Buzău), Tocila — Băligoasa (moșie, jud. Buzău); Băligelu (moșie, jud. Prahova); Băligoși (sat, jud. Buzău);

— Cuibu Berzei (izvor, jud. Argeș), Piscu Barza (jud. Argeș); Coasta Barza (jud. Vilcea); Barza (pîriu, pădure, moșie și sat, jud. Olt); Barza (sat, jud. Vilcea); Barza (Gura Barzii, sat, jud. Hunedoara); Valea Barzii (jud. Hunedoara);

— Pirău Șute, ambii termeni autohtoni (jud. Covasna); Ciuta Înaltă (munte și vîrf, jud. Buzău); Ciuta (dealuri, vîrfuri, în

judetele Brașov, Sălaj, Mehedinți, Vîlcea); Izvoru Ciutei, Ciuta (sat și carieră de piatră), Ciuta (Sintesti, — Picleanca, — Moșnească, moșii, toate în jud. Buzău); Dealu Ciutăriei (jud. Arad); Dealu Șutului (jud. Cluj); Vîrfu Șutelor (jud. Bistrița-Năsăud); Ciuta (sate, jud. Caraș-Severin și jud. Sălaj) etc.;

— Dealu Țapului (jud. Covasna); Țapu (pirău), Pirău Țapului (jud. Prahova), Poiana Țapului (jud. Prahova); Țapu (dealuri, vîrfuri, în județele Hunedoara, Bihor, Arad); Obcina Țapului (jud. Maramureș); Țapu Mare (vîrf, jud. Suceava); Valea Țapilor (jud. Alba); Țapu (sat, jud. Bihor).

Cît privește masa de zootoponime cu originea în fondul lexical latin al limbii române ea provine din foarte numeroase cuvinte desemnînd animale sălbatice, domestice, păsări etc.: albină, arici, broască, bour, bou, taur, vițel, vacă, berbec, miel, oaie, ciine, cățea, cal, iapă, capră, cerb, corb, cuc, furnică, găină, graur, iepure, lup, mierlă, pasăre, păun, porumbel, pui, purice, păduche, mistreț, porc, scoarfă, șarpe, țînțar, urs, vierme, viespe, viperă, vulpe, vultur.

Repartiția geografică a zootoponimelor din cele două fonduri lexicale ale limbii române — autohton și latin — arată două fapte incontestabile: primul, existența acestor nume de locuri în depresiuni, pe munți, dealuri, în cîmpiile care mărginesc formele înalte de relief și, al doilea, modul de dispunere, fie în grupe, fie chiar, uneori, în adăvurate familii de toponime.

GEOGRAFIA POPULAȚIEI

2.1. Evoluția numerică

Vestigiile arheologice și documentele istorice atestă existența omului și continuitatea vieții umane în spațiul carpa-to-dunăreano-pontic, începând din paleolitic. În multe locuri de pe teritoriul țării și în vetrele a numeroase așezări actuale s-au descoperit culturi materiale din toate perioadele istorice. Populația care trăia în așezări permanente avea o viață social-culturală bine organizată. Pe baza relatărilor din scrierile unor călători și istorici străini s-au putut face estimări asupra numărului populației care a trăit în Dacia preromană, Dacia romană și în secolele IV — X. Documentele istorice, înregistrările fiscale, catagrafiile și alte lucrări scrise au oferit suficiente date pe baza cărora s-a putut calcula populația țării în diferite perioade, până în secolul XIX, când apar primele înregistrări oficiale (vezi și capitolul 1.2.3.).

La mijlocul secolului XIX, se apreciază că populația României se ridica la aproape 10 milioane de locuitori. De la mijlocul secolului XIX se poate urmări evoluția populației României pe baza recensămintelor. Primul recensământ din secolul XX (1910/1912¹) a înregistrat în țara noastră 12 768 399 de locuitori.

Evoluția numerică a populației în secolul XX. În secolul XX populația României a înregistrat un spor continuu, cu excepția

perioadelor celor două războaie mondiale. Creșterea populației a prezentat însă valori inegale în timp și pe teritoriū, ca urmare a modificărilor care au avut loc în evoluția natalității, mortalității și mișcării migrației. Comparativ cu începutul secolului XX (recensământul din 1910/1912), populația țării a crescut până în anul 1982 cu circa 9 709 000 de locuitori (tabelul nr. 2.1), ceea ce a reprezentat un spor mediu anual de peste 138 700 de persoane. Intensitatea diferită de dezvoltare economică (cu consecințe directe în gradul de industrializare și de urbanizare, de dezvoltare social-culturală a țării și în nivelul material al populației) din prima, față de cea de-a doua jumătate a secolului XX a determinat variații ale indicilor de creștere a numărului și a repartiției populației.

Prima jumătate a secolului XX se caracterizează printr-o creștere lentă a numărului de locuitori, fapt care se datorește, în parte, și celor două războaie mondiale. Față de anul 1912, populația României a sporit până în 1948 cu circa 3,1 milioane locuitori (aproximativ 86 000 de persoane, în medie, anual).

Realizarea sporului absolut al populației totale s-a făcut însă în ritmuri diferite, atât în timp, cât și în profil teritorial.

Astfel, la sfârșitul deceniului al treilea al secolului XX, populația țării era cu 1,5 milioane locuitori mai mare decât în 1912. Creșterea medie anuală, de circa 84 000 de locuitori, se explică prin pierderea aproximativ a 57 000 de persoane până în 1920, ca urmare a deceselor din timpul primului război mondial și a tifosului exantematic, a

¹ Recensământul din 1910 cuprinde date referitoare la provinciile istorice Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina, iar cel din 1912 la Moldova, Muntenia, Dobrogea și Oltenia.

scăderii numărului de nașteri, precum și a emigrațiilor (V. Trebici, 1971).

În deceniul patru, populația a înregistrat o creștere mult mai pronunțată, cu deosebire în primii ani, datorită unei natalități ridi-

sub $10/_{00}$ locuitori (în 1945). Spre sfârșitul deceniului cinci, dinamica populației se accentuează, datorită redresării natalității și a reducerii treptate a mortalității ($26,2/_{00}$ și, respectiv, $12,4/_{00}$ în anul 1950).

Tabelul nr. 2.1

Populația României în secolul XX (la recensăminte și în anul 1982)

Data recensământului	Numărul de locuitori	Creșterea totală între două recensăminte	Creșterea medie anuală între două recensăminte	Rata medie anuală de creștere între două recensăminte (%)
1910/1912	12 768 399	—	—	—
29 decembrie 1930	14 280 729	1 512 330	81 018	0,6
25 ianuarie 1948	15 872 624	1 591 895	93 256	0,6
21 februarie 1956	17 489 450	1 616 826	197 897	1,2
15 martie 1966	19 103 163	1 613 713	160 408	0,9
5 ianuarie 1977	21 559 910	2 456 747	227 266	1,1
1 iulie 1982 ¹	22 477 703	917 793	183 559	0,8

¹ Date calculate de Direcția Centrală de Statistică.

cate ($34-35/_{00}$). Diminuarea numărului de nașteri și menținerea mortalității la valori de $18-19/_{00}$, spre sfârșitul deceniului au atras după sine atât reducerea sporului natural, cât și a dinamicii populației.

În timpul celui de-al doilea război mondial și în anii imediat următori, populația a scăzut. Descreșterea populației a fost consecința pierderilor de vieți omenești din timpul războiului și a anilor de secetă, precum și a reducerii natalității, ceea ce a avut ca rezultat coborîrea sporului natural chiar

Analiza dinamicii populației din prima jumătate a secolului XX pe județe arată creșteri pe aproape întreg cuprinsul României (fig. 2.1), cu excepția unor județe din vestul țării (Caraș-Severin, Hunedoara și Arad), unde numărul locuitorilor a cunoscut o ușoară scădere în acest interval de timp.

Sporul mult mai ridicat al populației din prima jumătate a secolului XX, în cazul municipiului București, a Subcarpaților Teleajenului, a părții centrale a Transilvaniei, a litoralului Mării Negre s-a datorat

Fig. 2.1. Dinamica populației totale în perioada 1912-1948 (1912=100).

tunei dezvoltări industriale mai accentuate, ceea ce a constituit o atracție pentru populația unor regiuni cu disponibil de forță de muncă (Moldova, Oltenia). În cazul Cîmpiei Bărăganului și a părții de sud a Dobrogei aceasta se explică prin migrații definitive de populație din alte regiuni ale țării, ca urmare a continuării procesului de împroprietărire, a extinderii terenurilor arabile și a dezvoltării agriculturii.

A doua jumătate a secolului XX se caracterizează printr-o creștere continuă a numărului de locuitori datorită noilor condiții create în anii construcției socialiste, prin ridicarea nivelului de trai material al populației și o nouă politică demografică activă a statului, concretizată prin măsuri sistematice de stimulare a natalității, de reducere a mortalității, de ocrotire a familiei. Ca urmare, în anul 1969 a avut loc prima dublare a numărului locuitorilor de ordinul zecilor de milioane. În anul 1982, România, cu cei peste 22 milioane de locuitori, se situa pe locul 9 în Europa după U.R.S.S., R. F. Germania, Italia, Marea Britanie, Franța, Spania, R. P. Polonă, R. S. F. Iugoslavia.

Între anii 1948 și 1982 creșterea numerică a populației țării a fost de peste două ori mai mare decât cea înregistrată în perioada anterioară. Sporul total a fost de 6,6 milioane locuitori, cel mediu anual de peste 194,2 mii,

iar dinamica de peste 141%. Corespunzător sporului ridicat al populației, rata medie anuală de creștere a ajuns la 1,0%.

Comparativ cu creșterea medie a populației, și în această perioadă, apar unele diferențieri de ritm și evoluție teritorială, ca urmare a valorilor mai ridicate sau mai coborâte ale sporului natural și al sporului migratoriu.

Astfel, între 1948 și 1956, populația României a crescut, în medie, anual, cu circa 198 000 de persoane, creștere datorată menținerii natalității la 24–27‰ și reducerii mortalității generale și a celei infantile la aproximativ jumătate, față de valorile înregistrate înaintea celui de-al doilea război mondial. Ca urmare, sporul natural a variat între 12 și 13‰ până în 1955, când s-a ridicat la 15,9‰ de locuitori. Această redresare a situației demografice a țării este rezultatul eforturilor susținute ale statului de îmbunătățire a asistenței sanitare, a creșterii duratei medii de viață, a ridicării nivelului material al populației. Evoluția populației a fost între 1948 și 1956 ascendentă pe aproape întreg cuprinsul țării, creșterea numerică înregistrată la nivel de unitate administrativă (județ, municipiu, oraș, comună) fiind mai pronunțată în Moldova, unde sporul natural a avut cele mai mari valori, și în centrele industriale și urbane, unde migrațiile au avut un aport însemnat (I. Șandru și colab., 1964).

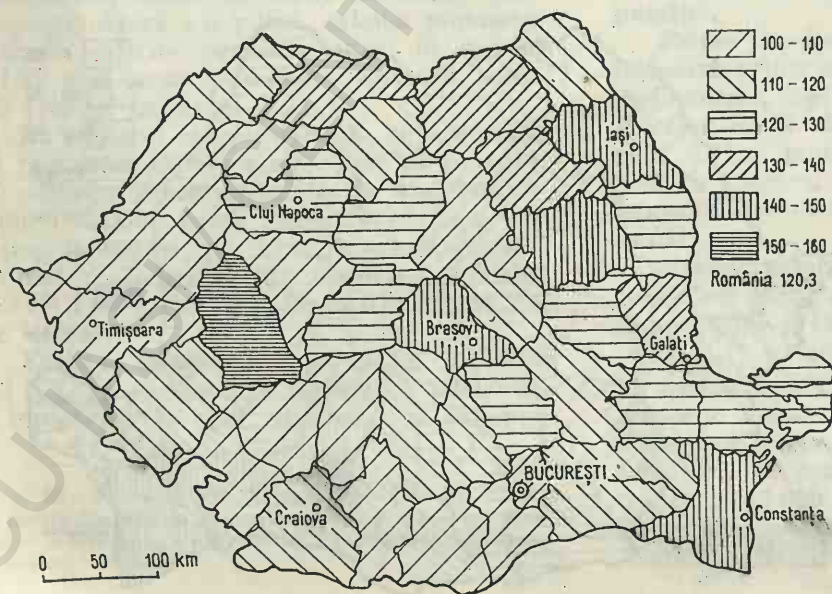
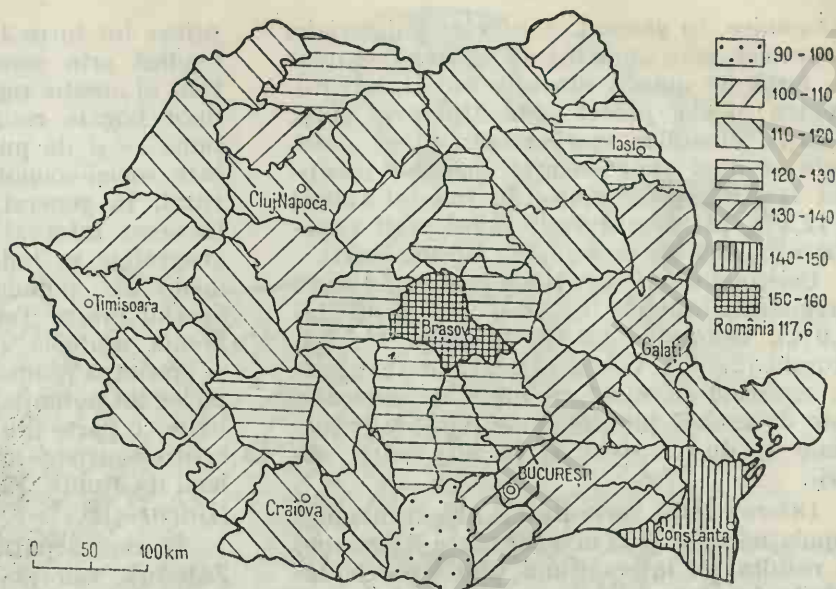

Fig. 2.2. Dinamica populației totale în perioada 1948–1966 (1948 = 100).

Fig. 2.3. Dinamica populației totale în perioada 1966 – 1982 (1966 = 100).

Între 1956 și 1966, creșterea numerică a populației a fost mai atenuată din cauza regresului neîntrerupt al natalității (până la 14,3‰ în 1966), consecință a legalizării întreruperii sarcinii la cerere, ca și a concepției unor categorii sociale de a avea mai puțini copii. Se remarcă faptul că mortalitatea, menținându-se la valori relativ scăzute (între 8‰ și 10‰), nu a contribuit la accentuarea scăderii sporului natural (care a coborât până la circa 6‰ în 1965 și 1966).

Față de creșterea medie pe țară a populației dintre 1948 și 1966, analiza datelor la nivel de județ arată valori superioare de creștere în județele care au cunoscut în această etapă o mai intensă dezvoltare a forțelor de producție, ceea ce a determinat un aflus de forță de muncă din afara limitelor lor, precum și în cele cu spor natural mare (fig. 2.2). Cea mai accentuată creștere a înregistrat-o populația județului Hunedoara (54,6%) și a județelor Constanța, Brașov, Bacău, Iași, Galați, Maramureș, Neamț, Suceava (30–50%). Dinamica populației municipiului București a fost de 36,1%.

Cele mai mici creșteri ale populației le-au avut județul Sălaj, ca urmare a unei dezvoltări economico-sociale mai lente, fapt ce a favorizat unele deplasări definitive de populație spre regiunile și centrele cu o mai mare dezvoltare industrială. În aceeași categorie se mai înscriau și județele Arad, Mehedinți, Timiș, în cazul cărora creșterea mică a numărului de locuitori se explică prin valorile

coborâte ale sporului natural. Pentru alte județe, ca Alba, Teleorman, Olt, Gorj, Vâlcea, explicația constă mai ales în numeroasele plecări definitive de populație, în alte regiuni din țară.

După anul 1966, creșterea populației se accentuează, producându-se și schimbări importante în repartitia ei geografică datorită înlăptuirii politicii partidului de dezvoltare social-economică a tuturor zonelor țării, în concordanță cu cerințele valorificării superioare a resurselor materiale și de forță de muncă. Datele recensămintelor din anii 1966 și 1977 arată că, în acest interval de timp, populația României a crescut cu peste 2 456 000 de locuitori, iar în continuare, până în 1982, cu încă 917 793 depășind 22 477 000 de persoane. După anul 1977, populația țării a crescut în medie anual numai cu 183 500 de persoane, față de 203 300 între anii 1966 și 1977, consecință a scăderii natalității și a creșterii ponderii populației virstnice, în rîndul căreia există o mortalitate mai ridicată.

Comparativ cu creșterea medie pe întreaga țară, între anii 1966 și 1982 (de 17,8%) cele mai mari sporuri de populație le-au înregistrat județele Brașov (50,9%), Constanța (46,1%), Galați (30,6%), Covasna (25,4%), Argeș (24,4%), Harghita, Iași (23,7% fiecare), Maramureș (23,1%), Prahova, Dimbovița, Sibiu (în jur de 21%) (fig. 2.3).

Sporurile ridicate ale populației din cadrul acestor județe sînt consecința dezvoltării, în continuare, a activităților social-

economice, în general, și a celor industriale, în special, care au atras un număr însemnat de forță de muncă din alte părți ale țării. Pentru unele județe din Moldova (Iasi, Galați), dinamica mai accentuată se datorește și unui spor natural care s-a menținut la 7,8‰ de locuitori în județul Galați și 12,1‰ în județul Iasi, valori mult superioare mediei pe țară (5,3‰ de locuitori).

Cele mai mici creșteri ale populației le-au înregistrat județele Călărași (0,7%), Sălaj (1,0%), Botoșani (1,6%), Ialomița (2,9%), Giurgiu (2,5%), Vaslui (3,9%) etc., explicația constând în numărul mare de persoane apte de muncă plecate în activitățile industriale și de construcții, în alte părți ale țării.

Diferențieri teritoriale ale dinamicii populației apar și la nivel de orașe și comune, ca rezultat al interacțiunii dintre particularitățile fenomenelor demografice și cele social-economice. Analiza hărții dinamicii populației (fig. 2.4), dintre 1966 și 1977¹, arată existența, în cuprinsul teritoriului țării, a unor arii de creștere și arii de descreștere a populației, fiecare dintre acestea cu grade diferite de intensitate (Ioana Ștefănescu, Niculina Baranovsky, 1978).

Ariile de creștere se caracterizează printr-o dinamică accentuată a populației, reprezentative fiind: Cîmpia Moldovei (partea de nord), Subcarpații dintre riurile Dimbovița și Buzău, Subcarpații dintre riurile Moldova și Susița-Zăbrău etc. Creșterea numărului populației, dar și existența unor diferențieri teritoriale sînt rezultatul unui complex de factori social-economiici locali, printre care mai importanți sînt: structura ramurilor economice, creșterea puterii de atracție a centrelor urbane, gradul de dotare tehnico-edilitară, nivelul de trai al populației etc.

În Cîmpia Moldovei, cu accentuate valori de creștere, consecință a unui spor natural ridicat, dinamica populației a fost cuprinsă, în marea majoritate a așezărilor, între 10,0 și 20,0%. În acest sens, seremarcă municipiul Iasi a cărui populație a crescut de 1,6 ori, între 1966 și 1977, atît pe baza sporului natural, cît și a celui migratoriu, a cărui valoare mare se explică prin atracția exercitată asupra forței de muncă de puternica sa dezvoltare industrială.

În Subcarpații dintre Dimbovița și Buzău, valorile de creștere predominante — cu

prinsă tot între 10 și 20% de locuitori — se explică prin caracterul endodinamic accentuat al acestei regiuni (favorizat de existența unor bogate resurse naturale — țiței, cărbune — și de puternica și continuă dezvoltare social-economică), ca și de sporul natural, în general, superior mediei pe țară, în acest interval. În cadrul acestei unități geografice se individualizează, prin creșteri medii ale populației, mai mici de 10,0%, arealul dintre Teleajen și Buzău, unde economia agricolă (cultura pomilor fructiferi și creșterea animalelor) nu reușește să rețină pe loc tot potențialul apt de muncă și, ca urmare, o parte din acesta se orientează spre centrele urbane din apropiere (Ploiești, Vălenii de Munte, Plopeni) sau mai îndepărtate (București).

În Subcarpații dintre Moldova și Susița-Zăbrău, valorile predominante de creștere a populației sînt cuprinse între 7,9% și 15,0% de locuitori. La limite inferioare de creștere se situează unele așezări din depresiunile Neamț, Cracău-Bistrița, Tazlău, Cășin etc., a căror economie predominant agricolă a favorizat plecări definitive de forță de muncă spre municipiile Piatra-Neamț și Gheorghe Gheorghiu-Dej. Datorită puterii lor mare de atracție, generată de intensitatea lor dezvoltare economico-socială, populația acestor mari centre urbane a sporit de 1,3 ori între 1966 și 1977.

Între ariile cu sporuri însemnate de populație, se mai individualizează și Depresiunea Maramureșului, Cîmpia Covurluiului și Cîmpia Vlășiei. Creșterea populației, între 10 și 20% de locuitori din Depresiunea Maramureșului, s-a făcut, atît pe baza sporului natural (16,4‰ de locuitori), cît și a celui migrator, determinat îndeosebi de activitățile de exploatare și prelucrare a lemnului. Valorile de creștere a populației mult sporite (între 10—20% și 20—30%) din Cîmpia Covurluiului și Cîmpia Vlășiei se explică prin sporul natural care se menține în primul caz la 16,6‰ de locuitori, iar în cel de-al doilea caz la 11,1‰, la care se adaugă soldul migrator pozitiv mare în zonele de influență a celor două importante centre urbane (București și Galați), ca urmare a dezvoltării lor social-economice.

În unele areale din împrejurimile orașelor Bacău, Galați, Constanța etc., punerea în valoare a resurselor naturale și intensificarea activităților economice, între anii 1966 și 1977, au contribuit atît la creșterea popu-

¹ Ultimele recensăminte cu date la nivel de oraș și comună.

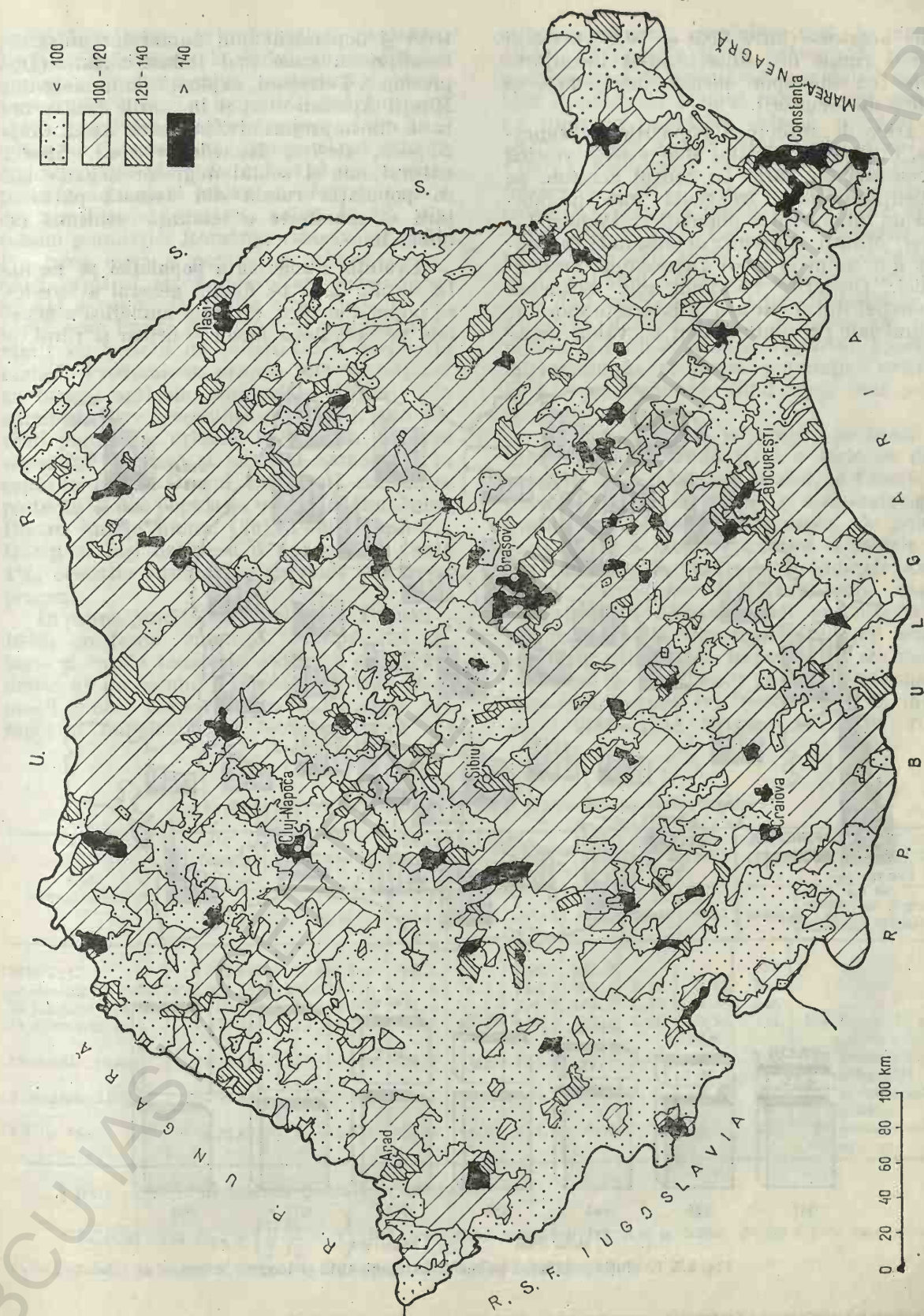

Fig. 2.4. Dinamica populației totale, pe comune, în perioada 1966 — 1977 (1966 = 100).

lației acestora (între 60,0 și 70,0%), cît și a celei rurale din zona imediat înconjurătoare (cu un spor mediu între 20,0 și 30,0% de locuitori).

Ariile de scădere a populației se suprapun, în general, părților sud-vestică, vestică și centrală ale țării. În cadrul acestora se evidențiază, prin frecvență mai pronunțată de diminuare a populației: Podișul Lipovei, Munții Apuseni, depresiunile de contact din sudul și estul Depresiunii Transilvaniei, Dealurile Sălajului etc. Scăderea populației din aceste arii se datorește sporului natural mic (în multe locuri cu valori nega-

tive) și deplasării unui număr însemnat de locuitori în zone mai industrializate (Depresiunea Petroșani, exploatările miniere din Munții Apuseni etc.) și în marile centre urbane din împrejurimi (Timișoara, Arad, Cluj-Napoca, Reșița, Hunedoara etc.). Sporul natural mic și soldul migrator negativ fac ca populația rurală din această parte a țării să manifeste o tendință continuă de îmbătrînire.

Evoluția numerică a populației pe medii. În secolul XX, pe fondul general al creșterii populației țării, evoluția numerică a acesteia pe cele două medii — urban și rural —

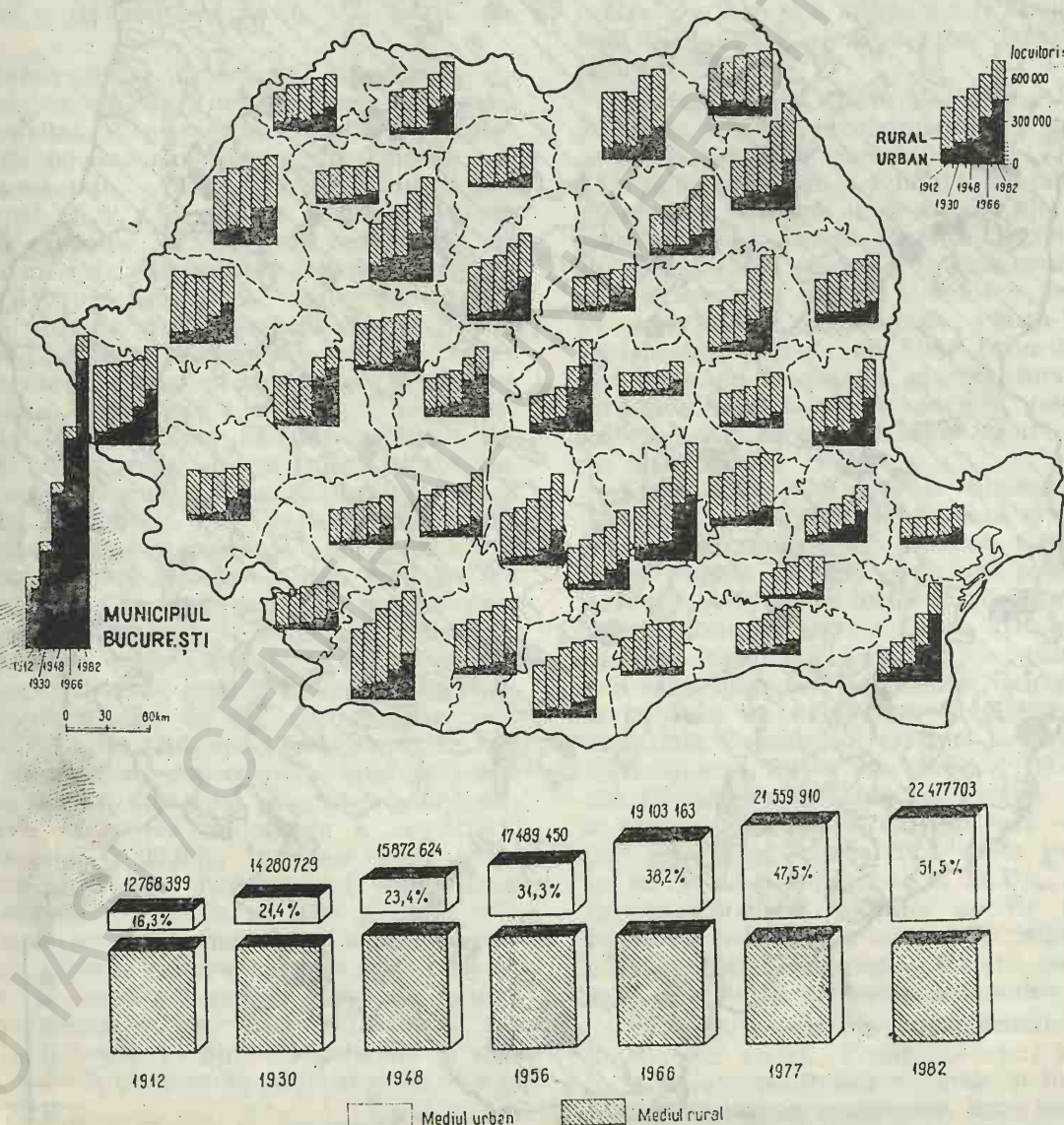

Fig. 2.5. Evoluția populației pe medii între anii 1912 și 1982

prezintă o serie de diferențieri evidente, fapt ce a determinat, la rîndul său, modificări importante în repartitia teritorială a locuitorilor (fig. 2.5). La recensămîntul din anul 1912, populația satelor însuma circa 10,7 milioane de locuitori, reprezentînd 83,7% din populația țării. În cele 119 orașe existente la acea dată trăiau cu ceva mai mult de 2 milioane locuitori, adică 16,3% din totalul populației României (tabelul nr. 2.2). Ponderea mică a populației urbane se explică printr-o slabă dezvoltare economico-socială a celor mai multe orașe care, în general, erau lipsite de industrie sau alte activități cu putere de polarizare a forței de muncă. Predominau orașele mici și mijlocii cu funcții agricole, comerciale (tîrguri) sau administrative (reședințe de plasă). Din totalul populației urbane, 95% trăia în orașe reședințe de plasă și județ și numai 5% în celelalte orașe. Orașul București concentra peste 16% din populația urbană a României. Dintre județe numai Cluj, Timiș, Prahova, Galați și Iași dețineau o pondere de peste 4%, celelalte situîndu-se cu mult sub acest procent.

În prima jumătate a secolului XX (1912—1948) creșterea numerică a populației urbane și rurale scoate în evidență caracterul linear al procesului în sensul că cele două medii cunosc creșteri aproximativ egale sub raportul numărului de locuitori (circa 1,5

milioane fiecare), evoluînd însă la nivele diferite. Dinamica și, în consecință, ritmul mediu anual de creștere a populației diferă însă mult de la mediul rural la cel urban. În timp ce populația urbană sporște cu 78,5% (adică într-un ritm mediu anual de 1,66%), cea rurală crește cu numai 13,8% (respectiv 0,36%). Are loc, astfel, scăderea treptată a ponderii populației rurale și creșterea celei urbane. Creșterea populației urbane, între anii 1912 și 1948, se datorește în primul rînd, trecerii în categoria orașelor a 29 de așezări. Acesta a fost totodată și rezultatul valorilor relativ ridicate ale propriului lor spor natural, aportul sporului migratoriu la creșterea populației urbane, în această perioadă, fiind mult mai puțin însemnat.

Analiza evoluției populației pe medii în profil teritorial evidențiază o serie de diferențieri, de la o regiune la alta, în funcție de particularitățile lor fizico- și economico-geografice, de prezența elementelor de polarizare activă a vieții economice și sociale.

În partea de vest a țării, județele Arad, Timiș, Caraș-Severin și Hunedoara, caracterizate prin deplasări mai accentuate de populație rurală spre unele orașe cu activități industriale mai importante, se conturează ca un areal cu o populație urbană în continuă creștere (cu peste 40%) în intervalul 1912—1948, în timp ce mediul rural

Tabelul nr. 2.2

Evoluția numerică a populației pe medii și structura așezărilor urbane

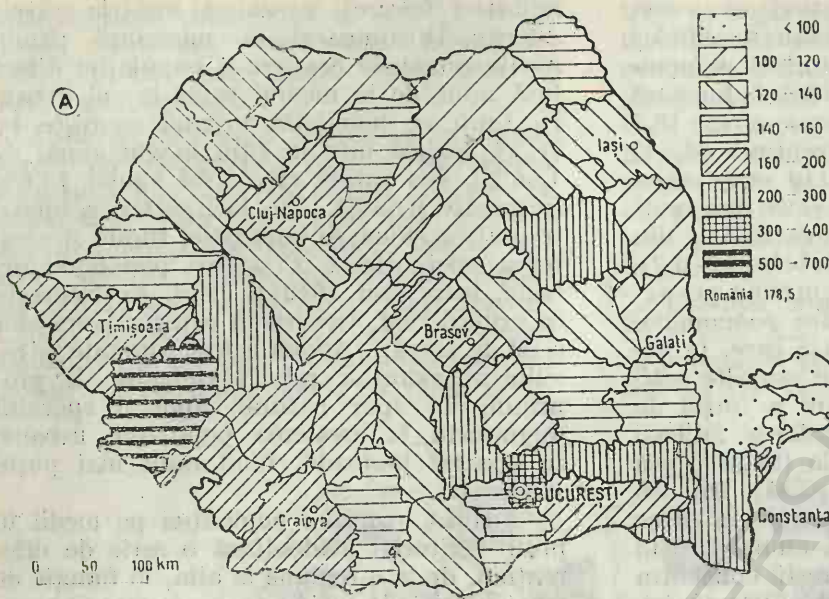
Data recensămîntului	Numărul populației		Ponderea (% din populația totală)		Dinamica (%)		Ritmul mediu anual* (%)		Așezări urbane din care :	
	urban	rural	urban	rural	urban	rural	urban	rural	orașe	așezări cu populația inclusă urbanului
1910/1912	2 079 860	10 688 539	16,3	83,7	100,0	100,0	—	—	119	—
29 decembrie 1930	3 051 253	11 229 475	21,4	78,6	146,7	105,1	2,15	0,27	142	—
25 ianuarie 1948	3 713 139	12 159 485	23,4	76,6	121,7	108,3	1,15	0,46	148	—
21 februarie 1956	5 474 264	12 015 186	31,3	68,7	147,4	98,8	4,86	-0,14	171	183 localități asimilate orașelor
15 martie 1966	7 305 714	11 797 449	38,2	61,8	133,5	98,2	2,91	-0,18	183	238 comune incluse urbanului
5 ianuarie 1977	10 239 345	11 320 565	47,5	52,5	140,1	95,9	3,17	-0,38	236	147 comune sub-urbane
1 iulie 1982 ¹	11 575 632	10 902 071	51,5	48,5	113,0	96,3	2,25	-0,68	237	135 comune sub-urbane

¹ Date calculate de Direcția Centrală de Statistică.

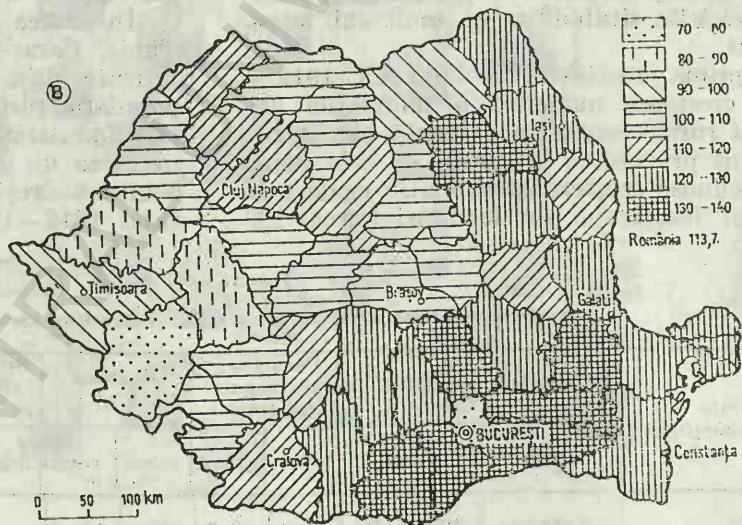
* Calculat după $R_{ma} = \left(\sqrt[n]{\frac{P_1}{P_0}} - 1 \right) \cdot 100$ (între două recensăminte); n = numărul de ani dintre recensăminte; P_0 = populația la începutul perioadei; P_1 = populația la sfîrșitul perioadei.

Fig. 2.6. Dinamica populației în perioada 1912 — 1948 (1912=100):

A, urbane;

B, rurale.

înregistrează un număr din ce în ce mai mic de locuitori (ca urmare a migrațiilor definitive, precum și a valorilor coborite sau chiar negative ale sporului natural).

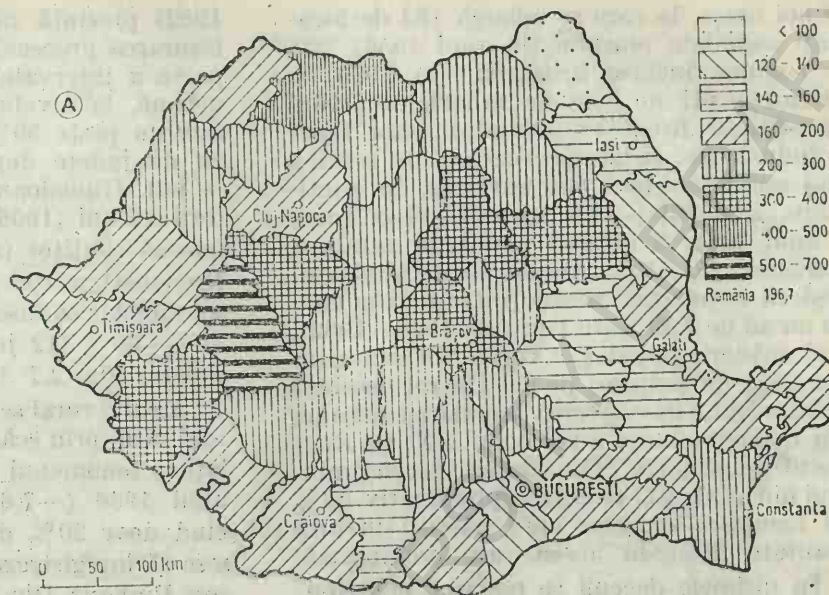
În aproape jumătate din numărul județelor, populația rurală prezintă creșteri lente (între 0 și 20%), iar cea urbană creșteri mult mai accentuate (între 40 și 100%) (fig. 2.6 A și 2.6 B). Valori aproximativ egale ale sporului, în cele două medii (0-40%), înregistrează populația în 15 județe, ca de

exemplu în Satu Mare, Sălaj, Alba, Harghita, Maramureș, Vaslui etc.

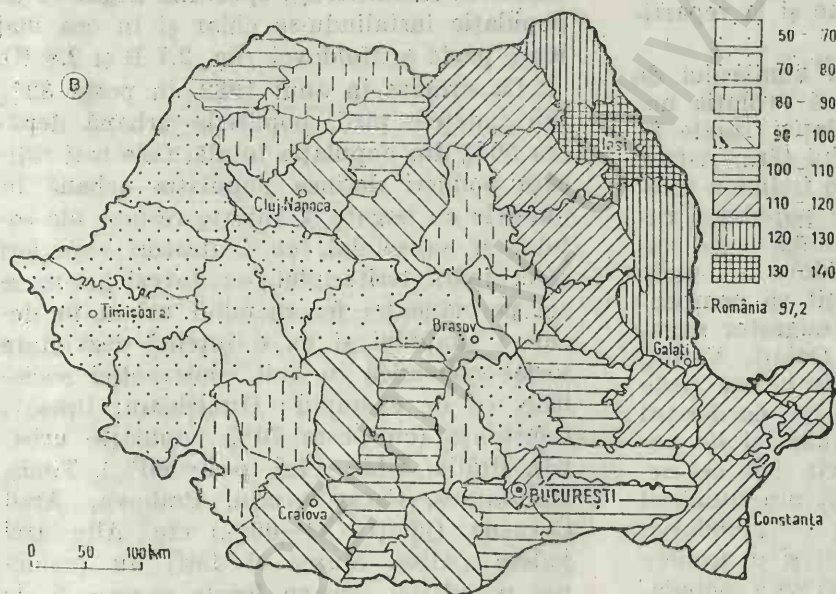
În anul 1948, ponderea populației urbane s-a ridicat la 23,4%, iar a celei rurale a scăzut la 76,6%. Ponderile cele mai ridicate ale populației rurale se întâlneau în unele părți cu economie predominant agricolă și cu orașe mici din Cimpia Română, sud-vestul țării, Podișul Moldovei și Depresiunea Transilvaniei. Astfel, în județele Ialomița, Giurgiu, Gorj, Sălaj și Bistrița-Năsăud

Fig. 2.7. Dinamica populației
în perioada 1948 — 1966
(1948 = 100):

A, urbane;

B,

B, rurale.

populația rurală depășea 90%, iar în Olt, Teleorman, Buzău, Mehedinți, Alba, Covasna, Harghita, Botoșani etc. deținea între 85% și 90% din populația totală.

Populația rurală a fost atrasă, în acea perioadă, îndeosebi de orașul București și de marile centre urbane Timișoara, Cluj, Oradea, Iași, Craiova, Constanța, Ploiești, Brăila, Galați etc. Populația urbană deținea ponderi peste media țării în județele Brăila (35,2%), Constanța (34,6%), Cluj (32,8%), Brașov (31,5%), Prahova, Iași (25,0%) etc.

După anul 1948 populația urbană a înregistrat creșteri deosebit de mari în contrast cu populația rurală care a scăzut continuu, datorită mișcării migratorii și procesului de urbanizare, ca urmare a puternicei dezvoltări social-economice a țării, în anii construcției socialiste. Pe lângă dezvoltarea impenetrabilă a orașelor au fost create condițiile trecerii unor localități rurale în rîndul așezărilor urbane și suburbane.

Amplificarea activităților economice în centrele urbane, decretarea unui număr de

88 noi orașe, la care se adaugă 183 de localități asimilate orașului (în anul 1956), 238 de comune incluse urbanului (în 1966) și ulterior a 147 de comune suburbane (1968) (ca expresie firească a dobândirii unor funcții industriale, balneoclimaterice, de servicii etc.) au determinat concentrarea, în continuare, a populației în mediul urban care, în anul 1982, a depășit populația rurală a României (51,5%). Acesta este rezultatul creșterii populației urbane într-un ritm mediu anual de 3,33% (în perioada 1948—1982), și al scăderii populației rurale într-un ritm de 0,25% de locuitori pe an. Un rol deosebit de important în creșterea populației urbane, în a doua jumătate a secolului XX, l-a avut sporul migratoriu. Din datele recensământului din anul 1977 reiese că aproximativ 56% din locuitorii orașelor erau născuți în altă localitate decât în aceea care domiciliază.

În ultimele decenii se remarcă contribuția mult sporită a orașelor mici și mijlocii la creșterea populației urbane și la repartitia ei în profil teritorial.

Concomitent cu creșterea numărului de locuitori în orașe, se continuă evoluția numerică descendentă a populației rurale în marea majoritate a teritoriului țării. Astfel, din totalul județelor, numai o treime a înregistrat creșteri ale numărului populației rurale (cu 2,0%—24,0%), acestea fiind situate, cu precădere, în Moldova — unde sporul natural ridicat a reușit să compenseze și să depășească soldul migrator negativ (Suceava, Neamț, Iași, Galați, Vaslui, Bacău). Aproximativ 30% din județe (cele mai multe situate în estul și nord-estul țării) cunosc creșteri ale numărului de populație atât în mediul rural, cât și în cel urban. Alte județe — circa 43% din numărul lor total — prezintă creșteri ale populației urbane mult peste media țării și o scădere accentuată (uneori cu peste 20%) a populației rurale. Acest proces de scădere permanentă a populației satelor se datorește fie unui spor natural redus (chiar negativ), asociat cu numeroase plecări definitive (județele Caraș-Severin, Sălaj, Hunedoara, Gorj), fie unui flux puternic de populație rurală spre centrele urbane în plină ascensiune (județele Brașov, Maramureș, Argeș, Dimbovița, Covasna, Harghita etc.).

Dinamica populației urbane și rurale, în a doua jumătate a secolului XX (1948—

1982) prezintă diferențieri evidente în desfășurarea procesului în timp. Dacă în prima parte a intervalului (1948—1966) populația urbană, la nivelul țării, a cunoscut o creștere cu peste 96%, sporurile înregistrate de 20 de județe depășind 100% (chiar 300% — jud. Hunedoara și Maramureș), în următorii 16 ani (1966—1982) creșterile se diminuează simțitor (numai 58,4% media R. S. România), astfel încât cea mai mare parte a județelor se înscriu cu sporuri relativ mici, de 0—60% (12 județe) și 60—100% (20 de județe) (fig. 2.7 A și 2.8 A).

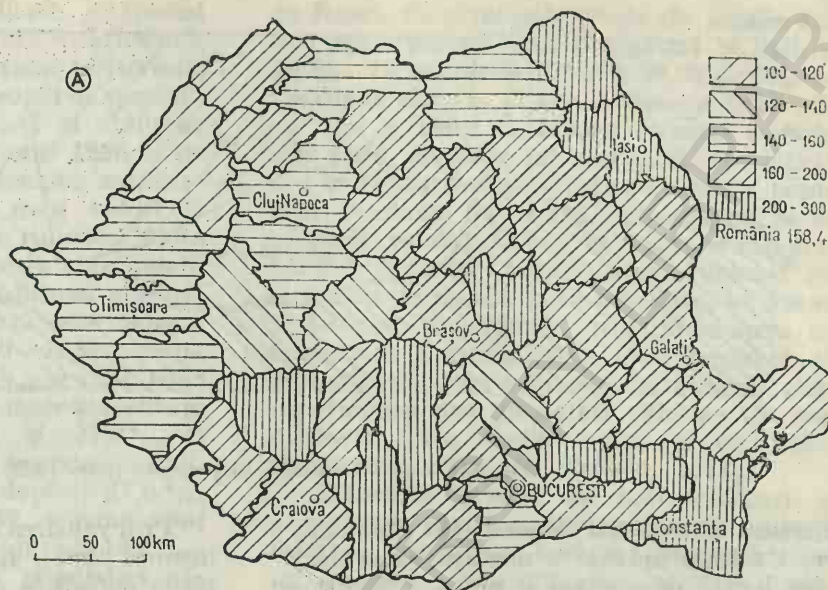
Mediul rural se caracterizează, pe ansamblul țării, prin scăderea permanentă a populației, fenomenul accentuându-se însă după anul 1966 (—7,6 media R. S. România), când doar 20% din numărul județelor reușesc să înregistreze sporuri de 0—20% (Brașov, Prahova, Dimbovița, Sibiu, Bihor, Neamț, Suceava, Maramureș), sporurile negative de populație instalându-se chiar și în cea mai mare parte a Moldovei (fig. 2.7 B și 2.8 B).

Ca urmare în anul 1982, în peste 32% din județele țării, populația urbană depășea 50% din populația totală. Cele mai ridicate ponderi deținea populația urbană în județele cu bogate și variate resurse ale solului și subsolului, cu indicatori superiori ai echipării teritoriului, cu dovezi grăitoare ale permanenței fenomenului urban în decursul timpului și cu o intensă dezvoltare social-economică în anii construcției socialiste, ca de exemplu: Hunedoara, Brașov, Constanța (cu peste 70% populație urbană), Brăila, Sibiu, Cluj (peste 60%), Timiș, Maramureș, Caraș-Severin, Prahova, Arad, Covasna, Galați (52—60%) etc. Alte trei județe (Alba, Mureș și Iași) au ponderea populației urbane foarte apropiată de media pe țară.

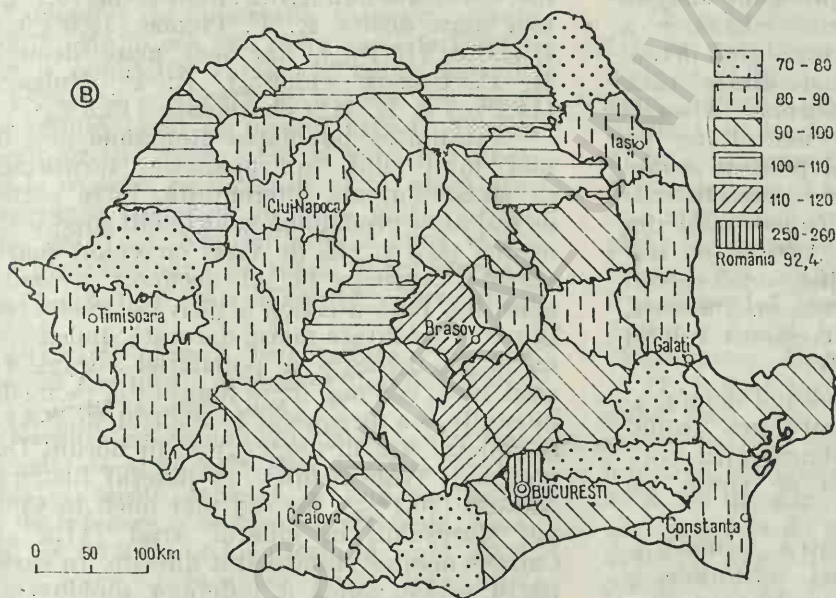
Cele mai mari concentrări ale populației urbane sînt cuprinse în limitele municipiului București (circa 18%), Brașov, Timișoara, Cluj-Napoca, Constanța, Iași, Galați, Craiova, Brăila etc., puternice centre urbane, cu dezvoltare multifuncțională, care polarizează în jurul lor activitatea economico-socială de pe întinse regiuni geografice ale țării. Unele regiuni ale României, care au cunoscut o puternică dezvoltare în anii construcției socialiste, cu un număr

Fig. 2.8. Dinamica populației
în perioada 1966–1982
(1966=100):

A, urbane;

B

B, rurale.

mare de orașe, au aproape 100% populație urbană, ca de exemplu: Depresiunea Petroșani, Valea Prahovei, împrejurimile orașului Brașov, litoralul Mării Negre etc. De asemenea, în valea Oltului (zona stațiunilor balneoclimaterice), împrejurimile Sibiului și ale centrului siderurgic Hunedoara, populația urbană depășește mult media pe țară. Trecerea în ultimii ani a unui număr însemnat de localități în rindul orașelor va face ca populația urbană a țării să depășească cu mult pe cea rurală.

2.2. Mișcarea naturală și mobilitatea teritorială

2.2.1. Mișcarea naturală

Transformările profunde și numeroase care s-au produs în Republica Socialistă România în anii construcției socialiste, pe plan politic, social și economic au influențat în mare măsură și sub multiple aspecte

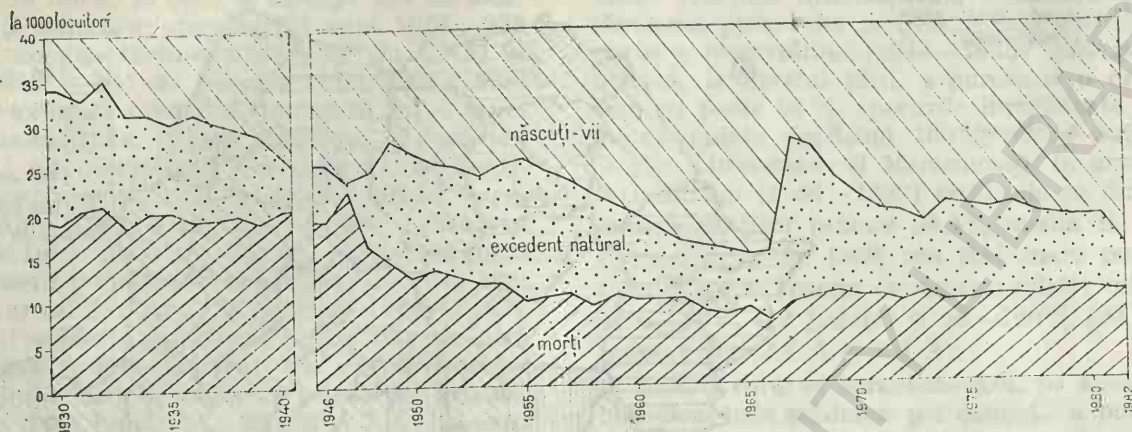

Fig. 2.9. Mișcarea naturală în perioada 1930—1982.

structura și evoluția fenomenelor demografice. Evoluția actuală a mișcării naturale și strins legată de aceasta și aceea a numărului de locuitori constituie probleme majore în procesul dezvoltării social-economice a țării. România promovează o politică demografică pronatalistă, ca una dintre căile principale de înfăptuire și afirmare a societății socialiste multilateral dezvoltate. În elaborarea măsurilor privind politica demografică s-au avut în vedere caracteristicile social-economice și demografice moștenite din trecut (structura economică, nivelul de trai al populației etc.) și realitățile social-economice actuale: industrializarea, urbanizarea, ridicarea nivelului de trai, creșterea rolului socio-profesional al femeii etc.

Sarcinile principale ale politicii demografice românești stipulează prevenirea scăderii natalității, în scopul îmbunătățirii continue a structurii populației pe vârste, pe sexe și întărirea familiei.

Măsurile întreprinse pentru îmbunătățirea structurii și repartitiei teritoriale a unităților sanitare și dotării acestora cu aparatura necesară, precum și realizările tot mai de seamă din domeniul economic au determinat reducerea mortalității generale și a celei infantile.

Natalitatea. În intervalul 1930—1982, natalitatea a scăzut de la $34,1\text{‰}$ la $15,3\text{‰}$ de locuitori (fig. 2.9). Diminuarea aceasta a prezentat fluctuații mari de la un an la altul, în funcție de natura factorilor care au influențat-o, provocând creșteri, stagnări sau scăderi în unele regiuni, sporuri mari sau scăderi bruște în altele.

Prin valoarea natalității populației ($17,0\text{‰}$ în anul 1981), România se încadrează între țările socialiste europene cu natalitate medie, apropiată de R. S. F. Iugoslavia ($16,7\text{‰}$), mai mică decât R. P. Polone ($18,9\text{‰}$) și U. R. S. S. ($18,7\text{‰}$), dar mai mare decât a R. P. Ungare ($13,3\text{‰}$), R. P. Bulgaria ($14,1\text{‰}$) și R. S. Cehoslovace ($15,5\text{‰}$).

Natalitatea populației României are, de mai mulți ani, o repartitie teritorială, de ansamblu, net diferențiată, între partea de est, unde predomină valori mult superioare mediei țării și cea de vest, cu valori foarte scăzute. Aproape în tot decursul perioadei amintite, partea estică a țării s-a evidențiat printr-o natalitate mare, datorată, în cele mai multe cazuri, fertilității ridicate a populației rurale. În anul 1982, cea mai mare natalitate, pe medii întrunite, s-a înregistrat în Podișul Moldovei, în județul Vaslui ($20,9\text{‰}$) și în nordul Depresiunii Transilvaniei, în județul Bistrița-Năsăud ($20,1\text{‰}$), iar cea mai mică în Cîmpia Mureșului, în județul Arad ($11,4\text{‰}$). Cauzele acestor situații sînt diferite. În cazul părții estice, adică a județelor moldovene, natalitatea și fertilitatea populației au fost, în general, influențate de unele tradiții pronataliste. În ultimele două decenii, tendința generală de scădere este cauzată de migrația mai intensă a populației spre alte regiuni ale țării. Natalitatea scăzută din vestul țării poate fi pusă în legătură cu tradiția locală a populației de a avea cît mai puțini copii, în cele mai multe cazuri un singur moștenitor.

În deceniul 1930—1939, natalitatea populației României a scăzut lent de la $34,1\text{‰}$ la $28,3\text{‰}$. Cauza principală a con-

stituit-o lipsa asistenței medicale, în special la naștere. Rețeaua sanitară era insuficientă, ca număr de unități, repartitie teritorială, dotare tehnico-sanitară și personal de specialitate. Indicele născuților-morți la 100 de născuți-vii a fost de 1,6 în anul 1930 și de 2,6 în anul 1939. În acel deceniu, natalitatea a înregistrat cele mai mari valori la sate, datorită fertilității foarte ridicate. Multe familii de la sate aveau peste cinci copii. Așa se explică faptul că natalitatea populației rurale a fost net superioară celei urbane în toți anii deceniului 1930—1939. Media acesteia a variat între 38,7‰ în anul 1932 (când s-a înregistrat cea mai mare natalitate din intervalul 1930—1982) și 31,3‰ în anul 1939. Comparativ cu aceasta, natalitatea populației urbane a depășit 21,0‰ numai între anii 1930 și 1932, scăzând apoi continuu până în 1940, când a ajuns la 16,2‰. Rezultă așadar, că aportul populației sătești la sporirea numerică a populației a fost deosebit de important. Situația aceasta se datorește în cea mai mare parte fertilității mari a populației rurale, în ciuda faptului că asistența medicală la naștere era mult mai redusă decât în mediul urban. Analiza născuților-vii, după locul și asistența medicală la naștere, pe medii de viață, arată preponderența nașterilor în afara unităților sanitare (90,6‰). Nupțialitatea a avut valori ușor asemănătoare pe medii întrunite (8,0 și 9,5‰), dar cu mari diferențieri între orașe și sate.

Divortialitatea a fost redusă, valoarea maximă (pe medii întrunite) fiind de 0,73‰ de locuitori în anul 1938.

Natalitatea scade sub 20,0‰ în timpul celui de-al doilea război mondial (1941—1944) și crește sensibil în anii postbelici, ani de refacere a economiei naționale, ajungând la 26,2‰ de locuitori, în anul 1950. După aceea, natalitatea scade însă ușor, scădere care se accentuează continuu după anul 1960 când, aceasta înregistrează valori anuale sub 20,0‰ de locuitori până în anul 1966, când ajunge la 14,3‰ (cea mai scăzută natalitate după 1950).

Cu toate condițiile create pentru creșterea numerică a populației, se constată în această perioadă o diminuare însemnată a natalității, cauzată de reducerea proporțională a fertilității totale și a celei specifice. Fertilitatea populației feminine (în vîrstă de 15—49 ani) a scăzut în perioada 1956—1966 de la 89,9 la 55,7 născuți-vii la 1000

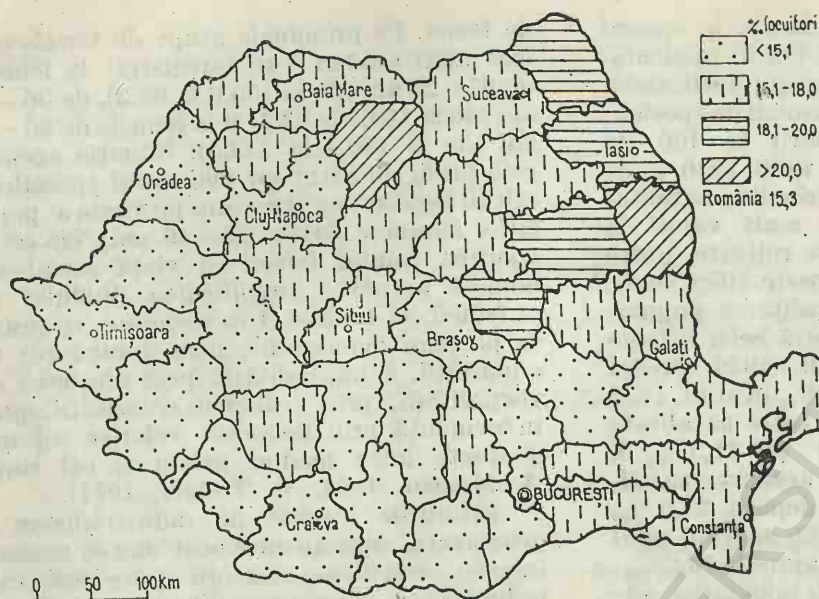
de femei. Pe principale grupe de vîrstă, cele mai mari scăderi s-au înregistrat la femeile de 25—29 ani (de la 155,9 la 98,2), de 30—34 ani (de la 103,5 la 53,4) și la femeile de 20—24 ani (de la 180,4 la 143,0). Situația aceasta este pusă, de către tot mai mulți specialiști, atît în legătură cu structura pe vîrste a populației feminine fertile (15—49 ani), cît și cu sporirea rolului femeii în viața social-economică actuală. Amplificarea dublului rol al femeii, în familie și în societate, se resimte pe plan demografic, prin diminuarea fecundității, a nupțialității, prin creșterea divortialității, prin scăderea natalității, puse în evidență prin deosebiri valorice tot mai distincte între mediul urban și cel rural. (I. Moraru, 1968, V. Trebici, 1971).

Ritmurile intense de industrializare și urbanizare, care au provocat ample migrații interne, constituie factorii principali care influențează structura, dinamica și repartitia teritorială a populației.

Ca repartitie geografică, în anul 1966, față de natalitatea medie a populației României (de 14,3‰), valorile cele mai mici le-au avut județele Timiș, Arad, Caraș-Severin, Brăila și municipiul București (între 7,3 și 11,0‰). Mai mult de jumătate din județele României au avut natalitatea egală sau mai mare decât valoarea medie a natalității țării, iar restul sub aceasta. Cele mai mari valori (18,0—19,5‰) s-au înregistrat în centrul și nordul Moldovei (Vaslui, Bacău, Botoșani etc.) și în nord-estul Transilvaniei (Maramureș, Bistrița-Năsăud).

O creștere rapidă a natalității a avut loc după anul 1966, când s-au luat o serie de măsuri care au stimulat ridicarea natalității, întărirea familiei și ocrotirea mamei și copilului. Ca urmare, în anii 1967 și 1968, natalitatea a fost de 27,4‰ (cea mai mare natalitate a populației României din perioada postbelică) și, respectiv, 26,7‰. Natalitatea sporită s-a datorat creșterii fertilității, care în anul 1968 a fost de 102,9‰. Fertilitatea se află sub acțiunea directă a nupțialității care pînă în anul 1940 era mai mare în mediul rural și mai mică în cel urban. După această dată, raportul valoric se inversează în favoarea mediului urban. În anul 1982, nupțialitatea a fost de 9,6‰ în municipii și orașe și de 6,2‰ la sate, cu diferențieri mai mari pe județe și localități. După anul 1970, natalitatea a înregistrat valori medii anuale la nivelul țării, cuprinse între 20,0 și 18,0‰. În anul 1982, în mai mult de

Fig. 2.10. Natalitatea (1982)

jumătate din totalul județelor, natalitatea era inferioară mediei țării (15,3 ‰). Valori inferioare s-au înregistrat în județele din partea vestică a țării (Arad 11,4 ‰, Timiș 12,5 ‰, Caraș-Severin 12,8 ‰) și în câteva din partea sudică (Teleorman 12,8 ‰, Giurgiu 13,0 ‰, Dolj 13,8 ‰ etc.) (fig. 2.10). Prin valori superioare mediei pe țară s-au remarcat județele din Moldova (între 18,0 și 20,0 ‰), cele din nordul și estul Transilvaniei (între 16,0 și 19,0 ‰) și unele județe din partea sudică și estică a țării (Ialomița 15,5 ‰, Tulcea 16,8 ‰). Cea mai mare natalitate din partea estică a țării s-a înregistrat în județele Vaslui (20,9 ‰) și Iași (19,9 ‰). Natalitatea a prezentat diferențieri mari pe orașe și sate. La nivelul țării, aceasta a fost mai mare în mediul urban (15,8 ‰) și puțin mai mică în cel rural (15,0 ‰). Cea mai mare natalitate urbană au avut județele Bistrița-Năsăud și Sălaj (24,9 ‰), iar cea mai mică municipiul București (12,3 ‰). Natalitatea rurală cea mai ridicată a avut-o județul Iași (21,7 ‰), iar cea mai scăzută județul Hunedoara (9,8 ‰).

În general, județele estice s-au remarcat, de-a lungul mai multor ani, prin valori ale natalității net superioare mediei țării, iar cele vestice prin valori mici. Județele care au cunoscut și cunosc o dezvoltare industrială însemnată și deci și un proces de urbanizare mai rapid înregistrează o natalitate a populației tot mai mare.

Mortalitatea. La sfârșitul secolului XIX (1870—1880), mortalitatea populației în România se ridica la 35,0 ‰. În perioadele următoare, aceasta a scăzut de la 29,7 ‰ în anul 1890, la 25,0 ‰ în anul 1910 și la 21,1 ‰ în 1925 (V. Trebici, 1971).

Între anii 1930 și 1982 mortalitatea a scăzut de la 19,3 ‰ la 10,0 ‰, proces datorat progresului general înfăptuit în toate domeniile de activitate (fig. 2.9).

Scăderea mortalității de la 1,6 născuți-morți la 100 născuți-vii în anul 1930 la 0,8 în anul 1982, reducerea mortalității infantile, de la 175,6 ‰ la 28,6 ‰ în aceeași perioadă, creșterea duratei medii a vieții de la 42,01 ani (în 1932) la 69,82 ani (1976—1978), precum și progresele realizate în domeniul sănătății au influențat pozitiv și pe multiple planuri asupra diminuării permanente a mortalității generale.

În deceniul 1930—1939, mortalitatea a înregistrat valorile cele mai ridicate în anii 1932 și 1935 (21,1 ‰). Mortalitatea infantilă a atins cele mai mari valori în anul 1947 (de 198,8 decedați sub 1 an la 1 000 născuți-vii). Aceasta a fost, în trecut, cu mult mai mare în mediul rural, din cauza lipsei unei asistențe medicale corespunzătoare.

Scăderea continuă a mortalității a fost corelată strâns cu procesul economic general, cu redresarea și dezvoltarea tuturor domeniilor de activitate.

După cel de-al doilea război mondial, mortalitatea a prezentat o curbă descendentă (fig. 2.9) până în anul 1966 ($8,2^{0}/_{00}$), de când are o ușoară creștere ($10,0^{0}/_{00}$ în anul 1982), ca urmare a fenomenului de îmbătrânire a populației și de diminuare a natalității.

Față de media țării, mortalitatea populației prezintă diferențieri în profil teritorial. În anul 1982, jumătate din județe aveau un indice al mortalității infantile inferior mediei țării ($28,0^{0}/_{00}$). Cel mai scăzut indice s-a înregistrat în județele Maramureș, Harghita, Sibiu, Arad, Cluj, Vâlcea, Suceava, municipiul București etc. ($19,0-25,0^{0}/_{00}$). Mortalitatea infantilă era peste media țării ($30,0-35,0^{0}/_{00}$) în unele județe din est (Vaslui, Bacău, Iași etc.) și încă mai mare (peste $40,0^{0}/_{00}$) în câteva județe din sud-estul țării (Călărași, Ialomița, Giurgiu etc.).

Mortalitatea generală, la nivel de județe, a avut (în anul 1982) valori apropiate de media țării ($10,0^{0}/_{00}$), care era mai mică în mediul urban ($8,1^{0}/_{00}$) și mai mare în cel rural ($11,6^{0}/_{00}$). Pe total categorii de localități, multe din județe depășeau această medie. Acestea erau localizate îndeosebi în partea vestică (Sălaj, Bihor, Arad, Timiș, Caraș-Severin), sud-vestică și în cea sudică (Mehedinți, Gorj, Dolj, Olt, Teleorman, Giurgiu, Ialomița etc.) (fig. 2.11).

Sporul natural. În intervalul 1930–1982, sporul natural a avut valori diferite, alăt de

la an la an, cât și de la o localitate la alta influențat puternic de fertilitate, divorțialitate, nupțialitate, natalitate, mortinatalitate, morbiditate, mortalitate etc. Acesta a scăzut de la $14,8^{0}/_{00}$ în anul 1930 la $5,3^{0}/_{00}$ în 1982.

Scăderea sporului natural a fost cauzată în unii ani de valorile ridicate ale mortalității generale, iar în alți ani de valorile mici ale natalității. De exemplu, în anul 1930 unei natalități de $34,1^{0}/_{00}$ îi corespundea o mortalitate de $19,3^{0}/_{00}$, iar în anul 1938 aceste valori erau de $29,5^{0}/_{00}$ și, respectiv, $19,1^{0}/_{00}$. Această descreștere continuă din decursul deceniului 1930–1939 este corelată, de asemenea, cu scăderea lentă a nupțialității (de la $9,4^{0}/_{00}$ în 1930 la $8,7^{0}/_{00}$ în 1940) și a indicelui de divorțialitate.

În perioada celui de-al doilea război mondial și în cea imediat următoare, sporul natural a avut valori mici până în anul 1947, când a înregistrat $1,4^{0}/_{00}$. În anul 1948, sporul natural a crescut la $8,3^{0}/_{00}$ iar în 1950 s-a ridicat la aproape $14,0^{0}/_{00}$. În următorul deceniu, până în 1960, valorile anuale ale sporului natural au oscilat, în general, între $10,0$ și $14,0^{0}/_{00}$.

Între anii 1960 și 1966, sporul natural a scăzut la $6,1^{0}/_{00}$ prin liberalizarea avorturilor. După 1966, când s-au luat o serie de măsuri legislative pentru stimularea natalității, întărirea familiei și ocrotirea mamei și copilului etc., excedentul natural a urcat rapid,

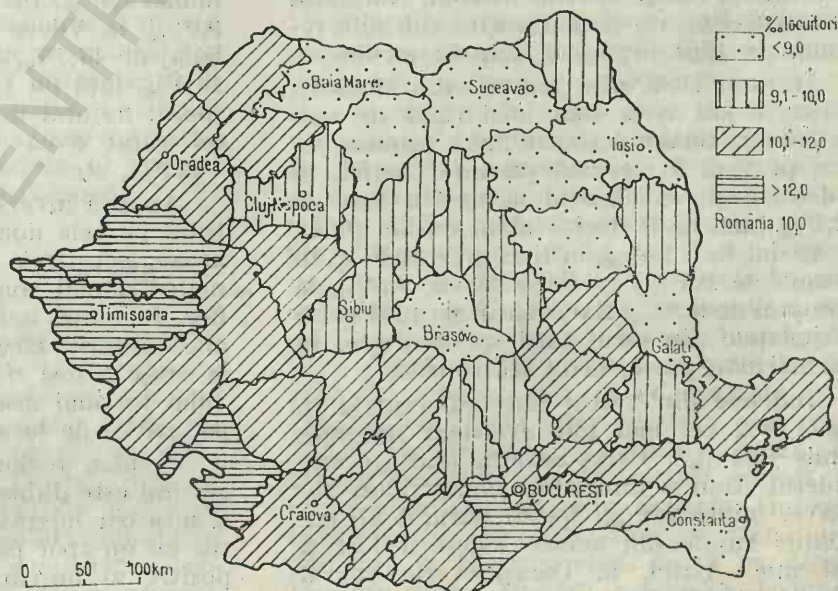
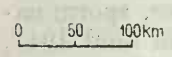

Fig. 2.11. Mortalitatea (1982).

2.12. Sporiul natural (1982)

Cele mai mari valori ale excedentului natural, în deceniul al optulea s-au înregistrat în anii 1970 (11,6⁰/₀₀) și 1974 (11,2⁰/₀₀), ca urmare a unei natalități de peste 20,0⁰/₀₀. În anul 1982, peste o pătrime din totalul județelor aveau însă excedentul natural sub media pe țară (fig. 2.12). Multe din județe și îndeosebi cele din Moldova și unele din nordul și estul Transilvaniei (Maramureș, Satu Mare, Sălaj, Bistrița-Năsăud, Harghita, Covasna, Brașov) și mai puține din alte regiuni ale țării depășeau această medie.

Județele din vestul țării au avut și în anul 1982 cel mai mic excedent natural: Timiș (0,4 ‰), Caraș-Severin (0,8‰) etc. Județul Arad a înregistrat chiar valori negative, minus 2,8‰. Sporul natural al populației rurale din aceste județe a fost și mai mic. Astfel, în Caraș-Severin sporul natural a fost de 5,0‰ la orașe și de -3,9‰

În anul 1982, excedentul natural al țării, în mediul urban, a fost de $7,7^0_{/00}$, iar în cel rural de numai $3,4^0_{/00}$. În multe județe, diferențierile valorice ale sporului natural pe medii erau foarte mari. De exemplu, în mediul urban, din județul Argeș, excedentul natural era de $10,2^0_{/00}$, iar în cel rural de numai $1,7^0_{/00}$; în Vaslui de $16,5^0_{/00}$ față de $9,0^0_{/00}$, în Vilcea de $11,0^0_{/00}$ față de $1,2^0_{/00}$, în Sălaj de $17,7^0_{/00}$ și respectiv $0,8^0_{/00}$, în Buzău $10,5^0_{/00}$ față de $1,3^0_{/00}$, în județul Mehedinți sporul natural urban se ridica la $8,8^0_{/00}$, iar cel rural avea valori negative, respectiv $-3,1^0_{/00}$ etc.

Pe plan regional, acțiunea excedentului natural este dublată sau estompată de aceea a mișcării migratorii. Regiunile și localitățile cu un spor natural ridicat și cu un sold pozitiv al mișcării migratorii înregistrează un ritm înalt de creștere a numărului de lo-

cultori. În contrast cu acestea, cele cu un excedent natural mic și cu solduri negative ale mișcării migratorii înregistrează ritmuri de creștere lente, foarte lente și chiar stagnări, influențând nefavorabil asupra structurii și repartiției geografice a populației.

Evoluția fenomenelor demografice, ca și implicațiile acestora asupra altor caracteristici socio-economice ale populației, prezintă mari diferențieri în timp și în spațiu.

Astfel, valorile ridicate ale excedentului natural din unele regiuni, datorate în mare parte unei natalități crescute, înregistrate de-a lungul unei perioade de timp îndelungate, au dus și duc la crearea unui surplus de forță de muncă, așa cum este situația județelor din Podișul Moldovei.

În contrast cu această situație, alte regiuni, cu un spor natural mic, au o pondere mai însemnată a persoanelor vîrșnice, fapt ce caracterizează de mai mulți ani așezările rurale din vestul țării, în special, din Cîmpia Banato-Crișană. Unui excedent natural, cu valori mici sau chiar negative, i se asociază, în multe cazuri, un sold migratoriu tot cu valori negative, determinînd o creștere lentă a numărului de locuitori, o stagnare sau chiar o diminuare a acestuia. Așa este cazul a numeroase sate din sudul Podișului Moldovei, din zona subcarpatică și cea piemontană a Olteniei, din Cîmpia Aradului, din nordul Dobrogei etc.

Apar astfel o serie de implicații complexe pe care mișcarea naturală și cea migratorie le exercită asupra vieții economice și invers. Un factor major, cu acțiune permanentă și de proporții însemnate care influențează în etapa actuală, direct sau indirect, asupra mișcării naturale a populației, este industrializarea socialistă, cu consecința ei cea mai directă și imediată — urbanizarea.

2.2.2. Mobilitatea teritorială

Între populație și economie există un raport de mare complexitate și interdependență, condiționarea lor reciprocă evidențiindu-se într-o serie de fenomene, între care și mobilitatea teritorială a populației, generată de factori economici, sociali, istorici, politici etc. Mobilitatea spațială a populației este un proces de o deosebită importanță prin implicațiile de ordin demografic, economic, social, atît pentru zonele de plecare, cît și pentru cele de sosire.

Prima și cea mai importantă consecință directă a migrației este redistribuirea teritorială a populației. Schimbarea statutului rezidențial determină, atunci cînd antrenează în timp un număr mare de persoane, creșterea accelerată a populației zonelor sau centrelor de destinație și stagnarea sau chiar scăderea populației localităților de origine.

Migrațiile au implicații și în schimbarea structurilor pe sexe și pe grupe de vîrstă ale populației în localitățile de origine și în cele de destinație. Frecvent, raportul de masculinitate se modifică în sensul sporirii ponderii populației masculine în centrele de sosire a forței de muncă și a reducerii acesteia în cele de plecare. Întrucît migrațiile se fac mai frecvent de populația tînără, în vîrstă de procreare, în localitățile de destinație crește proporția populației tinere, în timp ce în localitățile de plecare se manifestă o tendință de îmbătrînire a populației totale și active și de feminizare a acesteia.

Mobilitatea populației mai implică în afara deplasărilor definitive și forme de deplasare fără schimbarea domiciliului, pe distanțe și durate de timp variabile, cum sînt deplasările navetiștilor, ale lucrătorilor sezonieri, ale turiștilor etc. Între acestea, de o deosebită importanță economică sînt deplasările pentru lucru, zilnice sau sezoniere, prin care se asigură într-o măsură apreciabilă necesitățile de forță de muncă din zonele și centrele puternic industrializate.

Mobilitatea teritorială a populației în trecut. Pentru populația României reprezentative sînt migrațiile interne. Cele externe s-au manifestat în trecut prin curenți relativ reduși de populație, limitați regional și în timp. Mai numeroase au fost migrațiile de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX a unor locuitori din Transilvania și Bucovina în Canada, S. U.A., Argentina etc., determinate de opresiunile la care erau supuși românii din teritoriile aflate sub stăpînirea austro-ungară. Numărul emigranților a atins valori maxime în primele decenii ale secolului XX, ca de exemplu între 1926 și 1932, cînd cifra acestora a depășit 70 000 de persoane (I. Roșca, 1932). În aceeași perioadă, s-a înregistrat sosirea în țară a unor locuitori de pe dreapta Dunării, care practicau legumicultura pe terenurile arendate de la proprietarii locali cu deosebire din lungul Dunării, a zonelor de luncă sau din vecinătatea orașelor. Treptat, unii

din acești locuitori s-au stabilit în satele existente sau au format noi așezări, localizate în principalele bazine legumicole din cuprinsul Cîmpiei Române. Tradițiile etnografică, socială, culturală, ca și determinativul sirbi, adăugat la denumirea unor sate, dovedesc locul de proveniență a populației.

Migrațiile interne ale populației au fost semnalate cu multe secole în urmă. Schimbările de populație între diferitele regiuni ale țării au fost aproape neîntrerupte, intensitatea acestora variind în funcție de cauzele economice, sociale, politice, religioase. Cele mai reprezentative curenți de migrație internă ale populației, ca amploare și frecvență, au fost însă cele dinspre Transilvania spre ținuturile sudice, sud-estice și estice ale țării. Deplasările unor grupuri de populație transilvănene dincoace de Carpați sînt foarte vechi, dovadă faptul că acestea sînt menționate, în sens de interdicție, chiar în Diploma Ioaniților (1247), în care se spune, între altele, „... că nu-i va primi pe țărani din regatul nostru, de orice stare și neam ar fi, și pe sașii și teutonii din regatul nostru, să se așeze în ținuturile sus numite¹ decît cu o îngăduință regească osebîtă” (*Documenta Romaniae historica*, B. Țara Românească, vol. I, 1966, p. 10). Migrațiile erau probabil numeroase dacă erau pomenite în acte oficiale. Ele au existat și s-au perpetuat și în decursul secolelor următoare, luînd amploare deosebită atunci cînd condițiile de viață, lipsa de libertate și obligațiile impuse românilor transilvăneni erau de nesuportat. Astfel, fuga în masă a unor țărani și în secolele următoare a fost cauzată de încălcarea dreptului de proprietate și transformarea lor în iobagi pe moșiile nobililor feudali, precum și de sporirea obligațiilor impuse de feudali.

O parte a populației s-a strămutat și din motive religioase, generate de presiunile bisericii catolice pentru convertirea românilor la catolicism. De asemenea, unele migrații definitive în teritoriile extracarpătice au fost determinate de impunerea obligativității militare a locuitorilor din unele districte de lingă graniță, fără a li se acorda însă drepturile necesare celor înrolați. Stră-

¹ „... Țara Severinului, împreună cu munții ce sînt de ea ..., precum și cu cnezatele lui Ioan și Farcaș pînă la riul Olt, afară de pămîntul cnezatului voievodului Litovoi...” (*Documenta Romaniae historica*, B. Țara Românească, vol. I, 1966, p. 7).

mutări de populație, din aceleași motive, au avut loc spre Țara Românească și din Banat, după trecerea acestui teritoriu de sub stăpînirea turcă sub cea austriacă (1718).

În afara acestor migrații, de o deosebită importanță și amploare au fost deplasările definitive ale unor locuitori din satele de sub munte din sudul Transilvaniei. Afluxul de populație transilvăneană în ținuturile de la sud de Carpați este foarte vechi și el se datorește practicării de secole de către aceasta a păstoritului transhumant. Creșterea ovinelor era foarte extinsă cu deosebire în Carpații Meridionali, unde întinsele pășuni și finete naturale puteau asigura hrana unor numeroase turme. Din aprilie și pînă în septembrie, oierii transilvăneni urcau turmele pentru vîrat, sus la munte, pentru ca la începutul toamnei să coboare cu ele pentru iernat, pe vechile drumuri de transhumanță, în Cîmpia Română, în lunca și bălțile Dunării, în Dobrogea, sau să treacă dincolo, în Moldova. Această mișcare a populației a avut loc de milenii, fiind un proces istoric. Străbătînd an de an aceleași ținuturi și avînd aceleași puncte statornice, o parte din oierii transilvăneni (mărgineni, țuțuieni, bîrsani etc.) s-au statornicit dincoace de Carpați (unde aveau pășune din belșug și se bucurau de mai multă libertate), mai întîi în zona subcarpatică, cea mai apropiată și mai legată de munte. Prezența ungurenilor în aproape tot lungul Subcarpaților este dovedită de existența atît a satelor cu populație de pămînteni și ungurenii, cît și a celor avînd la origine populație transilvăneană (unele ușor de recunoscut după denumirea ungurenii, adăugat la numele satului preexistent, pentru a se diferenția de acesta). Prezența transilvănenilor se mai trădează și prin anumite particularități definite prin ocupația lor tradițională (creșterea ovinelor), prin port, obiceiuri etc.

Aceeași populație de origine transilvăneană a contribuit la îndesirea locuitorilor nu numai în zona subcarpatică, ci și în celelalte teritorii prin care au trecut sau în care au locuit temporar. Multe din vechile ținute din Cîmpia Română, din cuprinsul bălților, ciștele din sud-vestul Dobrogei, sau odăile din Cîmpia Moldovei, Podișul Bîrladului, locuite temporar de oierii transilvăneni s-au transformat în așezări stabile.

Deplasări ale populației au avut loc și ca urmare a extinderii culturilor agricole, fenomen amplificat cu deosebire după pacea

de la Adrianopole (1829), când țările române au obținut libertatea comerțului cu cereale. Acest fapt a determinat transformarea unor mari suprafețe de pășune în terenuri cultivate, ceea ce a necesitat un număr tot mai mare de brațe de muncă. Extinderea arăturilor în sud-estul Cîmpiei Române a prilejuit îndesirea populației prin așezarea definitivă în Dobrogea și mai puțin în Bărăgan a unor păstori transilvăneni (ulterior deveniți agricultori), prin aducerea de către marii proprietari de pământ a unor muncitori agricoli din zonele bine populate și anume din Subcarpați în Cîmpia Română, din Podișul Sucevei în Cîmpia Moldovei (G. Vălsan, 1912; V. Mihăilescu, 1921, 1924 a). Procesul de deplasare a populației a fost mai timpuriu în partea vestică a Cîmpiei Române (în prima jumătate a secolului XIX), decît în Cîmpia Bărăganului. Îndesirea populației în cîmpie a fost generată și de improprietățile succesive care au avut loc în cea de-a doua jumătate a secolului XIX și în primele decenii ale secolului XX ale unor locuitori din satele de sub munte și din dealuri (din Vrancea, din Subcarpații de la Curbură etc.) în Bărăgan, în Cîmpia Siretului etc. Prezenți la început doar în timpul lucrărilor agricole la propriile ogoare din cîmpie, treptat o parte din locuitorii acestor sate se stabilesc definitiv în locurile sau în așezările din apropierea cărora își aveau loturile de improprietărire.

La aceste migrații mai trebuie adăugate cele care au avut loc în urma colonizărilor oficiale cu populație alogenă în Cîmpia Banato-Crișană (începute încă din secolul XVIII), precum și cele datorate coborîrii unor muncitori agricoli originari din Munții Apuseni.

• **Mobilitatea teritorială a populației în anii construcției socialiste.** Transformările care au avut loc în deceniile de construcție a socializmului, îndeosebi cele legate de procesul de industrializare și modernizare a agriculturii au contribuit la accentuarea mobilității teritoriale a populației. Amploarea și direcțiile migrațiilor au fost determinate de ritmul de industrializare și urbanizare, de diferențierile de intensitate a dezvoltării economico-sociale, de profilul predominant al economiei. Migrațiile din zonele bine populate, dar cu o dezvoltare prioritar agrară, au fost favorizate într-o mare măsură și de îndesirea și modernizarea căilor de comunicație, ceea ce a permis deplasări rapide și la mai mari distanțe.

Mișcările migratorii definitive ale populației au antrenat în deceniile șase, șapte și opt un număr destul de mare de persoane. Din datele recensămîntului din 1977, se constată că 34,8% din populația totală a României locuia în altă localitate decît aceea în care s-a născut. În proporții variabile acest fenomen a avut loc pe aproape întreg cuprinsul țării.

Primul și cel mai important centru de atracție al populației din România a fost municipiul București. Afluxul de forță de muncă, generat de ritmul înalt de dezvoltare a tuturor sectoarelor de activitate economico-socială, a făcut ca peste jumătate din populația totală a Bucureștilor să fie venită din alte localități din țară. Acelorași condiții intense de dezvoltare economică li se datorește ponderea ridicată a populației născută în alte localități (din județ sau din afara județului), decît aceea în care domiciliază și din județele Constanța (54,3% din populația totală), Brașov, Timiș (în jur de 50% fiecare), ca și din Hunedoara, Sibiu, Arad, Brăila, Mureș (40—35%).

Analiza datelor pe categorii de localități arată că municipiile și orașele au înregistrat cel mai mare aflux de populație. Astfel, 55,7% din populația totală a orașelor României era născută în altă localitate decît cea în care domiciliază. La nivel de județ, pe primele locuri în ceea ce privește ponderea populației urbane provenită din alte localități se situau, în anul 1977, județele Constanța (67,4%), Timiș (66,5%), Brașov (64,0%) urmate de Argeș, Iași, Caraș-Severin (circa 60%), județe cu un ritm rapid de industrializare și urbanizare. Mai puțin numeroase sînt mutațiile definitive din mediul urban. Acestea au înregistrat ponderi ceva mai pronunțate în județele Covasna, Mureș, Botoșani, Sălaj, Teleorman, Bihor, Cluj, Vâlcea etc. în unele cazuri, prin plecări de cadre specializate în anumite ramuri ale economiei, în altele prin schimbarea locului de muncă.

În contrast cu mediul urban, cea mai mare parte a populației domiciliată în mediul rural s-a născut în comuna de reședință (83,8% din populația rurală a României), ponderea celor mutați în mediul rural fiind nesemnificativă, atît la nivelul țării, cît și al județelor. Doar în cazul județelor Constanța, Timiș, Brașov, Argeș, Hunedoara, Sibiu, care și-au dezvoltat o puternică bază industrială și în unele comune,

ponderea celor născuți în altă parte și cu domiciliul în prezent în mediul rural e ceva mai ridicată (în primele două județe de peste 35 %, în ultimele între 24 și 20 %).

Marea majoritate a deplasărilor cu schimbarea domiciliului au avut loc în ultimele trei decenii. Astfel, din totalul de circa 7,5 milioane de locuitori ai României care domiciliau în altă localitate decît cea în care s-au născut, aproape 5,5 milioane (respectiv 76 %) s-au mutat între 1950 și 1977 (aproximativ 16 % și-au schimbat domiciliul între 1950 și 1959, în jur de 23 % între 1960 și 1969 și peste 37 % după 1970). Creșterea de peste două ori a ponderii deplasărilor definitive în intervalul de după 1970, față de 1950—1959, a avut loc atît la nivelul țării, cît și în majoritatea județelor. Față de media generală pe țară, valorile cele mai ridicate s-au înregistrat în unele județe din Moldova (unde mutațiile după 1970 au fost de peste 3 ori mai numeroase), Dobrogea, Transilvania (Sălaj, Maramureș) și din Oltenia (Gorj, Mehedinți). Cel mai mare număr de persoane care s-a mutat din localitatea în care s-a născut s-a înregistrat între anii 1970 și 1977 în județele Botoșani, Iași (circa 100 000 de persoane), Bacău, Vaslui, Constanța, Suceava, Dolj (peste 80 000 de persoane).

Tot în același interval s-au înregistrat cele mai numeroase deplasări definitive de populație și în mediul urban. Numărul celor stabiliți în orașe s-a ridicat la aproape 1,9 milioane de locuitori (de peste 3 ori mai mult decît între 1950 și 1959).

Schimbările de domiciliu ale populației s-au făcut în proporție de aproximativ 44 % în limitele aceluiași județ și de 56 % în afara județelor respective. Migrațiile definitive în același județ au atins cele mai mari ponderi în Botoșani, Teleorman, Satu Mare, Bihor, Mehedinți (peste 70 %), Vaslui, Buzău, Sălaj, Suceava, Gorj etc. (peste 60 %), majoritatea dintre ele cu o dezvoltare prioritar agricolă. Dimpotrivă, în județele cu mari centre de polarizare a forței de muncă, preponderente sînt migrațiile definitive din afara limitelor lor. În acest sens, cea mai mare putere de atracție asupra populației din țară (după municipiul București) a exercitat-o județul Brașov unde, din totalul celor ce și-au schimbat domiciliul, peste 80 % s-au născut în alte județe. De asemenea, cu ponderi mari de populație venită din afară se mai înseriau în anul 1977 județele

Hunedoara, Timiș, Caraș-Severin, Constanța, Sibiu, Galați (între 70 și 50 %).

Schimbările de domiciliu s-au înregistrat, în general, între județele limitrofe sau apropiate. Migrațiile definitive în zone mai îndepărtate au avut loc din zonele cu o economie predominant agricolă, spre cele cu ritm rapid de dezvoltare a industriei și construcțiilor. Cel mai mare aflux de populație din județele îndepărtate s-a înregistrat în municipiul București, în care și-a stabilit domiciliul un număr relativ mare de persoane născute în județele Botoșani, Iași, Neamț, Suceava, Vaslui, Sălaj etc. Datorită existenței a numeroase locuri de muncă în județele Constanța, Brașov, Hunedoara, Galați, Sibiu etc. și acestea au atras un număr mare de forță de muncă din zone mai îndepărtate și îndeosebi tot din unele județe din Moldova (Botoșani și Vaslui).

În ultimele trei decenii, atît migrațiile definitive efectuate între localitățile aceluiași județ, cît și în afara lui au avut loc preponderent dinspre mediul rural spre cel urban.

Analiza datelor la nivel de localitate (municipiu, oraș, comună) arată existența în cuprinsul teritoriului României a unor arii de plecare (cu schimbarea domiciliului) și a unor arii de sosire.

Ariile de plecare a populației, specifice mediului rural, înregistrează cele mai mari frecvențe în Cîmpia Moldovei, Podișul Bîrladului, Piemontul Getic, Subcarpații de la Curbură etc. (Ioana Ștefănescu, 1974). Între acestea, cele mai extinse arii de plecare se întîlnesc în Cîmpia Moldovei și în Podișul Bîrladului, unde marea majoritate a comunelor a înregistrat un sold migratoriu negativ. Mai mult, chiar și în unele orașe, ca Darabani, Săveni, Huși, Negrești, totalul persoanelor plecate l-a depășit pe cel al persoanelor sosite.

Între celelalte arii de plecare, se remarcă printr-un sold migratoriu cu valori ceva mai ridicate Cîmpia Transilvaniei și Piemontul Getic, unde mai numeroase sînt plecările de populație din localitățile mai izolate, situate la distanțe mai mari față de centrele industriale. În zonele cu specializare agricolă în culturi de mare rentabilitate (viță de vie, pomi fructiferi, legumicultură), soldul migratoriu negativ are însă valori coborîte și el se datorește mai mult atracției exercitate de orașele învecinate. Localitățile din jurul marilor orașe au în ge-

neral solduri migratorii pozitive, populația acestora fiind specializată în agricultură periurbană care necesită numeroasă forță de muncă.

Ariile de sosire a populației sînt caracteristice pentru marea majoritate a orașelor țării. Între acestea, municipiul București, cu un sold pozitiv între 1966 și 1977 de peste 383 000 de persoane, se situează pe primul loc. De asemenea, în acest sens, se remarcă și municipiile Pitești, Brașov, Constanța, Cluj-Napoca, Timișoara, Arad, Iași, Ploiești, Baia Mare, Satu Mare, Hunedoara, Reșița, Piatra-Neamț etc.

Majoritatea orașelor mici se caracterizează și ele prin solduri migratorii pozitive, datorită impulsului generat de dezvoltarea unor ramuri industriale și mai ales a construcțiilor din deceniul opt. Excepție fac unele orașe ale căror activități economice, mai puțin dezvoltate, nu pot reține pe loc forța de muncă existentă (Tirgu Cărbunești, Vinju Mare, Horezu, Șegareea, Vașcău Siret, Panciu etc.).

Din totalul persoanelor care și-au schimbat domiciliul, femeile reprezentau circa 52%, ceea ce se explică prin antrenarea în procesul de producție într-o mai mare măsură a forței de muncă feminine și prin căsătorii. Schimbările de domiciliu au fost mai frecvente la femei la grupa de vîrstă de 20—24 ani (în jur de 63 de persoane la 1 000 de femei), iar la bărbați la grupa de 24—29 ani (43 de persoane la 1 000 de bărbați).

Deplasările pentru muncă ale unor grupuri de populație din mediul rural s-au practicat de vreme îndelungată pe teritoriul României. Pentru obținerea unor produse agricole, (cereale, fin, vin, fructe etc.), numeroși țărani se deplasau pentru muncă în perioadele de vîrf ale muncilor agricole în diferite regiuni ale țării. Bine cunoscute erau migrațiile sezoniere de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX ale unor lucrători agricoli din Maramureș spre Cîmpia Transilvaniei la seceriș, din Podișul Sucevei (corduneni) spre moșiile din nordul Moldovei. Deplasări pentru muncă agricole se mai practicau și de locuitorii din zona de munte sau cea subcarpatică la propriile lor ogoare din cîmpie (dobîndite prin improprietare), cum era cazul vrîncenilor sau al unor țărani din Subcarpații Buzăului, care, în timpul verii, lucrau în Cîmpia Bărăganului. De asemenea, în perioadele de vîrf

ale muncilor, numeroși muncitori agricoli se deplasau în zonele viticole.

Numeroase erau în trecut și deplasările pentru munca la pădure (mai ales iarna) ale „butinarilor” maramureșeni (Gh. Iacob, 1961), ale muncitorilor forestieri (fasonatori, țapinari, corhănitari) din Muscel, Oaș, din depresiunile Ciucului, Giurgeului, Dornelor, ale celor specializați în construcții de drumuri forestiere din bazinul Beiușului, ca și ale celor din zonele estice ale Carpaților Orientali, care practicau plutăritul etc. La începutul secolului XX, și mai ales între cele două războaie mondiale, încep să fie mai frecvente și deplasările unor muncitori necalificați spre orașe, ca urmare a apariției unor unități industriale, a deschiderii unor șantiere de construcții, a construcției de căi ferate, drumuri etc. Între acestea, mai numeroase erau cele spre orașul București, a cărui dezvoltare industrială și social-culturală necesita mai multă forță de muncă.

În anii construcției socialiste, deplasările pentru lucru au luat o mare amploare și o largă extindere în teritoriu, ca urmare a procesului rapid de industrializare și urbanizare, de dezvoltare a tuturor ramurilor economiei de pe întreg cuprinsul țării, ca și datorită modernizării agriculturii. Mecanizarea principalelor lucrări agricole a dus la eliberarea unei părți din forța de muncă din agricultură care s-a orientat spre activitățile neagricole.

În etapa actuală, asigurarea necesarului de forță de muncă din orașele și zonele industriale se face și prin deplasări zilnice și sezoniere de populație, cu deosebire din mediul rural.

Deplasările zilnice (navetismul) au antrenat un număr de persoane din ce în ce mai mare în deceniile șase, șapte și opt, cînd ritmul de dezvoltare a economiei naționale a atins cele mai pronunțate intensități. Pentru deceniul șapte al secolului XX, I. Blaga (1972) estimează că circa 1,1—1,2 milioane de persoane, domiciliate în mediul rural, se deplasau zilnic pentru muncă în alte localități. La această cifră mai trebuie adăugate și persoanele care locuiesc în orașe și muncesc la sate. Amploarea deosebită a migrațiilor zilnice din anii construcției socialiste a fost într-o mare măsură favorizată de modernizarea căilor de comunicație și sporirea mijloacelor de

transport, ceea ce a permis o deplasare rapidă de la reședință la locul de muncă.

Cel mai mare centru de polarizare al forței de muncă navetiste din România este orașul București. Numărul celor ce se deplasează zilnic spre capitala țării a sporit neîntrerupt în anii construcției socialiste, ca urmare a necesităților mereu crescînde de forță de muncă, consecință a celui mai înalt ritm de creștere a tuturor ramurilor economiei și cu deosebire ale industriei și construcțiilor. Marea majoritate a deplasărilor zilnice pentru muncă în București au loc din zona sa periurbană și în special din localitățile Voluntari, Dobroești, Glina, Cernica, Afumați, Dragomirești, Chiajna, Bragadiru, Domnești etc. Afluxul navetiștilor din această zonă spre capitală a luat proporții foarte mari, numărul celor ce s-au deplasat zilnic pentru lucru sporind de peste 8 ori (de la aproximativ 8 500 de persoane în 1950 la peste 70 000 după 1970) (I. Iordan, 1973 b). Marea majoritate a muncitorilor care fac naveta spre București lucrează în industrie și construcții.

Mult mai restrînse numeric sînt deplasările pentru muncă din București în afară. Ele se practică în special de cadre cu calificare superioară (ingineri, doctori, profesori etc.), care lucrează în orașele Giurgiu, Ploiești, Buzău, Oltenița, Alexandria etc. și în multe așezări rurale învecinate.

Pe locul doi, în ceea ce privește deplasările zilnice pentru lucru, se află municipiul Brașov. Oraș cu funcții complexe (între care cea industrială îl situează după București), Brașovul primește zilnic din afară între 30 000 și 40 000 de persoane care lucrează în industrie (îndeosebi construcții de mașini), în construcții, transporturi, turism etc. Datorită unor numeroase căi de comunicație cu un înalt grad de modernizare, care permit deplasări rapide, navetismul este practicat de numeroși locuitori din satele situate în lungul acestora (dinspre Predeal, Zizin, Întorsura Buzăului, Ciceu, Brețcu), ca și de locuitorii orașelor Săcele, Codlea, Rîșnov. Deplasările zilnice se înregistrează nu numai spre Brașov, ci și spre centrele industriale din gruparea urbană a Brașovului (Zărnești, Codlea, Săcele) sau din zona suburbană (Ghimbav, Vulcan, Cristian) și acestea cu importante ramuri industriale. În parte, deplasări de forță de muncă spre aceste zone se efectuează zilnic și din orașul Brașov.

Municipiul Ploiești, mare centru industrial al țării, înregistrează un puternic aflux de forță de muncă navetistă. Zilnic vin la lucru în industrie, construcții, transporturi etc. muncitori din zona sa preorășenească, din unele localități mai îndepărtate și chiar din orașul București. Ca centre importante de atracție a forței de muncă s-au constituit, ca urmare a construcției unor unități industriale de interes național, și localitățile Brazi și Păulești, către care se îndreaptă zilnic forță de muncă din zona periurbană a Ploieștilor și din însuși municipiul Ploiești. Amploarea deosebită a navetismului, generat de necesarul de forță de muncă al acestei puternice zone industriale, a fost favorizat și de funcția de mare nod feroviar și rutier pe care o deține orașul Ploiești, ceea ce permite rapide legături în toate direcțiile.

Mari proporții atinge mobilitatea zilnică a forței de muncă și în celelalte importante orașe din țară. Deplasările navetiste antrenează zeci de mii de persoane și în cazul orașelor Cluj-Napoca, Pitești, Galați, Brăila, Orădava, Baia Mare, Hunedoara, Timișoara, Iași, Constanța, Sibiu etc., angajate cu deosebire în activități industriale, pe șantiere de construcții etc.

Prin deplasări zilnice de muncitori se asigură într-o mare măsură necesarul de forță de muncă și în alte zone și centre industriale din țară. Numeroase deplasări navetiste au loc în zonele miniere din Carpații Apuseni, din partea nordică a Carpaților Orientali, din Valea Jiului, din bazinul carbonifer al Olteniei etc. De asemenea, o mare afluență de forță de muncă zilnică are loc și spre marile centre industriale rurale din zona orașelor Craiova (Ișalnița), Pitești (Colibași), Baia Mare, Hunedoara (Ghelari, Te-liucu Inferior), Petroșani (Aninoasa), Bacău (Letea Veche), Piatra-Neamț (Săvinești) etc. Marea majoritate a acestor deplasări zilnice pentru lucru se fac în general de către populația așezărilor situate în apropierea zonelor sau a centrelor industriale respective.

Deplasările sezoniere pentru muncă antrenează un număr mai redus de forță de muncă, comparativ cu deplasările zilnice. Dar, spre deosebire de acestea, ele au o arie mult mai extinsă, deplasările forței de muncă făcîndu-se uneori la distanțe mari.

Cele mai numeroase deplasări sezoniere actuale sînt cele efectuate pentru munca în industria de exploatare și prelucrare a lemnului, pe marile șantiere de construcții, în agricultură.

Munca la pădure, practică de vreme îndelungată pe teritoriul țării, datorită întinselor suprafețe forestiere, a devenit o ocupație tradițională pentru unii locuitori din regiunile de munte și de dealuri. Ea antrena, din cauza unei slabe mecanizări, un efectiv mare de muncitori forestieri specializați îndeosebi în diferite lucrări de exploatare a lemnului.

În deceniile de construcție a socialismului, ca urmare a introducerii mecanizării în toate sectoarele de activitate economică, unele lucrări de exploatare și prelucrare a lemnului au fost mecanizate, fapt care a determinat o reducere numerică a forței de muncă. Cu toate acestea, munca la pădure continuă să folosească un efectiv destul de mare de muncitori, întrucît multe lucrări de întreținere și refacere a patrimoniului forestier, ca și de exploatare a lemnului sau de construcție a drumurilor forestiere, în bazinele forestiere greu accesibile, nu pot fi încă mecanizate.

Preponderent, deplasările pentru munca la pădure le fac locuitorii din așezările învecinate bazinelor forestiere în exploatare.

Totuși, datorită forței de muncă specializată în anumite lucrări din unele bazine forestiere din țară, numeroase deplasări sezoniere au loc și la distanțe mari și chiar foarte mari. Între acestea, cele mai multe deplasări pentru munca la pădure se fac din zona subcarpatică dintre riurile Olteț și Rîmnice și îndeosebi de către mușceleni (cunoscuți ca buni țapinari, fasonatori, constructori de jilipuri, scoări) care lucrează sezonier în bazinele forestiere din Carpații Orientali și din Carpații Meridionali. Zona Maramureș-Oaș este a doua ca importanță pentru recrutarea muncitorilor forestieri. Țăpınarii, corhăntorii și fasonatorii de aici se deplasează în bazinele de exploatare din județele Suceava, Hunedoara, Caraș-Severin, Cluj, în cele din nordul Olteniei etc. Satele din munții și Subcarpații Moldovei dau și ei un număr relativ mare de muncitori forestieri, îndeosebi pentru exploatarea din județele Bacău, Suceava, Neamț; deplasările de aici la distanțe foarte mari sînt mai puține, întrucît în Carpații Orientali, cu cele mai importante masive forestiere din țară, necesarul de

forță de muncă este foarte ridicat. Din așezările situate pe rama vestică a Carpaților Orientali, ca și din Carpații Apuseni (în special din zona Cîmpeni), o parte din forța de muncă specializată se îndreaptă spre exploatarea forestieră din sud-vestul țării (Banat) și din Depresiunea Transilvaniei (județele Cluj, Hunedoara), din Maramureș, din Moldova (Suceava, Bacău).

În afara lucrărilor de exploatare, o parte din forța de muncă este angajată și pentru lucrările de curățire și întreținere a fondului silvopastoral montan, precum și pentru refacerea pădurilor din zonele nerațional exploatate în trecut.

Marile șantiere de construcție, datorită specificului temporar al lucrărilor, angajează pe toată perioada construcțiilor forța de muncă din diferite regiuni din țară. Cele mai multe asemenea deplasări au avut loc cu ocazia construcției marilor centrale termoelectrice de la Turceni, Rogojelu, Ișalnița (Craiova), Mintia (Deva), Luduș etc., sau hidroelectrice de la Porțile de Fier, de pe Bicaz, Argeș, Lotru etc. De asemenea, construcția marilor unități industriale din toate centrele țării s-a făcut și cu aportul temporar al unor cadre specializate în diferite ramuri de construcție industrială.

Deplasări pentru muncă mai au loc și pentru efectuarea unor lucrări agricole. Acestea au o durată mult mai scurtă și ele se fac cu deosebire în zonele viticole ale țării, care necesită în anumite perioade ale anului un efectiv mare de forță de muncă. Între acestea, cele mai numeroase deplasări se efectuează la întreprinderile agricole de stat din zonele Panciu — Odobesti, Dealu Mare, Drăgășani etc., din localitățile învecinate, dar și din județe mai îndepărtate (spre exemplu, pentru zona Panciu-Odobesti, din nordul Moldovei). Pentru lucrări de întreținere și recoltare a culturilor de cîmp, întreprinderile agricole de stat din Cîmpia Română, din Cîmpia Banato-Crișană etc. își recrutează temporar muncitori agricoli, îndeosebi din zonele de munte și de dealuri, care, avînd profil agricol de creștere a animalelor și cultură a pomilor fructiferi, dispun de necesarul de forță de muncă solicitat. Tot pentru lucrări agricole se mai deplasează și locuitorii din Subcarpații Vrancei și cei ai Buzăului la propriile ogoare din Cîmpia Bărăganului.

Dintre celelalte categorii de deplasări, mai trebuie menționate cele de agrement,

care antrenează, la sfârșit de săptămână sau în perioada concediilor, un număr mare de persoane. Afluența mare a turiștilor, mai ales în timpul verii, spre stațiunile balneo-climaterice sau punctele turistice montane, are o deosebită importanță pentru dezvoltarea turismului național, ramură de o deosebită eficiență economică.

Directivile Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român și documentele de partid ulterioare congresului prevăd dezvoltarea în perspectivă a unor noi obiective economice în orașele mici, ca și în mediul rural, ceea ce va duce nu numai la o valorificare eficientă a potențialului economic local, ci și la diminuarea deplasărilor definitive, navetiste și sezoniere de pe întreg cuprinsul țării. Totodată, noua revoluție agrară, care impune folosirea cu maximum de rentabilitate a tuturor terenurilor arabile și creșterea șeptelului, va necesita mai multă forță de muncă pentru agricultură, fapt care va impune nu numai rămânerea pe loc a populației rurale, ci și stabilirea la locul de muncă a cadrelor specializate navetiste.

2.3. Repartiția teritorială

2.3.1. Densitatea totală

Densitatea populației României a crescut în secolul XX de la 53,8 loc/km², în anul 1912, la 94,6 loc/km² în anul 1982, ca urmare a sporirii, în acest interval de timp, a numărului de locuitori cu circa 9 639 000 de persoane. România are în prezent o densitate a populației mai mare decât a Greciei (72 loc/km²), Bulgariei (81 loc/km²), Iugoslaviei (87 loc/km²), dar mai mică decât a Poloniei (113 loc/km²), Ungariei (115 loc/km²), Cehoslovaciei (119 loc/km²), R. D. Germane (155 loc/km²) etc.

Marile forme de relief (munții, dealurile și cîmpiile), cu condițiile lor specifice de viață, dar mai ales intensitatea diferită de dezvoltare social-economică în profil teritorial, în decursul timpului, au făcut ca densitatea populației să prezinte deosebiri evidente de la o regiune la alta.

În prima jumătate a secolului XX, densitatea populației a sporit de la 53,8 loc/km², în anul 1912, la 66,8 loc/km², în anul 1948. În acest interval de 36 de ani, densitatea

populației a crescut cu numai 13 loc/km², fapt care s-a datorat scăderii numărului locuitorilor din timpul celor două războaie mondiale, din anii de secetă, cînd natalitatea a înregistrat valori scăzute, iar mortalitatea s-a menținut la ponderi ridicate.

Încă de la începutul secolului XX, densitatea populației a prezentat însemnate diferențieri în cuprinsul teritoriului țării. Din analiza densității populației, la nivel de județ, rezultă că majoritatea acestora aveau densități cu valori sub 60 loc/km². Valorile maxime s-au înregistrat în anul 1912 în județul Prahova (83,2 loc/km²), teritoriu cu un ridicat potențial natural și cu o dezvoltare timpurie a unor ramuri industriale (cu deosebire extracția țiteiului). Urmau cu valori puțin mai coborîte județul Dîmbovița, județele din Cîmpia Română (exceptînd Călărași și Ialomița), din nord-estul Moldovei (caracterizate printr-un spor natural ridicat), cele din Cîmpia Banato-Crișană (cu numeroase centre urbane mari). Județele care înglobează spațiu montan, cele din Cîmpia Bărăganului, precum și cele din Dobrogea aveau densități de sub 40 loc/km².

Densitatea medie a populației urbane se ridica la 92,2 loc/km², iar cea a populației rurale la 49,7 loc/km². Cu cea mai mare densitate a populației urbane (1 503,6 loc/km²) se înseria, în anul 1912, orașul București.

Repartiția teritorială a populației la începutul secolului XX este bine evidențiată de harta densității întocmită la nivel de localitate (fig. 2.13). Din analiza acesteia rezultă că marea majoritate a comunelor aveau densități apropiate sau inferioare mediei populației rurale a României. Ariile incluzînd așezările cu cele mai mici densități (sub 25 loc/km² și între 25 și 50 loc/km²) se suprapuneau regiunilor muntoase, cu o economie silvopastorală, Cîmpiei Bărăganului, cu întinse terenuri pășunabile și așezări omești mai rare, și Dobrogei. De asemenea, cu densități relativ mai mici se înseria și teritoriul din partea sud-vestică a țării și cel din sud-estul Depresiunii Transilvaniei.

Zonele subcarpatice și cele depresionare, ca și o parte a podișurilor cu o veche și intensă locuire umană, cu un profil economic mixt, erau conturate, încă din 1912, ca arii cu densități mai ridicate (peste 50 loc/km²). Între acestea se remarcă Subcarpații Prahovei, Culoarul Moldova — Siret, valea Argeșului, valea Oltului, care concentrează un număr mare de orașe și unde majoritatea co-

Fig. 2.13. Densitatea populaţiei totale (1912).

munelor aveau densități de peste 75 loc/km². În același sens, se evidențiază și arealul ce se suprapune Depresiunii Transilvaniei, cu numeroase orașe, dintre care unele, ca de exemplu Cluj Napoca, Tirgu Mures, Turda, Alba Iulia, Mediaș etc., au atras de timpuriu, în vecinătatea lor, o populație numeroasă.

Între anii 1912 și 1948, densitatea populației a înregistrat, în cea mai mare parte a teritoriului țării, creșteri de sub 20 loc/km², inclusiv în Moldova, ținutul cu cele mai mari sporuri naturale din țară, consecință a celor două războaie mondiale și a efectelor negative ale acestora asupra evoluției numărului de locuitori. Mai mult chiar, în județele Hunedoara, Arad și Caraș-Severin, densitatea populației a scăzut cu aproape 5 loc/km². Față de întreg teritoriul țării se detașa și în 1948 orașul București, care, având cel mai mare spor de populație, a înregistrat și cea mai mare creștere a densității (circa 3 100 loc/km²), realizată în cea mai mare parte pe seama migrării populației din alte regiuni ale țării. Creșteri mai accentuate ale densității populației au avut loc și în județul Prahova (cu peste 35 loc/km²), unde industria petroliferă avea un ritm mai pronunțat de dezvoltare, și în județele Dâmbovița, Giurgiu și Teleorman (cu un spor de densitate între 20 și 30 loc/km²).

Ca urmare a creșterii numărului de locuitori din perioada 1912—1948 și a schimbărilor intervenite în repartitia acestora în teritoriu, densitatea populației s-a modificat în multe județe ale țării. Astfel, densitatea populației din anul 1948, pe județe, arată, față de 1912, o extindere teritorială a ariei densității de 60—80 loc/km², care îngloba majoritatea județelor din estul și unele din centrul țării. Aria densităților mai mici de 60 loc/km², mult mai restrânsă, includea județele din estul Cîmpiei Române, din Dobrogea, din sud-vestul țării și nordul Transilvaniei. Cele mai mari densități, la nivel de județ, s-au înregistrat în Prahova, Dâmbovița (100—125 loc/km²), Dolj, Olt, Teleorman și Giurgiu (80—100 loc/km²), față de anul 1912, când numai județul Prahova depășea 80 loc/km². Orașul București avea în anul 1948 aproape 4 600 loc/km².

În a doua jumătate a secolului XX, densitatea populației României a crescut cu 27,8 loc/km². Anual a sporit cu 0,81 loc/km², valoare de aproape 2,5 ori mai mare decât cea înregistrată pînă în 1948, datorită evo-

luției continuu ascendente a numărului populației.

Creșterea densității populației a fost mult mai pronunțată în zonele cu un proces de industrializare și de urbanizare mai accentuat. Cea mai mare îndesire a numărului locuitorilor a avut loc în județele Brașov, Prahova, Galați, Iași (peste 50 loc/km²), Constanța, Bacău, Hunedoara, Cluj, Sibiu, Argeș etc. (30—50 loc/km²), toate cu o puternică dezvoltare economico-socială, ceea ce a constituit o atracție deosebită asupra forței de muncă din alte regiuni ale țării. În cazul județelor din Moldova, creșterea densității populației se explică și prin sporul natural deosebit de ridicat. Creșterile de sub 20 loc/km², înregistrate în județele din Cîmpia Banatului, se explică printr-un spor natural mai mic, iar a celor din Oltenia, sudul Munteniei și a unora din Moldova, prin migrații mai pronunțate de populație spre zonele mai industrializate ale țării.

În anul 1982, aproape 2/3 din județele țării aveau peste 80 loc/km². Primul între județele țării, în ceea ce privește densitatea medie a populației, era Prahova (181,7 loc/km²), loc pe care se menține încă de la începutul secolului XX. Urmau județele Iași, Galați (cu 140 loc/km² fiecare), Dâmbovița (136,0 loc/km²), Brașov, Cluj, Bacău, Dolj (peste 100 loc/km²), marea lor majoritate cu o puternică dezvoltare industrială în anii construcției socialiste. Județele cu spor natural mic (Caraș-Severin), cele care includ întinse suprafețe montane (Harghita, Covasna) sau terenuri inundabile (Tulcea) au o densitate a populației mult mai mică (sub 60 și chiar sub 40 loc/km²).

Comparativ cu situația la nivel de județ, densitatea populației calculată pe mari unități fizico-geografice, pe municipii, orașe, comune (după datele recensămîntului din 1977) evidențiază mult mai bine, pe de o parte, diferențierile teritoriale ale repartției populației, iar, pe de altă parte, amplitudinea valorilor de densitate, atît în cadrul marilor unități fizico-geografice, cît și al județelor. Analiza acesteia a permis stabilirea a patru mari grupe de densități: a) sub 40 loc/km²; b) între 40 și 100; c) între 100 și 250; d) peste 250 loc/km².

a) Densități de sub 40 loc/km² sînt mai frecvente în Delta Dunării, Carpații Românești, Podișul Dobrogei și Cîmpia Banatului.

Cea mai scăzută densitate a populației (13,8 loc/km²) s-a înregistrat în anul 1977

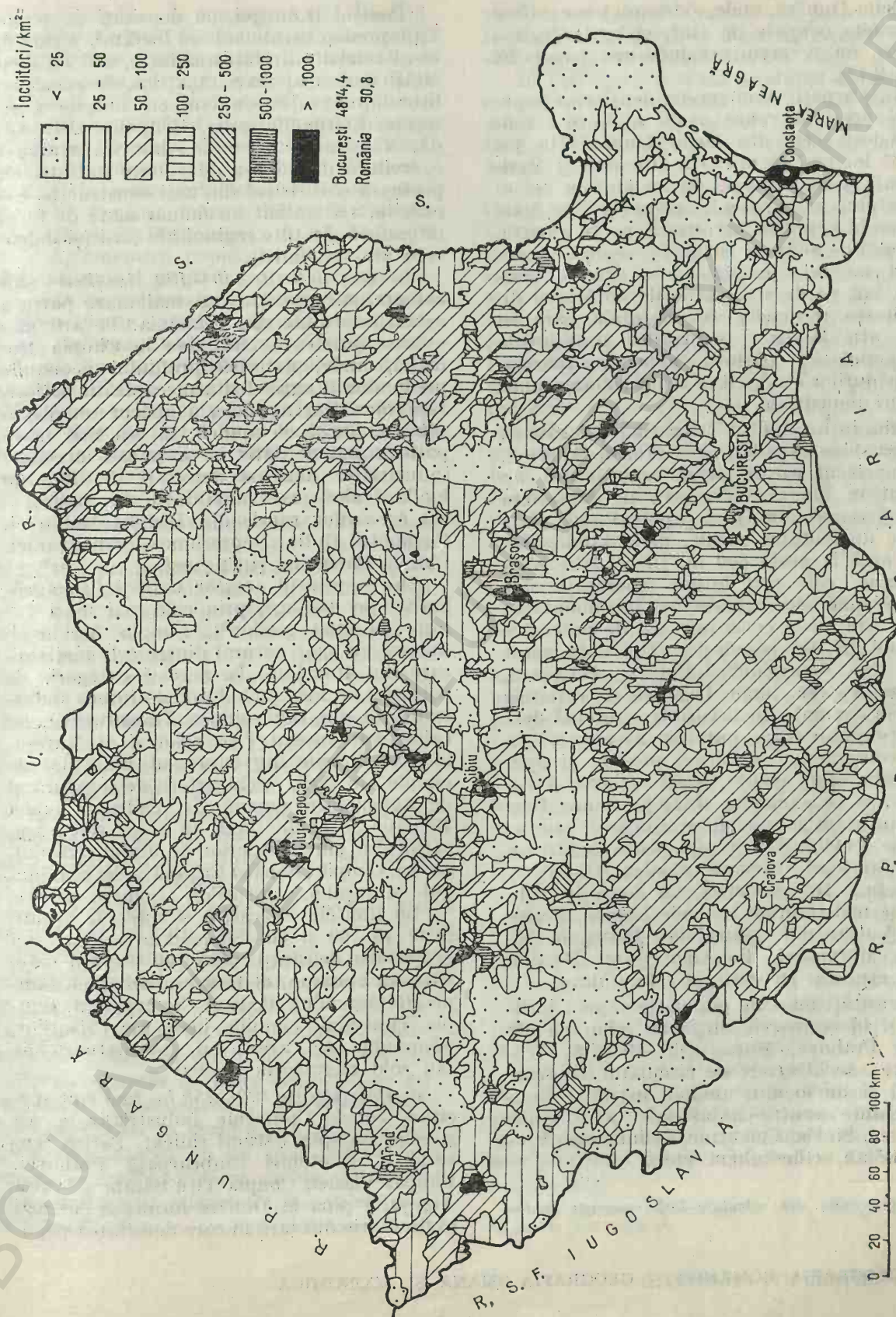

Fig. 2.14. Densitatea populației totale (1977).

în Delta Dunării, unde, existența unor întinse suprafețe ocupate de stuf, gîrle, brațe, canale, nu a favorizat îndesirea populației (fig. 2.14).

În Carpații Românești, densitatea populației prezintă valori medii mult mai ridicate decît cele din Delta Dunării (în jur de 35 loc/km² în Carpații Orientali și Meridionali și de aproape 40 loc/km² în cei ai Banatului și Apuseni), consecință a unei străvechi populări, favorizată, pe de o parte, de rolul de adăpost natural pe care l-a îndeplinit muntele în perioadele istorice nesigure, iar, pe de altă parte, de bogăția și diversitatea resurselor sale naturale, care au stat, atît la baza ocupațiilor tradiționale ale populației (păstorit, minerit, exploatarea pădurilor etc.), cît și la dezvoltarea unor ramuri industriale.

Din întreg lanțul Carpaților Românești cei mai bine populați sînt Munții Apuseni, în cuprinsul cărora satele s-au înșirat nu numai în lungul văilor sau în depresiuni (Arieș, Borod, Brad), ci și pe întinsele platforme de înălțime medie, unde satele-crin-guri urcă la peste 800 m. În celelalte zone montane, cele mai intens umanizate sînt depresiunile de contact și intramontane, între care unele constituie arii de puternice concentrări ale populației. Tipice în acest sens sînt depresiunile Brașov, Petroșani, Maramureș etc., unde bogatele și variatele resurse naturale au favorizat o intensă dezvoltare industrială, puternic accentuată în anii construcției socialiste, precum și apariția unor importante centre urbane și rurale. Așa de exemplu, în Depresiunea Brașov, în afara municipiului Brașov¹ (cu aproape 1 000 loc/km²), numeroase așezări au densități mari (Cristian, Codlea, Ghimbav, Bod etc.). De asemenea, cu densități ridicate se mai inscriau centrele Lupeni, Petroșani, Vulcan din Depresiunea Petroșani, Sighetu Marmăției, Bocicoiu Mare, Bogdan Vodă etc. din Depresiunea Maramureș.

Densități mari de populație se mai întîlnesc și în sectoarele din zona montană ale văilor Prahova, Mureș, Olt, Bistrița, Trotuș etc., vechi artere de circulație transcarpatică și de locuire umană, în prezent cu importante centre industriale și turistice (Bușteni, Sinaia, Comarnic, Călimănești, Brezoi, Bălan, Gheorgheni etc.).

¹ Municipiile sînt calculate fără comunele suburbane.

Podișul Dobrogei, cu densități de populație predominante sub 40 loc/km², prezintă, ca și celelalte unități analizate, arii cu densități mult mai mari. Așa sînt, de exemplu, litoralul și valea Carasu, cu orașele Constanța, Eforie, Mangalia, Medgidia, Cernavodă, Năvodari etc., unde, datorită atracției exercitate de intensa dezvoltare industrială, portuară și turistică din anii construcției socialiste, s-a stabilit un număr mare de forță de muncă din alte regiuni ale țării (și îndeosebi din Moldova).

b) *Densități de 40—100 loc/km²* sînt caracteristice pentru cea mai mare parte a așezărilor rurale din România. Pe arii mai extinse acestea se întîlnesc în Cîmpia Română, unde, datorită profilului economic predominant agricol și a mecanizării majorității lucrărilor agricole, a apărut un disponibil de forță de muncă, în cea mai mare parte mutat definitiv în orașe sau în centre industriale. Aceleași densități de 40—100 loc/km² sînt predominante și în majoritatea așezărilor rurale din Podișul Moldovei, Piemontul Getic, Depresiunea Transilvaniei, Cîmpia Banatului și Crișanei.

Din cuprinsul acestor unități fizico-geografice se distinge, prin cele mai mari valori (80—100 loc/km²), Cîmpia Moldovei, unitate cu spor natural dintre cele mai ridicate din România. În aceeași categorie de densități se mai includ zonele intens industrializate din Depresiunea Transilvaniei, localizate în lungul Tirnavelor și al Mureșului, ca și văile din cuprinsul unităților de cîmpie ale țării, vechi artere de legătură și de aglomerare umană. În cadrul Cîmpiei Române se evidențiază, în acest sens, așezările din cursul inferior al Jiului, Oltului, iar în Cîmpia Banato-Crișană cele din lungul Mureșului, Crișurilor, Someșului etc.

La limitele inferioară și mijlocie (valori între 40—60 și 60—80 loc/km²) ale acestei grupe de densități (40—100 loc/km²), se situează aproape tot teritoriul Olteniei, Cîmpia Bărăganului, Podișul Covurluiului, Cîmpia Timișului, cîmpiile joase ale Crișurilor, Someșului etc., areale cu spor natural mic sau sold migratoriu negativ.

c) *Densități de 100—250 loc/km²* sînt specifice zonelor puternic industrializate, ca și celor cu spor natural ridicat. Partea centrală a Munteniei (Subcarpații Prahovei, Cîmpia Vlășiei, Cîmpia Titu-Sărata și valea Argeșului pînă la Dunăre formează cea mai extinsă arie din țară în care densitatea popu-

lației depășește, în aproape toate localitățile, 100 loc/km². Nu numai în orașe, ci și în numeroase așezări rurale din această regiune, densitatea populației a ajuns și chiar a depășit 250 loc/km², ca de exemplu, în zona subcarpatică și la contactul acesteia cu Cîmpia Română (Tinosu, Puchenii Mari, Blejoi, Tirgșoru Vechi, Lipănești, Păulești, Bucov), în zona periurbană a Bucureștilor (Cornetu, Cernica, Dărăști Ilfov, 30 Decembrie, Clinceni, Dragomirești Deal, Brănești etc.). Aglomerarea populației de aici se explică nu numai printr-o străveche populare, ci și prin dezvoltarea unei industrii puternice și diversificate, printr-o agricultură specializată (în zona Dealu Mare — Istria viticultură, în împrejurimile capitalei și ale orașului Ploiești printr-o agricultură preorășenească). Prezența municipiului București a fost un factor de o deosebită însemnatate în atragerea de forță de muncă din alte părți ale țării și în formarea, aici, a unei largi arii de intensă umanizare.

În cazul Culoarului Moldova — Siret, care constituie o altă arie foarte bine populată, predominarea densităților de peste 100 loc/km² s-a datorat, în primul rînd, unui spor natural cu valori mari, iar în al doilea rînd, dezvoltării unei puternice și diversificate industrii. Ca și în cazul celorlalte unități naturale, cu densitățile cele mai mari se înscriu și aici, în general, așezările din lungul văilor afluate Siretului, cu obîrșia în Carpații Orientali (Moldova, Bistrița, Trotuș etc.), unde se află dealtfel și cele mai mari unități industriale.

În restul teritoriului țării, densitățile de 100—250 loc/km² se mai întîlnesc în lungul unor riuri (Olt, Jiu, Mureș etc.), sau în jurul unor centre urbane.

d) *Densități de peste 250 loc/km² apar insular pe teritoriul țării.*

Ele sînt caracteristice pentru municipii și marea majoritate a orașelor care au înregistrat o îndesire accentuată a populației în ultimii treizeci de ani, precum și pentru așezările rurale cu profil industrial sau specializare agricolă de mare rentabilitate (viticultură, legumicultură). Creșterea densității populației în cazul municipiilor și orașelor (majoritatea cu un spor natural sub media pe țară) s-a făcut cu deosebire prin aportul sporului migratoriu, cu valori pozitive mari. Așa se explică ridicarea densi-

tății municipiului Craiova la peste 3 800 loc/km², a municipiilor Ploiești, Pitești, Bacău, Iași la circa 3 000 loc/km² etc.

În concluzie, datorită evoluției numerice ascendente a numărului locuitorilor, densitatea populației României a sporit între 1912 și 1982 cu 40,8 loc/km² (0,58 loc/km² în medie anual).

Cea mai mare creștere a densității s-a înregistrat în municipiul București¹ (7990 loc/km²), care a ajuns astfel la peste 9600 loc/km² în anul 1982. La nivel de județ se remarcă Prahova, a cărei densitate a sporit cu peste 98 loc/km². Valori ridicate de creștere a densității (între 50 și 80 loc/km²) s-au înregistrat și în alte județe puternic industrializate, printre care: Galați, Iași, Brașov, Constanța, Cluj etc. Județele cu cele mai coborîte valori ale sporului natural, ca: Arad, Caraș-Severin, Mehedinți, Timiș etc., precum și cele cu un frecvent sold migratoriu negativ, ca: Tulcea, Sălaj, Bistrița-Năsăud etc., au valorile cele mai coborîte de creștere a densității populației (sub 20 loc/km²).

2.3.2. Densitatea agricolă

Stabilirea densității agricole a populației, pe unități geografice și arii de egală valoare, oferă o imagine clară a repartiției geografice a populației totale, în raport cu resursele existente de teren agricol (fig. 2.15).

Din harta densității agricole, întocmită pe baza datelor recensămîntului din anul 1977, se constată că există, ca și la densitatea totală a populației, mari diferențieri în teritoriu, ca urmare a faptului că terenul agricol ocupă suprafețe diferite la nivelul comunelor și al județelor, datorită poziției lor în cadrul marilor unități geografice ale țării: cîmpii, dealuri, podișuri și munți. Cu toate acestea, se pot desprinde, la nivelul țării, patru mari grupe de densități agricole: sub 100 loc/100 ha agricol; între 100¹ și 150; între 150 și 200 și peste 200.

Densități de sub 100 loc/100 ha teren agricol sînt predominante în Podișul Dobrogei, Dealurile Banato-Crișene, Carpații Meridionali, Carpații Occidentali etc., cauzele fiind însă diferite. În Podișul Dobrogei

¹ Nu cuprinde sectorul agricol Ilfov, care are o densitate de 198 loc/km².

Fig. 2.15. Densitatea populației la 100 ha teren agricol (1977).

densitatea medie este de numai 61,1 loc/100 ha agricol și se datorește faptului că 85,4% din suprafața totală o deține terenul agricol, iar numărul de locuitori este redus. În cadrul acestei unități se observă, însă, mari diferențieri. Astfel, densitatea agricolă variază, în Podișul Babadagului, de la sub 20, în sud, la 50—100 loc/100 ha agricol, în nord. În Podișul Niculițel aceasta are valori cuprinse între 100 și 150 loc/100 ha teren agricol, iar în valea Carasu, între 150 și 250, ca urmare a aglomerării mari de populație, explicate prin factori de ordin economic (extinderea viței de vie).

În Dealurile Banato-Crișene, repartitia geografică a resurselor de teren agricol, determinată de condițiile naturale și economice locale, a contribuit la unele diferențieri teritoriale a densității agricole. Astfel, valorile între 80 și 100 și peste 100 loc/100 ha agricol, întâlnite pe unele areale din Dealurile Crișanei, cu mult peste media Dealurilor Banato-Crișene (62,3 loc/100 ha agricol) în care se încadrează, sînt consecința dezvoltării economiei agricole, axată în special pe pomicultură și creșterea animalelor și extinderii continue a activităților neagricole, care au constituit premise favorabile în concentrarea populației. Dimpotrivă, densitățile de numai 44,1 loc/100 ha agricol din Dealurile Banatului sînt rezultatul unui număr mai mic de locuitori și a unor întinse terenuri agricole (circa 73% din suprafața totală).

În Carpații Meridionali, trăsăturile specifice ale reliefului și condițiile climatice locale — care au condiționat extinderea terenului agricol, în general, și a suprafețelor ocupate cu pășuni și finețe naturale — au contribuit la individualizarea acestora, în cadrul zonelor înalte ale țării, și sub raportul densităților agricole, care se mențin în medie la 89,7 loc/100 ha agricol. Între acestea se individualizează Munții Făgărașului și Parîng-Cindrel, cu populație relativ numeroasă, în raport cu resursele agricole potențiale, unde densitatea agricolă se ridică în medie la 115,5 loc/100 ha agricol. În Depresiunea Hațegului densitatea agricolă ajunge, pe anumite areale, la peste 200 loc/100 ha agricol. În unele depresiuni din vestul munților Apuseni și ai Banatului (Zărand, Beiuș, Almăj), cunoscute prin creșterea animalelor și pomicultură, densitatea populației raportată la terenul agricol ajunge la 153,8 loc/100 ha agricol.

Densități de 100—150 loc/100 ha teren agricol sînt predominante în zonele de podiș (Podișul Moldovei, Piemontul Getic etc.). Sub formă insulară apar în Cîmpia Banato-Crișană (Cîmpia Mureșului, Cîmpia Someșului etc.). În Podișul Moldovei, se menține la limita superioară (149,7 loc/100 ha agricol) a grupei respective. În cadrul Podișului Sucevei, Cîmpiei Moldovei, Podișului Birladului, se observă unele diferențieri. Astfel, densitățile medii de 170—190 loc/100 ha agricol, superioare zonei geografice în care se încadrează (149,7 loc/100 ha agricol), predominante în Podișul Sucevei, sînt determinate de specializarea continuă a agriculturii în ramuri de mare eficiență economică (creșterea animalelor, cultura plantelor textile) și de dezvoltarea activităților neagricole, care, alături de un spor natural mare (între 13,1 și 14,3⁰/₀₀ de locuitori), au contribuit la aglomerarea populației. În Cîmpia Moldovei și Podișul Birladului, unde ponderea terenului agricol este mai ridicată (circa 83% din suprafața totală) și soldul migraționar este negativ, densitatea agricolă are valori mai scăzute (între 130 și 150 loc/100 ha agricol).

În Piemontul Getic, ponderile mai mici ale terenului agricol (circa 62% din suprafața totală), alături de populația relativ numeroasă, pe anumite areale, determinată de sporul natural mai ridicat (11,1⁰/₀₀ de locuitori) și existența unor importante resurse naturale (cărbune, petrol, păduri), a căror exploatare a atras un număr însemnat de forță de muncă, explică diferențierile în densitatea populației la 100 ha agricol. Astfel, zona de contact a dealurilor cu cîmpia, cu condiții naturale favorabile dezvoltării renumitelor podgorii de la Ștefănești, Drăgășani etc. se înscrie cu densități între 170 și 200 loc/100 ha agricol, fiind, astfel, superioară unității geografice în care se încadrează (138,3 loc/100 ha agricol).

Densități de 150—200 loc/100 ha teren agricol apar, pe anumite areale, în cuprinsul Cîmpiei Române, unde particularitățile cadrului natural (interfluvii largi, lunci bine dezvoltate, frecvența ridicată a solurilor cernoziomice etc.) și cele economice specifice (dezvoltarea unor importante centre populate) au determinat anumite orientări în specializarea producției agricole, influențată de extinderea terenului agricol și de structura acestuia. Prezența unor importante centre urbane (București, Craiova, Pitești, Galați,

Brăila), cu o intensă dezvoltare economică, constituie puncte de mare atracție a forței de muncă, ceea ce ridică densitatea medie a populației în raport cu resursele de teren agricol (180,9 loc/100 ha agricol).

În cadrul acestei unități geografice, densități mai mari apar în lunca Argeșului și principalele podgorii din Cimpia Olteniei (Dăbuleni, Bechet etc.). Dezvoltarea continuă a centrelor urbane a determinat specializarea agriculturii zonelor periurbane, care necesită o numeroasă forță de muncă, ceea ce a făcut ca densitățile de populație la 100 ha agricol să fie mult sporite.

În contrast cu acestea, în Cimpia Bărăganului, caracterizată prin predominanța activităților agricole (care nu necesită un consum ridicat de forță de muncă) și o populație mai rară (20—40 și 40—60 loc/km²), sînt frecvente valorile de 40—60 și 60—80 loc/100 ha agricol. Acestea se datorează mecanizării principalelor lucrări agricole, care a eliberat un număr însemnat de forță de muncă, precum și a lipsei unor activități neagricole, care să absoarbă excedentul de forță de muncă ce s-a orientat spre alte regiuni, mai industrializate.

Densități de peste 200 loc/100 ha teren agricol sînt caracteristice Subcarpaților dintre riurile Moldova și Motru, unde condițiile naturale (relief, climă, sol) favorabile unei economii mixte (creșterea animalelor, cultura pomilor fructiferi și, pe alocuri, viță de vie) au contribuit la aglomerarea populației, ceea ce a făcut ca densitatea agricolă să se mențină în medie la 211,5 loc/100 ha agricol.

Trăsăturile specifice ale principalelor secțiuni subcarpatice, puse în evidență de extensiunea terenului agricol și de structura felurită a acestuia, determinată de condițiile pedoclimatice locale, sînt reflectate și în densitățile agricole. Astfel, în Subcarpații Moldovei și Subcarpații de la Curbură, dezvoltarea ramurilor tradiționale (creșterea animalelor, cultura cerealelor) și alături de acestea a ramurilor agricole de mai mare eficiență economică (cultura viței de vie, pomi fructiferi), precum și extinderea continuă a activităților neagricole în mediul rural explică densitățile agricole mari, care se mențin în medie la 261,9 loc/100 ha agricol. Dimpotrivă, valorile mai mici ale acestor densități (în medie 205,4 loc/100 ha agricol) din Subcarpații Olteniei se explică prin existența ramurilor agricole care nu

necesită un consum mare de forță de muncă (cultura cerealelor, creșterea animalelor) și printr-o dezvoltare mai puțin pronunțată a activităților neagricole.

2.4. Structura

2.4.1. Structura pe sexe și grupe de vîrstă

Structura și repartitia actuală a populației României pe sexe și grupe de vîrstă sînt rezultatul evoluției diferențiate, din prima față de cea de-a doua jumătate a secolului XX, a natalității, mortalității, migrației populației etc., indicatori demografici determinați de condițiile politico-sociale, de ritmul, intensitatea și specificul dezvoltării teritorial-economice, de nivelul de trai material și spiritual al populației. Modificările survenite, constînd în reducerea ponderii populației masculine și a raportului de masculinitate¹ din prima jumătate a secolului XX, se explică prin numeroasele pierderi de vieți omenești din timpul celor două războaie mondiale, iar creșterea numerică a populației tinere și sporirea ponderii populației vîrstnice, din anii construcției socialiste, prin politica demografică a statului de stimulare a natalității, de creștere a duratei medii de viață, de ridicare a nivelului material al populației.

Structura pe sexe a populației României în secolul XX se caracterizează prin predominarea populației de sex feminin asupra celei de sex masculin. Inferioritatea numerică a populației masculine se datorează mortalității mai ridicate a acesteia, care se manifestă chiar în primul an de viață.

Proporția populației pe sexe prezintă o remarcabilă stabilitate (tabelul nr. 2.3). Astfel, cu excepția anilor 1948 și 1956, ceilalți ani de recensămînt arată valori foarte apropiate ale ponderii sexelor (în cadrul populației totale), și anume de circa 51% la populația feminină și de 49% la cea masculină. Raportul de masculinitate variază și el între limite apropiate, înregistrînd după anul 1948 o evoluție ascendentă, ca urmare a unui număr mai ridicat de născuți-băieți și a scăderii mortalității și la populația masculină vîrstnică.

¹ Numărul populației masculine la 1 000 de femei.

Tabelul nr. 2.3

Populația pe sexe și raportul de masculinitate¹

Data recensământului	Număr			Procente			Raport de masculinitate (‰)		
	Total	Masculin	Feminin	Total	Masculin	Feminin	Total	Urban	Rural
29 decembrie 1930	14 280 729	7 015 771	7 264 958	100,0	49,1	50,9	966	987	960
25 ianuarie 1948	15 872 624	7 671 983	8 200 641	100,0	48,3	51,7	936	944	933
21 februarie 1956	17 489 450	8 503 420	8 986 030	100,0	48,6	51,4	946	963	939
15 martie 1966	19 103 163	9 351 075	9 752 088	100,0	49,0	51,0	959	993	938
5 ianuarie 1977	21 559 910	10 626 055	10 933 855	100,0	49,3	50,7	972	980	965
1 iulie 1982 ¹	22 477 703	11 091 465	11 386 238	100,0	49,3	50,7	973	979	968

¹ Date calculate de Direcția Centrală de Statistică.

Raportul între sexe se accentuează în favoarea populației feminine în perioadele de război, când mortalitatea în rândul bărbaților este ridicată. Pierderile de vieți bărbatești din timpul celui de-al doilea război mondial explică ponderile mai scăzute ale populației masculine și valoarea redusă a raportului de masculinitate din anul 1948.

Populația feminină este preponderantă față de cea masculină și pe medii, cu deosebire în mediul rural, consecință a migrației unei părți din forța de muncă masculină rurală spre orașe. Raportul de masculinitate din mediul urban (mai ridicat decât în mediul rural) a crescut după 1948 datorită procesului intens de industrializare socialistă, care a dus la implantarea unor noi ramuri ale industriei grele în mediul urban și, ca urmare, la sporirea necesarului de forță de muncă bărbătească. Ușoara diminuare a acestuia dintre 1966 și 1982 s-a datorat deplasării unui număr mai mare și de populație feminină din mediul rural spre orașe, ca urmare a necesităților crescînde de forță de muncă în toate sectoarele de activitate social-economică.

Analiza structurii populației pe sexe și grupe de vîrstă arată că, la unele dintre grupe, predominantă este populația masculină. Astfel, din datele ultimelor trei recensăminte și al anului 1982 (tabelul nr. 2.4) rezultă că raportul de masculinitate prezintă, ca urmare a numărului mai mare de născuți-băieți, la grupa populației masculine de vîrstă tină și parțial la cea de vîrstă adultă, valori de peste 1 000 bărbați la 1 000 de femei. Pe măsura înaintării în vîrstă, raportul de masculinitate scade treptat, datorită numărului de decese mai ridi-

cat în rândul bărbaților. Evoluția raportului de masculinitate a fost, în general, între anii 1956 și 1982, ascendentă la majoritatea grupelor de vîrstă, fapt care se explică prin

Tabelul nr. 2.4

Raportul de masculinitate pe grupe de vîrstă la recensămintele din 1956*, 1966**, 1977** și din anul 1982***

Grupa de vîrstă	21 februarie 1956	15 martie 1966	5 ianuarie 1977	1 iulie 1982
TOTAL	946	959	972	974
0—4 ani	1 044	1 054	1 053	1 047
5—9 ani	1 056	1 046	1 044	1 049
10—14 ani	1 031	1 044	1 049	1 040
15—19 ani	978	1 041	1 031	1 047
20—24 ani	1 019	1 019	1 022	1 042
25—29 ani	1 013	1 001	1 021	1 027
30—34 ani	921	1 011	1 014	1 021
35—39 ani	835	1 002	1 000	1 002
40—44 ani	867	918	1 004	981
45—49 ani	957	815	977	987
50—54 ani	977	859	932	974
55—59 ani	878	907	802	912
60—64 ani	764	902	805	774
65—69 ani	726	803	836	756
70—74 ani	720	689	812	768
75—79 ani	632	648	719	742
80—84 ani	647	598	597	653
85—89 ani	573	530	551	570 ¹
90—94 ani	462	469	475	
95—99 ani	341	327	444	
100 ani și peste	258	240	265	

* După Trebici V. (1971), *Populația României și creșterea economică. Studii de demografie economică*, Edit. politică, București.

** Date preluate după *Recensământul populației și al locuințelor din 15 martie 1966*, vol II, D.C.S., 1970 și *Recensământul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, vol. I, *Populație — structură demografică*, D.C.S., 1980.

*** Date preluate după *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1983*, D.C.S., p. 20—21.

¹ Cuprinzînd grupele 85—89 ani și peste.

creșterea natalității, reducerea mortalității, sporirea duratei medii de viață și în rîndurile populației masculine, consecință a ridicării nivelului material al populației, ca și a îmbunătățirii asistenței medicale din anii construcției socialiste.

Analizînd evoluția structurii populației pe sexe în secolul XX la nivel de județe se constată că populația masculină era inferioară celei feminine în tot acest interval de timp, în cea mai mare parte a teritoriului. Ponderea populației masculine și raportul de masculinitate au prezentat însă diferențieri teritoriale, în prima, față de a doua jumătate a secolului XX, generate de particularitățile deosebite de dezvoltare economico-sociale ale perioadelor respective.

În anul 1930, valori peste media pe țară (ca pondere din populația totală și raport de masculinitate) deținea populația masculină în Depresiunea Transilvaniei și în nord-vestul țării, unde existau centre specializate în unele ramuri ale industriei grele care necesitau mai multă forță de muncă masculină (industrie extractivă, construcții de mașini, exploatare forestieră). În aceeași categorie se mai încadrau unele județe din Muntenia, și sudul Moldovei, datorită atît existenței forței de muncă masculine mai numeroasă concentrată în industria municipiilor București, Ploiești, a orașelor porturi Galați, Brăila etc., cît și a unui număr mai ridicat de născuți de sex masculin. Cu valori maxime se înseriau în 1930 județele Constanța, unde activitatea portuară solicita mai multă forță de muncă bărbătească, și Harghita, unde la indicele de născuți-băieți mai ridicat se adăugau migrațiile tradiționale ale forței de muncă feminine către municipiul București și alte orașe mari ale țării. Valori minime se înregistrau în județele din Oltenia, unde plecările de forță de muncă masculină începuseră deja să se contureze.

În anul 1977, structura populației pe sexe prezenta mari deosebiri teritoriale, comparativ cu situația din anul 1930, ca urmare a mutațiilor de forță de muncă masculină, spre zonele cu un ritm mai rapid de dezvoltare economică. Așa se explică evoluția ascendentă a ponderii populației masculine și a raportului de masculinitate în 24 de județe. Între acestea se remarcă printr-o dinamică accentuată județele vechi industrializate, ca Brașov (cu cea mai mare creștere numerică a populației masculine între anii 1930 și

1977), Galați, Hunedoara, Brăila etc., a căror proces de industrializare a continuat într-un ritm rapid și în deceniile șase, șapte și opt. Creșteri numerice pronunțate ale populației masculine au avut loc și într-o serie de județe, odinioară cu profil agricol, ca Gorj, Mehedinți, Olt, Vâlcea, Argeș etc., în prezent cu mari și importante obiective industriale.

Spre deosebire de acestea, proporția populației masculine a scăzut în acest interval de timp în zonele de plecare a forței de muncă masculine (județele Botoșani, Vaslui, Sălaj, Bistrița-Năsăud etc.), în cele de sosire a forței de muncă feminine (municipiul București, județele Constanța, Cluj, Sibiu etc.), precum și în cele cu o populație vîrstnică mai numeroasă și, în consecință, cu un procent mai mare de femei (Arad, Timiș, Bihor etc.).

Evoluția numerică ascendentă a populației masculine în general a făcut ca în 1977, în peste jumătate din județele țării, ponderea acesteia să înregistreze valori mai ridicate decît media țării (49,3% din populația totală). Mai mult chiar, în județele Brașov, Constanța, Harghita, Hunedoara, Caraș-Severin, Galați, Brăila, Alba, Covasna, populația masculină era mai numeroasă decît cea feminină.

Ponderi mici deținea, în 1977, populația masculină în județele cu o mai accentuată migrație a forței de muncă masculine (cele din Oltenia și unele din Moldova, ca: Botoșani, Neamț, Vaslui, Vrancea) și în județele cu procent mai ridicat al populației vîrstnice (Arad, Timiș etc.).

Structura pe grupe de vîrstă a populației României a prezentat în secolul XX o tendință de scădere a ponderii populației tinere și de creștere a celei vîrstnice pînă în 1977 (tabelul nr. 2.5).

Tendința de îmbătrînire demografică a fost mai accentuată în perioadele de război (consecință a deficitului de nașteri) și între anii 1956 și 1966, cînd natalitatea a fost în scădere (fig. 2.16). Între 1977 și 1982 se înregistrează o ușoară creștere a ponderii populației tinere care a ajuns la 27,0% din populația totală a țării și o descreștere pînă la 13,4% a celei vîrstnice. O evoluție descendentă se constată și în cazul ponderii populației adulte, dar, întrucît valorile acesteia depășeau 59% din populația totală, a putut fi asigurat necesarul de forță de muncă ale tuturor ramurilor economiei naționale.

Tabelul nr. 2.5

Structura populației pe grupe de vîrstă la recensămîntele din 1936*, 1956**, 1966*, 1977* și din anul 1982***

	29 decembrie 1930		21 februarie 1956		15 martie 1966		5 ianuarie 1977		1 iulie 1982	
	Număr	%	Număr	%	Număr	%	Număr	%	Număr	%
Total populație	14 280 729	100,0	17 489 450	100,0	19 103 163	100,0	21 559 910	100,0	22 477 703	100,0
Ținără (0—14 ani)	4 786 676	33,5	4 813 614	27,5	4 968 524	26,0	5 473 997	25,4	6 069 248	27,0
Adultă (15—59 ani)	8 439 798	59,1	10 939 646	62,6	11 777 952	61,7	12 970 243	60,2	13 354 367	59,4
15—29 ani	4 210 126	29,5	4 738 366	27,1	4 415 096	23,1	5 071 261	23,5	4 820 271	21,4
30—44 ani	2 554 151	17,9	3 361 754	19,2	4 449 416	23,3	4 287 507	19,9	4 330 694	19,3
45—59 ani	1 675 521	11,7	2 839 526	16,3	2 913 440	15,3	3 611 475	16,8	4 203 402	18,7
Bătrînă (60 ani și peste) ¹	1 054 255	7,4	1 736 190	9,9	2 356 687	12,3	3 115 670	14,4	3 054 088	13,6

* Date preluate după *Recensămîntul general al populației României din 1930*, vol. I, Edit. I.C.S., București, 1938, *Recensămîntul populației și al locuințelor din 15 martie 1966*, vol. II, DCS, 1970 și *Recensămîntul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, vol. I, *Populație — structură demografică*, DCS, 1980.

** Date preluate după *Anuarul demografic al Republicii Socialiste România 1971*, DCS, Comisia națională de demografie.

*** Date calculate de Direcția Centrală de Statistică.

¹ Inclusiv vîrsta nedeclarată.

Tabelul nr. 2.6

Raportul de dependență de vîrstă al populației la recensămîntele din 1930, 1956, 1966, 1977 și din anul 1982

	1930	1956	1966	1977	1982
Populație ținără la 1 000 adulți	567	440	421	422	454
Populație bătrînă la 1 000 adulți	125	158	200	240	228
Raport de dependență total	692	598	621	662	682

a dus la încărcarea sarcinii economice a populației în vîrstă de muncă.

Structura pe vîrste a populației României a înregistrat o evoluție diferențiată nu numai pe mari grupe, ci și pe grupe de cîte cinci ani. În cazul populației tinere, piramida vîrstelor (fig. 2.17) arată o bază largă pentru anii 1930, 1956, 1977 și 1982 și mult îngustată în 1966 în funcție de numărul nașcuților. În grupa populației adulte, schimbările intervenite, în sensul reducerii numerice, sînt marcate de intrîndurile din partea mijlocie și cea inferioară a piramidei vîrstelor din 1977, care înregistrează deficitele de natalitate din timpul și imediat după cele două războaie mondiale. Creșterea numerică la aproape toate grupele cincinale de vîrstă a populației vîrstnice în 1977 față de anii anteriori (consecință a unei longevități mai mari) explică lărgimea piramidei vîrstei populației actuale a României la partea superioară.

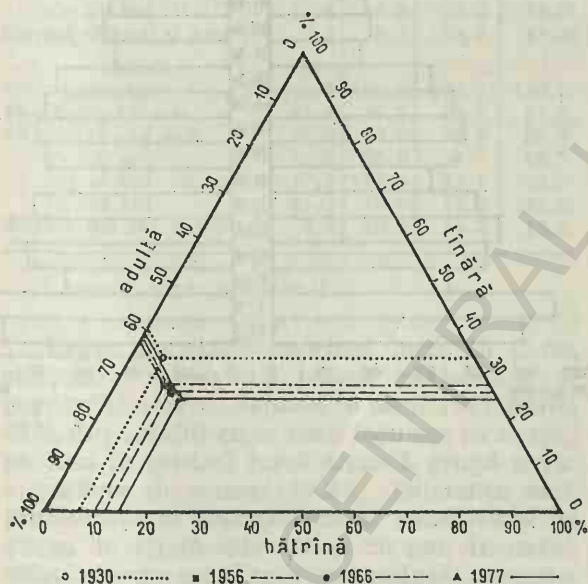

Fig. 2.16. Structura populației pe grupe de vîrstă la recensămîntele din 1930, 1956, 1966 și 1977.

Acastă evoluție a structurii pe mari grupe de vîrstă a populației României a dus la schimbarea raportului de dependență de vîrstă (tabelul nr. 2.6).

Analiza datelor din tabelul nr. 2.6 arată o creștere constantă a raportului de dependență total, începînd din 1956, creștere care s-a făcut în exclusivitate prin sporul înregistrat la grupa populației bătrîne, fapt care

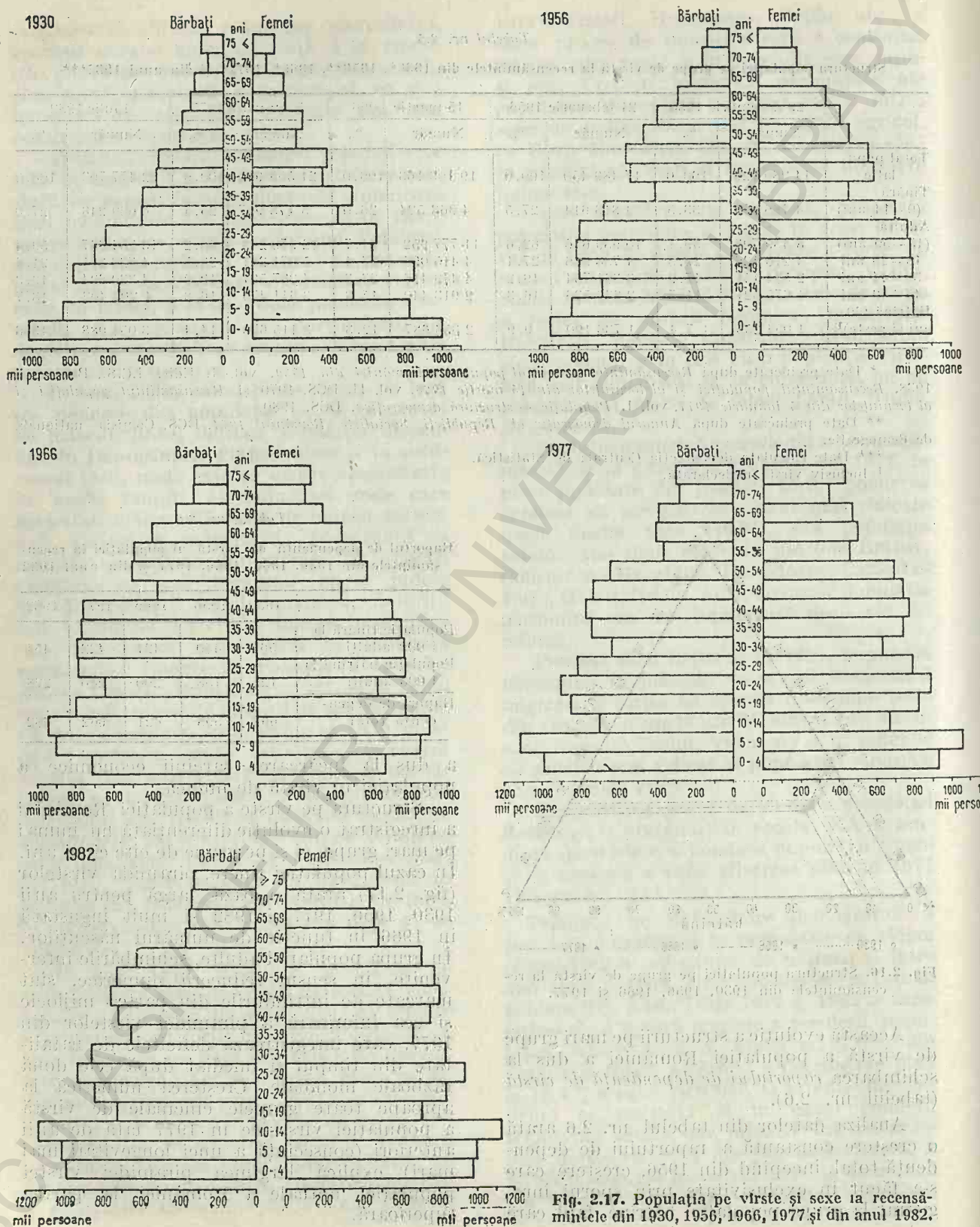

Fig. 2.17. Populația pe vîrste și sexe la recensămintele din 1930, 1956, 1966, 1977 și din anul 1982.

Mutații în structura pe vârste a populației au avut loc, în secolul XX, și pe medii, determinate atât de valorile natalității și mortalității, cât și de migrațiile de forță de muncă de la sat la oraș. Astfel, în timp ce în mediul urban ponderea populației tinere a scăzut numai pînă în 1966, în mediul rural scăderea ponderii tinerilor este continuă pînă în 1977, ceea ce se explică prin migrațiile definitive în mediul urban a unei părți din populația adultă rurală, în vîrstă de procreere (tabelul nr. 2.7).

Tabelul nr. 2.7

Structura populației pe grupe de vîrstă și medii la recensăminte din 1930, 1956, 1966, 1977 (%)

Grupa de vîrstă	1930	1956	1966	1977
Urban				
Total populație	100,0	100,0	100,0	100,0
Tinără (0—14 ani)	25,9	22,5	21,8	23,5
Adultă (15—59 ani)	66,9	68,2	67,3	65,2
15—29 ani	35,0	29,4	26,9	29,1
30—44 ani	20,1	22,0	25,2	20,8
45—59 ani	11,8	16,8	15,2	15,3
Bătrînă (60 ani și peste) ¹	7,2	9,3	10,9	11,3
Rural				
Total populație	100,0	100,0	100,0	100,0
Tinără (0—14 ani)	35,6	29,8	28,7	27,3
Adultă (15—59 ani)	57,0	60,0	58,1	56,2
15—29 ani	28,0	26,0	20,7	18,7
30—44 ani	17,3	18,0	22,1	19,3
45—59 ani	11,7	16,0	15,3	18,2
Bătrînă (60 ani și peste) ¹	7,4	10,2	13,2	16,5

¹ Inclusive vîrstă nedecarată.

Grupa de vîrstă cuprinsă între 15 și 59 ani, care reprezintă marea majoritate a populației active, deținea în anul 1977 peste 65% din totalul celor care locuiesc în orașe, pe cînd în mediul rural această grupă avea o pondere de numai 56,2%. Diferențe mai pronunțate în același sens se constată și la grupa de vîrstă între 15 și 29 ani. În cazul orașelor (cu o natalitate mai redusă), aceasta se explică prin aportul populației în vîrstă de muncă venită de la sate.

Comparativ cu situația pe țară, se constată că există diferențieri ale proporției celor trei mari grupe de vîrstă (tinără, adultă, și bătrînă) și la nivel teritorial.

Populația tinără deținea în anul 1977 cele mai mari ponderi în cadrul județelor din Moldova, fapt care se explică prin valorile natalității, superioare aici în comparație cu alte regiuni ale țării. Pe primul loc se situa județul Vășlui, unde copiii reprezentau

31,9% din populația totală, ca urmare a celei mai mari natalități înregistrate pe țară în ultimele decenii. Ponderea populației tinere era de asemenea mare și în celelalte județe din Moldova — Iași, Bacău, Botoșani, Neamț, Suceava (în jur de 30% din populația lor), Galați, Vrancea (în jur de 28%) — consecință tot a unei natalități ridicate. Frecvența mare a tinerilor în această parte a țării este bine evidențiată și din configurația piramidei vîrstelor, care în cazul acestor județe prezintă o bază largă. Valori superioare mediei țării, deținea populația tinără și într-o serie de județe din partea sudică a țării (Ialomița, Vîlcea, Gorj, Dîmbovița, Argeș), din partea centrală și din cea nord-vestică (Sibiu, Sălaj, Harghila, Satu Mare, Maramureș) etc.

Cea mai redusă proporție a populației de pînă la 15 ani, la recensămîntul din 1977, s-a constatat în municipiul București (18,6% din populația totală), datorită natalității reduse și numărului mare a populației adulte și bătrîne. Caracteristică era frecvența redusă a copiilor și pentru unele județe din părțile vestică și sud-vestică ale țării, ca de exemplu: Timiș, Arad, Caraș-Severin, Mehedinți, Bihor (între 20 și 23% din populația totală), ceea ce se explică printr-o natalitate în general redusă. În cazul acestor teritorii, piramida vîrstelor prezintă o bază mult îngustată.

În ceea ce privește structura pe sexe a populației tinere se constată că în anul 1977, copii de sex masculin reprezentau 51,1% din populația tinără a țării, datorită numărului mai mare de născuți de sex bărbătesc. Copiii de sex masculin sînt mai numeroși decît cei de sex feminin, în marea majoritate a județelor. Excepție făceau doar județele Prahova și Maramureș, unde ponderea copiilor de sex masculin a fost inferioară celei de sex feminin.

Populația adultă deținea în anul 1977, circa 60% din populația totală a țării. Cea mai mare concentrare a populației în vîrstă de 15—59 ani se afla în municipiul București, unde această însumă circa 1,3 milioane de persoane (aproape 10% din populația adultă a țării). Pe primul loc se situa municipiul București și în ceea ce privește ponderea populației adulte din populația sa totală (66,2%), fapt care se datorește, într-o mare măsură, aportului sporului migratoriu cu valori pozitive ridicate și în continuă creștere (în general după 1968).

După municipiul București, următoarele locuri, în ceea ce privește ponderea populației adulte, le ocupau județele Brașov, Constanța, Timiș, Hunedoara, Caraș-Severin, Brăila, Sibiu, Arad etc. (65—61%), adică acele teritorii care prin intensă lor dezvoltare economico-socială din anii construcției socialiste au constituit o atracție permanentă pentru forța de muncă din alte părți ale țării.

Cele mai mici ponderi (inferioare mediei pe țară) deținea populația adultă în județele Vaslui, Botoșani, Vilcea, Gorj, Vrancea, Olt, Bistrița-Năsăud etc. (între 53 și 57%). În cazul județelor Vaslui și Botoșani (caracterizate prin cel mai mare spor natural pe țară), explicația constă în accentuarea migrațiilor definitive, în timp ce în cazul celorlalte județe aceasta este și consecința unui spor natural cu valori mai mici.

În ceea ce privește structura pe sexe a populației adulte se constată că populația masculină era inferioară celei feminine, atât pe total țară (49,8% din populația totală adultă), cât și la nivelul majorității județelor. Excepție făceau județele caracterizate prin importante ramuri ale industriei grele și, deci, cu un necesar mare de forță de muncă bărbătească, ca Brașov, Constanța, Caraș-Severin, Hunedoara, Galați etc., unde ponderea populației adulte masculine depășea pe cea feminină. Cele mai mici ponderi deținea populația adultă masculină (din populația adultă totală) în județele Botoșani (47,6%), Vaslui, Vilcea, Vrancea, Bacău, consecință a plecărilor mai numeroase de forță de muncă masculină. În cazul municipiului București, unde de asemenea populația adultă feminină era superioară celei masculine adulte, explicația constă, între altele, și în aflulul de forță de muncă feminină, care lucrează în ramurile industriei ușoare și în servicii.

Populația vîrstnică a înregistrat în anii construcției socialiste o creștere numerică aproape continuă, atât pe țară, cât și la nivelul unităților administrativ-teritoriale. Evoluția numerică ascendentă a acesteia s-a datorat ridicării posibilităților materiale ale populației, îmbunătățirii asistenței medicale și a ocrotirii sănătății, ceea ce a dus la creșterea duratei medii de viață. Așa se explică faptul că, în anul 1977, în marea majoritate a județelor țării, ponderea populației vîrstnice era superioară celei din anul 1966, și doar în două județe, Brașov și Timiș, ponderea bătrînilor a scăzut, și aceasta într-o

proporție neînsemnată (de -0,1% și respectiv -0,2%).

Populația vîrstnică și longevivă deținea, în anul 1977, cele mai mari ponderi în județele Arad (19,1% din populația totală), Mehedinți, Teleorman, Timiș, Dolj, Buzău, Covasna, Vilcea, Bihor, Botoșani etc. În unele dintre acestea, frecvența mare a bătrînilor se datorește unei natalități mai mici (Arad, Timiș), iar în celelalte, scăderii mai pronunțate a ponderii populației adulte (consecință a migrației forței de muncă).

Cele mai mici ponderi deținea populația vîrstnică în județele Constanța (10,4% din populația totală), Brașov, Iași, Bacău, Galați, Maramureș, Neamț, Hunedoara (între 11 și 12%), ca urmare a unui număr mai mare a populației adulte (Constanța, Brașov, Galați etc.) sau a copiilor (Iași, Bacău, Neamț).

Fără nici o excepție, populația feminină vîrstnică este superioară numeric celei masculine, din cauza mortalității mai ridicate la bătrîinii de sex masculin. Față de ponderea medie a femeilor vîrstnice (56,0% din populația vîrstnică pe țară în anul 1977), cele mai ridicate proporții le dețineau județele Timiș, Gorj, Olt, Sibiu, Mehedinți și municipiul București (între 67 și 58% din populația grupei respective), iar cele mai coborîte, Harghita, Constanța, Covasna și Hunedoara (între 52 și 55%).

Structura populației pe sexe și grupe de vîrstă este favorabilă atât creșterii numerice a populației, cât și asigurării necesarului de forță de muncă al tuturor ramurilor economiei naționale. Aceasta intrucît raportul între sexe arată o predominare ușoară a populației feminine asupra celei masculine, iar tendința de îmbătrînire a populației, manifestată în ultimele decenii (fenomen caracteristic în general țărilor dezvoltate), nu va influența într-o prea mare măsură asupra evoluției numerice a populației, deoarece grupele populației tinere și ale celei adulte au înregistrat o creștere numerică continuă.

2.4.2. Structura pe naționalități

Poporul român, născut din conviețuirea dacilor cu romanii și format în cadrul evoluției romanității orientale, a locuit, de la începutul existenței sale, permanent în vatra sa carpatică, dunăreană și pontică așa cum o dovedesc vestigiile arheologice și do-

cumentele istorice. Retragerea administrației romane peste Dunăre, la sfârșitul secolului III, datorită incursiunilor populațiilor migratoare care au pătruns în spațiul carpato-dunărean începând cu secolul III și au continuat până în evul mediu, nu a determinat populația autohtonă să părăsească aceste locuri, ci a obligat-o să se organizeze pentru a putea rezista influențelor din afară. Zona carpatică și circumcarpatică a țării fiind greu accesibilă migratorilor, care au încercat să-și creeze drum prin aceste locuri spre Europa vestică, au constituit vatra în care poporul român s-a păstrat fără prea multe influențe din afară. După cum este cunoscut, principalele drumuri de trecere ale migratorilor au fost prin partea sudică a țării, prin zona de cîmpie, sau prin nordul Carpaților. O parte dintre populațiile migratoare, care s-au stabilit vremelnic pe teritoriul țării, au influențat în mică măsură elementul autohton daco-roman, fiind asimilate de către băștinași, care erau mult mai numeroși. În tot timpul migrațiilor, poporul român și-a consolidat ființa ca neam, limbă și cultură și și-a păstrat obiceiurile moștenite de la daci și romani. Arheologia a reușit să identifice elementele culturii sale caracteristice pe tot cuprinsul țării noastre în formele diferitelor etape și cu deosebire în acelea ale culturii Dridu, care indică o evidentă și continuă tranziție de la moștenirea culturii provinciale romane de altădată, la formele caracteristice ale statelor românești din evul mediu (*Atlas. Republica Socialistă România, planșa VII-1-a Daco-Romania, sec. VI î.e.n. — X e.n.*). În perioada dintre secolele X și XIII, cînd pătrund în zona carpato-dunăreană ultimele populații migratoare (maghiarii, pecenegii, cumanii și tătarii), românii erau organizați în formațiuni social-politice încheiate, ajungînd la acea vreme pe o treaptă înaintată a dezvoltării socio-economice, care prezenta trăsături unitare pe întreg teritoriul țării. Voievodatele din Transilvania (Menumorut, Glad, Gelu), organizate încă cu mult timp înainte, au fost ocupate treptat de regatul feudal maghiar, care și-a extins ocupația în toată Transilvania.

La sud și est de Carpați, statele feudale românești — Muntenia și Moldova —, care se organizaseră încă din secolul XIV prin unirea voievodatelor și cnezatelor, luptau continuu împotriva asupririi turcești. În tot acest timp au existat legături permanente

între populația din Transilvania și cea de la sud și est de Carpați, prin trecătorile munților făcîndu-se un intens schimb de produse. La începutul secolului XVII, Mihai Viteazu reușește pentru scurt timp să facă unirea celor trei țări românești: Muntenia, Moldova și Transilvania, într-o perioadă cînd Transilvania devenise principat autonom sub suzeranitatea turcească (1541 — 1688). Transilvania se menține în această situație pînă la sfîrșitul secolului XVII, cînd, prin pacea de la Karlowitz, trece ca principat autonom sub dominația habsburgică (1687); în timpul Imperiului austro-ungar a făcut parte din regatul Ungariei pînă după primul război mondial, cînd se realizează unirea cu România (1. XII. 1918). În timpul ocupației maghiare, regii unguri au adus în partea de est a Transilvaniei, încă din secolul XI, secui pentru a face față populațiilor migratoare (cumanii și tătarii). O parte a ungarilor din Cimpia Banato-Crișană din împrejurimile municipiului Cluj-Napoca și ale Zalăului, Turdei, Aiudului, din bazinul carbonifer Petroșani au venit în secolul XIX, fiind atrași de dezvoltarea agriculturii și de exploatarea bogățiilor naturale.

Pentru apărarea trecătorilor, dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului, regii unguri au adus în Transilvania și coloniști germani (sași) din Saxonia, Flandra, regiunea Luxemburgului și din alte locuri, care au fost așezați mai ales în vechile localități din dreptul trecătorilor carpatiche sau și-au construit cetăți, ale căror urme se mențin și astăzi în orașe ca Brașov, Sibiu, Bistrița, Sighișoara, Mediaș etc.

De asemenea, după pacea de la Passarowitz (1718), austriecii au colonizat, în Banat, germani (șvabi) veniți din Suabia, Baden, Alsacia și slovaci. Cei mai mulți șvabi trăiesc în unele localități dintre Mureș și Timiș și în teritoriile din împrejurimile Lugojului, Reșiței, Aninei etc.

Așa se explică faptul că în unele așezări din Transilvania, maghiarii și germanii reprezintă naționalitățile conlocuitoare cu un număr relativ mai mare de populație, alături de români, care formează majoritatea pe întreg teritoriul țării. Pe lângă aceștia, în România mai trăiesc, în număr foarte redus, ruși și ucrainieni (ruteni) în nordul Moldovei și în județul Maramureș, veniți din Galiția și Ucraina în a doua jumătate a secolului XIX din cauza mișcărilor care au

avut loc în Polonia. De asemenea, ruși și ucrainieni (lipoveni) mai sînt în Dobrogea (în special în Delta Dunării), veniți de pe cursul inferior al Donului, în urma prigoanei regimului țarist.

În unele părți ale Banatului, trăiesc, alături de români, sirbi refugiați din patriilor lor în secolele XVIII și XIX, din cauza persecuțiilor turcești. În Dobrogea au fost colonizați, între secolele XV și XVIII, turci și tătari, iar în Banat, Cîmpia Română și Dobrogea au venit, în secolul XIX, locuitori de la sud de Dunăre, tot din cauza prigoanelor turcești. În unele orașe (de exemplu în București) și în unele județe din Moldova (mai ales) trăiesc, în număr mic, evrei.

Documentele istorice, datele statistice și recensămintele populației României din secolul XX arată că românii au format întotdeauna populația majoritară pe întreg teritoriul țării. Din datele recensămîntului din 1912 reiese că în Moldova și Muntenia populația era aproape în totalitate de naționalitate română, iar în Transilvania și Banat aceasta reprezenta majoritatea.

După primul război mondial, respectiv după desăvîrșirea formării statului național unitar român, populația țării era formată în proporție de 73,9 % din români și 26,1 % naționalități conlocuitoare. Din 1930 pînă în 1977, ponderea populației de naționalitate română a crescut de la 77,9 % la 89,1 %, ceea ce înseamnă un spor de 11,2 %.

Repartiția în teritoriu a populației României, pe naționalități, arată că în întreaga țară românii reprezintă populația majoritară. În toate localitățile din Muntenia, Oltenia și Moldova românii depășesc 99 % din populație; majoritatea așezărilor sînt formate în totalitate din români. Aceeași situație o prezintă, cu foarte puține excepții, Dobrogea și cea mai mare parte a Transilvaniei. Cu excepția maghiarilor și a germanilor, care predomină în unele localități din partea estică a Transilvaniei și în cele din jurul orașelor Brașov, Sibiu, Timișoara etc., datorită colonizărilor în timpul ocupației austro-ungare, celelalte naționalități conlocuitoare sînt răspîndite în număr foarte redus în unele localități de la granița țării. Recensămîntul din 1977 scoate în evidență faptul că în afară de maghiari, care la acea dată dețineau 7,7 % din totalul populației României, și germani 1,5 %, toate celelalte naționalități conlocuitoare la un loc reprezintă 1,7 %.

Mai mult de jumătate din maghiari (52,49 %) și germani (54,29 %) trăiesc în orașe și comune suburbane. Tot în mediul urban locuiesc peste 98 % din evrei, 75 % din turci și 59 % din tătari, numărul acestora fiind însă foarte redus. Celelalte naționalități conlocuitoare totalizează numai 283 700 de locuitori.

Numărul predominant al populației de naționalitate română și repartiția ei în teritoriul demonstrează că România este un stat național în care românii au locuit de la început acest teritoriu și au format marea majoritate a așezărilor țării.

Problema naționalităților din România a fost rezolvată de Partidul Comunist Român, care a creat tuturor cetățenilor țării aceleași drepturi indiferent de naționalitate și concepții religioase. Fiecare cetățean are dreptul să vorbească, să scrie și să învețe în limba maternă. S-au înființat școli cu predare în limbile naționalităților conlocuitoare; se tipăresc ziare, reviste, manuale și lucrări de artă și cultură, lucrări beletristice etc. Toți cetățenii țării au dreptul să fie aleși în organele de conducere ale statului și în organele de partid.

Constituția României, legea de bază a țării, constată drepturile și datoritiile tuturor cetățenilor indiferent de originea etnică.

Dezvoltarea social-economică a țării în anii socialismului a creat aceleași condiții de viață pentru fiecare om al muncii și a dat posibilitate tuturor locuitorilor, indiferent de naționalitate, să lucreze în orice domeniu de activitate, corespunzător pregătirii lor profesionale.

2.5. Resursele de muncă

2.5.1. Populația în vîrstă de muncă

Populația în vîrstă de muncă (15—59 ani bărbați și 15—54 ani femei)¹ a înregistrat, ca și populația totală, o creștere nume-

¹ Populația în vîrstă de muncă mai include și categoriile: bărbați între 60 și 62 de ani și femeile între 55 și 57 de ani angajați și bărbații între 60 și 64 de ani și femeile între 55 și 59 de ani din agricultură, pentru care nu există date statistice publicate. Întrucît aceste categorii dețin ponderi reduse, ele nu pot influența asupra proporției grupei principale de populație în vîrstă de muncă analizată.

rică continuă în anii construcției socialiste. Evoluția și repartitia acesteia reflectă atât particularitățile factorilor demografici (natalitate, mortalitate, grad de masculinitate, mișcare migratorie etc.), cât și transformările economico-sociale care au avut loc în ultimele decenii în cuprinsul țării. Față de anul 1966 populația în vîrstă de muncă a sporit pînă în 1977 cu 1,2 milioane de persoane (tabelul nr. 2.8).

Evoluția numerică a populației în vîrstă de muncă a fost ascendentă pe aproape întreg cuprinsul țării, *dinamica* acesteia fiind însă diferențiată datorită, pe de o parte, variației mișcării naturale, iar pe de altă parte, intensității diferite a migrațiilor determinate de ritmul de dezvoltare economico-socială în teritoriu. Analiza datelor la nivel de județ arată că numai în patru județe (Teleorman, Giurgiu, Botoșani și Vaslui) populația în vîrstă de muncă a scăzut numeric, în 1977¹ față de 1966. Între acestea, se remarcă județul Teleorman a cărui scădere a fost de peste 21 000 persoane (respectiv 7%). Reducerea numărului celor în vîrstă de muncă din județele menționate s-a datorat mai ales migrațiilor de populație cu schimbarea domiciliului în afara limitelor lor, sporul natural fiind favorabil creșterii populației în vîrstă de muncă, cu deosebire în județele Botoșani și Vaslui, caracterizate prin cele mai ridicate valori ale sporului natural din țară.

Cea mai mare creștere numerică a populației în vîrstă de muncă între 1966 și 1977

¹ Ultimul an de înregistrare a datelor pe categorii de localități (județe, municipii și orașe, comune suburbane, comune).

(de peste 257 000 de persoane, ceea ce a reprezentat un spor de 26,3%) s-a înregistrat în municipiul București. Aceasta s-a realizat mai ales prin migrațiile definitive de forță de muncă din alte județe (care au atins aici, în tot acest interval de timp, maximum pe țară), sporul natural, caracterizat prin valori coborîte, avînd o contribuție mai redusă. După municipiul București, urmează județele Constanța și Brașov, fiecare cu un plus de circa 90 000 de persoane în vîrstă de muncă. Creșterea cu peste 32% a populației în vîrstă de muncă din aceste teritorii (superioare procentual municipiului București) s-a datorat într-o mare măsură valorilor ridicate pozitive ale soldului migratoriu generate de intensificarea procesului de dezvoltare economică complexă și cu deosebire industrială (și portuară în cazul județului Constanța).

Tot printr-un ritm mai accentuat de dezvoltare economico-socială se explică creșterea numerică și dinamica mai pronunțată a populației în vîrstă de muncă și din județele Iași, Galați, Timiș, Prahova, Argeș, Cluj, Sibiu, Bacău, Maramureș, Dimbovița, Neamț etc.

Cele mai mici creșteri ale populației în vîrstă de muncă, dintre 1966 și 1977, s-au înregistrat în județele Ialomița, Călărași, Sălaj, Mehedinți (sub 1,0%), datorită migrațiilor definitive în alte județe ale țării ale unei mari părți din forța de muncă disponibilă.

Populația în vîrstă de muncă continuă să aibă o evoluție ascendentă și între 1977 și 1982 cînd a ajuns la peste 12,6 milioane per-

Tabelul nr. 2.8

Populația totală și populația în vîrstă de muncă pe sexe, la recensămintele din 1966* și 1977**

	1966						1977					
	Total		Masculin		Feminin		Total		Masculin		Feminin	
	Număr	%	Număr	%	Număr	%	Număr	%	Număr	%	Număr	%
Populația totală	19 103 163	100,0	9 351 075	49,0	9 752 088	51,0	21 559 910	100,0	10 626 055	49,3	10 933 855	50,7
Populația în vîrstă de muncă	11 239 486	100,0	5 780 163	51,4	5 459 323	48,6	12 516 357	100,0	6 453 735	51,6	6 062 622	48,4
Pondereea populației în vîrstă de muncă din populația totală		58,8		61,8		56,0		58,1		60,7		55,4

* Recensămintul populației și al locuințelor din 15 martie 1966, vol. II, DCS, 1970.

** Recensămintul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977, vol. I, DCS, 1980.

soane (ca urmare a unui spor de circa 171 000 persoane).

Analizând datele privind *numărul și repartiția teritorială a populației în vîrstă de muncă* se constată că aproape 10 % (peste 1,2 milioane persoane) era concentrată în București. Între celelalte unități administrative-teritoriale se evidențiază printr-un număr mare și o pondere ridicată județele Prahova, Dolj, Cluj, Timiș, Iași (care aveau între 500 000 și 400 000 de persoane în vîrstă de muncă și dețineau între 3,8 și 3,3 % din populația în vîrstă de muncă pe țară). Urmau județele Constanța, Bacău, Brașov, Bihor, Argeș, Suceava, Mureș, Galați, Hunedoara (cu 400 000 — 300 000 de persoane, respectiv, între 3,0 și 2,5 %). Potențialul mare de populație în vîrstă de muncă ale acestor teritorii se explică, pentru majoritatea, atît prin necesarul ridicat de forță de muncă impus de stadiul de dezvoltare economică și de ritmul rapid de industrializare (ceea ce a determinat în general solduri migratorii pozitive), cît și prin numărul mare al populației lor totale.

Prin contrast, județele Covasna, Tulcea, Sălaj, Bistrița-Năsăud, cu o populație mai puțină și frecvente solduri migratorii negative, dețineau cel mai mic număr și cele mai scăzute ponderi din populația în vîrstă de muncă a țării.

Dacă numeric populația în vîrstă de muncă a României a crescut, în schimb *ca pondere din populația totală* a înregistrat o ușoară scădere între 1966 și 1977 (de 0,7 %) și între 1977—1982 (de 1,7 %), fapt care se explică prin creșterea populației peste vîrstă de muncă, consecință a ridicării duratei medii de viață din anii construcției socialiste. Această situație este specifică pentru marea majoritate a teritoriului țării, creșteri ale ponderii celor în vîrstă de muncă din populația totală înregistrîndu-se la recensămîntul din 1977 numai în 13 județe, și anume în Tulcea, Constanța, Alba, Sibiu, Brăila, Satu Mare, Galați, Bacău, Vrancea, Brașov, Timiș, Iași, Maramureș, în general județe care în a doua jumătate a secolului XX, au avut un ritm progresiv de industrializare sau de intensificare a procesului de dezvoltare economică complexă.

Populația în vîrstă de muncă a înregistrat, în anul 1977, cele mai mari ponderi în municipiul București și în județul Brașov (unde a depășit 63 % din populația lor totală), ca și în județele Constanța, Hunedoara,

Timiș, Caraș-Severin, Cluj, Brăila, Sibiu etc., fenomen datorat într-o mare măsură și afluxului de populație din județele care la acea dată aveau un necesar mai mic de forță de muncă.

Cele mai scăzute ponderi deținea populația în vîrstă de muncă în județele Vaslui, Botoșani¹ (circa 52 %), Gorj, Olt, Suceava, Bistrița-Năsăud, Mehedinți, Ialomița, Călărași (în jur de 55 %), datorită plecărilor definitive de forță de muncă în afara teritoriilor respective consecință și a specificului lor predominant agricol.

Comparativ cu situația pe județe, analiza datelor pe mari unități geografice și localități arată diferențieri pronunțate, determinate atît de indicatorii demografici, cît și de cei economici. Astfel, populația în vîrstă de muncă deține ponderi ridicate în regiunile și centrele puternic industrializate, care prin specificul dezvoltării lor necesită mai multă forță de muncă. Între acestea trebuie menționată, în primul rînd, gruparea industrială Brașov, care, avînd mari și importante întreprinderi, concentrează în același timp și multă populație în vîrstă de muncă (peste 64 % din populația totală a județului Brașov), în mare parte provenită din alte localități și județe ale țării. De asemenea, bazinele carbonifere Petroșani, cele ale Olteniei (Motru, Rovinari, Jilț ș.a.), gruparea minieră Baia Mare, gruparea industrială de pe Valea Prahovei, gruparea industrială Galați—Brăila, zonele de exploatare forestieră, centrele industriale și portuare de pe litoral, ca și marile orașe Craiova, Timișoara, Cluj-Napoca, Arad, Bacău, Tirgu Mureș etc., se remarcă prin ponderi ridicate ale populației în vîrstă de muncă.

În contrast cu acestea apar unele arii rurale din Moldova (Cîmpia Moldovei, Colinele Tutovei etc.), din sudul Olteniei și Munteniei, din Banat etc., unde ponderea populației în vîrstă de muncă este mai redusă și în continuă diminuare, datorită plecărilor definitive de forță de muncă spre zonele industrializate și orașe. În cazul așezărilor rurale din Banat, scăderea populației în vîrstă de muncă și tendința de diminuare a numărului acesteia este rezultatul natalității foarte mici, specifice populației acestui teritoriu.

Analizînd *populația în vîrstă de muncă pe medii*, pe baza datelor recensămîntului din

¹ Județele Vaslui și Botoșani au înregistrat după 1968 cele mai ridicate și în continuă creștere solduri migratorii negative din țară.

1977, se constată că mai mult de jumătate se află în mediul urban, iar în cadrul acestuia în marea majoritate în municipii și orașe (tabelul nr. 2.9).

Structura pe sexe a populației în vîrstă de muncă arată o superioritate numerică a populației de sex masculin, atît în 1966, cît și în 1977 (tabelul nr. 2.8). Populația mascu-

Tabelul nr. 2.9

Populația în vîrstă de muncă pe categorii de localități în anul 1977*

Total	Mediul urban	din care în:		Mediul rural
		municipii și orașe	comune suburbane	
Număr	12 516 357	6 458 354	5 966 150	6 058 003
%	100,0	51,6	92,4	48,4

* Date preluate după *Recensămîntul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, vol. I, *Populație — structură demografică*, DCS, 1980.

Comparativ cu situația la nivel de țară, există evidente diferențieri teritoriale ale concentrării populației în vîrstă de muncă pe medii, generate de particularitățile de dezvoltare economică și îndeosebi de gradul de industrializare și urbanizare care determină pronunțate aglomerări de forță de muncă în mediul urban. Astfel, județele Hunedoara, Brașov și Constanța, caracterizate printr-un stadiu mai avansat de industrializare și urbanizare, se remarcă prin cea mai ridicată proporție de populație în vîrstă de muncă urbană (peste 70 % din populația lor în vîrstă de muncă). De asemenea, cu ponderi mari se mai inseriu județele Sibiu și Cluj (64,1 și 62,5 %), precum și Neamț, Galați, Brăila, Prahova, Timiș (între 59 și 57 %), toate făcînd parte dintre teritoriile cu un dezvoltat stadiu economic.

Opuse acestora, județele Giurgiu, Bistrița-Năsăud, Sălaj, Buzău, Olt, Botoșani, cu un număr mai mic de populație orășenească și cu o economie predominant agricolă, se caracterizează printr-o concentrare mai mare de populație în vîrstă de muncă în mediul rural (peste 70 % din populația lor în vîrstă de muncă). În cazul județului Giurgiu, cu peste 83 % din populația în vîrstă de muncă localizată în mediul rural, faptul se mai datorește și dezvoltării legumiculturii în zona periurbană a municipiului București, cu un necesar mare de forță de muncă.

Repartizarea tot mai echilibrată a forțelor de producție pe cuprinsul țării, menită să asigure dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor și localităților patriei, va contribui la reducerea mobilității geografice a forței de muncă și prin aceasta la atenuarea contrastelor existente în teritoriu în privința numărului și ponderii populației în vîrstă de muncă.

lină în vîrstă de muncă era mai numeroasă decît cea feminină, în anul 1977, pe aproape întreg cuprinsul țării. Excepție făceau doar județele Botoșani și Vaslui, unde populația feminină în vîrstă de muncă depășea cu mai puțin de un procent pe cea masculină, consecință a deplasărilor mai numeroase de forță de muncă bărbătească spre zonele sau centrele cu industrie grea.

Cele mai ridicate ponderi ale populației masculine în vîrstă de muncă, în comparație cu cea feminină, se înregistrau în județele Brașov, Caraș-Severin, Harghita (în jur de 54 %), urmate de Constanța, Hunedoara, Covasna, Galați, Cluj etc., toate cu unități industriale ce necesită un număr mai mare de forță de muncă bărbătească. Ponderea populației masculine în vîrstă de muncă era mai coborîtă (în jur de 51 %) în zonele cu importante întreprinderi ale industriei ușoare, alimentare etc., care, prin specificul lor, folosesc mai multă forță de muncă feminină, precum și în cele cu o frecvență mai mare a migrațiilor masculine (jud. Vîlcea, Vrancea, Bacău, Neamț, Iași, Buzău etc.).

Față de media pe județe, populația masculină în vîrstă de muncă înregistra ponderi ce depășeau cu 5—8 % pe cea feminină în zonele și centrele cu industrie minieră, exploatare forestiere, industrie metalurgică etc., iar cea feminină era superioară celei masculine în zonele cu profil predominant agricol și în centrele cu industrie ușoară dezvoltată.

În anul 1977, populația masculină în vîrstă de muncă deținea 60 % din populația masculină a țării. Comparativ cu media pe țară, pe primele locuri se situau municipiul București și județul Brașov (cu o pondere de circa 67 %), urmate de Constanța, Caraș-Severin, Timiș, Hunedoara (între 65 și 64 %),

Cluj, Arad, Sibiu, Dolj, Bihor etc., fapt explicabil ținând seama de gradul pronunțat de dezvoltare a industriei grele și a construcțiilor în aceste teritorii.

Populația masculină în vîrstă de muncă deține cele mai mici ponderi din populația de sex masculin în județele Botoșani (54,1%), Vîlcea, Vrancea, Bistrița-Năsăud, Ialomița, Călărași, Suceava, Neamț, Vaslui etc. (între 56 și 58%). Deși mai coborîte, totuși, datorită faptului că valorile medii depășesc 50% din populația totală masculină, necesarul de forță de muncă bărbătească este asigurat și în cazul acestor județe.

Ponderea populației feminine în vîrstă de muncă din populația totală feminină a avut valori mai coborîte cu cîteva procente față de cele înregistrate de populația masculină în vîrstă de muncă, datorită unui mai numeros efectiv de femei peste vîrstă de muncă. Ca și în cazul populației masculine, și la cea feminină ponderile cele mai mari s-au înregistrat în teritoriile cu o accentuată dezvoltare economico-socială și deci cu un necesar ridicat de forță de muncă. Astfel, valori evident superioare mediei pe țară aveau municipiul București și județele Constanța, Brașov (circa 60,0% din populația totală feminină), Hunedoara, Brăila, Timiș, Cluj (între 57,0 și 60,0%) etc.

Datorită unei dezvoltări mai puțin pronunțate a unor ramuri industriale capabile să rețină pe loc forța de muncă, în județe ca Vaslui, Botoșani, Gorj, Vîlcea, Mehedinți, Olt, Covasna etc., populația feminină în vîrstă de muncă deținea între 50 și 54% din totalul femeilor.

Structura pe grupe de vîrstă a populației în vîrstă de muncă a înregistrat între anii 1966 și 1977 schimbări ale proporției între grupele de vîrstă de cîte zece ani, ca urmare a evoluției numerice diferențiate ale acestora. Astfel, populația grupei dintre 15 și 24 ani a trecut pe locul întii, cu o pondere de 27,7% din populația totală în vîrstă de muncă, datorită unui spor de peste 605 000 de persoane (prin trecerea în această categorie a născuților între 1953 și 1961) (tabelul nr. 2.10).

Populația grupei de 45—54 ani a înregistrat, în același interval de timp, cea mai remarcabilă creștere numerică (peste 907 000 de persoane), ceea ce a dus la sporirea ponderii sale cu 5,5% în populația în vîrstă de muncă a țării, fapt care se explică prin includerea aici a născuților dintre 1923 și 1932

Tabelul nr. 2.10

Populația în vîrstă de muncă pe grupe de vîrstă, la recensămintele din 1966 și 1977*

	1966		1977	
	Număr	%	Număr	%
Total	11 239 486	100,0	12 516 357	100,0
Grupe de vîrstă				
15—24 ani	2 857 972	25,4	3 463 105	27,7
25—34 ani	3 120 686	27,8	2 871 765	22,9
35—44 ani	2 885 854	25,7	3 023 898	24,2
45—54 ani	1 886 444	16,8	2 793 796	22,3
55—59 ani (masculin)	488 530	4,3	363 793	2,9

* Date prelucrate după Recensămîntul populației și al locuințelor din 15 martie 1966, vol. II, DCS, 1970 și Recensămîntul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977, vol. I, DCS, 1980.

neînrolați în armată în cel de-al doilea război mondial.

De asemenea, crește și populația grupei de vîrstă de 35—44 ani, însă într-un ritm mai puțin accentuat, aici incluzîndu-se și persoanele născute între 1940 și 1942, cînd natalitatea a înregistrat valori coborîte.

În contrast cu aceste grupe, populația grupelor de vîrstă de 25—34 ani și peste 55 ani a scăzut datorită mortalității ridicate cu deosebire în timpul celui de-al doilea război mondial și din anii imediat următori.

Modificările survenite în repartitia populației pe grupe de vîrstă au dus, pe de o parte, la o oarecare echilibrare între primele două grupe, ceea ce arată că este asigurată în perspectivă forța de muncă necesară în toate domeniile de activitate social-economică. Actuala repartitie pe grupe de vîrstă a populației în vîrstă de muncă prezintă, pe de altă parte, o tendință de întinere a acesteia, ca urmare a locului ocupat de cea mai tînără populație, atît pe total țară, cît și la nivelul județelor. Astfel, în anul 1977, în 28 de județe și în municipiul București, grupa de populație în vîrstă de muncă sub 24 ani deținea cea mai mare pondere. Între acestea se remarcă județul Brașov cu o pondere a acestei grupe de 34,4%, ca urmare mai ales a venirii unui mare număr de tineri, atrași aici de dezvoltarea puternică a industriei. Acelorași cauze li se datoresc ponderile accentuate ale grupei respective și în județele Iași, Sibiu (între 31 și 32%), Constanța, Galați, Timiș, Cluj,

Bacău, ca și în municipiul București (aproape 30%).

Cea de-a doua grupă, ca număr și pondere, în cadrul populației în vîrstă de muncă este cea de 35—44 ani. Față de media țării (24,2%), valori superioare (de peste 26,0%) s-au înregistrat în județele Botoșani, Teleorman, Ialomița, Călărași, Hunedoara, Buzău, Olt, Giurgiu, Vâlcea. Exceptînd județul Hunedoara, unde ponderea ridicată a acestei grupe se justifică prin existența unor importante ramuri industriale care au atras un număr mare de forță de muncă în urmă cu 15—20 ani, în celelalte faptul se datorește plecării tineretului, ceea ce a determinat, odată cu scăderea numerică a acestuia, creșterea ponderii grupe de vîrstă de 35—44 ani.

Deși a scăzut numeric, populația grupe de 25—34 ani se menține procentual totuși la valori relativ ridicate, atît la nivel de țară, cît și la cel de județe, fapt deosebit de important, intrucît aceasta va putea să asigure în următorii 25 de ani o parte a necesităților de forță de muncă ale economiei naționale. De remarcă este ponderea mai ridicată a acestei grupe (peste 25%) în cadrul populației în vîrstă de muncă din județele Constanța, Harghita, Covasna, Maramureș.

Populația în vîrstă de 45—54 ani deținea, în marea majoritate a teritoriului țării, ponderi apropiate grupe de 25 și 34 ani, sau chiar superioare, ca de exemplu în județele Teleorman, Giurgiu, Arad, Mehedinți, Vrancea, Sălaj, Botoșani, Buzău etc. (peste 25% din populația în vîrstă de muncă).

Grupa de populație de 55—59 ani se situează, prin numărul mic și ponderea foarte scăzută (în cadrul populației în vîrstă de muncă), pe ultimul loc. Ea este mai reprezentativă pentru județele Arad, Sălaj, Bihor, Mehedinți, Caraș-Severin, Bistrița-Năsăud, Covasna, Harghita, Satu Mare, Timiș etc., unde înregistra (în 1977) peste 3% din populația în vîrstă de muncă.

Analiza datelor privind ponderea populației pe grupe de vîrstă de cîte zece ani, din populația în vîrstă de muncă, pe categorii de localități arată diferențieri între mediul urban și cel rural. Astfel, municipiile și orașele se remarcă printr-o pondere mai mare a grupelor cu populație tînă (pînă la 35 de ani), în timp ce în comune, dimpotrivă, grupele de populație mai vîrstnică dețin ponderile cele mai ridicate. Preponderența tinerilor în vîrstă de muncă în orașe

este explicabilă prin posibilitățile angajării în diferite sectoare de activitate, a pregătirii lor profesionale în instituțiile de învățămînt, prin modul de viață urban, iar a grupelor de populație mai vîrstnică în mediul rural prin plecările definitive în orașe ale unui număr mare de tineri.

Între cele două grupe de vîrstă preponderente din mediul urban, grupa populației în vîrstă de 15—24 ani deține ponderea cea mai ridicată (31,5% din populația României în vîrstă de muncă în municipii și orașe și 29,3% în comune suburbane). Că mediul urban concentrează o mare parte a tineretului reiese și din faptul că, în anul 1977, din totalul de peste 3,4 milioane de persoane în vîrstă de 15—24 ani, circa 2,0 milioane (58,5%) locuiau în municipii, orașe și comune suburbane. Cu excepția județului Hunedoara, în toate celelalte județe populația în vîrstă de muncă pînă la 24 ani deține cele mai ridicate ponderi din totalul populației în vîrstă de muncă din municipii și orașe. Valorile maxime (40—33%) s-au înregistrat în județele Iași, Brașov, Bistrița-Năsăud, Sălaj, Botoșani, Olt, Timiș, Harghita, Dîmbovița, Cluj, Tulcea, iar cele minime (26—28%) în Hunedoara, Prahova; acestea din urmă, județe cu o avansată dezvoltare industrială și social-culturală și în unele așezări rurale, devenite astfel centre de atracție pentru forța de muncă tînă.

În mediul rural, populația grupelor în vîrstă de 35—44 ani și de 45—54 ani, predominante față de celelalte grupe de vîrstă, deținea ponderi aproape egale pe totalul țării (26%). Superioritatea numerică a grupelor de populație mai vîrstnică, față de cele tinere, este caracteristică mediului rural din 30 de județe, rezultat al plecărilor definitive mai puțin numeroase la vîrste mai înaintate. Cele mai mari ponderi ale populației de 35—44 ani din mediul rural aveau, în anul 1977, județele Botoșani, Brăila, Ialomița, Călărași, Teleorman, Buzău, Olt (circa 28% din populația în vîrstă de muncă din comune), iar a celei de 45—55 ani județele Teleorman, Mehedinți, Arad, Hunedoara, Dolj, Sălaj (28—30%), județe care prin aceasta prezintă o oarecare tendință de îmbătrînire a populației rurale în vîrstă de muncă.

Analiza datelor privind populația în vîrstă de muncă pe grupe de vîrstă din anul 1982 arată unele schimbări față de 1977, ceea ce se explică prin trecerea firească

după 5 ani a unor persoane într-o grupă superioară de vîrstă. Ca urmare, populația între 15—24 ani a scăzut numeric și ca pondere (la circa 3,0 milioane și respectiv la 23,7% din populația totală în vîrstă de muncă) în favoarea populației de 25—34 ani (care a ajuns la peste 3,4 milioane și la 27,3%). Similară este și situație populației între grupele de 35—44 ani și 45—54 ani, prima înregistrînd o diminuare numerică (pînă la 2,6 milioane de persoane) și procentuală (21,1%), iar cea de-a doua o creștere (la 2,9 milioane de persoane și 23,1%). Populația din grupa de peste 55 de ani prezintă o evoluție ascendentă, consecință a unei durate medii de viață relativ ridicată.

2.5.2. Populația activă

Pe fondul amplei dezvoltări social-economice a României s-au produs transformări profunde și în structura și repartitia populației active în teritoriu.

La recensămîntul din anul 1977, populația activă a fost de 10 793 602, adică 50,0% din numărul total al locuitorilor, față de anul 1966, cînd aceasta era de 10 362 300 și reprezenta 54,2%. Reducerea ponderii populației active — în condițiile menținerii, aproximativ, la aceeași valoare a numărului populației active — a fost influențată de mai mulți factori, între care: creșterea indicelui de natalitate după anul 1966, micșorarea ratei generale de activitate în cadrul grupelor de vîrstă cuprinse între 15 și 24 ani, creșterea gradului de urbanizare, creșterea longevității, introducerea învățămîntului obligatoriu de 10 ani, sporirea numărului de elevi din licee, precum și a numărului studenților. Reducerea ponderii populației active este foarte evidentă (îndeosebi în cadrul grupei de vîrstă 15—19 ani), prezentînd diferențe între cele două sexe. Astfel, rata de activitate a populației masculine a scăzut de la 82,2% în 1956, la 40,3% în anul 1966, iar a populației feminine de la 75,0% la 42,1%.

Rata specifică de activitate¹ masculină și rata specifică de activitate feminină, care

¹ Rată sau indice de activitate: proporție exprimată în procente a populației active în numărul total al populației. Rata specifică de activitate masculină reprezintă proporția populației de sex masculin în populația totală de sex masculin; rata specifică de activitate feminină reprezintă proporția populației active de sex feminin în populația totală de sex feminin.

ilustrează gradul de participare a celor două sexe la activitatea socială a României, au fost în anul 1977 de 55,9%, pentru populația masculină și de 45,1%, pentru cea feminină. Indicii de activitate ai populației masculine din țara noastră sînt apropiați de nivelul mediu al țărilor din Europa, iar cei ai populației feminine sînt mult superiori, ceea ce duce la ridicarea indicelui general de activitate. Corelarea indicelui general de activitate cu ceilalți indici de activitate, specifiți și speciali, evidențiază particularitățile populației active din România în etapa actuală.

Gradul de participare a populației la activitățile social-economice este strîns legat de grupele de vîrstă și sexe. La ultimele două recensăminte (din 1966 și 1977), indicii de activitate cei mai ridicați (10,0 și 13,5% și, respectiv, 10,6 și 13,5%) aparțineau grupelor de vîrstă cuprinse între 20 și 44 ani, care aveau și cea mai mare pondere în populația activă a țării (61,1% și 62,6%). În cadrul grupelor de vîrstă există însă diferențieri pregnante în ceea ce privește indicii de activitate. Din acest punct de vedere, reținem atenția, în mod deosebit, grupele cuprinse între 20 și 54 ani, a căror pondere în populația activă a țării a crescut de la 80,0% la 83,9%.

În structura pe sexe a populației active se remarcă populația masculină, care în anul 1977 deținea 54,3%, valoare apropiată celei din 1956 (54,6%). Recensămîntul din anul 1977 scoate în evidență participarea deosebită la diferite activități social-economice a grupei de vîrstă 30—39 ani, și anume 27,0% pentru populația masculină și 24,7% pentru cea feminină (în anul 1956 indicele de activitate era de 18,1% și, respectiv, de 18,3%). Grupele de vîrstă cuprinse între 20 și 59 ani participau în cea mai mare măsură la activitatea socială; la ultimul recensămînt, populația activă de sex feminin se ridica la 89,0% din totalul populației feminine, iar cea de sex masculin la 88,5%.

Repartitia teritorială a populației active și inactive la ultimele două recensăminte prezintă diferențieri în raport cu numărul total al populației, cu structura populației pe vîrste, sexe și medii și cu gradul de participare a populației la activitatea socială. O primă remarcă este aceea referitoare la procentul reprezentat de populația activă din cadrul fiecărui județ din populația activă a țării. Un loc aparte ocupă, în acest sens,

municipiul București, care în anul 1966 deținea 7,4%, iar în 1977 9,3%. O pondere mare în populația activă a țării (3,8%—3,1%) dețineau și județele: Dolj, Timiș, Prahova, Cluj, Argeș, Bihor; în schimb, județul Covasna deținea numai 0,9%. Existau diferențieri și din punctul de vedere al ponderii populației active în populația județului. Astfel, 17 județe aveau, în anul 1977, valori superioare mediei țării, remarcându-se: Argeș (53,7%), Dimbovița (53,6%), Vâlcea (53,4%), Bistrița-Năsăud (53,0%), Gorj (50,5%) etc. Cele mai mici valori erau caracteristice județelor: Prahova (46,2%), Iași (46,8%), Ialomița (47,0%).

Structura populației active pe sectoare de activitate. Dezvoltarea social-economică a țării în ultimele decenii explică schimbările cantitative și calitative în structura populației pe sectoare de activitate. Cu economie predominant agrară până la cel de-al doilea război mondial, când 2/3 din populația activă lucra în agricultură, România a cunoscut, în anii construcției socialiste, ritmuri deosebite în dezvoltarea industriei și a celorlalte sectoare de activitate. Acest proces a dus la schimbări în structura populației active pe sectoare de activitate, în sensul creșterii sectoarelor neagricole. Industrializarea țării a creat cele mai multe locuri de muncă și a generat importante deplasări ale populației spre sectoarele neagricole (tabelul nr. 2.11).

Tabelul nr. 2.11

Structura populației active la recensămintele din anii 1956, 1966 și 1977 (%)

Anul	Industrie și construcții	Agricultură	Servicii
1956	16,6	69,7	13,7
1966	24,6	57,1	18,3
1977	38,8	36,8	24,4

Deosebit de semnificativă este evoluția populației din industrie, a cărei pondere a ajuns în anul 1977 la 32,4% față de numai 14,1% în anul 1956 și de 19,4% în 1966. Dezvoltarea industriei este însoțită și de amploarea construcțiilor, care se reflectă în evoluția populației active din acest sector, de la 2,5% în 1956 la 5,2% în 1966 și la 6,4% în 1977.

Industria și-a asigurat forța de muncă prin atragerea unei mari părți a populației

active din agricultură. Ca ramură principală a economiei naționale, industria exercită o influență deosebită și asupra sectorului terțiar. Dezvoltarea continuă a industriei a necesitat amplificarea, pe măsura cerințelor acesteia, a transporturilor, a cercetării și proiectării, a pregătirii forței de muncă. Totodată, ca ramură cu importanță remarcabilă în creșterea venitului populației, industria contribuie indirect la diversificarea serviciilor. Ca urmare, în anul 1977, sectorul terțiar concentra aproape 1/4 din populația activă a țării. În această perioadă a avut loc o reducere importantă a ponderii populației agricole. Reducerea ponderii populației active ocupată în agricultură s-a datorat, în parte, procesului de modernizare și mecanizare a muncilor agricole.

Dezvoltarea puternică a industriei în anii construcției socialiste a dus la schimbări importante în numărul populației active pe ramuri de activitate. Dezvoltarea și diversificarea ramurilor de bază ale industriei, care asigură valorificarea superioară a resurselor naturale, sînt reflectate de evoluția ascendentă a numărului populației active. Astfel, în perioada 1956—1977, ponderea populației active din industria chimică a crescut de la 2,4% la 7,1%; din industria energiei electrice și termice de la 1,3% la 2,5%; din industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor de la 24,3% la 30,9%; din industria confecțiilor de la 5,6% la 8,0% etc.

În anii construcției socialiste, ca urmare a politicii partidului și statului de dezvoltare armonioasă a întregului teritoriu, a avut loc o creștere a populației active, îndeosebi în industrie și construcții, în toate județele țării. Astfel, dacă în anul 1966 numai în șase județe populația activă din industrie și construcții depășea 30%, în anul 1977, numărul acestor județe ajunsese la 25. Mai mult, la ultimul recensămint, în patru dintre județele țării — Brașov, Sibiu, Prahova, Hunedoara — și în municipiul București, populația activă din industrie și construcții prezenta ponderi mai mari de 50%, valori nemăsurate la recensămintul din 1966. Schimbări importante se semnalează și în cadrul indicilor inferiori, în sensul că în comparație cu anul 1966, când în patru județe (Botoșani, Vaslui, Olt, Teleorman), populația activă din industrie și construcții reprezenta sub 10%, în anul 1977 cele mai mici valori erau în Mehedinți (17,7%) și Botoșani

(19,3%). În aceeași perioadă, populația activă din agricultură s-a redus treptat, astfel încât, în anul 1977, numai în județele Botoșani și Vrancea aceasta avea o pondere de peste 60%, față de anul 1966, când procentul acesta era depășit în 19 județe (Botoșani, Olt, Vaslui și Teleorman, populația activă din agricultură era de peste 80%).

În ultimele trei decenii, în procesul de dezvoltare armonioasă a tuturor zonelor și localităților, s-au produs modificări sub raport funcțional în cadrul teritoriului țării, reflectate și de particularitățile structurii populației active. Astfel, la recensământul populației din anul 1977, în comparație cu anul 1966, se observă o extindere deosebită a arealelor în care peste 35% din populația activă era ocupată în industrie și construcții. Sint bine individualizate câteva areale, dintre care cel delimitat de văile Argeșului, la vest, și Buzăului, la est, cel din centrul țării, cel din sud-vest, precum și cel din Carpații Orientali și Subcarpații Moldovei. Formarea și extinderea continuă a acestor areale se datorește dezvoltării unor puternice centre economice. Importanța și gradul de complexitate funcțională a arealului cuprins între Argeș și Buzău se explică mai ales prin existența axei București-Brașov, care deține o pondere deosebită în valoarea producției industriale (27,3%), agricole și de servicii (comerțul 23,6%) a țării. În arealul din partea centrală și în cel din sud-vestul țării, ponderea mare a populației active din industrie și construcții se explică prin prezența unor mari centre urbane, care grupează importante ramuri industriale: Sibiu, Mediaș, Turda, Cîmpia Turzii, Cluj-Napoca și Petroșani, Hunedoara, Deva, Reșița etc. Carpații Orientali și Subcarpații Moldovei se remarcă în special prin dezvoltarea puternică a industriei energetice, industriei chimice și industriei de prelucrare a lemnului în centrele de pe văile Bistriței și Trotușului.

Populația activă din industrie și construcții înregistrează valori de peste 35% și în zonele marilor centre urbane dispersate: Timișoara, Arad, Oradea, Baia Mare, Galați, Brăila, Iași, Suceava, orașe care exercită o puternică influență asupra structurii populației active.

În cadrul dezvoltării multilaterale a țării, concomitent cu creșterea puternică a producției industriale, s-au înregistrat mari realizări pe linia dezvoltării, diversificării și

modernizării transporturilor, comerțului, învățămîntului, ocrotirii sănătății etc. Ca urmare, în ultimele trei decenii, a avut loc o creștere importantă a populației active din sectorul terțiar. De aceea, într-o serie de areale, ponderea populației din sectorul terțiar depășește media țării (24,4%). Astfel, cea mai mare pondere (46,9%) revine municipiului București, cel mai important nod de transport și centru comercial, politic, administrativ, cultural și de învățămînt. Complexitatea funcțiilor marilor centre urbane este redată și de populația activă din sectorul terțiar. Activitățile balneoclimaterice și turistice — concentrate în unele areale, dintre care litoralul Mării Negre este cel mai important — explică procentul considerabil al populației din servicii: Eforie (70,8%), Constanța (54,3%), Techirghiol (53,5%), Mangalia (51,9%). Stațiunile de pe valea Oltului, grupate în jurul orașului Rîmnicu Vîlcea, formează un alt areal în cadrul căruia ponderea populației active din servicii este mai mare de 35%.

În unele zone ale țării, mai evident în cele în care se manifestă influența marilor orașe, se constată o specializare a populației pe categorii de servicii, fenomen care prezintă o amploare din ce în ce mai mare.

Dezvoltarea sectoarelor neagricole și procesul de modernizare a agriculturii au dus la restrîngerea continuă a arealelor în care populația activă din agricultură depășea 65%. În anul 1977, acestea se suprapuneau zonelor de cîmpie, cu diferențieri, în sensul apariției unor spații mai mari sau mai mici, în cadrul cărora populația activă din industrie depășea 35%, sau se asocia, în proporții egale, cu cea din celelalte sectoare. Acest fenomen caracterizează mai ales partea centrală a Cîmpiei Române și vestul țării. Modificări importante s-a produs în acest sens și în părțile de nord și centrală ale țării.

Structura populației active pe categorii de ocupații. Succesele deosebite care au avut loc în viața social-economică a țării s-au răsfrînt și asupra structurii populației active pe categorii de ocupații. Ritmul înalt de dezvoltare a industriei și de diversificare a producției industriale au determinat creșterea numărului muncitorilor cu 156,7%, în anul 1977, în comparație cu anul 1966. Cele mai importante creșteri au fost înregistrate în ocupațiile specifice industriei energetice electrice și termice (231,2%), construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor

(212,4%), textile și confecțiilor (204,0), chimice (183,8%). A sporit, de asemenea, mult numărul inginerilor, tehnicienilor și maștrilor, atât pe ramuri ale industriei, cât și pe specialități, de exemplu, în industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor, energetică, chimică, textilă etc.

Amplificarea continuă a procesului de modernizare a agriculturii a produs mutații în ocupațiile populației agricole. Mecanizarea, chimizarea, dezvoltarea viticulturii, pomiculturii, legumiculturii, creșterea animalelor au adâncit procesul de diversificare a ocupațiilor.

În raport cu nivelul de dezvoltare a sectoarelor neagricole și în special a industriei, structura populației active pe categorii de ocupații prezintă diferențieri de la un județ la altul. În municipiul București, se detașează ocupațiile specifice muncitorilor din industrie, urmate de cele caracteristice gospodăriei comunale și prestărilor de servicii, maștrilor și tehnicienilor, ocupațiile specifice muncitorilor din transporturi și telecomunicații, din construcții, din învățământ, știință, cercetare, artă și cultură și ocrotirea sănătății. O situație apropiată caracterizează și județele Brașov, Sibiu, Hunedoara, Constanța, Cluj etc.

Structura populației active pe medii. Structura populației active prezintă valori diferite în mediul urban și cel rural. La recensământul populației din anul 1977, populația activă reprezenta în mediul urban 48,7%, iar în mediul rural 51,2%, valori inferioare celor de la recensământul din anul 1956, când în mediul urban indicele de activitate era de 49,7%, iar în cel rural de 64,3%. Indicii generali de activitate au valori mai mari în mediul rural, deoarece participarea populației la activitatea economică este mai ridicată la toate vîrstele, iar indicii de activitate feminini sînt superiori la toate vîrstele.

Județele se diferențiază în ceea ce privește repartitia populației active pe cele două medii. Astfel, în anul 1977, în nouă din județele țării populația activă din mediul urban depășea 50,0% (Brașov 71,8%, Constanța 67,6%, Hunedoara 67,0%, Sibiu 61,5%, Prahova, Cluj, Galați, Timiș, Brăila), față de 1966, când numărul acestora era de patru (Brașov, Hunedoara, Sibiu, Constanța). În județele în care agricultura este cea mai importantă ramură a economiei, ponderea populației active din mediul rural se men-

ține la valori mari: Bistrița-Năsăud 78,3%, Sălaj 77,5%, Olt 76,7%, Buzău 76,5% etc.

Harta structurii populației active din anul 1977 arată diferențierile existente între cele două medii sociale de viață, sub aspectul repartitiei populației pe sectoare de activitate. Astfel, în mediul urban este predominantă populația activă din industrie, construcții și servicii. În unele orașe mici (sub 20 000 de locuitori) din Cîmpia Română, Podișul Moldovei, Cîmpia Banato-Crișană, Podișul Transilvaniei ponderea populației active din agricultură are valori ridicate și este aproape egală cu cea din industrie și servicii.

Analiza ponderii populației active din industrie, la 1 000 de locuitori, în cadrul orașelor, scoate în evidență creșterea acesteia în anul 1977 față de anul 1966, în toate orașele țării, cu deosebire în orașele cu o populație cuprinsă între 50 000 și 100 000. Astfel, în anul 1977, în cadrul acestor orașe, ponderea populației active din industrie la 1 000 de locuitori era de 500,1 față de 185,2 în anul 1966. De asemenea, în orașele cu o populație cuprinsă între 20 000 și 50 000 de locuitori, ponderea acesteia a fost în 1977 de 249,4 față de numai 185 în anul 1966. O creștere importantă este specifică și orașelor cu o populație sub 20 000 de locuitori, de la 177,8 la 216,4%.

Diferențieri evidente se remarcă în această privință în cadrul județelor. Astfel, în județele Timiș, Arad, Bihor, Brăila, Covasna a crescut mai mult ponderea populației din industrie la 1 000 de locuitori în orașele cu sub 20 000 de locuitori, iar în județele Bistrița-Năsăud, Hunedoara, Olt, Teleorman, Ialomița, Constanța această creștere a cuprins în aceeași măsură și categoria centrelor urbane cu o populație de 20 000—50 000 de locuitori.

În cazul altor județe, trecerea unor centre urbane de la o categorie inferioară la alta superioară, în special prin dezvoltarea funcției lor industriale, ponderea populației din industrie la 1 000 de locuitori a ajuns la valori de peste 200. În acest sens, se deosebesc județele: Botoșani, Suceava, Neamț, Vaslui, Vrancea, Tulcea, Dimbovița, Argeș, Gorj, Sibiu, Cluj, Satu Mare, în care aceste creșteri au fost înregistrate, îndeosebi, de orașele cu peste 50 000 de locuitori, și județele Bacău, Mureș și Maramureș, în care ponderea populației din industrie la 1 000 de locuitori are valori mari în categoria de

mărime a orașelor cu peste 100 000 de locuitori.

În ceea ce privește mediul rural, în multe locuri s-au extins arealele în care populația este ocupată mai mult în activitățile neagricole. Așa este cazul zonelor de influență urbană și a celor care valorifică unele resurse naturale (combustibili, materii prime minerale, forestiere etc.). În anul 1966, ponderea populației active din agricultură la 1000 locuitori era de peste 400 în județele Teleorman, Olt, Sălaj, Botoșani, Bistrița-Năsăud, Vâlcea, Vrancea, Vaslui, Mehedinți, Dolj, Gorj; în anul 1977, numai în trei județe populația activă din agricultură la 1000 de locuitori depășea cu puțin 300 (Vrancea, Bistrița-Năsăud, Botoșani). În județele Brașov, Prahova și Sibiu această valoare era sub 100.

Politica Partidului Comunist Român, orientată cu precădere să asigure tuturor județelor și localităților o structură complexă a economiei, se va reflecta și în numărul și structura populației active, în ridicarea nivelului de viață din toate județele țării.

2.5.3. Populația ocupată

Evoluția numerică și gradul de ocupare al forței de muncă în diferite ramuri de activitate economică reflectă stadiul de dezvoltare al forțelor de producție și modul de concentrare al acestora.

Repartizarea judicioasă a forțelor de producție constituie o condiție de bază în asigurarea dezvoltării pe ramuri și în teritoriul a economiei naționale. Intensitatea dezvoltării economice a țării în anii construcției socialiste, cu un ritm susținut după anul 1965, a dus la o creștere accelerată a forțelor de producție și la stabilirea unei proporționalități în dezvoltarea ramurilor economice, la o optimizare a structurii populației ocupate în ramurile agricole și neagricole, realizându-se astfel o economie modernă, care asigură o înaltă productivitate a muncii și o creștere continuă a nivelului de trai al populației. Trecerea la o etapă superioară a construirii societății socialiste multilateral dezvoltate a determinat o sporire corespunzătoare a populației ocupate și a personalului muncitor și o repartizare mai echilibrată în teritoriul (tabelul nr. 2.12).

Tabelul nr. 2.12

Populația ocupată, numărul mediu al personalului muncitor și al muncitorilor în anii 1965, 1970, 1975 și 1982*

	1965		1970		1975		1982		Dinamica 1965-1982 (1965=100)
	mii persoane	%	mii persoane	%	mii persoane	%	mii persoane	%	
Populația ocupată	9 684,0	100,0	9 875,0	100,0	10 150,0	100,0	10 428,1	100,0	107,7
— în ramuri agricole ¹	5 495,3	56,7	4 868,3	49,3	3 863,9	38,1	3 022,5	28,8	55,0
— în ramuri ne-agricole	4 188,7	43,3	5 006,3	50,7	6 286,9	61,9	7 405,6	71,2	176,8
Personalul muncitor	4 305,3	100,0	5 108,7	100,0	6 300,8	100,0	7 553,2	100,0	175,4
— în ramuri agricole ¹	458,5	10,6	472,1	9,2	535,4	8,5	663,2	8,8	144,0
— în ramuri ne-agricole	3 846,8	89,4	4 636,6	90,8	5 765,4	91,5	6 890,0	91,2	179,1
Muncitori	3 109,9	100,0	3 838,9	100,0	4 993,8	100,0	6 026,6	100,0	193,7
— în ramuri agricole ¹	380,5	12,2	389,0	10,1	444,2	8,9	561,2	9,3	147,5
— în ramuri ne-agricole	2 729,4	87,8	3 449,9	89,9	4 549,6	91,1	5 465,4	90,7	200,2

¹ S-a inclus și silvicultura.

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România 1983*, DCS, p. 58-59.

Aşa cum rezultă din tabelul de mai sus, în perioada 1965—1982, populaţia ocupată a sporit cu 744 100 de persoane (o creştere de 7,7%), personalul muncitor cu 3 247 900 de persoane (75,4%), iar numărul muncitorilor cu 2 916 700 de persoane (93,8%).

Sporirea continuă a numărului de muncitori a modificat ponderea acestora în totalul populaţiei ocupate de la 32,1% în 1965, la 57,8% în 1982, iar în structura personalului muncitor de la 72,2% la 79,8%. Semnificativ este faptul că după anul 1970 aproape întreaga creştere a personalului muncitor s-a făcut prin sporirea numărului muncitorilor.

Dezvoltarea ascendentă a economiei naţionale în perioada 1965—1982 a determinat creşteri importante privind numărul personalului muncitor, dinamica acestuia în teritoriu şi structura pe ramuri ale economiei naţionale. Astfel, dezvoltarea continuă a industriei, modernizarea agriculturii şi realizarea unor progrese însemnate în domeniul celorlalte ramuri de activitate au făcut ca personalul muncitor să crească într-un ritm mediu anual de 4,4%. Acest fapt este consecinţa schimbării structurii profesionale a populaţiei şi a intensificării fluxurilor migratorii, în special ale celor de la sat la oraş, determinate de dezvoltarea intensivă a ţării, care a solicitat un număr din ce în ce mai mare de forţă de muncă.

Din analiza datelor privind numărul personalului muncitor la 1 000 de locuitori pe judeţe rezultă că în anul 1965, în 29 de judeţe, acesta era mai mic decât cel de la nivelul economiei naţionale (225 de persoane la 1 000 de locuitori). Cele mai mari valori ale personalului muncitor la 1 000 de locuitori se înregistraseră în anul 1965 în municipiul Bucureşti (464), urmat de judeţele Braşov (397), Hunedoara (343), Sibiu (307), Constanţa (298), Timiş (299), Prahova (294) etc., ca urmare a unei intense dezvoltări social-economice. Valorile cele mai mici (cu mult sub media ţării), se înseriau, în acelaşi an, în judeţele Botoşani (91 persoane la 1 000 de locuitori), Sălaj (100), Vaslui (113), Teleorman (114), Bistriţa-Năsăud (118) etc., unde predominau încă activităţile agricole, iar cele neagricole aveau o dezvoltare mai lentă.

Dezvoltarea, în continuare, a economiei judeţelor a asigurat treptat o utilizare mai raţională a forţei de muncă, fapt ce pune în evidenţă tendinţa de creştere numerică şi de îmbunătăţire a structurii personalului

muncitor în judeţele mai puţin industrializate până în 1965. Din cele 29 de judeţe care în anul 1965 se situau, în privinţa numărului personalului muncitor la 1 000 de locuitori, sub media ţării, 26 au cunoscut o creştere mai mare faţă de aceasta în 1982 (336 de persoane la 1 000 de locuitori). Cele mai mari creşteri ale personalului muncitor între anii 1965 şi 1982 le-au înregistrat judeţele Sălaj (cu 166,5%), Bistriţa-Năsăud (cu 151,2%), Gorj (cu 146,7%), Olt (cu 139,8%), Buzău (cu 136,8%), Botoşani (cu 134,5%), Covasna (cu 130,6%), Dimboviţa (cu 124,9%), Vaslui (cu 122,5%), Teleorman (cu 99,3%) etc., aceasta ca urmare a dezvoltării intensive a tuturor activităţilor şi mai ales a celor industriale.

Trebuie însă subliniat faptul că deşi în aceste judeţe creşterea numărului personalului muncitor s-a accentuat, numărul absolut la 1 000 de locuitori este relativ scăzut. Ca urmare, numărul judeţelor cu sub 200 personal muncitor la 1 000 de locuitori s-a redus în anul 1982.

Creşterea în toate judeţele a personalului muncitor între anii 1965 şi 1982, ca urmare a politicii de repartizare raţională în teritoriu a forţelor de producţie, a contribuit la reducerea diferenţelor sub aspect economic şi social dintre judeţe, imprimându-le în acelaşi timp noi trăsături caracterizate prin modificări sensibile la nivelul ţării, nu numai sub raport numeric, ci şi al structurii pe ramuri ale economiei naţionale (tabelul nr. 2.13).

Se observă că, între anii 1965 şi 1982, numărul personalului muncitor din industrie şi construcţii a crescut cu 62,1% iar cel din agricultură şi silvicultură a scăzut cu 44,6%. De asemenea se remarcă, în aceeaşi perioadă, scăderea continuă ca pondere a personalului muncitor din activităţile de servicii în general (cu 2,5%) şi, în cadrul acestora, al celui ocupat în administraţie (cu 1,4%). Acest fapt, reflectă politica Partidului Comunist Român de orientare a personalului muncitor spre activităţile productive. Ca urmare, în anul 1982, acestea deţineau, la nivelul ţării, 64,1% din totalul personalului muncitor (55,3% în industrie şi construcţii şi 8,8% în agricultură şi silvicultură).

Personalul muncitor din industrie şi construcţii a crescut în perioada 1965—1982 cu 1 990,3 mii persoane, ceea ce reprezintă un spor de 90,9%. Cele mai mari ponderi se înregistrează în anul 1982 în municipiul

Tabelul nr. 2.13

Numărul mediu al personalului muncitor pe ramuri ale economiei în anii 1965 și 1982*

Ramuri ale economiei	1965		1982	
	mii persoane	%	mii persoane	%
TOTAL	4305,3	100,0	7553,2	100,0
Industrie	1675,6	38,9	3469,5	45,9
Construcții	512,5	11,9	708,9	9,4
Agricultură	425,6	9,9	608,9	8,1
Silvicultură	32,9	0,7	54,3	0,7
Transporturi	288,1	6,7	620,7	8,2
Telecomunicații	50,9	1,2	82,1	1,1
Circulația mărfurilor	384,8	8,9	621,5	8,2
Gospodărie comunală, de locuințe și alte prestări de servicii neproductive	175,1	4,1	353,7	4,7
Învățământ, cultură și artă	325,7	7,6	420,6	5,6
Știință și deservire științifică	59,1	1,4	129,1	1,7
Occotirea sănătății, asistență socială și cultură fizică	187,1	4,3	288,0	3,8
Administrație	94,9	2,2	60,0	0,8
Celelalte ramuri	93,0	2,2	135,9	1,8

* După Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România 1983, DCS, p. 59 (date calculate).

București (13,6% din personalul muncitor al țării), după care urmează județele Brașov (4,8%), Prahova (4,9%), Timiș (3,7%), Cluj (3,7%), Hunedoara (3,3%), Argeș (3,2%), Sibiu (3,0%) etc., ca urmare a unei dezvoltări industriale mai accentuate și înainte de anul 1965, precum și a intensificării activităților industriale și de construcții în perioada 1965—1982, prin construirea unor importante obiective industriale, care au atras numeroasă forță de muncă. Cele mai mici ponderi pe țară ale personalului muncitor din industrie și construcții (sub 1,0%) le dețineau, în anul 1982, județele Sălaj, Bistrița-Năsăud, Vrancea, Ialomița, Călărași, Giurgiu, Botoșani, Covasna, Tulcea etc.

Cele mai mari ponderi ale personalului muncitor din industrie și construcții (între 60 și 70% din totalul personalului muncitor) le dețin atât județele caracterizate printr-o puternică tradiție în activitățile industriale și de construcții (Brașov, Sibiu, Prahova,

Hunedoara, Caraș-Severin etc.), cât și cele care cunosc în perioada analizată o dezvoltare susținută a acestor ramuri de producție (Dimbovița, Gorj, Neamț etc.).

Ponderile cele mai reduse ale personalului din industrie și construcții se înregistrează în județele Ialomița (34,7% din totalul personalului muncitor), Giurgiu (38,9%), Constanța (40,9%), Tulcea (43,7%), Călărași (42,4%), Vrancea (45,1%), Teleorman (46,5%), Botoșani (50,2%) etc., în care, cu toate îmbunătățirile efectuate în dezvoltarea industrială și în utilizarea forței de muncă în profil teritorial, există încă diferențe însemnate între numărul personalului muncitor pe principale ramuri de activitate (industrie, agricultură, servicii), acestea fiind consecința caracterului predominant agricol al teritoriilor respective.

Personalul muncitor din agricultură și silvicultură, deși a crescut în perioada 1965—1982 cu 204,5 mii persoane, a scăzut totuși ca pondere, de la 10,6% la 8,8%. Creșterea absolută a numărului personalului muncitor din agricultură și silvicultură a făcut ca ponderea acestuia să sporească în cadrul populației ocupate în agricultură și silvicultură de la 8,3% în anul 1965 la 21,9% în anul 1982.

Urmărind gradul de concentrare al personalului muncitor din agricultură și silvicultură în anul 1982, se observă că cele mai mari ponderi ale acestuia se înregistrează în județele Constanța (5,7% din totalul personalului muncitor din agricultură și silvicultură pe țară), Timiș (5,2%), Dolj (4,5%) etc., ca urmare a unei agriculturi bine dezvoltată, înzestrată cu o tehnică superioară, organizată pe principiile industriei, munca prestându-se adesea în unitățile agricole de tip industrial (sere, combinate viticole, zootehnice etc.). Cele mai mici ponderi sînt deținute de județele Covasna (0,9%), Harghita (1,0%), Sălaj (1,1%) și Gorj (1,1%), acestea fiind consecința desfășurării pe suprafețe mai restrinse a activităților întreprinderilor agricole de stat, factor determinant în concentrarea forței de muncă în astfel de activități.

Personalul muncitor din agricultură și silvicultură, raportat la numărul total al personalului muncitor pe județe, pune în evidență faptul că în anul 1982 în 22 de județe ponderea acestuia se situa peste media țării (8,8% din personalul muncitor). Cele

mai mari valori se înregistrau în județele Brăila (18,8% din totalul personalului), Teleorman (16,7%), Dolj (13,7%), și Constanța (13,5%), caracterizate printr-o dezvoltare intensivă a culturilor de câmp și a zootehniei în mari complexe agrozootehnice de tip industrial și în județele Tulcea (22,4%) și Vrancea (15,9%), unde întreprinderile agricole de stat cu profil viticol necesită numeroasă forță de muncă. Ponderi mici se înscriu și în județele Hunedoara (3,5% din totalul personalului muncitor) și Brașov (4,0%), datorită suprafețelor agricole mai reduse și mai ales predominanței activităților industriale și de construcții (64,1% și respectiv 67,2% din totalul personalului muncitor), care continuă să absoarbă un număr însemnat de forță de muncă.

Personalul muncitor din sectorul servicii a înregistrat în perioada 1965–1982, o creștere de 1052,9 mii persoane (un spor de 33,4%). Cel mai mare număr era concentrat în municipiul București (17,6%) din totalul acestuia pe țară), urmat de județele Constanța (4,7%), Cluj (3,7%), Timiș (3,6%), Prahova (3,6%), Iași (3,2%), Brașov (3,1%) și Dolj (3,0%). Cu valori mult mai scăzute ale personalului muncitor din servicii se înscriu județele Covasna (0,9%), Sălaj (0,9%) și Bistrița-Năsăud (1,0%), care sînt unele dintre cele mai mici județe ale țării.

Urmărind ponderea personalului ocupat în servicii, în fiecare județ, se constată că aceasta reprezintă circa 1/3 din totalul personalului muncitor. Cele mai mari valori înregistrează județul Constanța (45,5% și municipiul București (45,0%). Valori mici de în județele Brașov (28,7% din totalul personalului muncitor), Sibiu (28,7%), Dimbovița (29,4%), Brăila (32,4%), Gorj (30,6%) și Prahova (30,8%), dar și acestea nu sînt mult inferioare celorlalte unități administrative-teritoriale și mediei pe țară (35,9%).

Planul de perspectivă al dezvoltării socio-economice a țării prevede ca pînă în anul 1990 numărul personalului muncitor din activitățile de servicii să ajungă la circa 3,8 mil. persoane (o creștere de 2,3 ori față de 1965).

Dezvoltarea continuă a economiei naționale și îmbunătățirea structurii acesteia în profil teritorial, în funcție de resursele naturale și de muncă, constituie cerințe obiective în lichidarea decalajelor dintre județe sub raportul numărului de personal muncitor la 1 000 de locuitori și în amplasarea noi-

lor obiective social-economice. Transpunerea în practică a acestor orientări și sarcinile de bază ale Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1981–1985 și orientările de perspectivă pînă în 1990 va reprezenta o etapă calitativ superioară în dezvoltarea socio-economică a tuturor județelor țării.

2.6. Populația și dezvoltarea social-culturală

Dezvoltarea tuturor ramurilor economiei naționale în anii construcției socialiste a creat o puternică bază materială pentru ridicarea nivelului de viață al populației.

Construirea unui număr mare de locuințe, a numeroase unități economice, de prestări de servicii și edificii social-culturale, electrificarea, executarea unor lucrări edilitare și de gospodărie comunală, organizarea și sistematizarea teritoriului, ca și modernizarea localităților au creat, într-o serie de centre rurale, condiții de viață apropiate sau egale cu cele din mediul urban, multe dintre acestea fiind trecute în rîndul orașelor. Peste 100 din actualele centre urbane au fost declarate orașe după anul 1948. Concomitent toate celelalte orașe ale țării au atras continuu un număr tot mai mare de locuitori din mediul rural. Ca urmare, peste 50% din populația țării trăiește în orașe.

Dezvoltarea învățămîntului de toate gradele, a unităților de cultură și artă, asigurarea asistenței medicale gratuite și creșterea continuă a nivelului de trai material și social-cultural al oamenilor muncii în anii construcției socialiste au făcut ca România să se situeze în prezent printre țările cu un nivel de viață ridicat. În fiecare an s-au alocat de la bugetul de stat sume importante pentru finanțarea acțiunilor social-culturale (tabelul nr. 2.14).

Nivelul de instruire. Instruirea populației este strîns legată de dezvoltarea învățămîntului, științei culturii și artei.

România, deși avea și în trecut o rețea de școli organizată pe diferite grade, cu dascăli renumiți pentru pregătirea lor profesională, totuși instruirea populației nu se ridica la nivelul cerut, aceasta din cauză că nu toți copiii de vîrstă școlară erau cuprinși în procesul de învățămînt și, ca urmare, o mare parte din populație era analfabetă.

Finanțarea acțiunilor social-culturale de la bugetul de stat (milioane lei) *

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Total	3 449,9	6 539,9	13 245,7	20 925,0	34 019,0	50 915,9	70 977,5	82 596,4
Învățământ, cultură și artă	1 532,4	2 523,5	4 025,0	7 270,5	10 156,9	13 821,8	18 871,9	19 760,1
Sănătate	644,5	1 798,5	2 954,8	4 794,6	6 930,2	9 852,9	14 235,3	16 621,9
Asistență socială și pensii ¹	351,7	270,7	989,6	883,7	1 249,9	1 599,5	2 047,7	2 464,6
Educație fizică și sport	33,6	59,2	10,0	66,0	186,5	275,4	361,8	345,6
Alocația de stat și alte ajutoare pentru copii	55,9	74,2	1 726,4	2 715,2	4 232,5	7 364,5	10 780,0	14 636,7
Asigurări sociale de stat	826,8	1 813,8	3 539,9	5 195,0	11 263,0	18 001,8	24 680,8	

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, DCS, p. 570 și 1983, p. 268.¹ Alte pensii decât cele de asigurări sociale de stat.

Numărul unităților școlare era insuficient, repartitia lor în teritoriu nesatisfăcătoare, iar baza materială nu asigura în întregime necesitățile procesului de instruire a tuturor categoriilor de oameni.

În anul 1864 a apărut prima lege din perioada României moderne, cunoscută sub numele de „Lege a instrucțiunii”, care reglementa structura învățământului și prevedea construirea de școli în unele localități ale țării, prevederi care n-au fost realizate în conformitate cu instrucțiunile legii¹. Ca urmare, cu toate că apar noi școli, învățământul din România se dezvoltă, până la sfârșitul secolului XIX, într-un ritm lent, principalele unități școlare, ca și unele unități de cultură și artă, care iau ființă în această perioadă, fiind localizate îndeosebi în câteva centre urbane. Se simțea nevoia diversificării profilului învățământului și dezvoltării unităților școlare în mult mai numeroase localități. În anul 1898, din inițiativa lui Spiru Haret se ia în discuție în parlamentul țării „Legea instrucțiunii”, reușindu-se să se pună bazele învățământului modern din România la nivelul începutului secolului XX, când încep să se construiască unități de învățământ în multe centre rurale și urbane ale țării. Cu toate că învățământul primar devenise obligatoriu încă din a doua jumătate a se-

colului XIX, totuși și în secolul XX, până aproape la mijlocul lui, o parte a populației era analfabetă. Mulți copii de vîrstă școlară nu aveau posibilitatea să urmeze cursurile unei școli, fiind lipsiți de mijloace materiale sau obligați să parcurgă distanțe mari din satul de reședință până la sediul unei unități școlare. Puțini erau aceia care absolveau liceul sau urmau cursurile unui institut de învățământ superior, datorită faptului că nu aveau posibilități de întreținere, iar numărul unităților de învățământ de diferite profile era destul de redus.

După al doilea război mondial, în anii construcției socialiste, învățământul se organizează pe noi baze. Se duce o muncă susținută pentru alfabetizarea întregii populații, acțiune care este încheiată cu succes numai în câțiva ani. Se creează condiții pentru ca toți copii de vîrstă școlară să absolve cursurile școlii primare și în continuare să urmeze alte trepte de învățământ, statul asigurînd gratuit toate cele necesare pentru desfășurarea procesului de învățământ. Se construiesc unități ale învățământului de cultură generală aproape în toate comunele țării, iau ființă licee cu diferite profiluri nu numai în orașe, ci și în multe centre rurale, se extinde și diversifică mult învățământul superior, prin înființarea de noi facultăți în centre cu tradiție — București, Cluj, Iași —, se organizează noi institute și universități în marile orașe și centre industriale.

Rețeaua de învățământ, începînd cu învățământul preșcolar și terminînd cu învățământul superior, este armonios dezvoltată pe întreg teritoriul țării, dînd posibilitatea tineretului să urmeze cursurile unităților de

¹ Legea prevedea, între altele, învățământul primar obligatoriu pentru copii de la 8 la 12 ani, gratuitatea cărților și a materialului didactic pentru cei lipsiți de mijloace materiale, înființarea în fiecare comună a unei școli primare, în reședințele de județ a unui gimnaziu și în 9 orașe mari a unor licee de 7 clase, școli reale, școli de agricultură, iar în alte 7 orașe școli industriale și școli comerciale.

Tabelul nr. 2.15

Investițiile alocate învățămîntului în perioada 1951–1982 *

Anii	1951–1955	1956–1960	1961–1965	1966–1970	1971–1975	1976–1980	1981–1982
Milioane lei**	915	1 317	3 337	4 987	8 553	11 631	3 162

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983*, p. 192.

** 1951–1965 în prețuri 1959; 1966–1975 în prețuri 1963; 1976–1980 în prețuri la 1.1.1977; 1981–1982 în prețuri curente.

învățămînt de diferite grade. În fiecare an s-au făcut mari investiții pentru construirea de unități școlare și asigurarea bazei de învățămînt necesare ridicării gradului de instruire a populației (tabelul nr. 2.15).

O comparație a cifrelor din diferite perioade arată că în ultimul deceniu, cînd învățămîntul a cunoscut cea mai mare dezvoltare, s-au investit sume care sînt aproape de două ori mai mari decît cele alocate în perioada 1951–1970 (20 187 milioane lei față de 10 536 milioane lei).

Dezvoltarea procesului de învățămînt după anul 1950 a impus construirea unui număr mare de grădinițe de copii în centrele reședință de comună și amenajarea multora dintre ele în clădiri existente în satele nereședință. A fost nevoie de noi unități școlare pentru învățămîntul general și liceal și noi edificii pentru învățămîntul superior. Numai în perioada 1966–1982 s-au realizat lucrări de construcții montaj pentru învățămînt în valoare de 16 045 milioane lei.

Datorită acestor realizări s-a ajuns ca baza materială existentă să satisfacă în bune condiții necesitățile procesului de învățămînt, asigurîndu-se astfel școlarizarea tinerețului și pregătirea de cadre necesare tuturor

ramurilor economice. Repartiția unităților de învățămînt, de diferite profile și grade, este strîns legată de cerințele economiei naționale.

Față de anul școlar 1938/1939, anul de vîrf al dezvoltării României înaintea celui de-al doilea război mondial, învățămîntul din țara noastră cunoaște, în anii construcției socialiste, profunde transformări cantitative, calitative și de ordin structural, care au avut drept scop ridicarea continuă a nivelului de instruire a populației pentru a putea răspunde obligațiilor ce îi revin în toate domeniile de activitate ale societății socialiste multilateral dezvoltate.

Datele statistice care înregistrează evoluția rețelei de învățămînt, numărul cadrelor didactice, al elevilor și studenților din 1938 și pînă în prezent reflectă dezvoltarea învățămîntului din România după anul 1950, cînd procesul de instruire a populației se realizează corespunzător cerințelor dezvoltării întregii vieți social-economice din țara noastră (tabelul nr. 2.16).

Numărul unităților școlare aproape s-a dublat, iar al elevilor a crescut de circa 2,7 ori, ajungînd de la 1,6 milioane în anul școlar 1938/1939 la aproape 4,5 milioane în 1982/1983. Populația școlară reprezintă în

Tabelul nr. 2.16

Învățămîntul de toate gradele *
(învățămînt de zi, seral și fără frecvență)

	1938/1939	1948/1949	1950/1951	1960/1961	1970/1971	1980/1981	1982/1983
Unități de învățămînt	15 879	19 062	21 078	23 890	26 861	29 766	29 365
Populație școlară	1 781 290	2 203 728	2 319 196	3 195 229	4 364 652	5 584 821	5 570 959
Copii în grădinițe	90 787	157 934	199 096	354 677	448 244	935 711	902 608
Elevi	1 664 014	1 997 118	2 067 093	2 768 563	3 764 523	4 456 341	4 487 270
Studenți	26 489	48 676	53 007	71 989	151 885	192 769	181 081
Personal didactic	55 215	86 490	100 089	137 110	206 823	258 632	250 273

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, DCS, p. 576–577 și 1983, p. 270.

prezent peste 25% din numărul locuitorilor țării, pe când în 1938 aceasta nu ajungea decât la 11,4% (fig. 2.18). Spațiul de învățământ a fost continuu lărgit prin construirea de noi localuri sau săli de clasă. Au fost construite noi spații pentru laboratoare și ateliere școlare, care au fost dotate cu cele necesare pentru buna funcționare a procesului de învățământ.

erau amenajate localuri pentru grădinițe. În anii construcției socialiste, învățământul preșcolar se dezvoltă continuu; numărul grădinițelor de copii ajunge de la 4 435, în anul școlar 1950/51, la 10 336, în 1970/71, și la 13 255, în 1982/83 (adică de peste 8,5 ori mai mult față de anul școlar 1938/39). Numai în anul 1978 s-au construit grădinițe și cămine de copii cu 11 700 de locuri. De

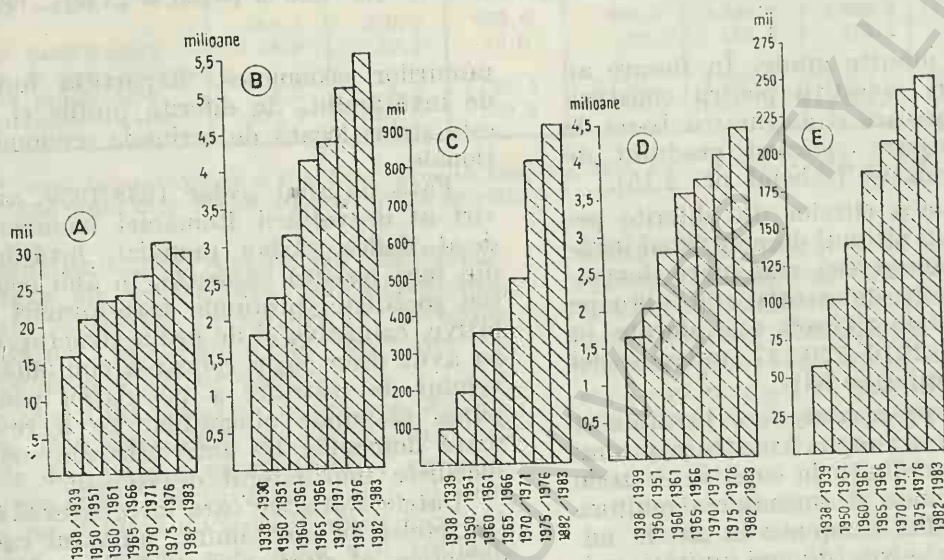

Fig. 2.18. Dezvoltarea învățământului între 1938 și 1983. A, Numărul unităților de învățământ B, Populația școlară. C, Numărul copiilor în grădinițe. D, Numărul elevilor. E, Numărul personalului didactic.

Organizarea învățământului seral și a celui fără frecvență, paralel cu învățământul de zi, asigură nu numai completarea studiilor în rândul personalului muncitor care este încadrat în producție, ci și ridicarea nivelului profesional în domeniile în care lucrează. De asemenea, diversificarea învățământului și crearea a noi profile atât în învățământul liceal, cât și în cel profesional și tehnic dau posibilitatea tuturor tinerilor să se califice în diferite meserii care să le asigure încadrarea imediată în producție, ca muncitori calificați după terminarea cursurilor școlare.

Învățământul preșcolar. În învățământul preșcolar sînt cuprinși în prezent toți copiii din mediile urban și rural de la 3 la 6 ani. În anul școlar 1938/39, în întreaga țară erau numai 1 577 de grădinițe, la care erau înscrși circa 90 800 de copii. Majoritatea grădinițelor erau localizate în mediul urban. În mediul rural numărul lor era foarte redus. Numai în unele sate reședință de comună

asemenea, în perioada 1950—1983 numărul copiilor înscrși în grădinițe a crescut de 4,5 ori. Numărul cadrelor didactice care activează în grădinițe a depășit 34 500, ceea ce înseamnă de peste 19 ori mai mult față de anul 1938/39, când numărul lor era doar de 1 819. În prezent majoritatea copiilor de vîrstă preșcolară de la orașe și sate (80%) sînt înscrși în grădinițe, unde desfășoară activități zilnice sub îndrumarea competentă a personalului didactic. Pînă în 1985 toți preșcolarii vor fi cuprinși în grădinițe de copii.

Învățământul primar și gimnazial. Începe la vîrsta de 6 ani și reprezintă prima treaptă a învățământului școlar din România, obligatorie pentru toți copii. Creșterea mare a numărului de copii de vîrstă școlară în anii construcției socialiste, ca urmare a politicii demografice dusă de statul român, a impus construirea unor unități școlare în multe din centrele rurale ale țării și pregătirea cores-

punzătoare a unui personal didactic, care să asigure cunoștințele necesare, la cel mai înalt nivel, tuturor elevilor cuprinși în această treaptă de învățămînt. Ca urmare, în anul școlar 1982/83 în învățămîntul primar și gimnazial au fost cuprinși 3 140 101 de elevi (14,0% din populația țării) față de numai 1 575 477 în 1938/39. De asemenea, numărul cadrelor didactice a fost de 152 228 de persoane (de 3,8 ori mai mult în comparație cu anul 1938/39, cînd în această treaptă de învățămînt își desfășurau activitatea numai 39 935 de învățători și profesori). În prezent în învățămîntul primar și gimnazial învață aproape 70% din numărul total al elevilor din România și își duc activitatea peste 60% din cadrele didactice, ceea ce demonstrează că această treaptă a învățămîntului reprezintă baza procesului de instruire a tinerețului din țara noastră. Numai în anul 1982 au absolvit învățămîntul gimnazial 504 217 de elevi, de 29 ori mai mulți față de anul 1939.

Învățămîntul liceal. Noile condiții create învățămîntului din România au favorizat cuprinderea în licee a majorității elevilor care termină învățămîntul gimnazial. În trecut numărul elevilor care absolvea liceul era redus. De exemplu, în anul 1938/39 numai 3% din numărul elevilor care urmau diferite școli erau elevi de liceu. În cele 408 de licee care funcționau, în acea perioadă, erau înscriși numai 49 287 de elevi. În continuare iau ființă o serie de licee în multe centre ale țării, numărul lor ajungînd la 981 în anul școlar 1982/83.

Cele mai multe din licee (80,2%) au profil industrial (642 în total) și agroindustrial (145), fiind specializate în pregătirea cadrelor de muncitori calificați pentru toate ramurile economiei naționale. În fiecare județ funcționează licee industriale, dar numărul cel mai mare al lor este localizat în județele în care sînt dezvoltate ramurile industriale de bază ale economiei naționale, sau cele care sînt în plină dezvoltare economică, cum sînt: municipiul București, județele Cluj, Prahova, Timiș, Hunedoara, Brașov, Iași, Mureș etc. În schimb, liceele agroindustriale sînt localizate mai mult în județe de cîmpie, cu un profil predominant agricol: Constanța, Dolj, Teleorman, Olt, Dîmbovița, Arad, Iași, Vaslui etc. Numărul elevilor care urmează cursurile liceale a crescut la 1 205 158 în 1982/83 (de 24,4 ori mai mult față de 1938/39). Elevii de liceu reprezintă 26,9% din cei peste 4 487 200 de elevi care sînt înscriși în diferite

trepte de învățămînt (în 1938 numai 3%). De asemenea, numărul personalului didactic a depășit 47 000 persoane (în 1938/39 erau numai 10 371). Această creștere se datorește faptului că învățămîntul a devenit gratuit, și-a dezvoltat o puternică bază materială, iar profilul liceelor s-a diversificat, învățămîntul liceal asigurînd pregătirea de cadre în cele mai variate domenii de activitate.

Majoritatea liceelor cu profil industrial au specificul strins legat de dezvoltarea economică a regiunii unde sînt localizate. Pe lângă acestea, în multe centre funcționează licee cu profil agricol, zootehnic, silvic, de construcții etc. Toate aceste licee asigură elevilor o calificare, dîndu-le posibilitatea ca imediat după absolvire să se încadreze în producție sau să urmeze cursurile unui institut de învățămînt superior.

În fiecare an a crescut continuu numărul elevilor care a absolvit cursurile liceelor de diferite profile. Numai în anul 1982 au terminat liceul peste 167 900 elevi (față de 7 176 în 1938/39), din care 77,5% licee industriale și agroindustriale. Pe lângă învățămîntul liceal, a fost organizat învățămîntul profesional și învățămîntul tehnic, cu școli de diferite profile care funcționează, îndeosebi, pe lângă marile unități industriale. În școlile profesionale (în număr de 567 în 1982/83) și în școlile tehnice (274 în total) au fost înscriși în anul școlar 1982/1983 peste 142 000 de elevi.

În prezent, un număr tot mai mare de muncitori se califică în fiecare an fie prin una din formele de învățămînt, fie prin cursuri de calificare de scurtă durată. Tot tinerețului de vîrstă școlară este cuprins, sub o anumită formă, într-o unitate de învățămînt. S-a ajuns astfel ca în anul 1982 peste 25% din populația țării să o reprezinte populația școlară, în comparație cu 13,8% în anul 1938/39. Ca urmare în fiecare an intră în producție un număr tot mai mare de muncitori calificați. De exemplu, numai în anul 1979 au fost angajați să lucreze în diferite ramuri ale economiei naționale circa 366 000 de muncitori calificați. Se prevede ca în actualul cincinal, ponderea personalului muncitor calificat să crească continuu, ajungînd în 1985 la circa 90,0% din totalul personalului.

Învățămîntul superior. Dezvoltarea puternică a vieții social-economice după anul 1950 a impus creșterea numărului de cadre cu

pregătire superioară în toate domeniile de activitate. Pentru a face față acestor cerințe a fost nevoie de noi institute de învățământ superior și facultăți, care pregătesc specialiști de cea mai înaltă calificare pentru ramurile de bază ale economiei naționale. S-au înființat astfel noi unități de învățământ superior, de diferite profile, atât în vechile centre universitare (București, Iași, Cluj-Napoca, Timișoara), cât și în alte 15 orașe (fig. 2.19). Unele institute de învățământ superior de profil au fost înființate în orașe

nează 44 de instituții de învățământ superior cu 134 de facultăți, majoritatea dintre ele cu profil tehnic. În anul de studii 1982/83 au urmat cursurile învățământului superior peste 181 000 de studenți dintre aceștia, circa 16 000 au fost studenți străini (fig. 2.20). Numărul mare al studenților străini dovedește prestigiul pe care îl are învățământul superior din România pe plan internațional. Cadrele didactice din învățământul superior, al căror număr a ajuns aproape la 14 000 de persoane (față de numai 2 194 în

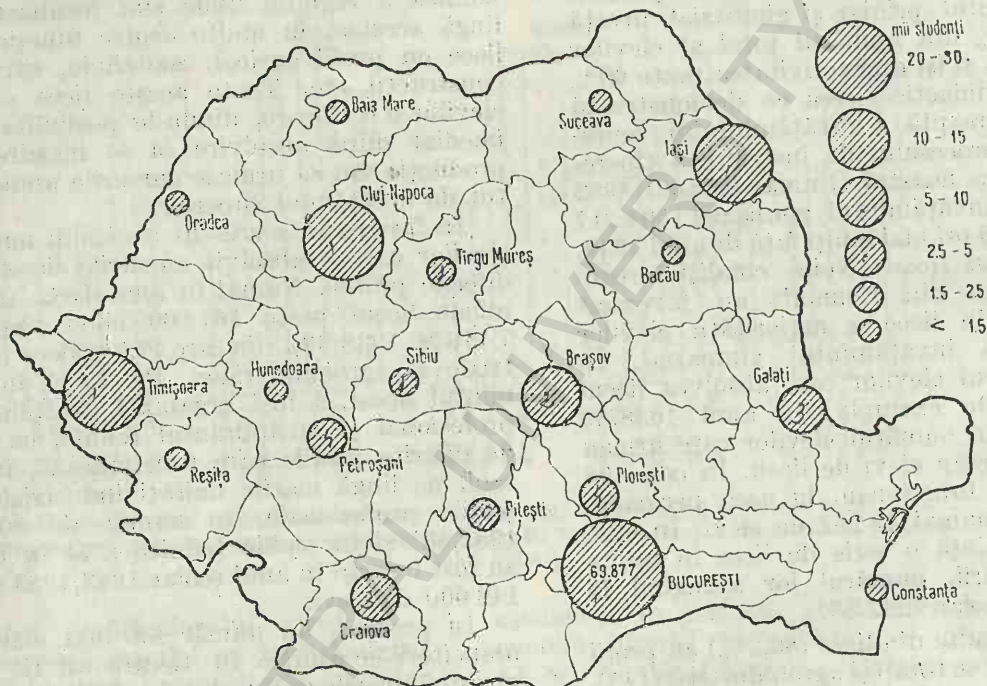

Fig. 2.19. Centrele de învățământ superior (1982/1983).

din zonele cu producție specializată, cum sînt: Institutul de mine la Petroșani, Institutul de petrol și gaze la Ploiești, Institutul de marină „Mircea cel Bătrîn” la Constanța etc. Astfel, atât studenții, cât și cadrele didactice vin în contact direct cu problemele pe care le ridică procesul de producție în cadrul ramurilor economice pentru care se specializează. Tot din aceste motive unele secții ale diferitelor institute funcționează pe lângă marile combinate industriale, ca de exemplu, la Reșița, Hunedoara, Baia Mare etc.

În cadrul celor 19 centre în care este organizat învățământul superior¹ funcțio-

¹ București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați, Târgu Mureș, Petroșani, Constanța, Pitești, Baia Mare, Bacău, Oradea, Suceava, Ploiești, Sibiu, Hunedoara, Reșița.

anul 1938/39) împletește armonios munca didactică cu munca de cercetare științifică.

În fiecare an absolvă cursurile institutelor de învățământ superior un număr tot mai mare de studenți, care sînt încadrați în producție ca ingineri, medici, profesori, arhitecți, economiști etc. La sfîrșitul anului de învățământ 1938/39, numărul absolvenților din învățământul superior a fost de 5 152, în 1960/61 de 10 296, în 1970/71 de 28 840, iar în 1980/1981 s-a ajuns la 38 615, adică de 7,4 ori mai mare decît în 1938/39.

Un număr însemnat de absolvenți ai învățământului superior lucrează în domeniul cercetării, care a luat o amploare deosebită în anii construcției socialiste, cînd întreaga dezvoltare economică se bazează mai

mult pe valorificarea integrală a resurselor naturale interne, realizată cu mijloace și tehnologie proprii. În actualul cincinal s-au făcut și se fac importante investiții pentru dezvoltarea cercetării științifice; numai pen-

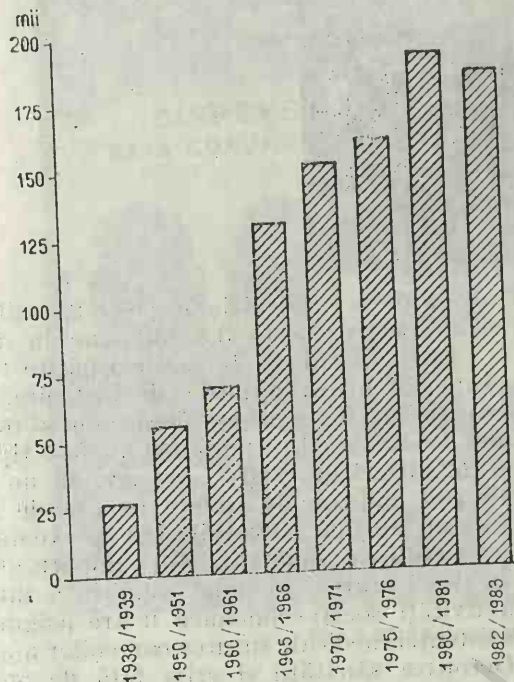

Fig. 2.20. Numărul de studenți între 1938 și 1983.

tru anul 1984 sînt prevăzuți pentru finanțarea cercetării științifice, dezvoltării tehnologice și introducerii progresului tehnic peste 2,1 miliarde lei, care va contribui la valorificarea superioară a materiilor prime, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al producției, creșterea mai rapidă a productivității muncii, a eficienței generale a producției. În anul 1938 erau numai 5 000 de cercetători, iar în prezent lucrează în sistemul de cercetare și inginerie tehnologică peste 226 000 de specialiști din diferite domenii de activitate.

Asigurarea învățămîntului gratuit, atribuirea de burse, posibilitatea de a lua masa la cantine și a locui în cămine au făcut ca un număr tot mai mare din absolvenții de liceu să urmeze cursurile institutelor de învățămînt superior pentru a deveni cadre specializate în toate ramurile de activitate. Schimbările intervenite în structura învățămîntului din România, în anii construcției socia-

liste, au dus la perfecționarea procesului de învățămînt, la legarea acestuia tot mai mult de cercetare și producție, la ridicarea continuă a nivelului de instruire a populației.

În actualul cincinal se dezvoltă în continuare baza materială a învățămîntului. Cheltuielile pentru învățămînt vor crește cu 36% față de cincinalul 1976—1980.

Cultura și arta. Un rol deosebit în procesul de instruire a populației, alături de învățămînt, îl au casele de cultură, căminele culturale, bibliotecile, cinematografele, teatrele și instituțiile muzeale, emisiunile de radio și televiziune presa și editurile, prin tot ceea ce realizează în domeniile lor de activitate. În România există în prezent 276 de case de cultură ale consiliilor populare, sindicatelor, organizațiilor de tineret și studenților și 7 954 de cămine culturale, unde se duce o muncă susținută pentru ridicarea nivelului cultural, științific și social-politic al populației de la sate și orașe (fig. 2.21).

Bibliotecile, organizate atît la orașe, cît și la sate, în școli, uzine, în cadrul consiliilor populare, al caselor de cultură, la căminele culturale etc., au devenit, în anii construcției socialiste, instituții de cultură pentru toate generațiile de oameni ai muncii. Cele 20 614 de biblioteci, cu 167 718 000 de exemplare de cărți sînt tot mai mult căutate de public, dornic să-și îmbogățească nivelul de instruire. În anul 1982 au fost prezenți în biblioteci 8 191 000 de cititori.

Cinematografele și instalațiile cinematografice, al căror număr se ridică la 5 665 sînt amplasate nu numai la orașe, ci și la sate, fiind un puternic mijloc de instruire și de educare al populației. Ca urmare, numărul spectatorilor a fost într-o continuă creștere. Cele peste 1 867 000 de spectacole cinematografice prezentate în anul 1982 au fost vizionate de 217 494 000 de spectatori.

De asemenea, teatrele și instituțiile muzicale, ca și cinematografele contribuie la ridicarea nivelului de instruire a populației prin piesele, spectacolele de operă, cîntecele și dansurile, concertele pe care le prezintă, multe din ele creații populare sau inspirate din viața poporului român. Spectacolele prezentate și turneele organizate în diferite locuri din țară, în întreprinderi, în centrele muncitorești și la căminele culturale din multe sate s-au bucurat întotdeauna de un interes deosebit din partea publicului, al cărui număr s-a ridicat în anul 1982 la 15 782 000 de spectatori.

Fig. 2.21. Casa de cultură a sindicatelor din Galați.

În toate reședințele de județ și în alte localități ale țării funcționează 465 de muzee cu profil istoric, de științe ale naturii, de etnografie, de artă, muzee memoriale etc., care prin exponatele lor, ce reflectă evoluția vieții pe teritoriul țării, istoria poporului român, ocupațiile lui, arhitectura, arta, obiceiurile etc., dau posibilitatea oamenilor muncii, care le vizitează într-un număr din ce în ce mai mare, să cunoască întreaga dezvoltare social-economică și culturală a României, de la primele începuturi ale vieții pe aceste meleaguri și pînă în prezent. Sint renumite, prin exponatele pe care le prezintă: Muzeul de istorie a României, Muzeul de istorie a Partidului Comunist Român, a mișcării revoluționare și democratice din România, Muzeul de științe naturale „Grigore Antipa”, Muzeul satului și de artă populară, toate localizate în București, Muzeul Brukenthal și Muzeul tehnicii populare din Sibiu, Muzeul Banatului din Timișoara, Muzeul etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca, Muzeul de istorie a Moldovei din Iași, Muzeul Olteniei din Craiova, Muzeul național de istorie și arheologie a Dobrogei din Constanța, Muzeul „Porțile de Fier” de la Drobeta-Turnu Severin, Muzeul pomiculturii și viticulturii de la Golești (județul Argeș) etc. În anul 1982 cele 465 de muzee ale țării au fost vizitate de 15 300 000 de persoane.

Radioul și televiziunea au devenit, în ultimul timp, cele mai eficiente mijloace de educare și instruire a populației, prin varietatea și complexitatea emisiunilor pe care le prezintă. Numărul stațiilor de radio-emisie a ajuns, în 1982, la 110 (față de 2 în 1938), iar al celor de televiziune la 370 (în 1960 numai 6). Au crescut continuu și abonamen-

tele la radio și televiziune (peste 2,5 milioane și, respectiv, peste 3,8 milioane în 1982).

Presa, cărțile și broșurile tipărite reprezintă tot atâtea mijloace de instruire, educare și informare pentru fiecare om al muncii din România. În anul 1982 au fost tipărite 6 762 titluri de cărți și broșuri, cu un tiraj de 79,7 milioane de exemplare și 60 de ziare, într-un tiraj de 1 132 milioane de exemplare.

Oerotirea sănătății. Un important rol în desfășurarea, în bune condiții, a întregii activități social-economice îl are asigurarea asistenței medicale tuturor oamenilor muncii. Oerotirea sănătății și grija față de om au constituit preocupări permanente ale statului socialist, care s-au concretizat prin reorganizarea rețelei sanitare, asigurarea asistenței medicale gratuite și pregătirea unui număr tot mai mare de medici și cadre sanitare, medii și auxiliare, care să satisfacă cerințele întregii populații. În multe comune și chiar sate, lipsite în trecut de asistență sanitară, au fost construite unități cu profil sanitar corespunzător pentru asigurarea asistenței medicale. Toate comunele din țară au în prezent cel puțin un dispensar, unde lucrează unul sau doi medici și personal ajutător cu pregătire medicală (fig. 2.22). De asemenea, marile întreprinderi au propriile unități sanitare.

O comparație între ce a existat în România în privința asistenței sociale înainte de 1950 și ceea ce s-a realizat după această dată, pînă în prezent, arată marele salt care s-a făcut, cantitativ și calitativ, atît în ceea ce privește numărul personalului medical și al unităților sanitare, cît și al repartiției lor în teritoriu. S-a organizat și dezvoltat pe noi baze învățămîntul medical și au luat

Fig. 2.22. Dispensarul și baia din comuna Lerești (județul Argeș).

ființă noi institute de învățământ superior la Tîrgu Mureș și Craiova. Capacitatea vechilor institute medicale de la București, Iași, Cluj-Napoca și Timișoara a fost mărită, dînd astfel posibilitatea unui număr tot mai mare de tineri să se pregătească pentru profesia de medic. În anul de învățămînt 1982/1983 funcționau în țară 13 facultăți de medicină umană, în care sînt înserși 20 765 de studenți (de aproape 3 ori mai mult față de anul universitar 1960/61). Numai în perioada 1975—1981 au absolvit facultățile de medicină umană și au fost încadrați ca medici în unitățile sanitare de pe tot cuprinsul țării 14 937 de specialiști. S-au înființat licee sanitare în diferite centre ale țării pentru pregătirea cadrelor medii sanitare și a cadrelor auxiliare. Au fost construite, în toate centrele județene și în alte mari orașe, noi spitale, iar capacitatea vechilor unități sanitare a fost mult mărită, astfel că în prezent fiecare județ este capabil să asigure pe plan local întreaga asistență medicală. În fiecare an s-au investit mari sume pentru construcții de unități sanitare și asigurarea bazei

materiale, necesare ocrotirii sănătății și asistenței sociale. Astfel, în anul 1950, aceste investiții s-au ridicat la 151 milioane lei, în 1960 la 393 milioane lei, în 1970 la 1 143 milioane lei, iar în 1982 la 1 286 milioane lei¹. Totalul investițiilor din perioada 1950—1982, în acest sector de activitate, a fost de 22 910 milioane lei. Așa se explică ridicarea, în acest interval de timp, a unor importante unități sanitare nu numai la orașe, ci și în multe centre rurale ale țării.

Creșterea numărului de paturi în unitățile de asistență medicală și a personalului sanitar din 1938 și pînă în prezent arată puternica dezvoltare a ocrotirii sănătății și asistenței sociale în anii construcției socialiste (tabelul nr. 2.17).

Din analiza datelor cuprinse în tabelul nr. 2.17 se constată că din 1938 pînă în 1982 numărul paturilor de asistență medicală a sporit de peste 6 ori. Baza materială a fost lărgită mult, îndeosebi după anul 1960, cu

¹ Sînt cuprinse și investițiile pentru cultură fizică.

Tabelul nr. 2.17

Ocroțirea sănătății și asistența socială*

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Total paturi de asistență medicală din care :	33 763	69 221	133 850	168 115	208 213	210 088
— în spitale	30 812	53 889	104 422	142 245	194 845	198 045
Paturi de asistență medicală la 1 000 locuitori	2,2	4,2	7,3	8,3	9,4	9,3
Total paturi de asistență profilactică din care în :	1 575	13 140	37 647	41 567	57 456	58 771
— preventorii	205	580	4 749	4 951	2 461	2 136
— stațiuni balneoclimatice	450	10 660	29 005	30 174	42 720	41 139
Paturi de asistență profilactică la 1 000 locuitori	0,1	0,8	2,0	2,1	2,6	2,6
Medici	8 234	15 583	24 984	29 959	39 791	44 030
Personal mediu sanitar	11 360	35 780	60 648	100 840	132 912	134 269
Numărul internaților în spitale (mii)	376	1 215	2 417	3 794	5 103	5 087
Farmacii	**	1 289	1 726	1 744	1 857	1 881
Creșe	9	292	306	430	902	920
Locuri în creșe	**	5 217	12 807	30 121	92 632	93 892

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 645, 646, 647 și 1983, p. 303—305.

** Nu dispunem de date

noi unități sanitare (spitale, policlinici, dispensare), în multe centre ale țării. S-au construit mari spitale cu profil general și spitale de specialitate în : București, Iași, Cluj-Napoca, Craiova, Timișoara, Constanța, Galați, Oradea, Brașov și în noile centre industriale și reședințe județene Buzău, Alexandria, Slatina, Miercurea Ciuc, Tîrgu Jiu, Rîmnicu Vilcea, Baia Mare, Vaslui etc. (fig. 2.23). În mediul rural au fost organizate o serie de spitale care funcționează în peste 80 de centre din diferite regiuni ale țării, cu un total de circa 25 000 de paturi. Cele mai multe spitale localizate în centre rurale sînt în județe cu un număr mai redus de orașe și în cele în care s-au dezvoltat importante centre muncitorești, ca urmare a valorificării resurselor locale. Dintre centrele rurale unde funcționează spitale cu secții de diferite profile cităm : Ghioroc și Săvișin (jud. Arad), Mozăceni și Ștefănești (jud. Botoșani), Podul Turcului și Parincea (jud. Bacău), Bratea și Tinea (jud. Bihor), Lechința și Teaca (jud. Bistrița-Năsăud), Viziru, Ianca, Urleasca (jud. Brăila), Pătirlagele, Pogoanele și Nehoiu (jud. Buzău), Topleş, Bozovici, Mehădia (jud. Caraș-Severin), Cojoena, Măguri-Răcătau (jud. Cluj), Bivolari, Podu Iloaiei, Răducăneni, Mirecești (jud. Iași), Brabova, Teslui, Melinești, Ple-

nița, Poiana Mare, Bechet, Cetate (jud. Dolj) etc. (fig. 2.24).

Construirea marilor spitale cu capacitate sporită de locuri a făcut ca numărul de paturi la 1 000 de locuitori să crească de la 2,2 în 1938 la 4,2 în 1950, la 7,3 în 1960, la 8,3 în 1970 și la 9,3 în 1982, situînd România, din acest punct de vedere, printre țările dezvoltate (fig. 2.25). O deosebită atenție a fost dată menținerii la nivel ridicat a natalității populației și ocrotirii mamei și copilului. Au fost construite numeroase creșe, din care multe pe lângă marile întreprinderi, unde copiii sînt crescuți sub o atentă supraveghere medicală. Din cele 902 creșe existente în 1980 (față de 145 în 1948 și 9 în 1938), aproape 230 funcționau pe lângă principalele întreprinderi industriale de pe tot cuprinsul țării. Numărul locurilor în creșe ajunsese, în 1982, la aproape 94 000. În 1950 creșele nu aveau decît 5 200 de locuri și erau organizate numai în marile orașe.

Un rol deosebit în menținerea și refacerea sănătății populației îl au unitățile de asistență profilactică, sanatoriile, preventoriile și stațiunile balneoclimatice pentru tratament și odihnă, care au peste 58 000 de paturi (2.26).

Numărul cadrelor sanitare — medicii și personalul mediu pregătiți în institutele de învățămînt superior medical și liceele sani-

Fig. 2.23. Spitalul clinic din Craiova.

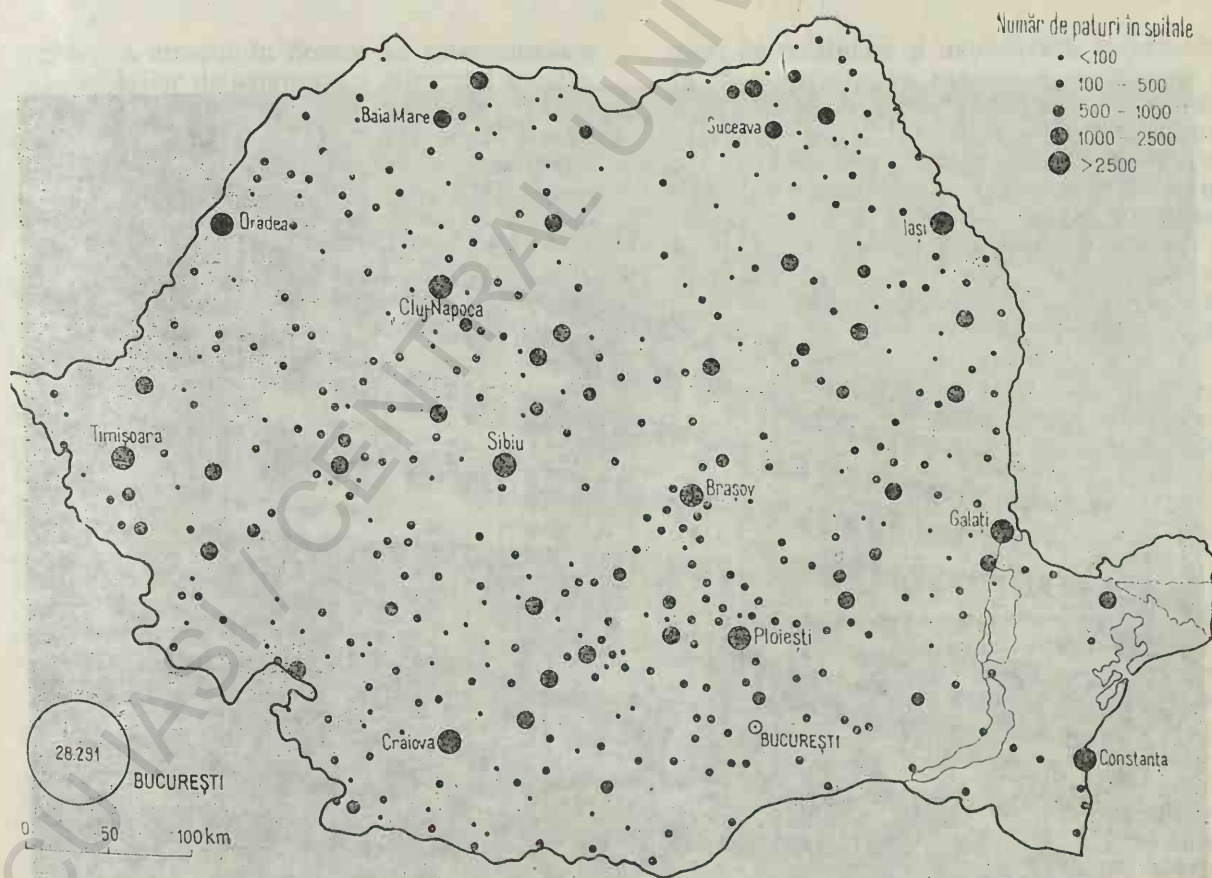
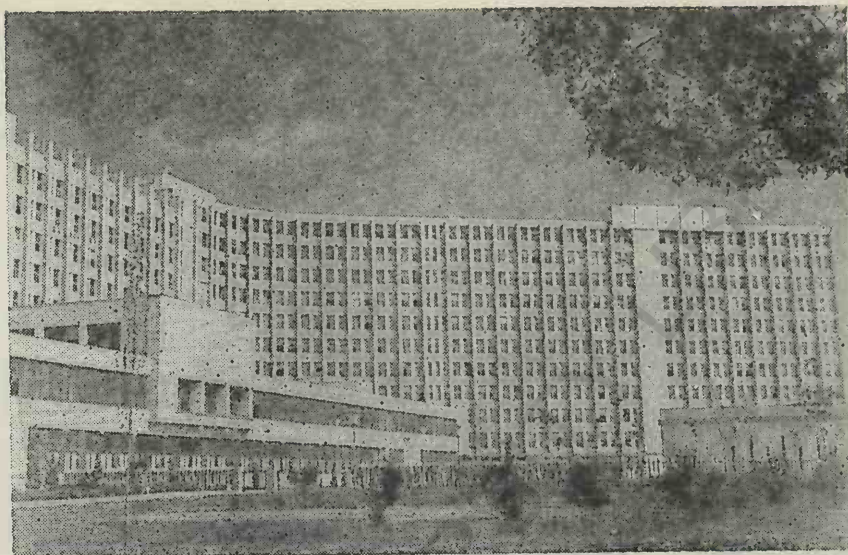

Fig. 2.24. Repartiția teritorială a spitalelor.

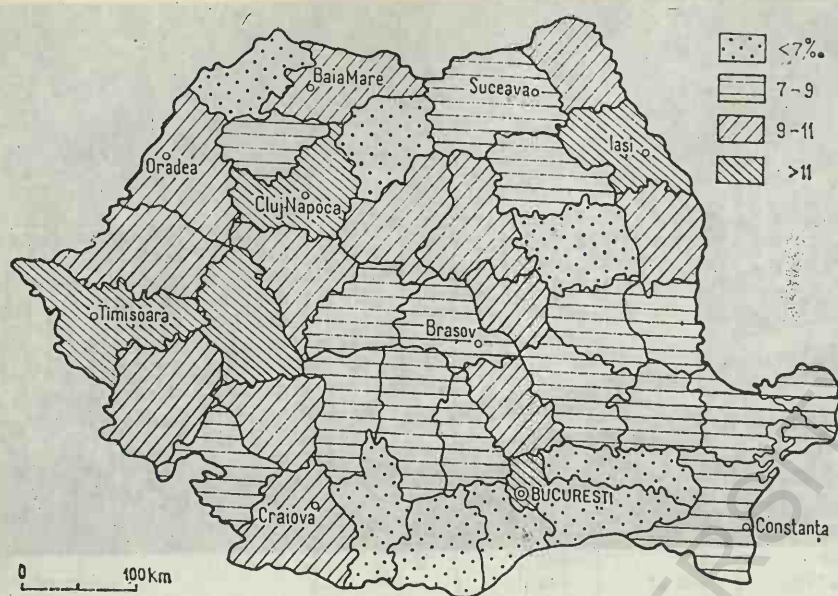
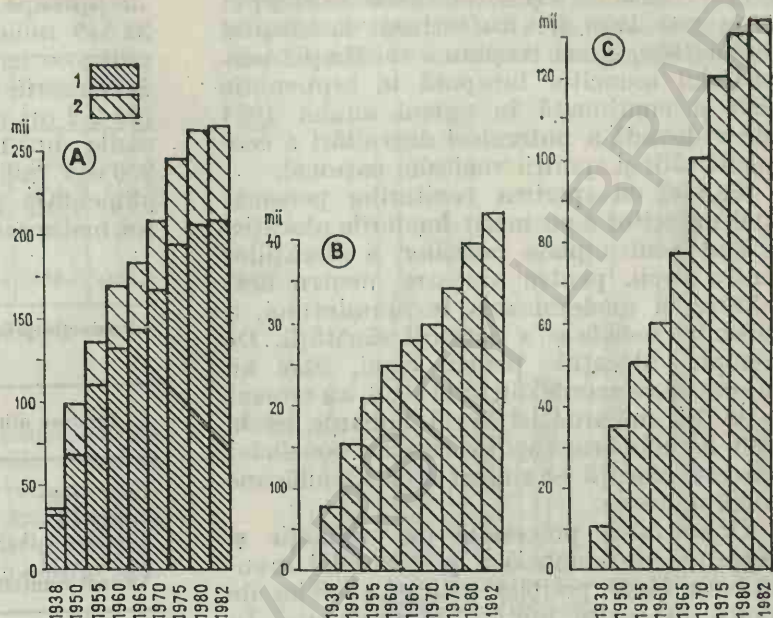

Fig. 2.25. Paturi de asistență medicală (la 1 000 de locuitori).

Fig. 2.26. Sanatoriul bălnear din Mangalia.

Fig. 2.27. Dezvoltarea asistenței medicale între 1938 și 1982; A, Paturi de asistență medicală și profilactică; 1, medicală; 2, profilactică. B, Medicală. C, Personal mediu sanitar.

tare — a crescut în fiecare an corespunzător necesităților de asigurare a asistenței sociale, atât în centrele urbane, cât și în cele rurale ale țării. Dacă în 1938 activau ca medici numai 8 234 de persoane, majoritatea dintre ei ducându-și activitatea în unitățile sanitare din marile orașe, în prezent există peste 44 000 de medici, mulți dintre ei încadrați în spitalele și dispensarele localizate în centrele rurale sau în unitățile sanitare din întreprinderi, pentru a asigura asistența medicală la locul de muncă. Alături de medici lucrează un numeros personal sanitar mediu, care se cifrează la peste 134 000 de persoane (fig. 2.27). În medie, în prezent, la un medic revin 511 de locuitori, de 3,7 ori mai puțin decât în 1938, când această medie depășea 1 740 de persoane. Astfel, se explică faptul că, în prezent, în România o serie de boli au dispărut, a scăzut numărul bolnavilor cronici, iar durata medie a vieții a ajuns la 70 de ani. Capacitatea profesională a personalului medical este recunoscută pe plan mondial, medici români fiind chemați să profeseze în numeroase țări ale lumii.

Nivelul de trai. Dezvoltarea industrial-agrară a României în anii construcției socialiste, prin ridicarea unor puternice unități industriale, modernizarea și extinderea celor existente, valorificarea prin mijloace proprii a resurselor naturale, apariția unor noi ra-

muri de producție și modificările intervenite în viața satelor ca urmare a socializării și cooperativizării agriculturii au dus la schimbări importante în structura populației ocupate și la creșterea însemnată a numărului de locuri de muncă. S-au creat condițiile ca un număr tot mai mare de oameni ai muncii să lucreze în sfera producției materiale și îndeosebi în diferite ramuri industriale, de unde au realizat mari venituri, care le-au dat posibilitatea să-și ridice permanent nivelul de viață.

Realizările obținute an de an în economia socialistă a României au dus la creșterea venitului național, care reprezintă unica sursă de sporire a bunăstării populației. Venitul național a sporit în perioada 1951—1982 de 15 ori, adică cu un ritm mediu anual de 8,9%. În anul 1982, venitul național pe locuitor a fost de 11 ori mai mare față de 1950. Creșterea continuă a venitului național a făcut posibilă mărirea retribuției bănești a întregului personal muncitor. Astfel, retribuția medie netă a personalului muncitor obținută din fondul de retribuire a muncii a crescut din 1950 până în 1980 de aproape 7 ori. În anul 1978 retribuția personalului muncitor a fost mai mare față de anul 1975 cu 26,0%, iar în 1980 a sporit cu 40,3% față de același an, datorită îndeosebi majorărilor retribuției care s-au făcut în perioada iulie

1977 — iunie 1978 și a celor care au început în august 1979 și s-au încheiat la sfârșitul anului 1980. Noua creștere a retribuiției personalului muncitor începută în septembrie 1983 și continuată în cursul anului 1984 este o dovadă a puternicei dezvoltări a economiei țării și sporirii venitului național.

Paralel cu sporirea veniturilor personalului muncitor s-au mărit fondurile alocației de stat pentru plata pensiilor, a alocațiilor pentru copii, pentru ajutoare, pentru dezvoltarea și modernizarea învățământului, a asistenței sociale și a ocrotirii sănătății. De exemplu, alocațiile pentru copii, care au început să se acorde din anul 1956, au crescut de la 1,4 miliarde lei la 11 miliarde lei în 1980, iar numărul copiilor care au beneficiat de aceste alocații s-a ridicat de la 1,2 milioane la 4,6 milioane.

Organizarea procesului de producție și pregătirea profesională a personalului muncitor au făcut posibilă reducerea orelor de muncă în multe unități de producție. În anul 1978, când s-a trecut la reducerea săptămânii de lucru, au beneficiat de acest avantaj peste 1 370 000 de muncitori. Această măsură, adoptată de organele superioare de partid și de stat, s-a generalizat în actualul cincinal pe întreaga economie națională.

Îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă s-a realizat și prin luarea unor măsuri de protecție și asigurare a muncii pentru ca personalul muncitor să-și poată îndeplini la timp și la un nivel superior planul de producție. În acest scop, de exemplu, numai în anul 1978 s-au cheltuit circa 2 miliarde lei.

Dezvoltarea economică a țării și creșterea venitului național au dat posibilitate populației să realizeze venituri din ce în ce mai mari, care au dus la îmbunătățirea substanțială a consumului de produse alimentare și la ridicarea gradului de confort al tuturor cetățenilor țării. Industria și agricultura — dezvoltate pe baze noi socialiste, dotate cu mașini și unelte cu un grad înalt de tehnicitate și deservite de un mare număr de personal muncitor cu calificare superioară — au pus la dispoziția populației, prin comerțul de stat și comerțul cooperatist, tot mai multe și mai diversificate produse alimentare și nealimentare. Desfacerea volumului de mărfuri, ca urmare a creșterii posibilităților de cumpărare a populației, a sporit continuu. Volumul vânzărilor de mărfuri s-a ridicat de la 9 915 milioane lei în 1948, la 13 650 milioane lei în 1950. Până în 1960 a crescut

de aproape 3 ori față de 1950, ajungând la 34 849 milioane lei, iar în 1970 la 93 677 milioane lei. În anul 1980 se înregistrează la vânzările de mărfuri 213 085 milioane lei (de 2,2 ori mai mult în comparație cu realizările din 1970), iar în 1982 se ajunge la 250 952 milioane lei. Cantitatea de produse alimentare pe locuitor a înregistrat valori tot mai mari (tabelul nr. 2.18).

Tabelul nr. 2.18

Producția principalelor produse industriale alimentare pe locuitor *

Produse alimentare	1950	1960	1970	1980
Carne (kg)	9	15	21	45
Lapte (l)	2	7	21	33
Brânzeturi (kg)	1	2	3	5
Zahăr (kg)	5	21	19	23
Uleiuri comestibile (l)	2	6	14	17

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, DCS, p. 200—201.

În anul 1980 s-au desfășurat prin unitățile comerțului socialist 699,4 mii tone de carne și preparate din carne, ceea ce înseamnă 164% mai mult față de 1975, 203,9 mii tone ulei comestibil, adică cu 135,3% mai mult față de 1975, zahăr cu 130,8% în plus, legume proaspete cu 119,2% mai mult etc.

Paralel cu creșterea produselor alimentare a sporit și desfacerea de produse nealimentare și bunuri de folosință îndelungată. De exemplu, producția de țesături a crescut de la 12 m² pe locuitor în 1950, la 30 m² în 1970 și 52 m² în 1980, iar la încălțăminte aceasta s-a ridicat de la 1 pereche în 1950 la 3 perechi în 1970 și la 5 perechi în 1980. Desfacerile de țesături și confecții din lână către populație au fost în 1980 cu 158,5% mai mari față de 1970, iar cele de încălțăminte cu 150,2% etc. Un număr tot mai mare de locuitori dispun de aparate de radio, televizoare, frigidere, mașini de spălat rufe, autoturisme etc. (tabelul nr. 2.19).

Cea mai mare creștere a desfacerii de mărfuri de folosință îndelungată s-a înregistrat în cincinalul 1976—1980 datorită măririi substanțiale a retribuiției personalului muncitor. Astfel, desfacerea de frigidere a crescut, în 1980, cu 140,1%, cea de televizoare cu 112,7%, cea de automobile cu 183,5% etc. (față de 1975).

Tabelul nr. 2.19

Vinzările cu amănuntul a unor bunuri de folosință îndelungată (mii bucăți)*

Produsele	1955	1960	1970	1975	1980
Aparate radio	96	158,8	281,5	399,5	499,3
Televizoare	—	25,2	242,9	395,6	445,9
Frigidere	—	7,7	144,0	260,2	361,8
Autoturisme	—	9,2**	25,5	45,5	83,5
Mașini de spălat rufe	—	31,1	109,7	149,3	283,6

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 512—513.

** Anul 1965.

Desfacerea în fiecare an, în cantități din ce în ce mai mari, a produselor alimentare și nealimentare către populație dovedește ridicarea continuă a nivelului ei de trai, care se materializează și prin alte realizări deosebite, ca de exemplu: construcții de locuințe, dotări social-culturale etc.

Noile construcții de locuințe realizate în număr mare atât în mediul urban, cât și în mediul rural au o deosebită importanță pentru îmbunătățirea condițiilor de locuit (fig. 2.28). Acestea au schimbat foarte mult aspectul și fizionomia orașelor și satelor din România. Noile locuințe din mediul urban asigură un confort sporit populației. Au instalații pentru încălzire centrală, apă curentă, canalizare, lumină electrică, instalații cu care au fost dotate și multe din noile construcții din centrele rurale.

Multe din noile locuințe au fost construite de stat și date în folosință populației (cu

chirie). După anul 1965, se construiește cu sprijinul statului un număr mare de locuințe proprietate particulară. În prezent, peste 15 milioane de locuitori din populația țării

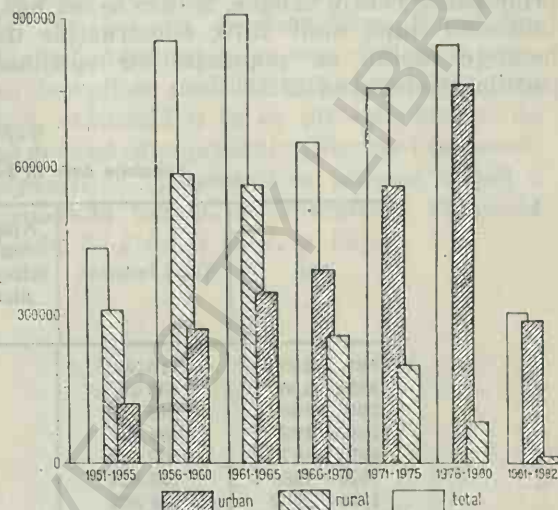

Fig. 2.28. Numărul de locuințe construite în perioada 1951 — 1982.

(circa 2/3) locuințe în case construite în ultimii 30 ani (tabelul nr. 2.20).

Datele statistice analizate pe cele două medii — urban și rural — privind construcțiile de locuințe pun în evidență faptul că pînă în 1965 cele mai multe locuințe s-au construit la sate. După acest an crește numărul locuințelor construite la orașe, unde se înregistrează și un spor deosebit de populație, datorită mișcării migratorii.

Tabelul nr. 2.20

Locuințe date în folosință între anii 1950 și 1982*

Anii	Total locuințe	Apartamente construite din fondul statului, întreprinderilor și ale organizațiilor cooperatiste și obștești	Locuințe construite de populație cu fonduri proprii
1951—1955	433 061	46 355	386 706
1956—1960	860 649	103 812	756 837
1961—1965	905 621	220 118	685 506
1966—1970	647 668	333 177	314 491
1971—1975	751 896	512 507	239 389
1976—1980	840 644	755 343	85 301
1981—1982	322 604	300 616	21 958
TOTAL	4 762 146	2 271 958	2 490 188

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 464, 465 și 1983, p. 214—215.

Între anii 1950 și 1960 au predominat în orașe apartamentele construite de populație cu mijloace proprii. După 1960 statul construiește un număr din ce în ce mai mare de locuințe în toate orașele, dar mai ales în principalele centre urbane, la care se adaugă, îndeosebi după anul 1970, construcțiile de locuințe făcute de populație cu sprijinul statului (tabelul nr. 2.21).

tăți economice din multe centre ale țării, cămine pentru nefamiliști care totalizează 508 344 de locuri. Mulți tineri necăsătoriți, care înainte făceau naveta între locul de muncă și localitatea de domiciliu, locuiesc în aceste cămine care au fost dotate cu tot confortul necesar.

Planurile de sistematizare ale orașelor și satelor, în curs de execuție, și noile cerințe

Tabelul nr. 2.21

Locuințe date în folosință în mediul urban*

Anii	Total locuințe	Apartamente construite din fondurile statului, întreprinderilor și ale organizațiilor cooperatiste și obștești	Locuințe construite de populație cu forțe proprii
1951—1955	116 302	36 853	79 449
1956—1960	269 413	92 789	176 624
1961—1965	348 999	208 753	140 246
1966—1970	386 934	325 453	61 481
1971—1975	562 437	501 822	60 615
1976—1980	755 824	734 581	21 243
1981—1982	295 302	290 379	4 923
TOTAL	2 735 211	2 190 630	544 581

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 464 și 465.

În mediul rural începe să se reducă numărul de locuințe construite de populație, în schimb și la sate se construiesc tot mai multe apartamente de către stat; numărul acestora însă nu întrece pe cel al locuințelor construite de locuitorii satelor (tabelul nr. 2.22).

Pe lângă acestea s-au construit, în perioada 1966—1980, în apropierea marilor uni-

ale populației pentru locuințe necesită alocarea în continuare a mari fonduri pentru construcții de locuințe.

În cincinalul 1981—1985 sînt prevăzute să se construiască 1,1 milioane apartamente din fondurile de investiții ale statului, din care 440 000 vor fi destinate vânzării. Cele mai multe vor fi construite în municipii, orașe și centre muncitorești, al căror număr

Tabelul nr. 2.22

Locuințe date în folosință în mediul rural*

Anii	Total locuințe	Apartamente construite din fondurile statului, întreprinderilor și ale organizațiilor cooperatiste și obștești	Locuințe construite din fondurile populației
1951—1955	316 759	9 502	307 257
1956—1960	591 236	11 023	580 213
1961—1965	556 625	11 365	545 260
1966—1970	260 734	7 724	253 010
1971—1975	189 459	10 685	178 774
1976—1980	84 820	20 762	64 058
1981—1982	27 302	10 267	17 035
TOTAL	2 026 935	81 328	1 945 607

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 464 și 465 și 1983, p. 214—215.

de locuitori este într-o continuă creștere. În toate centrele urbane și în multe centre rurale au fost executate lucrări tehnico-edilitare, s-a extins rețeaua de distribuire a apei, de canalizare, rețeaua de transport în comun și parcul de autovehicule.

Dezvoltarea economică și social-culturală a României din anii construcției socialiste a dat posibilitatea tuturor locuitorilor de la orașe și sate să-și ridice continuu nivelul de trai material și social-cultural. Cheltuielile social-culturale pe locuitor au crescut de la 211 lei în 1950 la circa 3 700 lei în 1982. Peste 70% din populația țării trăiește în locuințe construite după anul 1950. Con-

sumul pe locuitor la o serie de produse a atins nivelul multor țări dezvoltate. Luind în considerare venitul național, nivelul de trai, dezvoltarea învățămîntului, științei, culturii și artei „... putem spune că România a depășit în multe domenii caracteristicile unei țări în curs de dezvoltare. Societatea socialistă românească se caracterizează printr-o dezvoltare multilaterală economică, științifică, culturală și în ce privește nivelul de trai general al poporului” (Nicolae Ceaușescu, *Expunere... prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român 1-2 iunie 1982*, p. 23).

GEOGRAFIA AȘEZĂRILOR UMANE

3.1. Așezările umane — categorii geografice fundamentale

Așezările umane ocupă un loc distinct în politica generală de dezvoltare a României. Ele formează, din ce în ce mai activ, obiectul cercetării științifice și al activității practice concrete. Preocupările actuale asupra așezărilor umane depășesc deja considerabil aspectele administrative, vizînd, în primul rînd, problemele legate de necesitatea făuririi unor localități moderne, pe baza unor criterii de înaltă eficiență, în funcție de condițiile geografice (în sensul mediului natural), istorice, economice și sociale.

În R. S. România, problemele atît de complexe ale așezărilor umane, precum și ale mediului de viață constituie parte integrantă a politicii generale de dezvoltare economică și socială planificată a țării.

În accepțiunea geografică, așezările umane sînt alcătuite din grupări de locuințe și oameni ce își desfășoară activitatea pe un anumit teritoriu, în baza unor realități social-economice, istoricește determinate.

Așezările umane sînt deci rezultatul unui îndelung și dinamic proces de umanizare a spațiului geografic, realizat de comunitățile sociale prin multitudinea activităților care s-au succedat ori s-au suprapus într-o anumită regiune geografică. Factorii naturali (forme de relief, caracteristicile parametrilor climatici, regimul apelor subterane și îndeosebi al celor de suprafață, evoluția proceselor naturale ș.a.) au jucat și joacă în acest proces un rol de seamă intervenind activ în relațiile dintre acțiunea umană și natură.

În accepțiunea și experiența practică geografică românească, așezările umane, într-un sens mai larg habitatul, cuprind astfel totalitatea comunităților umane (orașe și sate, indiferent de mărimea și funcțiile ce le îndeplinesc), precum și complexitatea condițiilor natural-sociale necesare pentru locuință, muncă și echipare tehnică pentru alimentarea cu energie, apă, dotarea cu transporturi, comunicații, salubritate, serviciile necesare pentru învățămînt, cultură, serviciile sociale în general, odihnă și recreere. În afară de acestea, trebuie luate în considerare sistemele de administrație, sistemele juridice și de conducere economică (V. Cucu, 1974, 1981).

Așezările umane presupun așadar un spațiu geografic, respectiv un teritoriu cu o vatră (perimetru construibil) și o populație, ca și cu un loc de muncă (de producție), integrate într-o evoluție ascendentă, de la locuințele solitare cu funcțiuni autarhice, pînă la rețele și sisteme de localități — forme superioare de organizare a comunităților umane în teritoriu. Acest mod de a vedea așezarea umană s-a instituit în geografia românească după o perioadă îndelungată de cercetări și sinteze valoroase. Într-un început studiile au avut mai puțin în vedere complexitatea realităților rural-urbane, insistînd mai mult asupra uneia sau alteia din laturile lor, respectiv vatra, considerată ca suportul unor „veacuri de istorie, de importanță capitală teoretică”, în ceea ce privește trecutul nostru (H. H. Stahl, 1937). Cercetările ulterioare, sprijinite pe o parte din rezultatele unor asemenea studii (V. Mihăilescu, 1926; L. Someșan, 1942; S. Opreanu,

1945), au făcut un salt calitativ în direcția conceptualizării oricărui gen de așezare ca un produs și factor al întregului sau al complexului social-teritorial. Atît coliba și satul, cît și orașul se materializează în spațiul geografic printr-o vatră (perimetru constructibil), printr-un loc de muncă în interiorul sau în afara acestora și printr-o comunitate socială, care le sudează într-un continuu proces de reînnoire în relațiile cu mediul natural și cu progresul general social-economic al țării (S. Mehedinți, 1931; V. Mihăilescu, I. Băcănar, 1966; I. Băcănar, 1966; V. Cucu, I. Băcănar, 1973). Ca realități teritoriale, așezările umane sînt categorii geografice create de om în peisajul umanizat, făcînd parte din ansamblul geografic al țării, în cuprinsul căruia se disting atît ca forme de rezidență, cît și ca centre de producție.

Pe marginea acestor constatări, reținem încă o trăsătură caracteristică tuturor așezărilor umane, anume aceea că ele sînt componente încadrate într-o rețea de localități, dar mai ales în sistemul de localități, în cuprinsul căreia se individualizează și se ierarhizează în raport cu trecutul, modul de a organiza spațiul și capacitatea de a asigura condiții umane de viață.

Cele trei componente de bază ale oricărei așezări — vatră, loc de muncă, populație — au drept factor comun localizarea geografică exprimată prin însușirile potențialului de așezare, respectiv pămîntul pe care s-a organizat vatra și locul de muncă, instituite de către oameni în raport cu celelalte componente natural-sociale, pentru a desfășura mai ușor activitățile productive necesare vieții. Localizarea fixează legăturile cu zone funcționale din perimetrul propriu al așezărilor cunoscute sub denumirea de „țarină”, „moșie” sau, mai simplu, „loc de muncă”. De mult mai mare importanță sînt dimensiunile și atributele poziției geografice ale așezărilor, căci acestea le încadrează în dinamica de ansamblu a teritoriului.

Un factor comun în definirea și diferențierea social-economică a așezărilor îl constituie activitățile productive care au loc în vatră sau mai ales acelea desfășurate extensiv sau intensiv pe teritoriul afectat pentru muncă, în afara acesteia, activități prin care așezarea umană s-a afirmat ca o veritabilă realitate economică.

Într-adevăr, practica geografică demonstrează că elementul hotărîtor în interconexiunea dintre aceste componente care defi-

nese și fac precizarea categoriei de oraș sau sat îl constituie funcția indeplinită de așezare și gradul ei de organizare pe baza căreia așezarea se dezvoltă în sensul satisfacerii problemelor de interes comun ale populației (I. Șandru, 1968).

Reliefînd elementele fundamentale comune tuturor genurilor de așezări umane, fie locuințe cu folosință sezonieră (stîne, odăi, colibe), fie așezări stabile (sate și orașe), rezultă că toate, dar la scări diferite, au o componentă de ordin geografic (teritoriul), una de ordin demografic (populația), de care se leagă cea de-a treia realitate — „vatra”, cu construcțiile rezidențiale sau edilitare. În raport cu menirea lor socială, fiecare tip de așezare s-a ancorat într-o anumită relație cu spațiul, sub raportul localizării și al poziției geografice, după cum fiecare a dobîndit o funcție economică.

Din dubla existență teritorială a așezării decurge deci și dualitatea sa funcțională: prin aglomerarea în vatră a populației și a părților construite, satul se definește ca o așezare, iar prin locul de muncă, situat în mod obișnuit în afara vetrei, organizat în vederea obținerii producției, el ni se înfațișează și ca un centru al producției materiale. „Populația satului, veriga de legătură între aceste componente și sursa de reproducere și preocupare a forței de muncă atribuie, prin intermediul tehnicilor de care dispune, funcția de rezidență vetrei și pe aceea de producție moșiei, sudînd aceste laturi într-un tot unitar. Dubla sa contingență, pe de o parte, cu activități economico-sociale și legile lor, pe de altă parte, cu mediul natural și particularitățile sale, conferă satului caracterul unei sinteze în care se împletește fenomene interesînd deopotrivă pe geograf” și alți specialiști (V. Cucu, I. Băcănar, 1972, p. 80—81).

Amprenta expresivă a teritoriului R. S. România, ca de altfel și în alte țări, menține și astăzi îndeosebi așezarea rurală în toate formele ei de organizare, în ciuda faptului că orașul destructurează în favoarea lui o parte din ce realizase bun și constructiv satul, pe care fenomenul urban îl depopulează. Risipirea satelor, în zonele de altitudine bunăoară, reflectă capacitatea de adaptare rațională a vetrelor la condițiile naturale ale reliefului înalt (munte, deal). Satului îi aparține sistemul de organizare a teritoriului agricol pe mari categorii de cultură cerealică, viticolă, pomicolă în care el a ținut

seama de capacitatea plantelor de a valorifica la maximum aceste terenuri.

Indiferent de modalitățile prin care satul românesc își va remodela structurile rezidențiale și bazele sale productive, el va continua să rămână întins atașat de capacitățile productive ale pământului, lucrat de o comunitate umană relativ închisă, mai omogenă profesional și social, dar cu un aport genetic uman sănătos și indispensabil progresului urban.

Orașul, prin modul său de organizare teritorială, dar mai ales prin funcțiile pe care le îndeplinește, reprezintă forma superioară în evoluția utilizării și esteticii habitatului. El se afirmă ca un sistem economico-geografic bine organizat și distins clar în peisaj, prin componentele sale de bază rezidențial-teritoriale și structural-funcționale. În rețeaua așezărilor omenești orașul acționează ca un polarizator al forței de muncă, al bunurilor și resurselor naturale de pe spații care depășesc de zeci și sute de ori perimetrul sau teritoriul administrativ. Orașul absoarbe surplusul demografic al satelor, pe care le inundă cu valori industriale și culturale, fără a fi în măsură să rezolve echilibrat stabilitatea forței de muncă în teritoriu.

Unii geografi introduc în noțiunea de oraș atât „vatra construită”, cât și acele teritorii care mărginesc partea construită și sînt folosite în scopuri complementare (I. Șandru, 1968). Alții concep orașul drept un „complex teritorial” format dintr-o vatră proprie, în care se întrepătrund rezidența cu spațiile productive și dintr-o arie de convergență înăuntrul căreia au loc relații reciproce între populația orașului și a ariei respective (V. Mihăilescu, C. Herbst, I. Băcănuș, 1963; V. Cucu, 1970). Argumentul este că, oricît de întins ar fi teritoriul intravilan urban, niciodată orașul nu și-ar putea defini rosturile sale de mare aglomerare socială și de mare producător de bunuri neagricole în baza forțelor sale proprii izolate în vatră.

Orașele, așezările de tip urban în general, sînt formațiuni spațiale distincte, caracterizate printr-o densitate sporită de populație, construcții și o poziție aparte în procesul schimburilor de valori în ansamblu și în profil teritorial. Așezările urbane se înscriu în spațiu printr-o multitudine de funcții economice, sociale și politice care, într-un grad sau altul, fac să graviteze în jurul lor un anumit teritoriu. Satul, cu atât mai mult orașul, nu poate fi înțeles dacă este izolat

de spațiul în care se integrează, pe care-l servește, dar de care depinde pentru satisfacerea nevoilor lui. Iată de ce printre definițiile date de geografii români reține atenția opinia lui V. Mihăilescu (1941), care subliniază că orașul, ca element al peisajului este un organism legat de spațiul geografic înăuntrul căruia el îndeplinește o funcție precisă (concentrează, transformă și redistribuie bunurile materiale și spirituale).

Ca și satul, orașul nu poate fi înțeles decît ca un fragment din marele „peisaj” al țării, detașîndu-se în cadrul acestuia prin forțe ce îi sînt proprii, prin fizionomii arhitecturale specifice și prin capacitatea de a reflecta spre exterior o mare putere economică și organizatorică. Orașul este centrul populat cu un înalt grad de concentrare și organizare, care se dezvoltă în anumite condiții de spațiu și timp (V. Cucu, 1970), grație convergenței forțelor productive concentrate pe un spațiu restrîns.

Analiza așezărilor omenești din România, din punctul de vedere al factorilor care generează trăsături comune, ca și al acelor ce determină particularități de ordin morfologic și funcțional, reliefează cîteva proprietăți specifice habitatului, ce se reflectă pregnant în peisajul geografic în ansamblu, în profilul economic al unităților administrativ-teritoriale.

Proprietatea fundamentală a așezărilor umane din România constă în *dinamismul* lor vizibil, în timp și spațiu, cu urmări concrete și imediate în dinamica mereu ascendentă a rețelelor de așezări umane în ansamblu, al sistemelor de localități în mod deosebit al cărei corolar este continua modificare a formelor de a organiza și adapta spațiul locuibil cerințelor sociale mereu altele.

Dinamismul fără precedent al habitatului uman, caracteristic mai ales ultimelor două decenii și cu transformări spectaculoase în mediul urban reliefează o altă proprietate, specifică indeosebi habitatului contemporan, și anume *diversitatea formelor* de locuri în condițiile omogenității, dar chiar și ale eterogenității marilor unități fizico-geografice.

Diversitatea este un indicator extrem de prețios în practica sistematizării teritoriului și localităților chemată să rezolve problemele pe care le ridică habitatele contemporane, pe calea confortului modern. Gradul de diversitate dintr-o zonă sau alta reliefează posibilitățile de dezvoltare a așezărilor umane, readuce mereu în actualitate

condițiile istorice în care s-au format așezările, afirmă trăsăturile specifice locale prin care se individualizează un tip sau altul de așezări.

Diversitatea, dar mai ales complexitatea habitatului uman readuc în conceptele geografiei *reconsiderarea rolului condițiilor naturale în evoluția așezărilor umane*, rurale și urbane.

Condițiile naturale, aparent neschimbătoare, exercită o influență asupra formării și rolului rețelei de așezări. Această influențare diferă de la o etapă la alta de dezvoltare a societății, în funcție de nivelul progresului și dotării tehnice și al relațiilor sociale. Condițiile naturale și mai ales concentrarea resurselor naturale au fost și rămân baza naturală de existență a multor diferențieri teritoriale ale economiei și respectiv ale habitatului. Deosebirile teritoriale nu pot fi însă limitate la particularitățile condițiilor și resurselor naturale deoarece nu prin ele însăși influențează habitatul, ci prin valoarea lor socială; cu alte cuvinte nu forma de relief în sine (relieful dominant), ci activitatea prin care se utilizează economice resursele naturale, formele și tipurile de habitat (risipit, răsfirat, adunat compact).

Influența particularităților locale ale mediului asupra micropoziției habitatului, structurii și construcției lui se exprimă deci prin nivelul de dezvoltare al forțelor de producție.

Prin urmare, gradul de influență al mediului natural asupra habitatului rural, în privința amplasării așezărilor, structurii lor morfologico-funcționale, trebuie evaluat în funcție de o anumită etapă istorică.

Acolo unde nu pot fi întrunite condițiile optime, influența mediului natural se resimte cel mai puternic. În unele cazuri el dictează alegerea locului de amplasare, în alte cazuri, necesită cheltuieli importante pentru depășirea condițiilor nefavorabile.

Una dintre cele mai importante abordări prioritare ale habitatului, atât sub aspect teoretic, metodologic, cât și practic din ultimul deceniu constă în înțelegerea structurii ierarhice a tipurilor de habitat. *Ierarhizarea habitatului rural și urban se materializează prin evidențierea gradului de artificializare, emancipare și restructurare a comunităților sociale, prin diferențierea așezărilor și a zonelor lor de influență* (V. Cucu, 1974).

Ierarhizarea așezărilor implică deci poziția geografică, gradul de dotare și zona de influență a oricărui tip de habitat. O asemenea

viziune impune necesitatea recunoașterii faptului că fiecărui centru îi corespunde în mod obiectiv o întindere bine dimensionată de teren, o zonă de influență, fapt de extremă importanță în aplicarea principiilor auto-gospodăririi și autoaprovizionării teritoriale.

O idee prioritară care domină conceptul contemporan asupra habitatului constă în recunoașterea faptului că așezările umane sînt *sisteme dinamice* în relații de strictă interdependență cu celelalte sisteme și subsisteme ale mediului înconjurător.

Dacă vrem deci să avem așezări umane care să poată subzista transformîndu-se într-un cadru ecologic adecvat, trebuie ca ele să nu depășească capacitatea mediului înconjurător, să fie capabile să furnizeze resurse și să transforme deșeurile care abundă în sistem. În evoluția lor trebuie să evite dimensiunile critice care sînt atinse atunci cînd capacitatea utilă a hinterlandului nu mai poate susține comunitatea. Totodată, trebuie avute în vedere procesele metabolice interne ale așezării însăși, încercînd să desprindem efectele acestor procese asupra calității apei sau a aerului, asupra sănătății populației, apoi efectele (îndeosebi ale formelor de construcție, de utilizări a energiei) asupra variațiilor microclimatice, ale reliefului însuși.

Deosebit de important pentru a ilustra specificul local al așezărilor este cerința de a reliefa efectele caracteristicilor dominante ale zonei sau regiunii, ale ecosistemului în general asupra așezărilor umane situate în interiorul acestora.

Un loc aparte îl ocupă în cadrul modurilor de abordare cunoașterea limitelor sistemelor de susținere, din care sînt „extrase” elemente esențiale, ca aerul, apa, alimentația, combustibilii, articolele manufacturiere necesare a satisface nevoile așezărilor, precum și determinarea capacității de absorbție a deșeurilor de către mediile receptoare locale.

Asemenea situații confirmă pe deplin rolul așezărilor umane în păstrarea echilibrelor naturale și sociale, faptul că geografia trebuie să țină mai mult seama și să demonstreze complexitatea noțiunii însăși de mediu geografic.

Aspectul poate cel mai dificil în strategia ecologiei habitatului uman este de a înțelege și defini noile însușiri ale mediului artificial pe care îl crează așezările urbane și rurale.

La aceasta se adaugă presiunea fără precedent a acestor formațiuni asupra mediului natural. Consecințele unor asemenea presiuni conduc la formarea unor noi tipuri de landsafte în cadrul mediului puternic artificializat, mediu cuprins în mediul nostru înconjurător la nivel global, regional și local. Ecologia habitatului vizează deci în primul rând caracteristicile acestor transformări pe care le resimțim din ce în ce mai puternic, locul lor în mediul înconjurător, interacțiunea lor cu ceilalți factori de mediu.

Conceptul asupra așezărilor umane capătă astfel, dimensiuni fizice și valorice care influențează întreaga arhitectură metodologică a geografiei, orientînd-o atît spre cerințele cercetării fundamentale moderne, cît și spre aplicabilitatea practică imediată.

3.2. Evoluția rețelei de așezări

Perioada predocumentară se caracterizează, din punctul de vedere al factorului demografic, printr-un îndelungat proces de umanizare a naturii în timp, printr-o evoluție, mai mult sau mai puțin lentă a structurilor teritoriale sub forma așezărilor omenești, de la cele mai simple forme din epoca paleolitică, pînă la forme mai complexe, reprezentate de statul medieval românesc din secolele XIII—XIV. Cercetările arheologice și istorice din ultima vreme mai cu seamă au creat posibilitatea urmării evoluției acestor structuri de-a lungul veacurilor, a grupării și ordonării lor într-un anumit spațiu geografic, în funcție de dezvoltarea societății, de progresul continuu al forțelor de producție dintr-o anumită epocă istorică.

Așezări din epocile paleolitică, neolitică și a bronzului. Urmele de cultură materială descoperite la Bugiulești (jud. Vilcea), Baia de Fier (jud. Gorj), Mitoc (jud. Iași), Lapoș (jud. Prahova), Iosășel (jud. Arad), Ohaba Ponor (jud. Hunedoara) și din alte localități atestă activități ale omului pe teritoriul României cu peste un milion și jumătate de ani în urmă, figurînd printre cele mai vechi prezențe ale omului preistoric pe bătrînul nostru continent. Începuturile locuirii omului preistoric, aflat sub puternica influență a mediului geografic, se leagă de locuri adăpostite natural, cum sînt peșteri, promontorii, terase greu accesibile, ostroave. Pe teritoriul țării noastre au fost atestate circa 200 de așezări paleolitice, contemporane

fiind doar cîteva zeci de asemenea locuri de tipul colibelor.

Odată cu dezvoltarea generală a societății omenești, datorită perfecționării uneltelor de producție din piatră și aramă, cu transformările mediului fizico-geografic (modificările care au avut loc în climă, în faună și în floră) s-a trecut la o viață sedentară mai pronunțată, fapt reflectat în numărul așezărilor. Cercetările au pus în evidență numeroase așezări neolitice (peste 2 000 de așezări), compuse din numeroase locuințe de suprafață, solid întemciate. În această perioadă se observă o anumită tendință de ordonare a caselor cu spații libere între ele, prefigurînd ulițele satelor de mai tîrziu.

Mai pregnant se constată aceste locuiri în epoca următoare, cea a bronzului. Numeroasele așezări omenești din această vreme, situate în toate formele de relief ale țării noastre, sînt constituite din locuințe concentrate și îngrijite, făcîndu-și apariția noi structuri teritoriale: fortificațiile realizate în general din pămînt și lemn.

Așezări din epoca traco-geto-dacă. Locuirea teritoriului și gruparea teritorială a așezărilor, exprimînd sinteze etnoculturale pe baza fondului local, înregistrează în epoca fierului, mai cu seamă în cea de-a doua parte a ei, un important pas în continuarea rețelei de așezări omenești pe teritoriul României, etapă marcată de începuturile prelucrării fierului. Expresie a unei noi trepte în evoluția societății, așezările omenești din epoca traco-geto-dacă (circa 900 î.e.n — 106 e.n) devin acum mai numeroase, ele ocupă suprafețe întinse, fapt care reflectă o mult mai activă locuire. Aceste așezări se diferențiază în sate propriu-zise și așezări opidave (acele dave menționate în izvoarele scrise și identificate arheologic: Ziridava, Argedava, Piroboridava etc.). Din interese de apărare, rețeaua așezărilor se consolidează prin apariția cetăților cu caracter militar, cum sînt: Grădiștea Muncelului, Cotnari, Poiana-Tecuci, Popești-Arges. Remarcabila dezvoltare a forțelor de producție, mai cu seamă în secolul II î.e.n, transformările sociale care s-au produs (destrămarea raporturilor gentilice și apariția claselor sociale în principal) au creat condiții favorabile constituirii statului dac centralizat și independent sub Burebista (secolul I î.e.n), lumea geto-dacă fiind astfel pentru prima oară unificată politic.

Astfel, în momentul contactului Imperiului roman cu lumea geto-dacă, rețeaua de

ășezări de pe teritoriul Daciei se caracteriza prin prezența a numeroase ășezări rurale, precum și prin existența unor ășezări cu caracter urban, acele dave menționate în izvoarele scrise ale epocii.

Ășezări din secolele II—VII e.n. Cucerirea Daciei de către romani în urma războaielor din 105—106 n-a însemnat și dispariția rețelei de ășezări omenesti din provincia cucerită, din contră, investigația istorico-arheologică a demonstrat continuitatea vechilor ășezări dacice care au primit un nou impuls prin acceptarea unor elemente ale civilizației romane.

Se accentuează acum mai puternic diferențierea dintre structurile rurale și urbane, se amplifică funcțiile vechilor ășezări proto-urbane și urbane propriu-zise, apar orașe noi. Cele deja existente se afirmă politic și economic, ca Drobeta, Tibiscus, Apulum, Napoca, Potaissa, Porolissum etc., multe dintre acestea dezvoltându-se pe vechi vetre dacice de locuire (dave). Atît în cadrul provinciei romane Dacia, cît și pe teritoriul dacilor liberi se constată, mai mult decît în etapa anterioară, o grupare a ășezărilor în diferite zone geografice, fapt care evidențiază (pe teritoriul dacilor liberi) o tendință de organizare social-politică sub forma obștilor teritoriale și a uniunilor de obști ale populației daco-romane.

Asemenea relații demografice, forme concrete de dăinuire a rețelei de ășezări daco-romane, au fost confirmate de cercetările arheologice ca existînd și după retragerea aureliană din anii 270—275. Ășezările populației autohtone romanizate conservă și duc mai departe forme identice sau asemănătoare de culturi materiale și spirituale, bazîndu-se pe aceeași formă de organizare social-politică — obștea teritorială. Sînt ășezări deschise, nu prea mari ca număr de locuitori (îndeosebi înșirate pe firul văilor, în apropierea bălților), prezente pe întreg spațiul carpato-danubiano-pontic. Un document scris datînd din anul 374 recent pus în valoare, evidențiază existența în zona Buzăului a cîtorva sate aparținînd populației autohtone, precum și un „polis” (ășezare fortificată), avînd ca formă de organizare social-economică obștea sătască cu instituțiile lor centrale — precum adunarea locuitorilor, sfatul adunării — care își exercită atribuțiile lor în raporturile cu noii veniți: vizigoții. Documentul amintit conține și unele detalii privind modul de con-

strucție a locuințelor (case cu grinzi de lemn), mijloace de transport utilizate de săteni etc. (Șt. Olteanu, 1983).

După cum demonstrează cercetările arheologice mai cu seamă, impactul populației migratoare începînd din secolul IV a adus mari prejudicii dezvoltării economice și sociale populației autohtone romanizate, dar el n-a putut schimba amprenta etnoculturală romanică a noului popor în formare: poporul român. Aceleași cercetări au pus în evidență, în continuare, rețeaua de ășezări ale populației autohtone în secolele V—VII, precum și prezența unor urme de locuire ale populațiilor în migrație, care au trecut pe teritoriul României în secolele menționate.

Ășezări din secolele VIII—XIII. În condițiile cristalizării noilor structuri economice și social-politice medievale, începînd din secolul VIII, epocă de oarecare stabilitate și liniște, are loc o sensibilă creștere a populației și a numărului de ășezări omenesti. Au fost identificate pînă în prezent peste 1 000 de ășezări din secolele VIII—XIII (fig. 3.1).

Asemenea ășezări ocupă toate formele de relief ale spațiului românesc, ele fiind de regulă grupate în cîte 20—60 de sate, 10—20 de sate, sau 3—8 sate (Ștefan Olteanu, 1972 a.) Multe din aceste concentrări rurale au fost identificate cu organisme politice de caracter statal de tipul jupanatelor, enezatelor sau țarilor (voievodatelor). Ășezările sătesti de la Dridu (jud. Ialomița), Străulești (lingă București), Comana (jud. Brașov) etc. aveau în vatră cîte 4—6 „cuiburi” de cîte 3—4 case fiecare, dispuse pe ulițe; ele erau în cea mai mare parte nefortificate. Cele fortificate (cu șanț și val de apărare sau din piatră), ca de exemplu Slon (jud. Prahova), Fundu Herții (jud. Botoșani) etc. aveau și funcții de reședințe ale conducătorilor formațiunilor politice menționate. Alături de asemenea structuri, se evidențiază ășezările cu caracter urban, în special cele de pe Dunăre (Dinogetia-Garvăn, Capidava, Licostomo-Periprava, Chilia, Vicina, Păcuilul lui Soare), precum și cele din alte părți: Morisena-Cenad, Dăbica, Mănăstur, Curtea de Argeș, Baia, Cetatea Albă, Milcova.

Dacă la cele amintite pînă aici adăugăm și ășezările monahale și ășezările-porturi (existente în această vreme) avem în față o rețea complexă de ășezări omenesti cu anexe în vatra satului din care nu lipseau

Fig.3.1. Așezări din secolele VIII - XI, evidențiate arheologic.

loturi de livezi cu grădini și chiar semănături.

Precum se știe, în primele secole ale mileniului nostru unele grupări de populații străine (maghiari, germani și alții) s-au așezat pe teritorii locuite de români, legându-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru. Documentele noastre medievale atestă prezența acestor comunități umane mai ales în Transilvania ai căror locuitori, muncind și trăind împreună, au luptat cot la cot cu românii pentru libertate și independență, pentru dreptate socială și o viață mai bună.

Așezări din secolele XIV—XIX. Satele și orașele din perioada documentelor scrise evoluează pe fondul unor epoci de mai multă stabilitate politico-socială. Continua consolidare instituțional-statală, demografică și economică, triadă posibilă din veacul XIV în țările române, creează condiții favorabile unei dezvoltări mai complexe sub multiple aspecte, pentru așezările din toate ținuturile românești. Sint preluate și dezvoltate în organisme rezidențiale noi, viabile, toate sistemele locale străvechi de concentrare a caselor, se modifică treptat și diferențiat întreaga structură teritorială și cu caracter economic din așezările rurale. Se amplifică, concomitent cu dezvoltarea satelor, prin implicarea directă a meșteșugurilor și comerțului, viața urbană, încă la începuturile ei, toate moșteniri venind de la societatea românească, așa cum aceasta reușise să le organizeze până în primele trei secole ale mileniului al doilea. În raport cu factorii politici, demografici și economici, care au stimulat dezvoltarea rețelei de așezări, cu fizionomia sa funcțională, cu gradul de concentrare și extensiune teritorială, în cadrul acestei perioade dintre secolele XIV—XIX se disting: etapa dintre veacurile XIV—XVII și etapa dintre veacurile XVIII—XIX.

Evoluția rețelei de așezări în secolele XIV—XVII. Această etapă, grație avântului forțelor de producție și creșterii populației, integrează și dezvoltă structurile socio-teritoriale anterioare, dar mai ales întregeste imaginea rețelei de așezări cu organisme rurale și urbane noi. Apar acum transformări în bază și suprastructură cu o capacitate unificatoare în măsură să depășească fragmentarea politică temporară a pământurilor compact și statornic populate de același popor. Așa sint statele feudale românești de sine-stătătoare, a căror constituire înăltură vremurile de insecuritate pricinuite de

ultima mare invazie a popoarelor (în anul 1241), consolidează ordinea, apărarea și siguranța așezărilor. Organizate asemănător și sudate prin legături economice reciproc-avantajoase, ele vor acționa ca factor de coeziune și polarizare în evoluția demografică unitară și în organizarea socială, preluând și aceleași, a satelor și orașelor noastre feudale. Se dezvoltă considerabil agricultura și meșteșugurile în parte și comerțul, cu implicații directe în modul de existență al oamenilor și în procesul diferențierii orașelor față de sate și al înfloririi acestora, pe toată perioada dintre veacurile XIV și XIX. Populația, factor de suprastructură esențial în cristalizarea structurilor economico-politice (Șt. Olteanu, 1972 b), era destul de numeroasă, căci înființarea celei de-a doua mitropolii la Turnu Severin era legată și de faptul că pe la 1370 Țara Românească avea „un popor aproape nenumărat” (*Documente privind istoria României veacurile XIII, XIV și XV, B, p. 22*).

Cantitativ, rețeaua așezărilor prezenta încărcări teritoriale diferențiate în peisajele umanizate din marile ținuturi românești, încă din secolul XIV: 3 900 de așezări atestate până către anul 1400 în spațiul locuit de români la nord de Carpați (*Istoria României, II, 1962, p. 243*), 2 500—3 000 de așezări între Carpați și Dunăre (jumătatea secolului XIV), iar în cel de la est de Carpați figurau tot cam 2 500—3 000 de localități, spre sfârșitul secolului XIV (C. C. Giurescu, 1976, p. 191—192).

Așezările omenesti erau, firește, mult mai numeroase, dacă se ține seama că nu toate cite existau în teritoriu au fost incluse în aceste cifre și dacă se are apoi în vedere că multe localități, în cea mai mare parte locuite de români, erau și în Dobrogea, unită cu Țara Românească, în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn. Românii au constituit componenta etnică de bază a așezărilor dintre Dunăre și Marea Neagră și sub dominația turcească, cind coloniștii formau o simplă enclavă în nordul Dobrogei (N. Iorga, 1927, p. 6). Până la sfârșitul acestei etape, respectiv secolul XVII, rețeaua localităților se întregeste cu un număr relativ mare de așezări noi, se dezvoltă și se intensifică altitudinal și pe orizontală în ținuturi până acum ne-locuite. Astfel, dacă până în anul 1350, sint atestate în ținuturile românești de dincolo de Carpați 2 500—2 600 de localități, către anul 1541 sint citate numai în voievodatul

Transilvaniei circa 4 000 de localități (Șt. Pascu, 1979, p. 23). În Banat sînt menționate circa 2 000 de așezări între anii 1301 și 1600 (I. Băcănar, I. Ghercec, 1969, p. 216), iar în Țara Românească actele interne consemnează 3 220 de sate și orașe între anii 1352 și 1625, din care 64% există și astăzi (Ion Donat, 1956, p. 75–95). Ritmuri similare de creștere numerică și de maturizare social-economică au caracterizat evoluția rețelei de așezări, atît în Moldova, care era în veacurile XIV–XV bine populată în Subcarpați și regiunile de podiș, cît și în Dobrogea. În documentul emis în iulie 1428, mănăstirea Bistrița era întărită de Alexandru cel Bun cu 50 de sate în Ținutul Sucevei (Paul Mihailovici, 1933, p. 200–201). O rețea matur încheagată de așezări răzășești se contura în Colinele Tutovei, unde sînt consemnate 91 de localități în prima jumătate a secolului XV și 175 de localități la mijlocul secolului XVI (Pompiliu Poghir, 1972, p. 14, 116). La gurile Dunării, locuite de români în secolul XV cum arată *Cronica din Nürnberg* din 1493 (G. Vălsan, 1927, p. 146) pe o hartă din anul 1636 figurau 30 de așezări, comparativ cu 15 localități redată în Portulanul lui Pietro Vesconti între 1311–1318 pe litoralul românesc și în aria deltei (M. Popescu-Spineni, 1938, p. 73–74, Atlas Dimăncescu, f. 45).

Teritorial, erau masiv populate și posedau așezări numeroase alături de munți, suportul populației autohtone în perioada migrațiilor, dealurile înalte și ariile de depresiune, regiunile de codru din podișuri — toate domenii moșnenești și răzășești și vetre de intensă activitate în evul mediu. Cîmpiile, văile din șesuri, zonele de contact ale marilor cîmpuri cu dealurile, valea Dunării însăși, mai ferite prin păduri și ape de efectul dăunător al invaziilor armate și de ofensivă feudală, cuprindeau în interiorul lor un important număr de sate și orașe. În șesul Banatului, de pildă, sînt atestate pînă în anul 1400 circa 530 de așezări (200 în șesul Mureșului), cele mai multe consemnate în veacul XIV (I. Băcănar, I. Ghercec, 1969, p. 220). Așezările atestate între anii 1351 și 1541 în comitatele de cîmpie Arad și Timiș reprezintă 75% și, respectiv, 82% din totalul localităților pomenite între anii 1075 și 1541 (Șt. Pascu 1979, p. 26). Chiar și în Bărăganul presărat cu tîrle, odăi și hanuri, în secolul XIX, izvoarele interne indică așezări permanente, pînă la 1625

(Ion Donat, 1956, p. 80–81, fig. 1). Studiile și hărțile întocmite pe baza izvoarelor interne demonstrează că toate unitățile geografice ale țărilor române, sudate pe un fond de interese etnoculturale și economice comune, prin legăturile mijlocite de fenomenul transhumanței, dar mai ales de orașele Sibiu, Brașov și Bistrița au fost mai bine populate în veacurile XIV–XVII, decît s-a putut presupune pînă acum. Remarcabilă era prezența așezărilor în preajma orașelor — 41 de sate în jurul orașului București (Ion Donat, 1956, p. 87–89), care le asigurau securitatea, dar le și exploatau.

O bună parte din așezările citate în veacurile XIV–XVII reprezintă o continuare a celor din feudalismul timpuriu (veac. X–XIII) și din epocile mai vechi. Cele mai multe sînt însă rezultatul înmulțirii corespunzătoare binecunoscutului proces străvechi al roirii cu caracter agropastoral, fenomen dominant în mecanismul de formare și înmulțire a satului românesc, dar și în extinderea rețelei de așezări pe seama locurilor odinioară domenii ale pădurii, pășunii și fineții cu care s-a confruntat omul pentru loc de ogor, pășune și vatră de sat. Un loc important în formarea așezărilor și în expansiunea oicumenei capătă de acum colonizările libere, făcute din inițiative personale ale populației, și cele oficiale, inițiate și organizate cu sprijinul statului feudal, pentru a mări forța de muncă și numărul contribuabililor pe domeniile feudale. Alături de transhumanță, roirile și colonizările au acționat ca factori de omogenizare etnică și de unitate spirituală și de limbă. Acest proces permanent a fost susținut puternic de curentul migraționist al „ungurenilor” și „mocanilor” care au plantat la est și sud de Carpați pînă la Dunăre și mare, multe sate întemeiate cu populație de plugari și păstori veniți din ținuturile nord-carpătice în decursul secolelor.

Satele se situau numeric, ca importanță economică și ca factor de continuitate și umanizare a spațiului, pe primul loc în rețeaua așezărilor, formată acum și din numeroase tîrguri și orașe-cetăți și mănăstiri, stîne, odăi, conace etc. Din cele 3 500 de așezări atestate pînă la 1400 în Transilvania, 2 154 erau sate. În Țara Românească, satele reprezentau 3 196 de localități din numărul total de 3 220 de așezări consemnate pînă la 1625 (*Istoria României*, II, 1962, p. 243; Ion Donat, 1956, p. 77).

Avînd o origine străveche comună — dacogeticul „dava”, preluat de „vicus-ul” roman —, alimentate constant de curente demografice orientate dinspre Transilvania spre ținuturile de la est și sud de Carpați pînă la mare, și unite prin legături economice permanente, susținute de domniile române și principii transilvăneni, satele prezintă o evoluție comună în peisaje, fiind pretutindeni purtătoare ale aceluiași mod de a gîndi viața și a organiza spațiul.

Încă de la începutul veacului XIV, în toate ținuturile locuite de români, satele dispuneau de hotare gata constituite, posedau o vatră stabilă, caracterizate morfologic printr-un „sit” mai concret, cu una sau mai multe ulițe, dispuse într-o geometrie variînd de la forme regulate, pătrate, dreptunghiulare și rotunde pînă la cele risipite fără nici o ordine, trăsătură caracteristică satului autohton, necunoscută în satele naționalităților conlocuitoare. Vatra, derivată direct din tradiție, din ocupațiile locuitorilor, din condițiile și potențialul de habitat, era deschisă, cu o întindere nu prea mare, iar la unele — cazul satului Coconi din Cîmpia Română — înconjurată cu șanțuri și valuri de apărare (N. Constantinescu, 1972, p. 66 — 74). În Transilvania existau, în anul 1542, circa 750 de localități fortificate (Șt. Pascu, 1979, p. 307). Încă din veacul XIV se distinge în peisajul românesc ca mod de așezare și de îndesire a caselor în lungul ulițelor, satul risipit autentic românesc, populat de veacuri îndeosebi în zonele montane și subcarpatice, trăind într-o devălmășie absolută în hotarul său silvopastoral, o imensă vatră plină cu case (H. H. Stahl, P. H. Stahl, 1968, p. 41). Se individualiza apoi satul răsfrat, cu o vatră mai adaptată însușirilor pămîntului și activităților economice mai diferențiate (cereale, pomi, viță de vie) în locul de muncă, în care „piața” se constituie ca loc de adunare a sătenilor pentru sfat și destindere (Șt. Pascu, 1980, p. 10—11), specific podișurilor piemonturilor și dealurilor. Sinteză a celor de mai sus, cu o bază agroanimalieră și meșteșugărească mai diversificată, erau satele adunate, caracteristice evident cîmpurilor deschise, fără însă a fi absente din zonele de munte și dealuri, multe „adunate” și „îngrămădite” pe cursuri de apă sau pe ariile de contact ale marilor unități geografice, complementare în resurse și în capacitatea de a da mai multă protecție

muncii și agoniselii procurate prin ea de oamănii satelor.

Mărimea așezărilor rurale — fondată pe statutul politico-social, pe factori economici, demografici și pe condiții de habitat — varia în limitele unităților geografice și ale principalelor individualități istorico-teritoriale. În cazul satelor aservite și de colonizare a intervenit stăpînul feudal, care aducea cît mai mulți săteni desrădăcinați pe moșia sa. Acestea erau de aceea mult mai „adunate” și în majoritate mai mari decît satele libere, organizate pe „delnițe interioare”, cu fiecare neam așezat pe propria sa delniță. (H. H. Stahl, P. H. Stahl, 1968, p. 43—44). Satele din Transilvania aveau în medie 50 de locuitori în veacul XV, săltau la 162 de locuitori în părțile Carașului, dar unele depășeau cu mult mîia de locuitori în sudul Transilvaniei (1 340 de locuitori în satul Codlea, 1 640 de locuitori în satul Toarcia) (Șt. Pascu, 1979, p. 405). În Moldova și Țara Românească, așezările rurale fie aservite, fie moșnenești sau răzășești, cuprindeau în medie circa 20 de gospodării, respectiv 100 de locuitori în veacurile XIV—XV (C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, 1971, p. 244). Existau însă și așezări rurale, ca Greaca și Prundu, sate situate pe baltă, cu circa 213 locuitori în veacul XVI (Constantin Rezacievici, 1970, p. 476) în timp ce Dăieni, populat de valahi pe malul dobrogean al Dunării, poseda pe la 1651 un număr de 2 000 de case (M. Guboglu, 1962).

Orașele prezente acum în țările române pareurg o etapă de prosperitate, întreruptă de mici intervale de temporizare, și dobîndesc atribuții economice și social-culturale care contribuie la maturizarea și creșterea interdependenței și coeziunii rețelei de așezări. În această etapă, procesul adîncirii diviziunii sociale a muncii și al diferențierii orașelor de sate se intensifică, iar prin număr și ramuri economice de bază (meșteșugurile și comerțul) — orașele feudalismului dezvoltat — consolidează puterea economică și politică a statului feudal, legăturile comunicațiilor urbane cu natura și resursele ei. Orașele de pe latura internă a Carpaților — Rodna, Bistrița, Brașov, Sibiu — prin legături economice și culturale cu cele extracarpatice — Baia, Buzău, Cîmpulung, Curtea de Argeș, Pitești, Rîmnicu Vilcea — cimentează conștiința unității de neam și netezesc calea către actele cutezătoare ale unirii

tuturor românilor sub o singură conducere politică.

Baza economică a dezvoltării și întăririi orașelor feudalismului dezvoltat din țările române o constituie meșteșugurile, mai pregnant separate acum de agricultură, marcate prin concentrarea unui număr crescând de ramuri — minerit, postăvărit, pielărit, olărit, lemnărit — organizate în bresle, care domină și dirijează viața de ansamblu a orașelor, intensifică legăturile acestora cu satele. În direcția formării și înfloririi urbane acționează schimbul de mărfuri și dezvoltarea legăturilor comerciale, care contribuie la lărgirea pieței interne, concentrarea populației ca factor stimulator al producției și consumului, poziția economico-geografică în raport cu resursele solului și subsolului, cu drumurile comerciale interne și cele de tranzit dinspre mare, gurile și valea Dunării, care, traversind munții, legau orașele noastre de centrele urbane cele mai dezvoltate din Europa și Orient. Peste 76 de sortimente de postavuri din Europa apuseană și Europa centrală au circulat și au intrat pe aceste drumuri în consumul țărilor române, în veacurile XIV—XVII (S. Goldenberg, 1971, p. 886).

Prin această forță economică și activitate culturală, prin mijloacele mai cuprinzătoare cu care acționează în organizarea teritorială proprie și cea din hinterland, orașele conferă rețelei așezărilor omenești mai multă interdependență și coeziune, o fizionomie mai conturată în peisaj.

Sub influența factorilor urbigeni generali și locali, dezvoltarea țărgurilor (oppida) și orașelor (civitates) se conturează mai vizibil, numeric și funcțional, în ierarhia rețelei de așezări din Transilvania, fiind susținută prin scutiri și privilegii de puterea centrală care imputernicea 114 așezări transilvănene cu dreptul de a ține țărguri săptămânale sau anuale în veacul XV (Șt. Pascu, 1979, p. 129—136). Se înregistrează o diferențiere în ritmul de creștere a așezărilor urbane în ținuturile românești de dincolo de munți: 11 țărguri și orașe înainte de 1241, apoi 20 de așezări atestate cu aceeași calitate între 1242 și 1350, 16 țărguri și 100 de orașe menționate în veacul XIV, 200 de țărguri și orașe la mijlocul secolului XVI (*Istoria României*, II, 1962, p. 243; Șt. Pascu, 1979, p. 145). Se remarcă prin puterea lor economică și culturală orașele Sebeș, Brașov, Făgăraș și Rodna, beneficiare ale legăturilor

purtate cu orașele românești de pe latura exterioară a Carpaților — Timișoara, Arad, Baia Mare, Oradea, Turda etc. Unele aveau dreptul de depozit, dar aproape toate comunicau cu Buda și Viena, prin cunoscuta arteră comercială „Via Magna”, purtau legături cu orașele poloneze Toruń, Gdansk, Lublin și Cracovia (S. Goldenberg, 1971, p. 878—879).

Temporizat o bună bucată de vreme, din cauza instabilității politico-sociale și mai puțin avantajat din punctul de vedere al resurselor economiei și al siguranței muncii, fenomenul urban, consecința unor activități de producție meșteșugărească specializată și a unui comerț mai activ, capătă noi dimensiuni și intensități la est și sud de Carpați, până la Dunăre și Mare. Pe Dunăre, arie geografică de puternică romanizare și polarizare a avuțiilor materiale locale și îndepărtate în toate timpurile, funcționau ca orașe porturi, desfășurând o înfloritoare activitate economică și culturală. Vicina, Chilia, iar la gurile Nistrului, Cetatea Albă, în veacul XIV toate cunoscute și cercetate de lumea comercială a timpului și cu o populație formată din negustori și oameni ai pământului. În Țara Românească și Moldova interioară căpătaseră atribuții urbane în acest răstimp Curtea de Argeș, Cîmpulung, Brăila, Țirgoviste, București, Siret, Baia, Suceava, Țirgu Iașilor, Țirgu Roman, Neamțul etc. (Ștefan Olteanu, 1972, p. 947—948).

După 1400, baza economică și politică, susținută de domnie prin protecția și încurajarea meșteșugurilor și negoțului care aduceau mari venituri visteriei, privilegiile, între care și dreptul de a ține țărguri, accentuează procesul de diferențiere a așezărilor și accelerează ritmul de trecere în rîndul orașelor a localităților. Între anii 1352 și 1625, în Țara Românească figurau 24 de țărguri și orașe — Țirgu de Floci (azi dispărut), Giurgiu, Turnu, Slatina, Craiova, Severin, Buzău, Țirgu Jiu, Rîmnicu Vilcea etc., cunoscute și cercetate și de negustori străini, indeosebi raguzani, greci și turci. Întemeiat pe meșteșuguri și pe interferența acestora cu activitatea comercială asistată de domnie, fenomenul de diferențiere a așezărilor se amplifică și în Moldova, unde sînt menționate 18 țărguri și orașe pînă în anul 1418 — Bacău, Birlad, Rădăuți, Roman, Troțuș etc. și 25 de orașe pînă în secolul XVI, între care Suceava era oraș cu drept de depozit în veacul XV, iar 16 au evoluat

pină în prezent ca aşezări urbane de mare importanţă (Birlad, Piatra etc.; Ion Donat, 1956, p. 86, fig. 4; *Istoria României*, II, 1962, p. 291, 292; A. Sacerdoţeanu, 1944, p. 23; Al. Ungureanu, 1980).

În Dobrogea, datorită comerţului cu grâne şi peşte, activităţii meşteşugăreşti organizate în bresle (isnafuri) de puterea otomană pentru nevoile militare şi schimburile cu apusul, procesul de urbanizare este de asemenea ascendent. Fiinţează încă în secolele XIV—XVII aşezările cu tradiţie urbană veche ca Vicina, celebru port şi cetate până în secolul XV (după care dispare), Chilia şi Cetatea Albă, Licostomo (1300 — probabil Periprava), Isaceea, cercetat de Abu-l Fida în 1321, când apărea ca oraş de mărime mijlocie, Babadagul (vizitat de arabul Ibn Battuta în anii 1330—1331), la care se adaugă, ca târguri şi oraşe noi, întemeiate pe meşteşuguri împletite cu viaţa comercială în secolele XV—XVII, Tulcea, Hirşova, Măcin, Mangalia, Constanţa, Kara Harman (Vadul) etc. (P. Diaconu, 1970, p. 290; Octav Iliescu, 1972, p. 435—462; *Călători străini despre ţările române*, I, 1968, p. 5, 31, 82; Alexandrescu Dersca Bulgaru, 1973, p. 33—48).

Riurile, vadurile, drumurile comerciale interne şi de tranzit, vămile, depresunile carpatice şi subcarpatice polarizează factorii urbigeni cu acţiune determinantă (meşteşugurile şi comerţul) în naşterea şi dezvoltarea oraşelor, apărute din foste sate în umbra cetăţilor mai vechi sau a curţilor militare. În marea lor majoritate, târgurile şi oraşele noastre feudale, evasiidentice ca geneză şi evoluţie teritorială, morfologie şi fizionomie, au fost sate la origine — cum au fost „oraşele Bucureşti, Iaşi” — şi au evoluat către forme de împliniri urbane graţie acestor „confluente urbogene”, concentrate pe cadre de condiţionări şi interferenţe geografice. Prin puterea economică, ele au fost un aliat de nădejde al stăpînirii de stat, care şi-a apropiat oraşele în lupta cu marii feudali, acordîndu-le largi autonomii politice-economice.

În peisajul geografic al ţărilor române, oraşele feudale mai importante prezentau vetre conturate, cu străzi nu prea ordonate, dar mai dese, cu clădiri din piatră, paianţă şi pămînt, funcţionînd ca prăvălii, sedii de asociaţii şi edificii publice. Se aglomerau în jurul unui nucleu central, de obicei foste cetăţi, curţi domneşti sau boiereşti. În Transilvania multe erau împrejmuite cu zi-

duri de apărare, în Moldova făceau corp comun cu „curţile domneşti” şi cetatea, iar în Ţara Românească (Turnu şi Giurgiu) se dezvoltau în afara cetăţii (V. Costăchel şi colab., 1953, p. 420). Pentru a hrăni aglomerările crescînde de oameni adunaţi în vatră, a cărei putere economică nu putea, obiectiv, acoperi toate cerinţele vieţii materiale a târgoveţilor, oraşele şi-au supus şi asociat, prin forţă şi constrîngere, arii întregi cu sate şi bogăţiile lor. Aşa era organizată şi gestionată în interes propriu, ca de nişte adevăraţi stăpîni feudali, avuţia în pămînturi, păşuni, vite, vii, heleşteie şi prisăci a 9 sate dependente de Cluj, a 18 sate dependente de Sibiu, a 13 sate ale Braşovului şi a 78 sate aflate în stăpînirea Sebeşului (1429), în veacurile XIV—XVII (*Istoria României*, II, 1962, p. 566; Şt. Pascu, 1979, 149). Şi în Moldova (Siret, 1340), mai puţin în Ţara Românească (Oraşul de Floci, 1613), oraşele posedau sate „atîrnătoare”, adică aservite şi organizate pe ocoale (în Moldova), expresie a capacităţii lor de a sistematiza şi influenţa spaţiul mult peste limitele vetrelor şi hotarelor urbane propriu-zise în care, prin secolul XVII, târgoveţii posedau ogoare semănate şi redistribuite în fiecare an, sub supravegherea şoltuzului (*Documente privind istoria României*, A, *veacurile XIV—XV*, p. 43; *Documente...*, B, *veacurile XVI, IV*, p. 10; Nicolo Barsi, 1925, p. 307—308).

Efect nu atît al sporului natural, cît mai ales al aportului sporului migratoriu, în care intrau oamenii liberi şi iobagi, vecini sau rumâni, dezmoşteniţi de pămînturi şi fugari de pe moşii, oraşele feudale româneşti oferă o imagine comună şi în privinţa mărimii concentrărilor de populaţie. Sub incidenţa puterii economice, a funcţiilor politico-administrative şi a factorilor de mediu, aglomerările urbane oscilează în timp, dar multe îşi menţin tendinţa de creştere a populaţiei. La sfîrşitul veacului XV Chilia număra 20 000 de locuitori fiind cea mai puternică aglomerare urbană a ţărilor române (*Istoria României*, II, 1962, p. 453), în timp ce, situate cu mult sub acest număr, Braşovul, ca cel mai mare oraş al Transilvaniei, avea în acelaşi secol numai 13 200 de locuitori, Clujul 6 400 de locuitori, Oradea 6 000 de locuitori, Aradul şi Timişoara cîte 4 000—5 000 de locuitori fiecare (Şt. Pascu, 1979, p. 379—413). În 1599, oraşele Iaşi şi Bacău numărau fiecare cîte 20 000 de locuitori, Baia 15 000 loc., iar în secolul XVII, oraşul Bucureşti avea

30 000 de locuitori. Față de 5 000 de locuitori cît avea Medgidia și 15 000 de locuitori ai orașului Babadag (*Istoria României*, II, 1962, p. 838; Șt. Ștefănescu, 1974, p. 130—131). Prin puterea lor economică și umană, prin maturizarea formelor de organizare socială, orașele feudale românești desfășoară o susținută activitate culturală prin școlile apărute în sinul lor, contribuind la cristalizarea conștiinței etnice și a ideii de unitate culturală și de limbă, ea și la răspîndirea scrisului și a primelor tipărituri în limba română pentru populația din toate țările române.

Evoluția rețelei de așezări în secolele XVIII—XIX. În această etapă intervin, pregnant și intensiv, factori economici și politico-sociali noi, care cristalizează treptat, vertical și orizontal, imaginea teritorială, structura morfologică, socială și funcțională a rețelei de așezări, în forma pe care ne-o înfățișau hărțile de la sfîrșitul secolului XIX. Dacă în veacurile XIV—XVII, dezvoltarea așezărilor a fost mai intensă în cuprinsul ariilor mai adăpostite și continuu locuite, acum, timp de două secole, se remarcă o îndesire a așezărilor din zonele cu un proces străvechi de umanizare a spațiului, dar și o puternică expansiune a oicumenei pe seama codrului, silvostepii și stepei.

Agricultura, baza economică a satului și statului, sub presiunea producției de marfă pentru piața capitalistă, instalează ogorul producător de cereale, mai cu seamă după pacea de la Adrianopole (1829), în steпа Bărăganului și în cea a Jijiei. Concomitent, importante lucrări de îmbunătățiri funciare transformă mlaștinile șesurilor vestice în terenuri fertile. Dezvoltarea agriculturii impune organizarea satului stabil pe locul țărilor, cîșlelelor și odăilor, devenite așezări permanente sub această denumire în stepele de la est și sud de Carpați. Manufacturile și întreprinderea industrială cu caracter capitalist revoluționează bazele economice și structurile demografice ale orașului, iar schimburile comerciale, legate de producția de mărfuri agricole și industriale, duc la intensificarea relațiilor dintre sat și oraș, consolidarea rețelei de așezări. Se inițiază noi măsuri de stabilizare a țăranilor, cum ar fi desființarea rumâniei și a veciniei în Țara Românească (1746) și în Moldova (1749) și a iobăgiei în Transilvania (1785), se instituie reglementări privind migrația și colonizarea cu legiferarea dreptului de liberă stră-

mutare, toate forme înlesnind omogenizarea locuirii spațiului pămînturilor românești. Satele se transformă treptat în temelia ofertei forței de muncă și în surse de materii prime pentru meșteșuguri și industrie.

Efectul acestor modificări economice și cu caracter social-politic se reflectă în creșterea populației, în modificarea numărului și structurii așezărilor în rețeaua localităților, care se maturizează și se intensifică în cuprinsul ariilor de străveche locuire sau, mai evident din secolul XIX, se extinde, prin formarea așezărilor, în zonele încă nepopulate.

În pămînturile românești de peste munți, cu o populație de 2 675 000 de locuitori în anul 1787, din care, pentru începutul secolului XIX, peste 60 % erau români (*Istoria României*, III, 1964, p. 807—808), unde singură Transilvania istorică (fără Banat, Crișana și Maramureș) număra 1 926 618 de locuitori, în anul 1857, rețeaua așezărilor este mai puternic integrată în teritoriu, mai adînc diferențiată și adaptată economiei (Natalia Giurgiu, 1972, p. 103). Totuși, comparativ cu populația sa în creștere, Transilvania poseda numai 2 500 de localități în deceniul al șaselea al secolului trecut, deoarece, ceva mai înainte, avuseseră loc ample acțiuni de concentrare și conservare a localităților inițiate de stat, în scopul de a le asigura o evoluție sistematizată. Rețeaua așezărilor transilvănene se dezvoltă, așadar, mai mult pe „loc” în cele două secole, prin întărirea vechilor vetre. Localitățile noi, create prin colonizări cu străinii în dauna unor așezări autohtone, sînt amplasate în zonele miniere și în ținuturile asanate în Cimpia Banato-Crișană. În anul 1743, Banatul avea 542 de sate, din care 380 erau românești și 121 sîrbești (*Istoria României*, III, 1964, p. 420—422).

Dincoace de Carpați, în Țara Românească, unde populația munteană a crescut la 2 032 362 de persoane în anul 1831 (C. C. Giurescu, 1957, p. 179), fiind, cum observa Bauer, mai concentrată, în secolul XVIII, către munți „mai populați decît cîmpiile, cu toate că sînt mai puțini roditori” (G. F. Bauer, 1778, p. 29), intervin la fel modificări substanțiale în modul de grupare a așezărilor. Mai evident formată și conturată în zonele de deal și munte, dar pregnant prezentă atît în podișuri cît și pe văile din cîmpie, rețeaua localităților însuma 3 049 de așezări în anii 1790—1791, cuprinzînd 27 de țărguri și orașe, 2 818 de sate și cătune, 6 cășării și

55 de stine, 157 de mănăstiri și schituri (Louis Roman, 1970, p. 61—66). Cu peste patru decenii mai târziu, după pustiitoarele războaie ruso-turce marcate prin 141 de sate distruse, multe refăcute ulterior, în anul 1835 așezările rurale singure numărau 4 094 de sate și cătune, la care se adăugau în peisajul geografic mai multe târguri și orașe, mănăstiri și schituri (202 în 1837), stine (94), tîrle (178 de tîrle numai în Bărăgan), coșere, odăi, cișle și hanuri (G. Giurescu, 1957, p. 82—161). Dacă pînă la 1850 aglomerările urbane continuă să se îndesească în dealuri și depresiuni intramontane și subcarpatice, ca și în silvostepă, în a doua jumătate a secolului trecut, surplusul demografic al zonelor înalte și din luncile văilor, antrenat de transformările fundamentale ale șesurilor, vine și creează sate multe pe locul și purtînd numele stinelor, tîrlelor și odăilor din Burnaz și Bărăgan. Imigrarea, alimentată de zonele înalte și cele dinspre Oltenia, atinge un maximum de intensitate în stepa dintre Măștiștea și Ialomița, unde procentul sporului de populație a fost de 405 % între anii 1853 și 1899, interval în care, pe ansamblul cîmpiei dintre Olt și Siret, numărul localităților crește de la 1 805 la 2 230 (25 % în 50 de ani) (V. Mihăilescu, 1924, p. 35).

Remarcabile în populația, gruparea și concentrarea localităților românești rămîneau în cele două secole ariile subcarpatice și de codru din Moldova. Pentru secolul XVIII (1790) sînt consemnate 865 de așezări în ținuturile Suceava, Roman, Neamț, Bacău și Putna (Vasile Băican, 1971, p. 102—103), ariile cu așezări compacte străvechi, cum sînt Colinele Tutovei (240 de așezări), ținuturile Neamț-Bacău și Vrancea, fiind zone unde răzășia puternică a susținut activ înmulțirea așezărilor prin roire între Carpați și Prut. În prima jumătate a secolului XIX, cînd populația atingea 1 268 768 de locuitori (în 1831), rețeaua localităților din Moldova cuprindea în total 2 792 de așezări omenești (în anul 1835), dintre care 2 439 erau sate și cătune, restul târguri și orașe, mănăstiri și schituri (98), stine, tîrle, odăi etc. (C. C. Giurescu, 1957, p. 88—162, 179). Se manifestă și aici exodul populației spre ținuturile deschise aflate în plin proces de transformare a stepelor în ogoare roditoare. Din ariile subcarpatice, domenii agropastorale de intensă locuire în evul mediu, concentrînd 824 din numărul așezărilor răzășești din Moldova în prima jumătate a secolului XIX (P. Poni,

1921), ca și din cele răzășești din codru, populația coboară spre cîmpiile moldovenești, care înregistrează creșteri neobișnuit de mari, atît la populație (38⁰/₀₀ în Cîmpia Coveluiului, între 1859 și 1912), cît și la așezări, în a doua jumătate a secolului XIX (Gh. D. Chiriac, 1976, p. 8).

Dobrogea, atît de afectată de războaiele ruso-turce purtate în anii 1791, 1809 și 1828, dovadă numărul mare al siliștilor (sate părăsite) din acest rîstimp, se redresează, în veacul trecut, sub raport demografic și al refacerii vetrelor, grație aportului migratoriu, masiv și constant al populației din toate ținuturile românești. Alături de „dicieni”, cum erau numiți locuitorii autohtoni ai Dobrogei, se înființează așezări noi cu numeroși bănățeni, mocani, munteni, moldoveni, la care se adăugau tătari, cazaci, lipoveni, bulgari și germani. Păstorii transilvăneni aveau în anul 1751 o „Starostia mocanilor” la Hirșova, timp în care moldovenii erau foarte numeroși la Mangalia (G. Vălsan, 1928, p. 41; La Motray 1927, p. 9, 10, 205, 210). Delta Dunării poseda 38 de sate în 1880—1883, iar în Dobrogea, în 1850, erau peste 60 000 de locuitori și 248 de așezări, din care 65 erau dispărute în teritoriul dintre Valea Carasu și Tulcea. În zona etnografică compact românească din regiunea codrului, pe malurile mării și fluviului, se aflau 125 de sate locuite de români, prezenți în masă și în centrul dobrogean (Rîmnice, Peștera, Castel etc.) în veacurile XVIII—XIX, colonizat cu populație musulmană sub dominația turcească (Anca Ghiață, 1978, p. 80, 107; 1977, p. 136, 148).

Satele, purtătoare constante, timp de aproape două milenii de valori culturale și de civilizație autohtonă, continuă în cele două secole acțiunea de pionierat în umanizarea spațiilor carpato-danubiano-pontice. În plină ascensiune numerică și evoluție teritorială, prin ele rețeaua de așezări se extinde în stepă și silvostepă, pînă acum locuite mai intens în ariile de contact și presărate în interior cu așezări temporare care numărau, după cum relatează Ion Ionescu de la Brad, circa 6 000 de tîrle și stine în părțile centrale ale Dobrogei în veacul trecut, căutate anual de 6 000 de mocani, cu un milion de oi (D. Șandru, 1946, p. 110—112) sau 178 tîrle în Bărăgan (C. C. Giurescu, 1957, p. 147). Satele fixează prin mecanismul roirii din arii umane străvechi, din văi și lunci, prin colonizări, înproprietări și însurăței, oa-

meni liberi în vetre noi, în marile domenii pînă acum pastorale din Bărăgan, stepa Jijiei și stepa Dobrogei, desăvîrșind opera de extindere a rețelei de așezări în limitele oicumeniei contemporane. Concomitent cu dezvoltarea așezărilor mai vechi și crearea altora noi, se refac vetrele „sparte” și pustiite de războaie — 141 de sate din Țara Românească au fost distruse în preajma anului 1778 (G. F. Bauer, 1778) și 137 de sate erau părăsite de populația pornită în băjenie în Dobrogea, la 1835 (C. C. Giurescu, 1957, p. 90—91). În marea lor majoritate, satele temporar distruse s-au refăcut în aceeași vatră, după trecerea vremurilor de restriște, de multe ori sub aceeași denumire și cu aceeași oameni (C. Giurescu, 1943, p. 60), demonstrînd atașamentul comunităților rurale față de pămînturi, ca și capacitatea acestuia de a acoperi trebuințele vieții lor materiale prin fertilitatea lui neobișnuită. Nu numai roirea din satele matcă libere este intensă, cum ne-o demonstrează desprinderea celor 10 „cuturi” din cele 14 sate „matcă” ale Vrancei între 1801 și 1817 (H. H. Stahl, I, 1958, p. 135). Deosebit de active sînt colonizările oficiale, alimentate de curente de imigrare din Transilvania, rezervorul etnic cel mai important în restabilirea istorică a echilibrelor demografice din pămînturile românești (C. C. Giurescu, 1967, p. 46—47). Între 1739 și 1831 nu mai puțin de 225 de localități din Valahia și 14 sate din Bucovina (în 1778) erau sate de „ungureni”, create și locuite de o populație ardelenască ce a imigrat în această perioadă (numai în 1763 din 23 de sate ale Comitatului Bistrița-Năsăud au venit 24 000 de familii) (Louis Roman, 1972, p. 773—774; I. Nistor, 1915, p. 41). Bărăganul era aria clasică a satelor de colonizare, purtînd numele de „slobozii”, „ungureni” (sudîți), „osebiți”, „atîrnați”, „pribegi”, „străini”, „olteni” etc., unde populația imigrată din toate regiunile românești sau din sudul Dunării („sîrbii”) reprezenta 59% în anul 1899 (V. Mihăilescu, 1924, p. 55—57). Populația imigrată a format sate noi, separate sau alăturate de cele vechi, și atunci calificativul precede numele satului lîngă care s-a așezat („Adunații ot Naipu”, „Novacii — Streini”, „Streini — Ungureni”). Schimburi intense de populație au avut loc și între Banat și Oltenia de-a lungul secolelor, multe sate avînd la origine populație oltenească (28 de „bufeni” după 1718) în sudul Banatului sau de bănățeni în Oltenia

(Almăjel, Ilovița, Timișeni) (Marius Bizea, 1970, p. 118—120) a căror arie de expansiune tindea spre limitele Banatului, Severinului. „Însurăței” încheie opera de populare a șesurilor extracarpătice, caracteristice expansiunii rurale legate de împrietăririle de la sfîrșitul secolului trecut.

Satul, în pas cu prefacerile economice, sociale și politice, suferă modificări în forma de organizare edilitară a vetrelor, aliniate pe văi, pe zone de contact. În toate ținuturile românești acționează scoaterea „la linie” din păduri, comasarea și sistematizarea vetrei, avînd ca rezultat sporirea numărului satelor răsfirate și adunate (caracterizate prin mai multe ulițe și mai multă ordine geometrică) și mărirea numărului de locuitori. Persistă numeric așezările cu 20 de gospodării, dar fenomenul creșterii populației caracterizează în ansamblul lor satele românești (de exemplu, Ulmeni, azi Călărași ajunge de la 60 de gospodării în 1835, la 127 de gospodării în 1853 — C. C. Giurescu, 1957, p. 187), îndeosebi pe cele de coloniști care aveau o populație mai numeroasă decît cele rămase libere.

Orașele parcurg un proces de reală detașare edilitar-rezidențială și economico-funcțională față de sate în secolele XVIII—XIX, dar evoluează în ritm diferit, în țările române. Acesta este mult mai lent în întregirea rețelei de așezări în Transilvania, ca efect al diminuării dinamismului economic, pare ceva mai viu în Banat, unde breslele desființate nu mai frînează inițiativele economice, și se desfășoară destul de activ la sud și est de Carpați, după suprimarea obligațiilor față de Poartă, liberalizarea absolută a comerțului și pătrunderea masivă în orașe a populației rurale, furnizatoare a mîinii de lucru (*Istoria României*, III, 1964, p. 370).

În geneza noilor orașe apărute în țările române acționează dominant procesul diferențierii și trecerii în categoria urbană a satelor cu poziții geografice și situații social-economice mai avantajoase. Trecute în ierarhia urbană, puține reușesc, însă, să atingă statutul juridic de orașe propriu-zise (Fălticeni, Buhuși). Dreptul feudalilor de a organiza tîrguri și bileiuri pe moșii a contribuit și el la urcarea unor sate pe treapta ierarhiei urbane (Vălenii de Munte, Adjudu Nou etc.) (*Istoria României*, III, 1964, p. 675—676), de unde unele revin iarăși sate, după dispariția monopolului feudal. Comerțul, vămile și drumurile comerciale, re-

sursele naturale și apele contribuie la „luncarea”, odată cu satele, a orașelor noi către ținuturile deschise din stepe și pe linia Dunării, dobîndind rosturi noi în viața satului și organizarea spațiului geografic.

În veacurile XVIII—XIX dețineau roluri mai importante în dinamica conturării teritoriale și funcționale a rețelei de așezări, în cazul Transilvaniei, orașele Brașov, Cluj, Sibiu, Sighișoara, Baia Mare, Satu Mare, iar în Banat, alături de vechile orașe Timișoara, Caransebeș și Lugoj, activează ca țirguri noi și orașe în devenire ca Reșița, Oravița, Sînnicolau Mare etc. (*Istoria României*, III, 1964, p. 418—420; C. Suciu, 1967, p. 17, 97, 112, 131).

În Țara Românească, depășind starea de regres și de decădere (Orașul de Floci, orașul Cornățel-Ilfov) din veacul XVIII, ținuturile și orașele, sporesc numeric de la 27 în 1790—1791 (Louis Roman, 1970, p. 63; 1965, p. 931) la 39 de așezări urbane (I. Donat, G. Retegan, 1965, p. 931; *Istoria României*, IV, 1964, p. 205) în veacul XVIII trec în ierarhia urbană Găești, Vălenii de Munte, Drăgășanii, către sfîrșitul veacului XIX, Turnu Severin, Oltenița, Mavrodin, Alexandria (C. C. Giurescu, 1957, p. 8, 186—187).

Susținut aproape exclusiv pe comerț, procesul de diferențiere este foarte accentuat în Moldova: în 1849 existau 44 de ținuturi și orașe, iar recensămîntul din 1859—1860 trecea în categoria urbană 90 de localități, dintre care 48 erau ținutșoare, cu o populație de sub 1 000 de locuitori (*Istoria României*, IV, 1964, p. 205). Puține reușesc stadiul împlinirii urbane, cele mai multe decad și redevin sate. În Dobrogea, orașele Babadag, centru militar de prim ordin, Isaccea, Constanța, Mangalia, Tulcea și Măcin trec cu greu faza de refacere după devastarea lor în războaiele ruso-turce, căci în 1835 ultimele două apar fără cifra populației (C. C. Giurescu, 1957, 1972).

Germanii forțelor economice noi — manufactura, producția de fabrică și comerțul capitalist — lărgesc bazele productive, iar pentru primirea celor care posedau doar forța de muncă, desrădăcinați din lumea sateilor, se acordă atenție mărită extinderii arealelor rezidențiale din vatra orașelor. Îndeo-sebi orașele vechi își compactează vatra, pe măsura intensificării activităților neagricole și a creșterii populației, fac progrese în aspectul urbanistic exterior, pavează străzile și

acordă atenție mărită salubrității, iluminatului și protecției contra inundațiilor (*Istoria României*, III, 1964, p. 677—678; IV, p. 206—208). Sistematizarea asigură o organizare și o evoluție geometrică străzilor în porturile dunărene (Brăila, Giurgiu, Turnu Severin, Galați), intervine activ în organizarea siturilor circulare, cu străzi radial-concentrice în orașele din Transilvania, marcată de o adevărată explozie urbanistică, cu vetre revărsate, în veacul trecut, peste zidurile feudale, în afara cărora apar cartiere sistematizate, mai organice legate de satele din jur. Urbanistica îmbrățișează deopotrivă atît aspecte interesînd funcționalitatea rezidenței, cît și probleme avînd în vedere salubritatea, sănătatea, dotările comerciale și instituțiile de cultură (biblioteci, tipografii).

Evoluția sistematizată a vetrelor, promovată după Regulamentul organic în Moldova și Țara Românească, diminuează, dar nu înlătură caracterul extensiv rural al orașelor, lipsite de ziduri înconjurătoare, în care casele continuă să fie legate de o curte, urmată de un teren acoperit cu pomi fructiferi, viță de vie, în cazul celor mai noi. Cele înființate între anii 1774 și 1865 în Moldova, predominant comerciale, aveau o singură stradă cu prăvălii pe ambele părți sau două străzi în cruce (P. Cincea, 1964; Șt. Ștefănescu, 1974, p. 121—127, Al. Ungureanu, 1980). Totuși, în orașele mai vechi și mai mari extracarpatice intervin măsuri de compactare a rezidenței, de progres urbanistic și edilitar. În 1832, Giurgiu și Brăila aveau cîte patru cvartale, denumite „plăși”, demonstrînd un efort constructiv de schimbarea fizionomiei vetrelor prezente în toate orașele extracarpatice (Ion Cojocaru, 1965, p. 159).

O caracteristică a orașelor românești din veacurile XVIII—XIX o constituie, pentru marea lor majoritate, originea rurală în cazul ținuturilor și orașelor noi, dreptul feudalilor de a crea pe moștile lor ținuturi permanente și apoi orașe, care continuă să rămînă sub oblăduirea domnească (Găești, Vălenii de Munte, în Țara Românească, Fălticeni, Buhuși, Panciu, Adjindu Nou în Moldova (*Istoria României*, III, 1964, p. 675—676; V. Costăchel și colab., 1953, p. 420—424). Trăsătura nouă este și creșterea excepțională a populației, bazată pe sporul migratoriu, care a mărit cu 50% populația urbană a Moldovei între 1803 și 1853 (Ecaterina Ne-gruți, 1975, p. 1186—1187). Orașele din partea răsăriteană a Bărăganului au înre-

gistrat sporuri de 2 000 de locuitori între anii 1853 și 1899 (V. Mihăilescu, 1924, p. 57—60).

În toate țările române, aproape fără excepție, orașele cresc odată cu dezvoltarea în suprafață, și sub raport demografic, polarizând pe distanțe relativ mari resursele umane, economice și naturale din rețeaua dependentă a așezărilor rurale. La sfârșitul secolului XVIII Brașovul și Sibiu, remarcabile prin influența exercitată în unificarea politică, demografică și economică a țărilor române, aveau 18 000 și, respectiv, 16 000 de locuitori (P. Cernovodeanu, 1973, p. 219), comparativ cu 15 000 de locuitori ciți număra Brăila în același timp (C. C. Giurescu, 1968, p. 75). În anul 1832, se înregistrau pentru București 60 477 de locuitori, iar pentru Iași 50 000 de locuitori, ultimul concentrând 37,33% din populația urbană a Moldovei. În deceniul al șaselea al secolului trecut, capitala din Muntenia avea 121 747 de locuitori față de 60 477 locuitori în 1832, iar cea din Moldova 65 745 de locuitori față de 50 000 de locuitori în 1832. Concentrarea populației urbane era mult mai accentuată în Țara Românească, unde din 38 de târguri și orașe doar patru aveau sub 1 000 de locuitori, comparativ cu 48 de târguri (din 90 de târguri și orașe) moldovenesti care aveau sub 1 000 de locuitori. În ambele țări existau 30 de orașe cu o populație de 5 000 de locuitori, 13 orașe cu peste 10 000 de locuitori (*Istoria României*, IV, 1964, p. 205—208; Ecaterina Negruți-Munteanu, 1972, p. 248).

Progresul economic, urbanistic și social creează o bază corespunzătoare pentru îndeplinirea sarcinilor de ordin administrativ și cultural ce reveneau orașelor. Aici se ridică o intelectualitate de prestigiu foarte activă și școlile domnești cu rang de Academii domnești, la București și Iași (în veacul XVIII), se maturizează ideile revoluționare și progresiste care vor pregăti actul unirii din 24 ianuarie 1859; se formează și se afirmă muncitorimea industrială. Orașele românești s-au situat în fruntea luptei pentru triumful ideilor de libertate și progres, pentru obținerea independenței de stat și făurirea statului național român unitar (V. Papacostea, 1961, p. 116).

Elementele autohtone, evidențiate prin materiale arheologice și acte interne, au constituit factori fundamentali în apariția și cristalizarea rețelei așezărilor omenești în România. În zonele de contact etnogra-

fic, așezările autohtone au fost dominante, polarizând și redistribuind elemente culturale, păstrându-și specificul și integrând în spațiul construit tot ce s-a dovedit valoros și util în determinarea fizionomiei satului carpatic și a modului său de manifestare în spațiul mioritic.

Primele documente scrise înfățișează satele noastre ca „umblătoare pe bătrini”, organizate, adică, pe baza unor norme de agrimensură dovedite anterior epocii istorice propriu-zise (H. H. Sthal, 1935, p. 566). Componentele rețelei de așezări — sate, târguri și orașe-cetăți, mănăstiri, conace etc. — au fluctuat numeric și în procesul diferențierii social-economice, dar, înfruntând rigurile social-politice și neajunsurile naturale, în marea lor majoritate și-au păstrat personalitatea și localizarea, ființa etnică și organizarea, refăcându-se, în cazul celor temporar distruse, pe aceeași vatră și cu aceiași oameni. Multe au persistat cu aceeași denumire și în majoritate în același loc de vatră, 64% din așezările menționate între 1352 și 1625 în Țara Românească figurând pînă astăzi, și sînt prezente în peisajul contemporan 71% din numărul celor atestate în Transilvania între 1075 și 1541 (I. Donat, 1956, p. 75—95; Șt. Pascu, 1979, p. 125). Relieful accidentat și pădurea au constituit un cadru mai potrivit pentru viața așezărilor, dar pe măsura instituirii siguranței depline așezările omenești au căutat cu preferință vadurile și contactele unităților naturale deschise, văile riurilor polarizînd concentrări mai mari de oameni și de avuții materiale, bază a diferențierii și a desprinderii orașului de sat.

Pînă în pragul secolului XVIII, rețeaua așezărilor s-a organizat și extins, îndesîndu-și componentele prin roiri și colonizări în zonele muntoase, deluroase și de codru. Popularea șesurilor, odinioară mai puțin locuite în interiorul lor, are loc îndeosebi în secolul trecut și s-a realizat în cadrul unui amplu proces de omogenizare demografică, ponderată de elemente carpatice și transcarpatice, și al unei susținute politici de atragere a populației practică de domnitori români.

Evoluția rețelei de așezări a avut un caracter unitar, asigurat de prezența compactă a populației românești pe toată întinderea pămînturilor dace, conturată distinct de stratificările etniilor alogene. Prezența acestora i-a pus și mai mult în lumină rădăcinile adine înfipte în pămîntul în care a

fost găsită și se găsește, ca singura realitate permanentă pe durata aproape a două milenii de istorie.

3.3. Așezările urbane

3.3.1. Dinamica și căile de creștere a orașelor

Creșterea numerică a populației urbane reflectă caracterul evoluției economice și sociale a orașelor, precum și consecințele asupra fluxurilor de populație spre orașe — fiind una dintre componentele esențiale ale creșterii acestora. Alături de sporul natural și sporul migratoriu, un rol însemnat, îndeosebi în ultimele două decenii, l-au avut modificările administrativ-teritoriale, urmare căroră, în cadrul orașelor existente, au fost încadrate o serie de așezări rurale din imediata lor apropiere. Creșterea numerică a populației orașelor a fost, de asemenea, influențată de modificările intervenite în structura rețelei urbane, prin conferirea statutului juridic de oraș unor importante așezări rurale.

În esență, principalele căi de creștere a orașelor s-au dovedit a fi sporul natural propriu, transformarea așezărilor rurale în orașe și mișcarea migratorie. În condițiile țării noastre, cu o rețea de așezări relativ densă, datind de multe secole, construirea de orașe noi „pe loc gol” a avut un rol foarte redus la creșterea rețelei urbane. Contribuția fiecărui factor de creștere a populației orașelor, raporturile dintre aceștia, definite prin participarea la sporul total, variază în funcție de perioada analizată și de gradul de dezvoltare economică a diferitelor zone geografice, de mărimea și profilul funcțional al fiecărui oraș.

În analiza creșterii rețelei de orașe, în secolul XX, pot fi diferențiate trei perioade distincte. Prima jumătate a secolului este marcată de recensămintele din 1912, 1930 și 1948, caracterizându-se printr-o dezvoltare ascendentă, liniară, cu momente de regres, în timpul războaielor mondiale.

A doua perioadă, cuprinsă între anii 1948 și 1966, deși ca durată de două ori mai scurtă decît prima, poate fi caracterizată drept etapă intermediară a intensificării procesului de urbanizare.

A treia perioadă este cea de după anul 1966, în care procesul de urbanizare a cunoscut

o intensificare fără precedent, precum și o dezvoltare liniară ascendentă, fără momente de regres.

Un argument hotărîtor pentru această periodizare îl reprezintă intensitatea diferită a ritmului de creștere a populației orașelor în cele trei intervale. Astfel, în cei 36 de ani ai primei perioade, populația orașelor a crescut cu 178,5%, adică în medie pe an cu 5%, ceea ce a dus la sporirea ponderii populației urbane, de la 16,3% la 23,4%. Pentru perioada 1948—1966, creșterea a fost de 167,5%, respectiv 9,3% în medie pe an, ponderea populației urbane ajungînd la 38,2%. În cea de-a treia perioadă, creșterea anuală a fost în medie de 11,7%, ponderea populației urbane fiind deja de peste jumătate din populația țării (51,5% în 1982).

La începutul secolului XX¹, în cadrul actualului teritoriu al României rețeaua urbană cuprindea 119 orașe, cu o populație de 2 079 860 de locuitori. Această rețea era formată, în proporție de 4/5, din orașe vechi, datind din perioada antică și îndeosebi din cea feudală (sec. XII—XVI). Din punctul de vedere al mărimii, predominau orașele mici (cu mai puțin de 20 000 de locuitori), dominate de alte 22 de orașe mijlocii (20 000—100 000 de locuitori) care concentrău aproximativ 45% din populația tuturor orașelor. În cadrul orașelor mijlocii se împuneau 9 orașe, „poli de concentrare urbană”, cu peste 50 000 de locuitori, care vor cunoaște o creștere constantă pînă în etapa actuală, devenind orașe mari. Fiind repartizate relativ echilibrat în teritoriu, acestea dovedesc rolul preponderent al poziției lor economico-geografice, în cadrul rețelei urbane. În Moldova erau 26 de orașe, dominate de Iași și Galați; în Transilvania 41 de orașe, între care cele mai mari erau (în ordine regresivă): Timișoara, Oradea, Arad și Cluj; iar în sudul țării, 52 de orașe, pe primele locuri situîndu-se orașele Brăila, Ploiești și Craiova. Singurul oraș mare era capitala țării — orașul București (341 321 de locuitori). Acesta împreună cu cele nouă orașe mijlocii menționate constituiau carcasa de bază a rețelei urbane la începutul secolului² (fig. 3.2).

¹ Primul recensămint al populației din secolul XX s-a efectuat în anul 1912. Pentru Transilvania și partea de nord a Moldovei datele se referă la anul 1910.

² Prin carcasa de bază a rețelei urbane, se înțelege totalitatea principalelor centre ale țării, alit în structura teritorială a așezărilor, cit și a economiei naționale. Ea are un caracter dinamic prin completarea cu noi centre

Evoluția demografică era susținută de puternica dezvoltare teritorială a orașelor.

Celor 119 orașe, existente în România în anul 1912, le revenea, în medie, o suprafață de circa 2 000 km². Prin urmare, fiecare oraș

rețea numeroasă pe localități rurale — reședințe de plasă, circumscripții sanitare, administrație financiară, târguri periodice etc.¹ Multe dintre aceste localități au devenit mai târziu orașe, fapt ce sugerează recunoașterea

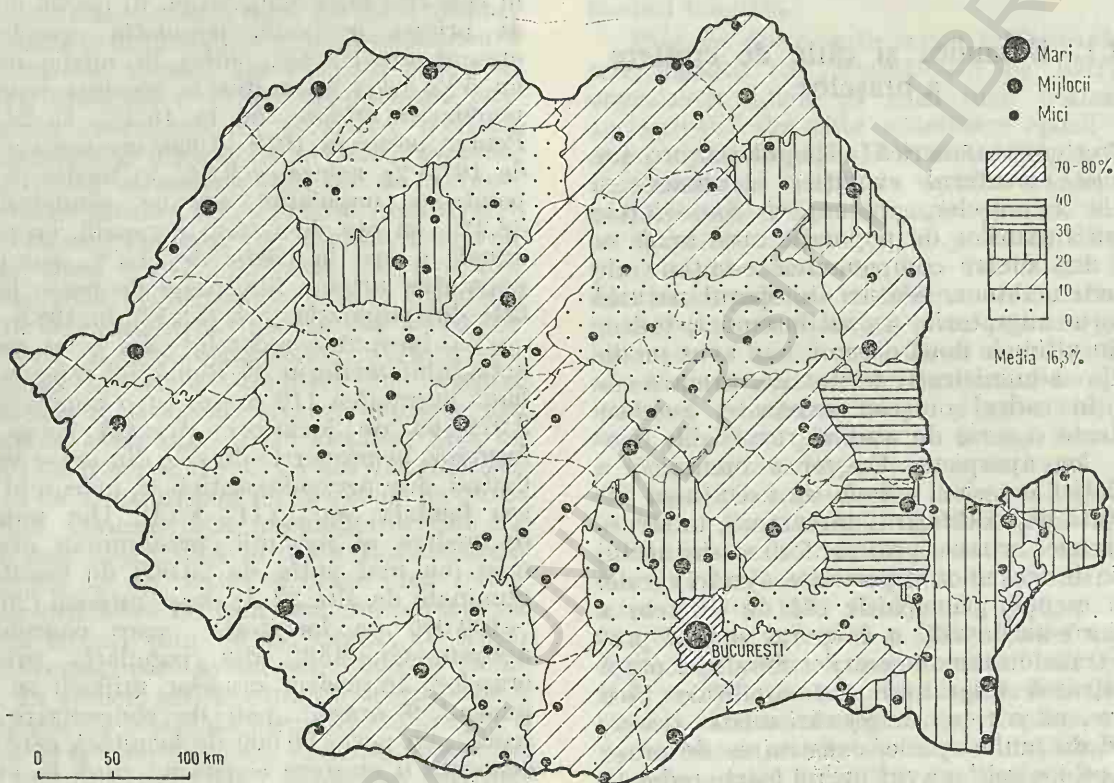

Fig. 3.2. Mărimea orașelor și ponderea populației urbane pe județe în 1912.

avea sub influența sa un teritoriu cu o rază de circa 25 km. În realitate, din cauza concentrării mai ridicate a orașelor în unele regiuni — Dobrogea, nordul Moldovei, valea Prahovei — rămăneau teritorii întinse cu o rețea foarte rară de orașe, unde raza pe care ar fi trebuit să-și exercite influența orașul depășea 40 km. Rezultă că densitatea rețelei de orașe era insuficientă pentru servirea întregului teritoriu al țării. În pofida acestei situații, orașele existente erau suplinate în polarizarea teritoriului rural de o

atit a caracterului continuității vieții urbane pe teritoriul României, cit și a antecedentei rurale pentru noile orașe declarate.

Rețeaua de orașe la nivelul județelor, în prima perioadă, era slab dezvoltată, 3/4 din numărul acestora avînd doar cîte unu — trei orașe. Doar trei județe — Constanța, Suceava și Tulcea — aveau cîte șapte orașe, singur județul Prahova detașîndu-se cu opt orașe.

Perioada marcată de recensămintele din 1912 și 1948 se caracterizează printr-o creștere liniară lentă, întreruptă de salturile determinate de decretarea noilor orașe, dar

precum și prin creșterea mărimumi acestora. Asigurînd consolidarea tuturor părților componente ale structurii teritoriale a rețelei de așezări și economiei țării, orașele, elemente ale carcasi de bază, își datorcă dezvoltarea prioritară aproape exclusiv poziției lor deosebite în teritoriu. Totodată, ele asigură caracterul de integralitate economică și socială la nivel național.

¹ Recensămîntul din anul 1912, pentru Moldova și Muntenia, cuprinde 605 de asemenea localități, iar în *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, elaborat de C. Martinovici și N. Istrati (Cluj, 1921) figurează 541 astfel de localități cu funcții de organizare și de coordonare a teritoriului.

și de efectele negative asupra evoluției demografice provocate de cele două războaie mondiale. Sporul total înregistrat la sfârșitul acestei perioade a fost de 1 633 279 de per-

rești, atunci creșterea populației celorlalte orașe a fost numai de 138,9%.

Analizând dinamica creșterii orașelor se poate constata că aproape 3/4 din cele 114

Tabelul nr. 3.1
Creșterea numărului de locuitori ai orașelor între 1912 și 1948¹

Categorii de orașe (după numărul de locuitori)	Număr de orașe	Număr de locuitori		Creșterea populației în 1912—1948	Sporul	
		1912	1948		absolut	%
sub 20 000	91	782 043	1 002 554	128,2	220 511	16,1
20 000—50 000	13	361 259	541 703	149,9	180 444	13,2
50 000—100 000	9	580 484	849 681	146,4	269 197	19,6
peste 100 000	1	341 321	1 041 807	305,2	700 486	51,1
Total	114	2 065 107	3 435 745	166,4	1 370 638	100,0

¹ Calculat după *Recensământul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, p. 6, DCS 1980.

soane, reprezentind o creștere de 178,5% față de nivelul anului 1912, pe fondul creșterii populației țării, care a fost de 124,3% (tabelul nr. 3.1).

Creșterea cea mai însemnată a înregistrat-o capitala țării — București, absorbind astfel mai mult de jumătate din sporul înregistrat de cele 114 orașe. În schimb, celor 104 orașe cu populația de sub 50 000 de locuitori le-a revenit mai puțin de 1/3 din sporul înregistrat în perioada 1912—1948. Dacă se face abstracție de municipiul Bucu-

orașe se situează sub media generală (140%), predominind orașele mici. De asemenea, mai mult de jumătate din orașele cu populația între 20 000 și 50 000 de locuitori se situau sub media pe țară. Semnificativ pentru dinamica lentă a creșterii orașelor este faptul că 1/5 din toate orașele au înregistrat, la finele anului 1948, reduceri de populație față de nivelul anului 1912, consecință directă a efectelor celui de-al doilea război mondial (tabelul nr. 3.2). Majoritatea acestor orașe cu populația în scădere sînt localizate

Tabelul nr. 3.2

Repartiția orașelor pe categorii de mărime după creșterea populației între 1912 și 1948*

Categorii de orașe (după numărul de locuitori)	Dinamica demografică a orașelor (%)								
	Redu- cere	100— 120	121— 140	141— 160	161— 180	181— 200	201— 300	> 300	Total
Sub 20 000	18	27	16	13	7	7	3	—	91
20—50 000	3	2	2	2	—	2	2	—	13
50—100 000	—	1	3	2	2	1	—	—	9
peste 100 000	—	—	—	—	—	—	—	1	1
TOTAL	21	30	21	17	9	10	5	1	114

* Calculat după *Recensământul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, DCS, 1980.

¹ În analiza dinamicii și ritmurilor de creștere a orașelor pe categorii de mărime se utilizează diferite metode. Una dintre aceste metode constă în compararea populației orașelor grupate pe categorii de mărime la începutul și sfârșitul perioadei analizate. În acest mod se face abstracție de apariția noilor orașe sau de desființarea altora, ca și de trecerea succesivă dintr-o categorie de mărime în alta, elemente care deformează imagi-

nea reală. Din punct de vedere metodologic mai corectă este însă analiza creșterii populației diferitelor categorii de mărime a orașelor grupate pe categorii de mărime existente, la data inițială, lăsînd la o parte noile orașe. În acest sens, în tabelul nr. 3.1 sînt analizate 114 orașe existente în 1912, fără orașele desființate sau cele decretate ulterior, conform grupării pe categoriile de mărime existente în acel an de referință.

în Moldova și în nordul Transilvaniei. Reduceri foarte mari de populație le-au avut Sulina (–54%), Odobești (–22%).

Nota dominantă a creșterii populației orașelor, în perioada 1912–1948, este dată

plică, ritmul lent de creștere a acestora, și chiar, în unele cazuri, de descreștere a populației.

O altă cale de creștere a populației orașelor o reprezintă amplificarea rețelei ur-

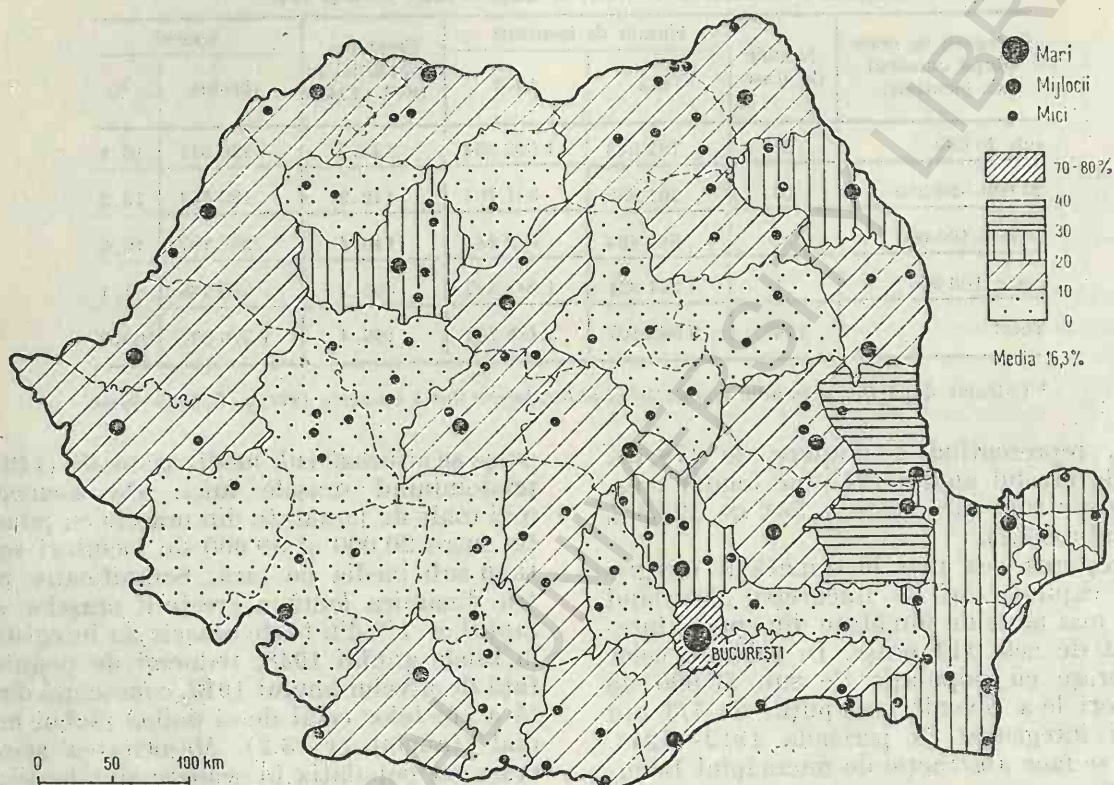

Fig. 3.3. Mărirea orașelor și ponderea populației urbane pe județe, în 1918.

de sporul migratoriu și cel natural. La recensământul din anul 1930, populația născută în altă localitate decât orașul de domiciliu reprezenta 43,5% din totalul populației stabile¹. Această pondere reflectă indirect amploarea mișcării migratorii accentuată de primul război mondial. Cele mai ridicate ponderi ale populației născute în altă localitate au caracterizat orașele cu peste 50 000 de locuitori.

Creșterea populației acestor orașe a avut loc prin fluxurile de populație din orașele mai mici și mai puțin prin deplasarea populației de la sat spre oraș. În ce privește orașele cu sub 50 000 de locuitori, ponderea mai ridicată a revenit sporului natural, ceea ce ex-

bane prin decretarea de noi orașe. Prin declararea a 28 de orașe noi în 1930 și a altor 10 orașe în 1948, concomitent cu trecerea în rîndul așezărilor rurale a 5 orașe², rețeaua urbană a crescut de la 119 la 152 de orașe (fig. 3.3).

Multe dintre noile orașe se distingeau prin amplificarea funcțiilor lor industriale (Buhuși, Moinești, Petroșani, Pucioasa, Reșița, Buzeni, Brad ș.a.), localități situate îndeosebi în zonele montană și subcarpatică. Altele se afirmau prin funcțiile lor de transport, devenind deja importante noduri de cale ferată, situate pe principalele magis-

¹ Recensământul din 1948, ca și cel din 1956, n-a pus problema locului de naștere.

² În anul 1930 au fost trecute în cadrul așezărilor rurale orașele Chilia Veche și Mahmudia (jud. Tulcea) Cojocna (jud. Cluj), Ien Corvin (jud. Constanța) și Ocna Sibiului (jud. Sibiu). Dintre acestea, doar ultimul va reveni, în 1968, în categoria orașelor.

trale feroviare (Adjud, Mărășești, Pașcani etc.). O categorie importantă de localități o formau cele cu funcție principală balneoclimaterică (Băile Govora, Călimănești, Eforie, Techirghiol, Vatra Dornei, Predeal, Slănic Moldova). Celelalte orașe noi aveau funcție administrativ-organizatorică, fiind situate în zone de cîmpie, preponderent agricole.

Apariția noilor orașe, în această perioadă, a mutațiilor demografice în cadrul diferitelor categorii de orașe și, îndeosebi, a orașelor mari a configurat o rețea urbană în care rolul principal revenea orașelor de categorie mijlocie.

Numărul orașelor mijlocii a crescut de la 22 la 31, deși ponderea populației lor s-a redus de la 45,3% la 39,0%. Cele 10 orașe mijlocii cu peste 50 000 de locuitori, împreună cu alte trei orașe mari constituiau carcasa principală a rețelei de orașe. Dintre acestea, cele mai numeroase (peste 4/5) se aflau în Transilvania și în sudul țării.

Orașele mici își modifică ponderea populației de la 38,3% la 26,7%, deși numeric ele continuă să dețină poziția dominantă (peste 3/4 din numărul orașelor). În interiorul acestei categorii se observă o creștere ușoară a ponderii orașelor cu peste 10 000 de locuitori.

Tabelul nr. 3.3

Dinamica rețelei de orașe pe categorii de mărime demografică, în perioada 1912–1948

Categorii de mărime — locuitori	1912			1930			1948		
	Număr de orașe	Locuitori	%	Număr de orașe	Locuitori	%	Număr de orașe	Locuitori	%
<i>Orașe mici</i>	96	796 796	38,3	112	930 797	30,5	118	992 314	26,7
a) sub 5 000	29	98 745	4,7	27	93 843	3,1	34	118 490	3,2
b) 5 000–10 000	39	291 554	14,0	47	340 675	11,2	45	327 711	8,8
c) 10 000–20 000	28	406 497	19,6	38	496 279	16,2	39	546 113	14,7
<i>Orașe mijlocii</i>	22	941 743	45,3	26	1 177 089	38,6	31	1 449 116	39,0
a) 20 000–50 000	13	361 259	17,4	16	470 087	15,4	21	607 165	16,3
b) 50 000–100 000	9	580 484	27,9	10	707 002	23,2	10	841 951	22,7
<i>Orașe mari</i>	1	341 321	16,4	4	943 367	30,9	3	1 271 709	34,3
a) 100 000–200 000	—	—	—	3	304 327	10,0	2	229 902	6,2
b) 500 000–1 000 000	—	—	—	1	639 040	20,9	—	—	—
c) peste 1 000 000	—	—	—	—	—	—	1	1 041 807	28,1
TOTAL	119	2 079 860	100,0	142	3 051 253	100,0	152	3 713 139	100,0

Situația generală a structurii rețelei de orașe, la nivelul anilor 1912, 1930 și 1948 (tabelul nr. 3.3), oferă posibilitatea unor comparații concludente asupra modificărilor la nivelul celor trei categorii de mărime a orașelor și a municipiului București.

Astfel, dacă în 1912 numai orașul București depășea limita celor 100 000 de locuitori, în 1930, acestuia i se asociază încă trei orașe mari: Cluj, Iași și Galați. În anul 1948, orașele Galați și Iași, prin reducerea populației, vor trece în rîndul orașelor mijlocii, dar va trece în cadrul orașelor mari Timișoara. Prin aceste modificări, ponderea populației orașelor mari va crește de la 16,4% în 1912, la 34,3% în anul 1948, în principal pe seama municipiului București (28,1%). Decalajul de mărime între capitala țării și orașul imediat următor — Cluj — era de 8,8 : 1.

O problemă esențială a acestei perioade o constituie și repartitia orașelor pe județe. Creșterea numărului mediu pe orașe pe un județ, de la 2,9 în 1912 la 3,7 orașe în 1948, determină sporirea numărului de județe cu peste 4 orașe fiecare. Cu toate acestea se mențin decalaje între diefritele județe; cinci județe — Botoșani, Constanța, Hunedoara, Prahova, Suceava — deținînd 1/4 din numărul total de orașe. Un număr de 32 de județe aveau între 2 și 5 orașe.

Ponderea populației urbane, la nivel de județe, oscila de la 6,3% în județul Gorj la 34,6% în județul Constanța. La începutul perioadei analizate, un număr de 14 județe aveau fiecare sub 10% populație urbană și numai două — Brăila și Galați — se evidențiau cu peste 30% populație urbană. În 1948, județele din prima categorie s-au

reduș la 5, în schimb în 4 județe populația urbană depășea 30%.

În acest mod, mai mult de 2/5 din populația urbană a țării era concentrată în zona acoperită de orașul București (intrat în categoria orașelor cu peste un milion de locuitori), de județele din centrul țării — Brașov, Prahova, Sibiu, de județele din vestul țării — Timiș, Arad, Bihor, Satu Mare, precum și de unele concentrări insulare din județele Cluj, Iași, Constanța, Galați.

Dezvoltarea rețelei de orașe în perioada 1912—1948 relevă adîncirea contradicțiilor dintre sat și oraș, prin concentrarea în orașe a atributelor de civilizație urbană și prin transformarea satului în furnizor de produse alimentare, forță de muncă sau materii prime. Existența acestor fluxuri cu un singur sens dominant, adică spre oraș, era determinată de funcțiile administrativă și comercială ale multor orașe, devenite astfel tributare zonei înconjurătoare. Totodată se manifestau disparități accentuate în gradul de asigurare a serviciilor urbane, între orașele de diferite categorii de mărime, în favoarea celor mari care aveau conturate zone de aprovizionare mai apropiate sau mai îndepărtate.

Dezvoltarea neregulată a rețelei urbane generează existența unor mari goluri urbanizate în zonele dominate de orașele mari.

Extinderea teritorială a orașelor cunoaște un ritm lent, menținîndu-se un ruralism accentuat în structura interioară, prin existența cartierelor periferice lipsite de orice confort urban.

În perioada următoare recensămîntului populației din anul 1948, dezvoltarea rețelei urbane are loc în condițiile, cu totul noi, ale industrializării socialiste, pe baza dezvoltării planificate a economiei naționale. Între urbanizare și industrializare se realizează o legătură de intercondiționare. Dacă în primii ani de economie socialistă, dezvoltarea în profil teritorial a industriei s-a bazat pe rețeaua de orașe moștenită, ulterior industria devine principala pîrghie a urbanizării, determinînd tot mai mult o dezvoltare extensivă, prin apariția de noi orașe, paralel cu o dezvoltare intensivă materializată prin creșterea numerică absolută a populației urbane și modificările în concentrarea acestora pe diferite categorii de mărime a orașelor.

Dacă înainte de cel de-al doilea război mondial creșterea lentă a populației urbane

nu afecta în mod substanțial populația rurală, în perioada postbelică, dezvoltarea intensivă a procesului de urbanizare se realizează în mare parte prin reducerea constantă a numărului populației rurale, în urma intensificării mișcării migratorii dinspre sat spre oraș.

Semnificativă, în acest sens, este compararea creșterii populației orașelor în cele două perioade, relativ egale ca durată. Dacă în perioada 1912—1948 populația orașelor a crescut de 1,8 ori, în intervalul recensămintelor din 1948 și din 1977, orașele și-au sporit populația de 2,7 ori. Față de sporul mediu anual de circa 45 000 de persoane, înregistrat în prima perioadă, ulterior acest spor a fost de peste 200 000 de persoane anual, adică de 4,5 ori mai mare, ceea ce a determinat ridicarea ponderii populației urbane de la 23,4% la 49,6%. Numărul orașelor a crescut pînă la 236, în anul 1968, formîndu-se o rețea mult mai uniformă în teritoriu. Principalele beneficiare ale procesului rapid de urbanizare au fost orașele mari, al căror număr a crescut de peste 6 ori (de la 3 la 19), iar ponderea populației concentrate în ele a crescut de la 34,2% în anul 1948 la 54,0% în anul 1977. Dacă în trecut rolul principal în rețeaua de orașe a țării revenea orașelor mijlocii, în această ultimă perioadă, acest rol revine orașelor mari, cu peste 100 000 de locuitori, care asigură integrarea tuturor părților componente ale structurii teritoriale a economiei naționale și habitatului. Ele sînt concomitent rezultatul și factorul care adîncesc diviziunea teritorială a muncii pe întreg teritoriul țării.

Între anii 1948 și 1966 au loc modificări puternice în rețeaua urbană, ca urmare a creșterii numărului de orașe, prin declararea a 33 de noi orașe și trecerea în categoria rurală a 14 orașe vechi¹. Ca urmare, rețeaua urbană a țării a ajuns să cuprindă 171 de orașe.

Totodată, în anul 1956, un număr de 183 de localități rurale, centre muncitorești, comunelimitrofe marilor orașe, stațiuni balneoclimaterice au fost declarate localități de tip urban, reprezentînd 13,3% din populația urbană a țării.

Majoritatea orașelor noi au provenit din categoria centrelor industriale vechi sau

¹ Baia de Aramă, Darabani, Fălciu, Filipești Tirg, Hirău, Huedin, Mihăileni, Ostrov, Plenița, Răcari, Săveni, Ștefănești, Tirgu Frumos, Vama.

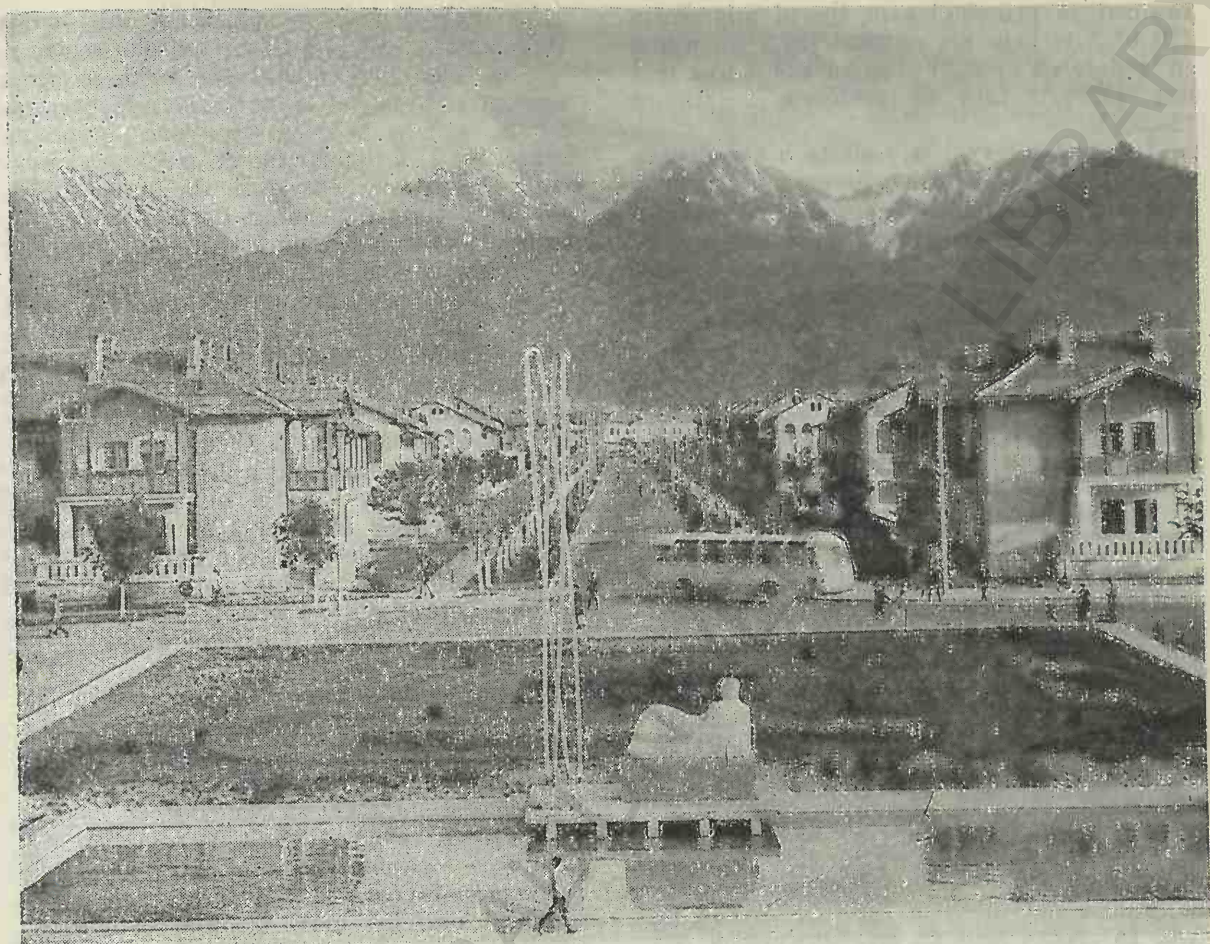

Fig. 3.4. Orașul Victoria — vedere generală.

dezvoltate în anii postbelici: Ocna Mureș, Codlea, Azuga, Zărnești, Jimbolia, Cîmpia Turzii. Altele erau centre ale industriei extractive: Lupeni, Petrila, Vulcan, Anina, Comănești și Moldova Nouă. Tot în această perioadă apar primele orașe noi construite: Victoria (fig. 3.4), Gheorghe Gheorghiu-Dej și Dr. Petru Groza. Un număr important dintre noile orașe aveau funcție balneoclimaterică: Băile Herculane, Borsec, Buzias, Covasna, Sovata, Băile Olănești, Breaza.

Ca urmare a acestor procese au loc modificări în structura rețelei de orașe pe categorii de mărime. Se amplifică numărul orașelor mari prin cuprinderea în această categorie a cinci orașe, respectiv: Arad, Brașov, Brăila, Iași și Ploiești. Continuă procesul de concentrare a populației în orașele mari, în principal pe seama reducerii ponderii populației orașelor mijlocii. În cadrul ora-

șelor mari începe reducerea ponderii orașului București, după maximum atins în 1948 (28,1%), reducere cu tendință constantă în anii următori, fapt ce duce la micșorarea decalajului față de orașele imediat următoare. La polul opus, prin decretarea unui număr considerabil de orașe noi, tendința lineară de scădere a ponderii orașelor mici este, temporar, oprită.

Între anii 1956 și 1966 se continuă procesul de amplificare a rețelei urbane. În anul 1960 au fost declarate 12 orașe noi, datorită dezvoltării lor economice, printre care: Cugir, Luduș, Călan, Copșa Mică, Oțelu Roșu, Boeșa, Bicăz etc.

Sporul total de populație înregistrat de cele 183 de orașe existente în anul 1966¹ s-a

¹ Prin organizarea administrativ-teritorială din anul 1968, alături de decretarea a 53 de orașe noi, s-au efectuat modificări în componența teritorială a unor orașe.

realizat în principal prin sporul migratoriu (70,0%) și prin cel natural (22,2%), avînd în vedere că aportul orașelor noi a fost mai mic (7,8%), față de perioada anterioară (26,2%).

În acest interval se resimte o accentuare a creșterii orașelor mici, aceasta ca urmare a trecerii în categoriile superioare de mărime a numeroase orașe care au cunoscut o dezvoltare industrială mai puternică, așa cum a fost cazul orașelor: Hunedoara, Petroșani, Cîmpina, Făgăraș, Rîmnicu Vilcea, Tîrnăveni, Săcele, Medgidia, Gheorghe Gheorghiu-Dej ș.a.

Cele 10 orașe de mărime mijlocie, existente în anul 1948, au trecut în categoria orașelor mari, al căror număr a crescut de la 3 în 1949 la 13 în 1966.

Perioada anilor 1948—1966 se caracterizează printr-o pondere sporită a orașelor care au înregistrat un ritm de creștere superior mediei pe țară. Unele dintre orașe au cunoscut creșteri ale populației de peste 3 ori (Suceava, Medgidia, Eforie ș.a.). Orașul Hunedoara bunăoară își sporește populația de 9,7 ori. Creșterile superioare mediei pe țară sînt caracteristice acelor orașe care își amplifică considerabil funcțiile industriale, localitățile balneare sau centrele administrative. Regres demografic înregistrează doar două orașe, respectiv Siret și Ocele Mari.

Orașele mici, în proporție de circa 50%, au crescut într-un ritm superior mediei pe țară. În același sens au crescut aproape 3/4 din orașele mijlocii cu populația între 20 000 și 50 000 de locuitori.

Amploarea mișcării migratorii în această perioadă a fost considerabilă, datorită intensificării procesului de industrializare și a eliberării forței de muncă disponibile în urma mecanizării agriculturii. La recensămîntul din anul 1966, aproape 3/5 din populația înregistrată în orașe era născută în altă localitate și aproape jumătate din aceasta s-a stabilit în perioada de după anul 1956. În principal se disting două forme ale fluxului migratoriu, respectiv de la sat spre oraș, mai important ca amploare, și dinspre orașele mici spre cele mari. Acest proces a contribuit în mod hotărîtor la creșterea ora-

șelor mijlocii (cele cu populație sub 50 000 de locuitori), dar mai ales a orașelor mari.

La finele perioadei 1948—1966, în urma acestor procese, au avut loc modificări profunde, atît în privința structurii rețelei de orașe, cît și a raportului de mărime și ponderii diferitelor categorii de orașe. Prin creșterea rețelei de orașe de la 152 la 183, indicatorul numărului mediu de orașe la 1 000 km² crește de la 0,6 la 0,8. În Transilvania, acest indicator se ridică la 1 oraș/1 000 km², consecință a numărului mai ridicat de orașe noi apărute în această zonă. De asemenea, numărul mediu de orașe la un județ crește corespunzător de la 3,7 la 4,5 orașe. Dacă în anul 1948, un număr de 29 de județe cu mai puțin de 4 orașe fiecare concentrau circa 1/2 din numărul total al orașelor, în 1966 în această situație se aflau numai 24 de județe, ce concentrau 1/3 din totalul orașelor, consecință a sporirii numărului de județe cu peste 6 orașe și chiar mai mult (județele Prahova și Hunedoara cu 11 și, respectiv, 12 orașe).

În privința structurii pe categorii de mărime, alături de reducerea constantă a ponderii orașelor mici, are loc reducerea considerabilă a ponderii orașelor mijlocii, permițînd orașelor mari să concentreze, pentru prima dată, ceva mai mult de jumătate din populația orașelor. Semnificativ este, de asemenea, faptul că la această creștere a ponderii orașelor mari nu mai contribuie, în principal, municipiul București, a cărui pondere scade de la 28,1 la 22,0%, ci celelalte 12 orașe mari.

Trecerea în categoria așezărilor rurale, în anul 1956, a 14 orașe, declararea între 1948—1966 a altor 45 orașe, precum și trecerea dintr-o categorie de mărime în alta au dus la modificări substanțiale în componența fiecărei categorii de mărime.

Amplificarea rețelei de orașe în ansamblu, dar mai ales a orașelor mari, creează premisele unei ierarhizări funcționale complexe la nivelul întregii țări, proces care se va accentua în perioada ulterioară (1966—1980). La nivel regional, încep să se contureze primele grupări urbane în jurul Brașovului, pe valea Prahovei, în bazinul carbonifer al văii Jiului ș.a. Creșterea populației orașelor are încă o direcție centripetă la nivelul orașelor mari, care cresc mai rapid decît orașele mici, din imediata lor apropiere.

Se menține încă un anumit ruralism mai evident la orașele mici, unde recensămîntul

Ulterior, datele recensămîntului populației din 1966 au fost recalculate la o rețea de 236 de orașe. Materialele recensămîntului din 1977, publicate în 1980, prezintă datele recensămîntului din 1966, bazate pe rețeaua formată din 183 de orașe, adică situația reală existentă în acel an.

din 1966 înregistrează ocupați în agricultură circa 28% din populația activă a acestora.

Perioada 1966—1980, prin ritmul de creștere mai ridicat față de perioadele ante-

rul cel mai mare (23 de orașe) este în partea de sud a țării, după care urmează partea centrală cu 13 orașe, apoi partea vestică cu 10 orașe și partea estică cu 7 orașe.

Tabelul nr. 3.1

Dinamica rețelei și populației orașelor (1948—1966)*

Categorii de mărime — locuitori	1948			1956			1966		
	Număr de orașe	Locuitori	%	Număr de orașe	Locuitori	%	Număr de orașe	Locuitori	%
Orașe mici	118	992 314	26,7	130	1 320 992	27,8	119	1 253 519	20,1
a) < 5000	34	118 490	3,2	20	70 993	1,5	12	33 252	0,5
b) 5 000—10 000	45	327 711	8,8	50	366 371	7,7	48	360 713	5,8
c) 10 000—20 000	39	546 113	14,7	60	883 627	18,6	59	859 554	13,8
Orașe mijlocii	31	1 449 116	39,0	33	1 390 720	29,3	51	1 821 440	29,3
a) 20 000—50 000	21	607 165	16,3	25	737 648	15,5	43	1 289 336	20,7
b) 50 000—100 000	10	841 951	22,7	8	653 072	13,8	8	532 104	8,6
Orașe mari	3	1 271 709	34,3	8	2 034 956	42,9	13	3 145 130	50,6
a) 100 000—200 000	2	229 902	6,2	7	857 295	18,1	12	1 778 446	28,6
b) > 1 000 000	1	1 041 807	28,1	1	1 177 661	24,8	1	1 366 684	22,0
TOTAL	152	3 713 139	100,0	171	4 746 672	100,0	183	6 220 089	100,0

* Calculat după Recensământul populației și locuințelor din 5 ianuarie 1977, DCS, 1980.

rioare, se caracterizează prin sporul cel mai accentuat al populației orașelor.

Un loc important în acest sens revine măsurilor care au fost luate în cadrul îmbunătățirilor aduse organizării administrativ-teritoriale a țării (1968), în urma cărora au fost declarate 49 de orașe noi, la care se adaugă alte patru orașe declarate în perioada 1966—1968.

În anul 1968, prin reorganizarea administrativ-teritorială au fost trecute în rîndul orașelor un număr de 49 de localități¹. Aceste noi orașe au fost selectate pe baza a mai multor criterii: numărul populației (de regulă peste 5 000 de locuitori), profilul social-economic, gradul de echipare edilitară și mai ales poziția geografică avantajoasă. Datorită poziției geografice favorabile aceste localități au avut vreme îndelungată un rol deosebit în ierarhia așezărilor, ca vechi centre de schimb, reședințe ale fostelor unități administrative, iar unele au revenit la funcția de oraș, avută anterior.

Spre deosebire de perioada 1930—1968, cînd majoritatea orașelor nou-decretate erau situate în zonele montană și subcarpatică, ultima generație de orașe noi (din 1968) are următoarea repartiziție geografică: numă-

Cele mai numeroase orașe noi îndeplinesc funcția de centre locale în zone agricole (Segarcea, Topoloveni, Vinju Mare, Ineu, Berești, Darabani, Săveni, Tirgu Bujor ș.a.). A două grupă numerică o constituie centrele industriei extractive (Motru, Țicleni, Bălan, Căvnic, Zlatna etc.). Alte orașe fac parte din grupa centrelor industriei materialelor de construcții (Fieni, Comarnic, Aleșd), industriei lemnului (Brezoi, Deta, Întorsura Buzăului), industriei alimentare (Țăndărei, Beclean), industriei chimice (Năvodari), industriei siderurgice (Vlăhița) sau chiar a industriei construcțiilor de mașini (Plopieni). Printre noile orașe figurează și importante noduri feroviare (Făurei, Jibou, Curtici) sau localitățile balneoclimaterice de importanță națională (Băile Tușnad).

În acest mod, rețeaua urbană a ajuns să fie formată din 236 de orașe, din care 111 orașe existau în anul 1912. Prin ponderea de peste 1/2 a orașelor apărute ulterior, rețeaua urbană poate fi considerată relativ tinăra. Totuși structura acestei rețele este determinată de cele 111 orașe existente în anul 1912, care concentră în anul 1980 peste 4/5 din populația totală a orașelor (fig. 3.5).

În medie, anual, populația orașelor a sporit cu circa 280 000 de persoane, de 2 ori mai mult decît în perioada anterioară

¹ Între 1966 și 1968 au mai fost declarate patru orașe: Motru, Marghita, Ineu și Bălan.

și de peste 6 ori față de perioada 1912—1948. Pentru evaluarea justă a amplexării ponderii populației urbane în România, pe parcursul a 7 decenii, este semnificativ de subliniat faptul că, în timp ce întreaga populație a

este aproape dublu față de sporul natural, proporție caracteristică, în general, intervalului postbelic.

După datele recensământului din 1977, ponderea populației cu locul de naștere în

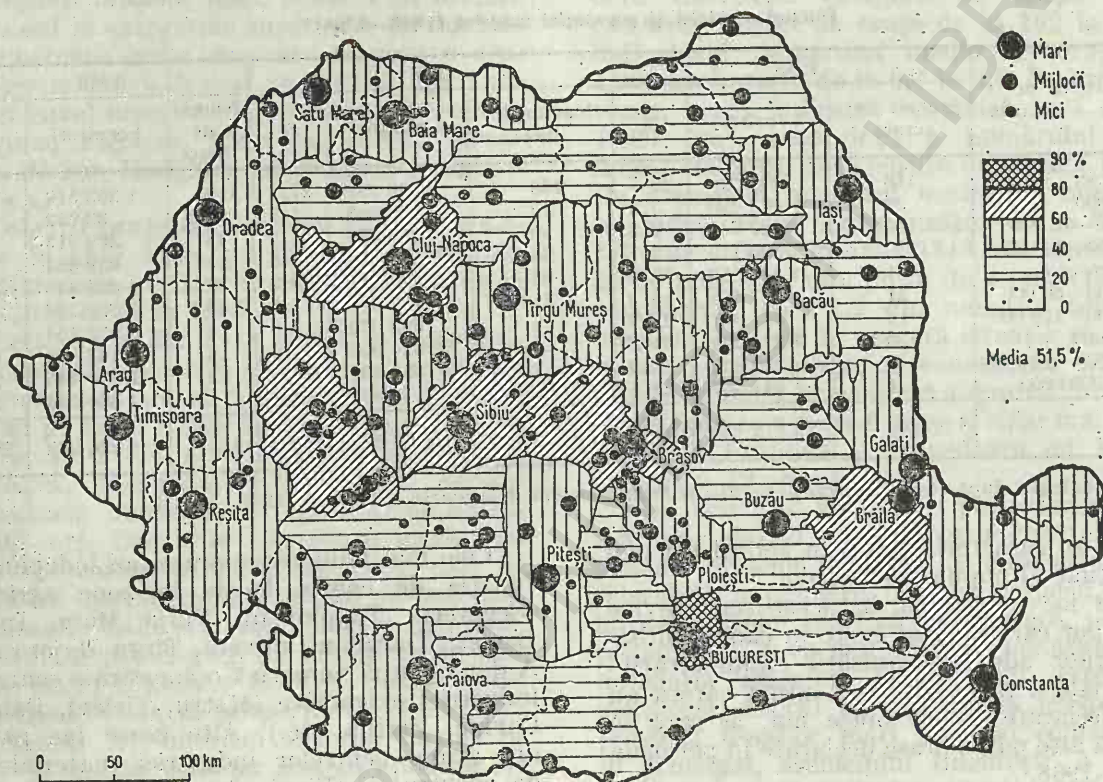

Fig. 3.5. Mărimea orașelor și ponderea populației urbane, pe județe, în 1980.

țării a crescut de 1,7 ori, populația urbană a sporit de 5,3 ori. În ce privește sporul absolut al populației orașelor între 1912 și 1980, de 8 091 758 de persoane, el a fost realizat, în proporție de aproape jumătate, după anul 1966.

Sporul absolut înregistrat între anii 1966 și 1977 este rezultatul următoarelor căi VI (Trebić, 1979, p. 405):

a) apariția a 53 de orașe noi	13,6%
b) extinderea teritorială a 55 de orașe	4,2%
c) creșterea naturală a populației	34,2%
d) migrația sat — oraș	60,5%
e) modificări în organizarea administrativ-teritorială	(-12,5%)
	100,0%

Prin extrapolare, aceste valori sînt în general valabile pentru întreaga perioadă 1966—1980. Se observă că sporul migratoriu

altă parte decît orașul respectiv a fost de 57,7%, față de 59% cît era la nivelul anului 1966. Populația stabilită în orașe în intervalul dintre cele două recensăminte reprezintă 26,2% din populația totală a acestor orașe.

În raport cu sporul natural, cel migratoriu a avut tendințe de creștere în perioada postbelică, față de perioada anterioară. Variațiile la recensămintele din 1966 și 1977 sînt dependente de aportul diferit al noilor orașe.

Rolul hotărîtor al soldului migratoriu variază în funcție de mărimea și profilul socio-economic al orașelor. Avînd dimensiunile cele mai reduse la nivelul orașelor mici, acesta înregistrează cele mai ridicate valori în cadrul orașelor mijlocii, îndeosebi a celor cu peste 50 000 de locuitori. În cadrul fiecărei categorii de mărime se întîlnesc varia-

ții în funcție de profilul social-economic al orașelor. Astfel, în categoria orașelor mici, mai ales a celor noi, cu o rapidă dezvoltare industrială — Bălan, Năvodari, Plopeni — sau cu o importantă specializare balneoclimaterică — Predeal, Sinaia, Mangalia, Băile Tușnad ș.a. —, aportul celor născuți în localitatea de domiciliu la sporul de populație este foarte redus.

În general, pe baza raportului între sporul natural și cel migratoriu în procesul de evoluție a orașelor, acestea se pot grupa în :

a) orașe cu populația provenită predominant din sporul migratoriu : Gheorghe Gheorghiu-Dej, Craiova, Galați, Hunedoara, Eforie, Sinaia ș.a. — adică centre puternic dezvoltate din punct de vedere industrial sau centre balneoclimaterice de importanță națională ;

b) orașe cu predominarea populației provenite din sporul natural, cu o structură funcțională simplă și putere de atracție redusă, prin poziția lor în imediata apropiere a marilor centre urbane, cu zone de gravitație puternic dezvoltate (Curtici, Buftea, Topoloveni etc.) sau datorită profilului economic predominant agricol (Băilești, Cehu Silvaniei, Darabani etc.) ;

c) orașe cu populația provenită, în proporții egale sau aproape egale, din sporul natural și din cel migratoriu, grupând localitățile urbane în plină ascensiune economică și social-culturală, cu un rol deosebit în rețeaua actuală a țării (Slobozia, Alexandria, Vaslui, Zalău, Siret, Luduș etc.).

Prin creșterea numărului de orașe de la 119 în 1912, la 236 în 1980 s-a îmbunătățit structura urbană pe județe, unui județ revenindu-i în medie 5,8 orașe, față de 2,9 orașe în anul 1912.

Prin îndesirea rețelei de orașe s-a modificat densitatea acestora. Între 1912 și 1980, densitatea orașelor (numărul de orașe la 1 000 km²) a crescut de la 0,5 la 1,0. Cu alte cuvinte, unui oraș îi revine o suprafață de 1 000 km², față de 1 996 km² în 1912. Acest indicator este foarte diferențiat pe județe. Cea mai ridicată densitate se întâlnește în județele industrializate : Prahova (2,98), Hunedoara (1,7) și Brașov (1,68), iar cea mai scăzută în județele : Giurgiu (0,26), Buzău (0,33). Se remarcă prin densități mai reduse județele din extremitatea estică a Moldovei (între 0,73 și 0,90), ca și cele din extremitatea sudică a Munteniei și Olteniei. În schimb,

zona subcarpatică și cea centrală a Transilvaniei au indicatori superiori mediei pe țară.

Luind în considerare indicatorul corelat al suprafeței medii care revine unui oraș, în anul 1912 sub media de 2 000 km² se aflau jumătate din numărul actual al județelor, în timp ce la nivelul anului 1980, deja în 37 de județe unui oraș îi reveneau mai puțin de 2 000 km².

Sporirea densității rețelei urbane contribuie la realizarea unor legături mai complexe între orașe, precum și între acestea și mediul rural înconjurător. Urbanizarea este astfel însoțită de intensificarea influenței multilaterale a orașului asupra satului și de dezvoltarea în mediul rural a elementelor de viață urbană.

Cu toate acestea, contrastele între diferite județe sînt încă destul de accentuate. Suprafața ce revine unui oraș variază între 335 km² (județul Prahova) și peste 3 000 km² (județele Buzău și Giurgiu), dar majoritatea județelor (4/5) se situează în intervalul 600 — 1 500 km² la un oraș.

Funcția administrativă, în anumite condiții, poate deveni forță motrice în creșterea orașelor. Ea a fost specifică orașelor din cele mai vechi timpuri, dar importanța sa în dezvoltarea lor a variat în timp. În perioada antebelică această funcție a avut o importanță mai mare pentru orașele principale, care formau baza rețelei urbane. Ulterior, odată cu începerea industrializării socialiste, însoțită de creșterea masivă a populației urbane, vechile centre continuă să crească rapid, dar nu prin funcția administrativă, ci prin cea industrială. Alături de acestea, crește de asemenea o seamă de alte centre de diferite categorii de mărime, unde s-au amplasat importante unități industriale. La aceasta a contribuit și evoluția diferită a împărțirii administrativ-teritoriale în România. În primele decenii, pînă în 1968, a avut loc faza unităților administrative mari, în fruntea căroră, prin potențialul lor economic și poziția economico-geografică, se aflau orașele mari, capabile să dirijeze asemenea teritorii. Ulterior, după 1968, începe a doua fază, a descentralizării, cînd locul vechilor regiuni este luat de noile județe. În asemenea condiții, pentru noile reședințe administrative, această funcție devine forță motrice, atrăgînd după ea și alte funcții, ceea ce s-a reflectat în creșterea mai rapidă a acestor orașe.

Dinamica orașelor noi, decretate în anul 1968, prezintă aspecte specifice. Prin ponderea lor în populația orașelor (4,9%), ele dețin un loc modest, dar în cadrul structurii teritoriale a rețelei urbane la nivelul unor județe (Arad, Gorj ș.a.) aceste orașe sînt predominante, degrevînd centrul administrativ județean de o seamă de funcții coordonatoare în teritoriu. Pe fondul unei creșteri a populației, în ansamblu între anii 1966 și 1980 de numai 24%, majoritatea acestor orașe au un coeficient inferior mediei, unele dintre ele avînd chiar reduceri de populație. În majoritatea lor covîrșitoare, acestea sînt centre cu specializare unilaterală agricolă, nepermițînd realizarea unui spor migratoriu pozitiv, singura lor cale de creștere fiind sporul natural. Sfera activităților terțiare este de asemenea slab dezvoltată.

Modalitatea de activizare a acestor orașe este oferită de exemplul acelor orașe care au cunoscut ritmuri de creștere superioare mediei. Orașe ca Titu, Năvodari, Aleșd, Motru, Bălan, Plopeni, Țîndărei ș.a. au devenit în cîțiva ani puternice centre industriale la nivelul unor orașe de mărime superioară. Dezvoltarea industriei noilor orașe contribuie la dezvoltarea lor ascendentă numai dacă este îmbinată cu resursele locale și are o structură mai diversificată alături de dezvoltarea activităților terțiare, îndeosebi a celor care asigură deservirea zonei de influență. În caz contrar, dezvoltarea hipertrofiată a unei singure ramuri nu poate asigura o dezvoltare optimă, exemplu concludent în acest sens fiind, de asemenea orașe ca Nucet, Vașcău sau Anina — centre ale industriei extractive în regres.

Rețeaua urbană, în prezent, se caracterizează prin trăsături deosebite de perioadele anterioare. În primul rînd, se evidențiază modificările în structura pe categorii de mărime. Aceste modificări se referă, pe de o parte, la reducerea ponderii orașelor mici, iar pe de altă parte, la concentrarea populației în orașele mari. În ceea ce privește raportul între diferite categorii de orașe, la un oraș mare revin în medie 4,3 orașe mijlocii și 7,7 orașe mici. Dacă raportul față de orașele mijlocii este relativ optim, numărul orașelor mici ar trebui să fie mai mare. Față de nivelul anului 1966, mărimea medie a unui oraș mic a crescut nesemnificativ, de la 10 560 la 10 650 de locuitori. În schimb mărimea medie a orașelor

mijlocii a evoluat de la 35 700 la 41 375 de locuitori, iar a orașelor mari de la 148 200 la 201 900 de locuitori. De asemenea, în cadrul fiecărei categorii de mărime, au intervenit modificări între diferite grupe. Astfel, în populația orașelor mici, în decurs de 7 decenii, ponderea orașelor cu mai puțin de 5 000 de locuitori a scăzut de la 12,3% la 3,6%, în timp ce ponderea celor cu peste 10 000 de locuitori a crescut de la 51,2% la 67,8%, în aceeași perioadă. În cadrul orașelor mijlocii se constată reducerea ponderii populației celor cu peste 50 000 de locuitori prin trecerile masive, în ultimele decenii, în categoria orașelor mari. Numai după 1948, categoria orașelor mari a fost augmentată succesiv cu 16 orașe mijlocii. Prin această „invazie” de orașe mari s-a redus ponderea orașului București, atît în cadrul acestei categorii, cît și în ansamblul tuturor orașelor. Decalajul dintre primul oraș al țării și cel următor s-a redus de la 1 : 8,8 în 1948 la 1 : 6,1 în 1980. Totodată, după 1966, s-a individualizat grupa orașelor cu peste 200 000 de locuitori, formînd astfel o structură ierarhizată, în cadrul căreia aceste orașe dețin ponderea principală (tabelul nr. 3.5).

Carcasa urbană a țării cuprindea deci, în 1980, 41 de orașe mari și mijlocii, care concentrău circa 70% din întreaga populație a orașelor. Prin aceasta, poziția acestor orașe în cadrul rețelei urbane și a întregii țări devine hotărîtoare. Într-adevăr, dacă din populația țării ele dețin 31%, în ce privește personalul muncitor ele au ajuns să concentreze, în 1980, aproape 55%.

Cerințele dezvoltării echilibrate a întregului sistem național de așezări impun dezvoltarea tuturor categoriilor de orașe. În acest sens, la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român s-a elaborat strategia dezvoltării orașelor mici, în concordanță cu potențialul social-economic al acestora și poziția lor în cadrul rețelei de orașe. Totodată, încă la Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 1972 s-a pus problema amplificării rețelei urbane prin crearea centrelor agro-industriale, care să permită formarea sistemelor de așezări pe întreg teritoriul țării, în vederea dezvoltării normale a tuturor localităților urbane și rurale.

Creșterea demografică a orașelor s-a exprimat și sub formă spațială prin expansiunea teritorială a orașelor, includerea de lo-

calități urbane în teritoriul administrativ al acestora. La reorganizarea administrativ-teritorială din 1968 un număr de 55 de orașe și-au extins teritoriul, în acest mod înglobând 136 de localități.

siunea economică și socială puternică, în această etapă, a localităților respective; — în perspectivă, rolul sporului natural în creșterea orașelor prezintă tendința evidentă de creștere, datorită atât masei tot

Tabelul nr. 3.5

Structura rețelei și populației orașelor în anii 1966 și 1980 *

Categoriza de mărime— locuitori	1966			1980		
	Număr de orașe	Locuitori	%	Număr de orașe	Locuitori	%
<i>Orașe mici</i>	119	1 253 519	20,1	140	1 490 531	14,7
a) < 5 000	12	33 252	0,5	14	54 392	0,5
b) 5 000—10 000	48	360 713	5,8	55	426 932	4,2
c) 10 000—20 000	59	859 554	13,8	71	1 009 207	10,0
<i>Orașe mijlocii</i>	51	1 821 440	29,3	77	3 185 965	31,3
a) 20 000—50 000	43	1 289 336	20,7	55	1 664 771	16,4
b) 50 000—100 000	8	532 104	8,6	22	1 521 194	14,9
<i>Orașe mari</i>	13	3 145 130	50,6	19	5 495 122	54,0
a) 100 000—200 000	12	1 778 416	28,6	9	1 288 398	12,7
b) 200 000—300 000	—	—	—	8	2 041 047	20,0
c) 300 000—500 000	—	—	—	1	304 670	3,0
d) > 1 000 000	1	1 366 684	22,0	1	1 861 007	18,3
TOTAL	183	6 220 089	100,0	236	10 171 618	100,0

* Calculat după *Recensământul populației și locuințelor din 5 ianuarie 1977*, DCS, 1980 și *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, DCS.

Numeroase orașe au în subordonare administrativă comune suburbane a căror viață economică și social-culturală este legată de orașul propriu-zis, prin relații de cooperare. Prin aceasta, suburbanizarea este concepută ca o treaptă tranzitorie spre urbanizarea mediului rural, înlăturând contrastele economice și sociale ce separau în trecut satul de oraș.

Din analiza căilor de creștere și a dinamicii orașelor se desprind unele trăsături principale, dintre care reținem :

— factorul principal în creșterea orașelor din România rămâne mult timp sporul migratoriu ; forța de atracție a orașelor mari, principalele beneficiare ale sporului migratoriu, se exercită atât asupra populației rurale, cât și asupra orașelor mici ;

— orașele mici prezintă o mare varietate de situații, unele se caracterizează printr-o creștere foarte redusă sau chiar o scădere a populației lor, datorită plecării forței de muncă tinere spre orașele mai mari din apropiere, fapt ce atrage după sine reducerea sporului natural ; altele au cunoscut o creștere rapidă, ca urmare a sporului migratoriu considerabil provocat de ascen-

mai mari a populației urbane, cât și accentuării stabilității populației rurale.

3.3.2. Mărimea orașelor

Sistemul așezărilor urbane este constituit din orașe de diferite mărimi, în funcție de rolul lor în cadrul diviziunii teritoriale a muncii. Totodată, fiecare categorie de mărime se caracterizează prin particularități demografice, funcționale, organizare teritorială etc.

În geografia românească, s-au adoptat următoarele categorii de mărime : *orașe mici*, cu populație sub 20 000 de locuitori, *orașe mijlocii*, cu populație între 20 000 și 100 000 de locuitori și *orașe mari*, cu peste 100 000 de locuitori. Particularitățile funcționale ale categoriei orașelor mijlocii determină distincția în cadrul acesteia a două subgrupe : orașe cu 20 000—50 000 de locuitori și cele cu 50 000—100 000 de locuitori. Orașele cu 20 000—50 000 de locuitori prezintă o seamă de similitudini cu orașele mici. Unele dintre ele au o structură funcțională insuficient dezvoltată, chiar monofuncțională,

în timp ce orașele mijlocii cu peste 50 000 de locuitori au o structură funcțională complexă, precum și un grad de dotare edilitară superior. În privința ponderii populației ocupată în industrie și construcții, orașele din prima subcategorie stau mai aproape de cele cu peste 50 000 de locuitori, dar prin ponderea populației active ele se află mai aproape de cele mici. În funcție de condițiile specifice de la o țară la alta și categoria orașelor mari este divizată în mai multe subcategorii. La nivelul actual de dezvoltare a rețelei urbane din România, orașele mari se împart în: orașe cu număr de locuitori între 100 000 și 200 000, altele cu populația între 200 000 și 500 000 locuitori și cu peste 1 milion locuitori (orașul București).

★

Pentru a evidenția caracterul specific al fiecărei categorii de mărime a orașelor, este necesară analiza acestora prin prisma structurii funcționale și a poziției orașelor în structura economiei naționale, ceea ce permite înțelegerea problemelor mărimii, evoluției demografice, particularităților de repartizare teritorială a orașelor.

Prin diviziunea social-teritorială a municipiilor, orașele dețin ponderi însemnate în ramurile neagricole ale economiei naționale. Ponderea diferitelor ramuri în populația activă urbană, ca și în ramura respectivă pe țară reiese din tabelul nr. 3.6.

Tabelul nr. 3.6

Structura pe ramuri a populației active urbane și ponderea ei în ramurile pe țară (%) (1977)*

Ramura	% din populația activă totală urbană	% din ramura pe țară
Industrie	47,4	61,8
Construcții	8,3	54,8
Agricultură — silvicultură	6,1	7,0
Transporturi — telecomunicații	6,3	51,6
Circulația mărfurilor	8,8	70,1
Gospodărie comunală	5,4	66,8
Învățământ — știință	7,8	70,6
Ocrotirea sănătății	5,0	76,4
Administrație	2,9	87,6
Alte ramuri	2,0	56,7
TOTAL	100,0	42,4

* Calculat după *Recensământul populației și locuințelor din 5 ianuarie 1977*, DCS, 1980.

Concentrind peste 2/5 din populația activă a țării, orașele dețin ponderi majoritare în toate ramurile neagricole, îndeosebi în cele ale sferei de activități nemateriale, ceea ce demonstrează rolul coordonator al orașelor în ierarhia sistemului național de așezări.

Orașele de diferite categorii prezintă particularități în structura pe ramuri a economiei naționale. Pentru obținerea unei imagini sintetice, ramurile economiei naționale au fost grupate în patru sfere principale de activitate (tabelul nr. 3.7):

I, sfera producției industriale și transporturilor (industrie, construcții, transporturi și telecomunicații);

II, sfera producției agrosilvice;

III, sfera distribuției și serviciilor materiale (circulația mărfurilor, alimentație publică, gospodărie comunală);

IV, sfera infrastructurii sociale și instituționale (învățământ, știință, ocrotirea sănătății, instituții financiare, administrație etc.).

Datele tabelului nr. 3.7 permit individualizarea fiecărei categorii de orașe. Gradul de ocupare a populației active depinde direct proporțional de mărimea orașului, ceea ce denotă că în orașele mari sînt posibilități mai variate pentru ocuparea mai deplină a populației active. Dacă pentru toate categoriile de orașe sfera producției industriale și transporturilor reprezintă factorul urban principal, avînd ponderea cea mai ridicată în cadrul orașelor mijlocii, importanța celorlalte sfere de activitate se manifestă în mod diferențiat. Astfel, sfera agrosilvicei are cea mai masivă pondere în cadrul orașelor mici, care de altfel concentrează aproape 1/2 din populația urbană ocupată în această sferă. De asemenea, se poate observa caracterul intermediar al orașelor cu 20 000 — 50 000 de locuitori, ele fiind mai aproape de orașele mici, decît de cele cu peste 50 000 de locuitori. În cadrul orașelor mari este de reținut ponderea deosebit de ridicată a sferei infrastructurii sociale și instituționale, consecință a rolului prioritar avut de ele în ierarhia urbană.

În privința gravității diferitelor ramuri ale economiei naționale față de anumite categorii de mărime a orașelor pe baza coeficientului de localizare (rezultat prin raportarea ponderii ramurii respective, în cadrul populației active a orașului, la ponderea aceleiași ramuri la nivelul tuturor orașelor),

se constată că industria, alături de construcții, reprezintă ramura de profil pentru orașele mijlocii; agricultura este dezvoltată cu precădere în orașele mici; ramura transporturilor și telecomunicațiilor este caracte-

în privința dezvoltării industriale, în timp ce orașele mijlocii depășesc orașele mari, caracterizate prin ponderea mai ridicată a populației ocupate în servicii (tabelul nr. 3.9).

Tabelul nr. 3.7

Structura populației active urbane pe sfere de activitate și categorii de mărime (1977)*

Categororia de mărime a orașelor (locuitori)	Sfera de activitate				% populației active
	I	II	III	IV	
Sub 20 000	55,1	19,4	12,4	13,1	46,6
20 000—50 000	64,6	7,7	14,5	13,2	46,5
50 000—100 000	65,7	4,3	15,5	14,5	48,3
peste 100 000	62,3	2,3	14,0	21,4	50,1
Total orașe	62,1	6,0	14,2	17,7	48,7

* Calculat după Recensământul populației și locuințelor din 5 ianuarie 1977, DCS, 1980.

ristică orașelor mijlocii cu peste 50 000 de locuitori și celor mici; circulația mărfurilor este localizată prioritar în orașele mijlocii superioare și cele mari. Celelalte ramuri, învățământ, știință, ocrotirea sănătății, administrație sînt cantonate îndeosebi în orașele mari.

Dacă este evident că sfera producției industriale și transporturilor are un rol hotărîtor în formarea și dezvoltarea orașelor, elementul dominant în cadrul sferei îl constituie industria. Industria influențează dezvoltarea tuturor categoriilor de orașe (tabelul nr. 3.8).

După cum se poate observa, orașele mici se află în urma celorlalte categorii de mărime

Din tabelul nr. 3.9 se desprinde concluzia că, pînă în prezent, ponderea populației active industriale nu este echivalentă cu cea a populației totale pe categorii de mărime. În cazul orașelor mici una dintre cauze rezidă și în caracterul de centre locale al multora dintre acestea.

Este interesant de văzut și care sînt ramurile industriei caracteristice fiecărei categorii de mărime a orașelor. Pe baza coeficientului de localizare reiese că în orașele mici și în cele mijlocii sub 50 000 de locuitori, industria este reprezentată în principal de ramurile industriei extractive și de primele stadii ale industriei prelucrătoare, orientate spre materiile prime locale (industria lemnului, materialelor de construcții, metalurgia neferoasă și alimentară). În orașele

Tabelul nr. 3.8

Dezvoltarea industrială a orașelor (1977)*

Categororia de mărime — locuitori	Număr mediu de locuitori (N)	Număr mediu ocupați în industrie (I)	Coeficientul de dezvoltare industrială $K_i = \frac{I}{N}$
sub 20 000	10 286	2 050	0,199
20 000—50 000	29 863	7 122	0,238
50 000—100 000	66 158	15 752	0,238
100 000—300 000	190 828	45 783	0,240
peste 1 000 000	1 807 239	410 487	0,227
Total orașe mari	280 268	66 045	0,236
Total orașe	39 812	9 180	0,230

* Calculat după Recensământul populației și locuințelor din 5 ianuarie 1977, DCS, 1980.

Tabelul nr. 3.9

Repartiția populației totale și a celei active industriale pe categorii de mărime a orașelor (1977) *

Categoria de mărime a orașelor (număr de locuitori)	Populația orașelor; % din total orașe	Populația activă industrială; % din total populație activă orașe
sub 20 000	15,7	13,7
20 000 — 50 000	17,8	18,4
50 000 — 100 000	12,7	13,1
100 000 — 300 000	34,6	35,9
Peste 1 000 000	19,2	18,9
Total orașe mari	53,8	54,9
Total	100,0	100,0

* Calculat după *Recensământul populației și locuințelor din 5 ianuarie 1977*, DCS, 1980.

mijlocii și mari predomină ramurile industriei prelucrătoare (construcții de mașini, chimie) și industria poligrafică.

Aspectele evidențiate în funcție de categoria de mărime a orașelor au o influență directă asupra caracteristicilor funcționale, evoluției demografice (creștere, structură pe sexe și vîrste) etc.

Orașele mici, deși dețin o pondere apreciabilă în cadrul rețelei urbane (57,8% din numărul orașelor în 1982), se caracterizează prin scăderea constantă a ponderii în populația urbană a țării. În urma acestei tendințe, manifestate și pe plan mondial, s-a ajuns la concluzia neviabilității orașelor mici.

Orașele mici sînt o categorie stabilă în timp și spațiu. Mai mult de 2/5 din ele au o existență presocialistă ce coboară pînă în epoca feudală și antică. Concomitent, această categorie este foarte dinamică. Paralel cu trecerea în categorii superioare de mărime a 46 de orașe mici existente în 1948, în anii construcției socialiste această categorie se completează mereu cu orașe noi.

Orașele mici, în care locuiește fiecare al șaptelea orașean, dețin un loc aparte în cadrul sistemului național de așezări, îndeplinind, la baza piramidei urbane, funcții teritoriale coordonatoare necesare zonei imediate de influență și uneori chiar la nivel național, în cadrul structurii teritoriale a economiei țării.

În spatele numelui generic de orașe mici — caracterizat în mod sintetic prin predominarea sferei producției industriale, trans-

porturilor și a producției agrosilvice — se află o mare diversitate de tipuri funcționale: predominant industriale, centre satelit ale marilor centre, balneoclimaterice, dar cele mai numeroase dintre ele au rolul de centre locale, în cadrul sistemului național de așezări. Această diversitate funcțională se reflectă în modul de utilizare a resurselor de muncă, în structura demografică, în dotarea edilitară etc.

Una din problemele cu care s-au confruntat mult timp orașele mici, în comparație cu celelalte categorii de orașe, era insuficiența utilizare a resurselor de muncă, din cauza structurii unilaterale a industriei în aceste centre, care în mare parte erau în exclusivitate centre miniere, altele textile, ceea ce ducea la existența unui potențial de forță de muncă nefolosit. În alte cazuri, dezvoltarea excesivă a industriei antrena pînă la 60—80% din populația activă (Victoria, Căvnic, Baraolt, Plopeni, Copșa Mică, Bălan, Baia Sprie ș.a.), iar în unele centre predomina funcția agricolă (Darabani, Berești, Săveni, Vinju Mare ș.a.), ceea ce ducea la dezvoltarea insuficientă a sferei activităților de infrastructură socială. Evident că, în asemenea condiții, se intensifică mișcarea migratorie din orașele mici spre alte categorii de orașe, îndeosebi ale populației tinere. Acest proces migratoriu putea genera modificarea structurii pe vîrste a populației, în direcția îmbătrînirii acesteia. Mult timp, numeroase orașe mici nu dispuneau de o infrastructură modernă, mai ales în zonele cu o rețea urbană mai puțin densă.

În perioada industrializării și urbanizării intensive, numeroase orașe mici și-au modificat substanțial atît structurile social-economice, cît și profilul lor demografic.

Orașele mici dispun în prezent de o bază economică favorabilă unei dezvoltări echilibrate, complexe. La acestea se adaugă condiții ecologice optime concretizate prin gradul mai redus de poluare, apropierea de zonele naturale cu caracter turistic. Cheltuielile necesare valorificării terenului în vatră sînt cele mai reduse, distanțele de la locul de rezidență la cel de muncă sînt minime, ritmul de viață este mai puțin încordat față de orașele mari.

Problemele specifice ale dezvoltării orașelor mici se rezolvă astfel în cadrul sistemului unitar de așezări. Între diferitele categorii de așezări s-au creat legături social-economice organice reciproce, permițându-le o

intensificare în plină ascensiune a rolului lor în procesul dezvoltării în profil teritorial în realizarea obiectivelor majore ale sistematizării teritoriului și localităților.

În asemenea condiții, se poate aprecia că numărul orașelor mici, în raport cu dimensiunile teritoriului pe care îl cuprind în sfera lor de influență este încă insuficient. Densitatea orașelor mici din România este mai mică de 1,7 ori față de Iugoslavia, de 2,1 ori față de Bulgaria, de 3,5 ori față de Polonia, iar față de Cehoslovacia și R. D. Germană — țări cu un nivel ridicat de urbanizare — de 6,5 ori și, respectiv, 15 ori. Totodată, repartitia în teritoriu a orașelor mici este încă disproporționată, de la un număr relativ ridicat în județele Brașov, Hunedoara, Prahova, Sibiu la numai unul — două sau niciunul în alte județe.

Pornind de la această realitate, Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985 prevede ca, în viitorul apropiat, să fie declarate 268 centre agroindustriale. Prin aceasta procesul de urbanizare capătă noi caracteristici. Un aspect nou calitativ îl constituie pregătirea, înainte de conferirea juridică a statutului de localități urbane, acestor centre din punct de vedere economic și edilitar la nivelul cerințelor vieții urbane. Astfel, se prevede ca numai în perioada 1981—1985, în noile centre urbane să se realizeze peste 700 unități cu caracter industrial, de interes republican și local. De asemenea, Programul-directivă... prevede ca dezvoltarea orașelor mici și îndeosebi a noilor centre urbane să se bazeze pe extinderea industriei mici, prin folosirea resurselor locale de materii prime, cit și prin amplasarea de filiale ale întreprinderilor în orașele mici din jurul centrelor mari, a căror creștere se asigură în mod intensiv.

Problemele specifice orașelor mici, se rezolvă astfel cu mult mai multă eficiență în cadrul sistemelor urbane, concepție care caracterizează Programul național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale. Concepția sistemului unitar de așezări reafirmă din punct de vedere structural necesitatea sistemelor urbane ca formațiuni integrale, dinamice de așezări de mărimi diferite reciproc condiționate în teritoriu, prin legături funcționale și comunitatea bazei economice, realizându-se astfel, o subordonare ierarhică din punct de vedere administrativ și social-economic.

Factorul liant care conferă integralitate, deci caracter sistemic, unei grupe de așezări este, pe lângă legăturile de producție, infrastructura socială — adică acea sferă în care se realizează satisfacerea necesităților materiale și spirituale ale populației la nivelul de viață urban.

În acest mod se asigură, în toate zonele țării, accesul populației la serviciile cu caracter urban, în limitele unor distanțe de maximum 15—20 km.

În funcție de mărimea și caracterul funcțiilor orașelor se formează o gamă ierarhică de sisteme, de la cele mai simple, locale, la sistemele complexe integrale. Marea majoritate a orașelor mici, actuale și viitoare, devin centre ale sistemelor elementare locale, prin gruparea în jurul a mai multor așezări rurale. Baza economică a acestor sisteme o constituie o singură ramură de producție cu subramurile auxiliare, de regulă prelucrarea industrială a produselor agricole din zona de gravitație. Alte sisteme elementare se formează pe baza funcțiilor balneoclimaterice.

Sistemele complexe integrale se formează pe baza celor elementare, având ca centru generator orașele mari sau mijlocii cu funcții complexe la nivel regional sau interregional. Legăturile integratoare ale acestor sisteme se realizează prin intermediul unei game de orașe de diferite mărimi, subordonate ierarhic. În cadrul acestor sisteme, orașele mici capătă funcții de complementaritate față de orașul principal. Prin dezvoltarea industriei mici sau a secțiilor și filialelor marilor întreprinderi din centrul principal se obține o eficiență multiplă: folosirea forței de muncă pe plan local, evitarea dezvoltării extensive a industriei în centrele mari. În acest mod orașele mari devin un factor de stimulare a activității orașelor mici, orașul mic constituindu-se un veritabil partener al orașului mare în procesul ascendent de ștergere a diferențierilor dintre mediul urban și mediul rural.

O poziție aparte o dețin încă unele orașe mici, centre industriale, cu specializare unilaterală în care se creează disproporții în utilizarea forței de muncă pe sexe, cum sînt unele centre ale industriei extractive bazate pe zăcămintele în curs de epuizare. Pentru preîntîmpinarea unui asemenea proces se încurajează dezvoltarea unor industrii complementare, intensificarea unor activități non-industriale, prin care se asigură consoli-

darea acestor centre în cadrul sistemelor locale.

Realitatea demonstrează că rezolvarea optimă a problemelor specifice orașelor mici nu este posibilă în condițiile considerării acestora ca formațiuni relativ autonome. Orientarea spre amplificarea potențialului economic al fiecărui oraș mic în parte nu asigură rezolvarea problemei de ansamblu a orașelor mici.

Orașele mijlocii (20 000 – 100 000 de locuitori), în care locuiește fiecare al treilea orașean, au un rol important în cadrul rețelei urbane a țării. Prin potențialul lor economic și social și poziția economico-geografică, aceste orașe nu rareori se află în fruntea sistemelor locale sau județene de așezări. Structura lor funcțională este mai complexă decât a orașelor mici.

Mobilitatea orașelor mijlocii se exprimă prin dublarea numărului lor (de la 31 în 1948 la 80 în 1982) și a populației concentrate în ele, în condițiile reducerii ponderii acestora de la 39,0% la 33,4%. Concomitent cu intrarea în această categorie a 63 de orașe mici la nivelul anului 1948, alte 16 orașe

mijlocii au trecut în cadrul orașelor mari. În consecință, rețeaua orașelor mijlocii a fost înnoită în proporție de 3/4 din numărul actual. Rolul deosebit al orașelor mijlocii în osatura sistemului național urban reiese și din aceea că 22 din ele sunt reședințe de județ, având deci și o funcție administrativă de coordonare a teritoriului sub multiple aspecte.

Marea majoritate a orașelor mijlocii și-au început existența în epoca feudală sau chiar antică (Alba Iulia, Mangalia, Turda, Deva, Drobeta-Turnu Severin, Tulcea, Turnu Măgurele ș.a.). În ce privește factorii care au determinat apariția acestor orașe și au dominat evoluția lor timp îndelungat, aproape 2/3 dintre ele aparțin tipului genetic al orașelor târguri apărute, ca centre de schimb, la contactul marilor regiuni geografice sau la intersecția unor importante artere de comunicații. Altele s-au dezvoltat în cadrul cetăților sau curților domnești (Curtea de Argeș, Piatra-Neamț (fig. 3.6), Suceava, Tirgoviște etc.).

Un alt tip genetic cuprinde orașele fondate inițial în perioada capitalistă și mai

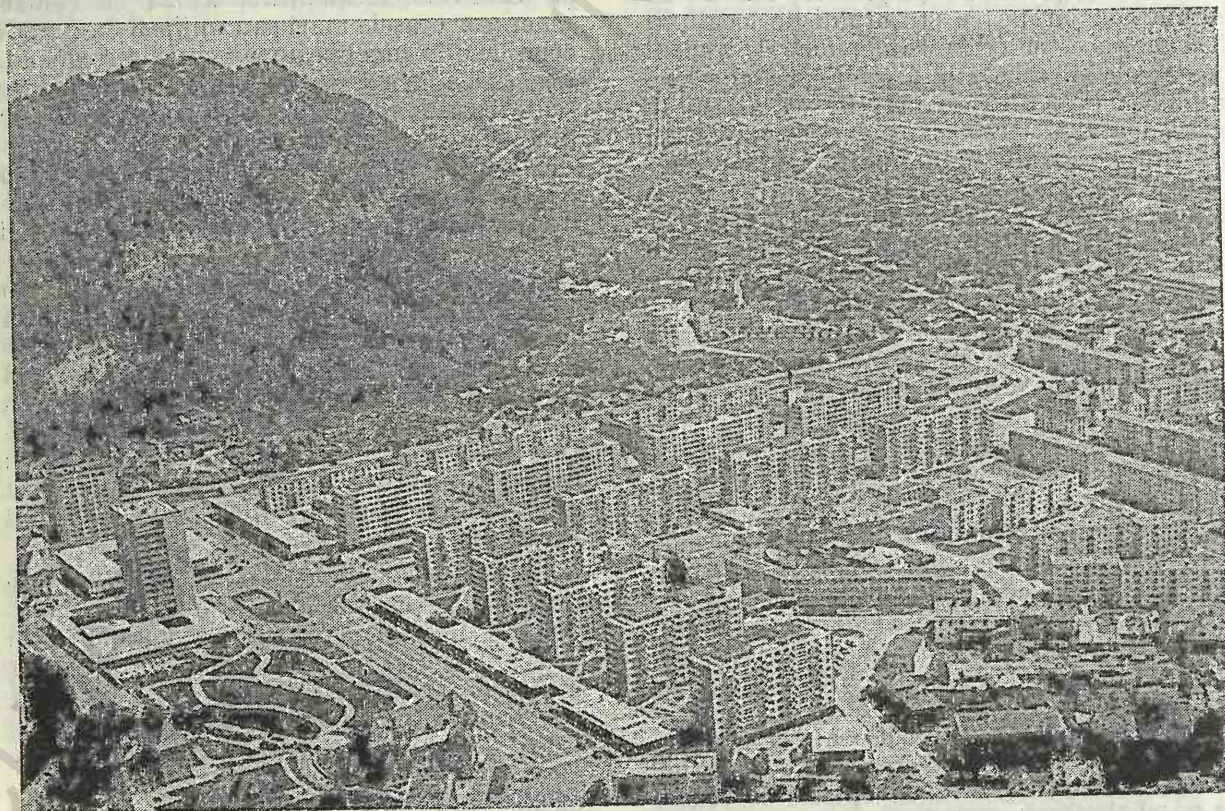

Fig. 3.6. Piatra-Neamț — vedere generală.

ales în anii socialismului pe baza resurselor locale predominant industriale sau a valorificării resurselor balneoclimaterice (Cugir, Codlea, Săcele, Bocșa, Cimpia Turzii, Lupeni, Zărnești, Reșița, Hunedoara, Mangalia, Borșa ș.a.).

De-a lungul timpului, funcțiile inițiale au fost dezvoltate sau acestora li s-au adăugat altele noi, conturând așa-numitele orașe de echilibru, cu o dezvoltare complexă pe baza unei arii largi de influență în teritoriu.

Din tabelul nr. 3.7 se observă profilul economic diferențiat al celor două subgrupe de orașe mijlocii, orașele cu populație între 20 000 și 50 000 de locuitori situându-se mai aproape de orașele mici (cu excepția sferei industriale și transporturilor), în timp ce orașele cu peste 50 000 de locuitori, așa-numitele orașe mijlocii „pure”, sînt mai aproape de orașele mari.

Caracterul industrial mai accentuat al orașelor mijlocii față de cele mici rezultă și din faptul că aproape 1/2 din ele se situează, prin ponderea populației ocupate în industrie, peste media tuturor orașelor (47,4% în timp ce în cadrul orașelor mici doar 1/3 depășesc această medie).

Din punctul de vedere al evoluției demografice, orașele mijlocii se caracterizează prin trăsături proprii, care le diferențiază de celelalte categorii. Datorită atât profilului economic mai complex, cît și dezvoltării accelerate, orașele mijlocii exercită o atracție considerabilă asupra populației migratoare, în comparație cu orașele mici, precum și cu cele mari (la acestea din urmă intervenind și limitările privind stabilirea definitivă în ele). În privința mișcării naturale, orașele mijlocii se evidențiază prin cel mai ridicat excedent natural față de celelalte categorii de orașe. Dacă indicatorul natalității este apropiat de cel al orașelor mici și mai ridicat decît al orașelor mari, indicatorul mortalității este mai scăzut decît în ambele categorii.

În asemenea condiții, orașele mijlocii se caracterizează, în ansamblu, prin ponderea mai ridicată a grupeii de vîrstă între 15 și 59 ani și mai scăzută a celei de peste 60 ani, în comparație cu alte categorii de orașe, ceea ce permite existența unui potențial corespunzător de forță de muncă.

În ceea ce privește repartitia teritorială a orașelor mijlocii se constată că ele se gă-

sesc în aproape toate județele țării, cu excepția județelor Arad, Brăila și Dolj (datorită dezvoltării prioritare a orașului principal cu peste 100 000 de locuitori). Un număr apreciabil de județe au numai un singur oraș mijlociu, de regulă reședința de județ, suplinît de orașe mici. În alte cazuri, singurul oraș mijlociu este completat cu un oraș mare (Iasi, Prahova, Satu Mare, Timiș). Dacă în primul caz, orașele mijlocii au cunoscut o creștere rapidă a populației, în cel de-al doilea caz creșterea este încetinită de orașul reședință. Aproape 1/2 din județe au cîte 2—3 orașe mijlocii, iar județele Alba, Brașov și Hunedoara au între 4 și 6 asemenea orașe pe fondul unei rețele urbane mai ample.

În perspectivă rețeaua orașelor mijlocii va crește de la 80 în 1982 la 90 în 1985. Dintre orașele existente vor intra în categoria orașelor mari Reșița, Hunedoara și Piatra-Neamț, urmînd ca alte 20 de orașe mici să treacă de pragul celor 20 000 de locuitori. În acest mod, subsistemul orașelor mijlocii va avea o structură teritorială mai echilibrată și, de asemenea, va spori ponderea acestor orașe în cadrul sistemului național urban. Modificări mai importante vor interveni în cadrul categoriei, în direcția completării subcategoriei orașelor mijlocii superioare, cu cea 20 de orașe aflate în 1980 sub limita de 50 000 locuitori.

Orașele mari, în care locuiește fiecare al doilea orașean și fiecare al patrulea locuitor al țării, dețin o populație dominantă în sistemul așezărilor urbane, ca și în structura teritorială a economiei naționale.

În România, orașele mari au cunoscut o dezvoltare foarte rapidă în concordanță cu dezvoltarea accentuată a forțelor de producție în teritoriu. Prin creșterea numerică de peste 6 ori (de la 3 în 1948 la 20 în 1982) și a populației de 4,3 ori, ponderea populației acestor orașe în populația urbană a țării a sporit de la 34,2% la 54,2%. Mult mai edificatoare este ponderea populației orașelor mari în populația totală a țării, care a sporit de la 8,0% în 1948 la 26,6% în 1982¹.

¹ Sociologii denumesc țările în care populația marilor orașe atinge 1/3 din populația totală drept „societate urbanizată”. În cadrul țărilor socialiste europene ponderea populației orașelor mari în populația totală a țării era de 29,7% în R. P. Ungară, 27,5% în R. P. Polonă, 24,5% în R. P. Bulgaria, 23,0% în R. D. Germană, 17,9% în R. S. Cehoslovacă (B. S. Horev, 1975).

Fig. 3.7. Oradea — vedere generală.

Fig. 3.8. Galați — cartierul Tiglina, vedere parțială,

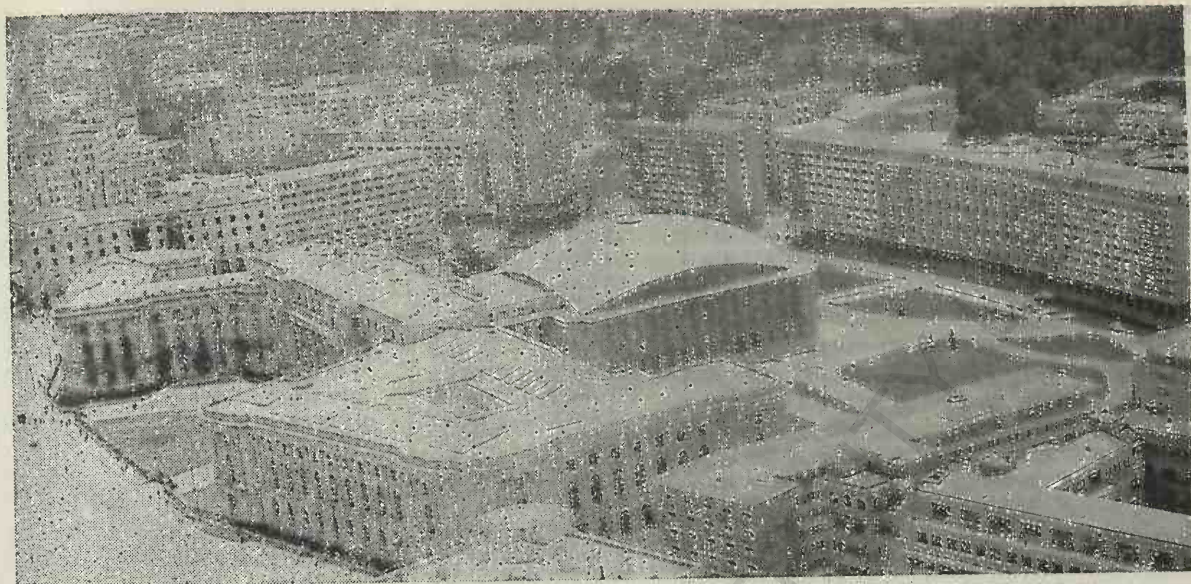

Fig. 3.9. București — Piața Palatului R. S. România.

Cele 16 „noi” orașe mari au completat categoria în mod uniform. În perioada 1948 — 1956 au trecut în categoria orașelor mari Arad, Brașov, Brăila, Iași și Ploiești, în perioada 1956 — 1966 Oradea (fig. 3.7), Constanța, Craiova, Galați (fig. 3.8) și Sibiu, în perioada 1966—1977 Pitești, Bacău, Baia Mare, Tirgu Mureș și Satu Mare. Din acestea, orașele Pitești, Bacău și Baia Mare aveau în 1948 mai puțin de 50 000 de locuitori, ele înregistrând de altfel și cele mai mari creșteri, între 3,7 și 4,8 ori.

Prin creșterea mai rapidă a celorlalte orașe mari s-a redus decalajul dintre orașul București (fig. 3.9) și cel de-al doilea ca mărime, de la 8,8 ori (față de orașul Cluj-Napoca), în 1948, la 6 ori (față de orașul Brașov) în 1981 (tabelul nr. 3.10).

Concentrarea populației în orașele mari, consecință a concentrării producției, este caracteristica principală a urbanizării contemporane. Creșterea populației în aceste orașe cunoaște ritmul cel mai intens în perioada 1966—1980.

Totodată procesul de concentrare, mai intens în perioada 1966 — 1980, a dus la detașarea orașelor cu peste 200 000 de locuitori, „polii de creștere”, cea mai concentrată formă de organizare teritorială a populației, care asigură funcționarea producției cu o structură puternic diversificată și dinamică, cu legături social-economice și de producție complexe. Acestor orașe, în număr de 10, și care concentră în 1980,

aproximativ 66,0% din populația orașelor mari și 41,4% din populația orașelor României, le sînt specifice stadiile superioare, de vîrf ale producției industriale, aici sînt concentrate numeroase institute de cercetare științifică și tehnologică, asigurînd astfel o infrastructură dintre cele mai dezvoltate.

Repartiția în teritoriu a orașelor mari este relativ echilibrată în așa fel ca fiecare oraș să dispună de un anumit hinterland, în cadrul căruia s-au stabilit raporturi de ierarhizare a celorlalte așezări. La nivelul orașelor mari se poate verifica însemnăta-tea deosebită a poziției economico-geografice. Prin poziție, prin structură multifuncțională, ele dispun de condiții favorabile de interacțiune cu zona de influență imediată, generînd legături ample pe linia materiilor prime, a recrutării forței de muncă, a serviciilor. În același timp, influența acestor orașe se extinde pe o rază mai mare, ducînd la formarea de sisteme urbane interjudețene. În fine, poziția orașului mare asigură conectarea lui la legăturile interregionale, iar în unele cazuri și la legăturile economice și culturale internaționale.

Orașele mari sînt capabile să-și îmbunătățească singure poziția lor economico-geografică. În timp ce orașele mici se află în relații de interacțiune cu zona imediat înconjurătoare, orașele mari se ridică economic în principal pe seama legăturilor la mare distanță, fără a neglija limitele convenabile realizării unor zone preorașenești

Tabelul nr. 3.10

Dinamica populației orașelor mari (1948–1981) (fără comunele suburbane) *

Orașele	1948	1956	1966	1981	Creșterea 1948=100
București	1 041 807	1 177 661	1 366 684	1 929 360	185,2
Brașov	82 984	123 834	163 345	320 168	385,8
Timișoara	111 987	142 257	174 243	288 237	257,4
Cluj-Napoca	117 915	154 723	185 663	289 806	245,8
Constanța	78 586	99 676	150 276	293 866	373,4
Iași	94 075	112 977	161 023	279 753	297,4
Galați	80 411	95 646	151 412	267 962	333,2
Craiova	84 574	96 897	152 650	239 651	283,4
Brăila	95 514	102 500	138 802	219 152	229,4
Ploiești	95 632	114 544	146 922	219 890	229,9
Oradea	82 282	98 950	122 534	192 644	234,1
Arad	87 291	106 460	126 000	181 965	208,5
Sibiu	60 602	90 475	109 658	164 150	270,9
Bacău	34 461	54 138	75 503	156 246	453,4
Pitești	29 007	38 330	60 113	143 614	495,1
Țirgu Mureș	47 043	65 194	86 464	141 262	300,3
Baia Mare	20 959	35 920	64 535	123 256	588,1
Buzău	43 365	47 595	56 349	116 250	268,1
Satu Mare	46 519	52 096	69 769	115 573	248,4
TOTAL	2 335 014	2 809 873	3 561 945	5 682 805	243,4
Total (exclusiv București)	1 293 207	1 632 212	2 195 261	3 753 445	290,2

* Calculat după *Recensământul populației și locuințelor din 5 ianuarie 1977*, DCS, 1980 și *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România 1981*, DCS, 1982.

capabile să asigure cerințele autogospodăririi și autoaprovizionării.

Orașele mari se numără printre cele mai vechi orașe. Ele sînt cunoscute prin funcțiile lor constante de orașe-cetăți sau ȋrguri, centre cu o bogată activitate meșteșugărească și comercială.

Multifuncționalitatea orașelor mari acționează ca un important factor de autodezvoltare, generînd o mare forță de atracție. Profilul funcțional al orașelor mari se deosebește net de cel al altor categorii de orașe, mai ales prin ponderea cea mai ridicată a populației active, ca și prin sfera infrastructurii sociale și instituționale prin care își realizează rolul de centre „poli de creștere” la scară națională.

În cadrul primei sfere, industria ocupă o pondere mai mică decît în cadrul categoriei orașelor mijlocii (47,0% față de 50,5%), deși în raport cu ponderea populației lor în cadrul populației țării (23,4%), ele dețin o treime din populația ocupată în industrie. Structura de ramură a industriei în orașele mari se evidențiază prin ramuri ale căror întreprinderi au rolul cel mai activ în diviziunea teritorială a muncii. În acest sens, se evidențiază rolul deosebit al orașelor mari

în cadrul industriei constructoare de mașini, prin concentrarea a aproape jumătate din populația ocupată în ramura respectivă pe țară (electrotehnica, electronica, mașini-unelte, aparatură de control, mijloace de automatizare, mecanică fină, automobile etc.), în cadrul industriei chimice, ușoare, alimentare. De asemenea, industria poligrafică este specifică, aproape în totalitate, orașelor mari. În acest mod, orașele mari se manifestă ca nuclee de bază ale integrării intensive a producției industriale, cu efecte importante în structura teritorială a economiei naționale.

Din punct de vedere demografic, orașele mari se caracterizează prin rata cea mai mică a natalității, ceea ce contribuie la excedent natural redus. În asemenea condiții, creșterea impresionantă a populației orașelor mari realizată în anii construcției socialiste se datorează, în principal, sporului migratoriu, a cărui valoare absolută depășește celelalte categorii de orașe.

În Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981–1985 se prevede ca la finele planului cincinal rețeaua orașelor mari să fie constituită din 22 de orașe, prin

trecerea în această categorie a 4 orașe din categoria celor mijlocii. Totodată, se va evita hipertrofierea orașelor mari, în vederea asigurării unui echilibru mai rațional față de celelalte categorii de mărime a orașelor. Este evident însă că orașele Constanța, Brașov, Timișoara, Iași și Cluj-Napoca vor intra în treapta de mărime cu 300 000 — 500 000 de locuitori, urmînd ca în treapta de 200 000 — 300 000 de locuitori să se găsească alte 8—9 orașe, restul avînd sub 200 000 de locuitori.

3.3.3. Baza economică a orașelor

Orașul, rezultat al unui îndelungat proces de dezvoltare economico-socială, se conturează ca un spațiu în continuă mișcare și transformare, spațiu supus celor mai diverse presiuni: demografice, economice, politice, culturale etc. Consecință firească a dezvoltării generale a unui teritoriu, orașul apare ca un centru de convergență umană și de bunuri materiale.

Baza economică a orașelor este rezultatul unui complex de factori, care acționează cu intensități variabile, în funcție de condițiile concrete dintr-un anumit teritoriu. Activitățile economice urbane, modul cum se implică ele în dezvoltarea de ansamblu a orașelor, în relațiile acestora cu teritoriul, constituie unul din criteriile fundamentale de apreciere a puterii lor de polarizare și de stabilire, în final, a ierarhiei urbane.

Activitatea industrială constituie elementul cel mai dinamic și cu repercusiunile cele mai palpabile asupra vieții unui oraș. Practica din domeniul planificării economice regionale, amenajarea teritorială au evidențiat cu pregnanță că activitatea industrială constituie un factor principal al creșterii urbane, al modificării unei armături urbane naționale sau regionale.

Industria socialistă, prin dinamismul său caracteristic, amplifică relațiile dintre orașe, dintre acestea și spațiile înconjurătoare, contribuind la individualizarea și integrarea rețelelor urbane regionale, la întărirea armăturii urbane a țării.

Pornind de la importanța deosebită pe care o are orașul pentru urbanizarea și sistematizarea, în ansamblu, a întregului teritoriu, politica științifică a Partidului în aceste domenii reliefează ideea amplificării funcțiilor sociale și economice ale centrelor

urbane. Politica adecvată a investițiilor s-a remarcă printr-o repartizare cit mai armonioasă a acestora în teritoriu, în deplină concordanță cu resursele naturale și umane locale. Peste 85% din investițiile ultimului deceniu în industrie au fost orientate spre orașe, cărora le-a format, consolidat și diversificat baza industrială. Această orientare a investițiilor a determinat mutații cantitative și calitative în viața orașelor, a zonelor adiacente lor, a întregului spațiu românesc. Ponderea producției industriale a orașelor, la nivelul anului 1982, reprezenta aproximativ 90% din producția globală industrială a țării.

Structura actuală a industriei pe centre urbane. Acțiunea conjugată a multitudinii de factori care concurează la dezvoltarea industriei urbane a determinat aproape la majoritatea orașelor din țara noastră un profil industrial echilibrat, reliefat de existența și de ponderea principalelor ramuri industriale.

Repartiția principalelor ramuri industriale pe centre evidențiază câteva aspecte cu consecințe directe asupra dezvoltării regionale a țării și, totodată, orientarea spațială, rațională, a fiecărei ramuri industriale.

Creșterea cerințelor de metale (feroase și neferoase) pe plan intern a necesitat atît o dezvoltare a centrelor metalurgice existente (Hunedoara, Reșița, Călan), cit și înființarea a noi combinate în orașe cu condiții economice avantajoase (Slatina, Galați, Tîrgoviște, Călărași). Ponderea ramurilor metalurgiei feroase, neferoase și cocschimiei în industria acestor orașe variază între 13% (Iași, Brăila, Focșani) și 97% (Oțelu Roșu, Vlăhița, Cîmpia Turzii).

Frecvența cea mai mare în industria urbană o are ramura construcțiilor de mașini, hotărîtoare în diversificarea celorlalte domenii ale economiei și în îmbunătățirea gradului de ocupare a populației apte de muncă din orașe. Alături de centre vechi, cu tradiție în această ramură (București, Reșița, Brașov), au apărut noi orașe în care s-au dezvoltat subramuri de vîrf ale construcțiilor de mașini (Craiova — utilaj feroviar electric, Pitești — automobile, Găești — frigidere, Suceava — mașini unelte, Urziceni — ferite).

Industria chimică deține un loc important în viața multor localități urbane, prezentînd un interes economic deosebit. Există orașe în care această ramură este singu-

lară, ocupînd ponderi de peste 75% (Victoria 92%, Tîrnăveni 75%, Turnu Măgurele 80%), iar altele se apropie sau depăşesc 50% (Gheorghe Gheorghiu-Dej 70%, Măreşesti 62%, Rînnicu Vilcea 58%, Năvodari 65%, Făgăraş 50%).

Sporul natural mai ridicat al oraşelor, precum şi fluxul continuu de populaţie din mediul rural spre cel urban au impus economiei naţionale acordarea unor priorităţi în domeniul construcţiei de locuinţe, al asigurării acestora cu bunuri de larg consum (mobilă, aparate de uz casnic). Paralel cu aceasta, construirea de noi obiective industriale şi social-culturale explică atenţia ce s-a acordat dezvoltării ramurii materialelor de construcţii (direcţionată îndeosebi spre subramurile prefabricatelor din beton, lianţilor, sticlei, porţelanului şi faianţei), precum şi industriei lemnului. În fiecare judeţ există cel puţin o întreprindere de prefabricate, localizată de obicei în reşedinţele respective, spre a asigura necesarul acestora în domeniul construcţiilor. În cîteva oraşe, ramura materialelor de construcţii ocupă ponderi însemnate, depăşind 50% (Turda, Bicăz, Comarnic, Fieni).

Complementar industriei grele, păstrînd o corelaţie firească între grupele de ramuri, s-au dezvoltat ramurile industriei uşoare şi alimentare, practic nelipsite din structura economică a oraşelor. Industria textilă şi a confecţiilor s-a dezvoltat în oraşe cu o anumită tradiţie, ca: Cîsnădie, Sighişoara, Buhuşi, Lugoj şi în majoritatea cazurilor în oraşe cu alte întreprinderi industriale, spre a asigura antrenarea forţei de muncă feminine în activităţile economice: Giurgiu, Constanţa, Hunedoara, Paşcani, Reşiţa, Motru, Baia Mare, Petroşani. Ponderile cele mai însemnate ale industriei alimentare se întîlnesc la oraşele mici şi mijlocii aşezate în arii geografice cu profil agricol predominant (Urziceni, Slobozia, Salonta, Carei, Luduş, Panciu, Odobeşti).

Mutaţii calitative în industria centrelor urbane. În deplină concordanţă cu ritmul transformărilor cantitative, în perioada 1965–1980 au avut loc mutaţii marcante de ordin calitativ în industria oraşelor, mutaţii traduse printr-o diversificare şi creştere spectaculoasă a ponderii unor ramuri industriale. Centre industriale care prezentau o strictă specializare şi-au diversificat ramurile, încît alături de valorificarea potenţialului economic natural au apărut noi activităţi

industriale, ce utilizează disponibilul de forţă de muncă feminin. Spre exemplu, în oraşul Hunedoara, cunoscut prin Combinatul siderurgic, funcţionează în prezent şi unităţi ale industriei uşoare (fabrica de încălţăminte şi fabrica de tricotaje), în oraşele miniere din Valea Jiului s-au construit: întreprinderea de produse electrotehnice (Petroşani), fabrica de mobilă (Petrila), alte întreprinderi ale industriei uşoare (tricotaje — Petroşani şi Vulcan, confecţii — Vulcan, ţesătorie — Lupeni), unde ponderea cea mai ridicată (peste 90%) o reprezintă forţa de muncă feminină.

Pentru a realiza o sinteză care să reflecte pe ansamblu radicalele prefaceri industriale săvîrşite în mediul urban, după anul 1965, s-a determinat indicele de diversificare a ramurilor industriale (I_d), calculat după formula:

$$I_d = \sqrt{\{[\Sigma(Ri_a - Ri_b)_{(\Delta > 5\%)}] \cdot n \cdot 10^{-1}\}^3}$$

în care: Ri — ramura industrială i ; a şi b — anul 1980 şi respectiv anul 1965; n — numărul ramurilor industriale cu diferenţa (Δ) mai mare decît 5% în anul 1980 faţă de anul 1965; I_d — indicele de diversificare a ramurilor industriale.

În funcţie de distribuţia oraşelor, pe scara de valori a indicelui de diversificare a ramurilor, s-au individualizat 6 clase, care grupează centre cu intensităţi similare ale mutaţiilor calitative industriale.

Oraşe cu mutaţii industriale explozive ($I_d > 30$). În această clasă se încadrează de regulă oraşele mijlocii, care au devenit reşedinţe de judeţe după organizarea administrativ-teritorială din anul 1968 (Zalău, Bistriţa, Vaslui, Alexandria, Miercurea-Ciuc, Slatina). Pentru a deveni centre puternice, cu rol economic important în viaţa noilor structuri organizatorice, politica de investiţii a fost orientată spre o dezvoltare industrială complexă a acestora, reşedinţele de judeţe devenind, într-un timp scurt, puncte de bază în reţeaua urbană a ţării. În aceeaşi grupă se mai includ centre care au cunoscut o dezvoltare industrială complexă (Tirgu Secuiesc, Roşiori de Vede, Gura Humorului, Găeşti, Caracal, Breaza).

Oraşe cu o dinamică industrială accentuată ($I_d = 20-30$). Această grupă cuprinde în marea majoritate oraşe mici şi mijlocii (excepţie fac oraşele: Iaşi, Tirgu Mureş şi Piteşti), care au avut o bază industrială

slabă, practic neconturată. Singurele întreprinderi existente la nivelul anului 1965 erau cele de industrie locală (Băilești, Drăgășani, Slobozia), de prelucrare a lemnului (Cimpeni, Curtea de Argeș) și miniere (Vulcan, Petroșani).

Orașe cu o dinamică industrială moderat-accentuată ($Id = 10-20$). Din această clasă fac parte orașele mijlocii (Tulcea, Alba Iulia) și mici (Titu, Calafat), caracterizate printr-o industrie în plină consolidare și dezvoltare. Bacău și Constanța, orașe mari, atenționate mai puțin în cincinalele anterioare, au cunoscut în ultima perioadă prefaceri remarcabile, prin dezvoltarea unor ramuri, cum sunt: construcțiile de mașini, chimia și celuloză și hirtie, mărindu-și mult ponderea în producția industrială a fiecăruia.

Orașe cu o dinamică industrială moderată ($Id = 5-10$). Reprezentative pentru această clasă sunt orașele care au avut la nivelul anului 1965 o anumită bază industrială și a căror structură, ulterior, a fost doar îmbunătățită, fie prin apariția unor noi ramuri, fie prin dezvoltarea accentuată a altor ramuri existente. În primul caz, se remarcă orașele Sighetu Marmăției, Dej, Sfintu Gheorghe, Lugoj, Odorheiu Secuiesc, iar în al doilea caz: Medias, Medgidia, Sighișoara, Sinaia, Giurgiu.

Orașe cu mutații industriale de slabă intensitate ($Id = 1-2$). Incluzînd orașe de mărimi demografice diferite, această clasă se caracterizează printr-un grad mai mare de constanță a structurilor industriale în perioada analizată. Alături de mari orașe ale țării (Cluj-Napoca, Craiova, Arad, Brăila) aici se regăsesc orașe mijlocii (Săcele, Buhuși, Lupeni), dar și mici (Topoloveni, Negrești, Horezu, Huedin, Tășnad).

Orașe cu mutații industriale nesemnificative ($Id < 1$). Modificările survenite în această clasă sunt limitate, imuabilitatea structurală fiind consecința următoarelor cauze: a) existența unor orașe mari cu profil echilibrat, în care au existat și există aproape toate ramurile industriale (București, Brașov, Timișoara, Ploiești); b) specializarea industrială (Oțelu Roșu, Pincota, Cimpia Turzii, Bicăz) și c) menținerea și accentuarea funcțiilor agricole (Berești, Darabani, Tîrgu Frumos, Vinju Mare) sau de servicii (Sîngeorz-Băi, Curtici, Băile Tușnad, Băile Herculane).

Activitățile industriale din orașe sînt în strînsă dependență cu mărimea demogra-

fică a orașelor, ele cunoscînd o dezvoltare etapizată în funcție de prioritățile fixate în domeniul lichidării decalajelor teritoriale, pentru fiecare perioadă a construcției socialiste în țara noastră.

Locul activităților rurale în baza economică a orașelor. Desfășurarea activităților rurale în cadrul orașelor este legie determinată de structura spațiului urban, de potențialul teritoriului intra- și extraurban. Legăturile economice dintre oraș și spațiul adiacent lui au asigurat primului o viață urbană prosperă, funcțiile de schimb și industriale fiind în numeroase cazuri consecință a surplusurilor de produse agricole existente în zonă.

Activitățile rurale din orașe se bazează în primul rînd pe valorificarea teritoriului administrativ, situat în apropierea orașului propriu-zis sau a localităților componente. Prin suprafețele administrative totale pe care le prezintă, orașele dețin peste 9,5% din teritoriul României. O privire sintetică asupra modului de utilizare a terenurilor în teritoriile administrative reliefează următoarele ponderi față de suprafețele deținute la nivelul întregii țări: păduri 14,3%, arabil 6,8%, vii 8,8%, livezi 10% și pășuni și fînețe 9,7%. Este evident potențialul agro-productiv relativ ridicat pe care îl deține această categorie de localități.

Exploatarea forestieră. Economia forestieră are o pondere însemnată în baza economică a multor orașe situate în zona de munte sau la contactul acesteia cu cea subcarpatică. În cazul unor orașe, terenul ocupat cu păduri depășește 50% sau chiar 75% (Brezoi 92%, Anina 85%). Din numărul total de orașe, aproape 1/5 prezintă un bogat fond forestier și cu importante sectoare de exploatare, care reprezintă elemente de atracție a forței de muncă din mediul urban, chiar dacă acest curent nu este dominant. Din cele 143 de orașe cu fond forestier ce depășește 50% din suprafața totală, circa 3/4 prezintă și unități de prelucrare a lemnului sau unități de obținere a celulozei și hirtiei (Borșa, Vișeu de Sus, Gura Humorului, Cîmpulung Moldovenesc, Brezoi, Drobeta-Turnu Severin, Bușteni).

Activitățile agricole. În etapa actuală, agricultura a devenit un factor real de viabilitate urbană, iar prin formele intensive, uneori industrializate, pe care le cunoaște, contribuie la întărirea bazei economice a orașelor.

Tipul de activități agricole desfășurate în orașe este strâns legat de structura terenurilor agricole, structură ce exprimă cel mai concret potențialul de producție agricolă al centrelor urbane. Prin structura terenurilor și mărirea suprafeței agricole se creează imaginea cea mai fidelă a activităților agricole care se desfășoară în orașe.

Terenurile arabile dețin în cadrul orașelor ponderi foarte importante, reprezentând aproape o treime (31%) din totalul suprafeței acestora. Există orașe care nu posedă terenuri arabile (Predeal, Eforie), iar altele care depășesc chiar 18 000 ha (Fetești 18 900, Arad 18 650). Deși cu suprafețe totale foarte mici, orașele din ariile montane se remarcă prin terenuri arabile foarte reduse, uneori neglijabile (Dr. Petru Groza 36 ha, Bălan 28 ha, Căvnic 21 ha, Bușteni 8 ha, Sinaia 5 ha, Azuga 4 ha).

Dintre activitățile agricole desfășurate pe aceste terenuri predomină cele legate de culturile cerealiere în asociere cu plantele tehnice (aria de câmpie) sau cele de cultura cartofului (în depresiuni intramontane, podișul Sucevei). Necesitățile pieței urbane, la care se mai adaugă și solicitările industriei alimentare, au implicat creșterea suprafețelor ocupate cu legume și zarzavaturi, așa încât, ele dețin peste 10% din suprafața arabilă a orașelor: Arad, Calafat, Carei, Caracal, Brăila. Totodată, în cadrul orașelor sau în apropierea lor, se extind tot mai mult suprafețele destinate culturilor forțate de legume și zarzavaturi, de flori (București, Craiova, Arad, Codlea, Dumbrăveni, Iași, Cluj-Napoca).

Viticultura este o activitate economică dominantă în cazul unor orașe situate în zone agricole favorabile acestei culturi. În 4 orașe ale țării, vița de vie depășește 1 000 ha (Panciu 2 202, Odobesti 1 748, Huși 1 439, Urlați 1 219), în 66, aceasta ocupă peste 100 ha, iar în circa 70 nu se cultivă.

Pomicultura în orașe a înregistrat în ultima perioadă o dezvoltare deosebită, mai ales în condițiile intensivității culturilor de pomi fructiferi. Un loc important ocupă activitățile pomicole în orașul Bistrița, orașul cu suprafața cea mai extinsă de livezi (în principal măr), unde se înregistrează peste 3 100 ha. Alte 6 orașe (Cluj-Napoca, Oradea, Breaza, Lipova, Sighetu Marmăției, Băicoi) prezintă suprafețe cu livezi ce depășesc 1 000 ha. Circa 18 orașe, situate în zona subcarpatică (Curtea de Argeș, Cîmpulung, Băile

Olănești, Comarnic etc.) și în cea de dealuri (Fălticeni, Dej, Șimleu Silvaniei), înregistrează suprafețe ocupate cu livezi ce variază între 500 și 1 000 ha. Producțiile obținute depășesc necesarul de fructe al orașelor respective, furnizând mari cantități la fondul de stat, piețelor urbane și fabricilor de prelucrare.

Pășunile și fânețele dețin din totalul suprafeței urbane circa 20%, având cele mai mari ponderi în orașele situate în zonele montană și subcarpatică, unde se apropie de 50% (Miercurea-Ciuc, Gheorgheni, Tîrgu Lăpuș) sau chiar mai mult (Toplița 57%). Ponderi însemnate mai ocupă pășunile și fânețele naturale în teritoriile administrative ale orașelor din Bucovina, Maramureș, Țara Moșilor și din ariile adiacente masivelor muntoase. Aceste suprafețe constituie o premisă esențială în creșterea șeptelului, orientare ce a necesitat o reconsiderare fundamentală a locului pe care îl ocupă pășunile în contextul general al dezvoltării agricole.

Creșterea animalelor. Caracterul intensiv al agriculturii capătă noi dimensiuni și semnificații în domeniul zootehnicii, ramură ce permite asigurarea cu produse alimentare a unei populații urbane egală cu jumătate din populația țării. Aportul agriculturii din orașe în producția globală agricolă este destul de însemnat, reprezentând peste 7% din valoarea totală. Orașele cu mari complexe animaliere depășesc cu mult producția globală vegetală, în ciuda faptului că dețin importante suprafețe arabile (Arad, Băilești). Dintre activitățile zootehnice desfășurate în orașe se impune creșterea păsărilor, circa 90% din combinatele avicole mari fiind plasate în centrele urbane (Galați, Arad, Bacău, Piatra-Neamț, Băicoi, Titu, Tîrgu Jiu, Alexandria, Cluj-Napoca etc.). Acolo unde au existat condiții propice, agricultura a căpătat noi valențe prin construcția unor complexe animaliere de creștere a bovinelor (Rădăuți, Fălticeni, Huși, Rupea, Codlea, Băilești, Costești) și a porcinelor (Brăila, Caracal, Giurgiu, Arad, Oradea, Satu Mare).

Înfăptuirea revoluției agrare în România are deosebite implicații asupra dezvoltării agriculturii, mai ales în ce privește mai buna gospodărire a terenului și asigurarea autoaprovizionării teritoriale. Măsurile privind autoaprovizionarea orașelor vizează o structurare corespunzătoare a spațiului ad-

ministrativ al orașelor, precum și a ariilor învecinate.

Raportul dintre necesarul în produse agroalimentare și posibilitățile orașelor de acoperire reliefează faptul că orașele mari nu reușesc să-și asigure decât o parte foarte redusă din solicitări. Totodată, alte orașe mai mici sau mijlocii situate în arii montane, lipsite de teren arabil, sînt nevoite să se aprovizioneze în totalitate din alte părți ale țării (Bușteni, Azuga, Predeal, Nucleu, Petroșani, Lupeni, Vlăhița, Bălan etc.).

Situația este cu totul alta în cazul unor orașe situate în zone de cîmpie, care, pe lângă faptul că își acoperă necesarul, livrează cantități importante de produse agroalimentare la fondul de stat (Făurei, Nădlac, Costești, Zimnicea, Deta).

Dar pentru că majoritatea orașelor nu reușesc să-și asigure consumul din resursele proprii, s-a trecut la un plan amănunțit, privind stabilirea bazinelor preorășenești, care includ comunele din jur, capabile să furnizeze orașelor cantități tot mai mari de produse vegetale și animale.

Sectorul terțiar, componentă principală a bazei economice a orașelor. Unul din elementele fundamentale în definirea orașului îl reprezintă gradul de dezvoltare și de extindere a serviciilor, exprimat prin diversitatea și amplitudinea acestora, atât pentru organismul urban propriu-zis, cât și pentru zona sa de influență.

De regulă, dimensiunea și amploarea dezvoltării serviciilor sînt în raport direct proporțional cu mărimea populației orașului și a zonei sale de influență. Excepție fac orașele cu funcții de servicii specializate, care prin dotările social-culturale și echipamentele edilitare (stațiuni balneoclimaterice) pot depăși cu mult orașe cu populație mai numeroasă.

Prin complexitatea funcțiilor terțiare, se detașează în primul rînd reședințele de județ și municipiile, care dispun de dotări corespunzătoare spre a-și exercita funcțiile comerciale, administrative, politice, social-culturale, de învățămînt și știință etc.

Dintre orașele în care serviciile predomină în baza economică se remarcă cele balneoclimaterice (Băile Herculane, Singeorz-Băi), orașele de odihnă și recreere (Predeal, Sinaia) și orașele stațiuni maritime (Eforie, Techirghiol, Mangalia), cu o populație ocupată în acest sector de circa 75%.

Orașele cu poziții favorabile față de căile de comunicații, îndeosebi feroviare, prezintă, de asemenea, ponderi importante ale unor servicii de profil în baza lor economică (Dej, Pașcani, Filași, Simeria, Mărășești, Tecuci, Caransebeș).

Activitățile urbane comerciale. Dintre activitățile terțiare desfășurate în orașe un loc de seamă îl ocupă cele comerciale, care asigură și o intensă polarizare a spațiului rural adiacent. Repartiția orașelor după volumul vânzărilor de mărfuri cu amănuntul reliefează o legătură foarte strînsă între acestea și numărul de locuitori. Cele cîteva excepții sînt reprezentate, în cazul orașelor mici, de cele cu funcții turistice predominante (volumul vânzărilor depășește cu mult media pe țară — Sinaia, Eforie etc.), de cele cu influențe scăzute în teritoriu sau situate la o distanță foarte apropiată față de un mare oraș (volumul vânzărilor este sub media pe țară — Curtici, Băicoi, Darabani etc.); în grupa orașelor mijlocii, peste media pe țară se situează: Mangalia, Alexandria, Lugoj, Cimpina, iar sub medie, orașele: Săcele, Huși, Borșa, Călărași și Medias; pentru orașele mari există doar unele diferențieri — reprezentate de volumul mai mare al vânzărilor de mărfuri, înregistrat la orașul Pitești, și de volumul mai mic înregistrat la Brăila — în comparație cu numărul lor de locuitori.

Analiza raportului dintre mărfurile alimentare și nealimentare, în funcție de populația orașelor, relevă că 145 de orașe din cele 236 prezentau un oarecare echilibru între vânzările celor două categorii de produse. Cu un decalaj evident în favoarea mărfurilor alimentare s-au remarcat 43 de orașe (mici și mijlocii-mici), în majoritate caracterizate printr-o specializare industrială (Bălan, Anina, Lupeni, Petrila, Năvodari, Moldova Nouă, Motru, Comănești, Borșa, Baia Sprie, Plopieni, Săcele, Dr. Petru Groza, Copșa Mică, Aleșd, Comarnic, Nucet etc.).

În structura mărfurilor vîndute au fost predominante cele nealimentare, atât în cazul unor orașe mici (Băile Govora, Deta, Jibou, Sebiș), cât și în cazul unor orașe mijlocii și mari (Slatina, Tirgu Jiu, Slobozia, Alexandria, Cluj-Napoca, Timișoara, Constanța, Arad, Pitești etc.).

Sectorul terțiar ocupă un loc de seamă în baza economică a orașelor României, fiind predominant la peste 12% dintre ele și pe locul secund la peste 50%.

Tendențele actuale ale întăririi bazei economice a orașelor constau, pe lângă diversificarea industriei, în dezvoltarea tot mai evidentă a activităților terțiare și a activităților agricole, atât în cadrul centrelor urbane, cât și în ariile periferice ale acestora.

3.3.4. Ierarhia social-economică și tipologia funcțională a orașelor

Ca și în alte ramuri ale geografiei românești, în studiul economico-geografic al orașelor s-a manifestat unitatea dintre aspectele de continuitate și discontinuitate ale realității geografice. Dacă în perioada anterioară celui de-al doilea război mondial a predominat aspectul discontinuității, exprimat prin studierea orașelor ca puncte de concentrare a populației și a activității social-economice izolate, privite doar prin prisma micro-poziției lor, ulterior, în câmpul vizual al geografilor urbanști se impune abordarea sistemică a rețelei de orașe și a sistemelor teritoriale de așezări aflate în legături de interacțiune și de subordonare ierarhică. Acest punct de vedere global a dus la formularea de clasificări (tipologii) de orașe bazate pe criterii diferite: număr de locuitori, geneză, poziție, funcții, sferă de influență, fizionomie.

Referindu-se la diferite clasificări geografice ale timpului său, S. Mehedinți afirma că „cele mai șubrede clasificări sînt cele care se reazămă pe un singur caracter... toate clasificările acestea au un defect comun: fiind unilaterale sînt artificiale, fiindcă în natură obiectele n-au niciodată o singură calitate, ci se prezintă ca o îmbinare de calități ce se țin unele de altele. De aceea ca să ne apropiem de realitatea naturii nu-i decît o cale: să trecem de la clasificările analitice spre cele sintetice, adică să punem ca punct de plecare, pe cît e posibil, o sumă de caractere principale, exprimate printr-o formulă de convergență” (S. Mehedinți, 1931, p. 1 000—1 001). În esență, S. Mehedinți militează pentru o tipologie complexă, bazată pe cît mai mulți factori.

Primele clasificări de orașe în geografia românească se caracterizează prin utilizarea unui singur caracter dominant: genetic structural (Emm de Martonne, 1902; Gh. Năstase, 1943), poziție geografică (V. Mihailescu, 1940, 1971, 1973), numărul de locuitori (C. Herbst, 1958), funcțiile economice

(I. Șandru, V. Cucu, P. Poghir, 1961; V. Mihailescu, C. Herbst, I. Băcănar, 1961 ș.a.). Ulterior, V. Cucu (1976) abordează ierarhia social-economică a orașelor, adică poziția fiecărui oraș în cadrul rețelei de orașe, privită ca un sistem de relații reciproce funcționale. În baza acestei concepții, orașul, el însuși o formațiune sistemică, este element component al diferitelor sisteme teritoriale social-economice. În acest sens, autorul evidențiază cinci categorii de sisteme teritoriale social-economice urbane: sisteme locale; sisteme bazate pe centrele de atracție zonală; sisteme generate de centrele de echilibru; sisteme interjudețene generate de centrele „poli de creștere”; sistemul național condus de capitala țării — orașul polarizator al tuturor funcțiilor urbane¹. Ultimele trei categorii, cuprinzînd 75 de centre, formează unitățile de bază social-economice ale țării. La nivelul acestor centre, amplasate în punctele nodale ale magistrelor principale de comunicații, se realizează legături economice esențiale în profil teritorial și de ramură și chiar cele internaționale. Desigur, în cadrul celor 75 de orașe, locul fiecărui centru depinde de categoria în care se află: a) centre reședințe județene; b) centre importante industriale; c) centre de interacțiune interjudețeană și d) centre de contact cu țările vecine.

Rolul predominant în ierarhizarea social-economică a acestor centre este ilustrat prin aceea că deși dețin numai circa 36% din populația țării, ele concentrează peste 73% din producția industrială națională și circa 63% din totalul investițiilor în economia națională (la nivelul anului 1980).

Principalele criterii de tipologie a orașelor se referă atât la funcțiile acestora în diferitele sfere ale economiei naționale, cât și la rolul lor în ierarhia teritorială. Pe lângă aceste două criterii de bază, un rol complementar îl are și mărimea orașului respectiv (tabelul nr. 3.11). Criteriul mărimii, deși este cel mai expresiv pentru o tipologie (pe baza lui orașele sînt considerate mari, mijlocii și mici), în ultimă instanță el are o esență derivată din gama și volumul funcțiilor îndeplinite de orașul respectiv.

¹ Încadrarea orașelor în categoriile respective s-a efectuat pe baza unor indici analitici: demografici, de poziție, dotare culturală, dotare comercială și dotare tehnico-edilitară.

Caracteristici ale categoriilor social-economice ale oraşelor (în 1977) *

Rolul în ierarhia social-economică	Gradul de ocupare în diferite sfere şi ramuri de activitate (% din populaţia activă)		Mărimea (număr de locuitori)
	în sfera industriei şi transporturilor	în industrie	
1. Oraş de tip metropolă	56,4	44,0	
2. Centre „poli de creştere”	60—70	45—60	1 00 000—300 000
3. Oraşe de echilibru			
a — mijlocii superioare	60—80	40—70	50 000—100 000
b — mijlocii inferioare	50—70	40—60	20 000—50 000
4. Centre de atracţie zonală			
a — mijlocii inferioare	60—90	40—80	20 000—50 000
b — mici	40—90	20—80	sub 20 000
5. Centre de influenţă locală	30—70	20—50	sub 20 000

* După *Recensământul populaţiei şi locuinţelor din 5 ianuarie 1977*, vol. II, DCS, 1980.

În cadrul ierarhiei social-economice se disting diferite tipuri structural-funcţionale de oraşe pe baza ponderii în populaţia activă a principalelor sfere şi ramuri de activitate.

În prezent, principalul criteriu în tipologia structural-funcţională a oraşelor îl reprezintă gradul de dezvoltare a industriei sau, mai corect, sfera activităţii materiale industriale, a construcţiilor şi transporturilor. Aceste trei ramuri de bază au ajuns să concentreze 62,1% din populaţia activă a oraşelor (la recensământul din 1977), din care industria deţine 47,4%, fiind astfel principala ramură urbană în 190 de oraşe prezente în toate cele cinci categorii social-economice de oraşe. În acest mod, în cadrul fiecărei categorii social-economice pot fi depistate centrele cu activitate predominant industrială, care la rândul lor pot fi divizate în centre cu dezvoltare medie şi ridicată a industriei, centre cu industrie relativ dezvoltată şi centre monoindustriale. Centrele predominant industriale în afară de ponderea celor ocupaţi în industrie de peste 50%, din populaţia activă trebuie să aibă două sau mai multe ramuri de profil principal sau profil secundar¹. Centrele monoindustriale au o singură ramură care deţine peste 70% din totalul celor ocupaţi în industrie.

Din grupa oraşelor cu ponderea celor ocupaţi în industrie sub media pe ţară (47,4%)

se evidenţiază oraşele cu funcţii mixte — industrie şi transporturi. Având în vedere că multe oraşe-centre industriale au şi funcţii dezvoltate în domeniul transporturilor, în cadrul tipului de centre cu funcţie mixtă, industrie şi transporturi, au fost incluse oraşele în care industria reprezintă mai mult decât transporturile de circa 2—4 ori, iar acestea deţin mai puţin de 10% din totalul celor ocupaţi în ramurile economiei naţionale (media tuturor oraşelor 6,3%). Centrele cu funcţie mixtă, transporturi şi industrie, se disting prin gradul înalt de ocupare în sfera transporturilor (între 15 şi 20%). În categoria centrelor specializate în activitatea de transporturi au fost incluse centrele cu peste 20% ocupaţi în această ramură, ponderea celor ocupaţi în industrie fiind mai mare de cel mult 1,5 ori sau chiar mai mică.

Majoritatea centrelor cu funcţii în sfera transporturilor sînt oraşe cu sub 20 000 de locuitori, făcînd parte din categoria oraşelor de atracţie zonală şi de influenţă locală.

În depistarea centrelor cu funcţie predominantă balneoclimaterică şi turistică, elementul principal îl constituie ponderea celor ocupaţi în ramura ocrotirii sănătăţii în completare cu ponderea ocupaţiilor terţiare. Mai toate aceste oraşe au sub 20 000 de locuitori şi sînt centre de atracţie zonală (tabelul nr. 3.12).

Sistemul naţional urban este dominat de municipiul Bucureşti, capitala ţării. Deţinînd aproape 9% din populaţia ţării şi 18,3% din cea a oraşelor, municipiul Bucu-

¹ Pentru ramurile de profil principal, ponderea celor ocupaţi în ramura respectivă nu trebuie să fie mai mică de 25% din totalul celor ocupaţi în industrie. Pentru ramurile cu profil secundar limita inferioară este de 15%.

Principalele tipuri structural-funcționale de orașe în 1982

Tipul de oraș	Gradul de ocupare în diferite ramuri ale economiei naționale (% din populația activă)	
	industrie	alte ramuri
Orașe polifuncționale (reședințe administrative)	sub 60	—
Orașe predominant industriale	peste 50	—
Orașe-centre de transporturi	sub 40	10—20 în transporturi
Orașe de tip tranzitoriu între centrele industriale, de transporturi și neindustriale	sub 40	—
Orașe cu profil agricol, cu rol de influență locală	sub 50	10—40 în sferă terțiară 30—60 în agricultură
Orașe de tip balneoclimateric și recreativ	sub 40	10—30 în cercetarea sănătății

rești concentra (în 1980) 15,0% din producția globală industrială a țării, 14,6% din totalul personalului muncitor, 13,5% din volumul investițiilor și 15,9% din cel al vânzărilor de mărfuri. Municipiul București este centrul multor producții industriale complexe, de vîrf și totodată cel mai puternic centru științific, cultural, artistic la care se adaugă rolul coordonator-organizatoric, politico-administrativ.

Pe lângă poziția centrală în sistemul național urban, municipiul București deține concomitent o zonă proprie metropolitană, în cadrul căreia se realizează relații deosebit de intense pe linia producției materiale și a forței de muncă.

Prin structura complexă funcțională, municipiul București se caracterizează prin cel mai ridicat indice al populației active (51,6% în 1977), în comparație cu celelalte categorii inferioare de orașe. În concordanță cu caracterul său polifuncțional, ponderea funcției industriale (44,0%) este sub media urbană a țării (47,4%). Avînd ca principale ramuri de profil industria construcțiilor de mașini și industria textilă-confecții (însușind 65,7% din cei ocupați în industrie), municipiul București se evidențiază în cadrul sistemului urban al țării prin ponderea ridicată a construcțiilor de mașini (25,3%) mai ales a electronicii (49,8%), a industriei pielăriei și încălțămintei (22,6%), a industriei textile (20,2%) și a celei poligrafice (55,1%).

Rolul central în sfera activităților terțiare este reflectat prin aceea că municipiul București concentrează circa 40% din personalul ocupat în învățămîntul superior, cultură și artă, 47% din cei ocupați în adminis-

trație, 61% din cei ocupați în proiectare și 65% din personalul ocupat în cercetarea științifică a tuturor orașelor.

A doua categorie tipologică social-economică, aceea a centrelor „poli de creștere”, cuprinde 17 orașe mari, reședințe de județ, a căror sferă de influență se extinde pe suprafața mai multor județe învecinate, datorită potențialului lor economic și gradului ridicat de concentrare a funcțiilor terțiare. Concentrînd 15,0% din populația țării, aceste centre asigură cea 34% din producția globală industrială națională. Fiînd orașe cu vechi tradiții comerciale sau funcții administrative, culturale și politice marcante, centrele nodale au înregistrat o dezvoltare prioritară din primii ani de economie planificată. Centrele nodale sînt considerate orașe „poli de creștere” datorită potențialului lor inițial mai ridicat decît în alte orașe, care acționează ca un factor multiplicator asupra creșterii populației și a potențialului industrial.

Distribuite în mod rațional în teritoriu, centrele „poli de creștere” se caracterizează printr-o puternică și complexă dezvoltare industrială, o rețea amplă de instituții și organizații de importanță regională (institute de proiectare și cercetare științifică, trusturi specializate de construcții, instituții de învățămînt superior, unități de artă și cultură, edituri etc.).

Industria deține în toate orașele (cu excepția municipiului Constanța) ponderi superioare mediei urbane, cu precădere în municipiile Sibiu și Brașov (peste 55% din populația activă). Complexul industrial al fiecărui oraș numără între 40 000 și 80 000

de persoane ocupate, cu excepția orașelor Suceava, Baia Mare, Pitești, Bacău și Tirgu Mureș, intrate în categoria orașelor mari în ultimul deceniu și a orașului Constanța, unde funcția industrială este complementată de importantul rol în sfera transporturilor maritime.

Profilul industrial al orașelor „poli de creștere” este dominat în genere de industria construcțiilor de mașini, alături de industria textilă și a confecțiilor, ca ramură de profil secundară. Metalurgia feroasă este ramura principală pentru Galați, cea neferoasă pentru Baia Mare, chimia pentru Pitești. În ansamblu, alte ramuri componente ale complexului industrial mai sînt: industria chimică, alimentară, prelucrarea lemnului și cea a pielăriei.

Amplasate în teritoriu în mod echilibrat, centrele „poli de creștere” dețin un loc important în cadrul sferei terțiare, a cărei pondere în populația ocupată se situează pentru majoritatea orașelor, între 30 și 40% din populația activă. Orașele mai hipertrofiate din punct de vedere industrial (Arad, Brașov, Galați, Sibiu) au o pondere mai redusă a funcției terțiare.

Cea de-a treia categorie social-economică de orașe — centre de echilibru — cuprinde 57 de orașe din care 23 sînt reședințe județene. Ca mărime ele se încadrează în categoria orașelor mari (Satu Mare), a orașelor mijlocii cu 50 000—100 000 de locuitori — 18 orașe și cu 20 000—50 000 de locuitori — 35 de orașe; și a orașelor mici — 3.

Spre deosebire de centrele nodale, care s-au dezvoltat intens pe baza unui potențial industrial existent anterior, orașele de echilibru își datorează dezvoltarea, cu puține excepții, procesului de industrializare socială, pe baza poziției geografice favorabile, care s-a reflectat din cele mai vechi timpuri în funcția lor comercială. Funcția de schimb a fost favorizată de poziția acestor centre în zona de contact a marilor regiuni geografice. Puternica dezvoltare industrială din ultimele decenii a fost favorizată, în unele cazuri, atît de funcția administrativă — cele 23 de orașe reședințe județene —, cît și de rolul celui de-al doilea oraș în cadrul județului ca nucleu al sistemului intrajudețean de așezări. În acest caz, rolul centrelor de echilibru este fie de a împiedica dezvoltarea hipertrofică a principalului oraș județean, fie de a-l suplini în cazul cînd acesta, prin mărime și potențial social-economic, nu

reușește să cuprindă în sfera sa de influență întregul teritoriu al județului.

Poziția centrelor de echilibru în structura teritorială a economiei naționale se evidențiază prin aceea că, ele concentrau, în 1980, 12,4% din populația țării și 26,4% din producția globală a industriei, fiind totodată o categorie dintre cele mai dinamice. În deceniul 1971—1980, producția industrială a centrelor de echilibru a crescut de 3,4 ori, reședințele județene beneficiind de creșteri superioare (de exemplu, Alba Iulia, Bistrița, Botoșani, Sfîntu Gheorghe, Miercurea-Ciuc, Slatina, Buzău — de 5—6 ori, Alexandria — de 14 ori, Zalău — de 18 ori).

Dezvoltarea impetuoasă a industriei a modificat substanțial structura funcțională a acestor centre urbane. Comparativ cu centrele nodale, cele de echilibru au un diapazon mai larg al ponderii celor ocupați în sfera industriei și transporturilor, între 50 și 80% din populația activă, iar în industrie de 40—70%, astfel că jumătate din numărul acestor orașe sînt centre cu activitate predominant industrială. Aceste centre au o industrie în plină dezvoltare, numărul celor ocupați variînd între 3 000 și 30 000, evidențiîndu-se orașele Drobeta-Turnu Severin, Turda, Satu Mare, Buzău, Reșița, Piatra-Neamț, Hunedoara, Medias, cu peste 15 000 ocupați fiecare. Ca și la centrele nodale, profilul de ramură este dominat de industria construcțiilor de mașini, alături de industria textilă și a confecțiilor, la care se adaugă însă industria de prelucrare a lemnului. Industriile chimică, alimentară, metalurgică, extractivă, a materialelor de construcții și ușoară sînt ramuri de profil pentru un număr mai redus de orașe.

Cea de-a doua grupă a orașelor centre de echilibru, din care fac parte și 16 reședințe de județ, se caracterizează prin ponderea populației ocupate în industrie între 30 și 50% din populația activă a orașului și dimensiunile numerice mai reduse ale celor ocupați în ramura respectivă, între 3 000 și 15 000 persoane (mărimea medie este de 7 400). În structura pe ramuri a acestor centre, alături de industria construcțiilor de mașini, textile și confecții, a prelucrării lemnului, o frecvență mai mare o au industria alimentară, alături de industria chimică, metalurgică ș.a. Singur orașul Mangalia are specializare monoindustrială — construcții navale. În această grupă de centre cu industrie relativ dezvoltată apar și centrele cu

funcție mixtă (industrială și de transporturi) Tulcea, Dolj, Tecuci, Caransebeș —, iar orașul Mangalia, pe lângă funcția recreativă tradițională, și-a căpătat în ultimul deceniu și funcția industrială.

În orașele cu funcție mixtă (industrială și de transporturi), industria este, în timp, posterioară funcției transporturilor. Beneficiind de poziția geografică favorabilă, aceste centre au legături foarte strinse cu zona înconjurătoare.

Cele 16 orașe reședințe de județ, aflate încă în cea de-a doua grupă a centrelor de echilibru, vor trece în viitorul apropiat, prin amplificarea funcției industriale, în prima grupă, ocupând un loc corespunzător funcției lor administrative. Populația ocupată în sectorul terțiar, în cazul orașelor reședințe județene, deține între 30 și 40% din populația activă a orașului respectiv, fiind mai redusă la orașele predominant industriale.

O caracteristică generală a orașelor de echilibru este repartizarea lor în aproape toate județele țării (cu excepția județelor Arad, Bihor, Brăila, Dolj, Iași).

Cea de-a patra categorie a centrelor de atracție zonală este cea mai numeroasă, cuprinzând 115 orașe, dintre care 20 au între 20 000 și 50 000 de locuitori, celelalte fiind mici, cu sub 20 000 locuitori, prezente în mod uniform în mai toate județele (cu excepția județelor Brăila, Buzău, Galați, Harghita, Vaslui). Din punct de vedere genetic, categoria orașelor de atracție zonală este în proporție de 3/5 de dată recentă, fiind declarate orașe după 1948. Dintre ele, orașele Victoria și Motru sînt cu totul noi, neavînd o antecedentă rurală. Calitatea de centre de atracție zonală este rezultatul îndeplinirii de către numeroase asemenea centre a funcției administrative organizatorice în trecut (reședințe de plasă sau raion), a celei recreative și de tratament sau ca noduri de căi de comunicații, la care, în anii socialismului, s-a adăugat funcția industrială.

Dezvoltarea industrială a acestor centre, ca ritm de creștere, este comparabilă cu cea a centrelor de echilibru. Unele orașe cunosc creșteri superioare în perioada 1971—1980 (Cimpeni, Tîrgu Mureș, Drăgășani, Sulina de 5—6 ori; Rîșnov, Năsăud, Beiuș, Balș, Tăndărei, Urziceni de 6—9 ori; Beclean, Costești, Titu, Breaza de peste 10 ori).

În cadrul rețelei naționale de așezări, centrele de atracție zonală dețin 16,8% din

populația orașelor și 12,7% din producția globală industrială.

Structura funcțională a acestor orașe este foarte diversificată, datorită diapazonului larg — între 40 și 90% — al celor ocupați în sfera industriei, construcțiilor și transporturilor și respectiv între 20 și 80% al celor ocupați în industrie.

Aproximativ jumătate din centrele de atracție zonală sînt centre predominant industriale, avînd ponderea celor ocupați în industrie peste media urbană (47,4%). În medie, aceste centre concentrează circa 5 000 de persoane ocupate în industrie, întîlnindu-se și orașe cu un număr mai ridicat de personal industrial, față de unele centre reședințe județene¹. Spre deosebire de categoriile social-economice superioare, în această categorie apar numeroase orașe specializate într-o singură ramură industrială: Motru, Urziceni, Vulcan, Petrila (extracția cărbunelui), Cavnic, Moldova Nouă (extracția metalelor neferoase), Călan, Oțelu Roșu (siderurgie), Balș, Plopeni, Cugir, Săcele (construcții de mașini), Victoria (chimie), Buhuși, Cîsnădie (industria textilă). Asemenea orașe se confruntă cu probleme dificile în privința utilizării forței de muncă de ambele sexe, ceea ce provoacă fluxuri migratorii spre alte orașe. Populația acestor centre monoindustriale înregistrează creșteri foarte mici, în unele centre ale industriei extractive avînd loc chiar scăderi de populație.

Celelalte orașe au o structură formată din 2—3 ramuri de profil, pe baza îmbinării industriei extractive cu cea prelucrătoare, a industriei grele cu cea ușoară și alimentară, ori numai ramuri ale industriei grele. Extracția combustibililor alături de prelucrarea lemnului, construcțiile de mașini sau industria sticlei formează profilul funcțional al unor orașe, ca: Anina, Comănești, Moreni și Boldești-Scăeni. Ramura construcțiilor de mașini este prezentă în numeroase orașe, fiind specifică, alături de materialele de construcții, prelucrarea lemnului, chimia, industria ușoară, orașelor Aiud, Fieni, Bocșa, Tîrgu Secuiesc, Băicoi, Rîșnov, Codlea, Orșova, Breaza ș.a. Metalurgia feroasă și neferoasă, alături de construcțiile de mașini sau

¹ La nivelul anului 1980, orașele Zărnești, Cugir, Săcele aveau între 10 000 și 12 000 de persoane ocupate în industrie, în timp ce reședințele județene Alexandria, Alba Iulia, Bistrița, Sfîntu Gheorghe, Miercurea-Ciuc, Zalău, Vaslui aveau între 6 000 și 9 000 de personal industrial.

prelucrarea lemnului, caracterizează centrele Cimpia Turzii, Baia Sprie, Brad, Dr. Petru Groza. În oraşele Sebeş, Deta, Pincota, Gherla, industria lemnului se asociază cu industria textilă şi a confecţiilor.

A doua grupă de oraşe din categoria centrelor zonale este constituită de oraşe în care ponderea industriei se situează sub media pe ţară, între 20 şi 45 %, ceea ce permite considerarea lor ca un tip de tranziţie între centrele predominant industriale, cele de transport şi cele cu funcţii neindustriale. Cele mai multe dintre ele au perspectiva trecerii în grupa superioară a centrelor predominant industriale.

În privinţa structurii de ramură, cele mai numeroase centre au ca ramură principală de profil industria textilă, a confecţiilor şi cea alimentară, alături de prelucrarea lemnului, materialelor de construcţii, ori construcţiile de maşini ş.a. În oraşe ca Găeşti, Boldeşti-Scăeni, Paşcani, Cernavodă, Tâşnad, industria construcţiilor de maşini este ramura de profil, alături de industria uşoară şi materialele de construcţii. O altă grupă de oraşe — Odobesti, Şimleu Silvaniei, Tirgu Ocna, Cehu Silvaniei, Beiuş, Cîmpeni — este specializată în industrie lemnului îmbinată cu cea alimentară, construcţii de maşini sau materiale de construcţii. În fine, o ultimă grupă este constituită din centre monoindustriale — Vişeu (industria lemnului), Zlatna (extracţia metalelor neferoase), Țicleni (combustibili).

Un număr de 14 oraşe se evidenţiază prin ponderea ridicată a funcţiei de transporturi. În funcţie de raportul acesteia faţă de industrie, poate fi depistat subtipul centrelor industriale şi de transporturi (Moineşti, Lipova, Cernavodă, Strehăia, Oraviţa), subtipul cu specializare în domeniul transporturilor şi a industriei (Jibou, Simeria, Titu, Costeşti) şi subtipul pur de transporturi (Sulina, Feteşti, Adjud, Curtici). Oraşele celui de-al doilea subtip se află pe prima treaptă a transformării centrelor de transporturi în centre industriale şi de transporturi, iar raportul între industrie şi transporturi este de 1,5—2,0 la 1. În cazul centrelor tipice de transporturi, procentul celor ocupaţi în această ramură, de regulă, este mai mare de 20 %, iar raportul între industrie şi transporturi este mai mic de 1,5/1.

Alte 13 oraşe sînt centre balneare, recreative. Acestea, de regulă, sînt oraşe mici şi foarte mici, iar ponderea industriei în

cadrul populaţiei active nu depăşeşte 20 % (Slănic-Moldova, Băile Herculane, Borsec, Băile Govora, Predeal, Călimăneşti, Sovata, Sinaia, Vatra Dornei ş.a. Ele deţin circa 60 % din totalul locurilor de cazare ale centrelor de atracţie zonală.

Activităţile terţiare deţin ponderi sub 40 % din populaţia activă, în centrele cu funcţie industrială sau de transporturi, fiind mai dezvoltate în centrele balneoclimaterice şi recreative.

A cincea categorie de oraşe este reprezentată de centrele de influenţă sau polarizare locală (tabelul nr. 3.11). Acestea, în număr de circa 45, sînt în totalitate oraşe mici. Din punct de vedere genetic, categoria oraşelor de polarizare locală este cea mai recentă, peste 2/3 din aceste oraşe fiind declarate în ultimele trei decenii, îndeosebi cu prilejul organizării administrativ-teritoriale din 1968. Aflindu-se la partea inferioară a piramidei urbane a ţării, aceste oraşe au un rol vital în cadrul teritoriilor cu o mai slabă densitate a reţelei urbane.

În cadrul sistemului naţional urban, oraşele de influenţă sau polarizare locală deţin o poziţie modestă, concentrînd 4,4 % din populaţia oraşelor şi 2,2 % din valoarea producţiei globale industriale a acestora. De altfel, doar 1/4 din numărul oraşelor acestei categorii se caracterizează prin ponderi ale celor ocupaţi în industrie, superioare mediei urbane (de 47,4 %) din populaţia activă, intervalul variînd de la oraşul Solca (11,9 %) la Bălan (80,0 %).

Se observă o strînsă interdependenţă între tipul funcţional, populaţia activă şi populaţia ocupată în agricultură. O grupă de oraşe monoindustriale (Comarnic, Copşa Mică, Brezoi, Bălan, Nucet etc.) se caracterizează prin ponderea redusă, sub 10 %, a populaţiei agricole, ca şi a populaţiei active — sub 45 %. La polul opus se află oraşe, ca Săveni, Panciu, Horezu, Bereşti, Nădlac, Darabani, Vinju Mare ş.a., cu peste 40 % din populaţia activă ocupată în agricultură, populaţia activă reprezentînd peste 50 % din totalul populaţiei.

Din punct de vedere funcţional, jumătate dintre oraşele de influenţă sau de polarizare locală pot fi considerate ca centre industriale în dezvoltare. Structura de ramură a acestor centre este destul de diversificată de la un oraş la altul. Astfel, industria construcţiilor de maşini este ramură de profil principal, alături de materialele de construc-

ții, chimie, prelucrarea lemnului sau industria ușoară, pentru centrele Comarnic, Vascău, Urlați, Filiași, Întorsura Buzăului, Tîrgu Frumos, Chișineu Criș ș.a. Industria materialelor de construcții caracterizează orașele Bicăz și Marghita. Orașele Baraolt și Baia de Aramă sînt reprezentate prin industria extractivă a combustibililor, îmbinată cu industria alimentară și prelucrarea lemnului, în timp ce orașele Bălan și Borșa sînt centre ale extracției metalelor neferoase. Industria lemnului, alături de industria ușoară, constituie specializarea orașelor Horezu, Tîrgu Lăpuș, Tîrgu Cărbunestî. Industria textilă și a confecțiilor este ramura principală în orașele Măcin, Ineu, Marghita, Gura Humorului ș.a.

Orașele Brezoi (lemn), Vlăhița (metalurgia feroasă) și Sinnicolau Mare (textilă) sînt centre monoindustriale.

O grupă specifică numai categoriei centrelor de influență locală o reprezintă centrele de tip intermediar, fără funcție predominant-industrială, de transporturi sau balneorecreativă. Ponderea celor ocupați în industrie nu depășește 20% din populația activă. În schimb, ponderea celor ocupați în agricultură este deosebit de ridicată, orașele fiind amplasate de regulă în zone agricole.

Un număr de trei centre sînt specializate în activitatea de transporturi (Făurei, Măreșești, Videle), iar Eforie, Techirghiol aparțin tipului funcțional balneoclimateric recreativ.

Principala problemă a centrelor de influență locală este optimizarea structurii lor funcționale. Creșterea rapidă a producției industriale din deceniul al optulea — de peste 14 ori — nu s-a reflectat și în sporirea numărului de locuitori în aceste orașe. Dimpotrivă, pe fondul celei mai lente creșteri de ansamblu, unele orașe — Săveni, Darabani, Tîrgu Cărbunestî, Vinju Mare, Negrești, Ineu, Horezu ș.a. — înregistrează scăderi de populație.

Funcțiile terțiare, care ar trebui să asigure influența acestor orașe asupra zonei înconjurătoare, sînt slab dezvoltate în comparație cu cele din cadrul altor categorii de orașe.

Analizînd distribuția tipurilor funcționale după categoria social-economică și categoria de mărime a orașelor se pot constata o seamă de aspecte caracteristice.

Tipul centrelor polifuncționale cu industrie puternic dezvoltată este caracteristic orașelor mari, în timp ce tipul centrelor industriale cu dezvoltare medie este specific orașelor de echilibru de mărime mijlocie. Tipul centrelor industriale în dezvoltare este prezent, îndeosebi, în categoria centrelor de atracție zonală și influență locală, de preferință orașe mici cu sub 20 000 de locuitori. Aceeași apartenență este specifică și orașelor monoindustriale.

Centrele cu funcție de transporturi, prezente în mai toate categoriile social-economice și de mărime, predomină totuși în categoria orașelor mici și a centrelor de atracție zonală și de echilibru.

Tipul centrelor tranzitorii este specific doar categoriei centrelor de influență locală.

Ultimul tip funcțional, cel balneoclimateric recreativ, este prezent în cadrul orașelor mici, centre de atracție zonală și influență locală.

3.3.5. Esența, formele și factorii urbanizării

În ultimele decenii definiția și esența procesului de urbanizare au căpătat noi valențe corespunzătoare caracterului complex și dinamic al acestui proces, legat de creșterea și dezvoltarea orașelor, ca și de implicațiile lui asupra tuturor aspectelor vieții contemporane. În sensul inițial și îngust urbanizarea era circumscrisă doar creșterii orașelor și a populației urbane. În sensul actual, urbanizarea este privită ca un proces universal, strîns legat de dezvoltarea forțelor de producție, avînd drept rezultat profunde transformări social-economice ale orașului și satului, transformări care au drept suport dezvoltarea intensivă a industriei, transporturilor și în genere a tuturor categoriilor de activități neagricole.

Procesul de urbanizare se manifestă prin creșterea numărului și dimensiunilor teritoriale ale orașelor, extinderea bazei lor funcționale și tehnico-materiale, dezvoltarea comunicațiilor și a sferei serviciilor, răspîndirea modului de viață și comportament urban în teritoriu, inclusiv în mediul rural. Prin potențialul lor social-economic în continuă creștere, orașele exercită o influență multilaterală asupra teritoriului înconjurător, ducînd la formarea zonelor de influență, cu extindere direct proporțională cu nivelul

ierarhic al orașului respectiv, în cadrul căreia se nase legături intense pe linia fluxurilor de materii prime, produse finite și forță de muncă. În acest mod, urbanizarea se dezvoltă concomitent în intensitate și extensiune devenind un proces global, la scara întregii țări.

Pe lângă esența sa social-economică, procesul de urbanizare are un caracter profund geografic. Caracterul geografic se exprimă prin contrastele regionale ale nivelului și formelor concrete ale urbanizării, atât de la o țară la alta, cât și de la o zonă sau alta în cadrul unei țări.

Forța motrice a urbanizării este dezvoltarea forțelor de producție. Din punct de vedere geografic urbanizarea se dezvoltă în legătură directă cu structura teritorială a economiei naționale și a sistemului de așezări. Între urbanizare și structura teritorială a economiei și sistemului de așezări se stabilesc relații reciproce de intercondiționare. Toate cele trei elemente au puncte comune de concentrare teritorială.

România, spre deosebire de alte țări europene, pășește pe calea urbanizării abia în anii construcției socialiste, când avântul forțelor de producție provoacă mutații profunde în structura populației și sistemului de așezări. Între anii 1948 și 1981 populația urbană a crescut de 3 ori, în timp ce populația totală a sporit de 1,4 ori. În consecință, gradul de urbanizare a crescut de la 23,4% în anul 1948 la peste 50% după 1980. Populația urbană și orașul devin elemente dominante, hotărâtoare, ale întregii rețele de așezări a țării.

Fiind legată direct de forțele de producție, urbanizarea a fost favorizată în dezvoltarea sa de o seamă de condiții economice și sociale, dintre care se evidențiază sistemul de planificare complexă a dezvoltării țării și a diferitelor regiuni. În acest mod, procesul de urbanizare devine, în România, un instrument al programelor de dezvoltare corelată și armonioasă, socială și economică a tuturor zonelor țării, permițând stabilirea unui raport optim între populația urbană și rurală pentru fiecare etapă și stabilirea politicii demografice corespunzătoare etc.

Dezvoltarea intensivă a economiei naționale s-a reflectat în modificarea structurii de ramură a populației, în proporțiile de ramură și teritoriale ale economiei, modificări ce au influențat decisiv caracterul și amploarea procesului de urbanizare în

România. Astfel, în anul 1948 aproape 3/4 din populația ocupată revenea agriculturii, ceea ce corespundea unui grad redus de urbanizare. În prezent ponderea populației ocupate în ramurile neagricole, cu precădere industria, a sporit considerabil, ceea ce s-a reflectat în atingerea unui grad de urbanizare superior.

Procesul de urbanizare în România se desfășoară în cadrul organizării teritoriului și edificării, dezvoltării și modernizării unităților teritorial-administrative de bază — municipiile, orașele și comunele —, în scopul creșterii calității vieții tuturor locuitorilor. Acest proces se desfășoară în conformitate cu prevederile Programului național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale, adoptat pe baza Directivelor Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român din anul 1972.

Principalele obiective ale procesului de urbanizare vizează omogenizarea nivelului de dezvoltare economico-socială pe întreg cuprinsul țării, reducerea decalajelor dintre unele județe, realizarea unor baze de producție judicios repartizate în teritoriu, formarea unui puternic sistem energetic și a unei ample rețele de comunicație și transporturi, precum și formarea și constituirea sistemului național, unitar și rațional de localități.

Coordonatele urbanizării sînt definite atât prin indicatori demografici, de rețea, cât și de echipamente tehnico-economice cuprinzînd întreg teritoriul.

Ponderea populației urbane. Un element constant în aprecierea influenței orașelor în cadrul urbanizării vizează creșterea continuă a numărului populației urbane și a numărului de orașe.

Populația urbană a României a fost în anul 1982 de 11 575 632 de locuitori, reprezentînd 51,5% din populația totală. La recensămintul din anul 1948, populația urbană era de 3 713 139 de locuitori (23,4%). Prin această creștere accentuată, România se înscrie printre țările lumii cu nivel mediu de urbanizare.

În acest timp, s-au creat noi raporturi raționale în repartitia populației urbane la nivelul unităților teritorial-administrative. În anul 1948, în aproape 3/4 din județe, ponderea populației urbane nu depășea 20%. În anul 1982, doar cinci județe aveau ponderi ale populației urbane de sub 30%, în

timp ce alte 13 județe aveau peste 50% (Brașov și Hunedoara, peste 70%).

Județele care au atins un grad mai ridicat de urbanizare manifestă, în ultimul deceniu, un ritm mai ponderat de creștere a populației urbane. Pe de altă parte, în unele județe, cum sînt Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin, Covasna, Gorj, Harghita, Maramureș, populația urbană a crescut între anii 1948 și 1982 de 4—7 ori.

La sporirea ponderii populației urbane în cadrul județelor contribuie și populația comunelor suburbane, care înregistrează valori mai ridicate în județele Dimbovița, Argeș, Prahova.

Rețeaua urbană unitară. Rețeaua urbană din România, cuprinde 237 de orașe, dintre care 56 de orașe municipii (în 1982). Aproape 2/5 din totalul orașelor au fost declarate în perioada construcției societății socialiste. Rețeaua urbană din România are un caracter dinamic, cu o structură unitară în ce privește atît categoriile de mărime ale orașelor, cît și repartitia lor în teritoriu. Un loc important în cadrul rețelei naționale de localități îl dețin orașele mici (circa 3/5 din numărul total de orașe), alături de un număr considerabil de orașe mijlocii (80). Orașele mari (20) concentrau în anul 1982 — 55,5% — din populația orașelor. Una din trăsăturile caracteristice ale acestei categorii de orașe constă în repartitia lor teritorială echilibrată.

Cea mai mare parte a județelor au între 4 și 10 orașe, unele dintre ele depășind acest nivel (Prahova — 14, Hunedoara — 12).

Ca urmare a prevederilor Programului național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale s-au dezvoltat puternic municipiile-reședință de județ, ca centre economice importante și cu largi funcții politice și social-administrative în cadrul județelor, s-a trecut la dezvoltarea mai accelerată a orașelor mici și mijlocii.

În prezent, rețeaua de localități urbane, concepută la nivel înalt de organizare și sistematizare, asigură un potențial ridicat de dezvoltare economico-socială, element determinant al condițiilor de muncă și viață, realizate pentru mai bine de jumătate din populația țării.

Prin transformarea a 268 de centre de comună în viitoare centre urbane se va ajunge ca după 1990, în fiecare județ să existe în medie 16 centre urbane, față de 5,9 orașe în anul 1982. În aceste condiții, în

sfera de polarizare a fiecărui oraș se vor afla 4—6 comune, situate la maximum 15—20 km distanță, asigurînd o mai bună servire a populației și folosire a tuturor obiectivelor economice, social-culturale și edilitar-gospodărești.

În vederea transformării treptate în centre urbane a celor 268 de localități rurale au fost puse în funcțiune peste 700 de unități industriale, 580 de unități de producție agrozootehnice, numeroase unități ale industriei mici, prestărilor de servicii comerciale etc., ca și un important fond locativ.

Extinderea urbanizării în teritoriu. Dezvoltarea teritorială a fenomenului urban se realizează prin creșterea fiecărui oraș în parte, sub forma includerii de noi localități în teritoriul administrativ al acestuia, prin declararea de noi orașe la care se adaugă categoria comunelor suburbane. Creșterea teritorială, condiționată, în principal, de factori de ordin social-economic și politic, a evoluat în strînsă interdependență cu o continuă diversificare internă și paralel cu dezvoltarea de ansamblu a orașelor.

O puternică extindere teritorială au atins-o orașele în anii socialismului, prin construirea de întreprinderi industriale, de cartiere rezidențiale cu toate dotările social-culturale și edilitare.

La începutul anului 1980 suprafața orașelor¹ era de 22 550 km², adică 9,5% din întreaga suprafață a țării, prezentînd mari variații pe județe și pe categorii de mărime a orașelor. În cadrul județelor, gradul de acoperire cu suprafață urbană variază în limite largi de la 2% (Buzău) la peste 32% (Maramureș), dar, în genere, se menține între 10 și 20%. Valori de peste 10% se înregistrează în județele din părțile vestică și centrală ale țării și în Subcarpații Munteniei.

Prin amplificarea rețelei urbane se va ajunge ca în raza de influență a unui centru urban să se afle un teritoriu în suprafață medie de 400 km², ceea ce înseamnă o densitate de 2,6 orașe la 1 000 km². În mod corespunzător densitatea așezărilor rurale va fi de 4 sate la 100 km².

Prin acțiunea de restrîngere a spațiului constructibil se va realiza o densitate medie de 60—70 loc/ha în localitățile urbane și 30—40 loc/ha în cele rurale.

¹ Inclusiv comunele suburbane.

Suburbanizarea. În condițiile României, suburbanizarea constituie o treaptă intermediară a urbanizării. Prin aceasta, localitățile suburbane formează cu orașele, în a căror subordonare administrativă se află, ansambluri complexe în care se realizează legături intense de cooperare în domeniul producției aprovizionării cu produse agricole, utilizării forței de muncă etc.

Suburbanizarea ca proces social-economic vizează modificările esențiale calitative într-un spațiu ce depășește limitele administrative ale orașelor, proces impulsionat de modernizarea satului prin mijloace proprii, prin amplificarea funcțiilor economice și social-culturale.

Categoria suburbanului, la nivelul anului 1982, cuprindea 363 de localități componente ale municipiilor și orașelor, 135 de comune suburbane și 232 de sate aparținând așezărilor urbane. De regulă, comunele suburbane se întîlnesc în jurul orașelor mari și mijlocii.

Urbanizarea satului. În condițiile societății socialiste, urbanizarea este concepută ca un proces complex și dinamic, care presupune transformarea și modernizarea întregii rețele de localități, deci implicit și a celor urbane, din punctul de vedere al dotării social-culturale și al echipării edilitare.

În vederea atingerii acestui scop, se au în vedere o seamă de factori mențiți să stimuleze procesul de urbanizare a satului.

Un prim factor este gradul de concentrare a populației rurale. În urma îmbunătățirii administrativ-teritoriale din anul 1968, așezările rurale au fost grupate în 2 705 de comune. Aproape jumătate din populația rurală locuiește în comune cu peste 5 000 de locuitori, iar în cele cu mai puțin de 2 000 de locuitori se află numai 2,6% din populație, ceea ce creează un cadru optim pentru dezvoltarea complexă economico-socială a mediului rural.

Concentrarea populației rurale se obține și prin concentrarea în perimetrul constructibil — vatra satului — adică prin regrouparea gospodăriilor dispersate și redarea în circuitul agricol a importante suprafețe de teren.

Prin dezvoltarea industriei mici în mediul rural se asigură valorificarea eficientă a resurselor locale, fixarea forței de muncă. Totodată, se realizează relația autoconducere—sistemizare—urbanizare.

3.4. Așezările rurale

3.4.1. Tipuri de așezări rurale — mărime, formă, structură și textură

Satul constituie comunitatea umană dominantă în peisajul geografic românesc, fiind o formă foarte veche de organizare și locuire a spațiului carpatodunăreano-pontic. El este integrat în spațiu, dar și în timp (acesta are o vechime milenară de organizare social-economică), într-un teritoriu înțeles cu tot ce se află și se petrece în legătură cu el, ca procese naturale, sociale, economice, tehnice (Vintilă Mihăilescu, 1967).

Structura teritorială actuală a satului românesc „corespunde unui efort lent de generații, care și-au organizat teritoriul, desigur nu de la început pe baza unui plan ingineresc, totuși îndreptat constant spre același țel, dirigit de aceleași nevoi, prin tatonări și ajustări neconținute, din eșecuri și reușite îndelung repetate” (H. H. Stahl, 1958, p. 77).

În decursul timpului evoluția așezărilor rurale nu a fost la fel pe întreg teritoriul țării, ca urmare a caracteristicilor cadrului natural regional, ca și a aspectelor social-economice din diferite perioade istorice, rezultând diferențieri teritoriale din punctul de vedere al distribuției populației, al ritmului dezvoltării economice și al nivelului de dotare social-culturală.

Preocupările geografice atât la nivel național, cât și regional asupra satului românesc au evidențiat marea neuniformitate a acestora, precum și diferențierile existente din punctul de vedere al mărimii lor demografice (Vintilă Mihăilescu, 1934; N. Al. Rădulescu, 1934; N. Popp, 1940; Tiberiu Morariu, 1941; Victor Tufescu, 1957; I. Sandru, Victor Sficlea, V. Cucu, 1964 etc.). În prima parte a secolului XX, dominante pe întreg cuprinsul țării erau așezările rurale mici și foarte mici (sub 500 de locuitori).

În cadrul formelor de relief, cîmpiile, depresiunile intramontane și subcarpatice cuprindeau frecvent satele mari și foarte mari, iar munții, dealurile și podișurile, satele mici și foarte mici.

Pe baza recensămîntului din 1966 au fost separate, după numărul de locuitori, trei categorii importante de sate: sate mici și foarte mici (sub 500 locuitori), în proporție de 38%, sate mijlocii (între 500 și 1 500 de

locuitori), circa 44% și sate mari și foarte mari (peste 1 500 de locuitori), în jur de 18% (Niculina Baranovsky, Ioana Ștefănescu, 1970).

Recensămîntul din anul 1977 consemnează, ca și cel din 1966, numărul mare al satelor mijlocii, cu populație între 500 și 2 000 de locuitori (47%) și răspîndite îndeosebi în Podișul Tirnavelor, Podișul Moldovei, Podișul Someșan și în zona pericarpatică a Munteniei (de exemplu, Ibănești — 949 de locuitori, Dănești — 893, județul Vaslui; Robeni — 917, Dumbrava — 998, județul Mureș; Bistrița — 1 392, Costești — 1 667, județul Vâlcea, Borăsen — 1 004, județul Gorj etc.).

Sate cu peste 2 000 de locuitori se află răspîndite îndeosebi în regiunile agricole de cîmpie (cîmpiile Olteniei, Burnazului, Mostiștei, Bărăganului), în depresiunile intramontane (Giurgiu, Maramureș, Birsei etc.), unde cadrul natural a favorizat formarea de sate mari, cu structură adunată pe spații de teren reduse, lăsînd în afara vetrei loc liber practicării agriculturii (Gheorghe Doja — 3 434 de locuitori, Grindu — 3 231, județul Ialomița; Valea Argovei — 3 992, Gălbinași — 3 627, județul Călărași; Salcia — 4 521, județul Mehedinți; Birea — 5 636, județul Dolj; Feldioara — 3 513, Prejmer — 5 855, Cristian — 5 204, județul Brașov etc.).

Satele mici și foarte mici (41%) sînt cele mai frecvente în Colinele Tutovei, Munții Apuseni, dealurile Cotmenei, Oltețului, Jiului, Podișul Mehedinți, Podișul Dobrogei etc., datorită mai ales fragmentării reliefului și degradărilor intense de teren.

Din categoria satelor mici și foarte mici, circa 16% reprezintă cele cu sub 100 de locuitori: Aronești — 40 de locuitori, județul Alba; Răstoaca — 88, județul Bacău; Popu — 45, județul Caraș-Severin; Deleni — 58, județul Mehedinți etc. Din aceeași categorie, în proporție de 33% sînt satele cuprinse între 100 și 250 de locuitori: Jugăstreni — 122 de locuitori, județul Maramureș; Răduțești — 138, județul Argeș; Ulmet — 120, Nuciu — 193, județul Buzău etc. Dintre satele mici, ponderea cea mai mare o au cele cu o populație cuprinsă între 250 și 500 de locuitori, în proporție de 51%: Poiana Fintinii — 258 de locuitori, județul Dolj; Bunoaica — 327, județul Mehedinți; Crăciunești — 374, județul Dimbovița; Bi-

soca — 342, județul Buzău; Cerna — 291, județul Vâlcea etc.

Ca urmare a mării varietăți morfostructurale a satelor o mare parte din literatura geografică de specialitate a abordat criteriul fizionomic (forma, textura, structura vetrei) în clasificarea lor. O primă clasificare revine geografului Emm. de Martonne (1902), care deosebește în Transilvania: sate dispersate în munte, sate aglomerate pe văi și sate adunate în Podișul Transilvaniei.

Ținînd seama de urmările raporturilor de interdependență dintre vatră și teritoriu, dar concentrîndu-se cu precădere asupra părții construite dintr-o comunitate rurală, Vintilă Mihăilescu, încă din 1926, distingea trei tipuri de așezări rurale: satul adunat, satul răsfrînt și satul risipit, întocmind, în 1927, *Harta principalelor tipuri de așezări rurale din România*, prin aceasta țara noastră s-a raliat la cerințele geografiei pe plan mondial, precizînd în acest fel trăsăturile caracteristice ale celor trei tipuri de sate întîlnite pe teritoriul românesc. În aceeași direcție, a tipologiei structurale a satelor, menționăm preocupările lui Romulus Vuia (1926), I. Conca (1934), N. Orghidan (1935), N. Al. Rădulescu (1937), Victor Tufescu (1937), I. Gugiuanu (1957), precum și ale lui V. Cucu (1963), I. Șandru (1967), I. Băcănar (1967), Cl. Giurcăneanu (1970) ș.a.

Fizionomia satelor românești constituie o problemă complexă, ilustrată prin intercondiționarea factorilor economiei, sociali și geografici.

a) **Satele de tip risipit (împrăștiat)** au gospodăriile sau grupurile de gospodării ce formează vatra foarte dispersate, distanțate între ele de la 100 pînă la 2 000 m și sînt dispuse preponderent în spațiul montan. Aceste sate valorifică terenurile cu fi-nețe și pășuni de pe înălțimi, prin creșterea animalelor, mici semănături, obținînd produse îndeosebi pentru consumul familial.

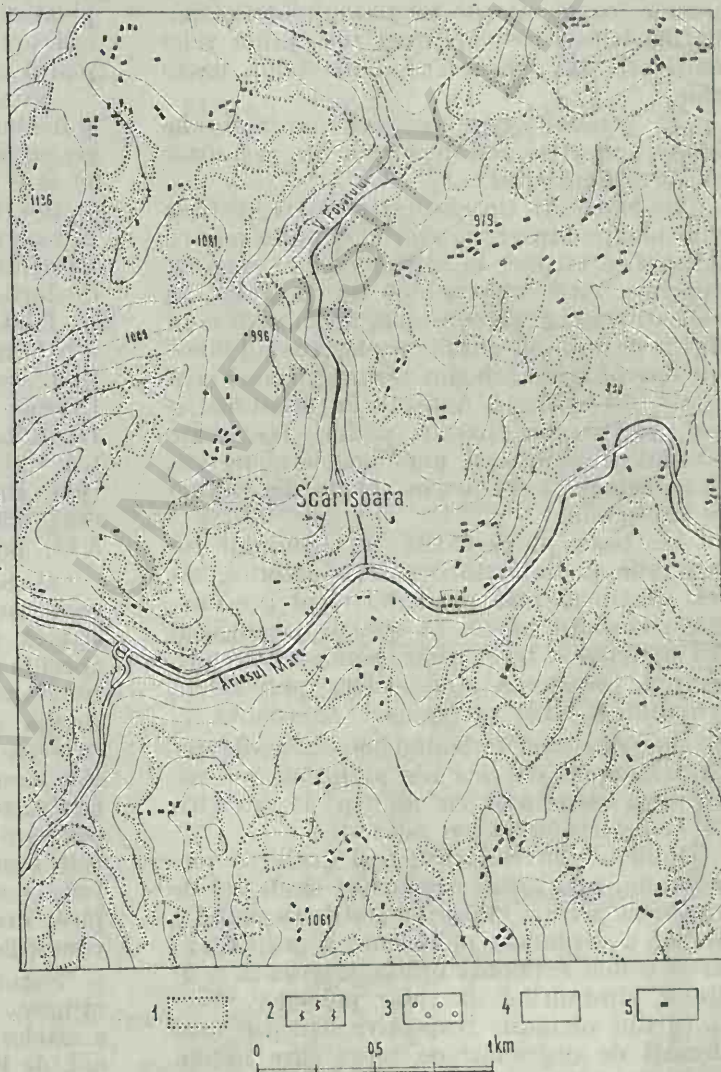
Gospodăriile foarte dispersate fac să se confunde întregul hotar al satului cu vatra sa. La caracterul extensiv al economiei agricole se adaugă o natură extrem de variată a muntelui, cu relief accidentat, greu folosit de gospodăriile izolate care urcă pe pante cu expuneri de obicei sudice. Comunicația dintre gospodăriile aceluiași sat sau cu satele învecinate este asigurată de numeroase poteci de munte; rareori se întîlnesc ulițe scurte și neorganizate.

Satele risipite, cu caracter discontinuu și variabil în intensitatea de umanizare a mun-
telui, urcă uneori până la 1 600 m altitudine
absolută. În numeroase locuri se întâlnesc
și locuințe cu folosire sezonieră, care pun în
valoare fânețele și pășunile alpine (sălașe,

3.11) în culoarele Timiș — Cerna, Rucăr —
Bran, în Munții Vrancei, în Munții Mara-
mușului, Munții Banatului (în Defileul
Dunării).

În zonele montane se întâlnesc și cazuri
când formele de relief înlesnesc gruparea

Fig. 3.10. Scărișoara (Județul Alba), sat în Munții
Apuseni, cu structură risipită (împrăștiată),
fără textură, cu gospodării grupate pe crin-
guri: 1, păduri; 2, vii; 3, livezi; 4, alte tere-
nuri; 5, gospodăriile.

conace, stine, odăi, colibe etc.), răspândite
pe platformele înalte ale Carpaților. Așezări
rurale cu structură risipită se întâlnesc în:
Munții Apuseni (Scărișoara — fig. 3.10 —,
Albac, Avram Iancu, Cîmpeni, Roșia, La-
zuri etc.), la limita nordică a Munților Cîmbin
(Jîna, Poiana Sibiului), Munților Poiana
Ruscă, în Obeinele Bucovinei (Paltinu — fig.

gospodăriilor pe platformele despădurite, cu
toate acestea dispersia gospodăriilor per-
sistă, ca urmare a prezenței pășoriturii ex-
tensiv sau a tăierilor izolate de păduri, du-
cînd uneori la formarea de mici grupări cu-
nosecute în Munții Apuseni sub denumirea de
„crînguri”. În general, satele risipite,
din zonele înalte carpatice, au număr mic

de locuitori (uneori sub 100 de locuitori), cunoscute pe teritoriul țării sub numele de „cătune”.

În cadrul acestui tip structural se deosebesc, în special în Munții Apuseni și Carpații Meridionali (în Culoarul Rucăr — Bran), sate de interfluvii sau de versanți, dispuse la o altitudine superioară, cu număr foarte mic de locuitori, unde gospodăriile izolate se suprapun terenurilor mici cultivate sau pășunilor și finetelor naturale.

În general, satele risipite din regiunile înalte carpatice sînt mai greu de organizat și de sistematizat.

b) **Satele de tip răsfrat** prezintă vetrele mai bine conturate și sînt răspindite pe arii geografice întinse, la altitudini, în general, cuprinse între 400 și 800 m, în dealurile subcarpatice și piemontane, acolo unde condițiile de ordin geografic, geologic le-au înlesnit dezvoltarea. Ele sînt rezultatul unei economii diversificate (culturi de pomi fructiferi, vită de vie, pășuni, păduri, etc.), care au dat posibilitatea unor îndeletniciri variate, legate de resursele bogate ale solului și subsolului.

Pe baza particularităților mediului lor geografic și ale factorilor social-istoriei, satele de tip răsfrat și-au dezvoltat o economie complexă axată, în special, pe utilizarea agricolă a terenurilor: pomicultură, viticultură, creșterea animalelor, prelucrarea lemnului și chiar pe resursele subsolului.

Satele acestea, îmbinînd îndeletnicirile specifice cîmpiei cu cele ale muntelui, se evidențiază structural ca un tip de tranziție de la cel risipit la cel adunat.

Relieful din Subcarpați și dealurile piemontane, mai puțin accidentat decît cel de munte, a permis în perimetrul construibil al satelor o dispunere mai densă a gospodăriilor și o mai rațională ordine interioară a ulițelor, drumurilor și chiar potecilor. Versanții din regiunile respective sînt frecvent afectați de degradări de teren care impun forme de vetre neregulate, ulițe dispuse tentacular sau radiar, pe fișii de teren care alternează cu mari spații cultivate (în special cu grădini) în apropierea locuințelor. Evoluția acestor tipuri de sate se realizează periferic, pe axe radiare, tentaculare, opus concentrării către centru, gospodăriile se grupează de-a lungul ulițelor.

Așezările rurale cu structură răsfrată intră în categoria satelor de mărime demo-

grafică mică și mijlocie, frecvența cea mai mare revenind celor care au sub 1 000 de locuitori.

În cadrul acestui tip structural se întîlnesc și sate ce ating 1 000—2 500 de locuitori, fiind dispuse în depresiunile subcarpatice, pe văi, condiționate atît de relief, cît și de cumulul activităților industriale (exploatarea carbonifere, industria forestieră sau activități industriale din orașele apropiate) cu cele agricole.

Satele răsfrate din zonele subcarpatice și dealuri îmbracă diferite forme prin poziția geografică pe care o au. Astfel se întîlnesc: 1) sate dezvoltate pe agestre (conuri de dejecție), în afara luncii umede și inundabile; 2) sate situate pe văi; 3) sate dezvoltate pe interfluvii; 4) sate dezvoltate la contactul dealurilor cu zonele de șes etc.

Dintre așezările rurale cu structură răsfrată menționăm Teleac (jud. Bihor), Clit (jud. Suceava), Nistorești (jud. Vrancea), Dobrița (fig. 3.12, jud. Gorj), Dobrogostea, Dragoslavele (fig. 3.13, jud. Argeș), Remeștea Chioarului (jud. Maramureș), Romuli (jud. Bistrița-Năsăud), Jariștea (jud. Vrancea), Rădăcinești (jud. Vilcea), Arbore (fig. 3.14, jud. Suceava) ș.a.

c) **Satele de tip adunat** au vetre bine conturate, detașîndu-se net suprafața construită de teritoriul moșiei. Acest tip este specific cîmpiilor și depresiunilor joase intramontane. Valorificarea cîmpului pentru producția cerealiară și gruparea gospodăriilor în vetre bine individualizate cu scopul de a lăsa descoperit terenul pentru culturi agro-cerealiere, s-a repercutat în acțiunea de concentrare a populației. Aceste sate constituie o sinteză a evoluției și organizării teritoriale a tipurilor de sate răsfrate și risipite, urmare firească a adaptării vetrei la condițiile de șes ale reliefului.

Satul de tip adunat este, în bună parte, urmarea restructurării și comasării oficiale a satelor, mai vechi, din Transilvania și, mai noi, de la sud și est de Carpați, precum și a regimului de proprietate. Acestea se caracterizează prin marea grupare a gospodăriilor în vatra satului, aglomerare a locuințelor, datorită factorilor naturali și social-istorici, mai ales în cazul așezărilor din depresiunile intracarpatiche. Gradul de îndesire al gospodăriilor este direct proporțional cu vechimea și puterea economică. Vatra lor are o tramă stradală mai mult sau mai puțin ordonată, cu o îndesire foarte mare a gospodăriilor.

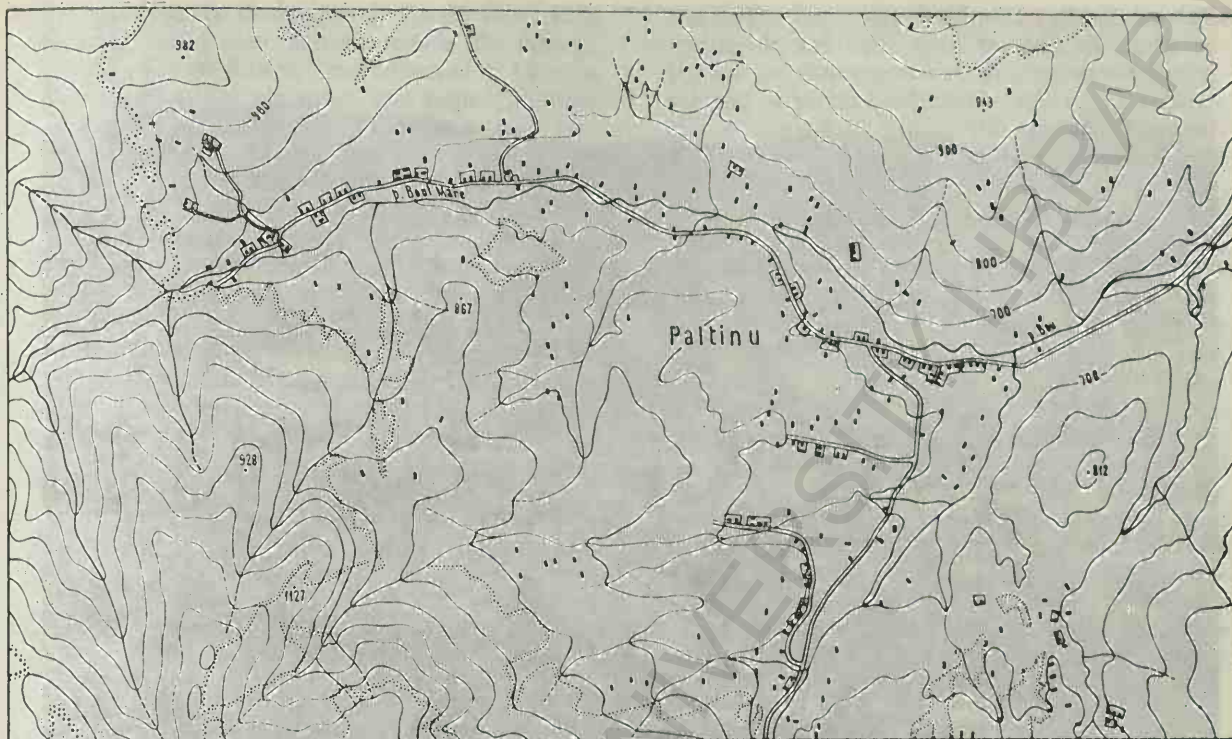

Fig. 3.11. Paltinu (comuna Vatra Moldoviței, județul Suceava), sat în Obștile Bucovinei, cu structură risipită (împrăștiată), fără textură, cu gospodării grupate pe călune (legenda ca la fig. 3.10).

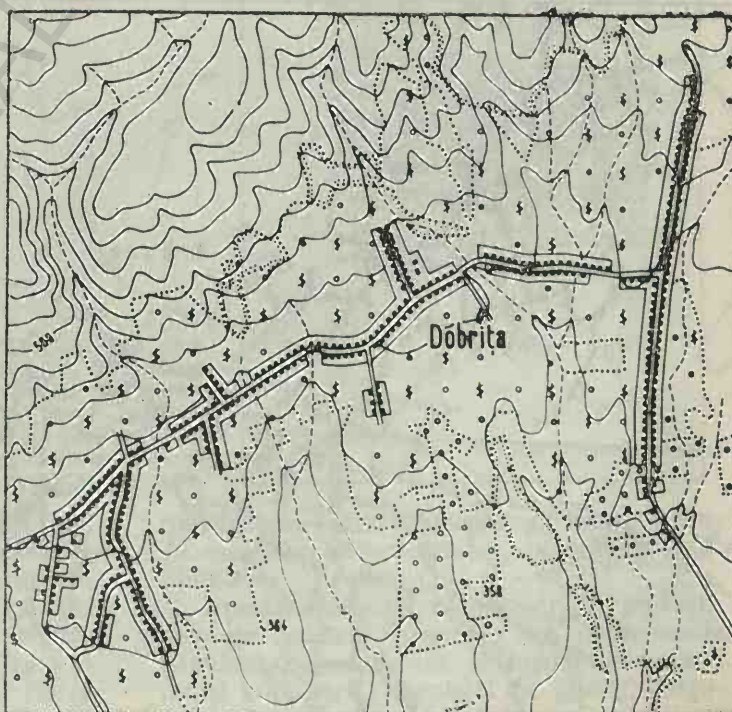

Fig. 3.12. Dobrița (comuna Runcu, județul Gorj), sat în Subcarpații Gorjului, cu structură răsfrată (tendință de adunare), cu formă liniar-tentaculară și cu textură biliniară (legenda ca la fig. 3.10).

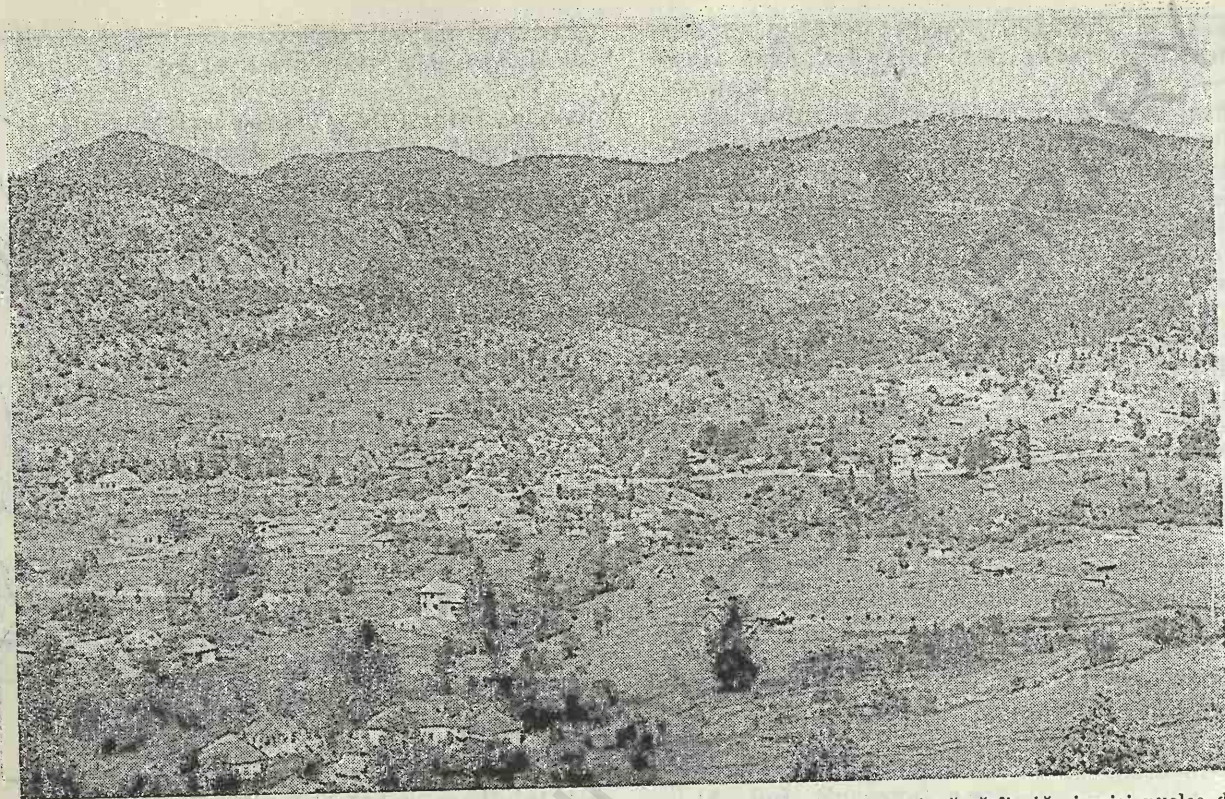

Fig. 3.13. Dragoslavele (județul Argeș), sat în sud-estul Culoarului Rucăr-Bran, cu structură răsfnrată și mici nuclee de concentrare.

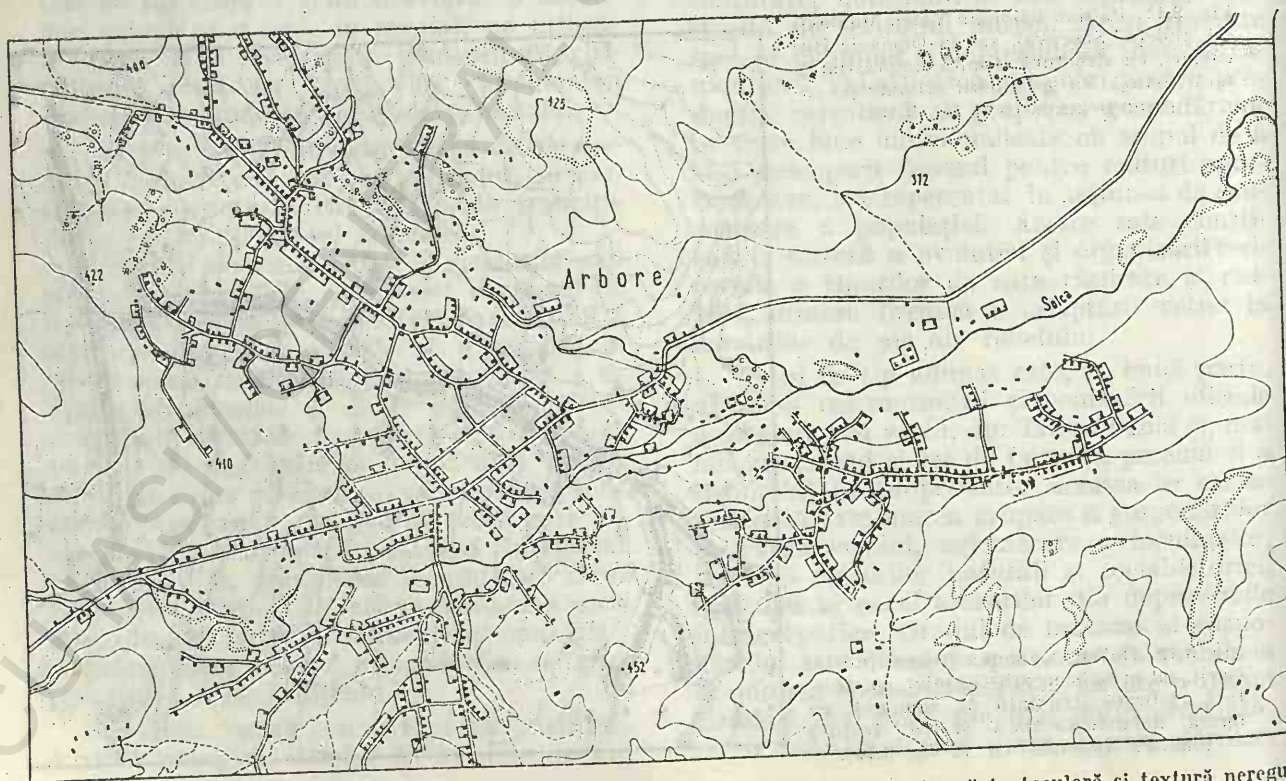

Fig. 3.14. Arbore (județul Suceava), sat în Podișul Sucevei, cu structură răsfnrată, formă tentaculară și textură neregulată (legenda ca la fig. 3.10).

Compactizarea (îndesirea gospodăriilor) este specifică mai ales pentru satele de colonizare din Depresiunea Transilvaniei și Cîmpia Banatului, unde ele apar sub aspectul unor „așezări întărite”.

Unele sate adunate din cîmpie, mai vechi, păstrează încă forme și texturi neregulate, iar cele noi, care s-au format ca urmare a împrăștiării din a doua jumătate a secolului XIX, au forme geometrice bine conturate și textură ordonată.

Satele cu structură adunată, de regulă cu profil cerealier-zootehnic, au și un mare număr de locuitori, ajungînd, uneori, pînă la 8 000—12 000 și chiar peste 14 000 de locuitori, acestea din urmă afirmîndu-se în același timp și prin puterea lor economică: Voluntari (26 231 de locuitori), Pantelimon (15 742 de locuitori) — sectorul agricol Ilfov; Poiana Mare (15 172 de locuitori), Dăbuleni (14 473 de locuitori) — jud. Dolj; Sintana (13 636 de locuitori) — jud. Arad. Reprezentînd concentrări demografice apreciabile, aceste sate determină și o extensiune

nații. De fapt, satul adunat constituie tipul optim de sat spre care trebuie să tindă acțiunea de sistematizare. Dintre așezările rurale cu structură adunată cităm: Livada de Bihor (fig. 3.15, jud. Bihor), Poieni (jud. Vaslui), Valea Largă (jud. Buzău), Negru Vodă (jud. Constanța), Perișoru (fig. 3.16, jud. Călărași), Unirea (jud. Dolj), Bosanci (jud. Suceava), Vorniceni (jud. Botoșani), Șiria (jud. Arad), Salcia (jud. Mehedinți — fig. 3.17), iar dintre cele cu structură compactă, care au gospodăriile aproape lipite unele de altele, redăm: Cincea (jud. Cluj), Feldru și Teleiu (jud. Bistrița-Năsăud), Nimăiești (jud. Bihor), Fărăgău (jud. Mureș), Rășinari (jud. Sibiu — fig. 3.18) ș.a.

În general, în multitudinea de așezări rurale, factorii naturali, istorici și social-economici au impus nu numai structuri, ci și texturi și forme diferite. Astfel, sînt cunoscute sate cu texturi regulate sau neregulate (ordinea interioară a străzilor), sate cu texturi rectangulare sau circulare. Din punctul de vedere al formei se deosebesc cele geometrice

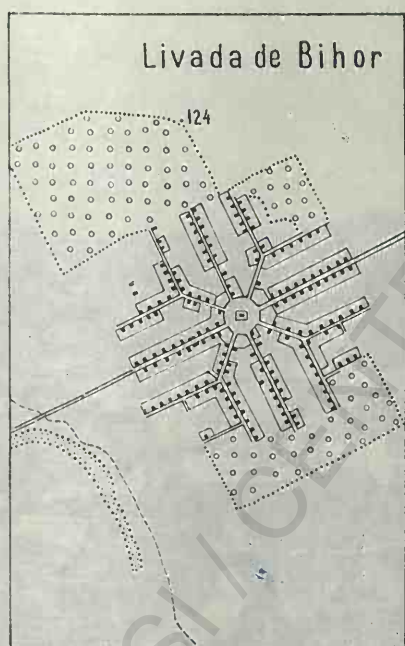

Fig. 3.15. Livada de Bihor (comuna Nojorid, județul Bihor), sat în Cîmpia Crișurilor, cu structură adunată, formă poligonală și textură radiar-concentrică (legenda ca la fig. 3.10).

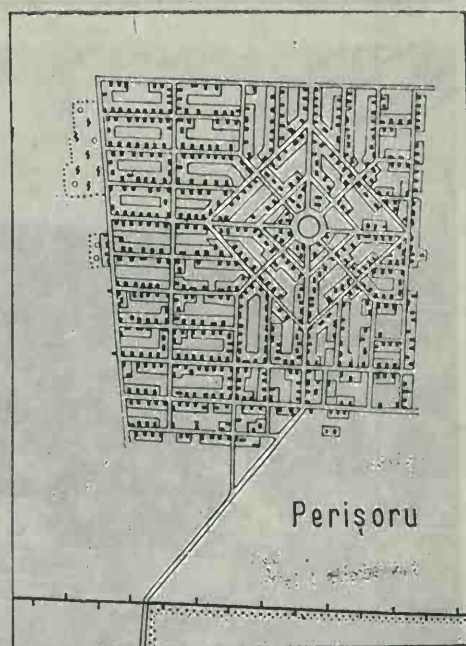

Fig. 3.16. Perișoru (județul Ialomița), sat în Cîmpia Bărăgan, cu structură adunată, formă pătratică și textură regulată (parțial radiar-concentrică) (legenda ca la fig. 3.10).

relativ mare în suprafață a perimetrului construit. Cu toate acestea, dependențele din vatră (curți, grădini etc.) înglobează uneori terenuri care nu au o folosință adecvată. De aceea, pentru satele de tip adunat problema cea mai importantă pentru sistematizare o reprezintă realizarea unui echilibru între suprafața construită și aceea cu alte desti-

(poligonale, pătrate, dreptunghiulare, rotunde etc.) sau mononucleare, polinucleare, liniare etc.

Așezări monoliniare, tip stradă, se întîlnesc pe terasele inferioare din depresiunile submontane sau pe văi extinzîndu-se pe mai mulți kilometri (Negoiești pe Motru, Rogojel și Cocoreni pe Jiu, Jupînești pe Gilort,

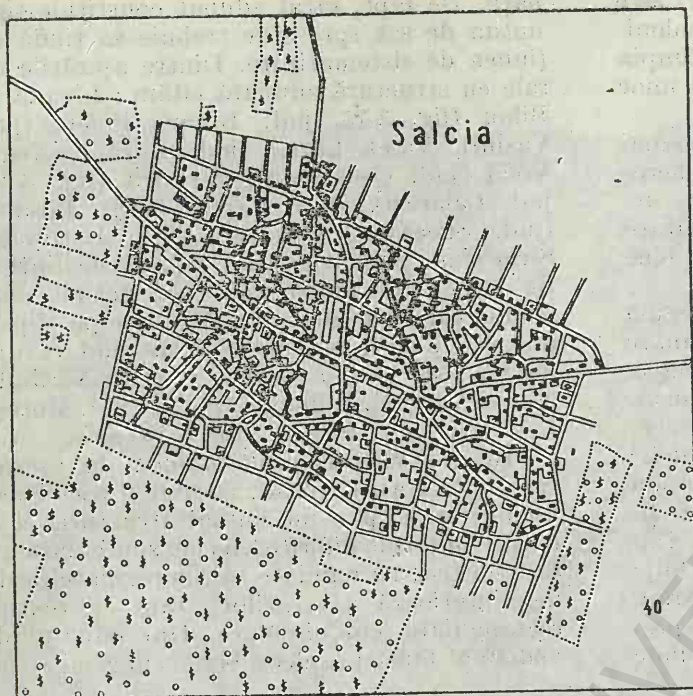

Fig. 3.17. Salcia (județul Mehedinți), sat în Cîmpia Olteniei, cu structură adunată, formă dreptunghiulară și textură neregulată (legenda ca la fig. 3.10).

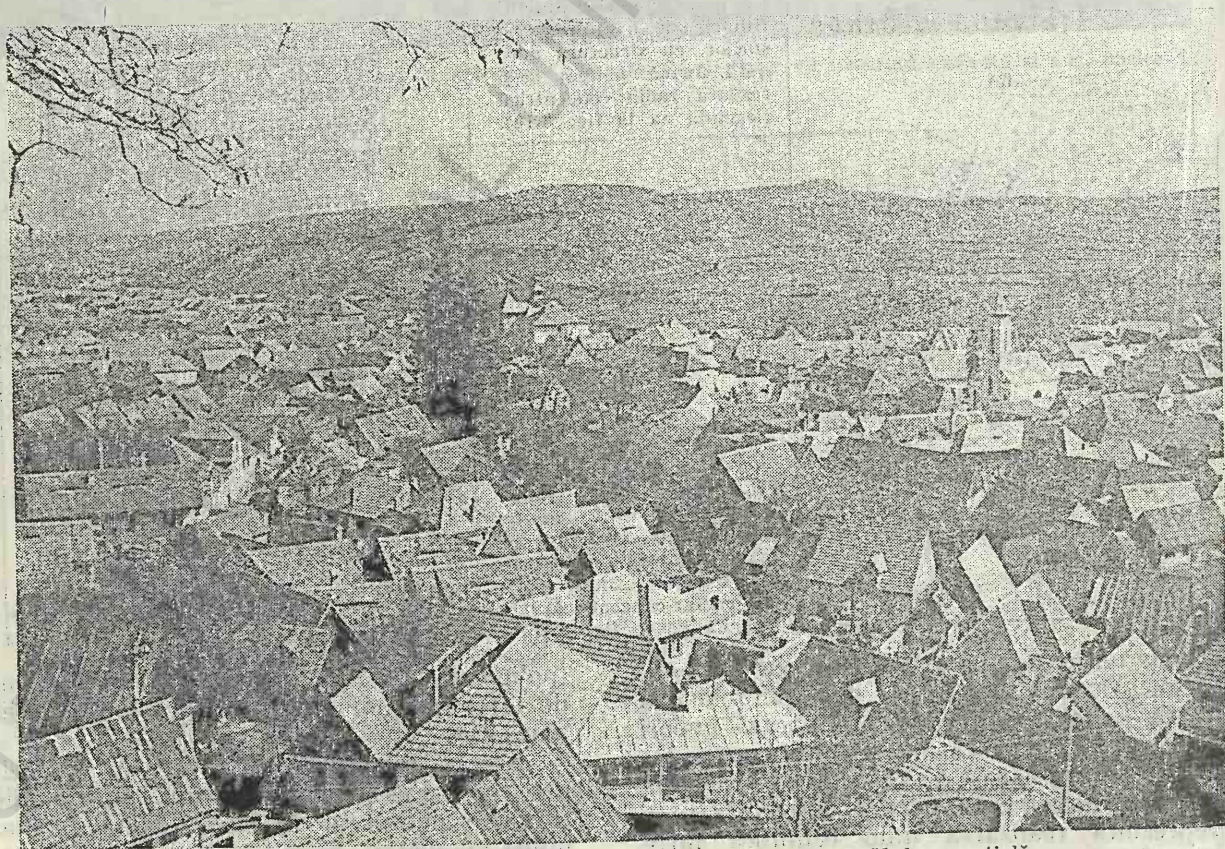

Fig. 3.18. Rășinari (municipiul Sibiu), sat cu structură compactă. Vedere parțială.

Fig. 3.19. Curtisoara (comuna Bumbesti-Jiu, județul Gorj), sat în Subcarpații Gorjului, cu structură adună, formă liniară și textură biliniară (legenda ca la fig. 3.10).

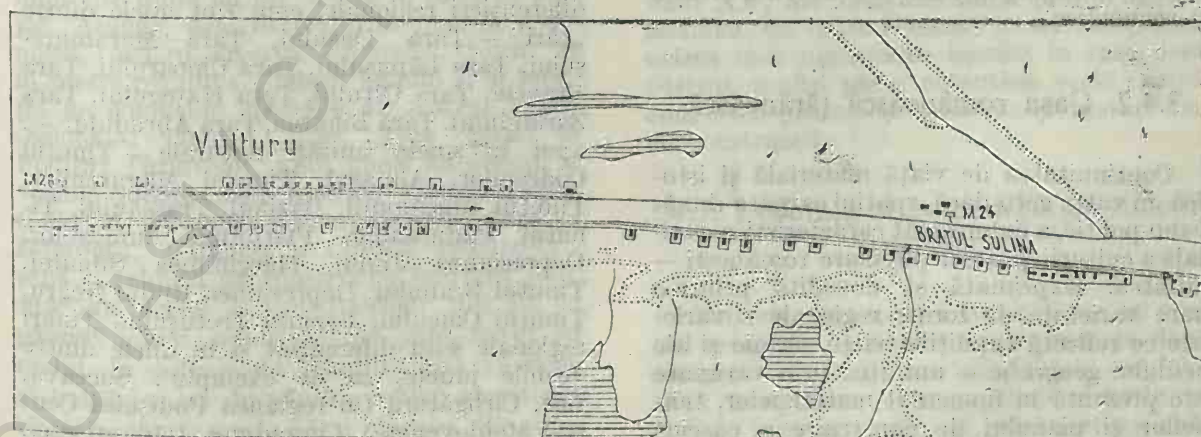
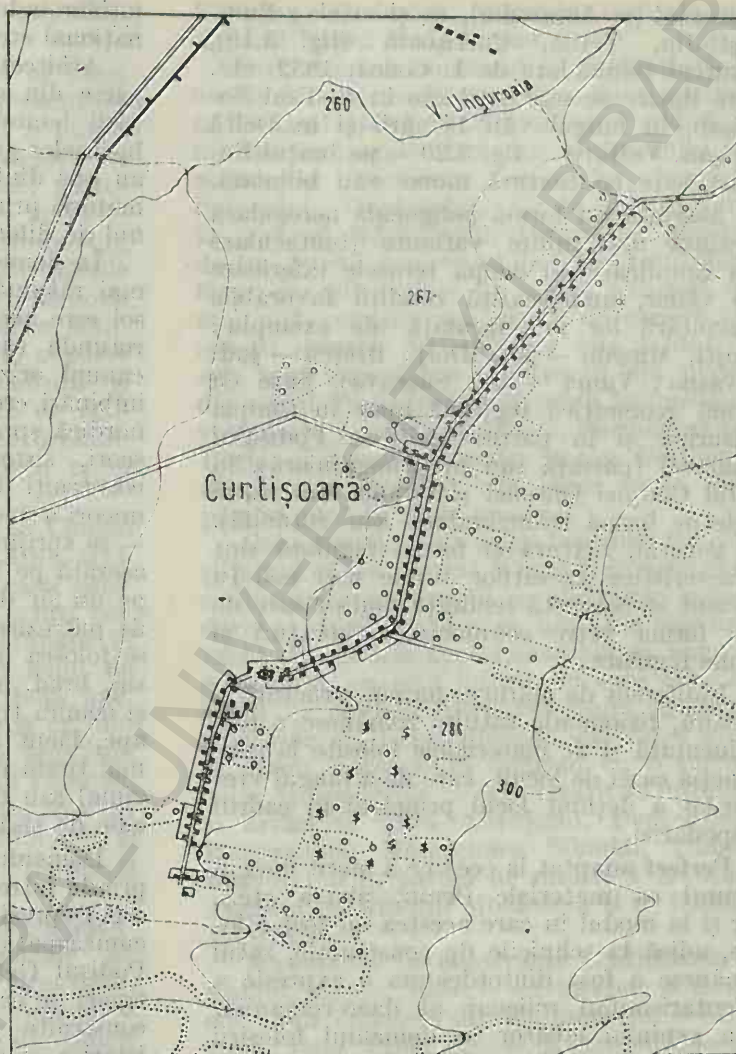

Fig. 3.20. Vulturii (comuna Maliuc, județul Tulcea), sat în Delta Dunării, de grind fluvială, cu structură răsfrată, textură liniară (monolinară) (legenda ca la fig. 3.10).

Hurezani pe Amaradia), ca și satele : Bumbești-Jiu, Tetila, Curtișoara (fig. 3.19), Iezureni (semnalate de I. Conea, 1932) etc. Sate liniare se mai întâlnesc în Podișul Someșan, în lungul văii Dunării și în Delta (Crișan, Vultur — fig. 3.20 — pe brațul Sulina), sate cu textură mono- sau biliniară.

Așezările cu formă poligonală neregulată prezintă mai multe variante (tentaculare sau ramificate) și ocupă terasele inferioare ale văilor, unde există condiții favorabile dezvoltării lor în suprafață (de exemplu : Dioști, Mirșani — jud. Dolj; Brețcu — jud. Covasna; Vama — jud. Suceava). Sate cu formă geometrică regulată apar în Cîmpia Crișurilor și în partea estică a Podișului Moldovei (pătrată sau dreptunghiulară), în sudul Cîmpiei Olteniei și Cîmpia Banatului (cele de formă triunghiulară sau rotundă). În general, textura și forma regulată sînt caracteristice așezărilor rurale mai noi. În prezent se constată tendința multor sate de a-și forma vetre compacte, cu texturi și forme regulate.

Indiferent de mărime, formă, structură și textură, fizionomia satului românesc a fost influențată și de materialele folosite la construcția casei de locuit, care de-a lungul vremurilor a deținut locul principal în cadrul gospodăriei.

Perfect adaptat la ceea ce a oferit mediul natural ca materiale (lemn, piatră etc.), dar și la modul în care acestea au fost folosite, adică la tehnicile de construcție, satul românesc a fost dintotdeauna o expresie a sedentarismului milenar al daco-romanilor și a geniului creator în domeniul folosirii naturii, în raport de condițiile istorice, sociale și economice.

3.4.2. Casa românească țărănească

Continuitatea de viață materială și istorică în vatra geto-dacă, spațiul carpato-dunăreano-pontic, a determinat caracteristica esențială a culturii și artei populare românești — unitatea. Exprimată și dovedită printr-o mare varietate de forme regionale — varietate ce reflectă condițiile vieții sociale și ale mediului geografic — unitatea prin varietate este prezentă în domeniul materialelor, tehnicilor și planului de construire a caselor țărănești, ca și în alte domenii, ca de exemplu, producerea ceramicii, conceperea insta-

lațiilor industriale acționate de apă, costum național etc.

Arhitectura populară românească face parte din marea arie europeană a arhitecturii lemnului. Ea s-a dezvoltat pe baza întinselor suprafețe acoperite cu păduri care au pus dintotdeauna la îndemîna poporului materia primă necesară construcțiilor — lemnul de diferite esențe.

În domeniul arhitectural al lemnului, cel mai răspîndit sistem în casa construită pe sol este acela al construirii din birne lungi, rotunde sau cioplite, așezate exclusiv în cununii orizontale, încheiate la capete prin îmbinări crestate, spre deosebire de Europa nordică spre exemplu, unde se folosea, adeseori, sistemul birnelor verticale. Pereții construiți din două sau mai multe birne — uneori avînd, fiecare, o grosime de un metru — se sprijină pe talpă, făcută tot din lemn, așezată pe bolovani mari puși la colțuri sau pe un șir de pietre, pentru a apăra lemnul de putrezire. În funcție de condițiile locale, se folosea lemnul de stejar, gorun, fag, frasin, brad, molid sau pin. Cel mai răspîndit și comun tip de acoperiș este acela în patru ape, făcut din paie de secară sau grîu, iar mai tîrziu din șindrilă măruntă (15 cm lungime) sau draniță lungă (1,50 m) prinse în cuie de tisă.

Domeniul arhitectural al lemnului cuprinde întreg ținutul carpatic, o bună parte din Depresiunea Transilvaniei, dealurile circumcarpatice, precum și Podișul Sucevei și Podișul Getic. În general, predomină două tipuri de case. Primul tip este acela al casei construite pe sol, cu un nivel. Condițiile istorice și ocupațiile de bază au condus la diferențieri regionale, cum sînt unele dintre „țări” — Țara Oașului, Țara Maramureșului, Țara Lăpușului, Țara Chioarului, Țara Vrancei, Țara Oltului, Țara Hațegului, Țara Zarandului, Țara Bihariei, Țara Abrudului —, apoi în unele unități naturale — Ținutul Codrenilor, Almașul, Ținutul Măgurenilor, Ținutul Mocănișii, Bazinul Trascăului, Ținutul Pădurenilor, Platforma Luncanilor, Depresiunea Jiului, Mărginimea Sibiului, Ținutul Branului, Depresiunea Rîului Negru, Ținutul Ciucului, Bazinul Trotușului. Tipuri regionale s-au diferențiat și în unele dintre vechile județe, ca de exemplu : Suceava, Iași, Cîrligătura (în regiunea Podișului Central Moldovenesc), Cîmpulung, Rădăuți etc., casa din lemn, construită pe sol, cu un singur nivel avînd caractere specifice, izvorîte, însă,

din fondul general al arhitecturii populare românești.

Cel de-al doilea tip este acela al casei construite pe sol, cu două nivele, prezentind două variante, și anume: parterul și etajul din lemn — în județele Gorj, Prahova și Buzău, părțile de munte și de deal; parterul din zidărie, etajul din lemn — în județele Mehedinți, Vilcea, Argeș și Dimbovița, de asemenea, caracteristică pentru părțile de munte și de deal. În general, casa cu două nivele construită pe sol, din dealurile Munteniei și Olteniei, este legată, pe de o parte de ocupațiile principale — pomicultură și viticultură —, iar pe de altă parte de condițiile de nesiguranță caracteristice orânduirii feudale, când construcția apărea ca o locuință fortificată.

În Cîmpia Română, Dobrogea și Cîmpia Banato-Crișană (la sud de Crișu Alb), arhitectura lemnului este prezentă în casa semi-îngropată, construită din furci și grinzi cioplite, cu pereții din trunchiuri crăpate în două, așezate vertical, totul din lemn de stejar, avînd însă acoperișul în două ape. Dintre tipurile regionale se remarcă cel din sud-vestul Munteniei, între valea Mostiștei și valea Oltului și cel din sud-estul Olteniei, între Desnățui și Olt, care se caracterizează prin lucrări de artă, atît la exterior, cît și la interior, executate în grinzile, furcile și pereții din lemn de stejar.

În zona marginală a marilor masive păduroase — în Moldova, părțile centrale ale Munteniei și Olteniei, Podișul Tirnavelor, Țara Birsei, Cîmpia Someșului — lemnul a fost utilizat în tehnica construirii din nuiele împletite lipite cu lut, fixate în furci de stejar. Așadar, deși despădurite mai de timpuriu, pentru crearea ogoarelor, totuși și în aceste regiuni s-a folosit lemnul și în funcție de condițiile specifice au apărut tipuri regionale: Ținutul Jijiei, Țara Birsei și Podișul Tirnavelor, apoi unele subtipuri în vechile județe Iași, Roman, Vaslui, Fălciu și Birlad. În zonele de stepă și silvostepă — Dobrogea, Bărăgan și Cîmpia Banato-Crișană — tehnica de construcție freevent folosită era aceea a construcțiilor din lut — pămînt muiat, amestecat cu paie, bătut cu maiul, în cofraje de scinduri, sau vălătuci și bulgări mari de pămînt muiat amestecat cu paie, iar în unele părți chirpici. Singurul tip regional este acela din Dobrogea, cu subtipurile: Lunca și Delta Dunării, Măcin,

Babadag, Casimcea, regiunea centrală de stepă și Negru Vodă în sud.

Pe teritoriul României se evidențiază și un alt domeniu arhitectural, acela al pietrei, în Defileul Dunării, în Dobrogea sudică și insular în marele domeniu al lemnului, și anume în Platforma Luncanilor, bazinele Sebeșului, Geoagiului, iar în nordul țării în Ținutul Năsăudului. Pereții au grosimi de 40—50 cm, acoperișul de 5 cm, totul fiind făcut din plăci plate de piatră naturală de mal, tuf vulcanic sau piatră de carieră (în special calcar). Semnificativ este faptul că cele mai importante construcții din piatră din sudul Transilvaniei se aflau în imediata vecinătate a capitalei Daciei, Sarmizegetusa Regia, și a marilor centre dacice fortificate din Munții Orăștiei, ale căror urme s-au păstrat pînă în zilele noastre.

Caracteristic și de mare însemnătate este și faptul că s-a păstrat și modul de dispunere a diferitelor construcții ce alcătuiesc gospodăria și, după cît se pare, unul din cele mai vechi din istoria daco-romanilor, și anume, gospodăria cu ocol întărit, în care casa de locuit și celelalte atenanse (șura, grajdul, magaziiile etc.) sînt dispuse una lingă alta, în caren, construcția apărînd ca o fortificație. Gospodăriile cu ocol întărit se întîlneau și astăzi în Țara Almăjului, Depresiunea Petroșanilor, Mărginimea Sibiului, Ținutul Branului și în partea de răsărit a Munților Apuseni, în Ținutul Mocănimii și în Bazinul Trăscăului.

Materialele de construcții tradiționale — lemnul, piatra, lutul — au început a fi tot mai mult înlocuite de cele moderne — cărămida, țigla, tabla etc. — la începutul secolului XX, dar mai ales după primul război mondial. Cu toate acestea, pe teritoriul țării există încă numeroase așezări în care s-au păstrat multe piese autentice vechi, după cum s-au păstrat și tehnicile și materialele de construcții.

3.4.3. Locuințe și gospodării (cu funcții) temporare

Potrivit persistenței funcției lor în spațiul geografic, așezările se grupează în două categorii: locuința sau gospodăria cu funcție temporară, care cuprinde diferite tipuri de locuire, ca sălașul, odaia, stîna, cișla prisaca etc. și care aparțin, de regulă, unui anumit sat ca anexe a gospodăriilor din

vatră, în scopul valorificării cât mai complexe a resurselor naturale; formele mai dezvoltate — aşezările permanente —, cum sînt cătunul, satul, comuna, precum şi comunele suburbane sau localităţile componente oraşelor (populaţia ultimelor două forme fiind totuşi înregistrată la mediul urban).

Locuinţele folosite temporar pot fi grupate, la rîndul lor, în locuinţe sezoniere, utilizate o perioadă mai lungă de ani în acelaşi anotimp (stîncile din zonele alpine şi subalpine, odăile, sălaşele de iarnă, conacele) şi locuinţe sau adăposturi temporare propriu-zise, folosite doar un anotimp sau două dintr-un an, mai ales vara şi toamna (colibe de diferite feluri, unele tipuri de stînci-mutătoare, surlele, bordeiele etc.) (I. Vlăduţiu, 1971). Unele tipuri de locuinţe folosite temporar au o arie de răspîndire destul de mare, deseori în variante zonale, iar în procesul istoric al constituirii reţelei naţionale de aşezări ele au devenit nucleele unor aşezări permanente, concretizînd, în anumite cazuri, fenomene social-geografice de felul „roirii” şi altele.

Aceste forme de aşezări rurale cu funcţie temporară, trebuie totuşi consemnate datorită prezenţei lor încă notabile, în peisajul geografic românesc, deşi prezintă o tendinţă de restrîngere (în unele cazuri chiar de dispariţie).

Cîteva dintre tipurile de locuinţe şi gospodării temporare sau sezoniere au o vechime mai mare şi o răspîndire geografică mai reprezentativă: stîna, sălaşul sau odaia, tîrla etc.

Întîlnită prioritar în aria carpatică propriu-zisă, *stîna* reprezintă la români o întreagă gospodărie păstorească de vară, atît pentru adăpost, cît şi pentru prepararea unor produse lactate, nefolosindu-se termenul pentru gospodăria de iarnă; stîncile sînt de regulă stabile, altădată existînd însă şi stînci mobile, aşa-numitele mutătoare (pe tălpi, pe roţi etc.), frecvenţa lor fiind mai mare la altitudini de peste 1 500 m (L. Someşan, 1935; T. Morariu, 1937; N. Al. Rădulescu, 1937; T. Morariu şi colab., 1968; I. Vlăduţiu, 1971; V. Butură, 1978 ş.a.). În decursul timpului stîncile s-au diferenţiat structural, unele fiind formate dintr-o singură încăpere, altele din două sau mai multe încăperi, fiecare cu propriul său rost. Funcţional, majoritatea sînt simple, pentru creşterea oilor, iar altele sînt complexe şi uneori transhumante, unde în comun cu oile se

creşte şi vitele mari, în Căliman, Rodna, Bucovina, în unele sectoare ale Munţilor Apusei; există însă şi *văcării* aparte (locuri îngrădite pentru vite, ocol, staul), ca cele pentru vîrăutul vacilor cu lapte din munţii Paring, Retezat, Făgăraş etc.

Potrivit poziţiei lor faţă de satele aparţinătoare, stîncile pot fi de asemenea diferenţiate, ca de exemplu în Vrancea, unde sînt stînci de munte populate numai vara şi stînci localizate în apropierea vetrei de sat şi populate toamna tîrziu pînă ce dă zăpada, cînd oile sînt duse în tîrle. Amplasate cu deosebire la marginea păşunilor montane, stîncile tradiţionale româneşti se construiesc, mai ales, în apropiere de izvor şi de pădure, din birne care se încheie în „cheutori” (Carpaţii Orientali).

În corelaţie cu stîna, cu care uneori se confundă sau pe care o înglobează, este *tîrla* (de fapt loc neîmprejmuit şi neacoperit, unde se adăpostesc vitele în timpul păşunatului, iar, prin extensie, stîna cu toate dependenţele ei); după unii autori ea constituie principala complex gospodăresc de cultură materială legat de creşterea animalelor şi în special de păstorit. Există totodată, zonal, diferite sensuri date topicului de tîrlă, ea, de pildă, locul unde înnoptează oile, dar şi întreaga gospodărie de la munte din timpul verii (stîna cu anexele sale) şi gospodăria din zonele de cîmpie sau baltă din perioada de vară. Se cunoaşte, dealtfel, obiceiul „sîmbrei oilor”, corespunzînd în Oaş însîmbratului, adică alestuirii tîrlei, obicei de vară.

În Ţara Motilor, numeroase similitudini cu tîrla prezintă *mutătura*, un fel de gospodărie dublet, prima gospodărie, cea de bază, unde locuieşte cea mai mare parte a membrilor familiei şi unde se ţine o vacă-două cu lapte, aflînduse de obicei în centrul de comună ori într-un cătun mai mare, în timp ce „mutătura” se află la „munte”, la distanţă de 3—6 km de prima gospodărie, fiind locuită permanent de unul sau mai mulţi membri ai familiei, aici fiind adăpostite vitele (în număr mai mare) şi porcinele. Atît în amplasarea tîrlilor, cît şi a mutăturilor se ţine seama de existenţa finetelor; eventual a terenurilor cultivabile (în cazul mutăturilor), de prezenţa unor surse de apă potabilă, de expoziţia faţă de Soare şi de vînturi, de posibilităţile mai lesnicioase ale legăturilor cu vatra de bază. Între tîrle şi mutături există deci deosebiri privind persistenţa funcţionalităţii lor, mutăturile fiind, cum s-a menţio-

nat, locuite permanent, în timp ce tirlele sînt locuite cîteva zile în timpul cîsitului și adunatului finului. Mutăturile sînt deci așezări care fac tranziția între cele temporare și cele permanente.

O largă răspîndire, în peisajul rural românesc, prezintă încă *sălașul*, construcție simplă din lemn sau piatră, utilizată ca adăpost temporar pentru oameni și animale, uneori chiar ca o gospodărie cu anexe, atunci cînd apar îndeletniciri secundare creșterii animalelor, vizînd valorificarea unor resurse locale. Prin părțile Hațegului, în Banat etc., sălașele servesc creșterii cornutelor mari și mici, alături de care se practică, în funcție de posibilitățile oferite de cadrul natural și pe suprafețe restrîns, diferite culturi agricole (porumb, secară, pomi fructiferi ș.a.). În multe cazuri, sălașul și alte forme de adăposturi rurale, mai mult sau mai puțin similare (odaia, tîrla), s-au constituit în locuri curățate de arbori și mărăcini și transformate în loc arabil sau pășune (curătură sau runc numite în Defileul Dunării, în Vrancea etc., dar și arsură — loc unde a ars pădurea, sau laz — teren lăzuit, de curînd despădurit). Atunci cînd sălașul și-a amplificat funcțiile, el a căpătat caracterul unei gospodării temeinice, asemănătoare cu cea din vatra de sat căreia îi aparține, devenind chiar permanentă, ca în unele depresiuni mici din Defileul Dunării, unde sînt locuite tot timpul — mai ales de bătrîni —, datorită funcțiilor lor agropastorale și distanțelor mari care le despărțeau de sat.

În numeroase zone ale țării, mai ales la sud și est de Carpați, gospodăria de felul sălașului poartă numele de *odaie* (așezare gospodărească izolată de sat), prezența ei fiind atestată în literatura de specialitate atît la ses, cit și la munte.

Uneori gospodăriile temporare menționate au devenit nuclee ale unor așezări permanente, fapt dovedit toponimic de denumirea unor localități actuale (Stîna în județele Satu Mare și Zalău, Stîna de Mureș în județul Alba, Tirlele în județul Buzău, Tirlele Filiiu în județul Brăila, Sălașu de Sus și Sălașu de Jos în județul Hunedoara, Sălășuri în județul Mureș, Odăile, șase sate, din care două la comune suburbane ale municipiului București, trei în județul Buzău și unul în județul Prahova, Odăeni în județul Argeș, Odăieni în județul Brăila, Odaia Bogdana în județul Vaslui, Odaia Turcului în județul Dîmbovița etc.). Oictonime de-

semnind așezări permanente au devenit și denumirile amintite ale locurilor curățate, prin diferite procedee de arbori și mărăcini, așa cum sînt satele cu numele de Runc în județele Alba și Harghita, Arsura în județul Vaslui, Arsuri în județele Caraș-Severin, Gorj și Hunedoara, Laz în județele Alba, Arad, Harghita, Timiș, Lazuri în județele Alba, Arad, Bihor, Dîmbovița, Gorj, Satu Mare, Sălaj și altele (I. Iordan și colab., 1974).

Măiestria populară și adaptarea îndelungată și dinamică a populației la mediul geografic din spațiul carpato-dunăreano-pontic au dat naștere la încă multe alte tipuri de adăposturi și gospodării temporare, unele adevărate dublete ale vetrelor de sat, prezente încă și azi în peisajul rural românesc. Așa este *surla*, construcție destul de durabilă de formă conică, făcută din pai de lemn și acoperită cu stuf, paie, fin sau coceni, întilnită mai mult la munte, dar și în Lunca Dunării; tot mai rară în zilele noastre, înlocuită cu odăi, surla se întilnește la creșătorii de animale, la lucrătorii forestieri, la pescari etc., constituind loc de adăpost, odihnă, prepararea hranei.

Se mai adaugă: *cișla* dobrogeană (așezare de păstori, unde se mulg oile sau vacile); *conacul* (gospodărie temporară pentru creșterea vitelor în zona Gorjului, mai ales în Munții Vîlcanului, dar și casă boierească); *pîmnița* (pivnița) de vin (mai răspîndită în trecut în Gorj, în unele comune viticole); *coliba* de fin, de la vii și pepenării („Colibi” se numeau și locuințele temporare ale muncitorilor forestieri din părțile de nord și centrală ale Carpaților Orientali, înlocuite treptat cu odăi mai durabile); *bordeul* (locuință săpată pe jumătate în pămînt și acoperită cu pămînt, paie sau stuf, formă veche de locuință temporară numai în unele părți ale țării); *prisaca* (inițial — după unele surse — loc într-o pădure, unde s-au tăiat de curînd copacii, azi avînd mai mult sens de loc unde se crește albine, unde sînt așezați stupii); *cherhanava* (în Delta Dunării, punct de colectare a peștelui, dar și de conservare și preparare); *cabana* (permanentă sau temporară, turistică, vîntorească, pescărească) etc. Că și unele din aceste gospodării temporare s-au transformat în așezări permanente ne-o dovedesc denumirile vechi și actuale ale unor sate: Cișla în județele Constanța și Suceava, Pivniceni în județul Bacău, Colibi în județele Alba și Sibiu, Colibași în județele Argeș, Buzău, Dîmbovița, Gorj,

Mehedinți, Olt, Colibița în județul Bistrița-Năsăud, Bordei în județul Alba, Bordeiu în județul Dolj, Bordei Verde în județul Brăila, Prisaca în județele Bacău, Bihor, Caraș-Severin, Olt, Vrancea, Prisaca-Dornei în județul Suceava și altele.

3.4.4. Tipuri funcționale de așezări rurale

Definit pînă nu demult prin predominarea aproape exclusivă a structurilor economiei agricole și prin organizări social-teritoriale sătești, mediul rural dobindește, tot mai evident, o nouă înfățișare și o nouă funcțiune. Amplificarea și diversificarea relațiilor reciproce dintre vatră și locul de muncă, populație și vatră, schimbările intervenite în activitățile productive, în modul de a concepe și edifica spațiul construit au deschis drumul transformării radicale a așezărilor rurale, astfel încît, a face o distincție netă între cele două forme de conviețuire umană, urbană și rurală, devine o problemă din ce în ce mai dificilă.

Satul se transformă deci din localitate unifuncțională, de importanță locală (exclusiv sau preponderent agricolă), în așezare cu funcții diversificate, integrată din ce în ce mai mult în teritoriu. El devine, astfel, prin funcțiile și rolul său în societatea noastră, un element important al producției sociale și un factor activ în transformarea mediului.

Component al spațiului, al rețelei de așezări și al sistemului economic național, satul reprezintă o sinteză de elemente teritoriale, demografice, funcționale. Între toate acestea, funcția este cea care exprimă cel mai direct legătura dintre sistemul local (comuna, satul) și cadrul social-teritorial, prin obiectivele pe care le realizează, respectiv cele :

- de ordin economic, adică de a produce, de a acumula și de a realiza schimburi de bunuri;

- de ordin teritorial, obiectiv prin care generează anumite zone de convergență și redistribuire a bunurilor, stimulează dezvoltarea generală a așezării și chiar a unui teritoriu dat, mai apropiat sau mai îndepărtat, promovează anumite funcții ce dau în final osatura și particularitățile morfologice ale așezării.

Evident că ruralul presupune preponderanța activității agricole, a unei economii agri-

cole, care se îmbină în mod firesc cu activități neagricole, specifice mediului urban. În acest fel, cel puțin în etapa actuală, satul nu poate fi identificat în mod absolut cu agricultura, ignorînd mutațiile calitative care îl plasează într-un sistem de localități bazat pe activități și relații social-economice complexe. Diferențierile dintre cele două forme de manifestare a structurii societății noastre (sat și oraș) decurg de fapt nu din specializarea economică diferită, ci din locul pe care îl ocupă fiecare în diviziunea socială a muncii, intensitatea cu care se manifestă funcțiile fiecăruia în teritoriu. Deși cele două sisteme, rural și urban, se apropie mult unul de celălalt, ele vor acționa permanent pe trepte ierarhice diferite. Oricît de mult se vor diminua deosebirile actuale social-culturale, tehnice, de nivel de trai etc., dintre cele două medii, economia satului, deci implicit și funcția (funcțiile) sa, rămîne legată de un anumit caracter specific al producției, de un anumit mod de trai, de un anumit mediu natural.

În aprecierea funcției (sau funcțiilor) unui centru rural se pleacă, în primul rînd, de la cunoașterea și compararea genurilor de activități. Este de la sine înțeles că activitatea economică specifică a satului este cea agricolă, care a dat naștere acelor tipuri primare de așezări rurale, preponderente înainte de cel de-al doilea război mondial în peisajul geografic al țării. Conexiunea dintre economia agricolă și comunitățile rurale s-a realizat, timp de secole, pe un fond agropastoral extensiv, cu un consum redus de forță de muncă.

Procesul de transformare, de modernizare ulterioară a satului, ca efect al dezvoltării economice, sociale și edilitare de după 1950, prezintă două aspecte.

1) Dezvoltarea în continuare a activităților agricole și deci a tipurilor funcționale agricole de așezări, efortul materializat prin relația om-natură avînd ca rezultat obținerea unor produse de care nici satul, dar nici orașul cu echiparea sa umană și tehnică, nu se pot dispensa. Asistăm deci la accentuarea funcțiilor tradiționale specifice rurale, care se identifică cu utilizarea din ce în ce mai intensivă a terenurilor, cu ridicarea activităților din agricultură la nivelul exigențelor practice azi în industrie.

Dezvoltarea puternică a agriculturii în ultima perioadă, prin ridicarea nivelului tehnice al producției, introducerea agrotehnicii

lor cele mai moderne, creșterea permanentă a producției au influențat în mare măsură structura așezărilor agricole, fizionomia generală a acestui tip de așezare. Ruralismul stăte se șterge treptat, în locul acestuia conturându-se un peisaj rural dinamic, în plină transformare.

2) Pe de altă parte, din impactul satului cu industria și cu orașul, cel dintîi a dobîndit o serie de activități (funcții) caracteristice, neagricole. Unele, încă strîns legate de agricultură, capătă trăsături calitative, altele sînt însă cu totul noi: funcțiile industrială, rezidențială, social-culturală etc.

Unele sate tipic agricole au devenit fie centre de producție neagricole, fie furnizoare de forță de muncă. Indiferent de tipul noilor manifestări, acestea nu exclud agricultura, ci presupun chiar intensificarea eficienței agricole, ridicarea acesteia pe o treaptă superioară, conform cu dezvoltarea actuală și de perspectivă a economiei țării.

În consecință, are loc crearea și dezvoltarea treptată a funcțiilor de polarizare economică și demografică și la nivel de spațiu rural. Activitățile economice deținute de comunitățile sătetești pot fi grupate în activități specifice rurale și activități neagricole, productive sau neproductive. Unele dintre acestea pot promova o parte din așezări în rîndul celor cu statut de oraș.

! Suflul innoitor al industrializării, lărgirea și diversificarea serviciilor oferite populației rurale, cu ample consecințe asupra schimbării profilului economic, social și cultural al satului românesc, sînt confirmate și de o mobilitate profesională și socială accentuată, preponderent ascendentă, în rîndul populației din mediul săteteșc. Se remarcă în acest sens o creștere substanțială a numărului populației ocupate în ramurile neagricole, îndeosebi în industrie, numărul personalului muncitor din această ramură a economiei înregistrînd un salt puternic, de la 9,3 % (din populația activă totală în mediul rural), în anul 1966, la 20,0 % în anul 1977.

Concomitent cu acest fenomen, asistăm la reducerea considerabilă a populației ocupate în agricultură și silvicultură, cu circa 18 % (de la 79,0 % în 1966 la 61,5 % în 1977), datorită trecerii masive de populație activă din sectorul primar în cel secundar sau terțiar.

Criteriile de bază în stabilirea tipurilor de activități sînt cele ale structurii profesionale ale populației ocupate, în strînsă corelare cu criteriul valoric al producției. Pozi-

ția geografică constituie, de asemenea, un factor important în definirea caracterului economic, ea justificînd în parte nașterea unor anumite activități economice.

Utilizarea indicatorilor *structurii profesionale a populației* drept criteriu de bază în determinarea tipurilor funcționale de așezări cere însă o oarecare prudență. Dacă locul de muncă se suprapune rezidenței (vetrei) sau moșiei acesteia, iar activitatea productivă se desfășoară între limitele administrativ-teritoriale respective, atunci structura profesională indică funcția sau funcțiile așezării. În momentul în care intervine însă mișcarea pendulatorie a forței de muncă, deci locul de muncă se depărtează, se disociază de localitatea de rezidență, populația activă ocupată, recenzată în localitatea de domiciliu, nu mai contribuie la conturarea funcției așezării analizate, aceasta fiind definită tocmai de existența fenomenului migrațional. De asemenea, există funcții speciale care nu-și găseseră reflectarea corespunzătoare, ca număr de ocupați, în structura profesională a populației, definirea lor necesitînd indicatori suplimentari.

Chiar și utilizarea *criteriului valoric* prezintă o serie de inconveniente. Astfel, în cadrul activităților economice neproductive (culturale, comerciale etc.) nu putem vorbi de o valoare a producției, deși acestea joacă un rol important în conturarea profilului funcțional al unor așezări.

În general, tipizările avînd la bază un singur indicator (structura populației active, structura producției) nu indică întru totul manifestarea reală a localităților rurale.

În literatura geografică de specialitate (națională și internațională) există numeroase *preocupări metodologice* în depistarea tipurilor funcționale de așezări rurale, tipologiile elaborate deosebindu-se prin sistemul de indicatori social-economici și geografici utilizați.

Primele încercări în această direcție s-au bazat pe utilizarea *diagramei triunghiulare* folosind ca indicator structura profesională a populației. Deși schematică, în multe cazuri necesitînd completări cu observații directe pe teren, este larg utilizată în cercetările geografice și sociologice¹.

¹ Metodă aplicată pentru prima dată în țara noastră de colectivul I. Șandru, V. Cucu, P. Poghirc (1961), pentru determinarea funcțiilor orașelor și studiul dinamicii schimbărilor funcțiilor urbane, într-un interval dat de timp.

Valorile limită ale treptelor statistice constituie o altă metodă frecvent utilizată în tipizarea structurii funcționale, presupunând stabilirea unor valori prag pentru fiecare activitate economică în parte. Amintim, de asemenea, metoda coeficientului de localizare a activităților; clasificarea funcțională pe baza analizei multifactoriale etc.

Preocupările privind tipologia funcțională a așezărilor rurale din România s-au conturat ca direcție de studiu după Congresul internațional de geografie de la Cairo (1925). Astfel, V. Mihalăscu publică în 1927 *Harta principalelor tipuri de așezări rurale din România*, în care deosebește satul de gospodării ale crescătorilor de vite de la munte, satul funcțiunilor mixte din regiunea de coline și satul din regiunea unde predomină agricultura extensivă sau intensivă și creșterea rațională a vitelor. Criteriul principal de clasificare este, în acest caz, cel morfologic, funcția economică fiind derivată din factorii fizico-geografici.

Geograful Iulian Rick (1931—1932) deosebea în Depresiunea Jijiei trei categorii de așezări rurale: așezări rurale agricole, cu predominarea economiei cerealiere; așezări rurale agricole-comerciale, mici târguri, centre de concentrare a produselor agricole; așezări rurale agricole-industriale (sate cu fabrici). Pentru prima dată, în lucrările de acest gen, funcția economică este considerată elementul hotărâtor în definirea, individualizarea așezărilor rurale.

Problema clasificării funcționale a așezărilor rurale s-a pus, cu un accent deosebit în *Monografia geografică a Republicii Populare Române* (1960), dar mai ales în lucrarea *Géographie des villages de la R. P. de Roumanie*, pregătită pentru Congresul internațional de geografie de la Stockholm (1960), unde s-a prezentat o primă clasificare funcțională a tuturor satelor din țara noastră, desprinzându-se trei tipuri principale de sate: cu funcții predominant agricole, cu activități industriale și cu funcții mixte, fiecare tip cu o serie de subtipuri.

Dintre încercările cele mai recente reține atenția harta *Tipuri funcționale de așezări rurale*, inclusă în *Atlas. Republica Socialistă România* (1973). Unitatea de bază de la care s-a pornit în determinarea tipurilor a fost cadrul administrativ-teritorial al comunelor, pentru care s-au determinat, în primul rând, trăsăturile funcționale fundamentale, redată prin fond colorat, iar apoi

cele derivate, reprezentate prin semne geometrice diferit colorate.

Indicatorii utilizați au avut în vedere activitățile primare, secundare și terțiare, structura populației active la nivelul recensământului din anul 1966, care nu oglindesc însă mutațiile economice din ultimii ani. Considerând nepractică și neeficientă armonizarea acestor indicatori într-un context matematic, autorii au preferat întocmirea unor hărți speciale, care au fost generalizate ulterior prin suprapunere. Au rezultat o serie de areale cu un conținut mixt sau omogen: *ariile așezărilor cu profil dominant agricole*, *ariile așezărilor cu profil mixt agro-industriale*, și *ariile așezărilor cu alte activități neagricole*, cu numeroase subtipuri funcționale.

Fără a nega valoarea cercetărilor clasice și a intuiției geografice în aprecierea proceselor specifice complexului geografic, nu ne putem lipsi însă de elemente care dau mai multă precizie cercetării și temei prognozelor. Pornind de la aceste considerente se încearcă o clasificare cât mai complexă, bazată pe analiza, îmbinarea și sintetizarea mai multor criterii, cu ajutorul calculului matricial.

Criteriile pornesc de la factori cantitativi și calitativi, așezările fiind privite prin cele trei elemente principale: populație, vatră și moșie. S-a urmărit determinarea funcției-cheie, în jurul căreia se ordonează celelalte activități, ducând la emanciparea dependentă a populației.

În cadrul impus de portofoliul de date existente au fost utilizați o serie de indicatori demografici, economici, teritoriali: structura profesională a populației, expresia valorică a producției, valoarea desfacerilor de mărfuri, gradul și modul de utilizare a teritoriului, numărul de înnoptări turiști etc.

În clasificarea așezărilor rurale s-a folosit, ca unitate teritorială de referință, cadrul administrativ-teritorial al comunelor; unitatea elementară a informației statistice în țara noastră. De altfel, comuna poate fi considerată o unitate funcțională bine conturată, prin lărgirea funcțiilor și ridicarea rolului ei în urma aplicării principiilor privind îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării și sistematizarea localităților rurale.

Prin prelucrarea succesivă a datelor s-a ajuns la determinarea rangurilor unice pe grupe de indicatori și a valorilor prag ale tipurilor funcționale de așezări. Stabilirea

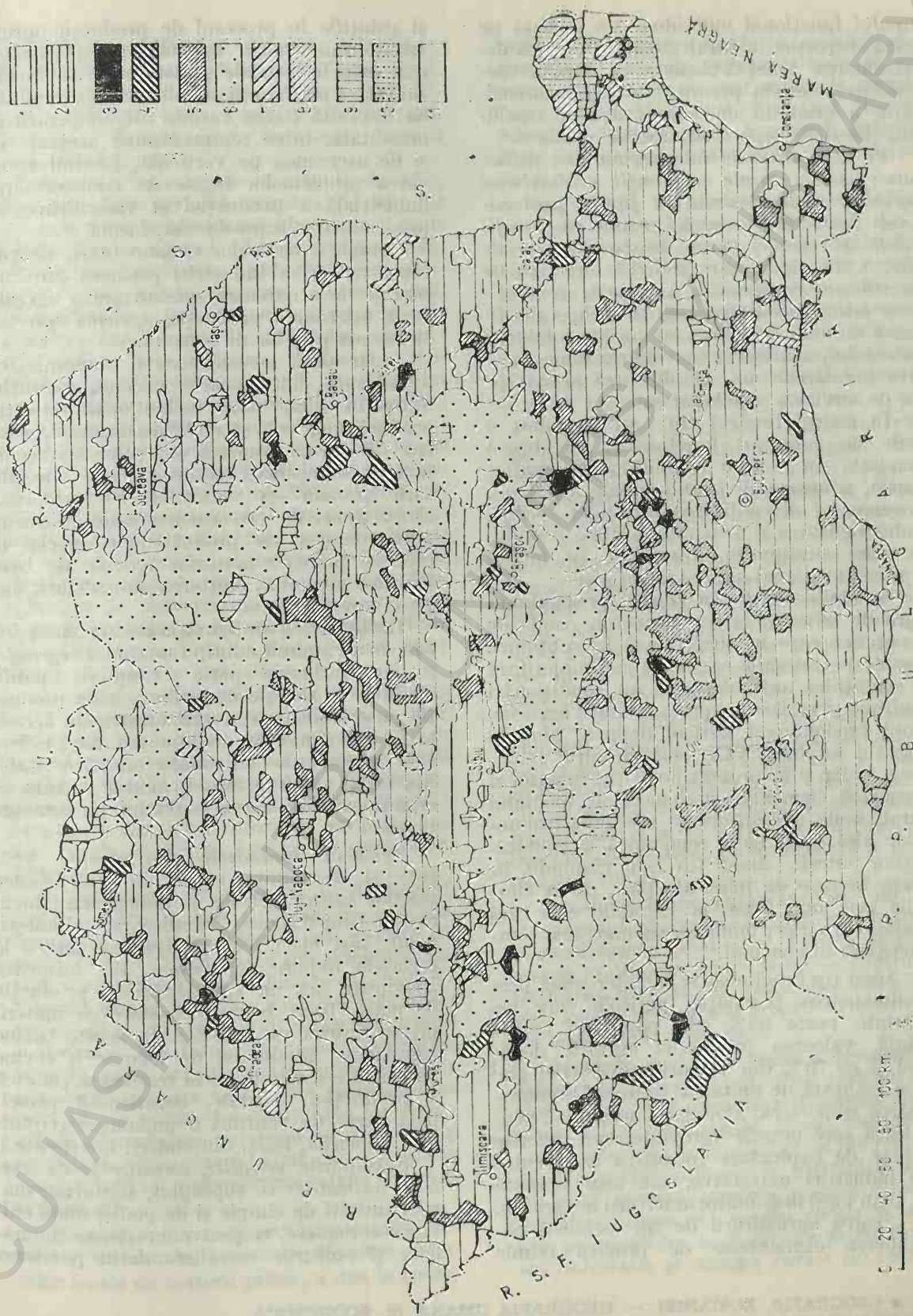

Fig. 3.21. Tipuri funcționale de așezări rurale.

Așezări predominant agricole: 1, agricole; 2, agricole; 3, industriale; 4, industriale; 5, agricole; 6, agricole; 7, agricole; 8, agricole; 9, agricole; 10, agricole; 11, agricole; 12, agricole; 13, agricole; 14, agricole; 15, agricole; 16, agricole; 17, agricole; 18, agricole; 19, agricole; 20, agricole; 21, agricole; 22, agricole; 23, agricole; 24, agricole; 25, agricole; 26, agricole; 27, agricole; 28, agricole; 29, agricole; 30, agricole; 31, agricole; 32, agricole; 33, agricole; 34, agricole; 35, agricole; 36, agricole; 37, agricole; 38, agricole; 39, agricole; 40, agricole; 41, agricole; 42, agricole; 43, agricole; 44, agricole; 45, agricole; 46, agricole; 47, agricole; 48, agricole; 49, agricole; 50, agricole; 51, agricole; 52, agricole; 53, agricole; 54, agricole; 55, agricole; 56, agricole; 57, agricole; 58, agricole; 59, agricole; 60, agricole; 61, agricole; 62, agricole; 63, agricole; 64, agricole; 65, agricole; 66, agricole; 67, agricole; 68, agricole; 69, agricole; 70, agricole; 71, agricole; 72, agricole; 73, agricole; 74, agricole; 75, agricole; 76, agricole; 77, agricole; 78, agricole; 79, agricole; 80, agricole; 81, agricole; 82, agricole; 83, agricole; 84, agricole; 85, agricole; 86, agricole; 87, agricole; 88, agricole; 89, agricole; 90, agricole; 91, agricole; 92, agricole; 93, agricole; 94, agricole; 95, agricole; 96, agricole; 97, agricole; 98, agricole; 99, agricole; 100, agricole.

tipului funcțional individual s-a realizat pe baza dispersiei în jurul mediei. Pe lângă determinarea funcției-cheie și a funcției secundare, metoda permite stabilirea intensității, a gradului de importanță al tipului funcțional în raport cu tipurile similare.

Pe baza metodei folosite, au fost deosebite: *așezări rurale cu funcții predominant agricole*; *așezări rurale cu funcții predominant industriale*; *așezări rurale cu funcții mixte* și *așezări rurale cu funcții speciale* (fig. 3.21), tipuri care reflectă direcțiile de dezvoltare economică și socială, concretizate prin specializarea agriculturii, valorificarea cât mai intensă a resurselor solului și subsolului, apariția și dezvoltarea unor obiective industriale noi, amplificarea activităților de servire a populației etc.

În cadrul fiecărui tip s-au dezvoltat o serie de subtipuri funcționale, în strânsă corelație cu natura condițiilor geografice locale, adîncirea diviziunii sociale a muncii, creșterea și diversificarea cerințelor sociale, industrializarea și urbanizarea, fiind însă dominante subtipurile dezvoltate pe fondul tipului funcțional agricol tradițional.

Așezările rurale cu funcții predominant agricole reflectă, în mod concret, condițiile geografice care le diferențiază în subtipuri. Bazate pe folosirea exclusivă sau majoritară a condițiilor naturale, care au condiționări multiple și variate asupra activității agricole, tipul predominant agricol definea, pînă la sfîrșitul secolului XIX, peisajul rural românesc. Chiar și în prezent acest tip funcțional formează elementul dominant al mediului rural, unde agricultura și creșterea animalelor alcătuiesc baza economică a comunităților satești. Acest tip este răspîndit în toate formele de relief ale țării, de la cîmpiile cele mai joase la regiunile cele mai înalte, carpatice, luînd forma unor arii compacte sau discontinui.

Acest tip funcțional se caracterizează prin predominarea populației agricole care reprezintă peste 65% din populația activă totală, valoarea producției agricole depășind și ea 70% din valoarea producției globale realizată de unitatea teritorial-administrativă respectivă. Populația neagricolă pendulează spre orașele apropiate, spre diferite puncte de exploatare forestieră sau centre ale industriei extractive, sau este ocupată pe plan local în anumite activități neagricole.

Crearea agriculturii de tip socialist, pătrunderea elementelor de progres tehnic

și științifice în procesul de producție agricol transformă munca agricolă într-o variantă a muncii industriale și determină schimbări calitative ale funcțiilor economice exercitate. Se dezvoltă forme variate ale cooperării pe orizontală, între reprezentanții acestui tip, și de asemenea pe verticală, privind rezolvarea problemelor legate de transformarea industrială a producției și valorificarea ei prin comercializare directă, locală.

Prezența centrelor urbane mari, dezvoltarea ramurilor industriei prelucrătoare impun și ele o oarecare specializare a agriculturii, orientarea producției agricole spre satisfacerea piețelor de consum.

Chiar dacă mecanizarea și modernizarea agriculturii, în ultimele decenii, perturbă din ce în ce mai mult vechiul echilibru între producția agricolă și condițiile naturale, acestea din urmă concură din plin, alături de factorii menționați anterior, la o specializare „zonală” a așezărilor. Se profilează astfel tipuri de sate caracterizate printr-un profil omogen de producție, în special în ceea ce privește ramurile agricole de bază (cultura plantelor, creșterea animalelor), dispuse oarecum zonal.

Extinderea și configurația acestor „zone” cu sate de un anumit subtip funcțional—agricol—nu sînt statice în spațiu și timp, ele modificîndu-se în funcție de mijloacele de producție puse la dispoziția agriculturii, de necesitățile economiei la un moment dat, reflectînd raporturile teritorial-economice stabilite între vatră și moșie, modul în care se organizează utilizarea terenului pe întreaga moșie.

Așezările legumicole sînt recente, apărute și dezvoltate odată cu ascensiunea marilor centre urbane și industriale (București, Cluj-Napoca, Timișoara, Ploiești, Arad, Iași etc.), prin adaptarea activității la cerințele impuse de acestea. Ele formează adevărate arii cu specializări în producția de piață, baza de aprovizionare cu materii prime agricole ale orașelor. În aceste bazine legumicole, producției de legume îi revine ponderea cea mai mare în realizarea valorică a producției vegetale, constituind principala sursă de venituri a populației (Grădinar, Ciocîrlia, Bors, Sintandrei, Lovrin etc.).

Subtipurile *cerealier*, *cerealier și de creșterea animalelor* se suprapun, teritorial, marilor unități de cîmpie și de podiș, unde culturile cerealiere, respectiv creșterea animalelor și culturile cerealiere dețin ponderea

cea mai mare : Doștat, Cenade (jud. Alba), Teaca (jud. Bistrița-Năsăud), Vișina (jud. Olt), Cermei (jud. Arad), Ciacova (jud. Timiș), Drînceni (jud. Vaslui), Modelu (jud. Călărași), Verești (jud. Suceava), Rușetu (jud. Buzău) etc.

Așezările viticole, cu mai mult de 15% din suprafața agricolă ocupată de vii, iar în cazul celor predominant viticole mai mult de 30% din agricol (Jariștea, Virteșcoiu, Fitionești, Urechești — jud. Vrancea, Cretești — jud. Vaslui, Bucium, Jidvei — jud. Alba, Ostrov — jud. Constanța etc.) și cele *pomicole* (mai mult de 10% din agricol : Rădășeni — jud. Suceava, Voinesti — jud. Dîmbovița, Mărăcineni — jud. Buzău) sînt caracteristice ariilor subcarpatice, depresimilor intracarpătice și zonelor deluroase.

Creșterea animalelor (de cele mai multe ori asociată însă cu activități legate de întreținerea pădurilor și exploatarea forestieră) constituie preocuparea de bază în cazul majorității așezărilor din ariile montane bogate în pășuni și fînețe, caracterul extensiv al economiei agricole din această zonă fiind subliniat de pulverizarea accentuată a gospodăriilor țărănești în spațiu (Prigor, Băntar — jud. Caraș-Severin, Padeș — jud. Gorj, Albac, Arieșeni — jud. Alba etc.).

În cazul în care satul se află în apropierea unor puternice centre polarizatoare, pe mari artere de circulație, pendularea forței de muncă devine caracteristică, așezarea rurală căpătînd funcții noi, determinate de ocuparea personalului muncitor în diferite activități neagricole din afara limitelor proprii : așezări rurale cu funcții agricole și servicii exterioare.

Activitatea economică de bază, pe teritoriul așezării, rămîne agricultura care participă la realizarea producției globale cu peste 70%. O bună parte din populația activă a lor (pînă la 50 și chiar peste 50%) s-a integrat însă în fluxul activităților industriale sau de alt gen, din localități rurale sau urbane învecinate. Ele formează deseori adevărate zone în jurul orașelor mari, unde structura populației ocupate este foarte asemănătoare celei de tip urban. La conturarea lor contribuie dezvoltarea puternică a industriei și serviciilor din orașul aflat în apropiere, concomitent cu modernizarea rețelei de transporturi etc.

Prezența unor mici unități ale industriei mici și artizanale, bazate pe folosirea resurselor locale de materii prime, a dus la conu-

rarea acelor *așezări rurale cu activități meșteșugărești sau ale industriei mici și artizanale*, din ce în ce mai multe la număr : Corcova (jud. Mehedinți), Șieu (jud. Bistrița-Năsăud), Verești (jud. Suceava), Șomcuta Mare, Seini (jud. Maramureș), Tismana (jud. Gorj) etc.

Activitățile industriale pătrund de fapt tot mai puternic și în mediul rural, din ce în ce mai numeroase localități rurale fiind dotate cu obiective ale industriei republicane, de subordonare locală, industriei mici (cooperatiste și meșteșugărești) și artizanale (circa 44% din numărul total al unităților industriale), care difuzează în mediul rural activități cu caracter industrial și creează o nouă bază economică a satului.

Dezvoltarea industriei în mediul rural nu poate fi considerată o întîmplare. Ea a avut și are un scop bine definit, legat de necesitatea repartiției raționale a forțelor de producție în teritoriu, de ocuparea pe plan local a forței de muncă eliberată din agricultură. În ultimul timp se pune un accent deosebit pe valorificarea tuturor resurselor de materii prime existente pe plan local, astfel încît aprovizionarea populației să se asigure din producția proprie de articole de uz casnic și gospodăresc, țesături și confecții, semiconserve și produse lactate etc.

În acest context, va crește considerabil numărul așezărilor rurale cu unități ale industriei mici și artizanale, se va extinde activitatea de cooperare în producție cu întreprinderile din industria de subordonare republicană și se va ajunge la o diversificare funcțională deosebit de accentuată a comunităților rurale.

Consiliile unice agroindustriale de stat și cooperatiste, care asigură concentrarea și specializarea producției, găsirea și prelucrarea materiilor prime locale — pentru satisfacerea necesităților oamenilor muncii pe plan local, din resursele proprii — vor avea un rol deosebit în acest sens.

Așezările rurale cu funcții predominant industriale (dar și cu activități agricole complementare) sînt creația activităților industriale, unele tradiționale, altele recente. În cadrul acestui tip funcțional se diferențiază, după aspectul calitativ al activității industriale și profilul acesteia, *așezări rurale cu industrie extractivă*; *așezări rurale cu industrie prelucrătoare* (a materiilor prime agricole sau minerale) și *așezări rurale cu industrie*

extractivă și prelucrătoare. În cadrul acestor localități, participarea industriei la realizarea producției globale este net preponderentă (> 75%), iar peste 65% din populația activă a așezării este ocupată în această ramură economică.

Dacă subtipul *așezărilor rurale cu industrie extractivă* are o largă răspindire în regiunile subcarpatice și de podiș, unde prezența zăcămintelor de substanțe minerale utile (cărbuni, petrol, gaze naturale, sare), roiele de toate categoriile au înlesnit construirea unor importante obiective industriale, în ținuturile de șes sau de munte el apare în arii discontinue și într-o proporție mult mai redusă (de exemplu: Eibenthal — jud. Mehedinți, Oena de Fier — jud. Caraș-Severin, Ostra — jud. Suceava, Roșia Montană — jud. Alba, Rogojel — jud. Gorj etc.).

Așezările cu industrie de prelucrare a materiilor prime agricole au largă răspindire, fiind diferențiate în funcție de specializarea producției agricole, de capacitatea de producție și de importanța în teritoriu a unității respective (de exemplu: Topoloveni, Băiculești — jud. Argeș; Bucecea — jud. Botoșani (fig. 3.22); Vădeni — jud. Brăila; Remetea — jud. Harghita; Grămești — jud. Suceava; Tâlmăciu — jud. Sibiu).

Valorificarea din ce în ce mai intensivă a masei lemnoase a dus la apariția unor importante centre de prelucrare a lemnului, grupate cu precădere în zonele subcarpatice și carpatice. Semnificative sînt în acest sens: Gălăuș — jud. Harghita, Tarcău — jud. Neamț, Nehoiu — jud. Buzău, Prundu-Birgăului — jud. Bistrița-Năsăud, Măneciu — jud. Prahova, Pojorita, Vama — jud. Suceava etc., cu mari combinate de industrializare a lemnului, alături de o serie de centre cu unități de importanță zonală, județeană sau locală.

Așezările rurale cu industrie prelucrătoare a materiilor prime minerale cunosc, de asemenea, o continuă creștere sub aspect numeric, datorită politicii economice a statului nostru de a angaja un număr cît mai mare de localități rurale în procesul intens al industrializării (Toplet, Dognecea — jud. Caraș-Severin, Baia de Arieș — jud. Alba, Ghelari — jud. Hunedoara, Birsești — jud. Gorj etc.).

✓ *Așezările rurale cu funcții mixte* sînt în permanentă extensiune spațială, unde activitățile neagricole și cele agricole concurează în mod aproximativ egal la definirea tipului funcțional (atît ca pondere a populației ac-

tive ocupate, cît și ca participare la realizarea producției globale). Se remarcă, în acest sens, așezările rurale cu funcții agro-industriale: Florești — jud. Prahova, Balotești — sectorul agricol Ilfov, Tulgheș — jud. Harghita, Fîntinele — jud. Mureș, Tomești — jud. Iași, Godeni — jud. Argeș, Vaideeni — jud. Vileca, Avram Iancu — jud. Alba, Fundu Moldovei — jud. Suceava (fig. 3.23) etc., din ce în ce mai numeroase.

Promovarea acestui tip funcțional — *agro-industrial* — va asigura înfăptuirea unuia dintre obiectivele fundamentale ale politicii partidului și statului nostru, și anume dezvoltarea proporțională și armonioasă a industriei și agriculturii la nivelul mediului rural.

În cazul așezărilor rurale cu funcții mixte activitatea agricolă se poate îmbina, în diferite proporții, pe lângă activitățile industriale și cu activități piscicole, turistice, forestiere, de servire a populației, generînd o serie de subtipuri funcționale: *agroforestiere* — asociate frecvent cu prelucrarea lemnului; *agricole cu activități în transporturi*; *agropiscicole*.

Piscicultura, ca activitate economică generatoare de funcții, este caracteristică mediului rural, în regiunile de cîmpie. Prin dezvoltarea intensivă și extensivă (teritorială) a pisciculturii în sectorul Deltei Dunării, aici s-au conturat numeroase sate cu profil agropiscicol, la care se adaugă grupările agropiscicole din Cîmpia Crișurilor (Cefa, Inand, Tămașda, Homorog, Mădăraș — jud. Bihor; Seleuș, Boesig — jud. Arad), Cîmpia Transilvaniei (Țaga, Cătina — jud. Cluj; Bujor — jud. Mureș), Cîmpia Moldovei (Larga — jud. Bacău; Hănești — jud. Botoșani) etc.

Serviciile nu formează în cazul așezărilor rurale din țara noastră funcții „conducătoare”, ele contribuind doar la conturarea unor tipuri mixte, în curs de individualizare (populația ocupată în sectorul terțiar menținîndu-se la mai mult de 15% din populația activă totală) — agricolă cu servicii, industriale cu servicii sau agroindustriale cu servicii. Este cazul unor centre comunale mari, viitoare orașe agroindustriale sau chiar agricole, unde activitățile terțiare iau o dezvoltare mai deosebită: Săcel — jud. Maramureș, Băneasa — jud. Constanța, Luna — jud. Cluj, Pogoanele, Pătirlagele — jud. Buzău, Voila — jud. Brașov, Sintana — jud. Arad, Marginea — jud. Suceava, Zorleni — jud. Vaslui, Ghindăoani — jud. Neamț, Tinca — jud. Bihor etc.

Fig. 3.22. Bucecea (județul Botoșani), așezare rurală modernizată, cu funcție industrială și cu activități agricole (vedere parțială).

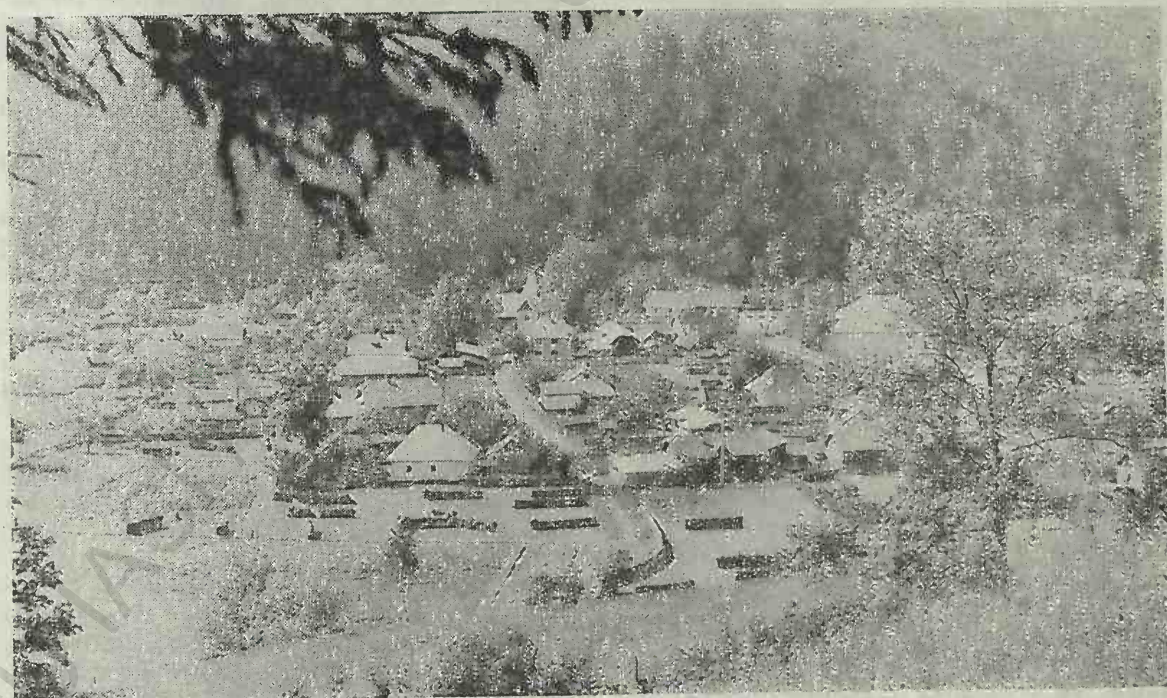

Fig. 3.23. Fundu Moldovei (județul Suceava), așezare rurală cu funcții mixte: minieră și de creștere a animalelor (vedere parțială).

Transporturile participă și ele, într-o măsură mai mică însă, la definirea funcției unor așezări rurale. Se conturează astfel tipul de *localități agricole cu activități de transporturi*, legate în primul rînd de existența unor noduri de cale ferată (Teiuș, Vințu de Jos — jud. Alba, Apahida — jud. Cluj, Ciceu — jud. Harghita, Piatra-Olt — jud. Olt etc.).

Așezările rurale cu funcții speciale sînt din ce în ce mai numeroase. O funcție economică relativ nouă, dobîndită de o serie de așezări rurale, este cea turistică, datorită acțiunilor de amenajare a monumentelor naturii, monumentelor istorice și de artă, de dotare și sistematizare generală a localităților de interes turistic. Unele dintre acestea prezintă un interes deosebit nu numai pe plan intern, dar și la nivel internațional: Moneasa — jud. Arad, Bazna — jud. Sibiu, Agapia — jud. Neamț, Săpînța — jud. Maramureș, Polovragi — jud. Gorj, Amara — jud. Ialomița etc. Majoritatea lor sînt însă de importanță locală sau regională, alături de funcția turistică sau balneoclimaterică fiind prezente și funcțiile agricolă, forestieră sau chiar industrială (Bodoc, Zăbala — jud. Covasna, Praid — jud. Harghita, Oena Șugag — jud. Maramureș, Homorod — jud. Brașov, Săcelu — jud. Gorj, Băltătești — jud. Neamț, Călacea — jud. Timiș, Bala — jud. Mehedinți, Sărata-Monteoru — jud. Buzău, Cojocna — jud. Cluj etc.).

Se remarcă, de asemenea, existența unor așezări cu funcții piscicole și turistice, specifice Deltei Dunării, cu un fond turistic deosebit, unic în Europa.

Satul românesc se află azi într-o fază de dezvoltare social-economică impetuoasă. Evoluția recentă a funcțiilor acestuia, sub incidența directă a făuririi unei agriculturi intensive și moderne, a pătrunderii industriei și a influenței puternice a urbanizării, confirmă pe deplin acest lucru.

Dezvoltarea industriei în mediul rural, ca factor principal de urbanizare și germen al desprinderii din categoria așezărilor tipic rurale, a modificat în mod evident fizionomia, poziția și raporturile unor sate față de întreg ansamblul rural. Prin amplasarea unităților economice, social-culturale, dezvoltarea unor funcții complexe, care prin importanța lor depășesc limitele așezării respective, se realizează creșterea puterii de absorbție a acestor sate, se creează o serie de nuclee — centre polarizatoare —, cu po-

sibilități de coordonare în teritoriu și de dezvoltare permanentă a funcțiilor productive.

Implantarea activităților industriale se asociază, în general, cu ampla acțiune de echipare tehnico-edilitară, construirea obiectivelor comerciale, sociale, culturale, de ocrotirea sănătății, avînd ca scop final dezvoltarea funcțiilor de polarizare economică și demografică, crearea unui nou tip de localitate, a unei noi trepte în ridicarea nivelului de viață și de muncă în mediul rural.

Prin importanța funcțiilor lor, prin poziția lor în teritoriu, prin posibilitățile de valorificare a resurselor materiale și umane, centrele polarizatoare generează adevărate sisteme de localități. Prezența lor în rețeaua așezărilor rurale apare, în etapa actuală de dezvoltare, ca o necesitate obiectivă, de însemnătate deosebită în organizarea rațională și sistematizarea teritoriului țării.

3.5. Forme regionale de habitat

Mulțimea și varietatea tipurilor de așezări omenești reprezintă expresia legăturii care se menține de veacuri între locuitori și teritoriul pe care aceștia își duc existența. Atît satul, cît și orașul, prin adaptarea activă la cadrul geografic național, au găsit locuri prielnice pentru dezvoltare și progres, fizionomia lor actuală fiind condiționată de modul de valorificare a unor variate condiții geografice.

Pe marile trepte ale peisajului natural (munte, deal, cîmpie), structura, fragmentarea și energia reliefului au creat condiții diferențiate pentru activitatea economică și concentrarea așezărilor umane. Factorii naturali se impun în evoluția grupărilor omenești, subordonîndu-se celor sociali-economice, în așa fel încît înfățișarea generală a colectivităților umane constituie rezultatul interacțiunii permanente om — natură.

În fiecare treaptă majoră a reliefului, factorii naturali și cei sociali-economici se asociază în mod diferit, creînd un complex de posibilități de existență și de dezvoltare a habitatului uman.

a) **Habitatul din zonele montane.** Caracteristicile mediului geografic montan au constituit în decursul timpului un cadru adecvat de locuire și permanentizare a populației, cu toate greutățile datorate luptei cu pădurea, problema apei potabile și energia mare de relief, care nu au permis așezărilor

omenești să evolueze liber. În perioadele de instabilitate socială și politică munții, prin specificul lor natural, au reprezentat un loc de mare siguranță pentru desfășurarea vieții umane.

Veacuri de-a rîndul depresiunile intracarpătice, trecătorile de vale și pasurile de culme au jucat un rol deosebit de important în asigurarea unor legături permanente între românii situați de o parte și alta a Carpaților. Acestea au reprezentat nu numai căi vii de circulație transcarpatică, ci și locuri de osmoză umană, iar umanizarea lor s-a făcut spontan prin ocuparea treptată a terenurilor pentru locuințe, finete sau culturi. Acest fel de ocupare a depresiunilor și văilor transcarpătice, a muntelui în general, a îmbrăcat forma gospodăriilor împrăștiate, izolate sau grupate în „crînguri”, trecîndu-se treptat, de la caz la caz, la o grupare laxă, pe cîtune sau sate risipite.

Relieful, în general, fragmentat și foarte variat, de la întinsele platforme de eroziune, asemănătoare șesurilor înalte, pînă la versanții abrupti și văile puternic adîncite, diferențiază în cadrul *ășezărilor rurale* două forme de organizare a spațiului de locuit: *ășezări* permanente, net predominante în cadrul depresiunilor intracarpătice, și locuințe cu folosire sezonieră (sălașe, conace, stîne, cabane), în dese cazuri constituind germenii pentru viitoarele sate, elemente antropogeografice tipice peisajului carpatic. Acestea din urmă au luat naștere ca urmare a valorificării resurselor naturale din spațiile înalte și fragmentate ale muntelui, din apropierea satelor, ca sprijin al acestora în activitatea social-economică.

Deși zona de munte ocupă mai mult de 30% din suprafața țării, *ășezările rurale* de aici reprezintă doar 1,9% din numărul total al *ășezărilor rurale* și 1,2% din totalul populației țării, predominînd cele mici și mijlocii (îndeosebi sub 1 500 de locuitori), cu gospodării ce se risipesc pe mari suprafețe de teren de pe fața muntelui, iar uneori, ca urmare a accesului anevoios, au rămas izolate și cu un pronunțat caracter de ruralizare.

Ășezările rurale mari au luat naștere și s-au dezvoltat cu precădere în interiorul marilor depresiuni, pe terase, pe conurile de dejecție sau la contactul acestora cu versanții culmilor înconjurătoare, peste tot unde apa era din belșug și unde suprafețele de teren erau ferite de revărsări și înmlăștiniri.

Multe *ășezări rurale* se întîlnesc pe văile largi transcarpătice sau pe plaiurile înalte, puțin accidentate, pe văi înguste, în mici bazine depresionare, acolo unde au găsit climat de adăpost, apă, spațiu necesar pentru extinderea vetrei și terenuri pentru agricultură. În regiunile unde relieful prezintă văi înguste și adînci, satele ocupă locuri greu accesibile, explicîndu-se astfel faptul că vreme îndelungată ele au rămas neconsolidate din punct de vedere economic, persistînd tendința de migrare în zone mai accesibile, cu văi și terenuri larg deschise. În alte părți, *ășezările omenești*, evitînd văile care sînt inundabile și ocupînd locuri din relieful carstic al muntelui, au greutăți în alimentarea cu apă.

Concentrarea cea mai mare a *ășezărilor* are loc pe suprafețele intramontane cu altitudini cuprinse între 200 și 600 m, în general, corespunzînd depresiunilor intracarpătice (Petroșani, Ciuc, Giurgeu, Maramureș), Munților Poiana Ruscă (la 200—400 m), Defileului Dunării (la 100—200 m) și văilor mai largi (Olt, Mureș, Buzău etc.). În Carpații Meridionali, pe lîngă depresiuni (Petroșani, Hațeg, Loviștea), văi (Olt, Jiu), culoare depresionare, *ășezările rurale* sînt răspîndite și pe Platforma Gornovița (la 800—1 000 m) — unde se întîlnesc majoritatea *ășezărilor* care au constituit „rampa” populației dintotdeauna și a altor regiuni muntoase. *Ășezările* permanente urcă pe alocuri pînă la 1 300—1 400 m, iar locuințele cu folosire sezonieră pînă la aproximativ 2 000—2 100 m (turism, economie forestieră, economie pastorală, amenajări hidrotehnice ș.a.), cu tendința firească de umanizare permanentă a unor spații carpatice cît mai vaste (platformele Rîu Șes și Borăseu).

Ășezările rurale de înălțime au o largă răspîndire în nordul Carpaților Orientali, în părțile centrală și sudică ale Munților Apuseni, aceștia din urmă fiind cei mai bine populați din toți Carpații românești. Existența numeroaselor *ășezări omenești* în acești munți este datorată marii lor accesibilități, a faptului că sînt înconjurați de largi depresiuni cu mari posibilități de practicare a culturii plantelor și creșterea animalelor, iar în partea lor superioară au platforme de eroziune întinse acoperite de pajști, care au putut fi transformate ușor în terenuri agricole. Cea mai largă arie de distribuție a satelor din Munții Apuseni se desfășoară îndeosebi la altitudinile cuprinse între 600

și 1 000 m, începe să scadă între 1 200 și 1 400 m, dar se întâlnesc și sate care trec de 1 500 m (satele Tomnatec, Petreasa etc.).

Caracteristica satului de altitudine este marea dispersie a gospodăriilor ce se întind pe aproape întreaga suprafață a fondului lor funciar. Moșia este presărată cu case intercalate cu locuințe cu folosire temporară — sălașe, tîrle, odăi —, distribuite într-o ordine determinată de caracterul proprietății private ce și-a pus amprenta în asemenea condiții de relief. Împrăștierea populației în așezări cu structură extrem de dispersată (cu excepția așezărilor din ariile depresionare) și cu ulițe haotice formate este consecința vechilor tehnici agrare, al caracterului extensiv al economiei, dezvoltate într-un cadru geografic accidentat.

Modul de utilizare a terenului are caracter parcellar discontinuu, terenurile agricole sînt mult mai restrînse, alternînd cu mari suprafețe ocupate de păduri. Așezările rurale din zona de munte își au domeniile funciare situate în continuarea gospodăriilor, urcînd pe versanții accidentați pînă către coama munților. Ca principale ocupații ale locuitorilor acestor sate, alături de creșterea animalelor, de existență veche în forma păstoritului extensiv, o pondere însemnată o au activitățile neagricole: mineritul, economia forestieră și participarea la lucru în industria prelucrătoare.

Așezările urbane din zona de munte au beneficiat de condiții naturale și, de-a lungul istoriei, de condiții social-economice dintre cele mai favorabile.

Ariile depresionare din Carpați, prin particularitățile lor fizico-geografice (regiuni de adăpost natural) și economico-geografice (varietatea și abundența bogățiilor solului și subsolului) au oferit cele mai bune locuri pentru formarea unor „punete” sau chiar „linii” urbigene, care, în timp, au favorizat formarea unor însemnate aglomerări urbane. Numeroasele „dave” erau localizate, îndeosebi, în Depresiunea Hațegului și Munții Orăștiei, Culoarul Timiș — Cerna, Valea Olului, dovedind prosperitatea statului dac, generînd primele forme urbane de tip dacic care au constituit mai tîrziu fundamentul urbanității romane.

În rîndul așezărilor urbane și evasiurbane, din generația orașelor antice, sînt de amintit: Dierna, Ampelum, Alburnus Maior, Tibiscum, Micia, Cumidava etc. În inima Carpaților s-a cristalizat, în Munții Orăștiei,

prima capitală a statului dac — Sarmizegetusa Regia — și tot în Carpați s-a fixat și capitala Daciei romane — Ulpia Traiana.

În feudalism, dezvoltarea comerțului, meșteșugurilor și mai ales a mineritului, prezența drumurilor comerciale transcarpatice — care legau nu numai Transilvania cu Țara Românească, ci și sudul cu centrul Europei — imprimă un nou impuls dezvoltării vieții urbane. Cel mai edificator exemplu în această privință îl oferă orașul Brașov și celelalte centre urbane întărite (Codlea, Rupea, Feldioara) care gravitau în jurul său. Tot acum, apar orașele întărite, militare, unde funcția de apărare dubla funcția comercială (Beiuș, Hațeg, Sighet, Caransebeș etc.).

În depresiuni, mai tîrziu, s-au dezvoltat marile centre ale industriei carbonifere (Petrosani, Lupeni, Vulcan etc.), industriei metalurgice (Hunedoara, Oțelu Roșu etc.), metalurgiei neferoase (Brad, Zlatna, Baia Mare etc.), economiei forestiere (Sighetu Marmăției, Vatra Dornei, Gura Humorului, Gheorgheni, Brezoi etc.).

Alți factori de mare importanță în geneza orașelor carpatice l-au constituit prezența izvoarelor minerale și existența cadrului natural pitoresc. În ultimii ani s-au impus ca principale centre balneoclimaterice Borșa, Sîngeorz-Băi, Borsec, Băile Tușnad, Slănic-Moldova, Călimănești etc.

b) **Habitatul din zonele de dealuri și podișuri înalte.** Această arie geografică, ce include îndeosebi formele de relief cu altitudini între 400 și 800 m, dispuse de o parte și de alta a Carpaților, concentrează circa 20% din numărul total al așezărilor rurale din țara noastră. Regiunile deluroase beneficiază de resurse de ape abundente în depozitele aluvionare din lunci și terase, de păduri întinse, de un valoros fond agropastoral, ca și de importante resurse ale subsolului.

Ca urmare a unor condiții naturale deosebite, a unor factori istorico-sociali favorabili și a unor resurse naturale variate și bogate (țitei, gaze naturale, cărbune, sare, lemn, materiale de construcții etc.), acest tip de habitat prezintă o anumită superioritate economică și demografică, individualizîndu-se printr-o autohtonie, continuitate și maturizare a satului românesc. Așezările rurale de aici dispun de o economie complexă: pomicultură, viticultură, creșterea animalelor, industrie extractivă, exploatarea și prelucrarea lemnului.

Fizionomia așezărilor este rezultatul cadrului natural variat și a unei economii mai diversificate, materializate prin extensiunea și dispersia relativ mare a gospodăriilor. Densitatea satelor înscrisă valori peste media țării (de 6,4 sate/100 km²), fiind cuprinsă între 8,1 și 12,0 sate/100 km². Cea mai mare parte a vetrelor au structuri răsfricate și forme alungite de-a lungul văilor, sau poligonale (pe terase); ca texturi, cele mai multe sînt neregulate sau liniare.

În general, așezările rurale din această regiune, după numărul locuitorilor, sînt mici și mijlocii, frecvența cea mai mare revenind satelor cu mai puțin de 1 000 de locuitori, care se înșiră pe văi, pe cumpene de ape sau suprafețe de eroziune, ca și pe versanți cu pante domoale, unde gospodăriile se răsfrică pînă la o contopire cu moșia satului. În largile depresiuni subcarpatice, așezările rurale s-au concentrat în număr mai mare, cum este cazul în Depresiunea Subcarpatică Olteană, bine adăpostită spre nord de munte, cu bogate resurse de apă, păduri și terenuri agricole. În Subcarpații de la Curbură se întîlnesc sate numeroase și pe tăpșanele terasei inferioare a Buzăului.

Condiții favorabile de dezvoltare a așezărilor rurale oferă culoarele mai largi ale râurilor din Depresiunea Transilvaniei, unde solurile sînt mai fertile, energia și fragmentarea reliefului mai reduse. În interiorul Cîmpiei Transilvaniei însă, singurele locuri mai căutate sînt șesurile aluviale și glaciurile coluvio-proluviale mari, ferite de revărsări și cu resurse de ape mai bogate. Tot atît de diferite sînt condițiile de habitat și în Podișul Moldovei. Multe așezări preferă văile mici și meandrate, atît pentru protecția împotriva vîntului, cît mai ales pentru abundența izvoarelor. Cîmpia Moldovei și zona deluroasă a Fălciului au oferit condiții mai bune, îndeosebi la contactul stepei cu pădurea, în timp ce regiunile centrale, avînd posibilități mai reduse de umanizare, nu au permis o dezvoltare numerică a așezărilor rurale.

Așezările urbane s-au dezvoltat în punctele vamale, de la capetele montane ale drumurilor comerciale ce legau Transilvania cu Țara Românească și cu Moldova (de exemplu: Tîrgu Jiu, Rîmnicu Vilcea, Cîmpulung, Tîrgoviște, Vălenii de Munte, Rîmnicu Sărat etc.) Apariția, dar mai ales dezvoltarea centrelor urbane, a fost favorizată atît de poziția geografică, de existența unor resurse natu-

rale (sare, țitei, cărbune, minereuri), cît și de factori social-politici. Un asemănător mod de formare și evoluție poate fi întîlnit și la orașele din Subcarpații Moldovei și din Podișul Moldovei (Suceava, Botoșani, Tîrgu-Neamț, Vaslui, Birlad, Bacău etc.), așezări urbane apărute prin transformarea unor sate în tîrguri sau orașe, favorizate în evoluția lor de cadrul natural, poziția strategică, drumurile și prezența resurselor de materii prime. În Podișul Transilvaniei, apariția și consolidarea orașelor feudale este legată de influența procesului de formare și de evoluție a orașelor din apusul Europei. Orașele din Depresiunea Transilvaniei (Sibiu, Tîrgu Mureș, Bistrița, Sighișoara, Mediaș etc.) se aseamănă sub aspectul planului și structurii cu tipul orașului feudal existent în Europa Occidentală.

c) **Habitatul din zonele de cîmpie.** Cîmpii joase, cu altitudini de sub 200 m, ce reprezintă 33% din suprafața țării, le revin 43,1% din numărul așezărilor rurale, iar dacă acestora li se adaugă cîmpiile piemontane înalte și o parte a unităților piemontane și de podiș, cu altitudini de 200—400 m, proporția acestora ajunge la 78,1%, rezultînd aria cea mai intens locuită. Relieful de cîmpie, în general, cu poduri interfluviale netede și întinse, cu văi și terase largi, climat stepic, solurile fertile, se constituie în factori favorabili locuirii, influențînd și specificul agricol al așezărilor rurale și chiar al unor orașe. În funcție de acest cadru natural, majoritatea satelor au apărut și s-au dezvoltat pe văi și terase, pe grinduri, în lunci, pe comuri aluviale, unde și stratul freatic este mai la suprafață.

Luncile, îndeosebi cea a Dunării, cu terasele limitrofe au constituit locuri preferate pentru fixarea și dezvoltarea așezărilor, unde apa, împreună cu pășunile, fînețele și solurile bune, au oferit condiții optime pentru agricultură și creșterea animalelor. O situație particulară pentru stabilirea și dezvoltarea așezărilor a oferit-o Delta Dunării. Această regiune, în perioada migrațiilor, a constituit un loc de adăpost și apărare, bogăție de resurse și cale de apă. Formarea și răspîndirea așezărilor au fost anevoioase, ele fiind dispuse pe „cordoanele” aluvionare, de-a lungul brațelor principale sau a celor secundare, transversale pe brațele principale. Satele mari s-au putut dezvolta bine pe grindurile Letea, Caraorman etc., pe părțile lor mai înalte și ferite, la ape mari, de inundații.

Satele de cîmpie, cu funcție cerealier-zootehnică în general, au un număr mare de populație, ajungînd uneori pînă la 8 000—12 000 și chiar 14 000 de locuitori, concentrări demografice care determină, în același timp, și întinderea relativ mare în suprafață a intravilanului. Aceste sate au structuri adunate, cu străzi numeroase și neregulate în general; perimetrele construibile includ uneori terenuri ce ar putea avea îndeosebi folosințe agricole. Din punct de vedere demografic și morfostructural sînt ușor adaptabile amenajărilor de natură urbană, acțiunea de organizare spațială fiind lesnicios de efectuat, tocmai datorită acestor trăsături.

Teritorial, așezările rurale de aici înseriu densități medii ce variază între 2 și 6,8 sate/100 km², aceasta fiind depășită îndeosebi de regiunile cuprinse în lungul văilor mari, unde numărul satelor este relativ crescut.

Așezările urbane din zona de cîmpie sînt atît rezultatul influenței factorilor naturali-locali, cît și al celor sociali (comerțul). Acestea au apărut ca puncte de schimb situate în lungul unor importante drumuri comerciale, în locuri de popas și la principale vaduri de ape (Craiova, Caracal, Roșiori de Vede, București, Focșani, Brăila, Galați etc.). Funcțiile acestora sînt multiple: comerciale, industriale, administrative și culturale. Specificul agricol al regiunii a determinat la o mare parte din ele și menținerea funcției agricole, una din ocupațiile locuitorilor din orașele mici din cîmpie fiind agricultura (Băilești, Șegarcea, Corabia, Drăgănești-Olt, Urziceni, Tândărei, Tîrgu Bujor etc.). Morfostructural, așezările urbane din cîmpie au diferite forme geometrice, fiind la origine sate vechi și mari care au generat tirgurile și, mai tîrziu, orașele de astăzi (Alexandria, Caracal, Slobozia, Salonta etc.).

La unele orașe mici din cîmpie se identifică ușor și tipul morfostructural „stradă”, foste tirguri apărute la popasurile comerciale sau vaduri (Drăgănești-Olt, Sinnicolau Mare etc.). În zona de cîmpie, o primă centură urbană se distinge în Cîmpia Banato-Crișană: Satu Mare, Carei, Salonta, Oradea, Arad, Timișoara etc., situate în punctele unde debuseau drumurile ce coborau pe Someș, Crișuri și Mureș, pe locul unor cetăți, devenite în perioada medievală însemnate centre comerciale și meșteșugărești. Profilul lor ur-

ban s-a conturat mai profund după făurirea statului național unitar român.

În Cîmpia Română, orașele sînt dispuse, în general, pe două linii principale: una la contactul cu dealurile, iar alta de-a lungul Dunării. Cele dintii au evoluat ca puncte de popas pe drumurile transcarpatice, iar celelalte au fost impulsionate de rolul pe care l-a jucat fluviul în existența lor și de poziția lor geografică, ca puncte terminus ale drumurilor care coborau din Trasilvania și Moldova pe principalii afluenți ai Dunării.

Perioada cea mai intensă de apariție și dezvoltare a orașelor din cîmpie a avut loc în ultimele trei decenii, cînd multe din micile centre urbane au provenit din foste așezări rurale, păstrînd și astăzi o predominantă funcție agricolă.

3.6. Dispersia așezărilor

Fenomenul de dispunere în teritoriu a așezărilor omenesti se referă, în primul rînd, la raporturile spațiale dintre acestea. Fie că acest fenomen a fost numit *dispersie* (gradul de împrăștiere), fie că i s-a spus *concentrare* (gradul de concentrare, de îndesire), el reflectă modul în care localitățile sînt dispersate sau grupate într-un teritoriu, factorii care caracterizează acest aspect spațial fiind reprezentați de distanțele dintre localitățile limitrofe, de suprafața înconjurătoare lipsită de localități, de mărimea vetei așezări.

Cunoașterea gradului de dispersie a așezărilor umane evidențiază două aspecte principale:

a) posibilitățile de procurare a resurselor necesare dezvoltării localităților respective, în prezent și în viitor — produse alimentare, materii prime și produse industriale, forță de muncă etc.;

b) condițiile de realizare, în funcție de cerințele actuale și de perspectivă, a transporturilor de produse și de călători în regiunea înconjurătoare sau în regiuni mai îndepărtate (aici se au în vedere și deplasările sezoniere sau diurne de forță de muncă).

Indiferent de unitatea teritorială în care se analizează dispersia, de modalitățile cantitativă sau calitativă prin care se determină valorile sau caracteristicile dispersiei, indicatorii de bază sînt cei care reprezintă raporturile spațiale dintre așezări — considerate ca organisme bine definite și precis localizate —

și mărimea acestora. Dispersia așezărilor omenești este, în primul rând, un fenomen teritorial, care se înscrie în cadrul unui spațiu (unitate administrativă, unitate geografică, unitate social-economică etc.) prin raporturi de distanță între localități și prin mărimea localităților respective (vatră, locuitori, clădiri).

Ținând seama de conținutul fenomenului de dispersie a așezărilor, care se bazează pe

Deoarece fenomenul respectiv a fost numit de geografi „dispersie” (V. Mihăilescu 1971, considerînd că dispersia derivă de la termenul francez „dispersion”, a utilizat termenul de „împrăștiere”), în continuare se va folosi același termen, care reflectă „împrăștierea” în spațiu a așezărilor umane.

După cum s-a menționat, un rol important în apariția și dezvoltarea localităților l-au avut condițiile social-economice și cele

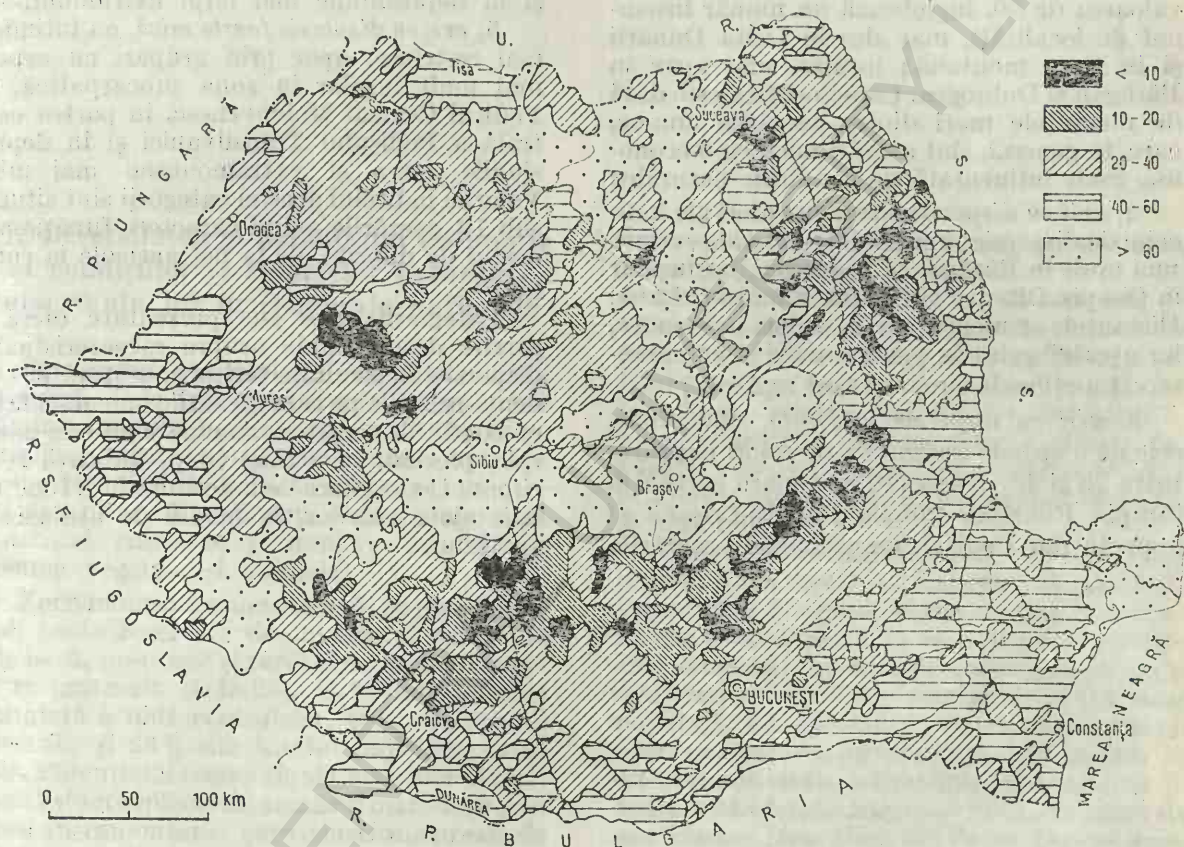

Fig. 3.24. Dispersia așezărilor (după indicele de dispersie).

raporturi spațiale ce nu pot fi modificate (în realitatea teritorială în care sînt amplasate) de reforme sau reorganizări administrative, ci numai de schimbări de natură spațială, s-a adoptat o formulă de calcul a dispersiei așezărilor umane, în care se folosește numai acei indicatori ce definesc și sînt în strînsă legătură cu fenomenul de dispersie — teritorial și funcțional¹.

¹ Ion Iordan (1971, 1975): $Id = \frac{D}{N} \cdot \frac{S}{10}$ (în care Id =

indicele de dispersie, D = suma distanțelor față de localitățile limitrofe, N = numărul localităților limi-

naturale. A existat o strînsă legătură între cerințele de ordin social și economic și cadrul natural, reprezentat de relief, resurse de apă, posibilități de utilizare agricolă sau de exploatare a unor bogății de sol și subsol. Din

trofe la care se referă distanțele, S = suprafața de dispersie (în km^2) reprezentată de un poligon obținut prin unirea semidistanțelor față de satele limitrofe, 10 = coeficient introdus pentru a nu se ajunge la valori prea mari). Pentru înțelegerea metodei de calcul este necesar a se preciza că fiecare așezare umană constituie centrul de raportare a dispersiei (cînd se calculează indicele său) sau o componentă de dispersie (cînd se calculează indicele de dispersie a localităților limitrofe).

această cauză, dispersia, reflectînd și un aspect al evoluției și al structurii social-economice ale localităților, apare sub forma unor grupări, în cadrul cărora predomină o anumită valoare și în care este reflectată și relația strînsă cu condițiile social-economice și cele naturale. În acest sens, pe teritoriul României se evidențiază cinci mari categorii (fig. 3.24) :

1, *arii cu dispersie foarte mare a așezărilor*, în care indicele de dispersie depășește valoarea de 50, înglobează un număr însemnat de localități, mai ales în Delta Dunării și în zona montană; insular, mai apar în Bărăgan și Dobrogea. Caracteristica este dată de distanțele mari dintre așezările umane, care, în general, sînt așezări mici, cu o economie mult influențată de condițiile naturale;

2, *arii cu dispersie mare*, cu valori ale indicelui de dispersie cuprinse între 40 și 50, extinse mai mult în Bărăgan și Dobrogea, iar insular în Cîmpia Olteniei și Cîmpia Banato-Crișană. Distanțele se mențin aici la valori însemnate, iar așezările sînt în general mari și cu caracter funcțional predominant agricole;

3, *arii cu dispersie moderată*, unde indicele de dispersie înregistrează valori cuprinse între 20 și 40, ocupă cea mai mare parte din Cîmpia Română, Cîmpia Banato-Crișană și o parte din Podișul Transilvaniei; așezările

sînt mari, avînd caractere predominant agricole;

4, *arii cu dispersie mică*, delimitate prin valori de 10—20 ale indicelui de dispersie, unde așezările sînt situate, în general, la distanțe nu prea mari unele de altele, avînd activități mai variate;

Aceste arii sînt situate cu precădere în zona subcarpatică și în cea a dealurilor înalte, în Podișul Moldovei, Podișul Transilvaniei și în depresiunile mai largi extramontane;

5, *arii cu dispersie foarte mică*, cu întinderi mai restrinse, apar prin grupări cu aspect mai mult insular în zona subcarpatică, în Podișul Central Moldovenesc, în partea centrală a Podișului Transilvaniei și în depresiunile intra- și extramontane mai mici. Valorile indicelui acestei categorii sînt situate sub 10, așezările avînd caractere funcționale destul de diferite, de la net agricole la complexe.

Categoriile mai sus prezentate oferă o privire de ansamblu asupra caracteristicilor dispersiei în anumite teritorii, scoțînd în evidență relațiile pe care așezările omenești le au cu condițiile social-economice și cu cele naturale, oferînd, în același timp, indicații referitoare la caracteristicile teritoriale și funcționale ale așezărilor, la modul de utilizare a spațiului.

DEZVOLTAREA SOCIAL-ECONOMICĂ

4.1. Diversitatea și potențialul economic al condițiilor și resurselor naturale, importanța lor în economia națională

Potențialul economic al marilor unități de relief. Cele trei mari trepte de relief ale pământului românesc — munții, dealurile și cîmpiile — sînt dispuse concentric și aproape proporțional, într-un ansamblu economico-social unitar. Ele dispun de un important potențial energetic și minier, de variate resurse vegetale și animale.

Zona montană concentrează, pe plan național, toate rezervele de minereuri neferoase (de bază, prețioase și rare) și de cărbuni superiori (antracit și huiilă), 80% din puterea instalată a hidrocentralelor, 60% din fondul forestier și 20% din totalul pajiștilor naturale. Potențialul economic al Carpaților Românești este completat de numărul mare de depresiuni intramontane, care constituie areale de mare presiune umană, determinată de resursele energetice, forestiere, agrare ș. a. Există, de asemenea, circa 586 000 de gospodării agricole individuale, un milion de bovine, două milioane de ovine.

Cele 64 de orașe carpatice, care însumează peste 1,5 milioane locuitori (circa 14% din populația urbană a țării) îndeplinesc importante funcții industriale și de servicii, valorificînd resursele montane. Rețeaua rutieră și cea feroviară (2 140 km căi ferate reprezentînd 19,3% din totalul rețelei feroviare), precum și cele 31 de pășuri de culme sau de vale, asigură legătura dintre regiunile intra- și extracarpătice. La toate acestea se adaugă potențialul turistic, în Carpați existînd circa 9%

din capacitatea de cazare a turiștilor din țară, precum și resursele cinegetice.

Carpații Orientali dispun, de exemplu, de minereuri complexe, auro-argintifere și cuprifere, însumînd circa 2/3 din totalul exploataților pe țară, de roci andezitice și andezit-bazaltoide, izvoare minerale („borcuturi”), apoi păduri (40% din fondul forestier al țării), pășuni și finețe naturale care constituie baza furajeră pentru turmele păcurarilor din Oaș și Maramureș.

Depresiunile intramontane (Oaș, Maramureș, Chiuzbaia) și culoarul depresionar transversal Birgău — Dorna — Gura Humorului etc. concentrează, în limitele lor, vechi așezări omenеști, menționate documentar — cele mai multe — încă din secolul XVII și a căror populație s-a specializat în creșterea animalelor, exploatarea forestieră și, mai recent, în diferite activități industriale. Construirea în 1949, a căii ferate Salva — Vișeu, în afară de cea dintre Ilva Mică și Vatra Dornei care este mai veche, și modernizarea șoselelor Baia Mare — Baia Sprie — Sighetu Marmăției, Vatra Dornei — Iacobeni ș.a. au asigurat legătura dintre Țara Maramureșului, Țara Oașului și partea nordică a Transilvaniei. Așezările urbane, tot mai numeroase (Borșa, Vișeu de Sus, Sighetu Marmăției, Baia Sprie, Căvnic etc.) reprezintă centre de polarizare pentru așezările rurale limitrofe.

Sectorul de curbură al Carpaților Orientali, deși conține puține zăcămintе de minerale utile, se remarcă în schimb prin extinderea mai mare a pășunilor alpine și subalpine (în munții Gîrbovei, Ciucaș, Penteleu etc.); de asemenea, pădurile de rășinoase și fag acoperă mari întinderi. Așezările omenеști pre-

zintă o densitate mai ridicată în cadrul depresiunii intramontane Braşov, unde există o mare concentrare de întreprinderi industriale şi o utilizare agricolă variată (cartofi, sfeclă de zahăr, plante furajere etc.), precum şi în Depresiunea Întorsura Buzăului, cu păişti naturale întinse şi cu ocupaţii străvechi privind creşterea animalelor şi exploatarea forestieră.

Potenţialul economic al Carpaţilor Meridionali, unitate carpatică de străveche locuire, este dat mai ales de resursele energetice şi forestiere. În ultimele decenii au fost descoperite aici noi rezerve de substanţe minerale utile, pe lângă cele cunoscute în această regiune, şi s-a trecut la valorificarea superioară a resurselor naturale. Astfel, s-au extins bazinul carbonifer al Văii Jiului (7% din totalul producţiei de combustibil a României), cel de grafit din Muntele Cătălinului (Masivul Paring) şi alte substanţe minerale utile nemetalifere, apoi s-au construit numeroase hidrocentrale (pe râurile Argeş, Olt, Lotru etc.). Dispun, de asemenea, de cele mai întinse păşuni naturale din Carpaţii Româneşti (25%) şi de însemnate suprafeţe forestiere. Aici, unde s-a practicat şi cel mai intens păstorit, au funcţionat cele mai multe nedei şi târguri din toţi Carpaţii. Pe lângă numeroasele centre industriale (Petroşani, Lupeni, Petrila, Vulcan, Brezoi etc.), în Carpaţii Meridionali se găsesc o serie de staţiuni balneoclimaterice şi turistice care pun în valoare fie bogatele izvoare de ape minerale (Băile Herculane), fie potenţialul turistic al regiunilor înconjurătoare (Valea Prahovei, Culoarul Bran — Rucăr, Păltiniş ş. a.).

Carpaţii Occidentali reprezintă nu numai o sinteză fizico-geografică a tuturor Carpaţilor Româneşti, ci şi una sub raportul potenţialului economic şi îndeosebi a existenţei unor importante zăcămintele carbonifere, de sisturi bituminoase (la Anina), de minereuri complexe (în Munţii Banatului), minereuri auro-argintifere, de bauxită, andezit şi alte substanţe minerale utile (în Munţii Apuseni). Aceşti munţi sînt cei mai umaniizaţi dintre Carpaţii Româneşti, aşezările omeneşti ajungînd la altitudinea de 1 200 — 1 300 m, uneori şi pînă la 1 560 m (localitatea Petreasa).

Descoperirile arheologice de la Moneasa, Gurahonţ, Crăciuneşti (pe Crişu Alb etc.) dovedesc existenţa unor aşezări omeneşti încă din paleolitic. Prezenţa zăcămintelor auro-argintifere a atras aici nu numai pe

sciţi, dar mai ales pe romani, dovadă fiind urmele unor vechi exploatare („băi”) miniere în limitele Munţilor Apuseni. Resursele naturale de sol şi subsol, culoarele de circulaţie, posibilităţile de practicare a unei agriculturi carpatice explică extinderea şi continuitatea aşezărilor umane în cadrul acestei regiuni geografice.

Formaţi dintr-o asociere de dealuri (Petricica, Măgura Odobeşti, Istriţa, Măţău, Măgura Slătioarei, Dealul Bran etc.) şi de depresiuni (Vrancea, Vălenii de Munte, Tirgu Jiu etc.), Subcarpaţii reprezintă nu numai regiuni de veche populare şi cu mari densităţi de locuitori, ci şi regiuni cu variate avuţii minerale şi, în primul rînd, zăcămintele petrolifere, gaze naturale, sare, cărbuni etc., care sînt valorificate în mod raţional în cadrul numeroaselor întreprinderi industriale. Subcarpaţii şi podişurile extracarpătice concentrează circa 3/4 din totalul rezervelor de petrol şi cărbune şi aproape jumătate din materialele de construcţii exploatabile. Cadrul pedoclimatic oferă totodată posibilităţi de dezvoltare a unei agriculturi variate, mai ales de tip pomiviticol.

Dealurile Banato-Crişene se impun şi ele în peisajul umanizat atît prin utilizarea pomicolă şi cea cerealiară a terenurilor, şi prin extinderea păşunilor naturale, cit şi prin resursele energetice (lignit, cărbune brun) şi de materiale de construcţii.

În interiorul arcului carpatic se desfăşoară Depresiunea Transilvaniei, ce se distinge prin zăcămintele de gaz metan, cantonate în domuri (6,5% din producţia de combustibili a ţării) şi mari rezerve de sare. Culturile pomi-viticole, plantele tehnice şi cerealele sînt predominante în structura culturilor agricole. Extensiunea şi varietatea bazei furajere explică densitatea ridicată a bovinelor, ovinelor şi porcinelor.

Podişul Getic oferă posibilităţi pentru activităţi economice variate prin valorificarea zăcămintelor de petrol şi gaze naturale şi a bogatului fond forestier.

Podişul Moldovei, cea mai extinsă unitate de podiş din ţară, oferă importante resurse agricole, forestiere şi piscicole, un important potenţial hidroenergetic (pe valea Siretului, valea Prutului etc.), alături de unele materiale de construcţii (nisip cuarţos, nisip metalurgic etc.).

Podişul Dobrogei constituie o importantă zonă agricolă a ţării, cu întinse culturi de grâu şi porumb. Minereurile cuprifere (5%

din totalul pe ramură), sulfurile complexe, baritina și dolomita constituie resurse naturale cu o însemnată importanță economică. Munții Dobrogei, deși restrinși ca suprafață, dispun de importante roci utile și materiale de construcții (caolin, cuarțite, granite, porfire și gabrouri) care se exploatează la Măcin, Turcoaia, Iacobdeal ș.a.

Cimpia Română și Cimpia Banato-Crișană reprezintă principalele baze cerealiere și de plante tehnice din România. Dispun și de importante bazine și centre legumicole de tip preorășenesc, de o dezvoltare intensivă a creșterii animalelor. Se remarcă, totodată, printr-un potențial morfohidrografic bogat, care a favorizat localizarea și dezvoltarea celor mai mari așezări omenești, precum și a celor mai importante sisteme de irigații din țară. Se adaugă importante resurse energetice de subsol (petrol, gaze, resurse hidrotermale etc.), puse în valoare în ultimele decenii.

Cea mai recentă formă de relief, Delta Dunării, se caracterizează printr-o economie specifică, între care piscicultura, exploatarea stufului, navigația, turismul și creșterea animalelor sînt cele mai importante.

Resursele naturale. Diversitatea morfostructurală și morfolitologică a teritoriului țării justifică varietatea bogățiilor naturale.

Resursele energetice, localizate în toate unitățile de relief ale țării, sînt legate cu precădere de formațiunile neozoice. Astfel, principalele rezerve de zăcămintă petrolifere sînt concentrate atît în formațiunile miopliocene din Subcarpații Prahovei, ai Teleajenului, Dîmboviței, în Piemontul Getic, cît și în cele din Cimpia Banato-Crișană. Intensificarea cercetărilor geologice și geofizice, a lucrărilor de foraj la mare adîncime și perfecționarea utilajelor și a tehnologiilor de lucru au permis identificarea resurselor energetice în formațiunile mezozoice și chiar în cele paleozoice (devonian). Adîncimea maximă a exploatărilor a ajuns la 4 200 m în formațiunile triasice din interfluviul Amara-dia—Gilort, din Podișul Olteului. Forajele de cercetare au atins, însă, 6 500 m în zona Șuța Seacă și urmează să se execute foraje la adîncimi de peste 8 000 m. Cel mai productiv zăcămintă petrolifer din țară a fost identificat în Cimpia Română, în sectorul Videle — Valea Plopilor (Bălăria), sondele extrăgînd țiței din formațiuni sarmațiene.

Cercetările geologice din ultimii ani au pus în evidență structuri productive de petrol și gaze pe platforma continentală a litoralului românesc al Mării Negre.

Orizonturile nisipoase ale sarmațianului din domurile centrale ale Podișului Transilvaniei conțin rezerve de gaz metan, de o puritate superioară, exploatîndu-se anual circa 28—30 miliarde m³.

Formațiunile neozoice conțin, în același timp, importante rezerve carbonifere, mai ales huiă, cărbune brun și lignit. Mult mai reduse sînt însă rezervele de antracit. În afară de acestea se fac noi investigații, mai ales în Munții Banatului, în vederea extinderii zăcămintelor de huiă coesificabilă (la Cozla, Brădet-Anina, Clocotici etc.), de huiă energetică (Lupac), de lignit (Caransebeș, Cîrșu) și de șisturi bituminoase (Doman). De remarcat este faptul că huiă ce se extrage la Anina (circa un sfert din producția de huiă a țării), innobilează huiă extrasă din bazinul văii Jiului (în proporție de 1/7 t). Cercetările geologice și geofizice au identificat și alte substanțe minerale utile, solide și fluide. Limitate rămîn, însă, rezervele de hidrocarburi, ceea ce impune orientarea cercetărilor geologice și geofizice pentru descoperirea de noi rezerve la mari adîncimi.

Extinderea forajelor de mare adîncime în regiunile petrolifere cunoscute, ca și în platforma continentală a Mării Negre pentru identificarea de noi structuri petrolifere, intensificarea prospecțiunilor geologice pentru descoperirea de noi rezerve de cărbuni, gaze naturale etc. vor produce substanțiale modificări în balanța energetică a țării.

Raționalizarea materiilor prime și orientarea acestora către ramurile și subramurile care valorifică superior resursele de materii prime și forță de muncă constituie componente de bază ale politicii de gestiune a resurselor naturale. În acest scop, s-a trecut la valorificarea economică superioară a combustibililor superiori (hidrocarburi) ca materii prime de bază în industria chimică și la limitarea utilizării hidrocarburilor în energetică. Descoperirea de noi combustibili inferiori (lignit în zona Motru—Lupoaia—Ploștina, șisturi bituminoase la Anina etc.) și utilizarea acestora, în scopuri energetice (termocentralele Rogojelu, Turceni și Anina, ultima în construcție etc.) au contribuit la ridicarea economică a regiunii.

De asemenea, în vederea ridicării eficienței energetice, a sporirii rezervelor cunos-

cute, s-a procedat la creșterea posibilităților de recuperare a țițeiului (de la 30—35%, în prezent, la peste 45% în viitor) și a gazelor naturale din zăcămintele (de la 70—80% la peste 90%), la valorificarea resurselor energetice secundare, la accelerarea proceselor de înlocuire, asimilare și modernizare a tipurilor de utilaje și de instalații mari consumatoare de energie electrică și combustibili, la extinderea tehnologiilor de mare randament, dar cu consumuri energetice reduse.

Folosirea potențialului energetic al apelor geotermale de la Băile Felix—1 Mai (jud. Bihor) pentru unele întreprinderi industriale (întreprinderile de sere din Oradea și Săcuieni), utilizarea energiei solare pentru uscarea produselor ceramice (întreprinderea ceramică Jimbolia) și în viitor și a prefabricatelor din beton armat, a mucavalei și a cartoanelor din cadrul întreprinderilor de celuloză și hârtie vor permite conservarea energiei, gospodărirea și economisirea resurselor energetice.

Resursele de minereuri și substanțe minerale utile, deosebit de variate dar limitate ca rezerve, sînt alcătuite din minereuri de metale feroase și neferoase, din substanțe și roci utile.

Minerurile de fier, localizate mai ales în Munții Poiana Ruscă și Munții Dognecei, apoi în Muntele Mare, Podișul Someșan etc., au, în general, un conținut de fier relativ redus (în medie 40—45%), iar exploatarea actuală nu satisface necesitățile economiei naționale. Minerurile de mangan, concentrate în formațiunile cristaline ale Carpaților Orientali și Occidentali, cu un conținut de circa 30—50% mangan, alături de rezervele de nichel, crom, cobalt ș.a. joacă un rol important în siderurgia țării.

În strînsă legătură cu erupțiile vulcanice neogene s-au format și minereurile de metale neferoase. Acestea sînt alcătuite, în principal, din filoane de sulfuri metalice complexe cu conținut de plumb, zinc, cupru etc., uneori în asociație cu aur și argint. Baza de exploatare a acestor zăcămintele se află în Munții Oaș—Gutii—Țibleș și în Munții Maramureșului. Filoane de aur și unele rezerve de bauxită, magneziu și metale rare apar în Munții Apuseni.

Dintre substanțele minerale și rocile utile, o mare extensiune o au andezitele și bazaltele, tufurile dacitice și calcarele. Există, de asemenea, importante rezerve de ma-

terii prime chimice (sare în Podișul Transilvaniei și Subcarpați; sulf în Munții Căliman; gips în Podișul Someșan, Subcarpații Ialomiței), materii prime ceramice (caolin în nordul Dobrogei, Munții Metaliferi, Munții Harghita; argile; alte materii prime etc. (diatomite în Podișul Oltinei, Dealurile Banato-Crișene, Subcarpații de la Curbură; baritină în Dealurile Tulcei).

Depistarea de noi rezerve și trecerea la exploatarea zăcămintelor cu conținut redus de metale, aflate chiar în condiții greu accesibile de exploatare, au determinat creșterea potențialului de resurse minerale.

Teritoriul țării este drenat de o bogată rețea hidrografică. Cu toate acestea, rezervele de apă sînt relativ sărace (1 800 m³/locuitor) și inegal repartizate, cele mai bogate resurse fiind localizate în zona carpatică.

Resursele de apă ale râurilor interioare au fost estimate la 37 miliarde m³/anual, ale Dunării la 170 miliarde m³ apă la intrarea în România și la circa 200 miliarde m³ apă la intrarea în Delta Dunării, iar resursele subterane au fost apreciate la 8 miliarde m³/anual, din care numai 4—4,5 miliarde m³ apă reprezintă surse de alimentare. Ele sînt utilizate pentru alimentarea populației și a întreprinderilor industriale, pentru agricultură (din potențialul de consum de peste 20 miliarde m³ apă, circa 30% se utilizează în sistemele de irigații) și pentru hidroenergie. Potențialul hidroenergetic amenajabil, evaluat la 38 miliarde kWh/an, este captat în mare măsură, puterea instalată a grupurilor electrogene fiind, în 1982, de 17,5 milioane kW, iar producția hidroenergetică de 11,9 miliarde kWh (1982).

Deosebit de importante sînt și resursele de ape mineralizate cantonate în masivele eruptive neogene, izvoarele sulfuroase din conglomeratele eocene din Subcarpații Getici, cele iodurate din regiunile petrolifere și cele sărate.

În România există peste 2 000 de izvoare minerale, datorită complexității geologice, a genezei teritoriului țării. Ele conțin diverse săruri și gaze, cu multiple acțiuni terapeutice. După compoziția chimică și proprietățile fizice (temperatură, radioactivitate etc.) există: ape sărate (clorurosodice), în zona masivelor de sare, în Bărgan, în lungul litoralului românesc al Mării Negre etc., ape carbogazoase bicarbonatate (Borsec, Bodoc, Malnaș, Singeorz-Băi, Lipova, Buziaș etc.)

și ape termale (Băile Herculane, Geoagiu, Moneasa, Băile Felix, 1 Mai etc.). În ultimii ani au fost descoperite noi izvoare minerale în zonele Călimănești — Olănești, Băile Herculane, Bilbor, Mangalia etc. și s-au făcut numeroase amenajări pentru folosirea acestor importante resurse naturale (vezi și vol. I, capitolul 5).

Resursele vegetale și de faună prezintă un potențial productiv ridicat, fapt explicabil prin varietatea și preabilitatea condițiilor edafice, climatice, de relief, prin măsurile de ameliorare luate pentru ridicarea capacității de producție a pământului. Dealurile și cîmpiile, care dețin 72% din suprafața totală a țării, întrunesc optimul ecologic necesar pentru practicarea tuturor culturilor agricole specifice zonei temperate. De asemenea, tipurile genetice de soluri sînt favorabile în proporție de circa 70% pentru realizarea unor producții agricole ridicate. Astfel, molisourile acoperă circa 4,6 milioane ha, adică aproape 20% din suprafața fondului funciar național, sau 35% din terenurile agricole, iar solurile argiloiluviale brune și brun-roșcate se extind pe circa 4,2 milioane ha, respectiv pe 18% din suprafața totală a țării (vezi și vol. I, capitolul 8).

Desfășurarea pe 4,5° latitudine și decalajele fenologice de circa o lună între extremitatea nordică și cea sudică a țării explică posibilitățile de realizare a unor culturi agricole succesive, mai ales în cadrul Cîmpiei Române.

Fondul forestier constituie o avuție națională de seamă, avînd în vedere extinderea pădurilor, fauna cinegetică, fructele, ciupercile comestibile și alte specii din flora spontană.

Pădurile se extind pe o suprafață de 6 171 000 ha (1981) ceea ce reprezintă 26% din totalul țării. După suprafața acoperită cu păduri, România ocupă locul al zecelea în Europa, iar după productivitate locul al doilea (după Elveția). Pe locuitor, revine, în medie, 0,28 ha pădure, suprafață relativ redusă în comparație cu alte state europene.

Fondul forestier are o capacitate de peste 1 miliard m³ masă lemnoasă. Creșterea anuală a pădurilor ajunge la 28 milioane m³, iar cota de tăiere planificată se ridică la circa 20 milioane m³, rămînînd astfel anual 8 milioane m³ pentru dezvoltarea patrimoniului forestier.

În ceea ce privește grupele de vîrstă, se apreciază că speciile care alcătuiesc pădurile României sînt genetic tinere, plastice (adaptabile), cu mare diversitate genetică, în stare sălbatică și cu valoroase centre de gene (vezi și vol. I, capitolul 6).

Pajiștile naturale, extinse pe circa 4 439,5 mii ha (în 1982), ceea ce reprezintă 18,7% din suprafața totală a țării, sînt concentrate atît în zonele montane, de la altitudinea de 800 m pînă la 1 500 m, cît și pe versanții cu expunere favorabilă ce depășesc altitudinea de 1 600 m (munții Paring, Cindrel, Retezat etc.) ajungînd la 2 000 m. Îmbunătățirea calitativă a pajiștilor naturale prin reînsămînțări, fertilizări, lucrări de curățire și organizare rațională a pășunatului au permis ridicarea capacității de producție a acestora.

Terenurile stuficole, care acoperă 2/3 din suprafața totală a Deltei Dunării și răchităriile constituie materii prime importante pentru producțiile de celuloză și hîrtie.

Resursele de faună (terestră și acvatică) alcătuiesc, de asemenea, o avuție națională importantă. În limitele României se întîlnesc o bogată și variată faună ihtiologică (crap, somn, șalău, cegă etc.) și numeroase specii de animale de interes vinătoare și economic (vulpea, iepurele, lupul, jderul, cerbul, ursul etc.). Amenajarea unor crescătorii de fazani, nurci, vulpi argintii etc., popularea pădurilor cu unele elemente faunistice dispărute sau aflate pe cale de dispariție (zimbrul în Munții Șureanului, cocoșul de mesteacăn în Munții Maramureșului, cerbul lopătar în pădurile Transilvaniei și ale Moldovei etc.), organizarea unor rezervații naturale pentru ocrotirea faunei și raționalizarea vînatului vor contribui la îmbogățirea elementelor faunistice din România.

Pentru dezvoltarea fondului piscicol, s-au amenajat stațiuni de reproducere, cleșteie sistematice, iazuri și au fost amenajate multe bazine lacustre naturale, realizîndu-se o producție de pește din ce în ce mai mare. O serie de lacuri din lunca Dunării au fost profilate ca unități agropiscicole de mare randament. Începînd cu anul 1976, s-a trecut la valorificarea lacurilor de acumulare și prin piscicultură. Pentru creșterea producției piscicole au fost amenajate în Delta Dunării numeroase pepiniere, centre experimentale și de producție.

4.2. Economia în perioadele presocialiste

4.2.1. Economia României pînă la primul război mondial

Cercetările arheologice și istorice atestă vechimea multimilenară, evoluția ascendentă a vieții umane în spațiul carpato-dunăreano-pontic, precum și continuitatea acesteia în toate perioadele istorice, chiar în cele de restriște. Așa, de pildă, sînt dovezi că după părăsirea aureliană a teritoriilor dacice, populația autohtonă a păstrat elementele civilizației din perioada anterioară, ceea ce i-a asigurat dezvoltarea mai departe a culturii proprii, a vechilor îndeletniciri: cultura ogoarelor, creșterea animalelor, valorificarea bogățiilor miniere, producția artistică, activitatea de schimb etc.

Cu toate acestea, migrația populațiilor nomade a generat mari distrugerii populației autohtone de pe teritoriul carpato-dunăreano-pontic. A fost nevoie de timp și de mari eforturi din partea locuitorilor autohtoni pentru a reface treptat economia.

În perioada istorică dintre secolele VIII și X, cînd are loc o creștere demografică de aproape 50% în comparație cu secolele V — VII, iar așezările devin concentrări demografice care pot fi identificate ca organisme politice, se înmulțesc unele agricole, sporește producția agricolă, se dezvoltă valorificarea bogățiilor miniere prin intensificarea mineritului etc.

Această activitate productivă, asociată cu cea de schimb, ca și o oarecare înviorare a vieții urbane au constituit premisele economice ale apariției raporturilor de aservire cu caracter feudal pe teritoriul României. Sfîrșitul secolului X a marcat o nouă etapă în consolidarea structurilor social-economice ale comunității de viață de pe tot cuprinsul țării, avînd drept consecință o întărire corespunzătoare a organizării politice prin cristalizarea instituțiilor specifice autorității statale la nivelul acelor formațiuni de țări, voievodate etc., angajate într-un continuu proces de extindere teritorială, de unificare politică.

Ultimul val de populații migratoare în teritoriile de la nordul Dunării aduce mari prejudicii dezvoltării economice românești, temporizînd-o, fără a împiedica însă maturizarea societății românești sub aspectele ei

economice, social și politic. Astfel, mijlocul secolului XIV a marcat o etapă însemnată pe linia perfecționării organizării interne, a maturizării structurii social-economice a statului feudal. Aceasta a permis desfășurarea luptei poporului nostru pentru dobîndirea independenței de stat a Moldovei și Țării Românești.

În aceste condiții și ale unei sensibile creșteri demografice se dezvoltă ramurile fundamentale ale agriculturii, se îmbunătățește tehnica agricolă, crește astfel gradul de umanizare al peisajului geografic, la orașe populația neagră devine tot mai dependentă de produsele agropastorale desfăcute la tîrguri și piețe orășenești.

Secolele XIV—XVI au reprezentat avîntul valorificării bogățiilor miniere ale subsolului României, o marcantă dezvoltare a meșteșugurilor în unele orașe transilvănene, existînd în acea epocă peste 20 de ramuri artizanale (Șt. Pascu, 1954). Se intensifică, totodată, schimburile comerciale dintre cele trei provincii românești, îndeosebi prin intermediul Brașovului, Sibului și Bistriței, care beneficiau de privilegiile comerciale și de poziții geografice favorabile acestui scop. În același timp, legăturile comerciale cu Dobrogea erau asigurate mai ales prin vadurile de la Dunărea de Jos, Silistra, Hirșova, Brăila, Măcin.

Comerțul extern era servit prin marile drumuri de negoț care legau apusul și centrul Europei de sud-estul continentului și de Marea Neagră, fapt care a făcut să crească rolul țărilor române în circuitul economic internațional, mai ales pentru zonele centrale și sud-estice ale Europei.

Dezvoltarea economiei țărilor române era însă adesea tulburată de invazii și războaie tătărăști și turcești, care se soldau totdeauna cu grave pierderi și distrugerii materiale. La sfîrșitul secolului XVI, se institua asupra țărilor române dominația otomană, care a frînat mersul ascendent al societății românești. Țările române formau însă entități separate, privilegiate, cu autonomie administrativă, păstrîndu-și frontierele tradiționale. Începînd din primii ani ai secolului XVIII, asupra Transilvaniei a fost instituită dominația habsburgică, iar în 1718 aceasta s-a extins și asupra Banatului și Olteniei. Consecințele acestor stări de lucruri din țările române a fost temporizarea sensibilă a dezvoltării lor economice, stînjenirea

comerțului lor, ruinarea accentuată a micilor producători etc.

Așa se face că, în timp ce țări din centrul și vestul Europei trecuseră deja într-o nouă orinduire social-economică, cea capitalistă, în țările române persistă încă orinduirea feudală. Abia în a doua jumătate a secolului XVIII și în prima jumătate a secolului următor, în țările române are loc destrămarea orinduirii feudale și apariția relațiilor capitaliste, mai ales pe plan economic și cu preponderență în industrie. În primul rând industria extractivă din Transilvania, sub impulsul intereselor stăpînirii austro-ungare, pășește pe drumul dezvoltării capitaliste, prin introducerea unor mijloace perfecționate, a unei tehnologii moderne în extracția bogățiilor minerale, dar și prin estingherea acestei activități în profil teritorial.

Dezvoltarea societății românești continua însă să fie frînată datorită atît menținerii unor puternice relații feudale, cît și dominației și asupririi străine. În același timp, masele muncitoare, purtătoare ale progresului economic, și burghezia română, care începuse să se afirme ca o importantă forță socială și politică, acționau tot mai puternic pentru independență și dezvoltare economică. Contradicțiile dintre forțele progresului social-economic și opoziția fățișă a puterilor străine, manifestată pregnant în momentele revoluționare de la 1821 și 1848; au cunoscut noi dimensiuni după unirea Moldovei cu Muntenia în 1859. În noile condiții, dominația otomană nu mai putea fi tolerată, ea fiind îndepărtată în urma războiului din 1877—1878.

Războiul de independență a găsit toate regiunile locuite de români în plină frămîntare economică, socială și politică. Transformările agrare de la mijlocul secolului XIX aboliseră iobăgia și deschiseseră posibilități dezvoltării forțelor de producție și relațiilor capitaliste, concomitent cu intrarea în circuitul valorificării agricole a noi terenuri, mai ales din zonele de stepă. S-au lărgit producția și schimbul de mărfuri, au început să capete extindere căile ferate, s-a dezvoltat minieritul, au început să se ridice cu vigoare crescîndă cerințele dezvoltării unei industrii proprii, se dezvoltă comerțul, inclusiv cel naval prin portul Constanța și prin porturile din sectorul maritim al Dunării. Începea să se formeze noua categorie de muncitori salariați — proletariatul industrial de fabrică. Domanția imperiilor vecine

asupra diferitelor regiuni românești, pătrunderea capitalurilor străine în economie, lipsa unității și independenței statale făceau însă din teritoriile românești un teren mînos de îmbogățire pentru burghezia străină. Dar și rămășițele feudale, care se mențineau puternic în agricultură, frînau și ele acumularea internă de capital, dezvoltarea pieței interne, a industriei moderne în țară. Opunîndu-se concepției retrograde potrivit căreia România era predestinată a rămîne o țară eminentamente agricolă, numeroși intelectuali patrioți au militat pentru dezvoltarea industriei naționale, poziții similare fiind luate și de geografi de frunte ai țării. Datorită locului pe care îl ocupa în sistemul producției, clasa muncitoare s-a plasat, încă de la începuturile existenței sale, pe pozițiile dezvoltării industriei naționale.

Dezvoltarea economico-industrială și social-politică a României necesita, drept condiții fundamentale, cucerirea independenței tinărului stat român și făurirea statului național unitar român în 1918. Războiul din 1877—1878 a adus neatîrnarea României și, odată cu aceasta, a creat o premisă de cea mai mare însemnătate pentru mobilizarea forțelor creatoare ale întregului popor în vederea făuririi unității naționale statale.

Prin cucerirea independenței, statul român și-a asigurat dreptul de a încheia ne-stinjenit acorduri și tratate comerciale cu alte țări, de a instituționaliza sistemul bănesc național, de a extinde căile ferate etc.

Sub influența curentului industrialist, au fost adoptate legi pentru încurajarea dezvoltării industriei zahărului (1882), industriei hîrtiei (între 1881 și 1884), fabricării de țesături, sfoară, saci (1884) sau pentru scutirea tăbăcărilor de vamă la importul de tananți (1885) etc. (N. N. Constantinescu, 1976).

Introducerea mașinilor a început în industria alimentară, cel mai rapid progresînd morăritul, apoi în industria textilă, respectiv în industria linii (1842—1843), și în industria lemnului (primul ferăstrău mecanic a fost folosit în 1880). Începutul revoluției industriale în siderurgie are loc după 1840, la Reșița, iar în metalurgia prelucrătoare, primele laminoare acționate cu abur s-au introdus tot la Reșița, în 1846. Industria petrolieră folosește primele sonde mecanice în 1861, la Mosoarele (lîngă Tîrgu Ocna),

iar prima rafinărie a fost construită în 1857 la Ploiești (aceasta a fost a treia din lume).

Dezvoltarea generală a capitalismului a fost marcată de crearea unei baze tehnice noi și în transporturi și comunicații. În partea de sud a țării, prima cale ferată a intrat în funcțiune în 1860 pe linia Cernavodă — Constanța, iar în 1869 pe linia București — Giurgiu. În Banat, prima linie ferată a fost între Oravița și Baziaș (1844—1846, cu îmbunătățiri ulterioare până în 1854). În 1900, în ținuturile românești, lungimea totală a căilor ferate era de circa 7 200 km.

Datorită limitelor în care s-a înfăptuit revoluția industrială, la începutul secolului XX, ramura precumpănitoare în producția materială a țărilor românești rămăsese tot agricultura. Cu toată concurența fabricilor care a condus la eliminarea atelierelor meșteșugărești și la decăderea industriei casnice, la începutul acestui secol mai existau încă numeroase manufacturi, mici ateliere capitaliste și meșteșugărești și o destul de răspândită industrie casnică. Nivelul încă scăzut al industriei era caracterizat și prin faptul că forța motrice la 1 000 de locuitori era de 10—15 ori mai mică decât în Marea Britanie și de 5—8 ori mai mică decât în Franța.

Pășind pe calea dezvoltării capitaliste mai accentuate în perioada trecerii capitalismului occidental în stadiul monopolist, capitalul străin a pătruns adânc în viața economică românească, în industrie, în domeniile bancar, financiar, comercial, în transporturi și comunicații etc. Drept urmare, la mijlocul deceniului al doilea al secolului XX, din întregul capital al societăților industriale făcând parte din marea industrie a vechiului regat, 80,2% aparținea monopolurilor străine, care scoteau din țară profituri uriașe. În Transilvania, 56% din industria energetică, 87% din industria chimică, 95% din industria hârtiei etc. aparținea capitalului străin. Deci, odată cu dezvoltarea economiei moderne, din a doua jumătate a secolului XIX, „în economia românească are loc o pătrundere rapidă a capitalului străin, a monopolurilor internaționale. Drept urmare, la sfârșitul secolului al XIX-lea, în principalele ramuri industriale puterile imperialiste dețin cea mai mare parte a capitalului, transformând România într-o țată dependentă” (*Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste* ..., 1975, p. 34).

Cel mai mare capital străin era investit în industria petrolului (379,4 milioane lei), apoi în sectorul lemn și forestier (45,0 milioane lei), în industria zahărului (34,5 milioane lei), în sectorul gaz, electricitate, apă (21,9 milioane lei). Cele mai mari ponderi reveneau capitalului străin din totalul capitalului ramurii în sectorul gaz, electricitate, apă (95,5%), în petrol (94,0%), zahăr (94,0%), metalurgie (74,0%), industria chimică (72,3%) etc.

O analiză a structurii după țara de origine a capitalului străin din industria românească arată că ponderea cea mai mare o deținea capitalul anglo-olandez (38,3%), urmat de cel german și austro-ungar (36,6%), francez și belgian (18,6%), american (4,8%) și italian (1,4%).

Urmărind profituri cât mai ridicate, monopolurile internaționale au orientat dezvoltarea industriei în mod unilateral, au menținut rămânerea în urmă a României față de țările avansate economic, generând totodată puternice deosebiri în răspîndirea geografică a industriei și, în general, în dezvoltarea regiunilor, județelor și localităților patriei. România era de fapt o țară capitalistă preponderent agrară, cu o dezvoltare slabă a forțelor de producție, aflată în stadiul liberei concurențe.

Deși introducerea mașinilor a avut loc în toate ramurile, aceasta s-a produs inegal și disproporționat. Sectorul cel mai avansat în această privință l-au reprezentat mijloacele de transport și comunicațiile.

Un progres calitativ s-a făcut în domeniul extracției și prelucrării industriale, mai ales pentru petrol, cărbune, sare, piatră de construcții. Același progres se înregistra și în industria prelucrătoare. În 1880, majoritatea producției industriale de prelucrare era furnizată de mica producție de mărfuri a atelierelor și de manufacturi. În 1915, însă, industria prelucrătoare mecanizată reprezenta forța principală și determinantă în producția industrială de mărfuri a țării. După unele estimări, în anul respectiv s-au investit în industrie circa 1 miliard lei, din care peste 900 milioane lei în industria mecanizată, ponderea cea mai mare revenind celei petroliere (peste 350 milioane lei) (N. Arcadian, 1936).

În ceea ce privește structura producției agricole, aceasta era în principal cerealică (79%), valoarea medie a producției la hectar fiind de 189 lei la cereale și

504 lei la plante industriale, ceea ce, în raport cu țările cu agricultură dezvoltată, dovedea o slabă eficiență.

Reforma agrară din 1864 a contribuit decisiv la impulsivizarea pătrunderii și extinderii relațiilor capitaliste în agricultură. Menită să rezolve o situație deosebit de critică — pe măsură ce sistemul feudal practicat și după 1821 își dovedea neputința de a se acomoda noilor condiții de pe piața internă și cea externă —, această reformă nu a reușit să rezolve problema agrară în România, perpetuând, în același timp, prin prevederile ei limitate și incomplete, menținerea marii proprietăți funciare, un sistem de relații reprezentând rămășițele celor agra-re de tip feudal. În același timp se fac resimțite și procese tipice noului mod de producție, cel capitalist, cum ar fi diferențierea țărănimii, transformarea marii proprietăți funciare într-o exploatare capitalistă și accentuarea caracterului comercial, lucrativ al agriculturii.

Țărănimea, care beneficiase în parte de improprietățile din 1864, deținea suprafețe de pământ insuficiente pentru nevoile sale, iar pentru a-și completa cele necesare vieții zilnice, precum și pentru a face față multiplelor obligații bănești ce le avea către stat sau particulari, era nevoită să arendeze pământ de la moșieri sau marii arendași în condiții din ce în ce mai grele. Învoielile agricole stabilite cu acest prilej între țărani și proprietari sau marii arendași defavorizau net pe țărani, contribuind substanțial la înăsprirea exploatării lor.

Ridicarea la luptă a țărănimii din 1907, înfrântă brutal și sîngeros de autoritățile burghezo-moșierești, este tocmai expresia gravei situații în care se afla țărănimea.

În preajma primului război mondial, agricultura, principalul sector economic al țării, pe care se baza, de fapt, întreaga avuție a țării, continuă să rămână înapoiată, cu un caracter extensiv. Cu toate eforturile făcute pentru modernizarea ei, pentru dotarea cu utilaj agricol modern, rezultatele concrete erau departe de a-i schimba această caracteristică. Agricultură se baza, de asemenea, în cea mai mare parte, pe utilajul agricol țărănesc, pe forța de muncă a țăranelor dij-maș, ceea ce nu putea să constituie un factor de creștere a productivității agricole. De asemenea, problema agrară, cu toate măsurile luate după 1907, a rămas nerezolvată.

4.2.2. Economia în perioada interbelică

Primul război mondial a însemnat pentru România o încercare deosebit de gravă, mai ales că economia sa nu era în stare să susțină efortul implicat de un război de asemenea proporții. Participarea sa la război, după doi ani de neutralitate, a fost determinată în mod decisiv de necesitatea istorică de a-și realiza unitatea națională deplină.

Dar războiul a adus țării și mari distrugerii materiale, care se ridicau la aproape 37 miliarde lei. A fost necesar un efort deosebit pentru refacerea economiei țării, care s-a prelungit pînă în 1924.

La începutul anului 1924 se realizează, pe ansamblul economiei, atingerea nivelului antebelic. Din acest an pînă în anul 1929, economia României cunoaște o dezvoltare rapidă, mai ales sub raport industrial. Apar ramuri și întreprinderi noi, cum ar fi cele legate de metalurgie și construcțiile de mașini, cu toate că sub aspect teritorial se manifestă o concentrare excesivă a forțelor de producție în anumite părți ale țării, existînd puternice decalaje în dezvoltarea județelor și localităților.

Realizarea stabilizării după o lungă perioadă de inflație postbelică crea premisele unei baze economice solide, deși ea s-a făcut prin recurgerea la un împrumut masiv (100 milioane dolari) din străinătate. Dar în anul 1929 (deși primele semne apăruseră în agricultura românească încă din a doua jumătate a anului 1928) izbucnește marea criză economică care duce la deteriorarea foarte gravă a importurilor și structurilor economice mondiale sau naționale.

În România, efectele crizei au fost grave, mai ales sub raportul înrăutățirii situației țărănimii și a maselor populare în general. Statul român, ale cărui venituri erau obținute în special din exportul de cereale și petrol, este nevoit să facă față unei situații noi pe piața externă: scăderea cu procente foarte mari a prețurilor la aceste produse naturale. Pentru a-și acoperi totuși cheltuielile necesare, în primul rînd datorita publică externă, este nevoit să forțeze exportul de petrol și cereale.

Producția industrială se reduce puternic, cele mai mari scăderi aparținînd industriei metalurgice. Efecte mai puțin grave a avut criza asupra ramurilor cu un grad de carte-

lare mai înalt. Industria petrolului este singura ramură care nu a fost afectată de criză; din contră, producția sa crește continuu ajungând să depășească, spre sfârșitul crizei, 7 milioane tone, datorită aproape în exclusivitate exploatărilor concentrate în Valea Prahovei. Explicația constă și în interesul statului român de a obține, printr-un export forțat de petrol, venituri cât mai mari, dar și în faptul că societățile petrolifere cu capital străin au intensificat extracția petrolului românesc pentru a acoperi reducerea sau sistarea producției petrolifere din alte regiuni ale lumii.

Ieșirea din criză, realizată în general pe seama maselor populare, iar în industrie și pe calea modernizării mijloacelor fixe, ceea ce permitea o productivitate a muncii mai mare și deci costuri de producție mai mici, a fost urmată de o perioadă scurtă de stagnare, pentru ca apoi, din a doua jumătate a anului 1934 și pînă în 1938, să se ajungă la un ritm de dezvoltare destul de rapid.

Această situație se referă îndeosebi la industrie, care, într-adevăr, se menține la un ritm înalt de creștere și aceasta atît datorită conjuncturii generale de după crizele economice, cît și măsurilor de încurajare a industriei românești. În același timp însă, evoluția situației internaționale, premergătoare celui de-al doilea război mondial, crea pericole grave pentru pacea lumii. De aceea, România înțelegea să-și intensifice acțiunile și pe plan economic menite a contribui la întărirea capacității sale de apărare, astfel că atenția statului s-a îndreptat spre ramuri direct legate de acest scop. Ca urmare, industriile metalurgică, textilă, chimică, pielăriei cunosc o ascensiune apreciabilă. Întreprinderi metalurgice, ca Reșița, Malaxa erau printre cele mai moderne întreprinderi de acest fel din Europa. În general însă nivelul tehnic al industriei românești era relativ redus. Tot în acești ani se accentuează procesul de concentrare a capitalurilor, creîndu-se unele forme monopoliste în adevăratul sens al noțiunii.

În schimb, agricultura continuă să nu se schimbe după criză, elemente caracteristice crizei continuînd să persiste pînă în 1940. Nivelul său de dotare tehnică este mult redus, astfel că deși se realizează unele progrese sub raportul investițiilor, a creditelor acordate, productivitatea sa era scăzută,

iar situația materială a maselor de țărani, precară.

Anul 1938 reprezintă anul de vîrf al dezvoltării capitaliste a economiei României (tabelul nr. 4.1).

Tabelul nr. 4.1

Ponderea principalelor ramuri ale economiei în produsul social și venitul național în 1938*

Ramuri ale economiei	Ponderea	
	în produsul social (%)	în venitul național (%)
Industrie	39,0	30,8
Construcții	5,4	4,4
Agricultură	30,1	38,1
Transporturi și telecomunicații	6,4	6,5

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1982*, DCS, p. 44—45.

Așadar, în 1938 s-a ajuns ca industria, construcțiile, transporturile și telecomunicațiile, luate împreună, să depășească, ca pondere, agricultura atît în produsul social total, cît și în venitul național. Mai mult chiar, industria, luată singură, ocupa o pondere superioară agriculturii în produsul social. Progresul față de începutul secolului este evident, cu toate greutățile întâmpinate de război și criza economică.

Cu toate acestea, România rămăsese, în 1938, tot o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o forță economică relativ slabă în diviziunea internațională a muncii.

Industria era rămasă în urmă, situație care se reflecta și în existența unor puternice disparități în dezvoltarea ei în profil teritorial. Așa, de exemplu, în 1938 orașul București, zonele Ploiești — Valea Prahovei, Brașov, Cluj, Hunedoara și Banat concentrău 70% din producția industrială a țării și 72% din forța motrice instalată în industrie, în timp ce întreprinderile industriale din Moldova, Oltenia și Dobrogea, regiuni geografice care cuprindeau 38% din populația României, nu furnizau decît 12% din producția industrială (I. Popovici, Maria Mihail, 1980).

România era o sursă de materii prime și piață de desfacere pentru țările capitaliste cu economie dezvoltată. În ajunul celui

de-al doilea război mondial, peste 60% din economia țării era în mîna trusturilor și monopolurilor imperialiste, din care cauză România rămăsese o țară agrară cu o industrie slab dezvoltată. Pierderile din vremea celui de-al doilea război mondial au agravat starea precară a economiei românești, precum și jefuirea bogățiilor țării de către Germania hitleristă.

4.3. Dinamica și modernizarea structurii economiei socialiste

Lichidarea treptată a puternicelor deosebiri teritoriale în dezvoltarea forțelor de producție, realizarea unei repartizări raționale a industriei pe întreg teritoriul, dezvoltarea armonioasă și multilaterală a tuturor ramurilor de activitate și a tuturor județelor țării au fost înscrise după victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antimperialistă, printre obiectivele prioritare ale programului de făurire a noii societăți.

Așa cum se precizează în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, între 23 August 1944 și sfîrșitul anului 1947, s-a desfășurat etapa *înfăptuirii revoluției populare democratice*, avînd loc acum instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor, trecerea poporului nostru pe calea făuririi libere a viitorului său. Proclamarea republicii la 30 Decembrie 1947, cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimia muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii și instaurarea regimului de democrație populară, marchează *trecerea la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste*. Naționalizarea industriei, băncilor, transportului și comerțului (11 iunie 1948) a dus la lichidarea proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție, la crearea în economie a proprietății socialiste în România. În anul 1949 s-a trecut la organizarea sectorului de stat în agricultură și la cooperativizarea agriculturii, acest din urmă proces fiind încheiat în linii generale în anul 1962.

Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție a permis statului democratic-popular să pună bazele *dezvoltării planificate a economiei naționale*, în cadrul căreia indus-

trializarea socialistă s-a constituit într-o componentă esențială. Primul plan cincinal, 1951—1955, a concretizat pentru întâia oară, într-o concepție unitară, obiectivele fundamentale ale politicii partidului de dezvoltare economico-socială a țării și de îmbunătățire a modului de trai al maselor populare. În cursul cincinalului 1961—1965 s-a realizat *economia socialistă unitară*, pentru ca cincinalul 1966—1970 să aibă rolul de a *consolida construcția socialistă*, baza tehnico-materială a noii societăți; au fost pregătite astfel condițiile trecerii la *înfăptuirea programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism*. Rezultatele remarcabile obținute în cincinalul 1976—1980, prima etapă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, ca dealtfel în întreg deceniul 1971—1980, cînd numai producția industrială a țării a crescut de aproape trei ori, au ridicat România pe o nouă treaptă de civilizație (Nicolae Ceaușescu, 1980 a).

Linia ascendentă pe care s-a înscris evoluția țării de la începutul perioadei dezvoltării pe bază de planuri cincinale a economiei naționale a făcut ca România să se transforme „...într-o perioadă istorică scurtă, dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înapoiată, într-un stat industrial-agrar, cu o industrie modernă în continuă dezvoltare și cu o agricultură socialistă în plin proces de modernizare, cu un nivel de civilizație materială și spirituală tot mai ridicat” (Nicolae Ceaușescu, 1979 b, p. 11—12).

Caracterul planificat al dezvoltării economiei naționale oferă posibilitatea unei viziuni clare asupra perspectivei acestei dezvoltări, programată în mod științific. În România socialistă, elaborarea prezentă a dezvoltării în perspectivă a devenit o componentă organică a existenței și dezvoltării. Sîntem beneficiarii unui program de perspectivă îndelungată, deschis progresului economic și social, care dirijează mersul accelerat al României spre o societate socialistă multilateral dezvoltată.

Pornind de la aprecierea realistă a stadiului de țară socialistă în curs de dezvoltare, în care se află România, planurile cincinale 1981—1985 și 1985—1990, în care pe primul plan trece creșterea producției de materii prime, îndeosebi de cărbune și petrol, de alte surse energetice, precum și dezvoltarea mai

puternică a producției agricole, sînt menite să asigure trecerea patriei noastre la un stadiu superior, de țară mediu dezvoltată, la mijlocul deceniului actual, iar apoi la încadrarea în rîndul țărilor dezvoltate economice (Nicolae Ceaușescu, 1980).

În concepția Partidului Comunist Român, o economie modernă — ca principală condiție și parte integrantă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate — reprezintă un complex național armonios care îmbină în mod rațional, într-o structură echilibrată, industria, agricultura, construcțiile, transporturile, serviciile, cercetarea științifică, sistemul de pregătire, perfecționare și antrenare în viața economică și socială a forței de muncă, domenii a căror dezvoltare asigură folosirea cu maximă eficiență a resurselor de muncă ale țării. Analizînd structura populației ocupate, pe ramuri ale economiei naționale, în perioada 1950—1980, se constată, pe lîngă ponderea importantă deținută de industrie și agricultură — ramurile de bază ale economiei —, scăderea ponderii sferei producției materiale, datorită în exclusivitate scăderii ponderii populației ocupate în agricultura țării, însoțită de creșterea corespunzătoare a populației ocupate în sfera celorlalte ramuri.

În același context trebuie relevate și dezvoltarea accelerată a economiei naționale și modernizarea structurii ei, de dimensiunile cantitative și calitative ale creșterii economice depinzînd, într-o foarte mare măsură, progresul general al întregii societăți.

Dinamismul economiei socialiste românești se manifestă la nivelul indicatorilor mai importanți. Așa, de exemplu, în ultimele decenii, România s-a înscris constant între țările lumii cu cea mai rapidă rată anuală de creștere a industriei (11,2% în perioada 1971—1980 la producția globală), iar în privința agriculturii ritmul mediu anual de creștere al producției agricole (5,1% în intervalul 1971—1980) a depășit ritmul de creștere industrială al multor țări în curs de dezvoltare. Concomitent, a crescut continuu volumul investițiilor (de la 314 miliarde lei în cincinalul 1966—1970 la 555 miliarde lei în 1971—1975, pentru ca în cincinalul 1976—1980 să fie de 932,3 miliarde lei), aceste mijloace financiare fiind îndreptate, în primul rînd, spre creșterea fondurilor productive. Ca urmare, se înregistrează o creștere continuă a produsului social și a veni-

tului național (fiecare cu o creștere în 1980 de circa 1,4 ori față de 1975), condiție fundamentală pentru sporirea veniturilor reale ale populației, alături de sporirea productivității muncii sociale. Ritmul mediu anual de creștere a venitului național în perioada 1976—1980 a fost în România de 7,2% față de 1,4% în Polonia, 6,0% în Bulgaria, 3,4% în Ungaria, 4,1% în R. D. Germană, 5,6% în Iugoslavia, 4,2% în U.R.S.S., 3,7% în Cehoslovacia; în același interval de timp ritmul mediu anual de creștere a produsului intern brut a fost de 3,5% în Austria, 3,0% în Canada, 3,4% în Franța, 2,5% în Spania, 3,5% în R. F. Germania, 3,5% în S.U.A., 3,0% în Finlanda, 2,5% în Danemarca, 1,2% în Suedia¹.

Creșterea economică realizată în domeniile dezvoltării planificate a creat un suport temeinic pentru programul actual, caracteristica dominantă a economiei românești în cincinalul 1976—1980 și în prezent constituind-o trecerea de la dezvoltarea extensivă la dezvoltarea intensivă, accentuarea laturilor calitative, creșterea eficienței în toate domeniile de activitate. În actualul cincinal (1981—1985) se acționează mai ales în direcția asigurării unei baze trainice pentru dezvoltarea economico-socială și pentru a pune capăt dependenței exagerate față de străinătate — așa cum s-a subliniat în ședința comună de lucru din 9 februarie 1982 a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economico-Sociale. Se acționează, în continuare, pentru realizarea unui echilibru stabil pe ansamblu, în profil de ramură și teritorial, pentru creșterea calității participării României la diviziunea internațională a muncii, pentru menținerea excedentului balanței comerciale și a echilibrului balanței de plăți.

Modernizarea economiei naționale se referă, printre altele, la schimbarea structurii ei, în sensul creșterii participării industriei la crearea venitului național și a produsului social (tabelul nr. 4.2), la amplasarea rațională și echilibrată a forțelor de producție pe teritoriul țării, la accentuarea procesului de

¹ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1982, DCS, p. 338.

urbanizare și sistematizare a localităților, la dezvoltarea activității prestatoare de servicii.

Tabelul nr. 4.2

Ponderea principalelor ramuri în produsul social și venitul național (%)

Anii	Industrie	Construcții	Agricultură	Transporturi și telecomunicații
<i>Produsul social</i>				
1938*	39,0	5,4	30,1	6,4
1960*	52,4	9,7	24,5	3,5
1980*	62,8	9,8	13,3	5,2
1982**	62,2	8,4	15,9	4,9
<i>Venitul național</i>				
1938*	30,8	4,4	38,1	6,5
1960*	44,1	9,0	33,0	3,8
1980*	58,6	8,8	14,1	7,0
1982**	55,7	7,4	19,7	6,4

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1980, DCS, p. 48.

** După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 44-45.

Mutațiile calitative survenite în economia națională sînt reflectate deopotrivă în profil teritorial, la nivelul fiecărui județ în parte.

Dezvoltarea echilibrată a județelor patriei constituie astfel o reflectare directă a dinamismului și modernizării economiei socialiste românești. În acest sens, ridicarea nivelului de industrializare a județelor mai puțin dezvoltate constituie un component major al omogenizării dezvoltării economiei naționale în profil teritorial și al modernizării structurilor economice județene. Tot atât de semnificativ este și faptul că dezvoltarea industriei ca ramură conducătoare la nivelul fiecărui județ al țării determină progresul celorlalte ramuri de activitate, creșterea industrială constituind generatorul fundamental al complexității și progresului social-economic. Între altele, asigurarea preponderenței producției industriale la nivelul fiecărui județ încă de la sfîrșitul cincinalului 1971-1975 a contribuit la realizarea unei adevărate economii industrial-agrară a țării, atât pe verticală, cît și pe orizontală.

Creșterea dinamică și modernizarea structurii economiei în profil național și teritorial se reflectă în ridicarea calității vieții, în mo-

dicările pozitive din structura populației ocupate prin creșterea numărului de personal muncitor la 1 000 de locuitori în toate județele, dar mai ales în cele mai puțin dezvoltate (în 1982 numărul personalului muncitor la 1 000 locuitori depășea 300 în 24 județe, față de numai 13 județe în 1975), în creșterea gradului de urbanizare, în realizarea unui nivel superior de egalizare treptată și omogenizare a dezvoltării economico-sociale a tuturor județelor țării. Totodată, creșterea economică urmărește obținerea treptată a unor sporuri anuale în sumă absolută de producție la principalele produse industriale și agricole, ca și de venit național (calculate pe locuitor), apropiate de cele obținute în multe din țările avansate economic, urmărindu-se trecerea de la reducerea relativă la reducerea absolută a decalajelor, premisă obligatorie pentru intrarea României în rîndul țărilor socialiste cu nivel mediu de dezvoltare economică, iar ulterior în cel al țărilor dezvoltate.

4.4. Dezvoltarea economico-socială a României în perioada 1980-1990 și în perspectiva anului 2000

Documentele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român și ale Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1982, ca și alte documente de partid și de stat prevăd direcțiile și prioritățile dezvoltării în profil teritorial a României, concretizate în: progresul echilibrat și continuu al economiei naționale, continuarea fermă a politicii de amplasare rațională în teritoriu a forțelor de producție, sporirea eficienței economice și amplificarea bogăției naționale.

Realizarea progresului echilibrat și continuu al economiei naționale în etapa actuală vizează, în lumina experienței și practicii socialismului din țara noastră, atît continuarea și amplificarea unor orientări mai vechi, cît și unele priorități noi, trecerea de la dezvoltarea extensivă la cea intensivă.

Astfel, industria continuă să fie un factor hotărîtor în făurirea unei economii eficiente, canalizîndu-se, îndeosebi, pe lărgirea continuă a bazei energetice și de materii prime, pe dezvoltarea intensivă a ramurilor industriale prelucrătoare de înaltă tehnicitate, pe

dezvoltarea în ritmuri sporite a industriei mici.

Pentru creșterea producției de materii prime și a surselor energetice sînt prevăzute cîteva sarcini speciale : continuarea extracției de minereuri de fier în exploatările existente, inclusiv a zăcămintelor cu conținuturi reduse de metal (de exemplu, Palazu Mare); sporirea accentuată a extracției de minereuri cuprifere, îndeosebi în exploatările de la Roșia-Poieni, Moldova Nouă, Valea Morii (zăcămintele sărace urmează să asigure aproape 50 % din producția de cupru în concentrate); elaborarea tehnologiilor de valorificare economică a resurselor nebauxitice (argile, sienite etc.); valorificarea industrială a sărurilor de potasiu și a aluminelor titanifere, dezvoltarea accentuată a producției de sulf; recuperarea și refolosirea tuturor materialelor rezultate din procesul de producție și de consum; descoperirea de noi rezerve exploatabile de țiței, gaze naturale, cărbuni și minereuri; accentuarea valorificării combustibililor solizi (lignitul și șisturile bituminoase) etc.

Explorarea efectuată în toate regiunile țării, pe baza programului special de cercetare geologică, în vederea descoperirii de noi zăcămintele de cărbuni, țiței, gaze, substanțe radioactive, precum și intensificarea preocupării pentru utilizarea energiei apei, Soarelui, vîntului, apelor termale, biomasei, (pentru asigurarea reducerii ponderii hidrocarburilor în consumul energetic) vor face ca România să devină, în deceniul actual, o țară independentă din punct de vedere al combustibilului și energiei. În balanța energetică viitoare, energia nucleară va cunoaște următoarele puteri instalate : 660 MW în 1985, 3960 MW în 1990, 10 000 MW în anul 2000.

Programul de industrializare a tuturor județelor impune totodată un ritm intens și o dezvoltare direcționată și pentru ramurile prelucrătoare.

În industria metalurgică, de pildă, se îmbunătățește structura sortimentală a producției de metal prin elaborarea de noi mărci de oțel cu caracteristici fizico-economice superioare, crește ponderea produselor cu grad înalt de prelucrare etc.

Industria construcțiilor de mașini este astfel dimensionată încît să asigure acoperirea

în bune condiții a necesităților interne de mașini și utilaje, concomitent cu majorarea exportului produselor acestei ramuri și satisfacerea cerințelor populației de bunuri materiale, electrotehnice și electronice.

Industria chimică își sporește gradul de chimizare prin valorificarea complexă a resurselor de țiței și gaze, realizînd sortimente superioare de cauciucuri sintetice, fire, fibre și piele sintetice cu proprietăți fizico-mecanice cît mai apropiate de produsele naturale; de asemenea, își dezvoltă și diversifică produsele de sinteză fină și de mic tonaj etc.

În industria lemnului și materialelor de construcții crește producția de mobilă adaptată la condițiile actuale ale construcțiilor de locuințe, se lărgeste utilizarea deșeurilor în procesele de industrializare a lemnului și în industria celulozei și hîrtiei; producția de ciment se realizează tot mai mult prin procedeul uscat, mai economic din punct de vedere energetic și se folosește pe scară mai largă zgurile metalurgice, cenușile de termocentrale, calcarele, tufurile vulcanice și alte materiale locale etc.

Dezvoltarea industriei ușoare românești urmărește asigurarea necesităților de consum ale populației, în condițiile diversificării sortimentelor, a calității produselor și a folosirii superioare a resurselor de materii prime naturale și sintetice din țară.

În industria alimentară se intensifică valorificarea superioară a resurselor agricole vegetale și animale, pentru asigurarea satisfacerii nevoilor populației în produse diversificate de carne, lapte, conserve de fructe și legume, în condițiile unei alimentații raționale.

Pe aceste căi, producția industrială crește în continuare, în această perioadă, chiar dacă în ritmuri mai reduse ca urmare a accentuării crizei economice mondiale, sporuri mai mari realizîndu-se în județele cu o producție pe locuitor mai mică și care dispun de resurse de forță de muncă, cum ar fi : Ialomița, Botoșani, Suceava, Vrancea, Vilcea, Teleorman, Maramureș.

Se acordă, totodată, o atenție deosebită dezvoltării industriei mici (inclusiv cea artizanală), pe baza folosirii unor resurse locale de materii prime, cum sînt : piatra de carieră

și de riu, argilele, deșeurile de marmură, tufurile vulcanice, răchita, papura, paie, sorgul, foile de porumb și alte produse secundare din agricultură, unele materiale recuperabile etc., ca și pe baza extinderii activității de cooperare în producție cu întreprinderile din industria de subordonare republicană.

Avându-se în vedere rolul de bază al agriculturii în progresul economico-social general al societății noastre, s-a trecut la realizarea unei noi revoluții agrare în ce privește producția, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficiența economică, activitatea socială generală din satele noastre, în vederea sporirii producției vegetale și animale, a satisfacerii cerințelor științifice fundamentale ale consumului populației, acoperirii necesarului de materii prime pentru industrie și creării de disponibilități pentru export. Acestea au impus utilizarea deplină a întregului fond funciar, alocarea unui volum de investiții mai mare, creșterea gradului de mecanizare a lucrărilor agricole și a zootehniei, extinderea suprafeței amenajate pentru irigații, asigurarea unor cantități sporite de îngrășăminte chimice, la nivelul statelor cu agricultură avansată, precum și a substanțelor chimice pentru combaterea dăunătorilor etc. Crește, totodată, producția animală, mai ales în județele cu condiții favorabile (Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin, Cluj, Dimbovița, Harghita, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Neamț, Sibiu, Suceava).

Aplicarea programelor de îmbunătățiri funciare, de mecanizare și chimizare, generalizarea celor mai noi cuceriri ale agrotehniei și zootehniei moderne creează condiții pentru sporirea în continuare a producției globale agricole, asigurându-se, totodată, o mai bună echilibrare teritorială a dezvoltării acestei ramuri în județele Argeș, Bacău, Brașov, Cluj, Gorj, Hunedoara, Iași, Maramureș, Neamț, Prahova, Sibiu, Vilcea.

De fapt, în repartizarea teritorială a întregii producții agricole se urmărește mobilizarea întregului potențial de producție al fiecărei zone geografice.

În aceeași sferă de preocupări (stabilirea de sarcini și măsuri concrete, tendințe în evoluție, parametrii scontati ca optimați) se înscrie și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a transporturilor și telecomunicațiilor și a relațiilor comerciale, urmărindu-se, în special,

îmbunătățirea stării tehnice a căilor de comunicație și asigurarea unor condiții propice pentru deplasarea locuitorilor și mărfurilor, pentru valorificarea potențialului economic al județelor cu cheltuieli de circulație cât mai reduse. Creșterea volumului comerțului exterior este însoțită de amplificarea relațiilor comerciale și de cooperare cu țările socialiste, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Realizarea obiectivelor stabilite pentru dezvoltarea economico-socială viitoare a țării se efectuează în deplină concordanță cu continuarea fermă a politicii de amplasare geografică rațională a forțelor de producție.

În acest context se înscrie, printre altele, repartizarea mai judicioasă în teritoriu a volumului de investiții, asigurându-se creșterea potențialului economic al zonelor, județelor și localităților cu un nivel mai redus de dezvoltare. Astfel, sporuri mai accentuate de investiții sînt prevăzute în etapa actuală în județele Alba, Botoșani, Buzău, Ialomița, Maramureș, Mehedinți, Satu Mare, Suceava, Teleorman, Vashui, Vilcea. De asemenea, în realizarea programului de investiții se acordă o atenție deosebită amplasării de capacități productive mai mici care să asigure stabilitatea forței de muncă și creșterea diversității sortimentelor. Totodată, se pune accent pe reutilizarea și modernizarea capacităților existente din orașele cu industrie dezvoltată. Astfel, s-a prevăzut amplasarea, cu prioritate, a mai multor obiective cu locuri de muncă pentru femei în orașele Călărași, Turda, Balș, Galați, Moinești, Comănești, Brad, Vulcan etc., aplicarea unor soluții constructive cît mai economice noilor obiective, prin folosirea la maximum a posibilităților locale și rețelelor existente de energie, transport etc.

Ridicarea gradului de calificare a forței de muncă reprezintă o componentă esențială a politicii demografice a partidului și statului nostru. Populația, ca resursă de muncă, va continua să constituie un factor de bază al forțelor de producție, al dinamismului societății, înregistrînd o evoluție specifică numerică, structurală etc.

Din punct de vedere al perfecționării pregătirii profesionale, un obiectiv esențial constă în aceea că învățămîntul se va baza în continuare pe cele mai noi cuceriri ale științei

și tehnicii, pe politehnizarea și integrarea lui strinsă cu producția și cercetarea, pe generalizarea procesului de perfecționare a cadrelor etc.

Atît în deceniul actual, cît și în perspectiva anului 2000, un loc important în procesul dezvoltării economico-sociale a țării în profil teritorial revine Programului național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale.

Scopul final al tuturor măsurilor preconizate constă în creșterea avuției naționale și, implicit, a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor.

Creșterea avuției naționale se materializează atît prin cantitatea tot mai mare de produse, cît și prin obținerea unei calități noi a acestora, ceea ce le amplifică posibilitatea de acoperire a nevoilor societății.

Ca orientări principale ale dezvoltării actuale și de perspectivă pot fi menționate :

— afirmarea revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate, semnificînd

introducerea de noi tehnologii avansate în toate ramurile producției materiale ;

— creșterea mai rapidă a productivității muncii, prin extinderea mecanizării și automatizării, folosirea mașinilor agregat multifuncționale, a roboților industriali și micro-procesoarelor, conducerea cibernetizată a proceselor tehnologice, folosirea tehnicii electronice în programarea producției, ridicarea gradului de valorificare a materiilor prime, materialelor și a energiei, reducerea costurilor, creșterea beneficiilor etc. ;

— aplicarea fermă a noului mecanism economico-financiar în toate sectoarele, a principiilor autoconducerii, autogestionării, autoaprovizionării teritoriale și participării oamenilor la beneficii, sporirea rolului bugetelor de venituri și cheltuieli în orice activitate economică, punîndu-se accentul pe realizarea producției nete, a producției fizice ș.a.

GEOGRAFIA INDUSTRIEI

5.1. Caracterizare generală

În amplul proces de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate un rol de prim ordin l-a avut dezvoltarea industriei. Concepută ca un proces istoric deosebit de complex, industrializarea socialistă a jucat un rol hotărâtor în transformarea structurală a economiei românești, industria devenind ramura principală, conducătoare a economiei naționale. Rolul industriei a crescut treptat și continuu, mai ales prin producerea de bunuri materiale necesare altor domenii de activitate (agricultură, transporturi etc.).

Una dintre cele mai importante trăsături ale industriei românești este ritmul ridicat de dezvoltare la toți indicatorii care o definesc. Este semnificativ faptul că, ritmul mediu anual de creștere a producției globale industriale în perioada 1951–1982 a atins 11,7%, în care se remarcă ritmul de creștere mai ridicat (12,9%) la ramurile industriale din grupa A (mijloacele de producție) față de cel al ramurilor din grupa B (mijloacele de consum) (tabelul nr. 5.1).

Dinamica ridicată a ramurilor și subramurilor purtătoare ale progresului tehnic a contribuit la modernizarea industriei românești și la consolidarea bazei tehnico-ma-

teriale a acestora. Astfel, se remarcă ritmuri medii anuale ridicate de creștere a producției industriale, în perioada menționată, de 20,0% la industria electrotehnică, 16,8% la industria construcțiilor de mașini, 17,8% la industria chimică, 14,7% la industria cocschimică, 12,9% la energia electrică și termică, 11,4% la metalurgia feroasă etc. Dezvoltarea prioritară a acestora a contribuit la creșterea capacității industriei românești de a rezolva probleme tehnice din ce în ce mai complexe și de a realiza produse cu performanțe tehnico-economice ridicate, competitive pe piața externă.

Paralel cu modificările cantitative și calitative intervenite în dezvoltarea industriei românești, a avut loc și o creștere neîntreruptă a productivității muncii. Astfel, în perioada 1951–1982, ritmul mediu anual de creștere a productivității muncii pe o persoană în industrie a fost de 7,3% cu creșteri mai mari în ramurile industriei grele: construcții de mașini și prelucrarea metalelor (10,1%), chimică (9,3%), energie electrică și termică (8,5%) etc. Față de anul 1950, productivitatea muncii pe o persoană a crescut în 1982 de 23 de ori la extracția minereurilor nemetalifere, de 22 de ori la industria construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor, de 17 ori la industria chi-

Tabelul nr. 5.1
Dinamica producției industriale (1950 = 100) *

	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982	Ritmul mediu anual de creștere 1951–1982 (%)
Total industrie	202	340	649	11 ori	21 ori	33 ori	31 ori	11,7
Grupa A	217	297	823	15 ori	29 ori	47 ori	48 ori	12,9
Grupa B	185	277	457	728	12 ori	18 ori	18 ori	9,5

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 77.

mică, de 14 ori la industria energiei electrice, de 13 ori la industria materialelor de construcții, de 10 ori la metalurgia feroasă etc.

O altă caracteristică a industriei românești este rolul major pe care acesta îl are în cadrul economiei naționale, în ceea ce privește realizarea *venitului național* și a *produsului social*. Dacă în anul 1938 industria participa cu mai puțin de o treime la realizarea venitului național (30,8%), în anul 1982 ponderea acesteia s-a majorat la aproape trei cincimi (55,7%). De asemenea, participarea industriei la produsul social a crescut simțitor, în aceeași perioadă, de la circa două cincimi (39,0%) la peste trei cincimi (62,2%) (tabelul nr. 5.2).

Tabelul nr. 5.2

Ponderea industriei în produsul social și venitul național din economie *

(calculată în prețurile fiecărui an)

Anul	Produsul social		Venitul național	
	Total	din care	Total	din care
		industrie (%)		industrie (%)
1938	100,0	39,0	100,0	30,8
1950	100,0	46,6	100,0	44,0
1955	100,0	44,9	100,0	39,8
1960	100,0	52,1	100,0	41,1
1965	100,0	57,3	100,0	48,9
1970	100,0	61,1	100,0	60,3
1975	100,0	61,7	100,0	56,2
1980	100,0	62,8	100,0	58,6
1982	100,0	62,2	100,0	55,7

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România 1983*, DCS, p. 44—45.

Participarea importantă a industriei la realizarea venitului național și a produsului social a fost posibilă datorită dinamicii ridicate pe care industria a înregistrat-o la acești indicatori. Astfel, față de 1938, în anul 1982, venitul național din industrie a crescut de 63 de ori, iar produsul social de 39 de ori, în timp ce venitul național și produsul social din economie au crescut, fiecare, de numai 15 ori.

Dinamismul accentuat al industriei, crearea de noi fonduri fixe și lărgirea celor existente, dezvoltarea și repartizarea judicioasă a forțelor de producție în teritoriu etc. s-au sprijinit pe politica economică a statului de investire a unor importante mijloace materiale și financiare. Astfel, din totalul investițiilor realizate în economia națională (care în perioada 1951—1982 au însumat circa 2 598 miliarde lei), industriei i-au fost alocate aproximativ jumătate (tabelul nr. 5.3).

Tabelul nr. 5.3

Investiții realizate în industrie în perioada 1951—1980 (pe cincinale și în anul 1982) *

	Total economice		din care în industrie	
	mii lei	%	mii lei	%
1951—1955 ¹	61 916	100,0	33 292	53,8
1956—1960 ¹	100 180	100,0	44 992	44,9
1961—1965 ¹	199 692	100,0	92 811	46,5
1966—1970 ²	330 797	100,0	165 388	50,0
1971—1975 ²	548 980	100,0	277 243	50,5
1976—1980 ³	931 940	100,0	458 566	49,2
1982 ⁴	216 351	100,0	88 441	40,2

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983*, DCS, p. 192.

¹ În prețuri 1959; ² În prețuri 1963; ³ În prețuri la 1.1. 1977. ⁴ În prețuri curente.

Ponderea cea mai mare (53,8%) din investițiile destinate dezvoltării economiei naționale a revenit industriei în primul cincinal (1951—1955), acțiune justificată de demararea vastului proces de industrializare socialistă a țării. Investiții masive pentru dezvoltarea și modernizarea industriei s-au făcut, însă, după 1965 și, în special, în deceniul 1971—1980, când totalul investițiilor alocate industriei a fost mai mare decât cel al investițiilor destinate dezvoltării întregii economii naționale în perioada celor două decenii anterioare (1951—1970) (tabelul nr. 5.3).

În aceste condiții, volumul total al investițiilor destinate dezvoltării industriei a crescut, față de 1950, de 13 ori până în 1970 și de 33 de ori până în anul 1982. De cele mai mari creșteri au beneficiat ramurile industriale hotărâtoare pentru progresul economiei: industria energiei electrice și termice (de 66 de ori în 1982 față de 1950), industria cocschimică (de 105 ori), metalurgia feroasă (de 44 de ori), construcția de mașini și prelucrarea metalelor (de 101 ori), industria chimică (de 132 de ori) etc.

În structura investițiilor alocate industriei se remarcă ponderea mare, de peste 4/5, destinată dezvoltării ramurilor industriale din grupa A (tabelul nr. 5.4).

În același timp, s-au alocat investiții tot mai mari și ramurilor industriale din grupa B. Astfel, este semnificativă dinamica investițiilor realizate în anul 1982, față de 1950, în industria confecțiilor (de 341 de ori), în industria alimentară (de 42 de ori), în industria textilă (de 23 de ori) etc.

Tabelul nr. 5.4

Ponderea Investițiilor realizate în industrie pe grupele A și B (pe cinciinale și în anul 1982 — %)*

	1951— 1955	1956— 1960	1961— 1965	1966— 1970	1971— 1975	1976— 1980	1982
Total industrie	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Grupa A	86,9	87,2	89,2	84,7	83,4	85,5	87,1
Grupa B	13,1	12,8	10,8	15,3	16,6	14,5	12,9

* Calculat după *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 192.*

În primii ani ai dezvoltării economiei socialiste, investițiile cele mai mari au fost orientate către județele în care era necesară, în principal, dezvoltarea industriei energetice. Astfel, în anii primelor două cinciinale, numai județelor Prahova, Hunedoara, Bacău și Neamț le-au fost repartizate 44% și, respectiv, 38% din volumul total al investițiilor realizate în întreaga industrie a țării.

După anul 1960, alături de județele Hunedoara, Bacău, Prahova, au intrat în atenție prioritară și altele, ca Dolj, Argeș, Mureș, Galați, Gorj și Olt, cărora, în cinciinalele următoare, le-au fost alocate aproximativ 2/5 din investițiile destinate dezvoltării întregii industrii. Investiții însemnate s-au realizat și în județele cu o industrie mai dezvoltată în trecut, ca Brașov, Cluj, Timiș, precum și în Municipiul București (acestui atribundu-i-se în fiecare cincinal, circa o zeime din investițiile alocate industriei naționale).

Alocarea cu prioritate a investițiilor în industrie a avut ca efect îmbunătățirea repartitiei forțelor de producție în profil teritorial. Astfel, numai în cincinalul 1971—1975, au fost date în exploatare 1 869 de obiective și capacități de producție, iar în cincinalul 1976—1980 alte 2 266, paralel cu modernizarea și reutilizarea unor întreprinderi și secții existente. Aceste obiective au fost amplasate în teritoriu diferențiat, în vederea realizării de creșteri superioare a producției în județele mai puțin dezvoltate, pe baza alocării unor investiții mai mari. Se remarcă faptul că, față de cincinalul 1966—1970, când, în afară de municipiul București, numai în 2 județe (Galați și Argeș) volumul investițiilor realizate în sectorul socialist al industriei depășea 10 miliarde lei, în cincinalul următor (1971—1975), această valoare a fost depășită în 9 județe, iar în perioada 1976—1980 în 16 județe. Mărirea substanțială a investițiilor destinate dezvoltării industriei (de 1,7 ori

în cincinalul 1971—1975 față de cel anterior și de aproape 2,8 ori în cincinalul 1976—1980, raportat la aceeași perioadă) s-a concretizat prin orientarea judicioasă a acestora pe județe, în scopul apropiierii lor din punct de vedere al potențialului productiv-industrial. Astfel, față de cincinalul 1966—1970, volumul investițiilor s-a majorat de peste 3 ori în cincinalul următor (1971—1975) în unele județe mai puțin dezvoltate (Dimbovița, Vaslui, Bistrița-Năsăud, Tulcea, Botoșani, Sălaj, Gorj etc.) și de peste 15 ori în cincinalul 1976—1980 în județele Sălaj și Bistrița-Năsăud. Implicit, această politică economică a dus în cincinalul 1976—1980 la ritmuri medii anuale de dezvoltare a producției industriale superioare mediei pe țară (9,5%) în numeroase județe mai slab dezvoltate în trecut (Bistrița-Năsăud 21,2%, Sălaj 20,6%, Covasna 17,7%, Tulcea 16,6%, Vilcea 16,2%, Botoșani 16,1%, Vaslui 15,8%, Buzău 14,7%, Vrancea 12,4%, Dimbovița 12,2%, Harghita 11,9%, Gorj 11,6%, Teleorman 11,4% etc.).

Ca urmare, ponderea fondurilor fixe existente în industrie a crescut de la 19,8% în 1950 la 44,6% în 1982 din totalul fondurilor fixe existente în economia națională (de 202,6 miliarde lei în 1982), remarcându-se un ritm de creștere mult mai mare în ultimul plan cincinal 1976—1980. Prin îmbunătățirea repartitiei teritoriale a industriei a crescut valoarea fondurilor fixe în toate județele țării. Față de anul 1965, când doar 4 județe (exclusiv municipiul București) atingeau o valoare a fondurilor fixe de 20 miliarde lei fiecare, în anul 1982 numai 6 județe nu depășeau această cifră, remarcându-se chiar 12 județe care dețineau valori de peste 50 miliarde lei.

Dezvoltarea impetuoasă a industriei a atras în activitățile industriale o importantă *forță de muncă*. În anul 1982, în această ramură a economiei își desfășurau acti-

vitatea 3,8 milioane persoane adică 36,5% din populația totală ocupată, față de numai 12,0% în 1950, an cînd în agricultură erau concentrate aproape trei pătrimi (74,1%) din totalul acesteia (tabelul nr. 5.5).

Tabelul nr. 5.5

Populația ocupată în industrie *

Anul	Total economic		din care în industrie	
	mii persoane	%	mii persoane	%
1950	8 377,2	100,0	1 000,7	12,0
1955	9 362,6	100,0	1 222,9	13,1
1960	9 537,7	100,0	1 440,2	15,1
1965	9 684,0	100,0	1 862,9	19,2
1970	9 875,0	100,0	2 276,8	23,0
1975	10 150,8	100,0	3 109,7	30,6
1980	10 350,1	100,0	3 678,7	35,5
1982	10 428,1	100,0	3 810,9	36,5

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 58.

Numărul mediu al personalului muncitor din industrie, de 3 469,5 mii persoane în 1982, față de 813,5 mii persoane în anul 1950, a marcat, în această perioadă, o creștere de 4,3 ori. În același timp, numărul mediu al muncitorilor a crescut de 4,8 ori, aceasta vizînd, în primul rînd, muncitorii calificați. De asemenea, numărul mediu al personalului muncitor și al muncitorilor din industrie se înscrie cu valori însemnate (45,1% și, respectiv, 51,9% în anul 1982), în cadrul întregii economii (tabelul nr. 5.6).

Tabelul nr. 5.6

Ponderea numărului mediu al personalului muncitor și al muncitorilor în industrie din total economic (%) *

Anul	Personal muncitor		din care muncitori	
	total economic	din care industrie	total economic	din care industrie
1950	100,0	38,3	100,0	52,4
1955	100,0	36,8	100,0	46,6
1960	100,0	38,6	100,0	46,8
1965	100,0	38,9	100,0	46,3
1970	100,0	40,4	100,0	47,3
1975	100,0	41,5	100,0	51,2
1980	100,0	45,4	100,0	51,6
1982	100,0	45,1	100,0	51,9

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 98-99.

În ceea ce privește ponderea muncitorilor în totalul personalului muncitor din

industrie, aceasta s-a menținut anual în jurul a 90 de procente.

Din totalul numărului mediu al personalului muncitor din industrie, mai mult de jumătate (52,4%) se concentra, în anul 1982, în trei ramuri industriale: construcții de mașini și prelucrarea metalelor, exploatarea și prelucrarea lemnului și industria chimică. Se remarcă ponderea mare a industriei construcțiilor de mașini, care a crescut de la 21,3% în 1950, la 36,0% în 1982, creștere justificată de puternica dezvoltare a industriei grele, în cadrul procesului larg de industrializare socialistă a țării. În același timp, a crescut și numărul personalului muncitor din ramurile industriei ușoare și alimentare, dar participarea acestora s-a redus pe parcursul celor trei decenii, de la o treime în 1950, la ceva mai mult de o pătrime în 1982. La sfîrșitul anului 1982, femeile reprezentau 41,1% din totalul personalului muncitor din industrie și 41,9% din numărul muncitorilor, acestea desfășurîndu-și activitatea în toate ramurile industriale, dar cu deosebire în acelea ale industriei ușoare și alimentare. Caracteristic forței de muncă ocupată în industrie este creșterea gradului de pregătire profesională, paralel cu ritmul alert de promovare a creației științifice și tehnice contemporane.

Structura actuală a industriei pe sec-toare și ramuri. Structura industriei a cunoscut transformări cantitative și calitative majore în anii economiei planificate, mutații care au oglindit condițiile politico-economice din anii dezvoltării socialiste a țării. Tendința continuă de dezvoltare și de modernizare a tehnicii industriale a imprimat industriei ritmuri și valențe noi, contribuind nu numai la schimbarea structurală a industriei moștenite, ci și la transformarea ei în suportul tehnic al unei economii dinamice, echilibrate și eficiente.

În structura industriei, după forma de proprietate, industria socialistă participa cu 99,8% la producția globală realizată în anul 1982. Industria socialistă cuprinde industria de stat (republicană și locală) și industria cooperatistă. În cadrul industriei de stat, în anul 1982, în cele 1 384 de întreprinderi, își desfășurau activitatea peste 3 milioane personal muncitor. Industria cooperatistă era reprezentată de 436 de întreprinderi, cu 311,5 mii personal muncitor (tabelul nr. 5.7).

Tabelul nr. 5.7

Numărul întreprinderilor și al personalului muncitor din industria socialistă, după forma de proprietate și de subordonare a întreprinderilor *

	Numărul întreprinderilor la sfârșitul anului				Numărul mediu al personalului muncitor (mii persoane)			
	1960	1970	1980	1982	1960	1970	1980	1982
Industrie — total	1 658	1 731	1 752	1 820	1 241,0	1 996,8	3 193,1	3 329,8
Industria de stat	1 319	1 372	1 331	1 384	1 152,2	1 836,0	2 896,6	3 018,3
— republicană	1 001	1 126	1 321	1 362	1 003,3	1 628,9	2 880,5	2 993,3
— locală	318	246	13	22	148,9	207,1	16,1	25,0
Industria cooperatistă	339	359	418	436	88,8	160,8	301,5	311,5

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 68.

Industria republicană reprezintă baza industriei românești, în 1982 concentrând 94,5% din producția industrială și 89,9% din numărul mediu al personalului muncitor din industrie. În industria republicană, puterea instalată care servește producția a fost de 29 766 mii kW, iar puterea instalată la 100 muncitori a însumat 1 111 kW.

În anul 1982, aproape 60% din întreprinderile republicane erau unități mari, dotate cu mașini și utilaje moderne, cu peste 1 000 de muncitori (7,3% din numărul lor depășind chiar 5 000 de muncitori). Mai mult de jumătate (54,0%) dintre acestea concentrau, fiecare, peste 200 milioane lei fonduri fixe, fiind capabile să satisfacă, în bune condiții, cerințele dezvoltării economico-sociale.

La sfârșitul anului 1982, cele mai numeroase întreprinderi republicane erau în ramurile: construcții de mașini, alimentară și textilă, acestea concentrând mai mult de jumătate din numărul lor total. În ceea ce privește repartitia teritorială a unităților industriei republicane, circa o treime erau amplasate în municipiul București (182), precum și în unele județe mai dezvoltate din punct de vedere industrial: Prahova (61), Timiș (60), Cluj (54), Brașov (52), Sibiu (48), Bihor (45), Hunedoara (43), Mureș (43) etc.

Industria locală, reorganizată în anul 1973, a cuprins, în anul 1982, 22 unități cu 25 mii personal muncitor. În cadrul acesteia se produc bunuri de consum destinate completării fondului de mărfuri pentru aprovizionarea populației: articole casnice și de uz gospodăresc, mobilă, produse de panificație, ape minerale, băuturi răcoritoare, produse zaharoase. De asemenea, prin cooperare în producție cu industria republicană,

se produc piese de schimb, repere și subansamble.

Industria cooperatistă cuprindea, la sfârșitul anului 1982, 436 unități cu un număr mediu al personalului muncitor de 311,5 mii.

În cadrul cooperăției meșteșugărești, în cele 466 de cooperative și 15 733 unități de servire a populației, își desfășurau activitatea 351 mii cooperatori și 145,4 mii muncitori. Activitatea industrială cooperatistă cuprinde producția din ramurile textile, confecții, lemn, pielărie, încălțăminte, etc., realizându-se produse de serie mică: confecții, tricotaje, țesături, covoare, obiecte de artă populară și artizanat, încălțăminte, bunuri de consum din lemn, metal și mase plastice etc., atât pentru consumul local, cât și pentru export. Cele mai numeroase întreprinderi din industria cooperatistă se găsesse în municipiul București (34) și în județele Cluj, Mureș, Arad, Brașov, Maramureș, Prahova, Timiș, Dolj, Sibiu, Alba, Constanța, utilizându-se resursele de muncă și valorificându-se tradițiile locale.

O atenție deosebită s-a acordat dezvoltării industriei mici și artizanale, pentru valorificarea resurselor de materii prime și forță de muncă locale. În cadrul unităților cooperatiste (agricole, meșteșugărești și de consum) s-au dezvoltat mici unități, coordonate de consiliile populare, unde se produce o gamă variată de produse, pe baza prelucrării unor materii prime locale, materii re folosibile, resurse agricole și subproduse industriale.

La producția industrială realizată de industria socialistă, în anul 1982, industria republicană a participat cu 94,5%, industria locală cu 1,7%, iar cea cooperatistă cu 3,8%.

În structura producției totale industriale se constată participarea mare a ramurilor din grupa A (76,4% în anul 1982, față de 60,0% în anul 1960 și 53,0% în 1950). Dintre acestea, se remarcă industria construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor, cu o participare de 29,7%, industria chimică cu 9,6% și metalurgia feroasă cu 8,2%. În același timp, ramurile industriale din grupa B și-au redus participarea (de la

defele Prahova (7,1%), Brașov (5,8%), Galați (5,0%), Argeș (4,4%), Bacău (3,6%), Hunedoara și Timiș (3,5%), Sibiu (3,3%), Cluj (3,1). În ultimii ani s-a realizat o mai rațională repartitie a producției industriale pe teritoriul țării, în vederea ridicării economice și a regiunilor mai puțin dezvoltate. S-au creat astfel condiții favorabile valorificării eficiente a resurselor naturale locale și a folosirii judicioase a forței de

Tabelul nr. 5.8

Structura producției globale industriale pe principalele ramuri (%) *

	1938	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Industrie—total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Industria extractivă	...	8,5	12,0	8,2	7,4	5,3	3,5	3,7	4,5
Industria prelucrătoare	...	89,5	85,8	89,3	90,0	91,5	93,8	94,5	92,7
Grupa A	45,5	53,0	55,8	62,9	65,2	70,5	72,3	74,5	76,4
Grupa B	54,5	47,0	44,2	37,1	34,8	29,5	27,7	25,5	23,6
Industria energetică	17,9	13,2	13,1	11,6	9,6	8,5	6,3	6,3	11,0
Metalurgia feroasă	4,1	5,4	4,2	6,3	8,3	8,5	7,9	7,4	8,2
Metalurgia neferoasă	2,6	2,1	2,3	2,1	3,2	3,3	2,8	3,2	4,0
Construcții de mașini și prelucrarea metalelor	10,2	13,3	18,8	24,0	21,2	25,0	32,4	35,2	29,7
Chimică	2,7	3,1	4,7	6,1	6,7	10,1	11,3	8,7	9,6
Extracția minereurilor nemetalifere și produse din substanțe abrazive	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4
Materiale de construcții	1,2	2,4	3,2	3,2	3,3	3,4	3,1	3,4	3,4
Exploatarea și prelucrarea lemnului	9,5	9,9	8,9	7,5	8,2	6,4	4,7	4,1	4,1
Celuloză și hirtie	1,2	1,3	0,9	1,0	1,2	1,4	1,2	1,4	1,4
Sticlă, porțelan, faianță	0,4	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8
Textile și confecții	12,8	18,6	15,9	13,5	11,6	11,5	11,9	11,8	10,9
Pielărie, blănărie, încălțăminte	3,3	4,0	3,5	2,8	2,4	2,1	1,9	2,2	2,2
Alimentară	32,4	24,2	21,7	18,9	22,0	17,3	13,1	12,8	11,9
Poligrafică	0,8	0,8	0,9	0,9	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2
Alte ramuri (inclusiv săpun, cosmetică)	0,8	0,9	1,0	1,1	1,0	1,4	2,3	2,3	2,2

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, DCS, p. 164—165, 1983, p. 35.

Pentru anii 1938—1955, datele sint calculate pe baza metodei destinației preponderente a producției globale a întreprinderilor; pentru anii 1960—1980 datele sint calculate pe baza metodei destinației preponderente a produselor.

Pentru anii 1938—1960 s-a calculat în prețuri de producție comparabile 1955; pentru anii 1965—1975, în prețuri de producție comparabile 1963; pentru anul 1980 în prețuri de producție la 1.1. 1980; pentru anul 1982 în prețuri curente.

47,0% în 1950 la 37,1% în 1960 și la 23,6% în 1982). Dintre ramurile producătoare de bunuri de larg consum, se remarcă industria alimentară cu o pondere de 11,9% și industria textilă cu 7,8% (tabelul nr. 5.8).

În ceea ce privește structura producției industriale pe județe, se evidențiază municipiul București, care în anul 1982 concentra 13,6% din valoarea totală a industriei țării, cifră, în acel an, la 936,1 miliarde lei (față de 307,2 miliarde lei în 1970), urmat de ju-

muncă, în vederea dezvoltării economico-sociale echilibrate a tuturor județelor țării.

5.2. Industria extractivă

Multe din substanțele utile existente în subsolul pământului românesc sint cunoscute din cele mai vechi timpuri. Folosirea acestora de către populația autohtonă este ates-

tată în scrieri ale anticilor și de numeroasele descoperiri arheologice. Astfel, din perioada cuprinsă între secolul II î.e.n. și secolul I e.n. au fost scoase la iveală tezaure geto-dace alcătuite din podoabe, vase de argint și monede. Din timpul romanității orientale (secolele I — VI e.n.) sînt cunoscute exploatări miniere și cariere în Munții Apuseni la Cîmpeni, Roșia Montană (Alburnus Maior), Ampoița, Baia de Criș, Tebea, Ribîța, Brad, Băița, Almașu Mare, Săcărîmb, în Masivul Poiana Ruscă la Teliuc, Ghelari, Băuțar, în Banat la Bolvașnița, Vîrciorova, Dognecea, Sasca Montană (județul Caraș-Severin) etc. Sarea a fost folosită din cele mai îndepărtate timpuri ale preistoriei, iar „aurul ... și argintul se scot de mai bine de trei mii de ani din Munții Apuseni; tot astfel arama din dealurile Olteniei și ale Dobrogei ... (ca și) *păcura* sau *îțelul* a cărui exploatare intensă datează din ultimul secol, dar care extras la noi încă din vremea dacilor și romanilor (*păcură* vine din latinescul *picula*)...” (Const. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, 1974, p. 11—12 *subl. n.*).

În domeniul zăcămintelor de origine magmatică, pe lângă cele cunoscute și exploatare încă din timpuri vechi, recent au fost descoperite și date în folosință noi zăcămintele de minereuri de fier la Căzănești, Ciungani (județul Hunedoara), Băișoara (județul Cluj), de siderit și pirită la Delnița (județul Suceava), de siderit la Mădăraș (județul Harghita), de sulfuri complexe la Șuier (județul Maramureș), Săcărîmb (județul Hunedoara), Haneș-Breaza (județul Alba), Moldova Nouă, Ruschița, Dognecea (județul Caraș-Severin), de sulfuri polimetalice la Tarna Mare (județul Satu Mare), Toroiaga, Nistru, Ilba (județul Maramureș), Gemenea-Slătioara (județul Suceava), Deva, urmînd a fi date în exploatare și rezervele de sulfuri de cupru și fier prospectate la Baia de Aramă. Tot din această categorie, a zăcămintelor de origine magmatică (de transformare hidrotermală), au mai fost descoperite, prospectate și date în folosință zăcămintele de baritină de la Somova (județul Tulcea) și Ostra (județul Suceava), de caolin și bentonită de la Parva (județul Bistrița-Năsăud), Harghita-Băi (județul Harghita), Poienița-Brad (județul Hunedoara), Măcin, Orașu Nou (județul Satu Mare), Ciugud (județul Alba) și de sulf în Munții Căliman.

În ceea ce privește zăcămintele de origine metamorfică și metamorfozate, mai importante sînt minereurile de fier situate în Masivul Poiana Ruscă — la Teliuc, Ghelari, Valea Dobrii, Ruschița, Băuțar, Valea Fierului, Valea Stirminosu, Dealu Bou. Noi rezerve au fost prospectate la Rusaia, Cîrlibaba și Iacobeni în Carpații Orientali și la Palazu Mare în Dobrogea. Cele mai însemnate zăcămintele de mangan se află în Carpații Orientali, la Argestru, Iacobeni, Mestecăniș, Ciocănești, Orata, Dadu, Șaru Dornei, Dealu Rusului, apoi în Munții Șureanului la Prăvăț, în Munții Semenicului la Delinești și în Munții Lăpușului la Răzoare. În ceea ce privește pirită, au fost evidențiate și sînt exploatare zăcămintele noi, ca acelea de la Cîrlibaba, Leșu Ursului, Fundu Moldovei, Burloaia, Bălan în Carpații Orientali, Boița și Muncelu Mic în Munții Poiana Ruscă, Gușet și Izvoru Cepii în Munții Rodnei, precum și zăcămintul de la Altîntepe din Dobrogea.

Între zăcămintele de origine metamorfică și metamorfozate recent descoperite, se numără și cele de talc la Marga și Valea Lupului în Munții Poiana Ruscă, de feldspat la Teregovă—Armeniş în Munții Semenicului, la Muntele Rece în Munții Apuseni și la Voineasa în Munții Lotrului, ca și noile rezerve de grafit de pe valea pîrîului Galbenu (Oltenia).

O mare însemnătate pentru economia națională au zăcămintele de bauxită de la Piatra Galbenii, Remeți, Albioara, Lunca Sprie, Gugu — Zece Hotare, Bratea, Cornet-Valea Poienii și noul zăcămint de minereu de fier de la Căpuș, toate în Munții Apuseni. În această serie, sedimentară, însemnate sînt și numeroasele zăcămintele de sare, gips, bentonit (între care și cel recent pus în producție la Ocna Mureș), sulf, cretă (zăcămintele noi la Cainac, Basarabi, județul Constanța), diatomit (zăcămintele noi la Adamclisi, județul Constanța), Filia (județul Covasna), Pătîrlagele (județul Buzău), Mișu de Sus (județul Arad).

Dintre caustobiolite, cărbunii — cu condiții de formare în diferite perioade geologice — prezintă toate tipurile, de la antracit — cu un singur zăcămint (la Schela) — pînă la turbă.

Zăcămintele de ulei sînt localizate în Munții Banatului la Lupac, Secu, Baia Nouă, cu rezerve mai mici, dar la care a fost menținută capacitatea de producție

(la Anina, reprezentînd cel mai mare zăcămint al acestei serii, cu 7 strate exploatabile, apoi la Cozla, care cocsifică cel mai bine, Doman, Eftimie Murgu (Rudăria), Bigăr și la Rusea Montană).

Cele mai însemnate rezerve de huilă se află, însă, în bazinul Văii Jiului, cu un total de 25 de strate, cu grosimi mari, care apar în tot bazinul, calitatea cărbunelui crescînd de la est spre vest. În acest bazin carbonifer, în ultimii ani, a fost sporită de 2—4 ori capacitatea de producție a minelor din Lonea, Petrila, Aninoasa și Lupeni, au fost redeschise minele vechi (închise încă din timpul crizei economice mondiale din 1930—1933), de la Vulcan, Lonea (două mine), Dîlja și au fost deschise mine noi în centrele Livezeni, Sălătruc, Bărbăteni, Uricani și Cîmpului Neag.

Zăcămintele de cărbune brun se găsesc la Codlea — Vulcan, Cristian (județul Brașov) și Borod — Cornișel (județul Bihor), în bazinele Comănești (unde stratele variază ca număr de la 4 la 33, cu grosimi diferite) și Tebea—Brad (județul Hunedoara) (cu 11 strate, din care numai 5 sînt exploatabile), la Mehadia (județul Caraș-Severin) (cu 3 strate) și în bazinul văii Almașului (județul Sălaj).

Zăcămintele de lignit (numit și cărbune brun lemnos) s-au impus în ultimii ani, cînd s-a trecut la o intensă valorificare a lor. Cele mai importante rezerve sînt situate în zona deluroasă dintre Jiu și Dunăre, în bazinele Tismana, Rovinari, Jilt, Valea Motrului, unele zăcămintele fiind exploatate în carieră.

Noi rezerve de lignit au fost explorate și date în producție și în bazinele mai vechi, Filipeștii de Pădure, Șotînga-Doicești, Virghiș, iar în județul Argeș, care dispune de șase cîmpuri miniere aflate în producție, au fost reconstruite minele vechi și construite altele noi spre extremitățile bazinului, la Pescăreasa spre est și la Slănic — Drăgana spre vest. În județul Bihor au fost date în exploatare noi rezerve la Voivozi, Vărzari, Cuzap, Borumlaca, Budoi și Suplacu de Barcău. Mine noi funcționează și în județul Sălaj, la Ip.

Zăcămintele și rezervele de turbă sînt, în general, mici, fie că este vorba de turbării eutrofe, ca acelea de la Miereurea-Ciuc și Mîndra — Șercaia, fie de turbării oligotrofe, ca acelea de la Poiana Stampei (județul Su-

ceava), Dersea (județul Botoșani), Călățele (județul Cluj).

Cercetările geologice din ce în ce mai amănunțite și volumul sporit de foraje au avut ca rezultat identificarea unor noi structuri de țiței și gaze naturale în zona marginală a avantfosei carpatice, în Podișul Getic, în Dealurile și Cîmpia Banato-Crișene și în Cîmpia Română, precum și a unor noi orizonturi productive în regiunile tradiționale, atît în Muntenia, cît și în Moldova.

În ceea ce privește zăcămintele de țiței și gaze din Moldova, mai însemnate sînt 7 structuri situate, în general, în partea externă a flișului Carpaților Orientali (Gropile lui Zaharache, Piatra Corbului, Fruntea Comanului—Zemeș, Moinești, Tisoasa—Tazlău—Lucăcești—Moinești, Modirzău—Măgura Moinești, Uture — Solonț — Stănești), cuprinzînd, în general, patru straturi petrolifere, exploatate în 16 puncte și unul de gaze naturale.

Din zona subcarpatică se extrage țiței din patru cîmpuri petrolifere: Cîmpeni, Frumoasa, Tescani și Mihoc. În zona maramureșană a flișului se află țiței în structura de la Săcel.

Pe marginea externă a avantfosei carpatice din Moldova și Muntenia de nord-est se exploatează țiței din patru structuri (Adjud, Popu, Bordei Verde, Filiiu), țiței și gaze din șapte structuri (Glăvănești, Huruiști, Opișnești, Lișcoteanca, Bordei Verde, Jugureanu, Colelia) și gaze naturale din șase structuri (Roman—Secuieni, Bacău, Găiceana, Homocea, Țepu, Odăieni), exploatate, prospectate și puse în producție în ultimii 20—25 de ani, toate avînd o deosebită însemnătate în economică.

În Muntenia, în zona cutelor diapire, și în Oltenia, în Depresiunea Getică, se află cele mai multe structuri petrolifere, în număr de 58, din 29 extrăgîndu-se țiței, din 11 gaze naturale și din 18 țiței și gaze naturale, iar la contactul cu formațiunile pre-terțiare ale Platformei Valahice, au fost descoperite și puse în valoare alte 9 structuri petrolifere, din care 6 produc țiței, 2 gaze naturale și una țiței și gaze naturale.

Tot recente și importante în ceea ce privește ponderea în producția națională sînt structurile petrolifere din Platforma Valahă, din 9 structuri extrăgîndu-se țiței și din 3 țiței și gaze naturale. În Dealurile și Cîmpia Banatului și Crișanei au fost descoperite acumulări de țiței exploatate la sud-vest

și nord-vest de Arad, apoi la Oradea și la nord-est de Oradea.

Zăcămintele de gaz metan sînt situate în Depresiunea Transilvaniei, fiind cantonate în structuri reprezentate prin domuri și brahianticinale. Cele mai însemnate rezerve se află în domurile Saros și Filitelnic, iar exploatarea de gaz metan se face din 21 de structuri.

în perioada 1966—1970, peste 91% în anii 1971—1975 și mai mult de 71% în anii 1976—1980) (tabelul nr. 5.9).

Concomitent cu substanțialele fonduri destinate cercetării geologice, au fost alocate mari investiții în industria combustibililor, în extracția minereurilor feroase, neferoase și nemetalifere, pentru punerea în producție a noi structuri petrolifere și de gaze naturale, mine și cariere de lignit, mine de căr-

Tabelul nr. 5.9

Investiții realizate în exploatarea geologică *

	Investiții în economia națională totală		din care			
			în explorări geologice		în lucrări de foraj	
	milioane lei	%	milioane lei	%	milioane lei	%
1966—1970 ¹	330 797	100,0	13 629	4,1	11 678	3,5
1971—1975 ¹	548 980	100,0	15 339	2,8	14 055	2,6
1976—1980 ²	931 940	100,0	19 115	2,0	14 358	1,5
1981—1982	424 308	100,0	12 556	2,9	10 836	2,5

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, p. 387 și 1983, p. 187.

¹ În prețuri 1963.

² În prețuri la 1.I. 1977.

O amplă acțiune de cunoaștere și de valorificare a resurselor de materii prime miniere, nemetalifere și de combustibili a avut loc în anii construcției socialiste, la baza dezvoltării economice punându-se bogațiile existente în țară. În acest sens, a fost sporit mult volumul fondurilor pentru cercetări geologice, al investițiilor pentru valorificarea zăcămintelor cunoscute și pentru cercetările tehnologice.

Investițiile realizate în exploatarea geologică s-au menținut ridicate în ultimele trei planuri cincinale, ponderile cele mai mari fiind deținute de lucrările de foraj (85,6%

bune brun și ulei, pentru valorificarea unor zăcămintele de nisipuri bituminoase și șisturi bituminoase.

În ceea ce privește valoarea absolută a investițiilor realizate în industria combustibililor și în extracția minereurilor nemetalifere, aceasta a crescut continuu, scăderea procentuală fiind doar aparentă și datorată sporirii valorii absolute a investițiilor în industria națională (tabelul nr. 5.10).

Eficiența investițiilor alocate din fondurile statului pentru dezvoltarea industriei extractive s-a datorat și repartiției teritoriale a acestora, ele fiind dirijate atît spre regiuni

Tabelul nr. 5.10

Investiții realizate în industria extractivă *

	1966—1970 ¹		1971—1975 ¹		1976—1980 ²		1981—1982 ³	
	milioane lei	%	milioane lei	%	milioane lei	%	milioane lei	%
Industria—total	165 388	100,0	277 243	100,0	458 566	100,0	215 035	100,0
Combustibil	26 757	16,1	34 842	12,5	58 922	13,2	35 176	16,3
— Cărbune	6 190	3,7	9 055	3,2	20 913	4,8	11 571	5,3
— Petrol	17 072	10,3	19 966	7,2	31 370	7,1	18 569	8,6
— Extracția gazului metan	3 340	2,0	3 779	1,3	3 708	0,7	2 886	1,3
Extracția minereurilor nemetalifere și subst. abrazive	1 254	0,7	1 418	0,5	2 326	0,5	826	0,3

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 412 și 1983, p. 196.

¹ În prețuri 1963.

² În prețuri la 1.I. 1977

³ În prețuri curente.

Tabelul nr. 5.11

Numărul mediu al muncitorilor în câteva sectoare *

	1950	1960	1970	1980	1982
Industria combustibilului	49 000	72 600	83 700	112 900	114 700
— Cărbune	25 500	41 100	49 900	63 500	...
— Petrol	21 900	28 000	29 100	41 900	...
Extracția minereurilor nemetalifere și produse din substanțe abrazive	2 300	4 600	8 600	13 100	17 100

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 208—209 și 1983, p. 99.

nile cu tradiție, cât și spre cele noi. Din totalul investițiilor în industria combustibililor, în perioada 1966—1970, peste 70% au fost concentrate în 8 județe (Gorj 11,8%, Argeș 11,5%, Prahova 11,0%, Bacău 10,9%, Hunedoara 9,9%, Dimbovița 6,1%, Mureș 4,8%, Olt 4,1%). În cincinalul 1971—1975, peste 72% din investiții au fost acordate la 9 județe (Gorj 17,1%, Argeș 12,5%, Bacău 10,1%, Hunedoara 9,1%, Galați 5,8%, Brăila 3,1% etc.), iar între anii 1976 și 1980 peste 81% din investiții au fost concentrate în 9 județe (Gorj 22,9%, Prahova 13,7%, Bacău 12,6%, Hunedoara 11,4% etc.).

Față de nevoile dezvoltării economiei naționale și în raport cu problemele generale, pe plan mondial, ale materiilor prime și energiei, în industria extractivă s-a avut și se are în vedere lărgirea bazei de materii prime și energetice; folosirea rațională și economisirea producției proprii, cu atât mai mult, cu cât se știe că România are rezerve limitate de țiței pentru prelucrare și rezerve mai reduse de minereu de fier, cărbune cocsificabil, unele minereuri neferoase. În aceste condiții, industria extractivă continuă să aibă un rol dintre cele mai însemnate în dezvoltarea celorlalte ramuri de producție, ocupînd un loc de seamă în cadrul industriei naționale, cu o pondere de 4,5% în anul 1982.

Pentru asigurarea în întregime a materiilor prime necesare ramurilor prelucrătoare ale industriei, România întreține largi legături de cooperare, reciproc avantajoase, cu multe țări ale lumii.

Dezvoltarea industriei extractive a atras continuu forța de muncă. În regiunile în care extracția unor bogății ale subsolului este de dată recentă, forța de muncă a fost asigurată din rîndurile populației locale, calificată, în general, în timpul lucrărilor de

pregătire a deschiderii noilor obiective. Numărul muncitorilor a sporit, în anul 1980, față de anul 1950, de 2,3 ori în întreaga industrie a combustibilului, de 2,4 ori în industria cărbunelui, de 1,9 ori în extracția țițeiului, de 5,6 ori în extracția minereurilor nemetalifere (tabelul nr. 5.11).

În cadrul politicii de industrializare socialistă a României, industriei extractive i se va atribui și în viitor un rol însemnat, intensificîndu-se activitatea de înscriere în circuitul economiei naționale a unor noi zăcăminte, chiar a acelorora cu un conținut mai sărac în substanțe utile, de aplicare a unor tehnologii care să asigure valorificarea superioară a materiilor prime obținute, de economisire a acestora, precum și de introducere a unor combustibili neconvenționali.

5.3. Industria energetică

Exploatarea combustibililor minerali și producerea de energie electrică au fost activități industriale apărute de timpuriu pe teritoriul României (sfîrșitul secolului XVIII pentru exploatarea cărbunilor, mijlocul secolului XIX pentru exploatarea petrolului, sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX pentru exploatarea gazelor naturale și producția energiei electrice). Cu toate acestea, industria energetică era slab reprezentată în structura industriei românești în perioada interbelică, cu excepția extracției țițeiului și a gazelor naturale.

În anii transformării socialiste a țării, dezvoltarea bazei energetice a constituit o coordonată principală a programului de industrializare. Planurile cincinale de dezvoltare economică au asigurat o puternică extindere a extracției de cărbuni superiori și lignit, de gaz metan, precum și o creștere

constantă (până în anul 1976) a producției de țiței, toate pe baza măririi exploatărilor și a punerii în valoare a unor noi zăcăminte, între care zăcămintele de lignit din bazinele Olteniei și cele de țiței din Piemontul Getic și din Cimpia Română (fig. 5.1).

Rezultate deosebite au fost obținute în echiparea teritoriului cu o rețea de centrale electrice, dintre care unele de mare capacitate, folosindu-se atât cărbunii, petrolul și gazele (termocentralele asigurând peste 77% din producția actuală de energie electrică), cât și însemnatul potențial hidroenergetic al Dunării și apelor interioare (până în anul 1980 au fost construite peste 45 de centrale hidroelectrice, cele mai mari fiind cele de la Porțile de Fier I și de pe Lotru).

Toate acestea au asigurat o importantă creștere a producției de energie electrică (fig. 5.2), industria energetică susținând din plin amplul efort de dezvoltare rapidă a economiei naționale, mai ales în perioada 1965—1980.

Creșterea consumului de energie în unele ramuri industriale (siderurgie, aluminiu, chimie, ciment etc.) și utilizarea în special a petrolului au determinat o sporire continuă a importurilor de țiței (15 milioane tone în anul 1980) și de cărbuni cocsificabili (9 milioane tone în 1980) și a impus elaborarea unei noi strategii energetice. Concomitent cu extinderea lucrărilor geologice menite să ducă la descoperirea de noi combustibili, cu realizarea unui program sever de economisire a energiei, se urmărește și trecerea la utilizarea unor noi surse de energie (nucleară, solară, eoliană, geotermică, a valurilor).

Industria cărbunilor. Subramură de tradiție a energiei românești, primele mine fiind deschise la Anina, Doman și Secu (1790), industria cărbunilor s-a extins în secolul XIX, când au fost deschise bazinele: Comănești — județul Bacău (1835), Codlea — județul Brașov, Baraolt — județul Covasna (1830—1839), Valea Jiului — județul Hunedoara (1840), Schitu Golești — județul Argeș (1891). Exploatarea importantelor zăcămintе de lignit din Oltenia, în a doua jumătate a secolului XX, a dus la creșterea rolului cărbunilor în industria energetică.

Producția de cărbuni. În anul 1983, producția totală de cărbune a fost de 47,34 milioane tone, adică de peste 22 ori mai mare decât în anul 1938 (2,2 milioane tone). Struc-

tura producției arată că lignitul reprezintă 72,7%, huila 25,6%, iar cărbunele brun numai 1,7%¹. Această structură este rezultatul creșterii substanțiale a extracției de lignit, mai ales în ultimii 20 de ani (de aproape 11 ori). În anul 1960, ponderea lignitului în producția de cărbune pe țară era de 1/3, în anul 1965 ajunsese deja la 1/2; în 1983 se exploatau de peste trei ori mai mult lignit decât huilă.

Huila se exploatează în principal din *Bazinul Petroșani* (valea Jiului), axat pe depresiunea intramontană drenată de Jiu de Vest și Jiu de Est. Geologia bazinului evidențiază 25 de strate de cărbuni, cu o putere calorică diferită, de la cărbunele brun la huila superioară, unele dintre ele cu grosimi care depășesc 50 m. Principalele exploatări din partea vestică a bazinului sînt situate la Lupeni, Vulcan, Aninoasa, Uricani, Dîlja (fig. 5.3), unde se extrage mai ales huila cocsificabilă, iar cele din partea estică la Livezeni, Petrila și Lonea, cu exploatări de huilă și cărbune brun. Între noile mine deschise recent sau în curs de amenajare se remarcă cele de la Cîmpu lui Neag, Bărbăteni, Sălătruc și Hobiceni. Huila este folosită pentru producerea cocsului la Călan și Hunedoara, iar cărbunele brun la termocentralele Paroșeni și Petrila, ca și la termocentrala Mintia (județul Hunedoara).

În bazinul Banatului cărbunele se exploatează la Anina — Brădet (huilă liasică cocsificabilă) și în Valea Dunării, unde au fost redeschise minele Cozla și Baia Nouă (huilă necocsificabilă).

Cărbunele brun se exploatează în Bazinul Comănești (județul Bacău). Rentabilitatea este mai redusă, datorită stratelor subțiri (0,4—3 m) și a unei puternice tectonizări. Cărbunii sînt utilizați în termocentralele Comănești și Borzești. Exploatări restrinse se fac și la Tebea (județul Hunedoara), folosit la termocentrala Gura Barza, și la Cristolțel, Lupoia, Tieu, Surduc (județul Sălaj).

La Schela (județul Gorj) se exploatează mici zăcămintе de *antracit*.

¹ În anul 1983, din totalul de 47,34 milioane tone de cărbune 36,72 milioane tone îl reprezenta lignitul și cărbunele brun, iar 10,62 milioane tone huila (Scănteia, 20. I. 1984). În anul 1982 au fost extrase 41,433 milioane tone cărbune, din care 9,658 milioane tone huilă și antracit, 31,061 milioane lignit și 0,71 milioane tone cărbune brun (*Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1983, DCS, p. 90).

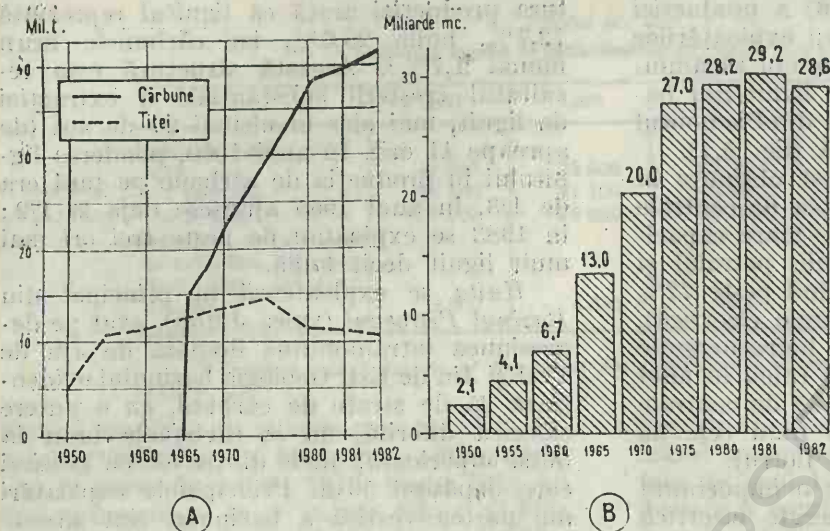

Fig. 5.1. Industria combustibililor. A, Producția în unități naturale (cărbune, țiței). B, Producția de gaz metan.

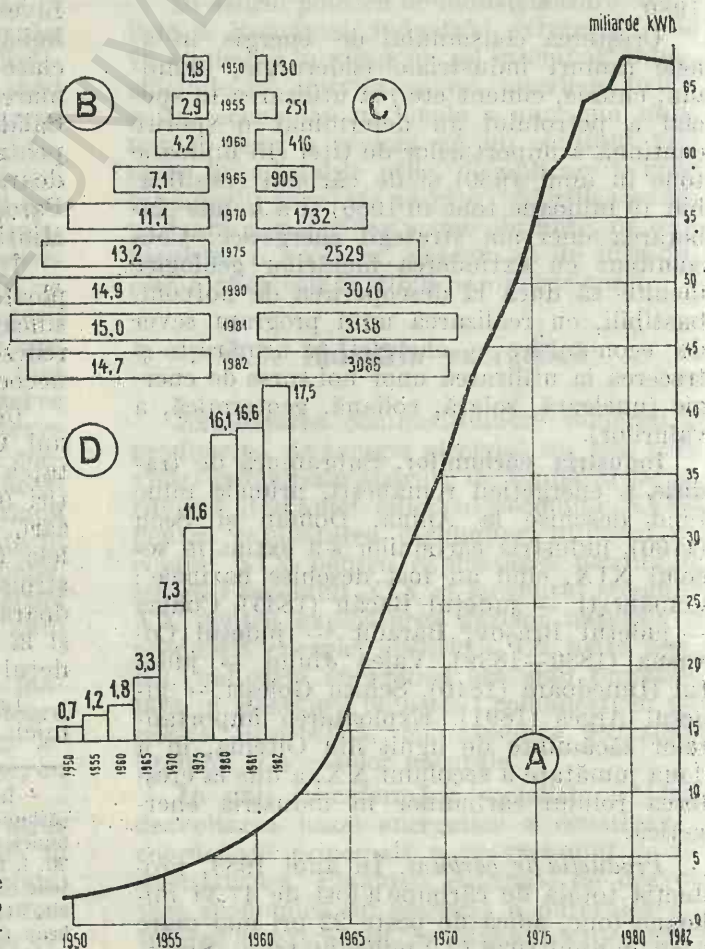

Fig. 5.2. Energia electrică. A, Producția de energie electrică. B, Consumul de energie electrică pe o persoană în industrie. C, Producția de energie electrică pe locuitor. D, Puterea instalată în centrale.

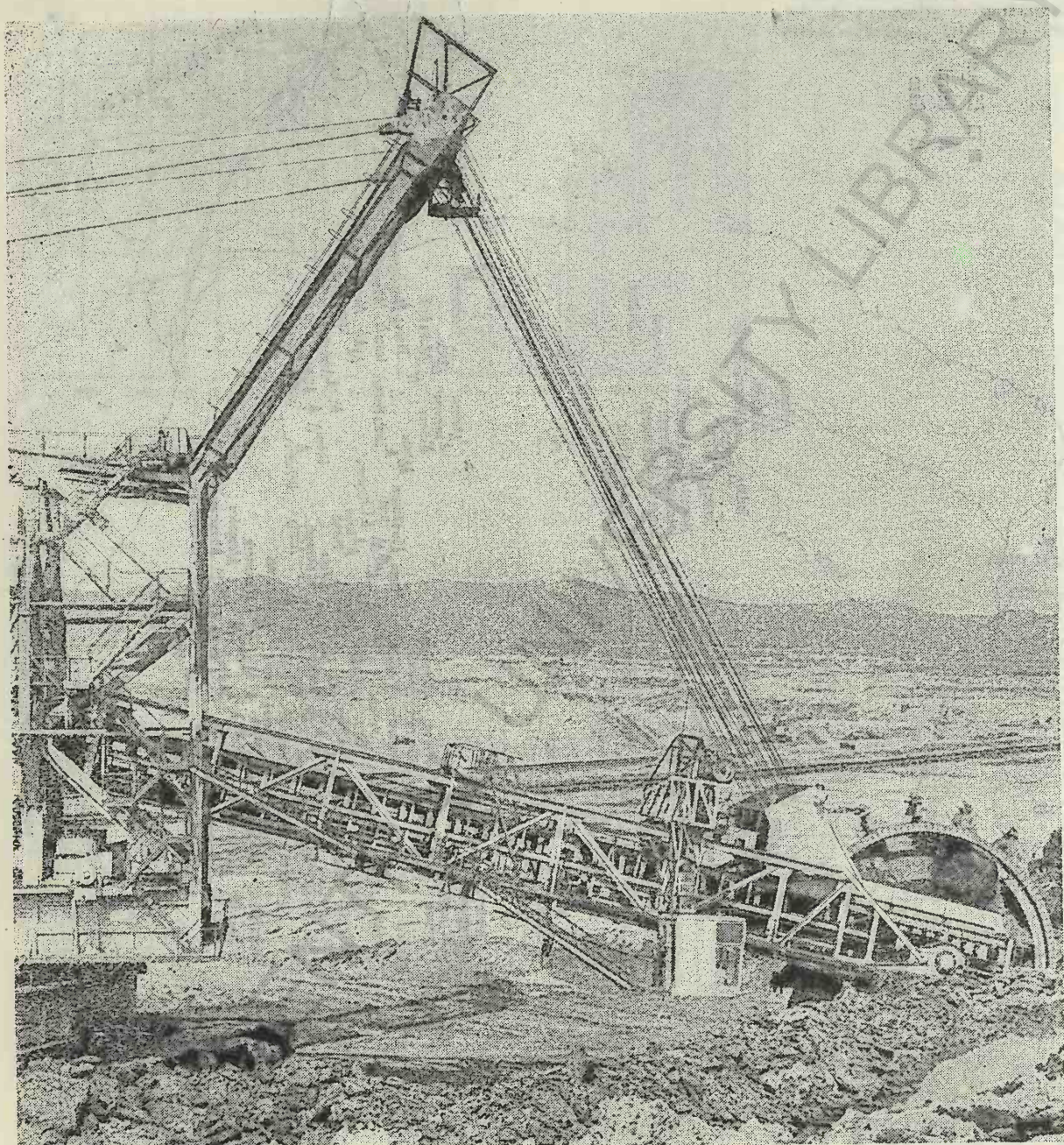

Fig. 5.4. Combinatul minier Rovinari — cariera Gîrla.

Lignitul este cel mai important prin volumul exploatării. Principala regiune extractivă se află în Subcarpați și Piemontul Getic, în mod deosebit în Oltenia. Aici se individualizează: bazinul Motrului (1961), cu minele Horăști, Leurda, Lupoia, Ploștina și Roșița, cărbunele fiind transportat

pe calea ferată electrificată Motru—Strehaia—Filiași—Craiova la termocentralele de la Ișalnița și Turceni; bazinul Rovinari (1955), (fig. 5.4), cu exploatări de carieră într-o zonă cu un peisaj geografic modificat prin construirea unui lac de acumulare și devierea cursului Jiului pe 7,2 km; exploătările se

fac la Rovinari, Ciciani, Beterega, Gîrla, Tismana etc. Cărbunele este utilizat la termocentralele de la Rogojelu și Turceni, unde este transportat pe noua cale ferată Tirgu Jiu—Rovinari—Rogojelu—Turceni—Filiași în lungime de 79 km. Mai recente sînt exploatarea din bazinul Jilt (Mătăsari, Drăgoești) și de la Albeni. În ultimii ani au fost deschise noi exploatarea de lignit la Prunișor, Ghelmegeoaia și Husnicioara (județul Mehedinți), care va fi folosit la noua centrală electrică ce se construiește la Drobeta-Turnu Severin, apoi la Alunu Berbești (județul Vâlcea), localități ce vor fi legate de rețeaua de căi ferate a țării prin noua linie Berbești—Băbeni. În Subcarpații Getici se află bazinul Schitu Golești (județul Argeș), alte exploatarea fiind în Subcarpații Prahovei și ai Dimboviței la Mărginești, Filipeștii de Pădure, Ceptura etc. Lignit se mai exploatează în regiunea deluroasă dintre văile Crișului Repede și Crasnei și este folosit la termocentralele Voivozi și Oradea.

În partea centrală a țării, în bazinul Oltului, lignitul se exploatează în Munții Baraolt la Căpeni, Aita, Virghiș și Valea Crișului.

Industria de prelucrare a cărbunilor. Cuprinde instalațiile de preparare a cărbunilor (cele mai mari fiind în Valea Jiului la Petrila, Coroiști, Lupeni; în Banat la Anina), stațiile de deshidratare (Cozla — județul Caraș-Severin; Schitu Golești — județul Argeș), întreprinderile de brichetare (Comănești județul Bacău; Petrila; Cimpulung — județul Argeș; Căpeni — județul Covasna; Șorecani — județul Cluj), precum și cocseriile de la Galați, Hunedoara, Anina și Reșița și semicocseriile de la Călan și Petrila, întreprinderi ce au ridicat producția de coals metalurgic la peste 3 milioane tone anual.

Sisturile bituminoase se întîlnesc în cantități mari în special în munții Aninei și Dognecei, unde au fost descoperite importante rezerve de valoare economică (cu posibilități de a se exploata, prin decopertări, pînă la 30 milioane tone). În legătură cu exploatarea deschisă în zona Anina, s-a construit o termocentrală de 1 000 MW, mai multe baraje pentru reținerea apei, trecîndu-se la reamplasarea parțială a orașului Anina, situat în parte în perimetrul de exploatare.

Industria petrolului. România a folosit piteiul sub forme rudimentare încă din antichitate și a fost prima țară din lume ce a înregistrat producție de petrol (1857), a

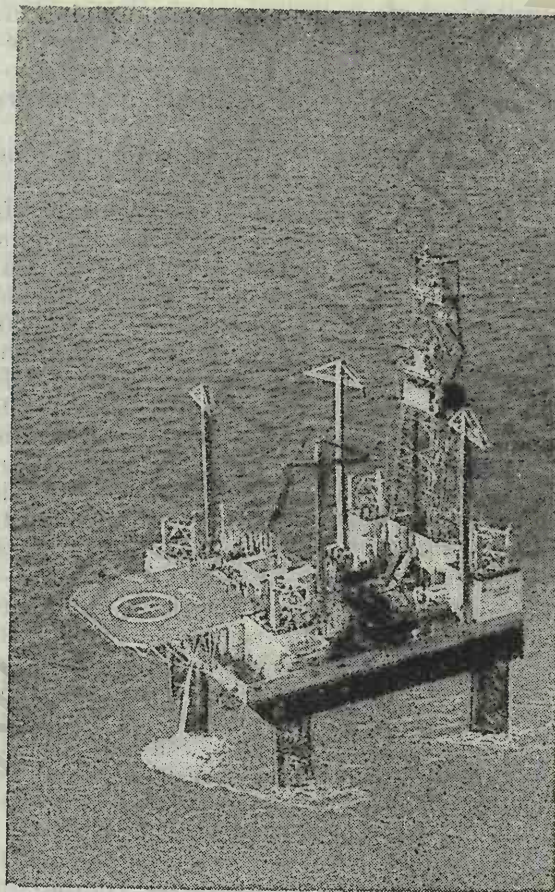

Fig. 5.5. Platforma petroliferă „Gloria”.

construit printre primele instalații de rafinat (Brașov 1849 și Rîfov 1857) și a deținut un loc însemnat pe plan mondial, pînă în preajma celui de-al doilea război mondial (Gh. Ravaș, 1955). În perioada socialistă a fost reorganizată și dezvoltată întreaga industrie petrolieră, punîndu-se în valoare noi structuri în Subcarpați, Podișul Getic, Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană, extinzîndu-se puternic industria de rafinare și petrochimică. Exploatarea din ultimii 30 de ani au dus tocmai la valorificarea de orizonturi petrolifere mai întîi în Piemontul Getic (inclusiv Subcarpații Getici), apoi în Cîmpia Română, Cîmpia Banato-Crișană și Carpații de la Curbură și, cel mai recent, în platforma continentală a Mării Negre, în urma forajelor începute în 1976 cu platforma „Gloria” (fig. 5.5). Cu toate aceste importante descoperiri, la care se adaugă forajele de adîncime (6 000—10 000 m), efectuate în vechile cîmpuri petrolifere, cantitatea

extrasă anual nu acoperă consumul intern. De aceea, paralel cu intensificarea prospecțiunilor geologice și geofizice pentru descoperirea de noi cimpuri petrolifere, s-a recurs la importul de petrol.

În anul 1983 s-au extras 11,6 milioane tone țiței.

Repartiția geografică a exploatărilor de petrol. În perioada postbelică s-au produs importante schimbări în repartiția geografică a exploatării petrolului, punându-se în valoare, așa cum s-a mai arătat, câteva noi zone petrolifere: Cimpia Română, Piemontul Getic, Cimpia Banato-Crișană, alături de zonele mai vechi: Subcarpații dintre văile Dimbovița și Slănic și văile Trotuș și Tazlău.

Zona petroliferă a Cimpiei Române participă cu mai mult de 58% la producția națională. În cadrul său se disting mai multe grupări, toate intrate în exploatare după 1965: Videle, Titu — Pitești, Potcoava — Ciurăști, Craiova, Ianca — Opișenești, în care se disting mai multe centre de exploatare.

Zona petroliferă getică (Subcarpații și Piemontul), pusă în valoare între anii 1950 și 1956, cuprinde exploatări ce formează grupările: Argeș — Vedeia, Slatina, Țicleni, precum și alte centre dispersate. Țițeiul exploatat în această regiune este trimis prin conducte la rafinăriile ploieștene.

Zona petroliferă a Subcarpaților de la Curbură (între văile Slănic și Dimbovița) cuprinde vechile areale de exploatare a țițeiului, astăzi în bună măsură revitalizate datorită forajelor de adâncime. Zăcămintele sînt situate în două zone: una la contactul flișului cu neogenul și alta în zona diapiră intens exploatată în trecut. În această regiune se distinge gruparea Valea Prahovei, caracteristică industriei petrolifere din țara noastră, care a constituit baza unei puternice concentrări industriale generate de petrol. O altă grupare este Tirgoviște—Moreni, care cuprinde exploatări situate între văile Cricovului și Dimboviței, prelucrarea țițeiului făcîndu-se la Ploiești. Pe lângă aceste grupări, în regiune mai sînt și alte exploatări: Tisău, Berca, Scorțoasa, Beceni etc.

În afara zonelor prezentate se mai întîlnesc și alte exploatări de țiței, între care menționăm gruparea Trotuș—Tazlău ce cuprinde zăcăminte din flișul paleogen și miocenul subcarpatie (Modrăzău, Zemeș, Moinești, Tazlău, Tețcani, Stănești etc.); țițeiul este prelucrat în rafinăriile din zonă (Dărmănești și Gheorghe Gheorghiu-Dej).

În Cimpia Banato-Crișană se fac exploatări lângă Timișoara (Variaș, Sandra, Sat-chinez, Orțișoara, Biled), apoi la Dudeștii Vechi (toate în județul Timiș), la Turnu (județul Arad), Borș, Abrămuț, Săcuieni (județul Bihor). În Dealurile Banato-Crișene, țițeiul este exploatat la Suplacu de Barcău. În flișul carpatic a început exploatarea la Ghelintă (județul Covasna).

Prelucrarea țițeiului se face în rafinării moderne, de mare capacitate, dotate cu instalații de cracare catalitică și rafinare, care asigură obținerea unor cantități sporite de produse petroliere cu cifră octanică ridicată. Principalele produse ale industriei de rafinare sînt benzina, petrolul lampant, păcura, uleiurile minerale, bitumul de petrol, coesul de petrol etc. La rafinăriile Brazi (județul Prahova), Pitești, Gheorghe Gheorghiu-Dej (județul Bacău), se obține propan, propilenă, butan, butadienă și hidrocarburi aromatice (benzen, xilen, toluen), folosite în industria petrochimică.

Prin intrarea în funcție, în iunie 1979, a complexului de prelucrare a petrolului Midia—Năvodari, capacitatea rafinăriilor din țara noastră a depășit 35 milioane tone/an, ele prelucrînd o mare cantitate de țiței importat.

Principalele rafinării care se găsesc în județul Prahova, la Brazi și Ploiești (cu trei mari unități), prelucrează aproape 60% din țițeiul țării. Dintre ele se disting rafinăriile Brazi (cea mai mare din țară) și Teleajen, dotate cu instalații moderne. Rafinăriile din Valea Trotușului (Dărmănești și Gheorghe Gheorghiu-Dej) prelucrează și petrol din Cimpia Română și din import. Alte rafinării sînt la Pitești (Brad), Suplacu de Barcău, Cimpina, Rîmnicu Sărat și Brașov, specializate în uleiuri.

Industria gazelor naturale. Cunoscute din secolul XVIII („focurile vii” din Transilvania), gazele naturale au început să fie exploatate în 1908 la Sărmășel și 1909 la Zau de Cîmpie, Șincai, Soroș și Copșa Mică. Gazul metan din Transilvania fiind de calitate superioară este utilizabil în industria chimică.

Gazul de sondă a fost captat tot în anul 1908 la Buștenari (județul Prahova), după care exploatarea s-a extins și în alte perimetre petrolifere.

În perioada interbelică, s-a extins exploatarea gazului metan în Transilvania, acesta fiind folosit, mai ales, drept combustibil,

După anul 1948, gazele naturale au fost valorificate în diferite scopuri industriale și s-au pus în valoare orizonturi gazeifere noi în spațiul extracarpatic (Cîmpia Română, Piemontul Getic, Podișul Moldovei). Însemnată resursă energetică a țării, gazul metan este tot mai mult folosit ca materie primă în industria chimică (negru de fum, amoniac etc.).

Producția de gaze naturale a cunoscut o curbă ascendentă de la 2,1 miliarde m³ în 1938, la 37,4 miliarde m³ în 1982 (o creștere de 18 ori în 40 de ani)¹.

Repartiția geografică a gazelor naturale. Gazul metan se exploatează în proporție de 85% în Depresiunea Transilvaniei, cele mai importante centre fiind situate între văile Someș și Mureș, Mureș și Hîrtibaciu. Producția cea mai mare o dau centrele: Grebenișu de Cîmpie, Bălăușeri, Delenii, Nou Săsesc etc.

În exteriorul lanțului carpatic se fac exploatări de gaze în Piemontul Getic la Grădiștea, Zătreni, Tetoiu și Băbeni (județul Vâlcea); în Cîmpia Banato-Crișană la Călacea, Sînmartin, Tomnatec (județul Timiș); în Podișul Moldovei la Secuieni și Glăvănești (județul Bacău); în Cîmpia Română la Urziceni, Dridu, Padina, Gîrbovi (județul Ialomița), Văcărești, Gura Șuții, Fînta, Bilciurești (județul Dîmbovița), Oprișenești, Lișcoteanca (județul Brăila), Ghergheasa, Balta Albă (județul Buzău), la Mănești — Aricești, Vlădeni (județul Prahova), precum și la Gherești și Pielești (județul Dolj).

Gazele asociate petrolului se extrag din zona centrelor petrolifere Boldești — Scăeni, Buștenari, Băicoi (județul Prahova), Țicleni, Bustuchin (județul Gorj) și la Moinești (județul Bacău).

Transportul și valorificarea gazelor naturale. Pentru transportul gazelor s-a construit o rețea de peste 7 500 km de conducte magistrale, care pornesc în special din Depresiunea Transilvaniei: magistrala de nord (Sîncal — Satu Mare), magistrala de vest (Bazna — Hunedoara — Reșița, cu ramificații spre Timișoara și Arad), magistrala de est (Nadeș — Gheorghe Gheorghiu-Dej — Bacău — Iași), magistrala de sud (Delenii — Brașov — București). Alte conducte trans-

portă gazele de la Țicleni și de la Urziceni spre centrele consumatoare.

Gazele naturale se folosesc în industria chimică la combinatele Borzești, Brazi, Victoria, Tîrnăveni, Făgăraș, Ișalnița, Tîrgu Mureș, Turda, precum și în consumul casnic și industrial (la termocentralele Iernut, Fîntînele, Paroșeni, Brazi etc.).

Industria energiei electrice. În România energia electrică s-a produs încă de la sfîrșitul secolului XIX prin centralele electrice construite la: București (1882), Timișoara (1884), Caransebeș (1887), Satu Mare, Sighetu Marmăției (1889) etc. Primele hidrocentrale au fost la Sadu I (1896 — a treia, ca vechime, din Europa) și la Sinaia (1899).

Cu toate acestea, în perioada 1900—1944 producția de energie electrică era redusă, centralele electrice avînd capacități mici. De asemenea, repartizarea în teritoriu a acestora era neuniformă. Acest fapt a fost unul dintre elementele ce au frînat dezvoltarea economică a țării.

După cel de-al doilea război mondial, producția de energie electrică a crescut mult, ca urmare a aplicării consecvente a planurilor de electrificare a țării.

Prin construcția unor mari termocentrale, care foloseau cărbunii, gazele naturale și păcura, amplasate atît în arealele cu materii prime, cît și în centrele mari consumatoare, s-a asigurat sporirea producției de energie electrică și o mai bună repartizare a unităților în teritoriu. Paralel cu aceasta, s-a trecut la valorificarea potențialului hidroenergetic al apelor interioare și al Dunării, aportul hidroenergetic în producția de energie electrică fiind din ce în ce mai mare.

În 1959 s-a realizat sistemul energetic național, interconectat apoi cu cel al țărilor vecine, cel mai important fiind racordul de la Mukacevo (U.R.S.S.), cu cinci țări socialiste.

Producția de energie electrică. În anul 1982 capacitatea centralelor electrice a fost de 17 470 MW, din care 13 736 MW în termocentrale și 3 734 MW în hidrocentrale.

Față de anul 1938, puterea centralelor electrice era de 30 de ori mai mare, cifră care confirmă dezvoltarea industriei energetice românești în anii construcției socialiste. În același timp, se observă concentrarea capacităților de producție în mari centrale, cu peste 100 MW, care dețineau în 1982 peste 83% din puterea totală. În etapa actuală s-a trecut la construcția unor centrale mai mari care să poată funcționa în bune condiții

¹ În anul 1982 au fost extrase 8,797 miliarde m³ gaze asociate și 28,620 miliarde m³ gaz metan (*Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983*, p. 90).

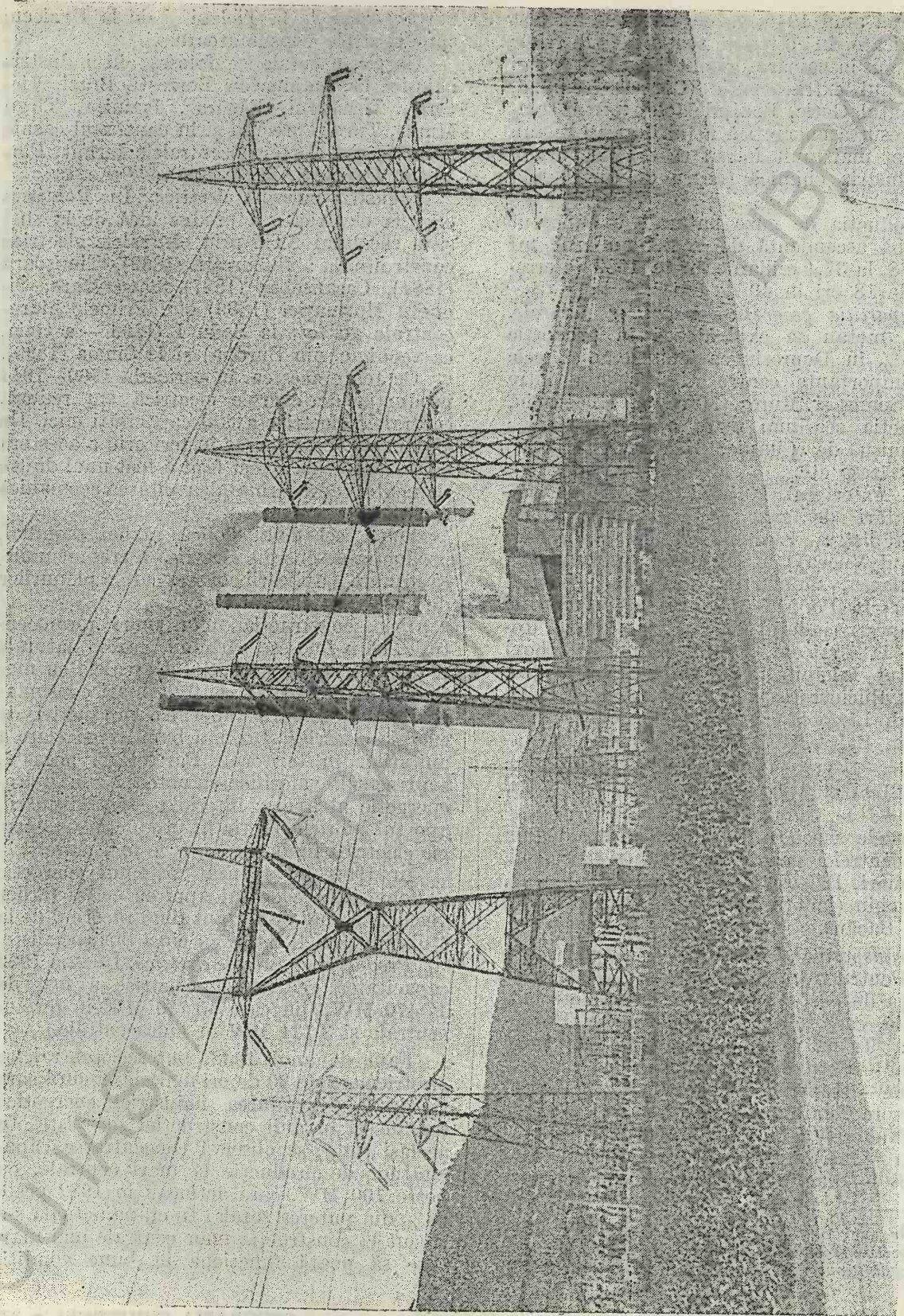

Fig. 5.6. Centrala electrică Mintia (judetul Hunedoara).

în raport cu necesarul de materii prime. Din repartitia pe județe a puterii instalate reiese că în județele Hunedoara, Mehedinți, Mureș, Dolj, Prahova, Brăila, Gorj și în municipiul București sînt localizate cele mai puternice centrale; fiecare județ avea în anul 1982 o putere instalată mai mare de 1 000 MW.

Producția de energie electrică a fost de 67,5 miliarde kWh (1980) și 70,2 miliarde kWh (1983), din care termoenergie 83,8% și hidroenergie 16,2%¹. Această producție a fost de aproape 65 de ori mai mare decît cea a anului 1938. În aceeași măsură a crescut și producția de energie electrică pe locuitor (peste 3 000 kWh anual).

Principalele centrale termoelectrice sînt situate în bazinele carbonifere din Oltenia și Transilvania și în apropierea lor: Ișalnița (Craiova — 1 100 MW), care folosește și gaze naturale; Rogojelu (1 760 MW) și Turceni (2 640 MW în final) din județul Gorj; Paroșeni (300 MW) și Mintia (840 MW) (fig. 5.6) din județul Hunedoara. Aceste centrale electrice, cu o putere instalată de peste 4 250 MW, asigură o bună parte a producției termoelectrice a țării.

Alte centrale electrice care folosesc cărbuni drept combustibil sînt: Doicești (120 MW) în județul Dimbovița, prima construită în cadrul planului de electrificare 1951—1960, Borzești (655 MW)—județul Bacău, Oradea (105 MW), Galați (200 MW), Arghireșu—județul Cluj, Voivozi—județul Bihor, Hunedoara, Gura Barza—județul Hunedoara. Importante termocentrale sînt situate în zone gazeifere și petrolifere, cele mai mari dintre acestea fiind Iernut—Luduș (800 MW) în județul Mureș și Brazi (805 MW) lângă Ploiești.

În zonele lipsite de materii prime, dar care consumă mari cantități de energie electrică se află termocentralele: Brăila—Chiscani (1 000 MW), Palas—Constanța, Iași, Suceava și cele de termoficare din București (Sud, Vest, Grozăvești).

Lângă Anina s-a construit prima centrală termică pe bază de șisturi bituminoase, a doua urmînd să fie amplasată la Doman; s-a trecut și la construcția primei centrale electronucleare la Cernavodă.

Amenajarea potențialului hidroenergetic al Dunării a început cu importanta realizare de la Porțile de Fier I (2 140 MW) (fig. 5.7),

rod al cooperării româno-iugoslave, și continuă prin lucrările de la Porțile de Fier II (Ostrovu Mare — Prahova), construită tot împreună cu R. S. F. Iugoslavia, ce va avea o putere instalată de 436 MW, apoi la Turnu Măgurele — Nicopolé în colaborare cu R. P. Bulgaria și la Cernavodă, ambele în proiect.

Cele mai importante sisteme hidrografice interioare, amenajate sau în curs de amenajare, sînt următoarele: Bistrița cu centrala de la Bicaz-Stejaru (210 MW) și cu 12 microcentrale în avale (244 MW), dintre care cea mai mare este cea de la Vaduri (44 MW); Argeș cu centrala de la Vidraru (220 MW) și cu 14 microcentrale în avale (cu peste 200 MW putere instalată); Olt—Lotru, care va avea în final 32 de centrale cu o putere instalată totală de 1800 MW. În 1981 funcționau 10 centrale pe Olt și 2 pe Lotru, cu o putere instalată de 950 MW (din care 510 MW la hidrocentrala Lotru), alte patru fiind în construcție (Brădișor pe Lotru, Turnu, Călimănești și Slatina pe Olt), cu o putere instalată totală de 220 MW. Pe Sebeș s-au construit centrale electrice la Gilceag (150 MW), Șugag, Săsciori. Pe Riu Mare va fi instalată centrala Retezat (care va avea 335 MW) și o serie de microcentrale (cea de la Clopotiva este în construcție). În bazinul Someșului funcționează centralele Tarnița, Someșu Rece, Mărișelu (220 MW), Gilău. În bazinul Cerna—Motru — Tismana se vor construi centrale la Clocotiș, Tismana și Motru.

Dintre celelalte amenajări, se remarcă cele de pe Bîrzava (Văliug), Crișu Repede (Aștileu, de mică capacitate) și Prut (Stîncă—Costești, intrată în funcție în 1978), iar dintre cele în construcție cea de pe Buzău (Siriu) (fig. 5.8).

Toate aceste centrale realizate și cele în curs de construcție sau prevăzute a fi construite vor asigura valorificarea integrală a potențialului hidroenergetic al apelor interioare, așa cum se prevede în Directivele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român.

Dezvoltarea industriei energetice în perspectivă. Programul-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei, elaborat la Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, prevede luarea unor măsuri pentru ca în viitorul deceniu, România să devină independentă din punct de vedere al combustibililor și energiei. De aceea, se prevăd măsuri

¹ În anul 1982 au fost produse 68,923 miliarde kWh din care 57,068 miliarde kWh în termocentrale și 11,854 miliarde kWh în hidrocentrale (*Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983*, DCS, p. 96).

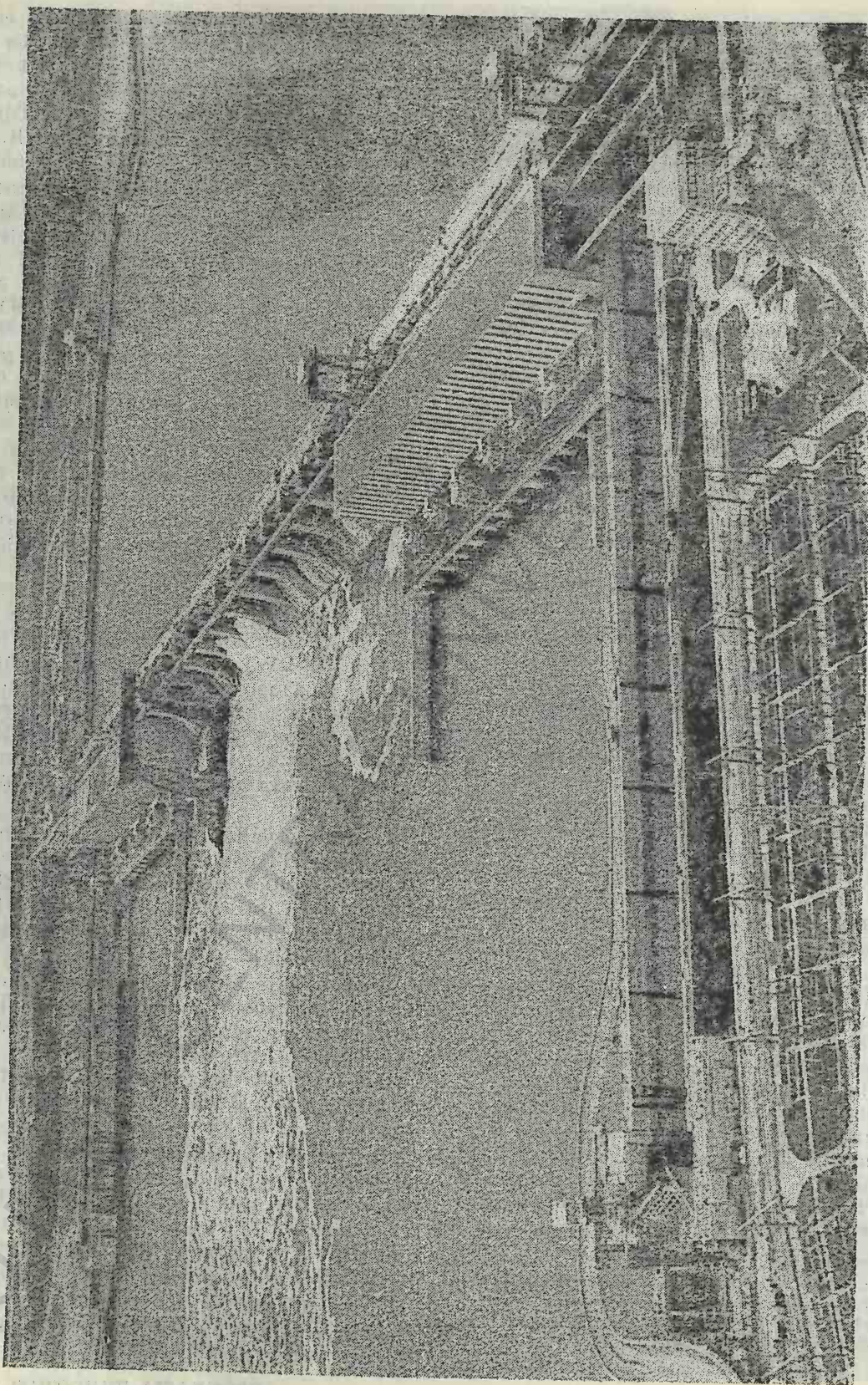

Fig. 5.7. Hidrocentrala „Porțile de Fier I”.

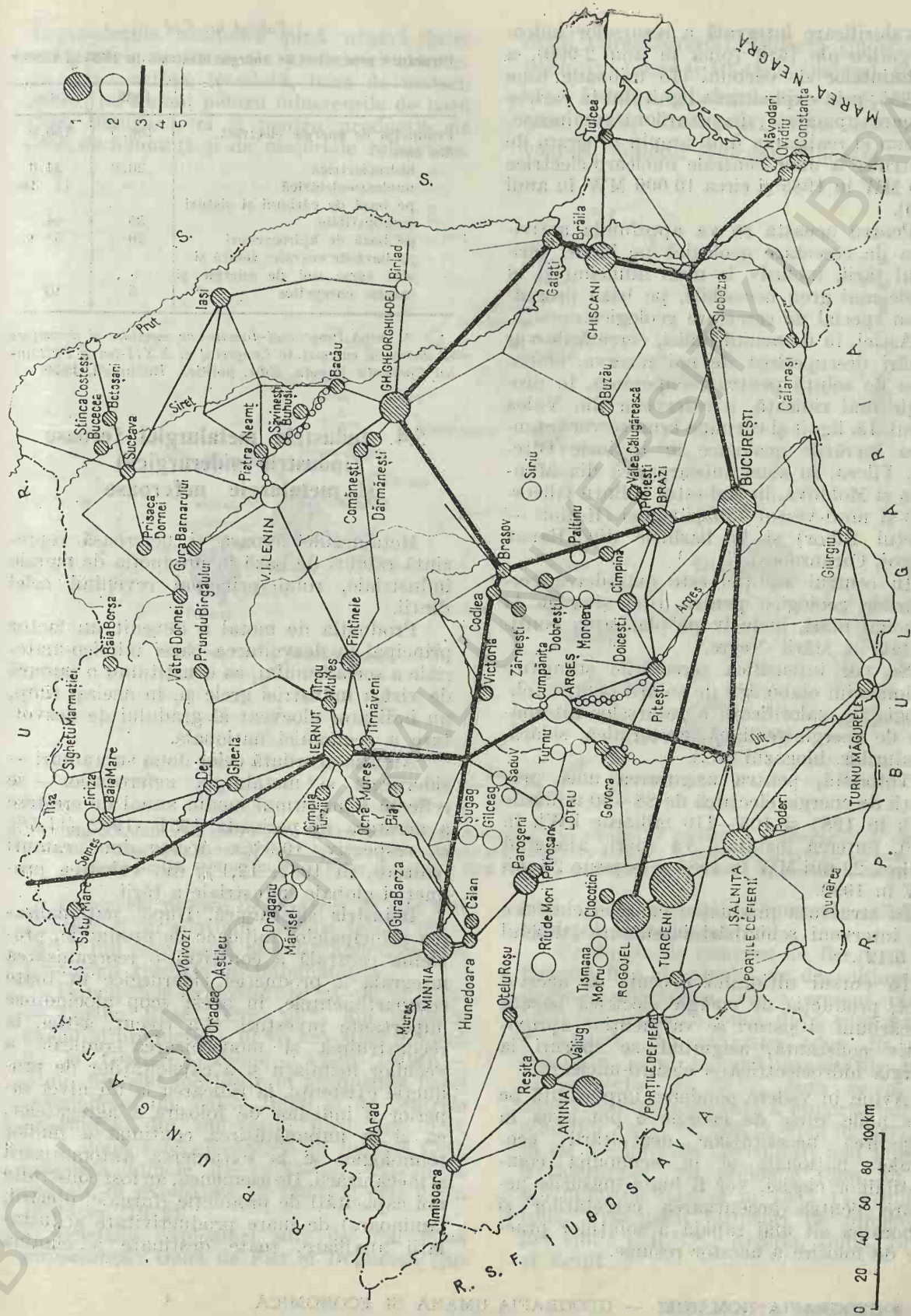

Fig. 5.8. Energia electrică. 1, Termocentrale; 2, hidrocentrale; 3, linii de înaltă tensiune 400 kV; 4, linii de înaltă tensiune 200 kV; 5, linii de înaltă tensiune de 110 kV.

de valorificare integrală a resurselor hidro-energetice ale țării (până în anul 2 000), a zăcămintelor de cărbuni (75 milioane tone în 1985, prin exploatarea lignitului în cariere de mare capacitate) și a sîsturilor bituminoase, precum și realizarea unui amplu program de construire a unor centrale nucleare-electrice (660 MW în 1985 și circa 10 000 MW în anul 2000).

Pentru aceasta se va aprofunda activitatea de cercetare geologică pe întreg teritoriul țării, inclusiv la mari adîncimi și în zonele mai greu accesibile, pe baza programului special de cercetare geologică.

Astfel, în domeniul huiile, cercetările vor urmări descoperirea de noi rezerve, elaborarea de soluții pentru recuperarea, în proporție mai ridicată, a rezervelor din Valea Jiului. La lignit și cărbune brun se vor intensifica lucrările geologice în bazinele Olteniei, Vilcea, în zona subcarpatică din Muntenia și Moldova, în sud-estul (Sfintu Gheorghe) și nord-vestul Transilvaniei (Roșiori — județul Bihor) și în bazinele din Banat (Lugoj, Caransebeș).

În centrul atenției este extinderea cercetărilor geologice pentru țiței și gaze la adîncimi mari, inclusiv pe platforma continentală a Mării Negre.

Se vor intensifica cercetările științifice în domeniul elaborării de soluții pentru tehnologia de valorificare a resurselor alternative de energie (eoliană, geotermică, solară, a valurilor, biogazul etc.).

Totodată, pentru asigurarea unei producții de energie electrică de 88—90 miliarde kWh în 1985 și 105—110 miliarde kWh în 1990, puterea instalată va spori, ajungînd la circa 22 mii MW în 1985 și la peste 28 mii MW în 1990.

În structura producției energiei electrice vor interveni schimbări însemnate (tabelul nr. 5.12).

În cursul ultimului deceniu al acestui secol, producția de energie electrică bazată pe cărbuni și sîsturi se va menține aproximativ constantă, asigurîndu-se sporuri la energia hidroelectrică și electro-nucleară.

Avînd în vedere ponderea importantă pe care noile surse de energie o pot avea în acoperirea necesităților dezvoltării economiei naționale și în economia combustibililor clasici, vor fi luate măsurile necesare pentru accentuarea cercetărilor și elaborarea cît mai rapidă a soluțiilor practice de folosire a acestor resurse.

Tabelul nr. 5.12

Structura producției de energie electrică în 1985 și 1990 *

	1985	1990
Producția de energie electrică din care :	100,0	100,0
— hidroelectrică	20,0	21,0
— nucleare-electrică	—	17—18
— pe bază de cărbuni și sîsturi combustibile	55	44
— pe bază de hidrocarburi	20	5—4
— pe bază de energie solară și alte surse noi de energie și resurse energetice	5	10

* După Programul-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei, în Congresul al XXII-lea al Partidului Comunist Român, Edit. politică, București, 1979.

5.4. Industria metalurgiei feroase (industria siderurgică) și metalurgie neferoase

Metalurgiile feroasă și neferoasă reprezintă ramuri de bază în producția de metale industriale, rolul principal revenind celei dintîi.

Producția de metal a devenit un factor principal în dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului, ea constituind o ramură de vîrf a industriei grele și, în același timp, un indicator elocvent al gradului de dezvoltare a economiei naționale.

Atenția acordată celor două subramuri — siderurgia și metalurgia neferoaselor — se reflectă și în ritmul mediu anual de creștere a acestora în perioada 1951—1982 (11,5% și, respectiv, 10,9%). Aceste două ramuri realizau, în 1982, 12,1% din valoarea producției globale industriale a țării.

Industria siderurgică. După naționalizarea principalelor mijloace de producție, problema centrală a constituit-o reorganizarea integrală a producției siderurgice în toate compartimentele, în acest scop alocîndu-se importante investiții. S-a trecut, astfel, la reconstruirea și modernizarea radicală a vechilor instalații și a capacităților de producție existente, la ridicarea la un nivel superior a indicilor de folosire a agregatelor, ca și la îmbunătățirea continuă a liniilor tehnologice și la extinderea automatizării și mecanizării. De asemenea, au fost construite noi capacități de producție (furnale, oțelării, laminoare) de mare productivitate și instalații auxiliare, toate destinate a elimina

disproportiiile existente pînă atunci între principalele sectoare ale producției siderurgice. S-a extins, totodată, baza de materii prime, nu numai pentru minereurile de bază (fier, mangan), ci și pentru producția de coes, de fondanți și de materiale refractare.

dețul Caraș-Severin), Dubova (județul Mehedintzi), Lueta și Mădăraș (județul Harghita), Delnița (județul Suceava), Palazu Mare (oraș Constanța), Iulia (comuna Izvoarele, județul Tulcea), Moneasa — Călu-

Fig. 5.9. Industria siderurgică. 1, Minereuri de fier; 2, minereuri de mangan; 3, cocserii; 4, semicocserii; 5, cărămizi refractare; 6, calcare metalurgice; 7, combinate siderurgice cu furnale; 8, combinat siderurgic cu furnale intrate parțial în funcțiune; 9, uzine siderurgice fără furnale, cu capacități și profile de producție diferite.

Rezervele proprii de *minereu de fier* sînt limitate și au conținut metalic scăzut (20—40%), din care cauză necesită aplicarea unei tehnologii speciale de îmbunătățire.

Principalele exploatări se găsesc în Munții Poiana Ruscă (circa 60% din volumul global al producției), în vechea zonă minieră de la Ghelari — Teliuc — Vadu Dobrii — Alun. Ele sînt localizate în apropierea bazei carbonifere din Valea Jiului și de centrele siderurgice din sud-vestul țării (fig. 5.9).

A doua zonă, localizată în județul Cluj, grupează minele de la Vlaha — Săvădisla (intrate în exploatare în 1963) și cele de la Băișoara (1972).

Celelalte exploatări sînt de mai mică importanță: Ocna de Fier și Dognecea (ju-

gări (județul Arad), Ciungani — Căzănești (județul Hunedoara).

Producția de minereu de fier este insuficientă față de nivelul de dezvoltare a industriei siderurgice. Ea a crescut pînă în 1970 (3,2 milioane tone), după care a urmat o scădere, 2,1 milioane tone în 1982, cantitate care acoperă necesitățile numai în proporție de 25%, ceea ce a necesitat creșterea constantă a importurilor începînd din 1960 (917 000 t), apoi în 1965, odată cu începuturile dezvoltării mai puternice a siderurgiei, 2,6 milioane tone, în 1970 6,3 milioane tone și în 1982 14,4 milioane tone. Principalii furnizori de minereu de fier sînt: U.R.S.S., Algeria, India, Brazilia și Egipt.

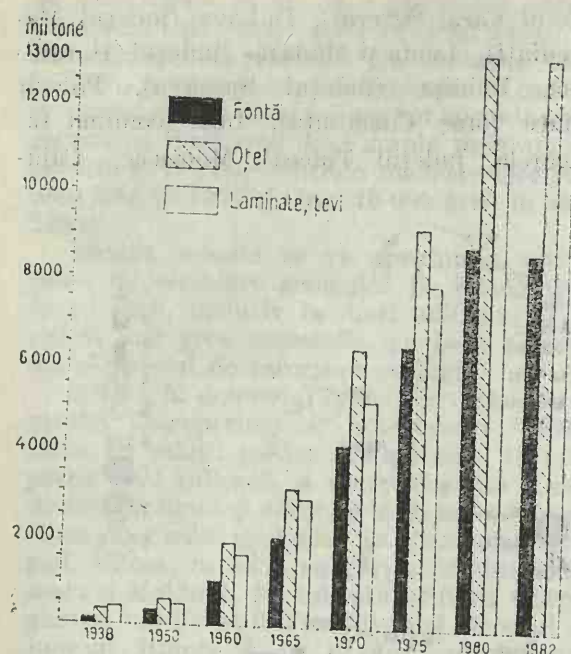

Fig. 5.10. Dinamica unor produse ale industriei siderurgice (fontă, oțel, laminate).

Manganul se utilizează pentru obținerea unor fonte și oțeluri superioare. Adaosurile de mangan se introduc de obicei în tratamentele siderurgice fie sub formă de feromangan (80% mangan), fie de fontă manganosă (20% mangan).

Cea mai importantă exploatare de mangan (2/3 din producție) se află în județul Suceava, în zona cristalino-mezozoică a Carpaților Orientali, de-a lungul văii superioare a Bistriței, între Cîrlibaba și Broșteni. Extracția minereului se face la Iacobeni, Șaru Dornei, Cîrlibaba, Ciocănești, Arșița, Vatra Dornei. Alte exploatare de mangan se află la Delinești (județul Caraș-Severin), Baru (în Munții Sebeșului — județul Hunedoara), Răzoare și Baia Borșa (județul Maramureș), Moneasa (județul Arad) și Vașcău (județul Bihor).

Producția anuală de mangan este în jur de 20 000–25 000 tone, minereul avînd o concentrație de 40–50%.

Cocsul metalurgic reprezintă principalul combustibil utilizat în siderurgie. Dacă în 1938 singura cocserie era cea de la Reșița, unde se realizau numai 80 000 tone, folosind cărbunii de la Anina, după 1950 s-a mărît această cocserie și s-a trecut la construirea altora noi: uzina cocschimică de la Hune-

doara, semicocseriea de la Călan și, mai recent, cocseriea de la Galați.

Ca urmare, producția de cocs a crescut, întîi mai lent pînă în 1970 (1,1 milioane tone), după care, odată cu sporirea cantității de cărbuni cocsificabili, a crescut la 3,5 milioane tone în 1980. Importul de huilă și de antracit a crescut de la 416 000 tone în 1960, la aproape 4 milioane tone în 1980, făcîndu-se mai ales din R. P. Polonă și U.R.S.S., iar importul de cocs de la 655 800 tone în 1960 la 2,6 milioane tone în 1982, cu deosebire din R. S. Cehoslovacă, R. P. Polonă și U.R.S.S.

Producția de *cărămizi refractare* a sporit de la numai 4 000 tone în 1950 la 638 000 tone în 1982. Principalele unități se găsesc la Alba Iulia, Turda, Comarnic, Azuga, Brașov, Doaga (județul Vrancea), Aleșd (județul Bihor).

În ceea ce privește *fondanții* necesari în procesul topirii minereurilor, în țara noastră se găsesc însemnate rezerve de calcare metalurgice, dolomite și șisturi argiloase.

Zăcămintele de calcare dolomitice se găsesc mai ales în Munții Poiana Ruscă și în județele Constanța și Harghita, iar calcare metalurgice la Mahmudia (județul Tulcea) și în județele Hunedoara, Sălaj, Bihor.

Strîns corelată cu cerințele esențiale ale economiei, industria siderurgică a fost puternic dezvoltată în vederea dinamizării întregii industrii, prin asigurarea bazei de metal pentru industria construcțiilor de mașini. Pentru aceasta au fost necesare importante investiții: în cincinalul 1976–1980 volumul investițiilor a fost de aproape 19 ori mai mare decît cel din cincinalul 1951–1955, reprezentînd mai mult de 10% din totalul investițiilor industriale.

Construirea noilor obiective siderurgice a necesitat adoptarea unor criterii corespunzătoare în amplasarea lor geografică, avîndu-se în vedere repartitia rațională a forțelor de producție în teritoriu, existența forței de muncă, necesitatea apropierii uzinelor de marii consumatori sau în raport cu necesarul de import (care a impus localizarea acestor uzine în porturile fluviale Galați și Călărași).

În ceea ce privește producția siderurgică, volumul ei a crescut continuu (fig. 5.10 și fig. 5.11). Implicațiile directe ale dinamicii accelerate a investițiilor s-au răsfrînt nu numai în creșterea producției, ci și în crearea unei baze tehnico-științifice corespunzătoare, orientată spre domeniul tehnicii de vîrf. Astfel,

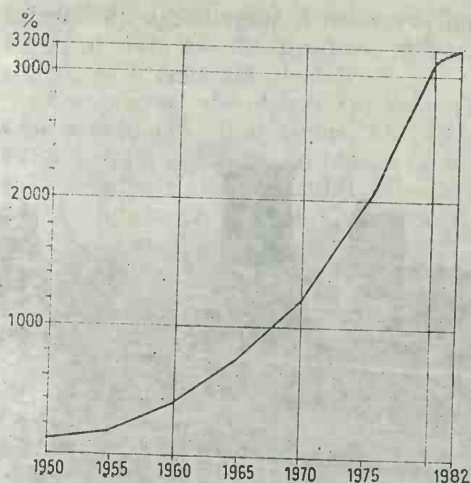

Fig. 5.11. Dinamica producției siderurgice (1950 — 1982).

producția siderurgică a anului 1982 a fost de 60 ori mai mare, decât a anului 1938 (tabelul nr. 5.13).

Tabelul nr. 5.13

Creșterea producției siderurgice (mii tone) *

	1938	1950	1960	1965	1970	1980	1982
Fontă	133	320	1 014	2 019	4 210	9 012	8 637
Oțel	284	555	1 806	3 426	6 517	13 175	13 055
Laminele (inclusiv țevi)	325	460	1 642	2 933	5 271	10 783	10 768

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, p. 186—187 și 1983, p. 90.

În anul 1980, producția de fontă a fost de aproape 65 de ori mai mare față de 1938, de aproape 46 de ori cea de oțel și de 33 de ori cea de laminele. Pe ansamblul producției siderurgice, oțelul deține ponderea cea mai mare (40,2%), după care urmează laminele (33,2%) și apoi fonta (26,6%).

Creșterea producției siderurgice se reflectă și în sporirea acesteia pe locuitor. Dacă în 1938 reveneau 9 kg de fontă pe locuitor, 18 kg de oțel și 20 kg de laminele, în 1982 valorile au fost de 384 kg (de peste 42 de ori mai mare), 580 kg (de peste 32 de ori) și respectiv 479 kg (de aproape 24 de ori). Din valorile prezentate reiese că producția de oțel pe locuitor era apropiată de cea europeană (625 kg), depășind cu mult media la nivel mondial.

Concomitent cu creșterea neîncetată a producției s-a realizat o substanțială îmbunătățire a sortimentelor și a calității lor. În prezent, 46,9% din cantitatea de oțel este de convertizor, 34,0% oțel Martin, iar 19,1% oțel electric. S-au diversificat mult și tipurile de laminele: laminele grele, țagile pentru țevi și foraje, laminele mijlocii și ușoare, table și benzi groase și mijlocii, laminele la cald și rece, benzi late, țevi de oțel, table și benzi zincate, sirme de oțel trase la rece etc.

Proporțiile acestor realizări nu ar fi fost posibile fără o creștere a personalului muncitor, de la 34 487 în 1950 la 140 100 în 1982, deci de 4 ori mai mult.

În actualul cincinal, respectiv în 1985, se prevede realizarea unei producții globale de oțel de 20 milioane tone, din care 60% se va obține cu insuflare de oxigen, tehnologie care economisește mult consumul de energie. Va crește producția de oțeluri speciale aliate și înalt aliate. În ceea ce privește laminele, producția va ajunge la 15,6 milioane tone, accentul punându-se pe laminele

profilate și pe țevi sudate, table și benzi electrotehnice, bare și blocuri forjate din oțeluri aliate, precum și table și benzi cositorite și cromate.

Întreprinderile siderurgice. Structură și producție. În România există în prezent cinci mari combinate: Galați, Hunedoara, Reșița, Tîrgoviște și Călărași, primele trei avînd structura unor uzine integrate, iar ultimul, început a fi construit în 1975, a intrat în producție în noiembrie 1979 (va fi dat integral în funcțiune în 1985).

Combinatul siderurgic Galați (fig. 5.12) realizează mai mult de o treime din producția siderurgică a țării, fiind în același timp unul din cele mai mari din sud-estul Europei.

Construirea lui a început în 1960, iar în 1965 a dat prima șarjă. Amplasarea sa aici a fost hotărîtă de prezența Dunării, care-i

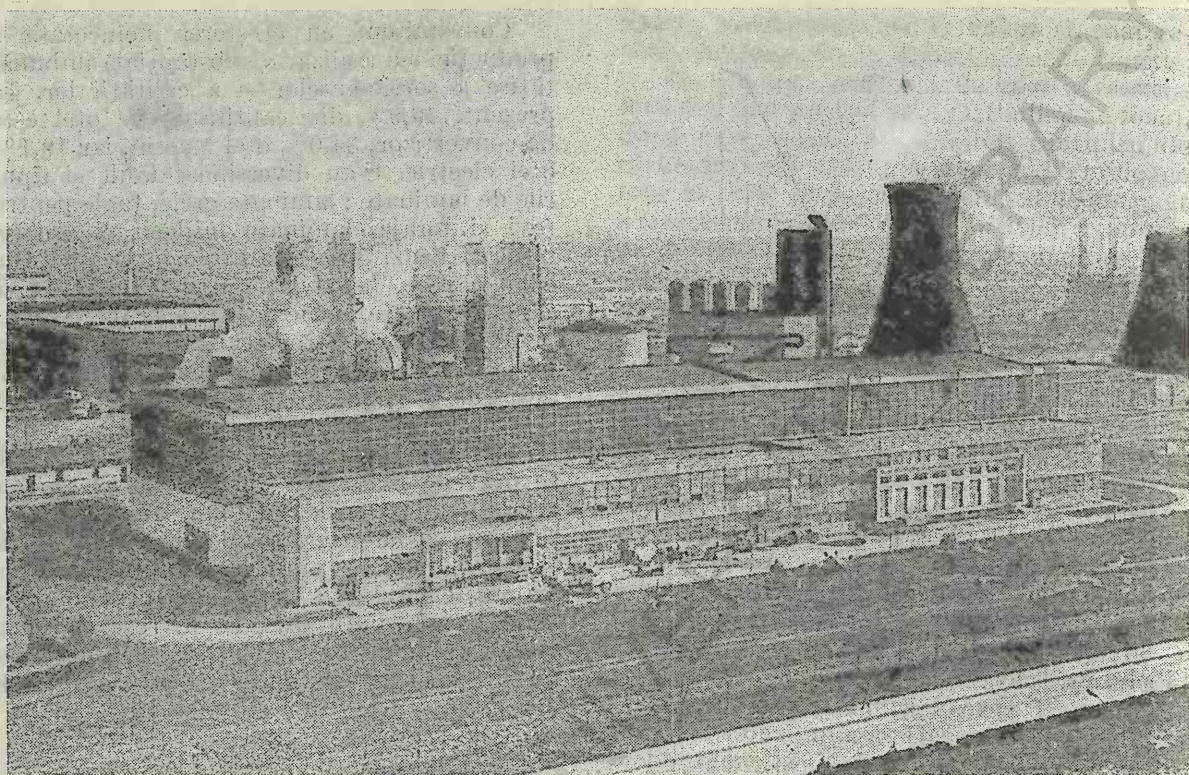

Fig. 5.12. Combinatul siderurgic Galați (vedere parțială).

satisfacă nu numai consumul de apă industrială, ci și importul de materii prime pe sectorul maritim al fluviului. S-a impus, totodată, împlinirea unor criterii de bază în repartizarea teritorială a forțelor de producție într-o zonă rămasă în trecut în urmă și unde există disponibilități de forță de muncă și mijloace de transport.

Combinatul are șase furnale. Primul a intrat în funcțiune în 1968, avînd un volum util de 1 700 m³, după care au urmat alte trei, cu aceeași capacitate. În 1978 a început să producă furnalul nr. 5, cu un volum util de 2 700 m³, iar în februarie 1981 furnalul nr. 6, cu o capacitate de 3 500 m³ (cel mai mare și mai modern din țară). Combinatul dispune de o instalație de preparare a minereurilor, de fabrici de blocuri dolomitice, var, oxigen și produse refractare, o mare uzină de coes, oțelării, convertizoare și laminare. În 1979 s-a pus în funcțiune cel mai mare laminor de tablă din țară, iar în mai 1982 laminorul de semifabricate cu o producție anuală de 2,5 milioane tone țagă și profile. La acestea se mai adaugă și o centrală termoelectrică (160 MW) și diverse

instalații auxiliare. În 1982 combinatul a produs 7 milioane tone oțel, peste jumătate din producția țării.

Pentru combinat a fost amenajat un port mineralier, în amunte de vîrsarea Siretului, iar prin portul Mahmudia se aduc calcare.

Combinatul siderurgic Hunedoara se află în vecinătatea celor mai importante zăcăminte de fier ale țării și a bazinului carbonifer Petroșani. El este echipat cu mai multe furnale, oțelării și laminare.

Pentru valorificarea superioară și eficiență a metalului, au fost construite și trei laminare de sîrmă, ultimul fiind dat în producție în 1979.

Pe lângă aceste sectoare de bază, combinatul mai dispune de o uzină coesochimică, o fabrică de aglomerare a minereurilor, una de dolomite, o fabrică de produse refractare, o fabrică de oxigen, o stație de granulare a zgurii de furnal, o centrală termoelectrică, precum și numeroase instalații auxiliare.

Combinatul siderurgic Reșița este cea mai veche uzină siderurgică a țării, fiind complet modernizată și integral mărită. El cuprinde, pe lângă furnale, oțelării și laminare, o

fabrică de aglomerare a minereurilor, o cocserie, o fabrică de produse refractare, de oxigen și o centrală electrică.

Combinatul de oțeluri speciale Tîrgoviște, una dintre cele mai tinere unități ale siderurgiei românești, este amplasat pe noua platformă industrială a orașului. El este un combinat metalurgic complex, înglobînd oțelării electrice, mașini radiale de forjat, o presă de forjat de 1 000 t, laminoare de profile mijlocii și ușoare, de tablă subțire, un laminor degrosor și de semifabricate, care prelucerează lingourile de oțel. Combinatul utilizează în mare parte fierul vechi, realizînd o gamă largă de oțeluri aliate și înalt aliate. Totodată, uzinele prelucerează oțeluri speciale, fiind ca atare un combinat siderurgic prelucrător.

În mai 1980, pe platforma industrială a orașului, s-au pus bazele unui laminor de profile mici de mare capacitate.

Alte uzine siderurgice. O grupare de uzine siderurgice de capacitate mai mică se găsește în sud-vestul țării. Între acestea menționăm uzinele *Călan*, un satelit al Hunedoarei, care produce fontă cenușie, piese turnate, articole de fontă și fier comercial. Aici se află și o uzină de semicocs, care funcționează din 1957. Uzinele *Oțelul Roșu* și *Nădrag* se aprovizionează cu fontă de la Hunedoara și Reșița. Ambele sînt echipate cu oțelării și laminoare. La cea dintîi funcționează o instalație de turnare continuă a oțelului.

Alte întreprinderi sînt mai dispersate. Între acestea amintim mai întîi *Combinatul siderurgic din Cîmpia Turzii*, de asemenea modernizat și mărit. Este prevăzut cu oțelării electrice și Siemens Martin, fiind profilat pentru producția de sîrmă prin laminare, cabluri, cuie și electrozi. Noul laminor construit (1979) are o capacitate anuală de producție de 240 000 t țagle. *Uzinele Vlăhița* (județul Harghita) se găsesc în apropierea exploatării de minereu de fier de la Lueta și produc fontă de bună calitate. *Uzina de sîrmă și produse din sîrmă Buzău* este o unitate nouă (1966), produce sîrmă zincată din oțel moale, sîrmă neagră, cuie și electrozi de sudură, primind materie primă de la Hunedoara și Galați. La Galați funcționează *Întreprinderea de cuie, sîrmă și lanțuri*, iar la Brăila *Uzinele Laminorului*, care produce sîrmă trefilată, lanțuri, șuruburi, nituri și cuie. *Laminorul de țevi de la Roman* fabrică țevi pentru conducte petroliere, burane pentru tubajul sondelor, prăjini grele

pentru foraj etc. Aici, în 1979, s-a dat în producție laminorul „Stossbank” și trăgătoria de țevi. Noul laminor de acest tip este cel mai mare din țară, putînd prelucra anual 80 000 t țagle de oțeluri normale și aliate. *Uzina metalurgică din Iași* funcționează din 1963, fiind utilată cu un laminor de profile ușoare și o fabrică de țevi sudate. *Orașul București* este specializat în producția de oțel și laminate, între care se remarcă cu deosebire uzinele „Republica” (pentru producția de țevi).

Tot între construcțiile siderurgice noi se află și *Combinatul metalurgic Tulcea*, compus din două întreprinderi: una de alumina calcinată și cealaltă de feroaliaje, care realizează anual 400 000 t alumina calcinată și 80 000 t feroaliaje (siliciu metalic, ferosiliciu, feromangan și silicomangan). Aflat în extindere este singurul combinat de feroaliaje din țară, în final fiind și unul dintre cele mai mari de pe continent. Aici, în 1980, a intrat în funcțiune o fabrică de materiale refractare magneziene.

Alte obiective siderurgice apărute pe noile platforme industriale ale unor orașe cum sînt acelea din *Zimnicea* (țevi sudate), *Beclean* (trăgătorii de oțel moale, cuie, laminor de sîrmă), *Zalău* (țevi, laminor de sîrmă), *Drobeta-Turnu Severin* (laminor de profile mijlocii), *Focșani* (laminor de profile mijlocii, sîrmă și trăgătorie de bare), iar în perspectivă, se va construi la *Hîrșova* un laminor de profile mici și mijlocii.

Industria metalurgiei neferoase. Concomitent cu siderurgia, o puternică dezvoltare a cunoscut și metalurgia neferoaselor. În momentul naționalizării, această ramură era dotată cu unități mici, în care se aplicau tehnologii cu mult depășite și de slabă productivitate.

După 11 iunie 1948, au fost necesare mari și continui investiții, care, de la 1939 milioane lei în perioada 1951—1955 au atins 13,7 miliarde lei în 1976—1980, deci o creștere de peste 7 ori. Pînă în 1960, acestea au fost îndreptate mai ales spre extinderea bazei de materii prime, după care s-a trecut la mărirea capacităților de producție, a instalațiilor de preparare și de prelucrare.

Totodată, au fost lărgite și modernizate unitățile existente, cu deosebire flotațiile. S-a impus, de asemenea, îmbunătățirea radicală a tehnologiei de prelucrare a minereurilor din necesitatea de a le valorifica mai eficient, acestea fiind sărace în conținut

metalic. Toate unitățile, atât cele existente, cât și cele nou construite, au fost dotate cu mașini și utilaje moderne.

Pregătirea și calificarea cadrelor au constituit și constituie probleme prioritare, numărul personalului muncitor crescând de la 16 300 în 1950 la 78 900 în 1982.

Ca urmare a tuturor măsurilor luate, în anul 1980 producția metalurgiei neferoase a fost de 28 ori mai mare decât în anul 1950 (fig. 5.13).

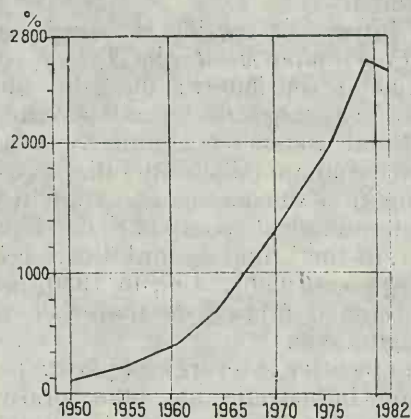

Fig. 5.13. Dinamica industriei neferoase (1950 - 1982).

Minereurile complexe de Cu, Pb, Zn sînt localizate, cu deosebire, în partea nordică a Carpaților Orientali, unele în zona vulcanică Oaș—Gutii—Tibleş (Baia Sprie, Șuor, Nistru, Herja, Cavnic, Băiut, Ilba, Tarna Mare), iar altele în zona cristalino-mezozoică (Baia Borsă, Valea Blaznei, Burloaia, Fundu Moldovei, Pojorita, Leșu Ursului, iar mai spre sud la Bălan).

A doua zonă de minereuri neferoase apare în Carpații Occidentali, respectiv în Munții Banatului, Poiana Ruscă și Munții Apuseni.

În Munții Banatului au fost identificate unele rezerve de minereuri cuprifere la Moldova Nouă și altele de minereuri complexe (Sasca Montană).

În Munții Poiana Ruscă pot fi menționate minereurile cuprifere de la Muncelu Mic, cele de plumb de la Ruschița și de zinc de la Boița—Hațeg.

Mai însemnată este zona Munților Apuseni, cu bogate rezerve de minereuri auro-argintifere (Baia de Arieș, Zlatna, Stănița, Roșia Montană, Almaș, Buceș, Crăciunești) și cu bauxită (Zece Hotare, Roșia-Albioara, Lunca Sprie, Remetei, în Munții Pădurea

Crailui). De importanță mai redusă sînt zăcămintele de minereuri cuprifere de la Băița Bihorului și Avram Iancu, precum și minereurile complexe de la Stănița, Almaș și Zlatna.

Ca urmare a unei bune valorificări a minereurilor sărace, producția a crescut continuu (tabelul nr. 5.14).

Tabelul nr. 5.14

Producția de plumb, zinc și cupru (în tone) *

Produsul	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Plumb	5 455	8 584	23 599	43 761	40 991	45 675
Zinc	—	4 786	19 814	49 903	45 906	...
Cupru	—	2 277	8 532	32 328	40 675	...

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, DCS, p. 189 și *1983*, p. 90.

Din 1965, în structura metalurgiei neferoase și-a făcut apariția o subramură nouă, aceea a aluminiului, a cărei producție a înregistrat creșteri considerabile (tabelul nr. 5.15).

Tabelul nr. 5.15

Producția de aluminiu, alumină (mii tone) și laminate de aluminiu (tone) *

Produsul	1965	1970	1975	1980	1982
Alumină (echivalent alumină calcinată)	31	205	368	531	511
Aluminiu	9	104	226	259	288
Lamine din aluminiu și din aliaje de aluminiu	—	—	40 158	80 084	...

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, DCS, p. 189 și *1983*, p. 90.

Producția de aluminiu pe locuitor este în prezent comparabilă cu situația din cele mai industrializate țări ale lumii, România făcînd parte din primii 14 producători mondiali ai acestui metal (1981).

Directivele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român prevăd pentru cîincinalul 1981—1985 o dezvoltare mai impetuoasă a metalurgiei neferoaselor, asigurîndu-se, totodată, o valorificare cu randamente superioare a materiilor prime, pentru creșterea producției de cupru, plumb, zinc. În schimb, producția de aluminiu, mare consumatoare de energie, se va menține la ritmurile actuale, dar cu un accent de creștere

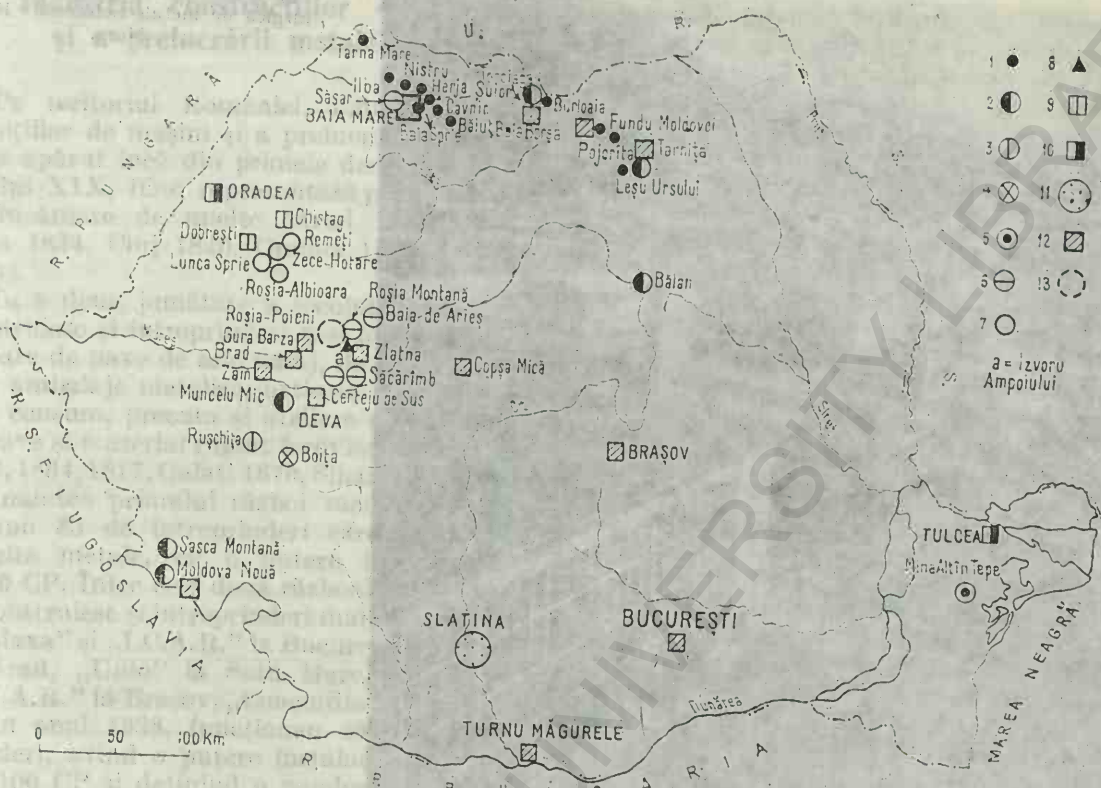

Fig. 5.14. Industria metalelor neferoase. 1, Minereuri complexe; 2, minereuri de cupru; 3, minereuri de plumb; 4, minereuri de zinc; 5, pirită cuprifără; 6, minereuri auro-argintifere; 7, minereuri de bauxită; 8, cinabru (mercur); 9, stații de spălare a bauxitei; 10, fabrici de alumina; 11, uzină de alumina; 12, unități industriale pentru prepararea minereurilor și obținerea metalului; 13, combinat cuprifere în construcție.

a gradului de prelucrare în produse laminate. Se va accentua, în același timp, producția metalelor rare și va începe fabricarea metalelor greu fuzibile și a aliajelor pe bază de titan și zirconiu.

În repartitia teritorială a producției metalurgiei neferoase au intervenit, în anii construcției socialiste, mutații profunde, cu deosebire după anul 1960, odată cu trecerea la construirea de noi obiective (fig. 5.14).

Partea de nord a țării (județele Maramureș, Suceava, Bistrița-Năsăud) se distinge prin producția de cupru, plumb și zinc, principala bază constituind-o Maramureșul. În această parte a țării au fost construite numeroase flotații, ca cele de la Baia Mare, Săsar, Baia Sprie, Băiut, Baia Borșa, Fundu Moldovei, Tarnița. La Baia Mare — Firiza, în cadrul întreprinderii miniero-metalurgice Baia Mare (fig. 5.15), se află cea mai mare uzină de cupru existentă până în prezent în țara noastră și tot aici se obține și argintul din minereurile polimetalice. În 1979, la

Baia Sprie a intrat în funcțiune prima instalație din țară, care valorifică conținutul de metal din reziduurile provenite de la flotație.

Mai spre sud, la Bălan (județul Harghita), funcționează o flotație pentru prepararea concentratelor cuprifere.

Unitățile de prelucrare a minereurilor cuprifere se află în sud-vestul țării, la Moldova Nouă și Sasca Montană, concentratele de la Moldova Nouă fiind îndreptate și la combinatul de îngrășăminte chimice de la Turnu Măgurele, care obține cupru din prelucrarea piritelor în procesul fabricării acidului sulfuric.

În centrele metalurgiei neferoase din Munții Apuseni se obține aur și argint, precum și polimetale. Flotații și uzine de preparare se află la Baia de Arieș, Roșia Montană, Zlatna, Certeju de Sus, Săcărîmb, Deva și Zam, la Crișcior și Gura Barza pentru minereuri auro-argintifere. În această ultimă localitate există instalații pentru extragerea și topirea aurului, iar uzina chimico-metalur-

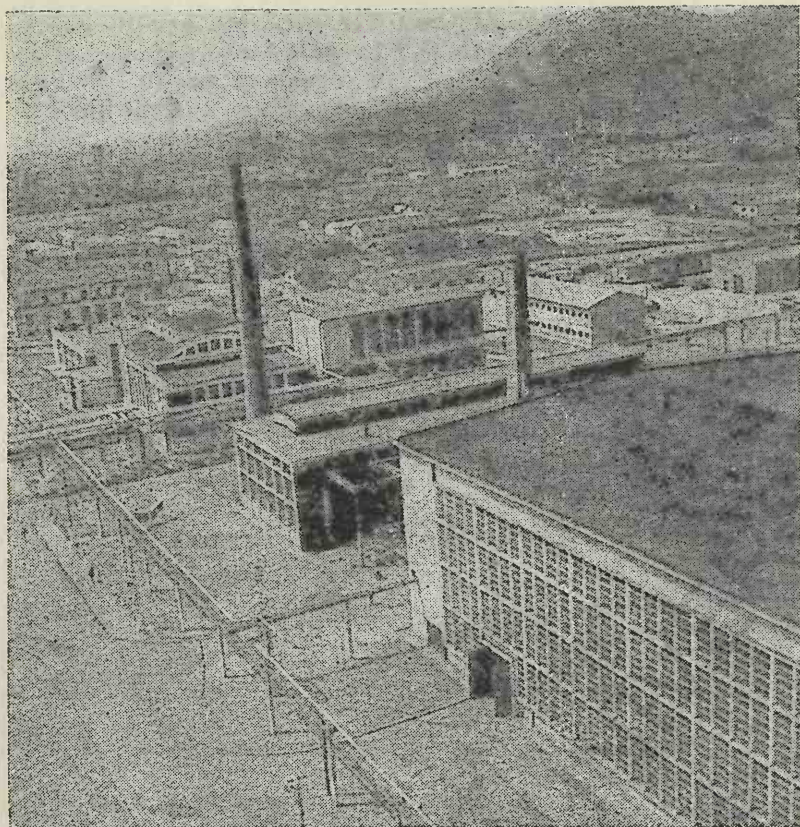

Fig. 5.15. Întreprinderea metalurgică de metale neferoase Baia Mare.

gică de la Zlatna produce, între altele, cupru, aur și argint.

Un nou combinat de cupru, cel mai mare din țară, se construiește la Roșia Poieni (județul Alba), în apropiere de Roșia Montană, obiectiv prevăzut a fi realizat în cincinalul 1981—1985, în vederea valorificării minereurilor cuprifere sărace.

Cuprul, zincul și plumbul se produc și în unitățile de la Brașov și la „Uzinele de metale neferoase” de la Copșa Mică.

Municipiul București este, de asemenea, un important centru al producției de cupru și al aliajelor de cupru. În 1965 a intrat în funcțiune, la Pantelimon, uzina pentru producția de aliaje neferoase „NEFERAL”.

Producția de aluminiu a țării este localizată în orașul Slatina, care folosește alumina furnizată de uzina din Oradea (Bors), intrată în funcțiune în 1965, și cea din Tulcea. Pentru spălarea bauxitei brute, extrasă din Munții Pădurea Craiului, au fost construite instalații la Chiștag (oraș Aleșd), încă din 1963 și la Dobrești (1970). Uzina de alumina

de la Tulcea, intrată în funcțiune în cincinalul 1971—1975, prelucurează bauxita din import. Capacitatea de producție a întreprinderii de prelucrare a aluminiului Slatina a fost mărită prin darea în producție a fabricii de produse carbunoase și fabricii de cabluri electrice din aluminiu. Metalul produs în întreprinderea din Slatina este caracterizat prin prezența unui procent de aluminiu de 99,5%, conținut optim pentru un aluminiu tehnic industrial. Din producția totală, circa 15% conține un procent de aluminiu și mai ridicat (99,7—99,8%). Calitatea metalului este excepțională, fiind solicitat în nu mai puțin de 20 de țări, din care unele dezvoltate (Marea Britanie, Italia, S.U.A., Japonia).

Un nou obiectiv industrial se află în construcție la Întreprinderea de aluminiu din Slatina, hala de electroliză, unde se va obține pentru prima oară în țara noastră aluminiu de înaltă puritate.

În martie 1980, la Zalău, a intrat în funcțiune laminorul de cupru, primul de acest fel din țară.

5.5. Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor

Pe teritoriul României, industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor a apărut încă din primele decenii ale secolului XIX, fiind reprezentată prin ateliere producătoare de unelte (Arad 1825, Ruschița 1834, Cluj 1840, Oradea 1844, Reșița 1846).

În a doua jumătate a secolului XIX, se construiesc și întreprinderi mai mari, producătoare de nave de mic tonaj, de piese metalice, ambalaje metalice, articole metalice de larg consum, precum și ateliere de reparații de nave și material rulant feroviar (București 1863, 1864, 1877, Galați 1879, Sinaia 1891 etc.).

Înainte de primul război mondial (1914) existau 83 de întreprinderi care prelucrau diferite metale, cu o putere instalată de 9 600 CP. Între cele două războaie mondiale, se construiesc și întreprinderi mari, ca uzinele „Malaxa” și „I.C.A.R.” la București, „Astra” la Arad, „Unio” la Satu Mare, „Romloc” și „I.A.R.” la Brașov, „Concordia” la Ploiești.

În anul 1938, funcționau 366 de întreprinderi, având o putere instalată totală de 152 100 CP și deținând o pondere de 10,2% din valoarea producției globale industriale (locul al treilea pe țară după industria alimentară și industria combustibililor).

După cel de-al doilea război mondial, vechile întreprinderi industriale aparținând acestei ramuri au fost reconstruite, comasate, reprofile, dezvoltarea mergând pe linia specializării producției.

Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor este de fapt creată, în majoritate, în anii construcției socialismului, după naționalizarea principalelor mijloace de producție (1948), în cadrul programului de industrializare socialistă a țării.

La întocmirea planurilor de dezvoltare s-au avut în vedere baza de materii prime, forța de muncă, mijloacele de transport, ca și condițiile locale de relief pentru localizarea diferitelor întreprinderi industriale.

În privința materiilor prime, industria construcțiilor de mașini folosește produse furnizate de multe ramuri industriale — la loc de frunte situându-se industria metalurgiei feroase și neferoase —, ca piese, subansamble, agregate proprii, care sînt livrate de la o subramură la alta, sau chiar între diferite întreprinderi, ceea ce a generat și

consolidat intense legături de cooperare. Dezvoltarea transporturilor și modernizarea rețelilor de căi de comunicație au ușurat localizarea diferitelor întreprinderi, care, în felul acesta, nu mai sînt strict dependente de apropierea bazei de materii prime. În ceea ce privește forța de muncă, întreprinderile au fost localizate fie în zone care asigurau în totalitate muncitorii, fie în centre sau în apropierea centrelor care asigurau pregătirea cadrelor. De asemenea, în amplasarea unităților s-a ținut seama și de mișcarea migratorie diurnă a forței de muncă (distanțele de deplasare să fie cât mai mici). Dar, pe lângă toate acestea, după anul 1965, s-a urmărit și localizarea în acele județe sau zone care nu dispuneau de întreprinderi ale industriei grele, astfel încît, astăzi, practic, în toate județele țării există astfel de unități industriale.

Dezvoltarea ascendentă a acestei ramuri industriale s-a bazat pe investiții masive, care, în perioada 1951—1965 au totalizat 13 942 milioane lei (8,1% din industria națională), între anii 1966 și 1975 au însumat 80 074 milioane lei (18,1%), în perioada 1976—1980 s-au cifrat la 116 172 milioane lei (25,3%), iar în anii 1981 și 1982 la 48 719 milioane lei (23,5%).

Acordarea unor investiții de asemenea valoare, pentru dezvoltarea acestei principale ramuri industriale, a creat posibilitatea punerii în funcțiune a unor fonduri fixe sporite, ceea ce a permis atît preluarea producției de pe baze mai largi, cît și trecerea la înnoirea și diversificarea producției (tabelul nr. 5.16).

În industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor s-au dezvoltat toate

Tabelul nr. 5.16

Fonduri fixe puse în funcțiune (milioane lei)*

	1966— 1970 ¹	1971— 1975 ¹	1976— 1980 ²	1981— 1982 ³
Industria-total	112 857	238 657	347 512	187 350
Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor	19 672	55 126	91 221	47 419
%	13,7	23,1	26,2	25,3

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 454—455 și 1983, p. 208.

¹ În prețuri 1963.

² În prețuri la 1.1.1977.

³ În prețuri curente.

subramurile, insistându-se, cu precădere, asupra acelor care înzestreză, din punct de vedere tehnic, toate ramurile economiei naționale. Dezvoltarea complexă a acestei industrii o face capabilă să satisfacă în proporție de 75—80% cerințele economiei naționale în mașini și utilaje. În structura sa se remarcă producția electrotehnică, de mașini-unelte, mecanică fină, optică și scule, de mașini și utilaje tehnologice, tractoare, mașini și utilaje agricole, mijloace de transport rutiere, feroviare și navale, iar începând cu deceniul al optulea și producția electronică.

Din punct de vedere cantitativ, producția globală a industriei construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor a înregistrat sporuri deosebite, în anul 1982 fiind de 209 ori mai mare decât în 1938 și de 117 ori față de anul 1950 (tabelul nr. 5.17).

țară (4,16%), în timp ce județe cu o aprecia-bilă dezvoltare a industriei construcțiilor de mașini, încă dinainte de război, au înregist-rat creșteri mai mici (Brașov, Brăila, Ga-lați, Arad, Prahova și municipiul Băcu-rești).

Concomitent cu dezvoltarea generală și în profil teritorial a ramurii, s-au produs și schimbări de ordin calitativ în structura sa (tabelul nr. 5.18).

În perioada 1960—1982, accentul prin-cipal s-a pus pe dezvoltarea producției de mașini și utilaje și pe sporirea producției electrotehnice, la care s-a adăugat și produc-ția electronică. În domeniul fabricării dife-ritelor produse și al dinamicii acestora s-au înregistrat mutații importante. Deși unele produse energetice și electrotehnice se fa-bricau și înainte de cel de-al doilea război mondial, producția acestora era infimă, ast-

Tabelul nr. 5.17

Dinamica producției globale *

Ramura și subramura	1938	1948	1950	1960	1970	1980	1982
Industria con- strucțiilor de ma- șini și a prelu- crării metalelor	100	87	179	10 ori	48 ori	198 ori	209 ori
— Construcții de mașini	—	—	100	709	31 ori	137 ori	145 ori
— Electrotehnică	—	—	100	860	69 ori	347 ori	343 ori
— Construcții meta- lice și produse metalice	—	—	100	545	20	97 ori	105 ori
— Reparații	—	—	100	328	840	25 ori	31 ori

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 148 — 151 și 1983, p. 76—77.

Dinamica producției globale a industriei construcțiilor de mașini și a prelucrării me-talelor, în profil teritorial, se remarcă prin creșteri deosebite, mai ales după 1970. Astfel, între anii 1970 și 1980, cele mai mari creșteri le-au înregistrat județele în care în trecut era mai puțin dezvoltată această ramură industrială: Covasna (de 48 ori), Sălaj (de 46 ori), Bistrița-Năsăud (de 40 ori), Olt și Vrancea (de 24 ori), Vâlcea (de 18 ori), Botoșani (de 15 ori), Teleorman (de 13 ori), Harghita (de 12 ori), Tulcea (de 10 ori) și Buzău (de 9,5 ori). În aceeași perioadă, de numai zece ani, și alte 17 județe au avut o dinamică a producției globale a acestei ra-muri industriale mai mare decât media pe

fel încât se poate considera că această sub-ramură a fost creată în anii construcției socialismului. Ea produce diferite piese și aparate electrice: motoare, generatoare, trans-formatoare, conductori și cabluri, mașini și aparate de uz casnic etc. De asemenea, au fost înregistrate creșteri considerabile la multe alte produse ale ramurii construcțiilor de mașini. Astfel, în 1980 față de 1950, pro-ducția de cazane industriale de abur a spor-it de 1,6 ori, a cazanelor de peste 10 t abur/oră de 4,6 ori, a motoarelor cu combustie internă de 48,1 ori. Industria electrotehnică produce aparate de radio și televizoare, iar începând cu anul 1975 a fost organizată pro-ducția de calculatoare electronice. Celelalte

Tabelul nr. 5.18

Structura producției globale*

Ramura și subramura	1950 ¹	1965 ¹	1980 ²	1982 ³
Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor (% din total industrie pe țară)	13,3	28,3	35,2	29,7
Total ramură, din care :	100,0	100,0	100,0	100,0
— Construcții de mașini	47,4	58,3	66,5	65,0
— Electrotehnică	6,8	14,5	15,9	13,8
— Construcții metalice și produse metalice	16,5	12,0	11,1	12,8
— Reparații	29,3	15,2	6,5	8,4

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 164–165, și 1983, p. 85.

¹ Prețuri de producție comparabile 1955.

² Prețuri la 1.1.1980.

³ Prețuri curente.

subramuri produc utilaje complexe, mașini și instalații de mare capacitate pentru industrie, agricultură, transporturi și alte ramuri ale economiei naționale, produsele fiind mereu modernizate prin reproiectarea și introducerea ultimelor noutăți realizate în știință și tehnologie.

Ritmul de creștere, atât al întregii ramuri, cât și al subramurilor sale a fost mai mare decât ritmul mediu al industriei pe total, situându-se, în același timp, printre cele mai ridicate din lume. Astfel, în perioada 1951–1982, ritmul mediu anual de creștere al industriei construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor a fost de 16,1%, situând ramura pe locul al treilea în industria națională, după industria chimică și extracția minereurilor nemetalifere. Analiza ritmului de dezvoltare pe principalele sale componente, în aceeași perioadă, arată că producția construcțiilor de mașini a înregistrat un ritm de 16,8%, a electrotehnicii de 20,0%, a construcțiilor metalice și produselor metalice de 15,6% și a reparațiilor de 11,3%.

Creșterea producției a determinat și mărirea ponderii sale în ansamblul industriei naționale, de la 10,5% în anul 1948 (când ocupa locul al patrulea), la peste o pătrime din valoarea producției globale a industriei naționale, în anul 1982.

În perioada cincinalului 1976–1980, industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor, ca ramură determinantă a asigurării creșterii în continuare a bazei tehnico-materiale a construcției socialiste multilateral dezvoltate, a înregistrat un ritm

mediu anual de dezvoltare de 12,6%, care a ridicat ponderea sa în producția industrială națională la 35,2% în anul 1980, iar în cadrul ramurii, producția electrotehnicii și electronicii ajungând la aproape o șesime.

Dezvoltarea industriei constructoare de mașini și a prelucrării metalelor este ilustrată și de faptul că ea deținea, în 1982, primul loc, ca pondere, în producția globală a 27 de județe și a municipiului București, pe primele zece locuri situându-se Brașov (59,3%), București (44,1%), Sibiu (43,7%), Satu Mare (41,3%), Dolj (41,2%), Dimbovița (40,4%), Vaslui (39,6%), Arad (38,2%), Alba (38,1%) și Covasna (35,5%). Între cele 27 județe, se află și unele ca : Sălaj, Vaslui, Alba, Teleorman, Bistrița-Năsăud, Botoșani, Călărași, Covasna, Harghita etc., care au industrie constructoare de mașini numai din deceniile șapte și opt.

În ceea ce privește numărul întreprinderilor constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor, acesta a crescut continuu, de la 199 în anul 1960 (12,0% din numărul total al întreprinderilor industriale din țară), la 214 în anul 1970 (12,4%), la 267 în anul 1975 (15,4%) și la 325 în anul 1982 (17,8%).

Puterea instalată a motoarelor primare care acționează direct utilajul de producție (necuplate cu generatoarele electrice) și puterea instalată totală a receptoarelor electrice au crescut de la 611 MW în anul 1960 (18,7% din industria națională), la 1 888 MW în anul 1970 (17,5%), la 3 617 MW în anul 1975 (20,0%) și la 6 961 MW în anul 1982 (23,1%). A crescut și puterea instalată la 100 muncitori, de la 315 kW în anul 1960 la 713 în anul 1982, ca și consumul de energie electrică pe muncitor, de la 3 319 kWh în anul 1960 la 6 225 kWh în anul 1982.

Pe măsura construirii de noi întreprinderi, dotate cu utilaje la nivelul tehnicii mondiale, a sporit și forța de muncă ocupată în această ramură.

În anul 1960, personalul muncitor pe ramură reprezenta 19,4% din totalul industriei naționale (din care muncitori 18,3%), iar în anul 1982 acesta s-a ridicat la 35,9% (muncitori 35,1%). La sfârșitul anului 1982, în privința personalului muncitor, pe primul loc se situa municipiul București (19,2% din totalul ramurii și 50,1% din acela al industriei sale), urmat de județele Brașov (8,9% și respectiv 62,2%), Prahova (6,6% și 46,2%), Sibiu (4,1% și 43,1%), Dimbovița

(3,7% și 50,6%), Timiș (3,7% și 34,8%), Argeș (3,4% și 38,1%), Dolj (3,3% și 48,0%) etc.

După anul 1950, au fost construite mari întreprinderi în orașele cu tradiție industrială. Dintre centrele vechi, care au fost dotate cu noi și mari întreprinderi, se evidențiază București, Brașov, Arad, Sibiu, Ploiești, Timișoara, Reșița, Galați, Brăila, în care și vechile fabrici au fost reorganizate, modernizate și sporite considerabil capacitățile, introducându-se și specializarea producției, în raport de nevoile tot mai diversificate ale economiei naționale.

În ceea ce privește construcția unităților industriale în alte centre, acestea au fost repartizate teritorial în funcție de uzinele producătoare de metal și subansamble, agregate, piese și diferite utilaje, energie, de forță de muncă, de mijloacele de transport și căile de comunicație etc.

În același timp s-a urmărit cu consecvență construirea unităților în regiunile rămase în urmă din punct de vedere al producției industriale, ca Moldova, Oltenia, Dobrogea și unele părți din Muntenia, Transilvania și Maramureș (fig. 5.16).

Între noile centre în care s-a dezvoltat industria construcțiilor de mașini se remarcă, prin producția lor, orașele: Iași, Suceava, Roman, Botoșani, Vaslui, Birlad, Tecuci, Piatra-Neamț, Alexandria, Cimpulung, Pitești, Oltenița, Buzău, Medgidia, Năvodari, Balș, Caracal, Reghin, Codlea, Sfintu Gheorghe, Miercurea-Ciuc, Săcele, Zalău, Bistrița etc.

La producția globală a ramurii, cea mai mare contribuție o aduce municipiul București, care, în anul 1982, deținea 20,3%, urmat de județele Brașov (11,6%), Prahova (5,8%), Sibiu (4,9%), Argeș (3,9%), Timiș (3,7%), Dolj (3,5%), Dimbovița (3,1%), Galați (3,1%) etc., pe teritoriile cărora se află, de asemenea, mari centre producătoare, ca: Brașov, Făgăraș, Săcele, Rîșnov, Codlea, Ploiești, Cimpina, Poiana Cimpina, Sinaia, Sibiu, Mîrșa, Mediaș, Pitești, Colibași, Cimpulung, Curtea de Argeș, Timișoara, Craiova, Tirgoviște, Moreni, Găești.

Subramurile. Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor s-a dezvoltat în ansamblu, o atenție deosebită fiind însă acordată acelor subramuri care înzestrează, din punct de vedere tehnic, celelalte ramuri ale economiei naționale.

Industria constructoare de utilaj energetic este concentrată în centrele București, Re-

șița, Cluj-Napoca, furnizind motoare de diferite tipuri și capacități, cazane de abur, turbine hidroelectrice etc. La producția de motoare cu combustie internă s-au înregistrat salturi mari, de la circa 4 900 de bucăți, în anul 1950, la aproape 222 000 de bucăți, în anul 1982. Față de necesitățile economiei naționale, și mai ales în strînsă legătură cu valorificarea potențialului rețelei hidrografice, producția de turbine hidraulice a înregistrat creșteri apreciable, de la 57 MW în 1965 la 334 MW în 1976. În perioada 1975—1982, au fost construite turbine hidraulice însumind o capacitate de 2 046 MW. Producția de turbine cu abur (de peste 500 kW), în perioada 1975—1982, a însumat o capacitate totală de 4 673 MW.

Industria electronică și electrotehnică a fost dezvoltată cu prioritate în ultimul timp. Industria electronică, creată în deceniul al optulea, furnizează o gamă variată de produse. Aparată de radio și televizoare se fabrică în centrele București și Iași (fig. 5.17). În anul 1950, producția de aparate de radio a fost de 40 000 de bucăți, iar în 1982 a ajuns la 599 000 de bucăți. Cea de televizoare a crescut de la 101 000 în 1965, la 412 000, în 1982. Mijloace ale tehnicii de calcul se produc la București, Timișoara și Tirgu Mureș, iar aparate de măsură, control, mijloace de automatizare și diferite alte produse electronice la București, Curtea de Argeș, Tirgoviște, Fieni, Timișoara, Tirgu Mureș, Urziceni.

Industria electrotehnică produce motoare, transformatori, aparate de măsură și control, mijloace de automatizare, cele mai mari centre fiind București, Craiova, Timișoara, Reșița, Brașov, Pitești, Găești. Uzine noi au fost construite în centrele Botoșani, Birlad, Tirgu Mureș, Gheorgheni, Săcele, Sfintu Gheorghe, Curtea de Argeș, Titu, Cimpina, Alexandria, Filiași, Băilești etc.

Perfecționarea subramurii s-a realizat continuu, prin producția sa reușind să acopere o mare parte din nevoile economiei naționale, iar unele produse, creații ale științei și tehnicii românești, să fie solicitate și la export.

Producția valorică a aparatelor de măsură și control a crescut de la 68 milioane lei în 1965 la 935 milioane lei în 1982, aceea de mijloace de automatizare și ale tehnicii de calcul de la 151 milioane lei la 8008 milioane lei.

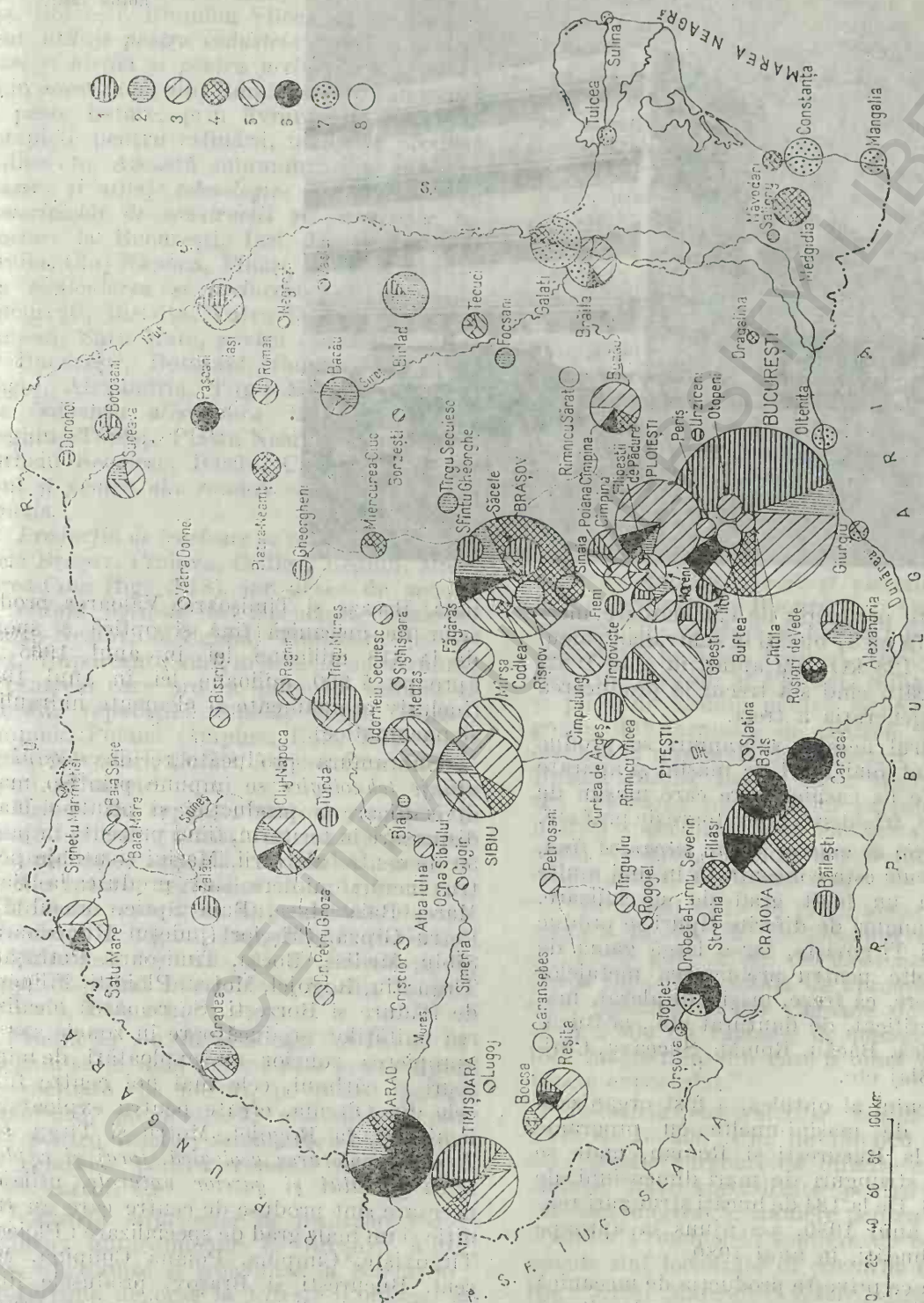

Fig. 5.16. Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor. 1. Electronică și electrotehnică; 2. mașini-unelte, mecanică fină, optică, scule, rulmenți și organe de asamblare; 3. utilaje energetice, mașini și utilaje tehnologice pentru alte ramuri industriale; 4. tractoare, mașini și utilaje agricole (inclusiv piese de schimb și reparații); 5. mijloace de transport rutiere (inclusiv puse de schimb și reparații); 6. material rulant feroviar (inclusiv piese de schimb și reparații); 7. construcții și reparații navale; 8. alte produse.

Fig. 5.17. Întreprinderea Tehnolon Iași.

Cît privește producția de calculatoare, începută în 1975 cu 37 bucăți în echivalent calculatoare de 128 kO, s-a ajuns, în anul 1982, la 280 bucăți, cînd s-a trecut la producerea celor din generația a treia.

În cadrul acestei subramuri se produc cantități tot mai mari de mașini și aparate electrice de uz casnic, între care mașini de spălat rufe, frigidere, aspiratoare de praf etc.

Producția de mașini-unelte, mecanică fină, optică și scule este concentrată în mai multe centre, cu un înalt grad de specializare. Astfel, strunguri de diferite tipuri se produc la Arad și Tirgoviște, iar o largă gamă de mașini-unelte pentru prelucrarea metalelor prin așchiere, ca freze, mașini de alezat, mașini de rectificat, de danturat etc., la București, Oradea, Bacău, Roman, Suceava, Cluj-Napoca, Blaj etc.

În deceniul al optulea, a fost organizată producția de mașini-unelte cu programe numerice la București și Roman, unde se realizează strunguri de mari dimensiuni, de tip carusel. De la 184 de bucăți strunguri realizate, în anul 1950, s-a ajuns la aproape 7 800 de bucăți, în anul 1980.

În ceea ce privește producția de mecanică fină, optică și scule, aceasta este localizată în București (unde sînt mai multe întreprinderi), Rîșnov, Sibiu, Brașov, Focșani, Si-

naia, Breaza și Timișoara. Valoarea produselor de mecanică fină și optică a sporit de la 318 milioane lei în anul 1965 la aproape 7 900 milioane lei în anul 1980 (inclusiv echipamente și elemente hidraulice și pneumatice).

Subramura producătoare de *mașini și utilaje tehnologice* se impune printr-o mare diversificare a producției și printr-o mare dispersare în teritoriu, fiind prezentă în peste 50 de centre ale țării. Mașini și utilaje pentru lucrări miniere sînt produse la Satu Mare, Baia Mare, Baia Sprie, orașul Dr. Petru Groza, Crișcior (județul Hunedoara), Sibiu, Mediaș, Bocșa, Timișoara, Petroșani, Tîrgu Jiu, Rogojel, Motru, Ploiești, Filipeștii de Pădure și Borzești. Se remarcă localizarea unităților producătoare în zonele sau în apropierea zonelor cu exploatare de mine-reuri și cărbuni, cele mai noi centre fiind cele din Oltenia, create pentru exploatarea lignitului, la Rogojel, Motru și Tîrgu Jiu. Pentru explorarea geologică, foraj și exploatarea țiteiului și gazelor naturale, utilajele necesare sînt produse de centre care au tradiție și un înalt grad de specializare: Ploiești, Tirgoviște, Cîmpina, Poiana Cîmpina, Moreni, București și Brașov, produsele fiind cunoscute și solicitate pe multe piețe străine. La București, Buzău, Iași și Rînnicu Vilcea se produc mașini și utilaje tehnologice pentru

industria metalurgiei feroase și neferoase, iar la Ploiești, Brăila, Buzău, București, Făgăraș, Borzești, Rîmniceu Vilcea, Otopeni, Moreni utilaje pentru industria chimică, a celulozei și hîrtiei și pentru prelucrarea țîțeiului. Și în acest domeniu, România este cunoscută și peste hotare, prin livrarea de instalații complete pentru rafinării, uzine de produse sodice etc. Această subramură mai produce mașini și utilaje tehnologice pentru industria materialelor de construcții și produselor refractare la București, Iași, Bistrița, Sibiu, Brăila, Cluj-Napoca, Filași, Baia Mare, pentru exploatarea și prelucrarea lemnului la București, Bistrița, Vatra Dornei, Suceava, Roman, Satu Mare, pentru industria ușoară la București, Botoșani, Cugir, Sighișoara, Lugoj, Alexandria, Tirgu Mureș etc., pentru industria alimentară la Cluj-Napoca, Reghin, Toplet, Piatra-Neamț, Slatina, Odorheiu Secuiesc, Bacău, Chitila etc., precum și pentru alte ramuri ale economiei naționale.

Producția de tractoare se realizează în centrele Brașov, Craiova, Codlea, Reghin, Miercurea-Ciuc (fig. 5.18), iar aceea de mașini și utilaje agricole la București, Craiova, Piatra-Neamț, Medgidia, Timișoara și Toplet. Importante sînt, în această subramură, și centrele care produc piese de schimb și execută reparații: Sinaia, Arad, Buzău, Cîmpina, Poiana Cîmpina, Balș, Roșiori de Vede, Năvodari, Galați, Tecuci, Oradea, Botoșani, Sibiu etc.

Uzinele de reparat tractoare, mașini și utilaje agricole au fost repartizate pe zone de producție agricolă, reușind să acopere nevoile tuturor regiunilor. Așa de exemplu, în Moldova reparațiile sînt asigurate de uzinele de la Botoșani, Iași, Tecuci și Galați, în Dobrogea de uzina de la Năvodari, în Cîmpia Română de cele de la Buzău, Roșiori de Vede, Balș etc.

Producția s-a diversificat continuu, fabricîndu-se în mod curent mai multe tipuri de tractoare (pe pneuri, pe șenile, pentru viticultură, pomicultură, grădinărit), pluguri pentru tractor, semănători, cultivatoare, combine pentru recoltat păioase, porumb, cartofi etc.

Industria mijloacelor de transport rutier produce: autocamioane la Brașov; autobuze, microbuze și troleibuze la București; autoturisme de oraș la Pitești (Colibași) și Craiova, iar de teren la Cîmpulung; alte mijloace de transport rutier (inclusiv re-

morei) se produc la Mirșa, Mediaș, Moreni, Timișoara, Tirgoviște; subansambluri și piese de schimb auto la Sibiu, Satu Mare, Cluj-Napoca, Sfîntu Gheorghe, Scornicești, Iași, Codlea, Săcele, Oradea, Buzău, Slatina, Drăgășani, Orăștie. Reparații de autovehicule se execută în uzine specializate localizate în centrele Suceava, Iași, Tecuci, București, Cîmpina, Craiova, Tirgu Mureș, Reghin, Cluj-Napoca și Timișoara.

Capacitatea de producție a acestei subramuri a crescut continuu, în anul 1982 fabricîndu-se peste 103 725 de autoturisme (față de 23 600 în anul 1970), peste 31 700 de autocamioane (în 1980) (față de 2 800 în anul 1950). Modernizarea a ținut și ea pasul cu nevoile economiei naționale și cu cerințele pieței externe, fiind introduse în fabricație tipuri noi, proiectate în țară. În anul 1975, doar 41,2% din autocamioane, autotractoare și autobasculante erau dotate cu motoare diesel, în timp ce în anul 1980 s-a ajuns la 99,8%.

Industria materialului rulant feroviar produce locomotive diesel și electrice pentru linii magistrale la București și Craiova, iar vagoane de călători și mărfuri pentru linii magistrale la Arad, Caracal, Drobeta-Turnu Severin, Pașcani și Ploiești. Subansambluri și piese de schimb pentru locomotive și vagoane sînt furnizate de centrele Balș (specializat în producția de boghiuri), București, Buzău, Brăila, Reșița, Satu Mare, iar pentru repararea materialului rulant feroviar, unități specializate sînt localizate la București, Craiova, Roșiori de Vede, Brașov, Cluj-Napoca, Timișoara etc.

Între anii 1975 și 1980, această subramură a produs 337 de locomotive electrice de 5 100 kW, 1 391 de locomotive diesel (cu o capacitate totală de aproape 4,7 mil. CP), aproape 83 400 vagoane de marfă și circa 2 400 de vagoane de pasageri pentru linii magistrale, din care o bună parte destinate exportului.

Industria construcțiilor navale produce nave de 55 000 tdw, de 150 000 tdw, precum și alte cargouri de diferite capacități, inclusiv nave specializate pentru transportul containerizat și traulere pentru pescuitul oceanic. Principalele șantiere de construcții navale sînt localizate în porturile Constanța (fig. 5.19), Mangalia, Galați, Brăila, Drobeta-Turnu Severin, Oltenița, Giurgiu, Tulcea și Orșova. Docuri pentru repararea și

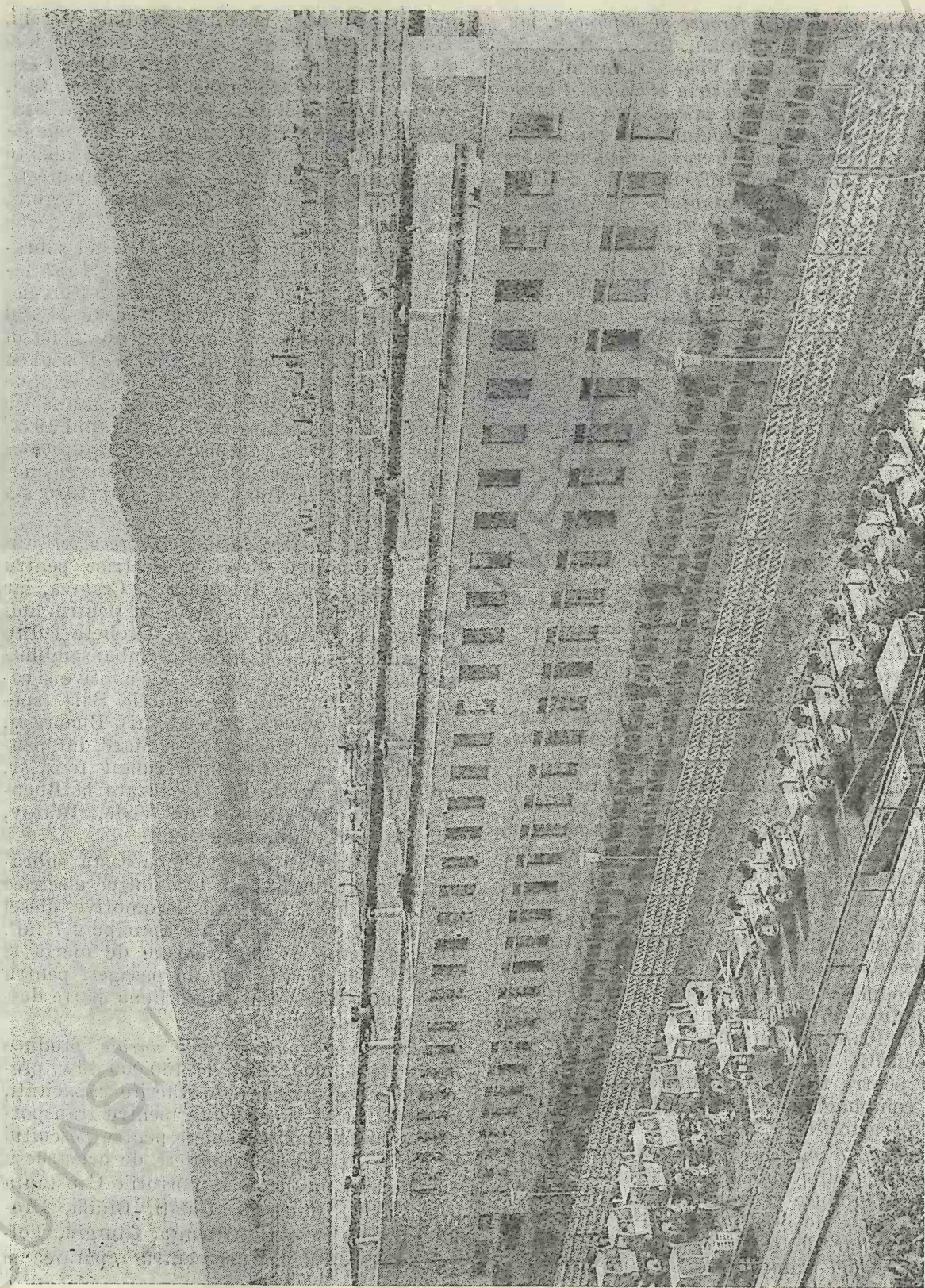
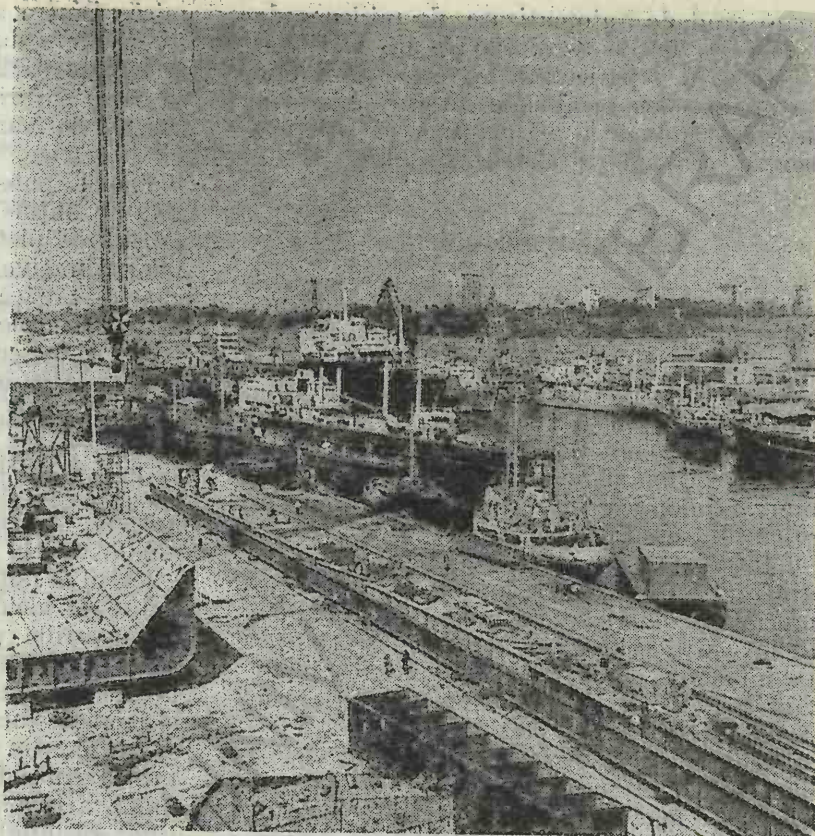

Fig. 5-18. Întreprinderea „Tractorul” din Miercurea-Ciuc.

Fig. 6.19. Șantierul naval Constanța (vedere de ansamblu a docurilor uscate).

întreținerea navelor sînt în curs de amenajare în portul Sulina.

O deosebită însemnătate au, dintre celelalte subramuri, producția de rulmenți realizată la Brașov, Birlad, Alexandria și Ploiești, de organe de asamblare la Bacău, Brașov, Saligny, Sighetu Marmăției, Tîrgu Secuiesc și Mediaș și de construcții aeronautice (avioane și elicoptere) la București, Brașov, Craiova, Bacău și Ghimbav.

Dezvoltarea fără precedent a construcțiilor industriale și civile a determinat organizarea producției de mașini și utilaje de ridicat și transportat, renumite fiind centrele Reșița, Bocșa, Timișoara, Satu Mare, Baia Mare, Dr. Petru Groza, Ploiești, Tîrgoviște, București. De asemenea, în anii construcției socialiste a fost dezvoltată producția de construcții metalice de tot felul, localizată în special la Satu Mare, Zalău, Caransebeș, Rîmniceu Sărat, Pitești, Oradea etc.

Producția industriei construcțiilor de mașini este, prin excelență, realizată pe bază de cooperare, la realizarea unor produse contribuind întreprinderi din centre industriale

diferite. Aceste legături de cooperare s-au consolidat și au devenit permanente. Așa de exemplu, la producția de mijloace ale tehnicii de calcul participă centrele București, Timișoara, Tîrgu Mureș. Producția de aparate de radio și televizoare se realizează prin participarea centrelor București, Iași, Urziceni, Buzău, Curtea de Argeș și altele, iar producția de strunguri se bazează și pe contribuția centrelor Brașov, Alexandria, Pitești. Producția de locomotive electrice pentru linii magistrale, realizată de centrul Craiova, se întemeiază și pe legăturile de cooperare cu centrele Birlad, Buzău, Ploiești, București, Pitești, Brașov, Tîrgu Mureș, Timișoara și Reșița. Deosebit de intense sînt legăturile de cooperare în producția de tractoare, de autocamioane, de autobuze, de autoturisme, de nave fluviale, fluvio-maritime și maritime etc.

În viitor, un deosebit accent se va pune pe creșterea producției de mașini-unelte, care, la sfîrșitul anului 1985, urmează să fi de 2,2 ori mai mare ca în anul 1981, pe producția de mecanică fină, pe producția de utilaje tehnologice de mare complexitate și

înare grad de automatizare, de mijloace de transport, feroviare și navale de mari tonaje, va fi re proiectată întreaga producție de motoare cu combustie internă și se vor dezvolta industria aeronautică și utilajele pentru centrale atomoelectrice.

5.6. Industria chimică

Prin capacitatea de a transforma structural un produs în altul, cu proprietăți ce depășesc însușirile produselor naturale respective, industria chimică este ramura principală care valorifică complex resursele naturale și acoperă tot mai mult necesarul de materii prime și materiale al diferitelor ramuri economice (industrie, construcții, agricultură etc.).

Între ramurile industriei naționale, industria chimică ocupă primul loc după ritmul anual de creștere a producției, locul doi la investiții și consum de energie electrică pe muncitor, locul trei după puterea instalată și locul patru după numărul întreprinderilor și al personalului muncitor.

Dinamismul acestei ramuri de vîrf a economiei naționale a fost favorizat de existența unei puternice și variate baze de materii prime, de acordarea unui volum mare de investiții și de capacitatea chimiei de a folosi rezultatele cercetărilor obținute în știința și tehnica contemporană.

Zăcămintele importante de gaze naturale, petrol, cărbuni, sare, precum și diversele minereuri, pădurile, stuful, deșeurile și resursele animale și vegetale oferă posibilități multiple de dezvoltare tuturor subramurilor chimiei. Astfel, hidrocarburile constituie materii prime pentru industria petrochimică, prin chimizarea gazelor de sondă, a fracțiunilor petroliere și a parafinei se obțin produse utilizate în industria macromoleculară, la fabricarea medicamentelor și a coloranților, iar prin chimizarea gazului metan se obțin produse utilizate în industria îngrășămintelor chimice, a fibrelor sintetice, a coloranților, lacurilor și vopselor etc.

Huila, în procesul de fabricare a cocsului metalurgic, dă o serie de derivate (benzen, toluen, xilen, sulf elementar, ape amoniacale etc.), folosite ca materii prime în chimia organică de sinteză.

Minereurile metalifere constituie, de asemenea, materii prime pentru industria chi-

mică. Dintre acestea, minereurile complexe și cuprifere dau gazele sulfuroase, utilizate la fabricarea acidului sulfuric, din mangan se obțin săruri utilizate în industria chimică (bioxid de mangan folosit la fabricarea pilelor electrice, diverși compuși utilizați în industria substanțelor colorante), din bauxită se obține electrocorindonul (utilizat la fabricarea pietrelor de polizor și a substanțelor abrazive), iar din crom săruri utilizate în tăbăcărie, vopselărie și în ceramică.

Minereurile nemetalifere reprezintă materii prime ce contribuie la complexitatea și varietatea industriei chimice. Dintre acestea, rezervele imense de sare stau la baza industriei de produse sodice și clorosodice, serpentinele și dolomita se utilizează în obținerea oxidului de magneziu (folosit în industria materialelor refractare), gipsul și anhidritul la fabricarea acidului sulfuric, calcarul la obținerea carbidului, bentonita în industria uleiurilor minerale și vegetale etc.

Materiile prime de natură vegetală și animală, prin chimizare, se transformă în diverse produse utile. Astfel, stuful, paieile și lemnul sînt la baza industriei de celuloză și hîrtie; din lemn se mai obțin manganul, utilizat în siderurgie și la fabricarea carbidului, acidul acetic, acetona și alcoolul metilic; rășinile de conifere se utilizează la fabricarea colofoniului și a terebentinei; flora medicinală se utilizează în industria medicamentelor; deșeurile vegetale, ca simburii de fructe, sînt utilizați în industria uleiurilor și a cărbunelui decolorant, cocenii de pîrumb și paieile sînt folosite la fabricarea furfuralului, castanele sălbatice pentru tananți și amidon; subprodusele de abator (oasele și pieile) sînt utilizate la fabricarea uleiului de oase, făinei de oase, gelatinei etc.

Posibilitățile de valorificare superioară a acestor importante materii prime au permis diversificarea structurii producției chimice și crearea unei abundențe de produse necesare economiei naționale și populației, atît prin mărirea volumului producției la produsele chimice de bază, cît și prin introducerea de noi produse chimice în circuitul economic.

În aceste condiții, industria chimică realizează, în 1982, o producție de 321 ori mai mare decît în 1938 (și de aproape 187 ori mai mare decît în 1950), triplîndu-și ponderea în cadrul producției industriale totale a țării (9,6% în 1982 față de 2,7% în 1938). Dezvoltarea impetuasă a industriei chimice a permis

Tabelul nr. 5.19

Dinamica producției în industria chimică (1950 = 100) *

	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982	Ritm mediu anual de creștere 1951-1982 (%)
Chimie	293	658	21 ori	54 ori	112 ori	178 ori	187 ori	17,8

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 77.

nu numai diversificarea, ci și creșterea considerabilă a producției (tabelul nr. 5.19).

Dinamica accentuată a industriei chimice se materializează prin creșteri remarcabile la majoritatea principalelor produse (fig. 5.20): acid clorhidric și sulfuric, sodă calcinată și caustică, materiale plastice și rășini sintetice, fibre și fire chimice, îngrășăminte chimice, cauciuc sintetic, medicamente etc. (tabelul nr. 5.20).

Intensa activitate de cunoaștere a imenselor rezerve de materii prime, posibile a fi transformate pe cale chimică, desfășurată de Institutul Central de Chimie, concomitent cu activitatea de modernizare a vechilor întreprinderi, amplasarea judicioasă a noilor combinate și întreprinderi chimice, asigurarea de tehnologii, îndeosebi proprii, realizarea de produse competitive, modernizarea

continuă a proceselor și instalațiilor tehnologice etc. au fost efectul investițiilor acordate chimiei în anii construcției socialismului. Acest volum a fost din cele mai mari la nivelul industriei, înregistrând o creștere evidentă în ultimul deceniu; numai în anul 1982 i-au revenit chimiei 12,8% din totalul investițiilor industriale (tabelul nr. 5.21).

Contribuția industriei chimice la îmbunătățirea amplasării forțelor de producție pe teritoriul României a fost semnificativă, prin reconstrucția și construirea unor mari obiective industriale, în general, cu procese integrate pe linia cooperării în producție. Din analiza dinamicii investițiilor în perioada 1966-1982, la nivelul județelor, se constată că industria chimică este prezentă în toate județele, printre ultimele figurând județele Vaslui, Sălaj, Olt, Botoșani, Bis-

Tabelul nr. 5.20

Dinamica producției principalelor produse chimice *

Principalele produse	U/M	1938	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Negru de fum	mii t	0,7	2,6	13,0	25,0	36,7	72,5	86,4	101,8	...
Acid clorhidric (32 %)	mii t	2	4	7	17	49	101	223	289	360
Acid sulfuric (100 %)	mii t	41	52	92	226	541	994	1 418	1 756	...
Sodă calcinată (100 % Na ₂ CO ₃)	mii t	23	38	50	180	350	582	693	937	870
Sodă caustică (100 % Na OH)	mii t	12	15	23	74	233	330	566	723	760
Amoniac de sinteză	mii t	0,8	2	11	35	265	963	1 895	2 732	3 141
Îngrășăminte chimice (100 % substanță activă)	mii t	—	0,6	11	71	293	895	1 729	2 451	2 692
Antidăunători (100 % sub- stanță activă)	mii t	—	5,5	7,9	9,7	23,3	24,8	35,9	39,7	45,4
Metanol	mii t	—	2,9	4,7	21,6	34,3	90,1	107,0	295,0	291,3
Fibre și fire chimice	mii t	0,8	2,3	2,6	4,1	21,0	76,6	158,5	205,8	222,4
Materiale plastice și rășini sintetice	mii t	—	0,4	1,1	12,4	75,5	206,2	346,7	579,0	591,1
Cauciuc sintetic	mii t	—	—	—	—	30,8	61,2	98,9	150,4	137,5
Medicamente	mil. lei	...	...	...	...	978	1 681	3 088	4 322	4 600
Detergenți (100 % sub- stanță activă)	mii t	—	—	—	0,5	3,7	6,2	14,9	19,7	...
Coloranți și pigmenți or- ganici	mii t	—	1,0	2,4	3,7	6,3	9,3	11,8	16,5	...

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 93.

Tabelul nr. 3.21

Investiții realizate în industria chimică (milioane lei)*

	În prețuri 1959			În prețuri 1963		În prețuri la 1.I. 1977	În prețuri curente
	1951—1955	1956—1960	1961—1965	1966—1970	1971—1975	1976—1980	1982
Industria-total	33 292	44 992	92 811	165 388	277 243	458 566	101 545
Chimie	2 182	5 088	13 079	22 770	43 875	70 316	13 002

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 196.

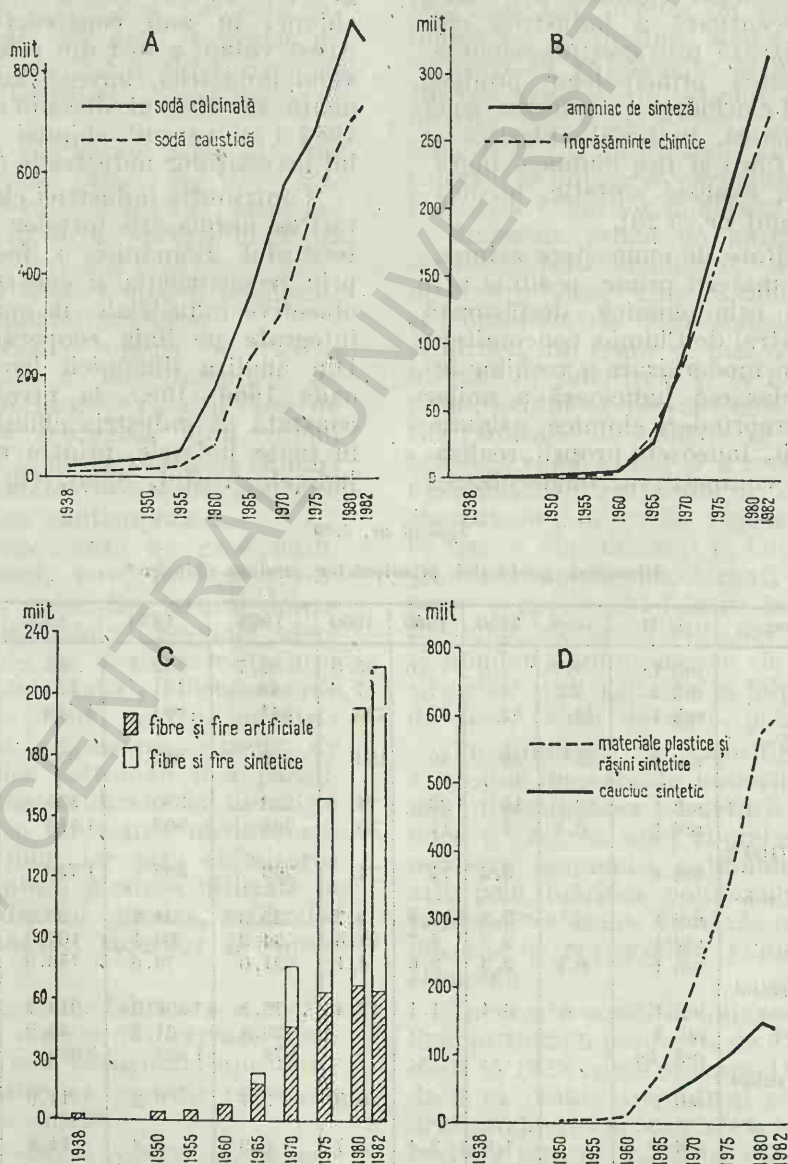

Fig. 5.20. Dinamica unor produse ale industriei chimice.

trița-Năsăud și Arad, în care s-au alocat fonduri începînd cu perioada 1976—1980. În 16 județe volumul investițiilor a fost în continuă creștere, iar în 19 județe s-au investit cele mai mari fonduri, fie pentru valorificarea superioară a materiilor prime locale — petrol, sare, gaz metan (Argeș, Bacău, Constanța, Neamț, Prahova, Vîlcea, Timiș), fie pentru acoperirea cerințelor locale sau regionale cu anumite produse (îngrășăminte chimice — Arad, Mureș, Ialomița; medicamente — Iași, București), fie pentru ridicarea gradului de industrializare a unor județe slab dezvoltate în trecut (Dolj, Brăila, Giurgiu, Sălaj) etc.

Urmare a dezvoltării rapide a industriei chimice a crescut vertiginos numărul personalului muncitor în această ramură a industriei, depășind în 1982 de aproape 12 ori nivelul atins în anul 1950 (tabelul nr. 5.22). Productivitatea muncii pe o persoană a înregistrat în perioada 1951—1982 un ritm mediu anual de creștere de 9,3 %.

Tabelul nr. 5.22

Numărul mediu al personalului muncitor din industria chimică (mii persoane)*

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Numărul mediu al personalului muncitor	21,2	38,0	53,1	90,5	134,8	191,8	224,5	246,4
Numărul mediu al muncitorilor	15,6	30,0	42,7	74,3	114,1	173,8	203,0	219,9

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 98—99.

Mutațiile radicale care au avut loc în chimie se pot urmări la nivelul structurii și al repartiziiei geografice a subramurilor.

Structura actuală a subramurilor industriei chimice (fig. 5.21), poate fi grupată în două mari sectoare: industria petrochimică și industria chimică propriu-zisă.

Repartiția teritorială actuală a industriei chimice oglindește direcțiile de dezvoltare imprimate ramurii de politica economică a Partidului Comunist Român, ținînd seama de rolul ei în dezvoltarea economiei naționale, de bogăția resurselor naționale și de posibilitățile de valorificare complexă a lor, pe cale chimică, de îmbunătățirea repartizării forțelor de producție în teritoriu, în vederea dezvoltării armonioase a tuturor zonelor țării.

În acest sens, amplasarea obiectivelor a fost realizată în concordanță cu criteriile de repartizare socialistă a forțelor de producție: apropierea de baza de materii prime, apropierea de zonele consumatoare, ridicarea

economică a regiunilor slab industrializate, folosirea transporturilor convenabile pe calea apei, de către unele subramuri care necesită un volum mare de materii prime sau produse finite, existența unui efectiv disponibil de forță de muncă, a unui specific tehnic, prin integrarea într-un mare complex industrial, avînd avantajul apropierii de materia primă și al cooperării pe linia unităților.

Industria petrochimică s-a afirmat ca un sector nou, căruia industrializarea socialistă i-a imprimat o dezvoltare puternică începînd cu al doilea plan cincinal și care asigură cea mai rațională utilizare a hidrocarburilor lichide și gazoase, în condițiile unui consum redus al acestora.

Industria petrochimică produce negru de fum, amoniac, acetilenă, acid oxalic, acid formic, formaldehidă, acid cianhidric, metanol — produse obținute prin chimizarea gazului metan. Aceste produse sînt utilizate, apoi, ca materie primă în industria

cauciucului sintetic, coloranților, lacurilor și vopselelor, a fibrelor sintetice, a îngrășămintelor chimice și insecticidelor, a policlorurii de vinil, a medicamentelor. De asemenea, petrochimia fabrică acizi grași (prin oxidarea parafinei), benzen, toluen, xilen (prin aromatizarea benzinelor), alcool etilic, etilenă, fenol, acetonă, butan-butylene etc. (prin chimizarea gazelor de cracare), folosite în unele subramuri ale industriei chimice pentru obținerea fibrelor sintetice, materialelor plastice, cauciucului sintetic, medicamentelor, explozivilor, coloranților, săpunurilor, detergentilor, plastifiantilor, solvenților, parfumurilor etc. Acestea au înlocuit materii prime și produse deficitare în țară, creînd și unele disponibilități pentru export (5 500 t fenol, 17 900 t metanol, 57 100 t toluen, 39 100 t cauciuc sintetic, 29 600 t fibre și fire chimice etc. — 1982).

În anii construcției socialismului au intrat în funcțiune combinate petrochimice

Fig. 5.21. Industria chimică. 1, Petrochimic; 2, produse sodice și clor-sodice; 3, acid sulfuric; 4, îngrășăminte chimice; 5, caucuc (fabri-care, prelucrare); 6, materiale plastice și rășini sintetice; 7, fibre și fire

chimice; 8, coloranți, lacuri și vopsele; 9, medicamente; 10, materiale-abrazive și carbunoase; 11, detergenți și alte produse de curățat; 12, diverse produse chimice.

moderne la Gheorghe Gheorghiu-Dej, Teleajen, Brazi, Pitești, Rînnicu Vîlcea și Timișoara, fiind situate în apropierea zăcămintelor petrolifere din Subcarpați, Podișul Getic, Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană. Cel mai nou Combinat petrochimic este cel de la Midia—Năvodari, bazat în primul rînd pe materia primă adusă din import.

Industria chimică propriu-zisă include numeroase subramuri, dintre care cele mai importante sînt: industria chimică de bază, industria îngrășămintelor chimice, industria macromoleculară, industria medicamentelor și a produselor farmaceutice, industria coloranților, lacurilor și vopselelor etc.

Industria chimică de bază este denumită astfel pentru că, pe de o parte, realizează un volum mare de produse în cadrul chimiei utilizînd gaze, cărbuni, sare, pirite etc., iar pe de altă parte, gama variată a sortimentelor sale este utilizată ca materie primă de bază în ramurile chimiei și ale altor ramuri industriale.

a) *Industria produselor sodice și clorodice* este mult dezvoltată, ca urmare a posibilităților de valorificare chimică a rezervelor inepuizabile de sare, de o puritate excepțională (96—97,5% NaCl cu maximum 2% umiditate), exploatată din zăcămint sub forma saramurii și transportată prin saleducte.

Principalele produse sînt soda caustică amoniacală și soda calcinată (cu noile sortimente de sodă caustică de electroliză și sodă calcinată grea — apărute ca o adaptare la cerințele tehnicii noi), integrate cu producția corespunzătoare de clor, acid clorhidric, cloruri, coloranți etc. Acestea au o largă utilizare la fabricarea săpunului, vîcozei, lacurilor, vopselelor, cauciucului, medicamentelor, materialelor plastice, antidăunătorilor, în petrochimie, în industria sticlei, în ceramică, industria petrolului, celulozei, în metalurgia neferoasă, în industria textilă, în gospodărirea apei, creînd mari disponibilități și pentru export.

Subramura a fost dezvoltată la Turda, Ocna Mureș, Tîrnăveni, Rînnicu Vîlcea, Giurgiu și Borzești — a cărei amplasare a fost condiționată de apropierea zăcămintelor de sare (și de calcar) din zona cutelor diapire ce înconjură Depresiunea Transilvaniei, precum și a celor din Subcarpați.

În perioada 1938—1982, producția de sodă calcinată a crescut de aproape 38 de

ori, de sodă caustică de peste 63 de ori, iar cea de acid clorhidric de 180 de ori.

b) *Industria acidului sulfuric* a cunoscut în ultimele două decenii o dezvoltare vertiginosă, atît ca urmare a lărgirii bazei de materii prime (prin folosirea — pe lingă pirită și compuși sulfuroși ai metalelor neferoase — a gipsului și anhidritului), cît și a integrării procesului de producție din fabricile de acid sulfuric cu produse chimice derivate ca: hexametrafosfat, pămînt decolorant, bieromat de sodiu, bieromat de potasiu, sulfati, sulfiți și bisulfiți etc., care utilizează drept materie primă acidul sulfuric.

Principalii consumatori ai acidului sulfuric sînt industria îngrășămintelor chimice, care consumă 70—80% din întreaga producție, industria de prelucrare a petrolului, metalurgia feroasă și metalurgia neferoasă, industria ușoară și industria alimentară.

Producția de acid sulfuric este concentrată în Baia Mare, Zlatna și Copșa Mică — amplasată în apropierea bazei de materii prime. De asemenea, acid sulfuric se produce în unele centre consumatoare cum sînt: Cîmpina, orașul Gheorghe Gheorghiu-Dej, Săvinești, Turnu Măgurele, Năvodari, Valea Călugărească, Bacău, Chiscani-Brăila.

Producția de acid sulfuric a crescut de peste 40 ori în perioada 1938—1982.

c) *Industria azotului* are ca produse principale amoniacul și acidul azotic. În România, pentru prima oară în lume, în 1937, s-a început fabricarea amoniacului prin conversiunea termocatalitică a metanului. Prin oxidare, amoniacul dă acidul azotic, ambele fiind utilizate în industria îngrășămintelor azotoase (alături de acidul sulfuric), la fabricarea medicamentelor, coloranților, explozivilor. În ultimul timp, acidul azotic a căpătat utilizări noi în industria îngrășămintelor fosfatice și în cea a clorului.

În general, fabricile pentru producerea amoniacului s-au integrat cu producția acidului azotic și cea a îngrășămintelor azotoase. Astfel, amoniacul se realizează la combinatele de îngrășăminte de la Făgăraș, Ișalnița (Craiova), Slobozia, Turnu Măgurele, iar acidul azotic la Tirgu Mureș, Bacău, Făgăraș, Ișalnița, Roznov, Vladimirescu (Arad).

d) *Industria negrului de fum* folosește ca materie primă gazul metan, România fiind printre puținele țări din lume care,

din 1936, a început să valorifice industrial această resursă. Producția anului 1980 realizată la uzinele din Copșa Mică și Pitești a fost de 155 de ori mai mare decât în 1938, producându-se noi sortimente de negru de fum.

e) *Industria produselor electrotermice și abrazive* este reprezentată prin producția de carbid, feroaliaje, electrozi și mase abrazive, care utilizează ca materii prime antracitul, manganul, cocsul, calcarul, minereul de mangan, bauxita, cuarțul etc.

Producția de carbid se realizează în cadrul combinatului de la Tirnăveni, iar cea de produse abrazive la Cluj Napoca, Birlad, Slatina, Tulcea și Seini.

Industria îngrășămintelor chimice, subramură nouă în țara noastră, a fost în continuă dezvoltare în concordanță cu cerințele chimizării agriculturii. Eforturile au fost depuse pe linia creșterii vertiginoase a producției, care în anul 1982 a fost de peste 4 470 de ori mai mare decât în anul 1950. În același timp, s-au realizat atât diversificarea producției — prin apariția, în 1955, a îngrășămintelor azotoase și în 1970 a celor potasice —, cât și prin schimbarea ponderii acestor sortimente în funcție de specificul culturilor agricole și al solurilor. Începând cu 1965 îngrășămintele azotoase devansează producția îngrășămintelor fosfatice, revinându-le, în 1982, aproape 75% (2 008 000 t), din totalul producției.

Pentru producerea îngrășămintelor azotoase, se folosește amoniacul, acidul azotic, acidul sulfuric, gudroanele cărbunoase și gazele de cocserie, fabricându-se sulfatul de amoniu, azotații de sodiu, de potasiu și de calciu. Ureea și azotatul de amoniu se obțin prin chimizarea metanului. Sortimentele se realizează în cadrul unităților de la Râznov (fig. 5.22), Bacău, Slobozia, Turnu Măgurele, Ișalnița (Craiova), Tirgu Mureș, Făgăraș și Vladimirescu.

La fabricarea îngrășămintelor fosfatice se utilizează piritele cuprifere de la Moldova Nouă și Mina Altin Tepe, apatite, fosforite (provenite din import; în 1982 — 820 800 t concentrat de apatită), toate tratate cu acid fosforic, sulfuric și azotic. Se obțin superfosfatul — cel mai întrebuintat — apoi făina de fosforiți și făina de oase pentru solurile acide, fosfogipsul pentru sărături etc. Îngrășămintele fosfatice se fabrică la combinatele de la Năvodari, Valea Călugărească, Turnu Măgurele, Vladimirescu și Bacău.

La producerea îngrășămintelor potasice se folosesc sărurile de potasiu, descoperite în ultimii ani în Subcarpații Moldovei (Gălean — Tirgu Oena, Tazlău Mare etc.).

În vederea răspîndirii mai uniforme a îngrășămintelor în sol și a încorporării simultane de către plante a celor trei elemente fertilizante, din anul 1966, s-a trecut la fabricarea îngrășămintelor concentrate (complexe sau mixte) la Turnu Măgurele, Bacău, Ișalnița, Tirgu Mureș, Vladimirescu, livrate sub formă granulată sau lichidă.

Industria chimică asigură agriculturii și pesticide cu substanță activă ridicată (insecticide, raticide, fungicide, erbicide, alte produse), pentru combaterea dăunărilor și a bolilor, fabricate în cadrul combinatelor chimice de la Turda, Tirnăveni, Borzești, Pitești, Râmnicu Vilcea etc. În anul 1982, producția de antidăunători a fost de aproape 9 ori mai mare față de 1950.

Industria macromoleculară este o subramură nou-creată, care valorificînd superior gazul metan și petrolul, realizează produse cu greutate specifică mică, rezistență față de agenții fizici și chimici, duritate mare, ușor de prelucrat și cu largi posibilități de a înlocui materii prime naturale.

a) *Industria fibrelor și firelor sintetice*, prin chimizarea metanului și a petrolului, produce, din 1958, fibre acrilonitrilice, poli-amidice, poliesterice etc., care înlocuiesc lina, mătasea și bumbacul, îmbogățind gama de materii prime a industriei textile.

Obiectivele construite la Săvinești și Iași, iar mai recent la Roman, Vaslui, Cimpulung și Corabia (fig. 5.23) au asigurat după anul 1970 devansarea producției de fibre și fire artificiale (viscoza), realizate la Chiscani-Brăila, Popești-Leordeni, Lupeni și Săvinești. Dintre unitățile mai noi producătoare de fibre și fire artificiale se remarcă: Suceava, Dej, Drobeta-Turnu Severin, dezvoltate pe lângă combinatele de celuloză și hîrtie.

Din totalul producției de fibre și fire chimice, care în 1982 a fost de 261 de ori mai mare decât în 1938, aproape 72% revin fibrelor și firelor sintetice, restul de 28% reprezentîndu-l fibrele și firele artificiale.

b) *Industria materialelor plastice și a rășinilor sintetice* (mase plastice), care se bazează pe chimizarea metanului și a petrolului, produce un sortiment bogat de produse, ca policlorură de vinil, polietilenă, polistiren, poliacetat de vinil, precum și

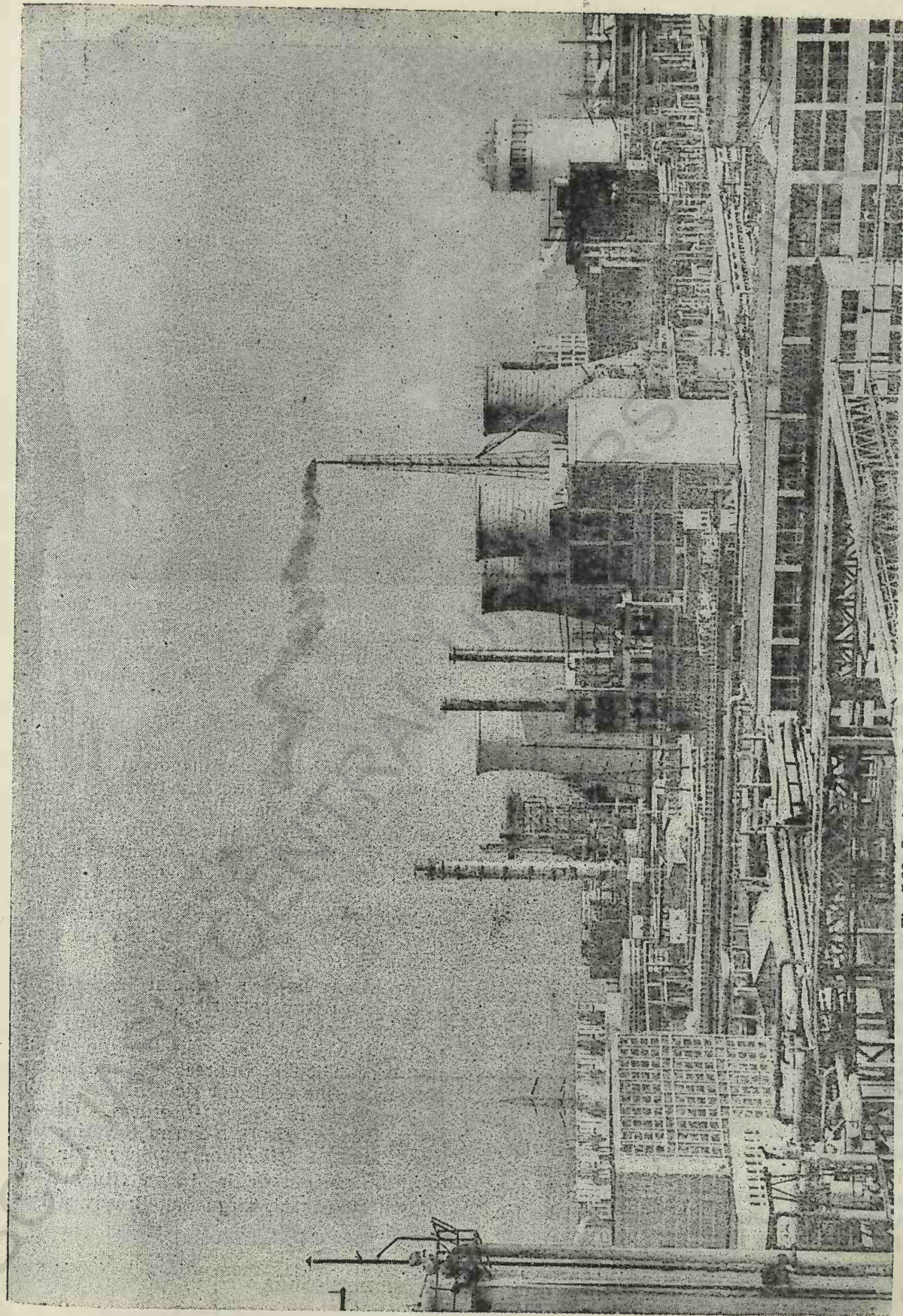

Fig. 5.22. Combinatul de îngrășăminte chimice Roznov (Piatra-Neamt).

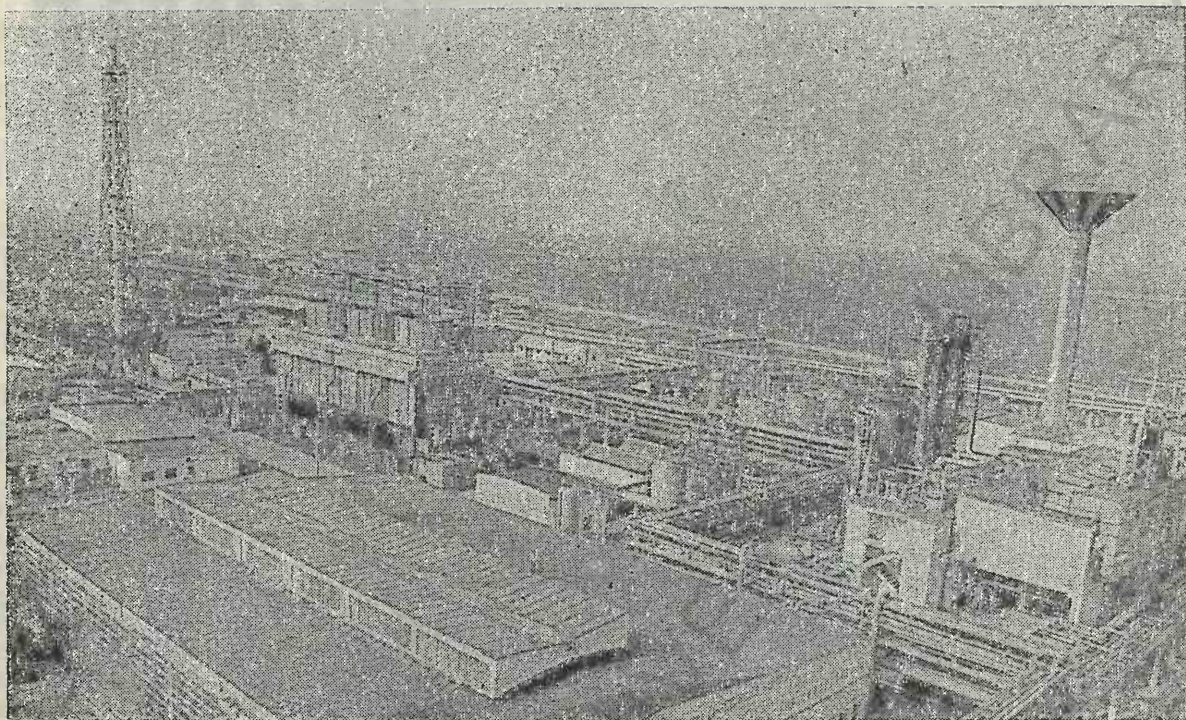

Fig. 5.23. Întreprinderea de fibre și fire sintetice Corabia.

rășini ureo-formaldehidice, rășini alchidice, rășini poliesterice etc. Acestea sînt în măsură să înlocuiască produse ale metalurgiei feroase și neferoase, ale materialelor de construcții, ale industriei pielăriei, fiind utilizate în industria constructoare de mașini, în industria lemnului, în construcții, în industria ușoară etc.

Centrele de fabricare a materialelor plastice și rășinilor sintetice sînt localizate, de regulă, în apropierea bazei de materii prime, a unor mari combinate petrochimice: Brazi, Buzău, Pitești, Rimnicu Vilcea, Victoria, Ișalnița, Rîșnov, Timișoara, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Orăștie și Iași. Unitățile de prelucrare sînt repartizate în centre consumatoare sau excedentare în forță de muncă: București, Timișoara, Miercurea-Ciuc, Focșani, Sfîntu Gheorghe, Năsăud, Tîrgu Mureș, Constanța, precum și numeroase alte centre mici, ca: Plenița (județul Dolj), Hirău, Beceni (județul Buzău), Buteni (județul Arad) ș.a.

Producția anului 1982 a fost de circa 1 640 de ori mai mare decît a anului 1950, avînd următoarea structură: policlorura de vinil și polietilena dețineau circa două treimi din producția totală de materiale plastice și rășini sintetice, după care urmau rășinile

ureo-formaldehidice (inclusiv cleiuri sintetice), polistirenul, rășinile alchidice, novolacurile, poliacetatul de vinil, rășinile poliesterice, alte produse.

c) *Industria cauciucului*, subramură creată după 1930, prin înființarea întreprinderii de anvelope de la Florești (județul Prahova), cunoaște o dezvoltare impetuoasă în anii construcției socialismului, prin construirea combinatelor din orașul Gheorghe Gheorghiu-Dej și Brazi, care produc cauciuc sintetic. Acestea folosesc ca materie primă gaze de cracare, obținute la rafinăriile din centrele respective, la care se adaugă o anumită cantitate de cauciuc natural provenit din import.

Aplicarea largă a tehnicii moderne în mecanizarea transporturilor, a agriculturii, a construcțiilor, pentru electrificarea țării etc., au impus crearea unor obiective de prelucrare a cauciucului. În acest sens un loc important revine centrelor de fabricare a anvelopelor de la Popești-Leordeni (București), Caracal, Drobeta-Turnu Severin, Luduș, Zalău, a articolelor tehnice și de bu-nuri de consum de la Jilava (București), Pitești, Drăgășani, Tîrgu Jiu, Brașov și Botoșani.

Producția de cauciuc sintetic a crescut de aproape 4,5 ori în perioada 1965—1982, iar cea de anvelope de la 2 492 000 de bucăți la aproape 6 170 000 de bucăți.

Industria medicamentelor și a produselor farmaceutice poate fi considerată o subramură nouă, care produce astăzi medicamente variate, folosind materie primă de origine minerală, vegetală și animală, cit și substanțe obținute prin chimizarea metanului și a petrolului. Producția de medicamente este concentrată, în cea mai mare parte, în București, Cluj-Napoca, Iași, Oradea, Brașov, Timișoara, Vișeu de Sus. În vederea acoperirii necesarului intern într-o măsură tot mai mare, România cooperează cu mari firme străine producătoare de medicamente. În producția de medicamente și produse farmaceutice de uz veterinar se remarcă și noile unități de profil din localitățile Calafat și Curtea de Argeș.

Industria coloranților, lacurilor și vopselelor, subramură complet reorganizată în anii construcției socialismului, a fost în continuă creștere, pe măsura dezvoltării bazei de materii prime petrochimice, alături de folosirea subproduselor obținute în procesul de cocsificare a cărbunilor.

Coloranții se produc la București și Codlea, lacurile la București, Galați, Timișoara, Oradea, iar vopselele la București, Ploiești, Codlea (pigmenți organici utilizați la producerea vopselelor pentru mașini, cerneluri tipografice), Copșa Mică (oxid de zinc, cunoscut sub numele de alb de zinc), Oraștie (oxid negru de fier, cunoscut sub numele de minium de fier), Oradea (oxid roșu de fier — obținut pe baza nămolurilor rezultate în procesul de fabricare al aluminei, precum și cromat de bariu și de potasiu).

Producția de coloranți și pigmenți organici a crescut în perioada 1950—1982 de circa 17 ori, iar cea de lacuri și vopsele de peste 33 de ori. În cîincinalul 1981—1985 producția materialelor colorante urmează să sporească prin realizarea de noi produse pe bază de rășini sintetice și prin darea în funcțiune a noilor unități de lacuri și vopsele de la Botoșani, Vaslui, Odorheiu Secuiesc, Tîrgoviște și Craiova. În același timp, va fi mult mai diversificată producția de coloranți în vederea acoperirii, în viitor, a necesarului intern.

Industria chimică obține și alte produse pe baza unor materii prime minerale, vegetale sau animale. Dintre acestea se eviden-

țiază industria detergentilor reprezentată prin centrele: Ploiești, Timișoara, Galați, Fălticeni, Mărășești, industria tananților (Pitești), a chimizării lemnului (Margina — județul Timiș, Năruja — județul Vrancea, Vinători Neamț — județul Neamț, Miercurea Nirajului — județul Mureș), industria cernelurilor (București, Aghireș — județul Cluj) etc.

Industriei chimice îi revin în continuare sarcini importante în cîincinalul 1981—1985. În acest sens, în domeniul valorificării superioare a petrolului și gazului metan, se vor perfecționa sistemele catalitice și de folosire a tuturor componentilor prin extracție selectivă; se vor extinde procesele pentru obținerea combustibililor sintetici din materii prime nepetrolifere, pentru chimizarea subproduselor de la cocserii și pentru valorificarea chimică a biomasei și a deșeurilor vegetale. În domeniul chimiei macromoleculare, se vor realiza produse cu proprietăți superioare, utilizate în electrotehnică și electronică, în metalurgie, în industria hîrtiei și industria textilă. În chimia organică fină se vor realiza coloranți, pigmenți organici, reactivi și intermediari cu caracteristici superioare, producția de medicamente se va dezvoltă pe bază de extracte din plante și organe animale. În chimia anorganică se va accentua valorificarea superioară a minereurilor neferoase și nemetalifere, a metalelor rare, se vor realiza materiale de înaltă puritate necesare microelectronicii, aviației, energiei nucleare.

5.7. Industria materialelor de construcții

La construcția clădirilor civile, industriale, a așezămintelor de cultură, învățămînt etc., pentru executarea unor lucrări necesare desfășurării transporturilor (șosele, căi ferate, poduri, aerogări etc.), în executarea unor lucrări hidrotehnice (baraje, lacuri de acumulare etc.), ca și pentru oricare altă lucrare de construcție sînt folosite mari cantități de materiale de construcții. Acestea sînt fie *naturale* (așa-numitele roci de construcții), fie *fabricate* (obținute pe cale industrială, prin prelucrarea anumitor materii prime).

România are mari posibilități de executare a lucrărilor de construcții, posedînd, pe de o parte, o gamă largă și rezerve mari de

pietre naturale de construcții, iar, pe de altă parte, o importantă industrie de producere a materialelor de construcții. Dealtfel, așa se și explică, în parte, impresionanțele construcții care s-au realizat în anii socialismului și care continuă să se execute și în prezent într-un ritm susținut.

Industria materialelor de construcții se numără printre cele mai vechi ramuri industriale din țara noastră. Astfel, încă din secolul XIV, în Transilvania, se producea teracotă, având sculpturi și ornamentații frumoase executate. În diferite documente din secolele XV și XVI sînt menționate, de asemenea, atelierele de sticlărie din Transilvania.

Despre unități mari, de tip industrial, se poate vorbi însă numai la mijlocul secolului trecut, cînd, în cadrul fabricilor de cărămidă și țiglă existente în București, Jimbolia și Lugoj, sînt introduse utilaje industriale (malaxoare, prese mecanice).

Primele fabrici de ciment iau ființă după 1880 (Brăila în 1889, Brașov în 1890). În aceeași perioadă s-au construit, pe Valea Prahovei, cuptoare industriale pentru producția de var.

Deși, cum s-a arătat, vechimea acestei industrii este destul de mare, iar nevoile de produse obținute în cadrul acesteia erau evidente, totuși, în trecut industria materialelor de construcții era mult rămasă în urmă, producînd un număr restrîns de sortimente și realizînd o producție total insuficientă. Totodată, repartitia geografică a unităților era foarte inegală (regiuni mari din țară, ca de exemplu Moldova, Oltenia, n-aveau fabrici de ciment).

În anii socialismului, industria materialelor de construcții, asemenea tuturor ramurilor industriale, capătă o dezvoltare deosebită, în legătură, evident, cu solicitările din ce în ce mai mari de produse obținute în cadrul acesteia (ciment, var, cărămidă, fabricate din beton etc.), necesare construcției de noi uzine și fabrici, blocuri de locuințe, instituții de învățămînt și cultură, șosele, căi ferate, baraje etc.

Au fost construite și date în funcțiune numeroase unități noi, dotate cu tehnologii și utilaje moderne, în bună măsură realizate de propria noastră industrie constructoare de mașini, îndeosebi în județele în care în trecut lipseau, ameliorîndu-se, în acest fel, repartitia teritorială inegală din trecut a unităților. Totodată, au fost refăcute, modernizate și mărite vechile unități.

Urmare măsurilor amintite și a altora, producția globală a industriei materialelor de construcții a crescut în perioada anilor 1951—1982 într-un ritm mediu anual de 12,8%, superior ritmului mediu anual pe total industrie, ajungînd ca în anul 1982 să fie de 129 de ori mai mare ca în 1938. În 1982, ponderea industriei materialelor de construcții în totalul producției industriale a țării reprezenta 3,4% (față de 1,2% în 1938).

Ținînd seama de materiile prime folosite, cunoscînd produsele pe care le realizează și procesele tehnologice pe care le aplică, în cadrul industriei materialelor de construcții, se deosebesc următoarele subramuri.

Industria lianților cuprinde producția de ciment, var, ipsos. Acestea sînt de fapt materiale de primă necesitate în construcții, întrebunțînd ca materii prime calcarele și marnele și, în proporții mai reduse, gipsul sau unele tufuri vulcanice.

Cimentul reprezintă materialul de bază în construcții. Prin însușirile specifice ale acestuia, tehnica construcțiilor a cunoscut o dezvoltare fără precedent. Folosindu-se acest material de construcții au putut fi înălțate edificii cu zeci de etaje, uriașe baraje, viaducte și poduri cu deschideri mari, diguri cu rezistență deosebită. În același timp, au devenit posibile construcțiile în apă, pe terenuri mlăștinoase sau instabile etc. Se poate spune chiar că în orice construcție cimentul a devenit indispensabil. La producerea cimentului se folosesc drept materii prime calcarele și marnele, cărora, în proporții reduse, li se adaugă gipsul, zgura sau unele tufuri vulcanice.

Calcarele (comune) sînt prezente în foarte multe zone ale țării. Se exploatează, pentru a asigura nevoile fabricilor de ciment existente, numai din carierele situate în apropierea acestora, ca, de exemplu: Săndulești (fabrica din Turda—fig. 5.24); Lespezi, pe valea superioară a Ialomiței (fabrica din Fieni); Bicaz-Chei, pe valea Bicazului (fabricile de la Bicaz și Tașca); Suseni (fabrica din Birsești—Gorj); Mateiaș (fabrica din Cîmpulung); Sub Piatra (Combinatul de materiale de construcții din Chiștag—Bihor); Luminița și Tașaul (fabrica din Cernavodă); Măgura (Combinatul de lianți Hoghiz), Băița, Crăciunești (Întreprinderea de lianți Deva) etc.

Dacă în 1938 se foloseau în fabricile de ciment circa 500 000 tone calcare, în pre-

zent se întrebuințează în aceste fabrici peste 15 milioane tone.

Marnele au o largă răspindire în zona fișului carpatic și în Subcarpați, în Podișul Transilvaniei, în Podișul Dobrogei ș.a. Pot fi utilizate, paralel cu producerea cimentului, și la obținerea unor anumite sortimente de cărămidă, pentru prepararea noroaielor de foraj etc. Principalele exploatări sînt în Țepeșeni (pe valea Bicazului), în apropiere de Birsești (județul Gorj) etc.

Tufurile vulcanice pot fi folosite ca adaos la fabricarea unor sortimente de ciment și ca materiale de zidărie. Au mare răspindire atît în exteriorul arcului carpatic (Govora, Slănic, cit și în Podișul Transilvaniei (Dej, Apahida, Șercaia ș.a.).

Se realizează peste 15 sortimente de ciment, dintre care cele mai uzuale sînt Portland, cu și fără adaos. Acestea se obțin prin arderea în cuptoare speciale (la o temperatură de cca 1 450°C) a amestecului de calcar și argilă. Cimentul Portland se folosește, în cantități mari, la producția de betoane, prefabricate, plăci de azbociment etc.

Repartiția teritorială a fabricilor de ciment a fost total necorespunzătoare în trecut. Astfel, circa 80 % din totalul producției de ciment a anului 1938 era dată de unitățile din Muntenia (44 %) și Transilvania (36 %), în timp ce zone întregi din țară (Moldova, Oltenia ș.a.) nu aveau nici o unitate.

Producția de ciment este obținută în prezent în mai multe fabrici, precum și în cadrul unor combinate ale industriei materialelor de construcții. Cea mai mare fabrică de ciment este la Birsești (Tirgu Jiu) unitate nouă, modernă, cu o capacitate anuală de 2,9 milioane tone (de 6 ori mai mare decît capacitatea tuturor fabricilor care funcționau în 1938).

Mărirea capacității vechilor unități, darea în funcțiune a altora noi au permis o creștere substanțială a producției de ciment, de la 510 mii tone în 1938 la 13,9 milioane tone în 1982 (de peste 30 de ori). Producția realizată asigură întregul necesar al consumului intern, cu mult mărit față de trecut, și, în același timp, și cantități însemnate pentru export. În prezent, se exportă peste 3 milioane tone ciment în peste 20 de țări ale lumii, ca de exemplu, R. S. F. Iugoslavia, R. P. Polonă, U.R.S.S., R. P. Ungară, Marea Britanie, Austria, Grecia, Sudan, India, Pakistan, Nigeria, Arabia Saudită etc.

Industria varului realizează unul dintre materialele de construcții folosite în cantități foarte mari la zidărie (tencuieli în primul rînd), dar, în același timp, și în siderurgie, în industria chimică, în industria alimentară ș.a. Utilizează drept materie primă calcarele existente în cantități foarte mari, care sînt arse în cuptoare industriale, cu ardere continuă, de mari capacități și cu randamente ridicate.

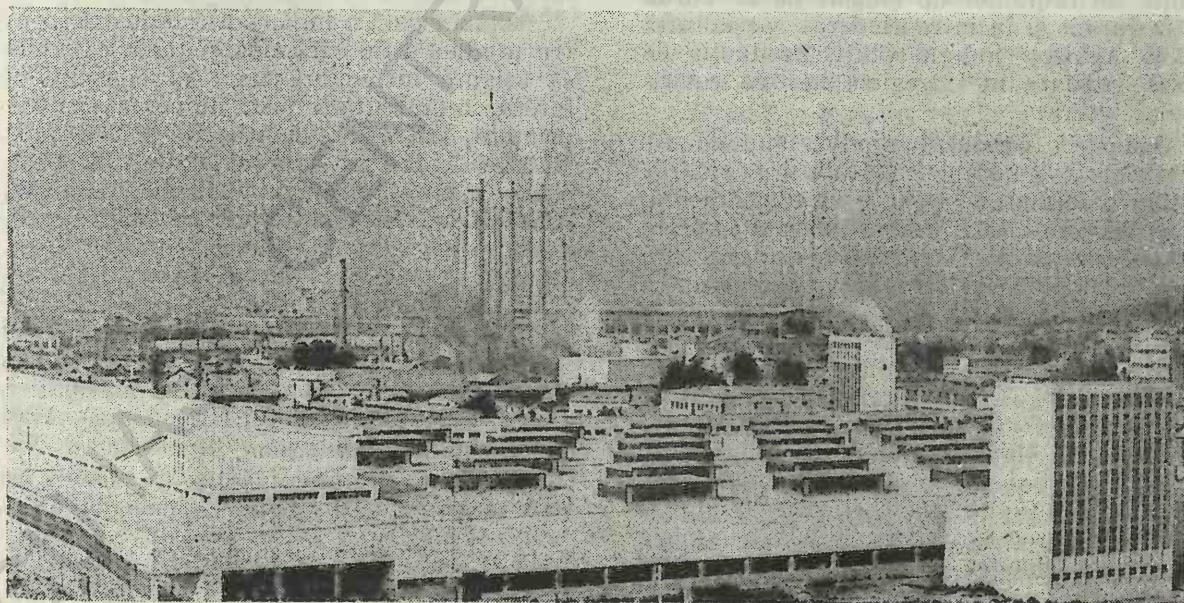

Fig. 5.24. Fabrica de ciment din Turda.

Dacă înainte de naționalizarea principalelor mijloace de producție cea mai mare parte a producției de var se obținea de la cuptoarele țărănești (circa 2/3 din producția țării), care dăduseră și o anumită specializare unor localități din nordul Moldovei (Iacobeni, Cîmpulung Moldovenesc), Podișul Mehedinți, Mușcelele Argeșului, Podișul Someșan ș.a., în prezent, această producție se realizează în unități industriale existente la Brașov, Cîmpulung, Bicăz, Turda, Birsăști, Aleșd, Deva (ca secții ale fabricilor de ciment din localitățile respective), precum și în unități cu specific al industriei metalurgice, chimice sau în mici unități ale unor consilii populare județene. Producția de var este în prezent de peste 25 de ori mai mare față de 1938 și satisface în totalitate nevoile economiei naționale.

Ipsosul este folosit în construcții la tencuirea tavanelor, la realizarea unor prefabricate ușoare de zidărie, pentru executarea unor ornamentații etc. Materia primă — gipsul — se găsește în cantități mari în Subcarpați (la Măneciu-Ungureni—Cerașu, județul Prahova), în Podișul Transilvaniei la Cheia, în apropiere de Cheile Turzii—județul Cluj), lângă Călan (județul Hunedoara) ș.a. Folosirea gipsului nu se reduce numai la prepararea ipsosului, ci și la fabricarea vopselelor, smalțului, în industria hîrtiei, a sulfatului de amoniu (utilizat ca îngrășămint) ș.a. Se produce ipsos atît în cadrul unor secții ale fabricilor de ciment de la Turda și Deva, cît și în întreprinderea specializată de la Aghireș (județul Cluj). Producția de ipsos satisface în întregime nevoile consumului intern.

Industria ceramicii produce numeroase materiale de construcții (cărămizi de zidărie, cărămizi refractare, țigle, cahle de teracotă, plăci de faianță etc.), dar și obiecte sanitare pentru uz casnic, articole decorative din faianță și porțelan etc. Industria ceramicii folosește ca materie primă argilele. Acestea sînt roci sedimentare plastice care au proprietatea de a forma o masă compactă și omogenă. După anumite însușiri, argilele sînt de două categorii: *comune*, întrebuintate la producerea cărămizilor și a țiglelor, și *speciale* (argile caolinoase, argile refractare), folosite la obținerea faianței, porțelanului, a cărămizilor refractare, în industria sticlei, în industria hîrtiei etc.

Argilele comune sînt larg răspindite atît în regiunile de cîmpie, cît și în dealuri și

podișuri. Prin folosirea lor s-a dezvoltat, din vremuri îndepărtate, meșteșugul olăritului.

Din categoria argilelor speciale, cele caolinoase se găsesc în Tălagiu (județul Arad), Poienița — la sud de Brad (județul Hunedoara), la Arghireșu (județul Cluj), la Parva (județul Bistrița-Năsăud), la Gherghina, Cuză Vodă, Satu Nou (județul Constanța).

Argilele refractare, rezistente la temperaturi ridicate, se găsesc în cantități mari în Munții Pădurea Craiului (Bratec, Șuncuius, Aștileu, Zece Hotare, Roșia ș.a.), în Carpații Meridionali (Schela), precum și în Munții Banatului (Anina).

Industria cărămizilor și a țiglelor apare cu unități modernizate încă de la mijlocul secolului trecut (Fabrica de cărămidă din București, în anul 1855). Numărul unităților crește, cele mai numeroase fiind, în perioada dintre cele două războaie mondiale, în Transilvania și Muntenia. Existau în același timp însă și regiuni din țară în care astfel de unități lipseau, sau erau într-un număr foarte redus (Moldova, Oltenia, Dobrogea).

Cunoscîndu-se nevoile din ce în ce mai mari de materiale ceramice, în anii socializmului s-a trecut la modernizarea și mărirea vechilor întreprinderi și la construirea și darea în producție a unor noi fabrici de cărămidă și țiglă, cu precădere în zonele și județele țării unde acestea lipseau (Piatra-Neamț, Roman, Tîndărei, Tîrgu Jiu ș.a.).

Astăzi există o importantă industrie pentru producția de cărămidă și țiglă, capabilă să asigure întregul necesar al consumului intern, reprezentată prin numeroase întreprinderi, dintre care menționăm pe cele de la București, Bucov (județul Prahova), Urziceni, Buzău, Tîndărei, Slobozia, Giurgiu, Alexandria, Strehăia (județul Mehedinți), Tîrgu Jiu, Cîmpina, Ciurea (județul Iași), Roman, Feldioara, Piatra-Neamț, Vaslui, Cobadin (județul Constanța), Brașov, Cîmpia Turzii, Tîrgu Mureș, Sîntimbru (județul Alba), Turda, Cluj-Napoca, Zalău, Oradea, Satu Mare, Baia Mare, Sighetu Marmăției, Deva, Bara Mare (județul Hunedoara), Arad, Timișoara, Jimbolia ș.a.

Producția de cărămidă este de peste 7 ori mai mare, în 1980, față de perioada antebelică (1938).

Industria de materiale refractare, necesare captușirii furnalelor, cuptoarelor industriale și a altor instalații în care se degajă

temperaturi înalte și foarte înalte, a căpătat în anii construcției socialiste o dezvoltare corespunzătoare. Fabricile principale pentru producția de cărămizi refractare sînt amplasate la Reșița, Oțelu Roșu, Baru Mare (județul Hunedoara), Deva, Turda, Aștileu (județul Bihor), Dej și Tulcea (care produce cărămizi marnezitice), Bărbant (județul Alba), Brașov, Azuga, Comarnic, Pleașa (lingă Ploiești), Bucov, Cluj-Napoca ș.a.

Se produc, de asemenea, cărămizi silicoase, silico-aluminoase, silico-calcaroase, magnezitice, care acoperă, aproape în întregime, necesarul consumului intern.

Industria ceramicii fine produce atît materiale de construcții, cît și articole de uz casnic (vase de faianță sau porțelan), obiecte de artă, materiale electroizolante etc., de calitate superioară, solicitate mult și la export.

Principalele unități sînt la Cluj-Napoca (unitate veche, mărită și modernizată), Turda, Alba Iulia (întreprindere nouă), Ploiești, Albești (lingă Sighișoara, fabrică nouă), Curtea de Argeș (unitate nouă), iar la București și Timișoara sînt fabrici de capacități mai mici. Toate acestea produc porțelan, în timp ce în fabricile de la Timăveni, Piatra-Neamț, Timișoara ș.a. se obține faianță. În unitățile nou construite de la București și Lugoj se obțin produse din ceramică fină pentru construcții. Alte unități noi s-au construit la Urziceni, Iași și Cîmpulung.

Producția de cahle de teracotă este obținută în unitățile din Pucioasa (județul Dimbovița), Sibiu, Deva, Baia Mare, Năsăud și Ciurea (lingă Iași), iar cea de izolatori termici în fabricile din București și Turda.

Industria sticlei produce, în principal, geamuri pentru construcții (de diferite tipuri), dar și produse din sticlă pentru nevoile industriei chimice, aparate optice și de laborator, articole de sticlă de larg consum etc.

Pentru producerea sticlei se folosesc nisipul fin, cuarțos și soda calcinată. Ca adaosuri se folosesc silicații de sodiu, baritina, feldspatul ș.a. În țară există întreaga gamă de materii prime necesare. Astfel, depozite importante și, totodată, exploatari de nisip fin sînt la Miorcani (județul Botoșani), Vălenii de Munte (județul Prahova), Făgetu Ierii (județul Cluj), Zolt (județul Timiș), Ațel (județul Sibiu) etc.

Geamurile de diferite sortimente se produc în fabricile de la Mediaș, Timăveni, Boldești-Seăneni (județul Prahova), Bucu-

rești, Albești (Sighișoara) și Buzău (unitatea cea mai nouă cu o mare capacitate de producție). Cît privește producția de geamuri trase (echivalent 2 mm. grosime) s-a înregistrat în 1982 o creștere de 18,9 ori față de 1938, asigurîndu-se astfel întregul necesar al consumului intern, precum și cantități importante la export (în U.R.S.S., R. S. Cehoslovacă, Italia, Austria, Cuba, Turcia, Egipt, Sudan, Argentina ș.a.).

Produsele de sticlă se realizează în întreprinderile din Mediaș, Turda, București, Azuga, Boldești-Seăneni (județul Prahova), Fieni (județul Dimbovița — sticlă pentru producția de becuri), Dorohoi, Albești (lingă Sighișoara), Pădurea Neagră (județul Bihor), Poiana Codrului (județul Satu Mare), Avrig (județul Sibiu), Tomești (județul Timiș).

O realizare importantă în cadrul acestei industrii este obținerea semicristalului (fabricile din Turda, Mediaș, Avrig, Pădurea Neagră, Tomești), precum și intrarea în funcțiune a fabricii de sticlărie pentru nevoile industriei alimentare din București.

Industria prefabricatelor din beton a cunoscut o deosebită dezvoltare, în legătură cu avantajele pe care aceste materiale le prezintă. Această industrie realizează diferite prefabricate folosite la construirea clădirilor industriale și agrozootehnice, blocurilor de locuințe și a clădirilor social-culturale, stil-pilor de susținere a liniilor electrice aeriene de înaltă tensiune, tuburilor de presiune pentru alimentări cu apă, tuburi pentru canalizări, elemente pentru tunele de cale ferată, metrou, lucrări miniere, diverse lucrări de artă și ingineresti.

Există în țară un număr mare de unități producătoare de prefabricate din beton. Cele mai multe sînt amplasate în preajma zonelor cu materii prime, în centre urbane. Pe marile șantiere se utilizează prefabricate grele de mari dimensiuni, producerea acestora făcîndu-se prin preturnare, lîngă locul de montaj. Dintre acestea menționăm: Oradea, Turda, Cluj-Napoca, Arad, Brașov, Deva, Petroșani, Cernavodă, Medgidia, Palas (Constanța), Bicăz, Iași, Roman, Craiova, Drobeta-Turnu Severin, Birsești (Gorj), Pitești, București, Giurgiu, Călărași ș.a.

Produsele din azbociment sînt folosite în construcțiile din agricultură (tuburi pentru sistemele de irigații), în industria construcțiilor de locuințe (plăci de acoperiș a caselor) etc. Materiile prime utilizate sînt cimentul și azbestul, unitățile principale

fiind la Medgidia, Bîrseşti (Gorj), Aleşd (Bihor), Fieni (Dimboviţa), Oradea ş.a.

Industria materialelor de construcţii mai realizează încă numeroase alte produse, ca de exemplu, materiale izolatoare (termo-, fono- şi hidroizolante), respectiv, carton bituminat (la întreprinderile din Turda, Berceni lângă Ploieşti, Vaslui, Şimleu Silvaniei), vată minerală (la Berceni, Vaslui) şi vată de sticlă (la Boldeşti-Scăeni, lângă Ploieşti), plăci de plută produse la Bucureşti, produse termoizolante din diatomit (la Bircea judeţul Hunedoara şi la Bucureşti) ş.a. În ultima vreme se folosesc în construcţii, pe scară tot mai largă, tapetele lavabile, prefabricatele pentru pardoseli din deşeuri de marmură, pentru construcţii etc.

Ritmul deosebit de intens al construcţiilor care se realizează în prezent solicită cantităţi din ce în ce mai mari de materiale de construcţii diferite. Pentru a putea asigura atât nevoile consumului intern, cât şi obligaţiile de export, în cincinalul 1981—1985 sînt prevăzute creşterea şi diversificarea, în continuare, a producţiei materialelor de construcţii.

5.8. Industria lemnului

Cu un fond forestier bogat, cantitativ şi calitativ, dispunînd de forţa de muncă necesară şi de o anumită tradiţie în arta prelucrării lemnului, România este astăzi una dintre ţările cu o industrie modernă ce valorifică superior aproape întreaga masă lemnoasă.

Forma meşteşugărească de prelucrare a lemnului a dăinuit secole de-a rîndul, primele întreprinderi cu caracter industrial, specializate în prelucrarea cherestelei de răşinoase, apărînd în România abia spre sfîrşitul secolului trecut (la Galaţi, Brezoi).

În perioada anterioară primului război mondial, industria lemnului se baza în cea mai mare parte pe producerea cherestelei de răşinoase, prin care se obţineau profituri însemnate pe piaţa externă. După primul război mondial se evidenţiază, paralel cu creşterea numerică a fabricilor de cherestea, şi apariţia unor întreprinderi de mobilă, placaje şi furnire. În ce priveşte repartitia teritorială a fabricilor de cherestea, în perioada interbelică, se constată o deplasare evidentă a centrului de greutate al prelucrării din partea de sud a Carpaţilor Orientali,

spre nord, în zone cu resurse forestiere însemnate.

Producţia globală a industriei lemnului în 1938 reprezenta 6,1% din valoarea totală a producţiei industriale, iar structura era dominată de cherestea, care deţinea 85,8%, fiind urmată de mobilă cu 4%, tîmplărie cu 2,8%, ambalaje cu 1,2%. Alte subramuri, care produceau diverse produse din lemn (furnire, placaje, parchete etc.), deţineau 6,2%.

O caracteristică importantă a dezvoltării industriei de prelucrare a lemnului în perioada interbelică este profilarea unilaterală a fabricilor de cherestea, care, amplasate aproape în exclusivitate în zona pădurilor de molid, produceau numai cherestea de răşinoase. Pondere cherestelei de foioase era extrem de scăzută, la nivelul anului 1938 fiind numai de 8% (din totalul de 2 238 mii m³, acestei categorii îi reveneau doar 188 mii m³).

Restructurarea industriei de prelucrare a lemnului, în perioada de după revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, a impus o serie de acţiuni privind organizarea şi reprofilarea producţiei: comasarea întreprinderilor mici producătoare de cherestea şi cu utilaje în stadiu avansat de uzură, în întreprinderi mari, capabile să permită un grad ridicat de mecanizare şi automatizare, construirea unor noi fabrici de cherestea în arii cu importante resurse de foioase (Băbeni—Bistriţa, Orăştie, Ciurea, Stîlpeni); diversificarea producţiei şi modificarea raporturilor cantitative pe subramuri în favoarea celor cu un grad înalt de prelucrare (mobilă, plăci aglomerate din lemn, plăci fibrolemnoase, furnire, placaje); construirea unor mari combinate de prelucrare a lemnului, care valorifică în flux continuu masa lemnoasă, prin integrarea în cadrul lor a mai multor fabrici (cherestea, furnire, PAL, PFL, mobilă etc.).

Nivelul actual al industriei lemnului este rezultatul unei politici de investiţii adecvate în această ramură, politică ce a determinat mutaţii în structura şi repartitia geografică a centrelor de prelucrare. Dinamica investiţiilor în exploatarea şi prelucrarea lemnului evidenţiază o dublare succesivă a acestora în primele trei cincinale şi apoi o creştere moderată, dar substanţială ca volum (tabelul nr. 5.23). Faţă de investiţiile pe total industrie, se constată o scădere procentuală a celor destinate exploatarea şi prelucrării lemnului, consecinţă firească a realizării, în

Tabelul nr. 5.23

Investiții realizate în industria lemnului (milioane lei) *

	În prețuri 1959			În prețuri 1963		În prețuri la 1.1.1977	În prețuri curente
	1951—1955	1956—1960	1961—1965	1966—1970	1971—1975	1976—1980	1982
Industrie (total)	33 292	44 992	92 811	165 388	277 243	458 566	101 545
Exploatarea și prelucrarea lemnului	1 879	3 068	6 297	7 834	9 562	11 501	2 375

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 196.

primele etape, a unei baze tehnico-materiale puternice (etapa actuală nu solicită decât extinderi, modernizări și completări cu centre noi).

În deplină concordanță cu dinamica investițiilor, numărul mediu al personalului muncitor din exploatarea și prelucrarea lemnului înregistrează o creștere rapidă în perioada 1950—1965, după care urmează o creștere mai lentă (tabelul nr. 5.24). Se remarcă, totodată, o creștere a ponderii muncitorilor în numărul personalului muncitor total, înregistrându-se, în anul 1982, 92 % față de 84 %, în 1950.

bale a exploatării și prelucrării lemnului a înregistrat un ritm mediu anual de creștere de 8,8 % în perioada 1951—1980. Valorile ritmului de creștere sînt diferențiate, remarcîndu-se o valoare relativ scăzută pentru exploatarea forestieră (3,4 %) și una mult mai ridicată pentru prelucrarea lemnului (10,6 %) (tabelul nr. 5.25).

Productivitatea muncii pe o persoană în prelucrarea lemnului și exploatarea forestieră a crescut de peste 6,8 ori în perioada 1950—1982, înregistrînd un ritm mediu anual de creștere de peste 6,2 %.

Tabelul nr. 5.24

Numărul mediu al personalului muncitor din industria lemnului (mii persoane) *

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Personal muncitor total	140,1	196,8	205,3	270,2	293,3	313,5	314,9	326,1
din care muncitori :	118,1	179,5	181,7	241,2	266,1	292,7	292,4	299,9

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 98—99.

Dezvoltarea industriei de prelucrare a lemnului este evidențiată și de alți indicatori : puterea instalată pe ramură, puterea instalată la 100 de muncitori, consumul de energie electrică pe muncitor.

În 1980 industria lemnului deținea 3,5 % din valoarea producției globale industriale a țării, ocupînd locul opt între principalele ramuri industriale. Dinamica producției glo-

Structura industriei lemnului evidențiază o diversificare și o creștere a ponderilor subramurilor ce valorifică superior masa lemnosă. Astfel, primul loc îl deține industria mobilei, cu 42 %, urmată de industria cherestelei cu 25 %, furnire, placaje, plăci fibrolemnoase și plăci aglomerate din lemn cu 11 %, alte ramuri cu 22 %. Dinamica (fig. 5.25) și structura pe subramuri a industriei

Tabelul nr. 5.25

Dinamica producției globale în industria de prelucrare a lemnului (1950 = 100) *

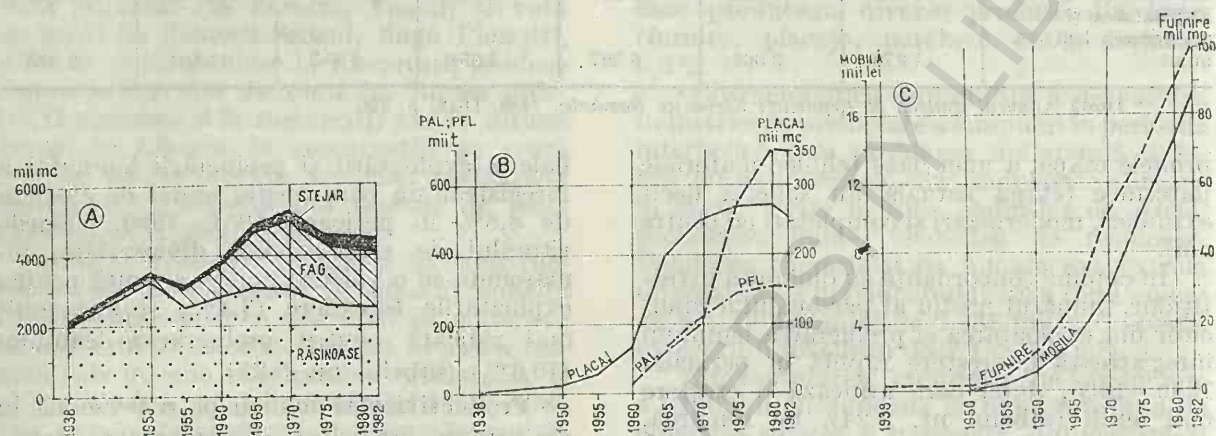
	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982	Ritm mediu anual de creștere 1951—1982 (%)
Prelucrarea lemnului	182	317	640	986	24 ori	20 ori	21 ori	10,1

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 77.

lemnului este oglindită și de producția principalelor produse (tabelul nr. 5.26).

Industria mobilei reprezintă subramura cu cea mai mare creștere în structura valorică a industriei lemnului. Slab reprezentată în 1938, valoarea mobilei produse în 1982 depășea 16,4 miliarde lei, ceea ce înseamnă

derea cea mai ridicată: Iași, Cluj-Napoca, Curtea de Argeș, Arad, Mizil, Rădăuți, Gheorgheni, Odorheiu Secuiesc, Codlea, Brăila, Rîmniceu Vîlcea. Fabricii de mobilă curbată și de mobilă stil funcționează în mai multe centre: București, Drobeta-Turnu Severin,

o creștere de peste 256 de ori față de anul 1950 și de aproape 5,9 ori față de 1965.

În industria mobilei se remarcă o gamă variată de sortimente (aproape 200 de modele), precum și o repartitie spațială echilibrată a unităților pe întreg cuprinsul țării.

Cele mai mari fabrici de mobilă s-au construit pe platformele unor mari combinate: București, Tirgu Mureș, Satu Mare, Sighetu Marmăției, Constanța, Bacău, Pitești, Caransebeș. În structura altor centre mari ale industriei lemnului, mobilă reprezintă pon-

Tirgu Mureș, Comănești, Tirgu Jin, Zalău, Bistrița.

Industria de furnire, placaje, plăci aglomerate și fibrolemnoase ocupă un loc tot mai însemnat în cadrul industriei lemnului, datorită valorificării superioare a lemnului de calitate, precum și a utilizării tuturor deșeurilor din lemn.

Furnirul se produce în unitățile de prelucrare din: Constanța (pe baza lemnului din import), Drobeta-Turnu Severin, Găgești (județul Vrancea), Rîmniceu Vîlcea, Caran-

Tabelul nr. 5.26

Producția principalelor produse ale industriei lemnului *

	U/M	1938	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Cherestea	mii m ³	2 238	3 559	3 218	3 928	5 004	5 309	4 660	4 593	4 510
Placaje	mii m ³	7	15	31	68	200	246	269	273	252
Furnire	mii m ²	1 888	1 265	4 249	11 772	21 512	49 939	66 096	87 070	98 140
Plăci din particule aglomerate	mii tone	—	—	—	31	124	204	535	694	690
Plăci fibrolemnoase	mii tone	—	—	—	—	139	224	291	311	311
Uși și ferestre	mii m ²	...	95	216	1 496	3 214	4 259	5 097	6 460	...
Mobilă	mii lei	...	64	401	1 166	2 781	5 610	10 051	14 160	16 425

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 93.

sebeș, Deta, Gherla, Sighetu Marmatiei, Arad. Producția de furnir în ultimii 20 de ani a crescut de aproape 8 ori, paralel cu creșterea producției de mobilă. Placajele se obțin aproape în aceleași centre (exceptând Constanța și Arad), la care se adaugă Pitești, Blaj, Comănești, Gălăușas (județul Harghita) și Suceava.

Plăcile aglomerate din lemn sînt intrate mai tîrziu în circuitul productiv. Producția lor a crescut de la 21 mii tone în 1960, la peste 690 mii tone în 1982. Centrele cele mai importante de producție a plăcilor aglomerate din lemn sînt: Brăila, Caransebeș, Fălticeni, Bistrița, Suceava, Comănești, Tirgu Jiu, Rîmniceu Vilcea, Arad, Gherla, Sighetu Marmatiei. Unități mai mici funcționează la: Miercurea-Ciuc, Toplița, Sînsimion (județul Harghita), Pitești, Mănăstir (județul Timiș).

Plăcile fibrolemnoase au început să se producă în țara noastră după anul 1960, în următoarele centre de producție: Blaj, Comănești, Bacău, Pitești, Drobeta-Turnu Severin, Focșani, Sebeș, Orăștie.

Industria cherestelei, subramură de bază în anii antebelici, ocupă azi locul al doilea în cadrul industriei de prelucrare a lemnului. Producția de cherestea a crescut continuu pînă în anul 1970, de cînd se constată o descreștere lentă, cauzată de creșterea gradului de prelucrare a acesteia, îndeosebi în fabricile de mobilă. În același timp, s-a modificat radical raportul dintre producțiile de cherestea pe esențe. Protejarea pădurilor de rășinoase a determinat o creștere importantă a cherestelei de foioase și alte esențe. Astfel, dacă în anul 1938 cherestea de rășinoase reprezenta 90%, în anul 1965 scădea la 58%, iar în 1982 la circa 46% din întreaga producție de cherestea. Aceasta a fost compensată de o creștere a producției de cherestea de foioase, în special de fag, care, de la 4% în 1938, a ajuns la peste 33% în 1982.

Cele mai multe fabrici de cherestea sînt situate în Carpații Orientali și Subcarpații Moldovei, în bazinele hidrografice ale riurilor Moldova, Suceava, Bistrița, Trotuș, Olt, Mureș, Someșul Mare etc. În Carpații Meridionali și Occidentali, fabricile de cherestea au o densitate mai redusă și sînt adesea incluse pe platformele unor mari combinate de prelucrare a lemnului, situate în afara zonei montane (Pitești, Curtea de Argeș,

Tirgu Jiu, Drobeta-Turnu Severin, Caransebeș, Arad, Satu Mare etc.).

În prelucrarea lemnului de rășinoase se remarcă fabricile de cherestea de la: Falcău, Moldovița, Gura Humorului și Vatra Dornei (județul Suceava), Vinători, Tarcău, Roznov și Piatra-Neamț (județul Neamț), Agăș (județul Bacău), Vișeu de Sus, Borșa, Brezoi, Orăștie, Zăvoi (județul Caraș-Severin), Toplița și Sindominic (județul Harghita), Covasna, Nehoiu (județul Buzău) etc. Prelucrarea primară a lemnului de foioase se efectuează în centrele: Fălticeni, Gheorghie Gheorghiu-Dej, Ciurea (județul Iași), Gugești (județul Vrancea), Domnești și Stîlpeni (județul Argeș), Boeș, Filiași, Tileagd (județul Bihor).

În afara acestor întreprinderi situate în vecinătatea masivelor forestiere, au apărut unele plasate în apropierea marilor centre consumatoare — Cernele (județul Dolj), Șendreni (județul Galați) sau în arii cu esențe lemnoase moi — Cernavodă, Giurgiu, Tulcea.

Industria binalelor și parchetelor, subramură ce nu depășea altădată stadiul miciei producției în ateliere de tâmplărie, a ajuns astăzi să dețină aproape 8% din valoarea producției globale a industriei lemnului. Vastul program al construcțiilor de locuințe a impus dezvoltarea producției acestui gen de articole. Astfel, numai la producția de uși și ferestre s-a înregistrat o creștere de aproape 70 de ori în perioada 1950—1982. Cele mai importante centre ale acestei ramuri sînt: București, Suceava, Piatra-Neamț, Gălăușas (județul Harghita), Blaj, Pitești, Caransebeș, Băbeni (județul Vilcea), Boesig (județul Arad), Constanța, Gugești (județul Vrancea) etc.

Industria ambalajelor din lemn (butoaie, lăzi) ocupă o pondere redusă în ansamblul industriei lemnului. Producția de butoaie este semnificativă în cazul unor centre mari, ca: București, Oradea, Fălticeni, iar cea de lăzi, îndeosebi în centre mici, unde există fabrici de cherestea: Tălmăciu (județul Sibiu), Mînăstirea Neamț (județul Neamț), Ciurea (județul Iași), Brețcu (județul Covasna), Vernești (județul Buzău), Stîlpeni, Anina, Bîrzava (județul Arad), Orăștie.

Nomenclatura produselor din lemn este foarte variată, cuprinzînd și alte produse, ca: instrumente muzicale și articole de sport (Reghin), rechizite școlare (Timișoara, Sibiu), utilaj apicol (București, Dumbrăveni), chibrituri (București, Brăila, Timișoara), tra-

verse (Tileagd — județul Bihor), diverse produse din împletituri, obiecte de artizanat. Baza de materii prime pentru industria lemnului este relativ bogată și diversificată, fiind prezentă aproape în toate zonele geografice ale țării. Utilizându-se deșeuri de la marea industrie, părți lemnoase nefolosibile (așchii, nuiiele, crengi, rumeguș), există mari perspective de dezvoltare a industriei mici. Industria cu caracter meșteșugăresc și artizanal pe bază de lemn s-a dezvoltat de-a lungul timpului, mai ales într-o serie de localități cu tradiție: Rășinari (județul Sibiu), Vața de Jos (județul Hunedoara), Vadu Crișului (județul Cluj), Hodoșa și Sincăieni (județul Harghita), Rucăr (județul Argeș). Dezvoltarea industriei mici, care să valorifice pe plan local multe din resursele de lemn, va constitui un impuls în accelerarea procesului de conservare a fondului forestier și de valorificare superioară a bazei de materii prime. Există premise pentru dezvoltarea aproape în fiecare centru unic agroindustrial a unei industrii mici, care să asigure necesarul local și cel intern al țării cu unele produse și să creeze disponibilități pentru export.

Repartiția geografică a centrelor de prelucrare a lemnului, pusă în evidență de harta industriei lemnului, relevă că această ramură este reprezentată în aproape toate județele țării, indiferent de poziția lor geografică (fig. 5.26). Desigur, ponderile cele mai ridicate sînt deținute de cele cu un bogat fond forestier, iar cele mai scăzute se înregistrează în județele de cîmpie — Ialomița, Teleorman, Olt.

Din repartiția geografică a industriei lemnului reiese că centrele de prelucrare primară a lemnului (producătoare de cherestea) sînt amplasate chiar în zonele montane și de dealuri, acolo unde există masive forestiere exploatabile. Marile combinate de prelucrare a lemnului, de regulă, au fost amplasate în zonele adiacente Carpaților (Suceava, Fălticeni, Bacău, Pitești, Rîmnicu Vîlcea, Drobeta-Turnu Severin, Caransebeș, Arad, Satu Mare), în mari centre de consum (București, Tirgu Mureș) și în orașe porturi (Constanța, Brăila).

Distribuția actuală a industriei lemnului pe teritoriul țării reliefează conturarea citorva arii de concentrare a acesteia.

Aria suceveană, cu o pondere de peste 8% în producția globală a acestei ramuri, se caracterizează prin numeroase centre mici și mijlocii de producere a cherestelei.

Un loc important ocupă, în structura industriei lemnului, mobila, produsă în mari combinate sau întreprinderi de un asemenea profil (Suceava, Fălticeni, Rădăuți, Cîmpulung Moldovenesc).

Aria bistrițeano-trotușană are un profil determinat de producția mare a cherestelei, urmat de cea de mobilă. Ea deține peste 10% din industria lemnului la nivel de țară. Producția de mobilă este concentrată în mari combinate de prelucrare a lemnului (Bacău, Comănești, Piatra-Neamț). Aici se mai produc plăci aglomerate din lemn, plăci fibrolemnoase, furnire, binale, ambalaje etc.

Aria depresiunilor montane din centrul și sudul Carpaților Orientali, cu o pondere ce depășește 7,5% din această ramură la nivel național, cuprinde centrele situate în depresiunile: Giurgeului, Ciucului și Birsei. În cadrul acestei arii se disting două grupări: Sincăieni—Toplița și, respectiv, Codlea—Tirgu Secuiesc—Covasna. În prima grupare se remarcă importanța în producția de mobilă a centrelor Gheorgheni și Ditrău, iar în cea de-a doua, a centrelor Codlea, Ghimbav, Brașov, Covasna, Întorsura Buzăului.

Aria central-transilvăneană, deși cu o densitate redusă a centrelor industriale, se impune, totuși, prin importanța acestora în producția globală a industriei de prelucrare a lemnului (12,1%).

Profilul său este complex, dar dominat de producția mobilei, care se realizează în centre mari, ca: Tirgu Mureș, Dej, Cluj-Napoca, Bistrița, Odorheiu Secuiesc, Blaj, Reghin, Gherla. Alte produse cu greutate în structura industriei lemnului sînt: cherestea (localizată în general pe latura estică a Podișului Transilvaniei), furnirele, plăcile aglomerate din lemn, plăcile fibrolemnoase, parchetele, binalele obținute în combinate sau mari întreprinderi industriale.

Aria argeșano-vîlceană, cu o pondere de peste 6% în producția globală a industriei lemnului la nivel de țară, are un profil complex. Specificul acestei arii reiese din predominarea fabricilor de cherestea din foioase și existența a trei mari combinate (Pitești, Rîmnicu Vîlcea, Curtea de Argeș), în care se produc mobilă, placaje, plăci fibrolemnoase și aglomerate.

Aria nord-bănățeană deține circa 5,5% din producția ramurii la nivel de țară, fiind dominată de centre importante în producția de mobilă (Timișoara, Arad, Pincota, Peciu Nou). Se mai produc: furnire și placaje la

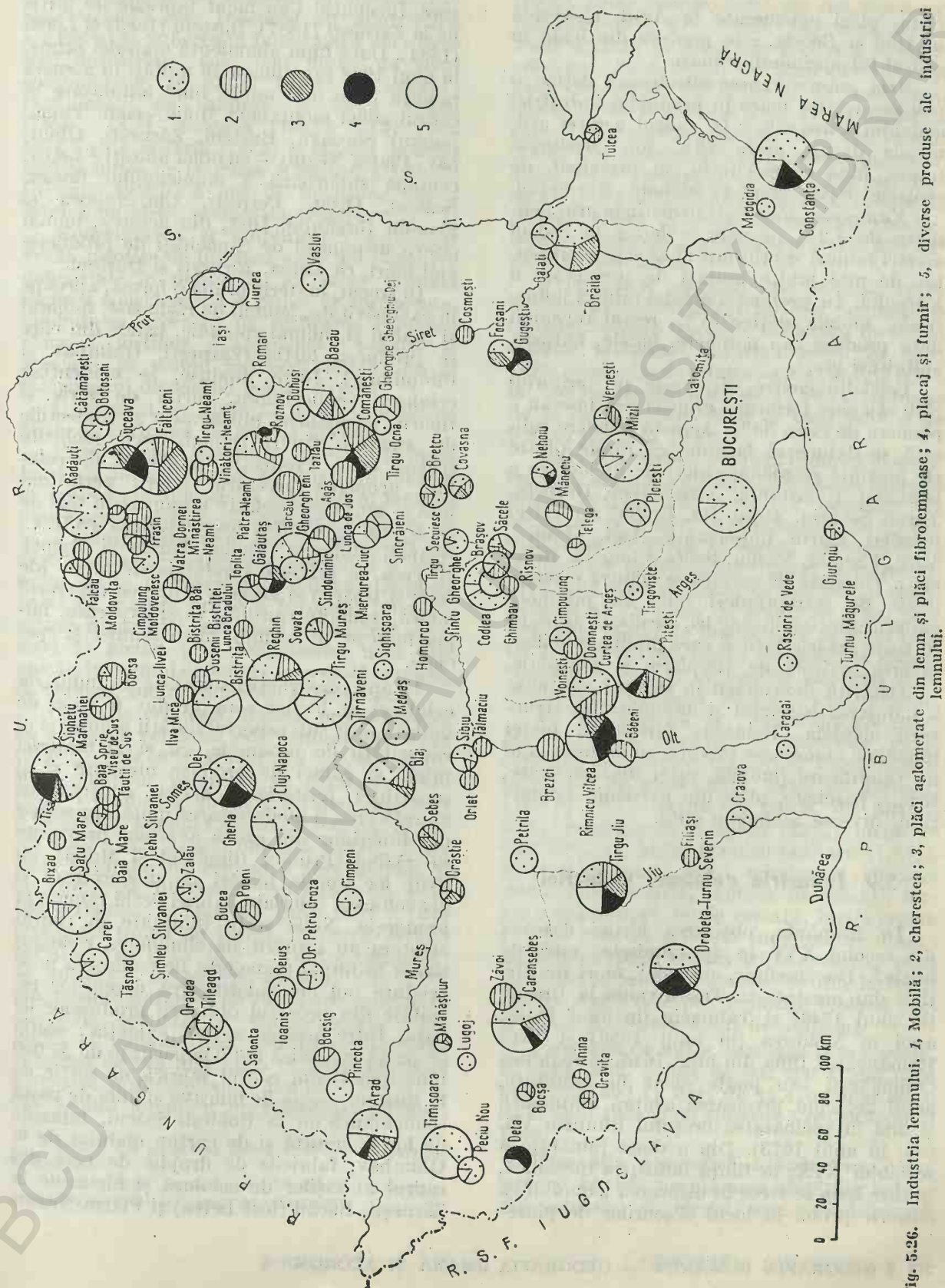

Fig. 5.26. Industria lemnului. 1, Mobilă; 2, cherestea; 3, plăci aglomerate din lemn și plăci fibrolemnoase; 4, placaj și furnir; 5, diverse produse ale industriei lemnului.

Detă, plăci aglomerate la Arad, cherestea la Arad și Bocsig, alte produse din lemn în cadrul întreprinderilor mari.

Aria maramureșano-sătmăreană deține o pondere relativ mare în producția industriei lemnului (circa 6%). În cadrul acestei arii, mobila deține peste 70% din producția totală, fiind reprezentată, în principal, de centrele Satu Mare și Sighetu Marmăției.

Municipiul București se distinge prin ponderea de 5,2% pe care o deține în cadrul acestei ramuri și prin faptul că este reprezentat de mai multe unități de prelucrare a lemnului. În producția acestei ramuri industriale, mobila deține 87%, restul revenind unor produse ca: parchete, binale, butoaie, chibrituri etc.

Celelalte centre dispersate pe teritoriul țării sau care formează grupări restrinse au o pondere de circa 38%. Această pondere ridicată se datorează faptului că multe dintre ele prezintă combinate mari de prelucrare a lemnului (Constanța, Caransebeș, Drobeta-Turnu Severin, Tîrgu Jiu, Brăila) sau întreprinderi foarte importante (Iasi, Oradea, Mizil, Focșani, Vashui, Sebeș, Cîmpeni, Beiuș etc.). Totodată, la acestea se adaugă o sumedenie de întreprinderi mici cu producții globale sub 10 milioane lei, localizate aproape în toate orașele țării și care produc mobilier, diverse articole de tâmplărie și ambalaje.

Datorită dezvoltării în ritmuri susținute a industriei lemnului și îmbunătățirii structurii acesteia, România furnizează pieței mondiale numeroase produse cu un înalt grad de valorificare (mobila, plăci fibrolemnoase, furnir, parchete, plăci din particule aglomerate, diverse ambalaje etc.).

5.9. Industria celulozei și hîrtiei

În România, obținerea hîrtiei datează din secolul XVI, în așa-numitele „mori de hîrtie”. Documentar, primele „mori de hîrtie” sînt atestate în Transilvania la Brașov (în anul 1546) și Tâlmăciu (în anul 1575), apoi în Moldova (în anul 1583) și Țara Românească (una din anul 1646, în regiunea Călimănești sau poate chiar în localitate, actul nefăcînd precizarea asupra amplasării și alta în vecinătatea orașului Rîmniceu Vilcea, în anul 1673). Din a doua jumătate a secolului XIX, ia ființă industria mecanică, în care scop se trece la utilizarea lemnului ca materie primă în locul deșeurilor de pinze-

turi. Începutul l-au făcut fabricile de hîrtie de la Zărnești (1857), Bușteni (1883) și Letea (1884). Dată fiind abundența materiei prime, în anul 1938 funcționau 16 unități în această ramură (cele mai multe fiind amplasate în cadrul zonei montane): Molid—com. Vama, județul Suceava, Bușteni, Zărnești, Ghimbav, Piatra-Neamț — cu două unități—Letea, comună suburbană a municipiului Bacău, Scăieni, Orlat, Petrești, Cluj-Napoca și Prundu Bîrgăului. Însă, din acestea, numai cîteva dispuneau de capacități de producție mai mari, ca Letea, Zărnești și Bușteni.

În trecut, materia primă o forma, aproape în exclusivitate, lemnul de rășinoase, molidul și bradul și, numai sporadic, paiele din care se producea hîrtia (Zărnești, Ghimbav și Cîmpulung). Între produse, se evidențiau celuloza, semiceluloza, hîrtia de scris și tipărit, cartoanele, mucavalele și confecțiile de anumite tipuri (pungi, saci, rechizite școlare etc.). Producția antebelică de celuloză acoperea necesarul intern permițînd însă și un export relativ însemnat în țări de pe o arie geografică foarte întinsă (S.U.A., Spania, Bulgaria, Italia, Turcia și Egipt). În ceea ce privește producția de hîrtie (de scris și tipărit) și aceasta acoperea necesarul intern, anumite cantități se și exportau, importîndu-se, în schimb, hîrtii tehnice și speciale.

În anii construcției socialiste, în industria celulozei și hîrtiei s-au produs o serie de mutații, atît sub raportul dotării tehnice și al capacității de producție, cît și al materiei prime și gamei de produse obținute și al repartiției teritoriale. Astfel, concomitent cu refacerea și modernizarea unităților scoase din funcțiune din cauza avarilor provocate de război (Prundu Bîrgăului și Molid), au avut loc ample lucrări de modernizare și dezvoltare a celorlalte fabrici vechi rămase în producție. Noile secții înființate în cadrul acestora au urmărit fie eliminarea straturilor în fluxul tehnologic fie realizarea unor produse noi ori valorificarea deșeurilor rezultate din procesul obținerii produselor de bază. Între acestea se pot evidenția: secția de pastă mecanică (cu o capacitate de 35 000 tone anual) din cadrul fabricii de hîrtie de la Bușteni, secția de mucava și linia de pastă semichimică de la Boldești-Scăeni, fabricile de hîrtie cretată și de carton ondulat de la Ghimbav, fabricile de drojdie de bere din cadrul unităților de celuloză și hîrtie de la Zărnești, Bacău (fost Letea) și Piatra-Neamț

(Întreprinderea de celuloză și hîrtie „Reconstrucția”) etc. Începînd cu anul 1959, s-a trecut la punerea în funcțiune a noi obiective industriale, cele mai multe de tipul combinatelor, în rîndul cărora se inseriu: Combinatul de celuloză și hîrtie Brăila (1959), CCH Suceava (1962), CCH Drobeta-Turnu Severin (1972) și fabrica de celuloză și hîrtie de la Palas (Constanța 1960)¹. În anul 1956, s-a pus în funcțiune prima fabrică de hîrtie eretată la Ghimbav.

Modernizarea și amplificarea unităților vechi, însoțite de intrarea unor noi obiective industriale în producție, au făcut posibilă lărgirea considerabilă a gamei de sortimente, punîndu-se accentul pe realizarea celulozei chimice, hîrtilor și cartoanelor tehnice și speciale, în scopul reducerii importului și creării unui disponibil pentru export.

În prezent, se obțin 52 de sortimente de hîrtie și cartoane tehnice și speciale.

Preocupările susținute pentru lărgirea bazei de materii prime au dus la utilizarea unor specii de foioase, la folosirea în măsură mai mare a paielei, la utilizarea stufului, ca și la valorificarea unor deșeuri rezultate din exploatarea și prelucrarea mecanică a lemnului ori la utilizarea maculaturii. Lărgirea bazei de materii prime a favorizat îmbunătățirea repartitiei teritoriale a industriei celulozei și hîrtiei prin amplasarea unor noi unități în regiuni deficitare în această ramură, ca Oltenia, sudul Munteniei și Dobrogea.

Industria celulozei. Materia primă folosită de industria celulozei este formată din lemn (91,6%), paie (6%) și stuf (2,4%)². Economisirea esențelor valoroase de rășinoase (molidul și bradul) a impus utilizarea crescîndă a foioaselor, lemnul lor ajungînd să reprezinte (în anul 1982) 34,4% din cele 91,6%. Folosirea lemnului de foioase a fost impusă și de faptul că, din toată cantitatea de lemn industrializat la noi în țară (84,7% din producția totală de lemn), industria celulozei absoarbe circa 15,9%. Dintre rășinoase, se folosește în genere molidul (70—75% din totalul lemnului de rășinoase utilizat în industria celulozei și semicelulozei), fibra lungă și lemnul dens, permițînd obținerea celulozei de cea mai bună calitate. Celelalte rășinoase utilizate sînt bradul (10—15% din totalul lemnului de rășinoase) și pinul

(10%). Între foioase, fagul are cea mai mare pondere (65% din totalul lemnului de foioase utilizat în industria celulozei și semicelulozei) fiind urmat de plop (9—10%) și apoi de salcie. Se folosesc, de asemenea, deșeurile de lemn provenite de la industria cherestelei, care reprezintă 20% din totalul masei lemnoase destinate acestei industrii. Paiele, din Dobrogea și estul Cîmpiei Române și stuful din Delta Dunării, constituie materii prime utilizate în cantități sporite, ceea ce duce la economisirea a 450 000 m³ de masă lemnoasă.

Principalele categorii de celuloză sînt: celuloza papetară (pentru hîrtie și cartoane) și celuloza chimică (pentru obținerea firelor și fibrelor artificiale, lacurilor etc.). În anul 1982, producția de celuloză a fost de 588 000 t iar cea de semiceluloză de 31 000 t (aproape de 15 ori mai mult decît în anul 1938 și de 6,8 ori decît în 1960).

Industria hîrtiei. Pe lîngă celuloză și semiceluloză industria hîrtiei utilizează ca materie primă maculatură, respectiv deșeurile de hîrtie și cartoane. Aproximativ 30% din cantitatea de hîrtie și carton consumată se reintroduce în fabricație ducînd la economisirea unei mari cantități de celuloză și semiceluloză și, în final, de lemn. În plus, prin utilizarea pastei de maculatură în locul pastei de celuloză sau pastei mecanice se reduce simțitor consumul de energie electrică și se diminuează poluarea mediului înconjurător.

În țara noastră, se produc diverse categorii de hîrtie, cartoane și mucavale, ca și confecții din aceste materiale. Sortimentele prioritare de hîrtie sînt: hîrtia de ambalaj (50,6% din cantitatea totală de hîrtie), hîrtia pentru scris și tipărit (22%), hîrtia de ziar (16,2%), hîrtia igienico-sanitară (7,8%). Se mai produc: hîrtii tehnice și speciale (pentru electronică, tehnica de calcul), hîrtie condensatori, hîrtie eretată, hîrtie cromo etc. În ceea ce privește cartonul, se obțin: cartoane duplex, duplex-triplex, carton velin și cartoane tehnice. Confecțiile din hîrtie și carton sînt axate pe: rechizite școlare, saci și pungi și diverse tipuri de ambalaj.

Producția de hîrtie, cartoane și mucavale, în anul 1982, a fost de 801 000 t (din care hîrtie 625 000 t), deci de 11,4 ori mai mare ca în anul 1938 și de aproape 5 ori ca în anul 1960.

Repartiția geografică a industriei celulozei și hîrtiei. Amplasarea unităților industriei celulozei și hîrtiei este condiționată

¹ Datele din paranteză indică anul intrării parțiale în funcțiune.

² Datele sînt furnizate de Ministerul Economiei Forestiere și al Materialelor de Construcții.

de o serie de factori, între care un rol deosebit îl au materia primă și resursele de apă. Baza de materii prime fiind constituită, în mare majoritate, din lemn cele mai multe dintre unități sînt situate la periferia ori în cuprinsul zonei carpatice și a dealurilor și podișurilor limitrofe (Molid, Suceava, Piatra-Neamț, Bacău, Boldești-Scăeni, Zărnești, Ghimbav, Prundu Birgăului, Dej și Cluj-Napoca). Trei dintre cele cinci combinate nou construite și printre cele mai mari din țară sînt amplasate în orașele porturi dunărene: Brăila, Călărași, Drobeta-Turnu Severin (fig. 5.27).

Acest areal dispune de o bază variată de materii prime, constituită din lemn, paie și stuf, de un mare disponibil de apă, fluviul Dunărea, care reprezintă și o cale lesnicioasă de transport pentru materiile prime (stuf, lemn). De aceea pe cursul Dunării sînt concentrate cele mai numeroase și reprezentative centre: Drobeta-Turnu Severin (13% din totalul producției), Călărași (7,4%) și Brăila (11,7%) formînd gruparea Dunării. În afara acestei grupări, arealul mai cuprinde o mică grupare situată în nordul Munteniei, incluzînd centrele Bușteni (6,7% din totalul producției subramurii), Boldești-Scăeni (2,3%),

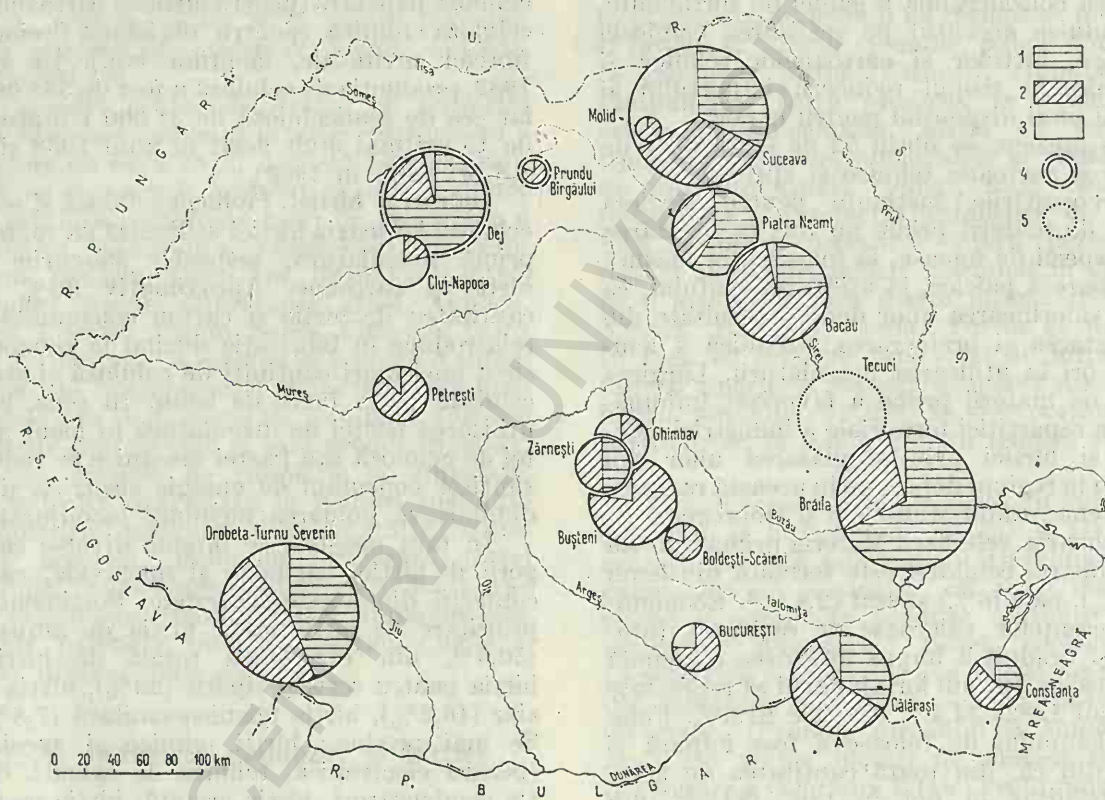

Fig. 5.27. Industria celulozei și hirtiei. 1, Celuloză; 2, hirtie; carton și mucavale; 3, confecții din hirtie; 4, centre în extindere; 5, centre în construcție.

Pe teritoriul României, se pot deosebi cîteva areale cu o concentrare mai mare a centrelor industriei celulozei și hirtiei: sudul țării, nordul și vestul Moldovei și Transilvania.

Sudul țării (Oltenia, Muntenia și Dobrogea) deține 48,1% din producția întregii ramuri industriale, realizînd 40,5% din producția de celuloză și semiceluloză și 46,3% din cea de hirtie carton și mucavale a țării.

precum și cîteva centre dispersate (Constanța și București).

Gruparea Dunării. Combinatul de celuloză și hirtie Drobeta-Turnu Severin, unitatea cea mai mare din țară, utilizînd lemnul de fag provenit din Carpații Meridionali și din Munții Banatului, precum și propria maculatură, se evidențiază atît pentru producția de celuloză și semiceluloză, cit și pentru a diferitelor categorii de hirtii necesare ob-

ținerii cartonului ondulat și cartonului duplex. Combinatul de celuloză și hîrtie Călărași, folosind ca materie primă paiele din estul Cîmpiei Române, are ca produse de bază celuloza papetară, sulfat, anumite sorturi de hîrtie (de scris, tipărit și desenat, cretată etc.), cartonul cretat, rechizitele școlare. Combinatul de celuloză și hîrtie Brăila este axat pe producția de celuloză chimică și papetară pe baza lemnului de foioase provenit, cu deosebire, din Carpații și Subcarpații de la Curbură și a stufului din Delta Dunării. Pentru descărcarea stufului, combinatul a fost dotat cu un debarcader cu o capacitate de 1 500 t pe zi. Hîrtia de scris, desenat și tipărit, cartoanele duplex-triplex și fibrele artificiale (celuloză de tip bumbac și lînă) sînt, de asemenea, produse specifice unității.

Gruparea din nordul Munteniei, fondindu-și producția pe celuloză papetară primită de la Dej și Zărnești și pe maculatură adusă din diverse centre din țară (Întreprinderea de celuloză și carton Boldești-Scăieni), s-a specializat în producția hîrtiei de ziar (Întreprinderea de hîrtie Bușteni, cu o pondere de 24,7% din totalul pe țară) și a cartoanelor și mucavalelor (Întreprinderea de celuloză și carton Boldești-Scăieni cu circa 25% din totalul acestor produse pe țară). De asemenea, Întreprinderea de hîrtie Bușteni este singura unitate din România producătoare de hîrtie electronică.

Întreprinderea de celuloză și hîrtie Constanța (Palas) utilizează ca materie primă paiele din Dobrogea realizînd o gamă largă de produse (cu deosebire, celuloză papetară, hîrtie de scris, desenat și tipărit, carton ondulat și mucava). Această unitate asigură întreaga cantitate de hîrtie tehnică de calcul.

Întreprinderea de carton ondulat și ambalaje București (3% din totalul producției subramurii) produce, mai cu seamă, carton ondulat și confecții din carton (ambalaje) pe baza maculaturii.

Nordul și vestul Moldovei cuprinde centrele Suceava, Molid, Piatra-Neamț și Bacău, deținînd 27,3% din totalul subramurii, 31,8% din producția totală de celuloză și semiceluloză, precum și 36,8% din cea a hîrtiei, cartonului și mucavalei.

Marile suprafețe de conifere, asociate cu o concentrare puternică a industriei cherestelei furnizoare de însemnate cantități de deșeuri din lemn (din aceleași esențe), au permis profilarea industriei celulozei din

lemn de rășinoase. Întreprinderea de celuloză și hîrtie Suceava (fig. 5.28), unitate reprezentativă a arealului (13%¹ din producția subramurii), axată pe producția de celuloză papetară, hîrtie de ambalaj, diverse sorturi de hîrtii innobilate, fibre auto, mucava și carton, se evidențiază, îndeosebi, pe linia confecțiilor (realizînd 80% din producția de saci). Cele două unități ale municipiului Piatra-Neamț cunosc o specializare pe o gamă largă de hîrtii pergament și de ambalaj rezistent (Întreprinderea de carton și hîrtie „Reconstrucția”), ca și pe hîrtii semiveline de scris și tipărit și cartoane duplex-triplex și dure (Întreprinderea de carton și hîrtie „Comuna din Paris”). Încă din anul 1965, în cadrul Întreprinderii de carton și hîrtie „Reconstrucția” a fost pusă în funcțiune o fabrică de drojdie furajeră, valorificînd soluțiile bisulfite reziduale. Celuloza papetară și diferitele categorii de hîrtii (de scris, tipărit, ziar și specială, între care, hîrtii de țigarete și hîrtii carbon) sînt produsele caracteristice combinatului din Bacău (Combinatul de celuloză și hîrtie Letea), în cadrul căruia, se obține cea mai mare parte (75,3%) din hîrtia de tipărit produsă în România.

Transilvania realizează 24,6% din producția totală a subramurii și 27,7% din cea a celulozei și semicelulozei și 17% din cea a hîrtiei, cartonului și mucavalei. Centrele de producție sînt concentrate în nord, centru și sud, în unele cazuri formînd mici grupări.

Nordul Transilvaniei include centrele Dej și Prundu Bîrgăului. Combinatul de celuloză și hîrtie Dej, cea mai mare unitate din Transilvania (8,3% din producția subramurii), pe lîngă lemnul de rășinoase adus din vestul Carpaților Orientali și din Munții Apuseni, mai utilizează și însemnate cantități de deșeuri, furnizate de industria cherestelei din ariile montane respective și din Podișul Transilvaniei. Profilat, în special, pe celuloză papetară (sulfat albită și naturală), Combinatul de celuloză și hîrtie Dej, trimite circa 90% din această producție altor unități producătoare de hîrtie, carton și mucavale, nu numai din Transilvania, ci și din restul țării. În anul 1983, a intrat în funcțiune, în cadrul combinatului, o nouă linie tehnologică de celuloză pe bază de lemn de fag. Hîrtia de ambalaj și anumite confecții din hîrtie (pungi)

¹ S-a inclus în calcul și producția unității de la Molid care, din anul 1969, a devenit o secție a combinatului.

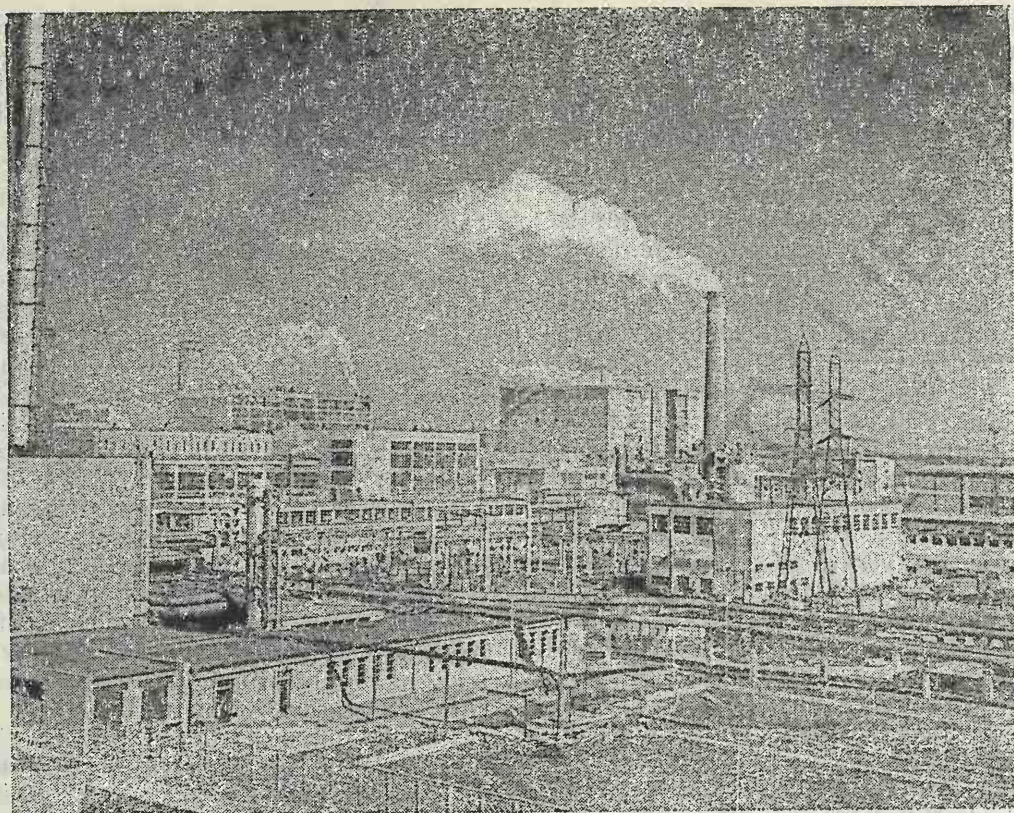

Fig. 5.28. Întreprinderea de celuloză și hirtie Suceava.

sint de asemenea produse specifice ale unității din Dej, în timp ce pentru Întreprinderea de hirtie Prundu Birgăului, confecțiile din carton (inclusiv cele din carton ondulat) sint sortimentele majoritare.

În centrul Transilvaniei, Întreprinderea de carton și hirtie „Mucart” Cluj-Napoca produce mucava și confecții din hirtie (rechizite școlare) (3,9% din producția subramurii).

Sudul Transilvaniei concentrează centrele Petrești, Zărnești și Ghimbav. Întreprinderea de hirtie Petrești (3,3% din producția subramurii) este specializată pe câteva categorii de hirtie destinate în special exportului (velină de scris și tipărit, semivelină, offset etc.), precum și pieței interne (mai ales hirtie igienică). Întreprinderea de carton și hirtie Zărnești (4,3%) folosește ca materie primă lemnul de rășinoase din Carpații de la Curbură și estul Carpaților Meridionali pentru obținerea celulozei chimice și papetare. Prin modernizarea actuali fabrici de celuloză se va acoperi întreg necesarul economiei naționale de celuloză chimică pentru fire viscoză

normale (mătase artificială). Întreprinderea de celuloză și hirtie Zărnești produce hirtie de ambalaj, hirtii subțiri și cartonate, drojdie furajeră și produși lignosulfurici. Întreprinderea de hirtie Ghimbav (5,9%), primind celuloza papetară de la Drobeta-Turnu Severin și Călărași, este profilată pe hirtie cretată, carton ondulat și confecții din carton.

5.10. Industria textilă și a confecțiilor

Pe teritoriul României, activitățile de producție textilă au apărut în mediul casnic, avind un caracter artizanal. Vestigiile arheologice și documentele istorice au pus în evidență numeroase dîrste și pive, existente altădată în multe regiuni ale țării. S-au intensificat preocupările meșteșugărești, mai ales în perioada evului mediu și apoi, în cadrul manufacturilor, ce apar în a doua jumătate a secolului XVIII. În prima jumătate a secolului XIX se dezvoltă mult și se diversifică unele unități de industrie mecanizată.

Până în jurul anului 1886, produsele textile realizate în țară nu satisfăceau necesitățile interne, aprovizionarea făcându-se în cea mai mare măsură pe baza importului din mai multe țări europene. Convențiile cu Austro-Ungaria, Marea Britanie și Germania, care favorizau importul de mărfuri textile din aceste țări, au reprezentat o frână în dezvoltarea unei industrii textile autohtone. Anularea lor, la care se adaugă și înființarea primelor unități de producere a postavului, la Buhuși în anul 1885 și la Azuga un an mai târziu, constituie momente de început ale industriei textile moderne din țara noastră.

În anul 1913 funcționau în România 81 de fabrici cu profil textil, care produceau postav, dimie, pături, țesături din bumbac, în și cîneapă, tricotațe, fringii și sfori, pălării etc.

După primul război mondial, industria textilă se dezvoltă rapid, determinînd o reducere substanțială a importurilor.

În anul 1938 industria textilă era reprezentată de numeroase unități, repartizate pe tot cuprinsul țării, remarcîndu-se, în mod special, orașul București, care concentra 30,5% din producția totală de textile și județele Timiș, Neamț și Arad. În același an, industria textilă și a confecțiilor reprezenta 12,8% din producția globală industrială a țării, situîndu-se pe locul trei, după industria alimentară (32,4%) și cea a combustibililor (16,8%).

În această perioadă, pe prim plan se afla prelucrarea lînii, urmată de cea a bumbacului și a mătăsii. Menționăm, apoi, prelucrarea inului și a cinepei, care se realiza atît în întreprinderile industriale, cît și în gospodăriile satești, unde se folosea tehnica artizanală.

Industria textilă și a confecțiilor a cunoscut o puternică dezvoltare în ultimele decenii, contribuind la o cît mai bună aprovizionare a populației, oferind noi disponibilități de produse pentru export.

Astfel, în 1982, industria textilă și a confecțiilor ocupa locul trei între ramurile industriale, după construcțiile de mașini și industria alimentară, deținînd 10,9% din producția globală industrială a țării (industria textilă 7,8% și industria confecțiilor 3,1%) (fig. 5.29).

Industria textilă și a confecțiilor este una din ramurile care, prin caracterul și funcțiile sale, prin posibilitățile de construire

a unor obiective de mărimi diferite, legate de specificul fiecărei zone în parte, prin valorificarea într-o măsură însemnată a forței de muncă feminine, îndeplinește condiții favorabile de a fi amplasată în oricare zonă a țării.

Industria textilă se bazează pe prelucrarea unor însemnate cantități de materii prime (naturale sau înlocuitori) locale sau din import. De aceea, realizarea noilor obiective a fost legată și de baza de materii prime.

Deși au existat condiții de asigurare a unei importante cantități de materie primă autohtonă, în trecut s-a recurs destul de mult la import, nestimulîndu-se nici dezvoltarea șeptelului ovin, nici mărirea suprafețelor cultivate cu in și cîneapă. De aceea, una din problemele rezolvate ale actualei industrii textile a fost, în primul rînd, asigurarea materiilor prime din producția autohtonă. În acest sens, s-a mers pe linia folosirii materiilor prime tradiționale: lîna, prin stimularea creșterii ovinelor și amplasarea unităților prelucrătoare în apropierea zonelor de creștere (de exemplu, unitatea integrată de lînă din orașul Constanța valorifică materia primă oferită de zona dobrogeană, vestită pentru creșterea oilor), inul și cînepa, prin extinderea suprafețelor cultivate în regiunile cu condiții favorabile din punct de vedere agroclimatic, pe baza experienței existente, prin construirea sau extinderea în zonele respective a unor unități de prelucrare primară — topitorii la Sighișoara, Sîntandrei (județul Bihor), Reci (județul Covasna), Alexandria etc.

Un element nou intervenit în îmbunătățirea bazei de materii prime l-a constituit introducerea fibrelor și firelor chimice, produse realizate de industria națională (de exemplu, la Iași, unde există unități producătoare de fibre și fire sintetice, a fost amplasată cea mai mare unitate de prelucrare Țesătoria de mătase Victoria).

Dezvoltarea în ritm alert a industriei textile s-a datorat și investițiilor alocate pentru înființarea de noi unități și pentru extinderea celor existente. Astfel, numai în cîincinalul 1976—1980, industriei textile și a confecțiilor i-au fost alocate fonduri de investiții reprezentînd 3,9% din totalul investițiilor din industrie (tabelul nr. 5.27). În 1982 cele mai însemnate investiții au vizat în special județele Vilcea, municipiul București, Suceava, Bacău, Maramureș, Arad, Botoșani.

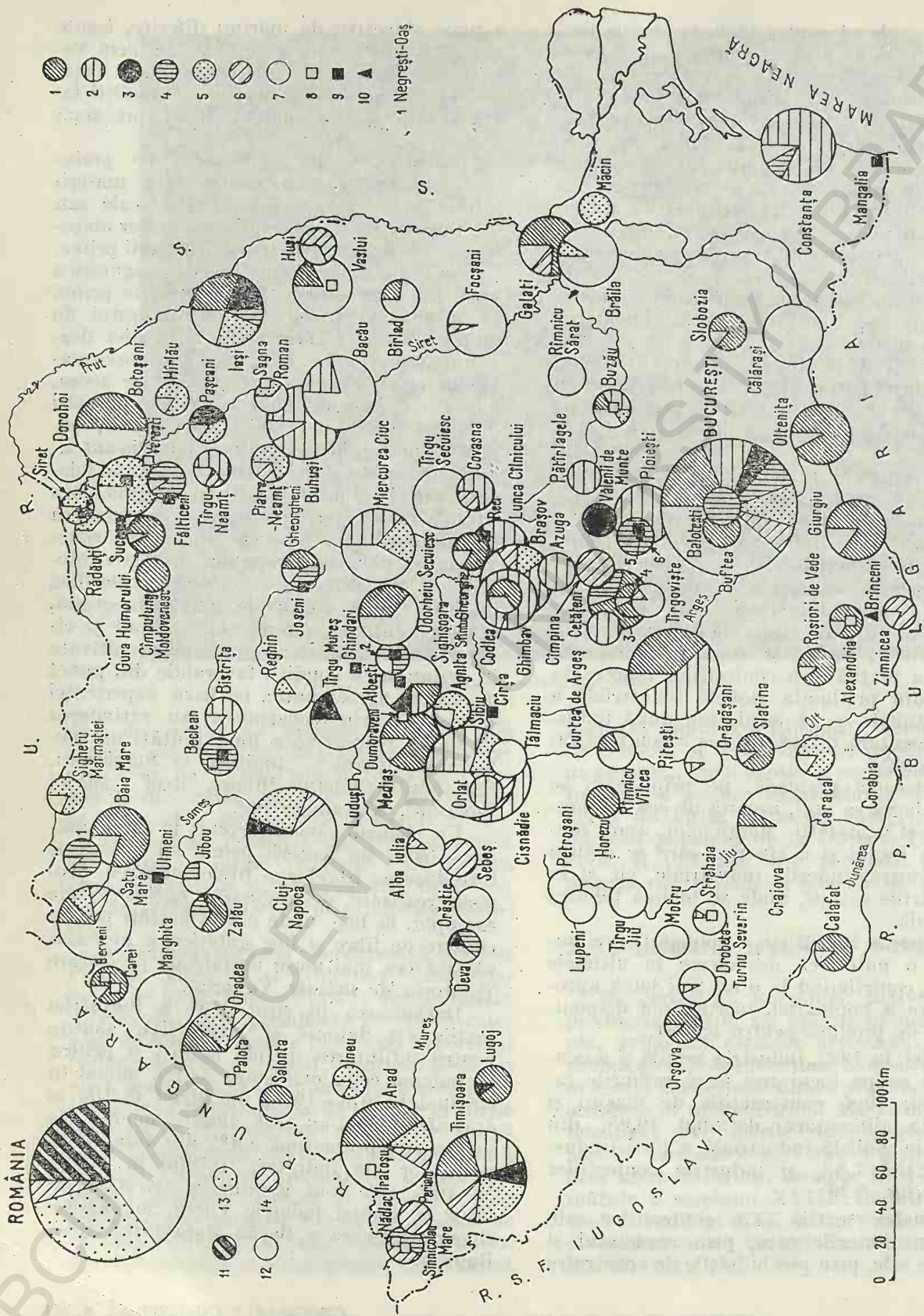

Fig. 5.29. Industria textilă și a confecțiilor. 1, Prelucrarea bumbacului; 2, prelucrarea lînii; 3, prelucrarea mătăsii; 4, prelucrarea inului și a cîmpei; 5, tricotaje; 6, diferite produse textile; 7, confecții; 8, prelucrarea primară a cîmpei; 9, prelucrarea primară a inului; 10, prelucrarea primară a bumbacului; 11, țesături; 12, confecții; 13, tricotaje; 14, alte produse textile. 1, Năghești-Oaș; 2, Cristuru Secuiesc; 3, Pucioasa; 4, Brănești; 5, Ploiești; 6, Păulești.

Investiții realizate în industria textilă și a confecțiilor (milioane lei) *

	În prețuri 1959			În prețuri 1963		În prețuri la 1.1. 1977	În prețuri curente 1982
	1951—1955	1956—1960	1961—1965	1966—1970	1971—1975	1976—1980	1982
Total industrie	33 292	44 992	92 811	165 388	277 243	458 566	101 515
Industria textilă și a confecțiilor	662	1 132	2 931	7 372	13 197	18 190	2 780
%	1,9	2,5	3,1	4,4	4,7	3,9	2,7

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 196.

Un alt factor care a favorizat dezvoltarea industriei textile și a confecțiilor a fost existența unor resurse de forță de muncă disponibile, în anumite zone. De aceea se poate considera că industria textilă și a confecțiilor se înscrie în categoria ramurilor care au cea mai largă răspindire pe teritoriul țării, contribuind efectiv la dezvoltarea economică a unor zone și localități. Amplasarea unor asemenea obiective economice în localități cum sînt: Marghita, Ineu, Carei, Strehaia, Negrești, Motru, Jibou, Siret, Horezu și multe altele a vizat ridicarea economică a acestora, pe de o parte, și cuprinderea în sfera productivă a unor disponibilități de forță de muncă feminină, pe de altă parte. În acest sens, s-au amplasat noi obiective ale industriei textile și confecțiilor nu numai în localități cu potențial economic redus, ci și în orașe și localități cu o industrie puternică, cu operații specifice numai bărbaților și care ofereau un disponibil de forță de muncă feminină. Este cazul orașelor Baia Mare (cu o industrie minieră dezvoltată), care dispune de o filatură și o țesătorie de bumbac, Craiova (cu ramuri ale industriei chimice și industriei electrotehnice), unde s-a amplasat o importantă întreprindere de confecții. Mergînd pe această linie, noi obiective ale acestei industrii au fost date în funcție la Reșița, Petroșani, Vulcan, Lupeni, Motru, Tîrgu Mureș, Galați, Rîmnicul Vilcea, Birlad.

În ultimul cincinal (1976—1980), pe harta țării au apărut obiective ale industriei textile, în special în localitățile lipsite de asemenea unități specializate, cum sînt Huși, Focșani, Mizil, Scornicești, Cehu Silvaniei, Adjud, Sîngeorz, Fetești, Cîmpeni.

Dezvoltarea industriei textile și a confecțiilor a determinat și creșterea continuă

a numărului personalului muncitor care lucrează în acest sector. În anul 1960, în industria textilă lucrau peste 201,7 mii persoane, numărul lor ajungînd în 1982 la 617,4 mii, ceea ce reprezenta 17,7% din totalul numărului mediu al personalului muncitor din întreaga industrie, iar numărul mediu al muncitorilor era, tot în 1982, de 576,5 mii, adică 18,4% din numărul acestora pe total industrie.

Un alt aspect al dezvoltării industriei textile și a confecțiilor îl reprezintă valorificarea tradiției de muncă în acest domeniu. Multe din unitățile existente, întreprinderi ce se bucură de un bun renume au fost extinse, dezvoltate și reutilate (întreprinderile de la Buhuși, Cîsnădie etc.); în ultima vreme s-a trecut la crearea de sateliți ai întreprinderilor cu tradiție, în localități mai apropiate sau mai depărtate (de exemplu, satelitul de la Lehliu al fabricii de tricotate „Crinul” din București, sau cel de la Mihăilești, județul Giurgiu, al țesătoriei de mătase „Borangicul” din București).

Un rol important în dezvoltarea industriei textile și a confecțiilor l-a avut și folosirea unor utilaje textile perfecționate, multe din ele produse în țara noastră (întreprinderea metalurgică din Tg. Mureș este profilată pe realizarea unei game largi de utilaje textile).

Dezvoltarea rapidă a industriei textile și a confecțiilor (fig. 5.30) este ilustrată și de dinamica producției industriale, în perioada 1951—1982, industria textilă înregistrînd un ritm mediu anual de creștere de 10,0%, iar cea a confecțiilor de 10,8% (tabelul nr. 5.28).

A crescut continuu numărul unităților de producție, de la 125 în anul 1960 la 154 în anul 1975 și la 185 în 1982. În paralel, s-a înregistrat și o creștere continuă a puterii instalate, care a atins 827 mii kW în 1982.

Dinamica producției industriale (1950 = 100) *

	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982	Ritmul mediu anual de creștere 1951-1982 (%)
Industria textilă	174	235	386	655	12 ori	19 ori	21 ori	10,0
Industria confecțiilor	150	241	411	736	16 ori	24 ori	26 ori	10,8

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 77.

Dintre obiectivele industriei textile și a confecțiilor dezvoltate în ultimii ani, cele mai importante sînt localizate în: Oltenița, Baia Mare, Slobozia, Carei, Zalău, Alexandria, Vaslui, Slatina, Giurgiu, Cîmpulung

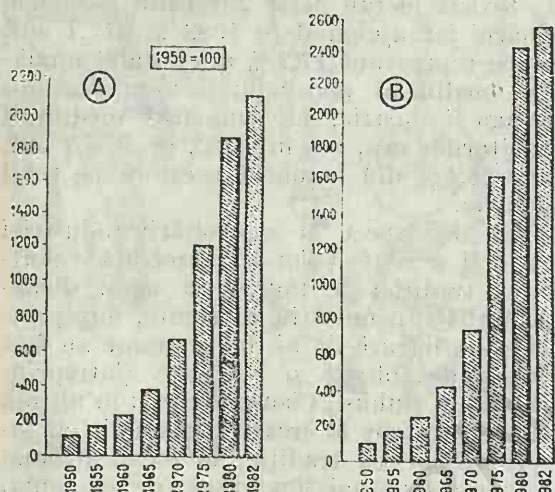

Fig. 5.30. Dinamica industriei textile și a confecțiilor (1950 - 1982). A. Textile. B. Confecții.

Moldovenesc, Năsăud, Buzău, Odorhei, Huși, Botoșani (pentru industria bumbacului); Negrești, Balotești, Carei, Strehăia, Jibou (pentru industria inului și a cînepei); Miercurea-Ciuc, București, Pitești, Bistrița, Constanța, Tirgu Neamț, Mizil (pentru industria lîinii); București, Vălenii de Munte, Iași, Deva, Gheorgheni, Tirgu Mureș (pentru industria mătăsii); București, Suceava, Iași, Pașcani, Caracal, Miercurea-Ciuc, Rădăuți, Cehu Silvaniei, Petroșani, Motru, Sîngeorz, Fetești, Cîmpeni, Negrești-Oaș (pentru tricotaje); Focșani, Iași, Vaslui, Timișoara, Sibiu, Craiova, Scornicești (pentru confecții).

Industria bumbacului utilizează în special materie primă din import.

Bumbacul se prelucerează în filaturi, în întreprinderi integrate care dețin filaturi

și țesătorii și în întreprinderi specializate numai în țesături. Cele mai importante filaturi se află la București, Iași, Pitești, Oltenița, Baia Mare, Carei, Gura Humorului etc., întreprinderi integrate se află la Pucioasa, Arad, Pitești, Timișoara, București, iar unități de țesătorii la Ploiești, Buhuși, Cîsnădie, Sfîntu Gheorghe, Orșova etc. Prelucrarea bumbacului pentru ață se realizează la Tălmaciu, Odorhei Secuiesc, Rîmniceu Vilcea.

Producția de fire de bumbac și tip bumbac a crescut de la 17 mii t în anul 1938 la 187 mii t în 1982, iar țesăturile de bumbac de la 104 milioane m² în 1938 la 738 milioane m² în anul 1982.

Producția însemnată de țesături de bumbac a determinat și un export al acestor produse, care s-a ridicat la 68,2 milioane m² în anul 1982, reprezentînd o creștere însemnată față de anul 1960, cînd s-au exportat numai 24,6 milioane m² țesături.

Industria lîinii se bucură de o veche tradiție, această îndeletnicire fiind legată de creșterea oilor, ramură importantă a zootehniei românești.

În anul 1982, industria lîinii a prelucrat 38 596 t lîină indigenă, la care s-au adăugat și 2,8 mii t lîină provenită din import. Unitățile de prelucrare a lîinii sînt concentrate în zona Sibiului — în centre cu o veche tradiție, ca Sibiu, Orlat, Cîsnădie, Săliște, în cea a Brașovului cu centrele Brașov, Lunca Cilnicului, Prejmer, Ghimbav, Covasna; la acestea se adaugă centrele Buhuși și Bacău. Pe teritoriul țării mai există alte numeroase centre cu renume în prelucrarea lîinii: Azuga, Ploiești, București, Timișoara, Constanța, Miercurea-Ciuc, Pitești.

Cantitatea de fire de lîină și fire tip lîină a cunoscut o creștere importantă, de la 7 032 t în 1938 la 77 587 t în 1982. De asemenea, a crescut producția de țesături de lîină și tip lîină, de la 12 milioane m² în 1938 la 142 milioane m² în 1982.

În cadrul acestei subramuri se produc și covoare, mare parte a producției fiind destinată exportului (U.R.S.S., R. F. Germania, Japonia, Grecia etc.). În cincinalul 1976—1980 au fost realizate noi obiective la Beelean, Alba Iulia, Siret.

Industria inului și a cînepei folosește ca materie primă inul și cînepa a căror prelucrare primară este intim legată de zonele unde sint cultivate: depresiunile din interiorul arcului carpatic, Cîmpia Banato-Crișană, Cîmpia Transilvaniei și Podișul Moldovei (Podișul Sucevei, specializat mai ales pentru culturile de in).

Prelucrarea primară a inului se face în topitoriile de la Dornești, Ițcani, Cornu Luncii (județul Suceava), Beelean (județul Bistrița-Năsăud), Joseni și Cristuru Secuiesc (județul Harghita), Cîrța (județul Sibiu), Ghindari și Albești (județul Mureș), Reci (județul Covasna), precum și Ploieștiori (județul Prahova) și Mangalia.

Cînepa este prelucrată în unitățile de la Berveni (județul Satu Mare), Carei, Palota (județul Bihor), Iratoșu și Nădlac (județul Arad), Sinnicolau Mare (județul Timiș), Beelean, Luduș, Dumbrăveni, (județul Sibiu), Vaslui, Verești (județul Suceava), Sagna (județul Neamț), Buzău, Alexandria.

Prelucrarea inului și a cînepei se realizează în unități de filaturi (Fălticeni, Negrești-Oaș, Gheorgheni) și în întreprinderi integrate (București, Iași, Păulești, Pucioasa etc.).

Producția de țesături din in și cînepă a crescut mult, de la 3 milioane m² în 1938 a ajuns în 1982 la 137 milioane m², din care 14,4 milioane m² s-au exportat.

Industria mătăsii se bazează pe cele două forme de materii prime — mătasea naturală și artificială. Principala zonă sericicolă este cea din sudul și sud-vestul țării, care furnizează mătasea naturală ce se prelucerează în centrele de la Lugoj și Vălenii de Munte.

Mătasea artificială este obținută ca materie primă la Lupeni, Chisecani și Popești-Leordeni, fiind apoi prelucrată în unitățile din București, Iași, Timișoara, Codlea etc. În cincinalul 1976—1980 a intrat în funcțiune o nouă țesătorie de mătase la Tirgu Mureș.

Producția de țesături din mătase și tip mătase a înregistrat o creștere de la 11 milioane m² în anul 1938 la 136 milioane m² în 1982.

În cadrul industriei textile apar și alte subramuri: pasmanterie — localizată în centrele Satu Mare, Oradea, Zimnicea, Iași și Brașov, industria păcărilor la Timișoara, Perian, București, plase pentru traulere de pesenit oceanic la Galați, volvatur (prima unitate de acest gen din țară) la Tirgu Neamț.

Industria tricotajelor a înregistrat o dezvoltare ascendentă. S-au construit numeroase fabrici de tricotaje, utilizînd ca materii prime bumbacul, lina, mătasea și fibrele sintetice.

Cele mai importante unități se află în marile centre urbane ale țării: București, Brașov, Timișoara, Arad, Suceava, Cluj-Napoca, Sighetu Marmăției etc. Producția de tricotaje a înregistrat o creștere deosebită, de la 13 milioane bucăți cit reprezenta producția în anul 1950, s-a ajuns în anul 1980 la 336 milioane bucăți, din care 62,2% reprezintă tricotajele din bumbac, 14,8% cele din mătase și 22,9% cele din lînă (fig. 5.31).

Tricotajele sint un produs de export bine apreciat, în 1982 valoarea exportului ridicîndu-se la 2 632,2 milioane lei.

Industria confecțiilor este în totalitate realizată în anii construcției socialiste. În acest sens, au fost construite întreprinderi de mare capacitate, dotate cu cele mai moderne utilaje, cum sint cele din București, Satu Mare, Călărași, Craiova, Oradea, Focșani (fig. 5.32), Arad, Vaslui, Drobeta-Turnu Severin, Cluj-Napoca etc.

Cel mai mare producător de confecții este orașul București, care deține 12,7% din producția pe țară. Urmează, cu ponderi însemnate, județele Bihor cu 6,5%, Dolj cu 5,3%, Bacău cu 5,0%, Mureș 3,9%, Satu Mare 3,8%, Vaslui și Brăila 3,6% etc.

Valoarea producției industriei confecțiilor a depășit 35 240 milioane lei în 1982, din care o mare parte s-a exportat (în U.R.S.S., R.P. Ungară, Franța, R. F. Germania etc.).

Repartiția geografică a industriei textile și a confecțiilor evidențiază prezența ei în toate județele țării. Apar concentrări mai importante în județele Sibiu (11,3% din producția industriei textile și a confecțiilor pe țară), Timiș (8,8%), Bacău (8,7%), Bihor (8,0%), Iași (7,4%), Argeș (7,8%), Mureș (6,4%), Satu Mare (6,2%), Arad (6,0%). De asemenea, se remarcă o mare concentrare în municipiul București, respectiv 30,5% din totalul pe țară (17,8% industria textilă, 12,7% industria confecțiilor).

În repartiția geografică a industriei textile se conturează arii specializate, unele din

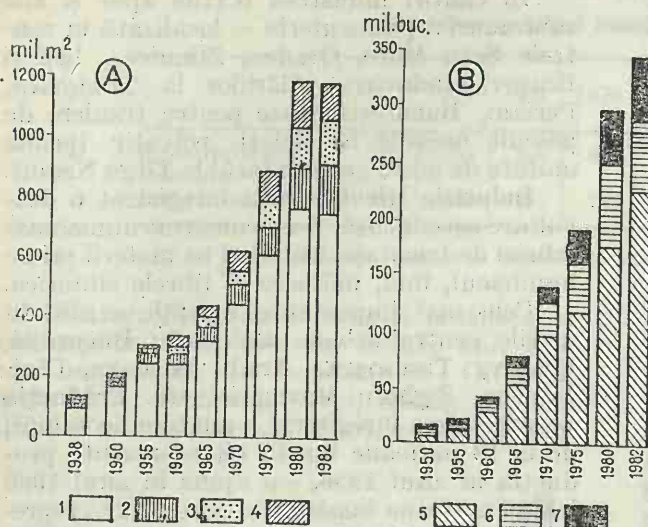

Fig. 5.31. Dinamica unor produse ale industriei textile și a confecțiilor. A. Producția de țesături: 1, țesături de bumbac și tip bumbac; 2, țesături de lână și tip lână; 3, țesături de mătase și tip mătase; 4, țesături de in, cîneapă și mixte. B. Producția de tricotaje: 5, tricotaje de bumbac și tip bumbac; 6, tricotaje de lână și tip lână; 7, tricotaje de mătase și tip mătase.

Fig. 5.32. Fabrica de confecții Focșani.

ele cu o tradiție recunoscută, după cum urmează :

— gruparea Sibiu — Brașov, specializată în prelucrarea lînii, alături de tricotaaje și confecții ;

— gruparea sud-vestică, cu centrele principale Arad și Timișoara, avînd ca specific prelucrarea bumbacului, a firelor chimice, a inului și cînepei ;

— gruparea Buhuși — Bacău, specializată în produse textile pe bază de lînă și fire chimice, la care se adaugă confecțiile.

Alături de marile complexe textile moderne, în multe regiuni ale țării are o mare importanță și activitatea meșteșugărească (Comarnic, Breaza — județul Prahova, Cîmpulung — județul Argeș, Săliște și Rășinari — județul Sibiu, Tismana — județul Gorj, Săpînța — județul Maramureș, Căpușu Mare — județul Cluj), producînd țesături și cusături de tot felul, costume populare, covoare, confecții textile etc.

Documentele de partid prevăd dezvoltarea în continuare a industriei textile prin utilizarea unor tehnologii de fabricație modernă, prin sporirea ponderii materialelor recuperabile și re folosibile. Este prevăzut ca, în anul 1985, peste 70% din necesarul de materii prime textile să fie acoperit de producția internă. Creșteri importante sînt prevăzute pentru țesăturile de tip lînă și cele de tip mătase. Tricotaajele și confecțiile vor înregistra de asemenea creșteri importante a producției în paralel cu diversificarea structurii sortimentelor. Producția de țesături confecționabile se va valorifica în special sub forma de confecții.

5.11. Industria pielăriei, blănăriei și încălțămîntei

În secolul XVII, în aproape toate orașele de pe cuprinsul țării existau numeroase ateliere meșteșugărești, micii meseriași fiind organizați în bresle : a tăbăcarilor, a tălparilor, a curelarilor, a cojocarilor.

Trecerea de la micile ateliere meșteșugărești la producția de fabrică s-a realizat destul de tîrziu. Primele fabrici de tăbăcărie au fost construite la București și Fălticeni în 1840 și la Sebeș în 1843 ; pînă la sfîrșitul secolului XIX, acestora li s-au adăugat unitățile de la Sibiu (1863), Suceava (1871), Mediaș (1881), Rîmniceu Vilcea (1888) și altele. Totodată, pe lîngă tăbăcăriile de la Sibiu (1863) și București (1887) au fost

înființate primele manufacturi de încălțămînt. Pînă la primul război mondial au mai apărut fabrici de tăbăcărie și încălțămînt și în alte orașe ale țării, cum sînt cele din Timișoara (1901), Ploiești (1905), Brașov (1906), Cluj (1911), Agnita (1912) și altele. În aceste fabrici, în majoritatea lor mici, munca se presta în principal manual, iar producția destul de restrînsă și într-o gamă redusă de sortimente acoperea în mică măsură consumul intern. De aceea, o mare parte a necesarului de piei tăbăcite, îndeosebi de piei subțiri, de confecții din piele, încălțămînt, curele, obiecte de călătorie, mănuși, marochinărie proveneau din import.

În perioada interbelică, sub influența creșterii consumului intern și a perfecționării tehnologiilor de fabricație pe plan mondial a avut loc dezvoltarea, și într-o oarecare măsură modernizarea, unităților din industria pielăriei. Pe lîngă mărirea unor capacități deja existente, au fost construite noi fabrici la București (1919, 1928, 1938), Timișoara (1922), Pitești (1923), Oradea (1923), Arad (1932), Alba Iulia (1937), Bucovăț (1939) ș.a. În același interval de timp au apărut primele fabrici de prelucrare a blănușilor la Timișoara (1922), Oradea (1928), Orăștie (1928), precum și fabricile de mănuși de la Timișoara (1922) și Tirgu Mureș (1931). S-a trecut totodată la introducerea unor procedee tehnice moderne, cum sînt tăbăcitul mineral rapid și mecanizarea confecționării încălțămîntei.

În perioada dinaintea celui de-al doilea război mondial (1937), în țara noastră existau 155 de întreprinderi, în majoritate de mici dimensiuni, din care 116 aparțineau sectorului tăbăcărie și doar 39 de unități celorlalte sectoare, ceea ce demonstrează rămînea în urmă dezvoltării întreprinderilor de încălțămînt, confecții din piele și marochinărie.

În industria pielăriei erau ocupați 10 159 de muncitori, dintre care în tăbăcărie își desfășurau activitatea 76% și doar 24% în celelalte subramuri¹. Din totalul întreprinderilor din industria pielăriei numai 11% erau integrate — tăbăcărie și încălțămînt. Acestea dădeau 30% din producția ramurii și erau localizate la București, Cluj, Oradea, Timișoara, Sibiu, Mediaș, Brașov și Bacău².

În repartizarea teritorială a întreprinderilor din ramura pielăriei se remarcă concen-

¹ * * * (1938) *Enciclopedia României*, vol. III, București.

² * * * (1930) *Monografia geografică a Republicii Populare Română*, vol. II, partea I, Edit. Academiei, București

trarea acestora în orașul București, precum și într-o serie de centre din Transilvania și Banat, importante zone de creștere a animalelor (fig. 5.33).

După naționalizarea principalelor mijloace de producție, în anul 1948, complexul de măsuri tehnico-organizatorice ce a urmat a vizat dezvoltarea capacităților de produc-

ție, dotarea lor cu mașini și utilaje moderne, creșterea producției și a calității produselor, lărgirea bazei de materii prime, precum și îmbunătățirea repartizării teritoriale a unităților componente.

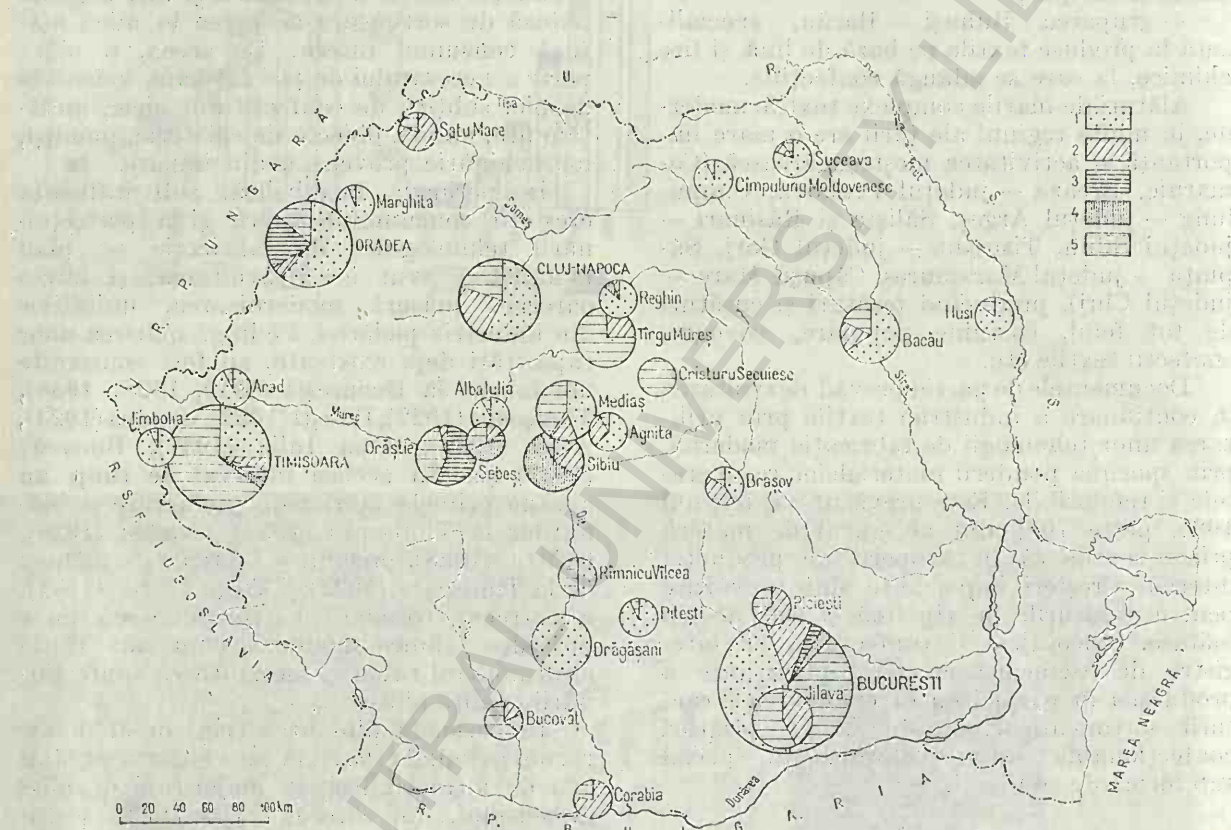

Fig. 5.33. Industria pielăriei, blănăriei și încălțămintei. 1, încălțămintă; 2, tăbăcărie; 3, blănărie; 4, marochinărie; 5, confecții din piele și alte produse.

ție, dotarea lor cu mașini și utilaje moderne, creșterea producției și a calității produselor, lărgirea bazei de materii prime, precum și îmbunătățirea repartizării teritoriale a unităților componente.

În acest scop, spre industria pielăriei au fost orientate importante investiții. În perioada 1951—1982 aceasta a beneficiat de un total de 5 462 milioane lei, dintre care 92,1% din fondurile statului. Urmărind dinamica investițiilor în această ramură, se remarcă o creștere continuă de la un cincinal la altul, ajungând să fie de 19 ori mai mari

în 1975 față de 1950 și, respectiv, de 18 ori în 1982. Pe baza acestor fonduri s-a realizat comasarea unităților mici în fabrici de mare capacitate, reutilizarea acestora cu mașini și utilaje moderne, precum și construirea de noi unități, amplasate în zone care dispuneau de resurse de materii prime și forță de muncă. În primul cincinal (1951—1955) numeroasele

fabrici și ateliere de pielărie, încălțămintă și blănărie au fost comasate în 33 de unități mari, modernizate¹. Totodată s-a trecut la construirea de noi și moderne unități. În perioada 1948—1980 au fost construite tăbăcăriile minerale de la Jilava, Corabia, precum și fabricile de încălțămintă de la Huși, Tîrgu Frumos, Hunedoara, Cîmpulung Moldovenesc, Cristuru Secuiesc.

În vederea diversificării bazei de materii prime au luat ființă fabricile de spume poli-

¹ ** (1960) *Monografia geografică a Republicii Populare Române*, vol. II, partea I, Edit. Academiei, București.

uretanice din Timișoara și cea de piele sintetică din București.

În anul 1982 funcționau pe teritoriul țării noastre 40 de mari unități din această ramură, caracterizate printr-un înalt grad de mecanizare a producției. Acest fapt este reflectat de puterea instalată a utilajelor, de 140 mii kW față de doar 28 mii kW în 1960, revenind un consum energetic pe muncitor de 1 601 kWh/an față de 931 kWh/an în 1960.

Industria pielăriei, blănăriei și încălțăminteii dispune de un detașament important de forță de muncă, cu înaltă calificare, în unele zone cu îndelungată tradiție, fapt ce a avut un rol pozitiv în calificarea muncitorilor pentru unitățile nou înființate. Numărul total al personalului muncitor se ridica la 87 659 în 1982, ceea ce reprezenta 2,6% din totalul personalului muncitor din industrie. În cadrul acestora, peste 93% îl constituiau muncitorii.

Structura pe subramuri a înregistrat importante mutații. Dacă imediat după naționalizare subramura tăbăcăriei era predominantă, în anii construcției socialismului, ponderea acesteia s-a redus, prin dezvoltarea subramurilor încălțăminteii, marochinăriei, confecțiilor din piele, care realizează produse ce înglobează o mai mare cantitate de muncă și care dețin azi 80% în cadrul acestei ramuri industriale.

Pentru evitarea transporturilor iraționale, a dificultăților de aprovizionare cu materii prime s-a urmărit realizarea unui grad ridicat de integrare a producției. În numeroase unități procesul producției începe prin prelucrarea pieilor și se finalizează prin producția de încălțăminte (fabricile „Progresul” și „Carmen” din București, „Banatul” la Timișoara, „Crișul” în Oradea, „Clujana” în Cluj-Napoca, „8 Mai” în Medias, Agnita, Cristuru Secuiesc, Rîmniceu Vilcea, Bacău, Suceava etc.); în altele se finalizează prin producția de marochinărie (Bucovăț); în unele întreprinderi integrarea este mai complexă, cuprinzând tăbăcitul, confecționarea încălțăminteii și a altor obiecte din piele „Dimbovița” și „Flamura Roșie” în București, „Căprioara” în Sebeș, „13 Decembrie” în Sibiu ș.a. Ca rezultat al măsurilor privind perfecționarea organizării și conducerii planificate a economiei, procesul de integrare s-a continuat, astfel că în 1980, aproximativ 55% din întreprinderi erau organizate pe principiul producției integrate.

Ca urmare a măsurilor de dezvoltare, de perfecționare a proceselor de fabricație, de creștere a calificării forței de muncă și a diversificării bazei de materii prime, producția acestei ramuri industriale a înregistrat o permanentă creștere, atât cantitativă, cât și calitativă. Ritmul mediu anual de creștere a producției globale industriale în intervalul 1951—1982 a fost de 9,1%, apropiat de ritmul mediu de creștere al industriilor din grupa B (9,5%). Producția globală industrială a acestei ramuri a fost de 28 de ori mai mare în 1982 față de 1938, ajungând să aibă o participare de 2,2% în cadrul producției globale pe întreaga industrie a țării. Se realizează o gamă foarte variată de produse, de bună calitate, care satisfac consumul intern, furnizând totodată o importantă cantitate de produse pentru export.

După procesele tehnologice utilizate și produsele realizate, în cadrul industriei pielăriei se disting cinci sectoare de producție: industria tăbăcăriei, industria încălțăminteii, industria marochinăriei, industria blănăriei și industria altor produse din piele.

Industria tăbăcăriei este o subramură de bază, întrucât furnizează materia primă celorlalte subramuri și deține o pondere însemnată de 20,1%, în cadrul ramurii. Ea utilizează o gamă variată de materii prime: piei, tananți, coloranți, uleiuri.

Dezvoltarea sectorului zootehnic și a industriei chimice a făcut ca majoritatea materiilor prime să fie asigurate din țară. Industria tăbăcăriei prelucrează în majoritate piei de bovine (73,4%) și de porcine (21,3%) și în mai mică măsură de ovine și caprine (5,3%). Se importă încă unele cantități de piei de bovine din S.U.A., Etiopia, Tanzania, Bangladesh, India, piei de ovine și caprine din India, Pakistan, Grecia etc. Industria tăbăcăriei consumă anual importante cantități de tananți, produși în proporție de aproximativ 60% de către industria chimică românească. S-au importat unele cantități de quebracho din Argentina, castan din Franța, gambir din India și tananți sintetici din țări vest-europene. Coloranții și uleiurile provin, de asemenea, în majoritate din țară, acoperind consumul în proporție de 83% și, respectiv, 73%. Completarea necesarului intern se realizează prin importul din R. F. Germania, Elveția, Austria și alte țări.

Industria tăbăcăriei realizează o gamă variată de produse: talpă, piele pentru fețe

de încălțăminte, piele pentru mănuși și marochinărie, piele groasă pentru curelărie etc.

Producția se efectuează în mari și moderne unități. Numeroase tăbăcării sînt integrate fie marilor fabrici de încălțăminte, cum sînt cele din București („Dimbovița”, „Flamura Roșie”, „Pionierul”), Cluj-Napoca, Sibiu, Brașov, Medias, Agnita, Oradea, Rîmniceu Vilcea, Bacău, Suceava, fie celor de mănuși la Tîrgu Mureș și Timișoara, sau celor de marochinărie de la Sebeș și Bucovăț. Mari tăbăcării independente funcționează la Jilava, Corabia, Ploiești și Satu Mare.

În 1980 producția de talpă s-a ridicat la 8 279,2 tone, față de 5 332 tone cît era în 1938. La această producție se adaugă înlocuitorii sintetici și din cauciuc, acoperind astfel necesitățile consumului intern. Producția de piei, de diferite sortimente, a sporit de la 842 mii m² în 1938 la 19 912,7 mii m² în 1980, urmînd să crească cu încă aproximativ 7 200 mii m² în perioada 1981–1985.

Industria încălțăminteii deține ponderea cea mai importantă în cadrul industriei pielăriei și a produselor din piele, participînd cu 52 % la producția acesteia.

Beneficiază de o bază largă de materii prime, piele și talpă naturală pusă la dispoziție de industria tăbăcăriei, precum și de o serie de înlocuitori furnizați de industria petrochimică și industria textilă, cum sînt pielea sintetică, înlocuitorii de piele, textile, talpa de cauciuc, talpa p.v.e., talpa de poliuretan, talpa artificială.

Industria încălțăminteii realizează un sortiment bogat de produse: cizme, bocanci, ghete, pantofi, sandale etc. din piele și talpă naturală, din înlocuitori, încălțăminte din cauciuc. Încălțăminteaa produsă este de bună calitate, igienică, estetică, apreciată atît pe piața internă, cît și pe cea externă.

Unitățile de producție au o largă repartiție pe teritoriul țării. Bucureștiul reprezintă principalul centru al industriei încălțăminteii, deține mai multe fabrici („Progresul”, „Pionierul”, „Dimbovița”, „Flamura Roșie”, „Carmen”) și realizează mai mult de un sfert din producția de încălțăminte. Mari fabrici de încălțăminte există în Cîmpia Banato-Crișană, la Oradea („Solidaritatea”, „Crișul”, „Arta”), care dau peste 11 % din producția de încălțăminte a țării, la Timișoara („Banatul”, „Victoria”, „Modern”) cu o pondere de 9 % în producție, la Marghita, Arad, Jimbolia și Lugoj. În Transilvania

industria încălțăminteii este prezentă în numeroase centre: Cluj-Napoca, Medias, Alba Iulia, Sibiu, Agnita, Reghin, Brașov. În Moldova, unități importante funcționează la Suceava, Cîmpulung Moldovenesc, Bacău, Huși, Tîrgu Frumos, iar în Muntenia la Rîmniceu Vilcea și Pitești. Încălțăminte din cauciuc se produce la Drăgășani.

În intervalul 1938–1982 producția de încălțăminte a crescut de aproape 22 de ori, de la 4 723 mii perechi, cît se realizau în 1938, la 106 869 mii perechi în 1982. Dintre acestea, 56,1 % erau încălțăminte din piele (fig. 5.34).

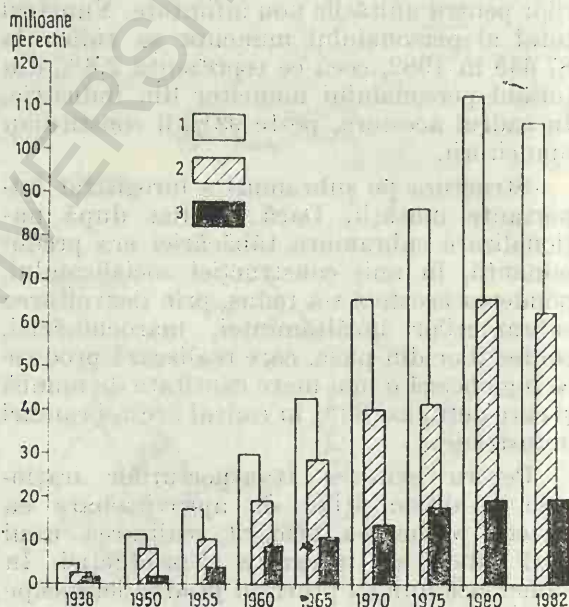

Fig. 5.34. Dinamica producției de încălțăminte. 1, Producție totală; 2, încălțăminte din piele; 3, încălțăminte din cauciuc.

Industria blănăriei realizează atît argăsirea pieilor, cît și confecții din blană: căciuli, gulere, haine din blană, cojoace. Folosește blana de ovine, vulpi, nurei, nutria etc. Producții mari de fabrică se obțin la Orăștie și Oradea, unde se confecționează mai ales cojoace și produse din piei de ovine, la București și Timișoara, centre specializate în articole și semifabricate din blănuri superioare (karakul, nurei, vulpi, nutria).

Producția de blănărie a crescut în 1980 de 10,2 ori față de 1938, avînd o pondere de 9,2 % în cadrul industriei pielăriei, blănăriei și încălțăminteii.

Industria marochinăriei produce sortimente foarte variate : poșete, mape, serviete, ghiozdane etc., folosind piele naturală, piele artificială și textilă. Mari unități de marochinărie există la Sibiu („13 Decembrie”) cea mai mare unitate de acest fel din țară, la Sebeș („Căprioara”), București („Dimbovița” și „Flamura Roșie”, unități integrate celor de tăbăcărie și încălțăminte), Cluj-Napoca, Reghin, Arad, Timișoara, Bucovăț. Se remarcă faptul că majoritatea producției de marochinărie este asociată fie celei de încălțăminte (București, Arad, Timișoara, Reghin), fie celei de tăbăcărie și încălțăminte (Sibiu, Cluj Napoca). Producția realizată în 1980 a fost de peste 190 de ori mai mare decât cea din 1938.

Industria altor produse din piele cuprinde o mare varietate de produse : haine, jachete, mănuși, articole tehnice și de protecție realizate din piele, articole de curelărie ș.a. Acest sector participă cu 14,5 % la producția industriei pielăriei.

În perioada interbelică era reprezentată prin cele două fabrici de mănuși de la Timișoara și Tirgu Mureș, precum și de o serie de ateliere care produceau mai ales articole de curelărie. În prezent, dispunem de unități moderne care realizează o gamă foarte diversificată de produse. Confecții din piele (haine, jachete etc.) se produc la Sebeș („Căprioara”), Brașov („Timpuri Noi”), Ploiești („Poporul”). În Timișoara și Tirgu Mureș fabricile, mult mărite și modernizate, sînt specializate în producția de mănuși. Articole tehnice din piele se realizează la Sibiu, Sebeș, Mediaș, București, Timișoara și Tirgu Mureș. Producția acestui sector de activitate satisface cerințele cele mai exigente de pe piața internă, fiind foarte bine apreciate și pe piața internațională.

În repartitia geografică a industriei pielăriei, blănăriei și încălțăminteii în anii construcției socialismului s-a ținut seama de o serie de factori, ca : existența în unele centre a unei tradiții de producție, a unor colective de muncitori și specialiști de înaltă calificare, de prezența unor însemnate rezerve de forță de muncă, de existența unor surse de materii prime. S-a avut, de asemenea, în vedere faptul că această ramură industrială, mai ales prin sectoarele încălțăminte și marochinărie, datorită faptului că nu solicită materii prime de prea mare volum, poate fi amplasată în oricare parte a țării, contribuind la realizarea politicii Partidului Comunist

Român de îmbunătățire a repartizării teritoriale a producției. În consecință, noile unități au fost construite mai ales în regiuni slab industrializate în trecut, unde exista un potențial ridicat de forță de muncă (Marghita, Cristuru Secuiesc, Corabia, Huși, Tirgu Frumos ș.a.), dar și importante posibilități de dezvoltare a zootehnicii.

În prezent, pe teritoriul țării se disting o serie de zone cu o mai mare dezvoltare a industriei pielăriei.

Bucureștiul reprezintă cel mai important centru, grupînd, în cadrul lui, șase mari întreprinderi și realizînd peste 20 % din valoarea producției globale industriale a ramurii.

Prin dezvoltarea fabricilor vechi și prin înființarea unora noi, Cîmpia Banato-Crișană și Depresiunea Transilvaniei reprezintă zone de mare tradiție și concentrare a industriei pielăriei. Astfel, în *Cîmpia Banato-Crișană*, alături de Timișoara (locul doi după București), importante centre sînt Oradea, Jimbolia, Lugoj, Arad, Satu Mare, Marghita. În *Depresiunea Transilvaniei*, alături de orașul Cluj-Napoca (locul trei pe țară), numeroase fabrici mai funcționează la Brașov, Sibiu, Sebeș, Mediaș, Agnita, Alba Iulia, Tirgu Mureș, Cristuru Secuiesc, Orăștie, Hunedoara.

Industria pielăriei este mai slab reprezentată în *sudul Carpaților*, unde, în afara Bucureștiului, este prezentă la Jilava, Ploiești, Corabia, Bucovăț, Rîmnicu Vilcea și Pitești, precum și în *estul țării* unde există fabricile de la Suceava, Bacău, Cîmpulung Moldovenesc, Huși și Tirgu Frumos.

Pe județe, după orașul București, producțiile cele mai importante le realizează județele Cluj și Bihor (aproape 11 % fiecare din producția globală a ramurii), Timiș (9,9 %), Sibiu (7,1 %), Mureș (5,2 %) și Hunedoara (5,0 %).

Industria pielăriei participă cu o gamă variată de produse la exportul țării noastre, între care încălțăminte din piele și înlocuitori, confecții din blană și piele, mănuși, produse de marochinărie etc. Se întrețin legături comerciale cu circa 50 de țări situate în toate continentele : U.R.S.S., R. P. Ungară, R. P. Bulgaria, R. S. Vietnam, dintre țările capitaliste europene cu R. F. Germania, Italia, Franța, Marea Britanie, Suedia, Danemarca, Elveția, Austria ; cantități apreciabile se exportă de asemenea într-o serie de țări africane, ca Libia, Mauritania, Liberia, Nigeria, Somalia, Zambia, Kenya ș.a., pre-

cum și în Orientul Apropiat și Orientul Mijlociu; relațiile de export, îndeosebi cu încălțăminte, cuprind și S.U.A., Australia și Noua Zeelandă.

Industria pielăriei și a produselor din piele se află într-un permanent proces de dezvoltare și modernizare.

Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, prin hotărârile și directivele sale, a stabilit pentru această ramură industrială noi dimensiuni, atât cantitative, cât și calitative. În perioada 1981—1985 vor fi înființate 21 de unități noi.

O problemă importantă, pentru perioada următoare, o constituie asigurarea într-o măsură mai mare a bazei proprii de materii prime.

În scopul creșterii productivității muncii, precum și a calității produselor, în cîincinalul 1981—1985 se are în vedere introducerea de tehnologii perfecționate și procese tehnologice modernizate, care să permită executarea automată și chimizarea unor operații. Se urmărește, de asemenea, creșterea indicelui de valorificare a materiilor prime, în scopul reducerii cheltuielilor de producție.

5.12. Industria alimentară

Ramură industrială cu veche tradiție, industria alimentară s-a dezvoltat pe teritoriul țării noastre de timpuriu, dar mai ales în a doua jumătate a secolului XIX, odată cu trecerea la producția manufacturieră și de fabrică. Bogatele resurse de materii prime agricole au stimulat dezvoltarea activităților bazate în special pe prelucrarea cerealelor, morăritul, panificația, fabricarea berei și spiritului fiind dintre cele mai vechi.

Ramură prioritară în industria românească din preajma celui de-al doilea război mondial, industria alimentară participa în 1938 cu 32,4% la producția industrială a țării, caracterizându-se, însă, printr-o diversificare redusă a produselor și printr-o nerațională repartizare teritorială. Astfel, peste 4/5 din producția industrială era realizată de numai trei subramuri: industria cărnii (35,7%), a băuturilor (24,3%) și a morăritului (22,4%). Celelalte subramuri participau cu ponderi nesemnificative: industria zahărului 8,2%, a tutunului 3,8%, a peștelui 2,4%, a uleiurilor vegetale 2,0%, în timp ce industria laptelui și produselor lactate nu era reprezentată. Dezvoltarea redusă a unităților cu specific

alimentar este ilustrată și de faptul că în anul 1935, de exemplu, 70% din forța motrică instalată era deținută doar de două subramuri, morărit și industria zahărului, în timp ce, unitățile din celelalte subramuri erau mult mai slab dotate.

În anii socialismului, industria alimentară a cunoscut valențe noi, contribuind, în cadrul economiei naționale, la realizarea unor importante bunuri materiale necesare vieții. Legată de bogatele resurse agricole vegetale și animale ale țării, industria alimentară valorifică superior, și din ce în ce mai complex, aceste resurse, pentru a crea condiții favorabile unei alimentații științifice și pentru a atrage spre activități productive importante rezerve de forță de muncă feminină. Astfel, în perioada 1950—1982 numărul mediu scriptic al personalului muncitor a crescut de peste 2,3 ori, iar cel al muncitorilor de peste 3 ori (fig. 5.35). Odată cu tre-

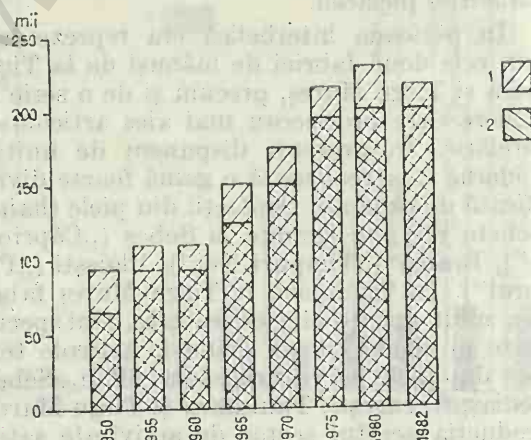

Fig. 5.35. Forța de muncă din industria alimentară (1950—1982). 1, Personal muncitorilor; 2, muncitori.

cerea la economia planificată din ultimele trei decenii, industria alimentară s-a dezvoltat continuu, mai ales în ceea ce privește complexitatea subramurilor și implantarea armonioasă în teritoriu. Atingerea acestui deziderat a necesitat eforturi financiare importante, care s-au concretizat prin investiții în valoare de circa 74 miliarde lei în perioada 1951—1982, ceea ce reprezintă 5,8% din totalul investițiilor destinate dezvoltării industriei românești (tabelul nr. 5.29).

În cadrul primelor două planuri cincinale investițiile au fost îndreptate în proporție de 3/4 spre regiunile în care industria alimentară era mai bine reprezentată, urmă-

Investiții realizate în industria alimentară (milioane lei) *

	În prețuri 1959			În prețuri 1963		În prețuri la 1.1. 1977	În prețuri curente
	1951—1955	1956—1960	1961—1965	1966—1970	1971—1975	1976—1980	1982
Total industrie	33 292	41 992	92 811	165 388	277 243	458 566	101 545
Industria alimentară	1 655	2 917	4 723	10 753	17 243	24 113	6 822

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 196.

riindu-se, în primul rând, menținerea și dezvoltarea capacităților existente. După anul 1960, investițiile au fost destinate mai ales amplasării de capacități noi în localitățile unde această ramură era mai puțin dezvoltată, dar unde existau condiții favorabile dezvoltării lor. Au apărut, astfel, numeroase unități și centre noi din toate subramurile industriei alimentare, care, în perioada 1950—1975, însumau circa 680 de unități noi, din care 230 de fabrici și 450 de secții. În localizarea acestor unități s-a avut în vedere un complex de factori geografici, economici, sociali, care au influențat, în grad diferit, amplasarea după specificul întreprinderii. Dintre principalii factori, menționăm: sursele de materii prime și gradul de perisabilitate al acestora sau a produsului finit, costul transportului, mărimea centrelor de consum, necesarul de apă industrială și de energie electrică în procesul de producție, disponibilul de forță de muncă (în special feminină) etc. Dintre aceștia, o importanță remarcabilă o au resursele de materii prime și atracția centrelor de consum. Astfel, amplasarea fabricilor de conserve și de prelucrare a vinului s-a făcut în apropierea bazinelor legumicole, pomicole și viticole. O situație similară se remarcă și în amplasarea fabricilor de zahăr, din cauza perisabilității materiei prime, care, transportată la distanțe ce depășesc 40—50 km, pierde din conținutul de zahăr. Prioritatea acestui factor în amplasarea unor unități se remarcă și în cadrul altor subramuri, deși costul transportului materiei prime este mai mare decât cel al produselor finite (în medie de 10 ori al laptelui decât al produselor lactate, de 8 ori al cartofilor decât al amidonului, de 7 ori al sfeclei de zahăr decât al zahărului, de 2,5 ori al florii soarelui decât cel al uleiului etc.). În amplasarea altor unități, în care se realizează ca principale produse — bere, băuturi nealcoolice, produse

proaspete din lapte, pâine și produse de panificație, preparate din carne, produse zaharoase etc., factorul determinant l-a constituit apropierea centrelor de consum, deși în unele cazuri costul transportului produsului finit depășește pe cel al materiei prime (de exemplu, la bere de 3,3 ori).

În amplasarea industriei alimentare, însă, de cele mai multe ori s-a avut în vedere un complex de factori, diferiți de la un loc geografic la altul, în funcție de particularitățile specifice locale. În ultimii ani, în vederea reducerii investițiilor și a cheltuielilor de producție, industria alimentară a fost orientată și spre amplasarea sub formă de combinate sau întreprinderi grupate pe platforme industriale, special desemnate în cadrul sistematizării localităților, care pot aproviziona mai multe centre de consum.

Mutațiile intervenite în repartitia teritorială a industriei alimentare au atras dezvoltarea în ansamblu a ramurii și au produs schimbări calitative în structura sa. Astfel, deși sub raportul producției industriale, ponderea industriei alimentare în industria țării s-a redus de la 24,2 % în anul 1950 la 11,9 % în anul 1982 (ca urmare a dezvoltării prioritare a industriei grele în cadrul procesului general de industrializare a țării), dinamica acesteia a înregistrat în perioada 1951—1982 un ritm mediu anual de creștere de 4,6 %. Creșterile cele mai mari s-au produs în părțile de sud și est ale țării și în județe mai puțin dezvoltate industrial. Astfel, în anul 1980, față de 1970, producția industriei alimentare a crescut cu 202 % în județele Giurgiu și Covasna, cu 196 % în Dâmbovița, cu 162 % în Suceava, cu 161 % în județele Buzău și Galați, cu 159 % în Neamț, cu 145 % în Alba, cu 136 % în Vaslui etc. (fig. 5.36).

Aceste creșteri s-au produs în ciuda faptului că în multe județe ale țării ponderea industriei alimentare în cadrul industriei

totale a județului a scăzut simțitor, datorită dezvoltării puternice a altor ramuri industriale din grupa A. Astfel, această pondere s-a redus în 1982 față de 1950 de la 72,7 % la 9,2 % în județul Olt, de la 61,7 % la 16,5 %

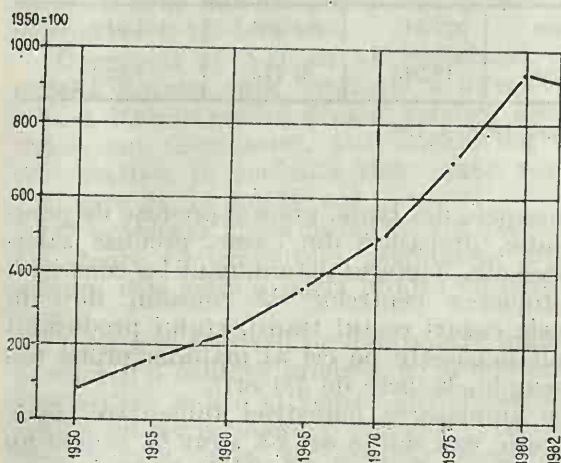

Fig. 5.36. Dinamica producției industriei alimentare (1950 - 1982).

în județul Dolj, de la 47,6 % la 21,3 % în Buzău etc. Cu toate acestea, industria alimentară este o ramură cu pondere valorică apreciabilă în unele județe ale țării, mai ales în cele situate în regiunile agricole: 52,9 % în județul Ialomița (în 1982), 38,8 % în județul Tulcea, 30,8 % în județul Vrancea, 26,3 % în județul Giurgiu, 23,9 % în județul Covasna, 23,5 % în județul Botoșani, 21,3 % în județul Buzău, 20,6 % în județul Călărași, 20,1 % în județul Constanța, 19,9 % în județul Teleorman, 19,2 % în județul Arad etc.

Această situație schematizată în limite teritorial-administrative reflectă, în fapt, mutațiile produse în repartitia teritorială a industriei alimentare. Schimbările intervenite în structura industriei alimentare s-au materializat prin diversificarea produselor existente și prin apariția de produse noi (lapte praf, sucuri de legume și fructe, supe concentrate, produse congelate, băuturi răcoritoare, pepsicola etc.), în scopul valorificării complexe și superioare a producției agricole vegetale și animale.

Creșterea producției principalelor produse alimentare, în ultimele trei decenii, a dus la mărirea producției pe locuitor: la carne de la 9 kg în anul 1950 la 37 kg în anul 1982, la zahăr de la 5 kg la 26,5 kg,

la lapte de la 2 litri la 25 litri, la uleiuri comestibile de la 2 kg la 15,7 kg etc.

Mutațiile intervenite în dezvoltarea generală a industriei alimentare s-au răsfrânt favorabil și în structura pe subramuri, care a cunoscut importante modificări după 1950. Datorită lărgirii gamei sortimentale, ca urmare a procesului de înnoire și de modernizare a produselor, ponderea subramurilor în cadrul industriei alimentare s-a schimbat. Astfel, și-au redus participarea industria morăritului și panificației, industria băuturilor și a tutunului în favoarea dezvoltării industriei conservelor, a uleiurilor, a laptelui și produselor lactate, a frigului. Industria morăritului, a cărnii și a băuturilor dețin, totuși, ponderile prioritare (fig. 5.37).

Industria cărnii și produselor din carne este cea mai dezvoltată subramură, deținând circa un sfert din producția industriei alimentare. După anul 1950, s-au alocat însemnate fonduri pentru menținerea în funcțiune a abatoarelor existente, construirea de noi abatoare la Hațeg, Galați, Craiova, Rimnicu Vilcea, Focșani, Baia Mare, Sfintu Gheorghe (Covasna), Tomești (Iași) etc., de antrepozite frigorifice de mare capacitate, precum și de crescătorii și îngrășătorii de animale (Suceava, Salonta, Tîrgu Mureș, Drobeta-Turnu Severin, Caracal, Băilești, Căzănești (județul Ialomița), Grabăț (județul Timiș), Arad (la Ceala), Beregsău Mare (județul Timiș) Orăștie, Adunații Copăceni (județul Giurgiu) etc. De asemenea, s-au construit fabrici de preparate din carne (în mai toate orașele mari consumatoare) și de conserve de carne (București, Suceava, Galați, Constanța, Sibiu, Mediaș, Craiova, Drobeta-Turnu Severin, Timișoara, Oradea, Deva, Bacău (fig. 5.38).

În aceste condiții, producția de carne a crescut, în 1982 față de 1950, de 5,9 ori, iar cea de preparate din carne de 26,3 ori; s-a mărit, de asemenea, producția conservelor din carne de 38,5 ori, în 1980, față de 1950 (tabelul nr. 5.30).

Producția de carne pe locuitor a crescut de peste 4 ori în 1982 față de 1950, iar exportul de carne și produse din carne de la 54,9 mii t în 1960 la 136,0 mii t în 1982, adică de 2,5 ori.

Industria laptelui și produselor lactate este o subramură nouă care și-a mărit ponderea în producția globală a industriei alimentare și și-a diversificat mult sortimentele. După anul 1955, s-au construit importante unități

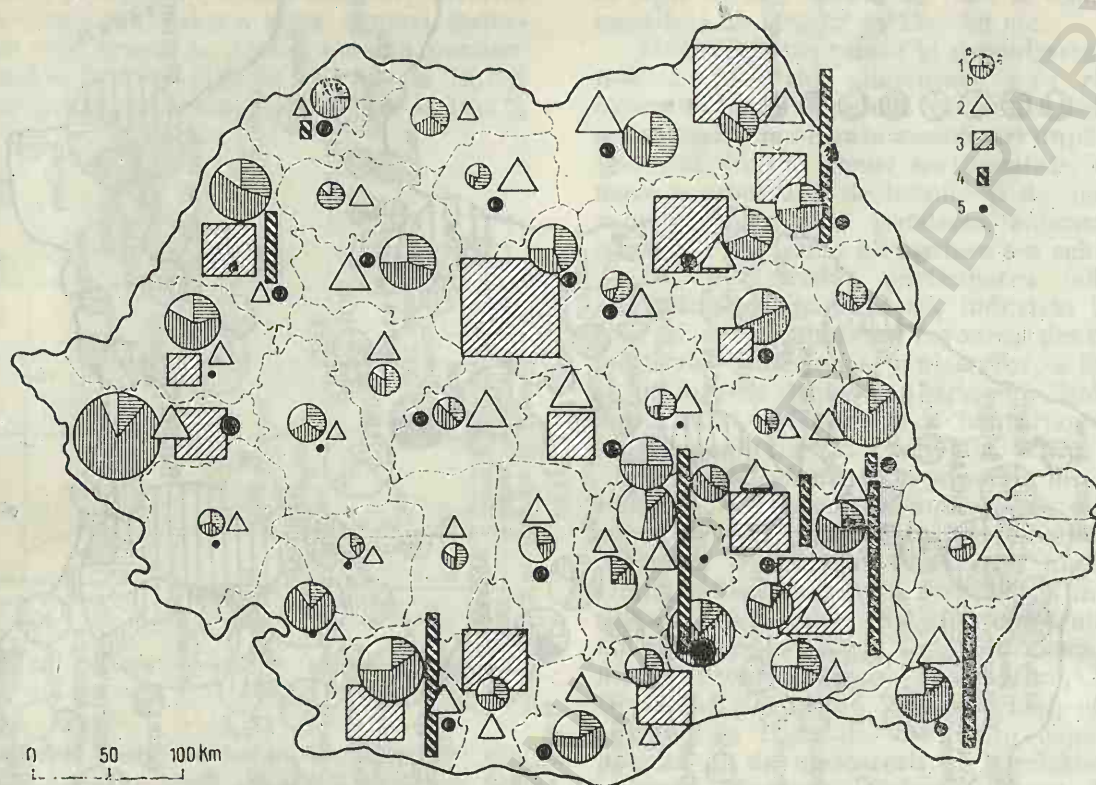

Fig. 5.38. Producția fizică pe județe a unor produse alimentare, în 1981; 1, Carne; a, bovine; b, porcine; c, alte produse; 2, brinzeturi; 3, zahăr; 4, ulei vegetal; 5, bere.

Tabelul nr. 5.30

Producția principalelor produse (mii tone) *

Produse	1938	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Carne	170	140	221	270	308	425	714	993	832
Preparate	7	10	31	48	59	104	181	279	263
Conserve	2	2	5	11	13	39	47	77	...

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 90-91.

de prelucrare a laptelui și preparare a produselor lactate în principalele centre urbane consumatoare, printre cele mai moderne fabrici remarcându-se cele de la București, Galați, Timișoara, Ploiești, Iași, Constanța, Brașov, Tîrgu Mureș, Satu Mare, Bacău, Pitești, Arad, Cluj-Napoca etc. În vederea menținerii unei ritmicități în aprovizionarea populației cu lapte în tot timpul anului, s-a trecut la construirea fabricilor de lapte praf în multe centre din țară: Cîmpulung Moldovenesc, Constanța, Calafat, Sînnicolau Mare, Sfîntu Gheorghe, Cluj-Napoca, Oradea, Botoșani, Reghin, Alba Iulia, Chișineu-Criș, Remetea etc. S-au înființat, de asemenea,

numeroase secții pentru fabricarea untului, a cașcavalului, a brinzeturilor fermentate, a brînzei telemea etc. Ca urmare a crescut substanțial producția de lapte de consum (de 15,4 ori în 1982, față de 1950) și de unt (de 16,7 ori), ceea ce a dus la creșterea producției pe locuitor, de la 2 l lapte și 0,13 kg unt în 1950 la 25 l lapte și 1,67 kg unt în 1982. S-a mărit, de asemenea, producția de brinzeturi de 11,3 ori în 1980 față de 1950, adică de la 1 kg la 5 kg pe locuitor. În același timp, s-a mărit exportul de brinzeturi de la 0,9 mii t în 1960 la 5,3 mii t în 1982.

Industria uleiurilor vegetale își are începuturile pe teritoriul țării noastre încă din secolele trecute, cînd se preparau uleiuri vegetale din semințe de cînpă și dovleac în prese manuale. În secolul XIX au început să apară fabricile de „oloi” (Botoșani, 1832), ajungîndu-se ca în anul 1935 numărul acestora să se ridice la 145, cu o capacitate anuală de producție de 6 000 de vagoane¹.

¹ * * * (1938) *Enciclopedia Română*, vol. III, București.

Creșterea producției de floarea-soarelui în ultimele trei decenii (de la 203,6 mii t în 1950 la 846,7 mii t în 1982) a stimulat dezvoltarea industriei uleiurilor vegetale. Au luat ființă fabrici moderne de ulei, mai ales în regiunile de cultură a florii-soarelui. Printre cele mai importante menționăm fabricile de la Iași, Slobozia, Constanța, Buzău, Urziceni, Galați, Oradea, Carei, iar dintre cele mai recente intrate în producție, cele de la Timișoara și Bragadiru. Ca materii prime se mai folosește porumbul, pentru producerea uleiurilor dietetice, și, în ultima vreme, soia, a cărei cultură s-a extins pe suprafețe mari.

Producția de uleiuri comestibile a crescut în 1982 la 352 mii t față de 36 mii t în 1950, (ceea ce a majorat producția de ulei pe locuitor de aproape 8 ori), iar producția de margarină de la 374 t în 1955 la 27,1 mii t în 1982. România a exportat, în 1982, în diferite țări, 106,9 mii t uleiuri comestibile, față de 32,0 mii t în 1950.

Industria zahărului și a produselor zaharoase are, de asemenea, începuturi mai vechi pe teritoriul țării (Săscut, Chitila). Ea s-a dezvoltat paralel cu creșterea suprafețelor cultivate cu sfeclă de zahăr, în ultimele decenii, ceea ce a făcut ca producția acesteia să se majoreze de 11,4 ori în 1982 față de 1950. Datorită investițiilor apreciabile alocate s-au construit numeroase fabrici noi la Podari — Craiova, Luduș (județul Mureș), Bucecea (județul Suceava), Buzău, Oradea, Corabia, Roman, Urziceni, Tândărei (județul Ialomița), Ianca (județul Brăila) etc. Astfel s-au creat premise pentru creșterea producției de zahăr, de la 87 mii t în 1950 la 596 mii t în 1982, adică de 6,8 ori. Aceasta a dus la reducerea importului de zahăr brut și rafinat în 1982 la 104,7 mii t, față de 204,5 mii t în 1977.

În paralel, a crescut producția produselor zaharoase (bomboane, ciocolată, rahat, halva etc.) în fabricile specializate de la București, Timișoara, Brașov, Cluj-Napoca, Sibiu, Drobeta-Turnu Severin etc., de la 17 mii t în 1950 la 278 mii t în 1982.

Industria conservelor de legume și fructe este o subramură care s-a dezvoltat mult după anul 1950, odată cu începerea construcțiilor de fabrici și secții noi în bazinele legumicole și pomicole ale țării: Băiculești (județul Argeș), Tecuci, Rîureni (județul Vâlcea), Valea Roșie (județul Călărași), Vădeni (județul Brăila), Caracal, Fetesti, Calafat, Ovi-

diu (județul Constanța), Dej, Huși etc. Producind o gamă foarte variată de conserve de fructe (dulcețuri, gemuri, compoturi, siropuri) și de legume (pastă și suc de roșii, diverse sortimente de legume), aceste unități au realizat, în 1982, 350 mii t conserve de legume față de 7 mii t în 1950 și 194 mii t conserve fructe, față de 27 mii t, în aceeași ani. S-a mărit gama sortimentelor cu produse noi: fructe și legume congelate, sucuri de fructe și legume, băuturi răcoritoare din fructe, pepsicola etc., alături de conservarea fructelor și legumelor prin deshidratare. O atenție tot mai mare s-a acordat valorificării superioare a fructelor de pădure, existente în cantități mari în România.

Industria morăritului și panificației, printre cele mai vechi activități industriale de pe teritoriul țării noastre, deține o pondere însemnată în cadrul industriei alimentare.

Răspindite pe întreg teritoriul țării, unitățile de producție au necesitat investiții apreciabile pentru reutilizarea celor existente și construirea altora noi, moderne, de mare capacitate, în măsură să poată asigura aprovizionarea populației cu produse de calitate corespunzătoare.

În perioada 1950—1980 au fost construite mari fabrici de pâine (cu capacități de 20—100 t/zi), în marile orașe (București, Ploiești, Timișoara, Cluj-Napoca, Galați, Bacău, Sibiu, Medias, Hunedoara, Brașov etc.) și numeroase brutării (cu capacități de 7—20 t/zi) în centrele industriale și (cu capacități de 1—7 t/zi) în diferite alte localități din țară. De asemenea, s-au construit fabrici și secții noi specializate pentru producția de paste făinoase și biscuiți (Constanța, Iași, Timișoara, Brăila, Sibiu, București, Cluj-Napoca etc.). Paralel cu creșterea cerințelor de consum ale populației, producția de pâine și specialități de panificație a crescut și s-a diversificat.

Industria vinului și a băuturilor alcoolice este, de asemenea, o subramură care s-a dezvoltat mult în ultimele trei decenii, mai ales sub aspect calitativ. Investițiile alocate periodic, în fiecare plan cincinal, au facilitat construirea de capacități importante de vinificare, condiționare și depozitare a vinului, precum și modernizarea și lărgirea capacității de fabricație existente, în zonele viticole ale țării. Pentru valorificarea superioară a bogatelor surse de materii prime de care dispune România, s-au construit combinate moderne de vinificație, ale căror procese

de fabricație sînt în mare parte automatizate, la Focșani, Odobesti, Valea Călugărească, Tohani (județul Prahova), Drăgășani, Huși etc., unde se produc vinuri superioare, care au obținut numeroase medalii de aur la diferite concursuri internaționale. De asemenea, se produce vin șampanizat (București, Alba Iulia, Azuga), vin spumos (București, Focșani, Tirgu Mureș, Turda), vermut (București, Focșani, Basarabi (Murfatlar), bitter, alcool rafinat, coniac (București, Focșani, Vaslui). În regiunile pomicole ale țării s-au înființat numeroase unități de fabricație a rachiurilor naturale.

Producția de vin brut¹ a României a fost, în 1982, de 13 069 mii hl (față de 3 873 mii hl în 1950), din care 84,6 mii tone s-au exportat.

Industria berei, cunoscută din vechime în țara noastră, s-a dezvoltat mult în ultimele trei decenii, prin construirea, alături de cele existente la București, Timișoara, Azuga, Tirgu Mureș, Oradea, de noi fabrici de bere la: Bacău, Pitești, Craiova, Constanța, Reghin, Iași, Suceava, Miercurea-Ciuc, Satu Mare, Galați etc. Producția totală de bere, de 9 897 mii hl în 1982 (adică de 11,3 ori mai mare decît în 1950) a ridicat producția pe locuitor de la 5 l la 44 l în perioada menționată.

Pe baza bogatelor resurse existente (porumb, cartofi) s-a dezvoltat industria spiritului, amidonului și glucozei, în centre ca: București, Arad, Oradea, Rădăuți, Tirgu Secuiesc, Ozun (județul Covasna), Ghidigheni (județul Galați), Sinsimion (județul Harghita) etc. În anul 1982, producția de spirt rafinat a fost de 8 149 mii dal, față de 2 127 mii dal în 1950, marcînd o creștere de 4,1 ori.

Industria tutunului, activitate cu veche tradiție în România, participă cu o pondere redusă la producția industriei alimentare. Tutunul, a cărui producție s-a mărit de 2,8 ori în 1980 față de 1960, constituie materia primă pentru cele 33 mii tone produse din tutun realizate în 1980. Pe lângă fabricile de țigarete existente la București (Belvedere), Cluj-Napoca, Iași, Timișoara, Tirgu Jiu, Sfîntu Gheorghe, în ultimele trei decenii, s-au construit unități noi la Arad, Urziceni, Oena Mureș, Titu (județul Dîmbovița), Rîmnicu Sărat etc.

¹ Inclusiv producția din gospodăriile populației.

Industria peștelui, reprezentată în trecut prin preindustrializarea acestuia (sărare), s-a dezvoltat în anii din urmă, în special după anul 1970, devenind o activitate industrială remarcabilă. Amenajările piscicole complexe, efectuate pe tot cuprinsul țării, mai ales în Delta și Lunca Dunării, au creat premise favorabile dezvoltării raționale a acestei industrii. Au luat ființă fabrici de industrializare la Tulcea și Sulina, precum și numeroase întreprinderi piscicole cu activitate mixtă (exploatare și semiindustrializare) la Tulcea, Constanța, Măcin, Zimnicea, Ceacu (județul Călărași), Golteni (județul Dolj), Luciu (județul Buzău), Galați, Cîrja (județul Vaslui), Podu Iloaiei (județul Iași), Hîntești (județul Argeș), Ineu (județul Arad), Cefa (județul Bihor) etc. Producția de conserve din pește s-a ridicat în 1982 la 25 mii tone (față de 0,8 mii tone în 1950). Peștele oceanic este recoltat cu ajutorul a peste 20 de nave trauler, prevăzute cu instalații frigorifice, specializate pentru pescuitul oceanic și apoi depozitat în antrepozitele frigorifice de la Tulcea și Sulina în vederea prelucrării.

Odată cu dezvoltarea armonioasă a tuturor ramurilor economiei naționale, industria alimentară va cunoaște o însemnată dezvoltare în viitor, mai ales sub aspect calitativ, astfel încît, aceasta să devină o industrie modernă, capabilă să asigure populației produse alimentare de bună calitate. Programul de dezvoltare a industriei alimentare a fost elaborat în corelație cu noua revoluție agrară, cu accentuarea procesului dezvoltării intensive și de modernizare a agriculturii. Acestea sînt legate de creșterea producției de cereale, de plante tehnice, de legume, precum și de creșterea producției animaliere. Ca urmare, în cincinalul actual (1981—1985) industria alimentară se dezvoltă într-un ritm mediu anual de peste 8%, mărindu-se mai accentuat producția alimentelor de bază: carne, pește, lapte, ulei, zahăr. Concomitent, crește producția de preparate și semipreparate culinare de 2,5—2,8 ori. O atenție deosebită se acordă valorificării superioare complete a materiilor prime vegetale și animale, îndeosebi a subproduselor. Sînt atrase în circuitul industrial noi resurse de materii prime alimentare, care contribuie la diversificarea producției, precum și la creșterea valorii nutritive a produselor alimentare. Astfel, pînă la sfîrșitul cincinalului vor fi introduse în fabricație peste 400 de sortimente noi, de preparate din carne, conserve

din carne și pește, produse lactate, de panificație, zaharoase, băuturi răcoritoare etc. Aceasta este posibilă datorită introducerii de tehnologii moderne de fabricație, ceea ce duce la realizarea de produse alimentare calitativ superioare, cu reducerea cheltuielilor materiale, a consumurilor de energie și combustibilului.

Dezvoltarea în profil teritorial a industriei alimentare se face prin darea în producție a circa 155 de unități și secții noi, concomitent cu modernizarea unor unități existente. Acestea sînt unități mici și mijlocii, construite pe bază de proiecte-tip, mai ales din subramurile industriei cărnii, laptelui, morăritului și panificației.

În același timp, preocuparea pentru dezvoltarea industriei mici, deschide posibilități noi de dezvoltare a producției de conserve, semiconserve și alte bunuri alimentare, rezultate din prelucrarea produselor agricole disponibile, a produselor secundare, vegetale și animale, a ciupercilor, a fructelor de pădure și altor materii prime.

Dezvoltarea industriei alimentare, diversificarea și ridicarea nivelului calitativ al produselor vor crea condiții mai bune de aprovizionare a populației, precum și creșterea consumului de produse alimentare pe locuitor.

5.13. Alte ramuri

Industria poligrafică. În trecut, industria poligrafică era reprezentată de numeroase unități mici, în care se tipăreau cărți, reviste, ziare și se efectuau diferite alte lucrări tipografice. Cele mai importante erau concentrate, mai ales, în București. Ele însumau o bună parte din capitalul investit și utilizau un număr mai mare de muncitori: „Cartea Românească” (650 de muncitori în anul 1935), „Imprimeriile statului” (445 de muncitori), „Adevărul” (400 de muncitori), „Socece” (360 de muncitori), „Universul” (230 de muncitori), „Tipografiile române unite” (175 de muncitori), „Luceafărul” (150 de muncitori), „Fabrica de timbre” (135 de muncitori) etc. În restul țării, unități mai însemnate se găseau la Sibiu, Cluj, Timișoara, Arad, Brașov, Craiova, Iași, Ploiești etc., unde se efectuau diferite tipărituri. Pe lângă tipografiile funcționau litografii la București, Brașov, Oradea și Lugoj.

Înainte de naționalizarea principalelor mijloace de producție (1948), în România funcționau circa 700 de unități poligrafice (unele dintre ele numai cu cîțiva muncitori), dintre care aproximativ 170 erau amplasate în București. Acestea au fost reorganizate, comasate și utilizate cu mașini noi moderne. În același timp, s-a construit la București Combinatul poligrafic „Casa Scintei”, unitate modernă, utilată cu mașini de mare productivitate, care a fost dată în funcțiune în anul 1952, unde își desfășoară activitatea un mare număr de muncitori. Acest lucru a impulsionat producția, a diversificat sortimentele și a ridicat calitatea tipăriturilor în concordanță cu dezvoltarea social-economică și cultural-științifică a țării.

În anul 1982, în cadrul industriei poligrafice își desfășurau activitatea 17 întreprinderi republicane, cu un număr mediu al personalului muncitor de 17 824 (din care 16 432 muncitori). Puterea instalată care servește producția, se cifra, în același an, la 40 mii kW, iar consumul de energie electrică pe muncitor la 2 294 kWh. Numărul mediu al personalului muncitor din cadrul întregii industriei poligrafice se ridica în anul 1982 la aproape 19 400 (față de circa 18 500 în anul 1960), dintre care numai în municipiul București își desfășurau activitatea mai mult de jumătate (52,7%), iar în județele Timiș, Cluj, Bihor, Brașov, Sibiu și Dolj 23,5%.

Industria poligrafică deține o pondere mică în industria națională (0,2% în anul 1982), precum și în industria totală a județului (1,0% în municipiul București, 0,4% în județul Timiș, 0,3% în județul Cluj etc.), însă și această ramură a înregistrat creșteri importante în decursul anilor (tabelul nr. 5.31).

Tabelul nr. 5.31

Dinamica producției industriale *
(1950 = 100)

1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982	Ritmul mediu anual de creștere 1951-1982 (%)
210	351	700	986	11 ori	14 ori	14 ori	8,7

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 77.

Producția industrială a crescut, față de 1965, cu 106% în 1982, datorită alocării unor însemnate investiții, care în perioada

1951—1982 au însumat peste 2,4 miliarde lei. Circa 3/4 din acestea au fost îndreptate, cu precădere, spre municipiul București și județele Timiș, Sibiu, Cluj, Galați în cincinalul 1966—1970 și municipiul București și județele Brașov, Sibiu, Bihor, Dolj, Hunedoara în cincinalul 1971—1975. În cincinalul 1976—1980 sume mai mari s-au alocat dezvoltării industriei poligrafice din municipiul București și din județele Cluj, Iași, Bihor și Bacău.

O caracteristică a industriei poligrafice, după cum s-a menționat mai sus, o constituie creșterea volumului și varietății tipăriturilor realizate. Astfel, față de anul 1965, când s-au tipărit circa 5 700 de cărți și broșuri, într-un tiraj de 69,7 milioane de exemplare, în anul 1982 numărul lor a crescut de 1,2 ori, ajungând la 6762 de titluri, cu un tiraj de 79,8 milioane de exemplare (tabelul nr. 5.32).

Tabelul nr. 5.32

Numărul cărților și broșurilor tipărite *

Titluri		Tiraj (mii exemplare)	
Total	din care în editurile de stat	Total	din care, în editurile de stat
1965 5 692	3 033	69 684	64 923
1970 7 681	3 879	70 631	59 309
1975 7 860	3 877	76 486	68 898
1980 7 350	3 816	87 223	76 060
1982 6 762	3 445	79 752	71 489

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 297 și 300.

Numeroase cărți și broșuri au fost tipărite în editurile de stat specializate: Editura Academiei Republicii Socialiste România, Editura științifică și enciclopedică, Editura politică, Editura tehnică, Editura didactică și pedagogică, Editura medicală, Editura agrosilvică, Editura sport-turism, Editura Cartea Românească, Editura Eminescu, Editura Minerva, Editura Albatros, Editura Ion Creangă (toate în București), Editura Dacia (Cluj-Napoca), Editura Junimea (Iași), Editura Facla (Timișoara), Editura Serisul Românesc (Craiova) etc. Se remarcă, de asemenea, abordarea unei tematici diversificate (literatură, știință, filozofie, probleme sociale, artă, sport etc.), care oglindește, în mare parte, gândirea românească în domeniile respective sau reproduce lucrări din patrimoniul științific și cultural universal.

În perioada 1950—1982, s-au tipărit numeroase reviste și diferite alte periodice, în tiraje mari, din care unele în limba naționalităților conlocuitoare (tabelul nr. 5.33).

Tabelul nr. 5.33

Numărul revistelor și altor publicații periodice *

Total			din care în limbile naționalităților conlocuitoare	
	Titluri	Tiraj (mil. exemplare)	Titluri	Tiraj (mil. exemplare)
1950	199	49,1	22	2,1
1955	307	69,3	24	2,7
1960	387	105,5	29	6,2
1965	432	140,3	21	5,2
1970	622	195,8	33	5,3
1975	394	185,1	35	7,8
1980	432	227,1	38	10,1
1982	425	209,9	38	7,4

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 299.

Pe linia preocupărilor permanente pentru informarea generală a populației trebuie subliniată apariția a 60 de cotidiane și săptămânale, într-un tiraj total de 1,13 miliarde exemplare (în 1982). Dintre acestea, 14 ziare (în tiraj de 97,3 milioane de exemplare) sunt tipărite în limbile naționalităților conlocuitoare, oglinind atât problemele politice și economice ale statului, cât și preocupările și realizările locale ale populației din diferite județe ale țării (tabelul nr. 5.34).

Tabelul nr. 5.34

Numărul ziarelor de informare generală *

Total			din care în limbile naționalităților conlocuitoare	
	Titluri	Tiraj (mil. exemplare)	Titluri	Tiraj (mil. exemplare)
1950	61	555,5	15	66,4
1955	78	738,1	17	76,0
1960	75	870,5	17	93,0
1965	57	995,3	18	93,0
1970	76	1 137,3	19	99,0
1975	59	992,3	11	100,7
1980	59	1 291,1	11	122,7
1982	60	1 132,0	11	97,3

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 298.

În ceea ce privește repartitia geografică a industriei poligrafice, se remarcă concentrarea în municipiul București a peste jumătate (55,8%) din producția industrială realizată în anul 1982, fapt justificat de rolul major pe care capitala îl deține în viața culturală, politică, economică și administrativă a țării. Pe lângă Combinatul poligrafic „Casa Scintei”, în București funcționează și alte întreprinderi poligrafice unele dintre ele specializate: I. P. Arta Grafică, I. P. Buletinul Oficial, I. P. Filaret, I. P. București, I. P. Informația, I. P. Luceafărul, I. P. 13 Decembrie 1918 etc., se mai remarcă întreprinderile poligrafice din Brașov, Sibiu, Timișoara, Oradea, Galați.

În anul 1982, peste 1/4 din producția industrială obținută s-a realizat de județele în care se găsește mari centre cultural-administrative și economico-sociale (Timiș 5,6%, Bihor 4,0%, Cluj 3,8%, Brașov 3,3%, Sibiu 3,1%, Dolj 2,2%, Galați 1,9%, Bacău 1,8%, Iași 1,7%, Hunedoara 1,6%, Prahova 1,6% etc.). Întreprinderilor mari republicane li se alătură numeroase întreprinderi poligrafice locale, existente în multe orașe ale țării, care contribuie, mai ales, la acoperirea necesarului de lucrări tipografice curente.

Industria cosmetică și a săpunului. Cunoscută în țara noastră mai ales pentru producția de săpun și luminări, această ramură industrială era reprezentată în anul 1935 prin 35 de unități mici, cu un număr redus de muncitori (în total 900), amplasate, cu precădere, în capitală¹. Mai cunoscute erau fabricile „Stela”, care producea săpunuri, glicerină și articole de parfumerie și „Zamfirescu”, care fabrica săpunuri de diferite tipuri. Alte unități erau specializate în producția de parfumuri, pudre, creme, pastă de dinți și diferite alte produse cosmetice. În țară, fabrici de săpun și luminări se găseau la Cluj, Timișoara, Iași, Galați, Brașov, Sibiu, Alba Iulia etc., iar de produse cosmetice la Brașov, Iași, Arad, Sibiu și Craiova.

După naționalizarea unităților existente în anul 1948, acestea au fost reorganizate, producția fiind orientată pe principii și metodologii de fabricație noi, moderne. În ultimele trei decenii s-a trecut treptat la o dezvoltare substanțială a ramurii, prin creșterea producției, diversificarea produselor și ridicarea calității lor. Aceasta a fost posi-

bilă datorită politicii economice de alocare a unor mari investiții, mai ales după 1970, în cincinalul 1976—1980 ridicându-se la 298 milioane lei.

Teritorial, cele mai mari investiții au fost îndreptate către dezvoltarea unităților din municipiul București (70%) și județul Brașov (20%) în cincinalul 1971—1975 și din județul Cluj (44,9%), municipiul București (22,1%) și județul Brașov (21,9%) în perioada 1976—1980. S-a introdus, de asemenea, o gamă mai largă de materii prime, ceea ce a contribuit la ridicarea calității și la diversificarea produselor realizate.

Industria cosmetică și a săpunului are o pondere mică în producția industrială a țării (0,2% în 1982), totuși ea s-a dezvoltat continuu, înregistrând în perioada 1951—1982 un ritm mediu anual de creștere de 8,8%. Cantitativ, creșterile s-au materializat prin numeroase produse cosmetice și de parfumerie și prin realizarea a diferite tipuri de săpunuri, care, în perioada 1971—1980, au însumat 565 mii tone săpun.

În același timp, a crescut și numărul mediu al personalului muncitor, în anul 1982 față de 1950 înregistrându-se o creștere de 3,2 ori, iar al muncitorilor de 4,6 ori (tabelul nr. 5.35).

Tabelul nr. 5.35

Numărul mediu al personalului muncitor și al muncitorilor (mii) *

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Personal muncitor	1,5	1,4	1,8	2,2	2,4	4,1	4,9	4,8
Muncitori	0,9	1,1	1,4	1,7	2,1	3,7	4,4	4,2

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 98—99.

Printre cele mai cunoscute întreprinderi cu acest profil sînt: „Stela” și „Miraj” din București, „Farmec” din Cluj-Napoca, „Nivea” din Brașov, „Apollo” din Galați și „Steaua” din Sibiu. Aproape jumătate din producția industrială obținută în anul 1982 s-a realizat în unitățile din municipiul București (41,6%), după care se remarcă participarea județelor Brașov (25,4%) și Cluj (16,8%), unde se găsește cele mai mari unități de profil.

Industria mică. Structura industriei va cunoaște, în următorii ani, unele modificări și datorită dezvoltării industriei mici, în se-

¹ * * * (1938) *Enciclopedia României*, vol. III, București.

pul valorificării, cu maximă eficiență, a tuturor resurselor materiale și a forței de muncă existente. Industria mică, parte integrantă a economiei socialiste, constituie un domeniu important al producției materiale, care are, ca obiectiv principal, producția de bunuri de consum și prestări de servicii pentru populație, precum și producția de produse artizanale în majoritate pentru export.

Industria mică cuprinde unități de producție și prestări de servicii ale consiliilor populare, cooperației meșteșugărești, cooperației de consum, cooperativelor agricole de producție, precum și activitatea micilor meșteșugari. Întreaga activitate de industrie mică se desfășoară sub îndrumarea și coordonarea consiliilor populare, indiferent de subordinea unităților respective.

Unitățile de industrie mică valorifică superior materiile prime locale și produc articole cu un mare grad de prelucrare și cu valoare ridicată. Astfel, în cadrul industriei mici se pun în valoare materii prime locale rezultate din exploatarea zăcămintelor mici, cu rezerve reduse de cărbune, turbă, minereuri feroase și neferoase, aur, argint, pietre semiprețioase etc. De asemenea, se valorifică piatra de carieră și de râu, nisipurile, unele resurse de marmură, rocile calcaroase, tufurile vulcanice, argila etc. Se valorifică, de asemenea, materii prime și materiale re folosibile, piese și subansamble rezultate din unele unități ale industriei republicane, resurse metalice, produse chimice, materiale lemnoase, textile și de pielărie, produse secundare vegetale și animale, substanțe reziduale agroalimentare rezultate din procesele de producție și de consum etc.

În scopul introducerii în circuitul economic a tuturor materiilor prime locale și materialelor disponibile, prin unitățile industriei mici se valorifică materialul lemnos provenit din doborâturi de vînt și tăieri de igienă a pădurilor, situate în locuri greu accesibile din județele de munte, precum și stuful, răchita, papura, rogozul, sorgul, paiele și foile de porumb, plantele medicinale etc., pentru consumul intern și pentru export. De asemenea, se are în vedere dezvoltarea producției de conserve, semiconserve de legume și fructe, unele produse lactate și alte bunuri alimentare, rezultate din prelucrarea produselor agricole disponibile, a produselor secundare vegetale și animaliere, a ciupercilor și fructelor de pădure.

În vederea reducerii cheltuielilor de producție, industria mică produce bunuri materiale cu consumuri energetice reduse, folosindu-se în cît mai mare măsură resurse secundare și combustibili inferiori. În acest scop, se realizează, în județele țării unde există condiții, microhidrocentrale, instalații pentru utilizarea energiei solare și eoliene, precum și pentru producerea de biogaz.

Pentru dezvoltarea activităților menționate se creează o rețea diversificată de unități mici, folosindu-se, în primul rînd, spațiile, mașinile, utilajele și uneltele disponibile din alte unități ale economiei naționale. Unitățile industriale mici își vor extinde activitatea de cooperare în producție cu întreprinderile din industria republicană.

În anul 1982 valoarea produselor și serviciilor realizate de industria mică s-a ridicat la 63,0 miliarde lei față de 47,9 miliarde lei în 1980, marcînd o creștere de 1,3 ori.

În perioada 1981—1985, producția industriei mici va crește de circa 2 ori, față de 1980, înregistrînd un ritm mediu anual de creștere de 15,3%, ritmuri superioare fiind prevăzute pentru unitățile cu specific agricol și cele ale cooperației meșteșugărești. Creșteri superioare mediei pe țară, de 2,2—2,4 ori, se prevăd în județele Arad, Caraș-Severin, Covasna, Dimbovița, Gorj, Hunedoara, Iași, Mehedinți, Sălaj, Teleorman, Vaslui. Industria mică și artizanală contribuie la îmbunătățirea aprovizionării populației cu articole de uz casnic și gospodăresc (materiale de construcții, țesături și cusături populare, covoare manuale, produse de ceramică, împletituri, produse alimentare etc.) și la valorificarea rațională a resurselor materiale și de muncă existente în toate județele țării.

5.14. Factori și criterii în repartizarea geografică a industriei

Lichidarea treptată a marilor decalaje teritoriale din trecut în dezvoltarea forțelor de producție ale țării, înfăptuirea unei repartizări armonioase a obiectivelor industriale care să asigure o armătură industrială eficientă a întregului teritoriu al țării, dezvoltarea echilibrată și multilaterală a județelor, au fost înscrise, după actul istoric de

la 23 August 1944 între obiectivele fundamentale ale construcției noii societăți. „Făurirea socialismului presupune dezvoltarea puternică a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării, într-o concepție unitară și de largă perspectivă. Numai pe această cale se asigură ridicarea gradului de civilizație a tuturor localităților, lichidarea migrației populației spre orașele mari, transformarea armonioasă a întregii structuri și vieți sociale, făurirea deplinei egalități în ce privește condițiile de muncă și viață, exercitarea dreptului și afirmarea în câmpul vieții sociale a tuturor cetățenilor țării” (Nicolae Ceaușescu, 1976, p. 34—35).

Pentru realizarea acestor obiective sînt aplicate în mod complex principiile socialiste de repartizare teritorială a forțelor de producție, ținîndu-se seama de condițiile proprii economice, demografice și naturale ale țării noastre.

În sensul celor menționate, răspîndirea geografică, localizarea în teritoriu și concentrarea spațială a industriei socialiste românești sînt condiționate sau influențate de un complex de factori, care pot fi grupați în patru mari categorii.

Între *factorii social-politici* un rol de prim rang revine *orînduirii sociale*, cunoscut fiind faptul că puternicul avînt al industriei românești, modernizarea structurii și îmbunătățirea continuă a dezvoltării sale teritoriale au fost posibile numai în condițiile edificării socialismului. Între acești factori se înscrie și *organizarea administrativ-teritorială*, pîrghie importantă pentru realizarea la un nivel superior a funcțiunilor statului nostru. De asemenea, *politica de investiții* a statului nostru socialist, constituie, totodată, un instrument important pentru optimizarea repartizării geografice a forțelor de producție. Semnificativă este, astfel, orientarea, pe această bază, a investițiilor pentru asigurarea dezvoltării industriale în ritmuri medii anuale sporite, peste media națională, a județelor și localităților mai puțin dezvoltate.

Dintre *factorii economici* o importanță apreciabilă revine *diviziunii teritoriale a muncii* — unul din aspectele esențiale ale diviziunii sociale a muncii — factorul principal al constituirii concentrărilor industriale teritoriale, element fundamental al dezvoltării țării ca un complex economic național unitar și indestructibil. Determinînd atît specializarea, cît și complexitatea dezvoltării economice, diviziunea teritorială a muncii își manifestă acțiunea asupra repartizării teritoriale a forțelor de producție și asupra regionării economico-geografice mai ales prin intermediul producției, în primul rînd a celei industriale și cu deosebire prin ramurile ei de bază, precum și prin a celei agricole. Amplasarea optimă a unităților industriale stă în bună parte în legătură cu *circulația* (transport, comerț, turism) în mod deosebit cu rețeaua de căi de comunicație și cu posibilitățile de desfășurare a transporturilor, care pe lîngă faptul că mijloacesc reproducția lărgită a tuturor ramurilor economiei naționale prin asigurarea schimburilor între localitățile, județele și ramurile economiei, influențează, totodată, această reproducție prin propria cerere de mașini, materiale, combustibili etc. Problema repartizării teritoriale a forțelor de producție este de fapt o problemă a reunirii optime — în spațiu — a forței de muncă cu mijloacele de producție. Așa se explică acțiunile privind modernizarea și folosirea intensivă a căilor de comunicație, stimularea, prin amenajări de anvergură a navigației fluviale, trasarea de noi căi de comunicație etc. O deosebită însemnătate pentru dezvoltarea continuă a forțelor de producție, pentru cuprinderea în circuitul economic a resurselor naturale, pentru repartizarea geografică a forțelor de producție revine și progresul tehnic. Există, de fapt, între progresul tehnic și repartizarea teritorială a producției o strînsă corelație: pe de o parte, progresul tehnic eliberează din ce în ce mai mult producția de sub influența condițiilor locale, permițînd realizarea unei repartizări teritoriale tot mai raționale, pe de altă parte, realizările progresului tehnic își găsește o aplicare tot mai intensă în condițiile unei repartizări teritoriale judicioase a producției, aceasta manifestîndu-se, mai ales, prin apropierea industriei de sursele de materii prime și energie.

Factorii demogeografici sînt în legătură mai ales cu forța de muncă (mărime, tradiție, specializare, structură) adăugîndu-se rolul orașului și în general al centrelor de gravitație economică, în strînsă corelație cu factorii sociali și cu cei economici.

Factorii naturali (condițiile și resursele naturale) influențează amplasarea teritorială a industriei, care are în vedere localizarea geografică a obiectivelor muncii (minereurile, pădurea, forța apelor etc.), gra-

dul de valorificare economică a acestora, precum și caracterele componentelor mediului natural care pot favoriza sau nu intervenția antropică. Creșterea productivității naturii este, de altfel, o cerință tot mai imperioasă a societății contemporane, fapt ce solicită intervenția unei activități economice raționale, științifice fundamentate, care să prevină degradarea calității mediului înconjurător.

Principiile și, în general, factorii repartizării, localizării și concentrării teritoriale a industriei sînt concretizați într-o serie de criterii, cu rol prioritar în anumite etape, potrivit obiectivelor stabilite. Asemenea criterii au fost formulate în Directivele Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român cu privire la planul cincinal 1976—1980 și liniile directoare ale dezvoltării economico-sociale a României pentru perioada 1981—1990, fiind reconfirmate și îmbogățite în documentele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român, cu deosebire în Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985.

Amplasarea obiectivelor industriale în apropierea resurselor de materii prime și a zonelor de consum presupune creșterea eficienței economice a unităților industriale prin reducerea, pe această cale, a cheltuielilor de transport. Ca exemple, menționăm localizarea marilor platforme chimice și petrochimice în apropierea resurselor de țiței și de gaze naturale, a marilor termocentrale în zonele cu resurse de lignit (Turceni, Rogojel) și în centrele consumatoare (București, Brăila) a noilor combinate de îngrășăminte chimice puse în funcțiune în actualul cincinal (1981—1985) la Satu Mare și Bacău și care completează judicios rețeaua întreprinderilor existente cu acest profil, localizate în zonele beneficiare, a unor mari unități de prelucrare a metalului în cadrul sau în apropierea centrelor producătoare de metal (și a acestora din urmă în zonele de consum) etc. Aplicarea acestui criteriu are, desigur, în vedere, progresul tehnic, posibilitățile moderne de transport a unor materii prime și combustibili, relațiile de export și import (și din acest din urmă punct de vedere, semnificativă este amplasarea unei mari platforme petro-chimice la Năvodari-Midia).

Utilizarea rațională a resurselor de muncă și a bogățiilor naturale se corelează cu celelalte criterii și vizează, printre altele, solu-

ționarea și pe această cale, în condiții cât mai bune, a problemelor sociale în fiecare zonă. Se are în vedere, printre altele, traducerea în viață a orientării privind amplasarea de obiective industriale în regiunile cu spor natural ridicat, cu contingente mai mari de forță de muncă. Există și preocuparea pentru diversificarea locală a ramurilor industriale, pentru asigurarea echilibrului necesar al structurilor pe sexe ale populației.

Criteriul menționat își găsește în parte materializarea în cel formulat prima dată la Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român în legătură cu atenția deosebită care trebuie acordată dezvoltării industriei mici pe baza folosirii unor resurse locale de materii prime și de produse secundare din agricultură, unele materiale recuperabile, precum și unele produse agricole disponibile la producători după îndeplinirea sarcinilor de livrări către fondul de stat.

Utilizarea intensivă a căilor fluviale de transport vizează folosirea noilor și viitoarelor artere navigabile din țară, dar mai ales valorificarea mai intensă, pe această cale, a Dunării. De posibilitatea navigației pe Dunăre și pe canalul Dunăre — Marea Neagră (care scurtează cu peste 300 km actuala cale navigabilă dintre Cernavodă și Constanța) sînt legate amplasarea și funcționarea a numeroase obiective industriale: Combinatul siderurgic din Galați (aprovizionarea cu materii prime din import sau cu călecar siderurgic de la Mahmudia), Combinatul de îngrășăminte chimice din Timișoara (aprovizionat pe Dunăre cu materii prime de la Moldova Nouă), Combinatul de celuloză și hirtie din Brăila-Chisecani (stuf și lemn de esență albă din Delta Dunării), noua platformă metalurgică din Tulcea (alumină și feroaliaje), Combinatul siderurgic din Călărași etc.

Localizarea noilor obiective industriale în zone sau pe platforme special amenajate urmărește creșterea gradului de optimizare a zonelor funcționale industrial-urbane, cunoscut fiind faptul că în etapa actuală se intensifică acțiunea de dezvoltare a zonelor industriale sub formă de platforme, atît în centrele vechi, cît și în noile centre industriale ale țării.

Ca unitate taxonomică a regionării industriei, treaptă superioară întreprinderii — nucleul concentrării industriale — și mai ales ca subsistem al localității, platforma implică deopotrivă cooperarea dintre unită-

file constitutive, precum și intercondiționarea cu celelalte zone funcționale urbane¹, totodată, ea poate cuprinde întreprinderi aparținând aceleiași ramuri sau unor ramuri apropiate ca profil (platforma Pipera din București, cea mai puternică platformă a electronicii românești, platformele petrochimice etc.) sau unor ramuri diferite (platforma Militari din București — din cadrul zonei industriale respective —, platforma din sudul orașului Buzău ș.a.), toate acestea, alături de poziția geografică, mărimea lor (valorică și teritorială), gradul cooperării interne etc., constituind criterii de clasificare.

Dezvoltarea economico-socială prioritară a județelor, zonelor și localităților mai puțin dezvoltate constituie un criteriu social fundamental și, totodată, principiul călăuzitor al politicii de repartizare rațională a forțelor de producție. În acest sens, concomitent cu creșterea viguroasă și cu diversificarea producției industriale în fiecare județ al țării, se realizează o apropiere între puterile lor industriale, datorită ritmurilor sporite de creștere înregistrată de cele mai puțin dezvoltate.

Semnificativ este faptul că dezvoltarea industriei, ca ramură conducătoare la nivelul fiecărui județ al țării, determină progresul tuturor celorlalte ramuri de activitate, creșterea industrială constituind generatorul fundamental al complexității și progresului social-economic, al creșterii gradului de umanizare al peisajului geografic.

5.15. Tipologia și regionarea industriei

Industria României a înregistrat, în anii construcției socialiste, o dezvoltare continuă și o diversificare a tuturor ramurilor industriale. În diferitele faze ale industrializării socialiste, localizarea întreprinderilor industriale s-a bazat pe criterii de ordin social-economic, politic și ecologic, fapt care a dus la repartitia mai echilibrată a industriei pe întreg teritoriul țării, la îmbinarea echilibrului teritorial cu cel al dezvoltării economiei naționale în ansamblu.

În stadiul actual de dezvoltare a industriei se remarcă înmulțirea centrelor industriale prelucrătoare și extractive în diferite

¹ Platforma industrială presupune un grad superior de concentrare spațială și de cooperare între unitățile componente, putându-se suprapune cu zona funcțională industrială sau cuprinzând doar o parte a acesteia.

partii ale țării, asocierea de centre în unele areale, varietatea și sporirea gradului de complexitate a legăturilor de producție care au consolidat structurile teritoriale industriale.

Taxonomia și tipologia localizării industriei. Studiul economic și tipologic al localizării industriei a constituit o importantă preocupare în geografia românească. Liliana Georgescu (1941) a elaborat un însemnat studiu în etapa anterioară construcției socialiste, distingind regiuni și centre industriale cu deosebire în părțile centrală și sudică ale țării, prin luarea în considerare a mai multor criterii (materile primelor folosite, forța de muncă, valoarea producției industriale). În cadrul *Monografiei geografice a R. P. Române* (1960) a fost conceput un sistem taxonomic al localizării industriei, care cuprinde ca unități taxonomice de bază: *întreprinderea, centrul, nodul și raionul industrial*. Ulterior, s-au adus noi elemente cu privire la componența sistemului taxonomic, la definirea unităților și la tipologia industrială. Ca urmare a creșterii gradului de complexitate a legăturilor de producție industrială, a diversificării formelor spațiale de concentrare a industriei, în componența sistemului s-au adăugat: *zona funcțională industrială urbană, platforma industrială, în timp ce pentru nodul industrial și pentru raionul industrial au fost utilizați alți termeni (complexul industrial, gruparea și regiunea industrială)*. Totodată, au existat preocupări pentru tipologia industrială pe baza factorilor genetici, a structurii industriale etc.

Regionarea industriei. Regionarea actuală a industriei, care exprimă evoluția teritorială a acesteia, se bazează pe trei unități taxonomice fundamentale, privite în strinsă corelare: *centrul, gruparea și regiunea de concentrare industrială*, stabilite în funcție de următoarele criterii: numărul personalului muncitor la 1 000 de locuitori, valoarea producției industriale, structura pe ramuri, indicele de mobilitate teritorială a forței de muncă, indicele de localizare calculat după formula dată de P. S. Florence pe baza datelor la nivelul județului, coeficientul de valorificare industrială a teritoriului județelor (P. Deică, 1975) și intensitatea și structura legăturilor de producție.

Centrele industriale. Procesul de permanentă ridicare a potențialului industrial al localităților, precum și cel de valorificare

superioară a resurselor au dus la formarea unei noi structuri a rețelei de centre industriale, deosebită esențial de cea antebelică. Ca principală unitate taxonomică, centrul industrial cuprinde una sau mai multe întreprinderi industriale între care există legături de producție. Centrele industriale pot fi clasificate în funcție de structura și valoarea producției, de gradul de atracție și de influență asupra spațiului socio-economic. După structura producției se disting mai întâi centrele industriei extractive și cele ale industriei prelucrătoare, ultimele putând fi, la rândul lor, clasificate în centre cu structuri complexe și în centre specializate în anumite activități industriale (construcții de mașini, industrie chimică, textilă, alimentară etc.).

După producția marfă industrială se evidențiază centre de mărimi diferite, de la cele foarte mari și mari, în care se înregistrează anual peste 10 miliarde lei, până la cele mici și foarte mici, cu mai puțin de 100 milioane lei. Astfel, în categoria centrelor foarte mari se înscrie municipiul București, cu o producție marfă industrială de 134,4 miliarde lei în anul 1982. Există, însă, un număr însemnat de centre industriale din categoria celor mari, cu o producție industrială cuprinsă între 10 și 100 miliarde lei (Brașov, Timișoara, Galați, Ploiești, Iași, Cluj-Napoca etc.). Urmează centrele mijlocii, cele în care se realizează o producție între 100 milioane și 10 miliarde lei (Birlad, Focșani, Alexandria, Roșiori de Vede etc.) și centrele mici și foarte mici.

O caracteristică a etapei actuale este aceea că, pe lângă extinderea centrelor industriale mari și mijlocii, se mărește necontenit numărul de centre industriale mici, reprezentate atît prin orașe, cît și prin localități rurale, în care se dezvoltă industria mică.

Concomitent cu procesul de dezvoltare industrială, organizarea, în centrele urbane și în zonele periurbane, a platformelor industriale¹, a devenit un fenomen de largă extindere.

¹ Ca subsistem, platforma industrială reprezintă o formă spațială de concentrare a industriei, alcătuită dintr-o serie de unități care prelucerează în stadii succesive materiile prime în cadrul unui proces complex de cooperare, utilizînd în comun infrastructura necesară proceselor industriale. Ea se poate suprapune cu zona industrială urbană sau cu o componentă a acesteia.

La stabilirea tipologiei platformelor industriale s-au avut în vedere mai multe criterii: *poziția geografică* (platforme industriale situate în intravilan sau în afara lui); *structura producției industriale* (platforme cu o singură ramură industrială, platforme cu o ramură industrială predominantă și platforme cu caracter mixt); *modul de cooperare în producție* (cooperare directă, cooperare indirectă — prin folosirea în comun a infrastructurii industriale — și cooperare mixtă) (Ioan Popovici, 1980).

Grupările industriale. Asocieri teritoriale de centre între care se desfășoară intense legături de producție, grupările industriale exprimă cel mai bine, ca unități taxonomice, realitățile procesului de repartizare teritorială a industriei românești în etapa contemporană. Grupările industriale reprezintă noduri de mare concentrare a producției industriale, o rețea industrială bine încheiată, care formează împreună cu celelalte unități taxonomice sistemul național industrial. Grupările industriale pot fi clasificate din punct de vedere genetic, morfologic (mono- și multipolare) și funcțional.

Geneza acestor concentrări poate fi urmărită în timp, în funcție de mai mulți factori. Astfel, valorificarea unor materii prime (petrol, gaz metan, cărbuni, minereu de fier, sare, materiale de construcții, minereuri neferoase, lemn etc.) a avut și are în prezent un rol însemnat în atracția amplasărilor industriale, în conturarea unor grupări — așa cum sînt cele vechi (Reșița, Hunedoara, Baia Mare, Petroșani) și cele noi (Valea Trotușului, Tîrgu Jiu — Rovinari — Motru).

Un alt factor important în formarea grupărilor industriale este cel legat de atracția exercitată de centrele mari urbane, prin intermediul funcțiilor, asupra producției industriale.

Trebuie remarcat că alți factori se asociază frecvent cu cel urban, și anume: transporturile (maritime, fluviale, feroviare) și tradiția meșteșugărească, care asigură, în unele zone, o calificare superioară a forței de muncă.

Analiza modului de dezvoltare în teritoriu a acestor grupări relevă faptul că unele sînt de tip *concentric*, în care centrele se dezvoltă în jurul unui nucleu bine conturat (București, Ploiești, Brașov, Sibiu etc.), altele sînt *liniare*, în lungul axelor de trans-

port situate pe văi (Prahovei, Ialomiței, Trotușului, Bistriței, Tîrnavei Mari etc.).

Cele mai multe grupări industriale au un singur centru polarizator, cu excepția grupării Galați — Brăila și a celor de pe Tîrnava Mare. În actuala fază de industrializare, pe teritoriul României există 29 de grupări industriale, apărute în condiții diferite ale structurii și valorii producției industriale, ale gradului de modificare a spațiului socio-economic și energiei.

În cadrul grupărilor industriale de tip urban se disting întii cele în care producția industrială depinde, aproape în exclusivitate, de existența unor centre urbane polarizatoare: București, Brașov, Sibiu și Craiova, ca și cele în care factorul urban se asociază cu factorii genetici cu un caracter complementar (fig. 5.39).

Gruparea industrială București, prima din țară după valoarea producției, prin trăsăturile ei structurale și funcționale, se înscrie în categoria grupărilor de tip metropolitan. Formarea și dezvoltarea sa a avut loc în corelație cu o serie de factori, între care un rol însemnat a revenit funcțiilor urbane și poziției geografice cu un evident caracter de convergență. Structura industrială complexă este dominată de industria construcțiilor de mașini și prelucrării metalelor (44,1% din producția marfă industrială în anul 1982), în cadrul căreia subramurile de vîrf (electronica, mecanica fină, mașinile și utilajele pentru automatizare, electro-tehnică etc.) cunosc o dezvoltare prioritară. Un rol însemnat revine industriei chimice (11,8%). Ca metropolă urbană, în București s-au dezvoltat, în mari proporții, industria textilă și cea a confecțiilor, alimentară etc.

Dezvoltarea industriei s-a asociat cu formarea unor mari zone industriale: de est, de nord-vest, de vest etc. (C. Herbst, 1977) și cu organizarea de platforme industriale (platformele 23 August, Pipera, Obor, Dusești, Berceni și Militari) ce au structuri diferite, adîncindu-se astfel specializarea și cooperarea în producție. În același timp, s-a dezvoltat industria în spațiul periurban, în care se află centre industriale importante (Popești-Leordeni, Jilava, Pantelimon, Buftea, Otopeni, Voluntari, Chitila). Între întreprinderile din aceste centre și cele din București se desfășoară legături complexe de cooperare, fapt care constituie o trăsătură esențială a acestei grupări.

Gruparea Brașov se distinge prin dezvoltarea industriei construcțiilor de mașini și prelucrării metalelor. Totodată, în structura industriei, o pondere însemnată au industria textilă și cea alimentară, chimică și materiale de construcții.

Gradul ridicat de dezvoltare a industriei este în strînsă legătură cu evoluția funcțională a orașului Brașov, care a beneficiat de o poziție geografică de convergență economică. Gruparea industrială Brașov este constituită din centrele Brașov, Codlea, Ghimbav, Zărnești, Rîșnov, Săcele, Bod, Lunca Cilnicului etc., situate în Depresiunea Brașov. Centrul său polarizator, Brașovul, în care se concentrează întreprinderi mari, generează intense legături de cooperare și de aprovizionare cu materii prime. Astfel, pentru producția de autocamioane și tractoare, întreprinderile din orașul Brașov desfășoară multiple legături de cooperare cu cele din Codlea, Săcele, Rîșnov etc. (Iudmila Panaite, 1966).

Gruparea Sibiu a avut o evoluție complexă, în strînsă conexiune cu prezența orașului Sibiu, centru cu vechi tradiții meșteșugărești textile. Formată din centrele Sibiu, Cîsnădie, Tălmăciu, Sadu, Ocna Sibiului, Orlat și Mîrșa-Avrig, gruparea Sibiu se caracterizează printr-o activitate industrială complexă, în care se disting industria construcțiilor de mașini și industria textilă. Cea mai mare parte din producția industrială (aproximativ 79%) se concentrează în Sibiu, ca centru polarizator, și are legături de cooperare cu centrele componente grupării: Cîsnădie, Sadu, Orlat etc., specializate în industria textilă, în prelucrarea lemnului (N. Caloianu, 1965).

Gruparea Craiova, cea mai nouă din acest tip, cuprinde centrul industrial Craiova și pe cele din apropiere: Ișalnița, Bucovăț, Podari, Mofleni etc., în care s-au dezvoltat mai ales industriile construcțiilor de mașini, chimică, textilă și alimentară. În centrul polarizator al grupării, reprezentat de Craiova, se află mai ales mari întreprinderi ale industriei construcțiilor de mașini; în Ișalnița este un mare combinat chimic, iar în celelalte centre componente ale grupării (Podari, Bucovăț, Mofleni etc.), întreprinderi ale industriei alimentare, ale industriei pielăriei etc.

Există, însă, grupări industriale în care factorul urban se asociază strîns cu valorificarea gazului metan, sării, petrolului, căr-

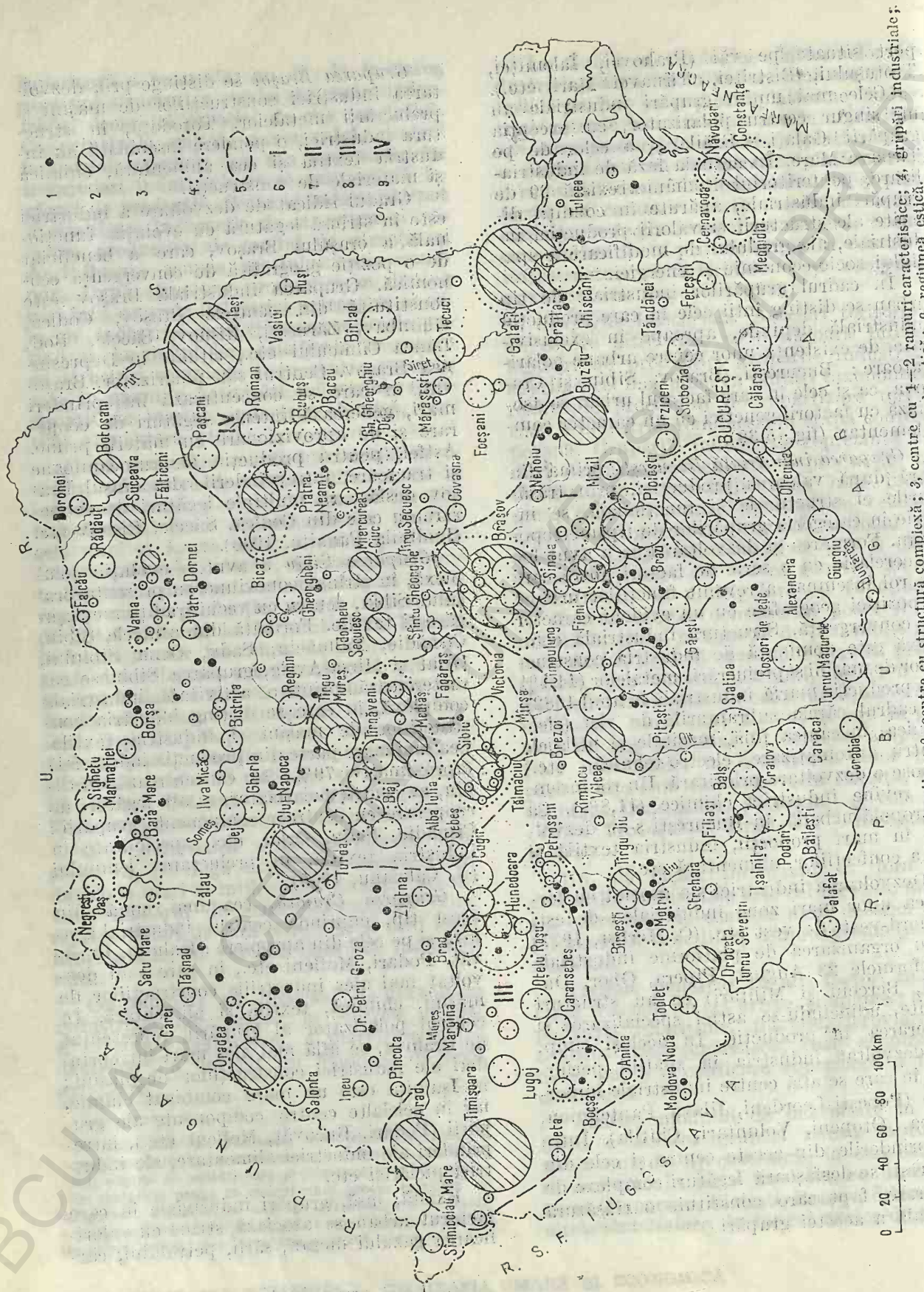
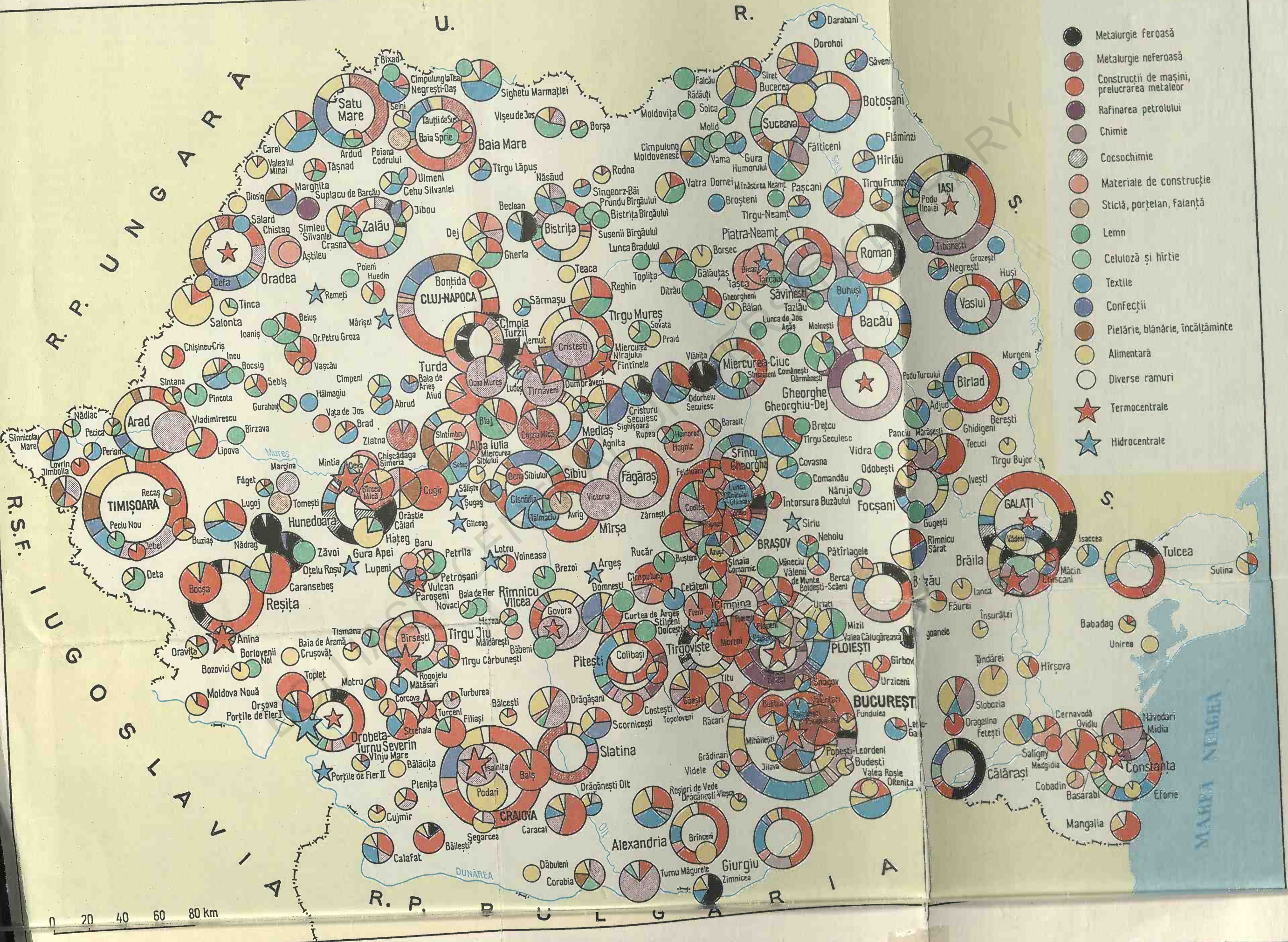

Fig. 5.39. Regionarea industrială. 1, Centre ale industriei extractive; 2, regiunea central-vestică; 3, regiunea centrală; 4, regiunea central-sudică; 5, limita regiunii industriale; 6, regiunea central-sudică; 7, regiunea centrală; 8, regiunea sud-vestică; 9, regiunea sud-estică.

INDUSTRIA PRELUCRĂTOARE

Autori: I. IANOS, ALEXANDRA GHENOVICI, FLORICA BORDÂNC

bunelui, materialelor de construcții și a altor materii prime, precum și folosirea axelor feroviare.

Punerea în valoare a bogatelor zăcămintele de gaz metan din Podișul Transilvaniei a creat condiții favorabile apariției industriei chimice, a folosirii unor materiale de construcții și a sării, impulsivând, în același timp, dezvoltarea unor vechi industrii meșteșugărești (textilă, lemn, prelucrarea metalelor etc.). Acești factori, împreună cu existența unor axe feroviare moderne: Sighișoara — Teiuș, Cluj-Napoca — Cîmpia Turzii — Teiuș — Vințu de Jos, au contribuit la dezvoltarea industriei, la constituirea unor grupări industriale Cluj-Napoca — Turda — Oena Mureș și cea din Valea râului Tîrnava Mare. Între ele apar unele deosebiri structurale, legate de specificul evoluției funcționale a centrelor urbane, de gradul de folosință a gazului metan și a altor resurse valorificate prin intermediul lui.

Gruparea Cluj-Napoca — Turda — Oena Mureș se caracterizează prin dezvoltarea industriilor: construcții de mașini, chimică (produse clorosodice pe baza exploatarei sării la Turda și Oena Mureș), materiale de construcții, metalurgie feroasă, industrie ușoară etc. În centrul Cluj-Napoca se concentrează întreprinderi ale industriei construcțiilor de mașini, industriei chimice și ale altor ramuri. Centrul Cîmpia Turzii este specializat în metalurgie feroasă, Turda în industria materialelor de construcții și chimie, Oena Mureș în industria chimică.

Gruparea din valea râului Tîrnava Mare este constituită din centrele Sighișoara, Dumbrăveni, Medias, Copșa Mică și Blaj, fiind de tip liniar. Alături de industria construcțiilor de mașini, concentrată, îndeosebi, la Medias, această grupare se remarcă prin industria materialelor de construcții (Medias, Sighișoara), prelucrarea lemnului (Blaj), metalurgia neferoasă și industria chimică (Copșa Mică).

Spre deosebire de grupările menționate, *gruparea bihoreană* este legată de centrul urban Oradea (cu o structură industrială în care se disting industriile construcții de mașini, textilă și alimentară, ca și valorificarea unor materii prime: materiale de construcții (Alesd, Pădurea Neagră), bauxită și lignit (bazinul Bihor).

Alte grupări asociază factorul urban cu valorificarea petrolului, cărbunelui, materialelor de construcții etc. Astfel, *gruparea in-*

dustrială Ploiești, cu centrul polarizator Ploiești, este strins corelată cu evoluția funcțională a orașului Ploiești, cu exploatarea și prelucrarea petrolului.

Structura industriei este evidențiată de ponderea ridicată a prelucrării și chimizării petrolului (Ploiești, Brazi), precum și a industriei construcțiilor de mașini (Ploiești). De asemenea, un rol important prezintă îngrășămintele chimice (Valea Călugărească), materialele de construcții (Scăeni, Blejoi, Bucov), industria textilă (Ploiești, Păulești), industria alimentară (Ploiești, Valea Călugărească, Urlați).

Industria petrolului generează însemnate legături de producție pe linia aprovizionării cu petrol, în Ploiești prelucrându-se o mare cantitate. De asemenea, industria de utilaj petrolier, localizată în Ploiești, generează intense legături de cooperare.

Gruparea industrială Valea Ialomiței s-a conturat în legătură cu puternica dezvoltare industrială a municipiului Tirgoviste (utilaj petrolier, strunguri, electrotehnică, siderurgie), căruia i se alătură centrele industriale de pe valea superioară a Ialomiței: Doicești (energie electrică și materiale de construcții), Pucioasa (textilă), Fieni (ciment și electrotehnică). În dezvoltarea industriei un rol important a jucat și transportul feroviar.

Gruparea Pitești s-a format în procesul industrializării din ultimele decenii, punându-se în valoare unele resurse locale (petrol, produse agricole, lemn), precum și potențialul ridicat al forței de muncă. Producția industrială este variată, predominând industria construcțiilor de mașini (Pitești, Colibași) — în special producția de automobile și cea electrotehnică —, apoi industria chimică (platforma petrochimică Pitești). Între alte ramuri industriale se remarcă industriile lemnului, materialelor de construcții, textilă, alimentară.

Dintre grupările industriale legate direct de rolul transporturilor în dezvoltarea industriei fac parte Galați—Brăila, Porțile de Fier, Constanța, Valea Prahovei.

Gruparea Galați—Brăila, cea mai însemnată grupare de acest tip, este alcătuită din centrele Galați, Brăila, Măcin, Chiscani și Vadeni. Navigația fluvio-maritimă, la care se adaugă prezența centrelor urbane Galați și Brăila, a contribuit mult la concentrarea producției industriale. Structura industriei are un caracter complex: industria metalurgiei feroase, construcțiile de mașini (îndeo-

de navele și de utilaj greu),
că (fibre și fire artificiale),
iei etc., ramuri a căror dezvoltare
intense legături de apro-
terii prime și de cooperare.
rare industrială are o struc-
ind de tip portuar fluvio-ma-
ncea, 1973).

industrială Porțile de Fier,
urilor fluviale apare hotărâ-
valorificarea unor resurse
ergetice a contribuit în mă-
dezvoltarea industriei. Cen-
rnu Severin a avut o indus-
funcția portuară (șantier na-
lemnului, prelucrarea cărnii
În prezent, gruparea se dis-
stria concentrată în Drobeta-
(șantier naval, întreprindere
binat de industrializarea lem-
de celuloză și hirtie etc.), în
eț (unde industria construc-
cea de prelucrare a substan-
ere și cea textilă au cea mai

industrială Constanța a fost
nsportul feroviar și cel mari-
urmă devenit decisiv în con-
obiective din zona Constanța :
platforma petrochimică Mi-
a canalului Dunăre—Marea
ulsiona industria dintr-o serie
triale existente în lungul său
edgidia, Basarabi), care vor
fluviale active.

industrială din Valea Prahovei
primul rînd de axa feroviară
v, care a permis transportul
e și al forței de muncă, ea și
cilă a unor materiale de con-
nului (în partea superioară a
lului (în zona Cîmpina). Cim-
centre industriale strîns legate
feroviară, au un profil diferit,
lucrarea petrolului și industria
lier (Cîmpina), de materialele
(Azuga, Comarnic), mecanică
hirtie (Bușteni), textilă, sticlă,
uga).

de grupări industriale este cel
în exclusivitate, de valorifi-
terii locale, fiind reprezentate

Gruparea industrială Reșița se dezvoltă
pe baza prelucrării tradiționale a minereuri-
lor de fier în centrul Reșița (cu întreprinderi
în prezent mult mărite, care folosesc, în bună
parte, materii prime aduse din alte zone și
din import). Materialul obținut asigură dez-
voltarea industriei construcțiilor de mașini din
Reșița și Boeșa. În cadrul grupării, o mare
importanță are și industria chimică — mai
ales cocschimia (Reșița).

Puternice legături de producție sînt gene-
rate de centrul industrial Reșița, care dis-
pune de mari întreprinderi siderurgice și
constructoare de mașini. Pentru obținerea
metalului, Reșița își procură o parte din mi-
nereurile de fier și cărbunii necesari pentru
coacs de la centrele miniere din împrejurimi :
Ocna de Fier, Dognecea, Anina etc.

Gruparea industrială Hunedoara are un
profil predominant siderurgic, legat de valo-
rificarea minereurilor de fier (Teliuc, Ghe-
lari) și de tradiția în prelucrarea fierului. Se
remarcă, însă, și existența unor centre indus-
triale în Valea Mureșului (Deva, Simeria)
în care sînt întreprinderi ale industriei con-
strucțiilor de mașini, materialelor de con-
strucții și alimentare, legate de transportu-
rile feroviare și de producția de energie
electrică.

Gruparea industrială Baia Mare este
singura concentrare formată în legătură cu
exploatarea și prelucrarea metalelor nefero-
ase. Baia Mare se remarcă, în acest sens,
prin întreprinderi de prelucrarea plumbului,
cuprului și aurului, întreprinderea metalur-
gică de metale neferoase din acest centru
fiind cea mai mare din țară. Legături de
producție foarte strînse are Baia Mare cu
centrele miniere Baia Sprie, Cavnic, Șuior,
Băiut, Ilba, Nistru, în unele dintre ele exis-
tînd întreprinderi de prelucrare primară a
minereurilor. În cadrul grupării se disting
și alte ramuri : textilă, prelucrarea cîniei la
Ulneni, confecții, prelucrarea lemnului (Baia
Mare, Baia Sprie, Tăuții de Sus), construcții
de mașini (Baia Mare) etc. Este de remarcă
că Baia Mare devine tot mai mult un centru
polarizator, în care se diversifică structura
industriei.

Gruparea industrială Petroșani deține un
loc însemnat în exploatarea huilei și a cărbu-
nelui brun (Lupeni, Vulcan, Uricani, Lonea,
Petrila, Livezeni, Dilja, Aninoasa), în pre-

de a extinde industria prelucrătoare : legată de utilaj minier (la Petroșani și Vulcan), de industria alimentară, textilă (legată de forța de muncă feminină), chimică și lemnului. Între centrele componente ale grupării Petroșani s-au stabilit numeroase legături de producție, între care cele dintre centrele de extracție a cărbunelui și stațiile de preparare de la Petrița, Lupeni și Coroiști.

Gruparea industrială Tirgu Jiu — Rovinari — Motru se află în plină fază de formare, datorită extinderii în ultimii ani a exploatărilor lignitului în bazinele Rovinari (Girila, Tismana, Rovinari, Drăgotești etc.) și Motru (Horăști, Leurda, Ploștina etc.). Aceste exploatări au dus la amplasarea marilor termocentrale Rogojelu și Turceni, la apariția unor noi centre industriale (Rovinari și Motru), impulsionând întreaga activitate industrială existentă legată tot de valorificarea unor resurse naturale : petrol (Țieleni), lemn (Tirgu Jiu), calcar (Birsești). Volumul ridicat al producției de energie electrică, extinderea căilor ferate, atragerea forței de muncă sint elemente ce asigură grupării largi posibilități de extindere a producției industriale.

În Moldova se conturează trei grupări industriale : *Valea Trotușului, Valea Bistriței și Valea superioară a Moldovei.*

Primele două grupări, formate în primii ani ai industrializării socialiste și dezvoltate în ultima perioadă, au o industrie dominată de energetică și de valorificarea unor materii prime locale.

În *Valea Trotușului* punerea în valoare a petrolului și sării au dus la dezvoltarea industriei chimice, ramură în care se distinge puternicul centru Gheorghe Gheorghiu-Dej.

În *Valea Bistriței*, construcția sistemului hidroenergetic Bistrița, existența orașelor Bacău și Piatra-Neamț, ca și valorificarea

materialelor de construcții și a lemnului au determinat un profil mai variat în structura industriei : chimie, materiale de construcții, construcții de mașini, textilă (Buhuși), celuloză și hârtie (Bacău, Piatra-Neamț). În această grupare se distinge centrul Bacău, care dispune de câteva mari unități industriale ale industriei construcțiilor de mașini, prelucrării lemnului, hârtiei, îngrășămintelor chimice.

Gruparea din *Valea superioară a Moldovei* este compusă din centre (Gura Humorului, Frasin, Cîmpulung Moldovenesc etc.) caracterizate mai ales prin industria de prelucrare a lemnului.

Regiunile de concentrare industrială. Legăturile complexe de producție, dintre centrele și grupările industriale (considerate ca unități taxonomice de bază în actuala fază de dezvoltare a industriei), evidențiază conturarea mai multor regiuni de concentrare industrială, care reprezintă treapta superioară a sistemului taxonomic al localizării industriei românești. Astfel, în organizarea spațială a industriei țării se relevă prezența a patru mari regiuni : central-sudică, centrală, sud-vestică și estică (tabelul nr. 5.36).

Regiunea central-sudică, de importanță majoră, se caracterizează printr-un grad ridicat de concentrare, de densitate a activității industriale, fiind formată dintr-o serie de centre și grupări industriale (București, Brașov, Ploiești, Buzău, Pitești etc.). La toți indicatorii, ea ocupă primul loc pe țară.

Gradul său ridicat de concentrare a producției industriale este în strinsă corelație cu tradiția industrială și cu forța de muncă specializată, cu prezența unor variate resurse naturale (petrol, cărbuni, sare, hidroenergie, roci de construcții etc.), aflate în diferite unități morfostructurale componente. De asemenea, aceasta se explică prin noua organizare a spațiului industrial, prin infra-

Tabelul nr. 5.36

Ponderele regiunilor de concentrare industrială în ansamblul economiei naționale în anul 1982 *

Regiunile de concentrare industrială	% din total țară			Densitatea		Personalul muncitor din industrie	la 1 000 loc.
	Suprafața	Populația	Personalul muncitor în industrie	Producția industrială	Loc./km ²	Personalul muncitor din industrie	
Central-sudică	14,3	26,1	33,3	36,2	167,9	33,3	198,6
Centrală	12,7	11,5	13,5	11,6	84,3	14,7	174,9
Sud-vestică	13,5	9,7	11,5	10,8	67,4	12,3	182,6
Estică	7,6	9,0	8,1	8,7	111,3	14,7	131,9

* Date prelucrate după *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983*, DCS.

sebi construcțiile navale și de utilaj greu), industria chimică (fibre și fire artificiale), celulozei și hîrtiei etc., ramuri a căror dezvoltare a generat intense legături de aprovizionare cu materii prime și de cooperare. Această concentrare industrială are o structură bipolară, fiind de tip portuar fluvio-maritim (D. I. Oancea, 1973).

În gruparea industrială *Porțile de Fier*, rolul transporturilor fluviale apare hotărîtor, chiar dacă valorificarea unor resurse locale și hidroenergetice a contribuit în măsură directă la dezvoltarea industriei. Centrul Drobeta-Turnu Severin a avut o industrie legată de funcția portuară (șantier naval, prelucrarea lemnului, prelucrarea cărnii pentru export). În prezent, gruparea se distinge prin industria concentrată în Drobeta-Turnu Severin (șantier naval, întreprindere mecanică, combinat de industrializarea lemnului, combinat de celuloză și hîrtie etc.), în Orșova și Topleț (unde industria construcțiilor de mașini, cea de prelucrare a substanțelor nemetalifere și cea textilă au cea mai mare pondere).

Gruparea industrială *Constanța* a fost generată de transportul feroviar și cel maritim, acesta din urmă devenit decisiv în conturarea marilor obiective din zona Constanța: șantierul naval, platforma petrochimică Midia. Construcția canalului Dunăre—Marea Neagră va impulsiona industria dintr-o serie de centre industriale existente în lungul său (Cernavodă, Medgidia, Basarabi), care vor deveni porturi fluviale active.

Gruparea industrială din *Valea Prahovei* este creată în primul rînd de axa feroviară Ploiești—Brașov, care a permis transportul materiilor prime și al forței de muncă, ca și valorificarea facilă a unor materiale de construcții, a lemnului (în partea superioară a văii) și a petrolului (în zona Cîmpina). Cîmpina și Azuga, centre industriale strîns legate de magistrala feroviară, au un profil diferit, cel legat de prelucrarea petrolului și industria de utilaj petrolier (Cîmpina), de materialele de construcții (Azuga, Comarnic), mecanică fină (Sinaia), hîrtie (Bușteni), textilă, sticlă, alimentară (Azuga).

Un alt tip de grupări industriale este cel legat, aproape în exclusivitate, de valorificarea unor materii locale, fiind reprezentate prin grupările metalurgice Reșița, Hunedoara și Baia Mare, prin cele carbonifere Petroșani, Tîrgu Jiu — Rovinari — Motru etc.

Gruparea industrială *Reșița* se dezvoltă pe baza prelucrării tradiționale a minereurilor de fier în centrul Reșița (cu întreprinderi în prezent mult mărite, care folosesc, în bună parte, materii prime aduse din alte zone și din import). Materialul obținut asigură dezvoltarea industriei construcțiilor de mașini din Reșița și Bocșa. În cadrul grupării, o mare importanță are și industria chimică — mai ales cocschimia (Reșița).

Puternice legături de producție sînt generate de centrul industrial Reșița, care dispune de mari întreprinderi siderurgice și constructoare de mașini. Pentru obținerea metalului, Reșița își procură o parte din minereurile de fier și cărbunii necesari pentru cocs de la centrele miniere din împrejurimi: Ocna de Fier, Dognecea, Anina etc.

Gruparea industrială *Hunedoara* are un profil predominant siderurgic, legat de valorificarea minereurilor de fier (Teliuc, Ghețari) și de tradiția în prelucrarea fierului. Se remarcă, însă, și existența unor centre industriale în Valea Mureșului (Deva, Simeria) în care sînt întreprinderi ale industriei construcțiilor de mașini, materialelor de construcții și alimentare, legate de transporturile feroviare și de producția de energie electrică.

Gruparea industrială *Baia Mare* este singura concentrare formată în legătură cu exploatarea și prelucrarea metalelor neferoase. Baia Mare se remarcă, în acest sens, prin întreprinderi de prelucrarea plumbului, cuprului și aurului, întreprinderea metalurgică de metale neferoase din acest centru fiind cea mai mare din țară. Legături de producție foarte strîns are Baia Mare cu centrele miniere Baia Sprie, Căvnic, Șuor, Băiut, Ilba, Nistru, în unele dintre ele existînd întreprinderi de prelucrare primară a minereurilor. În cadrul grupării se disting și alte ramuri: textilă, prelucrarea cînepii la Ulmeni, confecții, prelucrarea lemnului (Baia Mare, Baia Sprie, Tăuții de Sus), construcții de mașini (Baia Mare) etc. Este de remarcă că Baia Mare devine tot mai mult un centru polarizator, în care se diversifică structura industriei.

Gruparea industrială *Petroșani* deține un loc însemnat în exploatarea hulei și a cărbunelui brun (Lupeni, Vulcan, Uricani, Lonea, Petrila, Livezeni, Dilja, Aninoasa), în prelucrarea lor primară (Coroiești, Lupeni, Petrila) în producția de energie electrică (Petroșeni). În ultimii ani, se observă o tendință

de a extinde industria prelucrătoare: legată de utilaj minier (la Petroșani și Vulean), de industria alimentară, textilă (legată de forța de muncă feminină), chimică și lemnului. Între centrele componente ale grupării Petroșani s-au stabilit numeroase legături de producție, între care cele dintre centrele de extracție a cărbunelui și stațiile de preparare de la Petrița, Lupeni și Coroiști.

Gruparea industrială Tirgu Jiu — Rovinari — Motru se află în plină fază de formare, datorită extinderii în ultimii ani a exploatărilor lignitului în bazinele Rovinari (Girila, Tismana, Rovinari, Drăgotești etc.) și Motru (Horăști, Leurda, Ploștina etc.). Aceste exploatări au dus la amplasarea marilor termocentrale Rogojelu și Turcești, la apariția unor noi centre industriale (Rovinari și Motru), impulsionând întreaga activitate industrială existentă legată tot de valorificarea unor resurse naturale: petrol (Țicleni), lemn (Tirgu Jiu), calcar (Birsești). Volumul ridicat al producției de energie electrică, extinderea căilor ferate, atragerea forței de muncă sint elemente ce asigură grupării largi posibilități de extindere a producției industriale.

În Moldova se conturează trei grupări industriale: *Valea Trotușului, Valea Bistriței și Valea superioară a Moldovei.*

Primele două grupări, formate în primii ani ai industrializării socialiste și dezvoltate în ultima perioadă, au o industrie dominată de energetică și de valorificarea unor materii prime locale.

În *Valea Trotușului* punerea în valoare a petrolului și sării au dus la dezvoltarea industriei chimice, ramură în care se distinge puternicul centru Gheorghe Gheorghiu-Dej.

În *Valea Bistriței*, construcția sistemului hidroenergetic Bistrița, existența orașelor Bacău și Piatra-Neamț, ea și valorificarea

materialelor de construcții și a lemnului au determinat un profil mai variat în structura industriei: chimie, materiale de construcții, construcții de mașini, textilă (Buhuși), celuloză și hirtie (Bacău, Piatra-Neamț). În această grupare se distinge centrul Bacău, care dispune de câteva mari unități industriale ale industriei construcțiilor de mașini, prelucrării lemnului, hirtiei, îngrășămintelor chimice.

Gruparea din *Valea superioară a Moldovei* este compusă din centre (Gura Humorului, Frasin, Cîmpulung Moldovenesc etc.) caracterizate mai ales prin industria de prelucrare a lemnului.

Regiunile de concentrare industrială. Legăturile complexe de producție, dintre centrele și grupările industriale (considerate ca unități taxonomice de bază în actuala fază de dezvoltare a industriei), evidențiază conturarea mai multor regiuni de concentrare industrială, care reprezintă treapta superioară a sistemului taxonomic al localizării industriei românești. Astfel, în organizarea spațială a industriei țării se relevă prezența a patru mari regiuni: central-sudică, centrală, sud-vestică și estică (tabelul nr. 5.36).

Regiunea central-sudică, de importanță majoră, se caracterizează printr-un grad ridicat de concentrare, de densitate a activității industriale, fiind formată dintr-o serie de centre și grupări industriale (București, Brașov, Ploiești, Buzău, Pitești etc.). La toți indicatorii, ea ocupă primul loc pe țară.

Gradul său ridicat de concentrare a producției industriale este în strinsă corelație cu tradiția industrială și cu forța de muncă specializată, cu prezența unor variate resurse naturale (petrol, cărbuni, sare, hidroenergie, roci de construcții etc.), aflate în diferite unități morfostructurale componente. De asemenea, aceasta se explică prin noua organizare a spațiului industrial, prin infra-

Tabelul nr. 5.36

Ponderele regiunilor de concentrare industrială în ansamblul economiei naționale în anul 1982 *

Regiunile de concentrare industrială	% din total țară			Densitatea			Personalul muncitor din industrie la 1 000 loc.
	Suprafața	Populația	Personalul muncitor în industrie	Producția industrială	Loc./km ²	Personalul muncitor din industrie	
Central-sudică	14,3	26,1	33,3	36,2	167,9	33,3	198,6
Centrală	12,7	11,5	13,5	11,6	84,3	14,7	174,9
Sud-vestică	13,5	9,7	11,5	10,8	67,4	12,3	182,6
Estică	7,6	9,0	8,1	8,7	111,3	14,7	131,9

* Date prelucrate după *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983*, DCS.

structura industrială, între care prezența unor importante axe de circulație feroviară și rutieră cu un mare trafic constituie un component esențial în asigurarea aprovizionării și legăturilor de cooperare.

Structura sa evidențiază rolul important al unor ramuri: energetică, construcții de mașini (utilaj petrolier, autocamioane, autoturisme, utilaj electrotehnic, electronic, tractoare etc.), chimie (prelucrarea și chimizarea petrolului, produse sodice etc.), materiale de construcții, prelucrarea lemnului, alimentară etc.

Un element esențial, caracteristic acestei regiuni îl constituie prezența unor mari centre polarizatoare: București, Brașov, Ploiești care, împreună cu centrele care gravitează către acestea, constituie cea mai importantă axă industrială a României, axa București—Brașov. Ca centre polarizatoare, conturate în diferite faze ale industrializării socialiste, se remarcă și Pitești, Tîrgoviște, Buzău, Rîmnicu Vilcea, evidențiind totodată caracterul multipolar al acestei regiuni.

Regiunea centrală (transilvană) cuprinde grupările industriale Sibiu, Tîrnava Mare, Cluj-Napoca—Turda—Ocna Mureș, centrele industriale Tîrgu Mureș, Făgăraș, Victoria, Alba Iulia etc.

Caracteristica principală a acestei regiuni, sub aspectul structurii producției, este dată de industria construcțiilor de mașini (utilaje și mașini pentru diferite ramuri industriale, utilaje electrotehnice, autotrigorifice, autocisterne etc.), industria chimică bazată pe valorificarea gazului metan (mase plastice, îngrășăminte chimice, negru de fum etc.) și a sării (produse clorosodice), industria materialelor de construcții (ciment, faianță, porțelan, sticlă etc.) și industria textilă.

Ca centre polarizatoare se remarcă Sibiu, Cluj-Napoca, Tîrgu Mureș, Mediaș, marcate de o structură diversificată a producției. În același timp, există o serie de centre importante sub aspectul producției industriale, însă cu o anumită specializare, mai frecvente fiind cele din industria chimică: Victoria, Făgăraș, Copșa Mică etc.

Regiunea de sud-vest este alcătuită din grupările Hunedoara, Petroșani, Reșița și dintr-o serie de centre industriale diferite ca structură și mărime. Un factor esențial în concentrarea industriei l-a constituit valorificarea cărbunelui din Depresiunea Petroșani (principalul bazin cu ulei cocsificabil din țară) și din Munții Banatului, a

minereurilor de fier din Munții Poiana Rusă și Munții Banatului, precum și dezvoltarea timpurie a meșteșugurilor în centrele urbane Timișoara și Arad.

Structural, această regiune se caracterizează prin dezvoltarea industriei cărbunelui, metalurgiei feroase, construcțiilor de mașini (echipament energetic, mașini-unelte, vagoane, utilaje pentru diferite ramuri), a industriei textile și alimentare. Cele mai intense legături de producție se desfășoară în cadrul metalurgiei feroase, la nivelul grupărilor industriale Hunedoara și Reșița și în cel al industriei construcțiilor de mașini, îndeosebi în centrele Timișoara, Arad și Reșița.

În cadrul regiunii de sud-vest se remarcă centrele mari polarizatoare Timișoara, Arad (cu o structură complexă a producției), Reșița și Hunedoara, al căror specific este dat de industria siderurgică și al construcțiilor de mașini.

Regiunea de est, conturată în anii industrializării socialiste, cuprinde grupările industriale din valea Rîului Trotuș, din cea a Rîului Bistrița și unele centre industriale (Roman, Pașcani și Iași), în care industria s-a dezvoltat pe baza valorificării petrolului, hidroenergiei și resurselor forestiere.

Principalele ei ramuri industriale sînt reprezentate de industria chimică (producția de cauciuc sintetic, îngrășăminte azotoase, fibre și fire sintetice), industria construcțiilor de mașini, industria lemnului, celulozei și hîrtiei, primele generînd importante legături de producție.

Între centrele componente, unele au structuri complexe (Iași, Bacău), iar altele anumite specializări (de exemplu în industria chimică centrele Gheorghe Gheorghiu-Dej, Săvinești, Roznov). Printr-un grad ridicat de polarizare se distinge centrul industrial Iași.

Formarea unei noi structuri a rețelei de centre industriale, în care apar asocieri de centre sub forma grupărilor industriale, monocentrice, bipolare și policentrice, și, pe treaptă superioară, regiunile de concentrare industrială, a fost însoțită de intensificarea și diversificarea legăturilor de producție. Dezvoltarea industriei în continuare va avea evidente implicații în spațiul socio-economic al țării, contribuind, între altele, la dezvoltarea centrelor urbane. Pînă la sfîrșitul actualului cîcinal urmează să fie transformate 110 centre comunale în orașe agro-industriale.

GEOGRAFIA UTILIZĂRII TERENURILOR

6.1. Categoriile de utilizare a terenurilor

Structura actuală a utilizării terenurilor este strins legată de potențialul productiv al componentelor naturale, de lucrările de amenajare și ameliorare, efectuate mai ales după încheierea cooperativizării agriculturii. Fondul funciar era alcătuit, în 1982, din terenuri cu folosință agricolă (63 % din suprafața totală a țării), forestieră (26,7 %), cu ape și bălți (3,6 %) și alte categorii de terenuri — așezări, căi de comunicație, neproductiv etc. — (6,7 %).

În structura și repartitia geografică a categoriilor de folosință a terenurilor au intervenit, în perioada 1950—1982, schimbări importante (tabelul nr. 6.1). Sub imperativul tehnicii, al cerințelor sociale, au avut loc mutații de la fertilitatea naturală a pământului la fertilitatea economică, potențialul productiv al fondului funciar reprezentând și un rezultat al dezvoltării sociale. Astfel, numai în perioada 1950—1982, terenurile agricole s-au extins cu încă 640,1 mii ha pe seama valorificării terenurilor

neproductive (nisipoase, sărăturoase, cu exces de umiditate, cu grad avansat de degradare etc.), a defrișării unor livezi și vii slab productive și răzețe, a desființării unor drumuri neeconomice, a introducerii în circuitul agricol a spațiilor recuperate din vetrele de sat, în urma sistematizării și a organizării teritoriului. Excepție au făcut pajiștile naturale (în special fânețele naturale), care s-au diminuat cu 95,1 mii ha. De asemenea, fondul forestier (perdelele de protecție din regiunile de câmpie și unele arii de păduri și arbuști din regiunile de deal) s-a redus cu 109,3 mii ha, ca urmare a defrișării și trecerii terenurilor respective într-o altă categorie de folosință.

Suprafețele agricole sînt repartizate neuniform în cadrul celor trei mari unități de relief ale țării. Astfel, circa două treimi din totalul terenurilor agricole sînt răspindite în regiunile de câmpie, unde predomină terenurile arabile în proporție de 80—90 %. Vocația agricolă a terenurilor de aici este determinată și de marea extensiune a molisozurilor (grupa cernoziomurilor) și a solurilor

Tabelul nr. 6.1

Structura și suprafața terenurilor în perioada 1950—1982

Categoriile de utilizare	1950		1960		1970		1980		1982	
	mii ha	%	mii ha	%	mii ha	%	mii ha	%	mii ha	%
Agricolă	14 324,0	60,3	14 516,6	61,2	14 930,3	62,9	14 963,4	63,0	14 964,1	63,0
Forestieră	6 416,3	27,1	6 403,3	27,0	6 314,8	26,6	6 337,0	26,7	6 337,0	26,7
Ape și bălți	839,5	3,6	746,8	3,1	785,2	3,3	795,8	3,3	819,8	3,6
Alte categorii	2 110,2	9,0	2 053,3	8,7	1 719,7	7,2	1 653,8	7,0	1 599,1	6,7
Total	23 750,0	100,0	23 750,0	100,0	23 750,0	100,0	23 750,0	100,0	23 750,0	100,0

argiloiluviale brune și brun-roșcate, cu grad ridicat de fertilitate, de omogenitatea morfo-hidrografică și climatică, de echiparea agrotehnică pentru accentuarea caracterului intensiv al utilizării terenurilor. Pădurile sînt restrinse ca suprafață și au, în general, rol de protecție, iar cele de pe relieful de dune alcătuiesc o importantă resursă meliferă. Unitățile lacustre din cîmpie (lacuri de luncă, de terase, de acumulare, limane fluviatile) îndeplinesc funcții agropiscicole și turistice.

Regiunile de deal, ce concentrează o cîmpe din totalul terenurilor agricole, au o utilizare mozaică, în general agrosilvică, în raport cu extensiunea interfluviilor, cu gradul de fragmentare a reliefului, cu declivitatea. Terenurile agricole sînt afectate parțial de procese de versant, determinate de formațiunile geologice mai puțin dure (nisipuri, pietrișuri, orizonturi marnoase și argiloase). Pădurile, extinse mai ales în zona subcarpatică, îndeplinesc rol de producție și protecție. Dintre terenurile aflate permanent sub ape se detașează lacurile sărate, lacurile dintre valurile de alunecare și cele de acumulare, care au funcții complexe.

În raport cu optimul ecologic, caracteristica tipurilor de utilizare a terenurilor din regiunile carpatice este dată de marea extensiune a pădurilor (60 % din totalul pe țară) și a pajiștilor naturale (20 %), care, potrivit planurilor de amenajare integrală, comportă mutații calitative esențiale (împăduriri cu esențe genetice de mare valoare economică și productivitate ridicată; îmbunătățirea compoziției floristice a pajiștilor naturale, fertilizări, extinderea fînețelor). Pe lângă cele 154 de lacuri glaciare (I. Pișotă, 1971), în Carpați s-au amenajat numeroase lacuri de acumulare și păstrării, acestea din urmă însumînd o suprafață de peste 137 mii m² lăcu de apă.

Sub raportul structurii sociale, terenurile agricole aparțin, în majoritate, cooperative-lor agricole de producție (59,8 %) și unităților agricole de stat (30,7 %). Gospodăriile agricole individuale, localizate în regiunile subcarpatice și carpatice, dețin numai 9,5 % din totalul terenurilor agricole și sînt utilizate în proporție de două treimi ca pășuni și fînețe naturale (1982).

Fondul funciar al țării este rațional gospodărit, în sprijinul acestei acțiuni venind și legea fondului funciar din 1974, care reglementează, din punct de vedere juridic, toate acțiunile ce afectează schimbările în

categoriile de utilizare a terenurilor. Constituirea (în 1982) Consiliului național pentru gospodărirea unitară a fondului funciar contribuie la utilizarea tot mai rațională și integrală a pămîntului, la ocrotirea și conservarea potențialului productiv al fondului funciar.

6.2. Terenurile agricole

6.2.1. Relațiile dintre condițiile naturale și utilizarea agricolă a terenurilor

Între condițiile naturale și utilizarea agricolă a terenurilor există strînse relații, care influențează, mai mult sau mai puțin, repartiția geografică a culturilor agricole, frecvența și eficiența lor. Odată cu extinderea mecanizării și modernizării unor activități agricole, influența condițiilor naturale asupra structurii și repartiției teritoriale a diferitelor categorii de utilizare agricolă a fost mult limitată.

Influențelor negative ale naturii asupra utilizării agricole a terenurilor li s-au acordat și li se acordă o atenție deosebită în toate țările lumii. În România, mai ales după 1960, în condițiile socializării agriculturii, s-au desfășurat ample lucrări de amenajări funciare, au fost elaborate și aplicate planuri de limitare a influențelor negative ale condițiilor naturale.

În esență, relațiile dintre condițiile naturale și utilizarea agricolă a terenurilor îmbracă două aspecte principale: influența pozitivă și influența negativă. Aceste două aspecte le corespund acțiuni care vin în sprijinul utilizării agricole a terenurilor, în funcție de particularitățile condițiilor naturale și de caracterele și cerințele culturilor agricole.

Principala problemă care se pune pentru stabilirea și analiza relațiilor dintre condițiile naturale și utilizarea agricolă a terenurilor — deci a influenței condițiilor de mediu asupra dezvoltării și repartiției teritoriale a culturilor agricole — este cunoașterea calitativă a tuturor factorilor naturali și a cerințelor plantelor agricole față de acești factori.

Este greu de găsit prezente în natură toate cerințele de dezvoltare a plantelor agricole în limite optime, acestea fiind mai apropiate sau mai îndepărtate față de o medie normală.

Problema relațiilor dintre condițiile naturale și cerințele plantelor agricole a preocupat mai mulți specialiști și a determinat nu numai elaborarea de lucrări adecvate, ci și înființarea unor institute, centre sau stațiuni de cercetare. Rezultatele obținute au demonstrat că principalii factori naturali care influențează, și uneori chiar determină, dezvoltarea plantelor agricole sînt clima, relieful, solul și apa.

Clima. Încercări de stabilire a relațiilor dintre plantele cultivate și condițiile climatice au fost făcute încă din a doua jumătate a secolului trecut, dar acestea au avut un caracter neorganizat și nesistematic. O mai mare intensitate a acțiunilor de cunoaștere a acestor relații se înregistrează după 1900, cînd se pune accentul pe perioadele de zile fără îngheț și pe raportul dintre unele elemente climatice (precipitații—temperatură sau lumină—temperatură etc.).

După cel de-al doilea război mondial, studiile referitoare la cunoașterea temeinică, în profil regional și local, a elementelor climatice și a relațiilor lor cu plantele agricole iau o mare extindere în toată lumea. În țara noastră se înființează, în cadrul Institutului de cercetări agricole, numeroase stațiuni de cercetări. Apar studii de specialitate, în care se abordează, pe o scară din ce în ce mai largă, relațiile climă—plante agricole. Se stabilesc zone cu grade diferite de „favorabilitate” pentru fiecare cultură agricolă.

Cercetările efectuate pînă în prezent au stabilit că nu toate componentele climatei au aceeași importanță. Astfel, se apreciază că lumina, căldura și precipitațiile sînt factorii principali, în timp ce vîntul, ceața, grindina, chiciura etc. aduc numai unele modificări.

Relieful. Unul din componentele importante ale mediului natural îl reprezintă diferitele forme majore de relief, puse în evidență, mai ales, de particularitățile de altitudine și de fragmentare. Ca elemente de bază ale diferențierii relației condiții naturale—utilizare agricolă au fost considerate marile unități de relief.

La altitudini mari, pe culmile munților sau pe pantele mai puțin abrupte, se dezvoltă pășuni și fînețe naturale, în condițiile unui relief accidentat, ale unei umidități mai ridicate și unei luminozități puternice, cu spodosoluri în diferite stadii de degradare. În depresiunile montane și pe văile mai largi, în condițiile luvisolurilor albe și solurilor

brun-luvice, cu un regim termic și eolian mai bun decît pe culmi, apar suprafețe agricole, cu extinderi determinate de forma și extensiunea depresiunii sau văii respective, cultivate cu pomi fructiferi (în special pruni), cu cereale (secară, porumb), cartof, legume (varză, rădăcinoase). Aceste suprafețe sînt reduse, iar cultivarea se face, de regulă, pentru consum propriu.

Relieful de dealuri și podișuri este relativ accidentat, cu energii avînd valori medii sau mici, ale cărui diferențe de utilizare agricolă sînt puse în evidență de complexul pedoclimatic și de expunerea versanților, de orientarea și mărimea văilor.

Datorită caracterelor componentelor mediului, influențele negative ale naturii pot fi limitate sau oprite pe o scară mai mare decît în zona montană. În primul rînd, eroziunea torențială este din ce în ce mai mult limitată prin lucrări tehnice adecvate, iar suprafețele agricole au fost mult extinse prin vaste amenajări funciare (în special terasări).

Cea mai joasă treaptă de relief, cîmpia, domeniu prin excelență agricol, se caracterizează printr-o energie de relief mult mai redusă, prin contraste termice care afectează în măsură mai mică utilizarea agricolă a terenurilor, dar printr-un regim al precipitațiilor ce și pune o amprentă evidentă asupra dezvoltării culturilor agricole. De asemenea, și regimul hidrologic al cursurilor de apă prezintă caractere deosebite, prin aceea că în timpul viiturilor afectează însemnate suprafețe. De aceea, principala problemă este aici amenajarea terenurilor și folosirea resurselor de apă în irigații, precum și efectuarea de lucrări pentru desecare și indiguire.

Solul. Prin diferențele lui categorii, solul acționează mai mult asupra repartiției unor anumite culturi, rolul său natural modificîndu-se din ce în ce mai mult prin aplicarea de îngrășăminte chimice.

În prezent, repartiția teritorială a diferitelor tipuri de soluri are importanță mai ales prin conținutul lor în substanțe nutritive și prin posibilitățile pe care le oferă pentru amendare.

Relațiile dintre condițiile naturale și utilizarea agricolă a terenurilor sînt puse în evidență în mod direct și de cerințele unor anumite categorii de culturi față de condițiile de mediu, deci de existența și repartiția diferitelor categorii de folosință agricolă. Astfel, repartiția geografică a terenu-

rilor arabile, pomicole, viticole, cu pășuni și fânețe etc. este strâns legată de diferitele componente ale cadrului natural.

Că o concluzie de ordin general, privind relațiile dintre condițiile mediului natural și modul de utilizare a terenurilor agricole, se poate afirma că toate categoriile de folosință agricolă sînt influențate într-o măsură mai mare sau mai mică — în funcție de cultura respectivă — de condițiile naturale și că, mai ales în ultimul timp, acțiunile întreprinse de om vizează folosirea într-o măsură cît mai mare a componentelor pozitive ale naturii, precum și limitarea sau chiar înlăturarea celor negative.

6.2.2. Agricultură

6.2.2.1. Caracterizare generală

Agricultura, ramură cu vechi tradiții și de o importanță majoră pentru economia națională, a înregistrat — pe măsura dezvoltării treptate a forțelor de producție — schimbări fundamentale în structura socială, în ridicarea nivelului tehnic, în structura și repartitia categoriilor de folosință a terenurilor și a culturilor agricole.

Dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale, perfecționarea organizării și conducerii unitare a agriculturii, a tehnologiilor agricole, sistematizarea teritoriului și a localităților, extinderea lucrărilor de bonitare a terenurilor agricole ș.a. au influențat puternic asupra gradului de intensitate al agriculturii.

Transformată într-o ramură economică de bază, agricultura participă cu 15,9 % la valoarea produsului social total și cu 19,7 % la venitul național (1982). Ca urmare a promovării unei politici agrare socialiste, pentru modernizarea și dezvoltarea agriculturii, investițiile în agricultură au sporit de la 7,66 miliarde lei în 1965, la 32,8 miliarde lei în 1982, ceea ce a reprezentat 15,2 % din totalul investițiilor pe ramuri ale economiei naționale în 1982. Alocarea a încă 100 miliarde lei și a unor mari mijloace materiale, utilaje, mijloace de transport ș.a., pentru realizarea pe etape, în perioada 1983—1990, a unui complex program național pentru asigurarea unor producții sigure și stabile prin creșterea potențialului productiv al pămîntului, mai buna aprovizionare și folosire în mod unitar a terenurilor agricole, a întregii

suprafețe a țării și realizarea pe circa 55—60 % din suprafața arabilă a lucrărilor de desecări și combatere a eroziunii solului va accentua caracterul modern de mare productivitate al agriculturii românești, progresul întregii economii naționale.

Pe plan mondial, agricultura României este cunoscută prin gradul ridicat de folosință a terenurilor agricole (63 % din suprafața totală a țării, fiind mai mare decît cel din Bulgaria, Franța, Italia, Iugoslavia ș.a.), dar mai ales prin producțiile de cereale, plante tehnice, fructe și struguri. Astfel, în 1980, România a realizat: 2,85 % din producția mondială de porumb (locul întii în Europa și al patrulea pe glob), 1,48 % din producția mondială de orz, 6,2 % din cea de semințe de floarea soarelui (locul întii în Europa și al patrulea pe glob), 1 % din producția mondială de semințe de ricin (locul întii în Europa și al treisprezecelea pe glob) și 2 % din cea de struguri (locul șapte în Europa și al zecelea pe glob).

Unitățile agricole socialiste au cunoscut un continuu proces de specializare. Este de remarcă faptul că zece județe, din care șapte se încadrează cu precădere în limitele Cîmpiei Române (Brăila, Ialomița, Călărași, Giurgiu, Teleorman, Olt și Dolj) și trei în Cîmpia Banato-Crișană (Timiș, Arad, Bihor), realizează anual o treime din producția globală agricolă a țării. Acestea sînt profilate, în-deosebi, pe producțiile cerealiere și de plante tehnice. Subcarpații Getici, Subcarpații Ialomiței și Dimboviței (județele Argeș, Dimbovița, Gorj, Vâlcea, Prahova) participă cu un sfert la producția de fructe. Județele Galați, Vrancea, Buzău și Constanța realizează anual peste două cincimi din producția totală de struguri.

Semnificativ este raportul dintre producția vegetală și producția animală, care s-a menținut și în anii 1980—1982 în favoarea celei vegetale (57—60 % din totalul producției globale agricole).

Factorii economico-sociali și tehnici au avut un rol determinant în modernizarea și perfecționarea continuă a structurii și repartitiei geografice a ramurilor agriculturii.

Agricultura a cunoscut, în anii construirii socialismului, două mari perioade de dezvoltare: a) perioada 1945—1965, cînd agricultura constituia o ramură complementară în sistemul economiei naționale; b) perioada de după 1966, în care agricultura este promovată ca ramură economică de bază.

În prima perioadă a avut loc o serie de transformări, începînd cu realizarea reformei agrare și continuînd cu procesul de cooperativizare a agriculturii. Astfel, în martie 1945, masele populare, sub conducerea Partidului Comunist Român, au îndeplinit, pe cale revoluționară, reforma agrară, expropriindu-se, de la moșieri, circa 1,5 milioane ha, din care 1 milion ha au fost împărțite la 920.000 de familii de țărani fără pămînt sau cu pămînt puțin, iar restul a fost organizat în unități agricole de stat.

În martie 1962 s-a încheiat cooperativizarea agriculturii, creîndu-se, astfel, condițiile pentru transformarea radicală a structurii agriculturii și a bazei economice a satului românesc. Acest proces, început în 1949, s-a desfășurat treptat pe măsura dezvoltării bazei tehnico-materiale a agriculturii, a organizării sectorului agricol de stat și a primelor forme de cooperatie simplă (întovărășiri agricole, stînci cooperatiste în zonele subcarpatice și carpatice), a creării primelor unități agricole cooperatiste. În această perioadă, în condițiile dezvoltării planificate a economiei naționale, s-a creat baza tehnico-materială, atît în industrie, cît și în agricultură, s-au introdus în circuitul agricol noi terenuri, a continuat să crească producția agricolă ș.a.

După 1966, în condițiile intensificării procesului de industrializare socialistă a țării, se continuă acțiunile de dezvoltare intensivă a agriculturii și de încadrare armonioasă a acesteia în procesul dezvoltării economice generale. Se fac amenajări de irigații pe mari sisteme; se execută lucrări de desecări, îndiguiri, de regularizare a cursurilor de apă, de combatere a eroziunii terenurilor, de fertilizare a solurilor podzolice etc., ca urmare a sporirii investițiilor acordate de stat. Inves-

tițiile realizate în agricultură au sporit de la 50 miliarde lei (1966—1970) la 74,8 miliarde lei (1971—1975) și la 122,3 miliarde lei în cincinalul 1976—1980, ceea ce a permis o utilizare tot mai rațională a fondului funciar și o creștere continuă și stabilă a producției agricole.

În anii cincinalului 1971—1975, cînd s-a realizat un amplu program de îmbunătățiri funciare, au fost amenajate pentru irigații circa 800 mii ha, au fost livrate agriculturii 4,5 milioane tone îngrășăminte chimice substanță activă, s-au construit numeroase sere legumicole moderne, au fost date în exploatare 388 de obiective agrozootehnice și a sporit parcul de tractoare, mașini și utilaje agricole.

Investițiile realizate pentru creșterea gradului de mecanizare (58 ha arabil la un tractor fizic în 1982, față de 684 ha în 1950) și chimizare (anual, peste 1,0 milion îngrășăminte chimice), pentru creșterea capacității productive a pămîntului (tabelul nr. 6.2), extinderea metodelor industriale în agricultură (automatizări și mecanizări în unele unități de creștere industrială a păsărilor și animalelor) ș.a. au impulsionat procesul de modernizare a economiei agricole. De asemenea, prin construirea unor noi combine și semănători autopropulsate multifuncționale, de mare eficiență economică, s-au scurtat perioadele de recoltare, de însămînțare, de fertilizare și erbicidare.

Seleționarea semințelor și introducerea de noi soiuri de plante agricole cu un potențial ridicat de producție (marea majoritate a soiurilor de cereale, plante tehnice etc. au fost create numai în ultimele două decenii, în cadrul stațiunilor de cercetare și producție agricolă) și extinderea raselor de animale de

Tabelul 6.2

Ameliorarea fondului funciar în perioada 1962 — 1980 și estimări pentru 1981 — 1985 (mii ha)

	Irigații	Îndiguiri	Desecări	Ameliorarea săruturilor	Combaterea eroziunii solului	Amenajări de eroziuni și alte neregularități	Valorificarea terenurilor nisipoase
Potențial	5 500 6 000	2 200	5 500	450	5 300*	...	500*
Realizări							
1962—1980	2 300	1 900	2 500	100	2 790	560	
Estimări							
1981—1985	1 700	300	1 700	200	950—1 000	300	500

* După intensitate rezultă că numai 0,8 milioane ha prezintă o eroziune foarte puternică și 2,8 milioane ha, o eroziune puternică, restul avînd o eroziune moderată.

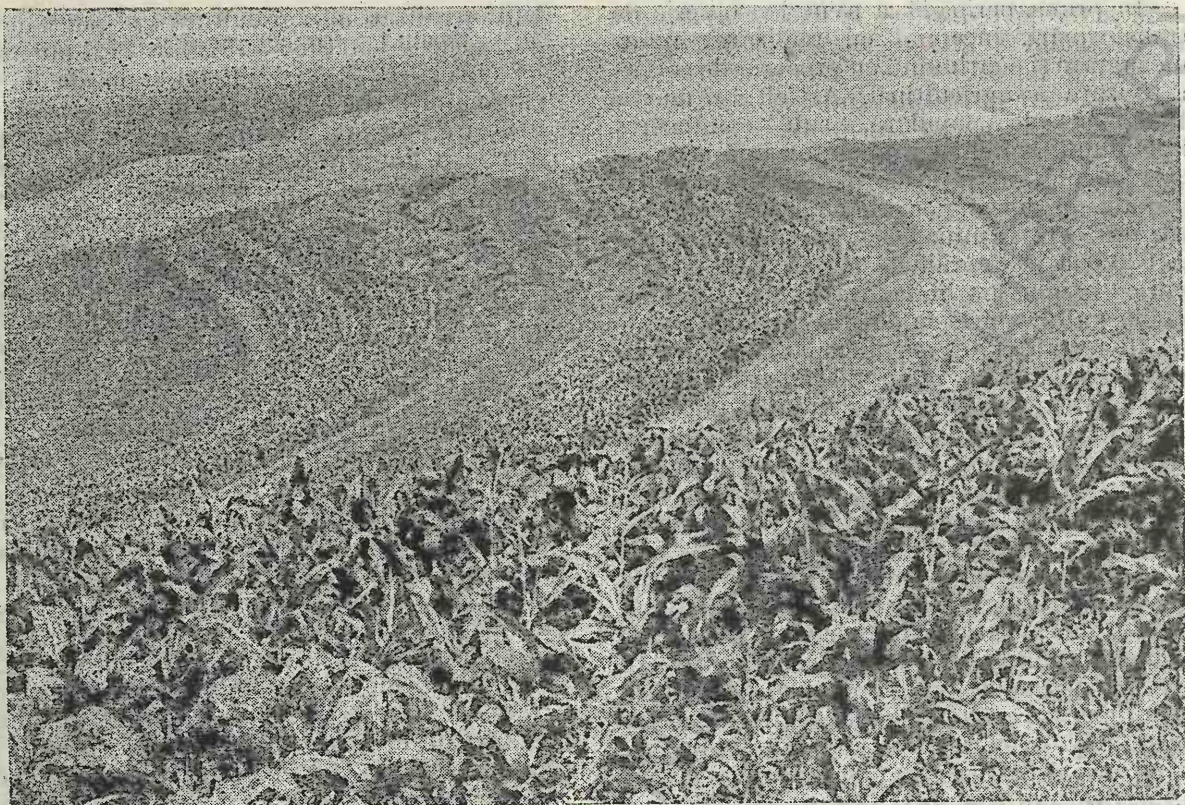

Fig. 6.1. Culturi de porumb și viță de vie pe versanți amenajați în terase la Stațiunea experimentală Perieni (județul Vaslui).

mare productivitate (Holstein și Brună de Maramureș la bovine, Polwarth și Corridale la ovine) au contribuit la creșterea gradului de intensivitate a agriculturii.

Formarea și pregătirea cadrelor de specialiști în agricultură, creșterea nivelului tehnic și a conștiinței specialiștilor din agricultură asigură în mare măsură realizarea progresivă a producțiilor agricole. Numărul specialiștilor agricoli a crescut de la 11 152 în 1960 la 51 927 în 1982, din care 55,0% cu studii superioare (ingineri agronomi și zootehniști, ingineri mecanici, medici veterinari).

În scopul sporirii producției agricole și al utilizării cât mai raționale a terenurilor, în România s-a creat, în ultimele decenii, o puternică rețea de cercetare științifică și de învățământ agricol. Academia de Științe Agricole și Silvicultură, Academia Republicii Socialiste România, cele cinci institute agromonice cu 12 facultăți și numeroasele institute sau stațiuni de cercetare și producție pentru ameliorarea nisipurilor (Bechet — județul Dolj), a terenurilor podzolice (Li-

vada — județul Satu Mare), pentru combaterea eroziunii solului (Perieni — județul Vaslui; fig. 6.1) și a salinizării terenurilor (Socodor — județul Bihor), pentru irigații și drenaj (Băneasa — județul Giurgiu), cărora li se alătură și Institutul de cercetări, proiectări și inginerie tehnologică pentru mecanizarea agriculturii (Băneasa — București) joacă un rol important în adâncirea procesului de modernizare a agriculturii.

6.2.2.2. *Forța de muncă*

Modernizarea și dezvoltarea intensivă a agriculturii românești din ultima vreme au determinat mutații esențiale în dinamica forței de muncă din această ramură, atât sub raport numeric, cât și structural.

Din punct de vedere cantitativ, populația ocupată în agricultură s-a redus treptat (de la 74,1% în 1950, la 49,1% în 1970, la 29,4% în 1980, estimându-se, pentru 1985, la 22%), creîndu-se, totodată, disponibilități de forță de muncă pentru celelalte ramuri neagricole (industrie, construcții, servicii).

De asemenea, structura socială a populației din agricultură s-a modificat, crescând simțitor ponderea personalului muncitor și a membrilor cooperatori.

În condițiile politicii de repartizare rațională a forțelor de producție în teritoriu, s-a realizat o nouă structură profesională a populației din mediul sătesc, în care au apărut peste 25 de profesii noi.

Extinderea și intensificarea modernizării activităților agricole (prin introducerea pe scară tot mai largă a mecanizării, chimizării, lucrărilor de îmbunătățiri funciare etc.) și concentrarea producției în mari complexe agroindustriale au avut urmări și asupra personalului muncitor din agricultură, în ultimele două decenii dublându-se numărul acestuia. În prezent, se manifestă aceeași tendință de evoluție, ajungându-se, în întreprinderile agricole de stat, la o densitate a personalului muncitor de 6,2 persoane/100 ha teren agricol și 7,6 persoane/100 ha teren arabil. În viitor, numărul acestui personal își va reduce ritmul de creștere și, probabil, va înregistra unele scăderi, care însă vor fi mai reduse decât ale populației agricole în general.

În ceea ce privește structura pe grupe de vîrstă și sexe, populația ocupată în agricultură apare ca deficitară. Se apreciază că populația agricolă în vîrstă de peste 45 de ani reprezintă, în perioada 1980—1982, circa 2/3 din total, iar ponderea femeilor depășește 50%.

Modificarea structurilor menționate se datorește, în mare parte, creșterii ritmului de modernizare a agriculturii, prin introducerea progresului tehnic. Important este, însă, să se asigure continuitatea procesului de perfecționare tehnică.

Balanța forței de muncă din agricultură (ca raport între necesar și existent) este determinată de raportul dintre populația activă care lucrează în domenii agricole și necesarul de forță de muncă (calculat în funcție de necesarul de muncă la 100 ha teren arabil convențional). În baza celor două variabile, I. Iordan (1973) a realizat relația

$$Ib = \frac{Pa - Pn}{Pa}$$

în care Ib = indicele balanței; Pa = populația activă în agricultură; Pn = necesarul de forță de muncă la un hectar teren arabil convențional.

Din analiza indicelui respectiv, determinat pentru mai multe grupări de comunități, pe baza datelor de la recensămîntul din 1977, rezultă o serie statistică grupată în trei intervale de mărime, cărora le corespund tot atîtea delimitări teritoriale.

Zonele excedentare în forță de muncă ($Ib > 0$) se suprapun unor părți din Piemontul și Subcarpații Getici, din Podișul Someșan și Dealurile Banato-Crișene, respectiv județelor Vilcea, Mehedinți, Suceava, Caraș-Severin, Satu Mare, Maramureș, Sălaj etc.

Condițiile naturale puțin favorabile (pante accentuate, grad mare de fragmentarea terenului, soluri cu fertilitate scăzută) au impus existența unor suprafețe arabile mici și fragmentate, ce dețin 26,9% din terenul agricol al zonelor. De altfel, și la nivel de județ se înregistrează o suprafață arabilă mică pe familie (1 ha/familie), o densitate ridicată a populației agricole (peste 113 loc/100 ha arabil) și un nivel redus al activităților agricole, ceea ce implică o folosire mai redusă a forței de muncă.

Zonele cu potențial mediu al forței de muncă agricole ($Ib \approx 0$) sînt dispersate în 17 județe cuprinzînd o parte din Depresiunea Brașovului (între rîul Olt și linia Zărnești-Codlea) precum și alte depresiuni mari intramontane (Giurgiu, Ciuc), sudul piemonturilor vestice și nordul Piemontului Getic.

În cazul de față, înzestrarea cu pămînt pe familie crește (între 1 și 2 ha), densitatea populației agricole începe să scadă (sub 100 loc/100 ha arabil), activitatea agricolă se diversifică, însă gradul de ocupare a forței de muncă crește. Fac excepție unitățile agricole din jurul orașului Ploiești, cele situate pe aliniamentul Gura Humorului — Suceava — Botoșani, de-a lungul rîului Argeș, între Titu și București, unde, deși media terenului arabil/familie este de numai 2 ha, se asigură, totuși, o folosire superioară a forței de muncă.

Zonele deficitare în forță de muncă ($Ib < 0$) ocupă 43% din suprafața arabilă a țării și sînt situate, îndeosebi, în Cîmpia Română, Cîmpia Banato-Crișană, Subcarpații de la Curbură, sudul Podișului Transilvaniei și în Podișul Dobrogei Centrale și de Sud. Înzestrarea cu pămînt este cuprinsă între 2 și 8 ha/familie și produce circa 55% din producția agricolă, realizările la ha arabil fiind superioare mediei pe țară.

Întinsele suprafețe arabile din regiunile de cîmpie sînt intensiv utilizate prin practicarea diferitelor culturi, unele din ele constituind baza furajeră a unui important sector zootehnic.

În același timp, dealurile și podișurile menționate au o producție specifică, axată, cu precădere, pe cultura pomilor fructiferi, cultura viței de vie și pe creșterea animalelor (folosindu-se o bază furajeră mixtă, alcătuită din plante de nutreț, pășuni și fiene naturale).

Prezența terenurilor arabile pe suprafețe mari și folosirea lor în scopul cel mai adecvat necesită un volum sporit al lucrărilor agricole (semănat și plantat, întreținut, recoltat, depozitat etc.), ceea ce implică și o utilizare substanțială a forței de muncă din zonele respective.

Cu toate că aceste zone se caracterizează printr-o serie de parametri optimali producției agricole (număr mare de ha arabil/familie, modernizare și mecanizare generalizate), din punctul de vedere al executării eficiente și în timp util al unor activități de sezon se solicită un potențial de muncă mai mare.

O altă cauză a deficitului o constituie creșterea deplasărilor populației din agricultură spre alte sectoare de activitate din marile orașe.

Completarea necesarului forței de muncă se realizează și din deplasarea celei din zonele excedentare (în special din zone montane) spre cele deficitare.

Pentru estomparea generalizării migrațiilor de acest fel, s-au întreprins acțiuni de sprijinire a gospodăriilor individuale din cadrul asociației pomicultorilor și crescătorilor de animale (bovine, ovine). De exemplu, s-au luat măsuri concrete privind ridicarea potențialului productiv al plantațiilor existente și înființarea altora noi (aprovizionarea cu material săditor, combaterea dăunătorilor), îmbunătățirea raselor, ameliorarea pajiștilor, avîndu-se drept scop diversificarea ocupațiilor agricole locale și creșterea posibilităților de venit.

Executarea succesivă a majorității lucrărilor agricole, folosirea rațională a substanțelor chimice pentru fertilizarea solului și combaterea dăunătorilor, extinderea suprafețelor amenajate pentru irigații sînt acțiuni de care beneficiază, diferențiat (conform cu elementele cadrului natural), tipurile de zone menționate, influențînd sub-

stanțial asupra stării actuale a propriei balanțe a forței de muncă (creșterea gradului de utilizare a populației în zonele excedentare și înlăturarea deficitului din cele cu solicitări accentuate în această direcție).

6.2.2.3. Modernizarea agriculturii

Alături de premisele naturale și de factorii social-istorici, modernizarea (mecanizarea, chimizarea, îmbunătățirile funciare) are un rol hotărîtor în accentuarea caracterului intensiv al agriculturii.

Mecanizarea. Ca direcție principală de introducere a progresului tehnic în agricultură, mecanizarea reprezintă acțiunea de înlocuire a muncii manuale și a tracțiunii animale din activitățile agricole cu mașini și utilaje agricole, care efectuează unele procese tehnologice și lucrări. De aceea, însemnate fonduri de investiții sînt orientate spre dezvoltarea parcului de mașini și tractoare (fig. 6.2). Astfel, în anul 1982, agricultura dispunea de 168 989 de tractoare fizice (ceea ce înseamnă 1 tractor la 58 ha teren arabil — față de 2 493 ha în 1938), 65 997 de combine tractate și autopropulsate, 13 293 de mașini de împrăștiat îngrășăminte chimice, 26 671 de mașini de stropit și prăfuit cu tracțiune mecanică, 40 069 de cultivatoare mecanice, 49 739 de semănători mecanice, 20 538 de prese pentru balotat paie și fîn etc. În privința raportului dintre numărul mașinilor agricole și suprafața agricolă, se înregistrează deosebiri apreciable de la un județ la altul. Astfel, cele mai ridicate valori se înregistrează în județele: Brașov (1 tractor la 42 ha teren arabil), Vâlcea (1/44 ha), Sibiu (1/46 ha), Vrancea (1/46 ha), Argeș (1/46 ha), iar cele mai mici în Tulcea (1/63 ha), Caraș-Severin (1/65 ha) și Gorj (1/84 ha).

Desfășurarea procesului mecanizării este influențată în mod direct de particularitățile reliefului (pantă, grad de fragmentare), de climă (viteza și direcția vîntului, regimul precipitațiilor, temperatură), de sol (umiditate, tipul solului) etc. De aceea, în funcție de gradul de accesibilitate a tractoarelor și mașinilor agricole se deosebesc mai multe tipuri teritoriale (fig. 6.3).

Zone de mare accesibilitate a tractoarelor și mașinilor agricole cuprind Cîmpia Română, Cîmpia Banato-Crișană, Cîmpia Moldovei, depresiunile Făgărașului și Brașovului,

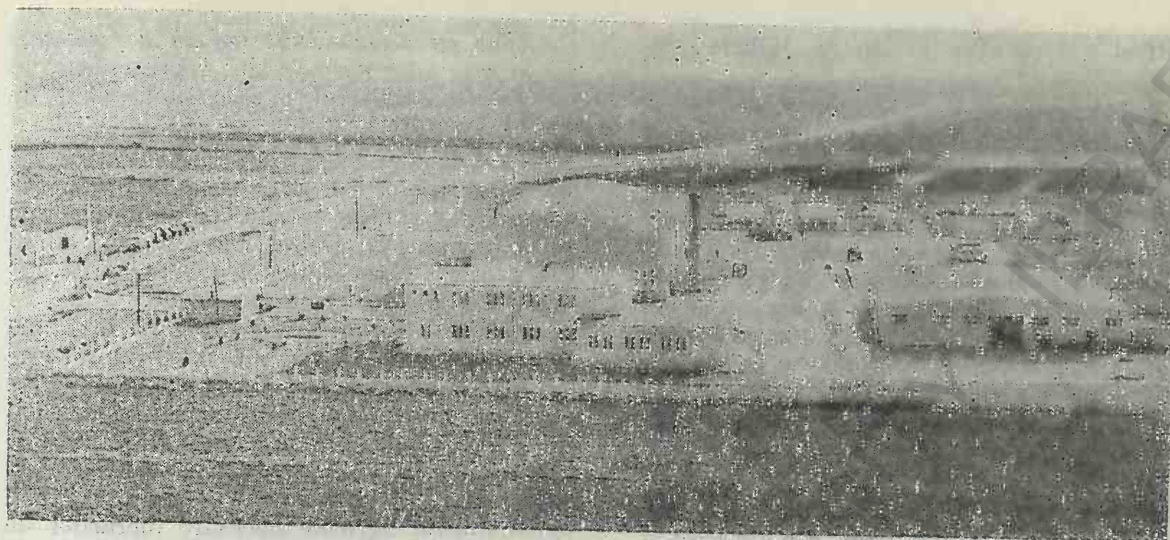

Fig. 6.2 Întreprinderea de mecanizare a agriculturii Tirgu Secuiesc.

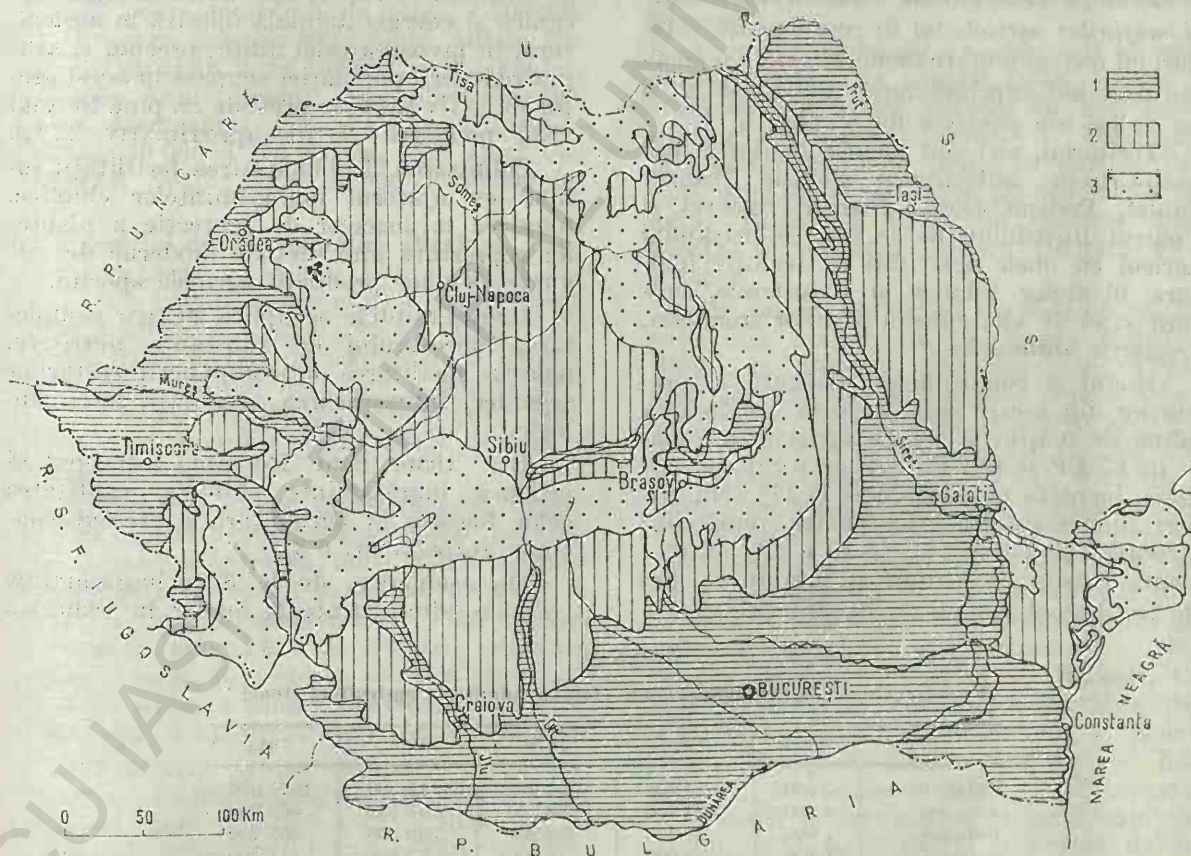

Fig. 6.3. Gradul de accesibilitate a tractoarelor şi maşinilor agricole : 1, zone de mare accesibilitate; 2, zone cu accesibilitate medie; 3, zone cu accesibilitate scăzută.

Podișul Dobrogei și toate luncile râurilor.

Față de specificul lucrărilor efectuate, răspîndirea cea mai mare o au următoarele mașini agricole: pluguri, grape, tăvăluguri, combinatoare, semănători de diferite tipuri, sape rotative, cultivatoare, mașini și aparate de stropit și prăfuit pentru combaterea bolilor și dăunătorilor (în cultura mare de cîmp se utilizează pe o scară din ce în ce mai mare aviația utilitară), mașini pentru împrăștiat îngrășăminte, combine tractate și autopropulsate pentru recoltatul cerealelor păioase, a porumbului, mașini de recoltat cartofi, sfeclă de zahăr, mașini de balotat paie și fin, mașini și utilaje pentru amenajarea suprafețelor în vederea irigației, mașini pentru amenajarea rețelei provizorii de irigații simple și prin aspersiune și instalațiile care sînt în dotarea sistemelor de irigații și desecări din cadrul lucrărilor de ameliorare a terenurilor.

Zone cu accesibilitate medie a tractoarelor și mașinilor agricole au în componență terenuri cu o fragmentare moderată și cu o energie de relief cuprinsă între 100 și 500 m și cu valori ale pantelor de 8° pînă la 15°.

Teritorial, aici sînt incluse Dealurile Banato-Crișene, Subcarpații, Podișul Transilvaniei, Podișul Getic, Podișul Sucevei și Podișul Bîrladului, ce se înscriu peisajului agricol cu unele activități de tradiție (cultura plantelor tehnice și industriale, cultura viței de vie, cultura pomilor fructiferi, creșterea animalelor).

Modul și condițiile de utilizare a terenurilor din aceste zone necesită următoarea gamă de mașini și utilaje agricole: tractoare de 65 CP și 40 CP, care, cu echipare specială, lucrează pe pante pînă la 17°, semănători universale tractate, pentru semănatul ierburilor pe pante pînă la 10°—12°, cultivatoare, mașini de stropit și prăfuit, mașini de recoltat și mașini de balotat fin etc.

Zone cu accesibilitate redusă a tractoarelor și mașinilor agricole sînt reprezentate, în cea mai mare parte, de zona montană și de Delta Dunării.

Pantele mai mari de 23°, energia de relief mare (peste 500 m) și fragmentarea puternică din zona montană, precum și caracterul lacustru al Deltei Dunării sînt cîțiva din factorii care limitează mecanizarea lucrărilor agricole din aceste zone.

Întrucît, o mare parte din zona montană este necooperativizată, s-a înființat o serie de asociații ale crescătorilor individuali de animale, care reunește gospodăriile particulare din unele regiuni montane (județele Maramureș, Satu Mare, Harghita, Covasna, Brașov, Sibiu, Bihor etc.). Aceste unități dețin mașini agricole necesare lucrărilor de amendare, de efectuare a arăturilor, însămînțărilor și de recoltat finul.

Dar, alături de consecințele practice, mecanizarea a avut o influență deosebită în schimbarea raportului dintre energia mecanică și energia animală folosită în agricultură, în favoarea celei dintîi, precum și asupra reducerii populației ocupate în acest sector de activitate (se prevede ca pînă în anul 1985 ponderea să fie aproximativ 22%).

Chimizarea. Îmbunătățirea fertilității solului cu ajutorul îngrășămintelor chimice, folosirea mijloacelor de protecție a plantelor reprezintă alte metode moderne de asigurare a unor producții agricole sporite.

Îngrășămintele se aplică pentru completarea necesarului de substanțe nutritive, pentru facilitarea descompunerii resturilor organice, intensificarea activității microbiologice.

Din 1950, cînd România a început să producă îngrășăminte chimice, cantitatea celor folosite în agricultură a crescut continuu (tabelul nr. 6.3).

De asemenea, de la 8 kg îngrășăminte chimice administrate la hectar în 1960, s-a

Tabelul nr. 6.3

Evoluția cantităților de îngrășăminte chimice folosite în agricultură (tone) *

	1950	1960	1970	1980	1982
Total, din care	5 900	24 500	594 300	1 113 500	1077 000
azotoase	2 600	24 700	366 900	646 300	660 200
fosfatice	1 600	46 800	203 200	389 300	305 700
potasice	1 700	3 000	24 200	77 800	111 100

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 131.

ajuns la 250–280 kg/ha (teren arabil, vii și livezi), în 1982.

Ca și celelalte activități de modernizare a agriculturii, aplicarea îngrășămintelor se face diferențiat, în funcție de fertilitatea naturală a solului, de îngrășămintele chimice și organice folosite în anii precedenți, de soiurile introduse în cultură și de plantele premergătoare, de rezerva de umiditate a solului etc.

Pentru îmbunătățirea fertilității solului se tinde și spre folosirea pe o scară tot mai largă a îngrășămintelor organice. Astfel, dintre acestea menționăm folosirea gunoiului de grajd pe solurile acide și cu permeabilitate scăzută, pe terenuri în pantă cu solul subțiat de eroziune.

Acțiunea de amendare cu calcar are ca scop corectarea reacției acide a solurilor de profil, prin administrarea cu regularitate a calciului.

Solurile acide corespund argiluvisolurilor, cambisolurilor și spodosolurilor, fiind extinse pe o suprafață de circa 1 700 000 ha, din care județele Satu Mare, Bihor, Timiș și Olt dețin între 100 000 și 160 000 ha, județele Arad, Brașov, Caraș-Severin, Suceava, Maramureș, Sălaj, Vilcea, Hunedoara între 50 000 și 100 000 ha, Cluj, Gorj, Covasna și Neamț între 40 000 și 50 000 ha etc.

Lucrările de îmbunătățiri funciare. Pentru corectarea regimului hidrologic al solului (prin irigații și desecări) și pentru combaterea efectelor distructive ale apei și sărurilor (prin lucrări de combatere a eroziunii solului sau de anihilare a sărăturilor) sunt necesare lucrări de îmbunătățiri funciare, care modifică configurația inițială a terenurilor agricole.

Schimbarea formei micoreliefului suprafețelor supuse lucrărilor menționate este generată de: asigurarea unor *pante minime* de scurgere, în cazul prezenței pe teren a excesului de apă; crearea unor *pante optime*, în situația amenajării de irigații; *reducerea pantelor mari*, în vederea stăvilirii procesului de eroziune a solului și executării în condiții bune a lucrărilor agricole mecanizate.

Amenajările pentru irigații, element fundamental al îmbunătățirilor funciare, dețin cea mai mare pondere a investițiilor ce se realizează în domeniul îmbunătățirilor funciare și se efectuează în zonele cu deficit de umiditate (fig. 6.4).

Terenurile care necesită irigații se extind pe o suprafață de circa 5,3 milioane ha (36% din suprafața agricolă a țării) și sunt astfel repartizate: Cîmpia Română (3 090 mii ha), Lunca Dunării (415 mii ha), Cîmpia Banato-Crișană (650 mii ha), Podișul Dobrogei (405 mii ha), Podișul Moldovei (265 mii ha), Podișul Transilvaniei (100 mii ha) etc.

În 1938, suprafețele amenajate pentru irigat erau reduse (15 400 ha). În ultimele două decenii acestea s-au extins foarte mult: de la 199 700 ha în 1960, la 731 300 ha în 1970, la 2 047 500 ha în 1980 și la 2 168 900 ha în 1982. Potrivit planurilor de perspectivă, în anul 1990 suprafața irigată va fi de 5,1 milioane ha.

Cel mai mare sistem de irigații este Carasu, care cuprinde 197 300 ha, din care 45 000 ha reprezintă valea propriu-zisă și versanții ei, iar restul bazinele hidrografice învecinate (inclusiv partea sud-estică a Dobrogei până la Mangalia și cea de la nord de valea Carasu, până în apropierea localității Tirgușor).

În nordul Dobrogei s-a constituit un adevărat complex de irigații (zona Razim — Sinoe — Dunăre), alcătuit din mai multe sisteme de irigații: Tulcea — Sarinasuf, Mahmudia, Babadag (toate în județul Tulcea), apoi sistemul Sinoe (25 000 ha în județul Tulcea și 40 000 în județul Constanța) și sistemul Topalu (județul Constanța).

Un număr apreciabil de sisteme de irigații sunt concentrate în Cîmpia Română. Astfel, în Bărăgan, cunoscut prin valorile mari ale indicelui de ariditate și prin potențialul arabil ridicat s-au amenajat sistemele de irigații: Cîmpia Brăilei (72 270 ha), Gălățui — Călărași (83 660 ha), Pietroiu — Ștefan cel Mare (89 600 ha), Jegălia (18 700 ha), Făcăeni — Vlădeni (6 500 ha), care folosesc apă din Dunăre și, în mai mică măsură, din Ialomița. În părțile centrale și de vest ale Cîmpiei Române sunt prezente sisteme de irigații mai mici: Stoenesti — Scărișoara, Fărcașele, Calafat — Băilești, Cetate — Galicea, Sadova — Corabia (fig. 6.5), terasa Zimnicea, Fundeni — Buciumeni, Popești-Leordeni, Giurgiu — Răzmirești, Berceni — Vidra — Frumușani.

Irigații se practică și în jurul capitalei, al municipiului Ploiești, în partea de sud a Podișului Moldovei (sistemul Putna — Focșani), în Cîmpia Siretului inferior

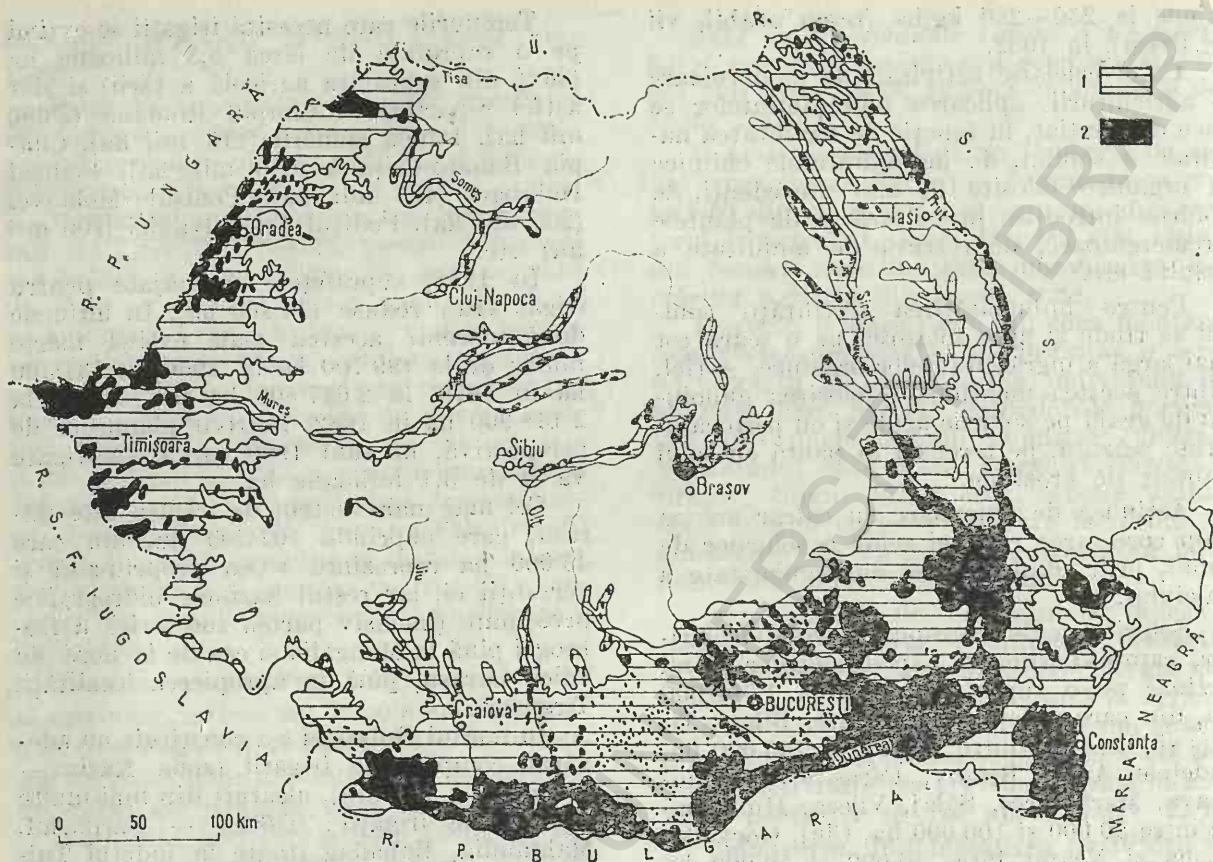

Fig. 6.4. Terenuri cu deficit de umiditate şi terenuri amenajate pentru irigaţii : 1, zone irigabile; 2, zone irigate.

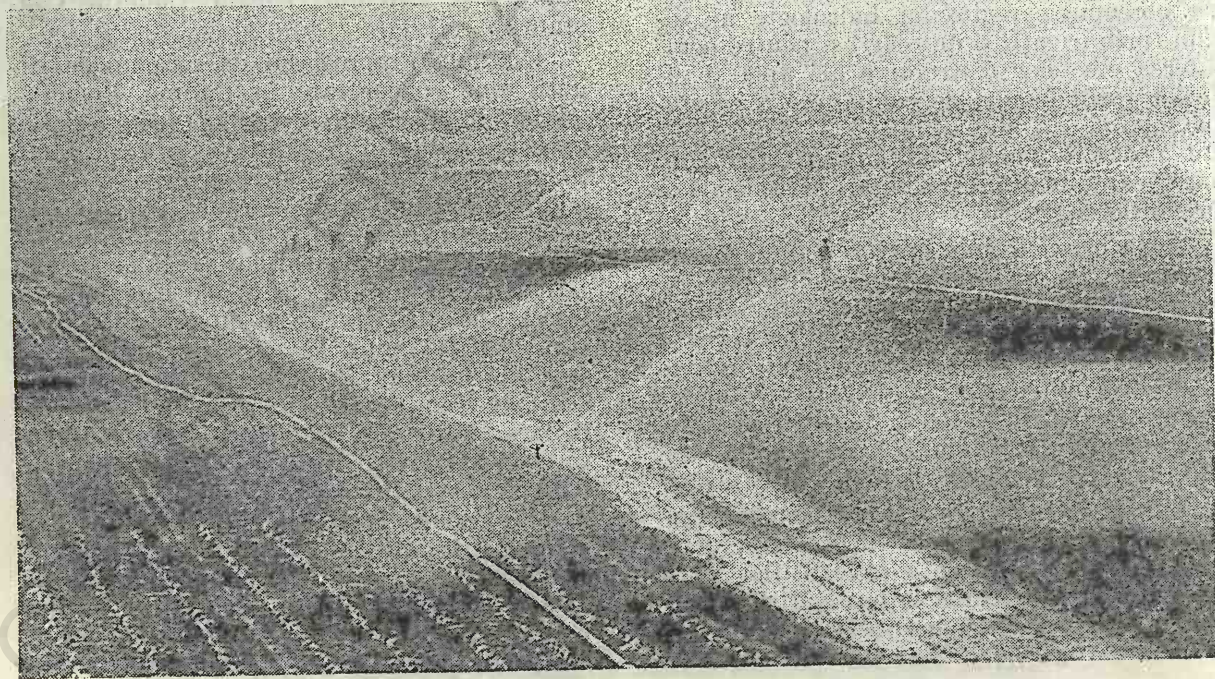

Fig. 6.5. Sistemul de irigaţii Amărăştii de Jos (judeţul Dolj).

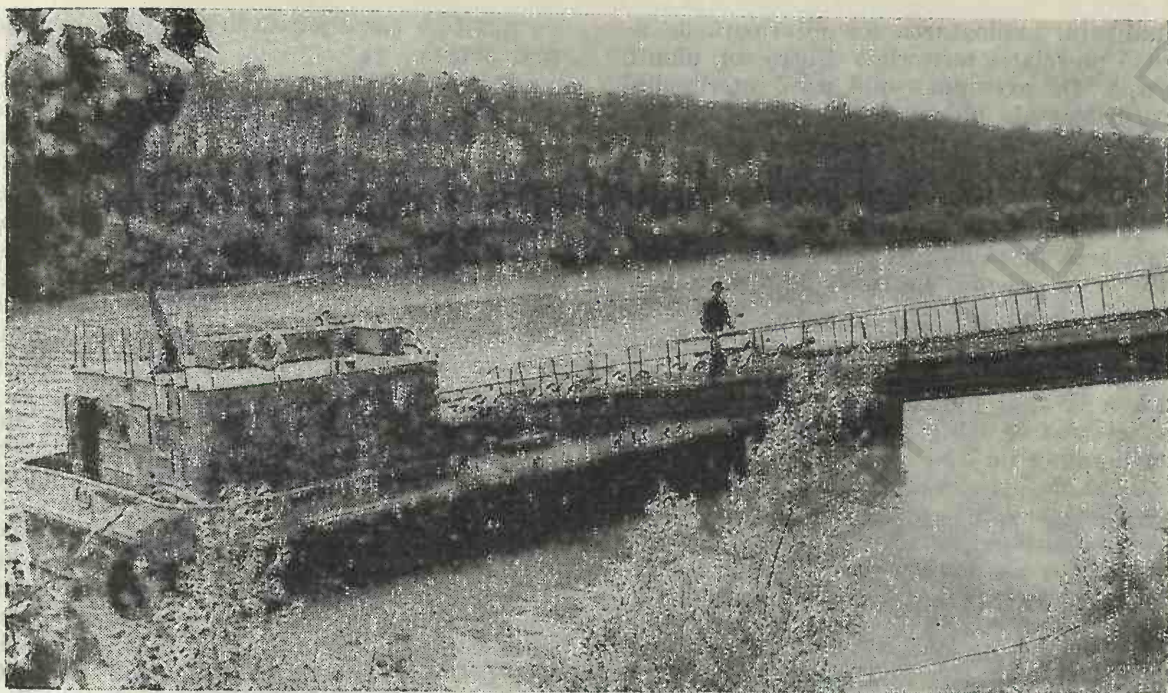

Fig. 6.6. Stație de pompare pe Siret, pentru sistemul de irigații de la Barboși (județul Galați).

(sistemele Cotu Lung și Baldovinești) etc., folosindu-se apa râurilor din apropiere (fig. 6.6).

Dintre sistemele din Lunca Dunării sau din vecinătatea sa, cele mai mari se grupează în avale de Călărași: sistemul Borcea și cel din Insula Mare a Brăilei (amenajat între brațul Vilciu și Dunăre, pe o întindere de 75 000 ha).

Sistemele de irigații din Cîmpia Banato-Crișană: Tur — Someș, Crasna — Someș, Crișurilor, Mureșului, Timișului și Birzavei folosesc apa direct din rețeaua hidrografică locală, iar prin intermediul unui sistem de canale o distribuie în zonele interfluviale, respectiv pe suprafețele amenajate pentru irigații, care se extind continuu.

În Podișul Moldovei, un rol important pentru irigații revine acumulărilor de apă cu funcții multiple. De exemplu, prin lucrările hidroameliorative de la Solești (bazinul Vasluiului), în cadrul cărora s-a realizat o mare acumulare de apă (28 milioane m^3 apă și o suprafață de 340 ha), sînt posibile irigarea a peste 10 000 ha, scoaterea de sub efectul inundațiilor a peste 15 000 ha teren arabil și pășuni, precum și alimentarea cu apă a orașului Vaslui și dezvoltarea pisciculturii. La rîndul său, barajul Căzănești

permite acumularea a 21 milioane m^3 de apă necesar atît alimentării orașului Negrești (județul Vaslui), cît și irigațiilor de pe toată valea Birladului; aducțiunea zonală Tansa — Belcești (județul Iași) contribuie, de asemenea, la irigarea unor importante suprafețe de terenuri, pe lângă înălțurarea inundațiilor pricinuite de revărsarea Bahluiului; lacul de acumulare de la Bucecea este destinat, în principal, alimentării cu apă potabilă și industrială a orașelor Botoșani și Dorohoi, permite irigarea a circa 9 000 ha și protejează de inundații, prin regularizarea râului Siret, însemnate suprafețe agricole. Un rol similar revine și celorlalte acumulări existente, între care cea de la Stîncea — Costești pe Prut (în colaborare cu U.R.S.S.), de la Șerbăuți — comuna Calafindești (județul Suceava) etc.

Ca sisteme de irigații propriu-zise se evidențiază cel de la Bacău (în zona de confluență a Bistriței cu Siretul) de la Holboca, Stănilcești, Foltești (care se alimentează cu apă din Prut) și Brateș.

Sistemul hidroameliorativ Siret — Moștiștea — Bărăgan va asigura irigarea a 825 000 ha.

Dacă amplasarea amenajărilor de acest fel este direcționată de gradul deficitului de

umiditate, exploatarea lor ulterioară se axează pe relația teritorială dintre sol, plantă și apă. De exemplu, solul prin intermediul însușirilor sale hidrofizice — umiditate activă sau de echilibru a solului (capacitate de înmagazinare a solului cu apă accesibilă plantelor) și plafonul minim al umidității necesar culturilor irigate — intervine în aprecierea pretabilității terenului pentru irigare și în calculul normelor de udare.

Exprimându-se prin intervalul dintre coeficientul de ofilire C_o (conținutul de umiditate al solului la care plantele se ofilesc, fără a se mai putea reface turgescența) și capacitatea de cîmp pentru apă C (cantitatea maximă de apă suspendată ce poate fi reținută de sol), mărimea umidității active oscilează în raport cu valorile celor doi parametri și cu tipul de sol ce-l definesc. Astfel, solul bălan nisipos are cea mai scăzută capacitate de reținere pentru apa utilă ($C_o = 8,4\%$ și $C = 18\%$), datorită conținutului slab de argilă (sub 2 microni) și de humus, precum și a capacității reduse de schimb cationic. Pentru celelalte tipuri zonale de soluri (molisoluri și argiluvisoluri), umiditatea de echilibru înregistrează o ușoară creștere, conform cu tendința de evoluție a elementelor de referință ($C_o = 9,0\%$, respectiv, $12,3\%$, iar $C = 24\%$ și, respectiv, $25,3\%$) și în condițiile unui conținut de humus și de particule coloidale ridicat și a unui complex adsorbiv mare.

Totuși, stabilirea anticipată a normelor de udare și a momentului optim de aplicare al udărilor se face în funcție de plafonul minim al umidității solului (P_{min}), deasupra căruia toate funcțiunile plantelor se desfășoară normal.

Cercetările experimentale au demonstrat existența unei strînse legături între tipul de sol, cultură și plafonul minim și irigații. De exemplu, solurile nisipoase ating foarte repede cota minimă a umidității necesare vieții plantelor, fapt ce a impus un proces intens de irigare, iar celelalte categorii de soluri au un plafon minim mai mare, ceea ce implică executarea unor udări cu volum mai scăzut.

Numărul necesar de udări și mărimea normelor de udare se corelează și cu adîncimea pinzei freatice, în sensul că se măresc atunci cînd nivelul apei freatice se află mai în adînc (la circa 4—5 m) și se reduc în prezența terenurilor cu aport freatic, cultivate

cu plante a căror perioadă de vegetație este mai scurtă.

Paralel cu aplicarea rațională și condiționată a irigațiilor s-au constatat și unele influențe ale lor asupra nivelului și mineralizării apelor freatice. Așa se explică atît ridicarea nivelului freatic cu 1,5—1,8 m în cadrul amenajărilor pentru irigații mai vechi (Cîmpia Brăilei), cît și procesul general de reducere a concentrației totale în săruri a apei freatice (fac excepție terenurile argiloase, unde nivelul freatic s-a menținut la adîncimea inițială, iar drenajul a rămas nesatisfăcător).

Terenurile inundabile totalizează o suprafață de 3,5 milioane ha și sînt localizate, în cea mai mare parte, în Cîmpia Română și Delta Dunării și în luncile rîurilor interioare, iar cele afectate de exces de umiditate sînt estimate la 7,4 milioane ha și au o largă răspîndire în Cîmpia Română (în cadrul bazinelor hidrografice: Argeș, Vedea, Ialomița, Olt etc.) și Delta Dunării (700 000 ha); în Cîmpia Banatului (340 000 ha); în bazinele hidrografice ale rîurilor Mureș, Someș, Criș (ce străbat cîmpiile cu același nume), Siret, Prut etc.

Lucrările hidroameliorative de prevenire și combatere a inundațiilor și a excesului de umiditate (fig. 6.7) constau în executarea unei rețele de canale pentru desecări și de diguri pentru apărare împotriva revărsărilor.

În țara noastră, există o veche tradiție în acest domeniu, primele lucrări de asanare a terenurilor mlăștinoase datînd din secolul XIII (în Depresiunea Brașov). Trei secole mai tîrziu, în partea nordică a Moldovei se realizează acumularea apelor în bazine mici (iazuri). În primele decenii ale secolului XIX se încep lucrările de îmbunătățiri funciare de amploare ale terenurilor inundabile și mlăștinoase din zona Timișoarei.

La nivelul anului 1980, o suprafață de 1,4 milioane ha era protejată împotriva inundațiilor și 2,1 milioane ha erau amenajate pentru desecări. Cele mai numeroase lucrări de acest gen s-au realizat în Lunca Dunării, unde au fost îndiguite sectoarele Făcăeni — Vlădeni — Cioara, Călmățui — Gropeni, Brăila — Siret și au fost desecate Balta Ialomiței, Balta Brăilei și mai multe arii lacustre (Potelu 145 000 ha, Greaca — Gostinu 29 000 ha, Boian 22 300 ha, Călărăși — Pietrele și parțial Lacul Brateș).

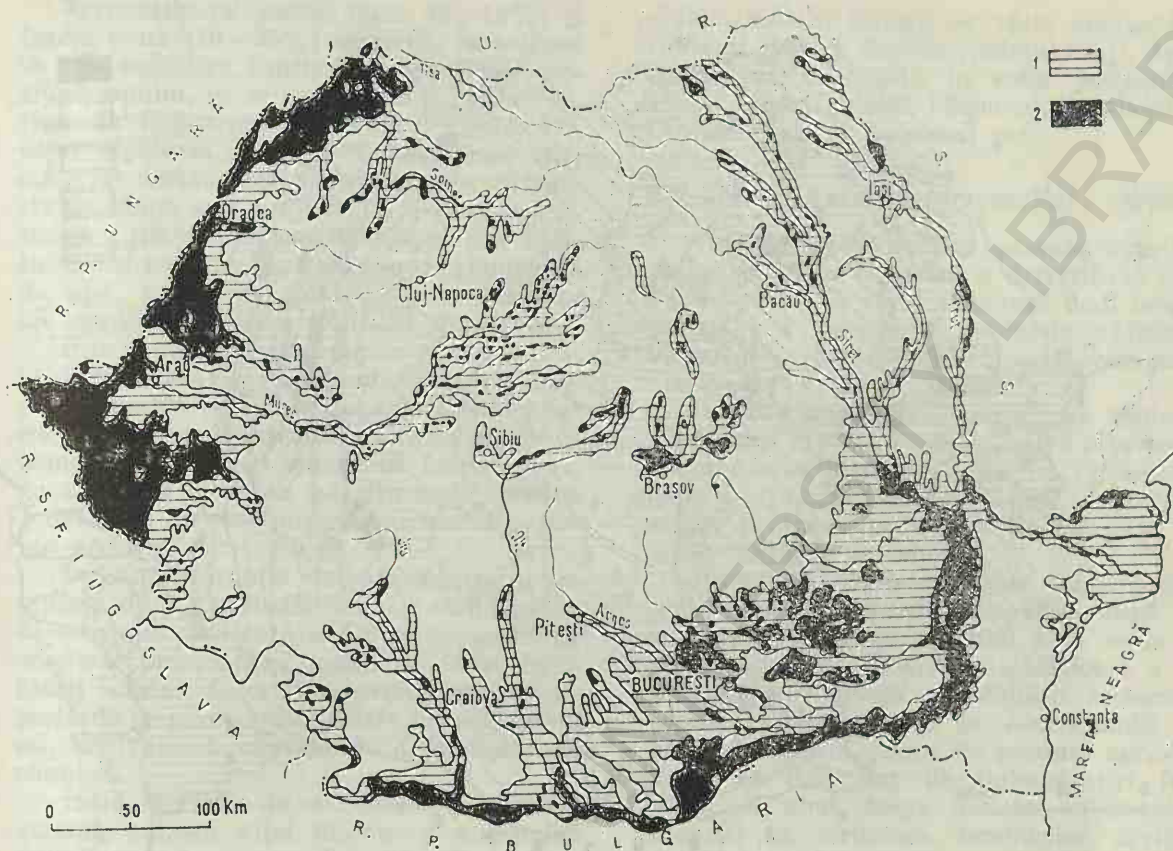

Fig. 6.7. Terenuri cu exces de umiditate şi lucrările de desecare : 1, arii desecabile; 2, arii desecate.

O importanţă deosebită prezintă şi desecările din Cimpia Banato-Crişană, (sistemele valea Teuzului, Vârşand, Pogăniş, Checea — Jimbolia etc.), din Cimpia Bărăganului (pe terenurile cu permeabilitate redusă din incinta marilor sisteme de irigaţii), din sistemele de hidroamelioraţii Nămolosa — Mărăcineni, Crivina — Vinju Mare etc.

Terenurile săratate apar sub formă lenticulară în locurile joase din Cimpia Siretului inferior, Bărăganul Ialomiţei, lunca Buzăului, lunca Călmăţuiului, Cimpia Mizil, Lunca Dunării, Delta Dunării, bazinul Jijiei, Cimpia Crişurilor, zona complexului lagunar Razim — Sinoe, însumând aproape 350 000 ha. Aceste terenuri nu sînt favorabile culturilor agricole, dar pot fi redat agricole prin irigare, drenaj şi chimizare. Cea mai eficientă metodă de ameliorare a lor constă în spălarea sărurilor şi evacuarea apei folosite prin reţele de desecare şi drenaj.

Nisipurile mobile sau semifixate (nesolificate) şi psamosurile (nisipurile slab solificate) acoperă 350 000 ha, iar împreună cu unele soluri mai evolute, dar cu textură uşoară (nisipoasă), ajung la 500 000 ha. În afara celor 800 ha din Depresiunea Braşov (de la Reci), restul suprafeţelor ocupate cu nisipuri sînt localizate în zona de stepă şi silvostepă.

Beneficiind de lucrări ameliorative (irigaţii, fertilizare) aplicate la nivelul marilor unităţi naturale, care le includ ca subunităţi componente, terenurile nisipoase devin din ce în ce mai propice agriculturii, fiind cultivate cu viţă de vie (coamele dunelor de la Ciuperceni Vechi, Smirdan şi Dăbuleni — judeţul Dolj; Pîstol, Izvoarele, Pătule şi Ostrovu Mare — judeţul Mehedinţi) sau cu viţă de vie şi pomi fructiferi (Urziceni, Foieni, Sanislău şi Resighea — judeţul Satu Mare; Valea lui Mihai, Scărişoara Nouă, Curtuişeni, Şimian, Voivozi — judeţul Bihor).

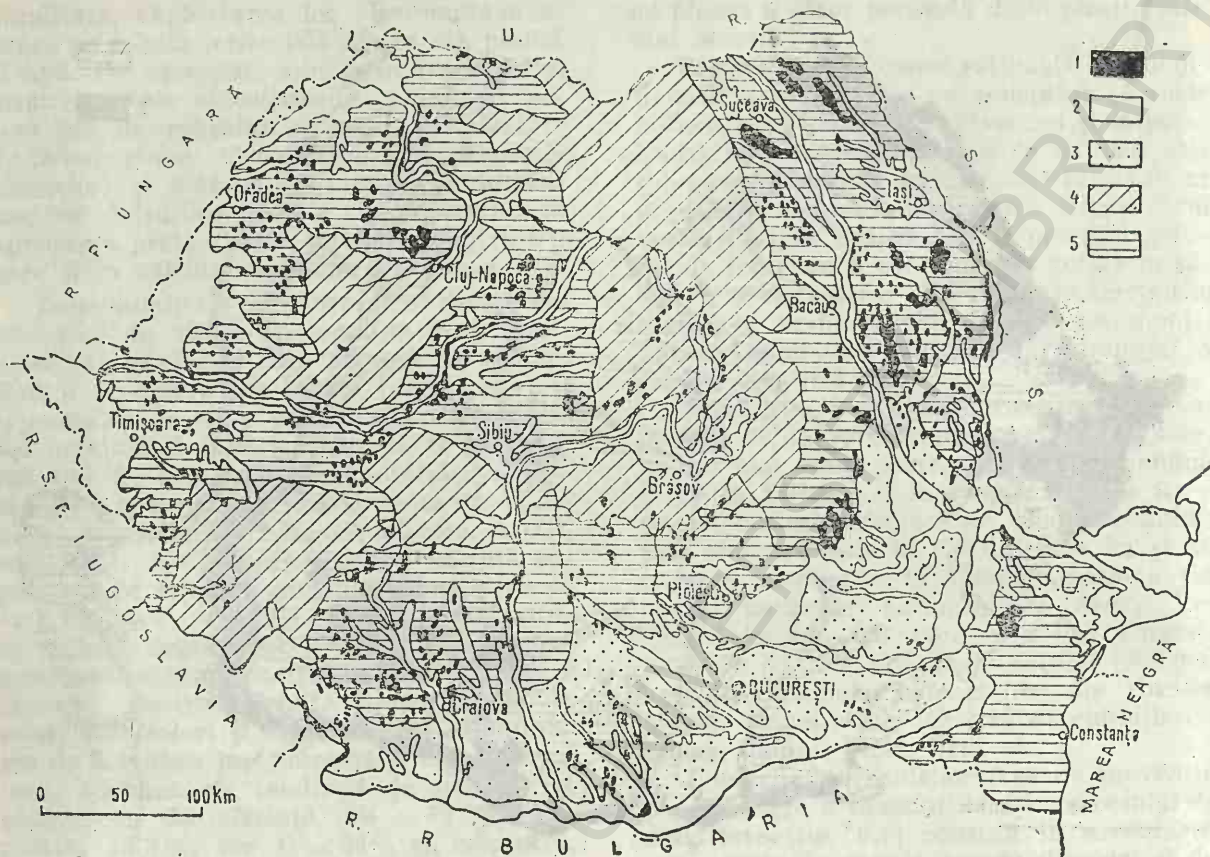

Fig. 6.8. Combaterea eroziunii solului: 1, lucrări de [combateră a eroziunii solului]; 2, arii cu eroziune nesemnificativă; 3, arii cu eroziune slabă; 4, arii cu eroziune moderată; 5, arii cu eroziune puternică. (după I. Iordan, 1977).

Fig. 6.9. Terenuri amenajate în terase la Fundulea (judeţul Călăraşi).

Terenurile cu pantă mare (6–10%) și foarte mare (10–25%) necesită, ca acțiune de îmbunătățire funciară, combaterea eroziunii solului, ce se aplică, pe suprafețe întinse în Subcarpați, Piemontul Getic, Podișul Moldovei, Podișul Transilvaniei (fig. 6.8). La declanșarea acestui proces distructiv participă mai mulți factori: structura litologică (95% din aceste terenuri sînt alcătuite din roci friabile), cantitatea abundentă de apă, panta și intervențiile nechibzuite ale omului (masivele defrișări din trecut).

Prin variatele sale forme de manifestare (în suprafață și în adîncime, deteriorînd întregul profil de sol odată cu formarea ravenelor, ogașelor, alunecărilor), eroziunea a afectat o suprafață foarte mare, de circa 7,3 milioane ha, din care aproape 4 milioane ha sînt puternic și foarte puternic erodate.

Terenurile arabile sînt afectate pe o suprafață de 3,3 milioane ha (1,5 milioane ha de eroziune moderată și 1,8 milioane ha de eroziune puternică). Anual, scăderea fertilității solului, datorită eroziunii care transportă de pe pante aproximativ 160 milioane t sol, echivalează cu 560 000 t îngrășăminte chimice.

Între lucrările de combatere a eroziunii solului, cultura viței de vie și a pomilor fructiferi în terase s-a dovedit a fi de mare eficiență (fig. 6.9).

În anul 1980 suprafața cu astfel de lucrări a fost de 1,1 milioane ha. Numeroase amenajări în această privință s-au efectuat în bazinele hidrografice ale Vasluiului (județul Vaslui), Chinejei (județul Galați), Șomuzului Mare (județul Suceava), Cozancei (județul Botoșani), Cîlnăului și Rîmnicului Sărat (județul Buzău), Cîrcinov—Topoloveni (județul Argeș), Amaradei mijlocii (județul Gorj); în cursul superior al văii Hîrtiba-

eiului (județul Sibiu), pe văile Comlodului (județul Mureș), Racilor (județul Cluj), Agriului (județul Sălaj), în zona podgoriilor Dealu Mare (județul Prahova), Odobesti și Cotești (județul Vrancea) etc.

6.2.2.4. Structura terenurilor agricole

Varietatea condițiilor naturale imprimă același caracter complex și diversificat fondului funciar, a cărui structură de-a lungul timpului a înregistrat profunde schimbări impuse și de condițiile social-economice ale fiecărei etape istorice.

Dintre principalele categorii de utilizare a fondului funciar, reprezentativă este aceea a terenurilor agricole, care în 1980 dețineau 63,0% din teritoriul țării, fiind prezente, prin natura diferitelor folosințe, în toate unitățile de relief.

Profunde transformări în viața social-politică și în economia României după cel de-al doilea război mondial s-au reflectat pozitiv în folosirea cit mai judicioasă a terenului, pe măsura consolidării sectorului socialist-cooperatist și în concordanță cu cerințele mereu sporite de produse agricole. Lucrările complexe de îmbunătățiri funciare au avut drept urmare substanțiale mutații în structura terenurilor agricole (tabelul nr. 6.4).

Suprafața agricolă a României — deși puternic afectată de consecințele celui de-al doilea război mondial, fiind diminuată cu aproape 700 000 ha — este refăcută în perioada 1950–1982, prin recuperarea a peste 640 000 ha, prin intrarea în circuitul agricol a unor însemnate suprafețe de teren neproductiv, prin amplele lucrări de îndiguire—desezare executate în lunile Dunării, Prutului, Someșului, Crișurilor și Mureșului, prin valorificarea terenurilor nisipoase din

Tabelul nr. 6.4

Structura terenurilor agricole (mii ha) *

	1938		1950		1965		1980		1983	
	suprafața	%	suprafața	%	suprafața	%	suprafața	%	suprafața	%
Suprafața agricolă	15 005,9	100	14 324,0	100	14 791,4	100	14 963,4	100	19 964,1	100
arabil	10 092,8	67,3	9 377,9	65,5	9 816,1	66,4	9 833,5	65,7	9 870,3	65,9
pășuni	2 702,7	18,0	2 852,4	19,9	2 945,2	19,9	3 044,4	20,3	3 042,0	20,3
finete	1 714,2	11,5	1 682,2	11,7	1 370,9	9,5	1 422,8	9,5	1 397,5	9,4
vii și pepiniere viticole	249,2	1,6	227,3	1,6	312,4	2,1	306,1	2,1	299,9	2,0
livezi și pepiniere pomice	247,0	1,6	184,2	1,3	316,2	2,1	356,6	2,4	354,4	2,4

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 112.

sudul Olteniei și nord-vestul țării și prin combaterea eroziunii în regiunile subcarpatice. Fostele bălți și lacuri din valea Dunării au fost transformate în terenuri de cultură.

Avîndu-se în vedere importanța majoră în economia țării pe care o are folosirea fondului funciar, statul român duce o politică fermă de conservare și utilizare rațională a terenului agricol, reducîndu-se substanțial suprafețele destinate altor utilizări (construcții industriale, zootehnice, drumuri etc.). Totodată, se depun eforturi susținute pentru creșterea suprafeței cultivate în scopul extinderii culturilor atît prin lucrări de îmbunătățiri funciare, cît și, mai ales, prin ample acțiuni de organizare teritorială și sistematizare a localităților. Concepută pe baze noi, socialiste, prin amplul proces de cooperativizare încheiat în anul 1962 și sprijinită de investiții masive în direcția mecanizării, chimizării, a extinderii irigațiilor, lucrărilor de îmbunătățiri funciare, introducerii în cultură de noi soiuri de înaltă productivitate, agricultura României socialiste are în prezent un pregnant caracter dinamic, exprimat prin creșterea producției vegetale (de peste 3 ori mai mare în 1982 față de anul 1950). Sectoarele de bază sînt cele ale producției de cereale, plante tehnice și legumicole, precum și ale producției pomicole și viticole. Dintre acestea se detașează producția cerealieră (22,3 milioane t în 1982), producția plantelor uleioase (peste 1,2 milioane t), producția sfeclei de zahăr (peste 6,6 milioane t), producția de cartofi și de legume (9,8 milioane t) etc. De asemenea, producția de nutrețuri a înregistrat creșteri considerabile la majoritatea culturilor practicate, care, împreună cu furajele concentrate (orz, ovăz, porumb) și pajiștile naturale, asigură creșterea producției animale într-un ritm mediu anual de circa 4%.

Un rol deosebit de important în noua organizare a agriculturii și în lumina înfăptuirii sarcinilor trasate de Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român revine consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste, care au datoria să asigure concentrarea și specializarea producției, eficiența folosirii fondului funciar și a mijloacelor materiale și întărirea economică a fiecărei unități. De asemenea, sarcini de mare răspundere revin întreprinderilor de mașini agricole, întreprinderilor de îmbunătățiri funciare și irigații, precum și institutelor de cer-

cetări agricole și stațiunilor experimentale, care, printr-o muncă conjugată, contribuie la satisfacerea necesităților de consum ale populației, la aprovizionarea industriei cu materii prime, precum și la asigurarea unor cantități sporite de produse destinate exportului. În sprijinul înfăptuirii revoluției agrare, s-a alocat agriculturii, pentru anii 1981 și 1982, un volum de investiții de peste 64 miliarde lei.

6.2.2.4.1. *Terenurile arabile*

Dintre toate categoriile de folosință a terenurilor cea mai mare întindere au terenurile arabile cu 9 870 300 ha (în anul 1982), ceea ce reprezintă 41,6% din suprafața totală a României și 65,9% din cea agricolă. Evoluția suprafețelor arabile a cunoscut trei principale etape. Pînă în secolul XIX creșterea lor a fost lentă, fiind strîns legată atît de cerințele de hrană ale populației, cît și de acoperirea dărilor impuse de imperiile otoman și habsburgic. Extinderea terenurilor arabile se obținea atunci prin masive defrișări și desțeleniri de păduri și de finețe, fondul toponimic rămas pînă în zilele noastre ilustrînd pregnant acest proces. În a doua jumătate a secolului XIX și la începutul secolului XX, suprafața terenurilor arabile marchează un salt spectaculos, ca rezultat al solicitării masive a cerealelor, îndeosebi a grîului, pe piața europeană. Întinse suprafețe necultivate din estul Cîmpiei Române au fost luate în cultură odată cu intensificarea populării și construirea unor importante căi de comunicație (calea ferată București — Cernavodă). Suprafața arabilă s-a extins în continuare în perioada dintre cele două războaie mondiale — depășind 10 milioane hectare în anul 1938 — cînd, pe lîngă culturile cerealiere, încep să fie cultivate, pe suprafețe apreciabile, unele culturi tehnice de mare utilitate (floarea soarelui, sfecla de zahăr) și legumicole, acestea din urmă, cu precădere în zonele apropiate principalelor centre urbane.

Scăderea suprafeței cultivate înregistrată în primii ani după cel de-al doilea război mondial nu numai că a fost recuperată în următorii ani, dar a marcat o creștere sensibilă (peste 490 000 ha). Un rol de seamă în acest sens l-au avut lucrările hidroameliorative de anvergură executate în lunca și bălțile Dunării, în lunca Prutului, precum și în Cîmpia Banato-Crișană.

De asemenea, suprafețe apreciable de terenuri nefolosite, sau slab productive, ca terenurile nisipoase din sudul Olteniei și nord-vestul țării (Carei — Valea lui Mihai) au devenit propice culturilor agricole, datorită executării unor importante lucrări complexe de îmbunătățiri funciare.

Trăsătura caracteristică a răspîndirii geografice a terenurilor arabile este evidențiată de modul diferențiat al frecvenței acestora pe unitățile majore de relief. Astfel, cele mai mari valori, de peste 80% din suprafața agricolă, corespund regiunilor de cîmpie — Cîmpia Română, Cîmpia Banato-Crișană — și Podișul Dobrogei de Sud. Asemenea frecvență, dar pe suprafețe restrinse, se înregistrează și de-a lungul rîurilor Siret, Prut, Olt și Mureș. Frecvențe de 60–80% teren arabil din terenul agricol al unității de relief sînt înregistrate în zonele de contact ale Cîmpiei Române cu Piemontul Getic și în dealurile subcarpatice, în Cîmpia Moldovei, în Podișul Birladului și Culoarul Siretului, în partea centrală a Podișului Transilvaniei, în dealurile și depresiunile vestice. Frecvențe cu valori cuprinse între 50 și 60% teren arabil din terenul agricol se înregistrează în regiunile mai înalte și fragmentate: Piemontul Getic, Cîmpia Transilvaniei, Podișul Tirnavelor și Podișul Someșan, parțial Subcarpații Getici și Subcarpații Moldovei, depresiunile Făgăraș, Sibiu, Hațeg. Frecvențe mai reduse, între 20 și 40%, se întîlnesc în regiunea de contact a Subcarpaților cu Carpații și în cea a Munților Apuseni cu piemonturile vestice, în depresiunile intramontane nord-vestice, precum și în partea de sud a Banatului. Frecvențe ale căror valori nu depășesc 20% se înregistrează în regiunile montane, unde folosința agricolă precumpănitoare este cea

pastorală. Aceștia li se adaugă Delta Dunării, în care, datorită naturii condițiilor morfohidrografice, spațiul arabil este limitat la incintele îndiguite și la grindurile fluviale (fig. 6.10).

Un rol hotărîtor în modul eficient de utilizare a terenului agricol îl are amplul proces de transformare socialistă a agriculturii.

Caracterul aproape integral socialist al agriculturii României este oglindit de ponderea mare ce revine sectorului de stat și celui cooperatist din suprafața arabilă a țării (peste 95%).

Suprafața cultivată. Prin natura sa, suprafața cultivată corespunde în esență cu cea arabilă. Transferul însă al unor terenuri arabile altor sectoare de activități neagricole (zootehnice, industriale, sociale), pe de o parte, și apariția unor calamități naturale (de exemplu, inundații, exces de umiditate etc.), pe de altă parte, mențin diferențieri între suprafața cultivată și cea arabilă. Complexul de măsuri, luat în ultimele trei decenii pe linia valorificării judicioase a terenurilor arabile, a dus la creșterea sensibilă a terenului cultivat (600 000 ha mai mult în 1982 decît în 1950) (tabelul nr. 6.5).

Cultura cerealelor reprezintă grupa de culturi agricole care ocupă cele mai întinse suprafețe și are cea mai mare importanță în economia agrară a României. Astfel, grîul și porumbul, cele două cereale de bază, au fost cultivate în anul 1982 pe o suprafață de aproape 5 milioane ha, ceea ce reprezintă 82,6% din suprafața totală ocupată de cereale.

Grîul, cu o vechime multimilenară pe teritoriul țării noastre, este cea mai importantă și mai răspîdită dintre cerealele panificabile. Datorită gradului ridicat de adap-

Tabelul nr. 6.5

Structura și dinamica suprafeței cultivate (mil ha) *

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Suprafața cultivată	9 420,0	9 141,6	9 734,9	9 179,5	9 569,5	9 737,6
Cereale pentru boabe	8 139,9	6 935,0	7 066,3	5 900,9	6 468,6	6 022,7
Leguminoase pentru boabe	99,3	166,7	128,6	158,4	108,6	193,8
Plante tehnice	252,5	826,3	892,2	1 083,8	1 424,3	1 342,7
Cartofi, legume, pepeni	238,8	429,9	501,1	522,8	595,9	632,8
Plante de nutreț	635,5	757,1	1 096,6	1 423,1	850,1	1 350,2
Căpșuni	...	...	1,7	3,3	6,5	5,9
Plante pentru producerea de semințe și seminceri	...	26,1	42,6	84,5	105,0	167,3

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 132 — 134.

Fig.6.10. Repartiția terenurilor arabile (% din terenul agricol).

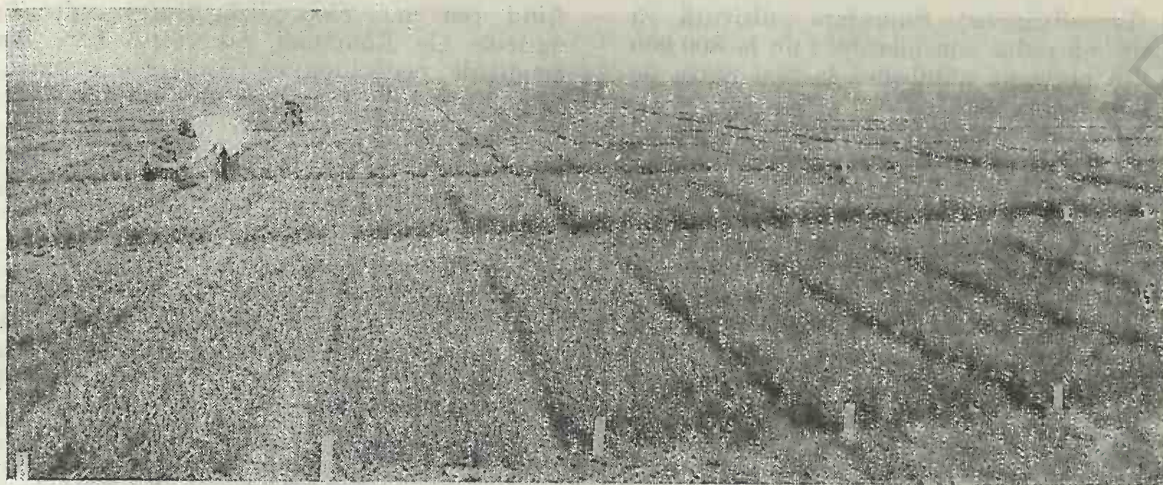

Fig. 6.11. Cîmpuri experimentale pentru ameliorarea grîului, la Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea.

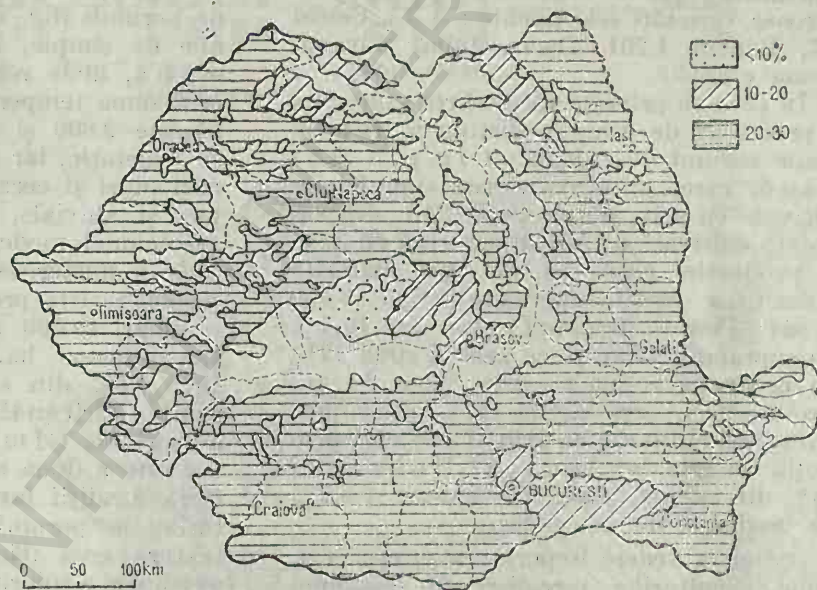

Fig. 6.12. Repartiția culturilor de grîu (% din suprafața cultivată).

tabilitate la condițiile diferite de mediu, grîul este cultivat în marea majoritate a teritoriului țării (exceptînd zona montană). Prezența atît a solurilor molice, argiluvizolurilor și solurilor aluviale, cît și a condițiilor climatice optime, exprimate prin regim pluviometric bogat (în prima parte a perioadei de vegetație) și regim termic favorabil (suma temperaturilor variază între 2 800 și 3 500°C), a dus la extinderea cultivării grîului pe mari suprafețe, îndeosebi în Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană, regiunile cele mai favorabile cultivării grîului fiind cîmpiile Bărăganului, Mostiștei (fig. 6.11), Burnazului, Olteniei, Mureșului și Timișu-

lui. Pe suprafețe însemnate grîul se cultivă și în Podișul Moldovei, mai ales în Cîmpia Moldovei, în Cîmpia Transilvaniei și Podișul Dobrogei. Dintre regiunile amintite, se remarcă Podișul Dobrogei de Sud, care, datorită aplicării unei agrotehnici diferențiate, introducerii de noi varietăți de grîu și mai cu seamă a extinderii irigațiilor, a devenit una dintre cele mai productive regiuni cerealiere ale țării (fig. 6.12).

Secara, adaptată la climat umed și mai răcoros, se cultivă în depresiunile intracarpătice (Brașov, Cînc, Giurgiu) și în cele de la contactul Podișului Transilvaniei cu Carpații (Făgăraș, Sibiu, Depresiunea Bistri-

ței Transilvănene). Suprafața cultivată cu secară s-a redus considerabil: de la 800 000 ha din perioada antebelică la mai puțin de 50 000 ha în anul 1982.

Suprafața totală a culturilor de grâu și secară este de circa 2,2 milioane ha (în 1982), ceea ce reprezintă 36,5% din suprafața cerealiară și 24,0% din suprafața cultivată a României.

Producția medie la hectarul de grâu și secară în perioada 1976—1982 a înregistrat valori cuprinse între 2 200 și 2 970 kg față de 1 310 kg cât s-au obținut în anul 1938, iar producția totală anuală a oscilat între 4,9 milioane t în 1975 și 6,5 milioane t în 1982, față de 3,9 milioane t în 1938. O contribuție de seamă la creșterea productivității culturilor cerealiere au stațiunile experimentale, care au introdus în cultură numeroase varietăți selecționate: A 15, Cenad 117, Bancut 1 201, Dacia, Iulia, Silvana, Ileana etc.

În ceea ce privește răspândirea culturilor și producția de grâu, se disting patru principale regiuni de cultură: Cîmpia Română, care, prin extinderea suprafețelor cultivate cu grâu, deține peste 34% din suprafața cultivată a țării și participă cu 36% la producția națională de grâu datorită producțiilor medii superioare (3 000—3 500 kg/ha); Cîmpia Banato-Crișană cu 16,5% din suprafața cultivată cu grâu și circa 17% din producția totală de grâu; Podișul Moldovei, care deține 17% din suprafața totală cultivată cu grâu și 16% din producția de grâu, iar Podișul Dobrogei 7,5% din suprafața aceleiași culturi și 8,2% din producția de grâu a țării.

Avînd în vedere importanța mereu crescîndă a culturilor cerealiere în economia țării, îndeosebi a celor panificabile, Directivele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român prevăd intensificarea cultivării grîului astfel ca în perioada 1980—1985 producția medie a acestuia să fie de 3 500—3 600 kg/ha, pentru a se realiza o producție totală anuală de 7,3—7,5 milioane t, producție realizabilă prin introducerea de noi soiuri și varietăți de înaltă productivitate și prin extinderea irigațiilor.

— *Porumbul*, introdus în țara noastră prin secolul XVII, s-a cultivat mai întîi în regiunile de cîmpie, pentru ca ulterior să se extindă în toate regiunile agricole. În ajunul începerii celui de-al doilea război mondial (1938), cultura porumbului ocupa 3 877,8 mii ha,

fiind cea mai răspîndită dintre culturile agricole ale României, favorizată fiind de condițiile pedoclimatice. Scăderea suprafețelor cultivate cu porumb în perioada postbelică s-a făcut în favoarea extinderii culturilor tehnice. Cu toate acestea, cultura porumbului reprezenta în anul 1982 46,0% din suprafața cerealiară a țării și 28,3% din suprafața cultivată a țării. Producția totală de porumb a oscilat, în perioada 1976—1982, între 10,1 milioane t și 12,6 milioane t față de 4,1 milioane t obținute în 1938 și aceasta datorită producțiilor medii la hectar (de peste 3 700 kg, în 1976—1982) mult superioare celor antebelice (1 060 kg/ha, în anul 1938). Prin producțiile realizate, România se situează printre marile producătoare de porumb ale lumii (fig. 6.13).

Condițiile propice dezvoltării culturilor de porumb (fig. 6.14) sînt oferite de regiunile de cîmpie, îndeosebi Cîmpia Română, unde regimul termic — exprimat prin suma temperaturilor de peste 5° — depășește 2 800 și chiar 3 000°C în perioada de vegetație, iar solurile molice fertile (cernoziomuri și cernoziomuri cambice), argiluvici și aluviale, în condițiile aplicării unei agrotehnici moderne, au permis să se obțină în numeroase unități agricole de stat și cooperatiste producții ridicate (peste 5 000 și chiar 10 000 kg/ha). Prin cele aproape 1,2 milioane ha, Cîmpia Română deține circa 37% din suprafața cultivată cu porumb a țării și 45% din producția națională de porumb. Cîmpia Banato-Crișană este a doua mare unitate naturală care oferă condiții favorabile de dezvoltare culturilor de porumb, cu excepția solurilor cu textură grea (lăcoviști), a cernoziomurilor gleizate și a solurilor gleice din sectorul nord-vestic (Ier, Eced) și a celor halomorfe (solonețurile de la Socodor). Deține circa 15% din suprafața cultivată cu porumb a țării și peste 12% din producția totală de porumb.

Regiunile colinare și de podiș sînt considerate favorabile culturii porumbului, regimul climatic, însă, caracterizat prin temperaturi mai scăzute în partea de nord a țării și în Podișul Transilvaniei, sau prin secete frecvente, în părțile de est și de sud-est, influențează sensibil producția. Dintre aceste regiuni se detașează Podișul Dobrogei, unde, datorită lucrărilor de îmbunătățiri funciare și extinderii irigațiilor, prin crearea de mari sisteme de irigații (Carasu, Sinoe etc.), s-a reușit să se obțină, în ciuda

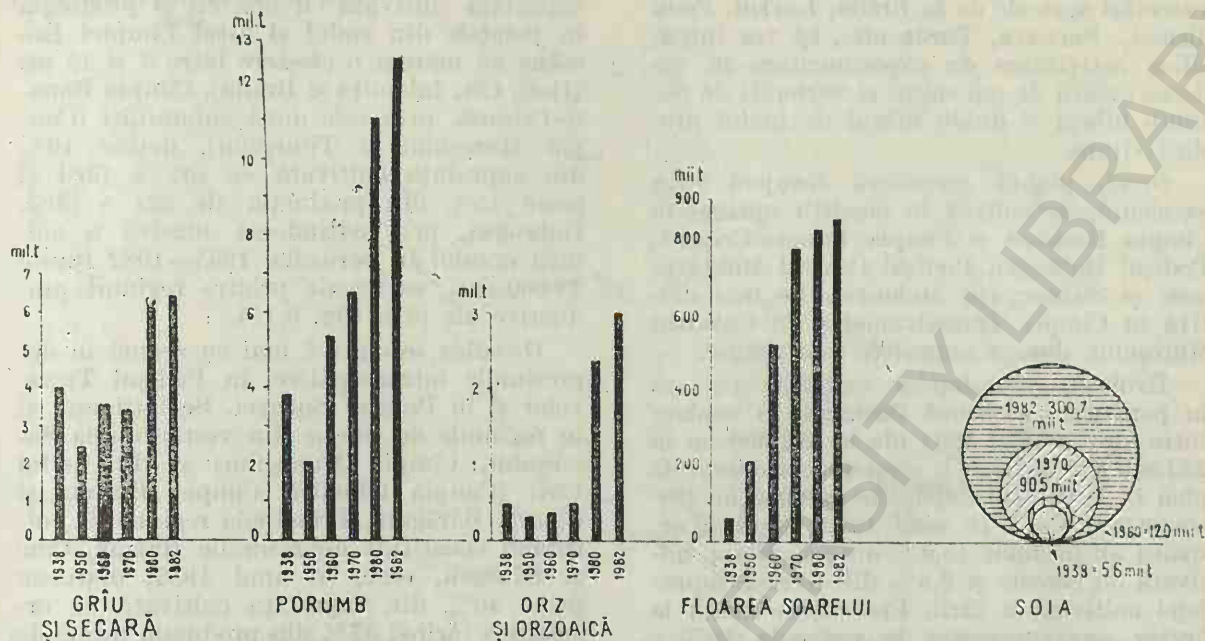

Fig. 6.13. Dinamica producției principalelor culturi.

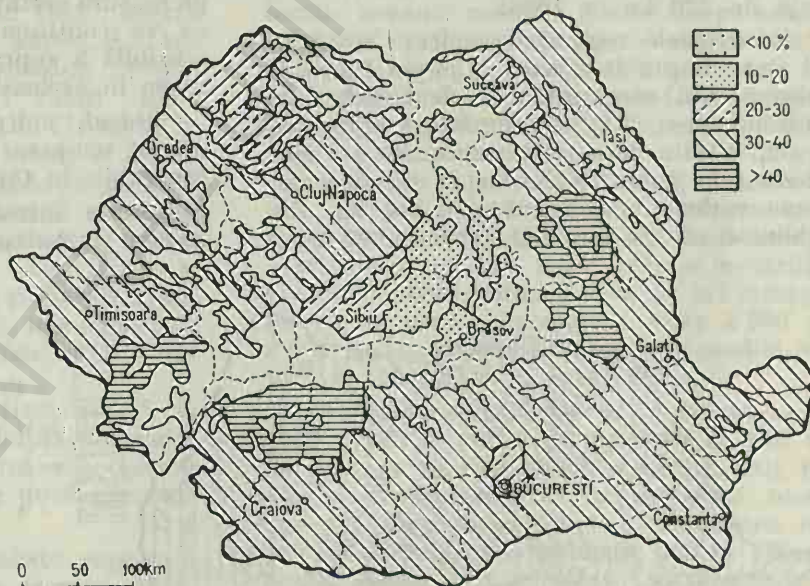

Fig. 6.14. Repartiția culturilor de porumb (% din suprafața cultivată).

climatului arid și slabei fertilități a solurilor, producții de peste 5 000 kg/ha.

Avându-se în vedere calitățile multiple ale porumbului și posibilitățile sale largi de valorificare industrială în vederea obținerii unei game variate de produse — ulei, spirt, glucoză, pectină, dextrină, clei, substanțe plastice etc. — se prevede, conform Directivei Congresului al XII-lea al Partidului

Comunist Român, să se realizeze până la sfârșitul anului 1985 o producție de 14,8—15,3 milioane t porumb anual. Un rol primordial în acest sens îl vor avea lucrările de irigare, care vor fi extinse pe tot mai mari suprafețe. De asemenea, Institutul de Cercetări pentru cultura cerealelor și plantelor tehnice Fundulea, Institutul de cercetări pentru culturi irigate de la Valul lui Traian și stațiunile de

cercetări agricole de la Brăila, Lovrin, Podu Iloaiei, Suceava, Turda etc., își vor intensifica activitatea de experimentare în vederea creării de noi soiuri și varietăți de porumb hibrid și dublu hibrid de înaltă productivitate.

Orzul, plantă cerealieră furajeră prin excelență, se cultivă în condiții optime în Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană, Podișul Dobrogei, Podișul Central Moldovenesc și Subcarpații Moldovei. Se mai cultivă în Cîmpia Transilvaniei și în Culoarul Mureșului, dar pe suprafețe mai reduse.

Evoluția suprafețelor cultivate cu orz în perioada postbelică ilustrează o scădere între anii 1938 și 1965 (de la 692 000 ha la 232 800 ha) și apoi o creștere considerabilă pînă în 1982 cînd depășește 900 000 ha (inclusiv orzoaica). În anul 1982, orzul și orzoaica au însumat 15,6% din suprafața cultivată cu cereale și 9,6% din totalul suprafeței cultivate a țării. Producțiile medii la hectar au reprezentat în perioada 1976—1982 valori cuprinse între 2 600 și 3 200 kg (față de 720 kg în 1938).

Principalele regiuni de cultură a orzului sînt Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană, din care prima se detașează net, deținînd circa 44% din suprafața cultivată și 52,7% din producția națională de orz. Producțiile medii la hectar în această regiune variază între 3 500 și 4 500 kg. De subliniat că în perioada 1965—1982 atît

suprafața cultivată cu orz, cît și producția în județele din sudul și estul Cîmpiei Române au marcat o creștere între 3 și 15 ori (Dolj, Olt, Ialomița și Brăila). Cîmpia Banato-Crișană, prin cele două subunități (Cîmpia Mureșului și Timișului), deține 19% din suprafața cultivată cu orz a țării și peste 15% din producția de orz a țării. Dobrogea, prin extinderea masivă a culturii orzului în perioada 1965—1982 (peste 28 000 ha), se înscrie printre regiunile productive ale țării (fig. 6.15).

Orzoaica se cultivă mai cu seamă în depresiunile intracarpătice, în Podișul Tîrnavelor și în Podișul Sucevei. Se întîlnește și în regiunile de cîmpie din vest (Cîmpia Someșului, Cîmpia Mureșului) și din sudul țării (Cîmpia Olteniei, Cîmpia Burnaz și Cîmpia Bărăgan). Principala regiune de cultură o constituie depresiunile Brașov, Ciuc și Giurgiu, care, în anul 1982, dețineau peste 40% din suprafața cultivată cu orzoaică a țării și 37% din producția totală de orzoaică. Solicitată în cantități tot mai mari pe măsura cerințelor sporite de bere, orzoaica va continua să înregistreze o creștere sensibilă a suprafețelor cultivate, menținîndu-se în aceleași regiuni de tradiție.

Ovăzul, cultură specifică regiunilor cu climat temperat și umed, întîlnește condiții favorabile în Cîmpia Banato-Crișană, în depresiunile intramontane, dealurile subcarpatice și Podișul Sucevei. Extinsă treptat

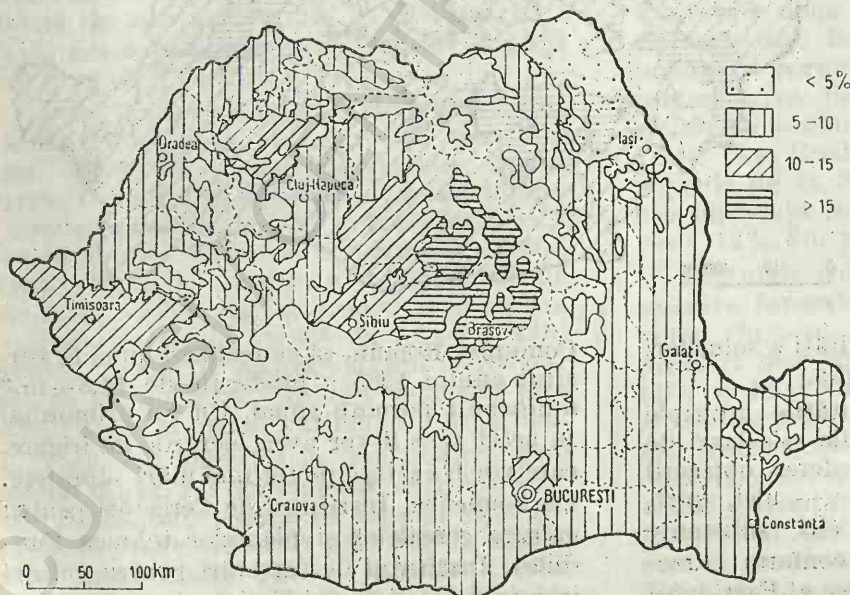

Fig. 6.15. Repartiția culturilor de orz (% din suprafața cultivată).

Fig. 6.16. Repartiția culturilor de orez.

între cele două războaie mondiale, cultura ovăzului a scăzut considerabil (de la 568 000 ha în 1938 la 88 400 ha în anul 1982), acesta fiind înlocuit cu plante de nutreț. Sub raportul productivității, în perioada 1976—1982 ovăzul înregistrează valori între 920 kg/ha și 1 220 kg/ha față de 710 kg/ha în 1938. Producția totală de ovăz a anului 1982 a fost de 90 000 t. În ceea ce privește răspîndirea geografică a culturii ovăzului, se evidențiază, ca regiuni tradiționale: Cîmpia Someșului, depresiunile Oaș, Lăpuș și Maramureș, Podișul Someșan și Cîmpia Transilvaniei, care dețin peste 40% din suprafața cultivată cu ovăz a țării și circa 1/3 din producția de ovăz a țării.

Orezul, introdus și aclimatizat încă de la sfîrșitul secolului XVII în cîmpia din sudul Banatului, la Banloc, a intrat în cultură abia în perioada dintre cele două războaie mondiale (400 ha în 1938).

În anii construcției socialiste suprafața cultivată cu orez s-a extins treptat. Între anii 1976 și 1982 orezul a fost cultivat pe suprafețe care au variat între 19 000 și 23 000 ha. Varietățile aclimatizate sînt: Banloc (județul Timiș), Agastana în sudul Olteniei și la Chirnovi (județul Călărași), Crasnodor și Cuban în estul Cîmpiei Române (județele Ialomița și Brăila; fig. 6.16).

Principala regiune de cultură a orezului o constituie partea sudică a Cîmpiei Române (Lunca Dunării și luncile din cursul inferior

al râurilor Călmățui, Ialomița, Argeș, Olt și Jiu), regiune în care se asigură regimul termic necesar coacerii (suma temperaturilor 3 200°C în perioada mai — septembrie). Dintre acestea, ponderile cele mai mari le au orezăriile de la confluențele Călmățuiului și Argeșului cu Dunărea (31,2% și, respectiv, 30,0% din suprafața totală cultivată cu orez). Și sub raportul producției, de asemenea, Cîmpia Română deține ponderea cea mai mare (peste 90% din producția de orez), participarea cea mai mare avînd-o orezăriile din estul Bărăganului și cele de la Chirnovi (40%), în care s-au obținut între 2 500 și 3 600 kg/ha, producții superioare mediei pe țară (2 170 kg/ha, în anul 1982).

Producția anuală de orez în deceniul 1971—1980 a variat între 37 și 70 mii t. În prezent se întreprind cercetări, atît în direcția introducerii și aclimatizării unor varietăți mai rezistente, cît și în ceea ce privește agrotehnica aplicată pentru evitarea procesului de salinizare a terenurilor.

Leguminoasele pentru boabe, grupă din care fac parte mazărea și fasolea, sînt culturi cu veche tradiție în agricultura țării, date fiind importanța lor în alimentația populației și calitatea de a fi conservate. Atît mazărea, cît și fasolea au condiții pedoclimatice favorabile de deosebite în regiunile de cîmpie. Urmărind evoluția suprafeței cultivate cu plante leguminoase se constată o creștere a acestora, de peste 75% în peri-

oada 1976—1982, după fluctuațiile înregistrate între anii 1950 și 1975.

Mazărea are condiții optime de dezvoltare mai cu seamă în partea de sud a Cîmpiei Române, regiune care deține circa 50% din suprafața cultivată cu mazăre a țării și 63% din producția totală de mazăre. Mazărea mai este cultivată și în Podișul Central Moldovenesc, Cîmpia Moldovei și Culoarul Siretului. În perioada 1976—1982, suprafața cultivată cu mazăre a oscilat între 5 600 și 30 000 ha. Fluctuațiile producției medii (între 900 și 1 900 kg/ha) s-au reflectat în producția totală anuală de mazăre ce a variat între 5 000 și 30 000 t.

Fasolea ocupă primul loc în consumul alimentar de leguminoase și întâlnește, de asemenea, condiții optime de cultivare aproape în toate regiunile agricole ale țării, cu deosebire în Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană, unde regimul climatic și fertilitatea solurilor cernoziomice favorizează obținerea unor producții ridicate. În condiții de fertilizare, cultivarea fasolei dă bune rezultate și pe solurile brune și brun-roșcate luvice și luvisoluri albice din regiunile colinare și de podiș ale Moldovei, Dobrogei și Munteniei. Urmărind evoluția suprafețelor cultivate cu fasole, se observă o curbă inversă culturii de mazăre: o scădere accentuată pînă în anul 1965, după care se înregistrează o creștere continuă de peste 5 ori în 1982 față de 1965, cînd fasolea a fost cul-

tivată pe o suprafață de aproape 160 000 ha, ceea ce a reprezentat peste 80% din suprafața ocupată de leguminoasele pentru boabe. Producțiile medii la hectar, de asemenea, au marcat o creștere apreciabilă (de aproape trei ori în anul 1982 față de situația antebelică), ceea ce a permis obținerea unei producții totale de fasole de peste 160 000 t (fig. 6.17). Principala regiune de cultură este Cîmpia Română, care deține 54% din suprafața cultivată și circa 70% din producția de fasole a țării, cantitățile cele mai mari obținîndu-se în Bărăgan, Cîmpia Mostiștei și Cîmpia Burnazului, unde și producțiile medii sînt superioare mediei pe țară (800—950 kg/ha). A doua regiune cu o participare însemnată (circa 17% din suprafața cultivată cu fasole a țării și 13% din producția totală de fasole) este Podișul Moldovei, din cuprinsul căruia se remarcă: Cîmpia Moldovei, Culoarul Siretului și Podișul Bîrladului.

Plantele tehnice cunosc în anii construcției socialiste un salt considerabil, în 1982 depășind cu peste 5,3 ori suprafața cultivată în anul 1938. Plantele tehnice dețin 13,7% din suprafața totală cultivată a țării (1982) (tabelul nr. 6.6).

Plantele textile. Inul pentru fuior, plantă de climat mai umed și rece, s-a adaptat și apoi extins cu precădere în Podișul Sucevei, Subcarpații Moldovei, dealurile vestice ale Cîmii Codrului, dealurile Sălajului și ale

Fig. 6.17. Repartiția culturilor de fasole (% din suprafața cultivată).

Tabelul nr. 6.6

Structura și dinamica suprafețelor cultivate cu plante tehnice (mii ha) *

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Plante tehnice — total	252,5	826,8	892,2	1 083,8	1 424,3	1 342,8
a) Plante textile	54,7	173,8	61,1	58,8	107,3	106,0
— in pentru fuior	13,8	16,0	22,5	35,8	70,9	68,4
— cînepă pentru fuior	39,2	63,6	36,4	23,0	35,5	36,6
b) Plante uleioase	136,9	549,0	589,8	794,5	992,3	885,6
— floarea soarelui	66,8	496,5	480,1	604,1	507,6	495,6
— rapiță	54,2	13,9	17,9	—	14,3	13,9
— soia	10,1	13,6	24,9	79,1	363,9	269,0
— in pentru ulei	...	15,7	27,4	78,7	82,2	80,4
— ricin	×	2,6	23,6	20,0	12,5	18,9
— mac	1,3	3,1	10,0	6,4	8,3	6,3
— muștar	0,4	2,6	5,3	4,7	3,3	1,5
c) Plante pentru alte industrializări	60,9	102,6	234,0	217,6	297,6	321,5
— seclea de zahăr	32,6	71,6	199,7	169,9	237,7	268,7
— tutun	11,0	29,1	21,6	33,6	43,6	35,1
— cicoare	0,4	...	2,3	0,9	0,9	2,4
d) Plante medicinale și aromate	...	1,4	7,3	12,9	27,1	29,6

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 132—133.

Silvaniei, precum și depresiunile intracarpătice Oaș, Maramureș, Giurgen, Ciuc, Brașov, în care temperaturile moderate din perioada de vegetație și terenurile cu soluri argiloiluviale (brune podzolite), fertilizate și supuse unei agrotehnici diferențiate, au permis extinderea treptată a acestei plante textile. Pe suprafețe mai restrinse, dar cu rezultate mai bune, inul pentru fibră este cultivat și în Subcarpații Getici și în sudul Dobrogei.

Cultivat în trecut pentru satisfacerea cerințelor de îmbrăcăminte ale populației satelor, inul pentru fuior este considerabil extins în cultură în anii construcției socialiste, mai cu seamă în perioada 1965—1982, când suprafața pe care a fost cultivat s-a triplat, devenind astfel, prin proporția pe care o deține (64,5% din suprafața totală ocupată de plantele textile), principala cultură de acest gen din țara noastră. Producția medie, de asemenea, a crescut substanțial de la 950 kg/ha în 1938 la 1 300 kg/ha în perioada 1980—1982 (fig. 6.18; fig. 6.19).

Creșterea productivității culturilor de in s-a reflectat în producția totală, care în aceeași perioadă 1980 — 1982 a fost de peste 90 000 t, ceea ce a marcat o creștere de aproape 7 ori față de producția antebelică.

În prezent se evidențiază patru regiuni de cultură a inului pentru fibră: regiunea

nord-estică (Podișul Sucevei și bazinul superior al Jijiei), care deține peste 30% din producția totală; regiunea nord-vestică (Cîmpia Someșului, Depresiunea Oașului, Culmea Codrului, Dealurile Sălajului și Piemontul Tășnad — Marghita), cu circa 20% din producția totală; regiunea depresiunilor intracarpătice (Brașov, Ciuc, Giurgen cu circa 18%) și regiunea Podișului Transilvaniei, cu 16% din producția de in a țării.

Cînepa, de origine asiatică, cu străveche tradiție în agricultura țării noastre, are condiții optime de dezvoltare în multe regiuni ale țării. Extinsă după primul război mondial, cultura cînepei ocupa 39 200 ha în anul 1938, fiind cea mai răspândită dintre plantele textile. După anul 1944, cultura cînepei înregistrează o scădere sensibilă pînă în anul 1965, de cînd a fost revitalizată, ajungînd ca în anul 1982 suprafața sa să reprezinte 34,5% din aceea a plantelor textile. O creștere substanțială au înregistrat și producțiile medii la hectar obținute în perioada 1975—1982 (cu 1 200—1 800 kg/ha mai mult decît cele din perioada antebelică), salt calitativ reflectat și de producțiile totale, care în aceeași perioadă au variat între 110 000 și 155 000 t (fig. 6.20).

Dintre regiunile de cultură, cea mai reprezentativă este Cîmpia Banato-Crișană, în care, datorită particularităților clima-

Fig. 6.18. Culturile de in (pe județe).

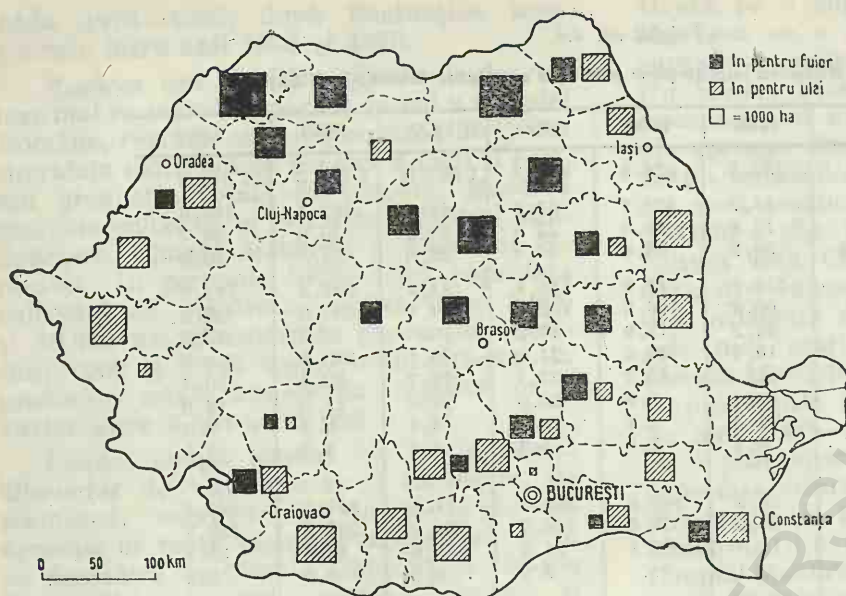
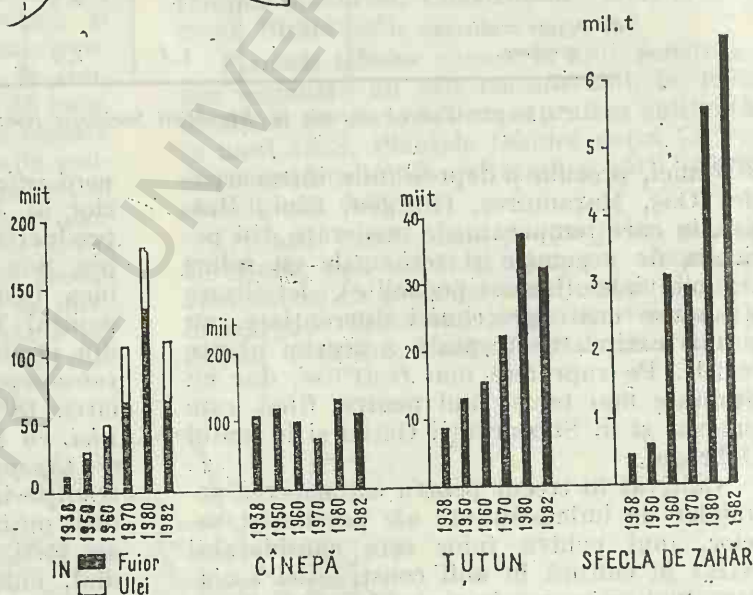

Fig. 6.19. Dinamica producției plantelor textile și pentru industrializare.

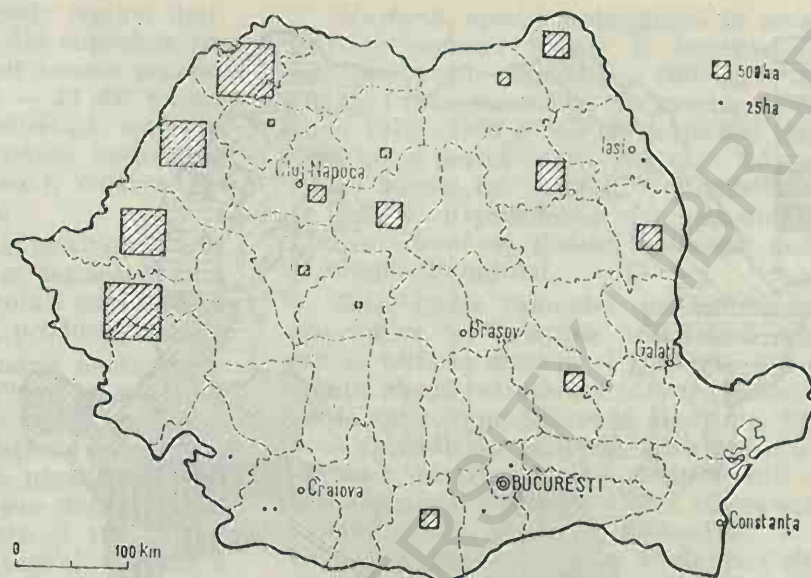
tice și mai cu seamă însușirii solurilor turbatoase și lăcoviștilor din Cîmpia Someș — Crasna, se obțin frecvent producții de peste 5 000 kg/ha. Această regiune a deținut, în anul 1982, circa 62% din suprafața totală cultivată cu cîneapă a țării și peste 70% din producția națională de cîneapă.

Directivile Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român prevăd ca producția de cîneapă să crească în perioada 1981—1985 la 260 000—280 000 t.

Bumbacul a fost cultivat în perioada interbelică pe mici parcele în vestul Banatului, în Dobrogea și sudul Moldovei. După cel

de-al doilea război mondial s-a extins în partea de sud a Cîmpiei Române, mai ales în Burnaz ajungîndu-se în anul 1955 la suprafața de 250 000 ha. Datorită însă condițiilor climatice puțin favorabile (temperaturile scăzute din perioada coacerii capsulelor deseori compromițînd producția), cultivarea bumbacului se practică în prezent în mai multe unități agricole cooperatiste din sudul Cîmpiei Române (județele Călărași, Teleorman și Dolj). În anul 1982 bumbacul a fost cultivat pe o suprafață de peste 1 000 ha. În prezent se întreprind experimente în scopul aclimatizării și extinderii

Fig. 6.20. Culturile de cîneapă (pe județe).

unor varietăți de bumbac mai rezistente și mai productive.

Plantele uleioase. Floarea soarelui, originară din America Latină, a fost introdusă în țara noastră în a doua jumătate a secolului XIX. Regiunile exterioare arcului carpatic, îndeosebi regiunile cu soluri fertile — molice (cernoziomurile cambice), argilo-iluviale și aluviale — cu precădere în Cîmpia Română, Cîmpia Banato-Crișană, precum și în părțile de nord și centrală ale Podișului Moldovei, oferă acestei plante condiții prielnice de dezvoltare și fructificare.

Înainte primul război mondial s-a introdus cultura florii soarelui în nordul Moldovei. Între cele două războaie mondiale se extinde și în părțile centrală și de sud ale Moldovei (Colinele Tutovei, Platforma Covurluiului etc.). Media anuală a suprafeței cultivate cu floarea soarelui în perioada 1934—1938 a fost de 55 800 ha. După al doilea război mondial se înregistrează însă o extindere vertiginoasă a suprafeței cultivate cu floarea soarelui, de circa 9 ori în 1982 față de situația antebelică. De remarcat faptul că media anuală a suprafeței cultivate pe perioada 1978—1982 a fost de peste 500 000 ha, favorizată atât de reorganizarea agriculturii pe baze socialiste, cât și de cerințele economiei naționale.

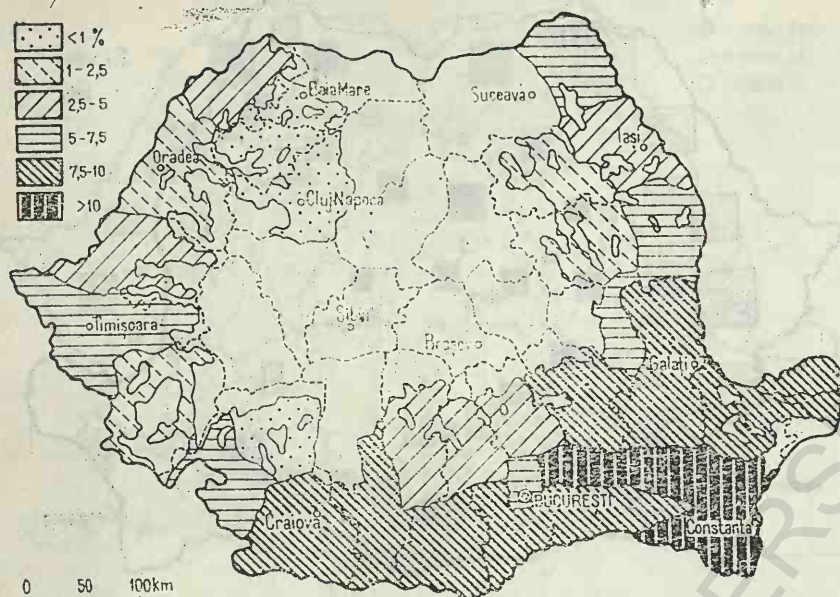
Suprafața cultivată cu floarea soarelui în anul 1982 a reprezentat 5,1% din suprafața cultivată a României. Principalele re-

giuni de cultură a florii soarelui sînt: Cîmpia Română, care deține peste 60% din totalul suprafeței cultivate cu floarea soarelui, Cîmpia Moldovei, Culoarul Siretului, Podișul Central Moldovenesc, Podișul Bîrladului și Podișul Covurluiului (cu o pondere de 15%), Podișul Dobrogei (cu 14%) și Cîmpia Banato-Crișană (cu 12% din totalul suprafeței cultivate cu floarea soarelui) (fig. 6.21).

Analizînd, în profil teritorial, evoluția culturii florii soarelui, în perioada 1965—1982, se remarcă scăderea sub 40 000 ha a suprafețelor cultivate în părțile centrală și nordică ale Moldovei, în timp ce în Cîmpia Română, datorită condițiilor pedoclimatice favorabile și posibilităților lesnicioase de irigare, mecanizare și întreținere, s-au extins cu peste 50 000 ha (această regiune deținînd ponderea cea mai mare în producția națională, 65,0%). Aceleași condiții naturale și agrotehnice au favorizat și extinderea, cu peste 50%, a suprafețelor cultivate cu floarea soarelui în Dobrogea. Totodată, se remarcă menținerea culturii de floarea soarelui în Cîmpia Timișului.

Saltul calitativ din ultimele două decenii a fost marcat și de caracterul dinamic al producției medii la hectar — de la 870 (media anilor 1934—1938) la 1 640 kg/ha (media anilor 1976—1982) —, ceea ce a dus la obținerea unei producții record de

Fig. 6.21. Repartiția culturilor de floarea soarelui (% din suprafața cultivată).

835 300 t (media anuală a producției totale de floarea soarelui pe aceeași perioadă).

Avându-se în vedere condițiile naturale și economice optime oferite de Cîmpia Română și de alte regiuni ale țării, în cultivarea soiurilor hibride de înaltă productivitate, Directivele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român prevăd ca în anul 1985 producția de floarea soarelui să atingă 1 200 000—1 290 000 t seminte.

Înul pentru ulei are condiții pedoclimatice prielnice de dezvoltare (căldură, luminozitate) în multe regiuni ale țării.

Răspîndirea geografică actuală evidențiază o concentrare apreciabilă a culturii inului pentru ulei în Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană, care dețin 38 % și, respectiv, 18 % din suprafața totală de în a țării, în părțile centrală și de sud ale Moldovei (Podișul Bîrladului, Colinele Tutovei și Podișul Cuyurului), cu o pondere de 16 %, precum și în Dobrogea.

Producția medie de seminte de în la hectar, în perioada 1976—1982, a fost de 577 kg/ha, ceea ce reprezintă o creștere de peste 3,8 ori față de cea obținută în anul 1950. Acest spor sensibil a dus la obținerea unei producții totale anuale de 46 900 t (media anilor 1976—1982), de peste 20 de ori mai mare decît producția anului 1950.

Dintre cele patru regiuni de cultură, Cîmpia Română deține aproape 40 % din

producția totală de în pentru ulei a țării, urmată de Podișul Moldovei cu o participare de circa 25 %. Dintre județele mari cultivate de în pentru ulei, locul întâi îl deține, detașat, Tulcea, în ceea ce privește atât frecvența culturii, cît și producția și productivitatea.

Cunoscînd importanța crescîndă pe care o are uleiul de în în industrie, sarcina unităților agricole din regiunile producătoare este de a extinde suprafețele cultivate, paralel cu grija permanentă pentru sporirea productivității prin îmbunătățirea soiurilor existente.

Ricinul, plantă iubitore de căldură și sensibilă la brume și înghețuri tîrzii, este cultivată exclusiv în regiunea de sud a Cîmpiei Române. Datorită particularităților ecologice, suprafața cultivată în ultimele trei decenii a suferit fluctuații apreciabile — între 2 500 și 23 000 ha. În anul 1982 ricinul a fost cultivat pe o suprafață de peste 18 900 ha.

Principala regiune de cultură a ricinului este partea de vest a Cîmpiei Burnazului, care deține peste 60 % din totalul suprafeței cultivate cu ricin, urmată de Cîmpia Olteniei (12 %) și Bărăgan (2,0 %). Teleormanul este județul care deține cele mai mari suprafețe și producții de ricin din țară (52 % și respectiv, 70 %).

Rapița se cultivă cu deosebire în nordul Moldovei, în sudul Cîmpiei Române și în

Cimpia Banato-Crișană, aceste regiuni deținând la un loc peste 90% din suprafața totală ocupată cu rapiță și tot aceeași proporție din producția națională — 15 300 t (media anilor 1980—1982). Solicitată tot mai mult în obținerea unor produse industriale (farmaceutice, cosmetice etc.), cultura rapiței a fost treptat extinsă.

Județul cu suprafețele și producțiile cele mai mari este Botoșani, care deține, în anul 1980, 37% din suprafața totală cultivată cu rapiță și aproape 40% din producția totală.

Macul, solicitat în industria medicamentelor, a fost menținut în cultură pe mai mult de 6 000 ha în 1982, ceea ce reprezintă o creștere de aproape 5 ori față de anul 1938. El se cultivă, îndeosebi, în părțile de nord și centrală ale Moldovei, care dețin numai puțin de 90% din suprafață și tot aceeași pondere din producția de capsule de mac a țării. Județul Botoșani, prin cele 3 000 ha, de pe care s-au obținut în anul 1980 peste 1 700 t mac, rămâne cel mai mare producător, acesta participând cu circa 60% la producția națională. Macul se cultivă și în Depresiunea Brașovului și Cimpia Banato-Crișană, dar caracterul mai rece și mai umed al climatului stăjenește extinderea acestei culturi. Producția de mac este destinată industriei farmaceutice în proporție de 3/4, capsulele constituind materia primă de bază pentru producerea morfinei, la fabrica „Terapia” de la Vișeu de Sus.

Muștarul, specie pretențioasă în ceea ce privește regimul termic și luminozitatea, este mai puțin răspândit (1 500 ha în anul 1982). Producția medie de muștar în perioada 1978—1982 a fost de peste 800 kg/ha, ceea ce a permis obținerea unei producții totale anuale de 1 400 t. Regiunile în care se cultivă cu predilecție sînt cele din sudul Cimpiei Române, Podișul Dobrogei de Sud și Cimpia Banatului.

Soia, specie valoroasă din familia leguminoaselor, cu multiple utilizări, a cunoscut în ultimul deceniu și jumătate cea mai spectaculoasă extensiune dintre toate culturile agricole practicate în România. Cultivată sporadic în perioada dintre cele două războaie mondiale, cînd deținea sub 8% din suprafața totală de plante uleioase, soia marchează în perioada 1965—1982 o extindere foarte mare — de 48 de ori. Cultura de soia deținea în anul 1982, prin cele 269 000 ha, peste 20% din suprafața totală ocupată de plantele tehnice. O creștere sensibilă a înregistrat soia și sub raportul producției medii la hectar — de peste 2,3 ori în anul 1982 față de 1965 —, dînd posibilitatea obținerii unei producții de 300 700 t în 1982 (fig. 6.22).

Factorii naturali (mai ales regimul termic și soarele) au făcut ca sudul și estul Cimpiei Române, Dobrogea, regiunile centrală și de nord ale Moldovei, Cimpia Mureșului și cea a Timișului să constituie princi-

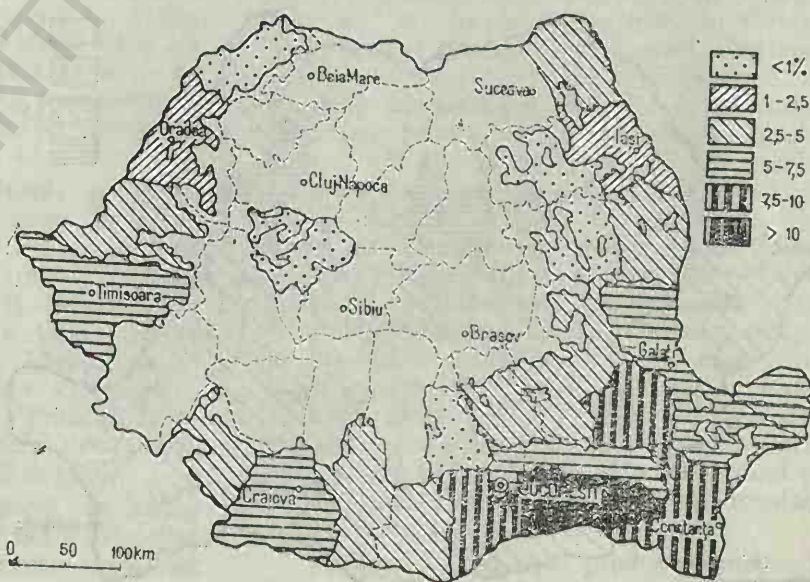

Fig. 6.22. Repartiția culturilor de soia (% din suprafața cultivată).

palele regiuni de cultivare a soiei. Lunca și terasele, Dunării, Bărăganul, Burnazul, Cîmpia Caracalului și Cîmpia Băileștilor oferă acestei culturi largi posibilități de extindere, aici concentrîndu-se peste 65% din suprafața totală cultivată și tot atît din producția totală de soia a României.

Directivile Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român prevăd ca suprafețele cultivate să fie extinse în continuare, astfel ca în anul 1985 să se ajungă la o producție de 900 000—920 000 t, ceea ce va situa România printre producătoarele europene frunțase.

Plante pentru alte industrializări. Sfecla de zahăr se numără printre plantele introduse în cultură în a doua jumătate a secolului XIX, extinzîndu-se destul de lent pînă la primul război mondial. După anul 1920, însă, se extinde pe suprafețe însemnate, concomitent cu sporirea capacității fabricilor de zahăr.

O extindere mare are loc în anii construcției socialiste, cînd, datorită cerințelor tot mai mari de zahăr, suprafața cultivată înregistrează o creștere continuă. Numai în perioada 1970—1982 suprafața cultivată cu sfeclă de zahăr a crescut cu 58,6%, iar față de situația antebelică (1938), de peste 8 ori. În anul 1982 cultura sfeclei de zahăr deținea 2,7% din suprafața cultivată a României și 20,0% din cea ocupată de plantele tehnice (fig. 6.23).

Spre deosebire de multe culturi agricole, sfecla de zahăr se caracterizează printr-o mare adaptabilitate la condițiile morfologice și pedoclimatice, aceasta cultivîndu-se în diferite unități geografice. Principalele regiuni de cultură a sfeclei de zahăr sînt: Podișul Transilvaniei și depresiunile Brașov și Ciuc, care însumează circa 20% din suprafața cultivată, Cîmpia Moldovei și Culoarul Siretului (16,0%), Cîmpia Banato-Crișană (18,0%), Cîmpia Română (peste 35% din suprafața cultivată cu sfeclă de zahăr). Cea mai mare extindere a culturii sfeclei de zahăr s-a înregistrat în Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană (peste 100 000 ha), aici fiind amplasate noi unități de prelucrare de mare capacitate. Saltul spectaculos îl constituie suprafețele cultivate cu sfeclă de zahăr din Cîmpia Olteniei: de la 704 ha în ajunul celui de-al doilea război mondial (1938) la peste 24 000 ha în anul 1980. Alături de județele mari cultivatoare cu tradiție (Botoșani, Mureș, Timiș și Arad) se înscriu în ultimii ani și județele: Dolj, Olt, Teleorman, Ialomița, Buzău și Brăila.

Producțiile medii în ultimele 4 decenii au marcat o creștere continuă de la 13 690 kg/ha în 1938 la 24 740 kg/ha în 1982. În Cîmpia Transilvaniei, Podișul Tîrnavelor și Culoarul Mureșului, ca și pe terasele Dunării, în Cîmpia Burnazului și sectorul estic al Cîmpiei Române, producțiile medii depășesc

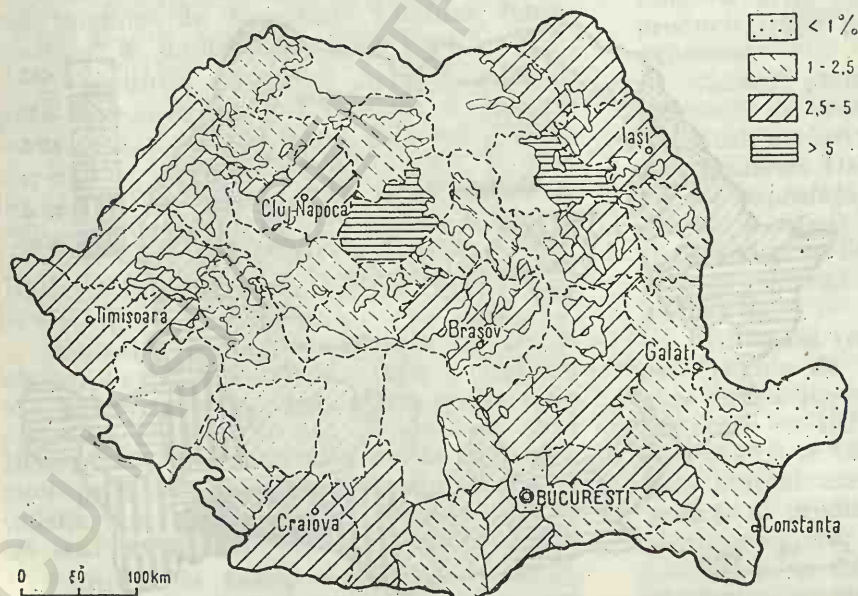

Fig. 6.23. Repartiția culturilor de sfeclă de zahăr (% din suprafața cultivată).

Fig. 6.24. Cultura tutunului (pe județe).

frecvent media pe țară, fiind influențate de gradul ridicat de fertilitate al cernoziomurilor și solurilor brun-roșcate de pădure. Un rol de seamă îl are Stațiunea de cercetări de la Brașov, care furnizează, potrivit ecologiei plantei și particularităților fiecărei regiuni de cultură, soiuri adaptabile, rezistente și productive. Aplicarea pe scară tot mai largă a irigațiilor în zone cu regim pluviometric deficitar — Bărăgan, Burnaz, Cimpia Brăilei, Cimpia Olteniei, Podișul Dobrogei etc. — a avut drept rezultat creșterea substanțială a producției de sfeclă de zahăr.

Astfel, producția totală de sfeclă de zahăr a României în anul 1982 a fost de peste 6,6 milioane t, ceea ce reprezintă o creștere de peste 18 ori față de producția perioadei antebelice (1934—1938).

Dintre regiunile de cultură, ponderile cele mai ridicate le au: Cimpia Română, mai cu seamă în părțile de est și nord-est (Bărăgan, Cimpia Brăilei, Cimpia Siretului inferior), care deține peste 33% din producția totală de sfeclă de zahăr a țării; nordul Moldovei (Cimpia Moldovei, Podișul Sucevei) și dealurile subcarpatice circa 20%, Cimpia Banato-Crișana 16%, Podișul Transilvaniei și depresiunile intracarpate (13,5% din producția totală de sfeclă a țării).

Întreaga cantitate de sfeclă de zahăr formează materia primă de bază a fabricilor de profil, amplasate în interiorul regiunilor de cultură, care se identifică cu zonele de apro-

vizionare. Potrivit Directivelor Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român, cultura sfecei de zahăr se va intensifica, accentul punându-se mai ales pe obținerea unor producții superioare și constante, utilizându-se soiuri valoroase, astfel încât în anul 1985 să se realizeze 10-10,4 milioane t sfeclă de zahăr.

Tutunul a fost introdus în cultura curentă la începutul secolului XX, dar s-a extins lent în perioada interbelică, cele mai însemnate suprafețe fiind cultivate în Cîmpia Olteniei, în Cîmpia Burnazului, în Cîmpia Banatului și Podișul Transilvaniei. Creșterea sensibilă a suprafeței cultivate cu tutun se produce în perioada postbelică, îndeosebi între anii 1976 și 1982, cînd această plantă a fost extinsă la peste 45 000 ha (media anuală), ceea ce reprezintă o creștere de 4,2 ori față de situația antebelică. Pe teritoriul țării noastre se disting patru principale regiuni de cultură a tutunului: Cîmpia Română (pe terenurile nisipoase din sudul Olteniei, în Burnaz, Cîmpia Brăilei și cîmpia înaltă Buzău—Rîmniceu Sărat), care însumează peste 67% din suprafața totală; Podișul Transilvaniei (Culoarul Mureșului mijlociu și sud-vestul Cîmpiei Transilvaniei), care deține 13%; Cîmpia Banato-Crișană cu 11% și sudul Moldovei cu 6% din suprafața totală cultivată cu tutun (fig. 6.24).

În ceea ce privește producția medie la hectar se constată o creștere dublă în pe-

rioada 1976—1982 față de anul 1950 (de la circa 4,7 chintale la 9,1 q/ha). Producții superioare acestei valori (între 900 și 1 300 kg) s-au obținut la culturile de tutun din estul și nord-estul Cîmpiei Române (Bărăgan, Cîmpia Brăilei și Cîmpia Buzău—Rînnicu Sărat). În Burnaz și pe terenurile nisipoase din sudul Olteniei, regiuni cu tradiție în cultura acestei plante, producția medie a variat în ultimul deceniu între 900 și 1 100 kg/ha. În ceea ce privește soiurile cultivate, diferențierea teritorială este în funcție de cerințele ecologice ale acestora: în partea de sud a Cîmpiei Olteniei predomină soiul Virginia (de Dăbuleni) adaptat terenurilor nisipoase, în Podișul Transilvaniei, soiuri pentru țigări de foi, în Cîmpia Banato-Crișană, soiul Virginia și mai multe soiuri pentru țigări de foi, iar în sudul Moldovei, nordul Dobrogei și regiunea colinară a Drăgășanilor, tutunuri orientate de calitate superioară. Producția totală de tutun a României în anul 1982 a fost de 32 900 t, din care peste 60% s-a produs în Cîmpia Română, județele Dolj, Giurgiu, Ialomița și Buzău, avînd cea mai mare participare.

Plantele medicinale și aromate sînt menționate la începutul secolului XX¹, cînd erau cultivate pe mici loturi. Cele cîteva specii mai cunoscute (levănțica, chimionul, menta, anisonul etc.) se extind treptat după primul război mondial. În anii construcției socialiste, accentul s-a pus îndeosebi pe introducerea și extinderea de noi specii (cimbrisor, coriandru, fenicul etc.). Regiunile în care se cultivă pe suprafețe mai însemnate sînt: Cîmpia Română (subunitățile: Cîmpia Olteniei, Cîmpia Burnazului, Bărăganul și Cîmpia Brăilei), care deține peste 40% din totalul suprafeței cultivate cu plante medicinale; Cîmpia Banato-Crișană (11,5%), Podișul Sucevei (10%), Dobrogea (7%). Producția totală de plante medicinale și aromate în anul 1982 a fost de 26 800 t. Au fost ani, de pildă 1978, cînd de pe cele 25 900 ha cultivate s-au obținut peste 30 000 t, producție record realizată la această categorie de culturi.

Cultura legumelor se practică în România pe suprafețe tot mai mari, atît pentru consumul în stare proaspătă, cit și în industria conservelor. Culturile legumicole au condiții naturale dintre cele mai favorabile, cu deosebire în luncile și pe terasele riurilor ce

brăzdează regiunile de cîmpie. Lunca Dunării, lunca Argeș—Sabar, luncile Oltului, Jiului, Ialomiței, Buzăului, Siretului, Prutului, Mureșului, ale celor trei Crișuri, Someșului etc., prin terenurile aluviale umede, ușor de lucrat și amenajat pentru irigați, oferă condiții optime de dezvoltare unei largi game de specii legumicole.

Dezvoltată mai mult, înaintea primului război mondial, doar în zonele din apropierea centrelor urbane mai mari — București, Galați, Craiova, Timișoara, Arad etc. —, cultura legumelor se extinde treptat în perioada interbelică. Cerințele tot mai mari de legume și crearea primelor fabrici de conserve au favorizat sporirea suprafețelor legumicole, media anilor 1934—1938 nedepășind însă 70 000 ha (0,8% din suprafața cultivată a României).

În perioada postbelică însă cultura legumelor cunoaște o evoluție ascendentă, marcată într-o primă etapă (1944—1950) de o creștere a suprafeței de peste 100 000 ha, creștere amplificată după anul 1965, cînd au intrat în circuitul legumicol național încă peste 120 000 ha și cînd această importanță gamă de culturi a fost extinsă în toate județele patriei. În 1982, suprafața legumicolă reprezenta 3,2% din totalul suprafeței cultivate (tabelul nr. 6.7) (fig. 6.25).

Tabelul nr. 6.7

Structura și dinamica suprafețelor legumicole (mii ha) *

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Legume —						
total	77,8	170,0	190,6	224,6	297,8	305,8
—tomate	8,4	21,9	31,8	56,6	74,6	80,2
—ardei	4,5	3,2	13,7	19,4	21,8	24,9
—varză	23,5	12,2	26,8	23,6	30,4	30,9
—ceapă	18,3	28,5	39,2	40,0	38,7	29,6
—usturoi	2,8	5,1	9,0	7,2	8,0	10,2
—rădăcinoase	...	7,5	13,8	15,6	21,9	22,0

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 133.

O atenție deosebită s-a acordat extinderii irigațiilor, creării și introducerii de noi soiuri de mare productivitate, extinderii sistemelor de cultură intensivă în solarii și sere (23 000 ha și respectiv 3 200 ha în 1980), atît în apropierea marilor centre urbane (București, Craiova, Ploiești, Arad, Oradea, Cluj-Napoca, Brașov, Constanța, Galați, Iași etc.), cit și în numeroase așezări rurale (Popești-Leordeni, fig. 6.26), Ber-

¹ În anul 1904 este consemnată la Cluj existența unei stațiuni experimentale în această direcție.

Fig. 6.25. Repartiția culturilor de legume (% din suprafața cultivată).

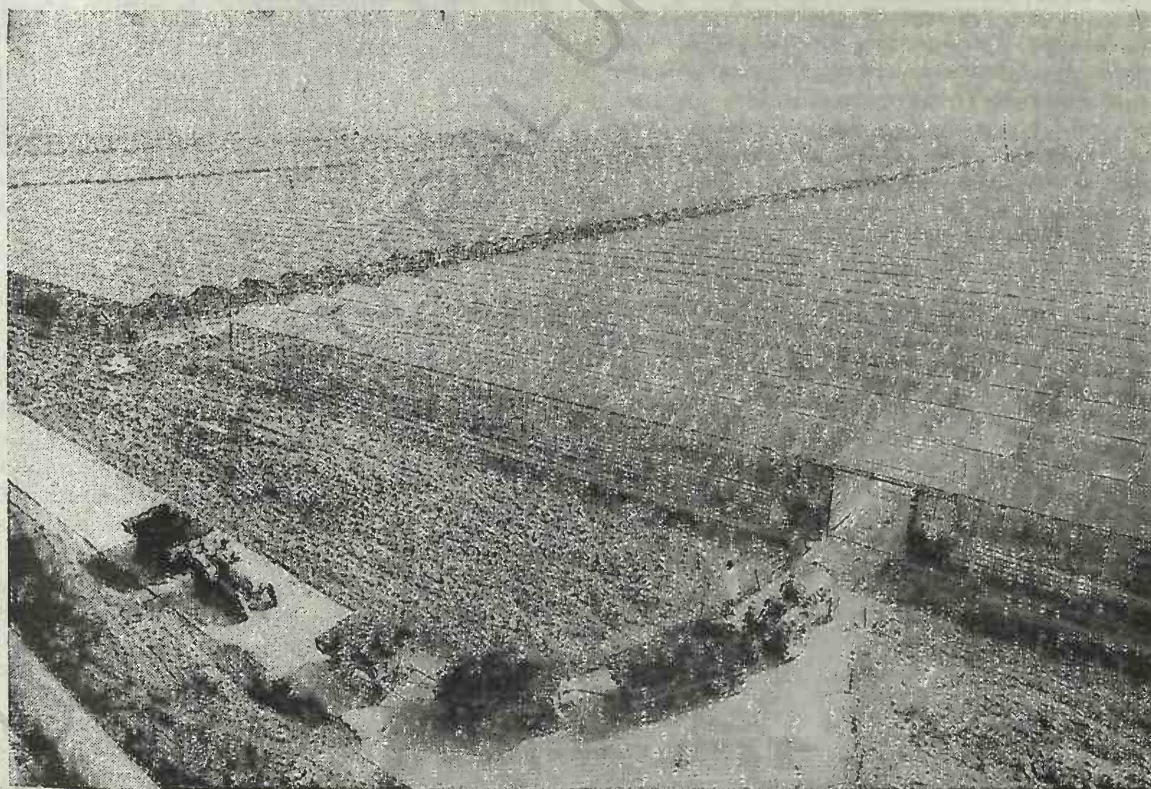
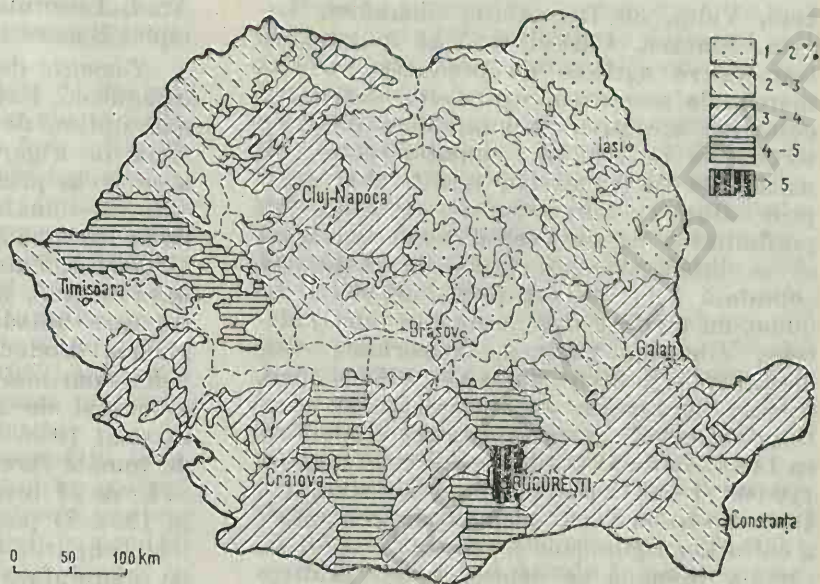

Fig. 6.26. Întreprinderea de sere Popești-Leordeni (vedere parțială).

zeni, Vidra, 30 Decembrie, Sinandrei, Lovrin, Sintana, Cărticeni etc.) și în sute de cooperative agricole de producție. Se remarcă, de asemenea, extinderea sistemului culturilor succesive pe o suprafață de peste 65 000 ha în 1982 la: tomate, castraveți, mazăre și fasole păstăi, salată etc., care, prin natura ciclului redus de vegetație, dau posibilitatea ca pe același teren amenajat să se obțină producții duble. De pe această suprafață s-au obținut peste 300 000 t legume, cu pondere mai însemnată fiind județele: Giurgiu, Călărași, Teleorman, Olt, Dolj, Timiș și Bihor. Între anii 1970 și 1980, cultura legumelor s-a practicat tot mai intens în curțile gospodăriilor populației (circa 14 000 ha în 1980, de pe care s-au obținut 170 000 t diverse legume și zarzavaturi). În ceea ce privește răspindirea geografică a culturilor legumicole și producția acestora, Cîmpia Română se detașează net printr-o pondere mare, atât a suprafeței cultivate (45%), cât și a producției obținute (aproape 60% din totalul pe țară), secundată de Cîmpia Banato-Crișană (16% și, respectiv, 18,5%) și Valea Siretului (6% și 7,5%).

În 1982, cea mai mare suprafață legumicolă a avut-o județul Olt (18 195 ha), după care urmau județele: Dolj, Teleorman, Călărași, Arad, Timiș, Giurgiu, Constanța și Galați cu peste 10 000 ha fiecare, iar producția cea mai mare a fost realizată de județul Dolj (261 450 t), urmat de județele Olt,

Arad, Teleorman, Timiș, Constanța și municipiul București.

Tomatele dețin locul întâi între culturile legumicole. Favorizate de prezența unui climat optim, de soluri fertile, de posibilități facile de irigare, precum și de calitatea de a se preta prin excelență la industrializare, cultura tomatoelor s-a extins considerabil după 1945, cu deosebire în județele din sudul Cîmpiei Române și în cele din Cîmpia Banato-Crișană, în luncile și pe terasele râurilor care brăzdează aceste regiuni. De asemenea, producția medie în perioada postbelică, dar mai ales în cincinalul 1976—1982 a crescut de 2,5 ori față de cea obținută în anul 1938, astfel că și producția totală de tomate (peste 1,2 milioane tone) a ajuns să fie de 24 de ori mai mare decât cea obținută în 1938. O pondere apreciabilă au și tomatele timpurii, care au fost extinse în 1980 pe o suprafață de peste 25 000 ha, obținându-se o producție de peste 400 000 t. Această creștere s-a datorat îndeosebi introducerii în cultură a unor soiuri productive (Florida, Bizon, Marița etc.) și extinderii irigațiilor.

Producțiile cele mai mari, însă, s-au obținut la tomatele cultivate în sere (între 40 000 și 85 000 kg/ha), media pe țară fiind de aproape 60 000 kg/ha în 1980 (fig. 6.27). Tomatele se cultivă și sub formă de culturi succesive, mai ales în zonele periurbane, dintre care net detașată este cea a Bucureștiului.

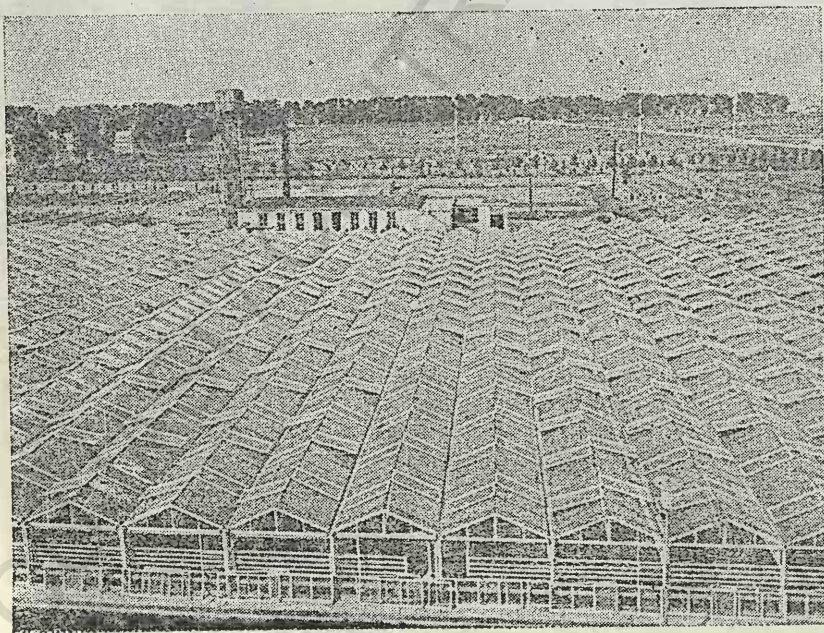

Fig. 6.27. Stațiunea experimentală legumicolă Buzău.

Cele mai mari suprafețe de tomate se află în județele Dolj, Olt, Călărași, Teleorman, Arad și Constanța.

Ceapa are condiții favorabile de dezvoltare în toate regiunile agricole ale țării, în anul 1982 suprafața pe care a fost cultivată reprezentând 9,7% din terenurile legumicole. Suprafețe mai însemnate se întâlnesc în luncile Oltului, Argeș—Sabar (renumita ceapă de Dărăști), Ialomiței, Buzăului, Siretului etc., precum și în Cîmpia Banato-Crișană (luncile Mureșului, Begăi, Timișului etc.). Producția medie ridicată (peste 8 400 kg/ha, calculată pe perioada 1976—1982) a permis, pentru aceeași perioadă, obținerea unei producții anuale de peste 330 000 t.

Usturoiul, cultivat pe o suprafață mult mai restrînsă decît ceapa, dar în aceleași regiuni, se înscrie printre legumele productive (2 500—4 000 kg/ha), chiar în condiții de neirigare. Se cultivă mai cu seamă în sudul Cîmpiei Române, regiune care deține primul loc.

Ardeiul, plantă legumicolă care, datorită atît condițiilor naturale optime, irigației, cît și pretabilității la conservare, este cultivat pe suprafețe tot mai mari. Cele mai răspîndite culturi de ardei le dețin luncile riuurilor din sudul Cîmpiei Române (Argeș—Sabar, Olt, Jiu etc.) și a celor din Cîmpia Banato-Crișană, ambele însumînd peste 50% din suprafața totală cultivată cu ardei. Cantitatea de peste 200 000 t ardei — media anuală a anilor 1976—1982 — oglindește valoarea superioară a producției medii (peste 9 000 kg/ha, în aceeași perioadă).

Varza, cu un grad de adaptabilitate mult mai mare decît celelalte culturi legumicole, se cultivă în toate regiunile agricole. Producția medie a înregistrat în perioada 1976—1982 o creștere de 2,5 ori față de perioada antebelică, ceea ce a făcut ca și producția totală anuală de varză, calculată pe aceeași perioadă, să fie de 896 000 t, producția record obținîndu-se în anul 1982 (peste 1,2 milioane t varză).

Din gama culturilor legumicole, care, de asemenea, au înregistrat în ultimii ani o sensibilă extindere, fac parte *păstăioasele*. Numai în anul 1982, suprafața totală cultivată cu cele două specii — mazăre și fasole — a crescut cu circa 40% față de anul 1978. Prin cele aproape 60 000 ha păstăioasele reprezintă 19,6% din suprafața legumicolă. Ambele culturi se practică mai cu seamă în partea de sud a Cîmpiei Române.

Producția totală a celor două culturi a depășit 170 000 t, cantitate destinată atît consumului în stare proaspătă, cît mai ales industrializării.

Rădăcinoasele comestibile au condiții propice de dezvoltare în regiunile de luncă. Cu o producție ridicată de peste 10 000 kg/ha, rădăcinoasele au depășit în 1982 producția de 300 000 t, regiunile cu cea mai mare pondere fiind luncile Argeș—Sabar, Jiu, Olt, Siret, Mureș și Someș.

Dintre celelalte culturi legumicole mai importante pentru consumul populației sînt și *castraveții*. De asemenea, se cultivă în toate regiunile agricole, cu precădere însă în Podișul Sucevei, unde o mare parte din producție este destinată conservării.

În anul 1982 suprafața cultivată cu castraveți a fost de peste 20 000 ha, de pe care s-a obținut o producție record — 121 000 t, aportul substanțial avîndu-l culturile practicate în sere (peste 50 000 t), în care producția de castraveți a depășit 110 000 kg/ha. O cantitate apreciabilă (peste 15 000 t) s-a obținut în anul 1982 prin extinderea sistemului în cultură succesivă (fig. 6.28).

Cartofii fac parte din culturile alimentare de mare însemnătate atît pentru consumul populației, cît și pentru industrie. Avînd condiții pedoclimatice favorabile, cu deosebire în regiunile din nord și centrale ale țării, cultura cartofului a marcat o sensibilă extindere, suprafața pe care s-a cultivat în anul 1982 dublîndu-se față de anul antebelic 1938. Cartoful în prezent se cultivă în toate județele țării; principalele regiuni de cultură a cartofului sînt însă Podișul Sucevei și depresiunile Brașov, Ciuc, Giurgiu, Maramureș. Soiurile cu cea mai mare răspîndire (peste 85% din cele cultivate) sînt soiurile de toamnă. Soiurile timpurii se întâlnesc mai frecvent în sudul țării, pe solurile aluviale din luncile principalilor afluenți ai Dunării (Jiu, Olt, Argeș, Ialomița, Siret etc.) și în zona periurbană a Bucureștiului. Cartofii se mai cultivă și în sistemul culturilor intercalate (circa 12 000 ha în 1980), mai cu seamă în regiunile piemontane și subcarpatice.

Eforturile susținute pe linia îmbunătățirii soiurilor cultivate, a aplicării celor mai adecvate măsuri agrotehnice sînt oglindite în creșterea substanțială a producției medii — de la 6 950 în 1950 la 15 680 kg/ha în 1982, ceea ce a dus la obținerea unei producții de peste 5 milioane t cartofi. Un rol impor-

tant pe plan național, în cultura cartofului, îl are Stațiunea experimentală de la Hărman (Brașov).

Regiunile mari cultivatoare de cartofi sînt: Podișul Sucevei și depresiunile Brașov, Ciuc, Giurgiu, Făgăraș și Sibiu, care dețin peste 40% din suprafața cultivată cu cartofi a țării, urmate de Cîmpia și Dealurile Banato-Crișene, care dețin circa 10% din totalul suprafeței ocupate de cartofi. Județele în care se înregistrează frecvențele cele

mai ridicate, între 20% și 50% din suprafața arabilă, sînt: Brașov, Covasna, Harghita și Suceava. Pe suprafețe apreciable cartofii se mai cultivă în județele din Podișul Transilvaniei (Mureș, Cluj, Bistrița-Năsăud; fig. 6.29).

În perioada 1960–1982, cultura cartofului a luat amploare și în Cîmpia Română (peste 23 000 ha în anul 1982), mai cu seamă în județele Dolj, Olt, Brăila și Giurgiu. Trăsătura caracteristică a acestor culturi

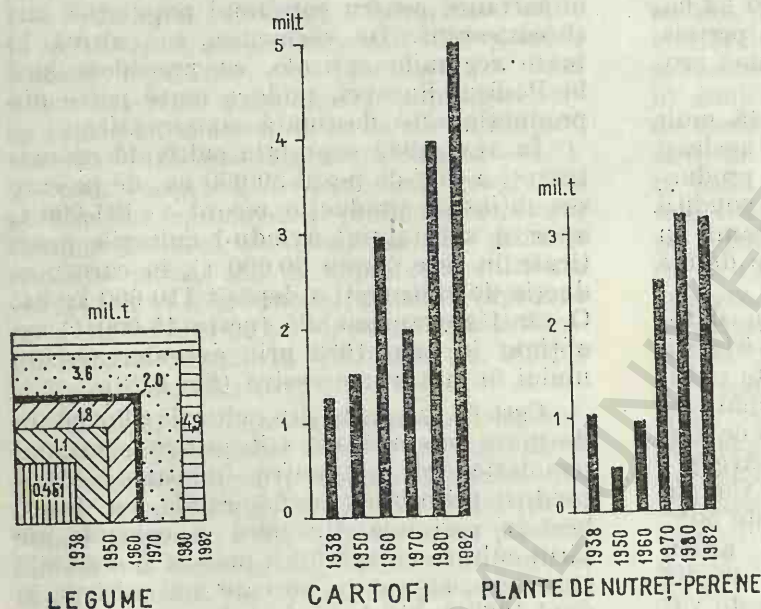

Fig. 6.28. Dinamica producției de legume, cartofi și plante de nutreț.

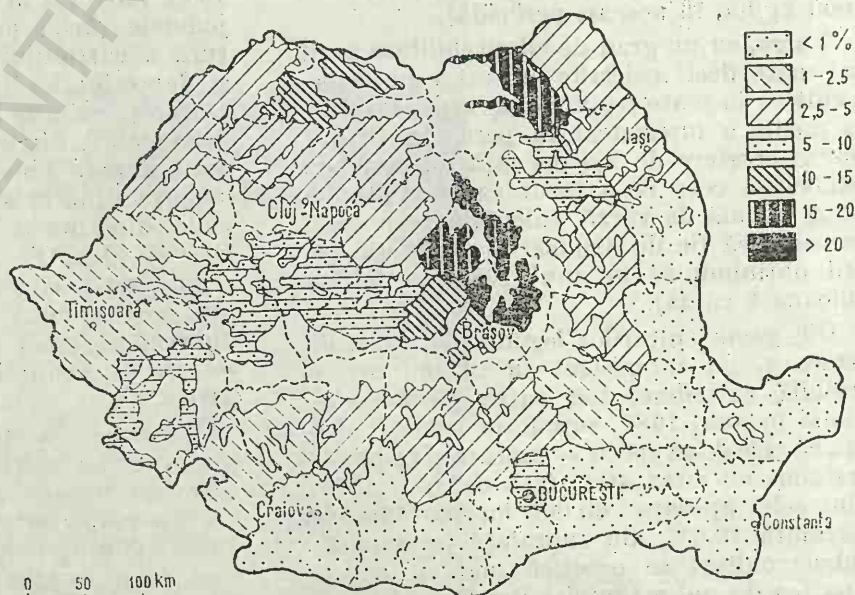

Fig. 6.29. Repartiția culturii cartofului (% din suprafața cultivată).

este dată de procentul ridicat al soiurilor timpurii (peste 40% din suprafața cultivată cu cartofi a țării).

Producții medii la hectar superioare mediei pe țară se obțin în Podișul Sucevei (18 000—24 000 kg/ha) și în depresiunile intracarpătice (de pildă, Depresiunea Brașovului, în care se obțin frecvent producții de 17 000—20 000 kg/ha). Aceleași regiuni tradiționale dețin și ponderile cele mai mari în ceea ce privește producția totală de cartofi a țării — 23,0% și, respectiv, 20% —, secundate de regiunea vestică a țării — Cîmpia și Dealurile Banato-Crișene (12%). Județele Suceava, Botoșani, Neamț, Covasna, Harghita și Brașov sînt principalele furnizoare de cartofi ale țării, dintre acestea detașându-se Suceava, a cărui producție, în anul 1982, a fost de peste 700 000 t (14,1% din producția națională).

Avîndu-se în vedere atît condițiile naturale, cît și cerințele mereu crescînde ale populației și industriei (pentru obținerea unor produse, ca spirtul, amidonul, dextrina, glucoza etc.), cultura cartofilor va continua să se extindă, nu numai în regiunile tradiționale, ci și în regiunile sudice ale Cîmpiei Române și în ariile învecinate marilor centre urbane.

Pepenii au o tradiție în agricultura României, cultura lor fiind practică cu precădere în sudul și estul Cîmpiei Române. Pepenii se mai cultivă și pe terenurile aluviale mai zîvătate și însoțite din Cîmpia Mureșului (județul Arad), precum și pe nisipurile din nord-vestul țării (Carei — Valea lui Mihai).

Deși suprafața pe care sînt cultivați pepenii (16 100 ha în 1982) a fost redusă în raport cu aceea antebelică, producția medie la hectar a fost net superioară (cu 76% mai mare), ceea ce a permis obținerea unei producții totale de peste 170 000 t în anul 1982. Dintre regiunile în care se cultivă pepeni, pe suprafețe mai însemnate, se evidențiază Cîmpia Brăilei (renumiții „pepeni de Brăila”) și Cîmpia Mureșului (varietatea locală „pepeni de Arad”). Cîmpia Română deține 67% din suprafață și peste 75% din producția totală de pepeni a țării.

Plantele de nutreț au un rol deosebit de important în creșterea animalelor. Pe acest considerent, în anii construcției socialiste, accentul a fost pus pe extinderea culturilor furajere valoroase (perene) și intro-

ducerea pe scară largă a rădăcinoaselor și a plantelor pentru însilozare.

Regiunile de șes oferă condiții optime dezvoltării culturilor furajere, mai cu seamă în condițiile irigației acestora. De asemenea, regiunile dealurilor subcarpatice și de podiș, ca și depresiunile, datorită particularităților climatice propice (precipitații bogate), dispun de condiții favorabile culturilor trifoliene.

După 1950 se înregistrează o creștere substanțială a suprafețelor cultivate cu plante de nutreț, exemplul concludent constituindu-l media perioadei 1976—1982 (peste 1,2 milioane hectare), ceea ce a reprezentat o dublare față de media perioadei antebelice (1934—1938). O creștere asemănătoare a marcat și producția furajeră (de la 10 milioane t în 1965, la peste 24 milioane t în 1982). Plantele de nutreț au deținut, în anul 1982, 13,8% din suprafața totală cultivată a României (tabelul nr. 6.8).

Analiza datelor statistice oglindește mutațiile survenite în funcție de rentabilitatea și cerințele diferențiate de furajare mai consistentă a șeptelului. Scăderea suprafețelor cultivate cu plante perene, anuale pentru fîn și plante pentru însilozare se datorește utilizării pe scară tot mai largă a nutrețurilor combinate.

Plantele perene, reprezentate prin lucernă și trifoi, constituie nutrețurile cele mai valoroase și mai solicitate în creșterea animalelor, contribuind și la fertilizarea solurilor.

În ceea ce privește suprafața cultivată (media anilor 1976—1982) leguminoasele perene au înregistrat față de perioada antebelică (1934—1938) o creștere de peste 2,3 ori. Între culturile furajere, plantele perene ocupă 47% din suprafața totală. Producția de furaje obținute la această grupă de culturi pe aceeași perioadă a înregistrat o creștere și mai substanțială: de peste patru ori față de perioada 1934—1938 (fig. 6.30).

Lucerna este cultura cu cea mai largă răspîndire dintre toate plantele de nutreț, date fiind calitățile superioare (productivitate ridicată, conținut bogat în proteine etc.). Suprafața care s-a cultivat în perioada 1976—1982 a marcat o creștere de peste 2,7 ori față de situația antebelică. Se cultivă cu precădere în județele din sudul țării, unde fertilitatea solurilor molice, aluviale și feriluviale, în condițiile irigației, au favorizat extinderea suprafețelor de pe care s-au obținut producții de peste 30 000 kg masă

Tabelul nr. 6.8

Structura și dinamica suprafețelor cultivate cu plante de nutreț (mii ha) *

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Plante de nutreț — total din care :	635,5	757,1	1 096,6	1 423,1	850,1	1 350,2
a) Perene vechi și noi — total	307,6	221,2	371,3	733,5	554,9	634,1
— lucernă	136,3	133,9	155,5	425,3	260,3	268,9
— trifoi	171,3	83,5	196,2	179,9	136,8	103,2
b) Anuale pentru fân — total	296,1	506,8	349,8	144,7	34,0	94,9
— borceag	...	...	124,8	102,5	...	...
c) Anuale pentru masă verde	...	...	104,0	224,3	114,8	183,9
d) Plante pentru însilo- zare	...	...	252,8	300,8	69,8	327,0
e) Rădăcinoase de nutreț	...	29,1	18,1	19,8	76,3	109,4

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 134.

verde la hectar. Cîmpia Română este principala regiune producătoare de lucernă, aceasta deținând circa 40% din suprafața cultivată cu lucernă a țării și 48% din producția totală. A doua regiune cu pondere mare este Podișul Moldovei (Culoarul Siretului, Podișul Covurluiului, Cîmpia Moldovei), cu circa 20% din suprafața totală și aproximativ aceeași proporție din producția națională de lucernă. Aceste două regiuni sînt urmate de Podișul Dobrogei, regiune care, datorită lucrărilor de irigare, a permis atît extinderea culturilor de lucernă (peste 35 000

ha în 1982), cît și obținerea unor producții sporite (peste 34 000 kg/ha) și Cîmpia Banato-Crișană (subunitatea Mureș—Timiș). Pe lîngă cultura în ogor propriu, lucerna se mai cultivă și sub plante protectoare, mai cu seamă în livezile din zona subcarpatică, circa 6 000 ha, de pe care, în 1982, au fost obținute peste 20 000 t lucernă masă verde.

< *Trifoiul*, leguminoasă perenă cu regim preferențial pentru regiunile mai umede și răcoroase, se cultivă cu predilecție în Podișul Transilvaniei și Cîmpia Banato-Crișană, ambele regiuni deținînd circa 70% din su-

Fig. 6.30. Repartiția culturii plantelor de nutreț — perene (% din suprafața cultivată).

prafața cultivată cu trifoi și peste 60% din producția națională de trifoi. Județele Cluj, Sălaj și Bihor înregistrează cele mai ridicate frecvențe ale culturii trifoiului (între 10 și 20% din suprafața cultivată). Specia răspândită este trifoiul roșu, de la care, în mod frecvent, se obțin 20 000–25 000 kg masă verde/ha. A treia principală regiune de cultură a trifoiului o formează părțile centrală și de nord ale Moldovei (care dețin circa 10% din suprafața cu trifoi a țării și 14% din producția totală a acestei culturi).

Cu ponderi relativ egale (10% din suprafață și tot același procent din producție) se înscriu depresiunile intracarpătice Brașov, Ciuc, Giurgiu și Maramureș. Cultura trifoiului s-a extins și în regiunea subcarpatică a Munteniei, în Mușcelele Argeșului și în Piemontul Getic. Trifoiul, ca și lucerna, se cultivă sub plante protectoare, mai frecvent în plantațiile pomicele din regiunile piemontane și subcarpatice.

Plantele anuale pentru fin, înlocuite în cea mai mare parte cu specii mult mai productive și nutrețuri concentrate, sînt reprezentate de borceag (cu 40% din grupa respectivă) menținut în cultură, cu precădere, în regiunile de cîmpie. De remarcat că plantele anuale pentru fin se mai cultivă atît în sistemul culturilor succesive, cît și intercalate prin livezi.

Plantele anuale pentru masă verde dețin, în 1982 peste 13,6% din suprafața totală a plantelor de nutreț. Cultivarea acestora se practică în toate regiunile agricole, dar mai ales în cele de cîmpie (Cîmpia Română, care deține 33%, și Cîmpia Banato-Crișană, circa 20% din suprafața ocupată de plantele anuale pentru masă verde), în Podișul Central Moldovenesc, Podișul Covurluiului, Culoarul Siretului (15%) și în Cîmpia Transilvaniei. De menționat faptul că datorită producției medii ridicate (peste 19 000 kg/ha), producția totală de furaje masă verde (1,4 milioane t) în anul 1982, față de anul 1960, a fost de peste 6 ori¹.

Plantele pentru însilozare, reprezentate în proporție de peste 60% din porumbul siloz, constituie categoria de culturi a cărei suprafață, ca și cea a plantelor anuale pentru fin, a fost simțitor diminuată în perioada 1976–1980, ca urmare a folosirii din

ce în ce mai mult a nutrețurilor combinate. După 1980 însă, potrivit noii orientări de dezvoltare a zootehniei, suprafața cultivată cu plante pentru însilozare a mărcat o creștere (în numai doi ani) de peste 4 ori.

Prin producția realizată în anul 1982 (peste 9,8 milioane t, din care 7,9 milioane t porumb pentru însilozare), inclusiv cea realizată din cultură succesivă (2 milioane t), plantele pentru însilozare asigură o mare parte din necesarul de furaje pe timp de iarnă al șeptelului.

Rădăcinoasele de nutreț figurează printre cele mai productive culturi furajere, cu precădere sfecla, a cărei producție medie, în condițiile pedoclimatice ale României, a atins și chiar a depășit 60 000 kg/ha. Menținute în perioada postbelică, pînă în anul 1970, la o suprafață ce nu a depășit 30 000 ha, rădăcinoasele de nutreț sînt considerabil extinse între anii 1970 și 1982 pe o suprafață de peste 5 ori, perioadă în care producția totală a crescut de peste 11 ori. Principalele regiuni de cultură sînt părțile de nord și centrală ale Moldovei, care produc peste 600 000 t, estul Cîmpiei Române (județele Brăila, Ialomița, Buzău) și Cîmpia Banato-Crișană.

Un rol deosebit de important în dezvoltarea calitativă a agriculturii îl au atît culturile pentru producerea de semințe, cît și cele experimentale, în scopul sporirii eficienței și gradului de adaptabilitate al soiurilor introduse, precum și crearea de noi soiuri și varietăți pentru culturi de un mare interes economic.

Necesitatea stringentă a unităților agricole pentru semințe a dus la extinderea acestor culturi în toate regiunile agricole, reușindu-se ca în perioada 1950–1982 suprafața acestora să marcheze o creștere de peste șase ori (167 300 ha în 1982). Alegerea terenurilor pentru aceste culturi s-a făcut ținînd seama atît de cerințele ecologice ale soiurilor cultivate, de gradul de adaptabilitate, cît și de regiunile cu tradiție în culturile respective. Dintre aceste culturi se remarcă soiurile legumicole pentru producerea de semințe, extinse pe terenuri anume pregătite în zonele și bazinele principale legumicole din sudul și estul Cîmpiei Române și din Cîmpia Banato-Crișană. În cadrul unităților agricole cu pregnant profil legumicol, de pe o suprafață de 13 800 ha s-au obținut în anul 1980 peste 18 000 t semințe. Un loc aparte în cadrul acestora îl au cultu-

¹ Exceptînd producția anualelor masă verde în cultură succesivă, care în același an a fost de aproape două milioane t.

rile pentru producerea de arpagic. De asemenea, în scopul intensificării legumiculturii s-au creat seminceri legumicoli care, în anul 1980, au ocupat o suprafață de 6 000 ha, de pe care s-a obținut o producție de 30 000 t semințe. Principalele producătoare sînt unitățile agricole socialist-cooperatiste din regiunile legumicole tradiționale (luncile Argeșului, Oltului, Jiului, Mureșului etc.).

O mare însemnătate pentru agricultura socialistă au cîmpurile experimentale, amenajate atît în cadrul institutelor de cercetări și stațiunilor experimentale agricole de profil, cit și în numeroase unități agricole de stat și cooperatiste, în scopul obținerii de noi soiuri și varietăți de înaltă productivitate, experimentate în medii diferite (de regim termic, hidric sau de soluri). Suprafața totală a cîmpurilor experimentale, în anul 1982, a fost de peste 5 000 ha, ponderea cea mai mare avînd-o cele din Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană (35 % și, respectiv, 22,5 % din suprafața totală a cîmpurilor experimentale). Culturile experimentale au fost extinse și în regiunile depresionare (Brașov, Ciuc, Sibiu etc.) și subcarpatice, în scopul obținerii de soiuri productive, adaptate la condițiile naturale ale acestor regiuni.

Căpsunul, plantă adaptată la condițiile pedoclimatice ale țării noastre, a cunoscut în ultimele două decenii nu numai o creștere substanțială a suprafețelor cultivate (de la 1 700 ha în 1960 la 5 900 ha în 1982), ci și o răspîndire geografică mult mai mare, în toate regiunile agricole. De unde în perioada antebelică se cultiva doar în lunca Argeș-Sabar și în împrejurimile orașelor București, Craiova, Timișoara, Oradea, în prezent s-a extins mult în Cîmpia Someșului și Depresiunea Oașului (circa 25 % din suprafața totală prin cele peste 1 500 ha), precum și în Cîmpia Olteniei — în lunca și terasele Jiului și Oltului (circa 1 000 ha), lunca Argeș-Sabar și zona periurbană a Bucureștilor (peste 600 ha).

Suprafețe apreciabile ocupă căpsunul și în regiunea piemontană deluroasă dintre Olt și Buzău, cultura sa fiind practică cu precădere prin livezi și în curțile gospodăriilor populației. Importanța ce se acordă extinderii culturii căpsunului în ultimii ani este oglindită și de procentul ridicat al plantațiilor tinere (peste 40 % din suprafața totală ocupată de căpsun), executate atît în regiunile tradiționale, cit și în apropierea multor centre urbane (Constanța, Galați,

Iasi, Suceava, Pitești etc.). Primul loc în ceea ce privește producția medie îl deține de asemenea Cîmpia Someșului, unde, în anul 1982, s-au obținut peste 8 000 kg/ha, datorită extinderii soiurilor tîrzii, rezistente și productive, care s-au adaptat condițiilor pedoclimatice locale. Producții sporite s-au înregistrat și în căpsunăriile din luncile și de pe terasele Oltului și Jiului (între 5 000 și 7 000 kg/ha). Producția totală de căpsuni obținută în anul 1980 a fost de 32 000 t, din care peste 40 % a fost realizată de căpsunăriile din Cîmpia Someșului și Depresiunea Oașului.

6.2.2.4.2. Terenurile viticole

Pe teritoriul de astăzi al României, vița de vie s-a cultivat din cele mai îndepărtate timpuri, vechimea acestor culturi practicate pe terenurile din zonele deluroase și chiar de cîmpie fiind confirmată de multe dovezi de ordin arheologic, documentar, cartografic.

Fiind o plantă heliofilă, vița de vie întîlnește în cuprinsul țării noastre condiții naturale favorabile dezvoltării. Preferă verșanții cu expunere estică, sudică sau vestică, cu altitudini cuprinse între 100 și 700 m. Latitudinal, vița de vie atinge limita nordică pe linia Ștefănești — Botoșani — Suceava — Seini — Tarna Mare, constituind, în același timp, și limita nordică de cultură a viței de vie în estul Europei.

Cultura viței de vie a apărut înaintea erei noastre, Herodot vorbind de prezența ei prin secolul VI î.e.n. (A. Bogdan, 1971), pe vremea agatirșilor în Transilvania, iar pe colinele Subcarpaților din sudul țării se consideră a fi existentă din epoca bronzului (I. C. Teodorescu, 1943; T. Martin, 1968).

Strabo îi considera pe geto-daci pricepuți cultivatori de vița de vie, fapt întărit și de păstrarea unor termeni viticoli de origine dacă, ajunși pînă la noi: *strugure*, *butuc*, *curpen* (din cele 160 de cuvinte moștenite de la geto-daci) (C. C. Giurescu, 1969). Cucerirea romană a reprezentat un moment de înflorire și impulsione a viticulturii, romanii introducînd varietăți noi și o serie de tehnici și procedee de vinificație. În timpul migrațiilor, viticultura continuă să fie o ocupație de seamă a locuitorilor acestor meleaguri.

În prima statistică viticolă internațională, din anul 1876, România apărea cu 97 386 ha și cu o producție de 946 347 hl

vin; Muntenia și Oltenia dețineau 70% din suprafața cultivată cu vii, dind 64% din producția de vin. Moldova, cu o suprafață mai mică (30%), producea 36% din vinul obținut la acea dată în România (A. Bogdan, 1969).

Cu puțin înaintea declanșării atacului filoxerei, flagel semnalat oficial în 1884, România deținea aproximativ 150 mii ha vii. Statisticile vremii consemnează (în anul 1899) bilanțul atacului filoxerei la peste 60 000 ha de vii distruse.

A urmat o amplă acțiune de refacere și reorganizare, care a adus mutații însemnate întregii viticulturi. Astfel, se extind hibrizii direct producători, rezistenți la boli și dăunători, dar a căror producție este inferioară calitativ. De asemenea, s-a trecut la utilizarea vițelor altoite de import (în special soiuri franceze), ceea ce a dus la îmbogățirea în varietăți, unele valoroase, ca Pinot, Riesling, Sauvignon, Muscat Ottonel, care, alături de cunoscutele soiuri românești Grasă, Tămioasă, Fetească, au contribuit la îmbunătățirea calității viilor românești.

În anul 1938, suprafața viticolă era de 365 429 ha (din care 146 708 ha vii altoite și indigene și 218 721 ha hibrizi) și 3 613 ha plantații portaltoi, cele mai mari întinderi fiind deținute de județele de la curbura Carpaților: Putna, Rîmnicu Sărat, Buzău, Prahova. Se remarcă predominarea hibrizilor direct producători în partea de sud a țării, în zona de cîmpie (județele Mehedinți, Dolj, Romanși, Teleorman, Vlașca, Ilfov, Ialomița) și în partea centrală și de sud a Moldovei (județele Vaslui, Tutova, Tecuci, Bacău, Covurlui). În același an, producția de vin obținută de la viile altoite și indigene a fost de 4,3 milioane hl, hibrizii furnizînd peste 5,3 milioane hl.

După 1950, cultivarea viței de vie a căpătat o altă orientare. Între problemele care se cereau rezolvate pentru dezvoltarea viticulturii era și aceea a asigurării materialului săditor necesar replantărilor, completării golurilor și extinderii plantațiilor. În acest sens, s-au înființat numeroase pepiniere, iar cele existente au fost extinse. Totodată, pentru ridicarea producției s-a trecut la dotarea cu mașini și utilaje moderne, adaptate nevoilor viticulturii. În paralel, s-a realizat modernizarea centrelor de vinificație și de depozitare a strugurilor.

În anul 1982, terenurile viticole (vii și pepiniere viticole) ocupau 299 872 ha, ceea ce reprezenta 1,2% din suprafața țării și 2,0% din cea agricolă. Viile pe rod se întindeau pe 254 674 ha, din care 165 820 ha vii altoite și indigene și 88 854 ha vii hibride. Se observă o reducere a suprafețelor ocupate cu vii hibride în anul 1982, față de 1965, cu 48,5 mii ha și o creștere a viilor altoite și indigene cu 61,0 mii ha (fig. 6.31).

Cele mai mari plantații de vii pe rod se află în Moldova — județele Vrancea (25 978 ha), Galați (22 238 ha) și Vaslui (16 564 ha) care dețin împreună 25% din viile pe rod ale țării. Se înscriu apoi, în ordine, județele Dolj (18 175 ha), Constanța (15 442 ha), Buzău (14 032 ha), Iași (11 560 ha), Olt (10 240 ha), Prahova și Bacău cu întinderi ce se apropie de 10 000 ha.

Și în ceea ce privește viile altoite și indigene, Moldova deține înțietatea: județele Vrancea cu 21 926 ha, Galați cu 17 066 ha, Vaslui cu 11 480 ha, Buzău cu 10 216 ha; cu valori ridicate se înscriu și județele Constanța (13 059 ha) și Dolj (10 634 ha).

Pentru viile hibride, locul întâi îl ocupă județul Dolj cu 7 541 ha, urmat de Olt

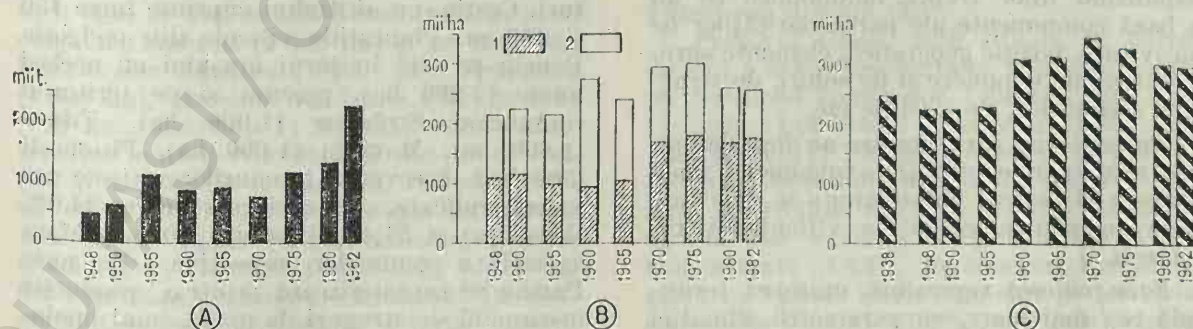

Fig. 6.31. A, Producția de struguri. B, Suprafața viilor pe rod: 1, vii altoite și indigene; 2, vii hibride. C, Suprafața de vii și pepiniere viticole.

(5 767 ha), Teleorman (5 699 ha), Vaslui (5 084 ha) și Giurgiu (4 175 ha).

România deține o suprafață importantă destinată cultivării soiurilor producătoare de struguri de masă (circa 30 000 ha), distinguându-se în mod special, în acest sens, județele Constanța, Vrancea, Teleorman și Buzău.

În intervalul 1950–1982, producțiile anuale de struguri s-au triplat, crescând de la 647,8 mii tone la 2 192,2 mii tone. Producțiile cele mai ridicate de struguri le-au obținut, în anul 1982, județele Vrancea, Galați, Constanța și Iași.

Producția de vin a oscilat între 9 670 mii hl (1976), 7 600 mii hl (1980) și 13 069 mii hl (1982).

Prelucrarea strugurilor este concentrată în „Trustul economic de producție pentru viticultură și vinificație”, care efectuează procesele de vinificație și de condiționare a vinurilor, precum și în întreprinderile agricole de stat și stațiunile experimentale ce dispun de uzine de vinificație proprii. Prin vinificația modernă, s-a realizat trecerea de la sistemul tradițional, casnic, la prelucrarea industrială, asigurându-se condiții corespunzătoare obținerii unor vinuri de calitate superioară.

La dezvoltarea viticulturii românești contribuie, într-o măsură însemnată, cercetarea științifică de specialitate, realizată în cadrul Institutului de cercetări pentru viticultură și vinificație de la Valea Călugărească și în 10 stațiuni experimentale specializate, localizate în podgoriile: Murfatlar, Odobesti, Drăgășani, Miniș, Blaj, Greaca, Iași, Ștefănești (județul Argeș), Tîrgu Bujor, Pietroasele.

Teritorial, suprafețele viticole sînt divizate în unități, mai mari sau mai mici, corespunzînd unor trepte taxonomice ce au la bază componente ale particularităților de masivitate, poziție geografică, elemente agroclimatice, de expunere și de soluri, de structură a soiurilor, de tradiție etc.

Pe teritoriul țării noastre au fost delimitate următoarele unități taxonomice: *zonă*, *podgorie* și *centru*, considerîndu-se cele mai adecvate pentru condițiile viticulturii românești.

Zona viticolă reprezintă unitatea teritorială cea mai mare, cu parametrii climatici puțin schimbători, cu o producție care prezintă multe elemente comune, dar și o largă variabilitate, suprapunîndu-se adesea și unor

unități naturale, mai mari sau mai mici. În cadrul sau în afara zonelor viticole au fost diferențiate *podgorii* — unități ce reunește terenurile viticole de pe o întindere relativ mare —, cu valori ai parametrilor climatici apropiați, cu soluri asemănătoare, cu soiuri sau grupe de soiuri concentrate în unele arii, cu întinderi viticole ce se grupează în masive, cu producții specializate, care contribuie la individualizarea unității. *Centrele viticole* sînt unitățile taxonomice cele mai mici, situate în cuprinsul zonelor viticole și al podgoriilor, precum și izolat, marcînd o unitate viticolă cu proprietăți mai mult sau mai puțin diferite, grupate în raza unei localități sau grupe de localități (sate, comune, orașe), fiind, în genere, cunoscute prin producția lor viticolă (fig. 6.32).

Zona viticolă de la Curbura Carpaților este cea mai întinsă și mai importantă, concentrînd mai mult de o pătrime din suprafața viilor pe rod ale țării. Această zonă ocupă versanții Subcarpaților cuprinși între valea Trotușului și cea a Teleajenului, vița de vie extinzîndu-se în altitudine între 80 și 350 m. În cadrul acestei zone se individualizează puternice și vechi podgorii: podgoriile vrîncene, podgoria Dealu Mare — Istrița.

Podgoriile vrîncene, cuprinse între Trotuș și Rîmnicu Sărat, concentrează mai mult de 9% din suprafața viilor pe rod și cam tot atît din producția de struguri și vin a țării. Relieful piemontan, cu dealuri nu prea înalte, a favorizat extinderea viilor pe o fișie lungă de circa 65 km, de la Timboești pînă aproape de Adjud, pe o lățime de 1–6 km. În cuprinsul acestei zone se remarcă *Podgoria Panciu*, situată în partea nordică, dezvoltată pe pantele înșorite, ușor înclinate ale dealurilor piemontane Chicera, Bou Roșu, Curburi, Costin, cu altitudini cuprinse între 150 și 350 m. Plantațiile viticole din podgoria Panciu se află în jurul orașului cu același nume (2 200 ha), precum și pe teritoriul comunelor Străoane (1 000 ha), Tîfestei (1 800 ha), Movilița (1 000 ha), Fitionești (500 ha). Frecvența terenurilor viticole are valori ridicate, ce oscilează între 24,0% (Movilița) și 51,4% (Panciu) din suprafața agricolă a comunelor respective. Podgoria Panciu se caracterizează printr-o producție însemnată de struguri de masă, soiul predominant fiind Chasselas Doré. Dintre soiurile de vin, cu o frecvență mai mare se înscriu: Feteasca Albă (soi autohton de o mare va-

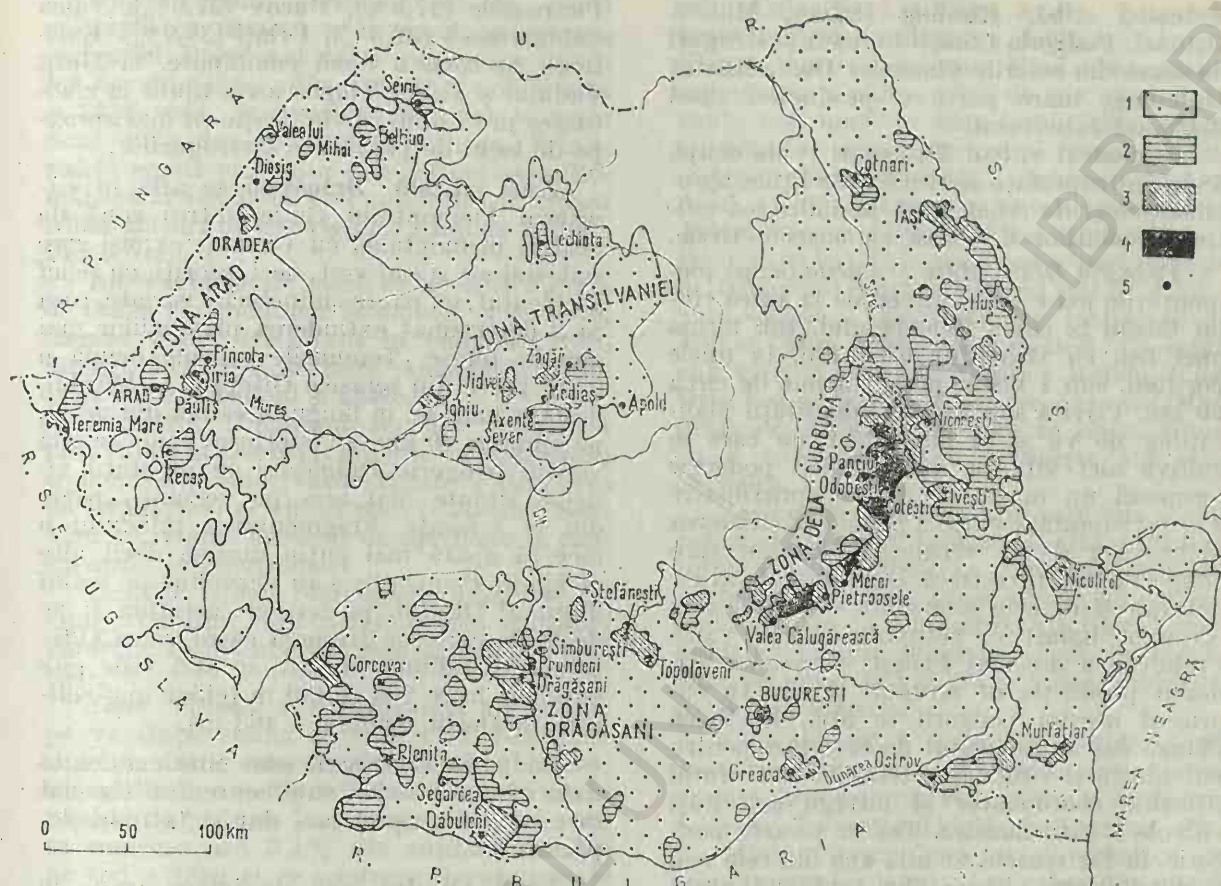

Fig. 6.32. Terenurile viticole: 1, sub 5% din suprafața agricolă; 2, 5–20%; 3, 20–40%; 4, peste 40%; și 5, centre viticole.

loare economică), Riesling Italian și Muscat Ottonel. Vinurile produse în această podgorie sunt livrate în toate marile noastre centre urbane și în multe din țările Europei.

Podgoria Odobesti, ocupând versanții cu expuneri estice și sud-estice favorabile culturii viței de vie, se află concentrată în jurul orașului Odobesti (1 600 ha) și pe teritoriul localităților Jariștea (2 200 ha), Vîrtescoiu (1 800 ha), Broșteni (332 ha), Cîmpineanca (700 ha), Bolotesti (1 300 ha). Sunt caracteristice masive viticole bine conturate spațial alcătuite din același soi, întinderi mici ale viilor hibride, frecvențe ale terenurilor viticole cu valori foarte ridicate, cuprinse între 24,5% (Broșteni) și 84,5% (Jariștea) din suprafața agricolă a comunelor. În Podgoria Odobesti predomină soiurile pentru vin, foarte răspindite fiind Galbena de Odobesti, Crimpoșia, Riesling Italian, Frînceușă, Muscat Ottonel, Pinot Gris. Între soiurile

pentru struguri de masă, care ocupă în raport cu soiurile pentru vin suprafețe mai reduse, se evidențiază: Coarna Albă și Neagră, Chasselas Doré, Muscat Hamburg și altele.

Vinurile acestei podgorii au fost premiate cu numeroase medalii la concursurile de vinuri din diferite țări.

Podgoria Cotești este situată în partea de sud a zonei piemontane, fiind amplasată pe teritoriul comunelor Cotești (2 300 ha), Cîrligele (1 500 ha), Urechești (1 800 ha), Dumbrăveni (1 100 ha), Timboești (1 100 ha), Slobozia Bradului (600 ha), Podgoria (600 ha). Frecvența viilor în cadrul terenului agricol este variată, înregistrându-se valori mai scăzute (15,4% în comuna Podgoria), alături de altele mari, cum sunt pe teritoriul comunelor Cotești (67,2%), Cîrligele (62,6%) și Urechești (57,2%). Această podgorie se individualizează prin marea răspindire pe care o au soiurile pentru vin: Băbească,

Fetească Albă, Riesling Italian, Muscat Ottonel. Podgoria Cotești livrează și struguri de masă din soiurile Chasselas Doré, Muscat Hamburg, mare parte a producției fiind destinată exportului.

În centrul viticol Timboești (viile ocupă 38% din suprafața agricolă) condițiile agroclimatice și de relief oferă posibilitatea cultivării soiurilor de masă cu coacere târzie.

Podgoria Dealu Mare — Istria ocupă piemonturile joase ce se succed de la valea râului Buzău la cea a Teleajenului, sub forma unei fișii cu lățimi de 6—8 km, în unele porțiuni, sub 1 km și pe o lungime de circa 60 km. Privită sub aspectul densității plantațiilor de vii și al intensității cu care se cultivă aici vița de vie, această podgorie formează un masiv ce deține aproximativ 7% din suprafața viticolă pe țară. Extinderea plantațiilor de pe versanții dealurilor spre cîmpie a fost favorizată în afara condițiilor naturale și de cele economice — dezvoltarea centrelor industriei petrolului de pe valea Prahovei, a orașului Ploiești — care au stimulat producția de struguri și vin. În cuprinsul acestei podgorii se află, la Valea Călugărească, Institutul de cercetări pentru viticultură și vinificație, creat în 1967, forul științific coordonator al întregii activități viticole a țării noastre. Tot în această podgorie, la Pietroasele, se află una din cele mai vechi stațiuni viticole din țară (înființată în 1892 ca pepinieră pentru producerea materialului săditor necesar refacerii postfiloxerice), unde au fost create și perfecționate mai multe soiuri de viță, remarcîndu-se în mod special Tămioasa Românească.

Condițiile pedoclimatice favorizează obținerea unor producții ridicate de struguri și vin, cu calități deosebite, cum sint, mai ales, vinurile roșii tonice cu un buchet deosebit. Această podgorie se individualizează prin producția de vinuri roșii (la Valea Călugărească), ce se obțin în urma unui amestec de soiuri (Cabernet Sauvignon și Merlot). Centrele cele mai importante sint: Valea Călugărească (1 400 ha), Bucov (1 000 ha), Urlați (1 400 ha), Ceptura (900 ha), Gura Vadului (1 600 ha), Pietroasele (1 000 ha), ultimul fiind renumit pentru vinul licoros natural din soiul Tămioasa Românească și vinul demisec Grasa de Pietroasa. Frecvența terenurilor viticole are valori ridicate în unele centre (Gura Vadului 55,7%), oscilînd în jurul valorilor de 20—30% din suprafața agricolă a comunelor: Ceptura (24,4%),

Pietroasele (27,3%), Bucov (27,6%), Valea Călugărească (32,6%), Urlați (35,9%). Existența în zonă a două combinate, la Gura Vadului și Valea Călugărească, ajută la efectuarea procesului de vinificație cît mai aproape de locul de producere a strugurilor.

Zona viticolă Drăgășani se află în cuprinsul Piemontului Getic, într-o zonă de dealuri piemontane, cu versanți expuși spre sud, sud-est și sud-vest, deci însoriți, cu relief accidentat, cu pante cu înclinări variate, ceea ce a determinat extinderea plantațiilor mai ales în terase. Terenurile viticole ocupă o mare parte din terasele Oltului și Oltului, desfășurîndu-se, în lungul acestuia din urmă, pe aproape 60 km. În cuprinsul zonei se află vestita podgorie Drăgășani cu plantații viticole situate mai ales pe versanți, parte din ei terasați. Fragmentarea reliefului o face să apară mai puțin masivă decît alte podgorii. Plantațiile s-au dezvoltat pe malul drept al Oltului, pe terasele acestuia și pe dealurile care fac trecerea către valea Oltului. Altitudinea la care se află viile este cuprinsă între 200 și 450 m (chiar mai ridicată în Dealu Scundu — 463 m).

Podgoria Drăgășani este bine cunoscută datorită produselor sale, care au circulat în zonele din apropiere, dar și la mari depărțări.

Valea Oltului, axă de intens trafic în toate timpurile, devenită „Drumul Buților”, înlesnea transportul vinurilor renumite de Drăgășani către Dunăre și principalele localități din sud. În anul 1936 s-a înființat la Drăgășani o stațiune enologică, contopită în 1940 cu pepiniera viticolă de aici care funcționa din 1897, avînd un rol de seamă în reorganizarea viticulturii în zonă. Din anul 1967 stațiunea funcționează în subordonarea Institutului de cercetări pentru viticultură și vinificație de la Valea Călugărească. Cel mai important centru este Drăgășani, cu o întindere de 800 ha vii pe rod, ceea ce reprezintă o frecvență în terenul agricol de 24,8%. Alături de Drăgășani, în această zonă viticolă se remarcă podgoria Prundeni (800 ha) și centrele Sutești (600 ha), Crețeni (350 ha), Gușoeni (450 ha), Lungești (350 ha) și altele.

Frecvența terenurilor viticole în cadrul terenurilor agricole are valori ce variază între 10,7% la Amărăști, 14% la Ștefănești, 21,5% la Crețeni, 27,0% la Sutești, 30,5% la Prundeni.

Din structura sortimentului de soiuri cultivate în prezent se remarcă orientarea podgoriei Drăgășani către producția soiurilor de vin (80%), din care 45% soiuri albe și 25% roșii. Strugurilor de masă le revin doar 20% din suprafețele viticole. Principalele soiuri cultivate sînt: Tămioasa Românească, Gordanul (soi autohton), Fetească Albă, alături de Sauvignon, Riesling Italian, Pinot Noir.

Între soiurile de masă se remarcă: Perla de Csaba (în comunele Ștefănești și Crețeni), Regina Viilor (recoltată în comunele Ștefănești, Prundeni, Sutești, Amărăști), Chaselas Doré, Cardinal și altele.

Podgoria Drăgășani se face cunoscută prin vinuri albe seci (Crimpoșie de Drăgășani) și demiseci, vinuri aromatizate (Tămioasa de Drăgășani) și vinuri roșii (Cabernet Sauvignon), vinuri deosebit de apreciate la concursurile internaționale.

Centrul viticol Simburești, amplasat pe stînga Oltului, este renumit prin calitatea vinurilor roșii Cabernet Sauvignon și Pinot Noir.

Zona viticolă a Transilvaniei s-a extins pe versanții sudici și vestici ai dealurilor cuprinse între cele două Tîrnave și Mureș, cu o altitudine medie de 500 m, pe soluri brun-roșcate de pădure. În interiorul acestei zone se concentrează 3,4% din suprafața viilor pe rod a țării și se conturează cunoscutele podgorii Tîrnavele și Alba Iulia.

Podgoria Tîrnavelor ocupă versanții cu marginesc Tîrnava Mare și Tîrnava Mică, masivele viticole concentrîndu-se la Băgaciu (330 ha), Zagăr (360 ha), Biertan (270 ha), Daneș (320 ha), Șeica Mică (260 ha), Hoghileag (220 ha), Axente Sever (220 ha), Apoldu de Sus (122 ha) și altele. La Mediaș și Șeica Mică se produce material săditor selecționat, iar la Băgaciu funcționează o mare unitate de vinificație. Frecvența terenurilor viticole în cadrul agriculturii are valori cuprinse între 3,5% la Mediaș și Apoldu de Sus, 5,7% la Șeica Mică, 5,4% la Axente Sever, 7,5% la Hoghileag.

Faima podgoriei Tîrnavelor este dată de calitatea excepțională a vinurilor sale, cunoscute atît în țară, cît și peste hotare: Traminer, Fetească Albă, Riesling Italian, Pinot Gris, distinse cu numeroase medalii la diferite concursuri internaționale.

Podgoria Alba Iulia, cunoscută din documentele cartografice vechi și ca „Țara vinurilor”, se dezvoltă pe versanții văii Mure-

șului dintre Aiud și Vințu de Jos. Toamnele lungi asigură maturizarea deplină a strugurilor, vinurile obținute fiind de calitate superioară. Cultura viței de vie are o frecvență mai mare în zona localităților Jidvei (12,8% din terenul agricol al comunei), Blaj (8,4%), Girbova (8,1%), Ighiu (5,0%) și Aiud (5,4%). Întinse plantații se află la Jidvei (900 ha), Blaj (600 ha), Aiud (400 ha), Ighiu (310 ha). Cele mai bune vinuri se obțin în triunghiul format de localitățile Aiud—Șard—Ighiu. Vinificația se realizează la Jidvei, Alba Iulia, Aiud și Blaj. Ca soiuri cultivate se remarcă: Riesling Italian, Pinot Gris, Fetească Albă, Traminer, Lampău (Mustoasa de Ardeal), din care se obțin vinuri cu o concentrație ce depășește 12° tărie alcoolică.

Zona viticolă a Aradului este una dintre cele mai vechi din țară, acest străvechi teritoriu viticol făcîndu-se remarcă încă din epoca dacilor. Este amplasată în lungul piemontului de la contactul Munților Zărandului cu Cîmpia Banato-Crișană, pe o lungime de circa 30 km, între Valea Mureșului și Măgura Pincota.

Zona viticolă a Aradului se individualizează prin sistemele diferențiate de terase impuse de înclinarea versanților și de natura solurilor. În sectorul sudic, la Barațea, Păuliș, Miniș, Cuvin, Covăsinț, se practică sistemul teraselor înguste, cu taluz din piatră, sistem prin care se valorifică terenurile cu pante de peste 15—18°. Între Covăsinț și Șiria, pe pante moderate (6—12°), se practică sistemul teraselor largi, consolidate, cu taluz înierbat, iar în partea de nord, pe pantele domoale ale piemontului Gașa—Misca—Măderat, sistemul de plantare în terase cu taluz din îngrăditură de nuiele, combinat cu cel înierbat.

Componența soiurilor din această zonă, în totalitate altoite, este strîns legată de regimul termic și de natura solurilor. La sud de Șiria, pe flancul vestic al piemontului, unde sînt dezvoltate argiluvisoluri, soluri brun-roșcate de pădure, pe alocuri scheletice bogate în hidroxizi de fier și unde insolația este mai puternică, predomină soiurile care dau vinuri roșii (Cabernet Sauvignon, Cadarcă, Merlot, Pinot Noir). Pe flancul nordic al piemontului, unde predomină cambisoluri, iar insolația este mai redusă, s-au dezvoltat soiuri pentru vin alb, cu o mare aciditate (Mustoasa de Măderat, Rujiță, Riesling Italian, Pinot Gris, Muscat

Ottonel), parțial folosite la șampanizare. S-au extins și soiurile de struguri de masă: Chasselas Doré, Afuz-Ali, Cardinal etc. Podgoriile și centrele arădane sînt cunoscute prin exportul de vinuri roșii, în special „Roșu de Miniș”, rezultat din cupajul soiurilor Cadarcă, Merlot și Cabernet Sauvignon (cel mai apreciat dintre vinurile roșii superioare din țară), vinuri albe acide pentru șampanizare. Aceste produse au fost medaliat la multe concursuri internaționale. Aici se produce și material săditor (la Miniș și Barațca), necesar podgoriilor din sudul și estul țării și care servește la completarea golurilor, la întinerirea și extinderea plantațiilor.

În cadrul zonei, de la nord spre sud, se individualizează șase podgorii:

Podgoria Pîncota are o suprafață de aproape 600 ha, centrul Pîncota fiind specializat în producția de struguri de masă (Chasselas Doré, Muscat Hamburg, Cardinal, Italia etc.), iar în centrul Măderat, particularitățile topoclimatice au impus cultivarea soiurilor tirzii; acesta din urmă este cunoscut pentru soiurile de vin alb, între care Mustoasa de Măderat este renumită. Podgoria deține și mari capacități de depozitare în centrul Pîncota. Frecvența terenurilor viticole este de aproape 10% din teritoriul agricol al comunelor.

Podgoria Șiria deține peste 1 000 ha viță de vie și produce cu precădere vinuri albe (Mustoasa de Măderat, Fetească Albă, Riesling Italian). Centrul Șiria se evidențiază prin importante capacități de depozitare a vinurilor, frecvența terenurilor viticole fiind de 9% în cadrul celor agricole. Alături de Șiria se remarcă și centrele Mișca și Galșa.

Podgoriile Covăsinț și Ghioroc au 300 ha și, respectiv, 600 ha plantații de vii și sînt specializate în obținerea vinurilor roșii și albe superioare și a strugurilor de masă. Centrele viticole ale acestor podgorii sînt Covăsinț, Ghioroc, Miniș și Cuvin. Frecvența terenurilor viticole în agricol este de 9% la Covăsinț, 14% la Ghioroc.

În centrul Miniș își desfășoară activitatea o stațiune experimentală, care a avut rolul de a impulsiona și sprijini dezvoltarea viticulturii în zonă.

Podgoria Păuliș, cu centrele Păuliș și Barațca, se remarcă prin cultivarea soiurilor roșii superioare de vin (Merlot, Pinot Noir, Cabernet Sauvignon) și a soiurilor de masă (Chasselas Doré, Regina Viilor, Muscat Ottonel). În centrele Păuliș funcționează, din anul 1966, un modern combinat de vinifi-

cație, iar centrul Barațca se evidențiază ca producător de material săditor, avînd și o importantă capacitate de prelucrare și depozitare a vinurilor, în special soiuri pure (Cadarcă și Riesling Italian). Această podgorie are o suprafață cu vii de circa 400 ha.

Frecvența terenurilor viticole variază în cadrul terenurilor agricole între 7,1% la Păuliș, 10% la Pîncota, 14,3% la Ghioroc.

Podgoria Lipova (305 ha), cu centrele Lipova și Radna, furnizează soiuri de vin alb și roșu și struguri de masă.

În Cîmpia Aradului se dezvoltă și centrul viticol Șagu, unde viile sînt irigate, sursa fiind apa riului Mureș.

La nord, în triunghiul format de centrele Ineu, Bocsig și Șilindia, apar vii de mai mică întindere (în jur de 400 ha), care completează profilul viticol al zonei Aradului.

În afara acestor zone viticole, în România există și alte podgorii și centre viticole dispersate, cu suprafețe mai restrînse, însă cu o producție deosebită, de calitate superioară.

În estul țării, între riurile Siret și Prut, sînt răspîndite podgorii și centre viticole, multe figurînd între cele mai importante ale țării. Acestea s-au dezvoltat în condiții variate de relief — pe versanți cu expuneri vestice și sud-vestice, cu altitudine ce variază între 80 și 400 m.

✓ *Podgoria Cotnari*, vechi podgorie românească, una din cele mai cunoscute din țară, are și un renume internațional datorită calității deosebite a produselor sale. Suprafețele cu vii sînt situate la altitudini cuprinse între 150 și 350 m, pe un teritoriu ce nu depășește 2 000 ha.

În cuprinsul acestei podgorii, viile au o frecvență de 24,2% din terenul agricol al podgoriei, evidențiindu-se în primul rînd centrul Cotnari, urmat de Cîrjoaia și Zlodica.

Deși situată către limita nordică a culturii viței de vie în țara noastră, datorită condițiilor microclimatice, a solurilor (molisoli — cernoziomuri), producția viticolă este de calitate superioară. Particularitatea acestei podgorii este dată de predominarea soiurilor indigene, perfect adaptate la condițiile locale, Grasa de Cotnari, Feteasca, Tămioasa Românească și Frîncușa. Vinurile ce se obțin, cu o concentrație alcoolică ridicată, au fost distinse cu numeroase medalii și premii în cadrul concursurilor internaționale.

✓ *Podgoria Iași* s-a dezvoltat pe versanții sudici și sud-vestici ai dealurilor Copou,

Șorogari, Rediu care înconjură orașul Iași. Podgoria continuă și spre sud-est, în lungul contactului dintre Podișul Central Moldovenesc și valea Prutului până la Răducăneni — Moșna și cuprinde o suprafață totală de circa 2 000 ha. Predomină soiurile pentru vin (Aligoté și Pinot Gris) și pentru masă (Chasselas), mai ales în centrele Bucium, Copou — Șorogari, Răducăneni. Frecvența viilor este variată, având valori de 8% din teritoriul agricol la Răducăneni, 22% la Bucium, 29,6% la Iași.

✓ *Podgoria Huși*, dezvoltată în jurul orașului cu același nume, se numără printre cele mai vechi și mai importante din Moldova. Prezintă un teritoriu viticol de aproape 1 500 ha, dominante fiind soiurile pentru vin ca Aligoté, Fetească Albă, Pinot Gris, Riesling Italian, Galbenă de Odobesti, Muscat Ottonel, Zghihara de Huși (200 ha), Busuioacă de Bohotin.

Podgoria Huși are masive bine încheiate, cu multe din plantații întinerite. Centrele viticole din această podgorie sînt Huși, cu o suprafață de circa 1 400 ha, Arsura (180 ha), Epurenii (250 ha), Duda (500 ha). Frecvențele suprafețelor viticole ilustrează rolul de nucleu al centrului Huși (33,6%), în jurul căruia se grupează, cu valori mai mici, Arsura 6%, Duda 8%, Epurenii 5,5% din terenul agricol al comunei.

✗ *Podgoria Bîrlad* are plantațiile amplasate pe dealurile din dreapta și stînga văii Bîrladului și a afluenților acestuia — Simila și Jeravăț. Orientarea generală a văilor, pe direcția nord-sud, creează condiții foarte favorabile plantațiilor viticole. Centrele viticole de aici au întinderi mai mici de vii: Banca 493 ha, Băcani 153 ha; se cultivă mai mult soiurile Fetească Albă, Riesling Italian, Coarnă Neagră, Muscat Ottonel, Sauvignon — pentru vin și Chasselas Doré, Coarnă Neagră, Perla de Csaba — pentru struguri de masă. Frecvența suprafețelor ocupate cu vii are în general, valori mici în cadrul terenurilor agricole ale comunelor 5,6% la Banca, 3,4% la Băcani.

✓ *Podgoria Dealurile Bujorului* este situată în bazinul hidrografic al pîrîului Chineja. Viile se află răspîndite pe versanții cu orientare sudică și sud-vestică, în mare parte terasați. În centrele viticole ale acestei podgorii — între care mai importante sînt Tirgu Bujor, Fîrtănești și Berești — se cultivă atît soiuri pentru vin (Fetească Albă, Muscat Ottonel, Riesling Italian, Merlot, Băbească

Neagră, Galbena de Odobesti), cit și soiuri pentru masă (Muscat Hamburg, Afuz-Ali, Regina Viilor, Coarnă Albă și Neagră, Perla de Csaba). Frecvența viilor înregistrează valori apreciabile: 9,5% la Tirgu Bujor, 5,8% la Berești, iar la Fîrtănești 12,8% din suprafața agricolă a comunelor.

În apropierea mării zone viticole de la Curbura Carpaților, în nord-vestul județului Galați, mărginită de văile Siretului și Berheciului, se află cunoscuta podgorie *Nicorești*, care se înscrie printre podgoriile cu renume ale țării. Aceasta cuprinde o serie de centre viticole, ca: Pîșeu (300 ha), Pîponești (500 ha), Nicorești (2 500 ha), Gohor (418 ha), Cosmești (320 ha), Buciumeni (500 ha), Brăhășești (300 ha). Frecvența terenurilor viticole în cadrul celor agricole înregistrează 5,4% la Pîșeu, 9,3% la Gohor, 10,5% la Pîponești, 19,9% la Buciumeni.

Este cunoscută prin producerea vinurilor roșii, care au la bază soiul autohton Băbească neagră. În perimetrul localităților Tecuci, Fundeni, Pechea, pe psamosoluri se întinde podgoria *Ivești — Hanu Conachi*. Caracteristic este soiul Aligoté, urmat de Muscat Ottonel, Fetească Albă, Pinot Gris, Galbena de Odobesti. Pentru strugurii de masă se cultivă mai mult Perla de Csaba, Regina Viilor, Muscat Hamburg, Chasselas Rosé. Centrele viticole ale acestei podgorii sînt Ivești, (900 ha), Pechea (1 000 ha), Liești (660 ha), Umbrărești și altele. Frecvența terenurilor viticole are valori apropiate: Liești 9,5%, Umbrărești 11,4% și Ivești 13,4%.

În Dobrogea, viile dețin o suprafață de peste 20 000 ha, ceea ce reprezintă 9% din domeniul viticol al țării. În teritoriul cuprins între Dunăre și mare, cultura viței de vie are o îndelungată tradiție; viile se grupează în trei podgorii cu profiluri diferite: podgoria Niculițel, podgoria Murfatlar (de pe valea Carasu), podgoria Ostrov și un centru viticol la Lipnița (fig. 6.33).

Podgoria Niculițel, una dintre cele mai vechi și cunoscute din Dobrogea, se întinde ca un adevărat brîu la poalele Dealurilor Niculițelului. Configurația reliefului — un vast amfiteatru adăpostit de culmile împădurite ale dealurilor Sarica, Tugulea, Dealu Mare, Cocosu, Cornetu și flancat de promontoriile Isacei și Parcheșului —, condițiile climatice locale ce se caracterizează prin numeroase zile fără îngheț și zile însorite, prin toamne prelungite și uscate au oferit cadrul adecvat

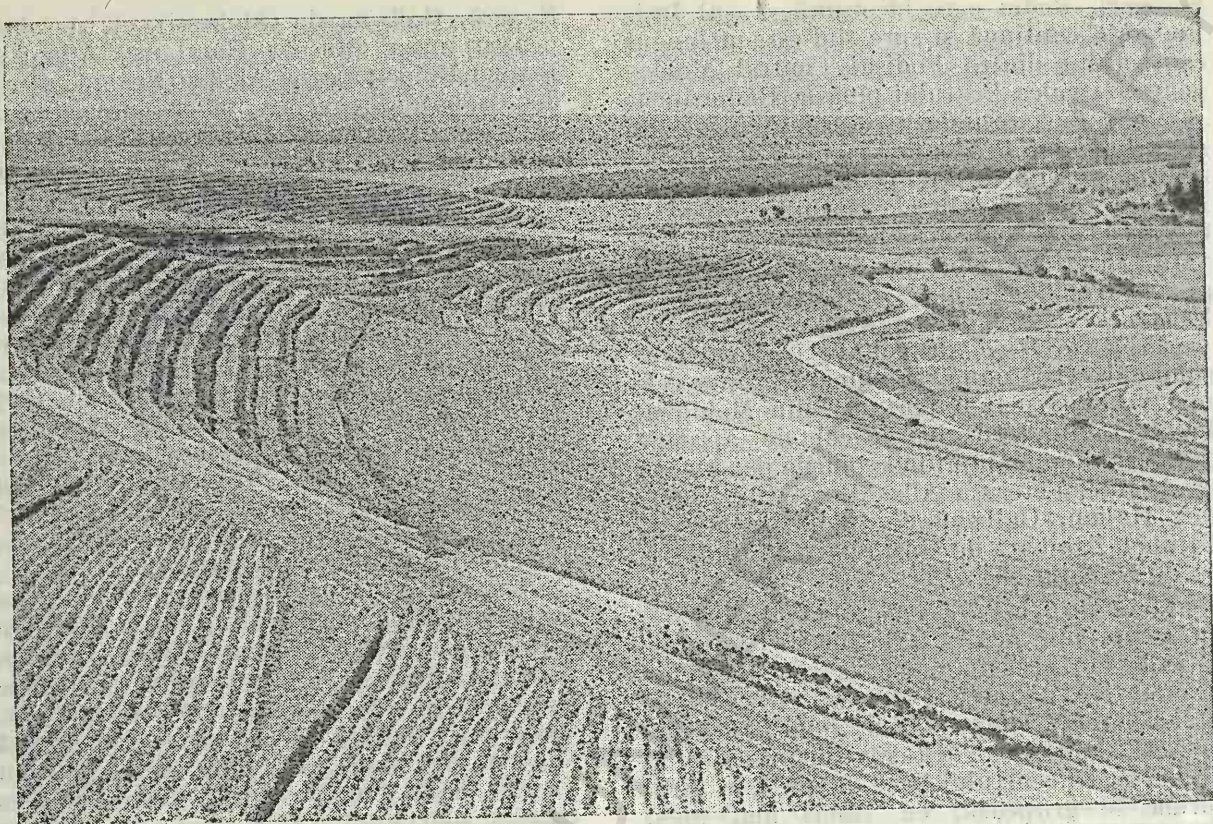

Fig. 6.33. Amenajări de versanți pentru plantații viticole la Cochirleni (județul Constanța).

dezvoltării plantațiilor de vii. Iernile mai aspre impun măsuri de protecție, prin îngropare, în special a soiurilor producătoare de struguri de masă.

Podgoria Niculițel se întinde pe o suprafață de circa 2 000 ha, centrele cele mai importante fiind Niculițel și Isaceea. Frevența terenurilor cultivate cu vii este de 11% la Isaceea și 33,7% la Niculițel, din terenul agricol al comunei.

Un rol deosebit de important în dezvoltarea podgoriei Niculițel l-a avut pepiniera viticolă Isaceea, creată anume pentru a obține soiuri adaptate condițiilor locale. Noile plantații viticole care s-au executat în special pe versanții înșoriți din bazinul depresionar al Luncaviței și pe promontoriul Isaceei au avut menirea să înlocuiască în cea mai mare parte viile de hibridi direct producători cu soiuri superioare, ca : Aligoté, Riesling, Chasselas și altele. Vinurile obținute în podgoria Niculițel, albe și roșii, sînt seci, cu un procent mai redus de zahăr, strugurii de masă sînt de bună calitate.

Podgoria Murfallar s-a dezvoltat în principal pe versanții asimetrice ai văii Carasu, de la Valul lui Traian și Poarta Albă pînă la Cernavodă. Versantul drept, pe care se întinde cea mai mare parte a viilor, are o pantă redusă, cu expunere sudică, insolație maximă și un sol fertil format pe loess. Versantul stîng are pante abrupte, puternic erodate, cu ravene avînd expunere nordică, înșorire mai redusă și un microclimat mai rece decît versantul drept, cu soluri neevolate (regosoluri de pantă), pe alocuri roca mamă (calcarul) apărînd la zi. Acest versant, cu o productivitate agricolă redusă în trecut, a început, din 1956, să fie terasat și plantat cu viță de vie, obținîndu-se rezultate bune. Cantitatea de precipitații este în general suficientă, înregistrîndu-se și perioade de secetă, ceea ce a determinat introducerea irigațiilor la unele vii. În podgoria Murfallar, vița de vie nu se îngroapă iarna (numai se mușuroiește). Între factorii naturali, solurile au favorizat dezvoltarea plantațiilor viticole (soluri molice—cernoziomuri căstanii,

carbonatate, formate pe loess, precum și rendzine calcaroase cu un conținut bogat în humus).

Un rol important în dezvoltarea culturii viței de vie pe valea Carasu, ca și în întreg teritoriul Dobrogei, l-a avut înființarea în anul 1907 a unei stațiuni de cercetări viticole. Frecvența terenurilor viticole în cadrul celor agricole variază între 19,7% la Cernavodă, 14,8% la Medgidia și 37,0% la Murfatlar. În centrele podgoriei, Murfatlar (1 700 ha), Poarta Albă (800 ha), Medgidia (900 ha), Cernavodă (470 ha) se cultivă un sortiment de soiuri compus din Pinot Gris, Pinot Blanc, Chardonnay, Riesling Italian (toate pentru vinuri albe) și Pinot Noir, Cabernet Sauvignon (pentru vinuri roșii). Vinurile de Murfatlar, spre deosebire de cele din podgoria Niculițel, sînt dulci, licoroase, fiind distinse cu diplome și medalii la multe concursuri internaționale.

Podgoria Ostrov, situată pe malul drept al Dunării, a fost mult extinsă, prin noi plantații în sud-vestul Podișului Dobrogei de Sud. Expunerea versanților (vestică și sud-vestică), natura variată a solurilor (soluri molice), la care se adaugă factorii climatici — temperaturi ridicate vara, precipitații reduse în iulie și august — constituie condiții favorabile pentru această cultură. Podgoria are o suprafață importantă, în jur de 2 000 ha. Sortimentul cultivat aici este compus din soiul Afuz-Ali, alături de Muscat Hamburg, Italia, Cardinal.

Se remarcă centrul viticol Lipnița (suprafață 1 300 ha) cu plantații recente, moderne, specializate pentru producerea strugurilor de masă.

În cuprinsul Piemontului Getic, în special în zona de contact cu Cîmpia Română, pe versanți cu expunere sudică și sud-estică, se dezvoltă cîteva podgorii cu renume.

Podgoria Leordeni—Ștefănești este situată pe malul stîng al riului Argeș, fiind o unitate cu vechi tradiții, atestată documentar din secolul XIV.

Relieful, cu pante înșorite între Pitești și Topoloveni, cu altitudini ce variază între 100 și 400 m, alături de climatul de adăpost, reprezintă condiții naturale propice dezvoltării culturilor de viță de vie.

Centrele viticole Ștefănești, Călinești, Bogați, Topoloveni, Leordeni dețin suprafețe între 250 și 800 ha viță de vie. Frecvența terenurilor viticole oscilează între 7,9% la Leordeni, 15,9% la Călinești, 6,7% la Bogați,

33,4% la Topoloveni, 21,9% la Ștefănești. Dezvoltarea viticulturii a fost impulsionată de prezența stațiunii experimentale Ștefănești, care are în vedere studierea modalităților de mărire a producției de struguri de masă și pentru vinuri.

În cadrul podgoriei Leordeni—Ștefănești funcționează un combinat modern de vinificație, dotat cu utilaj perfecționat, avînd o capacitate de 800 de vagoane. Principalele vinuri care se realizează sînt Fetească Regală, Riesling Italian, Tămioasa Românească, jumătate din producția realizată fiind destinată exportului.

Această podgorie cuprinde de fapt două unități: Ștefănești, către vest și Leordeni, la est.

Podgoria Ștefănești, cu o suprafață de circa 3 000 ha, include centrele viticole Valea Mare — Podgoria Vișoara, Vrănești, Călinești, toate specializate în producția de struguri pentru vinuri albe. Podgoria Leordeni este caracterizată printr-un grad de concentrare mai redus și o suprafață de vii mai mică, cuprinzînd centrele din apropiere Topoloveni, Baloteasca, Budișteni.

Podgoria Corcova este amplasată pe versanții înșoriți ai Piemontului Strehăiei, la confluența riurilor Coșuștea cu Motru, vile ocupînd 7,4% din suprafața agricolă. Se cultivă soiuri de struguri pentru vin: Clairette, Riesling Italian, Fetească Albă, Muscat Ottonel pentru vinurile albe și Cabernet Sauvignon, Pinot Noir și altele, pentru vinuri roșii.

Podgoria Corcova are plantații masive la Corcova, Jirovel, Menți și Corcovița.

Pe terasele Dunării și ale unor afluenți ai săi s-au dezvoltat o serie de podgorii și centre viticole importante. Între acestea, *Podgoria pe nisipuri din sudul Olteniei* este caracterizată printr-o vechime considerabilă (dovezi certe din timpul perioadei daco-romane) și o continuitate neîntreruptă (singura zonă unde filoxera n-a acționat). Podgoria pe nisipuri din sudul Olteniei este una dintre cele mai extinse din țară (în jur de 10 000 ha). Viile dețin procente importante din suprafața agricolă: Călărași 23,5%, Dăbuleni 9,7%, Ostroveni 15,8%, Sadova 14,7%, Ianca 7,8%, Ștefan cel Mare 6,6%. Este o podgorie în care centrele viticole au suprafețe cultivate cu vii apreciabile: Călărași 1 600 ha, Dăbuleni 1 500 ha, Ostroveni 950 ha, Sadova 1 200 ha, Ianca 700 ha.

Activitatea de valorificare a nisipurilor are la bază experiența obținută de Stațiunea centrală de valorificare a nisipurilor de la Călărași, rezultatele ei în domeniul cultivării viței de vie fiind deosebit de bune. Se practică cultivarea viței în sisteme variate de plantare în nisipuri, în tranșee — tip Dăbuleni, cu păstrarea reliefului de dune și interdune — tip Timburești, prin nivelarea dunelor — tip Călărași. Sortimentul de viță este format din Roșioară, Berbecel, Paramac, Negru Virtos, Negru Moale, Băbească Neagră. Condițiile de cultură pe nisipuri creează o particularitate — precocitatea de coacere. La soiurile de viță timpurie se realizează o precocitate până la 10 zile, la soiurile tardive până la 20 de zile.

Dintre soiurile de masă, se dezvoltă bine, în sistem irigat, soiurile Afuz-Ali, Italia, Perla de Csaba și Cardinal. Studiile efectuate cu privire la sortimentul de soiuri pentru vinuri albe impune Saint Emilionul, soi ce dă recoltă mare și prezintă rezistență la boli, apoi Mustoasa de Mădărat, Roșioara, soi autohton, mult cultivat pe nisipuri, Tămioasa Românească și Sauvignon.

Dintre soiurile pentru vinuri roșii au dat bune rezultate pe nisipuri Merlot, Băbeasca Neagră. Podgoria pe nisipuri s-a făcut remarcată și prin vinul roz „Roșior de Oltenia”, un vin cu o tărie de 11° și o aciditate scăzută.

Podgoria Șegarcea este situată în Cîmpia Olteniei, în apropierea orașului Craiova, plantațiile viticole atingind o suprafață de 1 900 ha. Se remarcă centrele Șegarcea (950 ha), Cerăt (130 ha), Calopăr (160 ha), Lipov (200 ha), Radovan (180 ha), ale căror terenuri cu vii au o frecvență cuprinsă între 2,7 % la Calopăr și 9,1 % la Șegarcea.

Sortimentul soiurilor care se cultivă este foarte variat. În centrul Șegarcea cele mai mari suprafețe sînt deținute de Riesling Italian, Muscat Ottonel, Fetească Albă, Pinot Gris, Aligoté. Între soiurile negre se înscriu Cabernet și Merlot.

În centrul Lipov se cultivă soiuri vechi Roșioară, Crîmposie, alături de Riesling Italian, Pinot Gris.

În centrele Radovan și Cerăt se remarcă predominarea soiurilor de hibrizi direct producători.

Plantațiile postfiloxerice, alături de cele recente au determinat schimbarea profilului podgoriei Șegarcea, care furnizează în prezent vinuri albe, deosebit de apreciate la concursurile internaționale. Strugurii de masă dețin în podgorie întinderi reduse.

Podgoria Greaca, aflată pe terasele Dunării, în vestul orașului Oltenița, beneficiază de condiții naturale deosebit de favorabile: versanți cu expunere nordică, cambisoluri, luminozitate mare și căldură suficientă pentru o deplină maturizare a strugurilor (fig.6.34).

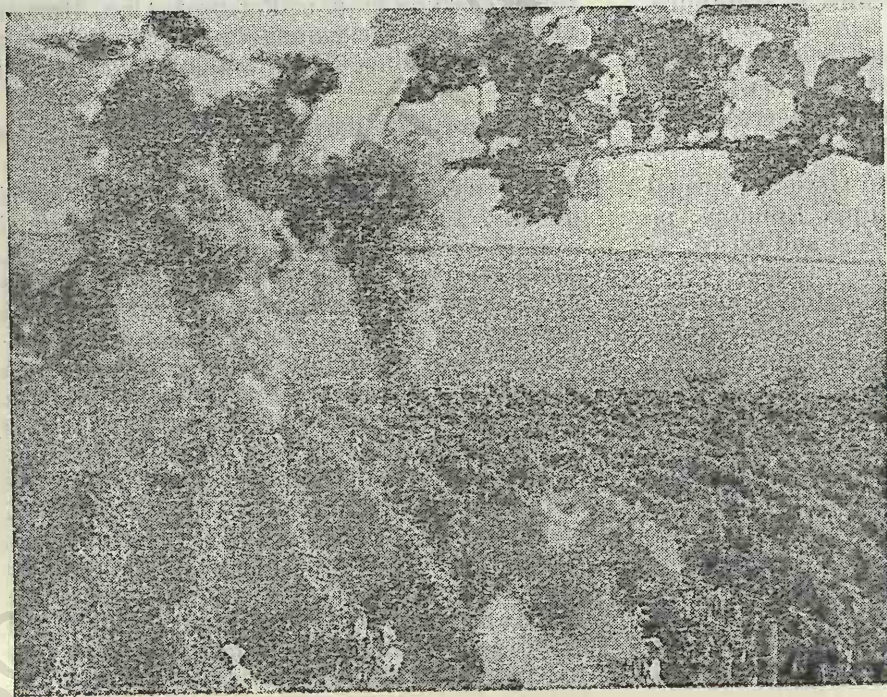

Fig. 6.34. Podgoria Greaca — vedere parțială.

Această podgorie are o suprafață de peste 1 500 ha, nucleul său fiind reprezentat de centrul Greaca (670 ha), la care se adaugă plantațiile de vii de pe teritoriul comunelor Prundu (295 ha) și Hotarele (560 ha). Frecvența terenurilor viticole în cadrul celor agricole înregistrează 7% la Hotarele și 23% la Greaca. Podgoria Greaca este renumită prin producția de struguri timpurii (Perla de Osaba, Chasselas Doré), livrați mai ales spre capitală.

Podgoriile Banatului grupează terenurile viticole situate pe versanții dealurilor din stînga Mureșului, producțiile lor fiind orientate pentru vinificație (80% din totalul producției). Podgoria Teremia (cu o suprafață cultivată cu vii de 1 900 ha), dezvoltată pe psamosoluri, cu centrele Teremia Mare (1 500 ha) și Tomnatec (300 ha), este cunoscută prin soiul Creța, alături de soiurile Majarea și Stein Schiller, din care se obțin vinuri albe, apreciate în consumul intern și la export. Frecvența viilor are valori de 3% la Tomatec și 20,4% la Teremia Mare din terenul agricol.

Podgoria Recaș este situată pe versanții cu orientare sudică ai Dealurilor Lipovei, suprafața viticolă fiind în jur de 1 000 ha. Podgoria este specializată pentru obținerea vinurilor roșii (Cadarea), soiurile pentru vinuri albe Creța și Rieslingul cultivîndu-se pe suprafețe mai mici. Podgoria Recaș își completează profilul prin cultura soiurilor de struguri de masă: Chasselas Doré, Muscat Hamburg, Regina Viilor, Muscat d'Ada. Viile reprezintă 6% din suprafața agricolă a comunei.

Podgoria Buziaș ocupă versanții Dealurilor Silagiului, întinzîndu-se pe o suprafață de circa 700 ha. Este o podgorie cu un sortiment format din Riesling Italian, Muscat Ottonel pentru vin și din soiurile de masă: Chasselas Doré, Chasselas Rosé, Regina Viilor, Muscat Hamburg. Frecvența terenurilor viticole este de circa 9% din suprafața agricolă a comunei.

În Transilvania, în afara zonei viticole prezentate se mai individualizează cîteva podgorii.

Podgoria Bistrița, cu o suprafață de circa 900 ha, este specializată în cultivarea soiurilor superioare pentru vin. Centrele acestei podgorii, mici insule viticole sînt: Lechința (680 ha), Teaca (150 ha), Dumitra (100 ha), cu valori de 1,5% la Dumitra, 6,6% la Lechința și 15% la Teaca din suprafața agricolă a fiecărei comune.

Producția obținută din aceste centre se prelucurează în unitățile de vinificație de la Bistrița și Lechința.

În nord-vestul Transilvaniei s-au dezvoltat masive viticole, mai mari și mai mici, pe un relief variat de dealuri și de șes. Plantațiile viticole s-au dezvoltat la altitudini de 60—80 m, în partea de șes, urcînd la 150—200 m, în dealuri. Clima este mai aspră, cu veri călduroase și ierni geroase, necesitînd protejarea viilor prin îngropare. Solurile sînt variate: psamosoluri la Valea lui Mihai, soluri argiloase la Marghita. Se individualizează mai multe centre viticole, care s-au dezvoltat pe versanții piemonturilor Tășnadului și Codrului, pe nisipurile Nirului, cum sînt: Viile Satu Mare (130 ha), Arad (170 ha), Șimleu Silvaniei (130 ha), ce dau vinuri de calitate superioară, Valea lui Mihai (340 ha), Curtușeni (80 ha), Urziceni, Ciurmești — centre în care viile sînt dezvoltate mai ales pe psamosoluri. Hibrizii direct producători sînt predominanți, deși în timpul din urmă s-au realizat plantații noi, cu soiuri nobile, folosindu-se cu precădere versanții însoriți ai dunelor. Se remarcă apoi și centrele Diosig și Săcueni, situate la contactul cîmpiei cu zona de dealuri joase, ambele avînd aceeași valoare a frecvenței suprafeței viticole 3,5% din terenul agricol al comunei.

Dezvoltarea și modernizarea viticulturii va urmări înființarea de noi plantații, în sisteme moderne de cultură (intensive și supraintensive). Pentru dezvoltarea viticulturii, un rol însemnat revine valorificării terenurilor cu pante accentuate — prin terasare (plantarea lor cu viță de vie din soiuri de mare productivitate) — și producerii materialului săditor.

6.2.2.4.3. *Terenurile pomicole*

Cultura pomilor fructiferi, fie în masiv, fie sub formă „răzleată”, este o practică veche în țara noastră. Faptul că există numeroase soiuri românești de măr, păr, cîreș, obținute numai prin adaptări și ameliorări de lungă durată ale formelor sălbatice care se mai întîlnesc încă și astăzi în pădurile noastre, atestă vechimea mare a pomiculturii, utilizarea pomicolă a unor terenuri.

Domeniul pomicol în trecutul mai îndepărtat era reprezentat, mai ales, de terenurile din jurul așezărilor omenești. Cu timpul, pe măsura defrișării pădurilor sau a utilizării raționale a unor categorii de terenuri,

plantațiile de pomi s-au extins pe culmile dealurilor — în mare parte în asociație cu pășunea sau fineața — și pe pantele mai domoale ale acestora, ea și pe văile mai înguste sau în depresiunile intracolinare.

După 1950, extinderea livezilor a fost caracterizată de „reutilizarea” unor terenuri ce nu dădeau un randament multumitor pentru alte culturi, precum și prin plantarea unor versanți supuși eroziunii.

Atestările documentare privind pomicultura datează numai din secolul XVI, dar conținutul lor dovedește că este vorba de o cultură bine dezvoltată, care avea o veche tradiție și un renume ce depășea granițele țării. Astfel, în 1593, Petru Șchiopul, domnul Moldovei, scria că livezile din țara sa sînt întinse și bogate, bucurîndu-se de o neasemuită frumusețe, iar episcopul catolic Mare Bandinus, în călătoria sa prin Moldova, în anul 1646, face numeroase însemnări asupra regiunilor bogate în fructe pe care le-a întîlnit. În 1716, Dimitrie Cantemir, referindu-se la întinderile nesfîrșite de livezi ale Moldovei, scria că aici se găsește „nu livezi, ci chiar păduri întregi de pomi fructiferi” (D. Cantemir, 1973, p. 125).

De asemenea, mulți străini care au vizitat meleagurile românești au apreciat în termeni laudativi extinderea terenurilor pomicole, bogăția fructelor și frumusețea livezilor în floare sau încărcate cu rod.

Primele pepinieri se înființează în 1889 la Strehlaia, Ciuperceni (jud. Olt), Țintea (Prahova) și la Botoșani, după care urmează, pînă în 1900, cele de la Urlați, Istrița de Jos și Pietroasele (Buzău), Golești (Mușcel), Vîșani (Suceava), Drăgășani (Vîlcea), Petrești (Putna).

După 1950, pepinierele existente se modernizează și apar stațiuni de cercetare care au ca obiectiv crearea de soiuri noi, cu randamente sporite în condițiile țării noastre, ea și aplicarea celor mai noi și mai eficiente metode agrotehnice.

Ca orice cultură agricolă, și pomii fructiferi sînt puternic influențați de condițiile naturale (climă, relief, sol, apă).

Lumina influențează într-o măsură însemnată dezvoltarea pomilor fructiferi, din care cauză cele mai bune rezultate dau plantațiile cu expunere sudică.

Căldura, influențată și ea de latitudine, orografie și altitudine, de proprietățile fizice ale solului și de mișcarea aerului, are o influență foarte mare asupra pomiculturii.

Desigur, influența acesteia este în funcție de specia pomicolă, de vîrsta pomilor fructiferi și de posibilitățile de adaptare a soiurilor. Înghețurile timpurii și temperaturile joase tîrzii provoacă pagube mugurilor și, chiar, scoarței, diminuînd substanțial producția și, uneori, punînd în pericol însăși viața plantei sau, cel mai adesea, afectînd dezvoltarea ei ulterioară (mai ales în pepiniere sau la pomii tineri).

Cerințele pomilor față de apă sînt, de asemenea, în funcție de specie, însă, în mod curent, pomii au nevoie de cantități însemnate de apă, mai ales în perioadele în care evapotranspirația este ridicată.

În general, cantitățile de precipitații necesare dezvoltării normale a pomilor sînt situate între 500 și 800 mm anual, cerințele descrescînd de la arbuștii fructiferi la măr, prun, păr, nuc, cireș, vișin și, mai departe, la piersic, cais. Nevoia de apă este însemnată în timpul creșterii lăstarilor, al înfrunzirii și în cel al coacerii fructelor.

Față de sol, ca sursă de hrană minerală, pomii fructiferi sînt, de asemenea, destul de „pretențioși”, aceștia preferînd solurile bogate în substanțe nutritive, solurile halomorfe și hidromorfe sînt însă inproprii pomiculturii.

Pe specii, se constată unele diferențe față de factorii mai sus prezentați, ceea ce, de fapt, a generat și unele deosebiri în repartizarea geografică a acestora. Astfel, mărul are cerințe mai reduse față de lumină și căldură (rezistă la temperaturi ce coboară chiar sub -35°C), dezvoltîndu-se bine pe o gamă mai variată de soluri, părul este relativ mai pretențios față de lumină și de căldură, ea și de uscăciune, iar prunul are limite foarte largi în privința factorilor oropedoclimatici, ceea ce, de fapt, explică și extinderea sa mare în toate regiunile țării. Piersicul și caisul sînt foarte sensibili în raport cu lumina și căldura, dezvoltîndu-se mai bine în zonele călduroase și nu prea umede și avînd perioade scurte de repaus vegetal (deci, intrînd în activitate vegetală de timpuriu, sînt afectați cu ușurință de înghețurile tîrzii — mai puternice). Cireșul și vișinul sînt mai pretențioși față de umiditate, iar nucul față de lumină.

Desigur, prin crearea unor soiuri noi, adaptate la condițiile locale, speciile pomicole își mărgesc mereu aria de dezvoltare și își modifică gradul de pretențiozitate față de elementele pedoclimatice. De aceea, în mai

toate bazinele pomicole ale țării s-au înființat stațiuni experimentale sau secții în a căror preocupare intră și crearea de soiuri care să dea un randament cât mai ridicat în condițiile naturale specifice fiecărei microzone. Astfel, la Mărăcineni (lingă Pitești), la Voinești (județul Dimbovița) se află stațiuni experimentale pomicole, al căror rol este acela de a crea sau adapta soiuri superioare calitativ, de productivitate mare, care să se dezvolte în mod optim în condițiile locale respective. Soiurile de măr create la Voinești, de exemplu, sînt cunoscute și apreciate nu numai în țară, ci și peste hotare.

De asemenea, în cadrul unităților agricole de stat, cu profil vitipomicol, au fost înființate secții sau laboratoare care au rolul de a experimenta, adapta sau crea soiuri productive, în culturi intensive, în condițiile oropedoclimatice locale.

Evoluția terenurilor pomicole este marcată de o scădere însemnată în perioada 1938 — 1955; ca urmare a defrișării livezilor îmbătrinite, nerentabile și îndreptării atenției spre plantarea gurilor din livezile existente.

Suprafețele pomicole au crescut, însă, apreciabil în ultimii 30 de ani, prin valorificarea rațională a unor terenuri agricole, datorită cerințelor tot mai mari de fructe, atât pentru industrializare, cât și pentru consumul populației.

Livezile ocupau în anul 1982 aproape 354 370 ha, ceea ce înseamnă o creștere de 1,4 ori față de 1938 și de 2,2 ori față de 1955.

Pe județe, cele mai mari suprafețe ocupate cu livezi erau concentrate în Argeș (peste 35 600 ha), Vâlcea (27 400 ha), Prahova, Bistrița-Năsăud, Buzău, Caraș-Severin, Olt, Dolj, Cluj, Dimbovița (12 000 ha), care totalizau 42,4% din terenurile pomicole ale țării. De asemenea, suprafețe importante (între 10 000 și 12 000 ha) sînt situate și în județele Mehedinți, Sălaj, Timiș, Maramureș și Bihor.

Cele mai mici suprafețe pomicole se află în județele: Călărași (911 ha), Brăila (1 003 ha), Harghita (1 473 ha), Giurgiu (1 486 ha) și Covasna (1 722 ha).

Media anuală a producției de fructe pe perioade de 5 ani a înregistrat următoarele valori: 823 900 t în 1956—1960; 918 500 t în 1961—1965; 1 321 900 t în 1966—1970; 1 096 400 t în 1971—1975; 1 468 800 t în 1976—1980, iar în anii 1981—1982 a fost de 1 696 300 t. În perioada 1975—1982, pro-

ducțiile anuale de fructe au oscilat între 1 101 200 t în 1975 și 2 043 300 t în 1982.

Producția totală de fructe a anului 1982 a avut următoarea structură: prune (40,8%), mere (36,4%), pere (5,8%), piersici (3,4%), cireșe și vișine (4,3%), caise (1,7%), nuci (2,1%), restul de 5,5% revenind altor fructe.

În ceea ce privește producția totală de fructe a anului 1982, primele locuri le dețineau județele Vâlcea (142 400 t), Prahova (135 600 t), Argeș (102 100 t), Dimbovița (78 800 t), Olt (73 400 t), Iași (73 200 t), Bihor (70 600 t).

Cele mai mari cantități de prune s-au obținut din județele Vâlcea, Argeș, Prahova, Caraș-Severin, Buzău, Sălaj; de mere din județele Prahova, Suceava, Maramureș, Cluj, Sibiu, Argeș, Bistrița-Năsăud; de pere din Prahova, Argeș, Iași, Dimbovița, Vâlcea, Neamț; de piersici din Constanța, Dolj, Bihor, Sectorul agricol Ilfov; de cireșe și vișine din Iași, Vaslui, Vrancea, Neamț; de caise din Constanța, Călărași, Tulcea, Teleorman, Giurgiu, Sectorul agricol Ilfov; de nuci din Prahova, Vâlcea, Vrancea, Argeș.

Așadar, ca urmare a caracteristicilor componentelor mediului înconjurător, a tradiției în cultura pomilor fructiferi și a folosirii raționale a unor terenuri care dau randament scăzut pentru alte culturi, pe teritoriul țării noastre pomicultura are o răspindire foarte variată, diferind mult de la o unitate geografică la alta sau chiar de la o localitate la alta.

Din punctul de vedere al răspindirii geografice, în România se conturează trei mari regiuni pomicole, în care se concentrează cea mai mare parte a terenurilor pomicole (fig. 6.35). De asemenea, se mai evidențiază unele bazine pomicole și grupări de centre pomicole, în afara regiunilor, în care suprafețele pomicole înregistrează valori însemnate.

Regiunea pomicolă este categoria taxonomică ce reprezintă o mare unitate geografică sau părți din mai multe unități geografice, în care suprafețele pomicole și frecvențele lor în cadrul teritoriului înregistrează valori însemnate.

Bazinul pomicol se suprapune unei arii mai restrinse, unde se concentrează suprafețe pomicole întinse și se înregistrează frecvențe ridicate ale terenurilor pomicole. Bazinele pomicole pot fi componente ale regiunilor sau pot fi situate în afara acestora.

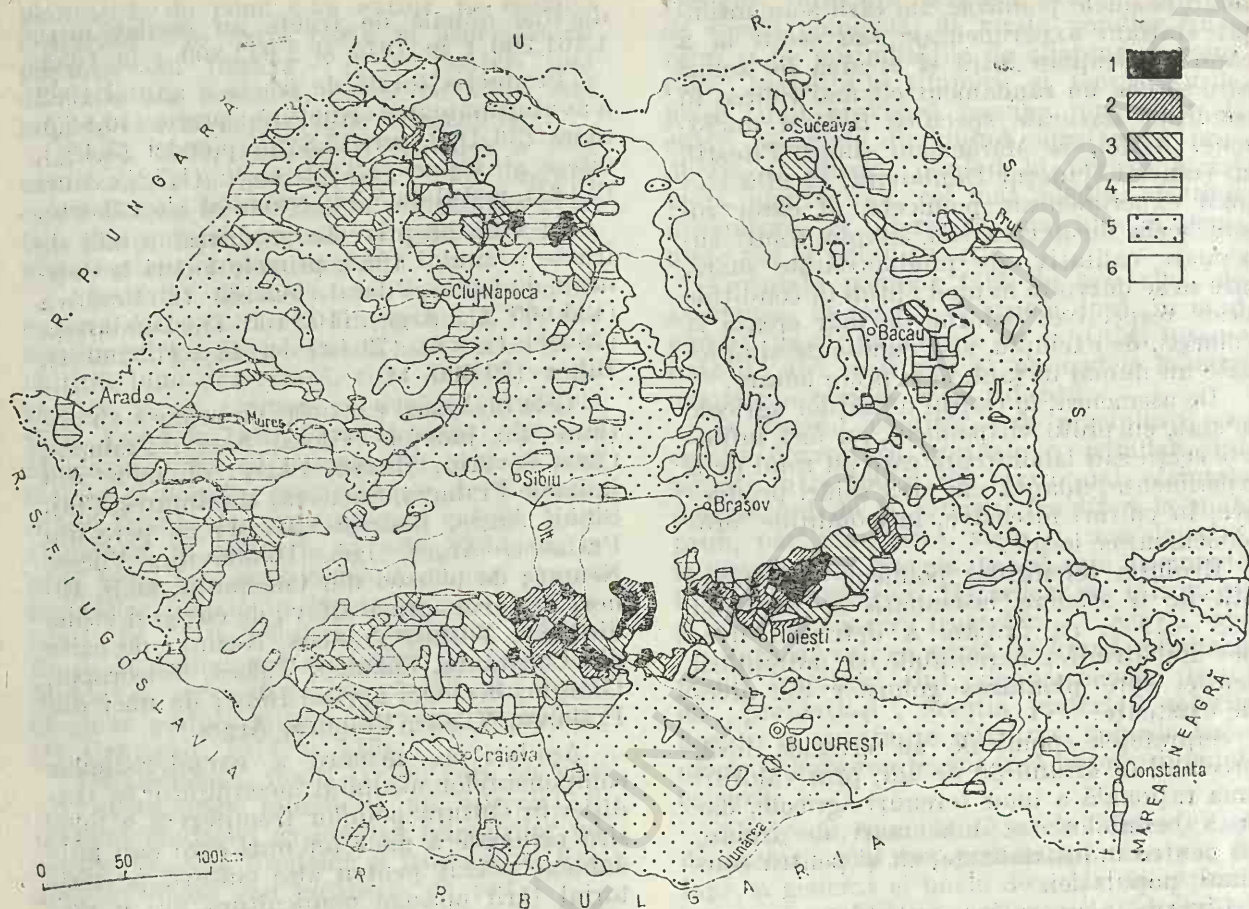

Fig. 6.35. Terenurile pomicele (% din suprafaţa agricolă): 1, peste 30%; 2, 20–30%; 3, 10–20%; 4, 5–10%; 5, sub 5%; 6, fără livezi.

Centrul pomicol este reprezentat de o localitate cu suprafeţe însemnate de livezi, unde frecvenţa terenurilor pomicele are valori apreciable. El este prezent în cadrul regiunilor şi al bazinelor sau poate fi situat în afara acestora, fie sub formă singulară, fie în grup.

Regiunea pomicolă sudearpatică. Această regiune este alcătuită din terenurile pomicele situate în sudul Carpaţilor Meridionali şi al Carpaţilor de la Curbură, întinzându-se în judeţele Gorj, Vâlcea, Argeş, în cea mai mare parte a judeţelor Dâmboviţa, Prahova şi Buzău, în jumătatea nordică a judeţului Mehedinţi şi în extremităţile nordice ale judeţelor Dolj şi Olt.

În această regiune pomicolă, cea mai mare din ţară, terenurile pomicele ocupă peste 170 000 ha, adică 41% din suprafaţa totală de livezi. Frecvenţa livezilor de pomi, atinge, în unele comune, valori foarte ridi-

cate — ajungând la peste 48% din terenurile agricole.

Astfel de frecvenţe se înregistrează în comunele Băileşti (48%), Băbana, Cuca, Poiana Lacului, Corbi, Albeşti de Argeş, Boţeşti, Cepari, Dobreşti şi Mioarele — judeţul Argeş; Stoenşti (45%), Milcoiu (fig. 6.36) — judeţul Vâlcea; Malu cu Flori (72%), Pucheni şi Văleni-Dâmboviţa — judeţul Dâmboviţa; Ariceştii Zeletin (49%), Cărbunestii, Proviţa de Sus şi Breaza — judeţul Prahova; Calvinii (40%) — judeţul Buzău.

Relieful acestei regiuni pomicele este fragmentat, cu o înclinare generală de la nord la sud şi de la nord-vest spre sud-est, cu versanţi expuşi mai ales spre sud-vest şi sud-est.

Principalele riuri care străbat regiunea pomicolă sînt Jiul, Oltul, Argeşul, Dâmboviţa, Ialomiţa, Prahova, Teleajenul, Buzăul şi Rîmnicul. Văile acestor riuri sînt în cea

Fig. 6.36. Livezi de meri pe Dealul Negru (comuna Milcoiu).

mai mare parte largi, închise către munți (cu excepția văii Oltului) și au versanți favorabili culturii pomilor fructiferi.

Temperatura medie anuală este de $8-10^{\circ}\text{C}$. Luna cu cele mai scăzute temperaturi (ianuarie) înregistrează medii multi-
anuale de -2° la -4°C , iar gerurile cu valori situate sub -25°C sunt rare și foarte rare. Durata medie a intervalului de zile fără îngheț este de 160 de zile (1. V. — 10. X) spre limita superioară a regiunii și de 180 de zile la limita inferioară (15. V — 30. X). Temperaturile medii lunare cele mai ridicate se înregistrează în lunile iulie și august, fiind cuprinse între 18 și 21°C . Zilele mai călduroase sunt „deplasate” către luna august cu cit se înaintează spre vest și în altitudine, ceea ce înseamnă și o prelungire a perioadei vegetative și a celei de coacere a fructelor spre toamnă.

Media anuală a precipitațiilor crește de la est către vest, de la 600 la 850 mm, atingând în partea vestică, mai înaltă, până la 1 000 mm. Curba precipitațiilor atinge perioade de vîrf în iunie, ceea ce coincide cu cerințele maxime de apă ale pomilor.

Chiciura și poleiul sînt fenomene climatice destul de rare, ele afectînd mai ales

crengile (le rup), iar ploile reci timpurii și lapovițele tîrzii sînt foarte puțin frecvente și cu urmări negative numai cînd se suprapun cu perioadele de înflorire și de fecundare a florilor, ea și ale legatului fructelor.

În general, climatul regiunii pomicole sudcarpatice, cu ierni nu prea aspre și cu toamne calde și lungi — cu toate că primăverile vin, cel mai adesea, în mod relativ brusc, iar verile sînt de regulă călduroase — este favorabil unei game variate de specii pomicole. De asemenea, unele particularități morfoclimatice favorizează dezvoltarea unor pomi specifici regiunilor meridionale mai calde (cum sînt, de exemplu, Depresiunea Tismana, unde crește castanul comestibil, Tohani și Valea Călugărească, unde se cultivă smochinul).

După frecvența terenurilor pomicole și repartitia lor geografică, în cadrul regiunii pomicole sudcarpatice se evidențiază mai multe bazine pomicole.

Bazinul Jiu—Dunăre se suprapune bazinului hidrografic, din această regiune pomicolă, al Jiului și micilor bazine hidrografice ale Bahnei și Topolnicei, înglobînd o suprafață pomicolă de aproape 18 000 ha.

Comunele cu cele mai întinse terenuri pomicole sînt: Prunișor, Timna, Bălănești, Ilovăț, Peștișani, Turcinești, Alimpești, Scheia, Tismana (cu cîte peste 500 ha), iar frecvențele cele mai ridicate ale livezilor se înregistrează în comunele Ilovăț, Turcinești și Alimpești.

Structura pe specii a acestui bazin pomicol este dominată de pruni, după care urmează merii și perii. Din totalul producției de fructe, de peste 70 000 t anual, prunilor le revin peste 60 %, merelor peste 17 %, pereilor peste 6 %, din rest evidențiindu-se numai cireșele și vișinile (aproape 3 %). De asemenea, în acest bazin se remarcă prezența castanului comestibil—mai ales în raza comunelor Tismana și Peștișani.

Bazinul Olt — Vedea este alcătuit din terenurile pomicole situate în bazinul hidrografic (din această regiune pomicolă) al Oltului și de cele din extremitatea nordică a bazinului hidrografic al râului Vedea. Suprafața totală a livezilor acestui bazin însumează peste 50 000 ha, înregistrîndu-se frecvențe de peste 20 % din terenul agricol și suprafețe de peste 500 ha în numeroase comune și orașe, care pot fi considerate centre pomicole de importanță națională (în ordinea suprafețelor): Vedea (1 170 ha), Morărești, Cuca, Cepari, Uda, Tigveni, Nicolae Bălescu, Leleasca, Cocu, Stoilești, Săpata, Golești, Dănicei, Tomșani, Băile Olănești, Șuici, Horezu, Frîncești, Vaideeni, Băbana, Cotmeana, Copăceni, Rîmniceu Vilcea, Muierasca, Călimănești, Lunca Corbului, Berislăvești, Bărăști, Slătioara, Runcu, Tetoiu, Popești, Zătreni, Oteșani, Păușești (500 ha).

Cea mai răspîndită specie este și aici prunul, urmat de măr, păr, cireș și vișin. Ca importanță, dintre celelalte specii se remarcă nucul.

Producția anuală de fructe realizată în ultimii cinci ani, de circa 180 000 t, a fost dominată de prune (aproape 60 %) și mere (peste 20 %). Producția de pere a reprezentat 6 %, cea de cireș și vișine peste 2 %, iar cea de nuci aproape 2 %.

Bazinul Argeș înglobează terenurile pomicole din bazinul hidrografic al Argeșului (pînă la Găești). Suprafețele livezilor ocupă aproape 35 000 ha, iar frecvențele de peste 20 % din terenul agricol și suprafețele de peste 500 ha se întîlnesc în numeroase arii administrative comunale și orașenești. Cele mai mari centre pomicole de aici, multe din ele de renume național, sînt (în ordinea su-

prafetelor): Corbi (1 390 ha), Poiana Lacului, Mușetești, Mioarele, Bogați, Bălilești, Mihăilești (toate cu peste 1 000 ha); Albești, Aninoasa, Curtea de Argeș, Hîrtiești, Călinești, Moșoaia, Godeni, Mălureni, Valea Danului, Băiculești, Pietroșani, Leordeni, Boțești, Cetățeni, Dîrmănești, Coșești, Brăduleț, Valea Iașului, Albota, Boteni, Stîlpeni, Valea Mare-Pravăț, Poienarii de Muscel, Corbeni, Domnești, Ștefănești, Vlădești, Beletii-Negrești, Stoenesti, Cîmpulung (500 ha).

Principalele specii pomicole cultivate în acest bazin sînt prunul, mărul, părul, cireșul și vișinul, nucul, producția anuală de fructe a perioadei 1976—1980, de peste 130 000 t, fiind reprezentată în proporție de 50 % de către prune, peste 30 % mere, aproape 9 % pere, peste 2 % cireș și vișine, aproape 2 % nuci, restul revenind celorlalte fructe. De remarcat ponderea acestui bazin în producția pe țară a unor categorii de fructe: peste 11 % pere, aproape 10 % mere, 5 % nuci.

Bazinul Dimbovița — Ialomița, de dimensiuni mai mici, cuprinde terenurile pomicole din bazinele hidrografice ale Dimboviței superioare, Sabarului superior și Ialomiței superioare. Suprafața de livezi este de peste 16 000 ha, cele mai răspîndite specii fiind prunul și mărul. Specific producției sale de fructe, care totalizează peste 100 000 t anual, este ponderea mare a merelor (aproape 40 %), precum și ponderea însemnată în producția de pere pe țară (aproape 8 %) și în cea de caise (aproape 10 %). Pe primul loc, însă, în producția bazinului se situează tot prunele—cu 42 %.

Și în acest bazin, frecvența terenurilor pomicole de peste 20 % și suprafețele mari de peste 500 ha livezi scot în evidență numeroase centre pomicole de importanță națională: Malu cu Flori, Bărbulețu și Voinesti, Vlădeni-Dimbovița, Pucheni, Cîndești, Ludești, Buciumeni, Bezdead și Dragomirești.

Bazinul Prahova se suprapune bazinului hidrografic al Prahovei, cuprinzînd o suprafață pomicolă de peste 25 000 ha. Și aici se înregistrează frecvențe ale terenurilor pomicole destul de mari, iar numărul comunelor cu suprafețe de peste 500 ha este de asemenea ridicat. Astfel de centre pomicole sînt: Breaza, Posești, Băicoi, și Drajna (fiecare cu peste 1 000 ha), Comarnic, Starchiojd, Slănic, Măgurele, Telega, Chiojdeanca, Șoimari, Singeru, Aluniș, Vărbilău, Teișani, Berteaua, Provița de Sus, Bălăești, Brebu.

Producția de fructe, de peste 90 000 t anual, este alcătuită din prune și mere în proporții egale (41 % și, respectiv, 40 %), după care urmează perele (6 %), nucile (3 %), piersicile (aproape 3 %).

Bazinul Buzău — Rîmnice, axat pe bazinele hidrografice ale Buzăului și Rîmniceului Sărat, dispune de peste 26 000 ha terenuri pomicole. Centrele acestui bazin, cu suprafețe însemnate și cu frecvențe ridicate, sînt cunoscute de multă vreme. Cele mai mari suprafețe de livezi se găsesc în raza comunelor Pătirlagele, Cozieni, Calvinii, Dumitrești, Pîrsova, Nehoiu și Pănătău (cu cîte peste 1 000 ha), Scorțoasa, Vernești, Vintilă Vodă, Viperești, Topliceni, Berea, Beceni, Buda, Chiojdu, Cătina, Chiojdeni, Lopătari, Bozioru, Cislău, Măgura.

Anual se obțin din acest bazin peste 45 000 t fructe. Structura producției de fructe scoate în evidență neta predominanță a prunelor (aproape 60 %), după care urmează merele (peste 16 %), perele (peste 7 %), cireșele și vișinile (peste 6 %), nucile (aproape 4 %).

Comparativ cu producția de fructe pe țară, în regiunea pomicolă sudcarpatică se realizează producțiile cele mai însemnate la marea majoritate a speciilor. Astfel, această zonă participă cu 41 % la producția de prune pe țară, cu 34 % la cea de mere, cu 40 % la cea de pere, cu aproape 13 % la cea de cireșe și vișine, cu peste 30 % la cea de nuci. De aici rezultă și rolul mare pe care îl are această regiune în aprovizionarea populației și industriei alimentare cu fructe, ca și la export. Aici funcționează mai multe fabrici de industrializare a fructelor, localizate la Riurenii, Băiculești, Topolovenii, Pucioasa, Vălenii de Munte, Pîrsova, precum și numeroase unități de prelucrare primară a fructelor la Tîrgu Jiu, Bumbăști-Pițic, Tomșani, Rîmniceu Vilcea, Tigveni, Valea Iașului, Cocu, Vedeia, Ștefănești, Mihăești, Boteni, Tîrgoviște, Filipeștii de Pădure, Cislău, Pătirlagele, Buzău, Berea, Beceni, Vintilă Vodă, Rîmniceu Sărat, Dumitrești.

Regiunea pomicolă bănățeană. Cu o concentrare spațială mai mică, această regiune cuprinde terenurile pomicole situate în bazinele hidrografice ale Mureșului inferior (avale de Simeria), Begăii, Timișului, Carașului, Nerei și Cernei. Frecvențele cele mai însemnate ale livezilor în cadrul terenurilor agricole se înregistrează în depresiunile intra-și extramontane și în zona dealurilor, su-

prafața totală pomicolă fiind de peste 26 000 ha, ceea ce reprezintă 7,3 % din suprafața cu pomi fructiferi a țării. În structura pe specii domină prunul (circa 60 %), după care urmează mărul, apoi nucul, cireșul și vișinul.

Dealurile, pe care se află întinse livezi, au în general o expunere vestică, local fiind și expuneri sudice, estice și chiar nordice. Fragmentarea reliefului este moderată, fiind mult mai mică decît în regiunea sudcarpatică.

Clima este mai caldă și mai umedă decît în alte regiuni ale țării, ceea ce favorizează o dezvoltare mai bună și mai variată a pomilor fructiferi. Media anuală a temperaturii este cuprinsă între 8 și 11°C, cea mai caldă lună a anului, iulie, avînd o medie de 21—22°C, iar cea mai rece, ianuarie, de -2° la -5°C. Temperaturi absolute sub -25°C se întîlneau foarte rar, degradarea pomilor fiind, în general, cu totul accidentală.

Durata medie a perioadei fără îngheț este de 160—200 de zile, iar perioada de vegetație a pomilor este situată între 5 martie și 1 noiembrie, unele deosebiri înregistrîndu-se între zonele mai înalte, depresiuni și văile mai largi.

Precipitațiile se inseriu între 600 și 800 mm anual, cu un maxim în lunile mai — iunie, adică în perioada de maximă cerință a pomilor. Brumele sînt rare și nu provoacă daune, ca și chiciura sau poleiul.

Solurile predominante sînt cele spodice și argiloiluviale.

În cadrul regiunii pomicole bănățene, frecvența culturilor de pomi fructiferi atinge valori destul de mari, în unele arii administrative înregistrîndu-se peste 20 % (Lipova, Domașnea, Glimboca etc.). De asemenea, suprafețe de livezi ce însumează peste 500 ha se găsesc în multe comune ale regiunii, în special în depresiuni și pe dealurile cu expunere vestică.

După repartitia geografică a masivelor pomicole, în cadrul regiunii bănățene se delimitează mai multe bazine pomicole.

Bazinul Cernei înglobează terenurile pomicole situate în bazinele hidrografice Cerna și Bela Rea. Livezile, în cadrul cărora prunul domină net, se întind pe 2 700 ha. Comunele cu cele mai mari suprafețe de pomi fructiferi (peste 200 ha) sînt: Domașnea (875 ha), Cornereva, Luncașița, Iablanița și Cornea. Prunele alcătuiesc peste 65 % din

producția de fructe a bazinului, urmate de mere, cu aproape 20%.

Bazinul Almăj se axează pe depresiunea cu același nume, drenată de riul Nera, cuprinzând aproape 2 000 ha livezi. Cele mai întinse terenuri pomicole sînt situate în raza comunelor Prigor (730 ha), Bănia, Dalboșeț și Bozovici (120 ha). Structura producției este dominată de prune (60%) și de mere (25%).

Bazinul Caraș — Birzava se suprapune dealurilor din vestul Munților Banatului, fiind axat pe bazinele hidrografice ale riurilor Caraș și Birzava. Suprafețele de livezi însumează peste 4 100 ha, cele mai întinse aflîndu-se pe teritoriile localităților Forotie (530 ha), Carașova, Gornea, Lupac, Oravița, Tievaniu Mare, Ramna, Ciclova Română și Reșița (205 ha). Deși prunele dețin ponderea cea mai mare (peste 40%), merele au o participare însemnată — peste 35%.

Bazinul Timiș—Bega înglobează livezile situate în bazinele superioare ale celor două riuri. Frecvența cea mai mare a terenurilor pomicole de aici este înregistrată în zona dealurilor, a căror expunere este foarte diferită.

Suprafața pomicolă, de peste 13 000 ha, este dominată de prun și măr, după care urmează părul, cireșul și vișinul. Producția de mere și cea de prune reprezintă 41% și, respectiv, 40% din producția de fructe a bazinului. Centrele pomicole mai însemnate sînt (în ordinea suprafețelor): Victor Vlad Delamarina (1 280 ha), Bara, Obreja, Constantin Daicoviciu, Turnu Ruieni, Teregoва, Păltiniș, Brebu, Brestovăț, Glimboc (410 ha), Armeniș, Bolvașnița, Buchin, Firdea, Bucosnița, Secaș, Făget, Slatina-Timiș (300 ha), precum și orașul Caransebeș.

Bazinul Lipovei cuprinde suprafețele pomicole situate în bazinul hidrografic al Mureșului (între Săvirșin și Păuliș). Livezile acestui bazin se întind pe 4 100 ha, speciile dominante fiind prunul, după care urmează mărul, apoi părul și cireșul.

Cele mai întinse suprafețe de pomi se află la Lipova (1 320 ha), Zăbrani, (680 ha), Șistarovăț, Birzava, Dorgoș, Conop, Vărădia (235 ha).

Producția anuală de fructe realizată în bazinul Lipovei este formată din 48% prune, 35% mere, 7% pere.

Regiunea pomicolă bănățeană produce peste 50 000 t de fructe, din care prunele reprezintă 60%, merele peste 26%, perele

5%, cireșele și nucile peste 2%. În raport cu producția pe țară, în acest bazin s-au realizat 7% din producția de prune a țării, 5% din cea de mere, 5% din cea de nuci și 4% din cea de pere.

Producția de fructe a regiunii bănățene este destinată atât consumului populației și industrializării, cât și exportului. O parte însemnată a fructelor obținute în acest bazin este industrializată la fabricile de conserve de la Arad, Timișoara și Hațeg sau este destinată unităților de prelucrare primară de la Borloveni, Borlova, Caransebeș, Hațeg, Iliia, Lugoj, Gurahonț, Sebiș și Ineu.

Regiunea pomicolă nord-vestică. Avînd o dispersare teritorială mai mare, dar grupîndu-se în partea nord-vestică a țării, această regiune cuprinde terenurile pomicole situate în bazinele hidrografice ale Vișeuului și Izei (Țara Maramureșului), Someșului, Crasnei, Barcăului, Crișului Repede și Crișului Negru. Dealurile, depresiunile numeroase și văile constituie domeniul pomiculturii, o caracteristică a peisajului agricol.

Frecvențe însemnate ale terenurilor pomicole, de peste 15%, se înregistrează în teritoriile administrative ale multor localități: Bistrița, Braniștea, Josenii Birgăului, Petru Rareș, Șieu (județul Bistrița-Năsăud); Baia Mare, Groși, Sarasău, Vadu Izei, Cîmpulung la Tisa, Dumbrăvița, Remetea Chioarului, Remeți, Seini, Someuta Mare (județul Maramureș); Cluj-Napoca; Halmășd, Pericei (județul Sălaj); Oradea, Cruceșor, Urziceni (județul Satu Mare).

Suprafața totală pomicolă a acestei regiuni este de peste 65 000 ha, aproape 18,3% din suprafața pe țară. Structura pe specii este mai variată decît în regiunile pomicole prezentate pînă acum, caracteristică fiind ponderea mare a livezilor de meri, în unele bazine acestea predominînd chiar livezile de pruni.

Rețeaua hidrografică a regiunii nord-vestice este destul de deasă, ea fragmentînd puternic relieful. Expunerea culmilor deluroase este foarte diferită, iar energia reliefului, cu excepția depresiunilor, este relativ ridicată.

Clima, deși în general este mai rece și mai umedă, prezintă în unele arii elemente cu nuanțe submediteraneene, manifestate nu atât prin temperaturi ridicate în anotimpurile calde, cât prin lipsa gerurilor în timpul iernii. Așa se explică, de altfel, prezența cîștanului comestibil (peste 450 ha în anul 1982)

în Depresiunea Baia Mare. Temperaturile medii anuale sînt cuprinse între 7° și 9°C, luna ianuarie înregistrînd medii de -3° la -5°C, iar în iulie mediile sînt situate între 18 și 20°C. Gerurile mari sînt foarte rare, iar durata perioadei fără îngheț este de 160-190 de zile. Precipitațiile sînt bogate în nordul și estul regiunii și ceva mai scăzute în vest, înseriindu-se între 600 și 1 000 mm anual.

După modul de distribuție geografică a masivelor pomicele, în cadrul regiunii nord-vestice se disting șapte bazine pomicele și o grupare de centre pomicele, care au, în același timp, și unele caractere specifice.

Bazinul Vișeu-Iza, cel mai nordic, se suprapune bazinelor hidrografice ale Vișeuului, Izei și Săpinței, însumînd o suprafață pomicolă de peste 5 000 ha.

Prunul și mărul se cultivă în proporții aproape egale, celelalte specii fiind foarte puțin răspîndite.

Terenurile pomicele cele mai întinse (peste 200 ha), sînt situate în raza localităților Sighetu Marmăției (1 080 ha), Săpința (510), Remeți, Cîmpulung la Tisa.

Bazinul Baia Mare cuprinde Depresiunea Baia Mare, Țara Chioarului și Țara Lăpușului, dispunînd de peste 10 000 ha livezi.

Caracteristica acestui bazin pomicol este dată de nuanța submediteraneană a climatului său (din Depresiunea Baia Mare), ceea ce favorizează dezvoltarea în bune condiții a castanului comestibil (numărul cel mai mare de exemplare din țară).

De asemenea, și structura producției de fructe are particularități ei: predominanța merelor (48 % din producția bazinului) asupra prunelor (46 %) și prezența foarte redusă a celorlalte fructe.

Merele produse în acest bazin, ca și cele din bazinul Vișeu - Iza, sînt apreciate în toată țara și sînt solicitate și la export. De asemenea, tot la export este dirijată și o mare parte a producției de castane (mai ales sub formă de pastă).

Ca centre pomicele mai importante sînt (în ordinea suprafețelor): Dumbrăvița (900 ha), Seini, Groși, Baia Mare, Cernesti, Remetea Chioarului, Copalnic-Mănăstur, Valea Chioarului, Șişești, Boiu Mare, Coroieni, Ulmeni, Baia Sprie, Băsești, Vîna Mică, Săcălășeni, Fărcașa.

Stațiunea experimentală de la Tăuții-Măgherauș creează și livrează material să-

ditor pentru toată regiunea pomicolă nord-vestică.

Bazinul Bistriței înglobează terenurile pomicele situate în partea superioară a bazinului hidrografic al Someșului Mare. Suprafața livezilor, în care mărul este predominant, însumează peste 16 000 ha. În acest bazin al mărului, cunoscut în toată țara, structura producției se prezintă astfel: 67 % mere, 22 % prune, 5 % pere, 3 % cireșe, totalul producției de fructe depășind anual 18 000 t.

Terenurile pomicele cele mai întinse sînt înregistrate de orașul Bistrița (3 127 ha) și comunele Branîștea (1 540 ha), Șien (900 ha), Cetate, Lechința, Petru Rareș, Nușeni, Josenii Birgăului, Teaca, Dumitra, Livezile, Mărișelu.

La Bistrița se află o cunoscută stațiune experimentală, unde se creează și se adaptează soiuri de mare productivitate și cu calități deosebite în condițiile regiunii respective.

Bazinul Cluj-Napoca-Dej, mai eterogen, este format din terenurile pomicele situate în bazinul Someșului Mic. Suprafața livezilor totalizează aproape 12 000 ha, în componența lor intrînd prunul, mărul, părul, cireșul și nucul.

Producția de fructe a acestui bazin, de peste 23 000 t anual, este alcătuită din prune (46 %), mere (42 %), pere (6 %), cireșe (peste 2 %), nuci (aproape 2 %).

Centrele pomicele ale acestui bazin, cu suprafețe mai întinse de livezi (peste 300 ha), sînt: Cluj-Napoca (1 795 ha), Dej (695 ha), Băciu, Unguraș, Apahida, Bobilna, Recea, Cristur, Cernesti, Mica, Tureni, Cășeu, Simmartin, Feleacu.

Bazinul Sălaj se axează pe bazinele superioare ale Crasnei și Barcăului și pe bazinele Almașului și Agriului, cuprinzînd terenurile pomicele situate în depresiunile Șimleului și Almașului și pe dealurile Sălajului (fig. 6.37). Structura celor peste 14 000 ha de livezi este net dominată de pruni, după care urmează merii. Celelalte specii ocupă întinderi foarte reduse.

Terenuri pomicele de peste 300 ha se află în raza comunelor Pericei, Halmășd, Buciumi, Horoatu Crasnei, Nușfalău, Almașu, Girbou, Bălan, Dragu, Ileanda, Rus, Agriș, precum și în cea a orașului Șimleu Silvaniei (900 ha).

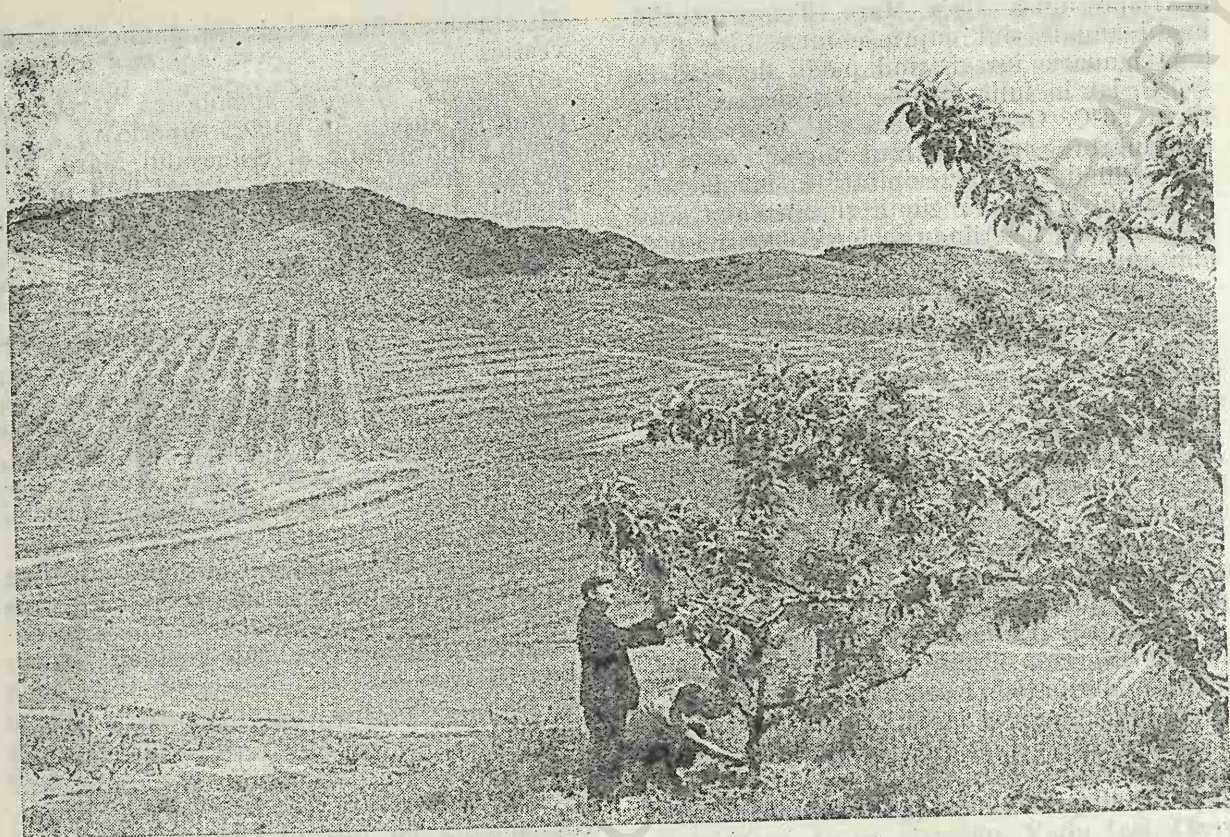

Fig. 6.37. Livezi amenajate în terase, la IAS Zalău.

Producția anuală de fructe a acestui bazin depășește 20 000 t, prunele reprezentând peste 75 %, iar merele peste 18 %.

Bazinul Satu Mare, cu un grad de masivitate mai redus decât celelalte bazine, cuprinde Țara Oașului, Dealurile Tășnadului și Cîmpia Someșului, fiind străbătut de Tur, Someș și Crasna. Suprafața totală a livezilor este de peste 8 500 ha, prezentînd o mare diversitate de specii.

Centrele care se evidențiază prin suprafețele lor de livezi (peste 200 ha) sînt: Homoroad (810 ha), Sanislău, Cehal, Tășnad, Urziceni, Orașu Nou, Socond, Crucișor, Săuca, Valea Vinului, Turț, Halmeu, Negrești, Belciug, Hodod, Vetiș, Viile Satu Mare.

O particularitate a acestui bazin este prezența unor întinse suprafețe de livezi (mai ales de piersici) pe terenurile nisipoase din zona Urziceni — Sanislău.

Producția anuală este de peste 40 000 t, din care 47 % prune, 37 % mere, 4 % piersici, 3 % cireșe.

Bazinul Barcău—Crișu Repede, de asemenea mai puțin compact, cuprinde De-

presiunea Vadului și dealurile Gepișului și Barcăului, fiind străbătut de riurile Barcău și Crișu Repede. Terenurile pomicele ocupă peste 10 000 ha, din care cele mai întinse revin prunilor, piersicilor și merilor.

Caracteristică pentru acest bazin este diversitatea de specii (cea mai mare din toate regiunile pomicele prezentate).

Producția anuală de fructe, de peste 40 000 t, se prezintă astfel: piersici 40 %, prune 27 %, mere 20 %, pere 3 %, cireșe 3 %. Producția de piersici a acestui bazin reprezintă în jur de 20 % din producția de piersici a țării.

Cele mai cunoscute centre cu importanță pomicolă sînt Oradea (1 280 ha), Săcuieni (770 ha), Diosig, Sălard, Cetariu, Valea lui Mihai, Marghita, Șimian, Curtușeni, Bale, Vișoara, Lugașu de Jos, Tileagd (230 ha).

Gruparea Crișu Negru cuprinde Depresiunea Beiuș și dealurile înconjurătoare și are o suprafață de livezi de peste 1 600 ha. Speciile cele mai extinse sînt prunul și mărul, care participă cu 60 % și, respectiv, 30 % la producția de fructe a bazinului.

Centrele cu suprafețe mai însemnate de livezi (peste 200 ha) sînt Ceica și Tărcăia.

Regiunea pomicolă nord-vestică se înscrie și cu un important aport la producția de fructe pe țară. Anual, producția sa de fructe reprezintă peste 15 % din producția pe țară, iar pe specii 14 % de prune, 20 % de mere, 22 % de piersici, 8 % de pere, 5 % de cireșe.

O parte însemnată din producția de fructe a acestei regiuni este dirijată către unitățile industriale de aici sau din alte județe ale țării. În cadrul său funcționează fabrici de conserve din fructe la Oradea, Beclean, Baia Mare și Valea lui Mihai, precum și centre de prelucrare primară a fructelor la Dej și Oradea, la Bistrița, Năsăud și Beclean, la Vișeu de Sus, Sighetu Marmăției, Șomcuta Mare, Baia Sprie, Jibou, Turț, Negrești-Oaș, Cehu Silvaniei, Zalău.

În afara celor trei mari regiuni pomicole, mai există și alte terenuri pomicole, concentrate pe spații mai întinse sau mai restrinse, fie în bazine pomicole, fie în grupări de centre pomicole, fie în centre pomicole separate, răspindite în diferite părți ale țării.

Bazinul Hațeg — *Deva* este alcătuit din terenurile pomicole situate în Depresiunea Hațegului și în bazinul hidrografic al Mureșului (dintre Orăștie și Zam).

Livezile, a căror suprafață totalizează peste 5 000 ha, sînt formate în cea mai mare parte din pruni, producția de fructe prezentîndu-se astfel: prune — aproape 80 %, mere — 12 %, pere — 3 %, nuci — 2 %.

Suprafețele de livezi cele mai însemnate se află în Densus (610 ha), Hațeg, Unirea, Răchitova, Sarmizegetusa, Lăpuș de Jos, Gurasada, Boșorod, Riu de Mori (205 ha).

Bazinul Sibiu înglobează livezile din localitățile situate în zona înconjurătoare orașului Sibiu, ce se întind pe aproape 3 600 ha. Cele mai frecvente specii sînt merii și prunii, după care urmează perii. Centrele mai însemnate sînt Șura Mare și Cisnădie (890 ha), Miercurea Sibiului (340 ha), Săliște și Sibiu (180 ha).

Bazinul Odorhei se suprapune depresiunii cu același nume, dispunînd de o suprafață pomicolă de aproape 5 000 ha. Speciile cele mai frecvente sînt prunul — aproape 40 %, mărul — peste 35 %, părul — peste 15 %, iar ca centre se remarcă Șimonești (700 ha), Lupeni (425 ha), Atid, Feliceni, Odorheiu Secuiesc, Mugeni, Mărtiniș (300 ha).

Bazinul Reghin — *Țirgu Mureș* cuprinde o suprafață de livezi ce însumează peste 7 000 ha, iar în structura producției predomină prunul și mărul. În cadrul producției de fructe, prunele reprezintă aproape 45 %, merele peste 35 %, perele peste 8 %. Terenuri pomicole mai întinse se află în: Bateș (1 065 ha), Reghin (845 ha), Apold (525 ha), Neaua (415 ha), Măgherani, Brincoveni, Sîngeorgiu de Pădure, Bahnea, Ghindari, Zagăr, Daneș și Vătava (200 ha).

Bazinul Fălțiceni — *Suceava* (fig. 6.38) totalizează peste 5 000 ha de livezi, cele mai frecvente specii fiind mărul, părul și cireșul. Producția de fructe are următoarea structură: mere (peste 73 %), prune (9 %), pere (aproape 10 %), cireșe (4 %).

Bazinul Iași concentrează livezile din comunele Comarna, Răducăneni, Costuleni, Miroslava, Birnova, Schitu Duca (230 ha) și din raza municipiului Iași. Suprafața sa depășește 6 000 ha, cei mai frecvenți pomi fiind prunii, merii și cireșii. Producția de fructe este reprezentată de prune — peste 45 %, mere — peste 38 %, cireșe și vișine — peste 11 %, pere — circa 6 %, nuci — circa 4 %.

Bazinul Carasu, situat în zona văii cu același nume, dispune de o suprafață pomicolă de peste 3 000 ha. Specificul său este dat de predominanța piersicilor, după care urmează cașișii, apoi prunii și perii. Centrele cu cele mai cunoscute livezi sînt: Poarta Albă (655 ha), Castelu, Medgidia, Mircea Vodă (350 ha).

Bazinul București cuprinde terenurile pomicole situate pe teritoriul municipiului București (inclusiv Sectorul agricol Ilfov) și pe raza unor comune din apropiere. Suprafața livezilor de aici însumează peste 3 000 ha și este caracterizată prin predominanța piersicilor. Producția de fructe, care depășește 25 000 t anual, are următoarea structură: piersici 50 %, cireșe și vișine 25 %, mere și prune, cîte 8 %, precum și o apreciabilă cantitate de caise. Ca centre se remarcă Adunații-Copăcenii (500 ha), Chitila, Găneasa, Berceni, Pantelimon, Comana.

✕ *Bazinul Berheci* — *Zeletin* se axează pe văile riurilor cu același nume și dispune de o suprafață pomicolă de peste 2 000 ha. Centrele care formează acest bazin sînt Plopana (520 ha), Stănișești, Filipeni, Dealu Morii, Secuieni, Glăvănești, Răchitoasa, Un-

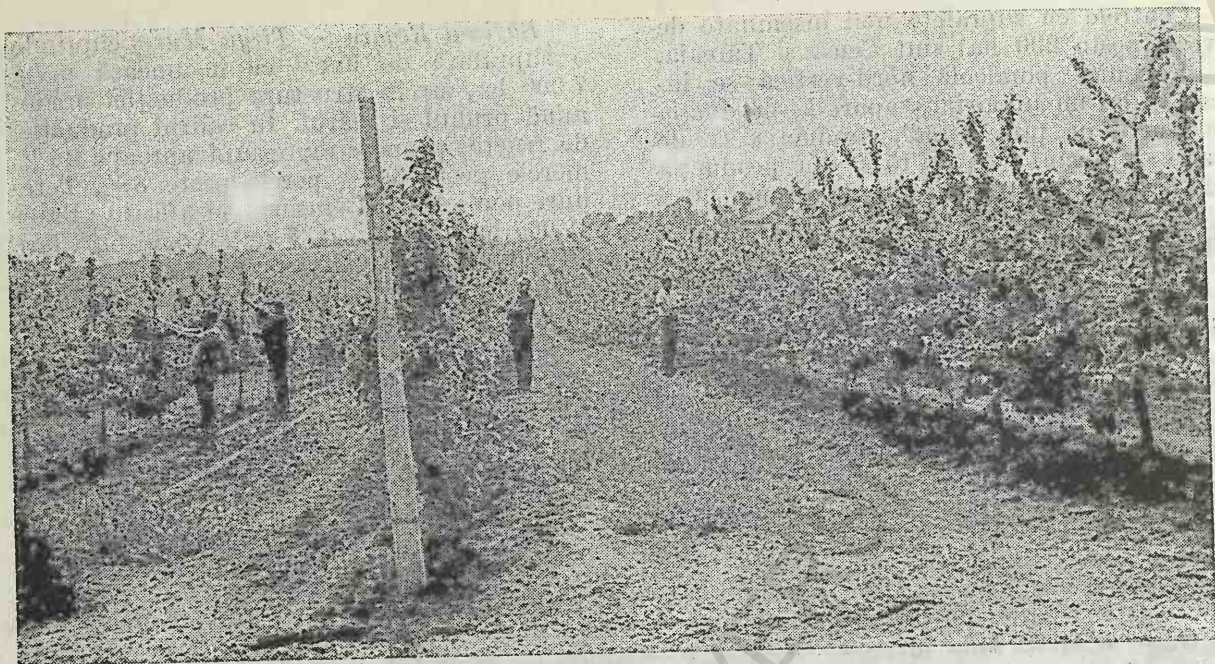

Fig. 6.38. Vedere parțială a livezilor de meri de la Stațiunea de cercetări și producție pomicolă Fălăceni.

gureni, Podu Turcului. Mai frecvenți sînt merii, perii, cireșii și nucii.

Bazinul Sadova se suprapune teraselor Dunării între Corabia și Bechet, totalizînd o suprafață pomicolă de peste 3 500 ha. Structura sa este dominată de piersici, cași și cireși. Centrele cele mai mari sînt Sadova (805 ha), Călărăși, Ianca, Orlea.

Dintre grupările de centre pomicole menționăm pe cele mai însemnate.

✦ *Gruparea Cotnari* concentrează peste 1 500 ha terenuri pomicole, situate în centrele Cotnari (620 ha), Deleni și Scobinți. Cei mai frecvenți sînt prunii, merii și cireșii.

✦ *Gruparea Tîrgu Frumos* cuprinde centrele Strunga (625 ha), Tîrgu Frumos și Bălțați, avînd o suprafață de aproape 900 ha livezi. Prunii, merii și cireșii sînt predominanți.

✦ *Gruparea Trotuș*, situată în zona orașului Gheorghe Gheorghiu-Dej, este alcătuită din centrele Pîrgărești (230 ha), Ștefan cel Mare, Tîrgu Trotuș, Oituz, Helegiu și Gura Văii. Suprafața de livezi depășește 1 200 ha, merii și prunii fiind cei mai răspîndiți.

✦ *Gruparea Vrancea* se suprapune comunelor Vizantea, Vidra și Vrîncioaia, avînd o suprafață de livezi de circa 1 200 ha. Speciile predominante sînt prunul și mărul, o răspîndire apreciabilă avînd nucul și cireșul.

✦ *Gruparea Focșani* înglobează livezile situate în raza orașului și a comunelor Gura Calitei, Dumbrăveni și Suraia. Suprafața totală pomicolă este de peste 1 600 ha, iar frecvența cea mai mare o au prunii, cireșii și vișinii, merii. Producția de fructe se prezintă astfel: prune 45%, cireșe și vișine aproape 20%, mere 18%, nuci 5%, pere 5%.

Gruparea litoralului Mării Negre înglobează terenurile din zona litoralului de la sud de orașul Constanța. Livezile, în suprafață de peste 700 ha, sînt concentrate în centrele Tuzla, 23 August și Mangalia. Aici predomină piersicii.

Gruparea Ostrov este situată în aria dunăreană a extremității sud-estice a județului Constanța, în centrele Lipnița, Băneasa, Oltina și Ostrov, fiind predominată de cireși, piersici, meri și pruni.

Gruparea Calafat ocupă terasele Dunării din zona orașului Calafat, dispunînd de peste 1 200 ha livezi, în care predomină piersicii, cașii, merii, perii.

Gruparea Sînnicolau este alcătuită din terenurile pomicole situate în centrele Periam (655 ha), Lovrin, Sînnicolau Mare, Cenad, Șeitin, Semlac și Nădlac. Suprafața totală a livezilor depășește 1 800 ha, pomii

cei mai răspinziți fiind prunii, merii, ci-reșii.

Gruparea Aiud cuprinde terenurile pomi-cole din zona orașului Aiud, însumând 1 350 ha, cele mai întinse suprafețe de livezi fiind situate în raza centrelor Aiud, Fărău, Ighiu, Galda de Jos, Stremț. Producția sa de fructe este dominată de prune, în proporție de peste 65 %, după care urmează merele cu peste 20 %, perele cu aproape 5 %, cire-șele cu 4 %.

Gruparea Brad se suprapune depresiei cu același nume și dispune de 550 ha livezi, cele mai mari centre fiind Baia de Criș, Lun-coiu de Jos, Brad. În producție domină prunele, cu 75 % și merele, cu 20 %.

Centre cu peste 200 ha livezi se află în mai multe județe ale țării, între ele eviden-țiindu-se Voinești — județul Vaslui (550 ha), Ivești — județul Galați (490 ha), Puiești — județul Vaslui (440 ha), Bălțătești — ju-dețul Neamț (310 ha), Grumăzești — ju-dețul Neamț (300 ha).

În afara unităților industriale mențio-nate în regiunile pomicele, pe teritoriul țării noastre funcționează alte multe unități industriale care produc în special conserve și care sînt aprovizionate de centrele po-micole din apropiere.

Astfel, fabrici care produc și conserve de fructe se află la Timișoara și Arad, Tirgu Mureș, Calafat, Caracal, Turnu Măgurele, Giurgiu, Valea Roșie, București, Buftea, Fetești, Ovidiu, Tulcea, Vădeni, Tecuci, Făl-ticeni, Suceava și Brodina. De asemenea, funcționează și numeroase centre de prelucrare primară a fructelor, dintre care cele mai mari sînt situate la Cernele (județul Dolj), Iași, Tirgu Neamț și Hirău; Alexandria, Con-stanța, Focșani, Bacău și Păltinoasa (jude-țul Suceava), Galați, Brăila, Măcin, Perchiu (județul Bacău), Vaslui și Sînnicolau Mare.

În perspectivă se prevede extinderea su-prafețelor pomicele pe terenurile impropriei altor culturi, în special celor supuse ero-

ziunii. Acțiunea cea mai intensă, însă, va fi dirijată spre îmbunătățirea livezilor exis-tente, prin plantarea gurilor, prin înlo-cuirea pomilor bătrîni sau neproductivi. Pentru acestea se vor crea și adapta soiuri de mare productivitate, cu calități superioare. De asemenea, se va pune accentul pe extin-derea de plantații intensive, mai ales de meri, peri și piersici. Desigur, și în privința structurii se vor produce modificări, în sen-sul măririi ponderii unor pomi a căror pro-ducție este solicitată din ce în ce mai mult de populație și de industrie.

6.2.2.4.4. Pășunile și fînețele naturale

Pășunile și fînețele naturale, prin va-loarea lor nutritivă și prin volumul lor con-siderabil dețin un rol important în asigura-rea bazei furajere pentru creșterea anima-velor. Astfel, de pe suprafața de peste 3 mi-lioane ha cu pășuni și de pe aproape 1,4 mi-lioane ha cu fînețe (30 % din suprafața agri-colă a țării) se recoltează, anual, cea mai mare parte din cantitatea de furaje folosite în acest sens.

De-a lungul timpului, suprafața pășuni-lor și fînețelor naturale a prezentat o evolu-ție diferențiată pe cele două tipuri structu-rale; spre deosebire de pășuni, care au înre-gistrat o continuă creștere, la fînețe se con-stată o fluctuație ușoară în această privință (tabelul nr. 6.9).

Cunoscute și sub numele de „floră fura-jeră spontană” sau „pajiști”, pășunile și fînețele naturale au o largă arie de răspin-dire teritorială zonală și altitudinală.

Diversitatea condițiilor naturale (relief, climă și sol) a imprimat existența mai mul-tor tipuri teritoriale (fig. 6.39; fig. 6.40).

Pășunile de luncă se întîlnesc cu precă-dere în lunca Dunării și luncile și terasele principalelor riuri (Argeș, Buzău, Ialomița etc.). Acestea au o mare putere de nutriție (peste 20 ovine/ha) și o durată mare pentru

Tabelul nr. 6.9

Evoluția suprafețelor cu pășuni și fînețe naturale (mii hectare) *

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Pășuni	2 702,7	2 852,4	2 814,0	3 002,5	3 044,2	3 012,0
Fînețe naturale	1 714,2	1 682,2	1 386,6	1 415,9	1 422,8	1 397,5

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 112.

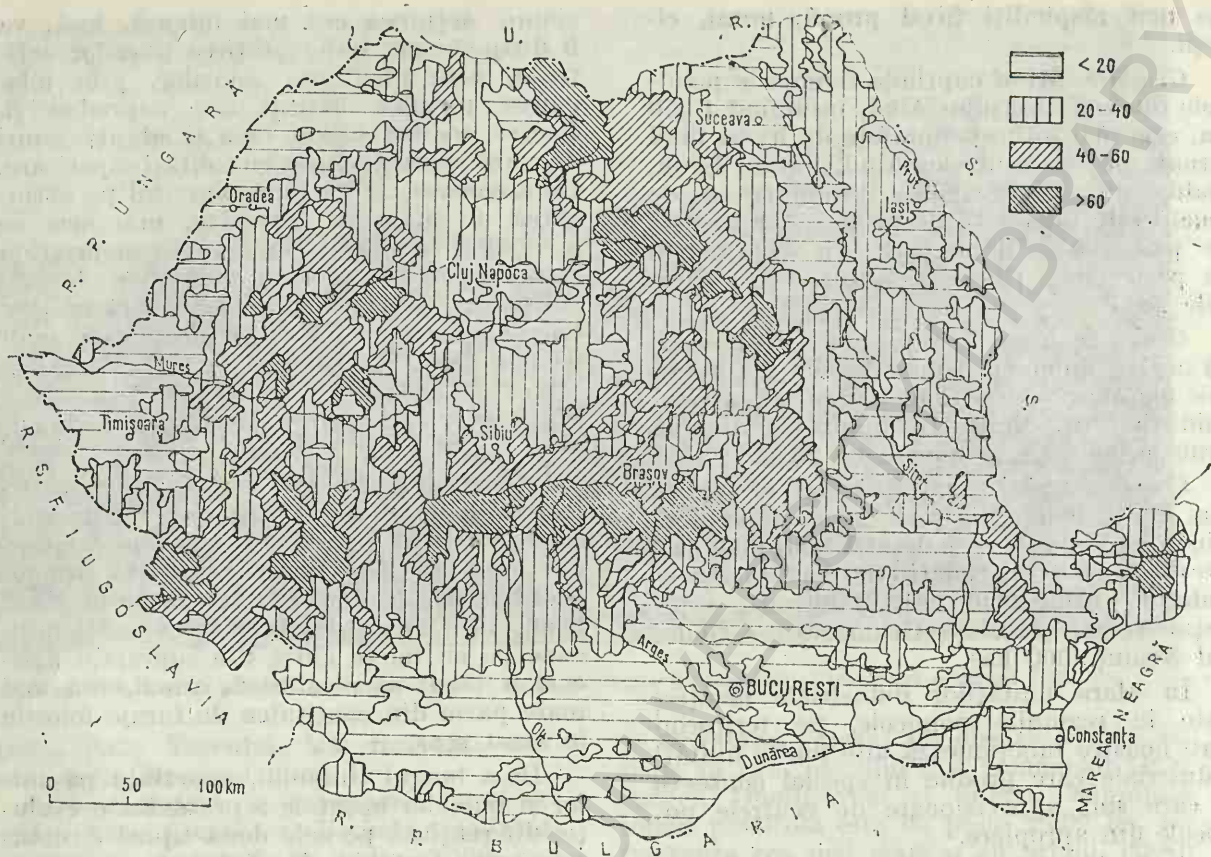

Fig. 6.39. Repartiția teritorială a pășunilor (% din suprafața agricolă).

pășunat, care poate avansa chiar și în anotimpul rece.

Pășunile de stepă ocupă suprafețe mici în cadrul câmpiilor, avînd o putere de nutriție scăzută (de 15—16 ovine/ha) și neoferind o perioadă lungă de pășunat.

În trecut, acest tip de pășuni avea o mare răspîndire și servea sistemului extensiv de creștere a animalelor. Pe măsura dezvoltării agriculturii, pășunile de cîmpie s-au restrîns în favoarea terenului arabil.

✗ **Pășunile și fînețele de dealuri și podișuri** înregistrează valori medii, atît sub aspectul frecvenței teritoriale (de circa 40% din terenul agricol), cît și în privința conținutului în substanțe nutritive. Se dezvoltă într-un cadru natural mai favorabil, precipitațiile medii anuale fiind de peste 600 mm, iar temperatura medie anuală de 8—9°C.

Pășunile și fînețele montane se evidențiază prin bogăția floristică și marea lor valoare nutritivă, predominînd ca suprafață comparativ cu celelalte tipuri (dețin peste 80% din total).

Pășunile montane prezintă, în toți Carpații Românești, o pronunțată diversitate fitocenotică și etajare în strînsă concordanță cu fenomenele pedoclimatice. Cunoașterea specificului mediului natural pentru fiecare etaj permite o mai bună și mai clară înțelegere a caracteristicilor covorului vegetal și a posibilităților de acțiune pentru punerea în valoare a imensului patrimoniu pastoral montan.

Pășunile joase de la limita superioară a culturilor sînt înglobate etajului pădurilor de fag și fag în amestec cu rășinoase, începînd de la altitudinea de 700—800 m. Limita superioară a acestui etaj este cuprinsă între 1250 m și 1300 m în Carpații Orientali (1270 m în Munții Maramureșului), 1360 și 1490 m în partea sudică a Carpaților Meridionali, 1320 m în Carpații Apuseni și 1420 m în Munții Banatului.

Compoziția floristică, complexul de factori staționali (precipitații cuprinse între 600 și 700 mm anual, temperatura medie anuală de 5—7°C), relațiile reciproce dintre

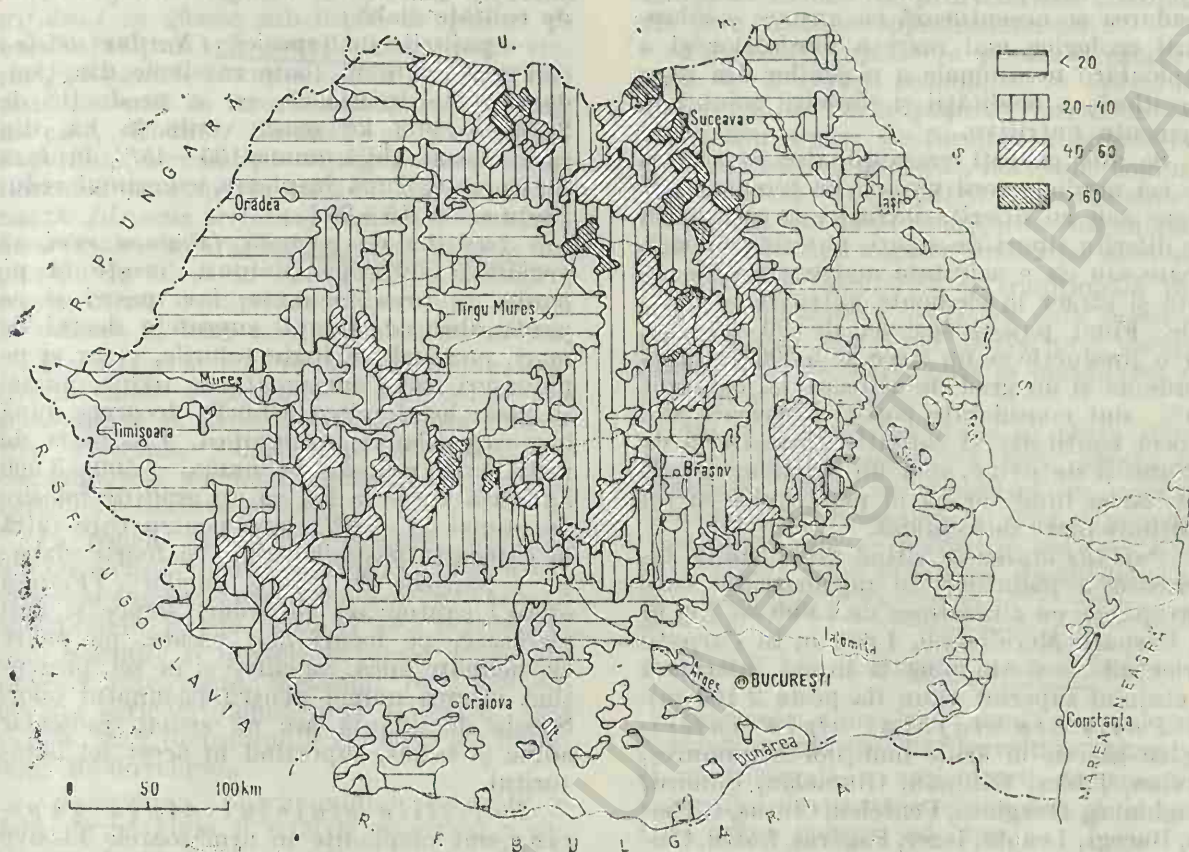

Fig. 6.40. Repartiția teritorială a fânețelor (% din suprafața agricolă).

plante și mediul înconjurător determină, la rândul lor, speciile de plante caracteristice pentru fiecare tip de pășuni în parte. Astfel, cea mai largă răspindire pe întreg etajul pădurilor de fag o au pășunile și fânețele montane de iarba vintului (*Agrostis tenuis*), ocupând, îndeosebi, terenurile plane sau versanții slab înclinați cu expuneri variate.

Au o producție ce variază între 5 000 și 15 000 kg masă verde/ha, potențialul de producție ridicându-se la peste 22 000 kg.

Acest tip de pășuni este folosit și ca fâneță (o singură coasă) și ca pășune, constituind o importantă sursă de furaje pentru zona montană inferioară, unde se crește un mare număr de animale.

Pășunile montane de la limita superioară a pădurilor corespund ariei de răspindire a molidului, cu cea mai mare extensiune în Carpații Orientali (între 1 000 și 1 700 m altitudine).

Temperatura medie anuală este cuprinsă între 3 și 4°C, medie ce coboară sau urcă cu

altitudinea, precipitațiile anuale au valori între 800 și 1 000 mm, iar solurile mai răspândite sînt cele cambice și spodice.

Pășunile de păiș roșu (*Festuca rubra*) sînt caracteristice etajului de creștere a molidului și au optumul de vegetație în funcție de umiditatea atmosferică și de temperatură. Ocupă terenuri plane, slab înclinate, cu expuneri diferite (la altitudini mai joase preferă expunerile mai puțin însorite, pe cînd la altitudini mai mari situația este inversă).

Sînt folosite aproape în exclusivitate ca pășuni și, în mai puține cazuri, ca fâneță, din care cauză și compoziția floristică este mai puțin bogată în specii, însă covorul ierbos este bine încheiat. Au un potențial de producție foarte ridicat și sînt folosite, prin excelență, pentru bovine.

De asemenea, în toată zona de pădure, începînd cu pădurile de fag și pînă la limita superioară a celor de molid, se întîlnesc pășunile de țepoșică (*Nardus stricta*), ce pro-

vin din degradarea tipurilor anterioare. Degradarea se accentuează ca urmare a adaptării ecologice mai mari a nardetelor și a exploatarei neraționale a pășunilor din zona forestieră, a acidității și sărăcirii solului în elemente nutritive.

Se află pe toți versanții, dar în special pe cei nordici, nord-vestici, pe terenuri mai plane sau cu diferite înclinări, la altitudini, pe diferite tipuri de soluri, puternic debazificate sau cu o aciditate mai puțin pronunțată și sărace în elemente nutritive asimilabile. Fiind pajiști scunde, de 20–25 cm, cu o producție ce nu trece de 5 000 kg masă verde/ha și un grad de utilizare de cel mult 50%, sînt considerate pajiști inferioare sub aspect cantitativ și calitativ. Folosite și de bovine și de ovine, dau un randament scăzut, iarba fiind săracă în proteine și cu un conținut mare de celuloză.

Pajiștile alpine se întind de la limita superioară a pădurilor de rășinoase — care corespunde cu altitudinea de 1 600–1 750 m în Carpații Meridionali, 1 650 m în Carpații Orientali — și țin pînă la limita inferioară a etajului superior alpin (la peste 2 100 m).

Pajiștile etajului alpin inferior se găsesc în ariile munților Maramureș, Rodna, Țibleş, Căliman, Giumalău, Suhard, Hăghimaș, Harghita, Penteleu, Ciucas, Gîrbova, Bucegi, Leaota, Iezer, Făgăraș, Lotru, Cindrel, Paring, Șureanu, Retezat, Țarcu, Godeanu, Cernei, Muntele Mare, Bihor și Vlădeasa.

Clima este cea a munților înalți, cu veri răcoroase și ierni lungi, favorabilă dezvoltării vegetației numai o perioadă de 4–5 luni pe an. Precipitațiile sînt cuprinse între 1 000 și 1 200 mm anual, numărul zilelor cu ninsoare într-un an este de 50–60, iar zăpada persistă pe sol circa 120 de zile. Vînturile sînt puternice, din care cauză plantele lemnoase sînt tiritoare, iar cele ierboase sînt scunde.

Solurile sînt reduse ca număr de tipuri, mai frecvente fiind solurile spodice cu fertilitate redusă și solurile cambice (brune acide).

Vegetația ierboasă s-a adaptat condițiilor naturale, constituindu-se în diferite tipuri de pajiști:

— pajiștile de păiuș roșu (*Festuca rubra*) și țepoșică (*Nardus stricta*) se întîlnesc pe locuri plane, dar și pe pante pînă la 20–25°, cu expunere sudică, acolo unde s-a practicat un pășunat abuziv și solul s-a degradat prin bătătorire. Au o producție scă-

zută, în jurul a 5 000 kg masă verde/ha, de calitate slabă;

— pajiștile de țepoșică (*Nardus stricta*) sînt răspîndite în toate masivele din țară, de calitate inferioară, cu o producție de 2 500–4 500 kg masă verde la ha, din care consumabilă numai 35–45% în faza de tinerete, după înspicare, consumul reducîndu-se la 15–20%;

— pajiștile de părușcă (*Festuca supina*) vegetează bine pe platouri, crește și pe pante nu prea înclinate, iar uneori și pe pante abrupte. Ocupă suprafețe destul de mari, crescînd pe toate solurile, chiar și pe pietrișuri. Sînt consumate de ovine, numai în fază tînăra (circa o lună), deoarece după înspicare planta se lignifică. Producția de iarbă este redusă, de numai 1 500–3 000 kg masă verde la ha, cu un grad de folosire de numai 50–60%, fapt pentru care intră în categoria pășunilor slabe și foarte slabe;

— pajiștile de „iarba micilor” (*Festuca ovina*) cantonează pe soluri sărace și mai pietroase, pe locuri mai uscate, pe pante cu înclinare mică, pe culmi și pe șei, prezentînd interes numai pentru pășunatul oilor. Specia dominantă are un sistem radicular adînc și bogat, suportînd în acest fel bătătoritul.

Pajiștile etajului alpin superior sînt răspîndite în următoarele masive muntoase: Rodnei, Căliman, Bucegi, Iezer-Păpușa, Făgăraș, Cindrel, Lotru, Paring, Retezat, Țarcu și Godeanu.

Clima este rece și umedă, cu veri scurte și ierni lungi și cu vînturi puternice. Temperatura medie anuală este sub 0°C, iar precipitațiile medii anuale sînt cuprinse între 1 200 și 1 600 mm. Solurile, în general superficiale — de cîtiva cm și pînă la 30–40 cm, sub care se află roca mamă — sînt cele umbrice (humicosilicite) și cambice (brune acide).

Pășunile acestui ținut alpin sînt de talie mică, au o productivitate foarte redusă, o perioadă de folosire foarte scurtă și nu se pot utiliza decît la pășunatul ovinelor.

— Pajiștile alpine de coarnă (*Carex curvula*) sînt specifice munților înalți, ocupînd suprafețe mai mari în Munții Făgăraș, apoi în Retezat, Bucegi, Țarcu, Godeanu, Paring, și mai puțin în Munții Cibinului, Rodnei și Maramureșului. Valoarea economică este redusă (conțin 55% proteină și 20% celuloză), oferind o producție de numai 1 500–3 000 kg masă verde/ha.

— Pajiștile alpine de rugină (*Juncus trifidus*) se găsesc sub formă de pileuri pe marile înălțimi, pe crestele bintuite de vânturi, pe pantele abrupte și mai puțin pe versanții domoli ai munților Făgăraș, Paring, Retezat, Rodnei, Căliman și Maramureș. Vegetând în condiții vitrege, componența floristică este foarte redusă. Specia dominantă (*Juncus trifidus*) nefiind consumată de animale, covorul ierbos a fost în mod impropriu încadrat în categoria pajiștilor, el reprezentând o oarecare importanță numai în măsura în care este accesibil animalelor.

Întrucît cele mai multe măsuri de folosire rațională a pășunilor și fînețelor se iau și se aplică la nivel de unități administrative (comună, județ), este important de consemnat și ponderea acestora din terenul agricol al fiecărei comune.

În zonele înalte din Carpați, pășunile alpine ocupă întreaga suprafață agricolă, cele mai întinse înregistrîndu-se în Carpații Meridionali. Există, însă, și alte regiuni, în care pășunile și fînețele naturale ocupă suprafețe importante, depășind 70% din suprafața agricolă (depresiunile Giurgiu, Ciuc) și chiar 90% (depresiunile Dornelor și Cîmpulung Moldovenesc).

Conservarea „patrimoniului pastoral” oferit de pășunile și fînețele naturale și obținerea de producții sporite în acest domeniu necesită executarea unor lucrări de întreținere, de amendare și fertilizare ale solului și de refacere a pajiștilor degradate.

Amendarea și fertilizarea solului pajiștilor, folosind îngrășămintele organice și chimice, se execută în scopul creșterii cantității de masă verde la hectar și al îmbogățirii conținutului în substanțe proteice și săruri minerale.

Experiențele ce s-au făcut cu privire la aplicarea îngrășămintelor demonstrează că producția pajiștilor permanente se poate mări de cel puțin 3—4 ori și se pot obține, pe diferite tipuri de pajiști și în diferite etape, producții medii de 14 000—16 000 kg masă verde/ha și chiar 30 000 kg/ha (mai ales acolo unde fertilizarea este asociată și cu îmbunătățirea structurii floristice a covorului ierbos).

Între acțiunile de refacere a pajiștilor degradate se distinge schimbarea structurii floristice cu ajutorul îngrășămintelor (aplicarea lor stimulează creșterea plantelor productive) și reînsămînțarea terenului cu se-

mințe de ierburi (fie prin înierbare naturală, fie prin metoda supraînsămînțării).

Folosirea pajiștilor ca pășune prezintă o serie de avantaje economice, în sensul că iarba folosită prin pășunat constituie cel mai ieftin sistem de furajare a animalelor, oferă un nutreț proaspăt, succulent, complet din punct de vedere nutritiv, putînd substitui parțial sau total nutrețurile concentrate, fără a influența negativ producția animală.

Cea mai răspîdită și tradițională metodă de utilizare a pajiștilor este *conservarea furajului sub formă de fîn*, prin uscarea masei verde la soare, pînă la umiditatea de păstrare de 15—16%.

De pe fînețele montane se obțin finuri de calitate superioară (cu 95% plante comestibile), dacă se recoltează în condiții meteorologice favorabile și într-o perioadă vegetativă, cînd se realizează cel mai echitabil raport între producție și cantitatea de substanțe nutritive.

6.2.2.5. Creșterea animalelor

Creșterea animalelor ocupă un rol important în procesul de dezvoltare intensivă și multilaterală a agriculturii, în sporirea volumului de produse alimentare și de materii prime pentru industrie.

Această formă de activitate are o veche tradiție în România, fiind favorizată de existența întinselor suprafețe de pășuni și fînețe naturale și de extinderea continuă a culturii plantelor. De-a lungul timpului, alături de cultura plantelor, păstoritul a constituit una dintre ocupațiile de seamă ale poporului român, agricultura și păstoritul fiind, de fapt, ocupații inseparabile (R. Vuia, 1964).

Numeroase mărturii istorice dovedesc că încă din vremea geto-dacilor creșterea animalelor era una din principalele activități agricole.

Documentele istorice referitoare la perioadele următoare menționează, de asemenea, existența unui număr important de animale în țările române, vitele constituind marfa cu ponderea cea mai ridicată în comerțul exterior. Numărul mare al animalelor existente în țările române în perioada feudală a generat și dezvoltarea păstoritului transhumant din Transilvania în Muntenia și Moldova. Transhumanța, formă multimilenară de practicare a creșterii animalelor, se desfășura „în aceleași locuri, pe drumuri știute, cu

aceeași regularitate ca și muncile plugarului” (C. C. Giurescu, 1975, p. 161).

Toponimele existente constituie mărturie elocventă ale acestei forme de activitate. Astfel, se mai păstrează și astăzi denumirea de Vadu Oii, la Dunăre, în dreptul satului Giurgeni, loc permanent de trecere a ciobanilor cu turmele lor de oi în Dobrogea. În secolul XVII, din Banat și Crișana s-au deplasat spre Muntenia și Moldova 300 000 de oi. Acest proces se intensifică în secolele XVIII și XIX. În cazul satelor din Mărginimea Sibiului, numărul oilor ajungea la sute de mii, iar mocanii săceleni erau considerați, în acel timp, cei mai mari crescători de vite din Transilvania. În anul 1781, mocanii din Satulung au iernat în Muntenia peste 500 000 de oi, iar în anul următor, 600 000 (F. I. Sulzer, 1782). La sfârșitul secolului XVIII, numărul oilor din Transilvania, care au iernat în Moldova și Muntenia, a ajuns până la 1 500 000, la care se adăugau 80 000 de bovine și cai (*Istoria României*, vol. III, 1964). Existau, însă, diferențe sub aspectul structurii șeptelului de animale, în sensul predominării bovinelor și cabalinelor în Moldova și a ovinelor în Muntenia și Transilvania.

De la începutul secolului XIX, păstoriul se restrânge treptat, datorită mai ales extensiunii rapide a terenurilor arabile în Moldova și Muntenia, în detrimentul pășunilor și finetelor naturale. Concomitent, se pune accent pe creșterea animalelor de muncă solicitate în practicarea culturii plantelor. Ca urmare, apar deosebiri în ceea ce privește structura speciilor, reducându-se, treptat, ponderea cornutelor mari în favoarea cabalinelor. Reducerea efectivului de animale productive, deteriorarea raselor și, ca urmare, scăderea producției au constituit principalele trăsături caracteristice ale sectorului zootehnic românesc între cele două războaie mondiale.

În anii construcției socialismului, avînd în vedere însemnătatea acestei ramuri a agriculturii, s-a luat un complex de măsuri, care a produs adînci transformări cantitative și calitative în direcția creșterii șeptelului, structurii și repartiției geografice a speciilor, ameliorării raselor (tabelul nr. 6.10).

Astfel, în anul 1983, comparativ cu anul 1938, efectivul de bovine a crescut cu 71,0 %, al ovinelor cu 67,7 %, al porcinelor cu 357,9 %. Ameliorarea raselor a înregistrat, de asemenea, schimbări în sensul creșterii numărului

Tabelul nr. 6.10

Evoluția numărului de animale (mii capete)
(la începutul anului)*

Specia	1938	1951	1961	1971	1981	1983
Bovine	3 653	4 502	4 530	5 216	6 485	6 246
Porcine	2 761	2 197	4 300	6 359	11 542	12 644
Ovine	10 087	10 222	11 500	13 818	15 865	16 921
Caprine	364	498	404	536	347	513

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983*, DGS, p. 163.

de animale cu potențial productiv ridicat: bovine pentru carne și lapte, porcine pentru carne și grăsimi, ovine pentru lînă fină și carne. Acțiunea de ameliorare a raselor s-a concretizat în organizarea unei rețele de ferme specializate pe întreg teritoriul țării, în raport cu condițiile specifice fiecărei regiuni. Creșterea numărului marilor complexe de tip industrial pentru creșterea animalelor, alături de fermele specializate, contribuie la dezvoltarea intensivă a sectorului zootehnic.

Directivele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român prevăd creșterea ponderii producției animale la 45—46 % în anul 1985 și la 50 % în 1990. La sfârșitul deceniului nouă se preconizează creșterea efectivului de animale la 10—11 milioane bovine, 18—20 milioane porcine, 22—24 milioane ovine și caprine. Aceasta presupune atît accentuarea caracterului intensiv al zootehniei, cît și îmbunătățirea raselor existente și crearea de rase noi, cu productivitate ridicată în toate județele țării.

În acest sens, utilizarea cu eficiență maximă a bazei furajere, a mijloacelor tehnice și a forței de muncă, întărirea economico-organizatorică a tuturor unităților agricole și transformarea lor în puternice centre de producție se înscriu ca principale obiective.

6.2.2.5.1. Creșterea bovinelor, porcinelor, ovinelor, caprinelor, cabalinelor

Bovinele. În cadrul agriculturii socialiste au fost create condiții deosebit de favorabile creșterii intensive a bovinelor. Extinderea considerabilă a suprafețelor cultivate cu plante de nutreț, creșterea continuă a productivității unor astfel de culturi, ameliorarea pășunilor și finetelor naturale, utilizarea pe scară largă a furajelor combinate, preocuparea continuă pentru îmbunătățirea raselor au constituit principalele măsuri pentru dezvoltarea șeptelului de taurine.

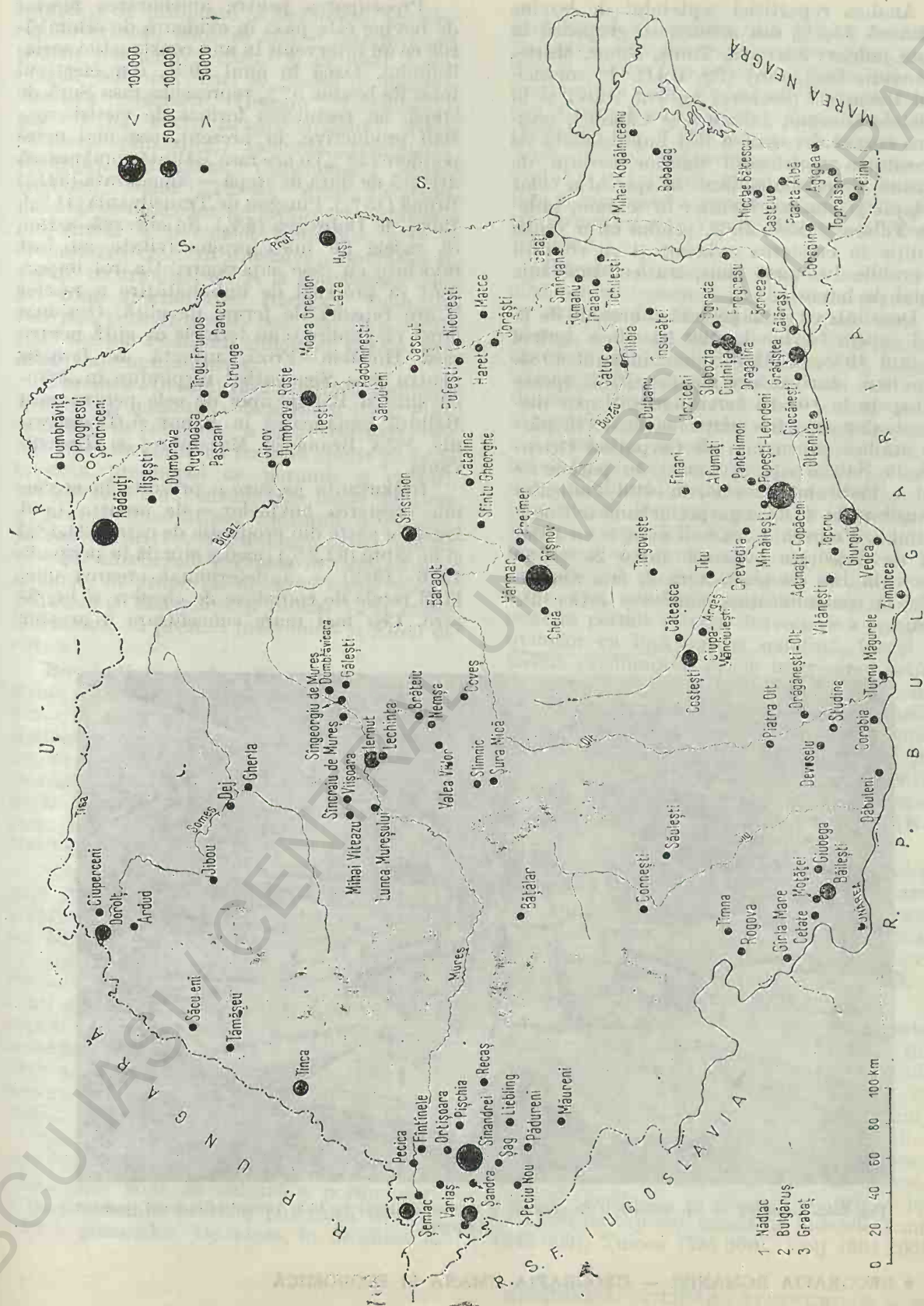

Fig. 6.41. Unități și complexe de creștere a bovinelor.

Analiza repartitiei șeptelului de bovine arată că 25,5 % din acestea se grupează în șapte județe : Suceava, Timiș, Bihor, Mureș, Botoșani, Dolj, Cluj (fig. 6.41). În municipiul București (Sectorul agricol Ilfov) și în județele Giurgiu, Ialomița și Călărași, creșterea cornutelor mari a fost impulsionată de necesitatea satisfacerii marilor cerințe de consum ale capitalei țării, în special a celor de lapte și produse lactate. În schimb, județele Tulcea și Mehedinți, primul cu o veche tradiție în creșterea ovinelor și cu condiții favorabile în acest sens, au cel mai mic șeptel de bovine.

Densitatea medie pe țară a crescut de la 24,3 capete bovine la 100 ha teren agricol în anul 1938, la 41,7 capete în anul 1983. Cele mai mari valori ale densității (peste 50 capete la 100 ha teren agricol) apar dispersat, dar cu o frecvență mai mare în părțile nordică și centrală ale Carpaților Orientali, în Subcarpații Moldovei, în partea de vest a Podișului Sucevei, în estul Podișului Transilvaniei și în zona periurbană a Bucureștiului. Frecvența cea mai mare o au valorile de densitate cuprinse între 25 și 50 capete la 100 ha teren agricol, mai ales în județele central-vestice, sudice și estice ale țării.

Preocuparea pentru ameliorarea raselor de bovine este pusă în evidență de schimbările ce au intervenit în anii construcției socialismului. Dacă în anul 1938, din efectivul total de bovine 57 % reprezenta rasa Sură de stepă, iar restul era format de metiși, rase slab productive, în prezent, cea mai mare pondere (38 %) o are rasa Bălțată românească urmată de Sura de stepă — ameliorată (32 %) Brună (13 %), Pinzgau de Transilvania (11 %), Roșie de Dobrogea (6 %). Se observă, astfel, că rasele de mică productivitate au fost înlocuite cu rase superioare. Un rol important în procesul de îmbunătățire a raselor îl are rețeaua de ferme de elită. Cea mai largă răspândire o au fermele de elită pentru rasa Holstein—Friză, urmată de fermele pentru rasa Siementhal răspândite în Transilvania și Banat, apoi de cele pentru rasa Bălțată românească în Banat și Transilvania, rasa Brună în Maramureș și Transilvania.

Importanța pe care o prezintă în economie creșterea bovinelor — de aceasta fiind legată o parte din producția de carne (24,4 %) și de lapte (92,2 %) (medie anuală în perioada 1976—1982) — a determinat crearea unei largi rețele de complexe de creștere și îngrijire. Cea mai mare concentrare a acestor

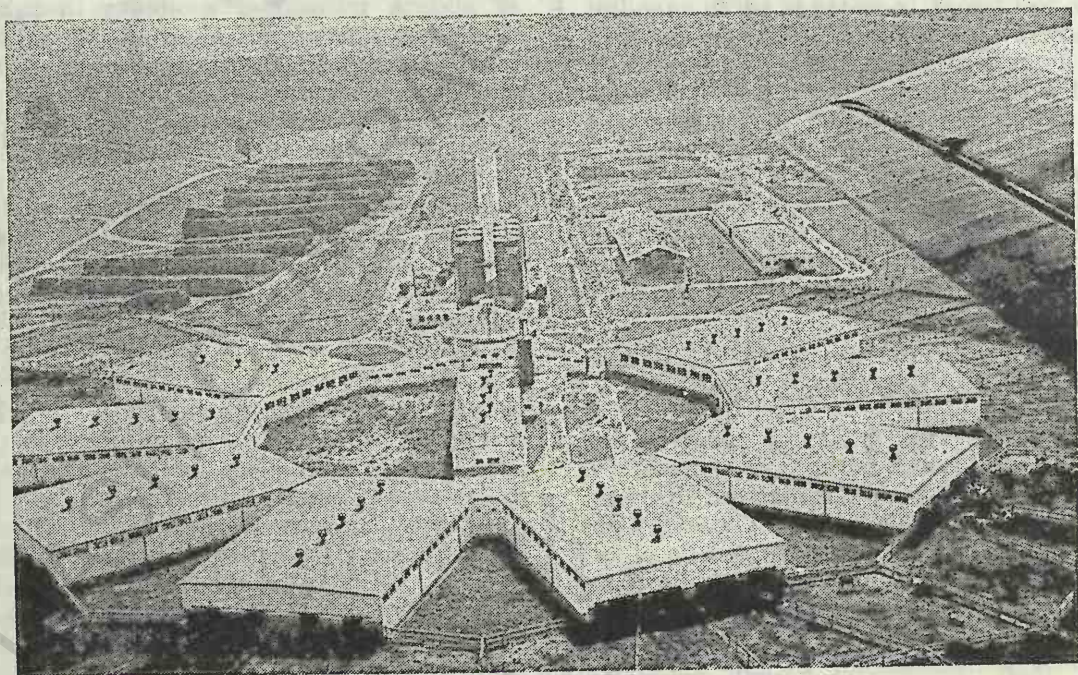

Fig. 6.42. Complex de tip industrial de creștere a vacilor de lapte la IAS Adunații-Copăcenii (județul Giurgiu).

complexe se întâlnește în apropierea marilor centre urbane, unde se află și întreprinderi pentru prelucrarea cărnii și laptelui. Complexele cele mai mari se găsesc în județele Suceava (Rădăuți), Giurgiu (Adunații-Copăcenii) (fig. 6.42), Brașov (Râșnov), Timiș (Grabaț, Sinandrei), Ialomița (Grădiștea, Ciulnița), Harghita (Sinsimion), Mureș (Iernut), Bihor (Tinca), Arad (Nădlac). Crearea complexelor de creștere și îngrășare industrială a bovinelor contribuie atât la dezvoltarea creșterii intensive a bovinelor în zonele cu tradiție, cât și la conturarea unor noi zone specializate: Bărăgan, Dobrogea Centrală și Dobrogea de Sud, părțile centrală și de sud ale Podișului Moldovei, zonele periurbane ale marilor orașe.

Porcinele. În anul 1982 porcinele dețineau 46,2% din producția de carne a țării. Posibilitățile de obținere a unor cantități tot mai mari de carne de porc au sporit pe baza creșterii producției de porumb și cartofi, principalele componente ale bazei furajare și prin îmbunătățirea continuă a raselor. În ceea ce privește structura raselor, față de situația antebelică, perioada în care au predominat în proporție de 85% rasele Stocli, Băltăreț și Mangalița și numai 12% rasele ameliorate, în prezent predomină și Albul de carne.

Răspîndirea teritorială a porcinelor este strîns legată de zonele de cultură a porumbului și cartofului. Astfel, 11 județe concentrează mai mult de jumătate (52,7%) din numărul total de porcine dintre care Timiș, Ialomița, Călărași, Brăila, Bihor și Dolj dețin peste 500 000 de capete porcine fiecare. Un singur județ, Covasna, deține sub 100 000 de capete porcine.

Densitatea medie a porcinelor era în anul 1983 de 128,1 capete la 100 ha teren arabil. Municipiul București (Sectorul agricol Ilfov) și unele județe cum sînt Timiș, Ialomița, Hunedoara, Brașov, Maramureș, Prahova, Bihor, Brăila și Călărași au densități de peste 150 capete la 100 ha teren arabil. Un număr de 13 județe înregistrează densități mai mici de 100 capete la 100 ha teren arabil. Județul Vaslui are cea mai mică densitate — 38,6 capete la 100 ha teren arabil.

Răspîndirea porcinelor prezintă diferențieri teritoriale pregnante (fig. 6.43). Cîmpiile, principalele zone de cultură a porumbului, se caracterizează printr-o puternică concentrare a porcinelor. De aceea, în deceniile al

șaptelea și al optulea aici a fost creată o puternică rețea de complexe de creștere, îngrășare și selecție a porcinelor. Printre cele mai mari unități sînt: Sinandrei, Ulmeni, Beregsău, Ceala, Bîrda, Băilești, Caracal, Giurgiu, Căzănești (fig. 6.44), Fetești, Modelu, Poarta Albă, Brăila, Baldovinești toate situate în vestul și sudul țării. Mari complexe de creștere și îngrășare a porcinelor apar și în părțile de nord și est: Verești, Tomești și Nicolae Bălcescu.

Ovinele. Acestea au avut și continuă să aibă un rol însemnat în structura șeptelului de animale din România. Întinsele zone de pășuni și finețe naturale din țara noastră au constituit condițiile deosebit de favorabile creșterii ovinelor încă din cele mai vechi timpuri. Pentru dezvoltarea acestui sector al agriculturii la nivelul cerințelor crescînde ale economiei socialiste, s-au luat o serie de măsuri care au vizat, printre altele, și creșterea continuă a efectivului de ovine, ceea ce situează România pe locul al treilea în Europa (după U.R.S.S. și Marea Britanie). Creșterea numărului de ovine a avut loc concomitent cu îmbunătățirea structurii raselor. Deși condițiile pedoclimatice ale țării noastre permit o largă dezvoltare a creșterii ovinelor cu lină fină și semifină, totuși în trecut predominau rasele inferioare; astfel, Turcana și Stogoșă cu lină grosieră și semigrosieră dețineau 75% din total. Ameliorarea raselor a constituit un obiectiv principal al agriculturii socialiste, accentul punîndu-se pe creșterea ponderii raselor pentru lină fină și semifină (Merinos, Țigaie, Spancă ameliorată), precum și pentru pielele (Karakul).

Repartiția actuală a ovinelor pe județe este diferită față de perioadele anterioare; 16 județe din exteriorul arcului carpatic concentrează 49,5% din efectivul actual, ceea ce înseamnă o creștere intensivă a ovinelor pe baza utilizării, pe scară largă, a furajelor combinate (fig. 6.45).

Județele din sud-estul țării (Constanța, Tulcea, Galați, Ialomița, Brăila), cele din est (Botoșani, Iași, Vaslui), ca și unele din sud și vest (Călărași, Teleorman, Dolj, Timiș, Arad, Bihor, Argeș, Olt, Caraș-Severin), din partea centrală (Cluj, Mureș, Sibiu, Alba) și din nord (Suceava, Satu Mare) dispun fiecare de mai mult de 400 000 de capete; județul Constanța se situează pe primul loc (971 200 de capete), urmat de județele Timiș (642 500), Tulcea (595 300), Dolj (561 200),

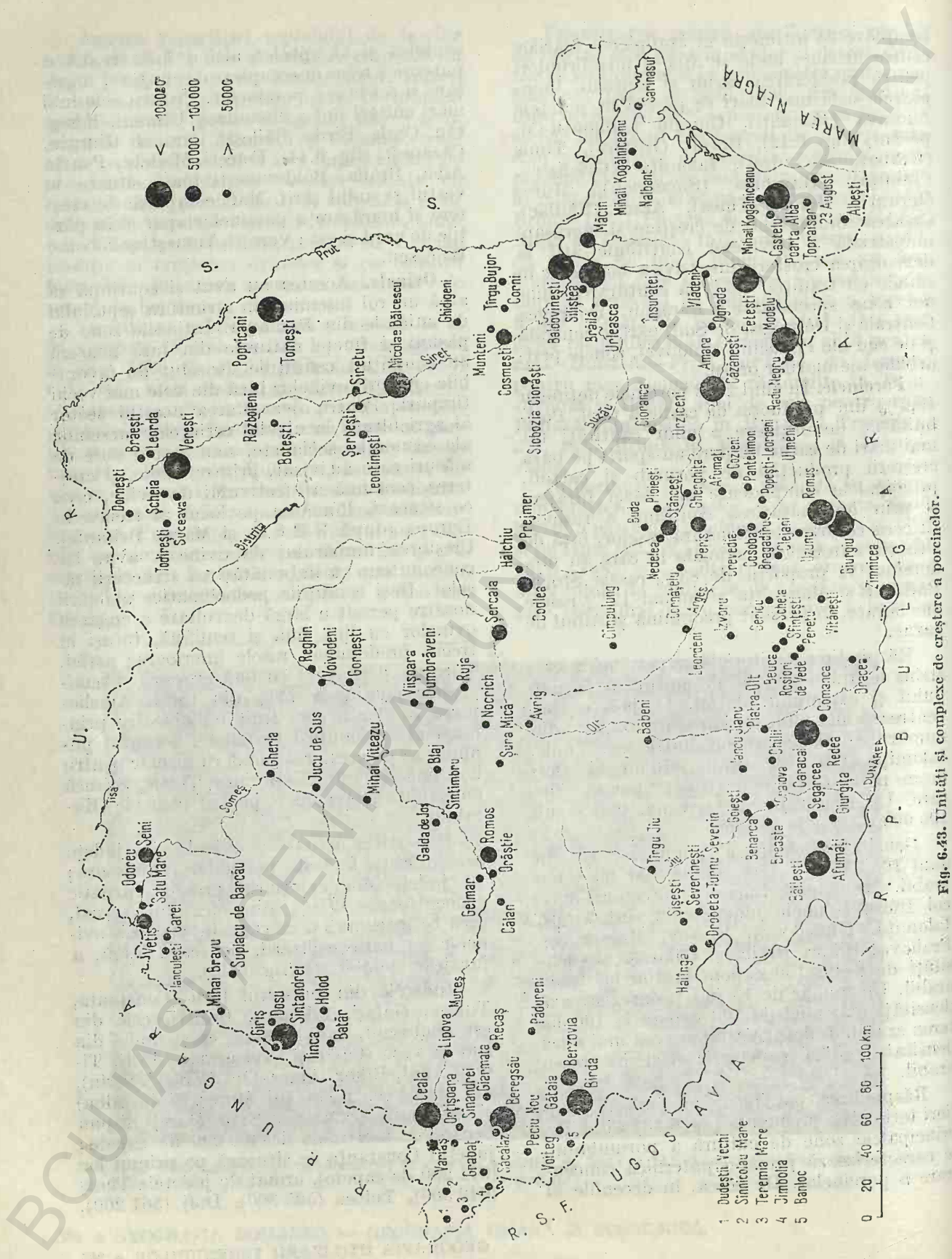

Fig. 6.43. Unități și complexe de creștere a porcilor.

Vaslui (540 600), Teleorman (506 600), Sibiu (504 300) etc. Orientarea, cu precădere spre creșterea ovinelor cu lână fină și semifină, mai pretențioase la condițiile climatice, a contribuit la scăderea ponderii regiunilor montane și la creșterea importanței zonelor de câmpie.

Valoarea densității medii pe țară a sporit de la 67,2 capete ovine la 100 ha teren agricol în 1938, la 113,0 în anul 1983. Cea mai mare densitate a ovinelor era caracteristică în anul 1983 Dobrogei și județului Sibiu (peste 150 capete la 100 ha teren agricol), Carpaților (fig. 6.46) și Subcarpaților de la Curbură (județele Buzău și Vrancea) și unor sectoare din Podișul Moldovei, care se suprapun județului Vaslui (100—150 capete). Unele județe (11) și municipiul București (Sectorul agricol Ilfov) înregistrează valori ale densității sub 100 capete la 100 ha teren agricol; densitățile cele mai mici (60—80 capete la 100 ha teren agricol) sunt înregistrate în județele Giurgiu, Harghita, Hunedoara și în Municipiul București (Sectorul agricol Ilfov).

Pe linia dezvoltării intensive a creșterii ovinelor a fost realizată o rețea largă de complexe de creștere, îngrășare și selecție a acestora. O concentrare deosebită a comple-

xelor se remarcă în partea de sud-est a țării, cu precădere în Dobrogea. Printre cele mai mari complexe se numără Cogealac, Balaciu, Smirdan, Tășnad etc. Cele mai numeroase complexe de selecție pentru creșterea și ameliorarea rasei Merinos sunt concentrate în județele Constanța (Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Medgidia, Pietreni, Peștera), Vrancea (Focșani), Iași (Cotnari), Sălaj (Zalău), Satu Mare (Carei, Tășnad), Bihor (Valea lui Mihai, Salonta), Arad (Chisineu-Cris). Au fost create, astfel de complexe și pentru rasa Țigaie, în județele Argeș (Mioarele), Brașov (Cineu, Homorod), pentru rasa țurcană în Gorj (Cojani), Sibiu (Șomartin) și pentru rasa karakul în județele Neamț (Dumbrava) și Iași (Andrieșeni).

Caprinele. În cadrul complexului de măsuri care vizează sporirea producției de carne și lapte este prevăzută și creșterea numărului de caprine. Fiind mai puțin pretențioase, ele se adaptează și în zonele cu condiții mai dificile. Comparativ cu anul 1938, efectivul de caprine a crescut în anul 1982 cu 40,9%. Densitatea la 100 ha teren agricol este de 3,4 capete, în unele județe această valoare fiind mai mare: Mehedinți (9,0), Buzău

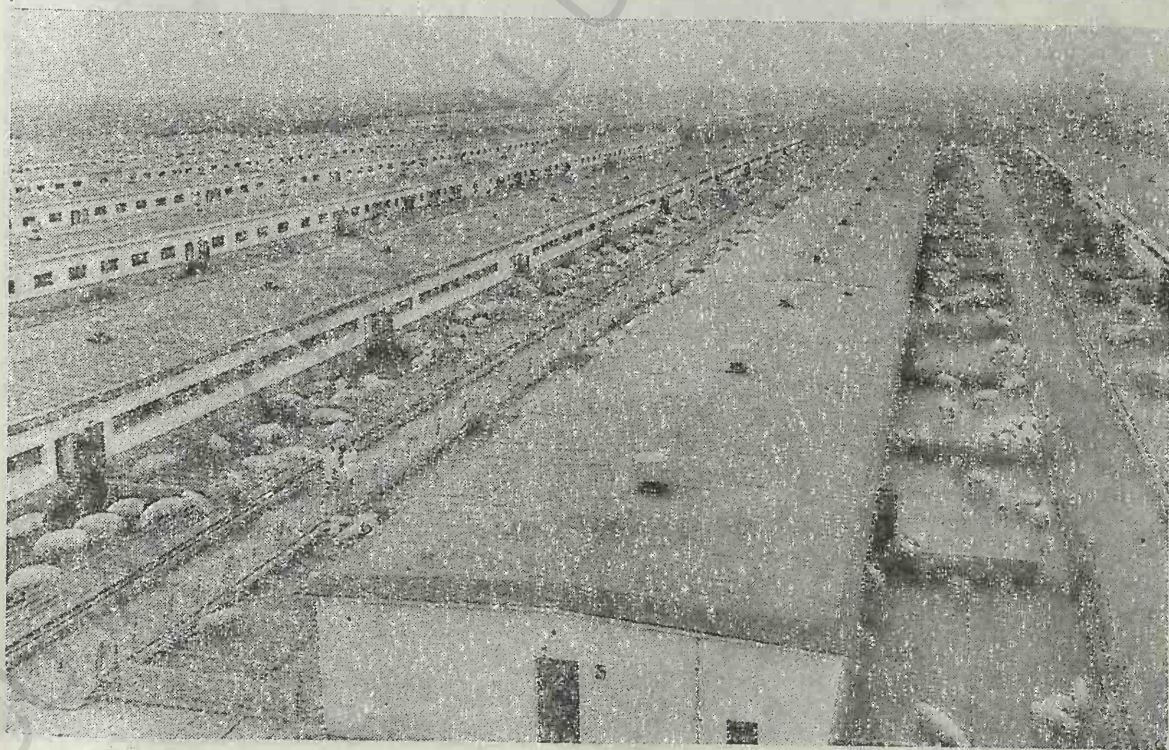

Fig. 6.44. Combinatul de îngrășare a porcinelor Căzănești (județul Ialomița).

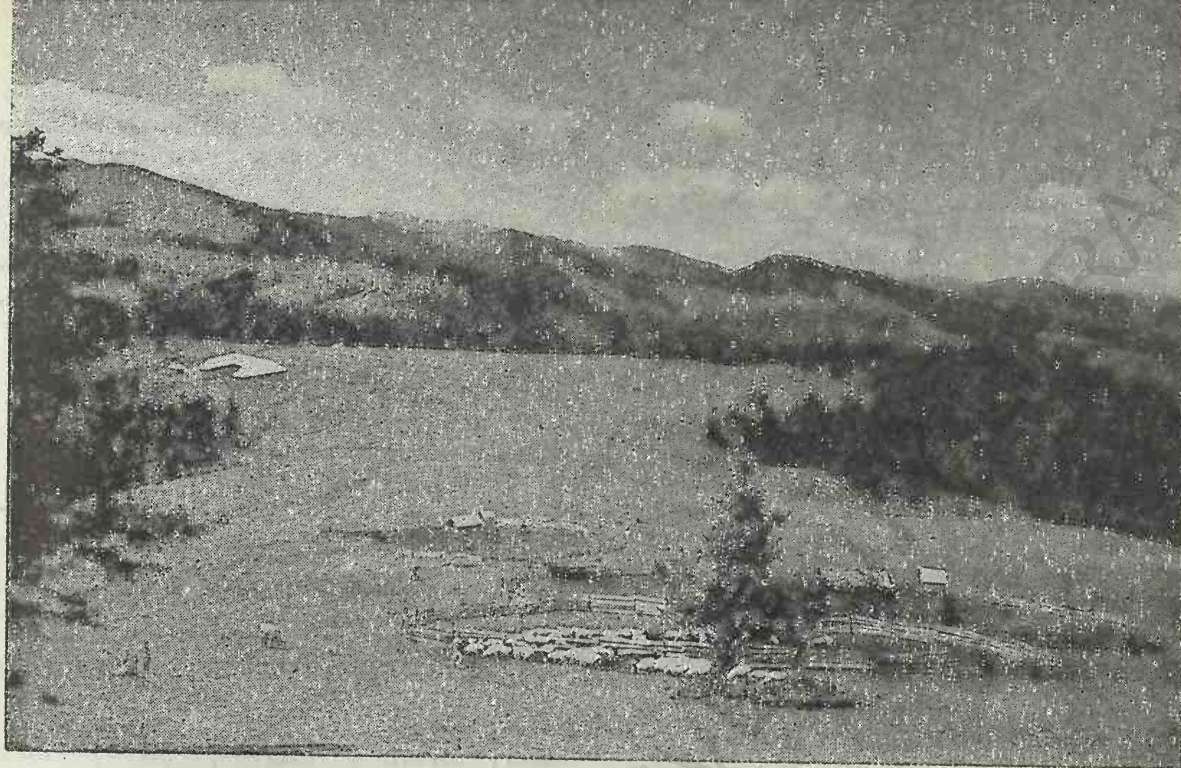

Fig. 6.46. Stine în Munții Rodnei.

Fig. 6.47. Crescătorie de cai lipițani de la Simbăta de Jos (județul Brașov).

(8,9), Suceava (8,7), Prahova (7,9), Olt (7,8), Vâlcea (7,4), Gorj (7,2).

Cabalinele. În ultimele trei decenii numărul cabalinelor a scăzut continuu, de la 1 120 100 de capete în anul 1955, la 596 900 de capete în anul 1981. Județul cu cel mai mare număr este Suceava (28 000 de capete), după care urmează Bihor (23 890 de capete), Caraș-Severin (22 450 de capete), Iași, Arad, Timiș, toate cu peste 20 000 de capete.

În prezent există organizate ferme pentru creșterea cailor de rasă, care se grupează în 15 județe, cele mai mari ferme fiind în Buzău (Rușetu și Cislău), Brașov (Sîmbăta de Jos — fig. 6.47 și Homorod), Timiș (Izvin), Suceava (Lucina), Călărași (Jegălia), Constanța (Mangalia). În aceste ferme se cresc cai de diferite rase, cum sînt pur singe englez, arabă, huțulă, nonius, lipitan, românesc de sport etc. Densitatea medie a cabalinelor este de 3,8 capete la 100 ha teren agricol, pe județe aceste valori variînd între 2 și 7 capete la 100 ha teren agricol.

Se preconizează ca numărul cabalinelor să ajungă în anul 1985 la 900 000 de capete.

6.2.2.5.2. Avicultura

Creșterea păsărilor, una dintre cele mai vechi activități ale omului, a fost practică pînă la începutul acestui secol aproape exclusiv în gospodăriile țărănești, constituind o importantă sursă de carne și ouă în toate anotimpurile. După 1920, datorită cerințelor crescînde de carne și ouă, mai ales ale centrelor urbane, aviculturii începe să i se acorde o atenție din ce în ce mai mare. Astfel, pentru realizarea unor producții mai mari cantitative și calitative, între cele două războaie mondiale iau ființă mai multe unități de cercetare, de selecționare a raselor, precum și pentru producție: la Facultatea de medicină veterinară din București, o stațiune de cercetări avicole; la Băneasa (București), o fermă de producție; la Gherghița (jud. Prahova) și Dulbanu (jud. Buzău), stațiuni experimentale și ferme de producție; la Tămădău (jud. Călărași), o fermă de producție; la Mogoșoaia (Sectorul agricol Ilfov), o stațiune experimentală etc.

În anul 1938, din totalul de 27 325 mii păsări, peste 70 % erau găini, 25 % rațe și gîste, 5 % alte păsări. Dintre acestea, peste 75 % erau crescute în gospodăriile țărănești mici și circa 15 % în gospodăriile mijlocii.

În perioada 1951—1983 numărul de păsări a crescut de 6,3 ori, producția de carne de 14 ori, iar producția de ouă de 6,5 ori. Evoluția efectivelor de păsări, a producției de carne și de ouă (fig. 6.48) oglindește această dezvoltare impetuoasă, datorată apariției de ferme avicole la unitățile agricole de stat și cooperatiste, precum și, mai ales, a unor mari complexe de tip industrial (tabelul nr. 6.11).

Tabelul nr. 6.11

Evoluția numărului de păsări și a producției avicole în perioada 1938—1982

Anul	Numărul total (mii capete)	Densitatea (la 100 ha teren arabil)	Producția de carne (mii tone)	Producția de ouă (mil. buc.)
1938	27 325	270	71	1 354
1951	17 610	190	41	1 100
1961	38 000	400	88	2 355
1971	51 333	560	152	3 537
1981	97 800	995	525	6 727
1983	111 047	1 125	571	7 155

Astfel, mari complexe avicole au fost construite la Crevedia (Dimbovița), Galați, Băicoi, Bacău, Piatra-Neamț, Ungheni (Mureș), Baia Mare, Deva, Oradea, Titu, Tărtășești și Dragodana (Dimbovița), Arad, Băiculești (Argeș), Brașov, Brăila, Bocșa (Caraș-Severin), Cluj-Napoca, Mihail Kogălniceanu, Ovidiu (fig. 6.49) și Agigea (Constanța), Craiova, Tîrgu Jiu, Iași, Mihăilești și Uzun (Giurgiu), Sibiu, Alexandria, Ițcani (Suceava), Giarmata (Timiș), Buftea, Peris, Corbeanca, Tunari (Sectorul agricol Ilfov) etc. De asemenea, au fost realizate complexe avicole intercooperatiste la Afumați (Sectorul agricol Ilfov), Frumușani (Călărași) etc., ca și numeroase ferme avicole la întreprinderi agricole de stat din județele Călărași, Constanța, Dimbovița, Dolj, Timiș, Olt, Teleorman, Bihor, Brașov, Cluj, Galați, Neamț, Prahova ș.a.

Pe mari unități geografice, creșterea păsărilor are cea mai mare dezvoltare în Cîmpia Română, Cîmpia Banato-Crișană, Podișul Moldovei, Dobrogea și în Depresiunea Transilvaniei (fig. 6.50). În anul 1983, județele (în ordinea numărului de păsări) Dimbovița (5 900 mii), Dolj, Galați, Prahova, Iași, Neamț, Constanța, Bihor, Sectorul agricol Ilfov, Cluj, Arad, Timiș, Teleorman, Bacău, Mureș (3 150 mii) concentrau aproape

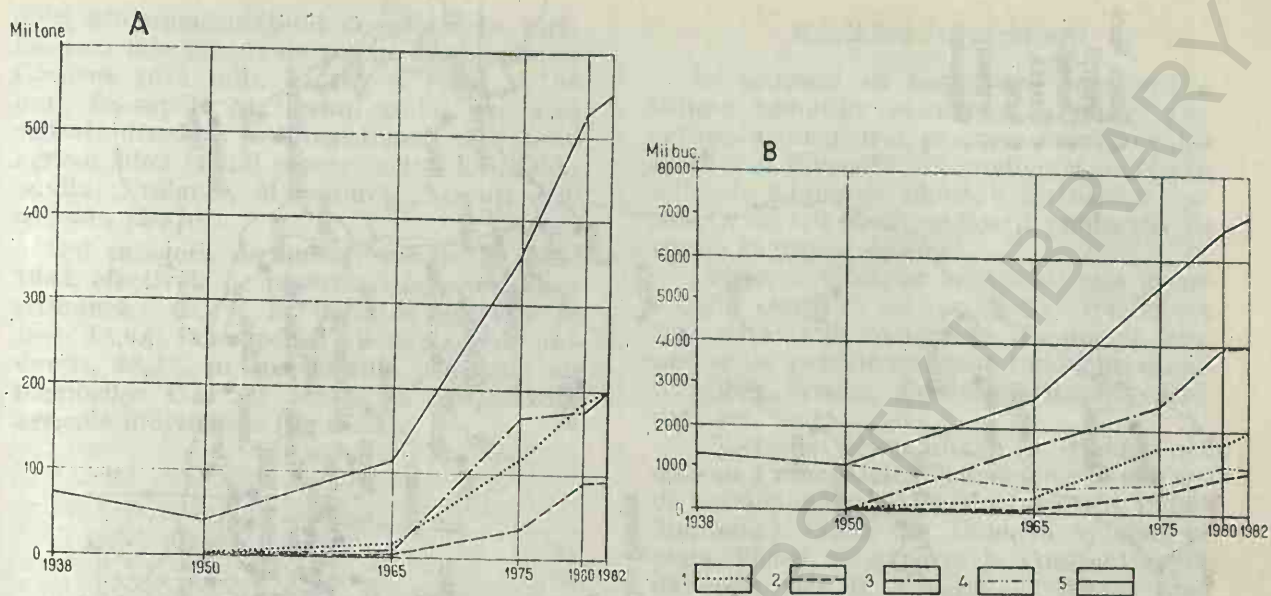

Fig. 6.48. Dinamica producției de carne de pasăre (A) și dinamica producției de ouă (B). 1, Unități de stat; 2, CAP; 3, gospodării ale membrilor CAP; 4, gospodării individuale; 5, total.

Fig. 6.49. Hală pentru creșterea găinilor la Asociația intercooperatistă din comuna Ovidiu (județul Constanța).

55% din numărul total de păsări pe țară. Cel mai mic număr de păsări îl au județele Covasna (974 mii), Tulcea și Sălaj (1106 mii). În raport cu terenul arabil, cele mai ridicate densități se înregistrează în Sectorul agricol Ilfov (4 120 capete la 100 ha), Dimbovița, Prahova, Maramureș, Neamț, Hunedoara (2 270).

Pe categorii de unități sociale, în anul 1983, efectivele de păsări aveau următoarea structură: 42,2% în unitățile agricole de stat, 18,6% în cooperativele agricole de producție, 28,3% în gospodăriile personale ale membrilor CAP și 10,9% în gospodăriile agricole individuale (fig. 6.51).

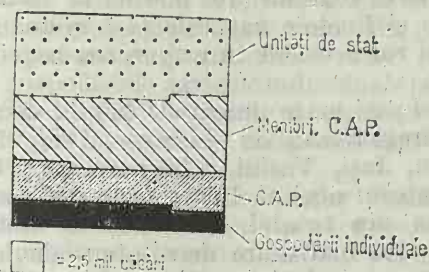

Fig. 6.51. Structura păsărilor pe sectoare.

Producția de carne realizată în anul 1982 a revenit în proporție de 36,5% unităților agricole de stat, 16,0% cooperativele agricole de producție, 35,2% gospodăriilor personale ale membrilor CAP și 12,3% gospodăriilor agricole individuale, iar cea de ouă 28,2% unităților agricole de stat, 14,3% cooperativele agricole de producție, 41,9% gospodăriilor personale ale membrilor CAP și 15,5% gospodăriilor agricole individuale.

Cele mai mari producții de carne se obțin în județele Dimbovița, Prahova, Iași, Dolj, Galați, Bacău, Argeș, Neamț, Teleorman, Constanța, iar de ouă în Dolj, Dimbovița, Bihor, Constanța, Timiș, Argeș, Sectorul agricol Ilfov, Iași, Prahova, adică acolo unde sînt și cele mai mari complexe avicole de tip industrial.

Baza furajeră a păsărilor este constituită din cereale și, mai ales pentru complexe avicole, din nutrețuri combinate, produse de numeroase fabrici din țară (București, Alexandria, Arad, Bacău, Caracal, Craiova, Crevedia, Codlea, Iași, Galați, Iernut — Mureș, Oradea, Periș, Titu, Sibiu, Ovidiu etc.).

6.2.2.5.3. Apicultură

În procesul de dezvoltare complexă a tuturor ramurilor economiei naționale, apicultura a înregistrat progrese mari pe calea sporirii și diversificării producției, a efectivului de familii de albine, a derivatelor apicole, a creării și diversificării producției de unelte și utilaje apicole.

Creșterea albinelor constituie una dintre vechile ocupații ale populației românești, fapt dovedit de numeroase documente istorice și de persistența unor toponime caracteristice: Prisaca, Prisăcani, Stupini, Albinari etc.

„Mierea și ceara intrau în tributul ce-l dădeau Principatele, Turciei (cite 10 000 oca de ceară și miere plătea Moldova, cite 15 000 Muntenia). Ceara din Moldova ajungea pe piața Vienei, se exporta la Constantinopol, dar mai ales la Veneția... Marea unor județe (Mehedinți, Vaslui) este o albină sau un stup, iar prisăcile intrau în zestrea fetelor”... (I. Simionescu, 1938, p. 377).

Perfecționarea mijloacelor de iluminat, dezvoltarea producției de zahăr, diversificarea ocupațiilor populației, reducerea bazei melifere prin intensificarea acțiunilor de despădurire și desțelenire au contribuit la diminuarea importanței albinăritului, iar în unele perioade la reducerea efectivului de familii de albine.

La începutul secolului XX, albinăritul cunoaște o nouă înviorare, datorită creșterii importanței acestei ramuri, mai ales în realizarea polenizării culturilor. Cu toate acestea, predomina apicultura staționară. În 1873 se constituia Asociația crescătorilor de albine din România, care a impulsat dezvoltarea ramurii.

Resursele melifere, amplificate în condițiile dezvoltării agriculturii și a îmbunătățirii structurii fondului forestier, varietatea morfohidrografică, edafică și climatică, ca și condițiile economico-sociale create în anii construirii socialismului au produs modificări structurale în organizarea și practicarea apiculturii. Înființarea Institutului de cercetări pentru apicultură, existența celor 41 filiale ale Asociației crescătorilor de albine din R. S. România, a 150 centre de desfacere și aprovizionare, a 1 963 cercuri de pregătire apicolă, a centrelor zonale de ameliorare și producere a măteilor pe zone bioapicole (București — Băneasa, Iași, Cluj-Napoca, Timișoara, Cislău — județul

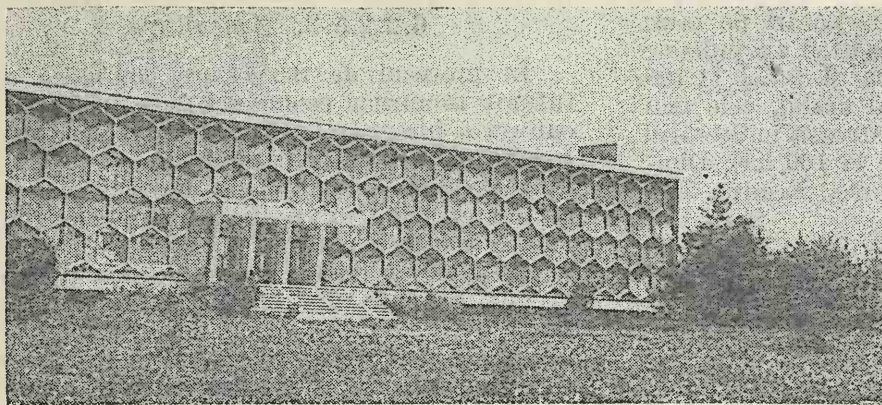

Fig. 6.52. Combinatul apicol Băneasa.

Buzău, Măldărești — județul Vilcea, Maliuc — județul Tulcea), construirea unui modern Combinat apicol la București (fig. 6.52), producător de utilaje și produse apicole, precum și existența la București a sediului organizației mondiale a apiculturii (Apimondia) etc. au impulsionat dezvoltarea intensivă a acestei ramuri. De asemenea, cele 111 medalii de aur, 87 de argint și 39 de bronz obținute de România, până în 1982, la manifestările internaționale pentru produsele și utilajele apicole înscriu țara noastră între primele state apicole ale lumii.

Resursele melifere sînt alcătuite, în principal, din specii melifere forestiere (păduri de tei, de salcîm, zmeură), din specii erbacee spontane (floră de fineață de munte, flori de luncă) și specii cultivate cu valoare meliferă (floarea soarelui, rapiță etc.), din pășuni, finețe naturale, vii, livezi care se găsesc din abundență în toate unitățile geografice ale țării. Pădurile de salcîm cuprind circa 191 000 ha, avînd cea mai mare extindere pe nisipurile din sudul Olteniei (Ianca, Dăbuleni, Sadova, Poiana Mare, Ciuperceni etc.), pe nisipurile din sudul Moldovei (Ivești, Hanu Conachi), pe cele din nord-vestul țării (Carei, Valea lui Mihai) etc. Pe unități administrative se detașează județele Dolj, Mehedinți, Olt, Vilcea, și Galați, care dețin împreună circa 40% din suprafața totală acoperită cu păduri de salcîm.

Pădurile de tei acoperă o suprafață de circa 89 000 ha și sînt concentrate mai ales în limitele județelor Caraș-Severin, Iași, Tulcea și Vaslui, care dețin împreună circa 58% din suprafața acoperită cu păduri de tei. Un areal compact de pădure de tei se găsește pe Dealurile Niculițelului. Dealtfel, județul Tulcea are cea mai extinsă plantație de tei din țară, peste 17 000 ha.

Dintre celelalte resurse melifere, culturile de floarea soarelui (495 600 ha în 1982), pășunile și finețele naturale (4,4 milioane ha) au un rol deosebit în asigurarea bazei melifere.

Cel mai mare număr de familii de albine se înregistrează în județele Dolj, Timiș, Buzău, Iași, Vaslui, Vilcea, Argeș, Tulcea și Sectorul agricol Ilfov, însumînd peste o treime din totalul familiilor de albine ale țării. Cea mai mare densitate, calculată la 100 ha agricol și forestier, revine județelor Tulcea (7,2 familii albine/100 ha), Mehedinți (7,1) și Dimbovița (7,1). Raportat la 100 locuitori se constată că județele Tulcea (13,1 familii de albine) și Mehedinți (10,5 familii de albine) înregistrează cele mai mari valori pe plan național.

Tabelul nr. 6.12

Evoluția numărului familiilor de albine (la sfîrșitul anului) și a producției de miere extrasă*

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Număr de familii (mii)	466	459	653	1 011	1 117	1 135
Miere extrasă (t)	2 560	2 520	4 040	7 638	14 421	16 048

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 163 și 173.

Producția de miere a înregistrat în perioada antebelică mari fluctuații în raport cu gradul de cunoaștere a tehnologiilor de întreținere a familiilor de albine, cu calamitățile naturale și organizarea activității apicole. În anul 1924, s-au recoltat 3 650 t miere și 200 t ceară iar în anul 1938 producția de miere extrasă a fost de numai 2 560 t (tabelul nr. 6.12).

Prin producția de peste 16,0 mii t miere, 330 t ceară, 125 t polen și 2 516 kg propolis obținută în 1982 de unitățile apicole de stat și cooperatiste și de apicultorii individuali, România se situează printre marile țări producătoare din lume. Dealtfel, sub raportul numărului de familii de albine, România se plasează pe locul al optulea (după U.R.S.S., S.U.A., R. P. Chineză, Turcia, Spania, R. P. Polonă și R. S. Cehoslovacă).

Cea mai mare cantitate de miere se realizează în județele Dolj, Constanța, Brașov, Vaslui, Argeș, Timiș, Sectorul agricol Ilfov, Dimbovița, Sibiu, Galați, Buzău, Mehedinți, Mureș și Brăila, care participă cu 50% la producția totală de miere a țării. Pe categorii de unități, producția totală de miere extrasă în 1982 a provenit, în principal, din gospodăriile personale ale membrilor CAP (46%) și din gospodăriile agricole individuale (44%), apoi din unitățile agricole de stat (8%) și din fermele apicole ale cooperativelor agricole de producție (2%).

Cunoașterea particularităților fenologice este deosebit de importantă pentru realizarea unei apiculturi eficiente. Astfel, plantațiile de salcîm, existente în toată țara, înfloresc succesiv pe o durată de 30–35 de zile, pornind din lunca Dunării și continuând în regiunile subcarpatice și intracarpătice.

În raport de esență și abundența florală a vegetației se practică stupăritul pastoral din limitele Podișului Transilvaniei și a Podișului Moldovei către Cîmpia Română, Delta Dunării și Dealurile Niculițelului.

Acțiunile de extindere a plantațiilor de tei și salcîm, precum și a celor pomiviticele vor asigura baza meliferă pentru un număr și mai mare de familii de albine. În prezent, apicultura cunoaște o nouă etapă de dezvoltare, în strînsă corelare cu solicitările mereu crescînde de produse apicole pe piața națională și cea mondială.

6.2.2.5.4. Sericicultura

Sericicultura este un domeniu de activitate cu o veche tradiție în țara noastră.

Documentele istorice scrise atestă secolele XVI–XVIII ca perioadă de început a creșterii viermilor de mătase pe teritoriul Moldovei și al Munteniei, ocupație strîns legată de prezența unui număr mare de duzi. De asemenea, în Banat și Oltenia, condițiile naturale au favorizat dezvoltarea sericiculturii, producerea borangiei fiind o înde-

letnicire casnică practică într-un număr mare de gospodării. Legislația vremii a protejat cultura duzilor și a stimulat plantarea lor de-a lungul șoselelor și în curțile gospodăriilor, multe exemplare supraviețuind pînă în zilele noastre. Acte de arhivă, hrisoave, tratate, diplome, manuale vechi de sericicultură, legi, precum și minunatele țesături din borangie atestă preocupările existente pe teritoriul țării noastre în acest domeniu.

Pentru economia socialistă sericicultura prezintă o importanță deosebită. Dezvoltarea acestei ramuri în perspectivă (pînă în 1990) are în vedere atingerea unei producții de 37 600 t gogoși de mătase, din care 86% prin creșterea viermilor de mătase pe baza frunzei de dud, iar restul pe baza folosirii frunzelor de ricin și de stejar. Ca rezultat al cercetărilor în domeniul furajării se întrevide și folosirea unor preparate biosintetice.

Activitatea sericicolă actuală, bazată pe o bogată tradiție, situează România printre cele 36 de țări sericicole ale globului și printre țările exportatoare de sămînță, borangie și produse prelucrate. Prin producția de gogoși, de circa 1 300 t anual, România se situează pe locul patru în Europa, după U.R.S.S., Italia și Franța, participînd cu circa 16% la producția europeană de mătase. Pe plan mondial participă cu circa 0,3%, situîndu-se pe locul 11. Producția de frunze de dud, de circa 10 mii tone anual, pe care o realizează România, reprezintă 0,33% din producția mondială.

Specia mai răspîdită și cea mai importantă producătoare de mătase este viermele de mătase *Bombix Mori*, crescut cu frunză de dud, care, într-o perioadă de circa 50 de zile își încheie ciclul de producție. În condițiile climatului din țara noastră, această specie poate fi crescută intensiv, în mai multe serii pe an, iar prin modernizarea tehnologiilor s-a obținut dintr-un gram de sămînță, în medie, 2 kg mătase brută, pentru care se consumă 30–35 kg frunză de dud.

În țara noastră se cunosc mai multe populații de viermi de mătase, mai răspîdite fiind Roz de Oltenia și Galben Calvin, care stau la baza unor rase ameliorate de culoare albă (Alb Orșova 1, Alb Orșova 23, Alb Băneasa și Alb Cislău). În producție s-au extins atît rase din import (Galben Centaurat, Auriu Chinez, Alb Chinez, Alb Japonez, Azerbaidjan, SAVIIS), cît și rase ce provin din selecția indigenă.

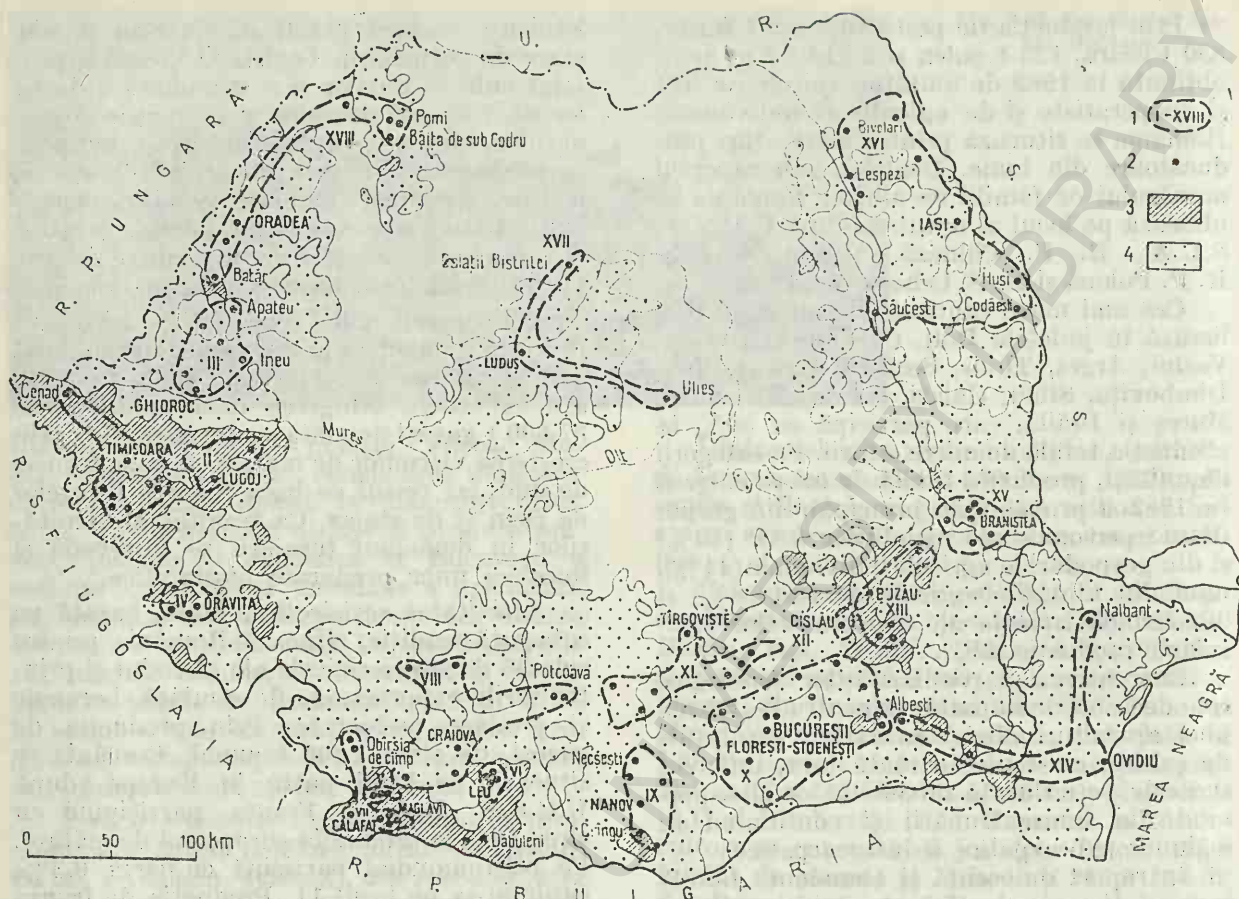

Fig. 6.53. Sericultură. 1, Complexe sericicole; 2, ferme sericicole; 3, arii cu plantații de dud; 4, dud răzleț.

În asigurarea condițiilor materiale pentru creșterea viermilor de mătase pe primul loc se situează creșterea dudului, specie care, cu excepția zonelor alpine din Carpați și a pădurilor de conifere, se află răspândită în toate regiunile geografice ale țării. El este frecvent în Cîmpia Română, în Cîmpia Banato-Crișană, în sudul Podișului Moldovei, în Podișul Transilvaniei și în Subcarpații de la Curbură. Începînd din anul 1967, s-a trecut la plantații în masiv, cu comasarea suprafețelor de producție și asigurarea condițiilor pentru crearea de pepiniere în cadrul fermelor sericicole. Astfel, la un hectar de duzi în cultură intensivă se pot obține 15–20 t frunze, care pot produce 700–800 kg gogoși.

Principalele soiuri de dud cultivate pe teritoriul țării noastre sînt: „Calafat” — soi de înaltă productivitate în condițiile fizico-geografice din sudul Olteniei, „Orșova”, bogat în frunze, este introdus în plantații intensive. În afară de soiurile indigene, se

cultivă și soiuri de dud străine, importate din R. P. Chineză, U.R.S.S. și Japonia.

O importanță tot mai mare în producerea mătăsii naturale o are viermele de mătase al ricinului, *Phylosamia ricin*, originar din India, care s-a adaptat condițiilor din Cîmpia Română, zonă care coincide cu aria de cultură a ricinului. În condițiile de creștere, această specie se poate hrăni în afară de frunze de ricin și cu frunze de cenușer, numit și oțetar (*Allanthus glandulosa*). Suprafața de circa 20 000 ha ricin cultivată în țara noastră se află răspândită în județele Dolj, Olt, Giurgiu, Călărași, Ialomița, Brăila și Galați, unde se prevede a se extinde și creșterea viermelui de ricin. Deși are o productivitate mai scăzută, prezintă interes economic, întrucît creșterea se realizează mai ușor, larvele sînt mai rezistente la intemperii și permit creșterea a 2–3 generații pe an.

Viermele de mătase al stejarului — *Antheraea pernyi* —, importat din Extremul Orient, a fost încercat în crescătorii din județele

Mureș, Harghita și Timiș și prezintă un interes economic deosebit. Speciile de stejar favorabile creșterii viermilor de mătase sînt *Quercus pedunculata*, *Quercus frainetto*, *Quercus cerris*, care formează masive mai compacte în Podișul Sucevei, Piemontul Getic, Cimpia Banato-Crișană și terminațiile joase ale dealurilor Crișanei și Banatului.

Pe teritoriul R. S. România sînt 18 complexe sericicole (mari unități de tip industrial pentru creșterea viermilor de mătase), în componența cărora intră 117 ferme sericicole, ce dispun de plantații proprii de duzi și de spații special amenajate¹ (fig. 6.53).

În cooperativele agricole de producție se practică pe o scară întinsă creșterea viermilor de mătase, în general în 1–2 serii. De asemenea, și în cadrul gospodăriilor personale ale populației, mai ales în Oltenia, Muntenia, Dobrogea și Moldova, creșterea viermilor de mătase este o preocupare a multor familii.

Datorită importanței sale economice și bazîndu-se pe condițiile fizico-geografice favorabile, pe o veche tradiție, precum și pe realizarea, de către întreprinderea mecanică pentru agricultură și industrie alimentară din Năvodari, a unei linii automate de creștere industrială a viermilor de mătase, sericicultura va continua să se dezvolte și în viitor, în special în cadrul complexelor de tip industrial, constituind o resursă apreciabilă de materie primă pentru industria textilă.

6.2.2.5.5. Piscicultura și pescuitul

Piscicultura, ca domeniu de activitate umană, așa cum dovedesc numeroasele vestigii arheologice și nenumăratele mărturii documentare, ea și bogăția lexicului limbii române, a fost prezentă pe teritoriul țării noastre din cele mai vechi timpuri, pescuitul constituind o ocupație de seamă, în toate epocile istorice, în întreaga regiune carpato-dunăreano-pontică, iar în unele părți ale acesteia chiar îndeletnicirea de bază.

Rețeaua densă de riuri, numărul mare de lacuri și bălți răspîndite în toate regiunile

țării și mai ales Dunărea cu delta și numeroasele sale bălți, ea și Marea Neagră cu lagunele sale întinse au reprezentat cadrul natural favorabil dezvoltării pisciculturii și pescuitului.

Una dintre primele îndeletniciri ale omului, legate de procurarea hranei necesare existenței sale, a fost *pescuitul*, practicat în apa riurilor și a lacurilor pe malul cărora se așezase. Acest pescuit străvechi se făcea fie numai cu minile, fie cu ajutorul unui băț ascuțit, de la care s-a trecut (deoarece peștele svîrcolindu-se scăpa deseori), prin adăugarea unei „urechi” sau unui cîrlig, la *harponul* primitiv, unealtă de bază în acțiunea organizată de pescuit.

Oasele de pești găsite în Peștera Hoților de la Băile Herculane, datînd din mezolitic, ea și harpoanele primitive făcute din os sau din corn de cerb și găsite în preajma Dunării și a unor lacuri și bălți mai întinse (Boian, Gîmelnița, Căscioarele, Hirșova etc.) dovedesc că omul din acele timpuri se ocupa și cu pescuitul.

Frecvența mare a apelor și bogăția peștelui au făcut ca pescuitul să se dezvolte din ce în ce mai mult, ceea ce a dus la progresul uneltelor. A apărut, astfel, *plasa*, care marchează trecerea de la pescuitul primitiv la cel economic. Neoliticul din zonele dunăreană și marină, ea și din Moldova și Muntenia evidențiază existența multor așezări în care s-au găsit resturi de pește și valve de scoici, harpoane și undițe, greutăți de lut ars pentru plase (la Cernavodă, Hirșova, Brăila; Rădovanu, Cunești, Sultana, Coconi, Minăstirea, Spanțov și Căscioarele — toate în județul Călărași; Greaca — județul Giurgiu; Zimnicea; Celeiu — oraș Corabia; Agigea — județul Constanța; Hamangia — județul Tulcea; Izvoare — municipiul Piatra-Neamț; Traian — județul Bacău; Rădovanu, Vădastra și Crușoru — județul Olt etc.). De asemenea, pescuitul s-a practicat și în apele din Transilvania, constituind una din îndeletnicirile locuitorilor din așezările de pe malul riurilor și lacurilor.

În afara vestigiilor arheologice, în epocile dacică și daco-romană pescuitul este atestat și documentar. Astfel, prima mențiune scrisă datează din anul 335 î.e.n. și se referă la incursiunea făcută de Alexandru cel Mare în ținuturile de la nord de Balcani, cînd a trecut Dunărea cu ajutorul unor bărci ale localnicilor „făcute din trunchiuri de copac scobite, bărci folosite pentru pescuit și pen-

¹ Complexe sericicole: Timișoara (cu 11 ferme sericicole), Lugoj (5 ferme), Ghioroc — județul Arad (6 ferme), Oravița (4 ferme), Maglavit — județul Dolj (3 ferme), Leu — județul Dolj (3 ferme), Calafat (11 ferme), Craiova (11 ferme), Nanov — județul Teleorman (7 ferme), Florești-Stoenești — județul Giurgiu (10 ferme), Tirgoviște (7 ferme), Cislău — județul Buzău (3 ferme), Buzău (7 ferme), Ovidiu — județul Constanța (4 ferme), Braniștea — județul Galați (7 ferme), Iași (9 ferme), Luduș — județul Mureș (3 ferme), Oradea (6 ferme).

tru trecerea de pe un mal pe altul" (C. C. Giurescu, 1964, p. 43). Alte mențiuni sînt făcute de Pliniu cel Bătrîn, renumitul învățat al antichității, referitoare la pescuitul de la gurile Dunării și din lacurile Histria (Sinoe) și Halmyris (Razin), ca și de cunoscutul geograf și călător al lumii vechi Strabo, de Atheneu, scriitor din secolul II e.n. etc (C. C. Giurescu, 1964).

În epoca migrației popoarelor, populația din ținuturile carpato-danubiano-pontice, care continuă să se ocupe cu agricultura, creșterea animalelor, mineritul și, desigur, cu pescuitul, suferă unele influențe, mai ales din partea slavilor. Aceste influențe se manifestă atît în privința metodelor folosite, cît și, mai ales, a uneltelor de pescuit, ceea ce are ca urmare o intensificare a pescuitului, materializată prin creșterea cantității de pește realizată nu numai pentru hrană proprie, ci și pentru schimb sau vînzare.

În afara bogatelor vestigii arheologice ale întregii perioade feudale (secolele X—XVIII), puse în evidență în numeroase așezări din zona văii Dunării și din cea a litoralului marin, precum și de-a lungul principalelor artere hidrografice, care dovedesc o extindere și o dezvoltare considerabilă a pescuitului în toate ținuturile românești, nenumărate documente istorice atestă rolul crescînd al acestui domeniu în viața și ocupația locuitorilor din multe regiuni, evidențiază cauze și consecințe socio-economice legate de pescuit și de comerțul cu pește, de „gospodărirea” și importanța bazinelor piscicole. Numeroase așezări sînt menționate nu numai ca centre piscicole, ci și ca centre ale comerțului cu pește proaspăt și sărat, cu iere negre (C. C. Giurăscu, 1964; P. Diaconu, 1960). Reține atenția frecvența mare a mențiunilor privind iazurile, eleștețele și rîmnicele¹, ca elemente ale

¹ *Rîmnice* este o acumulare de apă, redusă ca suprafață și adîncime, realizată de om prin săparea sau „amenajarea” unor gropi în albia minoră a riurilor cu debit redus și curs temporar (deci fără diguri, fără baraj sau zăgaz), în care se acumulează apă în timpul viiturilor, ploilor sau chiar din pînză freatică. În unele documente vechi, termenul de rîmnice este folosit în locul celui de iaz și invers (C. C. Giurescu 1964.). În prezent el a dispărut aproape cu totul (dacă în *Dicționarul limbii române moderne*, din 1958, figura ca „iaz pentru pește, heleșteu”, în *Dicționarul explicativ al limbii române*, din 1975, este inexistent).

Referitor la iaz, în multe opinii el este sinonim cu *eleșteu* (C. C. Giurescu: „termenii iaz și heleșteu sînt sinonimi, au același înțeles; primul e de origine slavă, cel de al doilea de origine ungară” — *op. cit.*, p. 127; *Dicțio-*

nisajului create prin intervenția omului, în toate ținuturile românești.

În secolul XIX odată cu creșterea considerabilă a culturilor de cereale ca urmare a libertății comerțului prevăzută în pacea de la Adrianopol (1829), și pescuitul începe să decadă, însă într-o măsură mai redusă în zonele dunăreană și marină. De aceea, la insistențele mai multor specialiști, printre care și Grigore Antipa, în 1896 se adoptă legea pescuitului, care conținea 48 de articole referitoare la stăvilirea pescuitului irațional, la protejarea peștelui în perioadele de reproducere, la poluarea apelor etc.

Este de remarcant că în existența și evoluția lui în timp și spațiu, pescuitul a constituit nu numai sector al vieții economice multimilenare a locuitorilor pămîntului românesc, ci și o componentă a vieții spirituale — prin influențe directe și permanente asupra onomasticii și toponimiei, numismatiei și heraldicii, asupra obiceiurilor și a portului etc.

În perioadele următoare, pescuitul a continuat să se dezvolte și să se modernizeze în toată zona dunăreană și în cea marină, în timp ce în celelalte regiuni, fie că a stagnat, fie că a regresat, deși cerințele de pește au crescut, atît pe plan intern, cît și pe plan extern.

Multe din iazurile existente în toate regiunile țării au secat sau au ajuns într-o stare de neutilitate din cauza neîntreținerii lor (datorită, într-o oarecare măsură, și faptului că multe asemenea acumulări de apă, care aveau o dublă folosință — piscicolă și

narul explicativ al limbii române consideră heleșteul ca „bazin cu apă sau iaz special amenajat pentru creșterea și reproducerea peștilor — din maghiarul *halastó*”, iar iazul, ca „lac artificial format prin stăvilirea cu baraj de pămînt sau prin abaterea unui curs de apă și destinat creșterii peștilor sau folosit pentru irigații, morărit etc.; lac mic natural format în albia unui riu, prin adunarea apei într-o adîncitură de teren; zăgaz”, precizîndu-se în continuare că derivă din slavul *iazul*).

În rîndul specialiștilor care se ocupă cu piscicultura, cu amenajările piscicole, noțiunile respective sînt mai bine conturate. Astfel, prin iaz se înțelege un bazin lacustru, de dimensiuni nu prea mari, creat de om prin bararea unui curs de apă (cu o scurgere în general temporară și fără viituri mari) cu ajutorul unui zăgaz sau dig perpendicular pe sensul văii. (Acest zăgaz mai era numit, în unele texte vechi, *iezătură* sau chiar *iaz*). Eleșteul (sau heleșteul) este o acumulare de apă realizată pe valea sau în lunca cu exces de umiditate a unei artere hidrografice prin construirea de diguri ce închid suprafețe poligonale (de genul parcelelor cultivate cu orez), în care apa provine prin deviația din riu. Cele două categorii de acumulări artificiale de apă diferă atît prin modul de construire a lor, cît și prin modul de alimentare cu apă.

morărit —, au fost neglijate prin apariția morilor „de foc”). De asemenea, multe din bălți au fost năpădite de vegetație acvatică — ceea ce a redus treptat din volumul de apă și din suprafață — sau n-au fost gospodărite corespunzător, ducând la o producție din ce în ce mai scăzută, atât calitativ, cât și cantitativ. Astfel, producția anuală de pește în perioada 1936—1938 a oscilat în jurul a 28 000 t, din care aproape 84% provenea din Dunăre și bălțile sale, peste 10% din Marea Neagră și lagunele sale, circa 4% din bazinele amenajate (iazuri și elesteie), 2% din râurile mari (Prut, Siret, Mureș, Olt, Someș, Jiu, Ialomița, Argeș etc.), restul, cu totul neînsemnat, din râurile mici din câmpie (0,5%) și din râurile de munte (0,07%). Speciile cele mai frecvente erau atunci crapul (30%), babușca (17%), plătica (13%), știuca (12,5%), scrumbia de Dunăre, după care urmau păstruga, cega, nisetrul, bibanul, somnul, morunul, caracuda, obletele, rizeafca, linul, carasul etc.

Ultima perioadă, ce începe după 1950, se caracterizează printr-o adevărată revoluție în domeniul pisciculturii și pescuitului. Refacerea vechilor bazine piscicole, crearea de noi acumulări de apă cu profil piscicol sau complex în toate regiunile țării, modernizarea și optimizarea pescuitului au determinat o dezvoltare intensivă a pisciculturii, o importanță crescândă a sa în economia țării.

Piscicultura se înscrie ca o componentă de seamă a mediului geografico-economic, reprezentând un domeniu creat de relația directă dintre om și condițiile naturale, dintre acțiunea de transformare a mediului natural și cunoașterea temeinică a acestuia. Relieful, rețeaua hidrografică și clima, pe de o parte, și particularitățile biologice ale peștilor, pe de altă parte, sînt principalele domenii de care piscicultura este strîns legată.

Sute de iazuri au fost reamenajate, au fost construite altele noi pe numeroase văi, au fost sistematizate bălțile din valea Dunării și unele bazine din Delta, s-au amenajat numeroase lacuri și bălți interioare. În prezent, fondul piscicol în regim natural cuprinde cursurile de apă, lagunele marine, o parte din Delta Dunării și mai multe lacuri și bălți interioare.

În anul 1982, suprafețele lacustre de interes piscicol, reprezentînd apele stătătoare, era de 424 000 ha, din care Deltei Dunării

(inclusiv complexul lacustru Razim-Sinoe) îi reveneau 287 000 ha. La acestea se mai adaugă cele peste 100 000 ha, reprezentate de 21 000 km riuri interioare pe care se practică pescuitul sportiv (din totalul de circa 30 000 km al tuturor apelor curgătoare), 1 075 km ai Dunării și 716 km ai râului Prut, — unde fondul piscicol este exploatat de unități piscicole și agricole cooperatiste și de stat. Acest fond piscicol reprezintă 2,2% din teritoriul țării și 61,6% din suprafața de ape și bălți.

Din suprafața totală piscicolă, bazinele amenajate dețineau, în 1982, peste 86 600 ha (în Delta Dunării 46 600 ha), din care pepinierele le reveneau circa 12 000 ha și crescătoriilor 74 600 ha.

Producția de pește a crescut neconținut, de la 25 700 t în 1976, la 35 000 t în 1978, la 45 000 t în 1980 și la 66 000 t în 1982. În general, din unitățile amenajate se realizează aproape 90% din cantitatea pescuită, datorită caracterului intensiv și organizat al creșterii peștelui.

Speciile dominante sînt crapul, crapul chinezesc, carasul (în special în bazinele amenajate), iar dintre celelalte specii mai frecvente sînt șalăul, somnul, plătica, scrumbia de Dunăre, babușca.

Caracterele bazinelor piscicole, fie în regim natural, fie în regim dirijat sînt strîns legate de condițiile geografice, diferind atât ca mod de organizare și de exploatare, cât și ca specific al componentelor de bază ale activității piscicole. Astfel, după caracterele hidrologice și după modul de exploatare, apele țării noastre se împart în două mari categorii, care, de altfel, reflectă și caracterele lor piscicole:

bazine lacustre amenajate, cu o piscicultură dirijată, exploatate de către unități de stat și unități cooperatiste, în scopul producerii peștelui și desfacerii directe către populație. Acestea sînt reprezentate de toate bazinele piscicole amenajate, de bălțile și lacurile sistematizate pentru exploatare în regim dirijat. În cadrul bazinelor amenajate, prin particularitățile lor economice și funcționale, se diferențiază alte două categorii: *crescătorii* — cu profil de producție anuală pe baza puietului deversat în fiecare primăvară și *pepiniere* — cu funcție de reproducere a peștilor și de producere a puietului necesar crescătoriilor;

ape naturale, exploatate prin pescuit industrial sau de agrement, reprezen-

tate de toate riurile interioare și de Dunăre, de majoritatea bazinelor piscicole în regim natural, de lacuri de acumulare, precum și de Marea Neagră și lacurile litorale.

În funcție de regimul de alimentare cu apă a bazinelor piscicole, de calitățile fizico-chimice ale apelor, de particularitățile climatice și orografice, de activitățile social-economice din împrejurimile bazinelor lacustre, pe teritoriul țării noastre se deosebesc 6 regiuni piscicole (tabelul nr. 6.1).

Regiunea piscicolă montană cuprinde toate riurile și lacurile situate în zona de munte la altitudini, în general, de peste 800 m, cu o puternică dispersare și cu mari valori ale energiei reliefului, cu un climat mai rece, dar mai bogat în precipitații și cu activități social-economice mult limitate teritorial.

fost create stațiuni-pepiniere pentru păstrăv la Făgăraș și Tarcău, la Finiș (județul Bihor). După 1950, lucrările efectuate pe văile mai multor riuri din zona muntoasă s-au intensificat, în prezent existând 36 păstrăvării, cu o suprafață totală de 13,7 ha, dintre care mai cunoscute sînt Tismana, Stîna de Vale, Lacul Roșu, Blidari (județul Maramureș), Făina (pe riul Vaser, județul Maramureș), Hideg (județul Mureș), Cheile Tătarului (pe Ialomița), Barnar (pe Bistrița), Argel (pe Moldova) etc.

Continuîndu-se acțiunile de valorificare a apelor de munte prin amenajări piscicole adecvate, pînă în 1985 se vor realiza încă 19 păstrăvării, ce vor însuma 6,5 ha. La sfîrșitul actualului cincinal se vor obține anual 385 t păstrăv.

Tabelul 6.14

Fondul piscicol și producția de pește pe regiuni piscicole

Regiunea piscicolă	Fondul piscicol (mii ha) — 1982						Producția (mii tone)	
	Total (fără riuri)	Bazine piscicole				Acumulări complexe	1980	1982
		Total	Crescătorii	Pepiniere	Regim natural			
Montană	18,0	1,0	0,4	—	0,6	17,0	...	...
Transilvană	3,5	2,5	1,5	0,3	0,7	1,0	2,0	2,5
Banato-crișană	8,0	6,1	3,2	0,8	2,1	1,9	2,5	3,5
Sudcarpatică-dunăreană	63,1	47,2	18,6	3,6	25,0	15,9	15,0	20,0
Moldoveană	32,2	20,2	9,7	1,8	8,7	12,0	8,0	10,0
Dobrogeană	299,2	298,7	41,2	5,5	252,0	0,5	18,0	30,0
TOTAL	424,0	375,7	74,6	12,0	289,1	48,3	45,5	66,0

Lacurile de aici, puține la număr și mici ca întindere, sînt limpezi și cu puțină vegetație, cu valori ale temperaturii scăzute chiar și în timpul verii.

Riurile și pîrîurile, cu apă rece și limpede, oxigenată și bogată în insecte și larve de insecte, constituie un domeniu foarte favorabil salmonidelor, din rîndul cărora se detașează păstrăvul, lipanul și loștița.

Acest fond piscicol natural al zonei montane are importanță mai mult pentru pescuitul sportiv, practicat din ce în ce mai intens prin Asociația generală a vîntătorilor și pescarilor sportivi (AGVPS). Pentru valorificarea condițiilor favorabile din apele de munte au fost amenajate bazine piscicole pe văile unor riuri, acolo unde panta de scurgere este redusă și apa stagnează, iar albia se lărgește. Încă înainte de 1936 au

De asemenea, unele lacuri de acumulare din zona montană, aflate în subordonarea Ministerului Energiei Electrice sau Consiliului Național al Apelor, în suprafață de 17 000 ha, sînt exploatate piscicol (Zigoneni — 46 ha, Curtea de Argeș — 35 ha, județul Argeș; Sebeș — Oașa — 455 ha, județul Alba; Moldova Nouă — 250 ha, Gozna — 60 ha, Trei Ape — 52 ha, Secu — 73 ha, Buhuiu — 10 ha, județul Caraș-Severin; Valea cu Pește — 825 ha, județul Hunedoara; Porțile de Fier I — 3 420 ha, județul Mehedinți; Bicaz — 1 950 ha, județul Neamț; Sfîrșuș — 60 ha și Sălățig — 45 ha, județul Sălaj; Dăești — 510 ha, Călimănești — 980 ha, județul Vilcea), iar altele sînt prevăzute a fi amenajate corespunzător pentru a deveni și bazine piscicole de importanță națională.

Regiunea piscicolă transilvană se suprapune teritoriului din interiorul arcului Carpatie, în care se înregistrează o rețea relativ densă de riuri, cu ape bogate, precum și un număr apreciabil de iazuri și eleșteie.

Și în această regiune, fondul piscicol reprezentat de riuri are importanță mai mult în direcția pescuitului sportiv.

Amenajările piscicole au vizat într-o măsură însemnată lacurile existente, ca și văile cu cursuri temporare de apă pe care s-au construit acumulări de apă cu folosință complexă, în rindul cărora piscicultura se înserează cu o importanță mare. Fondul piscicol amenajat ocupă aproape 1 800 ha, din care 320 ha pepiniere piscicole și 1 480 ha crescătorii, cărora i se adaugă și 1 000 ha lacuri de acumulare, cu funcții complexe (Valea Racilor — 303 ha și Mărtinești — 140 ha, județul Cluj etc.).

Cele mai întinse bazine lacustre artificiale din regiunea transilvană sunt iazurile Zau (135 ha), Țaga Mare (102 ha), Cătina (60 ha), Riura (50 ha), Canu (50 ha), Saulița (46 ha) și complexul de eleșteie Tăureni.

De asemenea, văile Mureșului, Hirtibaciului, Homorodului, Riurei, Alămorului, Răzoarelor, Holboșelului, Racilor, Fizeșului etc. dispun de numeroase iazuri și eleșteie.

Producția anuală, în perioada 1980—1982, a fost de 2 000—2 500 t, speciile predominante fiind crapul și carasul. Cele mai mari producții s-au obținut de la fermele piscicole Zau, Țaga, Geaca și Tăureni.

Regiunea piscicolă banato-crișană cuprinde fondul piscicol situat în vestul țării, reprezentat de o rețea însemnată de ape curgătoare și stătătoare, în care bazinele amenajate ocupă suprafețe mari.

Riurile acestei regiuni, între care se remarcă Mureșul, Crișurile, Someșul și Timișul cu afluenții lor, constituie o bază piscicolă valoroasă, în primul rind pentru pescuitul sportiv.

Pentru piscicultură, însă, bazinele lacustre naturale și, mai ales, artificiale prezintă importanța cea mai mare. Suprafața totală a acestora este de 6 100 ha (din care 3 200 ha sunt crescătorii și 800 ha pepiniere), fiind reprezentate de eleșteie amenajate în albia majoră a riurilor din bazinele hidrografice ale riurilor Mureș, Crișuri, Someș, cărora li se adaugă și 1 900 ha ale lacurilor de acumulare.

Cele mai multe iazuri și eleșteie sunt situate pe văile Merilor, Teuzului, Cernei,

Turului, Crișului. Datorită caracterelor morfohidrografice ale rețelei de ape, în această parte a țării eleșteiele au nu numai o frecvență însemnată, ci și întinderile cele mai mari. Astfel, prin suprafața și productivitatea lor, se evidențiază, chiar la nivel național, eleșteiele de la Cefa, Bercu, Livada, Socodor, Ineu, Seleuș, Nădlac, Tâmașda, Homorog, Sacoș, Banloc, Greoni etc. De asemenea, un rol important au și lacurile de acumulare de la Călinești (județul Satu Mare) — 407 ha și Virșolt (județul Sălaj) — 370 ha, Surduc (județul Timiș), care sunt exploatare și piscicol.

Producția de pește, a cărui structură pe specii este dominată de crap și crap chinezesc, a variat, în perioada 1980—1982, între 2 500 și 3 500 t anual. Cele mai mari cantități au fost livrate de fermele piscicole Cefa, Livada, Bercu Nou, Ineu, Sacoș, Tâmașda.

În această regiune sunt și cele mai vechi crescătorii de crap.

Regiunea sudcarpatică-dunăreană înglobează zona dealurilor înalte și joase din sudul lanțului muntos carpatic și toată Cîmpia Română, teritoriu brăzdat de mai multe artere hidrografice bogate în apă (Jiu, Olt, Argeș, Ialomița, Buzău cu afluenții lor), care alimentează și numeroase bazine artificiale (iazuri și eleșteie). De asemenea, în această regiune sunt cuprinse Dunărea (până la Galați), cu lacurile și bălțile din lunca sa, precum și lacurile și bălțile situate în zona de cîmpie.

Omul, în acțiunea sa constructivă de a modifica și folosi natura, a întreprins vaste lucrări pentru realizarea de acumulări de apă cu profil piscicol, în această regiune, în strînsă corelare cu condițiile geomorfologice și climatice, cu particularitățile hidrice ale rețelei de ape și cu cele ale componentelor biogeografice, cu specificul social-economic al zonei înconjurătoare.

Rețeaua hidrografică cu scurgere permanentă a rămas cu o exploatare în regim natural, orientată, cu excepția Dunării, în special pentru pescuitul sportiv; prin lucrări adecvate au fost realizate numeroase acumulări de apă, mai mult sau mai puțin întinse, ce formează adevărate salbe pe văile multor riuri cu regim hidric temporar, dirijate spre o piscicultură sistematică. De asemenea, mai multe bălți și lacuri, mai ales din valea Dunării, au fost sistematizate și transformate în bazine cu piscicultură diri-

jată, iar altele, care însumează suprafețe mult mai reduse, au rămas în regim natural.

Suprafața bazinelor piscicole era, în 1982, de 47 200 ha, din care 18 600 ha crescătorii și 3 600 ha pepiniere, restul de 25 000 ha fiind bazine piscicole în regim natural. De asemenea, alte 15 900 ha, reprezentând acumulări complexe din subordinea MEE și CNA, au și utilizare piscicolă.

În afara bazinelor lacustre amenajate, care reprezintă o mare parte din suprafața fondului piscicol, și a celor în regim natural, în această regiune se află multe iazuri și eleșteie care înseriu modificări evidente în peisajul geografic local.

Cele mai numeroase iazuri și eleșteie sînt concentrate în partea centrală a Cîmpiei Române, acolo unde există o rețea deasă de văi autohtone cu regim temporar de scurgere și acțiunile de amenajare au vizat, deseori, și folosințe agricole (pîrurile din bazinele hidrografice ale Vedei, Argeșului, Mostiștei și Ialomiței, între care se remarcă văile Cîlniștea, Cireșului, Izma, Bălăria, Parapanca, Toporu — județul Giurgiu; Băbana, Ghighiu, Racovița, Ilfov, Crevedia, Snagov, Vlășia — județul Dimbovița; Mostiștea, Argova, Corîta, Vinăta, Ileana, Rasa — județul Călărași etc. Cele mai întinse bazine piscicole, atît în regim natural, cît și amenajate se află în lunca Dunării, fiind, ca origine, fie limane fluviatile, fie lacuri sau bălți de vale. Acestea sînt alimentate din riuri, din izvoare proprii, din scurgerile de pe văile respective sau din Dunăre.

Printre cele mai mari bazine lacustre rămase în regim natural se evidențiază Balta Comana (județul Giurgiu), lacurile Snagov și Căldărușani (Sectorul agricol Ilfov), bălțile Cochirleni, Vederoasa (județul Constanța), complexul de bălți din Balta Brăilei (Insula Mare a Brăilei) iar printre cele amenajate, Lacul Amara (județul Buzău), Balta Mostiștea (județul Călărași), lacurile Perieți, Strachina (județul Ialomița), Jirîlău, Lutul Alb, Seaca, Ianca, Plopu (județul Brăila), părți din bălțile Buceac și Oltina.

Majoritatea iazurilor este concentrată pe unele văi din județele Teleorman, Giurgiu, Dimbovița și Călărași, iar eleșteiele în județul Dimbovița. Iazurile și eleșteiele depășesc rareori 50 ha suprafață (Bălana 98 ha, Valea Războiului 97 ha, județul Dimbovița; Fulga 57 ha, județul Prahova), înșirîndu-se, în salbă, pe văile pîrurilor.

Acumulările inari, executate pentru hidroenergie și pentru irigații, sînt sau vor deveni în viitor și însemnate baze piscicole: Bunget I (92 ha) și Bunget II (81 ha), Udrești (139 ha), Brătești (106 ha), Ilfoveni (108 ha) și Adunați (102 ha) — județul Dimbovița; Băbenii (1450 ha), Drăgășani (1450 ha) — județul Vîlcea; Mostiștea (2700 ha), Rasa-Gălățui (750 ha) — județul Călărași; Pitești (120 ha), Bascov (180 ha), Budeasa (370 ha), Vîlcelele (560 ha) — județul Argeș, toate în subordinea Consiliului Național al Apelor.

Producția de pește a regiunii sudcarpatice a fost în perioada 1980—1982 de 15 000—20 000 t anual, principalii furnizori fiind bazinele piscicole Bistreț și Cetate (județul Dolj), Suhaia (județul Teleorman), Strachina (județul Ialomița), Ezerul Călărași, Amara (județul Buzău), Jirîlău și Măxineni (județul Brăila), Bugeac și Oltina (județul Constanța).

Regiunea moldoveană include rețeaua relativ densă de riuri a bazinelor hidrografice Siret și Prut, care au constituit totdeauna un fond piscicol destul de mult valorificat. De asemenea, încă din trecutul îndepărtat, în această regiune au fost amenajate, pe văile cu regim temporar de scurgere, numeroase iazuri, care aveau o folosință complexă: piscicolă, energetică (puneau în mișcare mori), consum casnic.

Din cauza degradării unui număr mare de iazuri și eleșteie în perioada interbelică și în timpul celui de-al doilea război mondial, după 1950 s-a trecut la refacerea masivă a acestora, precum și la construirea altora noi.

În prezent, rețeaua de riuri din regiunea piscicolă moldoveană constituie o bază apreciabilă pentru pescuitul sportiv, iar iazurile, eleșteiele și lacurile sale, un principal domeniu producător de pește.

Suprafața bazinelor piscicole însuma, în 1982, peste 20 200 ha, din care crescătorii 9 700 ha, pepiniere 1 800 ha, restul de 8 700 ha revenind fondului piscicol în regim natural.

Cele mai multe iazuri și eleșteie sînt amplasate pe văile Sitna, Burla, Bașeu, Podriga, Volovăț, Bodeasa, Mărișca, Stăuceni, Ibăneasa — județul Botoșani, Șomuz, Horaiț, Frumoasa, Putna (fig. 6.54) — județul Suceava, Bahlui, Gurguiata, Valea Oii, Bahluiet, Roșiori, Locii, Boroșoia, Frasin, Gîrla Morii, Jijia, Miletin, Bohotin, Velna, Stăvnic, Valea Morilor, Velna, Durăceasa — ju-

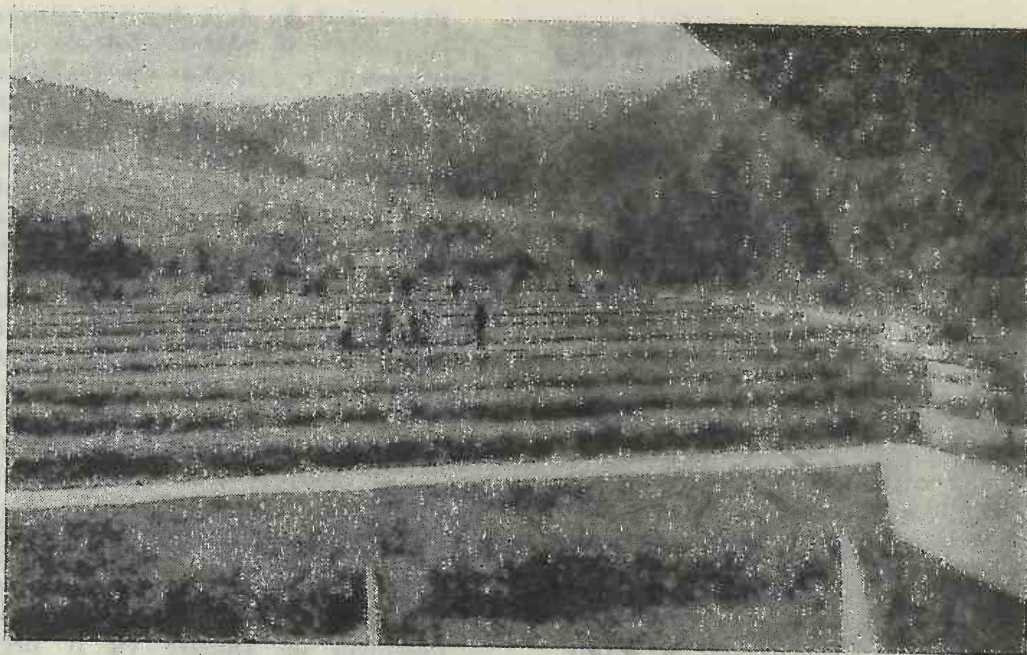

Fig. 6.54. Păstrăvăria de la Valea Putnei (județul Suceava).

dețul Iași, Valea Neagră, Români, Verdele, Cracău, Bistrița — județul Neamț, Similieci, Velna, Redinului, Gugu, Gugești, Crasna, Manțu — județul Vaslui, Lozova — județul Galați etc.

În general, iazurile și eleșteiele au suprafețe de sub 50 ha, însă sînt mai multe care depășesc 100 ha, cum sînt iazurile Drăeșani (510 ha) — cel mai mare din țară, Hănești (230 ha), Tătărășeni (130 ha), Stăuceni (105 ha) — toate din județul Botoșani, Podoleni (130 ha) — județul Neamț și complexele de eleșteie Vlădeni I (240 ha), Vlădeni II (215 ha) și Gorban I (200 ha) — județul Iași.

În cadrul regiunii piscicole moldovene se mai află 12 000 ha, reprezentate de acumulările de apă din subordinea Consiliului Național al Apelor, construite pentru regularizarea cursurilor și pentru irigații și care sînt folosite și ca bazine piscicole. Cele mai mari acumulări, care au și utilizare piscicolă, sînt Ripa Albastră — Puiești (1 720 ha), Pungești — Ghermănești (1 525 ha), Minzești — Roșiești (1 250 ha) și Solești (820 ha) — toate din județul Vaslui, celelalte avînd suprafețe de sub 450 ha (Cuibul Vulturilor — 345 ha, județul Vaslui; Mileanca — 302 ha, Calu — Alba — 425 ha, Negreni — 123 ha, Cătămărești — 280 ha, județul Botoșani; Bîrea — 112 ha, Cornetu — 47

ha, Ciurea — 150 ha, Cîrlig — 86 ha, Vînători — 156 ha, Tansa—Belcești — 420 ha, Plopi — 426 ha și Podu Iloaiei — 174 ha, Ciurbești — 180 ha, Iezăreni — 46 ha, Cucuteni — 93 ha, Aroneanu — 60 ha, județul Iași.

Dintre lacurile amenajate și transformate în bazine piscicole sistematizate, cel mai mare este Brateșul, a cărui suprafață este în prezent de 2 350 ha (320 ha pepiniere și 2 030 ha crescătorie).

Producția de pește obținută din această regiune a fost de 8 000 — 10 000 t anual, în perioada 1980 — 1982, cantitatea cea mai mare provenind din iazuri și eleșteie. Speciile predominante au fost și aici crapul, crapul chinezesc și carasul, livrate mai mult pentru consum în stare proaspătă.

Regiunea piscicolă dobrogeană (Delta Dunării și Marea Neagră) este reprezentată de Dunăre (în avale de Galați) și de lacurile care însoțesc fluviul în această porțiune, de complexele lacustre ale Deltei Dunării, de bazinele lacustre ale litoralului românesc și de platforma continentală a Mării Negre. Această regiune constituie cea mai mare bază piscicolă a țării, profilul său piscicol impunîndu-se în peisajul economic al acestei părți a țării noastre.

Suprafața fondului piscicol era de 299 200 ha, în 1982, din care 147 500 ha bazine pis-

cicole în Delta Dunării și 10 500 ha în zona litoralului și în lunca Dunării (din județul Tulcea), 131 800 ha terenuri stufo-piscicole în Deltă, circa 7 700 ha reprezentate de Dunăre și de brațele sale și 500 ha acumulări complexe. De asemenea, aici se include și întreaga suprafață a platformei continentale marine. Incintele amenajate totalizează peste 48 100 ha (46 600 ha în Deltă — din care aproape 5 500 ha pepiniere, 19 200 ha crescătorii intensive și peste 22 000 ha crescătorii semiintensive). Cele mai mari pepiniere sunt situate în deltă, între ele remarcându-se Sarinasuf, Obretin, Murighiol și Iazurile, care concentrează 40% din suprafața totală a pepinierelor din regiunea dobrogeană.

Lacurile cele mai cunoscute și mai mari din Delta Dunării sunt Gorgova (1 300 ha), Roșu (1 300 ha), Merhei Mare (1 100 ha), Isacova (1 000 ha), Furtuna (900 ha), Lumina (900 ha), Puiu (800 ha), Matia (600 ha), Uzina (500 ha), Babina (400 ha), Roșuleț și Puiuleț (cite 300 ha), care, datorită prezenței în jurul lor a numeroase alte lacuri mici, sunt adevărate complexe lacustre.

Între brațul Sfintu Gheorghe și complexul Razim se află lacul Dranov (2 050 ha).

Complexul lacustru Razim-Sinoe este alcătuit din lacurile Razim (41 500 ha), Sinoe (17 100 ha), Golovița (11 900 ha), Zmeica (5 400 ha), în imediata lui apropiere aflându-se lacurile Babadag, Ceamurlia, Istria și Nuntași.

În continuare, spre sud, în zona țarmului marin, se află mai multe bazine lacustre, dintre care mai întinse sunt Tașaul (2 210 ha), Siut (Siutghiul) (1 730 ha) și Corbu (525 ha).

În lunca Dunării, în avale de Galați, sunt câteva bazine lacustre de dimensiuni apreciabile, între care se remarcă Crapina (2 940 ha), Jijila (1 230 ha), Piatra Călcăță, Somova.

Datorită condițiilor favorabile pisciculturii, în această regiune se înregistrează cea mai mare varietate de specii, dintre care unele de mare valoare, cum sunt: morunul, nisetru, cega, păstruga, scrumbia, somnul, șalăul, crapul etc.

În perioada 1978—1982, producțiile anuale de pește au oscilat între 18 000 și 30 000 t, din care 10 000 — 12 000 t din mare. Cea mai mare parte din această cantitate a fost livrată în stare proaspătă, fiind destinată consumului populației.

Programul de dezvoltare a pisciculturii și pescuitului în apele naționale până în 1990 prevede o extindere apreciabilă a fondului piscicol și, mai ales, o intensivitate accentuată a pisciculturii în toate bazinele lacustre. Astfel, pentru sporirea bazei materiale a pisciculturii au fost identificate 46 300 ha, clasificate ca slab productive agricol. De asemenea, sunt preconizate lucrări de reamenajare și modernizare a unor fonduri piscicole existente, în suprafață de 19 300 ha.

În legătură cu creșterea producției de puiet de o vară, care să asigure popularea tuturor bazinelor piscicole amenajate, vor crește corespunzător suprafețele pepinierelor și numărul stațiilor de reproducere artificială. De asemenea, prin introducerea de noi tehnologii, prin organizarea de ferme piscicole model, se va realiza o creștere însemnată a producției la hectar, de la 660 kg în 1982 la 1 100 kg în 1985, în apele interioare, iar în Deltă de la 180 kg la 800 kg.

Pescuitul pe Dunăre va fi organizat în cadrul formațiilor din sectorul de stat și din cel cooperatist, astfel încât în 1985 se preconizează a se obține 4 000 t pește.

În bazinele naturale din lunca și Delta Dunării, prin măsuri corespunzătoare de repopulare și de protecție, se prevede o creștere a producției de pește de la 8 700 t în 1982, la 12 100 t în 1985.

Lacurile de acumulare, cu funcții energetice și agricole din zonele montane, de deal și de șes, vor fi populate cu puiet de pește, astfel încât din acestea se vor putea obține 8 500 t pește în 1985, față de 730 t în 1982. Bazinele lacustre montane și râurile principale, care nu pot fi exploatate industrial-piscicol, vor fi destinate pescuitului sportiv. În prezent, nu sunt utilizate piscicol 10 500 ha din lacurile de acumulare cu folosințe multiple — din subordinea Ministerului Energiei Electrice (2 000 ha) și Consiliului Național al Apelor (8 500 ha) —, din care 1 000 ha, reprezentând lacul de acumulare Stinca — Costești de pe Prut, vor fi valorificate în colaborare cu U.R.S.S.

Diverse alte acumulări din subordinea MEE și CNA pot deveni fonduri piscicole, numai după asigurarea unor lucrări de amenajare.

În Marea Neagră, pescuitul se va extinde considerabil prin dezvoltarea și înzestrarea corespunzătoare a flotei costiere de pescuit (care, în prezent, dispune de 15 nave), pro-

ducția prevăzută în 1985 fiind de 27 000 t, față de 11 000 t în 1982.

În acest cinciinal, ca și până în 1990, cercetarea științifică piscicolă se va axa pe soluționarea unor probleme de genetică, biochimie și fiziologie în vederea obținerii unor forme ameliorate și a unor hibrizi de pești cu înaltă productivitate, pe posibilitățile de valorificare prin piscicultură a terenurilor sărăturate sau cu exces de umiditate, de creștere a crapului și păstrăvului în viviere flotabile, de combatere a bolilor și a implicațiilor poluării apelor, de îmbunătățire a rețelilor de hrană, ca și pe identificarea ariilor de aglomerare și de migrație a peștilor în Marea Neagră.

Programul de dezvoltare a pisciculturii prevede, de asemenea, măsuri pentru menținerea și sporirea rezervelor naturale de hrană din bazinele piscicole actuale, ca și asigurarea hrănirii artificiale cu furaje a peștelui.

Pentru perfecționarea actualului cadru organizatoric, se prevede ca întreprinderile piscicole județene să aibă rolul de coordonator al întregii activități piscicole, indiferent de deținătorul bazinului acvatic. De asemenea, tot pe linia îmbunătățirilor organizatorice se înscrie și prevederea ca bazinele lacustre mici, din perimetrele cooperativelor agricole de producție și ale întreprinderilor agricole de stat, să fie administrate și exploatate de acestea, în cadrul programelor de auto-gospodărire și autoaprovizionare.

6.2.2.6. Zone și tipuri geografice de agricultură

Delimitarea spațială a unor zone și tipuri de agricultură a preocupat de multă vreme atât pe geografi, cât și pe alți specialiști, dar problema, în sine, a rămas încă deschisă.

În foarte multe lucrări se fac zonări sau tipologii agricole, bazate fie pe elemente ale cadrului natural, pe mari unități geografice, fie pe structura producției agricole etc. (*Monografia geografică a Republicii Populare Române*, 1960; ICAR, *Zonarea producției agricole* 1956). Au fost folosite metode calitative, axate pe observații de teren, pe interpretarea unor hărți agricole și metode cantitative, bazate pe introducerea în calcul a unor indicatori referitori

la valorile componentelor producției agricole, ale utilizării terenurilor, al șeptelului etc.

Pe plan mondial, cea mai recentă realizare în domeniul determinării tipurilor de agricultură este cea a școlii geografice poloneze condusă de J. Kostrovicky (1972), care, prin metoda „tipogramelor” (grafico-matematică), realizează determinarea unei bogate suite de „tipuri de agricultură” și evidențierea caracterelor acestora.

Din punct de vedere geografic, considerăm că taxonomia agricolă are la bază „zona”, în cadrul căreia se evidențiază „tipurile” de agricultură.

Zona geografică agricolă este reprezentată de o mare unitate geografică, delimitată de caractere generale ale activităților agricole, de relief, climă și soluri. În acest sens, în țara noastră zonele geografice de agricultură se suprapun pe marile unități geografice, în care relieful, clima și solul imprimă caractere specifice agriculturii, modului de utilizare agricolă a teritoriului. Zona geografică agricolă prezintă, astfel, caractere generale proprii, evident deosebite de zonele vecine. Desigur, limita dintre zone nu este dată de o linie ce separă net teritoriile respective, ci prezintă o arie de interferență, de întrepătrundere, în care se întîlnesc, în proporții însemnate, și caractere generale specifice zonei vecine.

Ca domeniu strins legat de condițiile geografice, agricultura prezintă caractere specifice pe unități geografice mai mari sau mai mici. Ținând seama de aceste relații și în funcție de caracterele generale ale agriculturii, pe teritoriul României se deosebesc cinci zone geografice de agricultură, în care se înscriu diferite tipuri de agricultură (cu nuanțe mai mult sau mai puțin deosebite), puse în evidență cu ajutorul tipogramelor.

Pentru determinarea, delimitarea și caracterizarea tipurilor geografice de agricultură s-a folosit o metodă geografico-matematică, cuprinzind indicatorii rezultați din specificul agriculturii și condițiilor geografice din țara noastră.

Această tipogramă se compune din patru factori principali, în cadrul cărora sînt înseriși mai mulți indicatori care reflectă caracterul agriculturii din teritoriul respectiv. Tipograma se aplică, cu rezultatele cele mai bune, la nivelul teritoriului administrativ al unei comune (cu cît teritoriul este mai mare,

cu, atît specificul este mai generalizat, rezultatul tipogramei fiind mai puţin concludent).

Cei patru factori de bază ai tipogramei cuprind 23 de indicatori¹ care reflectă particularităţile teritoriului şi ale aspectelor legate de activităţile agricole, putînd defini caracterele agricole de bază ale comunei respective.

Cu ajutorul metodei prezentate, pe teritoriul ţării noastre au fost puse în evidenţă şi caracterizate, în cadrul celor cinci zone geografice de agricultură, mai multe tipuri de agricultură (unele tipuri dintr-o zonă pot avea caractere foarte apropiate de tipuri din altă zonă, diferenţiate, totuşi, de nuanţe specifice).

Zona agricolă montană cuprinde terenurile agricole situate la peste 900 m altitudine, fie pe culmi, fie pe pantele mai domoale şi pe văi, caracterizate prin energie mare de relief, climă mai rece şi mai umedă, soluri predominant cambice şi spodice, pre-

¹ *Structura utilizării terenurilor* (% din totalul suprafeţei comunei): 1, terenuri arabile, 2, păşuni naturale, 3, fîneţe naturale, 4, terenuri pomicole, 5, terenuri viticole, 6, terenuri silvice, 7, terenuri cu ape, 8, alte terenuri. Acest factor reprezintă elemente de repartiţie teritorială a folosinţelor terenurilor, caracterizînd spaţial şi cantitativ importanţa celor opt categorii de terenuri, importanţa ce este înscrisă valoric pe treptele respective ale tipogramei (de la 1 la 100).

Structura culturilor (% din terenul agricol al comunei): 1, cereale (din care grâu, porumb), 2, leguminoase boabe, 3, plante pentru industrializare (din care textile uleioase, sfeclă), 4, cartofi, 5, legume, 6, plante de nutreţ. Al doilea factor al tipogramei redă raportul spaţial dintre culturile din terenul arabil şi suprafaţa totală agricolă, reflectînd, prin cei şase indicatori, caracterul producţiei culturilor de cîmp;

Structura şepţelului (densitatea la 100 ha teren agricol): 1, bovine, 2, ovine, 3, porcine (la 100 ha teren arabil), 4, caprine, 5, cabaline, 6, păsări (la 100 ha teren arabil). Structura şepţelului înscrie rolul şi locul creşterii animalelor în economia agricolă (densitatea animalelor la 100 ha a fost considerată ca cel mai potrivit indicator ce reflectă fenomenul teritorial) şi redă, grafic, importanţa creşterii animalelor. Valorile introduse pe tipogramă sînt cuprinse între 1 şi 100, maxima fiind dată de comuna cu cea mai mare densitate pe şară, iar minima de comuna cu cea mai mică densitate.

Structura populaţiei: 1, populaţia ocupată în agricultură (% din populaţia activă totală), 2, balanţa forţei de muncă (necesarul sau deficitul de forţă de muncă în agricultură stabilit în funcţie de populaţia ocupată în agricultură şi necesarul calculat la 100 ha teren agricol convenţional), 3, balanţa forţei de muncă după populaţia activă totală. Acest factor exprimă gradul de participare a populaţiei la muncile agricole, măsura în care necesarul de forţă de muncă este satisfăcut (excedent sau deficit). De menţionat că şi aici sînt necesare transformări cantitative, pentru ca valorile respective să poată fi înscrise în tipogramă.

cum şi prin extinderea mare a păşunilor naturale, dezvoltarea însemnată a creşterii animalelor şi existenţei unui excedent ridicat de forţă de muncă.

Tipogramele evidenţiază aici trei tipuri de agricultură:

Tipul culmilor, în care păşunile şi fîneţele naturale, ca şi creşterea animalelor (ovine) înregistrează valorile cele mai ridicate.

Tipul văilor, caracterizat prin dezvoltarea creşterii animalelor (ovine), predominarea păşunilor şi fîneţelor naturale, ca şi prin prezenţa unor arii cu culturi agricole (în rîndul cărora se evidenţiază pomii şi culturile de cartofi).

Tipul depresiunilor, caracterizat prin creşterea ovinelor şi bovinelor, prin existenţa unor întinse suprafeţe de păşuni naturale şi a unor culturi agricole (cartofi, pomi fructiferi).

Zona agricolă a Subcarpaţilor şi dealurilor înalte cuprinde Subcarpaţii în întregime şi dealurile cu altitudini de peste 600 m. Se caracterizează printr-o mare fragmentare a reliefului, printr-o însemnată energie de relief şi printr-un climat răcoros şi cu precipitaţii de peste 800 mm anual. Caracterul agriculturii este mai complex, evidenţiindu-se mai multe tipuri, în care sînt prezente, în diferite proporţii, creşterea animalelor (bovine, ovine, porcine), pomicultura, viticultura, culturile de cîmp (cereale, cartofi). De aceea, taxonomia tipurilor nu se mai bazează, ca la prima zonă, pe elemente de relief, variaţia acestora fiind destul de mare (în sensul că în aceeaşi categorie de relief apar tipuri agricole cu nuanţe diferite), ci pe elemente ale utilizării agricole a terenurilor (culturile agricole) şi ale creşterii animalelor.

Forţa de muncă în această zonă agricolă este în general uşor deficitară.

Tipul pastoral se caracterizează prin predominanţa păşunilor şi fîneţelor naturale şi a creşterii animalelor, alături de care mai apar, cu valori reduse, culturile de cereale, cartofi, pomi fructiferi. Climatul se menţine relativ rece şi umed, iar relieful are o puternică fragmentare şi o ridicată energie de relief, altitudinile generale trecînd de 800 m.

Tipul pastoral-pomicol înglobează comunele cu terenuri întinse de păşuni şi fîneţe, cu o creştere însemnată a animalelor şi cu o apreciabilă extindere a livezilor.

Aici, forţa de muncă este uşor excedentară sau uşor deficitară, deci puţin peste

zero sau puțin sub zero (în Subcarpații externi este sub zero, deci ușor deficitară, în cei interni este peste zero, deci excedentară).

Tipul pastoral-viticol este reprezentat de valorile mai ridicate ale pășunilor și fîceturilor naturale, ale creșterii animalelor și ale culturii viței de vie; celelalte culturi apar pe suprafețe mai reduse. Forța de muncă este ușor excedentară.

Tipul pastoral-agricol se caracterizează prin importanța mai mare a creșterii animalelor (ovine, bovine, porcine) și a culturilor de cîmp (cereale, cartofi), celelalte categorii înscrind-se cu roluri secundare. Aici se înregistrează un evident excedent de forță de muncă.

Tipul (cu caracter) complex consemnează o însemnată pondere a livezilor și culturilor de cereale, o apreciazabilă dezvoltare a creșterii animalelor ce dispun de o largă bază furajeră (atît naturală, cît și cultivată), de o ridicată pondere a producției marfă. De asemenea, are o numeroasă populație agricolă, cu un ușor excedent de forță de muncă.

Zona agricolă a dealurilor mijlocii și joase include teritoriul în care predomină relieful deluros cu altitudini de 300–600 m, puternic fragmentat și cu o energie de relief cu valori relativ mari. Climatul este caracterizat de veri călduroase și toamne lungi, de precipitații de 600–800 mm anual. Solurile predominante sînt cele argiloiluviale.

Caracterul agricol este dominat de valorile ridicate ale viticulturii și pomiculturii, ale culturilor cerealiere și ale creșterii animalelor.

În funcție de deosebirile teritoriale ale caracterelor terenurilor agricole, în această zonă se diferențiază mai multe tipuri.

Tipul viticol-pomicol, în care răspîndirea teritorială și producțiile (marfă și totală) cele mai mari sînt date de vii și livezi, după care urmează culturile cerealiere (porumb și grîu) și creșterea animalelor (bovine, porcine). Aici se înregistrează un deficit mai însemnat în forța de muncă (mai ales în perioadele de vîrf ale activităților agricole).

Tipul cerealier-pomicol-zootehnic, cu o mai mare dezvoltare a culturilor de cereale, a pomiculturii și a creșterii animalelor, se evidențiază printr-o producție însemnată de cereale (grîu, și porumb), de fructe și de produse animaliere. Forța de muncă este în general excedentară.

Tipul cerealier-zootehnic, răspîndit mai mult spre contactul cu cîmpiile, este caracterizat de extinderea mare a culturilor cerealiere și de o dezvoltare însemnată a creșterii animalelor (bovine și porcine). Forța de muncă este în general ușor excedentară.

Tipul complex, în care sînt prezentate, în proporții apropiate, culturile cerealiere, culturile de plante pentru industrializare, de culturi furajere, de legume și cartofi. De asemenea, o contribuție apreciabilă la producția marfă, alături de cele mai sus menționate, au creșterea animalelor (bovine, porcine) și, uneori, viticultura și pomicultura.

Zona agricolă a cîmpiilor înglobează terenurile agricole situate în cadrul reliefului cu altitudini de sub 300 m, cu o fragmentare neînsemnată și cu o energie redusă, în multe regiuni acestea apărînd ca teritorii cu un înalt grad de uniformitate și netezime. De remarcă că această zonă este străbătută de riuri cu ape bogate, în lungul cărora se dezvoltă lunci largi și netede.

Precipitațiile sînt, în general, reduse (500–600 mm anual), vara înregistrîndu-se lungi perioade de secetă. De aceea, au fost — și sînt încă — necesare lucrări agrotehnice pentru extinderea irigațiilor. De asemenea, din cauza inundațiilor sau excesului de umiditate din sol, în multe cîmpii (în special în cadrul luncilor) au fost efectuate lucrări de desecare.

Caracterul agricol este dat de producțiile culturilor cerealiere (grîu, porumb), de plante pentru industrializare (sfeclă de zahăr, floarea soarelui, tutun), de plante furajere, de legume și cartofi, precum și de creșterea animalelor (bovine, porcine, păsări). În această zonă sînt amplasate mari unități agricole de tip industrial: complexe avicole, de creștere și îngrășare a porcinelor și taurinelor.

Aici se înregistrează mari diferențieri locale ale excedentului sau deficitului de forță de muncă.

Ținînd seama de particularitățile în profil teritorial, în cadrul acestei zone agricole se pot distinge mai multe tipuri de agricultură.

Tipul cerealier este caracterizat prin predominanța netă a culturilor cerealiere (grîu, porumb), celelalte ramuri agricole fiind mai slab reprezentate. Forța de muncă are cel mai mare excedent din țară.

Tipul cerealier-zootehnic include teritoriile comunale, în care, alături de cereale (grîu, porumb), o importanță apreciabilă are

creșterea animalelor (bovine, porcine, păsări). Forța de muncă înregistrează un ușor excedent.

Tipul cerealier-zootehnic-plante industriale este reprezentat de o îmbinare de ponderi mai apropiate între cereale (grâu, porumb), creșterea animalelor (bovine, porcine, păsări) și plante industriale (sfeclă, floarea soarelui, tutun).

Tipul cerealier-legumicol-zootehnic este determinat de prezența mai însemnată a cerealelor, legumelor și creșterii animalelor, abt ca răspundere spațială, cit și ca producție marfă. În privința forței de muncă se remarcă o ușoară variație între excedent și deficit.

Tipul complex se caracterizează prin îmbinarea evidentă a culturilor de câmp, legumelor, viticulturii, pomiculturii și creșterii animalelor. Producțiile marfă sint date, în proporții apropiate, de culturile sus-menționate.

Zona agricolă periurbană este reprezentată de teritoriile din jurul marilor noastre orașe. Aici, datorită influențelor orașelor, agricultura are un caracter mult mai complex și mai intensiv, fiind axată pe producțiile marfă solicitate de oraș (pentru populație și industrie). În această zonă, din cauza orașelor respective, care atrag ca un magnet forța de muncă în activitățile industriale, de construcții, de transport și servicii, se înregistrează însemnate deficite, mai ales în perioadele de vîrf ale activităților agricole. Această atracție generează și o altă particularitate a agriculturii periurbane: feminizarea muncilor agricole.

Deși zonele agricole periurbane prezintă un grad mare de complexitate, totuși, după predominanța mai mare a unor domenii agricole, se pot deosebi cîteva tipuri.

Tipul legumicol-cerealier înregistrează ponderea cea mai mare la producția marfă de legume și cereale, mecanizarea și tehnica agricolă fiind avansate și intens aplicate. Intensivitatea se referă nu numai la agrotehnica modernă, ci și la realizarea mai multor recolte pe aceleași terenuri. Se remarcă, de asemenea, extinderea mare a culturilor legumicole timpurii și extratimpurii, atît în câmp liber, cit și pe terenuri protejate (solarii).

Tipul legumicol-zootehnic se caracterizează prin o producție marfă însemnată de legume și de produse animaliere. Ca și la tipul precedent, mecanizarea și intensivitatea sint

elemente de bază, înregistrîndu-se prezența unor întinse terenuri de sere și solarii legumicole.

De asemenea, după legume, ponderea cea mai mare o au produsele animaliere. Importante unități agricole de tip industrial (avicole, de bovine și porcine) se află în cadrul acestui tip.

Tipul complex se caracterizează prin existența în proporții apropiate a producției de legume, animaliere, cerealieră, de plante industriale, fructe etc., fiind dezvoltat în ariile marilor aglomerări urbane situate în cadrul unor unități de cîmpie (București, Timișoara, Arad, Constanța, Galați, Brăila, Craiova, Ploiești). Și aici, o mare importanță au unitățile agricole de tip industrial, ca și legumicultura, în cadrul căreia o extindere apreciabilă au serele și solarile.

6.3. Terenurile forestiere

6.3.1. Pădurile

Fondul forestier a cunoscut, în toate epocile istorice, modificări sub raportul extensiunii spațiale și al funcționalității, îndeplinind un rol de seamă în păstrarea elementului autohton românesc și oferind importante resurse naturale și adăpost.

România se numără printre țările cu un grad mediu de împădurire, fondul forestier reprezentînd 26,7% din suprafața totală a țării (1982). Acest procent este similar cu cel al Franței și foarte apropiat de cele ale R. D. Germane, R. F. Germania, Poloniei, Spaniei ș.a. Ca suprafață ocupată de păduri, România se plasează pe locul 10 în Europa, iar ca productivitate de masă lemnoasă, pe locul doi, după Elveția.

Evoluția fondului forestier. Din succesiunea istorică a relației om — pădure se desprind numeroase momente care marchează un proces imens, ce a definit, în timp și spațiu, efortul populației în gospodărirea și utilizarea fondului forestier.

Cu excepția unor „lumișuri” din părțile vestică, sudică și estică ale țării, din lungul rîurilor sau din interiorul cîmpurilor, pădurile ocupau, cu mai multe milenii în urmă, cea mai mare parte a teritoriului. „Pămîntul românesc trebuie să fi fost acoperit altădată în proporție de circa 60—70% cu păduri” (Emil Pop, 1943, p. 17).

Într-adevăr, documentele cartografice din secolele XVII și XVIII (harta din 1790), toponimele Braniște, Pădureni, Teleorman ș.a. dovedesc marea extensiune a pădurilor în mai toate unitățile de relief ale țării. Acest vast areal forestier a fost defrișat în diferite perioade istorice, pe măsura creșterii numărului de locuitori și a vetrelor satelor, a extensiunii terenurilor agricole, a căilor de comunicație și a exploatărilor miniere etc.

Documentele istorice evidențiază câteva momente importante în evoluția spațiului forestier.

— Până la sfârșitul secolului XVIII nu au existat preocupări pentru reglementarea oficială a exploatării și gospodăririi pădurilor.

— La începutul secolului XIX se produce o reducere importantă a fondului forestier, pe seama extinderii terenurilor arabile, mai ales, după 1829, când procesul de despădurire intră în reglementări oficiale. Astfel, se efectuează o serie de defrișări în zonele de deal (păduri de gorun, în special) și de cimpie (păduri de stejar și păduri de amestec), în vederea extinderii terenurilor arabile (mai ales pentru culturile de cereale, solicitate tot mai mult pe piața externă).

Unele documente menționează că la începutul secolului XIX, pădurile acopereau 8,5–9 milioane hectare, adică 35–40% din suprafața totală a țării (E. Negulescu și colab., 1973).

— La sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX se produce o nouă reducere a arealelor forestiere, datorită extinderii considerabile a terenurilor agricole, a unor exploatări neraționale etc., a înființării de noi fabrici de cherestea.

Crearea unui cadru legislativ, prin adoptarea Codului silvic în 1881 și a celui din 1910, privind ocrotirea monumentelor naturii și crearea pădurilor de protecție, ar fi trebuit să curme iraționala exploatare a pădurilor, însă prevederile acestor legi nu au fost respectate, ceea ce a dus la defrișări masive în Carpații Orientali (mai ales în Vrancea) și în Carpații Meridionali și deci la reduceri apreciabile ale terenurilor forestiere.

Paralel cu destelenirea unor spații din limitele Cîmpiei Române are loc o serie de despăduriri în favoarea extinderii terenurilor agricole în Cîmpia Bărăganului, dar și în împrejurimile orașului București, unde

gradul de împădurire era mai ridicat. În această perioadă s-au despădurit, în regiunile de deal și cimpie, circa 2,5 milioane hectare pădure.

— Între anii 1920 și 1948, se continuă acțiunea de despădurire, cu toate că în această perioadă se pune problema organizării economice a exploatării masei lemnoase, a unei gospodăririi mai bune a pădurilor în urma modificărilor aduse Codului silvic în 1923, 1929, 1930 și 1935.

— În anii construirii socialismului se produc mutații fundamentale în organizarea și exploatarea fondului forestier. Naționalizarea principalelor mijloace de producție din 1948, care a cuprins și patrimoniul forestier, a pus în fața economiei naționale sarcini deosebite în acest domeniu, respectiv împădurirea celor 1,3 milioane ha defrișate și degradate (din care 700 000 ha rase complete) și organizarea activității sectorului silvic.

În concordanță cu acțiunile pentru îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale și sistematizarea localităților, cu creșterea gradului de ocrotire și conservare a mediului înconjurător, cu amenajarea integrală a bazinelor hidrografice, s-au adoptat o serie de măsuri menite să contribuie la dezvoltarea și conservarea fondului forestier. În acest scop s-au efectuat, printre altele, cercetări pentru amenajarea fondului forestier, cartarea terenurilor degradate pentru împădurirea acestora, constituirea de rezervații forestiere etc.

Crearea de stațiuni de cercetări și experimentări silvice, de pepiniere pentru producerea materialului săditor, organizarea ocoalelor silvice, formarea cadrelor de specialiști prin cele cinci licee silvice și Facultatea de silvicultură din Brașov ș.a. au dus la o gospodărire științifică a fondului forestier, la sporirea potențialului de producție și la realizarea unei exploatare raționale a pădurilor.

Structura terenurilor forestiere. Patrimoniul forestier al țării se extinde pe 6 377,0 mii ha, din care pădurile dețin 6 174,0 mii ha, rezultând o medie de 0,28 ha pădure/locuitor (în 1982).

Cele mai extinse păduri și cu o structură diversă pe specii se găsesc în regiunile carpatice și de deal, care dețin circa 90% din suprafața totală a pădurilor. Structura terenurilor forestiere (tabelul nr. 6.15) re-

Structura terenurilor forestiere*

	1938		1950		1965		1980		1982	
	mii ha	%	mii ha	%	mii ha	%	mii ha	%	mii ha	%
Terenuri forestiere — total	6 476	100	6 446	100	6 378	100	6 337	100	6 337	100,0
a. Păduri — total	5 955	91,9	5 729	88,9	5 836	91,5	6 169	97,4	6 174	97,4
Codru — total	4 812	74,3	4 589	71,2	5 042	79,1	5 659	89,3	5 749	93,1
— rășinoase	1 524	23,5	1 466	22,8	1 419	22,3	1 882	29,7	1 900	30,8
— fag	...	—	...	—	1 913	30,0	1 832	28,9	1 856	30,0
— stejar	...	—	...	—	917	14,4	1 021	16,1	1 065	17,3
— alte specii	...	—	...	—	793	12,4	924	14,6	928	15,0
Crîng — total	1 011	15,6	1 002	15,6	695	10,9	435	6,9	350	5,7
— fag	...	—	...	—	73	1,1	40	0,6	15	0,2
— stejar	...	—	...	—	261	4,1	159	2,5	95	1,5
— alte specii	...	—	...	—	361	5,7	236	3,8	240	4,0
Zăvoaie — total	132	2,0	138	2,1	99	1,5	75	1,2	75	1,2
b. Clase de regenerare	491	7,6	687	10,6	461	7,2	58	0,9	56	0,9
c. Alte terenuri	30	0,5	30	0,5	81	1,3	110	1,7	107	1,7

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS p. 183.

flectă evoluția și caracteristicile pe specii ale pădurilor.

Fondul forestier este organizat pe unități de producție și divizat pe ocoale silvice, districte, brigăzi silvice și cantoane de pază, care cuprind suprafețe de pădure de mărimi diferite (de la 4 200 ha pînă la peste 33 000 ha)¹.

Pădurile de producție și cele de protecție din cadrul Carpaților Românești au fost delimitate în raport cu capacitatea de exploatare și starea arboretelor, în cadrul unui ciclu de circa 100—110 ani.

În ceea ce privește structura pe specii și tipuri de păduri este de remarcă că în limitele unităților carpatice predomină făgetele, urmate de brădeto-făgete și molidete. Cel mai reprezentativ tip natural de pădure este brădeto-făgetul, care acoperă mai mult de 30% din suprafața fondului forestier (Ocoalele silvice Avrig, Porumbacu, Cornet, Șuici etc.), iar pe unele areale doar 9—10% (Simbăta, Aninoasa etc.).

Deosebit de valoroase (dar cu productivitate mijlocie) sînt și arboretetele pure de fag, care dau nota caracteristică unor subunități de pe versantul sudic al Munților Făgăraș (cu deosebire în bazinul Brătia—Aninoasa,

unde fagul deține 62% din suprafața fondului forestier), din Munții Paring, apoi din Munții Bistriței, Munții Tarcău etc.

Pădurile de rășinoase, de mare valoare economică, dețin 1 900,0 mii ha, ceea ce reprezintă 30,8% din suprafața totală a pădurilor din România (1982). Ca structură predominantă molidul în proporție de 74,0% din totalul rășinoaselor, după care urmează bradul (17%), pinul (7%), duglasul (1%) și laricele (1%).

Pădurile de rășinoase formează o centură aproape continuă sub pajiștile alpine și sub-alpine, de la altitudinea de circa 1 500 m și pînă la circa 2 000 m. Succesiv, în raport cu altitudinea, cu natura solurilor, cu condițiile climatice, cu expunerea, se desfășoară pădurile de molid, de brad și, mai rar, de zadă etc. Rezervații și puncte ocrotite de zadă apar în Carpații Orientali și în Munții Piatra Craiului. Pădurile de molid au o densitate mai mare în Carpații Orientali și mai ales în Munții Curmăturii, Ceahlău, Tarcău etc. Pe unități administrative, se remarcă județele Harghita, Neamț și Suceava, care dețin 28% din suprafața totală a pădurilor de molid.

Pădurile de brad, mai restrinse ca suprafață în raport cu cele de molid, au o frecvență mai mare în județele Suceava, Neamț și Bacău unde se concentrează 44% din suprafața totală a pădurilor de brad. Ponderi însemnate se înregistrează și în județele Covasna, Mureș, Vrancea și Caraș-Severin: Celelalte specii apar pe areale restrinse în toate unitățile carpatice.

¹ Dintre cele mai extinse ocoale silvice cităm: Rucăr (33 400 ha, în bazinul superior al Dimboviței), Cîmpulung (26 760 ha, încadrat între Rîu Tîrgului, Argeșul și Bughea), Mușetești (18 600 ha, în bazinul superior al Rîului Doamnei), Cîrtea de Argeș (38 700 ha, în bazinul superior al Argeșului), Șuici (22 707 ha, în bazinul superior al Topologului), Aninoasa (24 322 ha, în bazinul riurilor Brătia-Slănic), Avrig (4 200 ha, cuprinzînd bazinele Rîu Mare, Clăbucet, Sibiu, Moașei și Cotețele) ș.a.

Dintre rășinoase, pentru lemnul lor valoros și pentru creșterea rapidă, se remarcă pădurile de douglas, care vegetează în condiții optime în Munții Banatului și în alte unități carpatice. În partea sud-vestică a țării sînt concentrate peste o treime (5 800 ha în 1980) din pădurile de douglas existente în România.

Pădurile de foioase se extind pe circa 4,3 milioane hectare, ceea ce reprezintă 69,2% din totalul pădurilor țării. Dintre acestea se detașează pădurile de fag, care ocupă 43,7% din pădurile de foioase sau 30,2% din totalul pădurilor țării.

O mare concentrare a pădurilor de fag se înregistrează în județele Caraș-Severin, Hunedoara și Maramureș, care dețin împreună 25% din suprafața acoperită cu păduri de fag a țării. În Munții Semenicului, la obirșia Nerei, se păstrează un areal compact de făgete, unic în Europa prin extensiune (5 000 ha) și compoziție. În platforma Cotmeana, în limitele pădurii Seacă-Albești, se găsește un areal compact de gîrniță (2 000 ha), dezvoltat pe soluri argiloase.

După pădurile de fag, ca întindere, urmează pădurile de stejar (cu 27,1% din suprafața de foioase) de salcîm (cu 4,7%), de plop (cu 3,2%), de tei (cu 2,1%). Dintre evercinee, cea mai mare extensiune o au pădurile de gorun (703,2 mii ha), apoi de stejar pedunculat (146,8 mii ha), de cer (178 mii ha) și gîrniță (126 mii ha). Întinderi mari ocupă și pădurile de carpen (405 mii ha) și de salcîm (203,5 mii ha), acestea din urmă fiind concentrate într-o proporție însemnată pe terenurile nisipoase din sudul și nord-vestul țării. Relativ extinse sînt și pădurile de paltin (45,7 mii ha), de frasin (60,0 mii ha) și de mesteacăn (90,5 mii ha), care înregistrează frecvențe mai însemnate în unitățile de deal și podiș ale județelor Caraș-Severin, Arad, Hunedoara, Iași, Bacău și Mureș.

Speciile de esențe moi dețin 346,8 mii ha, adică 5,6% din suprafața totală a pădurilor. Cea mai mare extensiune o au pădurile de tei (91,6 mii ha), care constituie și o importantă bază meliferă. Urmează plantațiile de plop indigen (71,8 mii ha) și plop eurasian (66,8 mii ha), de salcîm (47,4 mii ha) și răchită concentrate, mai ales, în județele de cîmpie și de deal (Călărași, Giurgiu, Ialomița, Tulcea, Olt, Iași etc.), în lungul riurilor, unde condițiile pedoclimatice sînt favorabile.

În structura generală a fondului forestier un loc important îl ocupă pădurile de protecție. Ele reprezintă 21% din totalul pădurilor țării întinzîndu-se pe 1 291,4 mii ha (494,0 mii ha pentru protecția apelor, 478,5 mii ha pentru protecția solurilor, 165,6 mii ha de interes social, 136,0 mii ha ca rezervații și monumente ale naturii, 17,3 mii ha împotriva unor factori climatici). Pădurile de protecție a apelor sînt amplasate fie pe versanții riurilor cu scurgere directă în lacurile de acumulare, în jurul izvoarelor minerale, în regiunile îndiguite (sectorul dintre dig și mal), fie în albia majoră a riurilor.

Dinamica pădurii este dovedită de structura și compoziția sa, de formele relictice pe care le conservă, de mărimea și evoluția arealelor, ca urmare a particularităților cadrului natural, a gradului de dezvoltare economico-socială. Sfera și intensitatea acțiunii pădurilor asupra condițiilor de mediu sînt diferite în raport cu extensiunea spațială, cu structura fondului forestier, cu poziția acestuia în unitatea teritorială sau în bazinul hidrografic. Astfel, prezența pădurilor compacte în bazinele superioare ale arterelor hidrografice introduce, încă de la obirșii, un coeficient ridicat de regularizare a debitelor și nivelelor în sectoarele din avale. Pădurea, prin reținerea învelișului de zăpadă timp îndelungat, asigură sursa de apă pentru rețeaua hidrografică, iar prin poziția ei în cadrul unităților teritoriale are implicații asupra amplitudinilor termice, topoclimatului, stabilității proceselor de versant și de albie, creșterii gradului de evapotranspirație etc.

O extindere mare o au și *pădurile de protecție a solurilor împotriva degradării și a poluării*. Ele cuprind versanți cu pante de peste 45°, areale de contact cu zona alpină și spațiile afectate anual de mari avalanșe de zăpadă. În zona lacurilor de acumulare (de exemplu Vidra, Vidraru, Vilsan ș.a.), pădurile au și rolul de a reține materialul coluvio-proluvio-deluvial, pe lângă cel de diminuare a evaporării apei din lacuri, cît și a efectului vinturilor (cu acțiune de amplificare a eroziunii) în spațiul mal-lac. De altfel, pe versanții munților Șureanu, Cindrel, Făgăraș, în special pe cei sudici, unde sînt numeroase amenajări hidrotehnice, gradul de împădurire trebuie să fie de cel puțin 70–80% pentru a preveni eroziunea terenurilor, a diminua colmatarea

lacurilor, a împiedica formarea de noi organisme torențiale și deplasările masive de rocă.

Pădurile de protecție climatică, deși mai restrinse ca suprafață, joacă un rol important în protecția culturilor agricole, a căilor de comunicație și a așezărilor. Cele mai întinse perdele de protecție se găsesc în Cîmpia Română, apoi în lungul Mării Negre și în jurul iazurilor și eleșteelor din Podișul Moldovei.

În ultimii ani s-au extins *pădurile de interes social* fie în jurul orașelor, al stațiunilor balneoclimaterice, fie în jurul unor unități cu caracter economic.

În cadrul pădurilor de protecție se înscriu și *rezervațiile*, precum și diferitele monumente ale naturii. Ele sînt alcătuite din: rezervații științifice, rezervații cinegetice, istorice și militare, monumente ale naturii (vezi vol. I, cap. 9). Multiplele solicitări impuse de om asupra mediului înconjurător implică măsuri susținute pentru protecția mediului împotriva exploatărilor iraționale, extinderea parcurilor naționale, crearea de noi rezervații naturale, în vederea păstrării echilibrului ecologic, a dezvoltării valorilor naturale.

Gospodărirea fondului forestier. Lucrările de împădurire constituie o acțiune de mare importanță în refacerea, în întărirea și în extinderea fondului forestier. De aceea, după 1950 s-a acordat o mare atenție lucrărilor de împădurire și creării de specii forestiere de mare economicitate. Numai în perioada 1975—1980 au fost reîmpădurite 441.250 ha, adică o medie anuală de 73 300 ha (față de 61 240 ha în 1970, 60 100 ha în 1950 sau 39 780 ha în 1938). Structura pe categorii de lucrări, în această ultimă perioadă, s-a prezentat astfel: media anuală a plantațiilor a fost de 57 800 ha (din care 36 800 ha rășinoase, 16 000 ha foioase și răchitării, 5 000 ha ploi repede crescători), cea a semănăturilor directe de 1 105 ha (rășinoase 560 ha, foioase 550 ha), iar a completărilor de 14 400 ha.

Din totalul suprafeței împădurite în perioada 1975—1980, 34 300 ha au fost realizate în terenuri degradate (o medie anuală deci, de 5 720 ha). În 1982 împăduririle au fost executate pe o suprafață de 52 200 ha, din care 40% cu plantații de rășinoase.

În anii cincinalului 1981—1985, se execută lucrări de reîmpădurire pe o suprafață

de peste 200 mii ha, din care 65—70% cu rășinoase, și se fac plantații forestiere în aliniamente de-a lungul căilor de comunicație pe 5—5,5 mii km.

6.3.2. Economia forestieră

Gospodărirea rațională a fondului forestier, orientată în principal pe exploatarea masei lemnoase, pe întreținerea și refacerea pădurilor, pe introducerea în circuitul silvic a unor specii valoroase calitativ și repede crescătoare, s-a bucurat de o deosebită atenție după 1950.

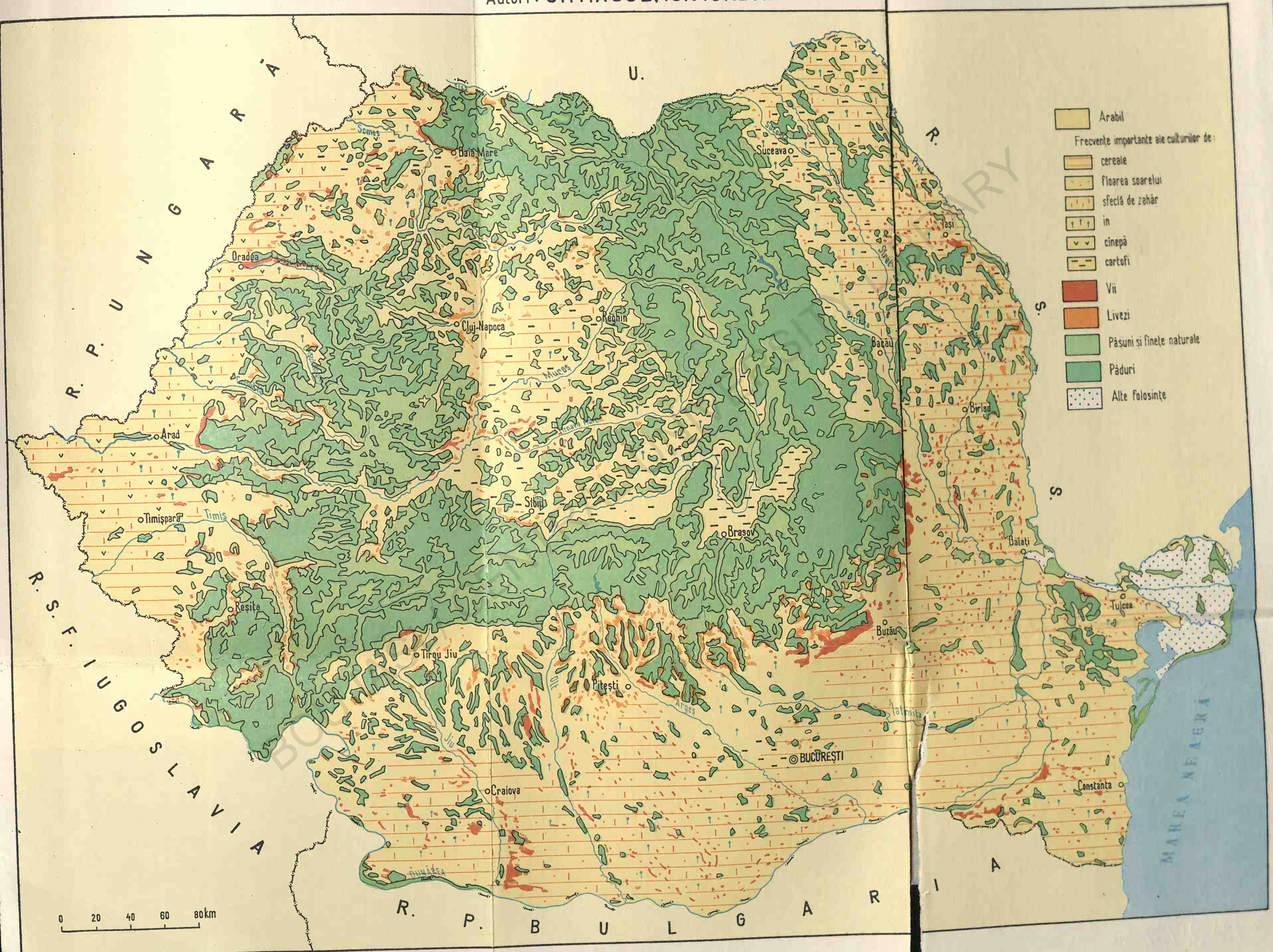
Masa lemnoasă și exploatările forestiere. Cantitatea de lemn existentă în pădurile României s-a redus în mod treptat în decursul vremurilor, această situație fiind datorată defrișărilor, mai ales din zona de cîmpie, degradării pădurilor prin pășunat, precum și exploatărilor masive de lemn.

Se apreciază că *volumul de masă lemnoasă* al pădurilor din țara noastră este de 1 130—1 260 milioane m³, iar potențialul anual de exploatare de circa 20,5 milioane m³. România se înscrie pe locul al treilea în Europa în ceea ce privește volumul total al masei lemnoase și pe locul al doilea, după Iugoslavia, la volumul total de foioase. Se apreciază, de asemenea, că volumul mediu de masă lemnoasă din pădurile țării noastre este de 184 m³/ha, valoare care reprezintă dublu față de media europeană; din acest punct de vedere România situându-se după Elveția. O situație bună o prezintă rășinoasele, care înregistrează 274 m³/ha, față de numai 95 m³/ha cît este media europeană, cu această valoare România situându-se pe primul loc în Europa.

În directă legătură cu volumul de masă lemnoasă se află *creșterea medie a producției la hectar*. După datele FAO din anul 1963, creșterea medie la totalul speciilor din pădurile României era de 3,40 m³/an/ha, valoare cu care țara noastră ocupa locul zece în Europa. Creșteri mai mari înregistrează rășinoasele, 4,80 m³/an/ha, valoare care situează România pe locul cinci în Europa, iar la foioase indicele este de numai 2,92 m³/an/ha (locul nouă). Programul național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010 indică o creștere de 4,50 m³/an/ha, făcîndu-se mențiunea că ea se situează sub nivelul condițiilor naturale favorabile ale țării. Aceasta mai

UTILIZAREA TERENULUI

Autori : GH. IACOB, ION IORDAN

ales ca urmare a ponderii reduse a rășinoaselor, a prezenței unor suprafețe mari de păduri slab productive, care au o creștere de până la 2 m³/an/ha și a existenței unor păduri, mai cu seamă de fag, care sînt trecute de vîrsta exploatabilității datorită poziției lor în zone inaccesibile. Desigur, creșterile de masă lemnoasă sînt diferite de la o specie la alta și de la un loc la altul, hotărîtoare din acest punct de vedere fiind condițiile de mediu și lucrările de „gospodărire” la care sînt supuse pădurile.

În legătură cu productivitatea pădurilor și cu cantitatea de masă lemnoasă rezultată din creșterea acestora, de o însemnătate deosebită este alegerea speciilor pentru culturile forestiere, punîndu-se accentul pe extinderea speciilor autohtone, care cresc de milenii pe teritoriul legat de Carpați.

Pădurile de pe teritoriul României, în raport cu evoluția societății, au fost supuse unor puternice presiuni antropice, omul intervenind, atît pentru a cîștiga spațiu agricol, cît și în scopul satisfacerii cerințelor tot mai mari de lemn. S-a exploatat pădurea de pe suprafețe întinse în secolul XIX și în prima jumătate a secolului XX, această situație menținîndu-se la un nivel ridicat pînă în perioada anilor 1950, cînd posibilitatea de tăiere a fost sistematic depășită cu 37—104% la rășinoase, mai cu seamă în bazinele riurilor Bistrița, Moldova și Oituz.

Prin urmare, era necesară o „gospodărire” a pădurilor în conformitate cu modul de manifestare al legilor ecologice specifice, în vederea unei dezvoltări armonioase și eficiente a fondului forestier și a evitării degradării mediului geografic. În prezent, sînt bine precizate, pentru fiecare specie și clasă de producție, vîrsta exploatabilității tehnice și a maximumului de randament economic: 100—140 de ani la molid, brad și fag, 100—160 de ani la gorun și stejar, 15—20 ani la plopul euramerican etc.

Privitor la asigurarea unui regim normal de tăiere și regenerare a pădurilor, în scopul asigurării și pentru generațiile viitoare, Programul național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010 stabilește clar cîteva probleme esențiale: în perioada 1976—1980 volumul tăierilor anuale s-a limitat la circa 20 milioane m³ de masă lemnoasă brută, față de 20,5 milioane m³ cît reprezintă limita maximă; respectarea raportului normat dintre cota

de tăiere și posibilitatea de tăiere trebuie să aibă loc pe unități de gospodărire omogene din punct de vedere ecologic și funcțional și cu delimitarea precisă a suprafețelor; pădurile tinere vor fi supuse, la intervale de 3—8 ani, tăierilor de îngrijire cu scopul de a înlătura selectiv arborii necorespunzători; exploatarea produselor principale se va face numai cu respectarea vîrstelor stabilite în raport cu regimul de cultură, felul tăierii de regenerare și clasele de producție (40—140 de ani la pădurile de codru, 15—40 de ani la cele de crîng, 15—25 de ani la plopul euramerican și 30—35 de ani la plantațiile speciale de rășinoase pentru celuloză).

Ca urmare a aplicării stricte a Programului național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010, începînd cu anul 1977 s-a ajuns la respectarea cotei anuale de tăiere, volumul de masă lemnoasă exploatată situîndu-se în jurul a 20 milioane m³/an.

În legătură cu exploatările pe specii, în 1980, se constată existența unei corespondențe apropiate între ponderea rășinoaselor tăiate (30,2%) și frecvența acestora în cadrul pădurilor (30,5%) — pe de o parte — și a unui oarecare decalaj între cele două elemente în cazul fagului (43% față de 30,3%). Creșterea ponderii pădurilor de fag se datorează faptului că celelalte specii forestiere, îndeosebi rășinoasele, au fost exploatate mai intensiv în trecut. Speciilor de stejar și foioase moi, care dețin 39,2% din suprafața pădurilor, le revin doar 27% volumului de masă lemnoasă exploatată.

Zonarea exploatărilor de masă lemnoasă este determinată de frecvența fondului forestier din fiecare unitate administrativ-teritorială, de productivitatea pădurilor, de înzestrarea acestora cu mijloace de transport, de gradul de accesibilitate a pădurilor etc. În general, se constată o corespondență, la nivelul județelor și al unităților de exploatare și transport, între ponderea deținută de pădure și volumul de masă lemnoasă exploatată, precum și între volumul de masă lemnoasă exploatată și frecvența speciilor în teritoriu. În anul 1980, lemnul de rășinoase deținea 87% din totalul masei lemnoase exploatate în județul Suceava, 80% în Harghita, 71% în Neamț, 44% în Bistrița-Năsăud și Mureș și 32% în Maramureș, iar volumul cel mai important de rășinoase tăiate provine din județele existente în partea nordică a Carpaților Orientali. În ceea

ce privește lemnul de fag, se constată că el are ponderea cea mai mare în județele cu teritorii în Carpații Meridionali și în sudul Carpaților Occidentali, respectiv în Hunedoara (80%), Caraș-Severin (74%), Mehedinți (63%), Vâlcea și Prahova (58%), Brașov și Gorj (56%) etc. De asemenea, în județele Suceava și Botoșani, fagul exploatat reprezintă 6%, în Harghita 14%, în Neamț 18%, în Iași și Vaslui 17% etc.

Lemnul de stejar, în același an de referință, participa la volumul total de masă lemnoasă exploatată, cu valori reduse. Numai în cazul unor județe din Podișul Moldovei (Vaslui și Iași), din sudul țării (Dimbovița, Olt și Teleorman) și din vestul țării (Arad, Timiș și Satu Mare) depășea 20%.

Cerințele tot mai mari de masă lemnoasă pentru necesitățile economiei naționale impun, pe lângă gospodărirea superioară a pădurilor, valorificarea la un grad înalt și în mod rațional a lemnului, în acest scop fiind necesare introducerea unor tehnici și tehnologii moderne.

Măsurile luate în legătură cu valorificarea superioară a materialului lemnos au contribuit la reducerea considerabilă a pierderilor de lemn în exploatarea forestieră, ajungându-se de la circa 20% în anul 1938, la 3,3% în anul 1970 și la 2,5% în anul 1983.

Evoluția gradului de mecanizare în exploatarea forestieră evidențiază că pînă în anul 1960 aceasta prezenta valori foarte modeste, în ultimii ani ajungându-se la 98% pentru operațiile de doborît-sectionat, 78% pentru scos-apropiat, 77% pentru încărcat, 30% pentru despicat și 5% pentru cojit rășinoase. În prezent, unele dintre aceste operații sînt în totalitate mecanizate, iar altele se apropie de gradul maxim de mecanizare.

Punerea în practică a măsurilor prevăzute în Programul național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010 va trebui să se reflecte în sporirea volumului de masă lemnoasă cu 6,2 milioane m³, ajungându-se în anul 2010 la un volum de masă lemnoasă exploatată de circa 28 milioane m³, din care 10 milioane rășinoase, în comparație cu numai 6 milioane m³, cît se exploatează în prezent.

Transportul lemnului și forța de muncă în economia forestieră. Una din condițiile esențiale pentru sporirea productivității pădurilor o constituie realizarea unei accesibilități ușoare în interiorul masivelor forestiere,

atît printr-o rețea corespunzătoare de drumuri, cît și prin apelarea la alte mijloace eficiente de transport. Rețeaua drumurilor și a instalațiilor permanente, în anul 1948, cuprindea: 1 360 km de drumuri forestiere, 3 230 km de căi ferate forestiere și 123 km de funiculare.

Condițiile noi de dezvoltare a economiei românești au impus și sectorului economiei forestiere alte coordonate, intensificîndu-se pe seară largă acțiunea de amenajare a drumurilor forestiere: în perioada 1951—1960 au fost amenajate 2 370 km de drumuri forestiere, 1 510 km de căi ferate forestiere și 77 km de funiculare, iar în etapa 1961—1970 peste 15 310 km de drumuri. În anul 1983, lungimea totală a rețelei de transport forestier (fără drumurile publice ce servesc interesele forestiere) a fost de 25 224 km; rezultînd de aici o densitate de 4 m drum/ha fond forestier.

Valorificarea fondului forestier a necesitat întotdeauna o forță de muncă apreciazabilă, care n-a putut fi asigurată numai de resursele locale și nici chiar din imediata apropiere, aceasta mai ales dacă se are în vedere faptul că pădurile noastre prezintă specificitatea cunoscută în ceea ce privește distribuția spațială, la care poate fi adăugat aspectul privitor la situația de specializare a populației anumitor zone de pe cuprinsul țării.

În ultima vreme, ca urmare a sporirii evidente a gradului de mecanizare în exploatarea forestieră și în transporturi prin aplicarea unor tehnologii noi, s-a ajuns la o diminuare corespunzătoare a personalului muncitor, acesta fiind cu circa 36% mai puțin în anul 1982 față de 1965, iar în 1985 se prevede ca reducerea să fie de 40% în comparație cu 1965.

Exploatarea forestieră de pe cuprinsul țării erau servite, în anul 1982, de aproape 65 000 de persoane, față de 100 000 în anul 1965, repartizarea teritorială a acestora fiind, în general, în concordanță cu activitățile desfășurate la nivelul unităților de producție.

Alte produse recoltate din domeniul forestier. Fondul forestier, atît de producție, cît și de protecție, dispune și de alte resurse, exploatate într-o însemnată măsură.

Astfel, în medie anual se recoltează peste 30 000 t fructe de pădure (din care circa 8 000 t mure, 10 000—12 000 t zmeură, aproape 1 500 t afine, 5 000—6 000 t ciuperci), peste 2 000 t rășină, peste 20 000 t

răchită, 400 t carne vînat, peste 150 t păstrăv (din bazinele lacustre amenajate în cadrul terenurilor forestiere), mari cantități de fin; de asemenea multe păduri (de tei și salem) constituie o bază meliferă valoroasă.

6.4. Alte categorii de terenuri

În structura pe categorii de folosință a teritoriului României un loc important revine terenurilor ocupate de ape și bălți, drumuri, construcții, terenuri neproductive. La nivelul anului 1982, suprafața acestora era de 2 448 873 ha, ceea ce reprezenta peste 10,3% din suprafața totală a țării. Prin ponderea lor, suprafețele neagricole și neforestiere depășeau de peste 3,5 ori pe cea a viilor și livezilor.

Repartiția teritorială a acestor categorii este strîns legată de caracterul factorilor naturali și social-economici, care acționează într-o relativă interdependență.

Factorii naturali, prin acțiunea lor locală sau regională, influențează, îndeosebi, suprafețele ocupate de ape și bălți și, parțial, terenurile neproductive. Acțiunea unor procese geomorfologice actuale reduce potențialul economic al terenurilor sau chiar scot din circuitul economic importante suprafețe de terenuri. Suprafețele neproductive sînt reduse tot mai mult prin lucrări de amenajare complexă a terenurilor, care au ca scop limitarea degradărilor și recuperarea terenurilor supuse degradării.

Aleătuirea litologică influențează în mod evident potențialul economic al terenurilor, uneori, contribuind la existența suprafețelor neproductive. De exemplu, unele terenuri calcaroase (stîncării) mai frecvente în Carpații Apuseni, Podișul Mehedinți, Munții Piatra Craiului etc. constituie una din categoriile cele mai reprezentative, ale terenurilor neproductive. De asemenea, aleătuirea litologică (argile, marne), conjugată cu unele fenomene climatice și hidrogeologice, determină excesul de umiditate în anumite areale și, implicit, creșterea unor terenuri ocupate cu ape și bălți.

Factorii social-economici modifică structura suprafețelor, pe de o parte, prin restrîngerea unor categorii de folosință, iar pe de altă parte, prin creșterea ponderii altora, în deplină concordanță cu necesitățile locale social-economice. Factorii economici acționează spre o micșorare a suprafețelor ocupate cu bălți și ape, a terenurilor neproduc-

tive și cu construcții. În același timp, se amenajează și se creează bazine lacustre, căi de comunicație, platforme industriale, alte construcții în vederea realizării unor cît mai mari avantaje economice. Dar aceste tendințe nu sînt contradictorii, ele asigurînd o optimizare a modului de utilizare a terenurilor în funcție de potențialul și de necesitățile economice ale țării. Utilizarea excesivă a unor terenuri, despăduririle masive au provocat dezechilibre, adesea soldate cu scoaterea din circuitul productiv a mari suprafețe.

Lucrările de îmbunătățire funciara de amploare, executate în lunca Dunării și în Cîmpia Banato-Crișană, au dus la restrîngerea considerabilă a suprafețelor ocupate de bălți și ape și la introducerea lor în circuitul agricol. Totodată, acțiunea de regularizare și amenajare complexă a bazinelor hidrografice urmărește și înlăturarea caracterului neproductiv sau slab productiv al unor terenuri, manifestat în perioadele cu exces de umiditate.

Restructurarea căilor de comunicație, mai ales a celor secundare, care foloseau numai pentru transporturi locale în agricultură, a avut repercusiuni pozitive în creșterea și protejarea fondului funciar.

Descoperirea și valorificarea unor importante resurse naturale locale (substanțe minerale utile) au implicat scoaterea din circuitul agricol a unor suprafețe și includerea acestora în perimetrele construibile ale viitoarelor localități urbane sau în platformele industriale nou-înființate. Este cazul noilor orașe apărute pe terenuri cu diverse folosințe (Motru, Victoria, Gheorghe Gheorghiu-Dej), precum și al marilor întreprinderi situate în apropierea unor localități rurale: Ișalnița (județul Dolj), Vladimirescu (județul Arad) Hoghiz (județul Brașov), Valea Mare — Pravăț (județul Argeș) etc., care au modificat structura inițială a terenurilor.

Ampla acțiune de sistematizare a localităților rurale și urbane are drept consecință creșterea densității clădirilor în perimetrele construibile, reducerea spațiilor neproductive, redimensionarea tramei stradale și amenajarea funcțională a fiecărei localități. Totodată, localități rurale cu indici de viabilitate de valoare scăzută, lipsite de posibilitatea unei dezvoltări corespunzătoare perioadei actuale și a celei de perspectivă, sînt prevăzute a fi restricționate, urmînd să dispară în timp, iar terenurile eliberate să primească alte utilizări.

Structura „altor categorii de terenuri” evidențiază, la nivelul anului 1982, următoarele ponderi: ape și bălți — 34,5%, drumuri — 15,0%, construcții — 25,2%, terenuri neproductive — 18,0%, suprafețe cu destinație specială — 7,3%.

Terenurile ocupate de ape și bălți însumează aproape 850 000 ha. Vecinătatea fluviului Dunărea face ca toate județele care vin în contact cu apele marelui fluviu, începînd de la ieșirea din defileu și pînă la vărsare, să dețină suprafețe ce depășesc 10 000 ha cu ape și bălți. În cadrul unora din aceste județe, cu numeroase bazine lacustre sau cu alte întinderi de ape, suprafețele ajung la 20 000 ha (Călărași, Brăila, Dolj). De asemenea, suprafețe de peste 10 000 ha mai dețin județele cu o rețea hidrografică bogată (Suceava, Bacău, Neamț, Bihor, Vâlcea) și cele cu o rețea hidrografică ce prezintă un regim de scurgere temporar sau semipermanent, pe care s-au construit numeroase iazuri (Botoșani, Iași). Cele mai mari suprafețe le dețin însă județele limitrofe Mării Negre: Tulcea și Constanța, cu 372 851 ha și, respectiv, 41 950 ha.

În ceea ce privește repartizarea pe unități geografice a acestor terenuri, se constată că frecvența cea mai ridicată se înregistrează în Delta Dunării, unde unele localități au peste 80% din teritoriul administrativ acoperit de ape (Maliuc, Sfintu Gheorghe, Chilia Veche) sau chiar peste 95% (Sulina). Pe litoralul Mării Negre, în zona limanelor fluviatile, terenurile cu ape depășesc 30% (Mihai Viteaz 50%, Istria 40%, Năvodari 33% etc.) din suprafața totală.

Localitățile situate în Lunca Dunării înregistrează, de asemenea, ponderi ale suprafețelor ocupate cu ape și bălți ce depășesc 10% din teritoriile lor administrative, mai ales acolo unde sînt limane fluviatile, beleuge sau bălți, menținute prin aportul de apă determinat de acțiunea de infiltrare a apei din Dunăre: Ciupercenii Noi, Bistreț (județul Dolj), Pietroșani (județul Teleorman), Gostinu (județul Giurgiu), Alimanu (județul Constanța), Stăneuca (județul Brăila), Galați, Isaccea.

În zonele de cîmpie (mai ales în Cîmpia Română) există numeroase lacuri cu suprafețe variabile ca mărime, ceea ce determină o creștere a ponderii terenurilor cu ape și bălți în cadrul comunelor din zonă (Ianca și Movila Miresii — județul Brăila, Snagov — Sectorul agricol Ilfov, Comana — județul

Giurgiu, Amara — județul Ialomița, Balta Albă și Luciu — județul Buzău etc.). În Cîmpia Moldovei, în Depresiunea Transilvaniei și în Cîmpia Banato-Crișană amenajarea unor iazuri cu folosință complexă a determinat modificări în structura terenurilor unor comune (Ripiceni și Havirna — județul Botoșani, Tașa — județul Cluj, Zau de Cîmpie — județul Mureș, Cefa — județul Bihor etc.).

În general, ponderi importante ale terenurilor cu ape și bălți se înregistrează în comunele și orașele străbătute de cursuri de apă mari (Siret, Mureș, Olt) și îndeosebi în zonele de confluență (Alba Iulia, Bacău, Pitești etc.).

Peisajul geografic al tuturor zonelor țării se schimbă an de an prin numeroase amenajări hidrotehnice, prin apariția de lacuri de acumulare, așa cum este cazul celor construite pe Bistrița, Olt, Argeș, Someș etc.

Terenurile ocupate cu căi de comunicație prezintă valori absolute ridicate în județele în care rețeaua de așezări este relativ densă (Timiș, Giurgiu, Bihor, Mureș, Constanța, Vaslui, Teleorman etc., peste 10 000 ha). În județul Timiș, bine dezvoltat din punct de vedere economic și unul dintre cele mai mari din țară, suprafața ocupată de drumuri și căi ferate se apropie de 30 000 ha. Suprafețe reduse ocupate cu căi de comunicație se înregistrează în județele în care, fie datorită mărimii reduse, fie dezvoltării inegale a rețelei de așezări (în zonele montane gradul de accesibilitate este scăzut), trama drumurilor este densă în anumite porțiuni (Covasna, Maramureș Gorj).

O densitate importantă a căilor de comunicație se înregistrează în teritoriile periurbane, deoarece orașul, ca loc central, este un centru de convergență a căilor de comunicație, ce îi asigură o mai largă legătură cu rețeaua de așezări și cu zona înconjurătoare. În acest sens, orașele mari prezintă cea mai mare densitate, înregistrînd ponderi însemnate ale terenurilor cu căi de comunicație în teritoriul administrativ: Brăila (16%), Constanța (12%), Ploiești (11%), Iași (10%) etc. Unele orașe, deși mijlocii sau chiar mici, datorită teritoriului administrativ foarte restrîns prezintă ponderi de peste 15% (Birlad și Eforie).

Terenurile ocupate de construcții, în anul 1982, dețineau peste 25% din totalul „altor categorii de terenuri”, situîndu-se astfel, după terenurile cu ape și bălți.

După valoarea absolută, județele cu suprafețele cele mai mari ocupate de construcții sînt situate, de regulă, în zonele de cîmpie și dealuri cu așezări bine dezvoltate, cu gospodării și clădiri mult extinse față de alte arii (Timiș — peste 32 000 ha, Constanța, Bihor, Arad, Mureș — peste 20 000 ha).

Cele mai mici suprafețe cu construcții sînt înregistrate în județele Suceava (5 760 ha), Bistrița-Năsăud (7 395 ha), Sălaj (8 060 ha), Botoșani (9 460 ha) și Caraș-Severin (9 560 ha).

Unele județe, situate aproape în întregime în zone montane, prezintă ponderi coborîte, oscilînd în jurul valorii de 1% (Harghita, Caraș-Severin, Maramureș, Suceava). Valori mici mai înregistrează județul Tulcea — cu suprafețe întinse fără construcții (Delta Dunării) — și județul Dolj — cu o rețea de așezări de densitate mică, mai ales în zona de cîmpie.

În privința repartiției acestor suprafețe pe categorii de localități, se remarcă ponderea însemnată înregistrată în cele urbane, indiferent de mărimea lor demografică. Astfel, orașe mult diferite ca mărime demografică au ponderi mari și apropiate ca valoare: Birlad, Eforie și Craiova — 60%, 58%, și respectiv, 51%. Dintre alte orașe cu valori de peste 40%, se remarcă: Bacău — aproape 50%, Brăila — 43%, Tirgu Mureș — 40%. Alte 17 orașe de mărini variabile (Timișoara, Nucet, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Focșani, Tirgoviște etc.) prezintă ponderi ale construcțiilor între 20—40%. Unele orașe mari au o frecvență relativ mică a construcțiilor în comparație cu celelalte localități urbane: Arad, Baia Mare, Buzău. Marile întreprinderi industriale de diferite profiluri, construite într-o serie de localități rurale, au făcut ca ponderea construcțiilor să depășească 10% (Brazi, Florești, Ovidiu, Feldioara).

Terenurile neproductive, cu o pondere de 18% în structura „altor categorii de terenuri”, se întind pe 430 000 ha. Ele sînt reprezentate de suprafețele puternic erodate, de suprafețele stîncoase și nisipoase etc.

Suprafețele neproductive înregistrează valori absolute, care variază mult de la un județ la altul. Astfel, județele cu cele mai reduse suprafețe neproductive sînt situate cu precădere în zonele de cîmpie din sudul țării (Ialomița, Teleorman, Giurgiu, Călărași — sub 2 000 ha), în timp ce terenuri neproductive mai întinse se găsesc în județele în care terenurile degradate, stîncările sau cele acoperite cu dune de nisip ocupă

ponderi însemnate: Bihor, Cluj, Dolj, Neamț, Vaslui, Bistrița-Năsăud.

Repartiția spațiilor neproductive pe localități evidențiază dezvoltarea redusă a acestora în teritoriile administrative ale orașelor. Cu excepția cîtorva orașe, care din anumite condiții specifice au o pondere ridicată a terenurilor neproductive, majoritatea au suprafețe neproductive de pînă la 5% din suprafața administrativă. Dintre orașele care fac excepție menționăm pe cele litorale — Eforie și Năvodari —, în care spațiile neproductive (plajele, alte suprafețe) reprezintă 27% și, respectiv, 12% și orașul Copșa Mică, cu circa 40% (ponderea este determinată de teritoriul administrativ mic și de spațiile neproductive mari aflate în întreprinderi chimico-metalurgice).

Localitățile rurale sînt cele care înregistrează cele mai multe terenuri neproductive, datorită frecvenței proceselor geomorfologice actuale și unor factori de natură antropică. În funcție de acești factori se evidențiază trei tipuri de comune:

a, comune cu terenuri neproductive determinate, în principal, de structura litologică: Budureasa 50% și Pietroasa 14% (din Munții Apuseni), Padeș (județul Gorj) 10%, Sfîntu Gheorghe (Delta Dunării) 17%;

b, comune cu terenuri neproductive determinate de frecvența mare a proceselor de degradare: Ocolîș 25%, Valea Ierii 16%, Băișoara 10% (din bazinul Iara — Arieș), Pungești 13%, Codăiești 11% (din bazinul Birladului), Bălan 13%, Agriș 10% (din bazinul Almaș — Agriș), Slănic-Moldova 15%, Dofteana 11% (din bazinul Slănic — Trotuș) etc.;

c, comune cu terenuri neproductive determinate de acțiunea antropică (exploatarea în carieră a cărbunilor, materialelor de construcții etc.): Cerna 10%, Greci 10%, Măcin 14% (din aria Munților Măcin), Tașca 21%, Dămuc 16%, Hangu 10%, Tarcău 12% (din zona Bicaz — Piatra Neamț), Salva 23%, Ilva Mică 12% (în bazinul Someșului Mare), Motru 15%, Mătăsari 18%, Urdari 11%, Rogojelu 29% (în bazinul carbonifer al Olteniei).

Amenajarea bazinelor hidrografice, lucrările de îmbunătățiri funciare, sistematizarea localităților rurale și urbane, acțiunile de reîmpădurire a terenurilor degradate etc. vizează punerea în valoare a terenurilor neproductive recuperabile și integrarea acestora circuitelor agricole, silvice sau altor folosințe.

GEOGRAFIA CĂILOR DE COMUNICAȚIE ȘI TRANSPORTURILOR

7.1. Caracterizare generală

Evoluția transporturilor în România a fost strins legată de dezvoltarea economică și politică a țării, iar repartitia în teritoriu influențată de factori, ca: relief, hidrografie, densitatea populației, tradiție, progresul tehnicii etc. În conturarea rețelei de căi de comunicație un rol important l-au avut relațiile care s-au stabilit, în decursul timpurilor, între transporturi și celelalte ramuri ale economiei (îndeosebi industriale, agricultură, comerț și turism) și unele din activitățile spirituale, transporturile fiind un factor activ al evoluției nivelului de trai (Nicolae Ceaușescu, 1968 b).

În decursul timpului condițiile naturale au avut un rol activ în orientarea și fixarea rețelei de transport. În zonele de cîmpie și de dealuri, din cele mai vechi timpuri principalele drumuri urmau mai ales cursurile de apă. Munții, în cadrul cărora populația locală își avea o viață bine organizată, au constituit în vechime un element important în alcătuirea rețelei de transport. Principalele drumuri din Dacia erau cele care traversau munții, dintre care menționăm pe cele de-a lungul pasului Poarta de Fier a Transilvaniei, de-a lungul Defileului Dunării, de-a lungul Defileului Oltului din Carpații Meridionali, ca și cel care trecea prin Pasul Vilcan. Alte două căi străbăteau Carpații Orientali, unul prin Pasul Oituz, legînd sud-estul Transilvaniei cu Dunărea la Barboși (Galați), iar celălalt străbătea Carpații de-a lungul Birgaielor și Bistriței. În vestul Transilvaniei, un alt drum, deosebit de important, străbătea munții de-a

lungul Culoarului Mureșului, rîu navigabil atunci de la vărsare pînă în amunte de Apulum (Alba Iulia).

Din cele mai vechi timpuri, Marea Neagră, Dunărea și afluenții acesteia de pe teritoriul țării noastre au favorizat formarea unor așezări omenesti, construirea de porturi și de poduri cu însemnate funcții economice, politice și culturale, care au avut o influență directă asupra alcătuirii rețelei de transport și, ceea ce la conferă o importanță istorică, și asupra continuității etnice și a menținerii unității naționale. Pe țărmul Mării Negre—in Dacia Pontică (Dobrogea de azi)—, de-a lungul litoralului și al Dunării, ca și în interior s-au înregistrat neîntrerupt, din cele mai vechi timpuri, activități de transport terestre, fluviale și maritime. Dunărea a constituit marea noastră magistrală fluvială; de-a lungul ei, în perioadele preromană, romană, bizantină, în feudalism, ca și în contemporaneitate au funcționat numeroase porturi, unele din ele fiind în timp de două milenii: Drobeta (Turnu Severin), Axiopolis (Cernavoda), Barboși (Galați). Pe cursul românesc al Dunării au fost construite în antichitate două poduri de piatră, unul în 105 e.n. la Drobeta și altul, în 328 e.n., la Sucidava (azi Celci, așezare înglobată în orașul Corabia, județul Olt)¹. În prezent la Dunăre (pe parcursul

¹ O asemenea dificilă și costisitoare construcție, după aproape șase decenii de la părăsirea Daciei (271 e.n.) de către administrația romană, denotă că s-au menținut importante și complexe relații economice, sociale, politice și spirituale între populația de origine comună din nordul și sudul Dunării. Această operă — un pod de piatră peste Dunăre — demonstrează o puternică activitate și o populație numeroasă la nord de Dunăre, dezmințind abandonarea Daciei.

române) ajung aproape 70 de artere rutiere (din care 20 sînt naționale) și 17 căi ferate, putînd fi trecută pe trei poduri: Giurgiu — Ruse, Fetești — Cernavoda și Giurgeni — Vadu Oii.

Rețeaua drumurilor de pe teritoriul României a fost influențată și de afluenții Dunării, care neconținut au prezentat o puternică forță de atracție a populației, a activității ei economice, impulsînd și dezvoltarea tirgurilor.

Activitatea economică a fost un factor hotărîtor în procesul complex de construire a căilor de transport. Încă din evul mediu timpuriu, probabil continuate din antichitate, s-au păstrat numeroase toponime de drumuri cu denumiri semnificative pentru istoria economiei românești, ca și pentru evoluția rețelei de transport (Drumul Sării, Drumul Sărarilor, Drumul Oenei, Drumul Buților, Drumul Rachiului, Drumul Oii, Drumul Mierii, Drumul Cerii, Drumul Peștelui, Drumul Hasnalei, Drumul Fierului, Drumul Olacului, Drumul Poștei, Drumul Călărașilor, Drumul Mare etc.). Multe din aceste căi s-au păstrat pînă în prezent, devenind unele din principalele șosele ale țării.

În afara transporturilor rutiere și fluviale, de mare vechime, valoroase tradiții au înregistrat și celelalte transporturi. Astfel, primele căi ferate construite pe teritoriul țării datează încă de la începutul secolului al șaselea din secolul trecut².

În domeniul transporturilor aeriene s-au obținut succese încă de la primele începuturi, atît în ceea ce privește construcția de avioane realizată de mari personalități (Traian Vuia, Aurel Vlaicu, Henri Coandă), cît și prin organizarea uneia dintre cele mai vechi rute aeriene internaționale³. Liniile aeriene interne și internaționale s-au dezvoltat rapid în comparație cu celelalte mijloace de transport, dar sub posibilități.

¹ Pentru cele mai multe din aceste drumuri a se vedea Mara N. Popp (1938), *Drumuri și ocupațiuni vechi în țările românești*, BSRG, vol. LVII, p. 271—281.

² Călea ferată Oravița — Baziaș a fost inaugurată în 1856, la numai 26 de ani după prima cale ferată din lume, Liverpool — Manchester.

³ Primele transporturi aeriene regulate au luat ființă în S.U.A., în 1914, apoi din cauza războiului organizarea lor a încetat. În Europa, prima rută aeriană internațională a fost Londra — Paris — Bruxelles, inaugurată în 1919; în 1920 a fost înființată linia aeriană internațională Paris — Praga — Viena — Budapesta — Beograd — București — Istanbul, organizată și finanțată de România.

În perioada interbelică, ca urmare a creșterii extracției de petrol și gaze naturale, s-a construit o rețea de conducte petroliere (circa 780 km), prin care se transporta doar 8,2% din țițeiul extras, și conducte gazeifere (circa 500 km).

În trecut rețeaua rutieră și mai ales cea feroviară aveau centre diferite de convergență. Pentru România dinaintea primului război mondial, orașul București era principalul nod al rețelelor de transport. Rețelele de transport, în perioada interbelică, au fost racordate numai în mică măsură. Nu exista o legătură feroviară între Oltenia și sud-vestul Transilvaniei. Legăturile în interiorul Transilvaniei și cele cu Moldova erau de asemenea greoaie; tipic era cazul Depresiunii Maramureșului, izolată de rețeaua feroviară a țării.

Cel de-al doilea război mondial a provocat pagube imense rețelei de transport (și așa slab dotată); în 1944 pe căile ferate volumul mărfurilor transportate era doar de 15% (calculat în parcursul mărfurilor) față de 1938. Dunărea devenise impracticabilă pentru transport (nave scufundate, porțiuni minate, mine rătăcitoare, porturi distruse). Flota fluvială realiza doar 15% din capacitatea ei antebelică, cea maritimă numai 30%. Parcul de avioane, și așa destul de redus, putea fi folosit numai în proporție de 25%. Mari distrugereri au suferit și rețelele de conducte petroliere și gazeifere.

După actul istoric de la 23 August 1944, ca urmare a eforturilor depuse de poporul muncitor, au fost refăcute căile de comunicații, pornindu-se la modernizarea și dezvoltarea tuturor ramurilor de transport. În prezent este realizată racordarea întregului teritoriu al țării, a tuturor județelor într-o singură rețea; toate ramurile de transport colaborează între ele participînd unitar, organic, la dezvoltarea armonioasă, ascendentă a economiei naționale. România dispune de un sistem complex de rețele de transport feroviare, rutiere, fluviale, maritime, aeriene, de conducte petroliere și gazeifere și de un sistem complex de transport energetic prin rețele de înaltă tensiune. Toate au concurat la dezvoltarea economiei țării în întregul ei și au permis realizarea unor legături active cu toate țările cu care România întreține relații economice.

Sistemul actual al rețelelor de transport rutier, feroviar, fluvial, maritim, aerian și energetic, ca urmare a dezvoltării economiei

în general, se racordează cu sistemele de transport ale statelor vecine; cele mai importante direcții de vehiculare de mărfuri și călători sînt spre vest, prin R.P.Ungară, către Europa centrală și Europa occidentală și în est, spre U.R.S.S. Spre aceste două direcții se îndreaptă cele mai solicitate și numeroase magistrale rutiere și feroviare. Spre vest se orientează de asemenea cele mai active linii aeriene internaționale (române și străine). Legătura spre sud-vest, cu sistemul iugoslav de transport, se realizează prin Dunăre și prin căi rutiere și feroviare. Prin România se face tranzit de mărfuri și călători între U.R.S.S. și Bulgaria. Pe Dunăre, se efectuează un important tranzit de mărfuri.

Aceste rețele de transport sînt completate cu cele de înaltă tensiune care fac legătura, pe de o parte, între România și extremitatea vestică a R.S.S. Ucrainene și, pe de altă parte, cu R.P.Bulgaria.

În transporturi lucra, în anul 1982 peste 7% din populația ocupată a țării. În același an, transporturile participau cu 5,2% la produsul social și cu 7% la venitul național, la cei trei indicatori transporturile fiind întrecute numai de industrie, agricultură și construcții.

În linii mari, osatura generală a rețelei de transporturi a fost definitivată în primii ani ai construcției socialiste, astfel că, încă din deceniul 1950—1960, s-a putut trece la o exploatare rațională a mijloacelor de transport, ceea ce a făcut ca numărul de persoane și cantitatea de mărfuri transportate să cunoască o continuă creștere (tabelul nr.7.1).

Transportul de mărfuri și transportul de călători au cunoscut o evoluție ascendentă

Tabelul nr. 7.1.

Transportul de mărfuri și transportul de călători *

Anii	Mărfuri transportate (mii tone)	Parcursul mărfurilor (milioane tone/km)	Călători transportați (mii călători)	Parcursul călătorilor (milioane călători/km)
1938	29 029	8 950	76 197	5 481
1950	38 404	9 110	128 496	8 669
1960	141 798	23 708	288 013	12 311
1970	430 123	93 913	690 494	26 743
1980	776 940	175 168	1 385 126	50 105
1982	799 678	176 656	1 377 696	51 748

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS p. 476—477 și 1983, p. 226—227.

în a doua jumătate a secolului XX, datorită dezvoltării tuturor rețelelor de transport (feroviar, rutier, aerien, fluvial, maritime etc.), dezvoltării industriei, agriculturii și a celorlalte ramuri ale economiei naționale, necesităților de aprovizionare cu materii prime și produse finite a centrelor urbane și rurale, ca și legăturilor, pe multiple planuri, cu țări de pe toate continentele. Așa se explică faptul că în anul 1980 au fost transportate de peste 20 de ori mai multe mărfuri și de peste 10 ori mai mulți călători decât în 1950.

Ritmul mediu anual de dezvoltare a parcursului de mărfuri (9,7%) și de călători (5,7%) dintre anii 1951 și 1982 a fost mult superior ritmului de creștere a populației (1,0%), ceea ce denotă accentul care s-a pus pe dezvoltarea transporturilor pentru deservirea în bune condiții a procesului de producție și a necesităților întregului popor. În acest sens, semnificativ este și faptul că, în România, ritmul mediu anual de creștere a parcursului transporturilor de mărfuri a înregistrat aproape aceleași valori cu creșterea produsului social (8,8%) și a venitului național (8,9%). Acest ritm a cunoscut pentru fiecare ramură de transport alte creșteri. Astfel, la transportul feroviar acesta a fost de 7,2% la mărfuri și 3,6% la călători, la cel auto de 19,1% și respectiv 13,8%, la cel fluvial de 4,3% și 4,7%, la cel maritim de 16,8% (la mărfuri), iar la cel aerian de 12,1% la mărfuri și 16,7% la călători. În comparație cu ritmul mediu anual de creștere pe total transport marfă și călători, se constată un ritm mediu anual de creștere mai redus la transportul feroviar și la cel fluvial și unul mult mai ridicat la cele auto, maritim și aerian; ca urmare, acestea din urmă dețin o pondere mult mai mare în traficul transporturilor față de trecut, cînd predominante erau transporturile feroviare, celelalte ramuri de transport fiind mai puțin dezvoltate.

7.2. Căile ferate și transportul feroviar

Căile ferate au constituit încă de la sfîrșitul secolului XIX unul din principalele mijloace de transport, alături de căile rutiere, care au început să se organizeze cu mult timp înainte, formînd primele trasee de circulație pe teritoriul țării. Dezvoltarea căilor ferate s-a impus ca o necesitate pentru transportul de materiale și călători, odată cu construirea locomotivelor cu aburi, fiind mai rentabile și mai eficiente în comparație cu transpor-

tul rutier. Căile ferate reprezintă principalul sistem de transport al întregii țări. „Așa cum dereglările survenite în sistemul circulator omenesc pun în pericol însăși viața omului, defectiunile și dereglările sistemului circular al societății — căile ferate — produc grave tulburări în toate compartimentele producției și consumului, în desfășurarea vieții publice“ (Nicolae Ceaușescu, 1968 b, p. 180).

Evoluția rețelei feroviare. Starea drumurilor din România din a doua jumătate a secolului XIX a reprezentat o frână în dezvoltarea economică a țării. Multe din produse ca sarea, lemnul și alte mărfuri cu volum mare și valoare mică erau greu negociate în țară sau străinătate din cauza costului ridicat al cărăușiei. Transportul feroviar, pe atunci în plină evoluție, reprezenta un element de stimulare al dezvoltării economiei în multe țări, printre care și în România.

Primul proiect de realizare a unei căi ferate a fost elaborat în 1841 și prevedea construirea unei linii în Moldova, de-a lungul Siretului, de la Mihăileni până la Dunăre. În 1846 se formează o societate (la care participă printre alții Nicolae Șuțu și Vasile Alecsandri), care propune construcția aceleiași traseu de cale ferată de-a lungul Siretului, cu o derivație spre Iași. În 1855, un opis al domnitorului Barbu Știrbei subliniază necesitatea construirii unei căi ferate care să lege orașele București și Giurgiu de rețeaua feroviară austro-ungară, prin Craiova și Orșova¹.

Prima cale ferată realizată pe teritoriul țării noastre a fost *Oravița—Baziaș* (62,5 km), care s-a deschis în 1856 și lega exploatarea carboniferă de la Anina cu portul dunărean Baziaș. În 1860 se dă în exploatare linia ferată *Constanța—Cernavodă-Port* (63,3 km), care pune în legătură directă Cîmpia Română cu „drumul mării“, în vederea activării exportului de cereale. În 1868 a fost realizată și linia *Suceava—Ițcani*, iar în 1869 se deschide linia *București—Giurgiu* (62,8 km). După această dată se dau în folosință tot mai multe căi ferate. Numai în trei ani, între 1869 și 1872, au fost construite linii ferate în lungime de peste 930 km.

¹ În continuare au fost formulate multe propuneri de a se lega rețeaua Transilvaniei cu Bucureștiul și Dunărea. Au fost propuse legături feroviare de-a lungul văilor Jiului, Oltului (Rînnicu Vileca — Sibiu), Prahovei (prin pasul Predeal) și Buzăului.

Încă de la începutul anului 1875 se realizase o magistrală feroviară de mare importanță, care străbătea întreg teritoriul țării de la Virciorova la Suceava. În 1879 se deschide linia transcarpatică Ploiești—Brașov, care pune în legătură Transilvania cu sudul țării, linie care în decursul timpurilor va deveni cel mai solicitat traseu transcarpatic. Tot în 1879, se dă în exploatare linia ferată Turnu Severin—Orșova spre Caransebeș și Timișoara, care a făcut legătura feroviară cu Viena și a dat posibilitatea ca, în 1883, să pornească prima cursă „Orient Express“ ce lega orașele București și Paris, străbătind Europa centrală și Europa de vest.

În perioada de pionierat a construcțiilor feroviare în România s-a realizat de către inginerul Anghel Saligny una dintre cele mai remarcabile construcții, din acea epocă, pe plan european și chiar mondial, podul Fetești—Cernavodă (1890—1895). Prin realizarea legăturii directe între București și Constanța, capitala țării devenise, încă de atunci, cel mai important nod de confluență feroviară prin liniile: București—Constanța, București—Giurgiu, București—Virciorova, București—Brașov—Cluj—Oradea—Budapesta, București—Brăila—Galați și apoi, de-a lungul văii Siretului, spre Iași și Cernăuți (prin Iași s-a făcut, în 1874, joncțiunea cu rețeaua feroviară rusă).

Înainte primului război mondial era organizată deja în România o rețea feroviară care pune în legătură marea majoritate a regiunilor țării. Cu Transilvania și Banatul se făcuse legătura prin liniile de pe văile Cernei, Oltului și Prahovei, astfel că trecerea dintr-o parte în alta a Carpaților se făcea acum nu numai pe căi rutiere, ci și feroviare, care permiteau o circulație mult mai ușoară și mai rapidă. După primul război mondial s-a pus problema încadrării rețelei feroviare într-un sistem unitar care să asigure un flux continuu de produse și călători dintr-o parte în alta a țării. S-a extins rețeaua feroviară prin construirea a noi trasee, dar nu s-a reușit să se facă o legătură feroviară între sud-vestul Transilvaniei (Depresiunea Petroșani) și sudul țării, prin defileul Jiului.

Cel de-al doilea război mondial a provocat mari pierderi rețelei feroviare. Au fost distruse aproape 1 200 km de linii (peste 12% din rețeaua feroviară națională), numeroase poduri și tunele, au fost scoase din exploatare circa 2/5 din secțiunile de circulație de mare trafic etc. Ca urmare, în 1944 capaci-

tatea de transport a căilor ferate reprezenta doar 30% din aceea a anului precedent (C. Botez și colab., 1977). Imediat după 1944 a început refacerea și consolidarea rețelei feroviare și restabilirea circulației, iar în continuare, s-a trecut la construirea de noi linii, modernizarea căilor și dotarea lor cu mijloace de transport de mare capacitate și viteză sporită. S-a construit linia ferată de mare dificultate Bumbesti—Livezeni (31 km) care leagă sud-vestul Transilvaniei de Oltenia, linia Teleiu—Vișeu (46 km) care a pus în legătură, pe cale ferată, Maramureșul cu restul țării, s-a terminat linia ferată București—Roșiori de Vede—Craiova (209 km) etc. S-a construit podul „Prieteniei” de la Giurgiu—Ruse (inaugurat în 1954), care pune în legătură România cu R. P. Bulgaria, atât pe calea ferată, cât și pe șosea. Această legătură prezintă o deosebită importanță internațională, pe aici trecând magistrala feroviară Moscova—București—Sofia.

După anul 1960, unele linii de mare trafic s-au dublat, s-a trecut la generalizarea tracțiunii cu locomotive Diesel și electrice, la electrificarea marilor magistrale feroviare (și a liniilor în pantă, montane și transmontane) cu un flux intens de mărfuri și călători. În anul 1982, România dispunea de 11 125 km căi ferate, cu peste 1 200 km mai mult decât în 1938 (în 1938 erau 9 900 km). Peste 23% din lungimea traseelor feroviare au linii duble (2 577 km). În 1938 acestea reprezentau numai 2,4% (240 km)¹, iar în 1965 numai 6% (circa 660 km) din lungimea căilor ferate. Din cei 11 125 km cale ferată 2 772 km au fost electrificați până în 1982. În anul 1938 erau electrificate două linii din apropierea orașului Arad, care însumau abia 58 km. Electrificarea a peste 2 700 km de trasee feroviare și dotarea căilor ferate cu locomotive Diesel și electrice de mare tracțiune și cu vagoane moderne de călători și marfă au fost posibile datorită dezvoltării puternice a industriei energetice și a industriei construcțiilor de mașini, care produc locomotive la uzinele „Electroputere” de la Craiova, uzinele de la Reșița și „23 August” București, iar vagoane la uzinele de la Arad, Drobeta-Turnu Severin și Caracal.

Configurația geografică a rețelei feroviare. Din cei 11 125 km ai rețelei feroviare din

România (în anul 1982), liniile normale au o lungime de 10 559 km (94,9% din total), iar cele înguste, de 521 km (fig. 7.1). Densitatea rețelei feroviare este de 46,8 km/1 000 km². Multe din județele țării (17 cu municipiul București) depășesc această medie. Cea mai mare densitate a căilor ferate se înregistrează în municipiul București (203,8 km/1 000 km²) și în județele Timiș (89,6), Prahova (73,7), Mureș (71,2), Bistrița-Năsăud (68,8), Arad (68,0), Satu Mare (67,7), Galați (65,5) și Brașov (62,2 km/1 000 km²). În schimb, județe ca Tulcea (8,1 km/1 000 km²), Neamț (19,0), Vâlcea (24,4), Mehedinți (26,3), Botoșani (28,6 km/1 000 km²) au o densitate a căilor ferate mult sub media țării. Se constată astfel că, în general, județele puternic dezvoltate economic (Prahova, Brașov) și cu mari centre urbane (Timișoara, Arad, Oradea), care au devenit și importante noduri de circulație, sau județele care sînt situate în zone ce fac legătura între regiuni geografice diferite (Mureș, Bistrița-Năsăud) dispun de multe căi ferate. În contrast cu acestea, județele care cuprind mari zone montane (Vâlcea, Neamț) sau întinse terenuri cu ape (Tulcea) au căi ferate mult mai puține.

Cele patru județe aflate la extremitatea vestică a țării, Timiș, Arad, Bihor și Satu Mare, cu densități mari de căi ferate, dețin 18,6% din lungimea rețelei feroviare, deși cuprind numai 11,8% din suprafața țării, datorită faptului că în această parte ajung toate magistralele feroviare care traversează Carpații dinspre sud și est; unele din ele trec mai departe în R. P. Ungară și R. S. F. Iugoslavia spre Europa centrală și Europa de vest. În schimb, Dobrogea deține un procent mult mai mic (4,0%) din lungimea căilor ferate, în comparație cu întinderea pe care o are (6,5% din suprafața țării).

Rețeaua feroviară a R. S. România constituie un sistem complex, care s-a format de-a lungul unui secol, dezvoltându-se în timp, în funcție de necesitățile economiei naționale și de condițiile mediului geografic de pe cuprinsul țării. Relieful și hidrografia au avut un rol deosebit în definitivarea traseelor de căi ferate.

Rețeaua feroviară traversează toate formele de relief și principalele râuri și pune în legătură diferite centre din toate județele țării. Aceasta formează două inele (ca și rețeaua rutieră): unul intracarpatic și altul circumcarpatic, legate prin linii transcarpatice sau locale, astfel că întreaga rețea

¹ Singurele trasee cu linii duble în 1938 erau: București — Ploiești — Cîmpina, Ploiești — Buzău, Mărășești — Tecuci și Cernavodă — Constanța.

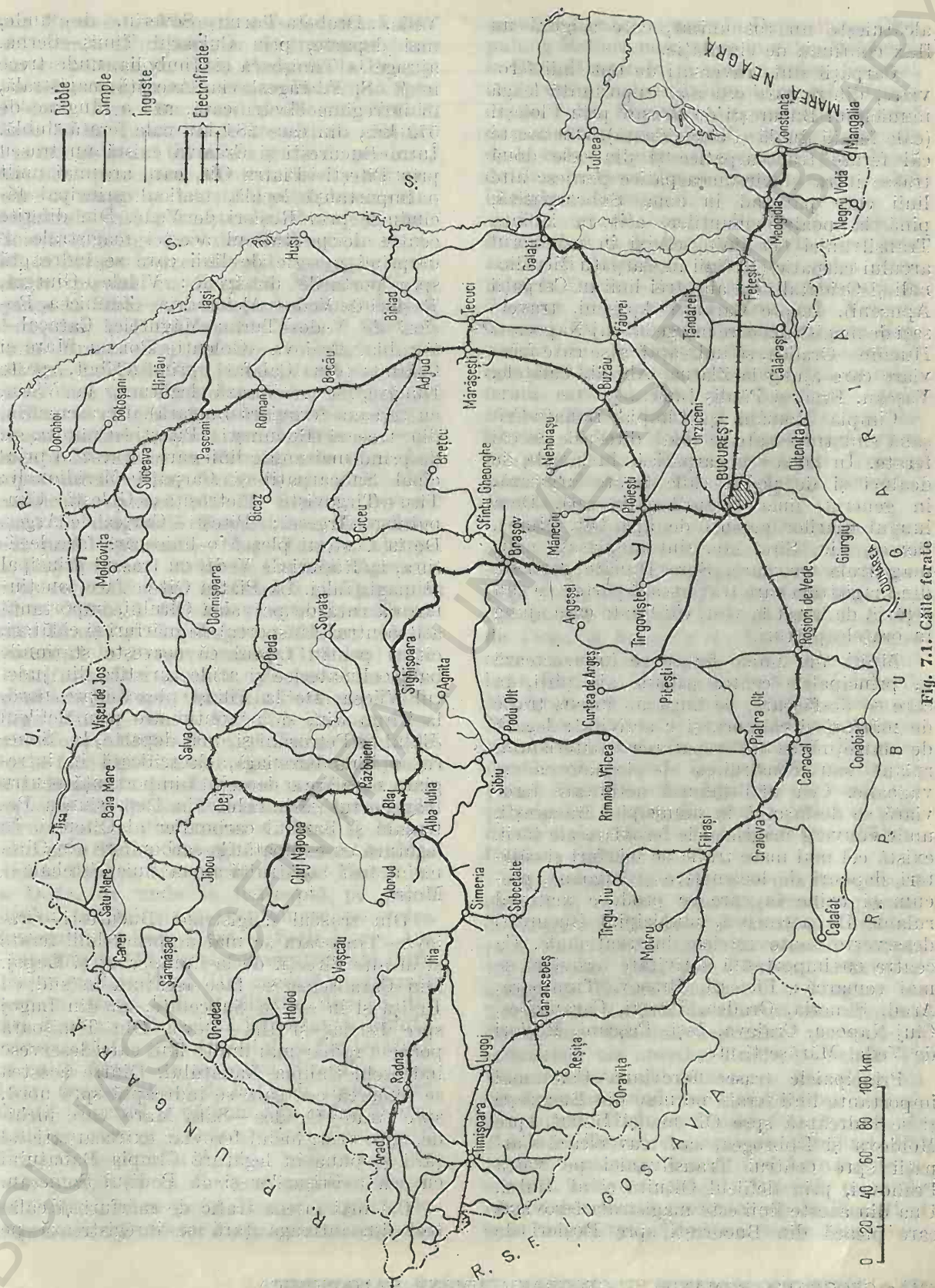

Fig. 7.1. Căile ferate

alcătuiește un tot unitar, care asigură un flux continuu de circulație.

Carpații sînt traversați de opt linii feroviare, dintre care cea mai importantă leagă municipiul București de Brașov prin Ploiești (cale ferată dublă și electrificată). Din aceste căi ferate transcarpatice și din cele două trasee intra și circumcarpatice pornesc alte linii care pătrund în zona Subcarpatică, pînă la poalele munților, atît în incinta Transilvaniei (11 linii), cît și în exteriorul arcului carpatic (13 linii în Carpații Meridionali și Orientali, iar alte trei linii în Carpații Apuseni). Înspre Carpații Apuseni, traversați de magistrala care merge la Cluj-Napoca—Huedin—Oradea, se îndreaptă șase rute feroviare care ajung la Zlatna, Abrud, Călatele, Vășcău, Brad și Păuliș Lunca.

Cîmpia Română și Cîmpia Banato-Crișană sînt traversate în toate direcțiile de căi ferate. În zona subcarpatică, în zonele de dealuri și de podiș, căile ferate urmează, în general, linia cursurilor de apă. De-a lungul marilor cursuri de apă Olt, Mureș, Someș, Jiu, Siret etc. sînt amplasate mari magistrale feroviare. Spre Dunăre pornesc, din magistrala care traversează partea de sud a țării, de la est la vest, căi ferate care ajung în orașele porturi.

Multe din liniile ferate se intersectează în principalele centre urbane ale țării, în care se desfășoară, pe lingă un intens trafic de mărfuri și călători, și o activitate legată de întreținerea și repararea materialului rulant sau construirea de locomotive și vagoane. Cea mai intensă activitate feroviară se desfășoară în municipiul București, unde converg magistralele feroviare ale țării, există cel mai mare trafic de mărfuri și călători, depouri de locomotive și vagoane, precum și uzine în care se produce material rulant. De asemenea, municipiul București deservește toate rețelele internaționale. Ca centre cu importantă activitate feroviară se mai remarcă: Ploiești, Brașov, Timișoara, Arad, Simeria, Oradea, Pitești, Caransebeș, Cluj-Napoca, Craiova, Iași, Pașcani, Roșiori de Vede, Mărășești etc.

Principalele trasee feroviare. Cele mai importante linii ferate pornesc din București și se îndreaptă spre Oltenia și Banat, spre Moldova și Dobrogea, sau traversează Carpații spre centrul Transilvaniei pe valea Prahovei, prin defileul Oltului și al Jiului. Una din aceste linii este magistrala feroviară care pleacă din București spre Roșiori de

Vede, Drobeta-Turnu Severin, de unde, mai departe, prin Culoarul Timiș—Cerna, ajunge la Timișoara și Jimbolia, unde trece în R. S. F. Iugoslavia. Această magistrală, în întregime electrificată, are o lungime de 572 km, din care 284 km cale ferată dublă. Între București și Craiova există un traseu prin Pitești—Piatra Olt, care are mai mult o importanță locală, traficul principal făcîndu-se prin Roșiori de Vede. Din diferite centre de pe traseul acestei magistrale se desprind o serie de linii care se îndreaptă spre porturile dunărene: Videle—Giurgiu, Roșiori de Vede—Alexandria—Zimnicea, Roșiori de Vede—Turnu Măgurele, Caracal—Corabia, Craiova—Golteni—Poiana Mare și Calafat (din Calafat, prin feribot, peste Dunăre, se realizează legătura, la Vidin, cu rețeaua feroviară bulgară). De asemenea, din traseul București—Pitești—Craiova, se desprind mai multe linii care servesc în principal Subcarpații și Carpații Meridionali: Titu—Tirgoviște—Pietrosița; Golești—Cimpulung—Argeșel; Pitești—Curtea de Argeș. De la Costești pleacă o linie care face legătura, la Roșiori de Vede, cu traseul principal al magistralei. La Piatra Olt se face joncțiunea cu ruta de pe valea Oltului, importantă atît pentru transportul de mărfuri și călători, cît și pentru faptul că servește stațiunile balneoclimaterice și ariile turistice din județul Vilcea. De la Filiași pleacă spre nord, la Tirgu Jiu, și în continuare prin defileul Jiului la Petroșani și, mai departe, la Simeria o linie feroviară, electrificată în întregime, care are o deosebită importanță pentru transportul cărbunelui din Depresiunea Petroșani și bazinul carbonifer al Olteniei. În legătură cu exploatările carbonifere din Oltenia a fost construită noua linie Strehaia—Motru.

Din traseul magistralei București—Craiova—Timișoara se mai desprind linii ferate și în alte direcții de la Caransebeș și Lugoj. Din Caransebeș se face legătura în sud cu Reșița și în est cu Subcetate, iar din Lugoj spre Buziaș și Ilia—Deva. Din Timișoara pornesc radiații mai multe linii care deservește îndeosebi Cîmpia Banatului. Dintre acestea se remarcă cea care se îndreaptă spre nord, spre Arad—Oradea—Satu Mare, care închide, spre vest, inelul feroviar extracarpatic al țării și pune în legătură Cîmpia Banatului cu cea a Crișurilor și cu Podișul Someșan.

Cel mai intens trafic de mărfuri și călători din întreaga țară se înregistrează pe

linia București—Ploiești, care formează traseul comun al mijloacelor de transport feroviar ce pornesc pe valea Prahovei la Brașov și a celor care, prin Buzău, se îndreaptă spre Moldova. Între București și Ploiești circulă zilnic 50 de garnituri de trenuri cu călători și se înregistrează un intens trafic de produse, îndeosebi petroliere, ale industriei constructoare de mașini și industriei petrochimice etc. Magistrala care pornește din București spre Ploiești și merge pe valea Prahovei se ramifică la Brașov în trei direcții: una spre vest, relativ paralel cu Carpații Meridionali și ajunge la Sibiu și, mai departe, prin Culoarul Mureșului, la Deva, apoi la Arad și Curtici. Linia Brașov—Curtici are o lungime de 450 km. La Podu Olt face legătura cu calea ferată care vine din sud pe valea Oltului, iar la Simeria cu cea care urcă pe valea Jiului. Orașul Simeria, așezat nu departe de confluența Mureșului cu Streiul, este unul din importantele centre feroviare ale țării. Altă ramificație pleacă de la Brașov, traversează în diagonală Depresiunea Transilvaniei prin Sighișoara—Blaj—Teiuș, ajunge la Cluj-Napoca, străbate Carpații Apuseni și se continuă până la Oradea și Episcopia Bihor. Măsoară 490 km și este electrificată între Brașov și Cluj-Napoca (331 km). De la București la Brașov traseul (166 km) este electrificat. Din această cale ferată se desprind alte linii spre Odorheiu Secuiesc, Praid, Tirgu Mureș—Deda, Dej etc. De asemenea prin Copșa Mică—Sibiu și Teiuș—Vințu de Jos se face legătura cu magistrala care ajunge de la Brașov la Arad. A treia ramificație care pornește din Brașov traversează depresiunile intracarpătice din lungul Oltului și Mureșului prin Sfintu Gheorghe și Miercurea-Ciuc, până la Toplița, trece prin defileul Mureșului la Deda, de unde se îndreaptă pe valea Sieului la Dej și, în continuare pe valea Someșului la Baia Mare și Satu Mare. Are o lungime de 518 km și este electrificată între Brașov și Baia Mare. Din această magistrală pornesc câteva linii în diferite direcții din care două au o deosebită importanță, fiindcă traversează Carpații Orientali și fac legătura cu calea ferată de pe valea Siretului. Una dintre acestea pleacă de la Ciceu, traversează Munții Ciucului și pătrunde în valea Trotușului pe care o urmărește prin Comănești, Tirgu Ocna până la Adjud. A doua cale ferată pleacă de la Beclean pe valea Someșului Mare, trece peste Munții Birgăului în Depresiunea Dornelor și, în continuare, prin

pasul Mestecăniș ajunge în Depresiunea Cimpulung Moldovenesc, trece în valea Moldovei, la Gura Humorului și apoi în valea Sucevei, la Suceava, unde se întâlnește cu calea ferată de pe valea Siretului. De asemenea merită de amintit și calea ferată care se desprinde de la Salva și pornește spre nord prin Vișeu de Sus, în Depresiunea Maramureșului, până la Sighetu Marmăției.

Din traseul comun București—Ploiești, se ramifică la Ploiești magistrala care, prin Buzău și Mărășești, merge pe valea Siretului la Bacău—Roman și, în continuare, la Suceava și punctul de frontieră Viesani. Traseul, cu o lungime de 429 km, este electrificat în totalitate. Această magistrală este pusă în legătură prin câteva linii cu calea ferată care pornește din București—prin Făurei, Tecuci, Birlad și ajunge la Iași, deservind Podișul Moldovei. Aceste legături se fac prin Buzău—Făurei, Mărășești—Tecuci, Roman—Buhăești, Pașcani—Iași și Verești—Dorohoi—Lețcani—Iași.

Din magistrala București—Bacău—Suceava se desprind și câteva linii spre vest care deservește Subcarpații Moldovei și Carpații Orientali. Pe lângă cele două linii care traversează Carpații și leagă orașul Adjud de Ciceu și Suceava de Ilva Mică, despre care s-a menționat, mai sînt făcute legături între Buzău și Nehoiășu, Focșani—Odobesti, Mărășești—Panciu, Bacău—Piatra Neamț—Bicaz etc., care sînt principalele centre economice din zonă. De asemenea și din calea ferată care ajunge la Iași prin Făurei—Tecuci pleacă linii care fac legătura cu unele din principalele centre din partea estică a țării, de exemplu Birlad—Galați, Zorleni—Fălciu, Crasna—Huși.

Municipiul București este pus în legătură directă și cu cele mai importante porturi dunărene ale României—Galați și Brăila—prin linia ferată care traversează Cîmpia Bărăganului, trece prin Urziceni, Făurei și ajunge la Galați. Linia are o lungime de 230 km, iar traficul de mărfuri este deosebit de intens datorită acțiunilor portuare și industriale ale orașelor Brăila și Galați. Pe traseul acestei căi ferate s-a dezvoltat, ca un însemnat nod feroviar, orașul Făurei, aici intersectîndu-se liniile care vin de la Buzău și Tecuci și trec spre Tândărei, Fetești și Constanța. Un alt nod feroviar de pe această linie este orașul Urziceni, pe unde trece calea ferată care vine de la Ploiești și se îndreaptă spre Tândărei, unde face jonc-

jiunea cu cea care coboară din Moldova spre Constanța.

O deosebită importanță pentru traficul feroviar o are magistrala București—Constanța—Mangalia care străbate Cîmpia Bărăganului de la vest la est, trece Dunărea pe podul de la Fetești—Cernavodă, traversează Dobrogea și ajunge la Constanța, de unde se îndreaptă spre sud pînă la Mangalia. Această magistrală, care are o lungime de 269 km, este dublată și electrificată în întregime și cunoaște în timpul verii cel mai intens trafic de călători, datorită afluxului de turiști români și străini spre stațiunile balneoclimaterice care s-au dezvoltat în tot lungul litoralului românesc al Mării Negre. Din această cale ferată se desprinde, la Medgidia, o linie care face legătura spre nord cu orașul Tulcea, iar spre sud cu localitatea Negru Vodă, de unde se continuă în R. P. Bulgaria. De asemenea, de la Ciulnița, din centrul Bărăganului, pleacă o linie în sud, spre Dunăre, la orașul-port Călărași și una în nord, la Slobozia, unde face joncțiunea cu calea ferată Urziceni—Tândărei.

Municipiul București este pus în legătură cu Dunărea și prin calea ferată care ajunge la Giurgiu (60 km). Această linie are o deosebită importanță pentru aprovizionarea capitalei cu mărfuri și materii prime transportate pe Dunăre, Giurgiu fiind cel mai apropiat port la Dunăre de municipiul București.

Rețeaua feroviară a României mai cuprinde o serie de linii care se desprind din rețeaua principală și pătrund în diferite regiuni ale țării, unde s-au dezvoltat unele ramuri industriale, se exploatează însemnate resurse naturale (cărbuni, minereuri, materiale de construcții, ape minerale etc.) și există o densitate mare de populație. Unele din acestea sînt linii înguste, ca de exemplu: Sibiu—Cornățel—Agnita, Turda—Abrud, Alba Iulia—Zlatna, Tirgu Mureș—Sovata, Satu Mare—Bixad etc. Aceste linii servesc atît pentru transportul de mărfuri și materii prime, cît și de călători.

Întreaga rețea feroviară are un deosebit rol în organizarea vieții economice și social-culturale a României. În prezent, prin noi lucrări, se urmărește îmbunătățirea continuă a legăturilor feroviare și scurtarea unor distanțe dintre unele centre economice ale țării. Se lucrează la calea ferată Curtea de Argeș—Rîmnicu Vilcea, ce va scurta mult distanța dintre București și Sibiu, prin partea sudică a țării. Va intra în exploatare linia Deva—

Brad. În prezent, legătura directă între aceste două orașe este făcută numai pe șosea. De asemenea, prin darea în funcțiune a căii ferate Tirgu Neamț—Pașcani se va mai crea o legătură directă între Iași și zona turistică și economică a Depresiunii Neamțului. În vederea descongestionării magistralei București—Brașov este necesar să se construiască calea ferată Nehoiasu—Întorsura Buzăului, care va scurta mult distanța dintre Brașov și porturile dunărene Galați și Brăila.

Legăturile feroviare internaționale. România, țară așezată între Europa centrală și cea răsăriteană, dispune de o însemnată rețea feroviară care o pune în legătură cu țările vecine și, în continuare, cu alte țări ale Europei. Pe teritoriul României tranzitează trenuri care vin din R. P. Ungară și din U.R.S.S. și trec în R. P. Bulgaria. Legăturile pe cale ferată cu țările vecine României se fac prin 17 stații. Dintre acestea șapte sînt la frontiera cu U.R.S.S.: Halmeu, Cîmpulung la Tisa, Valea Vișeuului, Vișani, Ungheni, Fălcu, Galați. Traficul de călători se practică prin Ungheni și Vișani. Pe celelalte linii se înregistrează numai trafic de mărfuri. Spre Ungaria trec cinci linii de cale ferată prin stațiile de frontieră Beiveni, Valea lui Mihai, Episcopia Bihor, Salonta și Curtici. Cele mai importante dintre ele sînt Curtici și Episcopia Bihor, care înregistrează un însemnat trafic de mărfuri și călători. La granița cu R. S. F. Iugoslavia există două stații de frontieră pe linie ferată: Jimbolia și Stamora Moravița. În ultima dintre ele se desfășoară cea mai intensă activitate. Cu R. P. Bulgaria legătura se face prin Calafat (feribot între Calafat și Vidin), Giurgiu și Negru Vodă. Prin Giurgiu trec trenurile care vin din U.R.S.S. și Ungaria și merg în Bulgaria, el devenind cel mai important punct de trecere în partea sudică a țării, de la construirea podului de peste Dunăre, în 1954.

Transportul feroviar. Dezvoltarea și modernizarea rețelei feroviare și dotarea căilor ferate cu mijloace de transport de mare capacitate și viteză, ritmul înalt de industrializare, creșterea producției agricole, intensificarea legăturilor de producție, evoluția ascendentă a comerțului exterior au făcut ca traficul pe căile ferate să cunoască în anii construcției socialiste o intensitate deosebită, cantitatea de mărfuri transportate și numărul de călători fiind de la an la an din ce în ce mai mare (tabelul nr. 7.2).

Transportul de mărfuri și călători pe căile ferate în perioada 1938—1982 *

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Mărfuri transportate (mii tone)	26 281	35 069	77 492	171 312	274 606	270 548
Parcursul mărfurilor (milioane tone/km)	5 969	7 598	19 821	48 045	75 535	71 110
Călători transportați (mii călători)	71 709	116 551	214 823	328 328	347 918	374 762
Parcursul călătorilor (milioane călători/km)	5 296	8 155	10 737	17 793	23 220	25 578

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 476—477 și 1983, p. 226.

Față de anul 1938 cantitatea de mărfuri transportată în 1982 a crescut de 10,3 ori, iar numărul de călători de 5,2 ori. Semnificative sînt și dinamica parcursului de mărfuri și dinamica parcursului de călători care au înregistrat, numai din 1950 pînă în 1982, o creștere de 936% și, respectiv, 314%. Ritmul mediu anual de creștere între anii 1951 și 1982 a fost de 7,2% la parcursul de mărfuri și 3,6% la cel de călători.

Tabelul nr. 7.3

Ponderea transporturilor feroviare față de totalul transporturilor (%)

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Total mărfuri transportate	100	100	100	100	100	100
Mărfuri transportate pe căile ferate	90,5	91,3	54,7	39,8	35,3	33,8
Total călători transportați	100	100	100	100	100	100
Călători transportați pe căile ferate	94,1	90,7	74,5	47,5	25,1	27,2

Cu toate că după anul 1950 cantitatea de mărfuri transportată pe căile ferate și numărul călătorilor au fost într-o continuă creștere, totuși ponderea transporturilor feroviare față de totalul transporturilor a scăzut (tabelul nr. 7.3), ca urmare a dezvoltării puternice a celorlalte categorii de transporturi (auto, fluvial, maritim și prin conducte). În perioada interbelică transportul feroviar deținea primul loc la toți indicatorii. Pe măsură ce s-au dezvoltat transporturile auto, aerian, fluvial, maritim etc., o mare parte

a transportului de mărfuri și călători a fost preluată de acestea. Așa se explică faptul că în 1982 numai 33,8% din cantitatea de mărfuri transportată a fost expediată pe căile ferate și numai 27,2% din numărul călătorilor transportați au călătorit cu trenul, în comparație cu 90,5% și, respectiv, 94,1% în 1938.

În privința mărfurilor transportate pe căile ferate, pe grupe de produse, se constată schimbări importante față de trecut, schimbări care reflectă dezvoltarea economică a țării în anii construcției socialiste (tabelul nr. 7.4).

În anul 1938 cea mai mare pondere în transportul feroviar a deținut-o țițeiul și produsele petroliere (20,7%), lemnele de foc (14,2%), produsele de carieră și balastieră (12,8%) și produsele din lemn (10,2%), care au totalizat aproape 58% din mărfurile transportate pe căile ferate. În schimb, în 1982, 67,0% din mărfurile transportate pe căile ferate au revenit produselor de carieră și balastieră (21,0%), cărbunilor (12,2%), produselor metalurgice feroase, neferoase, mașinilor și utilajelor (9,1%), țițeiului și produselor petrolifere (7,7%), materialelor de construcții (8,8%) și produselor industriei ușoare și chimice (8,2%). În același an cantitățile de țiței și produse petroliere transportate pe căile ferate au fost de aproape 4 ori mai mari față de 1938, cantitatea de cărbune de 17 ori, cea de produse metalurgice feroase, neferoase, mașini și utilaje de peste 25 ori, cea a produselor de carieră și balastieră și a materialelor de construcții de circa 17 ori, iar a produselor industriei ușoare și chimice de peste 74 ori mai mare. Toate

Tabelul nr. 7.1

Mărfurile transportate pe căile ferate, pe grupe de produse (mii tone) *

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Mărfuri transportate total	26 281	35 069	77 492	171 312	274 606	270 548
din care :						
Ulei și produse petroliere	5 449	3 801	9 961	16 071	25 024	20 760
Cărbuni	1 939	3 013	6 631	18 813	29 318	32 954
Găse	200	492	1 018	3 149	3 448	2 844
Produse metalurgice ferose, neferoase, mașini și utilaje	984	1 585	5 502	14 062	25 931	24 769
Produse din lemn	2 678	3 983	7 115	14 547	15 805	16 674
Lemne de foc	3 731	3 048	3 607	2 706	1 248	1 405
Produse de carieră și balastieră	3 356	6 910	13 943	37 945	59 498	56 808
Materiale de construcții	1 349	2 534	5 778	16 743	24 663	23 936
Cereale	1 869	1 922	2 909	5 386	9 018	8 267
Sfeclă de zahăr	616	537	2 685	2 031	3 165	3 790
Produsele industriei ușoare și chimice	297	633	1 949	8 650	21 611	22 218
Produse alimentare	1 634	2 224	3 916	7 457	9 188	8 614

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, DCS, p. 480-481 și 1983, p. 228.

acestea se datorează dezvoltării puternice a ramurilor respective după anul 1950, când producția industrială se diversifică și crește continuu.

Cel mai intens trafic de mărfuri și călători se înregistrează spre marile centre urbane și în zonele puternic industrializate, spre care converg mai multe linii ferate și se concentrează un mare număr de forță de muncă. Așa sînt, de exemplu, municipiul București, grupările industriale ale Prahovei, Brașovului, Hunedoarei sau centrele urbane Timișoara, Cluj-Napoca, Galați, Craiova, Constanța, Pitești etc. Intensitatea traficului și cantitatea mărfurilor care se transportă în diferite direcții sînt strîns legate de dezvoltarea și profilul economic al zonelor pe care le traversează căile ferate. Predominante sînt pe toate traseele produsele industriale. Cele agricole sînt transportate în mare măsură și cu mijloace auto, care au preluat, în ultimul timp, multe din mărfurile care se transportau pe căile ferate.

7.3. Drumurile și transportul rutier

Drumurile sînt căi de comunicație pe care, înainte de apariția căilor ferate, se realizau toate necesitățile de transport pe uscat ale populației pe întreg cuprinsul țării. În epoca actuală rolul lor a crescut și mai

mult, atît datorită mijloacelor moderne de transport, cît și ca urmare a faptului că drumurile leagă toate localitățile și asigură satisfacerea necesităților de transport pe distanțe mici și în zonele în care rețeaua feroviară nu este prezentă și nici nu ar fi justificată.

Apariția și dezvoltarea rețelei rutiere. Configurația actuală a rețelei rutiere a României este rezultatul unei îndelungate evoluții sub influența condițiilor social-economice, dar și a celor naturale. Drumurile, într-o formă sau alta, au apărut din cele mai vechi timpuri, multe trasee ale rețelei actuale fiind suprapuse peste drumurile existente încă din epocile dacică și daco-romană. Sînt cunoscute în timpul coloniilor grecești de pe litoralul dobrogean al Mării Negre drumurile ce legau cetățile Histria de Carsium (Hirșova), Tomis (Constanța) de Axiopolis (Cernavoda) și Tomis de Callatis (Mangalia). În epoca geto-dacă multe din drumuri urmăreau cursurile principalelor râuri, gravitînd spre cele mai importante așezări dunărene (Sucidava, Drobeta, Dierna, Lederata), situație care se menține și în epoca daco-romană. Romanii, considerați cei mai buni constructori de drumuri ai antichității, imediat după cucerirea unei părți a Daciei, au început să amenajeze o serie de drumuri, în lungul cărora au ridicat numeroase castele și turnuri. Principalele drumuri din epoca

daco-romană sînt consemnate pe cunoscuta *Tabula Peutingeriană* (sec. III e.n.). Cele mai importante dintre acestea erau imperialele, care erau acoperite cu lespezi mari de piatră și marcate cu *milliarium*. Unul dintre drumurile imperiale pleca de la Lederata (situată la gurile Nerei), prin vestul Munților Banatului, pe la Arcidava (Vărădia), Centum Putei, Berzobis (Berzovia), de unde trecea în bazinul Timișului la Aizisis (Ezeriș), ajungea la Tibiscum (Jupa), important nod rutier din perioada romană, iar de aici, peste Poarta de Fier a Transilvaniei, respectiv pe la Pons Augusti, Tapae se îndrepta spre Ulpia Traiana, Sarmizegetuza și apoi pe valea Streiului la Aquae (Călan), de unde, mai departe, pătrundea în valea Mureșului la Petriae (Uroi), pe care o urmărește prin Germisara, Blandiana, Apulum (Alba Iulia), Bruera (Aiud), Salinae (Oena Mureș) și trecea în valea Arieșului la Potaissa (Turda) și în valea Someșului Mic la Napoca de unde prin castele de la Optatian (Sutor), Românaș și Romita ajungea la Porolissum (Moigrad). Alte drumuri, de aceeași importanță, din perioada Daciei romane urmăreau valea Dunării și valea Oltului, în lungul cărora erau construite o serie de caste. Din aceste drumuri se desprindeau numeroase ramificații spre alte localități ale provinciei. Așa a fost, de exemplu, drumul care se desprindea la Drobeta din drumul de pe valea Dunării și pornea spre nord-est prin Oltenia subcarpatică, la castrul de la Bumbești-Jiu, situat la ieșirea Jiului din defileu, de unde peste pasul Vilcan ajungea în Depresiunea Petroșani, în Țara Hațegului și Culoarul Streiului, făcînd legătura cu drumul din lungul Mureșului.

După retragerea armatelor și administrației romane peste Dunăre (anul 271 e.n.), ca urmare a noilor condiții social-istorice și datorită faptului că o parte a populației autohtone s-a retras din calea migratorilor în locurile adăpostite, unele din drumuri, din cauza neîntreținerii, s-au distrus treptat, din acestea rămînînd, însă, pînă în zilele noastre, urme, care au fost scoase la zi prin săpături arheologice în numeroase locuri.

Populația locală a folosit multe din vechile drumuri, în același timp însă au fost trasate noi drumuri ce puneau în legătură toate localitățile care se organizau din ce în ce mai mult pe tot cuprinsul țării. În tot evul mediu și pînă la jumătatea secolului XIX au funcționat, în general, drumuri naturale,

care numai pe alocuri au fost supuse unor lucrări de întreținere, ca de exemplu, podurile de la Borzești și Cotnari construite în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Traseele principalelor drumuri au fost condiționate de existența marilor centre comerciale și meșteșugărești, de prezența unor exploatare miniere, în special a celor de sare și minereuri neferoase, precum și de cerințele de legătură între cele trei provincii românești și a acestora cu statele vecine. Marile „drumuri ale țării”, care constituiau și sectoare ale drumurilor de tranzit comercial între Occident și Orient, erau presărate cu numeroase iarmaroace și hanuri care treptat ajung înfloritoare țiguri și orașe în cadrul celor trei provincii românești.

În Muntenia este de menționat drumul care o traversa de la est la vest, pe la jumătatea distanței dintre Dunăre și zona deluroasă și care începea de la Tîrgu de Floci (la gurile Ialomiței) prin București—Roșiori de Vede—Caracal—Craiova pînă la Turnu Severin, fiind intersectat de cele care veneau din Transilvania pe văile Buzăului, Teleajenului, Prahovei, Culoarul Rucăr—Bran, pe văile Oltului și Jiului. Multe din aceste drumuri de intersecție se continuau spre sud, ajungînd la porturile dunărene (Tîrgu de Floci, Giurgiu, Calafat, Corabia etc.), pe vechile trasee din epoca daco-romană. Paralel cu acesta era drumul ce străbătea depresiunile subcarpatice și contactul dintre cîmpie și Subcarpați sau piemont începînd de la Tîrgu Jiu prin Horezu, Rîmniceu Vilcea, Curtea de Argeș, Cîmpulung, Tîrgoviste, Ploiești, Buzău, Rîmniceu Sărat, pînă în valea Milcovului.

În Moldova erau cunoscute: Drumul Siretului (Lvovului) ce pornea de la Lvov, trecea prin Cernăuți apoi prin Suceava și, în continuare, prin Roman, Bacău, Adjud, continuîndu-se cu cel din Muntenia; altul pornea de la Cămenița prin Hotin, Botoșani, Hîrlău, Iași, Vaslui, Bîrlad, Galați, Brăila, pînă la Tîrgu de Floci. Din aceste drumuri porneau altele spre est sau vest, mai importante fiind cele peste Carpații Orientali, asigurînd legături cu orașele din Transilvania (cu Bistrița peste pasul Rotunda, iar mai tîrziu peste pasul Tihuța și, cu Brașovul peste pasurile Oituz sau Ghimeș).

Pentru viața economică a Transilvaniei un rol important îl jucau drumurile care porneau de la Sibiu și Brașov spre valea Mureșului și se continuau spre vest prin

Sebeș, Deva, Arad, fie spre nord prin Alba Iulia, Turda, Cluj, iar mai departe spre Oradea sau Baia Mare și Satu Mare.

În tot evul mediu Carpații au fost străbătuți de o rețea deasă de drumuri și poteci prin care se asigura un schimb neîntrerupt de valori și bunuri. Așa a fost, de exemplu, drumul Turnu Severin—Orșova—Caransebeș—Lugoj prin Culoarul Timiș—Cerna; cel de pe valea Jiului, peste pasurile Vilcan și Merisor spre Țara Hațegului; cel de pe valea Oltului spre Sibiu; cele de peste pasurile Ghimeș, Oituz, Teliu, Bratocea, Predeal sau prin Culoarul Rucăr—Bran spre Brașov; apoi spre Bistrița sau Maramureș pe valea Moldovei, pasul Mestecăniș, Bistrița Aurie, Cîrlibaba și pasurile Prislop sau Rotunda. Drumul actual peste pasul Tihuța a fost dat în exploatare după 1783. În evul mediu și pînă tîrziu în zilele noastre, alături de „drumurile mari ale țării”, au existat numeroase drumuri și poteci cu un anumit specific, care au devenit tradiționale. Așa au fost drumurile oierilor transilvăneni spre regiunile dunărene; drumurile sărarilor, ale lemnarilor, ciubărarilor din Munții Apuseni, covătarilor din Vilcea, donitarilor din Bucovina etc.

În secolul XVIII se organizează în Țara Românească și Moldova serviciul de poștă pentru călători și corespondență (așa-zisul „menzil”), cu următoarele trasee: București—Țirgoviste, București—Craiova, București—Iasi, București—Giurgiu, apoi prin Balcani spre Adrianopole sau Constantinopol. În secolul XIX, după anul 1848, s-a înființat și serviciul de diligențe rapide între București și Brașov. După anul 1850 au fost pietruite numeroase drumuri, printre care și cîteva ce traversau Carpații peste pasurile Oituz, Predeal și unele drumuri de pe văile Oltului și Dunării. În anul 1861 erau amenajate 309 km de drumuri, în 1870 se ajunge la 1 870 km, iar în 1900 la 25 000 km, pentru ca în 1910 acestea să însumeze 29 000 km. De asemenea, între 1864 și 1874, au fost construite și primele 19 poduri metalice peste principalele cursuri de apă.

O etapă nouă în dezvoltarea căilor rutiere este marcată de anul 1931, cînd începe o acțiune de modernizare, refacere și reconstrucție a drumurilor¹. În anul 1944 existau

în România 66 460 km drumuri, din care 11 960 km naționale și 54 500 județene și comunale. Cu toate că s-au făcut o serie de lucrări, totuși, în 1944, din drumurile naționale numai 1 182 km erau modernizate, 278 km aveau îmbrăcăminte asfaltică semi-permanentă, 9 100 km erau pietruiti, iar restul de 1 400 km erau drumuri naturale. Din drumurile județene și comunale aproape jumătate erau naturale, 28 500 km pietruite și doar 45 km cu pavaj.

Evoluția ascendentă a tuturor domeniilor de activitate economică și social-culturală în anii construcției socialiste a influențat în egală măsură dezvoltarea și perfecționarea transporturilor rutiere. Industrializarea și transformarea socialistă a agriculturii, intensificarea neconținută a legăturilor dintre sat și oraș, participarea pe scară tot mai mare a localităților rurale la producția marfă a țării au constituit factori importanți în dezvoltarea rețelei de transporturi rutiere.

Datorită posibilităților mari de pătrundere a autovehiculelor în zonele greu accesibile, a duratei mai scurte a transporturilor și a pretabilității lor în traficul de mărfuri perisabile, s-au acordat priorități în crearea și dezvoltarea transporturilor auto, categorie aproape inexistentă în trecut. Dezvoltarea transporturilor rutiere a impus construcția de drumuri modernizate care să asigure o viteză sporită, securitate mărită și modernizarea și sporirea bazei tehnico-materiale a transporturilor. În acest scop rețeaua rutieră a fost supusă unor ample lucrări de modernizare, s-au construit noi drumuri, autostrăzi, poduri, pasaje, viaducte etc. Între marile realizări din acest domeniu se situează construcția, în colaborare cu statele socialiste, a podului rutier și feroviar (Podul Prieteniei) de peste Dunăre între Giurgiu și Russe (dat în exploatare în anul 1954). Alte lucrări din acest domeniu, de importanță majoră, care au fost date în exploatare în ultimele decenii sînt: auto-

Brașov — Sibiu — Alba Iulia — Cluj — Oradea, Ploiești — Buzău, București — Giurgiu, București — Oltenița, precum și unele sectoare de drum din jurul orașelor București, Brașov, Cluj. Lucrările au durat pînă în anul 1938 și au costat statul român aproape 3,5 miliarde lei. Au fost încheiate contracte de modernizare a unor drumuri și cu societăți italiene și germane, cu societatea de drumuri italo-română pentru modernizarea a 750 km, iar cu cea germană „Deruban” pentru 3 200 km drumuri, însă datorită declanșării războiului și a evenimentelor ulterioare stipulațiile contractelor s-au realizat în mică măsură.

¹ În 1931 guvernul român a încheiat contracte cu societatea suedeză „Svenska Väggaaktiebolaget” din Stockholm și cu grupul francez „Routes modernes” pentru pavarea a 730 km drumuri. Acest contract prevedea modernizarea drumurilor naționale București—Ploiești—

strada București—Pitești; podul rutier de peste Dunăre de la Giurgeni—Vadu Oii, în lungime de 1 456 m, din care 750 m suspendați peste Dunăre (cel mai lung pod rutier de peste Dunăre și al optulea din lume, intrat în exploatare din anul 1970); Transfăgărășanul în lungime de 95 km, care urcă până la 2 040 m¹; noul sector rutier Orșova—Drobeta-Turnu Severin, prevăzut cu două tuneluri și 26 viaducte și poduri, drumul rutier peste coronamentul barajului hidrocentralei de la Porțile de Fier etc. Multe drumuri au fost modernizate după anul 1970, dintre care menționăm Pitești—Cimpulung—Brașov, Pitești—Rîmnicu Vilcea—Sibiu—Deva—Brad—Beiuș—Oradea; Alexandria—Roșiori de Vede—Craiova, Ploiești—Vălenii de Munte—Drajna—Pătîrlagele—Brașov, Vălenii de Munte—Cheia—Brașov, Turnu Măgurele—Zimnicea—Giurgiu, Bistrița—Vatra Dornei—Suceava, Reghin—Toplița—Borsec—Bistricioara—Tîrgu Neamț, Constanța—Tulcea—Măcin, Turda—Cîmpeni—Dr. Petru Groza etc. În anul 1982 rețeaua totală a drumurilor publice din România avea o lungime de 73 363 km, din care 34 054 km (48,2%) erau modernizați (sînt incluse și drumurile cu îmbrăcămînți asfaltice de tip ușor). Autostrăzile și drumurile naționale totalizează 14 675 km, iar drumurile județene și comunale 58 688 km. Din totalul drumurilor modernizate circa 13 000 km au două benzi de circulație, 55 km trei benzi și 343 km patru benzi de circulație. Ponderea cea mai mare de drumuri modernizate caracterizează municipiul București (73,6%) și județele Tulcea (65,7%), Covasna (64,2%), Brașov (64,1%), Ialomița (62,1%), Constanța (58,3%), Teleorman (56,8%) etc., iar cea mai scăzută județele Vrancea (31,5%), Vaslui (32,0%) și Mehedinți (39,8%). În 19 județe și în municipiul București drumurile sînt modernizate în proporție de peste 50%.

Autostrăzile și drumurile naționale, cu o lungime de 14 675 km, dețin 20,0% din totalul drumurilor țării și sînt modernizate (inclusiv cu îmbrăcămînți asfaltate de tip ușor) în proporție de 96,7%. Lungimea lor a crescut numai din 1965 pînă în 1982 cu

¹ Construirea Transfăgărășanului a necesitat numeroase lucrări de tehnică și artă inginerescă fără precedent, dintre care un tunel de circa 900 m, 28 de poduri și viaducte cu deschideri de 7—20 m, 550 de podețe etc., a căror realizare a comportat o înaltă pregătire științifico-tehnică, multă pricepere și cetezanță.

3 161 km, prin darea în folosință a noi trasee și trecerea a numeroase drumuri județene în categoria celor naționale. În 1965 numai 59% din aceste drumuri erau modernizate.

Drumurile județene și comunale (58 688 km) dețin 80% din lungimea totală a drumurilor țării și sînt modernizate în proporție de 35,9%. Ponderea drumurilor modernizate din această categorie depășește în multe din județele țării 40 și chiar 50%, ca de exemplu în Covasna 57,5%, Tulcea 54,7%, Galați 50,3%, Brașov 49,4%, Buzău 45,8%, Constanța 46,9% etc., iar în municipiul București 64,2%.

În viitorii ani alte drumuri se vor moderniza (în special cu îmbrăcămînți asfaltice de tip ușor), astfel că majoritatea comunelor țării vor fi legate între ele prin drumuri asfaltate ce vor asigura o circulație auto mult mai rapidă.

Repartiția rețelei rutiere pe teritoriul țării. Configurația actuală a rețelei rutiere este rezultatul unei îndelungate evoluții, poziția ei fiind determinată de factori sociali-economi și de cei morfohidrografici. Se poate afirma că sub aspectul poziției traseelor principale, în decursul timpurilor, n-au avut loc modificări esențiale, drumurile fiind supuse doar unor amenajări permanente. Astfel, pe multe din traseele drumurilor din perioada daco-romană funcționează și astăzi importante artere de circulație. Necesitățile de dezvoltare social-economică a României, în epoca actuală, au impus construirea, în mod treptat, a unor noi drumuri (unele modernizate, altele în curs de modernizare), astfel că astăzi nu există localitate care să nu aibă legături rutiere directe sau indirecte cu rețeaua de transport județeană sau națională.

Rețeaua rutieră cuprinde întreg teritoriul țării (exceptînd Delta Dunării unde natura terenurilor nu a permis construirea de drumuri carosabile decît pe porțiuni limitate); repartiția geografică a acesteia fiind strîns legată de particularitățile morfohidrografice ale reliefului și de modul de răspîndire a așezărilor în teritoriu (fig. 7.2). Cei 73 363 km drumuri raportați la suprafața țării dau o densitate medie de 30,9 km/100 km², fiind de circa 6,6 ori mai mare decît densitatea căilor ferate. Cea mai mare densitate de drumuri se întîlnește în teritoriul municipiului București (41,9 km/100 km²) și în județul Prahova (47,2). De asemenea județele Dimbovița (43,9), Iași (43,3),

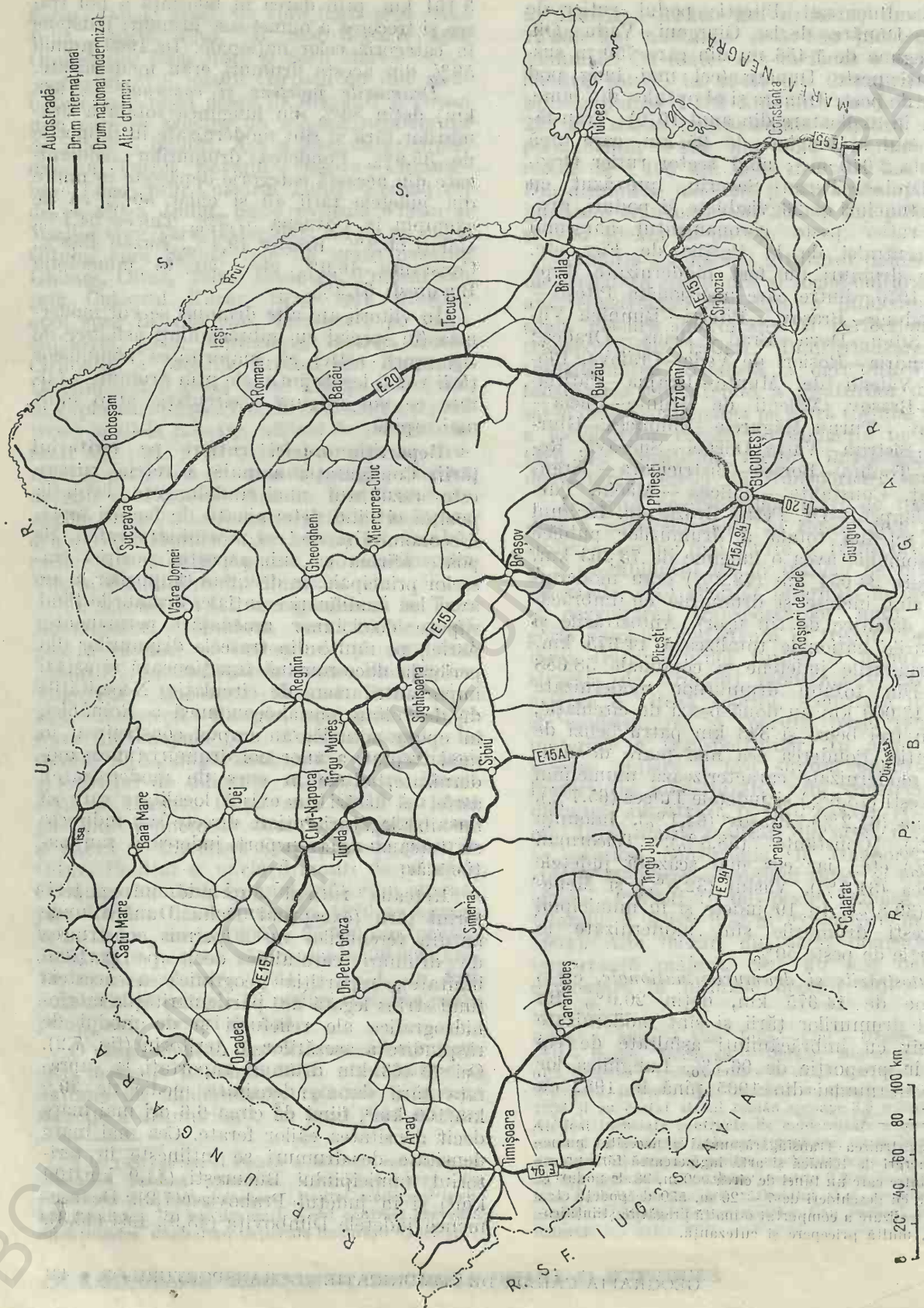

Fig. 7.2. Rețeaua rutieră modernizată.

Vrancea (41,9) și Argeș (40,5), au peste 40 km drumuri la 100 km². Multe din județe (22 și municipiul București) depășesc media densității drumurilor pe țară, în același timp însă în 18 județe această densitate este sub media țării, de exemplu în județele Tulcea 13,8 km/100 km², Harghita 21,4, Covasna 21,9, Caraș-Severin 22,4, Călărași 22,1 km/100 km² etc.

Din repartitia în teritoriu a drumurilor se constată că cele mai mici densități se întâlnesc în unele județe de cîmpie (Călărași, Ialomița, Teleorman, Dolj, Brăila, Giurgiu etc.), unde s-au dezvoltat așezări mari (multe situate în lungul unui singur drum) și în unele județe cu întinse teritorii muntoase (Caraș-Severin, Harghita, Covasna, Brașov, Mureș, Maramureș etc.), unde sînt așezări mai rare și mai puține, dezvoltate, îndeosebi, în depresiunile intramontane. În schimb, cea mai mare densitate de drumuri o au județele subcarpatice (Argeș, Dimbovița, Prahova, Vrancea etc.), unde sînt cele mai multe așezări din țară. O comparație între repartitia drumurilor pe teritoriul țării și a căilor ferate evidențiază faptul că există unele asemănări în această privință. În primul rînd, multe din traseele principalelor drumuri sînt paralele cu cele ale căilor ferate. De asemenea și unele și altele formează două trasee înelare (unul în interiorul și altul în exteriorul Carpaților), legate între ele prin trasee transcarpatice. Desprinderea din inelul exterior rutier sau feroviar a unor legături spre porturile dunărene și maritime, sau spre punctele de frontieră este specifică atît pentru căile rutiere, cît și pentru cele ferate.

În multe părți ale țării sînt numeroase drumuri de importanță majoră care nu urmăresc căile ferate, ca de exemplu: drumul prin depresiunile subcarpatice ale Olteniei, începînd de la Drobeta-Turnu Severin prin Motru, Tirgu Jiu, Horezu, Oenel Mari și Rîmnicu Vilcea, care se continuă în Muntenia prin Pitești, Găești, Tirgoviste, Vălenii de Munte, Draja și Pătirlagele; un altul, cu rol tot mai important în economia țării este „drumul Dunării“, care începe la Baziaș și trece prin localitățile Moldova Nouă, Orșova, Drobeta-Turnu Severin, Cetate, Calafat, Bistret, Corabia, Turnu Măgurele, Zimnicea, Giurgiu, Oltenița, Călărași, Brăila, Galați, iar apoi, peste Dunăre, ajunge la Tulcea și Mahmudia. În regiunea montană, din această categorie fac parte drumurile

Baia Mare—Sighetu Marmatiei, Borșa—Vatra Dornei, Bistrița—Vatra Dornei—Broșteni—Călugăreni—Tirgu Neamț—Pașcani, Toplița—Borsec—Tulgheș—Călugăreni, Sovata—Gheorgheni—Bicaz, Odorheiu Secuiesc—Miercurea-Ciuc, Tirgu Secuiesc—Brețcu—Gheorghe Gheorghiu-Dej, Brașov—Rucăr—Cîmpulung, Arpașu de Jos—Curtea de Argeș (Transfăgărășanul), Sebeș—Novaci—Tirgu Jiu, Cîmpeni—Dr. Petru Groza etc.

Specifică numai căilor rutiere, este pătrunderea acestora în toate locurile unde există așezări omenești, asigurînd tuturor localităților legături cu drumurile principale sau rețeaua feroviară. Carpații sînt străbătuți de 11 trasee rutiere și feroviare alăturate. Numeroase trasee folosesc pasurile de culme (Huta, Gutii, Șetref, Prislop, Rotunda, Tihuța, Mestecăniș, Bicaz, Tulgheș, Ghimeș, Oituz, Bratocea, Predeal, Giuvala, Păpușa, Vilcan, Ciucea etc.) la altitudini de 800—1500 m, unele chiar la peste 2000 m, cum este, de exemplu, Transfăgărășanul (care atinge cota de 2040 m).

Inelul extracarpatic rutier începe la Halmeu, se continuă spre sud în Cîmpia Banato-Crișană, prin Satu Mare, Oradea, Arad, Timișoara, Caransebeș, de aici prin Culoarul Timiș—Cerna ajunge în valea Dunării la Orșova, și mai departe, prin Drobeta-Turnu Severin, Craiova, Caracal, Alexandria, București, Urziceni, Buzău, Mărășești, trece pe valea Siretului spre Bacău, Roman, Suceava, pînă la Siret. Inelul intracarpatic urmărește, în cea mai mare parte, contactul Depresiunii Transilvaniei cu zona montană prin Cluj-Napoca, Dej, Sărațel, Reghin, Deda, Toplița, Miercurea-Ciuc, Brașov, Făgăraș, Sibiu, Sebeș, Alba Iulia și Turda. Cele două inele sînt unite prin drumuri ce traversează Carpații, fie prin trecători, fie prin pasuri de culme, drumuri care au și o deosebită importanță turistică, trecînd prin unele din cele mai frumoase locuri ale țării. Astfel, în afara drumurilor care însoțesc căile ferate prin Depresiunea Dornelor și văile Moldovei, Trotușului, Prahovei, Oltului, Jiului, Mureșului, Crișului Repede, Someșului, o serie de drumuri trec, după cum s-a menționat, arcul carpatic și prin alte locuri.

În cadrul rețelei rutiere naționale se evidențiază, prin importanța lor, șapte drumuri naționale care pleacă din municipiul București spre: Ploiești—Brașov—Sibiu—Alba Iulia—Cluj-Napoca—Oradea; Urzi-

cenii — Buzău — Bacău — Suceava — Siret; București — Lehliu — Călărași (peste Dunăre) la Ostrov și Constanța; București — Oltenița; București — Giurgiu; București — Alexandria — Caracal — Craiova — Drobeta-Turnu Severin — Caransebeș — Timișoara — Sînnicolau Mare; București — Pitești — Rimnicu Vilcea — Sibiu — Deva — Arad.

Rețeaua rutieră pune în legătură România cu Europa și asigură tranzitul rutier între Europa sud-estică și cea nordică, centrală sau vestică prin punctele de frontieră de la Borș (Oradea), Iratoșu, Nădlac, Valea lui Mihai, Vârșand, spre R.P. Ungară; Albița (Huși), Halmeu, Reni, Siret, spre U.R.S.S.; Giurgiu, Ostrov, Negru Vodă, Vama Veche, spre R.P. Bulgaria; Jimbolia, Naidăș, Gura Văii (peste barajul hidrocentral de la Porțile de Fier), Stamora Moravița, spre R.S.F. Iugoslavia.

Condițiile social-istorice și poziția geografică au favorizat apariția și dezvoltarea unor importante noduri rutiere, din care pornesc o serie de drumuri în diferite părți ale țării. Dintre acestea se detașează municipiile: București spre care converg nouă autostrăzi și drumuri naționale, Brașov, în spre care converg opt drumuri și Ploiești cu șase drumuri. Alte noduri rutiere importante sînt: Timișoara, Oradea, Arad, Cluj-Napoca, Dej, Turda, Bacău, Brăila, Craiova, Pitești, Iași, Buzău etc.

Transportul de mărfuri și călători cu mijloace auto. Există o strînsă interdependență între dezvoltarea economică a unei regiuni sau țări și intensificarea transporturilor auto, care folosește toate categoriile de drumuri pentru valorificarea resurselor naționale și asigurarea unor legături rapide între centrele de exploatare, prelucrare și cele de consum și pentru transportul de călători în toate sectoarele economiei naționale.

Pînă la sfîrșitul secolului XIX necesitățile de transport ale mărfurilor și călătorilor pe căile rutiere erau satisfăcute de tracțiunea animală. Sub acest aspect frecvent sînt pomenite, în documentele evului mediu, convoaie de căruțe și care trase de cai sau boi, ce transportau mărfuri în diferite locuri, sau se amintește de poștalioane pentru transportul călătorilor.

Introducerea mijloacelor mecanice de tracțiune a revoluționat transporturile de toate categoriile, inclusiv pe cele terestre. În România, primele încercări de introducere a unor

mijloace mecanice de transport se fac în anul 1895, cînd au fost aduse din Franța două autocamioane (prevăzute cu motoare cu aburi) pentru transportul călătorilor în orașul București, la care s-a renunțat datorită trepidățiilor puternice produse de roțile monobloc. Prin faptul că satisfacerea necesităților de mijloace auto era legată de import, introducerea acestora s-a făcut foarte lent¹. Numai după anul 1920 s-a importat un număr mai mare de mijloace auto. În 1930 existau în România 26 500 de autoturisme (majoritatea proprietate particulară), 5 000 de autobuze și 4 500 de camioane de diferite tipuri, care, din cauza drumurilor necorespunzătoare, circulau pe distanțe scurte. Necesitățile de transport erau asigurate, în cea mai mare parte, de particulari. În anul 1935 căile ferate organizează și un serviciu de transport auto avînd în dotare, inițial, 34 de autobuze, 12 camioane și 4 autoturisme.

Parcul auto, și așa insuficient, a suferit pierderi mari în perioada celui de-al doilea război mondial². Ca și în cazul celorlalte sectoare ale economiei naționale și în domeniul transporturilor rutiere, imediat după război, s-au luat numeroase măsuri care să contribuie la asigurarea necesităților de transport. În anul 1946 sînt puse bazele primei întreprinderi de stat pentru transporturile auto (Regia Autonomă a Transporturilor cu Autovehicule — RATA), care ulterior a trecut la Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor (sub denumirea Direcția generală a transporturilor auto).

Concomitent cu măsurile organizatorice, s-a urmărit asigurarea bazei de mijloace de transport, inițial din import, iar ulterior prin dezvoltarea unei industrii proprii de mijloace de transport rutier³. În prezent industria proprie de mijloace de transport rutier asigură necesitățile de dotare cu mijloace auto a parcului național.

¹ Primele automobile au fost aduse din Belgia în anul 1900, primul camion în 1910, iar primele autobuze pentru călători în 1921, care au fost folosite în transportul urban în marile orașe și pe unele trasee din afara lor.

² În anul 1944 existau în România 9 820 de autoturisme, 697 de autobuze, 3 780 de camioane.

³ În anul 1954 a intrat în producție întreprinderea de autocamioane „Steagu Roșu”, în 1955 întreprinderea de autobuze din București, în 1958 întreprinderea de autoturisme de teren din Cîmpulung, în 1968 întreprinderea de autoturisme „Dacia” din Colibași — Pitești. La acestea se adaugă și producția de autoutilitare realizată la Mirșea — Avrig, Mediaș și Timișoara.

Tabelul nr. 7.5

Transportul auto de mărfuri și călători *

	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Mărfuri (mii t)	14	1 046	56 608	239 776	451 272	479 055
% din total mărfuri transportate	0,04	2,7	39,9	55,8	58,1	59,9
Parcursul mărfurilor (milioane tone/km)	x	42	936	5 156	11 756	11 150
Călători (mii)	3 723	11 294	71 757	359 388	1 033 679	999 662
% din total călători transportați	4,8	8,8	24,9	52,0	74,7	72,6
Parcursul călătorilor (milioane/km)	102	388	1 419	7 858	24 016	24 164

x sub 0,1.

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, DCS, p. 476—477 și 480—481 și 1983, p. 226 și 228.

Paralel cu modernizarea drumurilor și cu înzestrarea corespunzătoare a parcului auto, sub aspect cantitativ și calitativ, s-au obținut realizări importante în transportul de mărfuri și călători, care a cunoscut o evoluție continuu ascendentă (tabelul nr. 7.5).

Se constată că dacă în 1938 mai puțin de 0,1% din mărfuri și sub 5% din numărul de călători se transportau cu mijloace de transport auto, în 1960 aceste procente ajung la aproape 40 și respectiv 25%, iar în 1982 mărfurile transportate cu astfel de mijloace depășeau 59%, iar numărul de călători se ridica la circa 73%. Rezultă că în 1982 cu mijloace de transport auto se transportau cele mai multe mărfuri și cei mai mulți călători. În parcursul de mărfuri însă transportul auto a reprezentat numai 6,3%, iar în cel de călători 46,6% (cel feroviar 40,3% și respectiv 49,4%).

Dezvoltarea social-economică a tuturor zonelor țării, amplul proces de modernizare a drumurilor, creșterea parcului de autovehicule au dus la intensificarea traficului. Cel mai mare și mai intens trafic de mărfuri și călători se îndreaptă spre marile centre urbane. Mari fluxuri se înregistrează și pe drumurile din apropierea marilor șantiere de construcții ale unor importante obiective economice, în teritorii cu întreprinderi de exploatare a unor resurse naturale, pe unele drumuri care străbat trecătorile carpatice, ca și pe litoralul Mării Negre. În acest sens se evidențiază zona de convergență rutieră a municipiului București cu un trafic de peste 8 000 de autovehicule în 24 ore (media zilnică anuală); sectorul de drum Brașov—Ploiești cu un trafic de 6 400—7 200 de auto-

vehicule în 24 ore, zona litorală cu 4 000—6 000 de autovehicule în 24 ore, sectorul Cluj-Napoca—Turda cu 4000—6 000 de autovehicule în 24 ore, sectorul București—Pitești cu 4 000—5 000 de autovehicule în 24 ore etc.

Traficul rutier s-a intensificat mult și prin dezvoltarea turismului. Astfel, în sezonul estival pe unele artere rutiere se înregistrează aproape constant 25 000 de autovehicule în 24 ore (zona litorală, sectoarele rutiere Ploiești—București, București—Urziceni etc).

Transportul de mărfuri. În structura mărfurilor transportate cu autovehicule au intervenit schimbări importante comparativ cu perioada interbelică. Dacă în anul 1938 cea mai mare parte din volumul total de mărfuri transportate cu mijloace auto revenea transportului de lemne și cereale, în prezent locul prim îl ocupă produsele de carieră și balastieră (circa 63% din volumul de mărfuri transportate), după care urmează materialele de construcții (circa 9%) produsele alimentare (5%), produsele metalurgice, ale industriei ușoare și chimice etc. Prin mijloacele rutiere se asigură transportarea a 60% din totalul produselor alimentare circulate, a 57% din cereale, a 80% din cele de carieră și balastieră, a 51% din materialele de construcții și a 52% din cantitatea de lemne transportată. Transporturile de mărfuri cu mijloace auto se efectuează în tot timpul anului, perioadele cu cea mai mare intensitate corespund însă lunilor aprilie—iunie și august—octombrie, legate și de perioada maximă a activităților agricole.

Transportul de călători. Transportului cu autobuze, care deține primul loc în transporturile de călători, îi revine circa 73 % din totalul călătorilor transportați. Între anii 1950 și 1982 numărul călătorilor transportați a crescut de 88,5 ori față de numai 3,2 ori al călătorilor transportați pe calea ferată. Prin intermediul transporturilor auto se asigură deplasarea anuală a circa un miliard de călători.

Intensitatea fluxului de călători este direct influențată de nivelul de dezvoltare a industriei, de gradul de urbanizare și de nivelul de modernizare a rețelei de drumuri comunale și județene. Numărul cel mai mare de călători pe an, transportați cu mijloace auto (peste 50 milioane) se înregistrează în cadrul municipiului București și al județelor Prahova și Argeș, după care urmează județele Brașov și Bihor (între 40 și 50 milioane), Dimbovița, Suceava, Vâlcea și Hunedoara (între 30 și 40 milioane), iar cel mai mic număr în județele Bistrița-Năsăud, Tulcea, Covasna, Mehedinți, Arad, Vaslui și Iași (între 8 și 12 milioane). Pe căile rutiere se înregistrează peste 14 000 călători/km drum (în 1980). Valorile cele mai ridicate se întâlnesc în municipiul București (circa 160 000 călători/km drum) și în județele Prahova, Dimbovița, Brașov (între 25 000 și 35 000), adică în teritorii cu o industrie dezvoltată, cu un nivel ridicat de urbanizare și cu majoritatea rețelei rutiere modernizată. În schimb, județele Vaslui, Tulcea, Mehedinți, Bistrița-Năsăud și Iași înregistrează sub 10 000 călători/km drum. Transportul cu autobuze servește în întregime rețeaua urbană a țării și un număr de circa 10 000 localități rurale. Cele mai intense fluxuri de transport cu autobuzele se înregistrează în jurul orașelor mari și mijlocii, care au cunoscut în ultimii ani un ritm înalt de industrializare. Se evidențiază în acest sens zona subcarpatică a județelor Prahova, Dimbovița, Argeș, precum și municipiul București. Datorită numărului locuitorilor, potențialului economic și importanței sale social-politice, în municipiul București circulă cel mai mare număr de curse în 24 de ore. Multe dintre acestea servesc și teritoriul Sectorului agricol Ilfov și al județelor limitrofe. După anul 1972, în transportul de călători au fost introduse autobuze care realizează legături între România și statele vecine (pe lângă cursele organizate de ONT) cu turiști care vizitează aceste țări.

Dezvoltarea, în continuare, a transporturilor rutiere la nivelul cerințelor actuale, consecință firească a ritmurilor înalte de dezvoltare a economiei naționale, impune raționalizarea procesului de transport și ridicarea eficienței mijloacelor de transport auto prin punerea în valoare a caracteristicilor tehnico-economice. Pentru reducerea cheltuielilor globale și deservirea mai bună a beneficiarilor sînt necesare introducerea, pe scară largă, a unor noi tehnici de transport, containerizarea și combinarea optimă cu alte mijloace de transport.

Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985 prevede în domeniul transportului rutier mutații importante. Astfel, transportul de mărfuri va crește cu 11—13 % în anul 1985 față de 1980, și cel de călători cu 20—22 %. Rețeaua rutieră se va extinde prin construirea a noi autostrăzi, iar ponderea drumurilor naționale modernizate va depăși 99,0 % și a celor județene și comunale va ajunge la aproape 50 %. Se vor folosi mai eficient mijloacele auto, se vor reduce distanțele medii de transport, iar transporturile rutiere vor fi dotate cu noi autovehicule de mare capacitate.

7.4. Transporturile fluviale și maritime

Poziția geografică a României în sud-estul Europei, pe cursul inferior al Dunării și pe litoralul vestic al Mării Negre, a favorizat dezvoltarea transporturilor fluviale și maritime.

Transportul pe apă, sub aspectul continuării procesului de producție în sfera circulației, are o însemnătate deosebită pentru economia națională, datorită, în mare măsură, rentabilității pe care acesta o aduce transportului de produse, în special a celor cu volum mare.

Beneficiind de 1.075 km (45 %) din lungimea navigabilă a Dunării, din care 170 km sectorul fluvio-maritim, care permite accesul navelor de mare tonaj, România ocupă o poziție importantă între țările riverane. În decursul timpului, navigația pe Dunăre a fost reglementată prin mai multe tratate¹. Ast-

¹ Tratatul austro-turc din 1616, tratatul ruso-turc de la Kuciuk-Kainargi din 1774 etc.

fel, în urma tratatului de la Adrianopole (1829) s-a acordat libertate comerțului pe Marea Neagră și navigației pe Dunăre cu vase românești. Prin tratatul de pace de la Paris, din martie 1856, pe baza unei convenții internaționale, s-a constituit Comisia europeană a Dunării (CED), rolul hotărîtor în problemele Dunării atribuindu-se, însă, unor state nedunărene. În anul 1890 a luat ființă serviciul Navigației fluviale române (NFR), iar în 1908 Direcțiunea generală a porturilor și căilor de comunicație pe apă. La 23 iulie 1921 s-a semnat Convenția de la Paris, care prevedea ca regimul de navigație pe Dunăre să fie asigurat de două comisii: Comisia europeană a Dunării (CED), cu sediul la Galați, pentru sectorul Brăila-Sulina și Comisia internațională a Dunării (CID) pentru Dunărea fluvială dintre Ulm și Brăila. Pentru îmbunătățirea condițiilor de navigație în sectorul Moldova Veche—Drobeta-Turnu Severin, s-a încheiat în 1932, sub autoritatea CID, acordul de la Semmering dintre România și Iugoslavia, în urma căruia s-a constituit Administrația Porților de Fier și a cataractelor, cu sediul la Orșova. În același timp, pentru sectorul Brăila-Sulina s-a instituit, cu avizul CED, un serviciu autonom român—Direcțiunea Dunării Maritime. În restul canalului navigabil al fluviului acționa Direcțiunea hidraulică din Administrația comercială a porturilor și căilor de comunicație pe apă.

Prin Convenția de la Belgrad, din 18 august 1948, s-au legiferat drepturile statelor dunărene riverane, asigurându-li-se libertatea navigației comerciale în condiții de deplină egalitate. În prezent, sectorul românesc al Dunării este coordonat de Administrația fluvială a Dunării de Jos (AFDJ), cu sediul la Galați.

În ceea ce privește transportul maritim, acesta a cunoscut perioade de avânt sau de regres, care s-au succedat, în decursul timpului, în funcție de condițiile istorico-politice și economico-sociale. Portul Constanța a beneficiat de o dezvoltare semnificativă începînd din a doua jumătate a secolului XIX, după cucerirea independenței de stat a României (1877). Importanța lui a crescut odată cu construirea căii ferate București—Constanța și a podului Fetești—Cernavodă (1895).

Începutul navigației românești moderne poate fi considerat momentul înființării primei linii de navigație regulată de călători,

marfă și poștă, în 1895. Un an mai târziu, existau deja două rute de călători: ruta orientală (Constanța—Constantinopol) servită de două vase maritime și ruta occidentală (Marea Mediterană), servită de cinci vase.

În anul 1913 s-a constituit prima societate națională de navigație maritimă „România”, iar în 1914 Societatea anonimă română de navigație. În 1936 a luat ființă Serviciul maritim român (SMR), care avea ca obiect transportul de călători și mărfuri între porturile românești și unele porturi europene. Flota comercială maritimă românească dispunea în 1939 de 26 nave însumînd 58 000 t registru net.

Transportul fluvial. Navigația pe Dunăre, dificilă în trecut pe anumite porțiuni, a necesitat, în decursul timpului, lucrări de regularizare, care au îmbunătățit condițiile de circulație în sectoarele „cheie”—Defileul Dunării și canalul Sulina. Construirea sistemului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier (dat în folosință în 1972) a înlăturat pericolul navigației prin cataracte și a creat avantaje de ordin economic.

În ultimele trei decenii, volumul mărfurilor transportate de Dunăre în România² a crescut de 10,8 ori, de la 1,7 milioane t în 1950 la 18,3 milioane t în 1981. Dezvoltarea transportului dunărean românesc a dus la situarea țării noastre pe primul loc între cele 8 state riverane, cu o participare de 22,8% în volumul total de mărfuri transportate în 1981 pe fluviu. Acestui volum de mărfuri i se adaugă alte 6,0 milioane t intrate pe Dunăre prin canalul Sulina, sub diferite pavilioane.

România ocupa, la sfîrșitul anului 1981, primul loc între țările dunărene (cu o participare de 32,9%) și în privința flotei danubiene, cu aproape 1 600 de nave, din care 339 remorchere, 70 de nave cu propulsie proprie și 1171 șalande. Majoritatea au fost construite în ultimele trei decenii, mai mult de jumătate din remorcherele și navele cu tracțiune proprie fiind lansate la apă după anul 1960.

În structura transporturilor de mărfuri ale României, pe ramuri de transport³, transportul pe apă, efectuat cu nave româ-

¹ Dintre care 14 nave proprietatea SMR și 12 nave particulare.

² *Annuaire statistique de la Commission du Danube pour 1981*, Commission du Danube, Budapest, 1983.

³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983*, Direcția Centrală de Statistică, București, pg. 228.

nești, deține o pondere mică, de 4,0% în 1982 (din care, 1,8% fluvial și 2,2% maritim). Traficul fluvial românesc se efectuează prin cele 24 de porturi dunărene și prin numeroase puncte de încărcare pentru cereale, lemn și balast. Trafic fluvial se mai efectuează pe canalul Bega, între Timișoara și Sinmihaiu Român pentru agrement și pe unele lacuri de acumulare interioare, cum este lacul Izvoru Muntelui (județul Neamț), pentru transportul de mărfuri (lemn) și călători.

În anul 1938, traficul portuar dunărean se ridica la circa 5,7 milioane t (4,3 milioane t fluvial), din care numai porturile Brăila, Giurgiu și Galați dețineau aproape două treimi. Acestea erau principalele porturi exportatoare de țiței (Giurgiu), lemn (Galați) și cereale (Brăila). Însemnate cantități de cereale se exportau și prin alte porturi situate în sudul Cimpiei Române (Calafat, Corabia, Turnu Măgurele, Zimnicea, Călărași), precum și de lemn (Moldova Veche, Orșova, Drobeta-Turnu Severin).

Mutațiile de ordin social și economic intervenite în ultimele trei decenii în țara noastră (construcția și reconstrucția orașelor, dezvoltarea industriei și crearea de ramuri și subramuri noi în orașele porturi sau împrejurimi, necesitatea optimizării transporturilor etc.) au produs schimbări importante în structura traficului fluvial. Astfel, volumul traficului portuar (inclusiv fluvio-maritim) a crescut de la 2,6 milioane t în 1950, la 5,3 milioane t în 1960, la 12,1 milioane t în 1970 și la 37,0 milioane t în 1981. În anul 1980, traficul fluvial portuar (exclusiv traficul fluvio-maritim) s-a ridicat la circa 24 milioane t, fiind reprezentat în majoritate (92%) de cabotaj. În structura acestuia materialele de construcții au reprezentat 82% (Galați, Călărași, Mahmudia, Cernavodă, Giurgiu, Tulcea, Măcin). Printre celelalte produse care fac obiectul cabotajului, se înscriu și minereurile 2,4% (Moldova Veche, Turnu Măgurele, Tulcea, Orșova), cărbunii 1,2% (Turnu Măgurele, Orșova, Brăila), lemnul și produsele din lemn 1,2% (Brăila, Orșova, Giurgiu, Moldova Veche, Tulcea, Sulina, Isaccea), cerealele (Brăila, Măcin, Tulcea) etc. (fig. 7.3).

Exportul de mărfuri pe Dunăre în țările riverane deține 2,5% din traficul fluvial

total (în 1980) și s-a realizat mai ales prin porturile Giurgiu, Galați, Orșova, Călărași. Exportul este alcătuit din produse petroliere (Giurgiu), produse ale metalurgiei feroase (Galați, Orșova, Călărași, Turnu Măgurele), cereale (Călărași, Giurgiu, Galați, Turnu Măgurele, Zimnicea), îngrășăminte (Orșova, Turnu Măgurele), lemn (Brăila, Orșova).

Importul de mărfuri pe Dunăre, redus în 1980 la sub 1% din traficul fluvial total, este alcătuit din cărbuni aduși din Cehoslovacia și produse metalice din Iugoslavia și R. D. Germană, care s-au importat prin porturile Galați și Orșova.

În cadrul traficului fluvial portuar s-au efectuat și unele operațiuni de tranzit (circa 1,1 milioane t) prin porturile Galați, Brăila, Cernavodă și Hirșova, cu îngrășăminte, minereuri și produse petroliere aduse din diferite state ale lumii pentru țările dunărene. Transportul fluvial de mărfuri s-a efectuat în majoritate cu nave românești.

Pe Dunăre se efectuează și transport de călători, în curse regulate, pe sectoarele de navigație: Brăila—Galați—Delta Dunării; Brăila—Cernavodă—Hirșova—Piatra Frecăței; Călărași—Ostrov și Moldova Veche—Drobeta-Turnu Severin—Gruia. În anul 1981, acesta s-a efectuat cu 43 nave specializate cu o capacitate totală de 5 523 locuri, transportându-se 1,6 milioane pasageri.

Transportul maritim. Accesul direct la Marea Neagră, pe o lungime de 245 km, și caracterul fluvio-maritim al sectorului dunărean Brăila—Sulina (92 mile) au constituit premise favorabile dezvoltării unui important trafic maritim.

În anul 1938, traficul maritim al României² însuma 5,7 milioane tone, acesta realizându-se prin porturile Constanța (4,1 milioane tone), Galați (1,1 milioane tone) și Brăila (0,5 milioane tone). Din traficul maritim total, exportul deținea 84,5%, importul 5,5%, iar mărfurile în tranzit sau transbord 10,0%. Predominanța netă a exportului față de import se datora faptului că, la acea vreme, România exporta, în principal, materii prime: țiței, cereale, lemn brut. Țiteiul (3,3 milioane tone în 1938) se exporta prin portul Constanța și reprezenta 4/5 din totalul mărfurilor exportate pe mare. Cele mai mari cantități se exportau în țările sud și central-vest europene. Cerealele și deriva-

¹ Neluind în considerație și activitatea mijloacelor de transport aflate în dotarea unităților socialiste din alte ramuri.

² Anuarul statistic al României 1939 și 1940, București, 1940, p. 546.

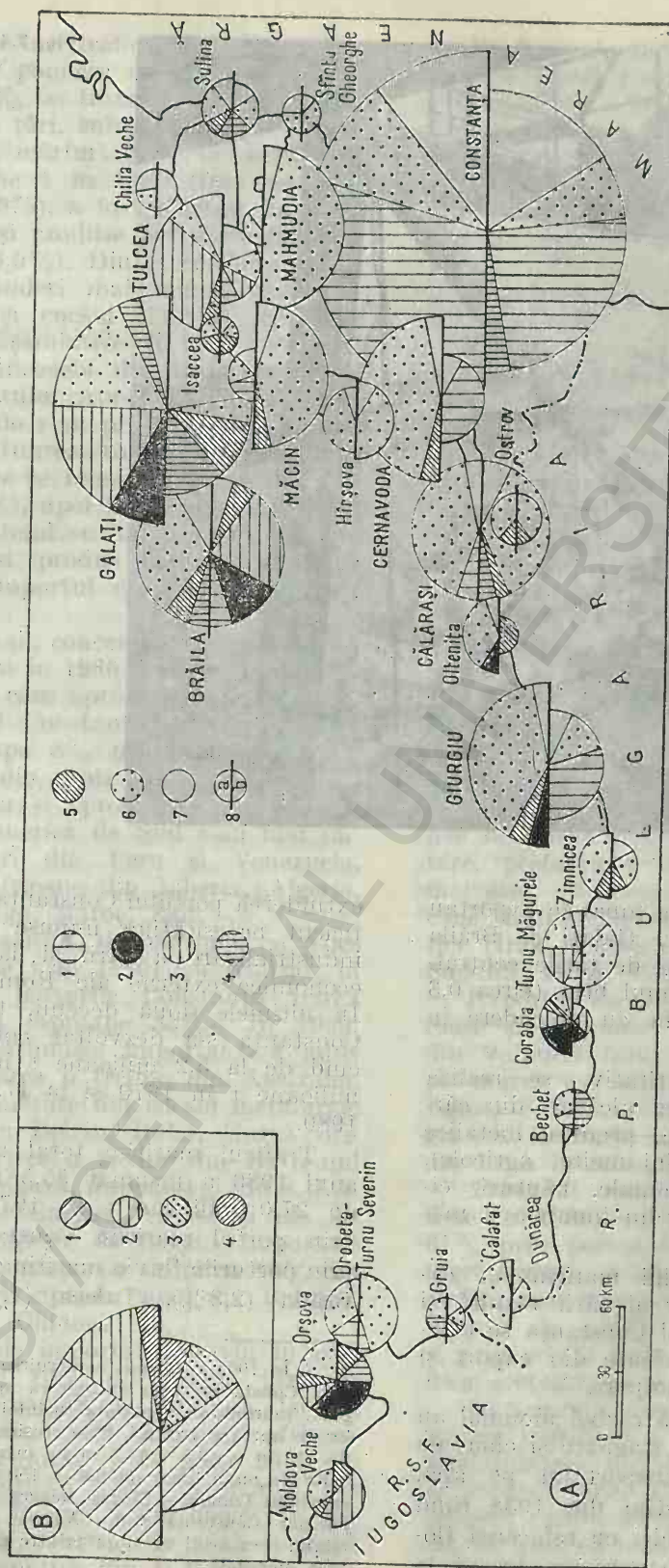
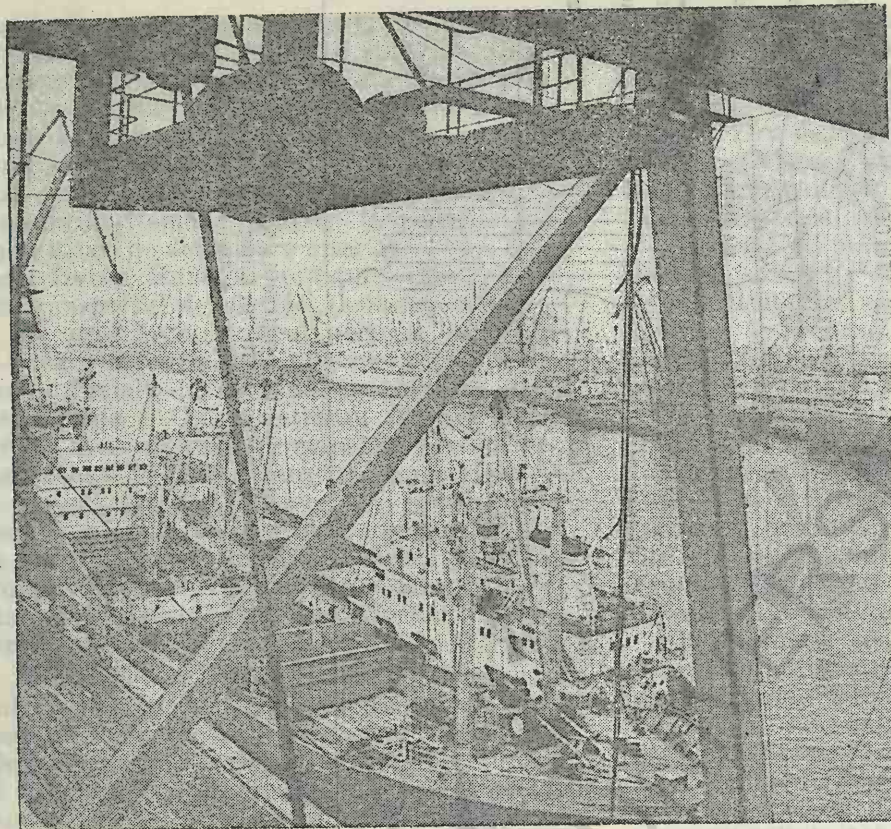

Fig. 7.3. Traficul portuar românesc (1980).

A, Traficul portuar românesc : 1, lemn și produse petroliere ; 2, cărbuni și cocs ; 3, minereuri ; 4, produse ale metalurgiei ferice, neferice, mașini și utilaje ; 5, lemn și produse din lemn ; 6, produse de

carieră, balastieră și materiale de construcții ; 7, diverse produse ; 8 a, mărfuri intrate ; b, mărfuri ieșite. B. Categoriile de transport (1980) : 1, cabotaj ; 2, import ; 3, export ; 4, tranzit ; transbord.

Fig. 7.4. Portul Constanța
— vedere parțială.

tele lor (circa 1,2 milioane tone) se exportau prin porturile Constanța, Galați și Brăila și erau solicitate mai ales de țările central-nordice ale Europei. Lemnul brut (circa 0,3 milioane tone) se exporta cu precădere în țările mediteraneene.

Importul, redus cantitativ, se realiza din țările europene și era alcătuit din cărbuni și cocs metalurgic, produse metalice (motoare electrice, mașini-unelte agricole), produse alimentare (coloniale, băuturi, citrice) și textile (țesături din bumbac și mătase).

Însemnătatea traficului maritim în cadrul comerțului exterior al țării rezultă și din faptul că prin portul Constanța se efectua, în 1938, peste jumătate din export și aproape o cincime din import.

Anii celui de-al doilea război mondial au constituit o perioadă de stagnare și chiar de regres a activității transportului pe apă, volumul traficului maritim din 1938 fiind atins abia în 1953. Paralel cu refacerea flotei și a instalațiilor portuare s-a trecut la

extinderea portului Constanța¹, devenit insuficient necesităților impuse de procesul de industrializare a țării și lărgirea relațiilor economice externe ale României (fig. 7.4). În ultimele două decenii, traficul portului Constanța s-a dezvoltat considerabil, crescînd de la 5,2 milioane t în 1960, la 14,5 milioane t în 1970 și la 47,3 milioane t în 1980.

Traficul maritim total al țării, care în anul 1980 a însumat 55,5 milioane t (față de 27,0 milioane t în 1975), s-a efectuat prin portul maritim Constanța (85,3%) și prin porturile fluvio-maritime Galați (10,8%), Brăila (2,3%), Tulcea (1,5%) și Sulina

¹ În 1964 a început construirea, etapizată, a noului port Constanța, prin extinderea spre sud a vechiului port, mărindu-se suprafața incintei și lungimea digurilor de aproape trei ori. Prin creșterea adâncimilor de la 8 — 10 m la 13,5 — 14,5 m s-a mărit accesibilitatea navelor de mare tonaj (80 000 — 150 000 tdw). Realizarea canalului Dunăre — Marea Neagră a impus construirea portului Constanța Sud — Agigea, port de mare capacitate, ceea ce îl va situa printre porturile maritime de talie mondială.

(0,1%). În structura traficului maritim, importul deține o pondere de circa 67%, exportul peste 31%, iar tranzitul, efectuat pentru diferite alte țări, sub 2%.

Importul de mărfuri pe căile maritime, de 37,1 milioane t în 1980 (față de 15,8 milioane t în 1975), a fost alcătuit, în principal, din țiței și produse petroliere (42,8%) și minereuri (26,9%). Dintre celelalte grupe de mărfuri, ponderi mai semnificative au avut cărbunii și cocsul (11,1%), cerealele (7,3%) și îngrășămintele (6,1%). Petrolul s-a importat îndeosebi din țările producătoare ale Orientului Apropiat și Orientului Mijlociu, de unde s-au primit aproape două treimi din cantitatea totală importată în 1980, dintre care se remarcă Irakul (25,8%) și Iranul (15,5%), apoi Siria, R. P. Chineză și Kuveitul. Țițeiul se importă prin portul Constanța, acest produs deținând aproape jumătate din importul efectuat prin acest mare port.

Minerurile și concentratele aduse pe mare au totalizat în 1980 aproape 10 milioane tone, dintre care aproape 68% s-au descărcat în portul Constanța, 24% în portul Galați și aproape 8% prin portul Tulcea. Peste o treime din cantitatea totală s-a importat din India și aproape o pătrime din Brazilia. Din America de Sud s-au mai importat minereuri din Peru și Venezuela, iar din țările africane din Liberia, Algeria, Mauritania, Congo, Maroc, Zair.

Importul maritim de cărbune și cocs (circa 4 milioane t în 1980) s-a realizat, în principal, prin porturile Constanța (circa 62%) și Galați (aproape 33%). În 1980, jumătate din cărbunele importat s-a adus din S.U.A. și circa o treime din Australia. Mai mult de jumătate din cocsul metalurgic s-a importat din Belgia, Italia, Marea Britanie, Olanda, circa o treime din Extremul Orient (R. P. Chineză, Japonia) și din S.U.A.

Produsele metalurgiei feroase și ale industriei construcțiilor de mașini importate au fost aduse în proporție de circa 40% din Olanda, Belgia și Spania, apoi din Brazilia, Japonia, R. P. Chineză etc.

Îngrășămintele importate provin în proporție de peste 40% din câteva țări ale Orientului Apropiat (Siria, Iordania, Israel), de peste 33% din unele țări nord africane (Maroc, Libia, Tunisia) și de peste 20% din S.U.A. Mici cantități s-au transportat din U.R.S.S., R. P. Polonă și din unele țări sud americane (Chile, Peru). Se mai remarcă transportul de apă caldă din U.R.S.S.

Produse ale industriei ușoare și chimice au fost aduse îndeosebi din S.U.A., R. P. Polonă, R. P. Chineză, Malaysia, Thailanda, Turcia, Egipt. Unele cantități de cereale s-au importat din S.U.A. (peste 80%), apoi din Canada, U.R.S.S. și R. P. Chineză. Diferite produse alimentare s-au adus mai ales din țările mediteraneene: Turcia (28,9%) Israel, Egipt, Grecia, Spania, dar și din țări mai îndepărtate ca R. P. Chineză (22,1%) și Cuba (16,5%).

Exportul românesc de mărfuri pe căile maritime, însumând 17,4 milioane tone în 1980, s-a efectuat prin porturile Constanța (89,0%), Galați (7,6%) și Brăila (3,4%). Aproape jumătate (8,1 milioane tone) din cantitatea mărfurilor exportate pe mare o dețin produsele petroliere. Dintre acestea, circa 80% au fost transportate în unele țări europene, ca: Italia (34,2%), Olanda (22,2%), Grecia, Franța, Spania, R. F. Germania, Suedia și circa 20% în alte țări ale lumii ca: Turcia, Siria, India, Mozambic etc. Îngrășămintele și materialele de construcții reprezintă 16,8% și respectiv 15,2% din totalul produselor exportate pe mare. Cele mai mari cantități de îngrășăminte s-au transportat în R. P. Chineză (35,5%), India, Turcia, Egipt, Nigeria, Franța, Algeria etc. Materialele de construcții (ciment, produse refractare, prefabricate din beton, carton bitumat etc.) s-au transportat în unele țări africane (Egipt, Algeria, Libia, Nigeria) și asiatice (Irak, Kuwait, Iordania, Israel, Arabia Saudită, R. A. Yemen).

Exportul de produse ale metalurgiei feroase și neferoase, mașini și utilaje (7,4% din volumul total al mărfurilor exportate pe mare) s-a efectuat în R. P. Chineză, Egipt, S.U.A., Italia, Olanda, Turcia, Belgia etc., iar unele cantități de lemn și produse din lemn în special în țările mediteraneene.

Tranzitul maritim (circa 1,0 milioane tone în 1980) s-a efectuat în proporție de 61% prin portul Galați, în special pentru îngrășăminte și de circa 33% prin portul Brăila, mai ales pentru minereuri și utilaje. Tranzit de mărfuri s-a mai făcut, în 1980, și prin portul Sulina, circa 6%, pentru produse metalurgice și lemn.

Importanța crescândă acordată transporturilor maritime a necesitat dezvoltarea și modernizarea instalațiilor portuare, precum și crearea unei flote maritime românești proprii, care a început în 1950, cu construirea de vase cu tonaj mic, realizate în vechile șantiere (Turnu Severin și Oltenița). Ulte

rior, paralel cu dezvoltarea șantierelor navale¹, s-a trecut la construirea de nave de tipuri și capacități diferite: șalande, remorchere, cargouri de 2 000, 4 500 și 8 750 tđw, mineraliere de 12 500 și de 55 000 tđw (1975), petroliere de 150 000 tđw (1977), vase de pescuit oceanic, în șantierele de la Drobeta-Turnu Severin, Oltenița, Giurgiu, Brăila, Galați, Tulcea, Constanța și Mangalia (1976). Flota maritimă românească mai este dotată și cu nave (petroliere de 36 000 tđw și 86 000 tđw, mineraliere de 25 000 tđw etc.) construite în alte țări, ca: Japonia, U.R.S.S., R. S. F. Iugoslavia, R. D. Germană, Suedia, R. P. Polonă etc.

Din anul 1967, Întreprinderea de exploatare a flotei NAVROM Constanța a inițiat trei servicii de linie cu nave sub pavilion românesc: 1. Constanța—Beirut—Alexandria—Constanța pe care circulă nave mici, de 1 000—1 600 tđw, pentru transporturi de mărfuri generale; 2. Constanța—Hamburg—Rotterdam—Antwerpen—Londra—Constanța, linie cu itinerar prestabilit și cu escale în toate porturile mari vest-europene (servită de cinci nave de câte 4 500 tđw). În general, se transportă lamine feroase și neferoase, produse chimice, mărfuri agro-alimentare, lemn și produse din lemn etc.; 3. Constanța—Extremul Orient (linie servită de patru nave de 12 500 și 15 000 tđw).

Pe lângă acestea, există și linii regulate, realizate cu nave străine, spre și dinspre Constanța².

Traficul maritim și cel fluvial vor cunoaște, în continuare, o însemnată dezvoltare în cadrul planului național unic de dezvoltare economică a țării, prin importante investiții care se alocă acestui domeniu de activitate.

Una dintre cele mai însemnate investiții din țară, din ultimii ani, este canalul Dunăre—Marea Neagră a cărei realizare, pe o lungime de 64,2 km între Cernavodă și Constanța, scurtează cu circa 380 km distanța până la mare, față de legătura prin brațul Sulina. El va asigura o capacitate maximă de trans-

port fluvio-maritim de 80 milioane tone anual.

Linii directe ale dezvoltării economico-sociale a României, în perioada 1981—1990, prevăd pentru anul 1990 mărirea capacității flotei maritime de mărfuri la circa 11 milioane tđw, precum și creșterea traficului maritim de 12—13 ori în același an față de 1975.

7.5. Transporturile aeriene

Transporturile aeriene, alături de celelalte categorii de transporturi, au cunoscut o dezvoltare rapidă în România, cerută de imperativele revoluției tehnico-stiințifice contemporane, de avântul întregii economii naționale și de intensificarea relațiilor economice interne și internaționale.

România întreține legături internaționale prin transportul aerian cu o serie de țări de pe multe meridiane ale globului, ca urmare a acordurilor încheiate cu alte state și companii de navigație aeriană și ale contractelor de reprezentanță generală și interline încheiate de TAROM și LAR.

Țara noastră are tradiții de prestigiu în domeniul aviației mondiale. Documentele consemnează o serie de experiențe de navigație aeriană întreprinse, încă din secolul XIX, de către temerari ai văzduhului, ca: Mihail Brăncanu, Dumitru Popescu, Tache Brumărescu, Ion Stoica, Alexandru Ciureu ș.a. La începutul secolului XX, în epoca „eroică” a aviației, România este prezentă pe arena internațională cu trei reprezentanți de renume mondial în domeniul zborului cu motor: Traian Vuia, care în 1906 a efectuat primul zbor din lume cu mijloace proprii de bord, Aurel Vlaicu, cu un avion construit de el și, în 1910, Henri Coandă, care realizează primul zbor cu un avion cu motor reactor de concepție proprie. Avionul lui Henri Coandă, fără elice, este, de fapt, premergătorul avioanelor cu reacție din zilele noastre.

În perioada care a urmat acestei epoci de strălucire, aviația românească s-a dezvoltat lent. Începuturile unei activități mai intense, în ce privește organizarea transporturilor aeriene în România, datează din anul 1920, când a fost emisă legea pentru înființarea și exploatarea liniilor aeriene. S-a constituit o companie franco-română de transporturi, care exploata în comun linia aeriană ce lega

¹ În prezent, în șantierele navale românești se construiesc nave maritime și fluviale de mărfuri, platforme de foraj, nave speciale, remorchere etc. de capacități diferite: la Constanța — petroliere de 150 000 tđw, la Mangalia și Galați — mineraliere de 65 000 tđw etc.

² Nipon Yusen Kaisha — Japonia; Hellenic Lines Limited — Grecia; Evge-Vevey — Grecia; Fouad A. Knayat Et. Co — Liban; Zim Sela Mediterranean Lines — Israel; European Shipping N. V. — Olanda; Compagnie des messageries maritimes — Franța; Prudential Lines (tip LASH) — S.U.A.

Parisul de Istanbul prin București, una dintre cele mai vechi din lume. Societății franco-române i s-a concesionat, încă de la înființare, pe timp de 20 de ani, exploatarea liniilor aeriene București-Belgrad și București-Constantinopol. În anul 1924 se înființează Compania Națională de Transporturi Aeriene care, la 24 iunie 1926, a inaugurat prima linie aeriană internă (București-Galați). În perioada 1925-1930 erau date în exploatare următoarele linii aeriene interne și internaționale: București-Turnu Severin-Timișoara-Arad-Oradea, București-Galați, București-Sibiu-Arad, Galați-Cluj, Galați-Cetatea Albă, Cluj-Galați-Constanța, București-Sibiu-Cluj-Halmeu spre Praga și Strasbourg, București-Varșovia - Gdansk - Copenhaga, București-Oradea spre Budapesta și Viena și Galați-Constanța spre Constantinopol. Traficul aerian internațional era realizat prin intermediul a două societăți străine CIONA (Franța) și LOT (Polonia).

În anul 1931 ia ființă Societatea Anonimă de Transport Aerian, care, în 1933, s-a transformat în Compania LARES. Această companie, care avea în dotare 14 avioane, ajunge ca în 1936 să exploateze nouă linii aeriene interne și o linie externă (București-Praga). Până în preajma primului război mondial se deschid noi linii interne, iar Bucureștiul este pus în legătură, prin linii aeriene externe, cu câteva orașe europene: Viena, Berlin, Budapesta, Sofia, Atena, Istanbul, Zagreb, Milano și Lvov. Înaintea celui de-al doilea război mondial municipiul București era legat prin linii internaționale cu 11 capitale; din el porneau de asemenea 12 rute aeriene interne spre principalele orașe. În timpul celui de-al doilea război mondial unele linii aeriene n-au mai funcționat, pentru că o parte a aeroporturilor și a instalațiilor lor anexe și unele din avioane au fost distruse.

În scurt timp după actul istoric de la 23 August 1944 au fost luate o serie de măsuri pentru asigurarea legăturilor aeriene interne și internaționale. Se reface aeroporturile și se mărește parcul de avioane prin dotarea cu aparate de zbor moderne. În anul 1946 a fost inaugurată prima linie aeriană externă de după război (București-Praga), după care s-au mai stabilit legături aeriene și cu alte orașe europene: Paris, Milano, Geneva și Zürich. Traficul aerian continuă să crească într-un ritm rapid, astfel că în anul 1948 depășește de două ori pe cel din

anul 1938. După anul 1948 și îndeosebi după 1954, cînd ia ființă Întreprinderea de Transporturi Aeriene Române - TAROM - se întreprind noi măsuri pentru dezvoltarea transporturilor aeriene, printre care: deschiderea de noi linii aeriene interne și internaționale, încheierea de acorduri și convenții de navigație aeriană, dotarea cu noi tipuri de avioane, modernizarea unor aeroporturi (Cluj, Sibiu, Oradea, Baia Mare, Iași, Suceava), construirea aeroportului de la Tirgu Mureș, darea în funcțiune a unor aeroporturi dotate cu instalații de mare capacitate care asigură traficul internațional: București (Otopeni), Constanța (Mihail Kogălniceanu) și Arad.

Transporturile aeriene¹ reprezintă un sector deosebit de dinamic pentru transportul de mărfuri și călători, cu un rol important în dezvoltarea economică și socială a țării noastre. Liniile aeriene interne pun în legătură principalele centre urbane ale țării, iar liniile externe leagă România cu 34 de orașe din Europa, Asia, Africa și America de Nord.

Liniile aeriene. Dezvoltarea social-economică a țării și creșterea rolului României în cadrul diviziunii internaționale a muncii au determinat evoluția ascendentă a rețelei aeriene, care ajunsese în anul 1977 la 118 000 km față de numai 6 244 km în 1955, ceea ce înseamnă o rețea de aproape 19 ori mai lungă (tabelul nr. 7.6).

Tabelul nr. 7.6

Evoluția rețelei aeriene în perioada 1955-1977 *

Lungimea rețelei (km)	1955	1960	1970	1977
Linii aeriene interne	4 944	10 395	7 889	8 000
Linii aeriene externe	1 300	12 600	32 198	110 000
Total	6 244	22 995	40 087	118 000

* Întocmit pe baza datelor din evidențele Departamentului Aviației Civile.

Raportată la suprafața țării, România dispune de una dintre cele mai dense rețele de linii aeriene interne din Europa (fig. 7.5). Rețeaua actuală a liniilor aeriene interne formează un sistem de evantai cu deschi-

¹ Coordonate de Departamentul Aviației Civile, organ central al administrației de stat în subordnarea Consiliului de Miniștri.

derea spre vest și est, avînd centrul la București. Din București (aeroportul Băneasa) pornesc zilnic curse aeriene spre: Timișoara, Caransebeș, Arad, Oradea, Satu Mare și Baia Mare din vestul și nordul țării, Cluj-Napoca, Tîrgu Mureș și Sibiu din partea centrală, Suceava, Iași, Bacău, Tulcea și Constanța din est și Craiova din sud-vestul țării. Cele mai lungi linii aeriene sînt București—Oradea, București—Arad și București—Satu Mare, care au cu puțin peste 500 km, iar cea mai scurtă rută este București—Craiova, care nu depășește 200 km. Timpul de deplasare cu actualele avioane din dotare este cuprins între 80 minute (București—Oradea) și 30 minute (București—Craiova). În funcție de distanță și de necesitățile traficului, de-a lungul liniilor aeriene interne circulă zilnic (dus-întors) între una și trei curse. În sezonul de vară, pe principalele linii aeriene operează un număr însemnat de curse sezoniere pentru deservirea turiștilor români și străini. În același scop se organizează, în timpul verii, curse directe între orașul Constanța și alte centre urbane ale țării (Cluj-Napoca, Timișoara, Bacău).

Legăturile aeriene externe se fac prin aeroportul internațional Otopeni (fig. 7.6) și sînt asigurate de curse regulate pe rute care depășesc cu mult 100.000 km. Cele mai multe linii externe pun în legătură România cu principalele orașe ale țărilor europene¹.

Cu țările Asiei, legătura pe calea aerului se realizează prin intermediul a șapte linii aeriene². În același timp România este pusă în legătură cu țările Africii prin patru rute³. Liniile aeriene, București—Amsterdam—New York și București—Viena—New York, realizează legătura directă a României cu America de Nord. Cu țările spre care nu există curse directe, legătura se face prin Viena, Zürich, Roma, Paris, Copenhaga și Moscova.

Traficul aerian. Ca urmare a dezvoltării rețelei de transporturi aeriene interne și internaționale și a dotării cu avioane moderne a aviației civile, traficul de pasageri și de mărfuri a cunoscut o continuă creștere, concomitent cu avîntul întregii economii naționale (tabelul nr. 7.7).

Numărul călătorilor transportați în anul 1982 a depășit 1,3 milioane și a fost de 33 de ori mai mare față de anul 1950. De asemenea, cantitatea de mărfuri transportate a crescut, în același interval, de 11 ori.

Media distanței pentru o călătorie-pasager este în creștere. De unde în 1950 aceasta era de 360 km, în 1977 a ajuns să depășească 2 000 km. Structura traficului de pasageri arată că ponderea cea mai mare (circa 2/3) revine transporturilor externe, ceea ce arată intensificarea legăturilor economice, politice și culturale și lărgirea ariei lor geografice. O pondere însemnată dețin turiștii din diferite țări ale globului, care fac obiectul curse-

Tabelul nr. 7.7

Transportul aerian de călători și mărfuri în perioada 1938—1982 *

Transportul aerian	1938	1950	1960	1970	1980	1982
Călători transportați (mii călători)	12	39	198	849	1 871	1 304
Parcursul călătorilor (milioane călători — km)	3	14	86	994	2 790	1 936
Mărfuri transportate (mii tone)	x	3	3	18	33	14
Parcursul mărfurilor (milioane tone — km)	x	1	2	35	75	39

* După *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, DCS, p. 476—477 și 1983, p. 226.

x sub 0,1.

¹ București — Moscova, București — Budapesta — Varșovia, București — Praga, București — Sofia, București — Arad — Belgrad, București — Paris, București — Bruxelles — Londra, București — Frankfurt, București — Berlin, București — Copenhaga, București — Berlin — Lisabona, București — Tirana — Roma, București — Viena, București — Praga — Amsterdam, București — Zürich, București — Zürich — Madrid, București — Istanbul.

² București — Karachi — Beijing, București — Abu Dhabi — Bangkok — Singapore, București — Beirut, București — Larnaca — Amman, București — Damasc — Kuweit, București — Damasc — Bagdad și București — Tel Aviv.

³ București — Zürich — Alger, București — Atena — Cairo, București — Tripoli și București — Berlin — Lisabona — Casablanca.

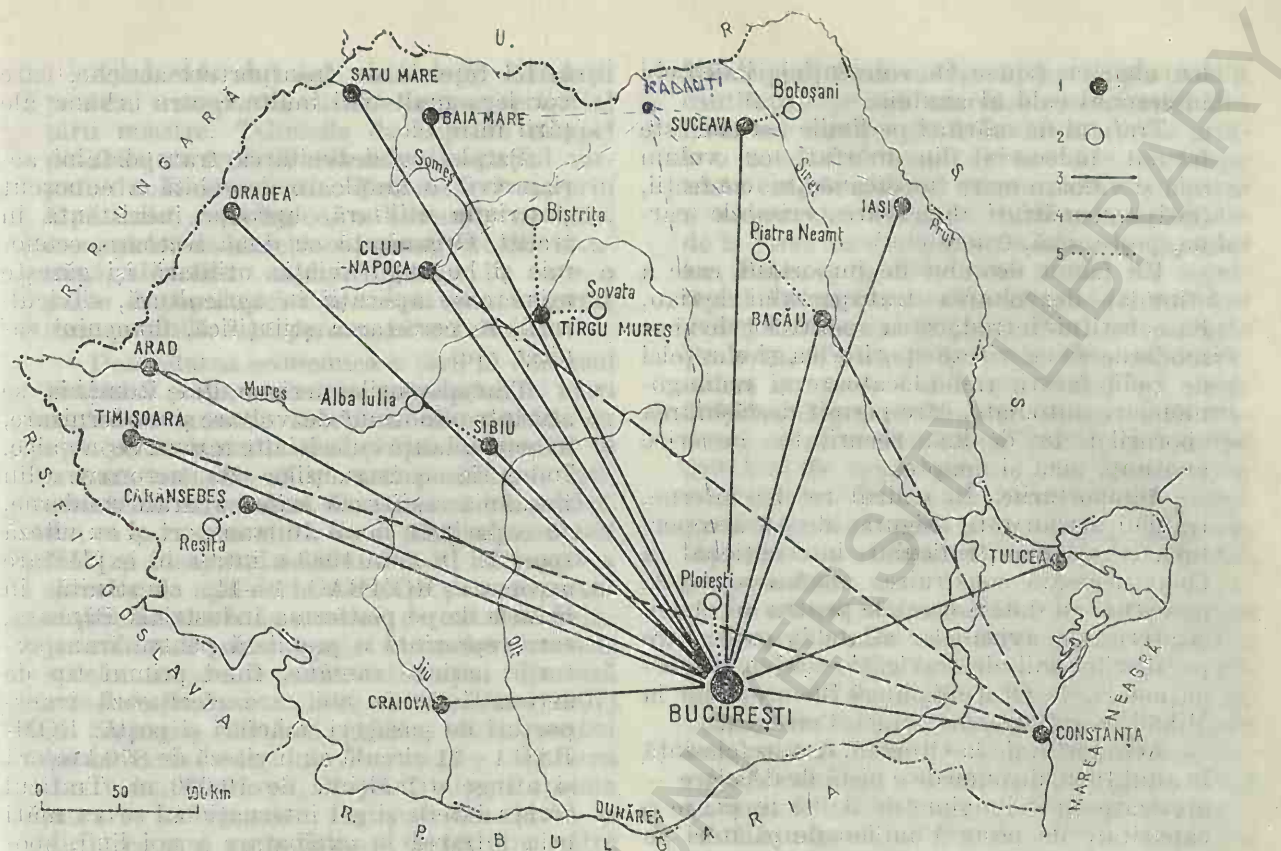

Fig. 7.5. Liniile aeriene interne (1983). 1, Aeroporturi și agenții TAROM; 2, subagenții TAROM; 3, curse permanente; 4, curse sezoniere; 5, legături cu autobuze TAROM.

Fig. 7.6. Aeroportul internațional București-Otopeni.

lor charter (curse în convenție), îndeosebi în sezonul cald al anului.

Traficul de mărfuri pe liniile aeriene este format îndeosebi din mărfuri cu volum mic și valoare mare (medicamente, confecții, flori) sau mărfuri alimentare perisabile (carne, pește, ouă, fructe etc.).

Un factor deosebit de important, care a stimulat dezvoltarea transportului aerian, l-a constituit introducerea aparatelor de zbor moderne și cu viteze sporite, ca și a rețelei de radio-faruri, radio-locatoare și radio-goniometre automate, care permit desfășurarea zborurilor în deplină securitate, în orice anotimp, ziua și noaptea.

Aeroporturile. În cadrul rețelei interne, traficul aerian este asigurat de 16 aeroporturi. Creșterea traficului internațional a făcut necesară construirea unor aeroporturi moderne, cu dotări speciale pentru decolarea și aterizarea avioanelor aflate în exploatare pe marile linii de navigație aeriană internațională, la Otopeni, lângă București, și la Mihail Kogălniceanu, lângă Constanța.

Aeroportul de la Otopeni, dat în folosință în anul 1969, dispune de o pistă de decolare — aterizare cu o lungime de 3 500 m și are o capacitate de peste 1 milion de călători pe an. Acest modern aeroport asigură atât decolarea — aterizarea săptămânal a celor 52 de curse regulate, cât și a unui număr tot mai mare de curse charter, care servesc traficului aerian internațional al TAROM-ului.

Aeroportul Mihail Kogălniceanu, care servește zona litoralului Mării Negre, înregistrează un trafic deosebit în timpul verii, în sezonul turistic (12 curse regulate și numeroase curse charter).

În rețeaua aeriană internă, aeroportul cu cel mai intens trafic, în timpul verii, este București-Băneasa, care asigură serviciile de decolare — aterizare a 42 de avioane zilnic, la care se adaugă și curse charter. În restul anului, zilnic pleacă și sosesc câte 31 de curse regulate. Traficuri însemnate înregistrează și aeroporturile de la Cluj-Napoca, Arad, Oradea, Satu Mare, Tîrgu Mureș și Sibiu.

În vederea asigurării sarcinilor de trafic sporit pentru transportul internațional au fost realizate lucrări de extindere, modernizate și de echipare cu aparatură de dirijare și protecție a navigației aeriene la aeroporturile de la Arad, Timișoara și Oradea. Se preconizează ca în următorii ani să se introducă rute servite de elicoptere, extinzându-se

astfel rețelele de transporturi aeriene, care vor lega mult mai multe centre urbane ale țării între ele.

Paralel cu dezvoltarea transportului aerian civil, o amploare deosebită a cunoscut și **aviația utilitară**, aproape inexistentă în trecut. Organizată cu două sectoare, economic și bugetar, aviația utilitară își găsește numeroase aplicații în agricultură, silvicultură, în cercetarea științifică, domeniul sanitar etc.

Transporturile aeriene din România se află într-o continuă dezvoltare și modernizare, în concordanță cu celelalte ramuri economice. Industria construcțiilor de aeronave din România realizează astăzi aparate moderne, cu capacitate mare de transport și cu viteză sporită. În anul 1983 a intrat în exploatare aeronava ROMBAC 1-11, construită în uzinele de pe platforma industrială Băneasa, care reprezintă o premieră pentru transporturile aeriene române, fiind primul tip de aeronavă de la noi care efectuează transporturi de pasageri, mărfuri și poștă. ROMBAC 1-11 circulă cu o viteză de 850 km/oră și atinge o înălțime de 10 000 m. Traficul aerian intern și cel internațional se va mări prin intrarea în exploatare a noi linii, sporirea parcului de avioane și modernizarea aeroporturilor. În același timp, aviația utilitară își va spori activitatea prin dotarea ei cu noi aeronave care vor servi toate ramurile economiei naționale.

7.6. Alte tipuri de comunicație și transporturi

În această categorie de comunicații și transporturi sînt incluse conductele, transporturile pe bandă, transporturile pe cablu, liniile pentru transportul curentului electric și telecomunicațiile (poșta, telegraful, telefonul, radiodifuziunea și televiziunea). Dezvoltarea lor se datorește și diversificării producției în cadrul unor ramuri industriale (producția de țevi, de cabluri, de conductori electrici, de prefabricate din beton etc.), care a asigurat baza materială a acestui sector important de transporturi și comunicații pentru economia țării.

Transporturile prin conducte. În funcție de utilizarea lor, conductele sînt cunoscute sub numele de apeducte, petroducte, gazoeducte, saleducte, chimioducte.

Apeductele sînt cele mai vechi instalații pentru transportul lichidelor pe teritoriul țării noastre. Tehnicile de captare a apei potabile au tradiții milenare în spațiul carpato-dunăreano-pontic. Redescoperirea, prin săpăturile arheologice, a termelor romane, a canalelor de aducțiune, construite din ceramică, dovedesc modul ingenios în care o parte a populației din trecut și-a asigurat apa potabilă sau pentru alte folosințe.

Dezvoltarea economică a țării în decursul timpului și concentrarea populației în mari centre urbane au făcut ca alimentarea cu apă prin sistemul tradițional de fîntini și izvoare naturale să nu mai poată face față cerințelor de consum. Ca urmare, s-a recurs, din ce în ce mai mult, de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX, la captarea surselor de apă de la distanțe și transportul ei prin conducte în centrele de consum. Printre cele mai vechi captări (a apelor freatice, a celor subterane sau de infiltrație) figurează cele de la Bragadiru (1899—1901), Ulmi (1907) și Slobozia—Climcenii (1925—1926) pentru alimentarea orașului București; captarea din valea Moldovei, lângă Timișești (prima lucrare cu caracter regional din țară) și dirijarea apei pe o distanță de 102 km către Iași; captarea din zona Prahova—Teleajen (1906) pentru alimentarea orașului Ploiești, captarea din terasa superioară a Jiului (1902—1907) pentru alimentarea orașului Craiova; captările din malul Crișului Repede pentru alimentarea orașului Oradea (1896); captarea apelor din orizontul local de calcare pentru Constanța (1897—1899) și a unor izvoare pentru alimentarea orașelor Brașov, Sibiu, Sinaia etc. Deși ulterior s-au făcut noi lucrări, totuși, la mijlocul secolului XX, în anul 1950, numai 101 localități (din care 88 de orașe) erau alimentate cu apă printr-o rețea care totaliza 3 700 km. În ultimii 30 de ani rețeaua de distribuție a apei s-a extins, ajungînd în anul 1982 la 21 914 km, iar numărul localităților racordate la rețea la 1 812 (din care 236 de orașe).

Noile construcții hidrotehnice pentru alimentarea cu apă a localităților au capacitatea de a funcționa ca sisteme regionale de distribuție a apei pentru mai multe folosințe și numeroși beneficiari. Unul din principalele sisteme de alimentare cu apă este acela al municipiului București, care își acoperă cerințele de apă mereu crescînde, prin captările de pe interfluviul Argeș—Colentina și din disponibilul rîurilor Argeș și Dimbovița.

Municipiul Craiova își aduce o parte din cantitatea de apă necesară consumului din izvoarele carstice de la Izvarna—Orlea printr-o conductă lungă de 117 km. Aproape toate orașele țării se alimentează cu o parte a necesarului de apă adusă prin conducte de la surse care se găsesc în afara teritoriului lor. Rețeaua de distribuție a apei din municipiul București totalizează peste 1 900 km (8,8% din totalul pe țară). Urmează județele Prahova, Timiș, Constanța, Cluj și Maramureș cu peste 1 000 km, Galați cu peste 760 km, Argeș cu 760 km, Brașov și Hunedoara cu circa 710 km și Brăila cu aproape 680 km de rețea pentru distribuția apei potabile etc. În fiecare județ al țării există un număr mai mare sau mai mic de localități care este alimentat cu apă curentă adusă prin conducte.

În categoria apeductelor se încadrează și construcțiile care s-au făcut pentru aducerea apelor în marile lacuri de acumulare, cum sînt cele de pe Argeș, Lotru, Someș, Sebeș, Cerna, Motru, Tismana etc., ca și cele care s-au realizat în cadrul sistemelor de irigație, ca de exemplu sistemul de irigații valea Carasu, în cadrul căruia lungimea conductelor ajunge la 3 000 km, iar a canalelor depășește 1 000 km.

Petroductele au apărut ca o necesitate a intensificării exploatării țițeiului, a prelucrării lui în alte locuri și a trimiterii (în trecut) la export, în stare brută, a unei mari cantități. De aceea, primele conducte s-au construit spre portul Constanța și spre unele porturi dunărene. În anul 1947 aceste conducte totalizau 1 340 km. În prezent petroductele reprezintă unul din principalele mijloace de transport al țițeiului din locurile de exploatare spre cele de depozitare și prelucrare, acest mijloc de transport fiind mult mai ieftin.

Gazoductele transportă gazele naturale din locul captării pînă la consumatori. Gazoductele colectoare, întinse în perimetrele gazeifere concentrează gazele în anumite puncte sau stații de uniformizare a presiunii, iar gazoductele de distribuție transportă gazele spre centrele de consum. Primele conducte de acest fel s-au construit în zona gazeiferă a Depresiunii Transilvaniei (Sărmășel—Turda—Ocna Mureș în 1914, Deleni—Tîrnăveni în 1917, Bazna—Mediaș în 1918 etc.) și în zona subcarpatică din județele Prahova și Dimbovița. În anul 1938 se ajunsese la o rețea de distri-

buție a gazelor în lungime de 182 km. Ulterior se construiesc noi conducte din locurile de exploatare a gazelor naturale și a gazelor de sondă spre o serie de orașe și centre industriale din toate regiunile țării (Brașov, București, Ploiești, Cluj-Napoca, Timișoara, Hunedoara, Reșița, Arad, Oradea, Baia Mare, Satu Mare, Iași, Galați, Craiova etc.). În anul 1950, lungimea acestor conducte totaliza 859 km, iar în 1982 ajunsese la peste 7 980 km, prin care se distribuiau gaze în 452 de localități.

Chimioductele transportă produse chimice de la uzinele producătoare în bazinele de depozitare, iar saleductele asigură transportul sării în soluție din centrele de exploatare spre unitățile industriale care o prelucrează. Așa sînt, de exemplu, saleductele Tîrgu Ocna—Borzești, Ocenele Mari—Gorj.

Transporturile pe bandă. Caracteristic regiunilor miniere, asigură un transport continuu și mai ieftin al resurselor exploatare. De exemplu, cărbunele din bazinul Rovinari este transportat pe bandă la termocentrala de la Rogojelu, iar cel din bazinul Jilț la termocentrala de la Turceni, pe o distanță de 11 km.

Transporturile pe cablu. Acestea includ funicularele din zonele miniere și forestiere cu care se transportă cărbunii, minereurile sau lemnul din punctele de exploatare spre stațiile de încărcare sau prelucrare. În aceeași

categorie intră telefericul, telescaunul și tele-schiul din zonele cu o intensă activitate turistică. Cele mai importante amenajări de acest gen sînt în Munții Bucegi, Muntele Postăvaru, Munții Semenic, Paring, Muntele Băișoara etc.

Linii de înaltă tensiune și transportul energiei electrice. Energia electrică este transportată de la uzinele producătoare la mari distanțe, în întreaga țară, prin linii special construite. Rețeaua electrică, care avea în anul 1938 numai 2 500 km, a fost completată și restructurată în anii construcției socialiste, extinsă în întreaga țară și organizată în cadrul sistemului energetic național unic, care cuprinde, în prezent, peste 350 000 km linii electrice.

Telecomunicațiile cuprind: telegrafia, telefonía, poșta, radiodifuziunea, televiziunea, telefotografia etc., care s-au dezvoltat și în România în strînsă legătură cu dezvoltarea acestora pe plan mondial. Omul, cu inteligența și inventivitatea sa, a făcut noi descoperiri tehnice și a construit aparate din ce în ce mai complicate prin care a început să comunice pe calea undelor. Primul circuit telefonic a intrat în funcțiune în România în 1884, radiodifuziunea și-a început activitatea în 1924, iar televiziunea în 1956. România dispune în prezent de mijloace moderne de telecomunicații, care o pun în legătură cu țări de pe toate meridianele globului.

GEOGRAFIA COMERȚULUI ȘI A LEGĂTURILOR ECONOMICE EXTERNE

8.1. Comerțul interior

Rolul și importanța comerțului interior în economia națională. Ca ramură specializată a economiei, comerțului îi revine rolul de a efectua schimbul de mărfuri din sfera producției în cea a consumului, prin intermediul pieței, încadrându-se ca o verigă de bază în procesul de producție—consum.

Dezvoltarea comerțului interior reflectă noile condiții social-economice, bazele sale socialiste fiind puse încă din 1948, odată cu naționalizarea mijloacelor de producție. În 1948, din totalul unităților comerciale cu amănuntul (108 357), comerțul socialist cuprindea numai 10 411, cu o pondere de 39,5% din volumul global al vânzărilor.

Treptat, ca urmare a dezvoltării industriei, a trecerii la economia planificată și a întăririi relațiilor de producție socialiste, comerțul socialist se extinde continuu, cuprinzând toate unitățile de profil.

În 1982, comerțul socialist cuprindea 80 082 de unități, din care 41 269 (51,5%) aparțineau comerțului de stat, iar 38 813 (48,5%) comerțului cooperatist.

Principalele sale coordonate au la bază proprietatea socialistă de stat și cooperatistă, iar ca scop, satisfacerea în bune condiții a consumatorilor, contribuind, în mod direct, la ridicarea nivelului de trai al populației.

Toate elementele ce compun relațiile de schimb — volumul și structura circulației mărfurilor, repartitia ei teritorială în funcție de numărul populației și gradul de urbanizare, mijloacele de realizare a mărfurilor pentru ca acestea să intre în sfera consumu-

lui fără perturbări, forța de muncă angajată în acest sector, baza tehnică materială, ca și alte elemente integrate în structura activităților comerciale — sint corelate cu dezvoltarea celorlalte ramuri de activități ale economiei naționale.

În perioada 1951—1982, vânzările de mărfuri au cunoscut un ritm mediu anual de creștere de 9,1%, ceea ce înseamnă de 16 ori mai mult în 1982 față de 1950. În același interval, ritmul mediu de creștere a comerțului de stat a fost de 9,6% (de 19 ori mai mare față de 1950), iar al celui cooperatist de 7,8% (de 11 ori).

Luând în considerare vânzările de mărfuri pe locuitor, acestea au înregistrat între 1951 și 1980 un ritm mediu anual de 8,7%, de 12 ori mai mare ca în 1950.

Structura și formele comerțului interior. Comerțul de stat și cel cooperatist se desfășoară în cadrul *pieței organizate*, în care prețurile mărfurilor ce urmează a fi desfăcute sint stabilite de stat. În *piața neorganizată*, prețurile sint stabilite sub influența celei dintii, iar vânzările se fac direct consumatorilor, în mod liber. Ea se mai numește și *piața țărănească*, deoarece vine în sprijinul țăranilor cooperatori care pot să-și valorifice propriile produse.

Comerțul de stat concentrează majoritatea mărfurilor (95%) destinate populației, avînd un rol preponderent în *comerțul cu amănuntul*, în care este angajată cea mai mare parte a personalului de servire.

În ceea ce privește numărul de locuitori ce revine în medie pe o unitate comercială, media pe țară este de 284. În județele cu densitate mai mare de populație (Cluj, Dolj,

Dimbovița, Giurgiu, Galați, Iași, Bacău), indicele se menține în jurul valorii medii pe țară (între 280 și 300 de locuitori) sau superior acesteia (peste 300 de locuitori).

Unitățile comerțului cu amănuntul își procură mărfurile pentru desfacere fie de la întreprinderile comerțului cu ridicata, fie direct de la producător.

Volumul vânzărilor prin comerțul cu amănuntul a înregistrat în ultimii ani o creștere masivă, ca urmare a ridicării continue a nivelului de trai și a diversificării sortimentale a mărfurilor. Astfel, dacă în 1965 acestea totalizau 63 738 milioane lei (din care 49,8% reveneau mărfurilor nealimentare, 34,2% celor alimentare, iar 16% alimentației publice), în 1982 totalul vânzărilor a ajuns la 250 957 milioane lei (deci aproape de 4 ori mai mult), proporțiile fiind, însă, următoarele: 47,3% mărfuri nealimentare, 34,6% alimentare și 18,1% alimentație publică.

Concomitent, a crescut și numărul unităților comerciale și de alimentație publică, de la 50 189 în 1960 la 80 082 în 1982. În 1982, ponderea cea mai mare (63,1%) revenea magazinelor (alimentare, nealimentare, universale (fig. 8.1) și mixte), după care urmează unitățile de alimentație publică (24,3%) (restaurante, bufete, bodegi, cofetării și patiserii) și chioșcurile alimentare (12,6%) (piine, legume, fructe), nealimentare și de alimentație publică.

După ierarhia administrativă, comerțul cu amănuntul are o formă orășenească (*comerțul urban*) — care înglobează peste 35% din volumul vânzărilor cu amănuntul și mai mult de jumătate din numărul unităților — și o formă satească (*comerțul rural*) — cu un volum mai redus de desfaceri și cu unități mai mici, răspândite în localitățile rurale (fig. 8.2).

Evident că, pe măsura creșterii necontenite a nivelului de viață, a ștergerii treptate a deosebirilor dintre sat și oraș, comerțul rural s-a apropiat și se va apropia în continuare, tot mai mult, de cel urban.

În cadrul comerțului cu amănuntul, sectorul alimentar deține o medie pe țară de 34,6% din volumul global al comerțului socialist. În județele de cîmpie, unde agricultura constituie o activitate importantă și unde populația rurală își procură o parte din alimente din resurse proprii, desfacerile de mărfuri alimentare dețin o pondere inferioară mediei pe țară (Timiș, Olt, Teleorman,

Giurgiu, Călărași, Tulcea, Constanța, Botoșani) sau apropiată de media pe țară (Dolj, Brăila, Galați).

Referitor la sectorul nealimentar, în 1982 media pe țară era de 47,3%, iar pe județe valorile sînt în general inverse ca în cel alimentar.

Ca formă a comerțului cu amănuntul, alimentația publică dispunea în anul 1982 de 19 440 de unități, față de numai 9 919 în 1965. În medie, pe țară, vânzările de produse prin alimentația publică reprezentau 18,1% (în 1982) din volumul total al comerțului socialist, față de 1950 acesta fiind de 19 ori mai mare.

Dinamica vânzărilor cu amănuntul pe mărfuri evidențiază o creștere deosebită a unor produse în perioada 1950 — 1980. Astfel, vânzările de piine au crescut de la 667,5 mii tone la 2 449,5 mii tone, de carne de la 75,9 mii tone la 462,7 mii tone, de preparate din carne de la 9,9 mii tone la 236,7 mii tone, de lapte de la 354,0 mii hl la 7 167,6 mii hl, de ouă de la 27,0 milioane bucăți la 1 556,0 milioane bucăți, de legume proaspete de la 105,2 mii tone la 813,8 mii tone, de bere de la 880,0 mii hl la 9 734,0 mii hl, de tricotaje de la 434 milioane lei la 10 533 milioane lei, de mobilă de la 58 milioane lei la 7 960 milioane lei, de medicamente de la 206 milioane lei la 2 252 milioane lei, de ciment de la 7,8 mii tone la 690,7 mii tone etc.

Comerțul cu ridicata, ca formă de activitate comercială intermediară între sfera producției și cea a comerțului cu amănuntul, se desfășoară între întreprinderile socialiste, avînd pe de o parte funcția de a stabili volumul de mărfuri care va intra în circuitul comerțului cu amănuntul, iar pe de altă parte, de a cunoaște necesitățile pieței, de a direcționa fluxurile, de a pregăti mărfurile pentru desfacere, precum și de a păstra pe acelea cu caracter sezonier (fig. 8.3).

Din punct de vedere geografic, rețeaua depozitelor care servește comerțul cu ridicata este repartizată în funcție de necesitățile bunei serviri a consumatorilor, de importanța localităților în sistemul organizării teritorial-administrative a țării. În aceste condiții, pe primul loc se situează Capitala, care concentrează 20% din unitățile comerțului cu ridicata, apoi orașele Constanța și Arad ca puncte unde se operează importurile.

Fig. 3.1. Magazinul universal „Decebal” din Drobeta-Turnu Severin.

Fig. 3.2. Complexul comercial din satul Piatra (județul Teleorman).

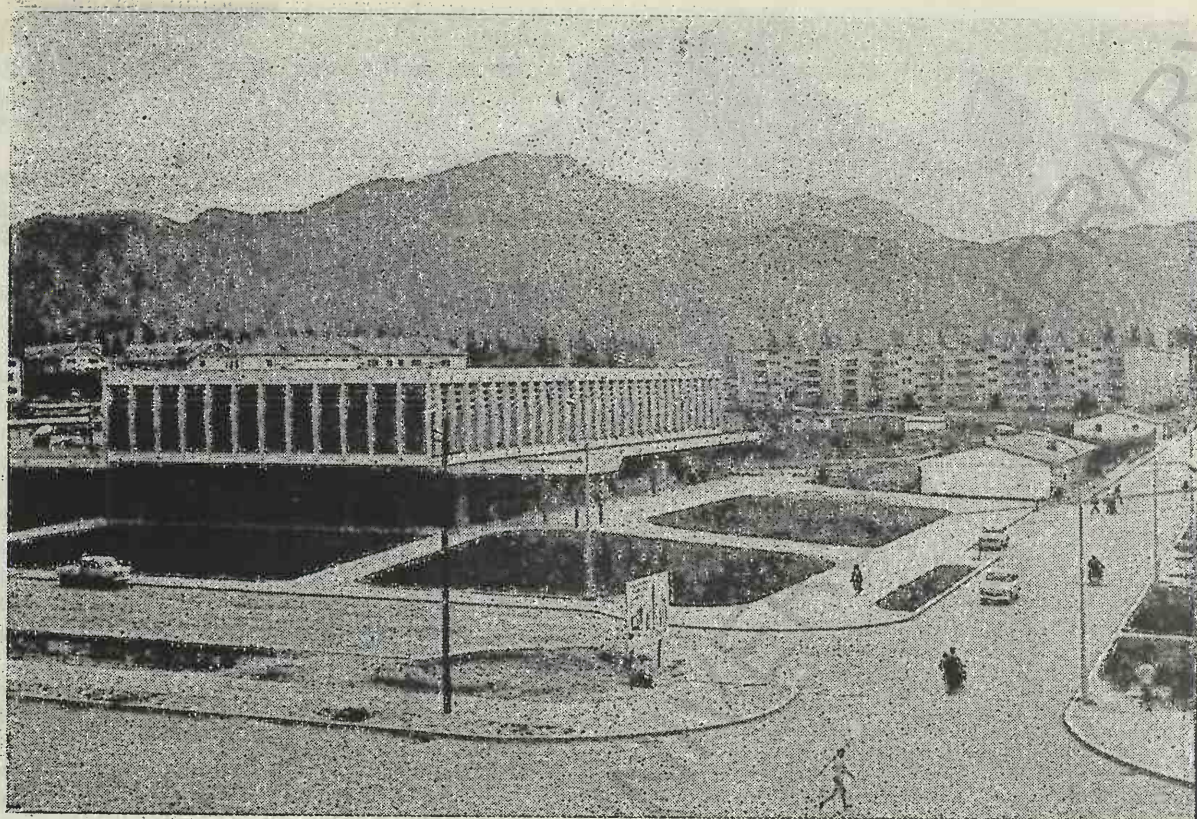

Fig. 8.3. Complex comercial în cartierul Steagul Roșu din Brașov.

De asemenea, numeroase unități sînt amplasate și în județele cu activitate economică intensă (Bihor, Cluj, Mureș, Sibiu, Brașov, Timiș, Prahova, Galați, Iași).

Serviciile comerciale îndeplinesc un rol complex în viața economică a țării și în servirea populației, înscriindu-se ca activități de vânzare — cumpărare a mărfurilor în raporturile cu populația, căreia îi ușurează transferul de mărfuri. Complexitatea serviciilor comerciale derivă din faptul că ele însoțesc activitatea de schimb sub diverse forme, pe tot parcursul ei.

Perspectivile dezvoltării comerțului interior. Documentele Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român prevăd, în conformitate cu dezvoltarea în ansamblu a economiei naționale (creșterea venitului național și creșterea nivelului de viață al populației), dezvoltarea corespunzătoare a comerțului interior. Astfel, în perioada 1981—1985, volumul desfacerilor de mărfuri va crește cu un ritm anual de 5,4—6,4%. Pe

categorii, produsele nealimentare vor avea un ritm mediu anual de 7,3%, cele din alimentația publică de 6,4%, iar produsele alimentare 4,9%. Din volumul total al desfacerilor, 53,5% vor reveni mărfurilor nealimentare, 29,5% celor alimentare și 17,0% alimentației publice.

În domeniul consumului alimentar, se pune accentul pe îmbunătățirea structurii și ridicării calității produselor, cu un conținut nutritiv ridicat, în sortimente diversificate, precum și pe sporirea livrărilor la fondul pieții de legume și fructe, mai ales în stare proaspătă. Cresc, de asemenea, producția și desfacerea de preparate, semipreparate și alte articole culinare.

Diversificarea structurii sortimentale și îmbunătățirea calității se realizează și în producția de mărfuri nealimentare, în care scop se urmărește o mai bună valorificare a materiilor prime și materialelor produse în țară.

8.2. Dinamica și structura legăturilor economice externe

Dezvoltarea, diversificarea și modernizarea economiei naționale, precum și ridicarea nivelului tehnic și calitativ al producției românești au constituit premise favorabile creării și extinderii relațiilor economice externe și participării la schimbul internațional de valori. Volumul total al comerțului exterior al României a cunoscut în ultimele trei decenii o dezvoltare continuă, crescînd de la 2 734,5 milioane lei valută în 1950 la 109 969,1 milioane lei valută în 1980, adică de 41,3 ori. În anul 1982, comerțul exterior al României a însumat 276 687,3 milioane lei, marcînd o dinamică de 34 de ori față de 1950. Dacă în prima jumătate a perioadei menționate (1950—1965), comerțul exterior a crescut de 4,8 ori, în cea de-a doua jumătate (1966—1980) acesta s-a mărit de 8,4 ori, în special după anul 1970, ca urmare a intensificării și diversificării relațiilor economice externe ale României cu numeroase țări de pe glob. Astfel, ritmul mediu anual de creștere a comerțului exterior românesc a crescut de la 11,2% în perioada 1951—1970 la 17,3% în perioada 1971—1980. Acest ritm, superior ritmului mediu anual de creștere a venitului național (9,2%) și al celui al producției globale industriale (11,2%) în perioada 1971—1980, a permis desfacerea pe piața externă a unei părți crescînde din producția industrială proprie, contribuind, în același timp, la mărirea venitului național. Ritmul mediu anual de creștere al comerțului exterior românesc în perioada 1951—1982 a fost de 11,6%.

În anul 1982, România întreține relații economice cu 150 de țări (față de 29 în 1950 și 98 în 1965) și avea relații diplomatice și consulare cu circa 140 de țări (față de 68 în anul 1965).

Dinamica accelerată a comerțului exterior românesc, superioară celei a comerțului mondial, a dus la majorarea participării țării noastre la totalul acestuia, de la 0,37% în anul 1950 la 0,58% în anul 1965 și la 0,6% în 1981. Volumul comerțului exterior al României, calculat pe locuitor, a crescut în perioada 1950—1975 de la 28,5 dolari la 503 dolari. În anul 1981 acest indicator înregistra 564 dolari la export (față de 91 dolari în 1970) și 557 dolari la import (față de 97 dolari în 1970).

În ceea ce privește balanța comerțului exterior, se remarcă o ușoară tendință de echilibrare, în unii ani (1960, 1965, 1973, 1976), valoarea exportului fiind chiar mai mare decît cea a importului. În procesul industrializării, însă, dezvoltarea rapidă a unor ramuri și subramuri industriale a depășit posibilitățile de satisfacere a necesarului cu materii prime din resurse proprii. Ca urmare, numai în perioada 1970—1980, importul de țitei a crescut de aproape 7 ori, cel de cărbune de 5,4 ori, iar importul de minereu de fier de 2,6 ori. În același timp, dezvoltarea unor subramuri producătoare de produse industriale finite, a căror valoare include un grad înalt de prelucrare, a mărit substanțial valoarea exportului la grupele de mărfuri respective.

Aceasta a dus la schimbări în structura întregului comerț exterior. Astfel, numai în intervalul 1970—1980 a scăzut ponderea grupei mașini, utilaje și mijloace de transport de la 31,8% la 27,2%, a materiilor prime nealimentare de la 10,1% la 5,3%, a mărfurilor alimentare de la 7,4% la 5,2%, iar a mărfurilor industriale de larg consum de la 11,6% la 10,6%. În schimb, s-a mărit mult ponderea combustibililor și materiilor prime minerale, de la 26,6% la 38,2%, iar cea a produselor chimice, cauciucului și îngrășămintelor de la 6,9% la 8,7%. Aceste schimbări reflectă mutațiile însemnate intervenite în structura exportului și importului.

Exportul. Valorificarea mărfurilor exportate a crescut substanțial în ultimele trei decenii, de la 1 274,2 milioane lei valută în 1950 la 50 962,9 milioane lei valută în anul 1980, adică de 40 de ori. Creșteri mai mari, de 7,8 ori, s-au produs în jumătatea a doua a perioadei (1965—1980), față de 5,2 ori în prima jumătate (1950—1965). În anul 1982, valoarea exportului românesc de mărfuri a fost de 151 836,7 milioane lei.

Amplificarea și diversificarea exportului au dus la mutații importante și în structura principalelor categorii de mărfuri. Astfel, dacă în anul 1950, 74,3% din exportul țării îl reprezentau combustibilii și materiile prime, în anul 1982 ponderea acestora a scăzut la 30,8%. În schimb, exportul mărfurilor prelucrate din categoriile mașini și utilaje, produse chimice, mărfuri alimentare și mărfuri industriale de larg consum și-au mărit participarea la exportul total al țării, de la 21,3% în 1950 la 67,0% în 1982 (tabelul 8.1).

Tabelul nr. 8.1

Structura exportului, pe grupe de mărfuri (%) *

Grupele de mărfuri	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Export total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mașini utilaje și mijloace de transport	4,2	6,1	16,7	18,8	22,8	25,3	24,9	33,0
Combustibil, materii prime minerale, metale	33,8	44,4	36,9	25,1	22,7	22,3	29,5	24,1
Produse chimice, îngrășăminte, cauciuc	1,7	1,3	2,2	6,4	7,0	10,8	9,7	9,9
Materiale de construcții și accesorii	4,4	3,9	2,5	3,4	2,6	2,9	2,2	2,2
Materii prime nealimentare și produse prelucrate	28,9	20,0	14,7	13,8	10,2	6,3	4,8	4,3
Materii prime pentru producția mărfurilor alimentare	11,6	12,6	9,4	7,6	4,5	5,7	4,2	2,4
Mărfuri alimentare	14,1	10,4	11,8	13,9	12,1	10,6	8,5	7,3
Mărfuri industriale de larg consum	1,3	1,3	5,8	11,0	18,1	16,1	16,2	16,8

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p. 256.

Paralel cu procesul de industrializare a țării, structura exportului s-a amplificat și diversificat, exportul orientându-se spre produsele industriale finite, a căror valoare include un grad ridicat de prelucrare, grupele de produse industriale prelucrate reprezentând o pondere importantă în exportul românesc. Astfel, România exportă instalații și utilaje pentru industria chimică și rafinării, echipament petrolier și minier, instalații și utilaje pentru industria energetică și metalurgică, material rulant, autoturisme, tractoare, mașini și inventar agricol etc. În 1982, România exporta 69,4% din producția națională de vagoane de marfă și vagoane cisternă pentru linii magistrale, 40,8% din producția națională de rulmenți etc. Tot din categoria produselor tehnicii de vîrf, România exportă produse electrotehnice, ca de exemplu: tranzistoare de putere cu siliciu, circuite integrate logice și lineare, dispozitive redresoare cu siliciu etc. Pe ansamblu, valoarea mărfurilor exportate din categoria mașini, utilaje și mijloace de transport s-a mărit de la 2,5 miliarde lei valută în 1970 la 14,1 miliarde lei valută în 1980, marcînd o creștere de 5,6 ori numai în perioada menționată.

O altă categorie de mărfuri competitive pe piața externă, care a înregistrat o creștere substanțială de 7,0 ori în 1980 față de 1970,

este cea a produselor chimice și îngrășămintelor. Astfel, în numeroase state africane, asiatice și ale Americii Latine se exportă materiale plastice, rășini sintetice și produse prelucrate, fibre și fire sintetice, sodă caustică și calcinată, cauciuc sintetic, anvelope, îngrășăminte chimice, antidăunători etc.

Exportul combustibililor și materiilor prime minerale și-a mărit valoarea de 6,3 ori numai în perioada 1970—1980, iar cel al materialelor de construcții de 4,0 ori. Se remarcă exportul de ciment (2,8 milioane tone fizice în 1980), geamuri (19,1 milioane m²), carton bitumat (9,0 milioane m²) etc.

Creșteri apreciable au marcat, în aceeași perioadă, și categoria mărfurilor industriale de larg consum — de 4,1 ori, precum și cea a mărfurilor alimentare — de 3,2 ori. Însemnate cantități de produse din aceste categorii au fost exportate, în 1982, în numeroase state ale lumii: aproape 22,6 milioane perechi încălțăminte din piele, 3,7 milioane m² covoare, 82,6 milioane m² țesături, 136,0 mii tone carne și produse din carne, 106,9 mii tone uleiuri comestibile, 63,7 mii tone conserve legume, 84,6 mii tone vin etc.

Importul. În perioada 1950—1980 importul mărfurilor a cunoscut o creștere de 40,4 ori, respectiv de la 1 460,3 milioane lei valută în 1950 la 59 006,2 milioane lei valută în 1980. În anul 1982, valoarea importului

românească de mărfuri a fost de 124 850,6 milioane lei. Aceste creșteri au produs schimbări importante și în structura importului pe marile categorii de mărfuri. Dacă în perioada de început a industrializării țării, ponderea cea mai mare revenea categoriei mașini, utilaje și mijloace de transport 38,3% în 1950 sau 39,9% în 1965, în anii din urmă, această pondere s-a redus la 24,6% în 1980 și la 26,6% în 1982, în favoarea altor grupe de produse. Astfel, odată cu dezvoltarea puternică a ramurilor și subramurilor industriale mari consumatoare de materii prime minerale, în ultimele trei decenii grupa combustibililor și a materiilor prime minerale și-a mărit participarea de la 23,5% în 1950 și 20,6% în 1955, la 50,3% în 1980 și 49,5% în 1982 (tabelul nr. 8.2).

A crescut, de asemenea, importul de cărbune de la 416,3 mii tone în 1960 la 3 631,0 mii tone în 1982, cel de coals metalurgic de la 655,8 mii tone la 2 613,7 mii tone, iar importul de minereu de fier de la 917,1 mii tone la 14 397,7 mii tone. Creșterea mare a importului de materii prime este justificată de dezvoltarea puternică a unor ramuri și subramuri industriale (metalurgia feroasă și petrochimia etc.).

O altă categorie de mărfuri, care și-a mărit participarea în structura importului total (de la 0,7% în 1950 la 5,7% în 1980 și la 3,2% în anul 1982), este cea a materiilor prime pentru producția mărfurilor alimentare, aceasta marcând chiar o creștere apreciabilă, de 7,8 ori numai în perioada 1970–1980. O oarecare majorare a ponderii,

Tabelul nr. 8.2

Structura importului, pe grupe de mărfuri (%) *

Grupele de mărfuri	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1982
Import — total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mașini, utilaje și mijloace de transport	38,3	38,0	33,6	39,9	40,3	34,7	24,6	26,6
Combustibil, materii prime, minerale, metale	23,5 ¹	20,6	34,3	31,4	30,4	38,2	50,3	49,5
Produse chimice, îngrășăminte, cauciuc	4,5	5,3	7,4	6,3	6,7	6,5	6,4	6,7
Materiale de construcții și accesorii	1,1	0,5	1,1	1,4	1,5	1,1	1,0	0,9
Materii prime nealimentare și produse prelucrate	21,4	19,5	13,4	11,1	10,1	8,4	5,7	6,0
Materii prime pentru producția mărfurilor alimentare	0,7	7,8	2,3	0,8	2,3	5,0	5,7	3,2
Animale vii	x	x	0,3	x	0,2	0,1	0,1	0,1
Mărfuri alimentare	0,3	4,2	2,4	2,4	3,0	2,2	3,2	2,8
Mărfuri industriale de larg consum	10,2	4,1	5,2	6,7	5,5	3,8	3,0	4,2

* După Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1983, DCS, p 256.

x sub 0,1

Deși producția națională de țitei extras¹ a crescut de la circa 5 milioane tone în 1950, la peste 11,7 milioane tone în 1982, dezvoltarea impetuoasă a industriei petrochimice a necesitat importul unor însemnate cantități de țitei, care, în perioada 1970–1982 s-a mărit de 4,8 ori. Astfel, de la 2,3 milioane tone țitei importat în 1970, s-a ajuns în 1980 la 16,0 milioane t, iar în 1982 la 10,9 milioane tone țitei.

¹ În anul 1976, producția de țitei extras a fost de 14,7 milioane tone.

de la 4,5% în 1950 la 6,7% în 1982, a înregistrat-o și categoria produselor chimice și îngrășămintelor, precum și cea a mărfurilor alimentare, de la 0,3% la 2,8%.

În schimb, a scăzut simțitor ponderea importului mărfurilor industriale de larg consum, de la 10,2% în 1950 la 4,2% în 1982, precum și ponderea grupei de materii prime nealimentare și a unor produse prelucrate de la 21,4% în 1950 la 6,0% în 1982.

Repartiția geografică. În repartiția teritorială a comerțului românesc este semnificativă schimbarea substanțială intervenită

în ultimele două decenii, dar mai ales după 1970. Dacă în anul 1960, comerțul exterior se desfășura în majoritate cu țările europene și numai în mică măsură cu țările de pe celelalte continente, în anul 1982 proporțiile s-au schimbat, ca urmare a politicii statului român în problema relațiilor economice externe. Astfel, ponderea țărilor europene în comerțul exterior total a scăzut de la circa 89% în anul 1960 la circa 59% în 1982, în favoarea dezvoltării relațiilor comerciale externe cu țările de pe celelalte continente, care au crescut de la circa 11% la aproape 41%.

Dintre țările europene, cele mai importante schimburi comerciale se efectuează cu U.R.S.S., cu care în 1982, s-a realizat 17,6% din totalul comerțului exterior, apoi cu R. F. Germania (6,6%), R. D. Germană (5,2%), R. P. Polonă (3,7%), R. S. Cehoslovacă (3,3%), Italia (2,6%), Elveția (2,5%), R. P. Ungară (2,5%), Franța (2,5%) (fig. 8.4).

În relațiile de comerț exterior, România situează pe prim plan schimburile comerciale cu țările socialiste. În anul 1982 numai țările socialiste din Europa au deținut 35,7% din totalul comerțului exterior și 60,6% din cel efectuat cu țările europene. Valoarea comerțului exterior cu aceste țări s-a mărit substanțial în anul 1980, marcând o creștere de 6,9 ori față de 1960 și de 3,3 ori față de 1970.

În același timp, însă, România a dezvoltat relații comerciale și tehnico-științifice cu toate țările occidentale, volumul schimbului de mărfuri cu aceste țări crescând în ultimele două decenii de circa 10 ori. În 1982, aproximativ o treime din comerțul exterior românesc se efectua cu aceste țări.

Importante schimburi comerciale se fac și cu țările în curs de dezvoltare, aceste schimburi reprezentând, în 1982, circa 30% din totalul comerțului exterior al României (față de numai circa 5% în 1965).

Dintre schimburile comerciale cu țările din afara Europei, se remarcă cele cu țările asiatice, cu care, în 1982, s-au efectuat circa 27% din schimburile totale ale României (față de circa 10% în 1970). Astfel, menționăm schimburile comerciale cu: Iran (cu care, în 1982, s-a realizat 6,4% din comerțul total al României) și Irak (6,1%), apoi cele cu R. P. Chineză (4,2%), Siria (2,5%), India (1,5%), Turcia (1,1%), Japonia (0,8%). Cu statele Americii se efectuează 6% (în 1982) din comerțul exterior total, remarcându-se schimburile comerciale cu S.U.A. (3,2%), Ca-

nada, Cuba. Dintre statele Americii de Sud menționăm schimburile comerciale cu Brazilia, Argentina, Peru, Columbia, etc. Cu țările africane s-a efectuat, în 1982, aproape 7% din comerțul exterior al țării noastre, față de circa 2% în 1970, remarcându-se schimburile efectuate cu Libia (2,4% din comerțul exterior total al României), Egipt (2,3%), Nigeria, Algeria, Sudan, Maroc etc.

Paralel cu extinderea ariei geografice a relațiilor comerciale externe ale României, se remarcă o amplificare a acestora cu state din afara Europei, valoarea comerțului exterior cu unele țări mărindu-se substanțial. Astfel, în 1980 valoarea comerțului exterior a crescut față de anul 1970 de peste 27 de ori cu Libia, de 14,7% cu S.U.A., de 12,6 ori cu Iranul, de 10,3 ori cu Algeria, de 9,5 ori cu Brazilia, de 8,8 ori cu Egiptul, de 7,5 ori cu Japonia, de 7,3 ori cu Canada, de aproape 3 ori cu Cuba etc.

Schimări mai însemnate s-au produs în ceea ce privește aria geografică de proveniență a produselor importate. Datorită creșterii producției românești de mașini și utilaje de înaltă eficiență economică, produse care în trecut se importau din unele țări dezvoltate ale Europei, importul acestora s-a redus de la circa 91% în 1960 la aproape 54% în 1980.

Orientarea importului românesc de mărfuri, către materii prime industriale din grupa combustibili și minerale (țiței, minereu de fier, huiă, cocs metalurgic etc.) a schimbat aria geografică a importului, extinzându-se către țările producătoare din Asia și Africa.

Cooperarea economică internațională. În politica de extindere a relațiilor economice cu celelalte state ale lumii, România acordă o atenție deosebită promovării cooperării economice și tehnico-științifice internaționale. Formele moderne de cooperare în producție creează legături pe termen lung între parteneri, facilitând alocarea de investiții în construirea și utilizarea capacităților de producție. Din totalul acțiunilor de cooperare (peste 400), perfectate în perioada 1970—1980 între întreprinderi românești și firme și organizații economice străine (exceptând societățile mixte), circa 80% reprezintă cooperări în producție.

Cooperarea în producție se realizează atât într-un cadru bilateral, cât și multilateral. În acest ultim sens, se înscrie participarea mai multor țări socialiste din Europa, printre care și România, la construirea, în

U.R.S.S., a unor mari combinate : de celuloză la Ust Işim, de azbest la Kiembaiev, de siderurgie la Kursk, pentru valorificarea zăcămintelor de gaze şi construirea de conducte la Orenburg etc.

În cadrul relaţiilor bilaterale, ţara noastră a cooperat şi cooperează cu ţările socialiste pentru valorificarea, prin eforturi comune şi în interes reciproc, a unor resurse naturale : cu U.R.S.S. pentru construirea complexului hidroenergetic de la Stîncea Costeşti pe Prut ; cu Polonia pentru extracţia de cărbune cocsificabil ; cu Iugoslavia pentru construirea complexelor hidroenergetice Porţile de Fier I şi Porţile de Fier II, precum şi a marelui complex petrochimic de la Pancevo, cu R. P. Bulgaria pentru construirea sistemului hidroenergetic Turnu Măgurele—Nicomple etc. Între întreprinderi româneşti şi organizaţii economice din alte ţări socialiste se realizează numeroase acţiuni de cooperare economică şi de specializare în producţie, unele fiind în stadiu avansat de finalizare.

România orientează politica economică externă către extinderea relaţiilor politice, economice, tehnico-ştiinţifice şi culturale şi cu ţările în curs de dezvoltare. Dacă în 1965, ţara noastră întreţinea relaţii diplomatice cu 34 de ţări în curs de dezvoltare, în 1982 numărul lor a crescut la 99. Pentru aprofundarea colaborării cu ţările în curs de dezvoltare, România a devenit membră a Grupului celor 77, cu statut de invitat la mişcarea ţărilor nealiniat, ceea ce contribuie la stabilirea cooperării pe multiple planuri. Cooperarea economică şi tehnică a României cu ţările în curs de dezvoltare se desfăşoară sub diverse forme : cooperare la construirea de obiective economice în aceste ţări, prestare de servicii productive, lucrări în comun, asistenţă tehnică, formare de cadre etc.

Una dintre modalităţile în care se desfăşoară colaborarea economică vizează livrarea pe credit a utilajelor, echipamentelor, documentaţiei şi asistenţei tehnice în vederea construirii unor capacităţi de producţie, creditul fiind rambursat de parteneri prin livrări de produse pe termen lung. Astfel, s-au extins livrările pe credit ale unor mărfuri, mai ales ale celor destinate realizării de obiective economice cu ţările în curs de dezvoltare din Asia, Africa şi America Latină.

România participă la realizarea, în aceste ţări, a numeroase obiective economice din domeniile industriei, agriculturii, construc-

ţiilor, transporturilor etc. Folosindu-se echipamentele, utilajele şi tehnologia românească s-au construit rafinării în Siria (la Banias), Pakistan (la Karachi), India, Iordania, combinate de industrializare a lemnului în Nigeria (la Ondo), Republica Centrafricană (la Bangui), Sri Lanka (la Slawa), Congo, uzine de produse chimice în Egipt (fabrica de acid sulfuric de la Abu Zaabal), Siria şi Iran, fabrici de ciment în Liban, Irak şi Siria, linii de asamblare a tractoarelor în Egipt, Iran, India şi Ghana, filaturi de bumbac şi fabrici de ţesături şi confecţii în Sudan, Congo, Bangladesh, Tanzania, baraje în Algeria (pe riul K'Sab), portul pescăresc Tripoli, obiective social-culturale în Libia şi Sudan etc. România a mai construit o termocentrală pentru întreprinderile miniere Singareni din India, a participat în colaborare cu firme franceze la construirea mării rafinării de la Haldia (îngă Calcutta), a construit o uzină de tractoare la Tabriz şi o fabrică de produse sodice la Shiraz în Iran, o fabrică de cărămizi în Sudan, o uzină de superfosfat granulat în Turcia. În perioada 1965—1970, specialiştii români au construit în Egipt o fabrică de produse sodice la Alexandria, două fabrici de ciment la Suez şi Assuan etc.

În America Latină s-au realizat cu ajutor românesc unităţi de asamblare a tractoarelor şi utilaje pentru Brazilia, o unitate de calcinare a cocsului de petrol în Argentina şi altele.

În construcţie se află complexul de extragere şi preparare a fosfaţilor de la Hamrawin (Egipt), complexul de îngrăşăminte fosfatice de la Homs şi fabrica de ciment de la Sheikh—Said (Siria), porturile Nador şi Ras Kebdana (Maroc), marele combinat de industrializare a lemnului de la Calabar (Nigeria).

Specialiştii români acordă asistenţă tehnică în diferite ţări, în domenii variate. Numărul lor a crescut de la 4 000 în 45 de state (în anul 1974) la 15 000 (în 1980), în aproape 60 de state. Astfel, România sprijină ţările în curs de dezvoltare prin valorile materiale, tehnice şi ştiinţifice create de specialiştii români (ingineri şi tehnicieni), care îşi desfăşoară activitatea în aceste ţări. O contribuţie importantă la progresul economic şi social al acestora o constituie formarea de cadre specializate în şcolile şi universităţile româneşti, unde studiază

circa 11 000 de tineri din Africa, Asia și America Latină.

În ultimii ani, s-a dezvoltat o nouă formă de cooperare prin înființarea de societăți mixte de producție¹. În țările în curs de dezvoltare s-au constituit 27 de societăți mixte de producție și trei societăți mixte comerciale, care au o contribuție importantă la stabilirea și aprofundarea relațiilor României în aceste țări. Societățile mixte vizează activități comune ale partenerilor privind construirea obiectivului: proiectarea și cercetarea, finanțarea, organizarea, administrarea și conducerea producției etc. Aceste societăți își desfășoară activitatea cu diferite țări, ca: Chile, Congo, Ecuador, Guineea, India, Iran, Kenya, Liberia, Libia, Maroc, Nigeria, Peru, Tanzania, Zambia etc., în domeniul industriei miniere, exploatarei și prelucrării lemnului, construcțiilor de mașini, industriei textile, agriculturii etc. Alături de acestea activează 35 de societăți mixte de tip comercial cu parteneri de pe diferite piețe de export din țările dezvoltate (Anglia, Austria, Franța, R.F. Germania, Grecia, Italia etc.), pentru comercializarea produselor din industriile constructoare de mașini, chimică, ușoară etc.

În țările capitaliste dezvoltate au fost înființate primele bănci mixte, care contribuie la promovarea exportului românesc pe piețele respective. În perioada 1965–1980 România a încheiat cu țările capitaliste 332 de acorduri și convenții de cooperare, cea mai mare parte vizând ramurile cu tehnologii de vîrf. Avînd în vedere ponderea importantă pe care țările membre ale Pieței Comune o ocupă în comerțul exterior, România activează pentru reglementarea raporturilor cu Comunitatea Economică Europeană (CEE), prin încheierea de acorduri, convenții și aranjamente. În acest sens, în 1980 a fost încheiat Acordul privind

comerțul cu produse industriale dintre România și CEE, precum și Acordul privind crearea Comisiei mixte România–Piața Comună.

În vederea dezvoltării și identificării posibilităților de realizare cât mai eficientă a operațiunilor de export – import, după anul 1965 s-a acordat o atenție deosebită folosirii tehnicii moderne de marketing. Stabilirea directă a unor contacte și acorduri de cooperare economică și tehnico-științifică se realizează și prin participările oficiale ale României la diferite expoziții și tirguri internaționale.

Problemele legate de dezvoltarea și perfecționarea comerțului nostru exterior, a colaborării și cooperării între state constituie și pentru cincinalul 1981–1985 o parte integrantă a acțiunii de realizare a societății socialiste multilateral dezvoltate. România va continua și intensifica colaborarea și cooperarea cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, inclusiv cu țările capitaliste dezvoltate. Se vor dezvolta și pe viitor relații de prietenie și colaborare multilaterală cu toate statele socialiste, întărindu-se relațiile cu țările socialiste vecine, între care se acordă o importanță deosebită relațiilor cu U.R.S.S. România va promova, cu aceeași consecvență, dezvoltarea colaborării economice cu țările membre ale CAER, cu toate țările socialiste, care vor deține în continuare ponderea principală în comerțul nostru exterior.

În perioada 1981–1985 se prevede o creștere a volumului comerțului exterior cu 50–57% față de cincinalul anterior. Exportul va avea o dinamică accentuată, și se va baza pe sporirea ponderii mărfurilor cu un grad înalt de prelucrare. În acest sens, se consideră că produsele industriei construcțiilor de mașini, industriei chimice și industriei ușoare vor reprezenta la sfîrșitul cincinalului 65% din totalul exportului. Se vor organiza, în acest sens, capacități care să producă – în exclusivitate sau în cea mai mare parte – produse destinate exportului.

Printr-o dinamică superioară a exporturilor, se are în vedere realizarea unei balanțe comerciale active, excedentare, care să asigure o balanță de plăți echilibrată, consolidarea rezervelor valutare ale țării. În cin-

¹ Printre primele societăți mixte de producție și comercializare constituite în România menționăm ROM-CONTROL-DATA în domeniul unor echipamente din tehnica de calcul, constituită cu firma „Control Data Corporation” (S.U.A.); RIFIL în domeniul firelor sintetice cu firma „Romalfa” (Italia); REȘITA – RENK în domeniul producției de reductoare, roți dințate și cutii de viteză, cu firma „Renk” (R. F. Germania); RONI-PROT în domeniul producției de proteine cu firma „Dainippon” (Japonia); ROMELITE în domeniul elementelor de transmisie cu firma „Kohmayer” (Austria); OLT-CIT în domeniul autoturismelor de mic litraj, construită cu firma „Citroën” (Franța), GEOMIN și MINEROPERU pentru exploatarea zăcămintelor cuprifere de la Antonina (Peru) etc.

cinalul 1981—1985, fondurile valutare prevăzute la import se vor îndrepta spre realizarea unui volum mărit de materii prime de bază și pentru achiziționarea unor mașini, utilaje, instalații și altor produse necesare economiei naționale.

Urmărind să-și înscrie participarea la diviziunea mondială a muncii în coordonate calitativ structurale noi — corespunzătoare mutațiilor moderne din relațiile economice internaționale —, România acționează permanent pentru promovarea în cadrul raporturilor sale economice externe a unor forme noi de cooperare economică și tehnico-științifică. Se va acorda o atenție sporită cooperării și specializării în domeniile industriei, agriculturii, transporturilor etc. Pe linia promovării unor noi forme de cooperare, România va realiza, în comun cu alte state, obiective economice și va dezvolta acțiunile de specializare și constituirea unor societăți mixte. De asemenea, se va dezvolta cooperarea pe termen lung și în condiții avanta-

joase în vederea satisfacerii cerințelor de materii prime pentru economia națională.

România va milita cu fermitate pentru afirmarea noilor principii ale cooperării economice internaționale, pentru eliminarea obstacolelor din calea comerțului mondial, pentru instaurarea noii ordini economice internaționale și dezvoltarea unei colaborări egale și echitabile între toate statele, fără deosebire de orînduire socială.

În perspectiva anului 1990, industria va fi astfel structurată, încît să asigure participarea tot mai intensă a României la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale și la circuitul universal de informații științifice. Volumul comerțului exterior va fi în anul 1990 de peste 2 ori mai mare decît în 1980. Creșterea exportului — într-un ritm mai rapid decît cea a importului — va asigura realizarea unei balanțe comerciale excedentare, a unei balanțe de plăți echilibrate, precum și crearea condițiilor pentru trecerea la convertibilitatea monedei naționale.

GEOGRAFIA TURISMULUI

9.1. Potențialul turistic și taxonomia turistică

✓ În perioada actuală, cînd turismul a devenit o activitate de mare importanță socială, economică și, chiar, politică, atît pe plan național, cît și internațional, necesitatea cunoașterii potențialului turistic, a valorificării lui raționale se impune din ce în ce mai mult în toată lumea.

5 25/10 Determinarea potențialului turistic prin metode cantitative a preocupat pe mulți specialiști, rezultatele fiind de un real ajutor acțiunilor de sistematizare turistică a teritoriului, de amenajări și dotări corespunzătoare valorii potențialului respectiv (I. Iordan, 1973).

5 77 Ținîndu-se seama de *amplasarea și concentrarea spațială* a obiectivelor turistice, de valorificarea și funcționalitatea potențialului turistic în țara noastră, s-au folosit următoarele trepte taxonomice (fig. 9.1):

a, *obiectivul turistic*, reprezentat de o singură unitate cu caracter turistic, al cărei potențial constituie o valoare de atracție; poate fi natural, istoric, folcloric, arhitectonic, economic etc. și poate fi situat atît în cadrul localităților, cît și în afara lor;

b, *localitatea sau centrul turistic* reprezintă o așezare în care sînt mai multe obiective turistice, constituind un punct de atracție a turiștilor;

c, *complexul turistic* corespunde unei grăpări de mai multe obiective turistice sau unei suprafețe restrînse, în care se concentrează cîteva localități sau centre turistice, sau obiective turistice izolate. În această categorie se includ și masive forestiere, lacuri, riuri etc.

d, *arealul turistic*, reprezentat de o suprafață nu prea întinsă, în care se includ mai multe obiective turistice izolate sau mai multe complexe turistice, iar cînd este situat în jurul unui centru urban constituie o zonă turistică periurbană;

e, *regiunea turistică* este o categorie cuprinzătoare, reprezentată de un teritoriu întins (în general unități geografice), caracterizată de o concentrare evidentă a obiectivelor turistice, în care sînt situate masive forestiere, cursuri de apă, localități și centre turistice, complexe turistice, areale turistice.

✓ Principalii factori generatori de turism, în afara omului, care este de fapt factorul determinant al apariției și dezvoltării turismului, sînt de natură geografică și istorico-geografică.

✓ Datorită configurației variate a teritoriului și istoriei multimilenare a poporului român, potențialul turistic al României este de o mare complexitate și de o valoare deosebită. El este reprezentat, în primul rînd, de relieful foarte diferit, de o rețea deasă de ape curgătoare și stătătoare, de o bogată faună și de o vegetație foarte diferită, de zone cu climat reconfortant, iar în al doilea rînd, de monumentele istorice și de arhitectură de o inestimabilă valoare științifică, de obiective folclorice și de artă specifice fie unor localități, fie unor areale sau regiuni turistice.

✓ Potențialul turistic al României este valorificat într-o măsură apreciabilă, amenajările și dotările existente punînd în valoare multe obiective turistice. Atenția care se acordă dezvoltării acestei ramuri a economiei naționale a ridicat la valori înalte multe potențe turistice, activitatea de intro-

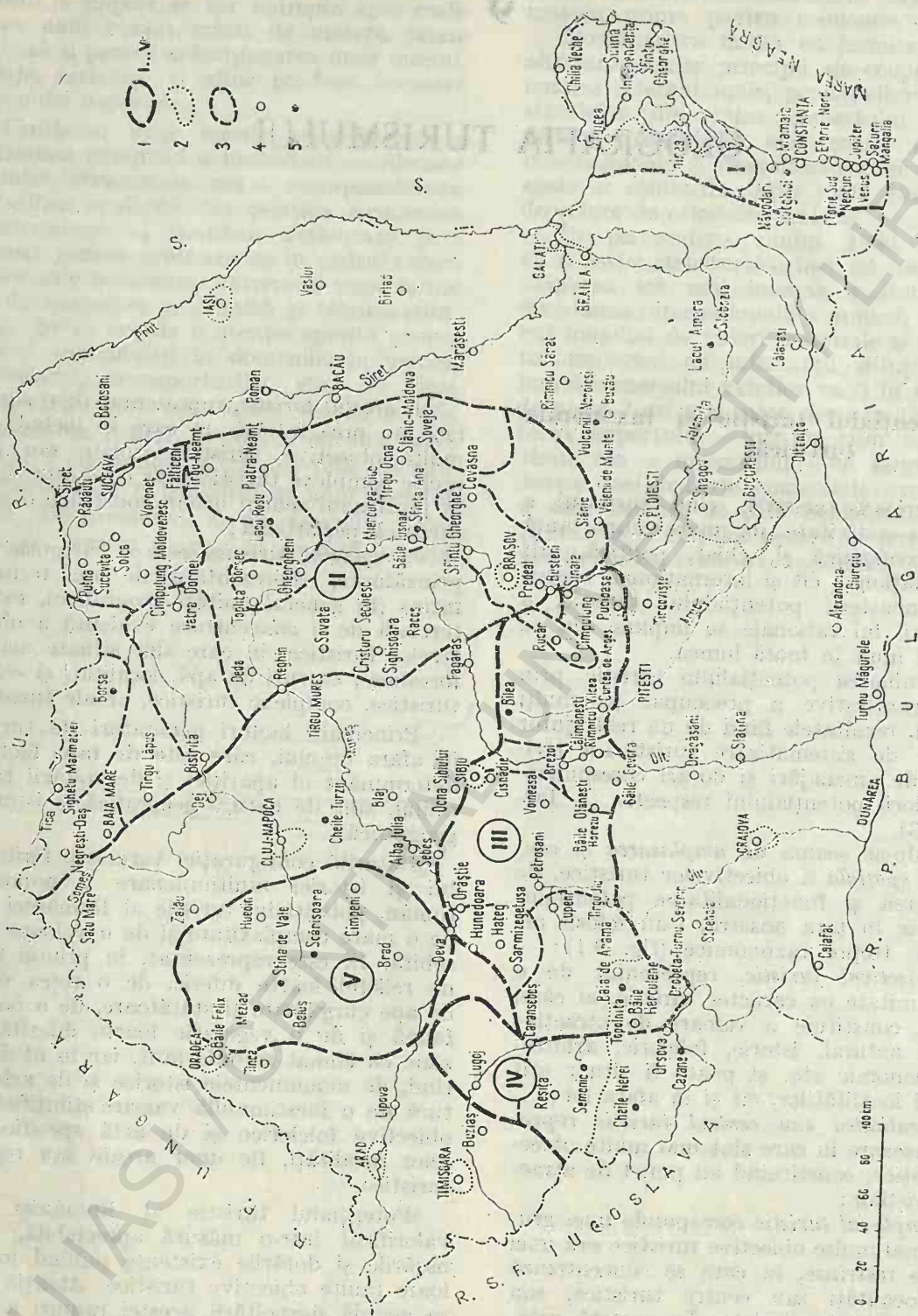

Fig. 9.1: Categorii taxonomice. 1, Limită de regiune turistică; 2, areal turistic sau zonă turistică perurbana; 3, complex turistic; 4, centru turistic; 5, obiectiv turistic. Regiunile turistice: I, Litoralul Mării Negre și Delta Dunării; II, Carpații Orientali; III, Carpații Meridionali; IV, Munții Bana-

ducere în circuitul turistic a noi obiective și regiuni fiind în continuă intensificare.

Factorii naturali. Înregistrând o mare varietate, factorii naturali, ca resurse potențiale, au un rol principal în dezvoltarea turismului.

Prin caracteristicile sale, relieful țării noastre se înscrie cu cel mai variat și mai important potențial turistic, el putând fi valorificat prin dotări și amenajări diferențiate în funcție de particularitățile locale, de potențialul lor estetic. Principalele componente ale potențialului turistic montan sunt reprezentate de culmile înalte cu marea lor varietate de forme (piscuri golase sau virfuri acoperite de vegetație, stînci enorme cu aspect de ruine), de un relief cu bogate și foarte diferite fenomene carstice (peșteri, chei), de numeroase urme glaciare (lacuri, căldări), de văi adînci și pitorești etc. Dealurile și podișurile, ca treaptă medie de relief, au un potențial ridicat din punct de vedere turistic, reprezentat de întinse păduri de foioase, de vii sau livezi, de covorul pășunilor sau finetelor naturale, de văi mai largi sau mai înguste pe care se înșiră sate pitorești etc.

Deși se prezintă, în general, ca o zonă cu un grad evident de netezime, totuși, prin prezența unor văi cu lunci largi și însoțite de briuri de vegetație arborescentă, prin existența unor particularități ale microformelor de relief (crovuri, meandre, belciuge, maluri abrupte la baza cărora apar șiruri de izvoare) etc., relieful de cîmpie dispune și el de un apreciabil potențial turistic, valorificat, însă, în mai mică măsură, în comparație cu acela al munților și dealurilor. Lunca Dunării și, mai ales, Delta Dunării, ca unități de relief joase, prin caracterele lor morfohidrografice, floristice și faunistice se înscriu cu un potențial turistic atractiv, valorificat într-o însemnată proporție.

Unul dintre cei mai remarcabili factori generatori de turism este rețeaua de ape. Apele curgătoare se înscriu cu un potențial ridicat, atît datorită peisajului pe care îl reprezintă în cadrul naturii înconjurătoare, cît și posibilităților pe care le oferă pentru pescuit sportiv, pentru baie și plajă, pentru atractivitatea diferitelor amenajări hidrotehnice etc.

Prin valoarea lor terapeutică, izvoarele și apele minerale generează amenajări și dotări speciale, care au atras și atrag un mare număr de turiști. Stațiunile balneare

sînt astăzi renumite obiective turistice, spre care converg însemnate fluxuri de turiști în toate anotimpurile.

Litoralul românesc al Mării Negre oferă o gamă variată de folosințe turistice, înscriindu-se, după munți, cu cea mai ridicată valoare a potențialului turistic, amenajările și dotările existente transformându-l în cea mai renumită și atractivă regiune turistică a țării, atît pentru turismul intern, cît și pentru cel internațional.

Ca elemente ale naturii, vegetația și fauna au o apreciabilă importanță turistică, înscriindu-se printre cei mai activi factori generatori de turism. Ei reprezintă un valoros potențial, în toate regiunile țării.

Vegetația ierboasă a pajiștilor naturale (alpine, montane și submontane) se înscrie ca element apreciabil în componența potențialului turistic, iar pădurile constituie un mediu de mare valoare pentru turism, atît în zona montană și deluroasă, cît și, mai ales, în zona de cîmpie (în special cînd sînt situate pe malul sau în imediata apropiere a apelor). În același timp, valoarea turistică a pădurilor crește prin existența unor arbori declarați monumente ale naturii sau a rezervațiilor cu caracter științific sau funcțional. De aceea, datorită posibilităților pe care le oferă pentru turism, alături de funcțiile lor economice și naturale, pădurile se înscriu, din ce în ce mai mult, și ca factor generator de turism. Această ultimă funcție oglindește condițiile pe care le oferă pentru recreere și agrement, mai ales în zonele periurbane.

Din punct de vedere turistic, fauna reprezintă interes în funcție de caracterul ei cinegetic sau estetic, ea și al populării regiunilor turistice.

Fauna acvatică, element de mare atractivitate turistică, constituie o principală componentă a factorilor generatori de turism. Numeroși amatori de recreere prin pescuit sînt atrași de bogata și variata faună piscicolă a riurilor, lacurilor, iazurilor și, mai ales, a Deltei Dunării.

Rolul turistic al faunei de interes vinătoresc este în creștere de la un an la altul, recreerea prin vînătoare și mai ales prin pescuit căpătînd tot mai mulți adepți, care, în zilele de odihnă sau week-end, fac excursii în regiunile apropiate sau mai îndepărtate de localitatea de domiciliu.

Factorii climatici, care reprezintă un potențial turistic mai ales cînd se asociază cu

alți factori generatori de turism (relief, ape minerale), influențează activitățile turistice dintr-o regiune, în funcție de sezon. Astfel, iarna, abundența zăpezii în regiunile montane favorizează practicarea sporturilor de iarnă și turismului de iarnă, „starea vremii” influențând fluxul de turiști, pe anotimpuri și pe regiuni geografice. Regimul termic și cel pluviometric au o apreciabilă influență asupra fluxului de turiști spre mare sau spre munte, spre ariile forestiere sau spre riuri și lacuri.

— *Factorii cultural-istorici-economici.* Prin caracterul lor de reprezentanți ai trecutului, de evocatori ai timpurilor străvechi, factorii cultural-istorici se înscriu cu o deosebită importanță în potențialul turistic al unui teritoriu. Simțul de frumos, de instrucție și de educație a făcut ca rolul acestor factori să crească vertiginos, restaurarea și valorificarea obiectivelor istorice și arhitectonice fiind acțiuni care s-au impus și se impun, încă, în toate regiunile țării.

× România are numeroase și variate monumente istorice de o mare valoare, care „destăinuie” viața din regiunile respective, care evidențiază evenimentele din trecutul poporului nostru, care fac cunoscute nivelul și caracterul artei românești din diferite epoci și regiuni. Mănăstirile, palatele, locurile istorice, casele vechi, însoțite de legende și tradiții, sint tezaure inestimabile ale trecutului poporului nostru și reprezintă un potențial turistic ce rivalizează cu cel natural al munților și al litoralului.

✓ Peisajul unor așezări constituie obiective turistice cu certe valori, prin forma și arhitectura caselor, prin așezarea și specificul așezării respective. Pe această bază, au fost desemnate ca „sate turistice” câteva așezări rurale din zona montană.

Activitățile artizanale, prin realizarea unor obiecte cu tradiție, specifice, de origine populară, constituie, și ele, un însemnat și apreciat potențial turistic. Asemenea activități se întâlnesc în toate regiunile țării, popularizarea și introducerea lor în circuitul turistic fiind o acțiune permanentă.

Elementele de etnografie și folclor — reprezentate de port și de obiceiurile specifice locului sau regiunii respective — se întâlnesc în multe zone geografice ale țării, bucurându-se de o mare atracție și interes, în unele regiuni renumele lor depășind mult, și de mult chiar, granițele țării.

Printre obiectivele economice care constituie atracții turistice se înscriu și unele unități agricole (ca sere, solarii, combinate zootehnice), ca și zonele viticole, pomicole și legumicole sau unele amenajări funciare.

Toate categoriile de factori prezintă un potențial turistic național, pus în valoare într-o însemnată măsură, care generează, în funcție de anotimp și de așezare geografică, însemnate fluxuri de turiști.

Pentru o valorificare rațională și eficientă a întregului potențial turistic al României sint necesare: cunoașterea temeinică și aprofundată a tuturor valorilor turistice, amenajarea și dotarea lor corespunzătoare, precum și educarea populației în spiritul protejării și conservării tuturor obiectivelor turistice — mari sau mici, importante sau mai puțin importante —, a potențialului turistic, indiferent de starea în care se află.

9.2. Organizarea și dezvoltarea turismului

În România, turismul, ca fenomen social-economic, se integrează în economia unitară a țării, constituind o coordonată majoră a civilizației societății socialiste.

Elemente precursoare turismului pe pământul țării sint atestate documentar încă din antichitate, cînd ele au apărut și s-au dezvoltat, în forme embrionare, la Băile Herculane, Oena Sibiului, Turda, Sovata, Geoagiu, Călan, Buziaș etc.

În evul mediu, în condițiile orînduirii feudale, turismul s-a manifestat sporadic pe teritoriul țărilor românești, mai restrîns decît în antichitate, datorită nesiguranței drumurilor și concepțiilor mistice. Activitatea de turism se desfășura, mai ales, sub forma turismului de pelerinaj. Documentele vremii indică și o formă de turism colectiv, de masă, determinată de o serie de manifestări laice, etnofolclorice, cu prilejul unor momente festive tradiționale — sărbători folclorice, tîrguri, hramuri, nedei etc.

Spre sfîrșitul evului mediu, se afirmă treptat turismul balnear, acesta fiind menționat în localitățile: Băile Felix în secolul XV, Ivanda în secolul XVI, Lipova în secolul XVI, Baza în secolul XVII, Băile Herculane în 1734, Olănești în 1760, Borsec

în 1770, Sîngeorz Băi în 1785 și Vatra Dornei în 1788.

În secolul XIX, stațiunile balneoclimaterice cunosc o dezvoltare deosebită, astfel, că pînă la sfîrșitul secolului existau 23 de stațiuni de interes general, 78 de interes local și 36 de localități cu izvoare minerale utilizate. În a doua jumătate a secolului XIX apar primele asociații turistice, punînd bazele turismului organizat.

În ultima parte a secolului XIX și, mai ales, în secolul XX, ca urmare a pătrunderii revoluției industriale în România, se inaugurează etapa turismului modern, reprezentat, în special, prin turismul balneoclimateric și montan, deși tipurile sale embrionare apar cu cîteva decenii mai înainte. Acest turism modern se caracterizează prin trăsături noi și printr-o evoluție a tipurilor și formelor sale, marcînd substanțiale transformări cantitative și calitative privind structura turismului. Acum se înfiripă și primele grupări, asociații sau societăți, cum sînt „Trinitatea vremelnică” din 1869, avînd ca scop de a întreprinde excursiuni; Societatea carpatină ardeleană a turiștilor — din 1880, cu membri cotizanți din Sibiu, Brașov, Cluj, București, Giurgiu, Viena, Frankfurt pe Main, Londra etc., care a funcționat neîntrerupt peste 60 de ani; „Cercul excursioniștilor” — la 1 ianuarie 1891, prima organizație turistică din București, care și propune să întreprindă „... excursiuni menite să dezvolte iubirea pentru frumusețile naturii și înmulțirea cunoștințelor prin vizitarea monumentelor și localităților din țară, cari ar putea prezenta un interes din deosebite puncte de vedere” (V. Borda, 1979); Societatea carpatină „Sinaia”, cu scopul de „... a înlesni și propaga cunoașterea munților din împrejurimi, a faunei și florei lor” (V. Borda, 1979) etc.

Au urmat apoi Hanul drumeților (1921), Turing Clubul României (1925), Frăția munteană (1927), Asociația drumeților din munții înalți ai României (ADMIR) (1929), Clubul alpin român (1934), Oficiul Național de Turism (1936).

În anii construcției socialismului s-a deschis o pagină nouă și fără precedent în evoluția și dezvoltarea turismului în România, acesta devenind un fenomen de masă, caracterizat prin creșterea continuă a volumului său, și concomitent, prin diversificarea tipurilor și formelor sale, evoluînd pe o largă

bază socială și antrenînd un număr din ce în ce mai mare de locuitori.

În România postbelică, prima organizație de turism de tip nou, pe baze economico-sociale specifice socialiste, a fost Turismul popular (1948—1950), care, în anul 1950, devine Federația de turism-alpinism, afiliată la Confederația Generală a Muncii și la Consiliul Național de Educație Fizică și Sport, iar vechiul Oficiu Național de Turism devine Direcția de turism și excursii în cadrul Confederației Generale a Muncii.

În anul 1955, se reînființează Oficiul Național de Turism „Carpați” (înființat în anul 1935); în 1957 se constituie Asociația turiștilor din R. P. Română, care, mai târziu, în 1959, fuzionează cu ONT „Carpați”, preluînd și organizarea turismului intern. În 1968, se înființează Biroul de turism pentru tineret, pe lângă Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist din România.

Ca urmare a dezvoltării continue și progresive a turismului în România, în 1971 se înființează Ministerul Turismului și Sporturilor, for de conducere, îndrumare și coordonare organizatorică, căruia îi sînt subordonate 40 de oficii județene de turism. Tot în 1971 iau ființă Centrala ONT București, Întreprinderea de turism, hoteluri și restaurante (ITHR) București, Centrala ONT „Carpați” din Brașov, Centrala ONT „Litoral”, Întreprinderea hotelieră (IH) Intercontinental București și altele.

În afara Ministerului Turismului și Sporturilor, la practicarea și dezvoltarea turismului mai contribuie: Uniunea Generală a Sindicatelor din România, Biroul de turism pentru tineret, Automobil Clubul Român, Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum, Ministerul Sănătății, Ministerul Educației și Învățămîntului, Asociația Generală a Vinătorilor și Pescarilor Sportivi, Consiliul Național pentru Educație Fizică și Sport și altele.

În anii socialismului, pe lângă modernizarea și transformarea vechilor stațiuni balneoclimaterice și climaterice apar altele noi, ca: Mangalia Nord, Năvodari, Costinești, Voineasa, Bîlea Lac, Durău, Piatra Arsă.

Direcțiile prioritare de dezvoltare a turismului în cîincinalul 1976—1980 s-au orientat spre valorificarea mai complexă a stațiunilor montane, cu potențial turistic ridicat, spre dezvoltarea stațiunilor balneoclimaterice cu o eficiență recunoscută, spre dezvoltare

țarea și modernizarea stațiunilor balneare și climaterice de pe litoral etc. Noi localități, stațiuni balneoclimaterice și complexe turistice, cu precădere în aria Carpaților, își vor spori, la sfârșitul cincinalului 1981—1985, cu circa 35 000 de locuri în formele de cazare de bază și complementare; se vor amenaja noi mijloace moderne de transport pe cablu (telecabine, telescaune, teleschiuri etc.), precum și alte instalații de agrement și sportive, iar terapiile balneare vor fi dotate cu tehnică la nivel mondial.

Sectorul litoralului cuprins între Capul Midia și stațiunea 2 Mai dispune de o capacitate de cazare ce totalizează 155 000 de locuri. În perioada 1985—1990, în sectorul Vama Veche—Midia se va ajunge la 300 000 de locuri, iar în sectorul Chituc—Sinoc vor fi amplasate alte unități de cazare cu 160 000 de locuri. Se prevede ca în perioada anilor 1990—2000 în sectorul Sfintu Gheorghe—Sulina să fie amenajate 100 000 de locuri.

Dezvoltarea bazei tehnico-materiale în cincinalul 1981—1985 se concentrează în cîteva importante regiuni turistice, cum sînt litoralul și Carpații. În această perioadă se dau în funcțiune și alte capacități de cazare, ca de exemplu la Durău, Borsec, Căciulata, Tușnad Băi, Băile Felix, Băile Herculane etc.

Tot în cincinalul 1981—1985, se prevede ca în afara celor 20 200 de locuri în hoteluri și vile, cu confort sporit, realizate pînă la finele anului 1980, ca și a peste 9 300 de locuri noi în popasuri și cabane turistice, să se adauge 35 000 de locuri în formele de cazare de bază și complementare, dotate cu noi mijloace de agrement, de baze de tratament balnear, mijloace de transport pe cablu, de dotări și servicii la un nivel calitativ superior. Sporirea coeficientului de utilizare a capacităților de cazare, de la 76,8% în 1979, la 85% în 1985, va inseria România la cote avansate în turismul internațional.

În 1982, baza tehnico-materială a turismului cuprindea peste 155 000 de locuri pe litoral, peste 38 000 de locuri în stațiunile montane de odihnă și practicare a sporturilor de iarnă, peste 45 000 de locuri în stațiunile de cură balneară și aproape 20 000 în cabane și alte forme de găzduire. În afara Ministerului Turismului, peste 50 000 de locuri aparțin Uniunii Generale a Sindicatelor, Biroului de turism pentru tineret, Uniunii Centrale a Cooperativelor de Consum, Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție etc. Structura rețelei de cazare

în 1982 a fost următoarea: hoteluri 47,9%, vile 23,4%, terenuri pentru corturi proprii 9,2%, capacități de cazare la particulari 6,3%, căsuțe 6,1%, cabane 3,9%, capacități de cazare în cămine și internate 1,2%, moteluri 0,8%, corturi instalate 0,7% și hanuri 0,5%.

Gradul de utilizare a capacităților de cazare, pe total țară, a fost în medie de 80% (cuprinzînd toate formele de cazare) pe perioada 1975—1980 (pe litoral 79,6%, în stațiunile montane 73,7%, în stațiunile balneoclimaterice 87,0%, iar în celelalte centre turistice 70,5%). Gradul de ocupare a capacităților de cazare de către turiștii străini (calculat la om/zile cazare) este de 42,2% pe litoral, 12,2% în stațiunile de munte, 3,9% în stațiunile balneoclimaterice și 11,3% în celelalte centre turistice.

România are, așadar, condițiile necesare pentru dezvoltarea mai accentuată a turismului intern și internațional. De aceea, se pune accentul pe optimizarea gradului de valorificare a fondului turistic, pe intensificarea amenajărilor existente și a căilor de acces, pentru ca întregul teritoriu să fie inclus în circuitul turistic național și internațional. În privința turismului local, fiecare județ își valorifică în continuare fondul turistic, spre a oferi posibilități de utilizare completă și complexă a tuturor resurselor turistice.

9.3. Forme de turism

Resursele turistice ale unui teritoriu sînt exploatate în cadrul unor forme de turism sau forme ale circulației turistice; generate de amploarea fluxurilor turistice intra- și interregionale, aceste forme de turism au cunoscut o diversificare crescîndă.

Variatatea resurselor turistice ale României și dispersia lor relativ uniformă în teritoriu, precum și diversitatea acțiunilor turistice interne și internaționale au permis alcătuirea unei clasificări a formelor de turism în funcție de mai multe criterii, cu elemente utilizate pe plan internațional, respectiv în clasificările Organizației Mondiale a Turismului.

1. Un prim criteriu, care s-a impus pe plan mondial încă de la începuturile activității turistice organizate, este cel al provenienței *fluxurilor turistice*. În funcție de acest criteriu s-au delimitat două forme de

turism: *turismul intern și turismul internațional*.

Turismul intern este forma de turism la care participă populația unei țări în interiorul granițelor ei. Astfel, în România, în anul 1982, la acțiunile turismului intern au participat circa 10 milioane de persoane, realizând peste 39,9 milioane de înnoptări. Turismul intern este servit de 2 600 de capacități de cazare în forme principale — hoteluri, vile, hanuri, cabane — și în forme complementare — căsuțe, corturi, cazare la cetățeni, cămine și internate. Ele dispun de aproximativ 134 000 locuri, ce sînt repartizate astfel: litoralul Mării Negre dintre Năvodari și Mangalia — 77 780, stațiunile de munte — 7 510, stațiunea balneoclimaterică — 4 320, și alte localități — 44 420.

Există, de asemenea, o dezvoltată și diversificată rețea de unități de alimentație publică, mijloace moderne de agrement, instalații și aparaturi medicale moderne pentru tratament în stațiunile balneoclimaterice.

La rîndul lui, *turismul internațional* este forma de turism care include turiștii ce depășesc, în cadrul călătoriilor lor, limitele granițelor țării de reședință permanentă. Însă, în funcție de direcția fluxurilor turistice, turismul internațional se grupează în *turism internațional receptor* și *turism internațional emițător*.

Turismul internațional receptor este alcătuit din sosirile de turiști străini din alte țări într-o țară dată.

În România, ritmul continuu ascendent al dezvoltării turismului se regăsește și în evoluția sosirilor de turiști străini.

Interesul crescînd pentru vizitarea României se reflectă în intensificarea continuă a fluxurilor turistice internaționale, în lărgirea ariei geografice de proveniență a turiștilor străini, în mărirea sejurului mediu și în atragerea unor noi regiuni geografice ale țării în aria de interes turistic internațional.

Potrivit datelor statistice, în anul 1956 România a fost vizitată de circa 5 000 de turiști străini¹ din 13 țări, pentru ca cifra de 100 000 să fie depășită în 1960, cea de 500 000 în 1964, cea de 1 milion în 1967, de 2 milioane în 1970, de 3 milioane în 1973 (din peste 60 de țări), de 5 milioane în 1978, de 6 milioane în 1982. Pe forme de cazare se remarcă procentul constant mai ridicat

ce revine turiștilor străini, din totalul numărului înnoptărilor înregistrate în hoteluri (38,8%), apoi în campinguri (22,5%), hanuri (10,2%) și cabane (4,4%).

Valorificarea rațională și eficientă a bogatului și variatului potențial turistic al României socialiste, diversificarea ofertei turismului românesc la prețuri competitive vor asigura o evoluție ascendentă turismului internațional, chemat să ofere imaginea plină de dinamism a țării.

Ca țară europeană, turismul său internațional fiind asigurat în proporție de 97,2% în 1980, de Europa, România sprijină, prin acțiunile sale de promovare a turismului internațional, politica de cooperare, de mai bună cunoaștere și înțelegere, pe care Conferința de Securitate și Colaborare Europeană de la Helsinki, din 1976, a promulgat-o.

Turismul internațional emițător este reprezentat de plecarea autohtonilor în excursii în străinătate. Reglementată juridic, această formă de turism s-a extins continuu, reprezentînd la nivelul anului 1982 peste 750 mii de persoane, care au cheltuit în străinătate circa 1 000 mil. lei. Aria geografică a deplasărilor românilor în alte țări este destul de extinsă, pe primele locuri situîndu-se, desigur, țările vecine; țările socialiste, între care R. P. Bulgaria, U.R.S.S., R. S. F. Iugoslavia, R. P. Ungară, R. S. Cehoslovacă, R. P. Polonă, R. D. Germană, R. P. Chineză. O altă categorie o formează țările capitaliste balcanice (Grecia, Turcia), precum și alte țări capitaliste din Europa (Italia, Austria, R. F. Germania, Franța ș.a.).

Cele două forme de turism — intern și internațional — se află în strînsă interdependență, în scopul folosirii raționale a capacităților de cazare, dirijării operative a fluxurilor turistice, valorificării superioare a resurselor turistice naturale și antropice.

În anul 1982, din cele 2 780 de unități de cazare cu 329 569 de locuri, 2 581 de unități cu 270 148 de locuri au fost repartizate turismului internațional (desigur, în cazul neocupării lor fiind preluate de turismul intern), fapt ce denotă importanța acordată acestei forme de turism. De asemenea, turismul internațional dispune de 4 500 de ghizi-interpreți, 100 de ghizi-însoțitori ai excursiilor grupurilor de români în străinătate, iar turismul intern de circa 4 000 de ghizi-însoțitori pentru acțiuni turistice în țară.

2. După modul și momentul în care este angajată o *acțiune turistică*, formele de

¹ Turiști înregistrați la frontieră.

turism pot fi *turism organizat*, *turism neorganizat* și *turism semiorganizat* sau *miat*.

Turismul organizat presupune achitarea anticipată a unei călătorii turistice, fie în cadrul turismului intern, fie în cadrul celui internațional. Aranjamentele internaționale sînt de tipul călătoriilor charter, croaziere-
lor fluviale, sejurul în stațiuni turistice etc.

Anual, în turismul intern organizat sînt cuprinși 1 850 000 persoane la odihnă și cură balneară, iar circa 2 400 000 persoane la excursii (în cincinalul 1981—1985).

Turismul neorganizat presupune ca turistul să-și aleagă singur destinația și programul voiajului său. În țara noastră, o pondere tot mai mare a căpătat turismul neorganizat, fenomen caracteristic, dealtfel, etapei actuale de dezvoltare a turismului internațional în general: de la 73% din totalul turiștilor străini în 1965 și 80% în 1972, s-a ajuns în 1980 la 85%. Ponderea este mai ridicată în relația cu țările socialiste, datorită tranzitului și micului trafic de frontieră. Această creștere, ca urmare, mai ales, a motorizării deplasărilor turistice, este de natură a îngrijora în legătură cu impactul acestui turism individual, uneori necontrolat, asupra mediului ambiant. Reconsiderarea turismului organizat se impune și ca o condiție pentru creșterea eficienței economice a turismului internațional; pentru desfășurarea mai rațională a activităților și deci a circulației turistice pe parcursul întregului an și nu numai al vîrfului de sezon, pentru atenuarea sezonității pronunțate a turismului internațional al României, determinată, într-o anumită măsură, de condițiile climatice, de specificul turismului de pe litoralul românesc al Mării Negre.

Turismul semiorganizat presupune combinarea celor două forme anterioare, turistul alegînd diverse variante de călătorie, dar apelînd la unele servicii anticipate.

În România s-au extins toate cele trei forme de turism, cu tendința organizatorilor (ONT „Carpați”, ITHRB) de a crește ponderea formelor organizat și semiorganizat, care au, între altele, avantajele folosirii raționale a bazei materiale turistice.

Între regiunile turistice ale țării, litoralul românesc al Mării Negre deține ponderea cea mai mare a turismului organizat (circa 65% din totalul turismului organizat).

3. După perioada anului în care se realizează acțiunea turistică, formele de turism se grupează în *turism continuu*, desfășurat

de-a lungul întregului an și *turism sezonier* (în care se încadrează și *turismul la sfîrșit de săptămînă*), practicat în anumite perioade ale anului. După același criteriu, se disting *turismul de vară*, *turismul de iarnă* și *turismul de circumstanță* (ocazional). În țara noastră, sezonalitatea activității de turism este deosebit de accentuată, mai ales la turismul internațional. Aceasta se datorează, pe de o parte, condițiilor climatice din țară, turiștii alegînd, de regulă, vara pentru vacanțe, iar pe de alta, ponderii mari a turismului de litoral în totalul turismului românesc.

Sezonalitatea fluxului turistic internațional este netă. În 1968, pe baza înregistrării intrărilor de turiști străini la frontieră, se consemna că 65,7% din traficul anual se desfășura în sezonul cald, lunile iunie—septembrie: iulie (23,4%), august (21,4%), iunie (11,6%) și septembrie (9,3%). În anul 1972, maximul se înregistra în lunile iulie și august, cărora le revenea 48,8% din totalul anual de 2 903 000 de turiști. Cel mai redus flux turistic se înregistra în luna februarie, cu o valoare de circa 16 ori mai mică decît a lunii cu cel mai intens trafic — iulie. În 1979, lunile considerate de vîrf — iulie și august — întruneau numai 43,6%, acoperînd 24,1%, respectiv 19,5%, iar lunile de început de sezon (iunie, mai ales), cu 11,2%, au crescut. În același an, se constată că sezonul sporturilor de iarnă se înscrie încă cu valori nesemnificative, luna ianuarie cu numai 2,3% din totalul anual, apărînd luna cu cea mai scăzută circulație, urmată de februarie (3,1%). Raportul dintre luna cu cel mai intens trafic și cea cu cel mai scăzut s-a redus, în 1979, la circa 10:1, față de 16:1 în 1972, dovedind — în condițiile unui volum sporit al circulației — o desfășurare în timp mai echilibrată.

În anul 1980, s-a înregistrat o sezonalitate accentuată, determinată încă de ponderea însemnată a bazei de cazare din stațiunile de pe litoral. Luna august a asigurat 23,2% din totalul traficului turismului internațional în România, urmată de luna iulie (21,5%), apoi septembrie (11,9%), iunie (8,3%), octombrie (7,1%), noiembrie (6,1%), decembrie (5,1%), mai (5,0%), aprilie (4,6%), martie (4,0%), februarie (3,1%) și, în sfîrșit, cu cea mai redusă valoare, ianuarie (2,1%).

Curba sezonității înregistrează, în ultimii ani, o tendință de aplatizare, datorită

măsurilor de prelungire a activităților turistice și în perioada ante- și postvîrf de sezon (lunile mai-iunie și septembrie-octombrie), ca și diversificării ofertei turistice românești, mai ales în ultimii ani, prin lărgirea bazei materiale în stațiunile balneare și de munte, unde au fost create, deopotrivă, aceese lesnicioase și dotări la nivelul cerințelor internaționale.

4. După mijloacele de transport folosite, formele de turism se grupează în turism feroviar, rutier, naval și aerian.

În privința mijloacelor de transport utilizate de turiștii străini sosiți în România, analiza datelor pe perioada 1965—1980 pune în evidență locul crescînd, pînă în 1974, al mijloacelor rutiere, cînd ating 53,7%, urmînd o ușoară scădere în 1975 (44,2%) și redresîndu-se treptat pînă în 1980, cînd înregistrează 56,5%. Pe locul secund se află mijloacele feroviare, care, dacă în 1965 dețineau 45,3%, deseresc lent atîngînd 29,5% în 1979. Pe locul al treilea, cunoscînd o sinuoasă evoluție, se situează transporturile aeriene, cu un maxim de 16,6% în 1968, un minim în 1977 de numai 8,4%, iar în 1980 crește la 10,5%, demonstrînd sensibilitatea transporturilor aeriene la criza energetică. Pe ultimul loc se situează transportul naval (4,5% în 1965 și 3,5% în 1980).

Pe țări de proveniență, turiștii din țările socialiste folosesc cu precădere mijloacele rutiere (53,5% din sosiri) și cele feroviare (43,0%), celor aeriene revenindu-le numai 3,0%, iar celor navale 0,5%. Din țările nesocialiste, turiștii sosesc în majoritate cu avionul (52,7%), apoi cu mijloace auto (33,7%), feroviare (9,2%) și navale (4,4%).

Fluxurile turistice rutiere înregistrează un maxim în lunile iulie-august, cu prelungire în iunie și septembrie, iar cele feroviare oferă un aspect mai echilibrat, etalat de-a lungul întregului an, dar avînd maximul tot în august și iulie, cînd se asigură și legături feroviare directe între țările socialiste ale Europei centrale și litoralul românesc. Transporturile aeriene prezintă o importanță mai însemnată în intervalul mai—septembrie, în legătură cu turismul maritim estival, situație în care aeroportul Mihail Kogălniceanu, care servește litoralul, are în sezon un trafic deosebit de intens, datorită, în special, numeroaselor curse charter, cu turiști din țările nesocialiste.

5. Cel mai cuprinzător criteriu de clasificare a formelor de turism, în care se regă-

sesc, pe de o parte, preferințele turiștilor și, pe de altă, resursele turistice ale țării primitoare, este cel după motivația care generează călătoria. Se disting astfel: turismul balnear, de odihnă, de agrement, sportiv, tehnic, științific, de afaceri, de congrese, etnic, de studii (liceale și universitare), cultural, drumeție montană etc. La rîndul lor, unele forme pot fi nuanțate, ca de exemplu turismul sportiv în: vînatore și pescuit sportiv, sporturi de iarnă, sporturi de vară etc.

Toate aceste forme de turism, din punctul de vedere al resurselor turistice, sînt posibile și practicate în țara noastră pe scară largă.

Alte criterii de clasificare a formelor de turism se referă la particularitățile social-economice ale cererii (turism pe cont propriu, turism social, turism de tineret) și la gradul de mobilitate a turiștilor (turism de sejur și turism itinerant).

Amplarea circulației turistice și schimbările în motivațiile turiștilor vor duce la completarea și restructurarea acestor clasificări, apărînd noi criterii și noi forme de turism, paralel, totodată, cu conturarea unor noi regiuni turistice.

× 9.4. Marile regiuni turistice

9.4.1. Litoralul Mării Negre și Delta Dunării

Litoralul Mării Negre. Turismul pe litoralul românesc a apărut într-un cadru organizat în a doua parte a secolului XIX, s-a intensificat după primul război mondial și a căpătat o mare amploare în anii construcției socialismului. Primele lucrări de construcție a unor mari complexe hoteliere au început după 1950. La baza dezvoltării în ansamblu a întregului litoral românesc a stat un plan general de sistematizare, care a îmbinat, în mod armonios, dezvoltarea turistică, bazată pe un cadru natural favorabil, cu cea social-economică.

Amenajarea turistică complexă a litoralului, la sud de Capul Midia, a pus în valoare resursele fondului turistic natural și cultural-istoric, pe litoral existînd astăzi 12 stațiuni balneare și climaterice.

Întinsele plaje, alcătuite din nisip cu granulație fină, și regimul climatic consti-

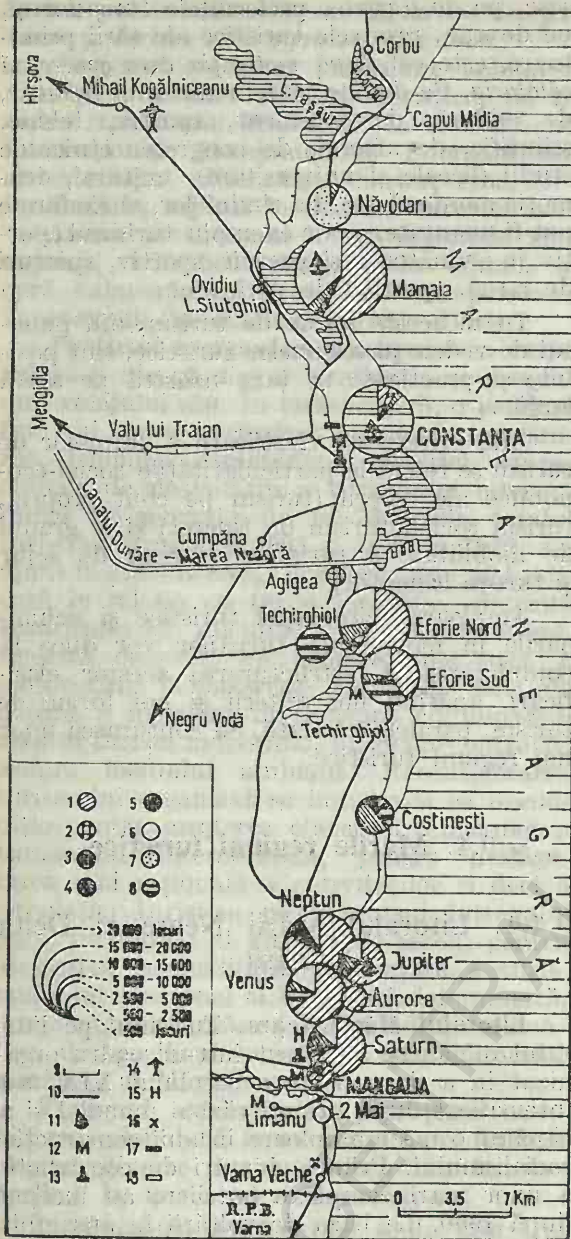

Fig. 9.2. Litoralul românesc al Mării Negre. 1, Hoteluri; 2, hanuri; 3, vile; 4, popasuri; 5, corturi instalate; 6, teren pentru corturi; 7, tabere; 8, cazare la cetățeni; 9, căi ferate; 10, drumuri modernizate; 11, baze nautice; 12, muzee; 13, monumente istorice, ruine antice; 14, aeroport; 15, baze hipice; 16, punct rutier de frontieră; 17, delfinariu; 18, acvariu.

cînd predomină timpul senin. Vara, durata strălucirii Soarelui este de 10–12 ore pe zi, înregistrîndu-se, în medie, peste 25 de zile însorite pe lună. Într-un an, pe litoral, sînt peste 2 500 ore de strălucire a Soarelui. Precipitațiile medii anuale sînt în jur de 380 mm, iar vara ploile sînt de scurtă durată și rare, din care cauză plajele sînt aproape permanente uscate. Vînturile predominante sînt cele din nord-vest și vest, brizele simțindu-se mai puternic vara.

Stabilitatea termică (cu variații mici de temperatură de la o oră la alta și de la zi la noapte) se datorează mării, care înmagazinează ziua o mare cantitate de căldură, pe care o degajă lent în timpul nopții.

Apele Mării Negre se caracterizează prin lipsa marelui, ceea ce permite folosirea optimă a plajelor, iar salinitatea redusă a apei favorizează practicarea sporturilor nautice, în special a celor subacvatice. La toate acestea se adaugă prezența unor importanți factori terapeutici: apa mării, cu o mineralizare de 17 g/l, nămolul sapropelic din lacul Techirghiol, nămolul de turbă extras din turbăriile din apropierea orașului Mangalia, bioclimatul marin bogat în aerosoli salini și în radiație solară.

Prin condițiile naturale excelente pentru practicarea turismului, calitățile terapeutice, tezaurul arheologic existent și edificiile social-economice, prin baza materială realizată, precum și prin ponderea ridicată a numărului de turiști la nivel național, litoralul Mării Negre este considerat prima regiune turistică a țării.

Capacitatea sa de cazare este de 155 000 de locuri (1982), din care peste 60% în hoteluri, 10% în vile, 7% în căsuțe, iar restul de 23% în campinguri. În prezent, cele 12 stațiuni au peste 200 de hoteluri și 300 de unități de alimentație publică.

Din totalul hotelurilor, cele cu amenajări pentru iarnă reprezintă 11%, din care 9% sînt de cură și 2% de tranzit. Cele mai însemnate baze de tratament sînt cele din stațiunile Eforie Nord și Mangalia.

În stațiunile litoralului se înregistrează, anual, circa 2 milioane de turiști, din care

tuie condiții optime pentru o folosire turistică integrală — odihnă, agrement, tratament (fig. 9.2).

Temperatura aerului, mai moderată ca în regiunea limitrofă, se situează la 11,2°C media anuală (21,8°C media lunii iulie și 0,2°C cea a lunii ianuarie). La Mangalia este singurul loc din țară cu temperatura medie pozitivă iarna. Primăverile sînt timpurii, iar toamnele calde și prelungite. Nebulozitatea este redusă vara (circa 3 zecimi lunar),

mai mult de o treime sînt turiști străini, provenind din peste 30 de țări ale lumii.

Construcțiile hoteliere prezintă multe avantaje de ordin funcțional, cuprinzînd diverse activități (cazare, alimentație publică, agrement, servicii variate etc.). Numărul total al locurilor de alimentație publică pe litoral a ajuns la circa 200 000, din care circa 140 000 aferente hotelurilor, iar restul de 60 000 în alte unități.

Litoralul oferă multiple posibilități pentru petrecerea agreabilă a timpului liber, dispunînd de numeroase dotări pentru sport și agrement: 45 de piscine, 60 de terenuri de tenis, volei și baschet, circa 10 baze nautice cu dotări corespunzătoare, 30 de terenuri de minigolf, 5 popicării, terenuri de tir cu arcu, spații pentru practicarea echitației, instalații de teleschi nautic, parcuri de distracții etc.

Toată zona litoralului este bogată în obiective de interes turistic, dar cele mai importante sînt în Constanța (Muzeul de istorie națională și arheologie, Muzeul de artă, Muzeul marinei române, Muzeul mării, acvariul, delfinariul etc.), în Mangalia (Muzeul de arheologie) și în alte localități. De asemenea, litoralul dispune de un mare aeroport — Mihail Kogălniceanu — pentru legăturile interne și internaționale. Peste 2/3 din numărul turiștilor străini sosesc pe litoral pe calea aerului.

Dezvoltarea corespunzătoare a turismului pe litoral este asigurată și de mijloacele moderne de transport în comun: autobuze, troleibuze, taximetre, mini-caruri, trăsuri etc. La Constanța se află portul turistic Tomis, care asigură agrementul cu hidrobuze și salupe pe mare, cu punete de acostare la Eforie Nord, Mangalia etc.

Cea mai mare stațiune maritimă a litoralului românesc este *Mamaia*, cu o capacitate de circa 35 000 de locuri. S-a dezvoltat de-a lungul perisipului care desparte apele lacului Siutghiol de cele ale Mării Negre și aparține, din punct de vedere administrativ, municipiului Constanța. Primele lucrări de amenajare balneară au fost făcute la Mamaia în anul 1906, iar după 1919 s-a trecut la organizarea efectivă de stațiune balneară. În 1939, Mamaia avea o capacitate de 500 de locuri, în 1941 de 1 500, în 1967 de 17 500, iar în 1981 de circa 35 000 de locuri. Plaja stațiunii Mamaia, cu nisip foarte fin, are circa 8 km lungime și 100—200 m lățime. Ea se extinde pe o suprafață de peste 70 ha, fiind ocrotită de un golf larg.

Oa urmare a poziției sale, între Capul Midia și Peninsula Constanța, beneficiază de un regim climatic moderat față de alte părți ale litoralului.

Din anul 1972, Mamaia și-a adăugat o notă de originalitate, prin satul de vacanță, organizat pe un teritoriu cu mulți arbori, unde fiecare județ al țării își are amplasată o unitate reprezentativă, atît ca arhitectură, cît și ca produse (artizanale, meșteșugărești și alimentare). În stațiunea Mamaia se găsesc mari complexe hoteliere, decorate cu lucrări originale ale artiștilor plastici români. Anual, în hotelurile stațiunii, în vile, căsuțe, corturi etc., sînt cazați circa 250 000 de turiști, din care 40% străini.

La 14 km sud de Constanța și 30 km nord de Mangalia se află stațiunea *Eforie Nord* (18 500 locuri de cazare) care funcționează tot anul. Este cunoscută îndeosebi ca loc pentru tratament și odihnă, datorită calităților curative ale lacului Techirghiol din apropiere. În anul 1972 s-a dat în folosință sanatoriul balnear Steaua de Mare din Eforie Nord, unul din cele mai moderne stabilimente balneare de pe litoral, care folosește nămolul și apa din lacul Techirghiol.

Arhitectura stațiunii este întregită de amenajarea falezii, ce comunică cu plaja prin monumentale scări de piatră. Hotelurile se impun prin multă originalitate, dintre acestea evidențiindu-se hotelul Europa, cu toate camerele orientate spre mare. O parte din cele mai moderne și confortabile hoteluri sînt deschise tot timpul anului. În sudul stațiunii se află lacul helioterm Belona, cu o suprafață de 6 ha. Apa lacului este mai caldă cu circa 7—10° C decît apa mării și este primenită tot timpul cu apă de mare. Anual, la Eforie Nord se înregistrează 150 000 de turiști, din care 35 000 turiști străini.

În continuarea acestei stațiuni, la circa 3 km, se află *Eforie Sud* (circa 11 900 locuri de cazare), amplasată pe un platou înalt, situat la 25 m deasupra mării, cu o plajă alungită de circa 5 km și cu o faleză modern amenajată. Stațiunea dispune de variate unități de cazare, alimentație publică, agrement, tratament etc. În stațiune sînt cazați anual 50 000 turiști, din care 12 000 de turiști străini.

Foarte aproape de Eforie Nord, la 2,5 km, se găsește o mică și cochetă stațiune, de asemenea foarte veche — *Techirghiol*, cu 3 050 de locuri de cazare în vile, ce s-a dezvoltat în jurul unui mic golf al lacului.

Această stațiune dispune de factori terapeutici reprezentativi: apa sărată a lacului, nămolul sapropelic din lac și climatul moderat. Pe malul lacului, în timpul sezonului estival, funcționează băi reci și calde.

Apa lacului are o concentrație ce depășește de peste 4 ori salinitatea apei de mare. Nămolul sapropelic, dintre cele mai bune din țară, este folosit în stațiunile din jur, precum și la Constanța și Mangalia.

O stațiune a „tinereții” este *Costinești*, așezată de o parte și de alta a Lacului Costinești, la 19 km de Eforie Sud, în apropierea celor două mici așezări rurale Costinești și Schitu. Aici, în timpul verii, funcționează tabere pentru studenți și elevi. Din 1956, Asociația Studenților Comuniști din România în colaborare cu Uniunea Internațională a Studenților organizează anual o tabără internațională de studenți și elevi. Plaja de la Costinești, cuprinsă între Tuzla și Olimp, are circa 5 km lungime, stațiunea fiind înzestrată și cu un mare complex sanatorial.

După 1966, în partea de sud a litoralului, între lacul Tatlageac și Mangalia, printr-o intensă acțiune de sistematizare, s-a construit o salbă de stațiuni — Olimp, Neptun, Jupiter, Aurora, Venus, Saturn — legate prin spații verzi, de recreere și agrement, ce reprezintă impresionante realizări arhitecturale.

Cadrul natural a fost valorificat în mod eficient, specificul în fiecare stațiune fiind dat de expresia în spațiu a condițiilor terenului (spații verzi, faleze înalte și altele). În procesul organizării spațiale s-au utilizat rațional plajele existente și s-au creat plaje noi.

Cazarea pentru turiști este asigurată în hoteluri, vile, căsuțe, popasuri turistice etc., în care sunt integrate dotări sociale pentru servire și agrement.

Una din cele mai frumoase stațiuni, construită între anii 1970 și 1972, este *Olimp*, care se remarcă printr-o arhitectură deosebită. Hotelul Amfiteatru are cea mai mare capacitate (680 de locuri) și ocupă un tronson din faleză, de circa 300 m lungime și 20 m înălțime (fig. 9.3).

În imediata apropiere a lacului Tatlageac se află stațiunea *Neptun*, amenajare turistică complexă, în care s-a valorificat ambianța deosebită a pădurii naturale din apropiere și a lacului cu apă dulce. Arhitectura se evidențiază prin hoteluri mici, ce au preluat în construcție elementele arhitec-

turii tradiționale românești. Pădurea de stejar, populată cu specii de interes cinegetic, desparte stațiunea Neptun de șoseaua națională Constanța—Mangalia.

Stațiunea dispune de un centru de tratament balnear cu activitate permanentă. Dintre dotările deosebite ale stațiunii se remarcă „Bazarul” din zona comercială.

Cadrul natural, reprezentat de faleza mării și pădurea Comorova, a fost valorificat într-un sistem original în stațiunea *Jupiter* (cu 7 775 locuri de cazare). Faleza acestei stațiuni este amenajată cu hoteluri de mare capacitate, ce sunt dispuse perpendicular pe mare, cu asigurarea unei bune vizibilități, iar în jurul micului lac artificial — Tismana — au fost grupate câteva mari complexe hoteliere. Aici se află și satul de vacanță Zodia, reprezentat prin mai multe căsuțe din lemn.

Una din cele mai mari amenajări turistice ale litoralului o reprezintă stațiunea *Aurora* (2 810 locuri de cazare). Prin modul său de concepție și execuție este considerată una din cele mai frumoase de pe litoral. Terenul pe care a fost amenajată stațiunea *Aurora* este un platou terminat în faleza abruptă, ce are o înălțime cuprinsă între 8 și 12 m (fig. 9.4).

Stațiunea *Venus*, desfășurată pe marginea nordică a golfului *Aurora*, opusă falezei orașului Mangalia, este dispusă concentric în jurul unui mic lac de agrement și are circa 11 400 locuri de cazare. Structura stațiunii este dată de faleza fără sinuozități și de promontoriul orientat spre sud. Din anul 1973, în capătul sudic al stațiunii funcționează băi cu ape mezotermice, sulfuroase și cu nămol sapropelic, având proprietăți asemănătoare celui din Techirghiol.

Ultima din salba de stațiuni noi și care face legătura cu orașul Mangalia este *Saturn* (13 070 de locuri), așezată într-un loc favorabil al unui golf larg, cu plajă mare, amenajată. Cu toate că este una din cele mai tinere stațiuni ale litoralului, dispune de spații verzi și locuri de agrement, precum și de două sate de vacanță: Dunărea și Delta.

Orașul cel mai sudic al litoralului este *Mangalia* (anticul Callatis), la circa 45 km de Constanța și 8 km de Vama Veche, important centru turistic și economic. Cu un climat blând (în luna cea mai friguroasă a anului, ianuarie, media temperaturii nu coboară sub zero grade), orașul-stațiune Mangalia dispune de una din cele mai întinse

Fig. 9.3. Stațiunea Olimp (vedere parțială).

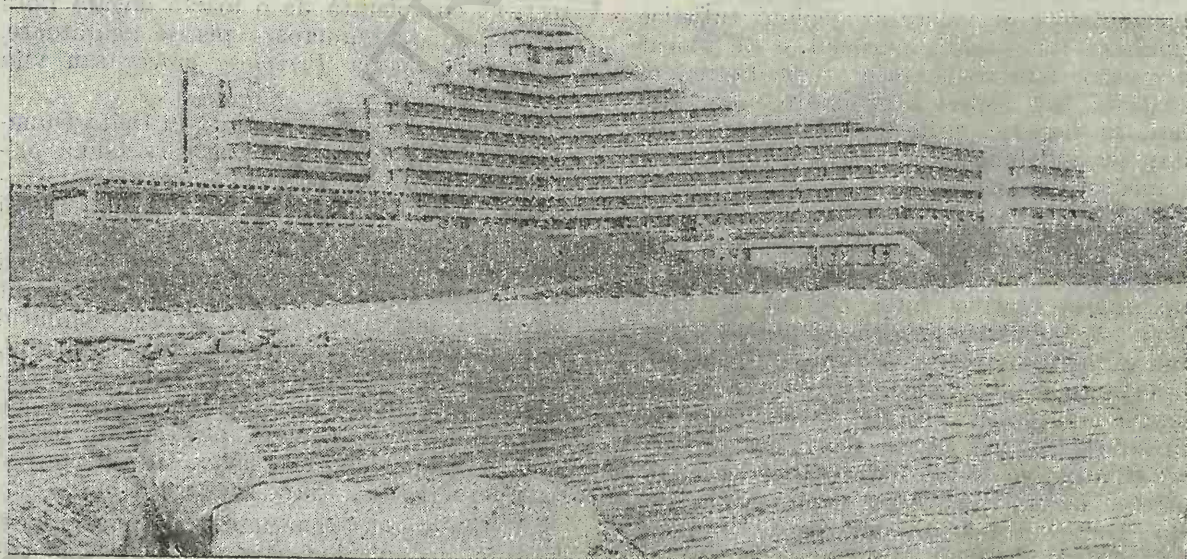

Fig. 9.4. Stațiunea Aurora (vedere parțială).

plaje, de izvoare minerale ce au un grad ridicat de radioactivitate. Baza de cazare este alcătuită din hoteluri.

Existența străveche a așezării este oglindită în muzee, monumente, în arhitectură și chiar în concepția urbanistică a orașului.

Centrul coordonator al activității turistice de pe litoral este orașul *Constanța*. Mare centru urban, industrial și portuar, orașul dispune și de un important potențial turistic, reprezentat atît prin fondul natural — plaje, faleze, Lacul Tăbăcurei —, cit și prin fondul cultural, deosebit de bogat — muzee, ruine antice, monumente arhitecturale etc. Dotările tehnico-edilitare și infrastructura sînt pe măsura acestei mari aglomerări urbane, încît, în sezonul de vară, *Constanța* îndeplinește și funcția de important centru turistic. În vederea amplificării activității turistice, pe litoral, între Mamaia și Eforie Sud, se construiesc noi diguri care vor însuma, într-o primă etapă, o lungime totală de 6 600 m. Urmînd a proteja falezele și plajele împotriva eroziunii valurilor, digurile vor fi atît perpendiculare pe mal cit și longitudinale în larg, acestea din urmă constituind o premieră. În dreptul stațiunii Eforie Nord s-a prevăzut și construirea unui port cu o suprafață a acvatoriului de 2,5 ha, care în final va servi ca port de agrement. Prin realizarea lucrărilor respective se va asigura extinderea plajelor litoralului cu aproximativ 90 000 m².

Delta Dunării. Împreună cu complexul lagunar Razim—Sinoe și cu zonele limitrofe, Delta Dunării formează una dintre cele mai reprezentative și valoroase regiuni turistice românești (cu specific național și de unicat european), remarcată prin originalitatea sa deosebită sub aspect morfohidrografic, faunistic și floristic, prin formele specifice de adaptare îndelungată și activă a localnicilor la mediul deltaic.

Potențialul turistic natural este alcătuit, între altele, din elementele morfohidrografice pozitive (martori din uscatul predeltaic — mai reprezentative fiind cîmpul de loess Chilia —, grindurile simple și asociate, fluviile și fluvio-maritime — între ultimele mai importante fiind: Letea, Caraorman și Sărăturile —, plajele extinse și cu nisip fin din zonele Sulina, Sfintu Gheorghe și Perisor) și negative (rețea hidrografică, mlaștini eutrofe, lacuri, platforma continentală din fața Deltei Dunării); un peisaj original oferă dunele de nisip fără vegetație sau cu vegetație rară de pe cîmpurile fluvio-mariti-

me, în parte fixate în ultimele decenii, pe cîmpul Caraorman aflîndu-se cele mai înalte dune din țară 7—8 m (fig. 9.5).

Un element important de atracție turistică îl constituie vegetația variată, luxuriantă și specifică. Din acest punct de vedere, Delta alcătuiește un laborator cu nescăcate surse de cercetare științifică (fig. 9.6). Aici sînt prezente întinse stuări, unele dintre cele mai compacte suprafețe stufoase din lume, sălcii uriașe, plantații de plop negri ce conturează malurile. Din cele aproximativ 8 000 ha de păduri ale Deltei Dunării (fondul silvic depășește însă 20 000 ha), pădurile mixte de foioase de pe grindurile fluvio-maritime Letea și Caraorman impresionează prin varietatea de arbori cu plante agățătoare, prin vegetația lor pitică. În ciuda precipitațiilor reduse, pe aceste grinduri asociate dispuse în evantai, pe fundul depresiunilor dintre dune, unde apa freatică iese la suprafață sau se află la mică adîncime, uneori chiar pe versanții dunelor care devin tot mai ușați pe măsura creșterii altitudinii, s-au format păduri de antestepă (de șleau) de tip special marin. În asemenea hasnacuri, cum au numit localnicii aceste păduri dintre dune, s-a dezvoltat o lume vegetală cu caracter particular, ce se compune dintr-o asociere de stejari (brumăriu și pedunculat) cu uriașe coroane, plop alb (specie arborescentă pionieră a nisipurilor grindurilor marine), plop cenușiu, plop tremurător, frasin pufos, tei, ulm (întîlnit mai frecvent în hasnacurile din Caraorman) etc., asociație forestieră completată de o foarte bogată floră arbustivă, de numeroase plante agățătoare, între care specia *Periploca graeca* sau vița sălbatică.

O mare atracție reprezintă în Delta Dunării fauna caracteristică, mai ales fauna piscicolă (multe specii de interes economic: sturioni, crap, plătică, somn, știucă ș.a.) și fauna ornitologică-autohtonă și de pasaj. Aici sînt întîlnite mai mult de 300 de specii din lumea păsărilor, dintre care unele sînt ocrotite: pelicanul comun și creț, călifarul roșu și alb, egreta mare și mică, lopătarul, vulturul codalb, piciorongul, cataliga. Vînătorii au un mediu de vînătoare extrem de complex în Delta Dunării, alcătuit din păsări (rața și gîsca sălbatică, lișița, sitarul etc.) și mamifere (nurea, vidra, mistrețul etc.).

Extinderea tot mai mare pe care au luat-o turismul, pescuitul-sportiv — mai ales cel subacvatic —, exploatarea stufului etc. impun

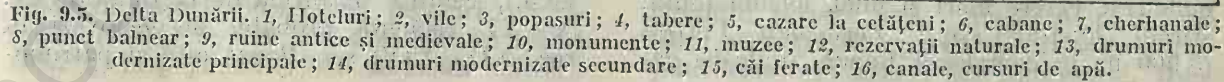
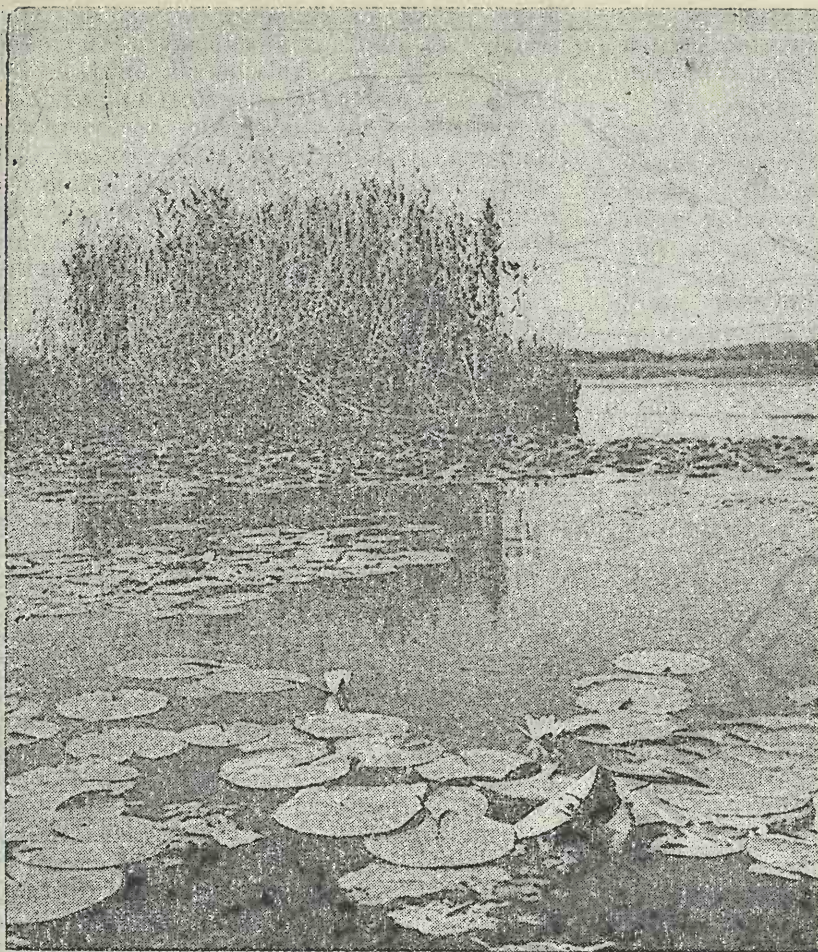

Fig. 9.6. Peisaj din Delta Dunării

aplicarea consecventă a celor mai potrivite măsuri pentru conservarea naturii deltaice, pentru a se evita perturbarea echilibrului biologic din această originală și extrem de valoroasă regiune naturală a țării noastre, unică în Europa. Pe această linie au luat ființă mai multe rezervații complexe și refugii pentru cuibărit: pădurile Letea—Hasinacu Mare (182,4 ha — cea mai veche vegetație din Delta), datind din anul 1938 și Caraorman (102,7 ha), ambele cu prevederi de ocrotire în amenajamentul silvic, apoi Roșca—Buhaiova—Hrecișca (15 400 ha în delta fluviatilă, în care cuibărește cea mai mare colonie de pelicani, dar și cormorani, stîrci galbeni, egrete), Sfintu Gheorghe—Palade—Perișor—Zătoane (14 200 ha — în delta fluvio-maritimă, cu dune și ghioluri unde cuibăresc egrete mari și mici, lebăda mută, stîrcul lopătar etc.), Periteasca—Portița (3 900 ha în complexul Razim, unde își gă-

sesc adăpost numeroase păsări de pasaj și cuibăresc călifarul alb și pelicanul). Dintre refugiile de cuibărit și de migrație pentru numeroasele păsări care vin în Delta Dunării pe cele cinci linii de migrație au luat ființă: Insula Popina (cu statut de rezervație), Sărăturile de la Independența, Marghelu, Lacul Iacob, Fundul Goloviței, Uzlina, Pardina, Tatanir, Insula Sacalin, Istria—Sinoie (ultima aflată pe teritoriul județului Constanța, celelalte pe teritoriul județului Tulcea).

La rîndul său, potențialul cultural-istoric al turismului din Delta Dunării este variat, cuprinzînd, printre altele, numeroase vestigii istorice, mai ales în zonele limitrofe: urmele cetăților grecești de la Histria (sec. VII î.e.n.) și Argamum (sec. VI—V î.e.n.), ale cetății dacice Aegyssus (sec. IV—III î.e.n.), cetatea bizantină de la Enisala (sec. X—XI, refăcută probabil de genovezi în sec. XII—XIV) ș.a. Bogat este și patrimo-

niul etnografic din această regiune cu tipice forme de gospodării tradiționale, locuințe, ocupații și meșteșuguri populare (peseuit, împletituri din stuf și papură ș.a.), manifestări etnofolclorice (sărbătoarea pesenitului în Unirea). Pe plan muzeistic, remarcabil este Muzeul „Delta Dunării” din Tulcea — „poarta” Deltei Dunării — care oferă turistului întreaga gamă de informații despre natura și istoria acestor locuri, cultura materială și spirituală a locuitorilor de aici, ea și despre ceea ce a însemnat Dobrogea pentru arta și știința românească (are trei secții: de științele naturii, de arheologie și de artă).

Așezările omenești cu funcții temporare (mai ales punctele de recoltare a peștelui — numite cherhanale —, dar și cabanele piscicole și vânătoarești) adaugă noi elemente peisajului deltaic, așa cum particulare sînt și așezările permanente. Satele, bunăoară, sînt alungite pe grindurile fluviale, de tip liniar (cu un singur drum, paralel cu Dunărea) și mai adunate pe grindurile fluvio-maritime, în toate predominînd casele acoperite cu stuf, material utilizat și la confecționarea gardurilor și unor anexe gospodărești. Sulina, singurul oraș din Delta propriu-zisă, menționat prima dată la mijlocul secolului X, cu o arhitectură locală, cu funcții industriale (reparații navale, semiconserve de pește) și turistice în dezvoltare, constituie și un nod de convergență al mai multor trasee turistice prin delta fluvio-maritimă.

Posibilitățile de exploatare turistică a Deltei Dunării sînt folosite ascendent, în acest scop îmbogățindu-se treptat baza materială de profil din zonă. La Tulcea au fost astfel ridicate două hoteluri moderne, altul la Maliuc, la Ilgani s-a amenajat o cabană turistică, la Crișan un complex hotelier (Mila 14), la Sulina se află, de asemenea, un hotel, o bază turistică pentru tineret a fost amplasată în apropierea Lacului Roșu, alt camping (Pelicanul) funcționează pe malul Lacului Murighiol, așa cum pe Insula Soarelui de lângă Gura Porțița se află un alt camping. Se adaugă locuri de popas cu cazare în corturi (Maliuc, Mila 23, Crișan, Sulina, Sfîntu Gheorghe etc.), ce pot fi utilizate 5—6 luni pe an.

Baza materială de cazare a Deltei Dunării este formată din 2 160 de locuri, din care 1 088 de locuri (50,4%) în hoteluri, 88 de locuri (4,1%) în vile, cabane, 394 de locuri (18,2%) în popasuri și 589 de locuri (27,3%)

în alte forme de cazare (cazare la cetățeni, tabere — colonii). În unitățile de cazare din Delta Dunării se înregistrează anual 150 000 de turiști, din care 14% turiști străini.

Pentru dezvoltarea în continuare a turismului din această parte a țării se au în vedere: intensificarea amenajărilor și dotărilor în anii următori, mai ales în delta fluvio-maritimă (litoralul din zonele Sulina, Sfîntu Gheorghe, Perișor, Porțița), amenajarea de locuri de campare în toate localitățile și de locuințe plutoare etc. În conformitate cu programul aprobat de conducerea de partid și de stat privind amenajarea și exploatarea complexă, rațională a Deltei Dunării, prin acțiuni fundamentate cu rigoare științifică, printr-o participare susținută a oamenilor din aceste locuri, Delta se va înnoi structural pe toate planurile — economic, social, cultural și turistic. Așa de exemplu, Chilia Veche va deveni un puternic centru agroindustrial, de transport și turism. În esență programul urmărește valorificarea superioară, complexă și eficientă a potențialului Deltei Dunării, în condițiile conservării bogățiilor naturale și frumuseții acestei regiuni, modernizării ei pe plan edilitar și turistic.

9.4.2. Carpații Orientali

Turismul s-a dezvoltat destul de timpuriu în Carpații Orientali și zonele limitrofe, fapt ce a dus la individualizarea uneia din cele mai reprezentative regiuni turistice ale țării și a creat posibilități complexe de materializare a acestei activități.

Îmbinarea armonioasă, spațială, a mai multor factori, generatori de turism, posibilitățile de acces variate, la care se adaugă dotările turistice efectuate într-un ritm accelerat, îndeosebi în perioada 1965—1980, au stimulat și stimulează continuu intensificarea circulației turistice spre această regiune și diversificarea formelor de turism practicate.

Relieful se remarcă prin cîteva masive sau grupări de masive care au un peisaj natural de excepție: Rodna, Căliman, Ceahlău—Bicaz—Hășmaș (Munții Curmăturii), Ciucas—Siriu, iar altele prin poziția într-o zonă turistică de tradiție — Munții Birsei. În perspectivă de a fi introduse în circuitul turistic sînt unitățile montane ale căror valențe sînt sporite de prezența peisajului forestier: Munții Maramureșului, Mun-

ții Gurghiului, rama interioară a munților Vrancei, de existența în cadrul acestora sau în imediata apropiere a unor obiective culturale-istorice importante.⁷

Factorii care au contribuit la dezvoltarea activității turistice îi constituie existența și valoarea apelor minerale, care, prin abundență (peste 1500 de izvoare) și deosebita varietate a compoziției lor chimice, au dus la edificarea, în decursul ultimului secol, a nucleelor polarizante pentru turism (stațiunile balneoclimaterice) și la practicarea unor forme caracteristice de turism de sejur — turismul pentru tratament și odihnă.

Valorificarea cadrului natural în scopuri turistice (în special a apelor minerale) s-a făcut cu multe secole în urmă. Documentar, folosirea apelor minerale cu scopuri terapeutice este atestată din secolul XVI, cînd medicul Bucello recomanda principelui Transilvaniei Sigismund Bathory cura de ape minerale de la unul din izvoarele Borsecului. Aceleași ape sînt amintite și de doctorul Krantz din Viena, la 1770¹.

Începînd din secolul XIX, sînt descoperite (sau redescoperite) sursele de ape minerale din mai toate stațiunile actuale. Apele minerale din Vatra Dornei sînt menționate în 1788 ca „ape răcoritoare de băut”, iar proprietățile lor curative în 1805. Stațiunea Sîngeorz-Băi își are începuturile cu peste 150 de ani în urmă, la fel Vilcele și Zizin. Slănic-Moldova este inclusă la localitățile bogate în ape minerale încă din 1800, cînd serdarul Mihalache Spiridon descoperă primul izvor de apă minerală. Pînă la sfîrșitul secolului trecut s-au făcut unele captări de ape minerale și s-au construit băi și stabilimente. De asemenea, la o serie de expoziții internaționale de balneologie, apele minerale din Carpații Orientali au fost premiate cu medalii de aur: Viena 1873 și 1881, Frankfurt pe Main, Paris etc.

După anul 1900, se dezvoltă ca stațiuni cu dotări corespunzătoare, localitățile Slănic-Moldova, Vatra Dornei, Borsec, Soyata, Băile Tușnad, Covasna etc. Dintre acestea se evidențiază Slănic-Moldova, foarte bine dotată și intens frecventată, supranumită „Perla Moldovei”, una dintre cele mai importante stațiuni balneoclimaterice din Carpații Orientali și din țară.

În funcție de densitatea surselor (izvoare captate sau foraje), de compoziția hidrochi-

mică a apelor minerale, de debitele exploatabile, condiții care au favorizat apariția și dezvoltarea stațiunilor balneoclimaterice, se pot distinge cîteva complexe turistice de interes balnear:

Dorna—Bîrgău, care se suprapune celor două unități incluzînd și versantul sudic al Munților Rodnei, cu stațiunile Vatra Dornei, Șaru Dornei, Neagra Șarului, Coșna, Iacobi, Sîngeorz-Băi, Anieș, Valea Vinului;

Ulucul depresionar Bilbor-Ciuc, care se suprapune celui mai important complex balneoclimateric din Carpații Orientali. În cadrul acestuia apar renumite surse de ape minerale carbogazoase: Borsec, Racu, Jigodin, Sîntimbru, Băile Tușnad;

Culoarul Trotușului (inclusiv afluenții Slănicului și Oituzului), unde apar frecvent ape minerale — la Slănic-Moldova, Tirgu-Oena, Poiana Sărătă;

Depresiunea Brașov cu apele minerale de la Bixad, Malnaș, Bodoc, Vilcele, Șugaș, Covasna, Turia, Zizin, Tărlungeni.

Pe lângă acestea se mai impun: Valea Bistriței cu localitățile Broșteni, Borca, Ceahlău; Munții Harghita cu Homorod, Harghita-Băi, Băile Chirui; Depresiunea Baraolt cu Ozuncea, Bîlborțeni, Herculan, Racosu de Sus.

Cu toate că nu sînt caracteristice pentru Carpații Orientali, apele minerale termale apar totuși în cîteva puncte: Toplița (23—25°C), Tușnad (21—24°C), Sîriu (31,7°C).

Tot în cadrul fenomenelor postvulcanice, *mofetele* se manifestă ca emanații de CO₂, de o puritate deosebită și cu efecte terapeutice recunoscute (Covasna, Băile Tușnad).

Deși nu prea numeroase (comparativ cu Carpații Meridionali), suprafețele lacustre sînt de o mare varietate: lacuri glaciare (Lala, Buhăiescu, în Munții Rodnei); lacuri de crater (lacul Sfînta Ana, singurul de acest fel din țară); lacuri de baraj natural (Lacu Roșu, (fig. 9.7), a cărui existență a contribuit la formarea și dezvoltarea stațiunii cu același nume); lacurile de acumulare (Izvoru Muntelui, Pingărați, Vaduri) sau obiective pentru turismul de sfîrșit de săptămînă (Bitea Doamnei, Firiza, Poiana Uzului, Paltin), sporînd, astfel, valențele turistice ale unităților montane înconjurătoare.

Acestor factori geografici, favorabili dezvoltării turismului, li se adaugă un climat alpin și subalpin de diferite nuanțe, de adă-

¹ E. Țeposu, V. Puscaru (1932), *România balneară și pitorească*, Edit. Cartea Românească, București.

Fig. 9.7. Stațiunea climaterică Lacul Roșu.

postire în ariile depresionare (unde sînt, de altfel, amplasate principalele stațiuni balneo-climaterice), cu un mare număr de zile însorite pe timpul verii (ceea ce favorizează drumetia montană). Practicarea sporturilor de iarnă este dezvoltată în stațiunile climaterice de altitudine (Predeal, Poiana Brașov, Lacul Roșu, Durău (fig. 9.8) Izvoare etc.).

Resursele turistice cultural-istorice într-o mare varietate de obiective, completează în mod armonios cadrul natural.

Într-o primă categorie se includ vestigiile arheologice din paleolitic și neolitic, culminînd cu epocile dacică (cetățile dacice de la Bîtea Doamnei și Covasna) și romană (castrul roman de la Brețcu-Augustin), care prezintă interes nu numai pentru o categorie restrînsă de specialiști, ci contribuie la educarea, prin cunoașterea concretă, a trecutului poporului român.

Cele mai reprezentative sînt, însă, vestigiile feudale, care prin specificul și originalitatea lor arhitectonică sau picturală, au devenit obiective turistice de primă importanță.

Edificiile feudale de cult, declarate, în cea mai mare parte, monumente istorice și de arhitectură, prin picturile murale interioare sau frescele exterioare, ea și prin stilul arhitectonic original, sînt integrate armonios peisajului natural, care, la rîndul său, le sporște valoarea. Ctitoriile voevodale din Obștile Bucovinei (Voroneț, Humor, Moldovița, Sucevița, Putna) sau ale unor mari boieri (Arbore) au devenit obiective de mare importanță și atracție turistică. Ele reprezintă creații originale ale perioadei „renescentiste” autohtone, cînd s-a afirmat un adevărat stil arhitectonic moldovenesc și o școală de pictură. Faima lor a dus la construirea unui areal turistic ce atrage importante fluxuri turistice din țară și de peste hotare.

Bisericile de lemn din Maramureș constituie un exemplu grăitor al măiestriei poporului român în utilizarea lemnului, creîndu-se o adevărată cultură a acestuia. De o inspirație nativă, dar de un rafinament estetic elevat, aceste autentice opere de artă într-un stil propriu, dovedesc un remarcabil

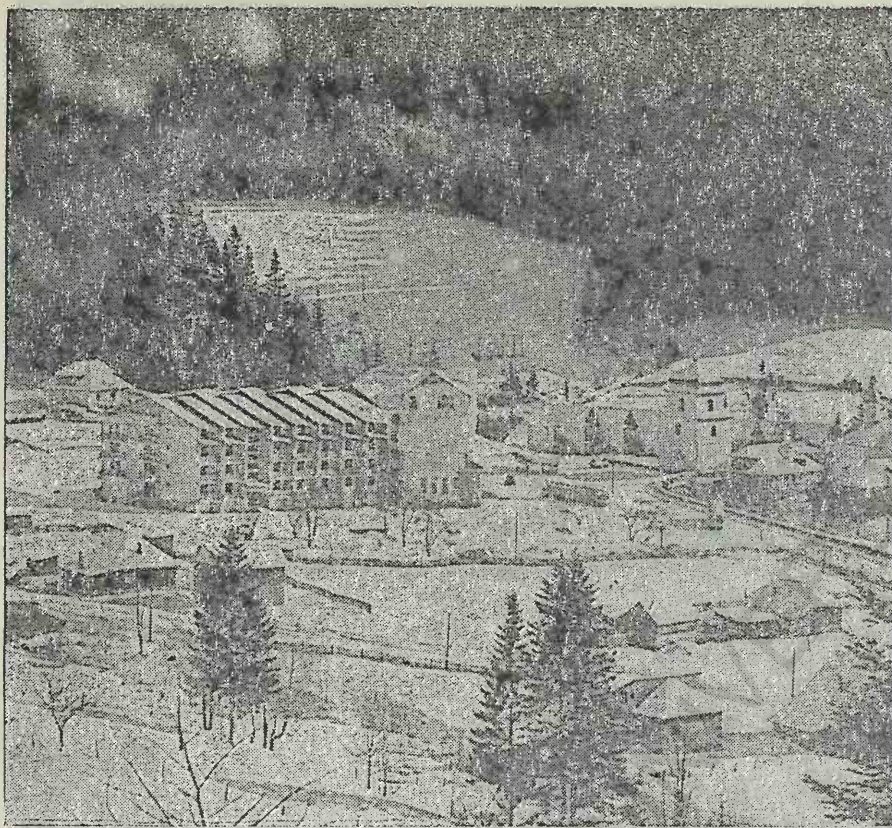

Fig. 9.8: Stațiunea climaterică Durău.

bil simț al echilibrului (biserica din Șurdești este considerată una din cele mai înalte biserici de lemn, din lume, avînd 54 m). Aceste obiective se găsesc amplasate în cuprinsul satelor maramureșene de pe văile Izei, Marci și Cosăului, construite într-o perioadă cuprinsă între secolul XIV (Ieud), și XVIII (Bogdan Vodă, Rozavlea, Desești, Călinești etc.), în așa-numita „Țara Maramureșului”, de asemenea un areal cu importante fluxuri turistice.

Minăstirile din ținutul Neamfului (Secu, Sihăstria, Agapia, Văratec, Bistrița, Pîngărați, Buhănița), cu o ambianță umană locală de vechi tradiții răzeșești, se impun, de asemenea, prin arhitectura lor și uneori prin picturile interioare valoroase, executate de reprezentanții de frunte ai picturii românești (Nicolae Grigorescu la Agapia și Nicolae Tonitza la Durău).

În cadrul depresiunilor intramontane Giurgiu, Ciuc, Brașov se întîlnesc frecvent biserici gotice, svelte, cu turnuri și clopotnițe înalte. Cel mai reprezentativ monument din această categorie este Biserica Neagră din

Brașov, cu o vechime de aproape șapte secole.

Construcțiile feudale de importanță strategică (cetăți și castele) se găsesc mai ales în Depresiunea Brașov (Codlea, Feldioara, Racoș, Rîșnov). Tot aici există și biserici fortificate, la Hărman, Hălchiu, Zăbala, Ghelînta, Prejmer.

Pe lângă aceste categorii de obiective, orașele, și alte localități cu o vechime de mai multe secole, au înregistrat în structura lor urbană toate evenimentele social-istorice, care au lăsat urme adînci în arhitectura urbană. La acestea se adaugă transformările înregistrate după cel de-al doilea război mondial, materializate prin noile obiective industriale, cartierele rezidențiale sau zonele cu funcții culturale, toate prezentînd interes pentru turism. Exemple concrete, în acest sens, sînt orașele Brașov, Piatra-Neamț, Baia Mare, Suceava, Rădăuți etc.

Obiceurile, portul popular, ocupațiile tradiționale se păstrează aproape intacte, în foarte multe zone ale Carpaților Orientali, nealterate de mersul ascendent al civiliza-

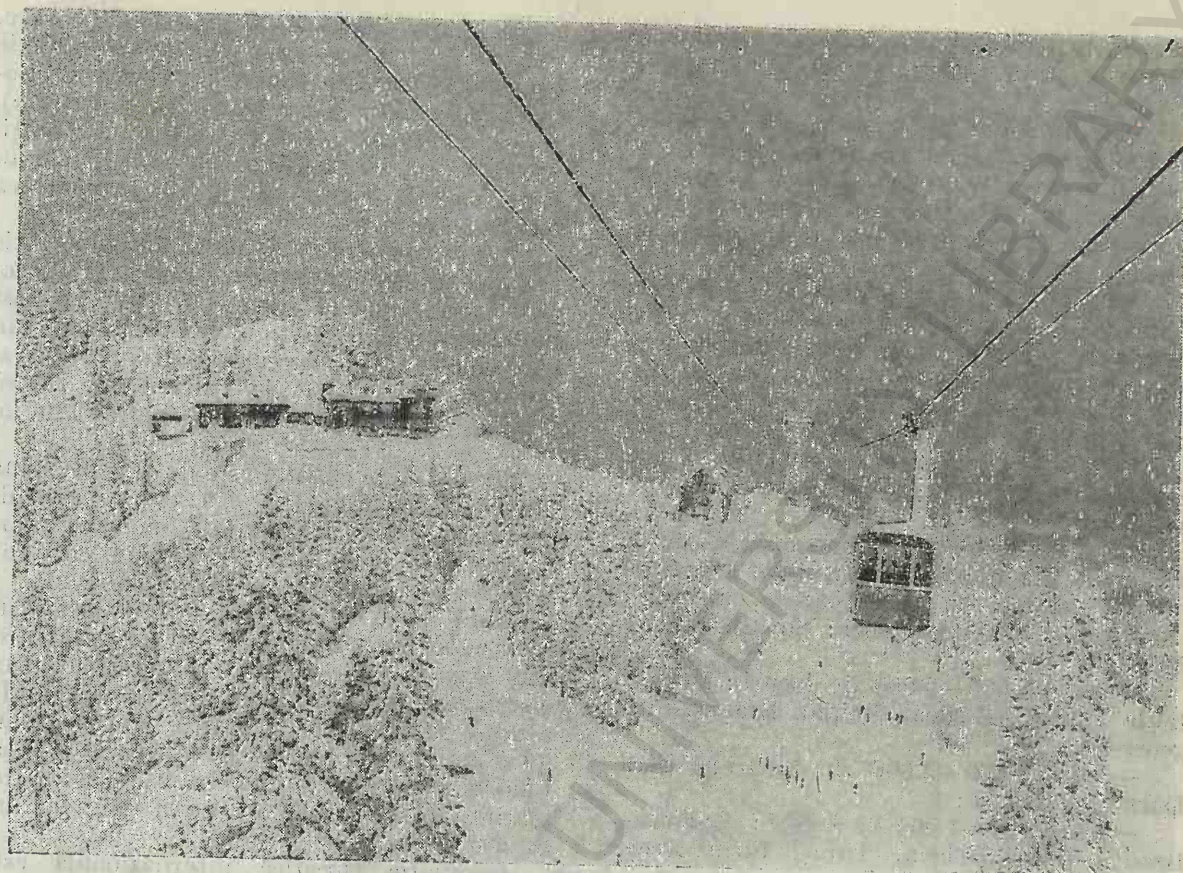

Fig. 9.9. Poiana Brașov, peisaj de iarnă.

ției. Depresiunile Oaș, Maramureș, Năsăud, Dorna, Cîmpulung Moldovenesc, Brașov, adevărate „țări”, au constituit, din cele mai vechi timpuri, arii de plămădă autentică și de viață românească mereu înprospătată.

Dintre ocupațiile tradiționale se păstrează, încă în forma originală, sculptura în lemn, practică la Vadu Izei, Mara, Bîrsana, Berbești și olăritul la Săcel (județul Maramureș), la Prundu Bîrgăului (județul Bistrița-Năsăud), Rădăuți, Marginea (județul Suceava) și la Corund (județul Harghita).

Carpații Orientali dispun de căi ferate și de o rețea rutieră modernizată care permit accesul spre principalele obiective și centre turistice. Lacul de acumulare de la Izvoru Muntelui, cu posibilități lesnicioase de acces, poate fi străbătut cu ajutorul unor vase de tip fluvial, în croaziere pe lac, sau spre așezările de pe versantul drept, de unde începe escaladarea Masivului Ceahlău.

Stațiunile (mai ales climaterice), care constituie baze de plecare pentru turismul

montan, iar iarna pentru practicarea sporturilor de sezon, au fost dotate cu mijloace de transport pe cablu (teleferie, telecabină, teleschi): Predeal, Poiana Brașov (fig. 9.9), Borșa, Brașov, Izvoru Mureșului, urmînd ca pe viitor acest mijloc de transport modern, specific turismului, să se extindă și la Durău, Băile Tușnad, Izvoarele.

Baza tehnico-materială turistică este formată din unități variate de cazare, care pot fi grupate în forme de cazare de bază (hotel, vilă, motel, cabană) și forme de cazare complementare (popas turistic, bungalow), cu diferite grade de confort.

Cea mai complexă bază de cazare se găsește în stațiunile balneoclimaterice și climaterice, a căror dezvoltare continuă reflectă procesul dinamic al evoluției circulației turistice. Amplasate la diferite altitudini, de la 175 m (Valea Mariei—Oaș) la peste 1 000 m (Predeal, Harghita-Băi), cele două categorii de stațiuni se diferențiază sub acest aspect: stațiunile balneoclimaterice sînt amplasate, de regulă, în depresiunile intramontane sau

pe văi, în timp ce stațiunile climaterice se găsesc în plină zonă montană (de exemplu, Predeal).

Dacă în anul 1972 stațiunile dețineau 16 700 de locuri de cazare, ceea ce reprezenta 59 % din capacitatea de cazare a Carpaților Orientali, în 1980, numărul locurilor a ajuns la aproape 30 000, adică 75 % din capacitatea totală.

Până în 1972 vilele dețineau ponderea dominantă pe ansamblul stațiunilor, după care prin construirea de mari hoteluri, mai ales sanatoriale, raportul s-a schimbat. Vilele au imprimat, până nu demult, o fizionomie specifică, bine încadrată cadrului natural, în schimb, hotelul concentrează (prin contrast cu vilele) foarte eficient principalele servicii.

După numărul locurilor de cazare (1980), stațiunile din cuprinsul Carpaților Orientali pot fi grupate în următoarele categorii:

- peste 3 000 de locuri : Sovata, Slănic-Moldova;

- între 2 000—3 000 de locuri : Borsec, Băile Tușnad, Predeal, Poiana Brașov, Sîngeorz-Băi;

- între 1 000—2 000 de locuri : Vatra Dornei, Covasna;

- între 500—1 000 de locuri : Toplița—Bradul, Borșa, Cheia, Timiș, Pîriu Rece, Malnaș etc.

În peisajul Carpaților Orientali, stațiunile au constituit primele nuclee ale turismului organizat și dețin și în prezent înflorirea, atât ca nivel al dotărilor, cât și ca intensitate a circulației turistice. Funcția turistică a generat un tip inedit de așezare urbană cu funcție balneară, climaterică sau de agrement.

Așezările urbane, cu unități de cazare în intravilan (hoteluri), servesc mai ales turismul de tranzit, în special cel automobilistic. Centrele urbane care posedă unități hoteliere importante sînt : Brașov — cu 1 500 de locuri, Baia Mare — cu 467 de locuri, Piatra-Neamț — cu 444 de locuri, Miercurea-Ciuc — cu 324 de locuri.

Ca urmare a intensificării turismului automobilistic, s-a dezvoltat un alt tip de unitate de cazare, funcțională, hanul, amplasat în apropierea centrelor urbane și a stațiunilor, sau lângă magistralele rutiere. Pe lângă unitățile existente în 1972 („Timiș” — Brașov, „Usturoi” — Baia Mare), care totalizau 350 de locuri, pînă în 1980 au mai fost date în folosință încă o serie de astfel de

unități, care completează rețeaua de cazare, deficitară în unele zone de interes turistic deosebit : Obcinele Bucovinei (Gura Humorului, Sucevița), Maramureș (Hanul Prislop), Valea Oituzului (Poiana Sărată), Munții Vrancei (Soveja), astfel că în prezent ele au peste 800 de locuri (2,5 % din capacitatea totală de cazare).

Tot în sprijinul turismului automobilistic sau pentru suplimentarea numărului de locuri în stațiuni în sezonul estival, au fost amplasate peste 35 popasuri turistice, din care cele din apropierea stațiunilor au capacități apreciable (Băile Tușnad 220 locuri, Borsec 160 locuri, Slănic-Moldova 120 locuri).

Numărul de cabane este de 60, totalizînd 4 000 de locuri (11 % din capacitatea de cazare a Carpaților Orientali), cu o mai mare concentrare în Munții Birsei (14 cabane), Gîrbova (7 cabane), Ceahlău (6 cabane).

Fără spații de cazare specifice turismului (dar cu cabane forestiere sau de vînătoare) sînt Munții Țibleșului, Maramureșului, Tarcăului, iar în Căliman sînt doar refugii. În aceeași situație sînt și Munții Vrancei, care au doar cîteva cabane de vînătoare (Lepșa, Căldări), dar care prin dezvoltarea viitoarei stațiuni climaterice Comandău vor avea un nucleu de cazare.

Circulația turistică internațională este încă destul de redusă ca pondere și se orientează mai ales spre Poiana Brașov — Brașov, Nordul Moldovei și Maramureș. Preferințele turiștilor străini se îndreaptă, în ultimul timp, și spre cîteva stațiuni balneoclimaterice cu factori terapeutici recunoscuți ca foarte eficienți, pentru anumite afecțiuni sau unde s-au obținut rezultate remarcabile în tratarea unor afecțiuni prin metode originale românești : Sovata, Băile Tușnad, Covasna, Slănic-Moldova.

Între complexele turistice ale regiunii Carpaților Orientali ca originalitate și volum al fluxurilor turistice se individualizează Maramureșul. Prin particularitățile sale geografice și prin concentrarea și caracterul variat al obiectivelor turistice, *Maramureșul* ocupă un loc de frunte în mișcarea turistică a României (fig. 9.10).

Partea centrală a acestei unități teritoriale o formează depresiunea cu predominant caracter colinar, brăzdată de rîurile Vișeu, Iza, Mara și Cosău — toate patru tributare Tisei — de-a lungul cărora s-au dezvoltat pitorești așezări, cu un bogat tre-

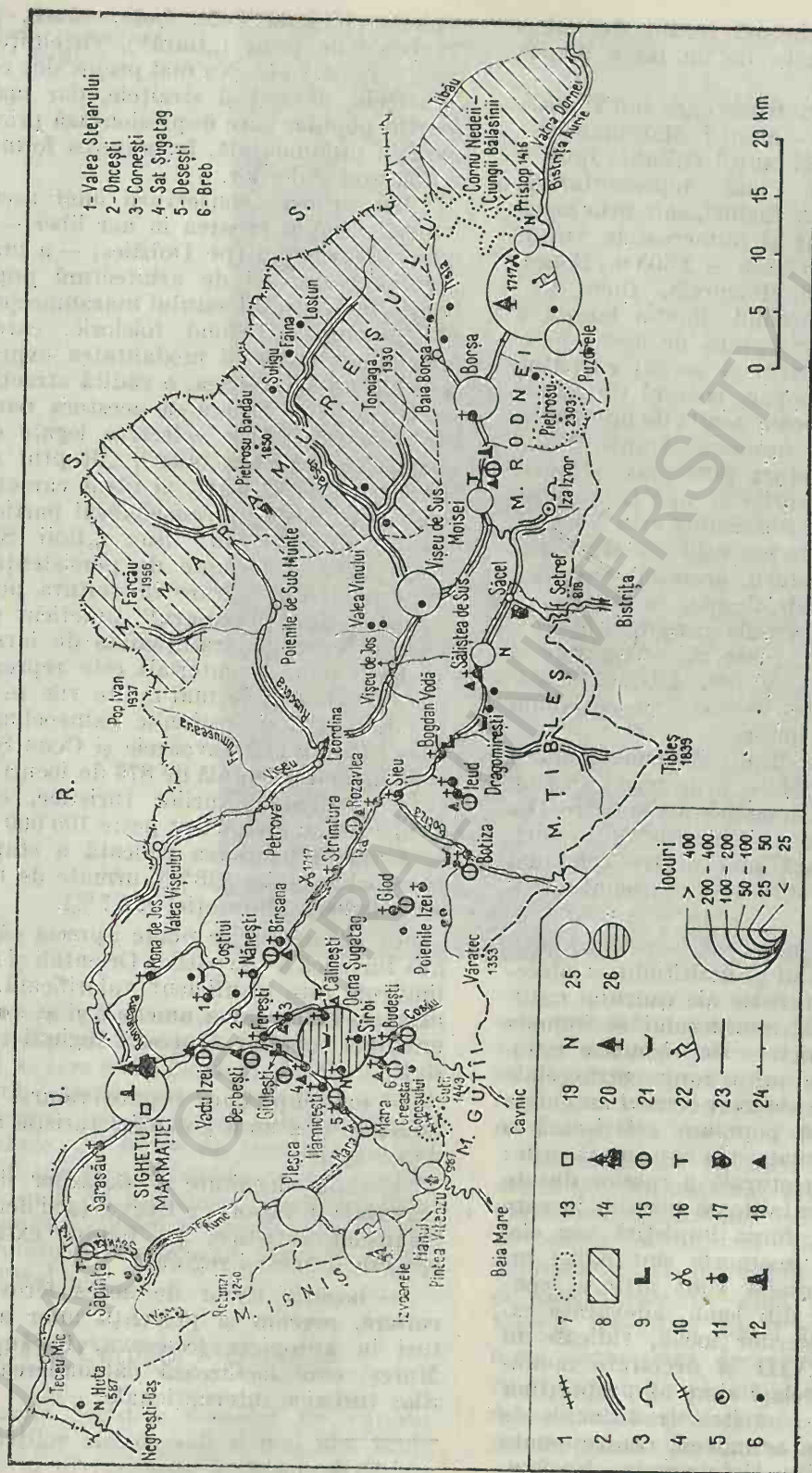

Fig. 9.10. Tara Maramureșului. 1. Abrupt; 2. defileu, cheie; 3. poșteră; 4. cascadă; 5. izbuc; 6. izvor mineral; 7. rezervație naturală; 8. regiune de importanță cinegetică; 9. ruine feudale; 10. locuri istorice (bătălii); 11. monument de arhitectură; 12. monument istoric; 13. muzeu etnografic; 14. rezervație de arhitectură populară; 15. costume specifice; 16. centru cu țesături populare; 17. centru de ceramică; 18. arhitectură populară specifică; 19. neadele, țirg; 20. stațiune climaterică; 21. stațiune balneoclimaterică; 22. sporturi de iarnă; 23. drum auto; 24. cale ferată; 25. spațiu de cazare; 26. spații de regim balnear.

cut istoric și inestimabil tezaur de valori materiale și spirituale, de un mare interes turistic.

Dintre arile muntoase care individualizează depresiunea — Munții Maramureșului, Munții Rodnei și lanțul vulcanic Igniș — Gutii — Tibleș — cea mai reprezentativă, este aceea a Munților Rodnei, care prin masivitate, relief glaciatic și numeroasele vîrfuri de peste 2 000 m (Pietrosu — 2 303 m, Rebra, Buhăiescu, Galațiu, Puzdrele, Ineu etc.) domină culoarul Vișeuului. Fauna bogată a masivului este reprezentată de specii cinegetice valoroase: ursul și cerbul carpatin, risul și jderul de copac, cocoșul de munte și cocoșul de mesteacăn, acvila de munte etc.

Latura estică o formează Munții Maramureșului, cu structura petrografică foarte variată. Dintre cursurile de apă care-i străbat, de un pitoresc neasemuit este Vaserul, care, pe o lungime de peste 40 km, și-a săpat un impresionant defileu, accesibil doar căii ferate forestiere. Pădurile masive cu bogăție faunistică și numeroasele izvoare minerale predominant carbogazoase, bicarbonatate și feruginoase (Șuligă, Făina, Lostun, Glimboaca etc.), sporesc valoarea potențialului turistic de care dispune.

Legătura dintre Munții Maramureșului și Masivul Rodnei se face prin pasul Prislop (1 416 m), cel mai lesnicios acces către Depresiunea Dornelor și Obcinele Bucovinei, unde se organizează una dintre cele mai ample manifestări culturale tradiționale „Hora la Prislop”.

Dacă regiunea montană excelează prin frumusețea peisajului și multitudinea obiectivelor de interes turistic ale cadrului natural, Depresiunea Maramureșului se impune printr-o mare varietate de elemente etnografice-folclorice de prim rang. Străvechile așezări păstrătoare ale unor comori autentice de artă și cultură populară înfățișează o frescă vie a vieții materiale exprimată prin: originalitatea arhitecturală a caselor durate în lemn, monumentalitatea porților în care simbolul Soarelui, funia împletită sau elementele florale și zoomorfe sînt adine încrustate și cu deosebit simț artistic, construcția bisericilor din lemn, adevărate capodopere ale meșterilor locali, ridicate în secolele XVII—XVIII și declarate monumente istorice. Același simț al proporțiilor și formelor îl au și uneltele tradiționale de uz gospodăresc, de asemenea, confecționate din lemn: rude, pive, lăzi de zestre, leagăne,

cuiere, blidare, cofe, bote, căuce, ploști, războaie de țesut („țiară”), virtelnițe, fuse cu „zurgălăi” etc. Nu mai prejos sînt cergile, scoarțele, desagii și straițele, dar mai ales portul popular care impresionează prin compoziția ornamentală, frumusețea formelor și îmbinarea culorilor.

Necesitatea conservării unor asemenea valori a impus crearea în aer liber — la Sighetu Marmăției (pe Dobăieș) — a unei valoroase rezervații de arhitectură populară, veritabil muzeu al satului maramureșean.

Inestimabilul fond folcloric, care prin origine, calitate și modalitatea exprimării, exercită, de asemenea, o vădită atractivitate turistică, din varietatea acestora remarcîndu-se manifestările colective legate de păcurărit¹: „Simbra oilor”, „Ruptul stepelor” sau „Măsurisul”, al căror caracter oficial-festiv a sporit considerabil participarea turiștilor, „Tinjaua” (sau „Boii Sîngeorzului”), care vorbește de persistența unor străvechi rituri agrare în cultura populară românească, „Plugușorul” practicat cu prilejul obiceiurilor tradiționale de iarnă etc.

Baza tehnico-materială este reprezentată de 5 hoteluri și de mai multe vile în Sighetu Marmăției și stațiunile balneoclimaterice Borșa (fig. 9.11), Izvoarele și Ocna Șugatag cu o capacitate totală de 876 de locuri (1982).

În cadrul fluxurilor turistice, care în anul 1982 au înregistrat peste 100 000 turiști, se remarcă ponderea ridicată a stațiunilor balneoclimaterice (38%), urmate de municipiul Sighetu Marmăției (29,7%).

În ansamblu, se poate aprecia că regiunea turistică a Carpaților Orientali și zonelor limitrofe este insuficient valorificată. Argumentele în favoarea amenajării și dotării la un nivel superior a acestei regiuni turistice sînt:

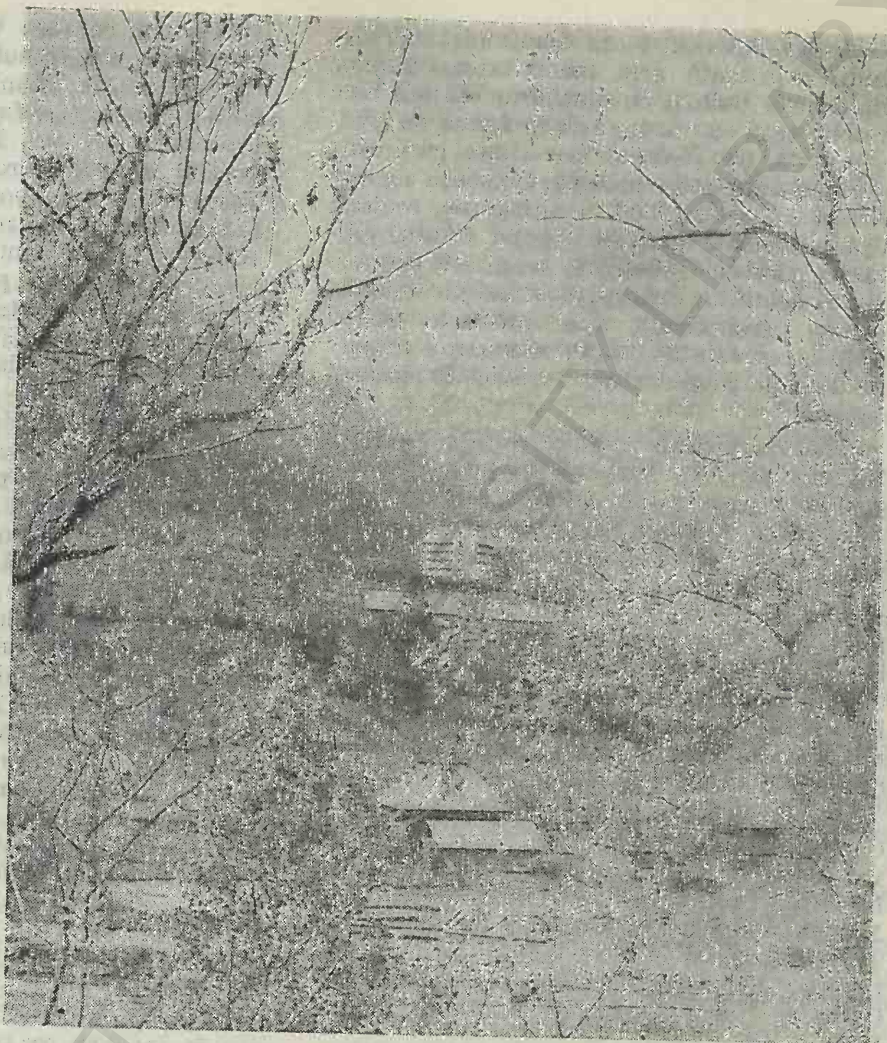
- existența unor bogate resurse de ape minerale și a unui potențial turistic montan de excepție;

- slaba densitate a dotărilor de bază materială în raport cu frecvența și densitatea resurselor turistice, pe fondul extensiunii spațiale a acestei regiuni;

- bogăția căilor de acces feroviare și rutiere, precum și prezența unor aeroporturi în apropiere (Suceava, Bacău, Tirgu Mureș) care facilitează pătrunderea fluxurilor turistice internaționale.

¹ Creșterea oilor.

Fig. 9.11. Stațiunea climatică Borșa (vedere parțială).

Ordinea de prioritate în valorificarea arealelor turistice din Carpații Orientali, în perspectivă, se cere a fi: Moldova de Nord, Maramureșul, Depresiunea Brașov, arealul Gheorgheni—Ciuc, ținuturile nemțene, Vrancea și altele. Ca forme de turism pretabile resurselor turistice existente se vor amplifica: turismul de tratament și odihnă, drumeția montană, turismul sportiv (sporturi de iarnă, vânătoare și pescuit sportiv), turismul cultural ș.a.

9.4.3. Carpații Meridionali

Resursele turistice deosebit de variate ale Carpaților Meridionali și mai ales multitudinea și diversitatea formelor și aspec-

tele reliefului acestora prezintă de multă vreme o foarte mare importanță turistică, întreaga regiune atrăgând în permanență un mare număr de turiști, nu numai din țară, ci și de peste hotare.

În ansamblu, Carpații Meridionali se remarcă pe plan național, prin multitudinea și varietatea obiectivelor turistice oferite atât de cadrul lor natural (vâi adânci, culoare depresionare și depresiuni bine populate și cu așezări specifice, chei, peșteri, vegetație bogată, circuri și lacuri glaciare, stînci semețe, formațiuni deosebite, peisaje alpine cu pășuni întinse), cât și de cele construite de om, cum sînt: șosele modernizate, căi ferate, cărări de munte marcate, hoteluri, cabane etc.

Cadrul natural. Nota dominantă a reliefului, exprimată prin masivitatea culmilor înalte ușor boltite, cu platforme etajate bine conturate și cu văi înguste în formă de „V”, este dată de șisturile cristaline, care sînt cele mai numeroase în zonă. Prezența a șapte virfuri de peste 2 500 m altitudine, crestele alpine, lacurile glaciare de pe fundul căldărilor, formele deosebite rezultate din acțiunea agenților externi, ca stînci piramidale, custuri, grohotișuri, apoi întinsele pajști alpine reprezintă, toate, elemente majore ale dezvoltării activității turistice în această regiune.

Resurse turistice cultural-istorice. Carpații Meridionali se evidențiază în mod deosebit și prin monumentele istorice, ca vestigiile unor cetăți, fortificațiile și construcțiile religioase dacice de la Grădiștea de Munte, unde se află vechea vatră a Sarmizegetusei dacice, apoi vestigiile de la Costești, Blidaru, Piatra Roșie etc., Sarmizegetusa Ulpii Traiana din Depresiunea Hațeg, ca și Băile Romane de la Călan, bisericile fortificate (Densus, din Țara Hațegului), castrele romane, mănăstirile (Cozia, Arnota, Lainici etc.), ruinele unor cetăți, muzeele și casele memoriale etc.

Patrimoniul turistic al întinsei regiuni a Carpaților Meridionali este completat de varietatea portului popular, de țesăturile și broderiile locuitorilor, diversele așezări din Mărginimea Sibiului, Culoarul Rucăr—Bran, Țara Hațegului etc. de manifestările tradiționale, de numeroasele țiguri, nedei, din Culoarul Rucăr—Bran, de la Jina, Poiana Sibiului etc.

Baza și dotarea turistică. Valorificarea în cele mai bune condiții a resurselor turistice deosebit de bogate și variate ale Carpaților Meridionali depinde în mare măsură de dotarea turistică, de capacitatea de cazare, de căile de acces etc.

Cele mai numeroase unități turistice sînt situate în partea de est a Carpaților Meridionali, respectiv în Munții Bucegi, pe Valea Prahovei și în Culoarul Rucăr—Bran, unde au apărut și s-au dezvoltat stațiunile balneare și climatice Sinaia, Predeal, Bușteni, cu numeroase hoteluri și vile bine dotate și amenajate. Bucegii reprezintă masivul montan cu cele mai vechi tradiții turistice, aici existînd condiții pentru practicarea tuturor formelor de turism, precum și mijloace de deplasare și orientare, de cazare, de aprovizionare, de recreere și odihnă.

Pentru cazarea turiștilor, pe lângă numeroasele vile și hoteluri existente în diferite centre, în Munții Bucegi există peste 20 de cabane și refugii montane, cum sînt: Peștera (1 610 m), Padina (1 525 m), Bolboci (1 460 m), Scropoasa (1 205 m) de pe Valea Ialomitei, apoi Virfu cu Dor (1 885 m), Piatra Arsă (1 950 m), Caraiman (2 025 m), Babele (2 206), Omu (2 507 m), toate pe Platoul Bucegilor, precum și cabana Cota 1 500 și hotelul Cota 1 400, Căminul Alpin, (925 m), cabanele Furnica (930 m), Schiori (980 m), situate la altitudini mai joase, cabana Mălăiești (1 720 m) etc. Drumuri carosabile (Sinaia—Babele), cărări marcate, telecabine, telescaune și teleschiuri facilitează deplasarea turiștilor spre cele mai diferite obiective turistice din Bucegi.

Posibilități favorabile de circulație și ospitalitate turistică oferă Culoarul Rucăr—Bran, atît în satele de aici și în complexele turistice existente la Rucăr și la Bran, precum și în modernul han „Piatra Craiului” de pe raza comunei Dîmbovicioara.

Munții Piatra Craiului oferă posibilități de cazare la cabanele Plaiul Foi (situată la 849 m altitudine), Curmătura (1 470 m), Gura Rîului (750 m) și Brusturet (990 m).

După frecvența turiștilor, posibilitățile de acces, de adăpost și cazare, Munții Făgăraș se plasează după Munții Bucegi, mai ales după construirea și darea în exploatare a Transfăgărașanului (în 1977), care traversează creasta principală a acestor munți pe la lacul Bilea, printr-un tunel lung de 890 m, la o altitudine de circa 2 050 m.

În Munții Făgăraș se evidențiază trei grupe principale de trasee turistice: cele de pe versantul sudic, traseul de creastă (care este și cel mai dificil) și traseele de pe versantul nordic. Pe versantul nordic sînt mai multe cabane și refugii turistice: Bilea-Lac (2 034) și Bilea-Cascadă (1 234 m), legate între ele printr-o modernă telecabină, Sîmbăta (750 m), Valea Sîmbăta (1 401 m), Turnuri (1 520 m), Bârcaciu (1 550 m), Arpaș (600 m), Negoiu (1 546 m), Suru (1 450 m), Podragu (2 136 m), Urlea (1 533 m). Pe versantul sudic, se află cabanele: Cumpăna, Piscul Negru, Valea cu Pești, toate trei pe malul lacului de acumulare Vidraru, apoi Voina (950 m) și Cuca (1 175 m). La limita vestică a Munților Făgăraș se află cabana Cozia (1 570 m) și hanul cu același nume, cabana Valea Oltului (350 m) cu loc de campare și căsuțe etc.

În aceeași zonă a văii Oltului, condiții foarte bune de cazare oferă stațiunile balneoclimaterice Călimănești, Căciulata și Cozia, ca și hanul și popasul turistic Lotrișor, campingul Riu Vadului.

Deși au numeroase și variate obiective turistice, Munții Paring dispun de o bază turistică ceva mai redusă decât cele anterioare.

Grupa Munților Paring este străbătută de o rețea de poteci turistice ce duc la cantoane silvice, la cabane sau hoteluri: Rusu (1 158 m), Rîncea, Obîrșia Lotrului (1 400 m) din Masivul Paring, apoi Prejba (1 630 m), Valea Sadului (503 m) și hotelul Voineasa din Munții Lotrului, Șureanu (1 734 m), Costești (560 m), Oașa (1 207 m) și Lunca Florii (750 m) din Masivul Șureanu, la cele din Munții Cîmînului, cum sînt Crînt (1 250 m), Fîntînele (1 257 m), Casa turiștilor (1 450 m), Gîtu Berbecului (1 175 m), Trecătoarea Cerbilor (1 380 m), precum și în stațiunea climaterică Păltiniș (1 450 m). Numeroase căi de acces spre interiorul masivelor acestui grup pornesc din zona arterelor feroviare și rutiere de pe văile Oltului și Jiului, apoi pe artera Sebeș—Novaci prin pasul Păpușa—Urdele (2 125 m), și pe șoseaua recent construită care leagă orașul Brezoi, din valea Oltului, cu orașul Petroșani, din valea Jiului, trecînd prin Pasul Lotru (1 575 m) și urmînd valea cu același nume.

În partea vestică a Carpaților Meridionali, cele mai bune condiții de cazare le oferă Munții Retezat și Munții Țarcu, aici fiind cabanele Baleia (1 410 m altitudine), Gura Zlata (775 m) și Gura Apei (998 m), la care duc drumuri carosabile, apoi Pietrile (1 480 m), Buta (1 580 m) etc., toate legate între ele prin poteci de munte marcate. Un important complex turistic este cel de la Muntele Mic, la 1 802 m, cu hotel cabană, instalații de teleschi și teleseacun, el reprezentînd o importantă bază turistică, mai ales pentru excursii de sfîrșit de săptămîină și pentru sejur. Pe versantul nordic al masivului, în valea împădurită a Bistrei Mărului se află stațiunea climaterică Poiana Mărului (600 m altitudine), cu hotel și vile pentru cazare.

În valea Cernei, pe latura sud-vestică a Munților Mehedinți se află stațiunea balneoclimaterică Băile Herculane, cu apele sale termale, cunoscute și folosite încă de pe vremea romanilor. Numeroasele hoteluri, vile și popasuri turistice, baze de transport moderne, oferă condiții corespunzătoare pentru

odihnă și tratament turiștilor veniți pentru sejur sau în tranzit.

Din Depresiunea Petroșani pornesc căi de acces lesnicioase spre masivele montane din jur, la cabanele Pasul Vilcan (1 419 m) — lîngă vechea trecătoare Vilcan, Straja (1 445 m) — aproape de virful cu același nume, Cîmpu lui Neag (850 m) — în vestul Depresiunii Petroșani și Voievodu Lonea (950 m) — în bazinul hidrografic al Jiului de Est. Acestea servesc mai ales populației locale pentru practicarea turismului la sfîrșit de săptămîină, dar și turismului în tranzit.

Depresiunea Hațeg oferă condiții de cazare la hanul Bucura din orașul Hațeg și la popasurile de la Călan, Sarmizegetusa și Sîntămăria-Orlea.

În cadrul regiunii turistice Carpații Meridionali, *Munții Bucegi*, mărginiți spre exterior de abrupturi puternice, aproape verticale, de sute de metri înălțime, ca de exemplu cele ale Caraimanului și Coștilei, constituie un complex turistic bine încheiat. Din Virful Omu, situat la 2 507 m altitudine, pornesc radiar, ca dintr-un veritabil nod, o serie de culmi, cu pante abrupte, praguri, chei, doline, peșteri, văi și circuri glaciare, de un pitoresc deosebit, iar spre sud se întinde un adevărat platou, situat la circa 2 000 m, cu întinse pajiști alpine pe care se înalță impresionante forme de eroziune, adevărate „opere de artă” ale naturii.

Dintre culmile componente se evidențiază Virful cu Dor, Furnica, Vînturișu, Piatra Arsă, Jepii Mari și Jepii Mici, Caraiman și Coștila, fiecare cu atractive elemente turistice, cum sînt: cascadele (Vînturiș, Urlătoarea și Caraiman), rezervații naturale (Piatra Arsă, Valea Jepilor), văi pitorești (Valea Jepilor, Valea Albă, Valea Cerbului) etc. În zona Culmii Babele—Dichiu, se află cunoscuta cascadă a Ialomiței, apoi Babele, Sfînxul, Culmea Piciorul Babelor etc.

Versantul vestic al masivului este format de Culmea Strunga, compusă dintr-un șir de munți cu variate resurse turistice. Pe Valea Ialomiței prezintă atracție: cascada Doamnele, Mecetul Turcesc, cheile Urșilor și Peșterii, Cheile Mici și Cheile Mari ale Tătarului, cheile Zănoaga Mică și Zănoaga Mare și Lacul Scropoasa, care alimentează cu apă hidrocentralele de la Dobrești și Moroieni.

Se evidențiază de asemenea, creasta Țigănești—Gaura cu numeroase atracții turistice, cum sînt văile Țigănești și Urlătoarea,

valea glaciară a Mălăieștilor, Cascada Gaura, Hornurile Mălăieștilor etc. De asemenea, se remarcă crestele culmilor Buceșoiu (2 490 m) și Morarului (2 375 m), cu renumitele Ace și Brîne ale Morarului, Canionul, Turnurile și Briul Buceșoiului, Briul Caprelor etc.

Punctul cel mai înalt și nodul turistic al Bucegilor este Virfu Omu, unde se găsește cabana cu același nume, situată la cea mai mare altitudine din munții noștri (2 505 m), ca și cea mai înaltă stație meteorologică din țară.

Pitorescul deosebit al Bucegilor și apropierea imediată de principala axă de circulație a Văii Prahovei au făcut ca în acești munți să se construiască o bogată și variată bază materială turistică, ce oferă vizitatorilor condiții optime de cazare și agrement, accesul fiind înlesnit și de o șosea ce ajunge până sus pe platou. Pentru buna orientare a turiștilor, Masivul Bucegi este străbătut, pe întreaga sa suprafață, de un păienjenis de poteci marcate, care se alătură mijloacelor și căilor moderne de acces spre înălțimi.

Cele mai importante și mai cunoscute puncte de plecare spre Masivul Bucegi sînt orașele și stațiunile climaterice de pe Valea Prahovei și de la poalele masivului, cum sînt : Sinaia, Bușteni, Predeal, Rîșnov, Bran și Pietroșița — Dobrești.

La vest de Valea Ialomiței, *Munții Leaota*, cu forme mai greoaie, sînt mai puțin vizitați, deși dispun de peisaje atractive.

Situat între Masivul Bucegi în est și cel al Făgărașului în vest, *Culoarul Rucăr — Bran* reprezintă una dintre principalele axe turistice de legătură între părțile centrală și sudică ale țării. El se evidențiază printr-o gamă foarte variată de obiective, mai ales naturale, cu predominarea formelor cars-tice, cum sînt : cheile Dîmbovicioarei, Ghimbavului, Rudăriței, peșterile Dîmbovicioara, Urșilor, Colțu Surpat (cu un bogat depozit de fosile).

Ca vestigii istorice se remarcă ruinele unor castre romane și unele fortărețe feudale, ca cea de la Podu Dîmboviței, ceea ce dovedește popularea și traversarea acestui culoar din timpuri foarte îndepărtate.

Unele așezări din această zonă au virtuți de „sate turistice” (Dragoslavele, Rucăr, Podu Dîmboviței, Fundata, Șirnea, Moeciu de Sus, Moeciu de Jos, Bran etc.).

La vest de Culoarul Rucăr — Bran, Masivul Piatra Craiului se evidențiază prin creasta sa calcaroasă, favorabilă practicării alpinis-

mului, ca și prin numeroasele și variatele forme de relief carstic — doline, chei, peșteri etc.

Munții Făgăraș, cu cele mai cunoscute și înalte vîrfuri din țară — Moldoveanu 2 544 m, Negoiu 2 535 m —, oferă un impunător peisaj alpin, dominat de o creastă lungă de circa 70 km. Atracția Munților Făgăraș o prezintă numeroasele circuri și lacuri glaciare situate la mare altitudine, cum sînt : Bilea, Capra, Podragu Mare, Avrig, Urlea, apoi culmile semețe și văile abrupte, iar dintre construcțiile antropice din anii socialismului : marele baraj de pe Argeș, lacul Vidraru, apoi drumul Transfăgărașan și tunelul care străbate creasta montană. Munții Făgăraș sînt accesibili pe drumul Transfăgărașan, precum și prin numeroasele poteci marcate ce pornesc dinspre nord, din Depresiunea Făgărașului, dinspre sud, pe văile Argeșului, Rîului Doamnei, Rîului Tîrgului, Topologului etc., sau pe la extremitățile estică sau vestică.

Valea Oltului, formînd cunoscutul defileu dintre Turnu Roșu și Cozia, reprezintă o axă turistică de importanță națională și chiar internațională. Stațiunile Călimănești și Căciulata, cu izvoare de ape minerale și hoteluri moderne, construcțiile ingineresti ale noii șosele suspendate, barajele lacurilor de acumulare și hidrocentralele construite recent, Turnul romanilor, minăstirea Cozia, ca și peisajele naturale deosebit de atractive constituie importante obiective turistice din această zonă.

Munții Parîng, cu altitudinea maximă în vîrful Parîngu Mare — 2 518 m, dispun de un valoros potențial turistic natural, reprezentat de circuri glaciare (unele dintre ele adăpostînd lacuri glaciare, cum sînt : Cilcescu, Tău fără Fund, Slăveiu), de întinse pajiști alpine, de văi glaciare, de morene, cîmpuri de pietre și grohotișuri, la baza unor povirnișuri foarte abrupte. Zona mai joasă este dominată de peisajul pădurilor de conifere, iar pe rama sudică s-au format peșteri cu formațiuni carstice (Polovragi, Peștera Muierii — electrificată ș.a.) și chei impresionante (Oltețului, Galbenului ș.a.).

Munții Cîndrel și *Munții Șureanu* au trăsături comune, fiind caracterizați prin existența unor forme de relief mai domoale, platforme largi cu numeroase așezări risipite. În zonele mai înalte, mai ales în Cîndrel, se află mai multe circuri glaciare, iar în Munții Șureanu, ca urmare a existenței

unei întinse zone carstice, cunoscută sub denumirea de Platforma Luncanilor sau platoul calcaros Ohaba—Ponor, se întâlnesc peșteri, unele de certă valoare științifică (ca de exemplu Șura Mare și Cioclovina).

Depresiunea Petroșani, desfășurată pe o lungime de aproximativ 45 km, de formă triunghiulară, se află la 700—800 m altitudine absolută, fiind drenată de Jiul de Vest și Jiul de Est.

Pitorescul peisajului natural și realizările din orașele Petroșani, Lupeni, Uricani, Vulcan, Petrila sînt cîteva atracții turistice ale depresiunii, de aici pornind, totodată, numeroase poteci marcate spre munții din jur. Prin pasul Bănița—Merișor (731 m), se trece în *Depresiunea Hațeg*, unde se află vestigiile fostei capitale a Daciei romane—Sarmizegetusa Regia—, important obiectiv turistic, ca și numeroase fortificații feudale, la care se adaugă Băile romane de la Călan, rezervatia de zimbri din pădurea Slivut, vechile monumente de la Densus, Sîntămăria-Orlea, Strei etc.

Munții Retezat—Godeanu oferă atrăgătoare peisaje alpine, cu numeroase circuri în care s-au instalat lacuri glaciare (peste 80), ca Bucura (cel mai întins lac glaciare din țară), Zănoaga, Galeșu, Gemenele, Tău Negru, Ana, Florica etc., apoi văi adînci, chei și alte forme carstice etc. De altfel, acești munți sînt considerați a fi cei mai pitorești din țara noastră, numărînd peste 20 de virfuri ce depășesc 2 300 m și avînd un caracteristic aspect alpin și subalpin.

Prezența a numeroase specii de plante și animale, unele pe cale de dispariție, a dus la organizarea Parcului național Retezat (din 1935), pe o suprafață de peste 20 mii hectare, în cadrul căruia s-a construit și Casa-laborator Gemenele, cu o bogată activitate de cercetare științifică. În scopul protecției parcului, vizitarea acestui masiv se face numai cu aprobări speciale.

Muntele Mic (1 802 m) prezintă posibilități pentru practicarea sporturilor de iarnă și a excursiilor la sfîrșit de săptămînă, aici existînd, în acest scop, un adevărat complex turistic, bine amenajat și dotat.

În munții Mehedinți și Cernei (la vest de Jiul), ca urmare a structurii calcaroase, se găsesc numeroase peșteri (Cloșani—rezervație speologică, Grota Haiducilor și Grota cu Aburi—de pe Valea Cernei etc.) și chei (Motrului, Sohodolului etc.). Diferite monumente arhitectonice (Mănăstirea Tismana),

precum și cunoscuta stațiune balneoclimaterică Băile Herculane completează resursele turistice ale masivelor.

Annual (1980), în unitățile de cazare ale Carpaților Meridionali se înregistrează peste 500 000 turiști, din care circa 30 000 turiști străini. Cele mai intense fluxuri turistice se îndreaptă spre partea estică a regiunii, respectiv în complexele turistice Munții Bucegi, Valea Prahovei, Munții Făgăraș.

Carpații Meridionali, prin măreție, masivitate și varietate a obiectivelor turistice, dispun de un bogat potențial turistic, valorificat în mare măsură, dar cu posibilități încă mari de punere în valoare, de includere în circuitul național și internațional a noi obiective turistice, cu protejare și conservare a naturii. Ordinea de prioritate în dezvoltarea și amenajarea turistică a regiunii va trebui să cuprindă Munții Făgăraș, Culoarul Rucăr—Bran, Munții Paring etc. De asemenea, se impune exploatarea rațională a complexelor Munții Bucegi și Valea Prahovei, în scopul conservării obiectivelor lor turistice naturale și antropice.

9.4.4. Munții Banatului

În Munții Banatului, turismul s-a dezvoltat încă de la începutul acestui secol, cînd locuitorii orașului Reșița și ai altor localități de la poale urcau pe platourile Semenicului pentru schi sau alte sporturi de iarnă, ori porneau în excursii pe văile Carașului, Nerei etc. În 1932, la Reșița a fost înființată o asociație turistică în scopul promovării turismului, ocrotirii naturii, popularizării principalelor obiective turistice. De atunci datează primele marcaje turistice, ulterior construindu-se și primele cabane în Munții Semenic.

Astăzi, prin potențialul turistic de care dispun și prin existența unor amenajări și dotări corespunzătoare, Munții Banatului oferă condiții multiple pentru dezvoltarea turismului.

Ei se caracterizează prin diversitatea de aspecte peisagistice, datorită prezenței diferitelor tipuri de relief (mai ales litologic și structural), alternanței unităților montane și depresionare, varietății topoclimatelor. Specificul și modul de îmbinare al acestora în teritoriu conferă originalitate și mare atractivitate turistică.

Cadrul natural. În ansamblu, Munții Banatului au caractere diferite, ca urmare a structurii geologice și litologiei variate. Cu altitudini medii reduse (600–800 m), acești munți fac parte din categoria de tranziție dintre munții joși și cei mijlocii (altitudinea maximă, 1 449 m în vf. Piatra Goznei, din Masivul Semenice). Depresiunile și văile longitudinale și transversale, rocile cu rezistență diferită la eroziune, precum și etajarea suprafețelor de eroziune, sînt tot atîtea elemente care dau reliefului varietate și un aspect de tinerețe.

Din partea centrală înaltă, corespunzătoare Munților Semenice, relieful coboară spre vest formînd o treaptă intermediară la 600–700 m altitudine, care se suprapune zonei calcareoase a Munților Aninei.

Pe linia Reșița — Moldova Nouă, relieful carstic este reprezentat de o gamă largă de forme, dintre care o importanță deosebită pentru turism prezintă: peșterile (Comarnic, Popovăț, Racovița, Tolosu, Buhui, Gura Ponicovei, Românești, Poieni ș.a.), cheile (Minișului, Carașului, Nerei), podurile suspendate (Ceucea din Munții Almăjului), de unele fenomene hidrologice (izburile Bigăr din Cheile Minișului, izvorul Carașului) etc. La acestea se adaugă Defileul Dunării, corespunzător sectorului de străpungere a Carpaților de către Dunăre, pe o lungime de 134 km între Baziaș și Gura Văii. De la Baziaș la Gura Văii, Dunărea curge printr-un spectaculos culoar tectonic, mărginit de pereți înalți de 200 m, transformat într-un imens lac de retenție în urma construirii sistemului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier.

Pe culmile înalte, în Semenice, Poiana Ruscăi, stratul de zăpadă se menține din decembrie și pînă în aprilie, pantele domoale oferind condiții bune pentru practicarea sporturilor de iarnă.

Lacurile antropice (Porțile de Fier, Văliug, Gozna, Secu, Mărghițaș, Trei Ape etc.) și cele naturale (Ochiu Beului, Lacul Dracului) au fost amenajate ca baze pentru practicarea sporturilor nautice, pentru agrement și odihnă.

Pădurile de rășinoase și cele de foioase, care îmbracă în întregime majoritatea versanților și culmilor montane, prin varietatea speciilor și existența poienilor cu mare bogăție de elemente floristice, de tip submediteranean, se înscriu printre factorii ce favorizează dezvoltarea turismului. De un

real interes turistic sînt pădurile de liliac, de care se leagă sărbătorile folclorice de la Carașova și Eftimie Murgu (județul Caraș-Severin), la care participă numeroși turiști.

Marca varietate a cadrului natural, bogăția florei și faunei cu multe elemente sudice au determinat crearea unor rezervații naturale, între care: Izvoarele Nerei (2 500 ha, cu vegetație forestieră de făgete, unele exemplare de arbori avînd peste 350 ani și 40 m înălțime), Cheile Nerei — Beușnița (3 370 ha, între localitățile Șopotu Nou și Sasca Română, Nera străbătînd, pe 20 km, un traseu deosebit de pitoresc, cu floră și faună relict, cu ponoare, izbucuri, peșteri, cascade), Cheile Carașului (895 ha, cu peșteri, lapiezuri, doline), Valea Mare (490 ha, la 3 km de Moldova Veche, sub virful Gorganu Mic, cu specii floristice mediteraneene — iedera albă, mojdreanul, scumpia), Ciclova — Oravița (220 ha, rezervație botanică cu tisă, bujor bănățean și cîteva specii de orhidee, cuprinde Muntele Rol, Valea Călugărului, Corcana și o parte din Muntele Simion), Peștera Comarnic, Peștera Popovăț (rezervații speologice).

Resurse turistice culturale-istorice. Descoperirile arheologice atestă vechimea multimilenară a vieții pe aceste meleaguri, continuitatea neîntreruptă a poporului nostru. Existența vestigiilor arheologice de la Gornea, Dubova, Românești, Berzeasca, Pojejena, Mehadia, Tibiscum etc. și a monumentelor istorice de la Caransebeș, Oravița, Carașova ș.a. determină intensificarea fluxurilor turistice spre complexe, centrele și obiectivele turistice ale regiunii.

La Reșița își desfășoară activitatea Muzeul județean de istorie și secția acestuia, Muzeul locomotivelor cu aburi, iar la Caransebeș Muzeul județean, cu secții de istorie și etnografie, la Oravița Muzeul orașenesc, cu secții de istoria teatrului, etnografie și de istoria farmaciei. Expoziții și colecții muzeale de arheologie și istorie sînt organizate la Moldova Veche, Gornea, Anina, iar la Mehadia este o expoziție etnografică.

Tipurile de așezări (răsfirat, risipit, adunat), arhitectura tradițională a caselor construite din birne de lemn, portul și interiorul locuinței împodobit cu țesături de mare valoare artistică sînt atracții turistice pe care le oferă localitățile rurale ale acestei regiuni muntoase, între care Gârșina, Carașova, Sasca Montană, Bozovici, Dalboșeț ș.a.

Portul, cîntecele și jocurile pot fi urmărite cu ocazia unor sărbători și obiceiuri, ca nedei, Alaiul primăverii (Reșița), Sărbătoarea portului, cîntecului și jocului de pe valea Begheului, colinda cu dubele (zona Făgetului, Iliei), măsuratul oilor (Dalboșet, Clocotiei etc.) și altele.

Baza tehnico-materială a turismului. Complexa activitate turistică din Munții Banatului este generată și de existența unei importante baze materiale de cazare, alimentație publică și agrement. Astfel, în regiune sînt 2 412 locuri de cazare, repartizate astfel: hoteluri 878, hanuri 334, cabane 1 110 și popasuri 90.

Aceste locuri se găsesc în apropierea principalelor obiective turistice, respectiv în cabanele Semenice (alt. 1 440 m), Nedeia (1 449 m), Gozna (1 449 m), Trei Ape (940 m), Crivaia (650 m), Birzava (660 m), toate în Munții Semenice, Căpriorul (875 m), în Munții Poiana Ruscăi, hanul Gărina, popasurile Mărghițaș, Secu sau hotelurile din Reșița, Caransebeș ș.a. Peste 80 % din numărul locurilor de cazare sînt concentrate în complexul turistic Semenice, în timp ce alte complexe (Porțile de Fier) sau masive (Poiana Ruscăi) sînt insuficient dotate.

Utilizarea bazei de cazare, element semnificativ al activității de turism din regiune, se situează în limitele unui coeficient de 41 % (1981), sub media pe țară.

Densitatea ridicată a căilor de comunicație creează posibilitatea penetrației cu ușurință a fluxurilor turistice în acești munți. Șoselele, în cea mai mare parte modernizate, și căile ferate sînt orientate în general de-a lungul văilor, cu posibilități de traversare prin pasuri și defilee. Această rețea este întregită de drumuri forestiere și de poteci. Pentru transportul turiștilor se folosește și Dunărea, pe care se organizează curse regulate și croaziere de agrement. Seremarcă drumul modernizat Reșița—Văliug, cu ramificații spre Gărina, Trei Ape, spre Semenice și spre Crivaia, apoi DN 67 B, pe Valea Nerei și prin Munții Aninei, între Plugova (E 94) și Nădăș (punct de frontieră). O șosea asfaltată unește E 94 de Nădrag și cabana Căpriorul din Munții Poiana Ruscăi. Importanța pentru turism prezintă și calea ferată Caransebeș—Reșița—Berzovia—Oravița—Anina.

Resursele turistice variate, baza materială modernă, serviciile de calitate, accesibilitatea, existența unor centre urbane sînt cîțiva din factorii ce explică fluxul turistic

intens spre acești munți. În anul 1982, aici s-au înregistrat peste 210 000 turiști și 750 190 nopți de cazare. Circulația turistică este concentrată în cîteva areale: Reșița, Caransebeș, Oravița, Semenice, Crivaia, Trei Ape, Orșova, Valea lui Liman și Oțelu Roșu. Pe primul loc se situează fluxul turistic intern, majoritatea turiștilor provenind din centrele urbane Timișoara, Reșița, Hunedoara, Lugoj, Oțelu Roșu, Călan, Anina, Oravița. În ultimul timp au crescut fluxurile turistice din celelalte provincii istorice ale țării, cu deosebire din Oltenia, Transilvania și Crișana, precum și cele internaționale (R. S. F. Iugoslavia, R. P. Ungară, R. F. Germania etc.).

Analiza de ansamblu a resurselor turistice și a modului de valorificare actuală evidențiază următoarele forme de turism: turism montan (drumetrie), de sejur (odihnă și agrement, tratament), turism sportiv (sporturi competiționale de vară și iarnă, alpinism, pescuit sportiv, turism cinegetic etc.), cultural (etnografie, folcloric, muzeistic), itinerant (automobilistic, feroviar și fluvial, week-end), tranzit spre obiectivele și amenajările turistice din regiunile limitrofe.

În cadrul regiunii turistice Munții Banatului se individualizează următoarele masive, cu valențe de complexe turistice.

Munții Semenice, considerați centrul turismului din regiune, dispun de un cadru natural atractiv, beneficiind de amenajări pentru practicarea sporturilor de iarnă și a celor nautice. Sînt accesibili cu telefericul, de la Văliug, cu mijloace auto, pe drumul asfaltat Reșița—Văliug—Prislop—Semenice sau pe drumul Slatina-Timiș—Trei Ape—Gărina—Semenice, care face legătura cu șoseaua internațională E 94. În acest complex turistic se individualizează centrele turistice Semenice, Crivaia, Trei Ape și Secu, obiective turistice fiind concentrate în Reșița, Gărina, precum și în alte localități.

Munții Aninei se disting prin potențialul turistic natural de excepție, aici aflîndu-se numeroase obiective de mare interes, între care: lacurile de acumulare Mărghițaș și Buhui, ce oferă bune condiții pentru agrement, Peștera Buhui avînd cel mai lung riu subteran din țară; cheile Minișului cu izbucul Bigăr; cheile Nerei, Lacul Dracului, Peștera Dubova, cascadele Beușniței, cheile Gîrliștei, cu peșterile Tolosu, Liliceilor și Peștera cu Apă; cheile Carașului ș.a. Tot aici se află Peștera Comarnic, monument al

naturii, accesibilă pe un drum forestier din marginea municipiului Reșița.

Porțile de Fier este complexul turistic ce include Defileul Dunării, Munții Loevei, Munții Almăjului, Munții și Podișul Mehedinții și cuprinde variate resurse naturale și cultural-istorice, concentrate atît de-a lungul Dunării, cît și în masivele mărginașe. Exploatat turistic pînă acum doar prin croazierele pe Dunăre, complexul Porțile de Fier va atrage fluxuri turistice importante odată cu modernizarea drumului Baziș—Orșova, în acest fel asigurîndu-se o legătură lesnicioasă cu E 94.

Munții Poiana Ruscăi, înălțați ca un bloc deasupra zonelor învecinate, cu înălțimi de 1 374 în virful Padeș și 1 355 m în virful Rusca, din care pornesc radiar culmi prelungi și paralele, se disting prin peisajul domol, odihnitor, cu posibilități de valorificare în drumetia montană și pentru practicarea sporturilor de iarnă. Pentru aceasta, sînt necesare noi unități de bază materială turistică (dispun de o singură cabană), precum și mai multe căi de acces.

Regiunea Munții Banatului dispune încă de posibilități de dezvoltare a activității turistice și de creștere a circulației turistice interne și internaționale. Factorii care impun valorificarea superioară a acestei regiuni sînt: resursele turistice naturale și cultural-istorice bogate și variate existente pe întreg teritoriul; densitatea relativ scăzută a bazei materiale; numeroasele căi de acces feroviare și rutiere; prezența, în apropiere, a două aeroporturi, unul internațional — Timișoara — ce poate prelua fluxurile turistice externe, și unul intern — Caransebeș; apropierea regiunii de punctele de frontieră spre R. S. F. Iugoslavia și R. P. Ungară, cu posibilitatea reținerii fluxului turistic în tranzit. Complexele turistice spre care se cer a fi îndreptate eforturile sînt: Porțile de Fier, Munții Semenici și Munții Anina.

9.4.5. Munții Apuseni

Munții Apuseni, atît prin natura complexității cadrului natural, cît și prin multitudinea aspectelor legate de existența și activitatea umană dispun de o gamă variată de resurse turistice, fapt ce le conferă un grad sporit de atractivitate.

Cadrul natural. Dintre elementele cadrului natural cel mai pregnant în peisajul

acestei regiuni este relieful, care, datorită structurii geologice mozaicate și acțiunii diferențiate a agenților externi, prezintă o mare diversitate de forme și aspecte de mare interes turistic.

Munții Bihorului, principalul nod orografic al Apusenilor, care nu depășește 1 900 m altitudine (virful Cureubăta 1 849 m), este alcătuit în compartimentul său nordic, în mare parte, din roci calcaroase, în care s-au creat cele mai variate forme carstice: peșteri, ponoare, chei, doline, cursuri subterane, izbucuri etc. (platoul carstic Padiș—Scărișoara—Bătrîna).

Munții Pădurea Craiului cu altitudini ce variază între 800 și 1 000 m (exceptînd virful Ordineușa 1 014 m) au o constituție litologică predominant calcaroasă, mărturie fiind numeroase peșteri (Vadu Crișului, Vintului), chei, defilee.

Munții Vlădeasa și Gilău — Muntele Mare, diferențiați ca structură geologică, prezintă totuși trăsături peisagistice asemănătoare. Astfel, Vlădeasa (1 838 m), constituită din roci predominant eruptive se prezintă sub forma unei mari potcoave, în care apele Drăganului și Iadei au săpat impresionante defilee, pe cînd Munții Gilău—Muntele Mare, de natură predominant cristalină cu forme largi exprimate prin evidente nivele de eroziune (Fărcașa și Mărișel).

Codru-Moma, masiv montan de joasă altitudine (sub 1 000 m, exceptînd virful Pleșu 1 012 m) este alcătuit dintr-o mare varietate litologică, din care se detașează rocile calcaroase, în care s-au dezvoltat văi înguste și sălbatic, numeroase peșteri și doline, cursuri subterane și izbucuri (Moneasa, Zimbru, Tăcășele, Călugări-Ponoare).

Munții Zărandului, cel mai scund compartiment al Munților Apuseni (altitudinile maxime nedepășind 900 m — virful Drocea 836 m, Highiș 799 m), cu fundament predominant eruptiv-granitic, reprezintă, prin frumusețea peisajului (păduri masive de quercinee și făgete în partea vestică și „poienile” în est), elemente de mare atractivitate turistică.

Munții Metaliferi a căror structură geologică complexă cristalină, eruptivă și sedimentară conferă regiunii o mare varietate în peisaj: piscuri semețe (Vilcan—1 264 m, Grohot) sau resturi ale cupolelor vulcanice (Detunata—1 169 m), „poduri” intens populate de numeroase așezări pitorești etc.

Munții Trascăului reprezintă compartimentul în care trăsăturile specifice le conferă formațiunile calcaroase sub formă de culmi semețe (Bedeleu — 1 227 m și Trascău cu vârful Trascău — 1 217 m și Ciunărna 1 300 m) sau masive izolate și klippe (Vârful Ampoitei). Rețeaua de ape, fierăstruind aceste formațiuni, a creat spectaculoase chei: Turzii, Rimeților, Întregălzii, Feneșului, Ampoitei etc., care sporesc atracția turistică a regiunii.

Din marea diversitate a patrimoniului turistic se detașează resursele naturale, în special cele legate de natura rocilor calcaroase și formele rezultate în urma compoziției acestora față de agenții externi. Concentrarea cea mai mare a obiectivelor de interes turistic se află în interiorul Masivului Bihor: Ghețarul relict de la Scărișoara, fenomen unic în țara noastră, Cetățile Ponorului — din sectorul carstic al Padișului, cu avenurile Bortig, Negrași etc., cu peșterile: „Ghețarul de la Barsa” Zăpodia, Focu Vin etc., izburile Ponor și Ursului, Valea Galbenă cu aspect de canion, cheile Ordineșii etc. (fig. 9.12).

În apropierea platoului carstic al Padișului se află Cetatea Rădesei și impresionantul abrupt de mare atracție „Belvedere”. De asemenea, în Munții Piatra Craiului, în Codru-Moma și pe flancul vestic al Munților Bihor s-au format numeroase peșteri cu mari dimensiuni, din care se remarcă Meziad, Peștera Vintului, Vadu Crișului, Peștera Urșilor, recent amenajată (electrificată), ca și cele din defileul Sighiștelului (Corbască, Corni, Coliboaia) și din perimetrul localităților Vascău și Moneasa (Izbecu Călugări, Peștera cu Liliiei).

A doua principală concentrare de obiective legate de formațiuni carstice este cea a Munților Trascăului cu creasta Ciunărna—Bedeleu, în care s-au format numeroase chei, din care o deosebită atracție turistică exercită cheile Turzii, Rimeților, Gălzii, Feneșului, peșterile Huda lui Papară și Liliicilor, stîncile cu aspect columnar de la Întregalde, lacul Ighiel etc. Dintre obiectivele legate de activitatea vulcanică se detașează „Detunata”, rezervație geologică.

O importanță deosebită au și izvoarele de ape minerale de la Geoagiu-Băi, Vața de Jos și Moneasa, ale căror proprietăți terapeutice au favorizat dezvoltarea unor stațiuni balneare de renume, solicitate de un număr tot mai mare de turiști.

Pitorescul peisajului Munților Apuseni este sporit de vegetația bogată reprezentată de alternanța pădurilor de fag și conifere cu pajiști montane. Din flora acestei regiuni, cu regim de protecție, se remarcă rezervațiile din Trascău și Cheile Turzii, de la Negrileasa, Piatra Cetii și Întregalde.

Elemente de certă atracție turistică au oferit nu numai natura, ci și străvechea populație autohtonă, care și-a înfrumusețat așezările — unele adunate sau înșirate de-a lungul văilor, altele (și acestea cele mai numeroase) răsirate sau risipite pe culmile netede.

„Țara” Moților, „Țara” Zărandului și „Țara” Beiușului sînt ținuturi în care se întilnesc atît numeroase vestigii istorice, de valoare națională, cît și elemente etnografico-folclorice de o mare originalitate și certă vocație turistică. Dintre aceste obiective se remarcă Roșia Montană — cu „Cetățile Romane” formate din prăbușirea galeriilor străvechilor mine aurifere, cele de la Baia de Arieș (Civitas Regalis), Abrud (Alburnus Minor) — străvechi centre miniere —, Alba Iulia, inițial cetatea dacică Apoulon și apoi daco-romană Apulum, cu cele mai reprezentative monumente din epoca feudală, Zlatna (Auraria Minor), Geoagiu-Băi (antica Gernisara cu urme ale termelor romane) etc. Aceștia li se adaugă ruinele cetăților dacice din Piatra Craiului și ale celor de la Șoimoș, Dezna și Hălmagiu, ridicate în secolele XIII — XIV, ultima fiind atestată ca puternic cnezat al Zărandului.

Cele mai reprezentative locuri și monumente istorice din regiunea Munților Apuseni sînt cele legate de evenimentele răscoalei din 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan și ale revoluției de la 1848, al cărui vajnic conducător a fost neînfriecatul „Crai al munților” Avram Iancu: Cîmpeni, cu monumentul lui Avram Iancu, Abrud cu statuile lui Horea și Avram Iancu și casa în care a fost sediul revoluției, Albac, satul lui Horea, Avram Iancu, satul „Craiului munților” cu muzeul memorial etc. Tebea rămîne, însă, „panteonul eroilor”, aici aflîndu-se mormîntul lui Avram Iancu, Gorunul lui Horea și biserica din localitate ce păstrează un profund caracter patriotic. De asemenea, în memoria lui Avram Iancu și Horea s-au mai înălțat monumente la: Hălmagiu, Baia de Criș și Bistra.

Alba Iulia, oraș cu trecut multimilenar, poartă de intrare în Munții Apuseni, adăpos-

Fig. 9.12. Munții Apuseni. 1, limita regiunii; 2, formațiuni carstice; 3, chei, defilee; 4, peșteră; 5, ghețar; 6, cascade; 7, izbuc; 8, izvor mineral; 9, izvor termal; 10, lac de acumulare; 11, rezervatie geologică; 12, rezervatie botanică; 13, locuri istorice (bătălii); 14, ruine cetăți și castele feudale; 15, monument de arhitectură populară; 16, monument, stație; 17, muzeu istoric; 18, muzeu mineralogic; 19, muzeu etnografic; 20, casă memorială; 21, centru de ceramică; 22, nedei, tirguri; 23, stațiune balneoclimaterică; 24, loc pentru practicarea sporturilor de iarnă; 25, spații de cazare; 26, spații de cazare cu regim balnear.

tește în complexul „Cetății” — fortificație construită de habsburgi în secolul XVIII în sistemul Vauban — obiective dintre cele mai importante: Catedrala romano-catolică (sec. XIII), sinteză a stilurilor romanic, baroc și renascentist, Palatul princiar (sec. XIV), porțile cetății, prin care Mihai Viteazul și-a făcut intrarea triumfală în anul 1600, statuia cevestră a marelui voievod, obeliscul celor trei luptători martiri — Horea, Cloșca și Crișan — ridicat pe locul supliciuului, Biblioteca Batthyaneum sec. XVIII, instituție de renume mondial, prin colecția sa unică de incunabule, Muzeul Unirii cu Sala Unirii, catedrala ortodoxă, nestemată a arhitecturii românești, construită între anii 1921–1922 în cinstea marelui act al Unirii, de la 1 decembrie 1918.

Un viu interes turistic suscită monumentele arhitecturii populare: casele tradiționale, cu un pronunțat caracter arhaic, confecționate din birne cu acoperiș țiguiat, frecvent întâlnite pe văile Arieșului și Ampoiului, precum și în Munții Zărandului, bisericile de lemn din Almaș, Săliște, Troaș, Mădrigești, Luncșoara, Curechiu, Ribița, Crișcior etc., durate de meșteri locali ș.a. Butinăritul și olăritul, străvechi ocupații, au făcut cunoscute numeroase așezări din valea Arieșului și din ținutul de sus al Crișurilor: Criștior, Lehecenii, Săliște, Hălmagiu, Bîrsa, Vadu Crișului (ceramică), Dumbrava, Dobraț, Arieșeni, Albae, Leauț, Rîșculița, Bulzești (butini, ciubere, bote, lăzi de zestre, tulnice, spete etc.).

Portul popular, țesăturile și broderiile sint, de asemenea, elemente de mare atracție, prin marea lor diversitate în funcție de zonele de proveniență, excelind în acest sens Zărandul, Beiușul, Țara Moșilor și părțile Huedinului (Sîncrai).

Un rol de seamă în conservarea a numeroase piese autentice îl au muzeele etnografice din Lupșa, Rîmeți, Beiuș și Huedin. Acestora li se adaugă Muzeul mineralogic de la Brad, care deține valoroase eșantioane (aur nativ) de proveniență locală și piese arheologice legate de exploatarea aurului.

Manifestările folclorice întregesc patrimoniul turistic al Munților Apuseni. Dintre

acestea se reliefează grandiosul „Țîrg de fete” de pe Muntele Găina, care, datorită caracterului oficial-festiv, atrage an de an tot mai mulți participanți, „Țîrgul sărutului și al florilor” de la Hălmagiu, „Nedeia” de la Tăcășele sau nedeile de la Negreni, Sălciuma de Jos, Călineasa etc., ținute la date calendaristice fixe.

Baza tehnico-materială. În scopul satisfacerii cerințelor tot mai mari ale fluxului turistic, s-a intensificat în ultimele decenii echiparea zonelor și localităților mai solicitate cu variate și confortabile spații de cazare: hoteluri, hanuri, complexe turistice, cabane și popasuri turistice în toate masivele Apusenilor.

Regiunea Munților Apuseni, inclusiv centrele urbane învecinate — Alba Iulia, Aiud, Turda, Huedin, Beiuș, Dr. Petru Groza — de care este strîns legat fluxul turistic, dispune de 19 hoteluri, 6 hanuri, 22 cabane și 17 popasuri turistice, precum și de numeroase vile în cele patru stațiuni balneoclimaterice (Geoagiu-Băi, Văța de Jos, Moneasa, Stîna de Vale), cu o capacitate totală de cazare de peste 6 700 de locuri (1982). Practicîndu-se cu precădere turismul de tranzit și drumeția montană accentul s-a pus pe construirea de hanuri, cabane, popasuri și complexe turistice, în locuri de mare atracție, cu posibilități facile de acces (hanurile Piatra Craiului și Gilău; cabanele turistice Valea Drăganului, Fîntînele-Beliș, Muntele Băișorii, Leșu-Bulz, Someșu Rece, Arieșeni, Buru, Rîmeți, Sloboda, Întregalde, Valea Frumoasă, Ghioroc și Dezna; popasurile Girda, Lupșa și Izvoru Crișului). Acestor dotări li se adaugă și amenajările cu caracter de folosință sezonieră, campinguri și tabere, în stațiunile balneare Moneasa și Geoagiu.

Din capacitatea totală de cazare, 64% dețin hotelurile și vilele, cu deosebire în Alba Iulia și la Băile Geoagiu, secondate de cabane și popasuri (peste 30%).

O deosebită importanță pentru valorificarea potențialului turistic au căile de comunicație: „inelul” rutier, format de traseul Oradea — Cluj-Napoca — Alba Iulia — Deva — Arad — Oradea, intersectat de

axele Turda — Cîmpeni — Dr. Petru Groza și Oradea — Beiuș — Brad, din ale căror trasee se ramifică două legături cu centrele exterioare: Cîmpeni — Abrud — Zlatna — Alba Iulia și Albac — Huedin, în totalitate modernizate.

Accesul este înlesnit și de rețeaua feroviară, prin liniile Beiuș — Vășcău, Ineu — Brad, Alba Iulia — Zlatna și Turda — Cîmpeni — Abrud, ultima fiind cu ecartament îngust, care pătrunde adînc pe valea Arieșului.

Faptul că Munții Apuseni se află în apropierea a două principale „porți de intrare” cu caracter internațional — Oradea și Arad — favorizează dezvoltarea cu precădere a turismului de tranzit în toate centrele urbane și stațiunile balneoclimaterice din regiune.

Fluxul turistic. Ansamblul de dotări și amenajări privind spațiul de cazare și căile de acces au dus implicit la o creștere sensibilă în anul 1982 față de 1976 (peste 33% a volumului total de turiști cazați în unitățile din Munții Apuseni), volum care în anul 1982 a depășit 330 000 persoane. Ponderea cea mai mare au deținut-o construcțiile hoteliere (57,2%), urmate de cabanele și popasurile turistice (21,7%) de vilele stațiunilor balneoclimaterice (13,1%) și de hanurile turistice (8,0%). Principalele fluxuri s-au concentrat în bazele de cazare din Alba Iulia (aproape 80 000 de persoane în anul 1982), Băile Geoagiu (peste 33 000), Cîmpeni (19 230) și Moneasa (15 000) de persoane, cabanele Leșu-Bulz (11 000), „Muntele Băișorii” (9 000 de persoane) și Arieșeni (peste 6 500 de persoane).

Însă analizînd volumul innoptărilor, care în anul 1982 a fost de aproape 950 000 se desprinde ponderea mare a stațiunilor balneoclimaterice — cu 53,1%, datorită atît caracterului de tratament și deci sejurului prelungit (9,3 zile în medie), cît și spațiului sporit de cazare.

Datorită predominanței turismului de circulație și drumeție, durata sejurului este redusă, față de popasurile turistice și cabanele din zonele cu obiective de interes turistic: Moneasa (4,0), Stîna de Vale (2,8), Fîntînele-Beliș (2,6), Leșu-Bulz (2,5), Vadu Crișului (2,1 zile).

Forme de turism. Avînd în vedere caracterul complex, atît al patrimoniului turistic, cît și al activității generale de valorificare a lui, în Munții Apuseni se deosebesc următoarele forme de turism: *turismul de tranzit*, cu

aria cea mai extinsă, favorizat în principal de existența a numeroase căi de acces și de caracterul dispersat al obiectivelor solicitate; *turismul balnear*, care, deși limitat la resursele terapeutice, se impune prin gradul ridicat de utilizare al spațiului de cazare și de atractivitate în sezonul estival; *turismul de munte* (drumeția) cu o sensibilă ascensiune remarcată în ultimii ani, datorită noilor capacități de cazare cu care a fost echipat spațiul montan (complexe și popasuri turistice în: Piatra Craiului, Gilău — Muntele Mare, Trascău, Metaliferi etc.); *turismul de sfîrșit de săptămînă*, mai redus, făcîndu-se în prezent în Defileul Crișului Repede, pe văile Someșului Cald în zona amenajărilor hidroenergetice Tarnița, pe Someșul Rece, în Cheile Turzii și popasul Stejeriș din defileul Arieșului.

În perspectivă, în Munții Apuseni accentul se cere a fi pus pe dezvoltarea turismului sportiv (sporturi de iarnă), precum și a turismului de odihnă, complexe turistice existente putînd fi transformate în stațiuni montane. Concură la realizarea acestui deziderat resursele existente, cererea potențială din centrele urbane învecinate, precum și posibilitatea acroșării fluxurilor internaționale de pe arterele de penetrație în România dinspre vest.

9.4.6. Zone recreative urbane și periurbane; alte areale turistice

Amprentele turismului asupra mediului geografic se materializează și prin crearea unor zone recreative în perimetrul urban și prin dezvoltarea funcției turistice a zonelor periurbane. Sînt nenumărate acțiunile de amenajare a unor spații de agrement, dimensionate în raport cu numărul populației beneficiare, cu facilitățile de transport, cu posibilitățile tehnice de valorificare a cadrului natural.

În cazul celor mai multe orașe ale României, primele zone recreative au fost amplasate în centrul sau în apropierea centrului vetei, în spații ocupate de fortificații medievale, șanțuri de apărare, locuri de popas la intrarea în cetate, vechi zone comerciale etc. (Oradea, Brașov, Timișoara ș.a.). Odată cu creșterea demografică și edilitară, s-au conturat noi spații recreative. Ele ocupă poziții periferice în vatră, prin utilizarea și amenajarea unor terenuri împă-

durite aflate la limita intravilanului (pădurea Hoia pentru Cluj-Napoca, pădurea Crikhală pentru Drobeta-Turnu Severin, pădurea Cozla pentru Piatra-Neamț, Pădurea Verde pentru Timișoara etc.). În alte situații, amenajările vizează transformări mai profunde ale peisajului natural, exemplul cel mai edificator constituindu-l valea Colentinei (în nordul capitalei), a cărei amenajare pentru agrement a început în deceniul al patrulea al secolului nostru și este în curs de finalizare. Amenajările hidrotehnice realizate în perioada postbelică, în principal pentru producerea de energie electrică, au contribuit la diversificarea agrementului urban, în jurul oglinzilor de apă dezvoltându-se capacități de cazare, de alimentație publică și pentru sporturi nautice (lacul Belei din apropierea orașului Gheorghe Gheorghiu-Dej, lacurile de pe Bistrița din perimetrul orașului Bacău, cele de pe Argeș pentru Pitești, de pe Olt pentru Râmnicu Vilcea și Slatina).

În orașele cu un ridicat grad de poluare industrială, în afara spațiilor verzi intraurbane menite să atenueze impactul noxelor industriale asupra calității mediului urban, s-au amenajat, în spațiul periurban, zone de recreere cu deosebire pentru sfârșitul de săptămână. Remarcabile sînt în acest sens amenajările complexe ale rîurilor Cerna (cu acumularea de la Cinceș), cu dotări turistice pentru agrement, odihnă, sport, week-end etc., și Birzava (cu acumulările Văluș și Secu), cu spații de recreere și sport. Apropierea Munților Semenic, cu un potențial ridicat pentru sporturi de iarnă, a mărit semnificația turistică a zonei periurbane a Reșiței, transformînd-o în principala bază a turismului hibernal din vestul țării.

La conturarea zonelor de agrement urban contribuie într-o proporție considerabilă și turismul de tranzit sau cu sejur prelungit. Situația cea mai clară din acest punct de vedere o prezintă stațiunile balneare și climaterice. Băile Tușnad, Băile Herculane, Covasna, Vatra Dornei, Singeorz-Băi, Borsec, Călimănești ș.a. prezintă o reală hipertrofie a zonelor recreative, reflex spațial al funcționalității lor (în cele mai multe din orașele acestei categorii, funcția turistică este unică sau dominantă).

Pentru zonele turistice periurbane, de regulă mult extinse spațial în raport cu zonele recreative urbane, elementele cadrului natural au o importanță decisivă. Zonele im-

pădurite, riurile, lacurile, specificul climatic sînt între cele mai însemnate elemente naturale luate în considerare în definirea zonei turistice periurbane.

Punerea în valoare a izvoarelor minerale și termale, a nămolurilor terapeutice din jurul marilor orașe întărește funcția turistică a zonelor periurbane. În afara celor de lângă Oradea (Băile Felix—fig. 9.13, Băile 1 Mai), se remarcă amenajările din preajma orașelor Cluj-Napoca (Someșeni, Cojoena), Iași (Nicolina), Buzău (Sărata-Monteoru), Brăila (Lacu Sărat), Timișoara (Călacea), Sibiu (Oena Sibiului).

Dintre elementele antropice, un rol însemnat au mărimea demografică a centrului urban polarizator, starea și densitatea căilor de comunicație, numărul și frecvența mijloacelor de transport în comun, gradul de „motorizare” a populației centrului urban emitent ș.a.

În raport cu amplitudinea intervenției antropice și cu fondul turistic natural, se diferențiază mai multe tipuri de zone periurbane cu funcțiuni turistice:

a) zone periurbane cu un ridicat potențial natural pentru turism și în care factorul tradiție (al mișcării turistice) are un rol însemnat. În această categorie se includ zonele periurbane Brașov, Sibiu, Reșița, cu stațiuni de odihnă și sport, renumite pe plan național și internațional (Poiana Brașov, Păltiniș, Semenic—Văluș). Nivelul dotărilor, gradul de încărcare turistică sînt superioare necesităților populației centrelor urbane polarizatoare, zonele funcționînd ca centre de apel pentru o populație din arii mult mai extinse. Turismul de sfîrșit de săptămînă—practicat în tot cursul anului—este completat de turismul cu sejur prelungit (concedii, vacanțe);

b) zone periurbane cu ridicat potențial balnear, bine valorificat, cu dotări la nivel internațional: Constanța și Oradea. Și aceste două zone periurbane includ stațiuni renumite pe plan național și internațional: Eforie, Techirghiol, Mangalia, Mamaia, și, respectiv, Băile Felix și Băile 1 Mai. În aceste stațiuni, turismul de sfîrșit de săptămînă este mult depășit de turismul de tratament, cu un maxim de intensitate în sezonul cald al anului;

c) zone periurbane cu însemnat potențial natural și dotări satisfăcătoare, servind predominant turismului de sfîrșit de săptămînă: Cluj-Napoca, Iași, Arad, Timi-

Fig. 9.13. Stațiunea balneoclimaterică Băile Felix (Oradea).

șoara, Baia Mare, Ploiești și mai ales București. Zona periurbană a Bucureștilor se remarcă prin mulțimea locurilor de agrement, relativă diversitate a peisajelor, amenajări corespunzătoare printr-o infrastructură de căi de comunicație remarcabilă. Terenurile împădurite — sectoare ale vechilor codri ai Vlăsiei — se extind pe circa 54 000 ha, lacurile, în parte amenajate pentru practica sporturilor nautice, monumentele istorice, dotările de cazare și divertisment permit accesul până la 500 000 persoane turiști pe zi. Afluența maximă se înregistrează în perioada estivală, la sfârșit de săptămână și cu prilejul diferitelor sărbători (similare ca extindere cu week-endul). Principalele complexe turistice din jurul Capitalei sînt: Snagov — Căldărușani (dotări complexe, lacuri, monumente istorice și de arhitectură, artizanat etc.), Pustnicul — Cernica (lacuri, monumente istorice, locuri de agrement), Buftea — Mogoșoia (monumente istorice, spații de agrement), luncile Argeșului și Neajlovului (Buda — Dumitrana, Comana — Herăști) și, desigur, pădurea Băneasa, care prin extinderea

teritorială a Capitalei a devenit și o zonă recreativă urbană (grădina zoologică, dotări comerciale, popas turistic etc.);

d) zone periurbane cu un potențial natural relativ limitat și dotări turistice modeste: Tirgu Mureș, Satu Mare, Galați, Craiova, Bacău, Buzău, Brăila. Cele mai multe se află în regiuni cu un relief relativ monoton, iar factorul tradiție în deplasările de sfârșit de săptămână este și el absent. Valorificarea elementelor naturale specifice, cum este cursul Dunării în cazul orașelor Brăila și Galați, nu se ridică la nivelul potențialului natural.

Deplasările de sfârșit de săptămână se realizează dincolo de zona periurbană, cu deosebire de turiștii „motorizați”, îndeosebi spre regiunile montane cele mai apropiate. Un rol crescînd îl joacă bazele proprii de agrement ale orașelor respective, cele mai multe beneficiind de prezența unui curs important de apă (Someș, Bistrița, Mureș, Buzău, Dunărea), zonele periurbane îndeplinind un rol redus în agrementul populației orașelor respective.

Alte areale turistice. La nivel național se deosebesc — exterioare marilor regiuni prezentate anterior (Carpații Orientali, Carpații Meridionali, Munții Apuseni, Dobrogea) — trei areale turistice care dispun de o certă individualitate, conturată în primul rând de frecvența mare a obiectivelor de artă și arhitectură feudală: Podișul Sucevei — care reține atenția prin cele dintii două capitale ale Moldovei (Baia, Suceava), prin orașele Rădăuți și Siret (între cele mai vechi centre urbane ale țării), apoi prin obiectivele de artă feudală de la Arbore, Dragomirna, Solea, Pătrăuți ș.a. Peisajele domoale, odihnitoare, satele bine gospodărite, portul popular original, artizanatul (ceramica neagră de Marginea, prelucrarea cu gust a lemnului), serbările folclorice completează valoarea turistică a acestui areal. Nordul Olteniei dispune de un variat potențial natural (mai ales la contactul cu rama montană), îmbogățit în partea de est de prezența apelor minerale (aria balneară din județul Vâlcea); obiectivele cultural-istorice de la Horezu, Bistrița, Polovragi, Tismana, apoi de la Măldărești, Curtișoara, ele-

mentele civilizației pastorale de la Vaideeni și Novaci dau personalitate acestui areal turistic. Pe plan internațional, arealul este cunoscut în principal prin complexul sculptural de pe malul Jiului și prin Coloana re-cunoștinței fără de sfârșit (Coloana infinitului), opere realizate de Constantin Brâncuși în municipiul Tîrgu Jiu.

Valea Tîrnavei Mari și culoarul Mureșului (Aiud — Sebeș) constituie un areal turistic, în care preeminente sînt elementele de cultură și civilizație feudală, mai bine conservate decît în alte părți ale țării („orașul de sus” al Sighișoarei, zidurile și turnurile cetății Mediașului, ale Sebeșului, cetatea și obiectivele de artă feudală din Alba Iulia ș.a.). Originalitatea acestui areal o conferă prezența celor două mari centre cu rezonanță în istoria luptei pentru emancipare națională și culturală a românilor: Alba Iulia și Blaj („mica Romă”) și, alături de ele, bisericile fortificate rurale (Biertan, Moșna, Apold, Saschiz ș.a.). Între elementele cadrului natural care-i mărește atracția turistică, se remarcă apele minerale de la Bazna, exploatate în scop terapeutic.

ASPECTE GEOGRAFICE ALE SISTEMATIZĂRII TERITORIULUI ȘI ALE PROTECȚIEI MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR

10.1. Premise istorico-sociale, economice și politico-legislative

Organizarea judicioasă a spațiului geografic național și protecția mediului înconjurător sînt două aspecte esențiale ale aceleiași probleme majore: dezvoltarea economică și socială în perspectiva deceniilor viitoare. Construirea societății socialiste multilateral dezvoltate, progresul general al țării sînt indiscutabil legate de organizarea și sistematizarea teritoriului. Prin capacitatea de a sintetiza, de a concepe realitatea înconjurătoare ca un tot unitar în dezvoltare, geografia poate contribui la o mai justă dimensionare a intervenției omului în mediul înconjurător, astfel încît să se evite eventualele dezechilibre sau alte urmări nedorite, uneori chiar iremediabile.

Necesitatea pregnantă a organizării teritoriului, a restructurării acestuia conform cerințelor fiecărei etape de dezvoltare socială și economică a țării noastre, justifică însăși existența și esența sistematizării ca activitate practică și concepție.

De obicei, prin sistematizare se înțelege un ansamblu de măsuri (tehnice, economice și legislative) privind organizarea mai bună, după un plan, a spațiilor de locuit, dar și a desfășurării activităților productive și recreative, precum și a circulației oamenilor și a materialelor etc.

Pentru a denumi această activitate, în mod curent se folosesc trei termeni diferiți (amenajare, organizare, sistematizare), dar cu un conținut apropiat. Frecvent se utilizează atît conceptele de „organizare” și de „amenajare”, cit și cel de „sistematizare”,

cînd se referă la teritoriu și, de preferință, cel de „sistematizare”, pentru a denumi această activitate în cazul localităților, fie ele urbane sau rurale. Din diverse cauze, nu s-a impus încă, în literatura de specialitate și nici în practică, un singur termen (cum ar fi cel de „sistematizare”) pentru a denumi ansamblul activităților de organizare a întregului spațiu geografic, deși nevoia unui concept sintetic și a unei denumiri adecvate se resimte cu destulă acuitate.

În prezent, cel mai utilizat termen și concept, întrebuintat și în documente oficiale, este cel de *sistematizarea teritoriului și a localităților*, sinonim cu forma concisă de *sistematizare*, care are un conținut similar cu *l'aménagement du territoire* folosit de către specialiștii francezi și cu *physical planning*, de către cei anglo-saxoni.

Sistematizarea, ca știință cu caracter pluridisciplinar, se ocupă cu organizarea și modelarea complexă a structurilor teritoriale și a localităților în scopul asigurării cadrului optim necesar desfășurării activităților umane și a ridicării permanente a standardului de viață (*Mic lexicon ilustrat al noțiunilor de sistematizare*, 1983). Ca ramuri (discipline), ea include: sistematizarea teritorială, sistematizarea urbană și sistematizarea rurală. Totodată, sistematizarea este și o activitate practică, precum și rezultatul tuturor activităților de organizare, amenajare sau de remodelare a structurilor teritoriale și ale localităților.

Ca parte a planificării teritoriale, plecînd de la indicatorii dezvoltării stabiliți prin planul de stat, sistematizarea definește, pe de o parte, concepția teritorială de dezvoltare

tare economică și socială, de amenajare și organizare a spațiului considerat (județ, zonă funcțională, comună etc.) pe perioada de elaborare a planului și proiectează, pe de altă parte, consecințele acestei dezvoltări asupra spațiului studiat pe o perioadă mai mare de timp. În acest sens, sistematizarea are un conținut cuprinzător. Ea include acțiunea de amenajare complexă a spațiului agricol, forestier și ocupat de ape, a localităților și a căilor de comunicație.

Ideea unei amenajări judicioase și a celei de a exercita o permanentă acțiune corectivă asupra spațiului geografic este mai veche. Conținutul ei s-a schimbat însă în timp, îmbogățindu-se continuu.

Fără a constitui o acțiune în sine, preocuparea pentru buna organizare a teritoriului, în forme adecvate locului, în sensul punerii de acord a formelor anterioare cu alte exigențe, apare mai pregnant odată cu formarea unor noi sate sau orașe. Încă din vechime, așa cum arată documentele, locurile pe care urmau să ia ființă sate noi erau alese după criterii precise și în scopul asigurării celor mai bune condiții de trai locuitorilor acestora.

Conceptul de sistematizare, în sensul în care îl înțelegem și astăzi, s-a impus treptat. La început a fost considerat mai ales sub aspectul unor acțiuni menite să corijeze unele stări de lucruri în dezvoltarea localităților. În acest sens a fost concretizat, încă de la sfârșitul secolului XVIII, în Banat și Oltenia, printr-o acțiune de regularizare și „scoatere la linie” (la drumul principal) a satelor din zonele de deal și de munte (1768—1796). Această acțiune a urmărit o reorganizare a întregului teritoriu administrativ, o comasare a așezărilor în puncte mai ușor accesibile pentru legăturile cu centrele administrative, precum și o reconstruire a satelor după planuri geometrice și o asigurare a acestora cu un centru civic adecvat: primărie, școală, biserică etc.

Numeroase acțiuni de sistematizare s-au desfășurat în cursul secolului trecut, cînd o serie de orașe mai vechi sau noi s-au dezvoltat după un plan special conceput în acest sens (Brăila, Turnu Severin, Alexandria, Turnu Măgurele etc.).

Implicații directe și multiple în sensul amenajării teritoriului și a localităților a avut legea rurală din 1864 (improprietări, delimitări de noi vetre de sat și locuri de case). Ca urmare, a apărut și necesitatea elaborării unor reglementări privind siste-

matizarea așezărilor rurale și mai ales a noilor sate care au luat ființă după improprietări pe moșiile statului.

Primele proiecte de sistematizare teritorială au fost realizate de către Ion Ionescu de la Brad, publicate între anii 1866 și 1869, în lucrările privind agricultura din județele Dorohoi (1866), Mehedinți (1868) și Putna (1869).

După 1900, și mai ales după primul război mondial, problema sistematizării satelor capătă noi reglementări oficiale. Tot acum, urbanistul C. Sfîntescu introduce termenul de *sistematizare*, pe care îl consideră mai adecvat pentru a exprima acțiunea de restructurare a spațiului și de remodelare a așezărilor omenești. Definind sistematizarea teritorială ca pe un „superurbanism”, arată că factorii de studiat sînt, în primul rînd, teritoriul (sol, subsol, atmosferă etc.) ca mod de folosință optimă și ca producție, iar, în al doilea rînd, populația, din punct de vedere al realizării și amenajării centrelor de viață umană pentru asigurarea producției maxime și a progresului național (C. Sfîntescu, 1933).

O nouă etapă, cea mai importantă în domeniul sistematizării, începe după 1948, prin crearea „Oficiului de Studii și Documentare” în cadrul Ministerului Construcțiilor, prin înființarea, în 1952, a Comitetului de Stat pentru Construcții și Arhitectură (OSCA) de pe lîngă Consiliul de Miniștri, a secțiunilor de arhitectură și sistematizare de pe lîngă consiliile populare regionale și orașenești, precum și a Institutului pentru proiectarea construcțiilor publice și de locuit (ISPROR). Toate acestea marchează, în fapt, crearea cadrului organizatoric necesar desfășurării activității de amenajare a teritoriului în noile condiții ale țării noastre.

Au fost preconizate ridicarea economică, culturală și mai buna înzestrare edilitară a tuturor localităților rurale care au perspectivă de dezvoltare, precum și stabilirea localităților rurale cu perspective ca în viitor să devină centre economice și sociale cu caracter urban. S-a stabilit, de asemenea, ca principiu de bază în elaborarea proiectelor de sistematizare, creșterea densității construcțiilor și locuitorilor, atît în localitățile urbane, cît și în cele rurale.

Întreaga activitate de sistematizare, desfășurată după anul 1972, s-a călăuzit după principiul că orașul și comuna trebuie să devină unități teritorial-administrative de bază ale societății noastre socialiste. Totodată, Conferința Națională din 1972 a prevăzut

ca în activitatea de sistematizare să se acorde o atenție deosebită măsurilor pentru apărarea și păstrarea cât mai intactă a condițiilor naturale, pentru protejarea mediului ambiant, să se asigure dezvoltarea într-o concepție unitară a întregii rețele naționale de căi de comunicație, astfel ca acestea să corespundă traficului tot mai intens și necesităților de perspectivă ale economiei naționale, precum și să se opereze cu strictete și să se gospodărească corespunzător fondul funciar, urmărindu-se prin toate mijloacele economisirea terenului.

În același timp s-a impulsionat dezvoltarea continuă a activității de proiectare în domeniul sistematizării, desfășurată în institute republicane¹ și în institute județene de proiectare.

Cadrul juridic al desfășurării activității de sistematizare în țara noastră este asigurat prin Legea nr. 58/1974 privind sistematizarea teritoriului și a localităților urbane și rurale.

Conform acesteia, sistematizarea localităților urbane și rurale se face în corelare cu teritoriul înconjurător și cu rețeaua generală de localități și urmărește: restrângerea perimetrelor construite, corelarea densității construcțiilor de locuințe cu regimul de înălțime al acestora, stabilirea rațională a zonelor funcționale etc. În privința comunelor, unități teritorial-administrative de bază, și a satelor componente, legea prevede dezvoltarea corelată a acestora cu cea a localităților învecinate, gruparea dotărilor în centre civice, limitarea suprafeței lotului de casă, ridicarea numărului de nivele și a densității construcțiilor.

Orientarea actuală și de perspectivă a activității de sistematizare a teritoriului și a localităților a fost dată de Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, în cadrul căruia a fost aprobat Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985.

Activitatea de sistematizare, în prezent, se desfășoară concomitent la diferite nivele (ansamblul țării, zonă natural-economică, județ, oraș, comună), constind în organizarea metodică a întregului teritoriu al fiecărui județ, al fiecărei zone, al localităților sau din detalii de sistematizare a acestora.

¹ ISART — Institutul de studii și proiectare pentru sistematizare, arhitectură și tipizare; IGFCOT — Institutul de geodezie, fotogrammetrie, cartografie și organizarea teritoriului.

Acestea fac obiectul unor studii și proiecte de amploare și complexitate diferite, desfășurându-se pe unul sau mai mulți ani.

Amenajarea complexă a teritoriului R. S. România, indiferent de nivelul la care se abordează, decurge din practica concretă a dezvoltării economice și sociale a țării, iar obiectivele și sarcinile actuale în acest domeniu rezultă direct din Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

În prezent, întreaga activitate de sistematizare se desfășoară sub îndrumarea și controlul Comitetului pentru Problemele Consiliilor Populare (CPCP). Activitatea de cercetare și proiectare este asigurată, la nivel central, de către Institutul de cercetare și proiectare pentru sistematizare, locuințe și gospodărie comună (ISLGC), iar la nivel local, de către unitățile județene (institute sau ateliere de proiectare) și, în cazul capitalei, de Institutul Proiect București.

Bazindu-se pe un cadru politic, juridic și instituțional corespunzător cerințelor dezvoltării etapei actuale, sistematizarea teritoriului și a localităților a atins, în ultimele două decenii, dimensiuni deosebit de ample, atât ca obiective propuse, cât și ca nivel de rezolvare. Ea se caracterizează prin câteva trăsături, între care se impun a fi subliniate dinamismul, amploarea și diversitatea aspectelor abordate, precum și caracterul organizat al acțiunilor întreprinse la diferite nivele etc.

În prima parte a deceniului al optulea, ca și în anii 1950—1970, activitatea de sistematizare a avut, în general, un caracter preponderent sectorial și corectiv, ea nereușind să depășească nivelul comenzilor generate de nevoile practicii imediate. Totodată, activitatea de sistematizare a fost concentrată, cu precădere, asupra orașelor, domeniu în care a și obținut rezultate semnificative. În afara localităților, acțiunile de amenajare teritorială s-au desfășurat fără o corelare deosebită și o încadrare suficientă în ansamblul problemelor ridicate de modificările produse spațiului geografic.

Atât sistematizarea urbană, cât și organizarea teritoriului au trebuit să răspundă marilor cerințe ale industrializării din această etapă, realizând, incontestabil, acțiuni de o deosebită importanță: s-au construit aproape în întregime orașe noi (Gheorghe Gheorghiu-Dej, Victoria, Orșova, Motru ș.a.); cartiere moderne în marile centre industriale

Fig. 10.1. Galați. Sistematizarea centrului orașului.

(București, Brașov, Craiova, Galați ș.a.); s-au renovat din punct de vedere urbanistic centrele civice ale tuturor orașelor-reședințe de județe (fig. 10.1); s-a sistematizat aproape de parametrii finali litoralul românesc al Mării Negre etc.

Urmărind, mai ales după anul 1975, descentralizarea industrială a capitalei și a marilor centre regionale, sistematizarea și-a lărgit treptat cadrul său de intervenție, favorizând descentralizarea activităților economice și terțiare din cadrul marilor orașe, precum și dezvoltarea gradului de echipare urbană, de asigurare cu mijloace de comunicație și activități turistice în cadrul altor localități.

Acțiunile de sistematizare întreprinse după anul 1980 devin tot mai complexe, căpătând un evident caracter global și prospectiv. Fără a renunța la obiectivele anterioare, se constată, însă, o orientare cu precădere spre orașele mici și mijlocii, spre centrele comu-

nale cu perspective de a se dezvolta ca localități de tip urban cu importante funcții agroindustriale, spre revitalizarea anumitor zone rurale (Valea Dunării, Câmpia Bărăganului) sau cu o problemă mai complexă (spațiul muntos carpatic, Delta Dunării, unele bazine hidrografice ș.a.), precum și spre o protejare și o conservare mai strictă a unor spații mai fragile, afectate de poluare ori de modificări importante ale echilibrului ecosistemelor din care fac parte. De asemenea, se impune mai pregnant, ca o direcție definitorie a politicii actuale de dezvoltare și amenajare teritorială, principiul fundamental al privilegierii calității vieții.

Activitatea de sistematizare de până în prezent s-a desfășurat cu precădere în două direcții principale: sistematizarea localităților (urbane și rurale) și sistematizarea teritoriului (agricol, fond forestier, zone balneoturistice, zone industriale, căi de comunicație).

10.2. Probleme ale sistematizării teritoriului și localităților

Problema remodelării spațiilor urbane și rurale, conform cerințelor actuale și ale viitorului, a fost pusă și în dezbaterea unor foruri internaționale. Astfel, conferința interguvernamentală mondială de la Vancouver (HABITAT, Canada, iulie 1976) a fost consacrată vieții și perspectivelor orașelor și satelor în lumea contemporană.

În țara noastră, sistematizarea localităților a reprezentat, constant, o principală direcție a acțiunilor de restructurare a spațiului geografic.

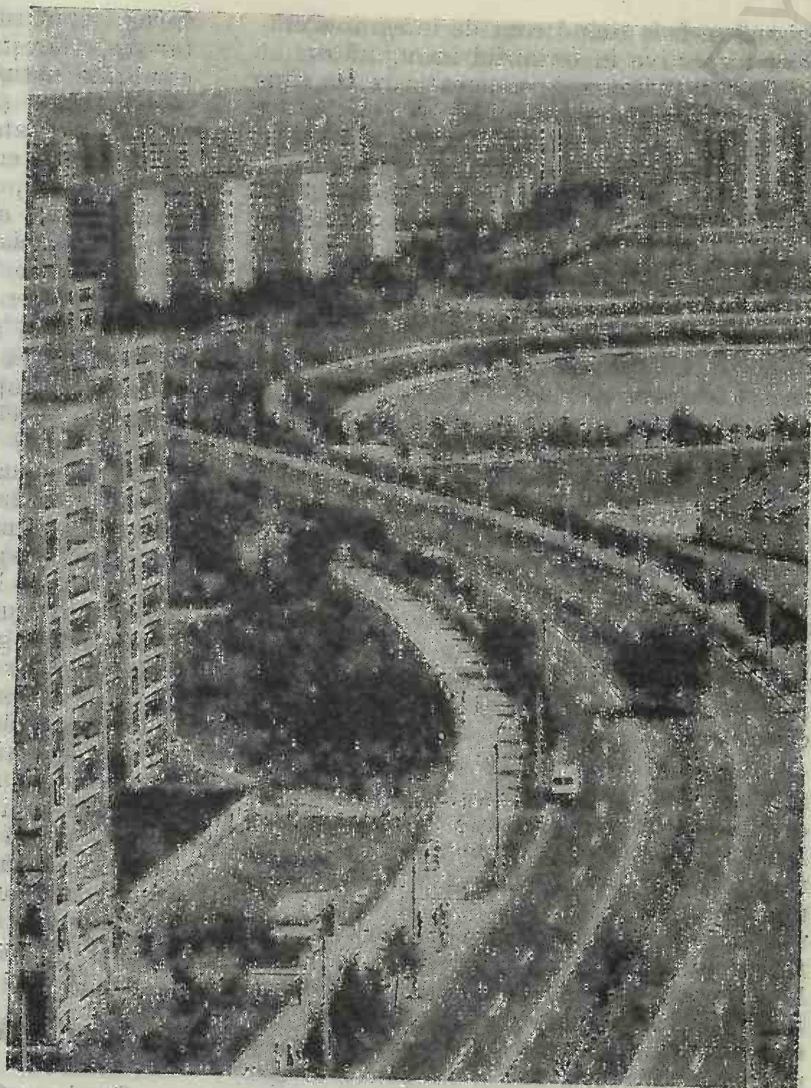
Ca ramură a urbanismului, sistematizarea localităților se ocupă cu proiectarea și organizarea științifică a așezărilor urbane și rurale, activitate ce nu poate fi efectuată în afara interrelațiilor care există între diferite componente ale spațiului geografic. În activitatea de sistematizare a localităților, urbane și rurale, desfășurată mai ales după 1970, s-au impus câteva direcții mai importante. Astfel, o direcție principală o constituie sistematizarea în profil teritorial a tuturor județelor, realizată prin studii și schițe de sistematizare care au urmărit definirea profilului dominant al acestora și al zonelor geografice din care fac parte, ținând seama de legăturile și influențele reciproce între zone, între localitățile urbane și rurale cuprinse în aceste teritorii, asigurând un ansamblu de relații funcționale economice și sociale în corelare cu resursele naturale și cu echiparea tehnică majoră a teritoriului. De asemenea, conform Programului național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale, dezvoltarea tuturor localităților se desfășoară pe bază de plan, în strinsă legătură cu progresul general al țării, urmărindu-se echilibrul proporțiilor între dezvoltare și folosirea teritoriului sub multiplele lui forme. Ca urmare, proiectele de sistematizare au urmărit determinarea perimetrelor construibile, zonificarea funcțională a localităților, creșterea rațională a densității construcțiilor, stabilirea regimului de înălțime adecvat specificului local etc. Totodată, s-a desfășurat o susținută acțiune de construire a centrelor administrativ-politice ale municipiilor, precum și de organizare a centrelor administrativ-politice ale comunelor.

În cadrul sistematizării localităților, *sistematizarea urbană* a constituit o preocupare majoră a politicii regionale a partidului și statului nostru. Aceasta a rezultat din necesitatea de a da o orientare judicioasă procesului amplu de dezvoltare a orașelor, desfășurat în ultimul secol și mai ales în ultimele trei decenii, cînd se înregistrează o puternică creștere numerică a acestora (o dublare a numărului lor, de la 114 în 1912 la 237 în 1983) și a populației lor (aproape 11 milioane în 1983 față de numai circa 2 000 000 în 1912).

Dezvoltarea diferențiată a orașelor noastre (ca ritm, căi de creștere, forme, suprafață, ordin de mărime a numărului de locuitori etc.) și între acestea, cu precădere, a capitalei și a unor centre industriale (Brașov, Galați, Hunedoara etc.), a ridicat numeroase probleme la nivel de unități administrative. Cunoașterea poziției și rolului orașelor în teritoriu s-a impus, în consecință, ca element esențial de analiză în planificarea dezvoltării teritoriale, economice și sociale la nivel județean, solicitînd desfășurarea unei politici corective destinată a limita creșterea prea puternică a unor centre industriale mari, impulsionindu-se, totodată, dezvoltarea armonioasă, mult mai echilibrată, a unor orașe cu populație mai puțin numeroasă.

Analizîndu-se elementele cantitative și calitative ale tuturor localităților urbane, rolul acestora în teritoriu, funcțiile lor, asigurarea serviciilor solicitate de către populația teritoriului înconjurător etc., dezvoltarea rețelei de orașe a României a fost orientată spre constituirea ei ca sistem urban (bazat pe mai multe subsisteme în formare), integrat sistemului major al teritoriului și economiei naționale. Această orientare, ce permite trecerea de la abordarea parțială, limitată ca problematică și întindere în teritoriu, la una globală a fenomenului urban românesc, a permis o schimbare de conținut în activitatea de sistematizare urbană, renunțîndu-se la prioritatea unor obiective cantitative, în favoarea unei dezvoltări calitative. Prioritatea acordată calității în activitatea de sistematizare urbană se reflectă chiar și în reorientarea ei spre categoria orașelor mijlocii (20 000—100 000 de locuitori), care, prin mărimea lor echilibrată conferă dimensiuni mult mai armonioase orașelor (de exemplu: Deva, Suceava, Tîrgoviște, Tîrgu Jiu etc.). În scopul ameliorării cadrului vieții urbane s-au efectuat diverse acțiuni de sis-

Fig. 10.2. București. Sistemati-
rea cartierului Balta Albă.

tematizare vizind revitalizarea centrelor istorice ale orașelor, conservarea patrimoniului arhitectural, renovarea fondului vechi de locuințe, sistematizarea căilor de circulație și a spațiilor verzi etc. (fig. 10.2).

Sistematizarea urbană joacă un rol esențial în orientarea eforturilor pentru restructurarea spațiului geografic, prin amplasarea obiectivelor industriale în cadrul unor platforme, spre menținerea și edificarea unui fond construit valoros, adaptat particularităților și specificului fiecărui oraș în parte. De asemenea, organizarea teritoriului fiecărui oraș se face pe zone funcționale (rezidențiale, industriale, zone periurbane). Totodată, se urmărește rezolvarea problemelor transportului urban în comun, ale aprovizionării cu

apă, cu energie etc. Desfășurată în strînsă corelare cu dezvoltarea economico-socială a țării, sistematizarea ține seama, într-o măsură tot mai corespunzătoare, de specificul cadrului natural, de trecutul istoric și cultural, de cerințele progresului tehnic, de specificul fiecărei zone și localități.

În prezent, dar și în perspectiva următorilor ani, orașele mari se mențin, în linii generale, la numărul actual de locuitori, creșteri importante înregistrîndu-se la orașele mijlocii și mici, acestea urmînd a juca un rol tot mai important în perspectiva dezvoltării economice și sociale a României în profil teritorial. Ele vor fi orașe de echilibru și de atracție regională. Dezvoltarea

urbană se face ținând cont de integrarea orașelor respective în teritoriul înconjurător.

Prin activitatea de sistematizare s-a căutat a se păstra specificul și personalitatea fiecăruia, prin valorificarea unor condiții geografice și monumente istorice (Deva, Sighișoara, Brașov, Cluj-Napoca, Brăila etc.), prin păstrarea centrului istoric, încadrând noile ansambluri compoziționale în zonele centrale ale unor orașe care au valori urbanistice deosebite (Sighișoara, Sibiu, Brașov, Iași, Tirgu Mureș etc.). În general, sistematizarea urbană a urmărit modernizarea orașelor României, creînd spații funcționale, dar și estetice. Ea permite o corelare justă a dezvoltării armonioase economice și sociale a tuturor zonelor și localităților.

Sistematizarea rurală se axează pe activitatea de remodelare a spațiului rural și a localităților sale. De aceea, ea trebuie înțeleasă ca o acțiune mai complexă decât un ansamblu de măsuri îndreptate doar asupra mărimii, formei, structurii și texturii așezărilor. Ea urmărește și stabilirea unor raporturi juste între așezări și teritoriul lor înconjurător.

Geografia consideră că sistematizarea rurală are drept scop cunoașterea (în vederea organizării cât mai eficiente a teritoriului și localităților) a tuturor atributelor „cadrului” rural, deci calitatea mediului fizic, formele modului de viață etc., fiind vorba de studiul raporturilor dintre totalitatea factorilor constitutivi și mediul rural, calitatea lor și modul de viață al populației. Sistematizarea rurală are ca obiect fundamental studierea raporturilor dintre așezări și calitatea mediului (V. Cucu, 1977). Ca parte componentă a ansamblului acțiunilor de organizare complexă a teritoriului, sistematizarea rurală are ca scop principal corelarea diferitelor funcțiuni economice și sociale ce se manifestă pe același teritoriu, precum și cele de producție, de locuire, de comunicații, hidroameliorative etc., vizînd dezvoltarea echilibrată a teritoriului și așezărilor (I. Bold, 1973).

În condițiile țării noastre, sistematizarea rurală este o acțiune de importanță majoră, teritoriul rural cuprinzînd aproximativ 90% din suprafața țării și aproape 50% din populație, grupată în 2 705 de comune și 13 123 de sate. De asemenea, satul românesc prezintă numeroase particularități în ceea ce privește gradul de concentrare a locuințelor în vatră, fizionomia, arhitectura tradițională sau mo-

dernă, numărul locuitorilor, dotările edilitar-gospodărești, toate acestea adaptate la condițiile naturale, economice și istorice în care a apărut și s-a dezvoltat. Această multi-dimensionalitate a așezărilor rurale, a relațiilor dintre componenta geografică și așezarea umană, ridică probleme deosebite în acțiunea de sistematizare. Într-un fel se pun problemele de sistematizare pentru satele de munte, de deal și de podiș și într-altfel pentru cele de cîmpie.

Satele din zona de munte, mai ales cele cu o structură risipită și cu o economie specializată (agropastorală sau forestieră), sînt integrate specificului mediului carpatic românesc, prin ele Carpații înscriindu-se în rîndul celor mai umanizați munți din Europa. Specializate în anumite ocupații legate de resursele muntelui, acestea au o cultură materială și spirituală cu totul remarcabilă. Originalitatea lor este conferită de un ansamblu de particularități, între care menționăm împrăștierea gospodăriilor de așa manieră încît vatra lor devine sinonimă cu „hotarul” (Munții Apuseni, Masivul Poiana Ruscă, Culoarul Rucăr—Bran, Țara Dornelor etc.), precum și existența unor relații directe și complexe cu zona așezărilor temporare sau sezoniere (stine, sălașe, colibe) etc. Din această cauză „coborîrea” satelor de munte spre zonele mai joase ridică numeroase probleme, între care și cele ale neglijării acestui mod specific de dezvoltare a spațiului carpatic. Modernizarea acestor așezări trebuie orientată spre păstrarea specificului lor, prin crearea unei rețele corespunzătoare de căi de acces, de dotări social-culturale adecvate cerințelor și specificului lor etc.

Satele zonelor de deal și de podiș, situate între circa 200 și 800 m altitudine, în regiuni cu numeroase resurse ale subsolului, se caracterizează printr-o economie complexă: agricolă (pomicultură, viticultură, creșterea animalelor), mixtă (agroindustrială) și industrială. În marea lor majoritate sate vechi, așezate pe văi, sînt așezări cu 1 000—2 500 de locuitori și densități între 8 și 12 sate la 100 km². Modul lor concret de integrare în cadrul geografic specific constă în caracterul dispersat al locuințelor și tipul extensiv de utilizare a terenurilor. Ca urmare, sistematizarea trebuie să fie adecvată diversității lor ca formă, mărime, textură, structură, localizare, arhitectură și tradiții. Proiectarea și remodelarea acestei categorii de sate nu poate fi decât rezultatul unor studii

pluridisciplinare, ceea ce s-a făcut mai puțin până în prezent.

O categorie deosebit de importantă o formează satele de cîmpie, cu funcții agricole (cerealiere-zootehnice), densitate redusă (2—6,8 sate la 100 km²), structură adunată și număr mare de populație (multe depășesc 5 000 și chiar 8 000—9 000 de locuitori).

Extensiunea mare a vetrelor, iregularitatea tramelor stradale, mărimea terenurilor din vatră impun, în cazul lor, o restructurare în special a perimetrului construit. Dealtfel, raportat la actuala structură și la specificul condițiilor de relief în care s-au dezvoltat, așezările de cîmpie se pretează în cel mai înalt grad la acțiunile de sistematizare.

Diversitatea situațiilor existente la scară națională sau județeană, în ceea ce privește numărul de comune și sate, dar mai cu seamă a formelor de așezare, a densităților de locuințe și populație, a gradului de dotare sau valoare a fondului construit, impun o analiză complexă, pe zone caracteristice, avînd la bază criteriile geografice, demografice, economice etc. în vederea realizării unor schițe de sistematizare cu adevărat funcționale. În această situație se disting trei categorii: așezări (reședință de comună) cu condiții generale bune de dezvoltare; așezări care asigură condiții de muncă și de trai corespunzătoare populației lor; așezări cu posibilități de dezvoltare limitate sau necorespunzătoare, cu o populație redusă.

În sistematizarea așezărilor rurale o atenție deosebită s-a acordat acțiunii (întreprinse în deceniul al optulea) de delimitare a localităților, pentru ca acestea să se încadreze în dimensiuni optime în raport cu mărimea lor și cu zona din care fac parte.

În cuprinsul perimetrelor astfel stabilite urmează să fie făcute toate construcțiile de locuințe, unitățile social-economice, culturale, comerciale, prevăzîndu-se o tramă stradală adecvată, cu alimentări cu apă și energie electrică, asigurîndu-se un optim al densității construcțiilor și o formă adaptată cadrului geografic în care așezarea este situată. În egală măsură se realizează și o restructurare a terenurilor din vatră, o reducere a acestora, o folosire mai judicioasă, astfel încît să corespundă obiectivelor sistematizării, și anume, de menținere a unor proporții judicioase între dotări, locuințe, parcuri și străzi, pentru a se asigura o cît mai bună funcționalitate în cadrul așezării (fig. 10.3).

Pămîntul, ca suport, dar și ca principal mijloc de producție în agricultură și silvicultură, este o avuție națională de neprețuit. Din această cauză, buna gospodărire a pămîntului a fost și este în centrul preocupărilor sistematizatorilor, cu atît mai mult cît în procesul producției agricole el este limitat ca suprafață și calități naturale. În condițiile dezvoltării agriculturii moderne, folosirea completă și rațională a pămîntului este nu numai o necesitate, ci și o obligație de prim ordin. Or, sistematizarea teritoriului urmărește tocmai spațiul geografic, vizînd dezvoltarea echilibrată a teritoriului, localităților și activităților industriale, de transport etc.

Sistematizarea teritoriului agricol are ca obiective crearea condițiilor pentru folosirea rațională a spațiului geografic, amplasarea forțelor de producție ale agriculturii și echilibrarea tehnică a teritoriului în scopul satisfacerii cu produse agricole a cerințelor prezente și viitoare ale economiei. În același timp, se asigură o bună gospodărire a spațiului rural, avîndu-se în vedere conservarea resurselor naturale, a suprafețelor afectate pentru industrie, pentru construcții, odihnă și turism, pentru păstrarea echilibrului ecologic, în armonie cu dezvoltarea economică și socială.

Folosirea completă și rațională a fondului funciar s-a putut asigura printr-o reglementare unitară în utilizarea pămîntului, realizată prin adoptarea Legii nr. 59 din 1974 cu privire la fondul funciar, care cuprinde reguli și măsuri prin aplicarea cărora să se realizeze valorificarea integrală și cu eficiență sporită a tuturor terenurilor țării. De asemenea, legea definește categoria de fond funciar unic, format din totalitatea terenurilor de pe teritoriul R. S. România, indiferent de destinație sau în proprietatea cui se află, avuție națională care trebuie protejată și ameliorată în concordanță cu interesele întregului popor.

Politica fermă de utilizare cît mai rațională a pămîntului este impusă, mai ales, de posibilitățile limitate de sporire a suprafețelor agricole (existența unei suprafețe relativ restrînse de teren agricol și arabil ce revine la un locuitor: aproximativ 0,7 ha teren agricol și 0,4 ha teren arabil), precum și de calitatea diferită a solurilor, predominînd cele cu fertilitate medie. În acest sens, sistematizarea fondului funciar are ca principale obiective: sporirea suprafețelor agri-

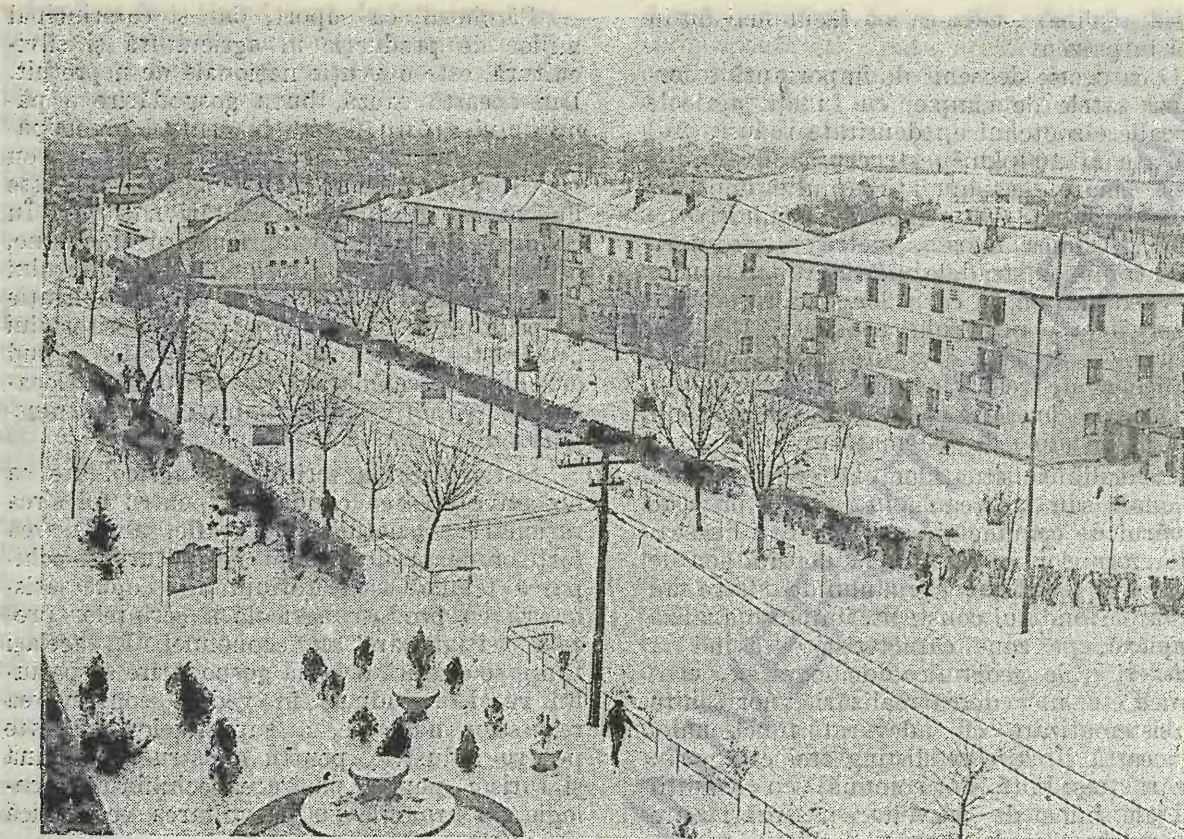

Fig. 10.3. Modernizarea aşezării rurale Bucccea, jud. Botoșani.

colet (în special arabile) prin reducerea suprafețelor de teren cu destinație neagricolă sau readucerea în circuitul agricol a suprafețelor utilizate nerațional; punerea în valoare a unor terenuri neproductive în anumite etape (terenuri cu exces de umiditate); restrângerea și organizarea unor categorii de folosință, mai ales cele ce nu servesc direct producției agricole, dar care prin amplasare și mărime diminuează producția agricolă (drumuri, ogașe, poteci greșit amplasate, drumuri de exploatare prea dese, unele zone de protecție necultivate, tufărișuri fără valoare etc.); schimbarea categoriilor de teren slab productive în plantații de vii și livezi; îmbunătățirea delimitării teritoriale a diferitelor fonduri (între agricultură și silvicultură) sau a teritoriului unităților agricole prin comasări de terenuri, rectificări de perimetre față de limitele naturale sau construite.

Pentru cunoașterea amănunțită a fondului funciar în ansamblu, pentru extinderea și folosirea lui rațională s-au delimitat principalele zone funciare de pe teritoriul României (resursele funciare din zonele joase,

din zonele de dealuri, din zona montană) și s-au stabilit, în consecință, principalele categorii de folosință a terenurilor. În activitatea de sistematizare se are în vedere că funcțiile acestora evoluează și se modifică după necesitățile de producție și, uneori, și în raport cu condițiile naturale excepționale, de amploare locală sau zonală (inundații, secete).

Pe lângă organizarea și sistematizarea fondului funciar pe ansamblu, de o deosebită importanță este organizarea teritoriului pe plan local, mai ales la nivel de unitate agricolă, nucleul de bază în dezvoltarea agriculturii noastre naționale.

O direcție majoră a organizării teritoriului și a mai bunei gospodăririi a resurselor lui o reprezintă amenajarea bazinelor hidrografice. Aceasta se realizează în conformitate cu orientările din Programul național de perspectivă pentru amenajarea bazinelor hidrografice, care stabilește criteriile și măsurile de gospodărire complexă a tuturor apelor țării noastre. Se au în vedere folosirea rațională a resurselor noastre de apă și men-

ținerea lor într-o stare cât mai bună, asigurarea aprovizionării corespunzătoare cu apă atît a populației, cît și a industriei și agriculturii. Se urmărește, totodată, ca prin lucrările de îndiguire și crearea de baraje, localitățile și suprafețele agricole să fie apărate de inundații. O deosebită atenție se acordă potențialului hidroenergetic, prevenirii și combaterii poluării apelor.

O altă direcție a sistematizării teritoriului R. S. România o constituie și acțiunile de amenajare a fondului forestier. Acestea sînt cuprinse în cadrul Programului național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010, care stabilește pentru prima dată, într-o concepție unitară, de lungă perspectivă, luîndu-se în considerare multiplele funcții pe care le îndeplinesc pădurile, măsuri privind aplicarea unui regim normal de exploatare și regenerare a fondului nostru forestier. Prin gospodărirea rațională a pădurilor se asigură condiții pentru dezvoltarea economiei naționale și, în același timp, însuși echilibrul ecologic, protecția mediului înconjurător.

În organizarea teritoriului și sistematizarea localităților urbane și rurale, în conformitate cu prevederile Planului național unic de dezvoltare, un loc aparte îl ocupă și sistematizarea căilor de comunicație și, implicit, a transporturilor.

În procesul de sistematizare a transporturilor din țara noastră se disting două direcții principale, una vizînd localitatea, iar alta, teritoriul.

În ceea ce privește transportul în interiorul localităților, acțiunile de sistematizare urmăresc atît o organizare mai judicioasă a traficului pornind de la analiza tuturor categoriilor de transporturi, de la fluxul traficului, cît și o modernizare continuă a acestuia (fig. 10.4). Astfel, în funcție de dimensiunile traficului urban se dimensionează și arterele de circulație cu elemente tehnice adaptate tipului de trafic, în conformitate cu prevederile legale (Legea nr. 37 din 1957 privind sistematizarea, proiectarea și realizarea arterelor de circulație în localitățile urbane și rurale).

Fig. 10.4. Sistematizarea căilor de circulație. Pasajul rutier Bucur-Obor.

Avîndu-se în vedere caracteristicile diferitelor mijloace de transport (capacitatea, viteza de exploatare, consumul de energie, poluarea aerului și sonoră etc.) s-a făcut o reconsiderare a importanței acordate fiecăruia. În consecință, s-a introdus transportul cu metroul în București și a fost reconsiderat transportul cu tramvaiul, acesta fiind nepoluant și oferind posibilitatea unei exploatare sigure și economicoase.

În amenajarea spațiilor urbane și rurale, amplasarea depourilor pentru toate tipurile de mijloace de transport ridică numeroase probleme (ocupă suprafețe mari, sînt poluante), din care cauză constituie o permanentă preocupare pentru sistematizatori.

Transporturile în afara localităților prezintă o varietate și o amploare incomparabil mai mari, în consecință, și problemele privind sistematizarea lor sînt mai numeroase și de o importanță deosebită. Ele vizează direcțiile principale de dezvoltare a transporturilor, acționînd asupra configurației rețelei (completări, extinderi și modernizări ale rețelei feroviare, de drumuri etc.), dar și asupra eficienței și calității traficului de mărfuri și călători. Astfel, transporturile feroviare, care reprezintă principalul mijloc de transport intern pe distanțe mari, continuă să înregistreze creșteri ale traficului. Pentru aceasta se va spori în continuare viteza de circulație și tonajul, asigurîndu-se totodată dublarea și electrificarea liniilor cu trafic intens. De asemenea, se vor deschide linii noi și se vor da în exploatare locomotive Diesel electrice cu performanțe tehnico-economice superioare (vezi și capitolul 7.2).

Prin avantajele care le prezintă, cu precădere în traficul intern (rețea densă, modernizarea liniilor principale, mașini de mare capacitate, transport containerizat etc.), transporturile rutiere își vor menține importanța și în următorii ani cu toate că ele sînt mari consumatoare de combustibili superiori. În același timp, transportul maritim și fluvial, care a înregistrat o dezvoltare puternică în ultimele trei decenii, ca număr și tipuri de vase, tonaj, diversificarea și extinderea rutelor, cit și cel aerian, continuă să se dezvolte (vezi și capitolele 7.4 și 7.5).

10.3. Protecția mediului înconjurător

Cunoașterea și utilizarea corectă a raporturilor complexe dintre dezvoltare, organizarea spațiului și protecția mediului sînt

necesități evidente ale epocii noastre și se impun drept caracteristici fundamentale ale viitorului. Orice dezvoltare înseamnă acțiuni modificatoare ale omului asupra teritoriului și implicit a naturii, din care cauză, în prezent, este imperios necesară proporționarea justă a tuturor laturilor raportului dezvoltare — sistematizare — protecția mediului înconjurător, acestea trebuind a fi analizate atît în corelare, cit și în perspectiva dezvoltării viitoare.

Din punct de vedere geografic, nici sistematizarea teritoriului și nici protecția mediului nu sînt doar un sumum de acțiuni sau măsuri economico-sociale izolate și nici nu pot fi lăsate în afara dezvoltării globale a teritoriului și societății. În mod obiectiv ele se condiționează, decurg una din alta, iar abordarea fiecăreia trebuie făcută ca parte componentă a întregului (vezi și vol. I, capitolul 9.6).

În R. S. România, protecția mediului înconjurător face parte integrantă din activitatea generală de dezvoltare economică și socială a țării. În sistematizare, măsurilor pentru apărarea și păstrarea cit mai intactă a condițiilor naturale, pentru protejarea mediului ambiant, li se acordă o atenție specială.

Transpunerea lor în practică este asigurată de un cadru juridic larg, care, în esență, precizează că scopul măsurilor de protecție a mediului constă în păstrarea echilibrului ecologic, menținerea și ameliorarea calității factorilor naturali, asigurarea unor condiții de viață tot mai bune generațiilor viitoare.

Protecția mediului în țara noastră este reglementată prin prevederile Legii nr. 9 din 1973 privind protecția mediului înconjurător, care prevede exercitarea acesteia asupra factorilor naturali (aerul, apa și solul, subsolul, pădurile și orice vegetație terestră și acvatică, faună terestră și acvatică, rezervațiile și monumentele naturii) și asupra cadrului artificial (localitățile urbane și rurale).

În scopul asigurării protecției mediului înconjurător legea stabilește o serie de măsuri. Astfel, se impune corelarea dezvoltării economice, sociale și tehnico-edilitare a orașelor cu măsurile de protecție a mediului, dotarea tuturor localităților cu rețele de canalizare și stații de epurare, modernizarea mijloacelor de transport, recuperarea și neutralizarea deșeurilor, dimensionarea și amplasarea grupată în ansambluri de locuit,

a terenurilor de sport, a locurilor de joacă pentru copii, a spațiilor plantate și de agrement. De asemenea, legea prevede măsurile tehnice și economice fundamentale ce trebuie luate de către organele centrale și locale ale administrației de stat, de unitățile economice, ca și de diferite alte organizații obștești.

Independent de prevederile existente în legile speciale privind organizarea și conducerea industriei, agriculturii etc. sau în legile privind apele, pădurile ori sistematizarea localităților, Legea nr. 9 din 1973 reglementează unitar și sistematic întreaga activitate în această direcție.

Înfăptuirea politicii cu privire la protecția mediului înconjurător se realizează de către organele și organizațiile de stat, cooperatiste și celelalte organe și organizații obștești. Pentru precizie, legea stabilește pentru fiecare minister sau consiliu național sarcini concrete ce le revin în domeniul protecției mediului, direct sau împreună cu alte organe de stat.

× Coordonarea și îndrumarea activității de protecție a mediului este asigurată de către Consiliul Național pentru Protecția Mediului Înconjurător (CNPMI), organ central de specialitate, subordonat Consiliului de Miniștri, căruii îi prezintă propuneri cu privire la direcțiile și principalele măsuri de îmbunătățire a activității de protecție a mediului.

La nivelul județelor și a Municipiului București funcționează comisii subordonate CNPMI și comitetelor executive ale consiliilor populare.

Orientarea de sinteză a acțiunilor care se întreprind în prezent și vor fi întreprinse și în deceniile următoare este dată de Programul național privind supravegherea, prevenirea și combaterea degradării mediului.

× În domeniul protecției mediului înconjurător, sub îndrumarea Comisiei pentru ocrotirea monumentelor naturii (CMN), care funcționează pe lângă Prezidiul Academiei Republicii Socialiste România, s-au realizat, până în prezent, cunoașterea exactă și studierea științifică a tuturor categoriilor ocrotite în țara noastră: parcuri naționale, parcuri naturale, rezervații naturale, rezervații științifice, rezervații peisagistice, monumente ale naturii (vezi și vol. I, capitolul 9.7).

× În studiile de sistematizare teritorială la nivelul județelor, problema delimitării spa-

țiilor necesare a fi ocrotite s-a bucurat de o mare atenție. Deoarece parcurile naționale răspund mai pe larg necesității ocrotirii unor vaste ansambluri ecologice de o valoare deosebită, aparținând deseori la mai multe județe, s-au făcut mai multe propuneri pentru înființarea de noi parcuri naționale (în munții Rodna, Căliman, Ceahlău, Piatra Craiului, în Munții Apuseni, în Delta Dunării etc.).

× Spre deosebire de parcul național, parcul natural cuprinde suprafețe mai restrinse, în limitele unui singur județ. Ambele categorii de parcuri sint concepute ca sisteme teritoriale de protecție și în același timp de valorificare turistică a diverselor zone naturale, prin a căror creare se urmărește atât ocrotirea naturii, cât și dezvoltarea economică și socială a acestora (prin turism, prin noi funcții asigurate unor localități etc.).

Celelalte forme teritoriale menite să asigure o protecție eficientă a naturii, delimitate în cadrul studiilor de sistematizare teritorială a județelor, au dimensiuni mult mai reduse, dar sint mai numeroase. În cadrul lor, funcția de protecție și conservare a mediului se îmbină cu cea de valorificare turistică.

× În 1979, la reuniunea Consiliului internațional de coordonare a Programului „Om și biosfera” (MAB — UNESCO), în rețeaua mondială de rezervații ale biosferei au fost incluse: Parcul național Retezat, prima zonă ocrotită în România încă din 1935, Rezervația Pietrosu Mare al Rodnei și Rezervația Roșca — Letea din Delta Dunării.

× Chiar în condițiile existenței unui cadru juridic adecvat și a unui organism central specializat pentru protecția mediului (CNPMI), și în țara noastră presiunea antropică asupra ecosistemelor a produs dereglări ale acestora în diferite grade de intensitate. Cauza cea mai frecventă a acestor dezechilibre o constituie poluarea mediului, sub diverse forme și din diverse surse.

Printre sursele de poluare cele mai active sint cele industriale (sub formă de deșeuri, poluare termică, chimică, sonoră), cele datorate transporturilor sau cele legate de fertilizarea și combaterea dăunătorilor din agricultură, de mecanizarea acesteia etc. (vezi și vol. I, capitolele 4.4.1, 5.4., 6.2., 6.6.2. și 8.7.3.). Astfel, în privința calității aerului, parametrii observați și măsurați în permanență prin rețeaua națională existentă de supraveghere și măsurare a factorilor poluanți arată o situație bună pe ansamblul

țării, dar cu depășiri ale limitelor admisibile la concentrația de bioxid de sulf în aria termocentralelor unde se arde lignit, la concentrațiile de plumb în aer în jurul uzinelor metalurgice neferoase (Copșa Mică, Zlatna, Baia Mare), precum și la cea de anhidridă sulfuroasă și fluor la fabricile de îngrășăminte fosfatice (Năvodari, Valea Călugărească) sau a pulberilor minerale în zona combinatelor și uzinelor siderurgice (Hunedoara, Călan, Reșița, Galați) etc.

× În realitate numai în puține cazuri există forme de poluare datorate unei singure surse. În general, acestea se întrepătrund și se concentrează teritorial în anumite areale, de obicei urbane, cum sînt capitala și unele orașe cu profil industrial (zonele miniere Baia Mare, Hunedoara, Valea Jiului, orașele Galați, Craiova, Copșa Mică, Făgăraș, Turda, Slatina etc.) ori spații de activitate economică intensivă, cum ar fi cele cu o agricultură modernă, cu sisteme mari de irigații (Gălățui—Călărași, Cîmpia Brăilei, Pietroiu—Ștefan cel Mare, Jegălia, Băilești—Calafat, Dăbuleni—Sadova), complexe mari de creștere a animalelor (Tîrgu Jiu, Brăila, Fetești, Caracal etc.).

× Experiența acumulată demonstrează necesitatea stringentă și pe viitor a corelării organice a dezvoltării sociale și economice cu măsurile de amenajare a teritoriului de o astfel de manieră încît să se asigure menținerea în continuare a calității mediului înconjurător. În acest sens, se impune, de exemplu, o mai bună corelare între exploatarea masei lemnoase și cota normală de tăiere pe ansamblu și pe fiecare unitate, în așa fel încît masa lemnoasă scoasă anual din circuit să fie mai mică decît masa replantată. În același sens, trebuie mai bine dimensionate diversele intervenții asupra solului, între altele, de exemplu, irigarea lui nerațională ducînd la creșterea apelor freatice, ceea ce, în ultimă instanță, afectează calitatea acestuia prin eroziune, exces de umiditate, salinizare etc. Totodată, s-a văzut că protejarea rațională a naturii, înseamnă, în ultimă instanță, o investiție rentabilă, de anvergură, pe termen lung (N. N. Conștăntinescu, 1976).

Pentru aceasta, o condiție esențială rămîne realizarea integrală a programelor na-

ționale prioritare de lungă durată, paralel cu o suficiență corelare interdepartamentală și teritorială a acestora.

× În perspectiva anilor viitori problema protecției mediului înconjurător va deveni o preocupare de interes mai mare, cu atît mai mult cu cît, în prezent, sîntem departe de o situație satisfăcătoare în acest domeniu (în protecția calității apelor, unde, încă, 30% din apele uzate se deversează în riuri complet necurate; în protecția pădurilor; în problema echilibrului factorilor de mediu în bazinele hidrografice pentru a se asigura o corelare normală între diferite activități și lucrări realizate de om și care pot influența negativ regimul apelor etc.). Totodată, preocuparea pentru economisirea resurselor și evitarea risipei lor, concomitent cu desfășurarea unor măsuri mai ample pentru reciclarea deșeurilor vor deveni laturi esențiale ale politicii de dezvoltare economică în deceniile următoare, cît și de protecție a naturii în R. S. România.

× În ceea ce privește acțiunea de sistematizare a teritoriului și a localităților, aceasta va fi în continuare o formă și un mod de intervenție eficientă în procesul permanent de dezvoltare și modernizare a R. S. România. Ea va continua, sub noi parametri, ai calității, înfăptuirea programului de urbanizare și sistematizare a teritoriului și localităților. Vor fi intensificate, în acest sens, eforturile pentru reducerea perimetrelor construibile, cu deosebire la sate, pentru folosirea mai judicioasă a terenurilor (cu atît mai mult cu cît pînă în anul 2000 suprafața arabilă se va reduce la 0,30 ha/locuitor față de 0,48 ha/locuitor în 1977). De asemenea, vor spori preocupările pentru repartizarea echilibrată a dotărilor social-culturale, comerciale și edilitare, pentru organizarea rațională și economicoasă a transporturilor și înfăptuirea tuturor măsurilor de protecție a mediului înconjurător. În următorii ani se va acorda o atenție sporită realizării programelor de mutare în perimetrele construibile a gospodăriilor rămase în afara acestora sau din satele fără perspectivă de dezvoltare. Ținînd cont de specificul fiecărei zone geografice, se vor realiza o gamă mai largă de proiecte care să asigure într-o mai bună măsură cerințele de ordin edilitar-gospodăresc la sate.

De o atenție deosebită se vor bucura, în următorii ani, programele de amenajare complexă a unor zone și regiuni geografice. Reprezentativ, în acest sens, este programul pentru amenajarea complexă a Deltei Dunării. Prevăzând o folosire cât mai eficientă și integrală a resurselor acestei regiuni, programul pune un accent deosebit pe dezvoltarea puternică a activităților economice. Astfel, agricultura va căpăta o extindere mai mare în delta fluvială prin dublarea suprafețelor actuale, ca urmare a unor lucrări complexe hidroameliorative. În raport cu dezvoltarea producției agricole și zootehnice se vor crea noi unități ale industriei

alimentare. Sînt cuprinse și măsuri privind valorificarea minieră (folosirea nisipurilor) și turistică, precum și amenajarea mai bună a rețelei de transporturi și de așezări. Nu sînt omise nici măsurile privind protecția naturii.

În cadrul sistemului unitar de localități ale țării, atît orașele, cît și satele vor continua să se modernizeze. Se vor dezvolta în continuare funcțiile economice și sociale ale orașelor mici și ale unor așezări rurale polarizatoare, prin amplasarea de noi obiective cu caracter industrial sau agroindustrial, urmînd ca spre acestea să converge interesele unui număr sporit de comune.

GRUPAREA JUDEȚELOR DUPĂ CRITERII DE SIMILARITATE SOCIAL-ECONOMICĂ

Dezvoltarea social-economică în profil teritorial constituie una din componentele de bază ale politicii economice în România. Ea vizează cu precădere cunoașterea realităților economice și sociale pe plan local, cunoașterea nemijlocită a resurselor materiale și umane în scopul valorificării lor superioare.

Rolul de bază în realizarea obiectivelor politicii de dezvoltare în profil teritorial revine unităților administrative, respectiv județelor, municipiilor, orașelor și comunelor.

Organizarea teritorial-administrativă, prin criteriile complexe puse la baza ei, are un caracter obiectiv și exercită o influență hotărâtoare asupra întregii activități social-economice. În profil teritorial, această influență cu multiplele ei implicații se resimte atât la nivel macrostructural (pe plan național), cât mai ales la nivel mezostructural (la scara județelor) și microstructural (municipii, orașe și comune). În aceste condiții, sistemul organizatoric și administrativ coordonează, la nivelul teritorial corespunzător, toate procesele dezvoltării societății (relațiile reciproce și de intercondiționare), devenind tot mai mult parte componentă a sistemelor teritoriale social-economice.

Într-un asemenea cadru se înscrie preocuparea permanentă, pe multiple planuri, pentru dezvoltarea echilibrată a fiecăruia dintre județele țării, a tuturor zonelor, pentru ca fiecare din cele 237 de orașe și 2705 de comune să devină puternice unități administrativ-economice și sociale.

Experiența țării noastre, prin rolul pe care îl au județele ca unități administrativ-

teritoriale în dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor țării, precum și practica altor țări dezvoltate dovedesc cu prisosință că zonele sau regiunile au un pregnant și dominant caracter economic, au o anumită individualitate, rezultată din poziția și profilul unuia sau mai multor județe.

Unele județe sau grupări de județe se conturează ca arii de atracție și de polarizare, prin prezența în cadrul lor a unor activități economice de un anumit tip sau a unor mari orașe ce concentrează funcții social-economice prin care exercită influențe active asupra unor vaste teritorii, atât din cuprinsul județelor respective, cât și al celor limitrofe.

Analiza geografică complexă la nivel de județ scoate în evidență anumite grupări ale acestora, definite prin similaritatea economică, geodemografică și a vecinătății teritoriale. Este vorba, în esență, de reliefația factorilor hotărâtori în dezvoltarea în profil teritorial, respectiv a industriei și agriculturii, pe de o parte, de evidențierea rolului pe care îl au resursele umane și sistemele de localități (îndeosebi cele urbane), pe de altă parte. Pe fondul acestor realități ale structurilor productive, prin corelarea lor cu indicatorii structurilor naturale și ai organizării actuale a spațiului (suprafețele agricole, arabile etc.) se obțin aprecieri asupra potențialului social-economic și favorabilității prioritare pentru anumite structuri economice la nivelul fiecărui județ și grupe de județe.

Similaritatea economică rezultă, în principal, din asocierea și comparabilitatea indicatorilor diverselor ramuri și sectoare ale economiei existente, precum și din aprecierile asupra valențelor potențiale și asupra favo-

rabilității pe care le prezintă teritoriile județelor sau grupărilor de județe, pentru amplificarea sau activizarea altor producții.

Criteriile de valoare potențială și favorabilitate au o însemnătate practică deosebită, răspunzând cerințelor conturării profilurilor zonelor funcționale. Astfel, județele situate în cea mai mare parte în zone de cîmpie prezintă un potențial ridicat pentru dezvoltarea agriculturii, posibilități obiective pentru amplificarea preocupărilor pe linia dezvoltării intensive, complexe a acesteia și în speță a culturilor care asigură materia primă pentru dezvoltarea industriei alimentare, a bunurilor de larg consum, în general.

Totodată, în aceste județe un loc important îl dețin unele ramuri industriale care sîrvesc dezvoltarea intensivă a agriculturii (industria chimică, industria mașinilor și utilajelor agricole, a utilajului tehnologic pentru îmbunătățiri funciare etc.).

Județele situate în zone de deal și podiș au condiții pentru dezvoltarea industriei extractive (țitei, gaze naturale, sare etc.), pentru valorificarea resurselor forestiere și agricole în principal (exploatarea și prelucrarea lemnului, pomicultura, viticultura, creșterea animalelor). În cadrul acestora există posibilitatea dezvoltării, pe scară mult mai largă, a sectorului zootehnic, a valorificării resurselor pădurii, a stimulării industriei mari, mici și artizanale.

În județele axate, în principal, pe zone muntoase se dezvoltă o industrie complexă și o economie pastorală specifică condițiilor de relief și climă, relațiilor social-economice și istorice stabilite în timp. Specificul activităților industriale din aceste județe are la bază un potențial minier bogat și variat (de la nemetale la minereuri auro-argintifere), însemnate resurse forestiere, precum și o producție agricolă, predominant zootehnică.

Fiecare din marile unități (cîmpie, deal, munte) prezintă un amănunt specific zonal sau regional care influențează politica de dezvoltare socială, economică a fiecăruia dintre județele țării, oferă un anumit tip de cooperare productivă pentru mai multe județe vecine, cooperare evidentă în realizarea programelor naționale (valorificarea resurselor energetice, amenajarea bazinelor hidrografice, a marilor sisteme de irigații etc.) de valorificare complexă a tuturor resurselor naturale.

Corelarea în teritoriu a celor două componente economice fundamentale, industria și agricultura, pe fondul indicatorilor de potențial și favorabilitate la nivel de județ, duce la direcționarea și fundamentarea criteriilor de complexitate funcțională, la evidențierea indicatorilor social-economici, dintre care un rol aparte îl au :

— indicatori de ordin economic : producția netă industrială corelată cu producția netă agricolă, la care se adaugă indicatorii modului de folosință a terenurilor agricole și ai raporturilor dintre arabil și alte categorii de terenuri agricole ;

— indicatori de ordin demosocial : populația totală, structura populației pe medii și ocupații, categoriile de concentrări teritoriale ;

— indicatori complecși de ordin economico-geografic, rezultat din analiza resurselor naturale, din favorabilitatea condițiilor pedoclimatice (cu implicații îndeosebi în producția agricolă) etc.

Corelarea indicatorilor de ordin economic și social, pe fondul condițiilor de favorabilitate fizico-geografică, evidențiază un criteriu prioritar în definirea grupărilor de județe, respectiv adaptabilitatea la realitatea geografică concretă, căile de apreciere reală a relațiilor dintre producție, populație și consum, implicațiile acestora în profil teritorial pînă la nivel de localitate.

Pornind de la unitatea administrativ-teritorială, județul, cu raporturile lui între orașe și comune, au fost astfel conturate grupări ale județelor în concordanță cu indicatorii de similaritate și cu poziția de vecinătate. Au fost luați în considerare 12 indicatori grupați în trei categorii : omogenitatea naturală, omogenitatea demoeconomică și corelația dintre dezvoltarea economică, resurse și populație.

Pentru a transforma valorile luate în calcul, s-a trecut la standardizarea acestora după formula :

$$V_s = \frac{V_r - V_m}{V_M - V_m}$$

V_s = valoarea standardizată ; V_M = valoarea maximă ; V_m = valoarea minimă ; V_r = valoarea reală.

S-au obținut astfel valori operaționale (fig. 11.1) care au putut fi utilizate în calcularea distanței taxonomice, respectiv a

JUDEȚUL	INDICATORI	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉	X ₁₀	X ₁₁	X ₁₂
1 ALBA		0,939	0,900	0,000	0,436	0,589	0,195	0,082	0,168	0,051	0,294	0,341	0,294
2 ARAD		0,539	0,150	0,550	0,411	0,588	0,266	0,115	0,581	0,093	0,373	0,058	0,507
3 ARGEȘ		0,292	0,590	0,228	0,550	0,540	0,271	0,223	0,489	0,175	0,518	0,450	0,210
4 BACĂU		0,523	0,550	0,000	0,509	0,575	0,153	0,171	0,340	0,117	0,317	0,432	0,422
5 BIHOR		0,369	0,320	0,440	0,413	0,503	0,257	0,135	0,511	0,130	0,294	0,303	0,466
6 BISTRIȚA-NAȘAUD		0,553	0,640	0,000	0,071	0,915	0,076	0,003	0,085	0,009	0,037	0,277	0,655
7 BOTOȘANI		0,000	1,000	0,000	0,000	1,000	0,000	0,020	0,468	0,030	0,044	0,110	0,507
8 BRAȘOV		0,615	0,600	0,000	1,000	0,155	0,319	0,422	0,255	0,190	1,000	0,225	0,063
9 BRAILA		0,000	0,000	1,000	0,420	0,608	0,211	0,097	0,553	0,048	0,439	0,304	0,218
10 BUZĂU		0,292	0,310	0,500	0,301	0,744	0,059	0,095	0,408	0,060	0,255	0,505	0,339
11 CARAȘ-SEVERIN		1,000	0,270	0,080	0,539	0,510	0,243	0,107	0,064	0,056	0,432	0,695	0,000
12 CALĂRAȘI		0,000	0,000	1,000	0,121	0,828	0,138	0,021	0,532	0,012	0,150	0,066	0,488
13 CLUJ		0,359	0,750	0,000	0,571	0,422	0,391	0,193	0,340	0,181	0,357	0,466	0,350
14 CONSTANȚA		0,000	1,000	0,000	0,364	0,378	0,747	0,122	0,851	0,239	0,345	0,266	0,486
15 COVASNA		0,923	0,400	0,000	0,564	0,487	0,257	0,384	0,064	0,009	0,384	0,054	0,594
16 DÎMBOVIȚA		0,135	0,410	0,500	0,589	0,525	0,138	0,115	0,298	0,072	0,287	0,400	0,092
17 DOLJ		0,009	0,370	0,630	0,219	0,782	0,138	0,167	0,515	0,120	0,751	0,150	0,205
18 GALAȚI		0,000	0,310	0,690	0,413	0,562	0,322	0,276	0,447	0,099	0,664	0,351	0,051
19 GIURGIU		0,000	0,000	1,000	0,322	0,733	0,092	0,000	0,404	0,003	0,000	0,154	0,792
20 GORJ		0,446	0,710	0,000	0,427	0,677	0,063	0,043	0,106	0,033	0,164	0,595	0,128
21 HARGHITA		0,923	0,400	0,000	0,626	0,452	0,240	0,051	0,106	0,046	0,262	0,191	0,667
22 HUNEDOARA		0,984	0,360	0,000	0,746	0,338	0,327	0,181	0,191	0,120	0,506	1,000	0,024
23 IALOMIȚA		0,000	0,000	1,000	0,121	0,828	0,184	0,012	0,617	0,018	0,170	0,185	0,789
24 IAȘI		0,000	0,750	0,210	0,281	0,687	0,247	0,162	0,489	0,130	0,263	0,474	0,366
25 IAHOMIȘ		0,661	0,570	0,000	0,413	0,640	0,161	0,092	0,348	0,093	0,241	0,734	0,241
26 MEHEDINTI		0,215	0,560	0,300	0,219	0,782	0,138	0,044	0,191	0,021	0,240	0,000	0,458
27 MUREȘ		0,338	0,780	0,000	0,516	0,531	0,230	0,169	0,426	0,117	0,395	0,401	0,348
28 NEAMȚ		0,615	0,630	0,000	0,454	0,641	0,115	0,340	0,075	0,078	0,654	0,331	
29 OLT		0,000	0,340	0,660	0,158	0,885	0,013	0,124	0,638	0,048	0,335	0,607	0,111
30 PRAHOVA		0,400	0,370	0,370	0,797	0,295	0,319	0,340	0,362	0,199	0,568	0,627	0,087
31 SAU MARE		0,276	0,270	0,550	0,252	0,676	0,169	0,060	0,234	0,045	0,291	0,002	0,500
32 SALAJ		0,107	0,930	0,000	0,195	0,609	0,132	0,017	0,000	0,000	0,138	0,128	0,163
33 SIBIU		0,467	0,700	0,000	0,828	0,303	0,260	0,223	0,106	0,096	0,666	0,145	0,423
34 SUCEAVA		0,523	0,550	0,000	0,301	0,724	0,140	0,084	0,574	0,039	0,221	0,089	1,000
35 TELEORMAN		0,000	0,000	1,000	0,118	0,883	0,030	0,054	0,581	0,045	0,144	0,353	0,326
36 TIMIȘ		0,138	0,210	0,700	0,578	0,417	0,382	0,235	1,000	0,199	0,529	0,231	0,476
37 TULCEA		0,000	0,350	0,620	0,311	0,670	0,240	0,016	0,213	0,015	0,204	0,541	0,529
38 VAȘLUI		0,000	0,770	0,130	0,087	0,910	0,063	0,037	0,426	0,027	0,108	0,000	0,390
39 VILCEA		0,600	0,610	0,000	0,237	0,767	0,112	0,052	0,095	0,048	0,170	0,754	0,183
40 VRANCEA		0,907	0,690	0,320	0,034	0,343	0,069	0,024	0,319	0,021	0,108	0,243	0,659
41 M. BUCURÎȘTI		0,000	0,000	1,000	0,751	0,000	1,000	1,000	0,021	1,000	0,678	0,223	0,241

Fig. 11.1. Valorile standardizate ale indicatorilor sintetici (naturali și demoeconomici) ai județelor.

gradului de asemănare dintre județe. În consecință, s-a folosit formula:

$$D_{AB} = \sqrt{\sum (I_{JA} - I_{JB})^2}$$

D_{AB} = distanța taxonomică dintre A și B;
 I_J = indicatorii luați în studiu (12).

S-a obținut astfel o matrice simetrică (fig. 11.2). Această matrice conține valoarea distanțelor taxonomice dintre județele țării luate câte două. Cu cât valoarea acestei distanțe este mai mică, cu atât gradul de asemănare este mai mare.

Pentru a ușura interpretarea datelor obținute, selectându-se distanțele taxonomice cele mai mici dintre județe, s-a trecut la construcția unui graf (fig. 11.3). Întrucât scopul urmărit este individualizarea unor entități sau grupări teritoriale relativ omogene și nu o tipologie în sine a județelor, paralel cu selectarea celor mai mici valori ale distanțelor taxonomice, s-a luat în con-

siderare și criteriul vecinătății. Aceasta înseamnă obținerea, în final, a unor arii continue (și nu discontinue ca în cazul ignorării lui), arii ce ar putea fi, într-o primă formă, omogene, cel puțin din punctul de vedere al indicatorilor luați în analiză. Cele două criterii au fost de bază în construcția grafului, iar secționarea acestuia la nivelul de 0,900, considerat cel mai indicat în analiza întreprinsă, a permis individualizarea următoarelor grupări de județe.

✕ A. Județe cu potențial economic predominant agricol (cerealier, zootehnic), industrie conexă agriculturii (îngrășăminte chimice, mașini și utilaje agricole, industrie alimentară etc.), resurse umane ușor excedentare¹. Din această grupare fac parte județele limitrofe Dunării, respectiv Dolj, Olt, Teleorman, Călărași, Giurgiu și Ialomița. Gruparea se distinge prin omogenitatea condițiilor geografice și specificul structurilor economice. La această grupă se asociază și jumătatea sudică a Dobrogei, respectiv județul Constanța, care atît prin peisajul fizico-geografic, cît și prin profilul dominant agricol se apropie sensibil de județele din sudul Cîmpiei Române.

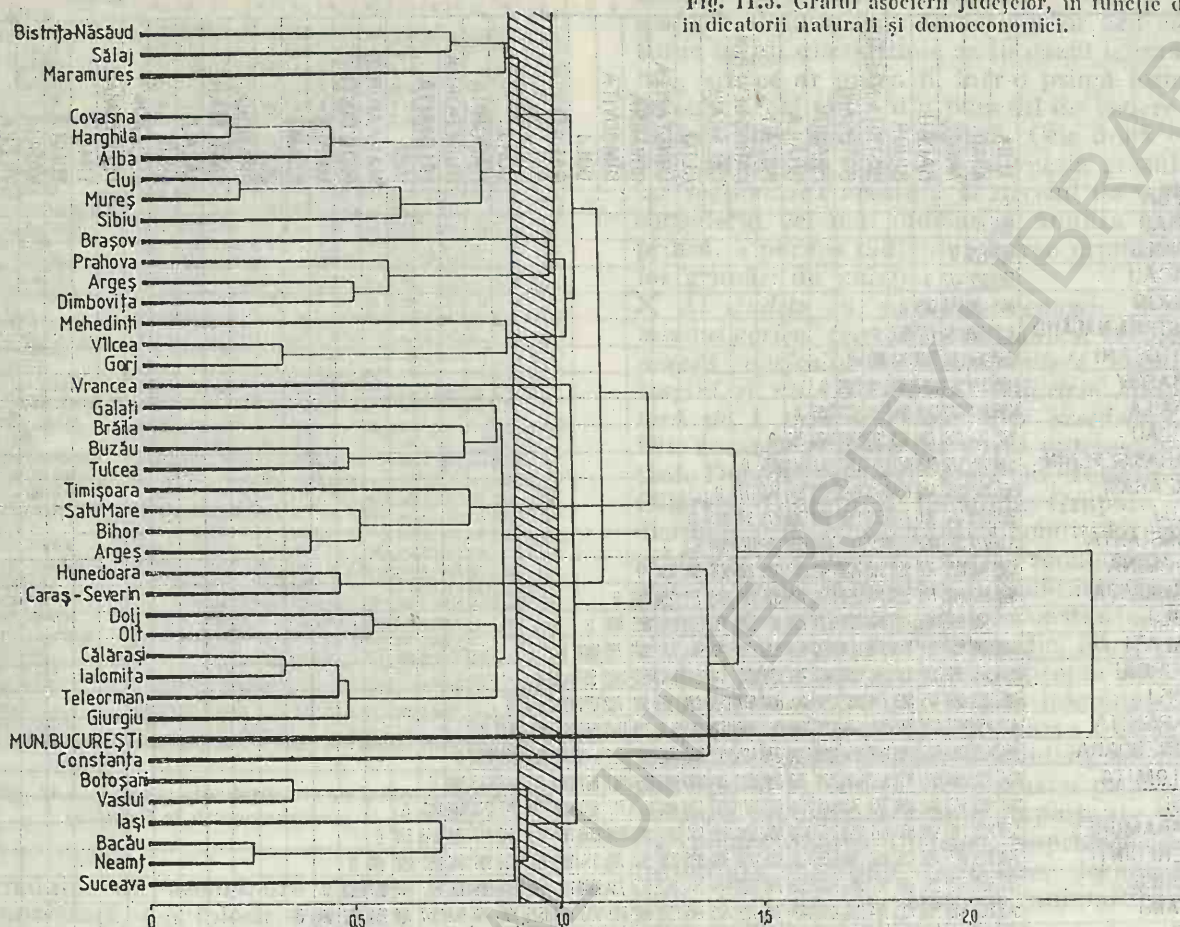
Cuprinzînd cea mai mare parte a Cîmpiei Române această grupare se evidențiază prin potențialul agricol predominant și prin dezvoltarea industrială a unor importante centre polarizatoare. Întreaga suprafață este favorabilă culturilor cerealiere, legumiculturii, viței de vie, creșterii animalelor în mari complexe industriale etc.

Profilul economic al grupării reiese din ponderea pe care o deține de circa 25 % în producția agricolă națională față de 17 % din suprafața totală a țării și 22,3 % din suprafața agricolă a acesteia. Produsele principale sînt formate din cereale, carne, lapte, legume, sfeclă de zahăr, soia, floarea soarelui și struguri. Agricultură este complementată de o producție industrială echivalentă cu circa 10 % din producția industrială globală a țării.

În producția industrială se impun ramuri care contribuie la dezvoltare intensivă a agriculturii (chimia, tractoare și mașini agricole, utilaje pentru irigații) sau la valorificarea locală a acesteia (industria alimentară, textilă, pielărie etc.). De altfel, în industria alimentară națională, acestei gru-

¹ Resurse umane excedentare, deficitare și concurente se referă la nivelul actual de solicitare și utilizare a forței de muncă potențiale.

Fig. 11.3. Graficul asocierii județelor, în funcție de indicatorii naturali și demoeconomici.

urbane este formată din 14 orașe mici, 14 orașe mijlocii — din care 5 reședințe județene și două orașe mari, ceea ce nu asigură o polarizare suficient de activă a tuturor așezărilor rurale.

B. Județe cu potențial economic predominant industrial (dependent în principal de transportul fluvial) și agropiscicol (cereale, viticultură, plante tehnice, zootehnie, piscicultură), resurse umane concordante. Sistemele de localități sînt polarizate de gruparea urbană Galați — Brăila și de unele orașe de mărime mijlocie, care conturează subsisteme de localități cu perspective de consolidare.

Din această grupare fac parte județele din zona de la Curbura Carpaților, extremitatea nord-estică a Cîmpiei Române, nordul Dobrogei și Delta Dunării, respectiv Buzău, Vrancea, Brăila, Galați, Tulcea. Județul Vrancea se leagă de celelalte prin caractere specifice, convergența istorică a relațiilor

din această arie spre gurile Dunării, dar mai cu seamă prin sensul actual al legăturilor economice și geodemografice (zona de la Curbura Carpaților, nord-estul Cîmpiei Române și nordul Dobrogei).

Gruparea acestor județe se distinge printr-un relief dominant de cîmpie, în imediata apropiere a Dunării fiind individualizate cîmpiile cu terase, iar în cursul inferior al Siretului, cîmpiile de divagare. În nordul Dobrogei, dominanța reliefului este dată de dealuri și podișuri joase, penepienizate. Delta Dunării formează o individualitate fizico-geografică aparte, cu potențial dominant piscicol și turistic. În acest cadru se constată o economie cu profil agricol accentuat și cu o industrie în plină dezvoltare. Agricultură are un caracter complex în cîmpie (cereale, plante tehnice și zootehnie), pomi-viticol și zootehnic în dealuri și podiș și pastoral la munte. Industria, puternic influențată de

existența unei căi de transport lesnicioase (Dunărea), prezintă o structură în care se remarcă ponderea construcțiilor de mașini (șantieri navale) și a metalurgiei feroase și neferoase (minereuri importate). Activitatea industrială aflată la un nivel superior față de unele zone limitrofe este concentrată în câteva orașe mari — centre de puternică polarizare, dar în același timp generatoare de sfere de influență tributare.

Gruparea deține o pondere de 12,0% din suprafața totală a țării, 11,6% din suprafața agricolă, 9,9% din producția industrială națională și respectiv 13,1% din cea agricolă.

În general, gruparea este deficitară sub aspectul numărului de orașe, impunându-se consolidarea rețelei urbane, prin selectarea unor localități rurale cu perspective de dezvoltare.

C. Județe cu potențial economic industrial (predominanța chimiei, industrializării lemnului) și agricol mixt (cultura cerealelor, creșterea animalelor, plante tehnice, pomi-viticultură), resurse umane excedentare. Din această grupare fac parte județele din părțile centrală și de nord ale Moldovei, respectiv Suceava, Botoșani, Neamț, Iași, Vaslui, Bacău.

Gruparea se caracterizează printr-o proporționalitate evidentă a marilor unități naturale. La acestea se adaugă specificul fenomenelor geodemografice, varietatea și complexitatea structurilor economice, marele rol al centrelor polarizatoare (Iași, Suceava, Botoșani, Piatra-Neamț, Bacău), a căror prezență generează microzone economice, geografice distincte. Nota dominantă, caracteristica acestei grupări este dată de echilibrul relativ între indicatorii de bază. La o suprafață de 15,5% din total țară și respectiv 14,5% din suprafața agricolă, gruparea deține aproximativ 15,3% din producția agricolă. O sumară comparație cu gruparea județelor din părțile centrală și de sud ale Cîmpiei Române, prin prisma indicatorilor luați în considerare (ambele grupări dețin câte aproximativ 16% din populația totală a țării, aceeași pondere a populației urbane și a personalului muncitor), relevă unele cerințe ale valorificării complexe, superioare a resurselor materiale și umane.

Sistemele de localități sînt polarizate de orașe mari („poli de creștere”) și de orașe de categorie mijlocie.

D. Județe cu potențial economic predominant energetic și agricol (zootehnie, cultura

cerealelor, pomi-viticultură), resurse umane concordante. În această grupare se situează județele Mehedinți, Gorj și Vâlcea. Grupării îi este caracteristic un relief variat, ce cuprinde versanți sudici ai munților Paring, Vîlean, Godeanu, Mehedinți, precum și Piemontul Getic. Gruparea se remarcă prin bogate resurse forestiere (molid, brad, fag, carpen, gorun), pășuni și fînețe naturale, prin importante resurse ale solului și sub-solului. Nota distinctă a acestei grupări este imprimată de extinderea și varietatea resurselor energetice: hidroenergie, cărbuni inferiori, petrol și gaze naturale. Hidroenergia este reprezentată de mari centrale electrice (Porțile de Fier I, Lotru, complexul Cerna—Motru—Tismana, Porțile de Fier II), care însumează aproape 2 000 MW. Cărbunii inferiori (lignitul) sînt în mare parte valorificați local, în centrale de mare capacitate, ca cele de la Rogojelu, Turceni, Govora și Drobeta-Turnu Severin, totalizînd circa 5 000 MW (incluzînd capacitatea maximă a centralei Turceni, precum și pe cea de la Drobeta-Turnu Severin aflată în construcție). Gruparea se remarcă astfel prin profilul său cu tendințe predominant energetice, dar și prin prezența unor poli industriali cu profil complex, formați în ultimii 10–15 ani. Producția industrială a acestei grupări constituie circa 3,3% din producția industrială pe țară, în timp ce producția agricolă se cifrează la circa 5%, deși deține o pondere a suprafețelor agricole de peste 5,5%. Aceste județe grupează, de asemenea, 5% din totalul populației țării. Dezvoltarea rapidă a industriei energetice și a centrelor urbane, a așezărilor umane, în general, impune o adaptare a structurilor agricole la solicitările locale, o eficiență valorificare a resurselor agricole existente în zona de munte. Schimbările teritoriale ale forței de muncă sînt încă active datorită extinderii rapide a arilor de exploatare a lignitului, îndeosebi, și utilizării preferențiale a forței de muncă masculine.

Sistemele de localități sînt polarizate de orașe de mărime mijlocie și orașe mici.

E. Județe cu potențial economic industrial complex, cu o agricultură dominant zootehnică și pomi-viticolă, resurse umane ușor deficitare. Această grupare cuprinde județele Brașov, Prahova, Dîmbovița, Argeș și Covasna. Ultimul județ a fost inclus datorită polarizării intense a acestuia de către orașul Brașov, la care se adaugă unitatea istorică și simila-

ritatea condițiilor naturale cu întreaga Depresiune a Bîrsei.

Gruparea se caracterizează printr-un relief variat, format din munți înalți cu culmi domoale, bogate în pajiști alpine și subalpine, printr-un relief depresionar, dealuri și podiș, cîmpii piemontane și cîmpii de divăgare.

Fiecare din județele respective se caracterizează prin structuri naturale, economice și geodemografice relativ apropiate. Prezența unor resurse ale subsolului, pozițiile favorabile ale unor centre urbane, ale întregii grupări față de restul țării, tradițiile economice au dus la o dezvoltare industrială, cu implicații atât în interiorul structurilor naturale, cât și în procesul general de omogenizare social-economică a întregului teritoriu al țării.

Profilul complex al industriei din această grupare reiese, pe de o parte, din existența unor areale tradiționale de exploatare a resurselor minerale (petrol, cărbune, gaze naturale), iar pe de altă parte, din structura variată și nivelul atins de industria prelucrătoare. Dintre ramurile acesteia, prin ponderea pe care o dețin, se detașează industria construcțiilor de mașini și industria chimică. La nivelul cooperării industriale dintre centre, se remarcă cele mai complexe relații de producție, imprimindu-se că centre-reper, polarizatoare: Brașov, Pitești și Ploiești, care, prin descentralizarea acestor activități, au determinat mutații semnificative în întreaga rețea de așezări.

Dezvoltarea puternică a industriei, specializarea agriculturii în concordanță cu potențialul natural și evoluția urbană au solicitat forță de muncă tot mai numeroasă. În etapa actuală, pe ansamblu, resursele umane sînt ușor deficitare față de nevoile economiei județelor respective.

Gruparea se distinge prin ponderea ridicată în producția industrială (19,1%) și agricolă (circa 10%) națională, la un teritoriu ce deține circa 11% din suprafața și respectiv 13,0% din populația țării. Agricultură, potențialul turistic, gradul actual de folosire a resurselor umane denotă încă posibilități de valorificare, pîrghiile fundamentale ale dezvoltării solicitînd remodelări, în sensul asigurării colaborării mai active cu zonele limitrofe.

Sistemele de localități sînt polarizate de orașe mari („poli de creștere” și centre de

echilibru), iar în partea sudică se resimte influența puternică a capitalei.

F. Județe cu potențial economic industrial (mixt) — agricol (zootehnic, plante tehnice, pomi-viticultură), resurse umane concordante. Județele cu asemenea potențial și profil se situează, în principal, în depresiunea intracarpatică transilvană, respectiv județele Cluj, Alba, Sibiu, Mureș, Harghita.

Depresiunea intracarpatică transilvană se distinge prin caracterele eterogene ale structurii fizico-geografice de podiș, prin omogenitatea dată la nivelurile apropiate de o dezvoltare industrială și agrară complexă.

Industria acestor județe are un profil mixt, generat de bogăția resurselor solului și subsolului (îndeosebi gaz metan), de tradiția existentă în prelucrarea acestora. O pondere însemnată revine construcțiilor de mașini, chimiei, industriei textile și alimentare.

Județele acestei grupări se caracterizează printr-un relief dominant de dealuri și podișuri înalte, de depresiuni cu relief de dealuri și de șes, cu terenuri agricole destinate culturilor de cereale, plante tehnice, pajiștilor și pășunilor. Nota comună a acestei zone este dată de varietatea condițiilor fizico-geografice și de evoluția echilibrată a indicatorilor social-economici de bază. Legăturile economice actuale, tradițiile istorice, sociale și culturale dau, de asemenea, o pregnantă notă comună de dezvoltare. Indicatorii de grupare, față de total țară, oscilează între 10 și 12 %, cu excepția agriculturii (producția globală), care deține doar 8,2 % (1982), fapt ce indică necesitatea intensificării acțiunilor în direcția valorificării superioare a tuturor resurselor agricole.

Sistemele de localități sînt polarizate de orașe mari, cu funcții regionale, precum și de unele orașe mijlocii cu importante funcții industriale și de servicii. De altfel, centrele urbane din această arie au asigurat de-a lungul istoriei convergența fluxurilor umane și economice din zonele carpatice înconjurătoare.

G. Județe cu potențial economic predominant miniero-metalurgic și silvo-pastoral, cu resurse umane excedente. Din această grupare fac parte județele: Maramureș, Bistrița-Năsăud și Sălaj. Caracteristicile principale ale acestei grupări le constituie structura fizico-geografică eterogenă (munți înalți, mijlocii și joși, depresiuni cu aspect de șes, dealuri și podișuri înalte), profilurile economice

agrară și silvice comune, nivelurile industriale contrastante, tradițiile de cultură și trăsăturile etnografice unice.

Industria are un caracter pregnant minier, cu exploatarea mari de minereuri neferoase și auro-argintifere, plasate în aria montană. Prelucrarea acestora se face în centrul industrial Baia Mare, unde s-au dezvoltat și alte ramuri auxiliare (chimie, utilaj tehnologic minier, materiale de construcții etc.). Aria deluroasă și de podiș se caracterizează printr-o industrie diversificată, concentrată îndeosebi în centrele Zalău și Bistrița.

Pe baza resurselor silvice (forestiere) și agricole, în principal zootehnice, s-au dezvoltat ramuri ale industriei de prelucrare a lemnului și respectiv alimentare, atât în centrele industriale mari cât și în alte localități urbane sau rurale. Aceasta a determinat atenuarea fenomenelor de migrație a populației spre alte zone ale țării și creșterea posibilității de valorificare intensivă a resurselor naturale locale.

Gruparea deține o pondere doar de 2,8% în producția industrială a țării și respectiv 4,4% din producția globală industrială. Ritmurile din ultimii 15 ani, atât în domeniul dezvoltării industriale, cât și al agriculturii și turismului, denotă esența omogenizării social-economice în această parte a țării.

Sistemele de localități sunt polarizate în principal de orașe mijlocii și mici. Orașul Baia Mare se detașează ca un centru zonal de perspectivă, având în vedere potențialul și specificul său economic și nivelul de dezvoltare al sectorului terțiar.

H. Județe cu potențial economic industrial mic, cu agricultură complexă (cultura cerealelor, zootehnie, plante tehnice) și cu resurse umane deficitare. Asemenea caracteristici sînt specifice județelor Satu Mare, Bihor și Arad, distinse printr-o eterogenitate fizico-geografică (cîmpie, dealuri, munți), prin predominanța profilurilor economice de omogenitate agrară, a unor structuri industriale și geodemografice apropiate sau complementare. În esență este vorba de o grupare cu profil agricol, cu o industrie activă concentrată îndeosebi în cele trei centre economice polarizatoare — Arad, Oradea, Satu Mare — sprijinită, de asemenea, pe o rețea rurală și urbană bine sudată, atât din punct de vedere economic, cât și al armonizării teritoriale.

Centrele urbane din această parte a țării s-au dezvoltat la contactul dintre zona

montană (deluroasă) și cîmpie, reprezentînd nucleul de bază în formarea și evoluția rețelei de așezări din aria carpatică și adiacentă acesteia.

Ponderea producției globale agricole (8,6%) raportată la cea a suprafeței agricole (8,8%), la nivel de țară, relevă rezerve potențiale în plină valorificare. În industria acestor județe, un loc de bază revine ramurilor constructoare de mașini, chimiei, industriei textile și alimentare.

Corespunzător diferențierilor pedoclimatice, agricultura complexă, pe ansamblu, este axată, în cîmpie, pe predominanța culturilor cerealiere și creșterea animalelor, în mari complexe, pe cînd în aria de munte prezintă un caracter pastoral. Resursele forestiere sînt valorificate în marile combinate de profil, situate în cele trei orașe mari.

O particularitate geodemografică importantă a acestei grupări decurge din indicatorii scăzuți ai natalității, care se repercutează asupra sporului total și, în final, asupra resurselor de forță de muncă. Necesarul în industrie și agricultură depășește potențialul uman existent, de aceea, în unele ramuri economice, se impune completarea acestuia din arii excedentare.

I. Județe cu potențial economic complementar (industrie miniero-metalurgică, construcții de mașini și alimentară, zootehnie, cultura cerealelor și plantelor tehnice), resurse umane deficitare. Județele incluse în această grupare (Timiș, Caraș-Severin și Hunedoara) se caracterizează printr-o eterogenitate de condiții naturale, în ansamblu, și o oarecare omogenitate individuală (Timiș, 85% cîmpie, Caraș-Severin și Hunedoara 80—90% relief montan). De aici rezultă și caracterul complementar al resurselor agricole ale acestei grupări: cîmpia oferă îndeosebi produse cerealiere, plante tehnice, legume, carne de porc, iar muntele: lapte, produse din lapte, carne de bovine și ovine, fructe de pădure etc. Același caracter se constată în cazul resurselor minerale și al valorificării acestora. Aria montană dispune de importante rezerve de cărbuni superiori (hulă), minereu de fier și mangan, minereuri neferoase și complexe, nemetale, roci de construcție, care sînt valorificate în centre de importanță națională, cu profil dominant siderurgic (Hunedoara, Reșița, Călan, Oțelu Roșu, Nădrag etc.). Cîmpia Banatului, în afara resurselor vegetale, dispune de zăcăminte de hidrocarburi, energie geotermală. Centrele industriale

din această arie au un profil complex, cu tendințe de detașare a industriilor constructoare de mașini și alimentare.

Prin urmare, relațiile economice de complementaritate, la care se adaugă cele demografice, statornicite istoricește între aceste județe, justifică includerea lor în aceeași grupare. Totodată, aceasta este susținută și de necesitatea asigurării autogospodăririi și autoaprovizionării la nivel județean și inter-județean.

Similaritatea geodemografică dintre aceste județe are la bază nivelul foarte scăzut al natalității, de unde rezultă și o serie de dificultăți pe linia asigurării cu forță de muncă a agriculturii, industriei extractive și siderurgice.

Sistemul de localități din această grupare prezintă trei puncte de sprijin importante: Timișoara, gruparea urbană Deva—Hunedoara și Reșița, cu o dominanță evidentă a orașului Timișoara — în domeniul învățămîntului, culturii, sănătății, în coordonarea unor activități economice (industriale, de transport). Numărul relativ mare al orașelor face ca această arie să constituie o puternică concentrare a populației urbane (9,1% din totalul populației urbane a țării).

Județele din această grupare dețin o importantă pondere a suprafeței agricole (9,7% din total țară), în schimb producția globală agricolă reprezenta, în 1982, doar 7,7 % ceea ce relevă existența unui potențial în curs de valorificare.

1. *Gruparea metropolitană București (Municipiul București și Sectorul agricol Ilfov).* Se remarcă printr-o structură fizico-geografică omogenă, cîmpie cu bogate depozite loessoide, indicatori social-economici de concentrare excesivă a unor activități economice și a populației într-un teritoriu relativ restrîns, indicatori demografici și economiei superiori în toate domeniile de activitate.

Această grupare se distinge printr-o concentrare intensivă de activități economice și a populației într-un teritoriu relativ restrîns. Cu profil dominat de industrie, servicii, cultură și cu un grad accentuat de concentrare a populației, gruparea metropolitană București a căpătat o fizionomie nouă, atît teritorială, cît și funcțională, în urma modificărilor administrativ-teritoriale înfăptuite în februarie 1981, cînd s-a organizat Sectorul agricol Ilfov. Deși deține un teritoriu restrîns, se distinge printr-o unitate

geografică specifică, de tranziție. Specificul său de zonă de tranziție vine dintr-un trecut îndepărtat, relevat prin structura și frecvența rețelei hidrografice, elemente de primordialitate în întuirea ori alegerea locurilor favorabile așezărilor umane și de asigurare a securității umane. Arterele hidrografice au conferit Bucureștiului și întregii sale zone funcționale actuale o poziție de tranzit în calea marilor drumuri comerciale, ce asigurau traficul spre și dinspre cunoscutele vămi de la Giurgiu, Turnu Măgurele, Brăila etc.

Poziția geografică a contribuit în mod evident și la asigurarea permanenței istorice a Bucureștiului și localităților (mai mult sau mai puțin tributare) situate în zonă, la afirmarea rolului lor în istoria, economia și viața socială a întregii țări. La nivelul anului 1982, zona metropolitană București concentra aproximativ 9 % din întreaga populație a țării, circa 19 % din populația urbană, circa 15 % din personalul muncitor, 15 % din producția globală industrială. Aceste valori se circumseriu unui teritoriu de 1.366 km², din care 226,9 km² aparținînd orașului propriu-zis și 1.139,1 km² Sectorului agricol Ilfov.

★

Gruparea județelor după similarități social-economice impune deci abordări sectoriale de detaliu pe diverse nivele, care teritorial și funcțional se exprimă prin:

a) unitatea economică de bază, definită în cadrul agriculturii de cooperativa agricolă de producție și întreprinderea agricolă de stat, iar în cadrul industriei de întreprinderea industrială locală sau republicană (nivelul I).

Prin compartimentele sale, unitatea economică de bază constituie obiectivul principal de dezvoltare în profil teritorial. Aici se prefigurează, prin amplasare și profil, eficiența economică și socială a investițiilor, dimensiunile modificărilor determinate de noile amplasamente, nivelul de valorificare a materiilor prime locale;

b) sisteme de unități economice integrate cu sistemele de localități, definite de interferență, prin cooperare sau dependență, a componentelor nivelului I. Nici o unitate economică de bază nu acționează izolat în teritoriu, ci se constituie și se dezvoltă în baza unor legături realizate în timp și spațiu cu alte unități existente (nivelul II).

Fizionomia structurilor specifice nivelului II poartă amprenta activităților social-economice, a condițiilor naturale, pe de o parte, iar pe de altă parte exprimă relațiile statornicite între structurile economice și cele rezidențiale. Prin intermediul acestora se desfășoară mai bine trecerile de la vechile forme de organizare productivă și rezidențială a spațiului la cele mai noi preconizate, de la autarhiile țărănești la colectivitatea urbană sau rurală modernă;

c) arealele funcționale de profil, reprezentate prin structuri cu un stadiu mai avansat de organizare și specializare economică (nivelul III).

La acest nivel se disting încărcături spațiale cu caracter dominant agricol, dominant industrial sau încărcături mixte. Fizionomia acestor structuri se materializează spațial prin areale funcționale de profil, care înbracă grupe de comune, județe sau arii conturate pregnant de caracteristicile fizico-geografice ale teritoriului (litoral, deltă);

d) unități administrative (la nivel de județ) care se conturează în spațiu ca organisme economice și ca sisteme teritoriale operaționale în politica de dezvoltare planificată. Județul ca unitate teritorială însușează toate atributele fizico-geografice, economico-geografice, geodemografice și istorice capabile să asigure aplicarea unei politici de investiții echilibrate.

Unele caracteristici ale grupărilor de județe. Caracteristica principală a grupărilor de județe este dată de individualizarea fiecăreia după similarități fizico-geografice și social-economice la un tip de peisaj, cu un anumit grad de favorabilitate fizico-geografică, structură economică și geodemografică.

Cu excepția zonei metropolitane, toate celelalte grupări se disting printr-o vizibilă individualizare fizico-geografică omogenă sau complementară, configurată, în același timp, de o anumită predominanță funcțională.

Grupările de județe pot reprezenta în condițiile țării noastre un cadru adecvat pentru realizarea în profil teritorial, pe plan superior, interjudețean, a principiilor și practicilor autogospodăririi și autoaprovizionării. Este cunoscut că aceste cerințe, îndeosebi în domeniul autoaprovizionării cu produse agroalimentare se realizează cu succes la nivelul localităților și județelor. Județele acoperă însă spații geografice heterogene — muntoase, deluroase sau de cîmpie — sau relativ omogene, situație ce influențează profilurile so-

cial-economice la nivel de județ și impune cooperări interjudețene necesare atât pentru completarea profilurilor economice, cât mai ales pentru realizarea programelor naționale pe domenii (sistemizarea teritoriului, gospodărirea apelor, gospodărirea fondului forestier, organizarea transporturilor etc.).

Caracterul funcționalității grupărilor de județe este dat și de consum și mai ales de cel agroalimentar. Pornind de la realitățile structurilor fondului funciar și raportarea lor la potențialul agroalimentar la nivel de județe, apoi la nivel de grupări, se poate aprecia capacitatea de producție și volumul resurselor complementare oferite de principalele unități teritoriale naturale componente.

Județul Tulcea, de exemplu, excedentar în economia piscicolă, este deficitar sub aspectul unor ramuri ale economiei agricole. Județul Caraș-Severin excedentar în economia industrială, solicită în mod firesc complementarea economică agricolă a unui județ cu profil economie agrară. Excedentele sînt numeroase în domeniile aprovizionării cu forță de muncă, materii prime, domeniile social-culturale, funcționarea stațiunilor balneoclimaterice etc.

Gradul înalt de urbanizare a unor județe situate chiar pe mai multe unități naturale nu poate asigura o autoaprovizionare exclusivă acestora.

Gruparea județelor tinde să asigure un raport acceptabil între resursele oferite de diferite categorii de terenuri cu resurse complementare (arabil — cereale, carne de porcine și păsunile — lapte, carne de ovine și bovine). Datele ce caracterizează grupările pe județe nu reprezintă, desigur, decît un aspect orientativ, dar util și edificator în aprecierea cel puțin a direcțiilor de satisfacere și completare a unor deficite dintre județele incluse în fiecare grupare.

Gruparea județelor astfel concepută creează cadrul favorabil atenuării fluxurilor economice, care s-ar înregistra în timp într-un anumit sens. Prin intermediul unor asemenea grupări pot fi evidențiate unele excedente sau deficite în autoaprovizionarea teritorială, căile de cooperare între asemenea grupări excedentare, îndeosebi în produse cerealiere (județele din Cîmpia Română și din Cîmpia Banato-Crișană excedentare în cereale, ulei, zahăr, ouă etc.) și grupări

deficitare în asemenea produse (județele din zonele de munte și parțial din dealuri și podișuri) în schimb excedentare în produse lactate, carne de ovine și bovine, fructe.

Caracteristicile fiecărei grupări de județe rezultă și din raporturile dintre diferitele componente ale fondului funciar sau forestier, din raporturile dintre suprafețele totale (apoi agricole, arabile, alte suprafețe) și populație, de participarea, în general, a fiecăruia județ la valorile medii pe țară.

Din analiza unor indicatori sintetici de bază se pun în evidență unele trăsături ale structurilor social-economice specifice fiecăreia dintre grupările de județe (tabelul nr. 11.1).

Tabelul nr. 11.1

Indicatori sintetici ai grupărilor de județe
(1982) (% din total țară)

Gruparea*	Suprafața totală	Suprafața agricolă	Populația totală	Populația urbană	Personalul muncitor	Producția industrială	Producția globală agricolă
1**	1,0	0,2	8,9	18,4	15,6	15,0	1,0
A	17,0	22,3	16,4	12,1	13,7	10,7	25,5
B	12,0	11,6	9,7	8,3	8,8	9,9	13,1
C	15,5	14,5	16,1	12,1	12,4	11,4	15,3
D	6,9	5,5	5,0	3,5	4,2	3,3	4,8
E	8,7	7,7	11,9	12,7	13,5	18,1	9,0
F	10,5	10,0	10,2	11,2	11,0	11,9	8,2
G	6,4	5,7	4,9	3,7	3,9	2,8	4,4
H	8,2	8,8	7,0	6,4	6,7	5,8	8,6
I	10,2	9,7	7,4	9,1	8,7	9,1	7,7

* Grupările 1... I corespund celor din text.

** Gruparea metropolitană București.

Dacă în privința raportului dintre suprafețele agricole, populație și producție agricolă, grupările de județe se situează pe trepte apropiate, ele se distanțează mult prin producția globală industrială. Gruparea central-nordică moldovenească, de exemplu, deși sub aspectul extinderii teritoriale este mult mai mică față de gruparea Cîmpiei Române și a Dobrogei central-sudice, o depășește, în schimb, prin indicatorii producției globale industriale. Gruparea județelor cuprinzând, în mare parte, estul Carpaților Meridionali, deși se detașează prin indicatori superiori față de celelalte grupări, sub raportul suprafețelor agricole, populației, producției agricole, diversității și favorabilității fizico-geografice contrastează puternic prin proporțiile dintre producția industrială (92,9%) și cea agricolă (7,1%).

Fundamentarea profilului grupărilor de județe rezultă pregnant și din alți indicatori de bază (tabelul nr. 11.2).

Unitatea funcțională teritorială a grupărilor de județe este de asemenea redată de o serie de alți indicatori cum sînt cei ai producției și consumului de energie electrică, indicatorii investițiilor realizate în ultimul cincinal în diverse sectoare de activitate economică.

Concluzii edificatoare pot fi deduse din analiza indicatorilor evoluției producției globale industriale și agricole (la nivelul anului 1982), corelați cu indicatorii evoluției investițiilor pe cele două sectoare ale economiei naționale în perioada 1951—1980.

Tabelul nr. 11.2

Indicatori sintetici (suprafețe agricole, forestiere și ramurile industriale respective) la nivelul fiecărei grupări (1982)

Gruparea *	% supr. agricole din supr. grupării		% supr. forestieră	% alte terenuri	% supr. agric. din total țară	% ind. alim. din total țară	% supr. forest. din total țară	% ind. expl. și prel. lem. total țară
	total agricol	arabil						
A	82,5	74,7	7,5	12,0	22,3	16,4	4,8	4,4
B	61,2	46,5	17,5	21,1	11,6	12,3	7,9	5,9
C	59,1	39,2	32,1	18,8	14,5	15,4	18,6	21,1
D	50,2	25,5	40,4	9,4	5,5	3,3	10,3	5,7
E	56,1	29,7	35,7	8,2	9,7	9,5	11,6	11,4
F	60,1	39,5	30,1	9,8	10,0	10,4	11,9	12,9
G	55,8	22,0	35,7	8,5	5,7	2,1	8,6	9,8
H	67,2	46,7	23,5	9,3	8,8	8,1	7,3	9,3
I	60,1	37,1	33,2	6,7	9,7	7,4	12,7	7,4

* Fără gruparea metropolitană București.

Indicatori ai habitatului pe grupări de județe

Gruparea	Densitatea totală 1980 (loc./km ²)	Creșterea densității totale (1930 — 1980)	Ponderea populației urbane	Creșterea (%) populației urbane (1930 — 1980)	Structura rețelei urbane — 1982				Nr. mediu de orașe la un județ	Nr. mediu de orașe la 100 km ²
					Orașe mici %	Orașe mijlocii %	Orașe mari %	Număr orașe		
1*	1527,0	289	95,9	314	0,8	—	99,2	2	2,0	1,70
A	89,6	150	37,8	378	14,9	42,9	42,2	30	4,3	0,77
B	75,8	156	42,9	275	10,1	23,3	66,6	18	2,6	0,63
C	97,0	159	37,7	277	13,7	51,5	34,8	31	5,2	0,84
D	68,0	136	35,1	455	34,6	65,4	—	18	6,0	1,04
E	117,8	177	52,0	536	23,7	26,3	50,0	39	7,3	1,59
F	82,2	142	53,8	404	13,5	42,5	44,1	37	7,4	1,70
G	70,5	139	38,4	529	24,0	46,1	29,9	15	5,0	0,37
H	79,5	118	45,4	279	21,5	6,9	71,6	20	6,6	1,02
I	67,6	137	60,8	511	20,0	49,8	30,2	26	8,3	1,07
România	93,5	156	49,6	361	14,7	31,3	54,0	237	5,8	0,99

* Gruparea metropolitană București.

Din aprecierile la nivel de județe se constată faptul că industria este preponderentă în producția materială a fiecărui județ. Există, de asemenea, județe asociate teritorial în grupări, unde ponderea producției globale industriale, față de producția globală agricolă, reprezintă între 90—95% (județele situate de o parte și alta a Carpaților Meridionali — partea de est), iar în altele ponderea oscilează între 60 și 70% (gruparea județelor din Cîmpia Română și Dobrogea central-sudică).

Mutații radicale au survenit, în ultima perioadă, și în domeniul participării județelor la producția agricolă, fie ea vegetală-le-gumicolă, fie zootehnică, conturându-se profilul agricol al fiecărui județ.

Majoritatea grupărilor se inseră cu valori ce exprimă posibilități mai mari în direcția dezvoltării armonioase a teritoriului, situație care solicită permanente programe pentru menținerea echilibrelor teritoriale și economico-sociale.

Oscilații în cadrul grupărilor de județe se evidențiază și din analize sumare ale rețelei de localități (tabelul nr. 11.3). Este cunoscut rolul polarizator social-economic diferențiat al orașelor în funcție de mărimea lor. Distribuția în teritoriu a diferitelor categorii de orașe este pronunțat neuniformă, fapt ce reclamă o strategie urbană conformă cu specificul și profilul economie al fiecărui județ.

Variații sensibile se remarcă sub aspectul structurii rețelei urbane. Dominanța, de regulă, aparține orașelor de mărime mijlocie,

altele (estul Cîmpiei Române, Cîmpia Banato-Crișană) excelind prin categoria orașelor mari.

Structura rețelei de așezări urbane prezintă semnificații practice deosebite. Orașele au devenit mari consumatoare de produse neindustriale, hinterlandul lor de aprovizionare depășind considerabil limitele unui județ.

O analiză sumară a raporturilor dintre ritmurile de creștere a populației orașelor și consumul (vînzările cu amănuntul) de mărfuri alimentare relevă oscilații marcante ale acestuia în perioada 1970—1980.

Orașele situate în gruparea cu profil agricol dominant, indiferent de profilul lor funcțional și categoria de mărime, cunosc o creștere considerabilă a volumului vînzărilor de mărfuri alimentare¹. Atari situații sînt argumente incontestabile ale necesității sporirii rolului social-economic al orașelor mici și mijlocii, ale aprofundării cunoașterii relațiilor dintre orașe și zonele lor înconjurătoare, a cerințelor autogospodăririi și autoaprovizionării teritoriale.

Unele grupări de județe cu structuri dominante agricole (Cîmpia și Dealurile vest-carpatice dintre Someș și Mureș, Curbura Carpaților, nord-estul Cîmpiei Române și nordul Dobrogei) sînt deficitare în categoriile de

¹ Orașul Șegarcea, deși în perioada 1970 — 1979 a înregistrat un regres demografic (9 053 locuitori în 1970 și 8 783 locuitori în 1979), a cunoscut o sporire a mărfurilor alimentare vindute cu amănuntul de la 10,0 milioane lei în 1970 la peste 25 milioane lei în 1979.

orașe dintre cele mai dinamice și statornice (orașele de mărime mijlocie); în altele (bazinul superior al Oltului și Mureșului, vestul Olteniei, Subcarpații Getice și Podișul Getic) domină orașele mici, numărul de orașe de mărime mijlocie fiind redus, situații ce influențează puternic volumul consumurilor.

Disproporții vizibile sînt și în ceea ce privește numărul total de orașe și numărul de așezări rurale și, în general, suprafețele ce trebuie polarizate de un oraș.

Nuanțări accentuate și deosebiri în cadrul grupărilor de județe (poziția fiecărui județ component) se observă în structura populației active pe principalele sectoare ale economiei naționale, ceea ce indică încă mari posibilități în valorificarea rațională a resurselor de muncă.

Scopul principal al analizelor regionale, la nivelul grupărilor de județe sau zonelor geografice funcționale, urmărește reliefarea unor diferențieri teritoriale în dezvoltarea

unitară a economiei naționale. Se evidențiază, totodată, unele aspecte ale cerințelor majore de optimizare în teritoriu a structurilor economice, ținînd seama de factorii esențiali care influențează politica generală de dezvoltare a economiei în profil teritorial, depistarea unor căi eficiente care să asigure o dezvoltare echilibrată, capabilă să armonizeze și să structureze raporturile convenabile între formele noi, în plină desfășurare și formele tradiționale. Într-un asemenea proces de echilibrare a raporturilor pot fi evitate, cu mai multă ușurință, eventualele tendințe extreme în dezvoltarea unor structuri, îndeosebi ale industriei, sau înlăturate unele stări conservatoare (de cele mai multe ori ale agriculturii). Studiile regionale vin astfel în sprijinul dezvoltării unei economii diferențiate, cu structuri ușor adaptabile, în funcție de potențialul natural, tehnic și uman al fiecărei arii geografice, asigurînd, în final, progresul general al societății noastre socialiste.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Nicolae Ceaușescu (1968 a), *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. I, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1968 b), *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. II, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1968 c), *Raportul cu privire la măsurile de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale și la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României*, în „Conferința Națională a Partidului Comunist Român, 6 decembrie 1967”, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1972), *Raportul cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în următorii ani și în perspectivă, la perfecționarea conducerii planificate a societății și dezvoltarea democrației socialiste, la creșterea rolului conducător al Partidului în edificarea socialismului și comunismului, la activitatea internațională a partidului și statului*, în „Conferința Națională a Partidului Comunist Român, 19–21 iulie 1972”, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1974), *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1976), *Expunere la Congresul consiliilor populare județene și al președinților consiliilor municipale, orașenești și comunale*, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1977 a), *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat, 9 mai 1977*, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1977 b), *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român, 7–9 decembrie 1977*, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1977 c), *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1979 a), *Cuvîntul la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, 22 august 1979*, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1979 b), *Raport la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1980 a), *Cuvîntare la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii*, 20 ianuarie 1980, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1980 b), *Cuvîntare la Congresul al II-lea al Consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărâni, al consiliilor oamenilor*

muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1982), *Cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului*, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1983), *Cuvîntare la plenara lărgită a Consiliului Național al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii, 28 decembrie 1982*, Edit. politică, București.

Nicolae Ceaușescu (1984), *Cuvîntare la consfătuirea de lucru de la C.C. al P.C.R. consacrate analizării activității în industrie, investiții asigurării măsurilor pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții a sarcinilor pe acest an*, Edit. politică, București.

* * (1972), *Conferința Națională a Partidului Comunist Român, 19–21 iunie 1972*, Edit. politică, București.

* * (1975), *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Edit. politică, București.

* * (1979), *Programul-direktivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981–1985*, Proiect, Edit. politică, București.

* * (1979), *Programul-direktivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada 1981–1990 și direcțiile principale pînă în anul 2000*, Edit. politică, București.

* * (1979), *Programul-direktivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei în perioada 1981–1990 și orientările principale pînă în anul 2000*, Proiect, Edit. politică, București.

* * (1979), *Directivele Congresului al XII-lea al PCR cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cîincinalul 1981–1985 și orientările de perspectivă pînă în 1990*, Edit. politică, București.

* * (1980), *Comunicat cu privire la îndeplinirea planului unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România, în perioada 1976–1980*, „Scînteia”, 30 ianuarie.

* * (1981), *Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, 19–23 noiembrie 1979*, Edit. politică, București.

Alexandrescu-Dersca Bulgaru Maria M. (1958), *L'origine du nom de la Dobroudja. Contributions onomastiques, VI-e Congrès international des sciences onomastiques à Munich*, Edit. Academici, București.

— (1973), *Aspecte ale vieții economice din orașele și ținuturile Dobrogei sub stăpînirea otomană (sec. XV–XVIII)*, Studii. Rev. ist., 26, 1.

- Apăvăloaie M., Chiriac D., Lupu M. (1977), *Așezări rurale cu industrie din R.S.R., ASUCI — GG, XXIII, Secț. II, Iași.*
- Apăvăloaie M., Lupu Brătîlovanu N. (1980), *Les établissements industriels de la République Socialiste de Roumanie et leur influence sur la mobilité de la population, RRGGG — Géogr., 24.*
- Arădian N. (1936), *Industrializarea României*, Edit. Imprimeria Națională, București (ed. 2).
- Argheșescu Gh. (1913), *Geografie economică, Cursurile Academiei de Înalte Studii Comerț, Ind., București, I, 2.*
- Armbruster A. (1972), *Românitatea românilor. Istoria unei idei*, Edit. Academiei, București.
- Atanasiu C. (1959), *Dezvoltarea transporturilor și telecomunicațiilor, în Economia României între 1914—1959*, Edit. Academiei, București.
- Axenciuc V. (1977), *Penetrarea capitalului monopolist străin în economia României, în Progresul economic în România*, Edit. politică, București.
- Baranovsky Nicolina (1961), *Repartiția teritorială a culturii vișei de vie în R. P. Română*, Probl. geogr., VIII.
- Baranovsky Nicolina, Ștefănescu Ioana (1970), *Repartiția geografică a sașilor din România*, SCGGG — Geogr., XIV, 1.
- Bawr F. W. de (1788), *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie avec un Prospectus d'un Atlas Géographique et Militaire ... A Frankfurt et Leipzig.*
- Băcănar I. (1966), *Probleme actuale în geografia satului din România*, SCGGG — Geogr., XIII, 2.
- (1974), *Principes et méthodes concernant la typologie des établissements ruraux en Roumanie*, RRGGG — Geogr., 18, 1.
- Băcănar I., Bugă D., Deică P., Molnar E., Ștefănescu Ioana, Tufescu V. (1960), *Géographie des villages de la R. P. Roumaine*, Recueil d'études géogr., Edit. Academiei, București.
- Băcănar I., Căndea Melinda (1977), *Aspecte geografice în alimentarea cu apă a localităților rurale și urbane din România*, SCGGG — Geogr., XXIV, 2.
- Băcănar I., Căndea Melinda, Erdeli G. (1976), *Tendances territoriales et socio-professionnelles dans l'évolution de la population urbaine en Roumanie*, RRGGG — Geogr., 20.
- Băcănar I., Gherce I. (1969), *Harla așezărilor omenești în decursul mileniului al doilea în Banatul românesc*, SCGGG — Geogr., XVI, 2.
- Băcănar I., Velcea I., Ghișovici Alexandra, Iacob Gh. (1963), *Contribuții cu privire la raționarea producției energice în Republica Populară Română*, Com. geogr., SSNG, II, București.
- Băican V. (1971), *Documente cartografice din secolul al XVII-lea asupra Moldovei*, ASUCI — GG (Seria nouă), II, C, XVIII.
- Bărsan A. (1961), *Considerații asupra seriei numelor geografice străine*, Limba rom., 5.
- Bărsan A., Dragomirescu Ș. (1977), *Exonimele în nomenclatura geografică*, SCGGG — Geogr., XXIV, 2.
- Berciu D. (1968), *Unitatea străveche carpato-danubiană, bază a dezvoltării ulterioare, în Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Edit. Academiei, București.
- Bizerea M. (1970), *Mișcări de populație între Banat și Oltenia*, Lucr. șt. cadr. didact., — Geogr., II, Timișoara.
- Blaga I. (1972) *Repartiția teritorială a forșelor de producție. Societatea socialistă multilateral dezvoltată*, Studii economice, Edit. științifică, București.
- (1974), *Repartiția teritorială a forșelor de producție în România. Problema și soluțiile ei*, Edit. științifică, București.
- (1979), *Populația activă a României*, Edit. politică, București.
- Bold I. (1973), *Organizarea teritoriului*, Edit. Ceres, București.
- Bordăne Floarea (1978), *Considerații geografice privind mecanizarea agriculturii în România*, SCGGG — Geogr., XXV.
- Borza Al. (1968), *Dicționar etnobotanic*, Edit. Academiei, București.
- Botez C., Urmă D., Saizu I. (1977), *Epopeea feroviară românească*, Edit. Sport-turism, București.
- Brătescu C. (1913), *Meloda geografică în cercelările etnografice*, BSRRG, XXXIV, 1 (1913), București.
- (1915), *Meloda geografică în cercelările etnografice*, BSRRG, XXXV (1914), București.
- (1924), *Dacia și Moesia după Ptolemeus (sec. II e.n.)*, Anal. Dobrogei, IV, 4 (1923), Cernăuți.
- (1928), *Pământul Dobrogei*, Anal. Dobrogei, IX, I, vol. festiv Dobrogea (1878—1928), București.
- (1967), *Opere alese*, Edit. științifică, București.
- Bugă D. (1968), *Romania's port towns on the Danube in the 19th and 20th centuries*, RRGGG — Geogr., XII, 1—2.
- (1973), *Changements de la structure urbaine en Roumanie au cours des années du socialisme*, în *Problèmes de la géographie de la population et de l'habitat*, Sofia.
- (1976), *La structure urbaine de la Roumanie au cours du XXème siècle*, RRGGG — Geogr., 20.
- Bumbu C., Carcea F. (1971), *Rețeaua de drumuri și gospodărirea fondului forestier*, Rev. p.d., 2.
- Butură V. (1978), *Etnografia poporului român. Cultura materială*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca.
- (1979), *Enciclopedie de etnobotanică românească*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- Caloianu N., Chișu Maria, Panait Ludmila (1976), *Les grandes villes de la Roumanie et leurs zones d'attraction*, RRGGG — Geogr., 20.
- Canțemir D. (ed. 1973), *Descrierea Moldovei*, Edit. Academiei, București.
- Căndea Melinda, Erdeli G. (1981), *Considerații geografice asupra spațiului urban în România*, SCGGG — Geogr., XXVIII.
- Capidan Th. (1946), *Numele geografice din România și dicționarul toponimic român*, AAR — MSI — seria a III-a, XII, 2.
- Cebuc Al., Mocanu C. (1967), *Din istoria transporturilor de călători în România*, Edit. științifică, București.
- Cernăianu L., Stancu L. (1974), *România. Calendarul manifestărilor folclorice*, Edit. pentru turism, București.
- Cernovodeanu P. (1973), *Societatea feudală românească pătulă de călători străini (sec. XV — XVIII)*, București.
- Ciangă N. (1979), *Rolul stațiunilor balneoclimaterice din Carpați în dezvoltarea turismului*, SUBB — GG, XXIV, 1.
- Ciobotaru I. (1974), *Probleme de eficiență economică. Sistematizarea și urbanizarea*, Edit. tehnică, București.
- Cioriceanu G. (1928), *Les grands ports de Roumanie*, Paris.
- Cincea P. (1964), *Din istoricul emancipării orașelor și ținuturilor*, Rev. arhivelor, 32.
- Cirlin I., Seftiu I. (1972), *Dunărea în istoria poporului român*, Edit. științifică, București.
- Conea I. (1929), *Între toponimie și geografie*, BSRRG, XLVII, (1928).
- (1931), *Considerațiuni geografice în jurul diferitelor nume ale Dobrogei*, LIGUC, IV; (1928 — 1929).

- Conea I. (1935), *Țara Loviștei, Geografie istorică*, Imprimeria națională, București.
- (1937), *Corectări geografice în diploma Ioanișilor*, BSRRG, LVI.
- (1957), *Vechile tirguri-nedei de pe culmile Carpaților*, Bul. șt. Acad. Rom. Sect. geol. — geogr., II, 1—2.
- (1960), *Toponimia, Aspectele ei geografice*, în *Monografia geografică a R. P. Române, I, Geografia fizică*, Edit. Academiei, București.
- (1969), *Toponimia și cercetarea toponimică în cadrul geografiei*, în *Îndrumător de cercetări geografice, Cercetări economico-geografice*, S. Șt. Geogr., Bibl. geogr., 7.
- (1974), *Graul unor nume geografice din valea Dunării românești*, SCGGG — Geogr., XXI, 2.
- Constantinescu N. (1958), *Rapports entre toponymes et anthroponymes dans l'onomastique roumaine*, în *Contributions onomastiques, VI-e Congrès International des sciences onomastiques à Munich*, Edit. Academiei, București.
- (1963), *Dicționarul onomastic românesc*, Edit. Academiei, București.
- (1972), *Un sat din Cîmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrîn*, București.
- Constantinescu N. N. (1977), *Dezvoltarea forșelor de producție industriale. Formarea proletariatului industrial de fabrică și afirmarea clasei muncitoare în lupta de emancipare a țării*, Edit. politică, București.
- Cosma I. (1973), *Dezvoltarea turismului în România, Sarcini actuale și în următorii 5—10 ani*, Terra, V (XXV), 4.
- Costăchel V., Panaitescu P. P., Cazacu P. (1953), *Viața feudală în Țara Românească și Moldova, sec. XIV—XVII*, Edit. științifică, București.
- Coteanu I. (1981), *Originile limbii române*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- Coteș P. (1954), *Metode de reprezentare cartografică*, Edit. tehnică, București.
- Cretzulescu Em. (1876), *România considerată sub punctul de vedere fizic, administrativ și economic*, BSRRG, I, 1—5 (1876).
- Cucu V. (1967), *Dezvoltarea orașelor și creșterea populației urbane în R.S. România*, Natura, geogr.-geol., XIX, 1.
- (1968), *Present characteristics of the urban structure in the Socialist Republic of Romania*, RRGGG — Géogr., 1—2.
- (1968), *Noua hartă a orașelor R. S. România*, Natura, geogr.-geol., XX, 4.
- (1969), *Modificări în ierarhia și peisajul urban al R. S. România*, Terra, I (XXI), 5.
- (1970 a), *Orașele României*, Edit. științifică, București.
- (1970 b), *Problèmes de géographie urbaine concernant les municipalités de la République Socialiste de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 14, 1.
- (1972), *Considerații geografice cu privire la urbanizarea satului românesc*, Terra, IV (XXIV), 2.
- (1974), *Geografia populației și așezărilor*, Edit. didactică și pedagogică, București.
- (1976 a), *Geografie și urbanizare*, Edit. Junimea, Iași.
- (1976 b), *Les caractéristiques actuelles et de perspective du réseau urbain de la Roumanie*, RRGGG — Géogr., 20.
- (1977), *Sistemalizarea teritoriului și a localităților din România. Repere geografice*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- (1978), *Atlasul județelor Republicii Socialiste România*, Edit. didactică și pedagogică, București.
- Cucu V., Băcănanu I. (1972), *Geografia satului românesc*, în *Sociologie geografică, Col. Sociologia militans*, vol. V, Edit. științifică, București.
- Cucu V., Bugă D. (1980), *Hiérarchisation des centres urbains de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 24.
- Cucu V., Deică P. (1978), *Le processus d'urbanisation en Roumanie*, RRGGG — Géogr., 22, 2.
- Cucu V., Căndea Melinda, Erdeli G. (1977), *Unele aspecte privind structura teritorială a orașelor*, AUB — Geogr., XXVI.
- Cucu V., Erdeli G., Căndea Melinda (1979), *La population et les agglomérations humaines en Roumanie — rétrospection historico-géographique*, RRGGG — Géogr., 21.
- Cucu V., Herbst C. (1971), *Industrializarea, urbanizarea și mediul înconjurător*, Terra, III (XXIII), 5.
- Cucu V., Pop Iuliana, Urcu Veselina (1966), *Contribuții la studiul geografic al migrației interne a populației din România*, AUB — Geol.-geogr., XV, 2.
- Cucu V. S., Iordan I., Iacob Gh., Ianoș I., Bordan Floarea, Vlad Sorina, Ghenovici Alexandra (1980), *R. S. România — Harta economică, scară 1 : 400 000*, Edit. didactică și pedagogică, București.
- Daicoviciu C., Pascu Șt., Cheresteșu V., Morariu T. (1966), *Din istoria Transilvaniei*, 1, Edit. Academiei, București.
- Deică P. (1963), *Cu privire la geografia așezărilor rurale*, Com. geogr., SSNG, II.
- (1966), *Cu privire la clasificarea orașelor după numărul de locuitori*, Natura, geogr.-geol., XVIII, 6.
- (1971), *Novie goroda Rumîniî (1930—1970)*, RRGGG — Géogr., 15, 1.
- (1972), *Les grandes villes dans le système des établissements urbains de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 16, 1.
- (1975), *Aspecte ale nivelului de valorificare industrială a județelor în R. S. România*, SCGGG — Geogr., XXII.
- (1977), *Sur la structure territoriale économique des départements de la République Socialiste de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 21.
- (1980 a), *Geografie social-economică sau geografie economică*, SCGGG — Geogr., XXVII, 2.
- (1980 b), *Conceptul de regiune în geografia românească*, AUB — Geogr., 29.
- Deică P., Ștefănescu Ioana (1972), *Forms of the territorial grouping of the settlement network in the Socialist Republic of Romania*, RRGGG — Géogr., 16, 2.
- (1973), *Une typologie régionale des systèmes de population et d'établissements dans la République Socialiste de la Roumanie*, RRGGG — Géogr., XVII, 2.
- Deică P., Ștefănescu Ioana, Baranovsky Niculina (1976), *The interdependence between the territorial structure of national economy and the constitution process of the unitary system settlements in the Socialist Republic of Romania*, RRGGG — Géogr., 20.
- Densușianu O. (1898), *Urme vechi de limbă în toponimia românească*, St. de filologie românească, București.
- Diaconu P. (1970), *Despre Vicina, Pontica*, III, Constanța.
- Dimitrescu Al. Gh. (1909), *Desimea populației în Moldova după finiduri naturale*, Albert Baer, București.
- Dincă I. (1970), *Dezvoltarea economiei forestiere a României*, Edit. Ceres, București.
- Dinulescu I. (1947), *Industria hîrtiei în România*, Tiparul „Cartea românească”, București.
- Dobrovici Gh. M. (1934), *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate în 1823—1933*, București.
- Dolinescu-Ferche Suzana (1974), *Așezări din sec. III și IV e.n. în sud-estul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, Edit. Academiei, București.

- Drăganu N. (1933), *Românii în veacurile IX — XIV pe baza toponimiei și a onomastice*, Imprimeria națională, București.
- (1943), *Ancienneté et expansion des Roumains*, Balcania, VI.
- Donat I. (1934), *Despre numele Olteniei*, Arhivele Olteniei, Craiova, 22.
- (1956), *Așezările omenești din Țara Românească în secolele XIV — XVII*, Rev. ist., IX, 6.
- (1962), *Cîteva aspecte geografice ale toponimiei din Țara Românească*, Fonetică și dialectologie, IV.
- (1970), *Țara și locuitorii*, în *Istoria poporului român*, Edit. științifică, București.
- Donat I., Retegan G. (1965), *La Valachie en 1838 (d'après une source statistique inédite)*, Rev. roum. d'histoire, IV, 5.
- Dragomirescu Ș., Nicolae I. (1980), *International tourism of the Balkan countries*, RRGGG — Géogr., 24.
- Enescu V. (1978), *Conservarea resurselor genetice forestiere*, în *Conservarea pădurilor*, Edit. Ceres, București.
- Frunzescu D. (1872), *Dicționar topografic și statistic al României*, București.
- Georgescu Liliana (1941), *Localizarea și structura industriei românești*, Cartea Românească, București.
- Ghelase I. (1936), *Mocanii. Importanța și evoluția lor socială-economică în România*, București.
- Ghenovici Alexandra (1972), *Changes of navigation on the Danube defile after commissioning of the Iron Gate hydropower and navigation project*, RRGGG — Géogr., 16, 2.
- (1975), *Le développement de l'industrie énergétique roumaine au cours du dernier quart de siècle (1948 — 1973)*, RRGGG — Géogr., 19, 1.
- (1977), *Development of Romanian sea transport*, RRGGG — Géogr., 21.
- Ghenovici Alexandra, Vlad Sorina (1977), *Aspecte geografice ale comerțului exterior cu struguri și vin al României*, SCGGG — Geogr., XXIV, 2.
- (1978), *Le commerce extérieur de la Roumanie au cours du dernier siècle*, RRGGG — Géogr., 23, 2.
- Ghiață Anca (1978), *Contribuții privind unele aspecte ale societății românești din Dobrogea în sec. XV — XIX*, Mem. sect. șt. ist., Seria IV, 1, Edit. Academiei, București.
- Giosu Veronica (1972), *Mobilitatea teritorială a populației României. Contribuții geografice*, ASUCI-Geogr., XVIII, S. II, Iași.
- Giurcăneanu Cl. (1964), *Repartiția pe zone de altitudine a populației și așezărilor pe teritoriul R.P.R.*, Natura, geogr.-geol., XVI, 1.
- Giurgiu Natalia (1972), *Populația Transilvaniei la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, în *Populație și societate*, St. demogr. ist., 1, Edit. Dacia, Cluj.
- Giurescu C. C. (1957), *Principalele române la începutul secolului XIX*, Edit. științifică, București.
- (1964), *Istoria pescuitului și pisciculturii în România*, Edit. Academiei, București.
- (1967), *Transilvania în istoria poporului român*, Edit. științifică, București.
- (1973), *Formarea poporului român*, Edit. Scrisul românesc, Craiova.
- (1976), *Evoluția sărănimii în sec. XIII — XX*, Mem. sect. șt. ist., Seria IV, 1, Edit. Academiei, București.
- Giurescu C. C., Giurescu D. C. (1974), *Istoria din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Edit. științifică, București.
- Giurgiu V. (1978), *Conservarea pădurilor*, Edit. Ceres, București.
- Glodariu I. (1974), *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca.
- Goldenberg S. (1971), *Comerțul, producția de mărfuri și consumul în țările române (sec. XIV — jumătatea sec. XVII)*, Studii, Rev. de istorie, 24, 5.
- Gaur Al. (1972), *Nume de locuri*, Edit. științifică, București.
- Gruescu I. S. (1972), *Gruparea industrială Hunedoara — Valea Jiului*, Edit. Academiei, București.
- Guboglu M. (1962), *De la situation social-économique des Pays Roumains vers le milieu du XVII-e siècle*, Studia et acta orientalia, IV.
- Hasdeu B. P. (1875), *Istoria critică a românilor*, I, București.
- Herbst C. (1958), *Dezvoltarea orașelor din țara noastră între anii 1930 — 1956, în Realizări în geografia R.P.R. în perioada 1947 — 1957*, Edit. științifică, București.
- Herbst C., Băcănaru I., Caloianu N. (1964), *Contribuții la studiul tipurilor de concentrare teritorială a industriei din R. P. Română*, Natura, geogr. — geol., XVI, 3.
- Herbst C., și colab. (1971), *Regiuni și grupări industriale în România socialistă*, Terra, III (XXIII), 2.
- Herbst-Rădoi Atena (1969), *Geografia economică a Republicii Socialiste România*, Edit. didactică și pedagogică, București.
- (1972), *Aspecte actuale ale geografiei transporturilor din țara noastră*, Terra, IV (XXIV), 2.
- Homorodean M. (1980), *Vechea valră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Edit. Dacia, Cluj Napoca.
- Iacob Gh. (1961), *Contribuții la studiul deplasărilor sezoniere ale „butinarilor” maramureșeni*, Probl. geogr., VIII.
- (1968), *The rational use of sandy soils in Romania*, RRGGG — Géogr., 12, 1—2.
- (1972), *Cîteva aspecte geografice privind repartiția teritorială actuală a culturii speciei de zahăr și ariile de aprovizionare a unităților de prelucrare în România*, SCGGG — Geogr., XIX, 1.
- Ianoș I. (1981), *Puncte de vedere privind analiza geografică regională a teritoriului României*, SCGGG — Geogr., XXVIII.
- (1983), *Particularități ale rețelei urbane a României*, SCGGG — Geogr., XXX.
- Ianoș I., Alexandrescu Valeria, Ianoș Elena (1981), *Relații geografice între țara demografică și cea industrială a orașelor din R. S. România*, Terra, XIII (XXXIII), 2.
- Ianoș I., Bordană Floarea, Iacob Gh. (1979), *Harta industriei materialelor de construcții și prelucrării lemnului*, Edit. didactică și pedagogică, București.
- Ianoș I., Iacob Gh. (1980), *Considerații geografice privind dezvoltarea industriei chimice în România*, SCGGG — Geogr., XXVII.
- Ianovici V. (1976), *Omul — creația și creatorul mediului său inconjurător*, Prefață la Edouard Bonnefous, *Omul sau natura?* Edit. politică, București.
- Iliescu Octavian (1972), *Localizarea vechiului Licoslomo*, Studii, Rev. ist., 3.
- Ioanid V. (1966), *Creșterea populației urbane și studiul rețelelor de orașe*, Natura, geogr.-geol., XVIII, 5.
- Iordan I. (1961), *Subramuri noi în industria chimică din R. P. Română*, Natura, geogr.-geol., XIII, 3.
- (1971), *Données nouvelles sur la méthode de calcul de la dispersion des établissements humains*, RRGGG — Géogr., 15, 2.
- (1972), *Conceptul de zonă periurbană în literatura geografică*, SCGGG — Geogr., XIX.
- (1973 a), *Delimitarea și caracterizarea zonelor periurbane prin metode matematice*, SCGGG — Geogr., XX, 2.

- Jordan I. (1973 b), *Zona periurbană a Bucureștilor*, Edit. Academiei, București.
- (1974), *O metodă de calcul a procesului de urbanizare* SCGGG — Geogr., XXI, 1.
- (1975), *Satul și dispersia satelor*, în *Studii, referate și dezbateri*, 2, Universitatea București.
- (1977), *Works of land melioration in the Socialist Republic of Romania*, RRGG — Géogr., 21.
- Jordan I., Iacob Gh. (1978), *Harta energetică a R. S. România*, scară 1 : 400 000, Edit. didactică și pedagogică, București.
- Jordan I., Iacob Gh., Velcea I. (1961), *Repartiția geografică a legumiculturii în R.P.R.*, Natura, geogr.-geol., 6.
- Jordan I., Niculescu E. (1971), *O metodă de determinare a potențialului turistic*, Bul. Min. Turismului, 10.
- Jordan I., Velcea I., Iacob Gh., Ghenovici Alexandra, Gruescu I. (1962), *Harta economică a R. P. Române*, scară 1 : 400 000, Edit. didactică și pedagogică, București.
- (1964), *Schimbări pe harta economică a R.P.R.*, Natura, geogr.-geol., XVI, 1.
- Jordan I., Gaștescu P., Oancea D. (1974), *Indicatorul localităților din România*, Edit. Academiei, București.
- Jordan Iorgu (1963), *Toponimia românească*, Edit. Academiei, București.
- Iorga N. (1927), *Românii pe malul drept al Dunării*, Fundația cult. „Cuvintul”, 6, Vălenii de Munte.
- Imerech St. (1955), *Despre începuturile industriei capitaliste în Transilvania în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Edit. Academiei, București.
- Ivănescu G. (1958), *Origine pré-indo-européenne des noms du Danube*, în *Contributions onomastiques*, VI-e Congrès international des sciences onomastiques à Munich, Edit. Academiei, București.
- La Montray (1927), *Voyage en Europe, Asie et en Afrique*, Hague, II.
- Manciulea St. (1932), *Sate și sălașuri din Cîmpia Tisei*, BSRRG, I (1931).
- (1941), *Românii și minoritățile etnice din Transilvania și părțile ungurene, în întia jumătate a veacului al XIX-lea*, BSRRG, LIX (1940).
- Manoilăscu M. (1922), *Izvoarele de energie și așezarea geografică a diferitelor industrii în România*, BSRRG, XL (1921).
- Marlonne Emm. de (1902), *Recherches sur la distribution géographique de la population en Valachie*, BSRRG, XXIII, (1902), s. II.
- (1904), *La vie pastorale et la transhumance dans les Carpates méridionales, leur importance géographique et historique*, Zu Friederich Ratzel's Gedächtnis, Leipzig.
- Marx K., Engels Fr. (1961), *Opere*, X, Edit. politică, București.
- (1967), *Opere*, XIII, Edit. politică, București.
- Marsigli L. F. (1726), *Danubius panonico-mysicus*, Haga.
- Mărghită L. (1979, 1980), *Banatul în lumina arheologiei*, I, II, Edit. Facla, Timișoara.
- Measnicov I., Hristache I., Trebici V. (1977), *Demografia orașelor României*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- Mehedinți S. (1922), *Premise etnografice la istoria românilor*, AAR, MSI, București.
- (1925), *Vechimea poporului român și legătura cu elementele alogene*, Edit. Cartea Românească, București.
- (1930), *Coordonate etnografice: Civilizația și cultura (Hilotehnica și Psihotehnica)*, AAR, MSI, XI, București.
- (1931), *Terra*, Edit. Națională, București.
- Mehedinți S. (1967), *Opere alese*, Edit. științifică, București.
- Metes Șt. (1925), *Păștori ardeleni în Principatele române*, Arad.
- (1971), *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII — XX*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- Miftode V. (1978), *Migrațiile și dezvoltarea urbană*, Edit. Junimea, Iași.
- Mihăilescu P. (1933), *Opt documente moldovenești dinaintea de Ștefan cel Mare*, Cercetări istorice, VIII — IX, 1.
- Mihăilă G. (1974), *Dicționar al limbii române vechi (sfîrșitul sec. al X-lea — începutul sec. al XVI-lea)*, Edit. enciclopedică română, București.
- Mihăilescu V. (1922), I. Două momente în înaintarea arăturilor din Bărăgan; II. Orașul Călărași, BSRRG, XL (1921).
- (1924 a), *Așezările omenești din Cîmpia Română la mijlocul și la sfîrșitul secolului XIX*, AAR, MSI, seria III, IV, 2.
- (1924 b), *Tîrgurile*, BSRRG, XLII (1923).
- (1925), *Vlășia și Mostiștea*, BSRRG, XLIII (1924).
- (1927 a), *O hartă a principalelor tipuri de așezări rurale din România*, BSRRG, XLVI.
- (1927 b), *Trebnișce recunoscute trei tipuri de sat : satul adunat (sau concentrat), satul răsfrat și satul risipit?*, BSRRG, XLV (1926).
- (1929), *Cîteva observații asupra geografiei orașelor*, BSRRG, LXVII (1928).
- (1935), *Modul de grupare a populației din România în anul 1930*, BSRRG, LIII (1935).
- (1940), *Asupra hărții etnografice a conțelui Paul Teleki*, Rev. geogr. rom., II, II — III (1939).
- (1942), *Blocul carpatic românesc (cu prilejul unei hărți istorice)*, BSRRG, LX (1941).
- (1944 a), *Geografia deșeurilor noastre externe*, Probl. geogr. rom., București.
- (1944 b), *Marile regiuni economice ale României și posibilitățile lor de export*, Probl. geogr. rom., București.
- (1963), *Carpații sud-estici de pe teritoriul R. P. Române*, Edit. științifică, București.
- (1966), *Dealurile și cîmpiile României*, Edit. științifică, București.
- (1968), *Une expérience de géographie urbaine en Roumanie*, Przegląd Geograficzny, XI, 2.
- (1971), *Trei teme de geografie urbană : termeni de bază ; tipuri geografice ; rețeaua de orașe*, Progr. șt., VII, 3.
- (1972), *Considerații generale asupra geografiei orașelor*, în *Sociologie geografică*, Col. Sociologia militans, V, Edit. științifică, București.
- (1976), *Densitatea orașelor din România*, SUBB — GG, XII, 2, Cluj Napoca.
- (1978), *Structura geografică a muncii Banatului*, SC geol., geogr., biol., Caiete Banatice, Reșița.
- Mihăilescu V., Herbst C., Băcănar I. (1963), *Considerații asupra criteriilor complexe de clasificare funcțională a orașelor*, Probl. geogr., IX.
- (1964), *Repartiția teritorială a tipurilor funcționale de orașe din R. P. Română*, SCGGG — Geogr., XI.
- (1965), *Contribuții la studiul relațiilor dintre factorii economico-geografici și funcțiile orașelor*, Com. geogr., SSNG, III.
- Mihăilescu V., Băcănar I. (1966), *Quelques considérations sur la géographie des villages*, RRGG — Géogr., 10, 1.
- Mocanu C. (1969), *Patrimoniul forestier al României*, Terra, I (XXI), 6.
- (1970), *Exploatarea pădurilor și industria de prelucrare a lemnului în țara noastră*, Terra, II (XXII), 3.

- Molnár E., Maier A., Ciangă N. (1975), *Centre și arii de convergență în R. S. România*, SUBB—GG, XX, 2.
- Molnár E., Mihail Maria, Maier A. (1976), *Types de localités touristiques dans la République Socialiste de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 20.
- Morariu I. (1968), *Măsurile adoptate de statul socialist în vederea creșterii populației și consolidării familiei, în Stat — națiune — progres social*, Edit. politică, București.
- Morariu T. (1937), *Viața pastorală în Munții Rodnei*, St. cerc. geogr., SRRG, II.
- (1941), *Distribuția geografică a populației Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului în 1930*, Rev. geogr. rom., IV, București.
- (1944), *Emigrări maramureșene în Transilvania, Transilvania*, 75, 8—9, Sibiu.
- Morariu T., Bogdan A., Mihail Maria (1968), *Contribuție la studiul rețelei de așezări din regiunile înalte ale Carpaților*, SUBB — GG, XIII, 2.
- Năstase A. (1983), *Cartografie-topografie*, Edit. didactică și pedagogică, București.
- Năstase Gh. I. (1933), „Peuce”, *Contribuție la cunoașterea geografică, fizică și omenească a Deltei Dunării în antichitate*, BSRRG, LI (1932).
- Negruți-Munteanu Ecaterina (1972), *Date noi privind structura demografică a țărilor și orașelor din Moldova la 1332, în Populație și societate, Studii de demografie istorică*, I, Cluj.
- (1975), *Factorul demografic urban și dezvoltarea social-economică a Moldovei în prima jumătate a sec. al XIX-lea*, Studii, Rev. de istorie, 28, 8.
- Nistor I. (1915), *Emigrările de peste munți*, AAR, Seria II, XXXVII.
- (1919), *Originea numelui Bucovina*, BSRRG, XXXVII, (1916—1918).
- (1929), *Drumurile noastre în ultima sută de ani (1831—1929)*, București.
- Oancea D. I. (1970), *Contribution de la géographie régionale à la typologie urbaine*, RRGGG — Géogr., 14, 2.
- (1973 a), *Termenul geografic comun văd*, SCGGG — Geogr., XX, 2.
- (1973 b), *Gruparea urbană Galați — Brăila*, Edit. Academiei, București.
- (1975), *La toponimia romena e la piante. Considerazioni generali*, RRGGG — Géogr., 10, 2.
- (1976), *Toponimia și reprezentările cartografice*, SCGGG — Geogr., XXIII.
- (1979), *Despre țară și țări*, SCGGG — Geogr., XXVI.
- Oancea D., Swizewski C. (1981), *La carte de l'économie du tourisme de la Roumanie*, ASUCI — GG, XVI.
- Obreja Al. (1971), *Din specificul toponimiei moldovenești*, Lucr. celui de-al III-lea Colocv. naț. geogr. populației și așezărilor, 1970, Iași.
- Olteanu Șt. (1972 a), *Structuri politico-teritoriale românești în spațiul carpato-danubiano-pontic în secolele VIII — XI*, Studii, Rev. ist., 25, 2.
- (1972 b), *Premisele majore ale procesului de constituire a orașelor medievale la est și sud de Carpați*, Studii, Rev. ist., 25, 5.
- Olteanu Șt., Șerban C. (1969), *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, Edit. Academiei, București.
- Opreanu S. (1926), *Contribuțiunile la toponimia din finutul Săcuilor*, LIGUC, II (1924—1925).
- Panaite Ludmila, Caloianu N., Chițu Maria (1975), *Orașele mari și rolul lor în sistematizare*, AUB — Șt. nat.
- (1981), *Grupările urbane din R. S. România*, Terra, XXXIII, 3.
- Papacostea V. (1961), *Doi bursieri ai lui Petru cel Mare la școlile din București*, Studii, Rev. de ist., 14, 1.
- Pascu Șt. (1954), *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, Edit. Academiei, București.
- (1968), *Ideea, tendințele și lupta pentru unitate a poporului român, în Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Edit. Academiei, București.
- (1972 a), *Voievodatul Transilvaniei, I*, Edit. Dacia, Cluj.
- (1972 b), *Populație și societate, în Studii de demografie istorică, I*, Edit. Dacia, Cluj.
- (1979), *Voievodatul Transilvaniei, II*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca.
- Păianu P. (1906), *Industria mare, 1866—1906*, București.
- Pârvan V. (1923), *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, Cultura națională, București.
- (1926), *Getica, o proloistorie a Daciei*, București.
- (1972), *Dacia, civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*, ed. a V-a, Edit. științifică, București.
- Pervain I., Ciurdariu Ana, Sasu A. (1977), *Românii în periodicele germane din Transilvania, 1778—1840, bibliografie*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- Petrescu I. (1965), *Rețeaua căilor ferate române, Geografie feroviară*, Edit. transporturilor și telecomunicațiilor, București.
- Petrescu-Burloiu I. (1977), *Subcarpații Buzăului, Relații geografice om-natură*, Edit. Litera, București.
- Petrovici Emil (1970), *Studii de dialectologie și toponimie*, Edit. Academiei, București.
- Piclișanu Z. (1943), *Vechile districte românești de peste munți*, Rev. ist. rom., XIII, 3, București.
- Poghirc P. (1972), *Salul din Colinele Tulovei. Studiu geografic*, Edit. științifică, București.
- Poni P. (1921), *Statistica răzeșilor*, St. cerc., V., Acad. Română, București.
- Pop E. (1943), *Pădurea și destinul nostru național*, Sibiu.
- Popescu C. (1981), *Aprecieri geografice asupra factorilor de mediu, a populației și așezărilor din zona subcarpatică și montană dintre Buzău și Teleajen*, AUB — geogr., XXX.
- Popescu D. Șt. (1905), *Localizarea industriilor în România — Studiu de geografie economică, partea I*, București.
- Popescu-Spineni M. (1938 a), *Românii în istoria cartografiei până la 1600*, București.
- (1938 b), *Economia forestieră a României*, București.
- (1945), *Podgoria română (considerații antihropo-geografice)*, București.
- (1978), *România în izvoare geografice și cartografice*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- Popovici I. (1977), *Regiunile turistice din Republica Socialistă România*, SCGGG — Geogr., XXIV, 2.
- (1979), *Metamorfозele peisajului agricol românesc*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- Popovici I., Crângu Aurora, Mănescu Lucreția (1977), *Répartition géographique de l'industrie et développement équilibré des départements de la République Socialiste de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 21.
- (1980), *Le développement économique et social de la Roumanie dans les années '80 en perspective territoriale*, RRGGG — Géogr., 24.
- (1982), *Aspecte privind dezvoltarea industriei românești pe ansamblul național și în profil teritorial*, Terra, XIV (XXXIV), 1.
- Popovici I., Mihail Maria (1980), *România, geografie economică*, Edit. didactică și pedagogică, București.

- Popp Mara (1933), *Ciobănia la Ungureni din dreapta Oltului*, BSRRG, LI (1932).
- (1938), *Drumuri și ocupații vechi în ȧările romănești*, BSRRG, LVII.
- (1942), *Păstoritul în cîmpie (în cadrul vieții pastorale romănești în genere)*, LIGUC, VII.
- (1943), *Ungureni*, BSRRG, LXI (1942).
- Popp N. (1940), *Modul de grupare și de distribuire ale populației în Subcarpații Munteniei în ultimul secol*, Rev. geogr. rom., III, I.
- Pușchilă D. (1911), *Observațiuni cu privire la terminologia geografică populară și la toponimie*, An. geogr. antrop., 1910–1911, București.
- Rădoi Atena, Crăngu Aurora (1960), *Date cu privire la orașele R.P.R.*, Natura, XII, 4.
- Rădoi Atena, Crăngu Aurora, Telea Al. (1965), *Populația urbană din R.P.R. în perioada 1930–1963*, Com. geogr., SSNG, III.
- Rădulescu N. Al. (1937), *Vrancea — geografie fizică și umană*, St.cerc. geogr. SRRG, I.
- (1945), *Zonele de aprovizionare apropiată a citorva orașe din sudul Romăniei*, Rev. geogr., I, I–III.
- (1946), *Asupra geografiei turismului*, Rev. geogr. JGGR, III, I–III.
- (1946), *Aspectul geografic al comerțului intern românesc*, Lucr. Sem. geogr. econ., București.
- (1969), *Cercetări de geografie umană cu ajutorul reliefului antropie*, Com. geogr., VIII.
- Rădulescu N. Al., Velcea I., Petrescu N. (1968), *Geografia agriculturii Romăniei*, Edit. științifică, București.
- Rezachievi, Constantin (1970), *Domeniul boieresc al lui Radu Șerban*, Rev. ist., 23, 3.
- Riza A. (1982), *Istorie și fapte de limbă dacoromano-baltică*, Rev. Transilvania, Sibiu.
- Roman L. (1970), *Localitățile și populația ȧării Romănești în lumina lucrării cartografice manuscrise din 1790–1791*, Rev. arhivelor, A, 1.
- (1972), *Les Transylvains en Valachie (XVIII-e siècle — début du XIX-e siècle)*, Rev. roum. d'hist., XI, 5.
- Rosetti Al. (1978), *Istoria limbii române, I, De la origini pînă în secolul al XVII-lea*, ediția a doua revăzută și adăugită, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- Roșca I. (1932), *Imigrarea sezonală a grădinarilor bulgari de la 1927–1932*, BSRRG, LI.
- Rusenesu Constanța (1969), *Despre locul geografiei umane în studiile geografice regionale*, SCGGG — Geogr., XVI, 1.
- (1970), *Distribuția densității populației Romăniei la ultima delimitare administrativ-teritorială (1968)*, SCGGG — Geogr., XVI, 1.
- (1974), *L'influence de l'urbanisation sur la vie rurale de la République Socialiste de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 18, 2.
- Russu I. I. (1967), *Limba traco-dacilor*, Edit. științifică, București.
- (1970), *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-dbanez*, Edit. Academiei, București.
- (1981), *Etnogeneza romănilor. Fondul autohton traco-dacic și componența latino-romanică*, Edit. științifică, București.
- Sacerdoșeanu A. (1944), *Așezările omenești în Moldova, pînă în 1418*, Extras din „Arh. romănescă”, IX, p. II.
- Săndulache Al., Stiecia V. (1970), *Cartografie-topografie*, Ediția a II-a, Edit. didactică și pedagogică, București.
- Someșan I. (1935), *La transhumance des bergers transylvains dans les provinces roumaines*, Rev. de Transylvanie, I.
- Stahl H. H. (1935), *Organizarea socială a ȧrănimii*, în *Enciclopedia Romăniei*, I, București.
- (1958–1965), *Contribuții la studiul satelor depălmășe romănești*, I–III, Edit. Academiei, București.
- (1974), *Istoria și practica investigațiilor sociale. Metode și tehnici*, I, Edit. științifică, București.
- Stahl H. H., Stahl P. H. (1968), *Civilizația vechilor sate romănești*, Edit. științifică, București.
- Stan Chr. (1969), *Industrialisation et urbanisation dans la République Socialiste de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 13, 2.
- (1975), *Progrese în geografie transporturilor din R. S. Romănia, cu privire specială asupra transporturilor auto*, Terra, VII (XXV), 2.
- Stănescu E. (1968), *Geneza noțiunii de „Romănia”. Evoluția conștiinței de unitate teritorială în lumina denumirilor interne*, în *Unitate și continuitate în istoria popoului român*, Edit. Academiei, București.
- Swizewski, C., Oancea D. I. (1978), *La carte des types de tourisme de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 22, 2.
- Șandru I. (1960), *Cîteva considerații geografice asupra orașelor din R.P.R.*, ASUCI — GG, VI, 2.
- (1967), *Contribuții de geografie aplicată privind așezările rurale din Romănia*, Natura, geogr.-geol., XIX, 2.
- (1978), *Romănia, geografie economică*, Edit. didactică și pedagogică, București.
- Șandru I., Cucu V., Chiriac D. (1968), *Distribution and dynamics of the population in the Socialist Republic of Romania*, RRGGG — Géogr., 12, 1–2.
- Șandru I., Cucu V., Poghire P. (1961), *Contributions géographiques à la classification des villes de la R. P. Roumaine*, ASUCI — GG, VII, 2.
- Șandru I., Ungureanu Al. (1967), *Quelques traits géographiques de l'évolution des villes de la R. S. de Roumanie*, ASUCI — GG, XIII, 2.
- Șandru I., Sficlea V., Cucu V. (1964), *Harta repartitiei populației R. P. Române*, Natura, geogr.-geol., XVI, 3.
- Șandru I., Ștefănescu Ioana, Deică P. (1972), *Les changements dans la répartition territoriale de la population occupée dans l'industrie de Roumanie*, ASUCI — GG II, XVIII, 2.
- Ștefănescu Ioana (1963), *Deplasări sezoniere în exploatarea forestieră din R. P. Română*, Com. geogr., SSNG, II.
- (1971), *La répartition géographique de la population active dans l'agriculture de la République Socialiste de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 15, 2.
- (1972), *Fruit growing in Romania*, RRGGG — Géogr., 16, 1.
- (1972), *Subcarpații dintre Sușița — Zăbrău și Buzău*, Studii geografico-economice, Edit. Academiei, București.
- (1973), *Regional types of animal breeding in the Socialist Republic of Romania*, RRGGG — Géogr., 17, 1.
- (1974), *Contribution à la typologie agricole de Roumanie*, RRGGG — Géogr., 18, 1.
- (1979), *Une branche traditionnelle de grande efficacité économique en Roumanie: l'apiculture*, RRGGG — Géogr., 23.
- (1981), *Potențialul pomicol al Republicii Socialiste Romănia*, SCGGG — Geogr., XXVIII.
- Ștefănescu Ioana, Baranovsky Niculina (1968), *Dispersion of rural communities in Romania*, RRGGG — Géogr., 12, 1–2.
- (1978), *Romania's population dynamics over the 1966–1977 period*, RRGGG — Géogr., 23, 2.
- (1980), *Mărimea medie a așezărilor rurale din R. S. Romănia*, SCGGG — Geogr., XXVII.

- Ștefănescu Ioana, Deică P. (1972), *Arii de mare concentrare a industriei din R.S. România*, Rev. statistică, XXI, 1.
- Ștefănescu Șt. (1974), *Demografia, dimensiune a istoriei*, Edit. Facla, Timișoara.
- (1980), *Aspects de la révolution démographique dans les pays roumains à la fin du XVIII-e siècle*, Nouvelles études d'histoire, 1.
- (1981), *De la Romania la România*, Arh. Olteniei, 1, Serie nouă, Edit. Academiei, București.
- Ștefănescu V. (1946), *Stări economice regionale oglindite în evoluția orașelor noastre*, Lucr. sem. geogr. econ., București.
- Trebici V. (1971), *Populația României și creșterea economică*, Edit. politică, București.
- (1979), *Demografia*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- Tudor D. (1968), *Orașe, tirguri și sate în Dacia Romană*, Edit. științifică, București.
- Tufescu V. (1943), *Bucovină și Codri*, BSRRG, LXI (1942).
- (1957), *Mărimca mijlocie a satelor din R.P.R. în anul 1948*, Natura, IX, 4.
- (1962), *Forța de muncă în exploatarea forestieră din R. P. Română*, Rev. statistică, XI, 3.
- (1965), *Creșterea diferențială a populației din România*, SCGGG — Geogr., XII, 2.
- (1966), *Evoluția tipurilor de agricultură din România*, Natura, geogr.-geol., XVIII, 6.
- (1974), *România*, Edit. științifică, București.
- (1977), *Nume populare pentru regiuni geografice din România*, SCGGG — Geogr., XXIV, 2.
- Tufescu V., Rădulescu Constanța (1960), *Aspecte geografice privitoare la cultura sfecei de zahăr în Republica Populară Română*, Probl. geogr., VII.
- Tufescu V., Ștefănescu Ioana (1974), *Les déplacements de la force de travail dans l'industrie de la Roumanie*, RRGGG — Géogr., 18, 2.
- Tufescu V., Ștefănescu Ioana, Rădulescu Constanța (1958), *Densitatea populației R.P.R.*, Rev. statistică, VII, 9.
- Tulescu V. (1941), *Românii din Banat și raporturile lor cu populația alogenă*, BSRRG, LX.
- Ungureanu Al. (1965), *Aspecte geografice în evoluția așezărilor urbane mici din Moldova*, ASUCI — GG, XI.
- (1980), *Orașele din Moldova. Studii de geografie economică*, Edit. Academiei, București.
- Ureche G. (1978), *Letopiseșul Țării Moldovei*, Edit. Minerva, București.
- Urechia V. A. (1902), *Un proiect de geografie socială a României*, BSRRG, XXIII, I. (1902).
- Uruu Veselina (1971), *Aspecte ale mobilității teritoriale a populației orașelor din România*, Rev. statistică, XX, 12.
- Vălsan G. (1912), *O fază în popularea Țărilor Românești*, BSRRG, XXXIII (1912).
- (1924), *Menirea etnografiei în România*, Rev. Cultura, Cluj, I, 2.
- (1927 a), *O știință nouă. Etnografia*, Inst. de arte grafice Ardealul, Cluj.
- (1927 b), *Românii locuiau Delta Dunării în veacul al XV-lea*, Graiul românesc, I, 7.
- (1928), *Mocanii în Dobrogea la 1845*, Graiul românesc, II, 3.
- (1929), *Transilvania în cadrul unitar al pământului și statului român*, vol. jub. Transilvania, București.
- (1938), *Toponimie din punct de vedere geografic. Distribuțiunea în România a trei animale azi dispărute*, Bour — Zimbru — Breb, BSRRG, LVII.
- (1971), *Opere alese*, Edit. științifică, București.
- Velcea I. (1964), *Țara Oașului. Studii de geografie regională*, Edit. Academiei, București.
- Velcea I. (1970 a), *Le système de production agricole du type „Muscele”*, RRGGG — Géogr., 14.
- (1970 b), *Cu privire la răspindirea și concentrarea industriei în Republica Socialistă România*, Terra, II (XXII), 2.
- (1972), *The urbanization process of the rural settlements in Romania*, RRGGG — Géogr., 16, 1.
- (1976), *Géographie économique et sociale de la Roumanie*, Edit. Meridiane, București.
- (1983), *Condiționările geografice și funcțiile agriculturii*, în *Sinteze geografice*, Edit. didactică și pedagogică, București.
- Velcea I., Iordan I. (1963), *Harta utilizării terenurilor în R. P. Română*, Probl. geogr., IX.
- Velcea I., Popovici I., Vișan Gh. (1983), *Harta agriculturii R. S. România, sc. 1:400 000*, Edit. didactică și pedagogică, București.
- Vlad Sorina (1977), *Cent ans de viticulture roumaine*, RRGGG — Géogr., 21.
- (1981), *O formă nouă de valorificare a potențialului turistic — despre „turismul viticol” în România*, vol. „Cercetarea științifică în turismul românesc”, București.
- Vlad Sorina, Alexandrescu Valeria (1983), *Viticultura — străveche ocupație reflectată în toponimie*, SCGGG — Geogr., XXX.
- Vlăduțiu I. (1973), *Etnografia românească. Istoric. Cultura materială. Obiceiuri*, Edit. științifică, București.
- Vraciu A. (1980), *Limba dăco-geților*, Edit. Facla, Timișoara.
- Vuia R. (1931), *Etnografie, etnologie, folclor. Definiția și domeniul*, LIGUC, IV (1928 — 1929), Cluj.
- (1964), *Tipuri de păstori la români*, Edit. Academiei, București.
- Vulcănescu R., Simionescu P. (1974), *Drumuri și populații străvechi*, Edit. Albatros, București.
- Vulpe R. (1976), *Studii tracologice*, Edit. Academiei, București.
- Xenopol A. D. (1939), *Istoria românilor din Dacia Traiană*, Ediția a III-a, București.
- * * (1980), *Annuaire statistique de la Commission du Danube pour 1979*, Budapest.
- * * (1974), *Anuarul demografic al Republicii Socialiste România*, DCS, Com. Naț. Demogr., București.
- * * (1940), *Anuarul statistic al României 1939 — 1940*, ICS, București.
- * * (1950 — 1965), *Anuarul statistic al Republicii Populare Române*, DCS, București.
- * * (1966 — 1981), *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, DCS, București.
- * * (1972 — 1979), *Atlas. Republica Socialistă România*, Institutul de geografie. Edit. Academiei, București.
- * * (1968), *Călători străini despre țările române*, I, Edit. științifică, București.
- * * (1960), *Contribuții la istoria capitalului străin în România de la sfârșitul primului război mondial până la ieșirea din criza economică din 1929 — 1933*, Edit. politică, București.
- * * (1976), *Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic — X)*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- * * (1975), *Dicționarul explicativ al limbii române*, Edit. Academiei, București.
- * * (1966), *Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească, I (1247 — 1500)*, Edit. Academiei, București.
- * * (1953), *Documente privind istoria României, veacurile XIII, XIV și XV, B. Țara Românească (1247 — 1500)*, Edit. Academiei, București.

- * * (1953), *Documente privind istoria României, veacul XIV, C. Transilvania, I (1301 – 1320)*, Edit. Academiei, București.
- * * (1982), *Enciclopedia geografică a României*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
- * * (1938 – 1939), *Enciclopedia României, I – IV*, București.
- * * (1969), *Geografia văii Dunării românești*, Edit. Academiei, București.
- * * (1960 – 1964), *Istoria României, I – IV*, Edit. Academiei, București.
- * * (1965), *Izvoare privind istoria României*, Edit. Academiei, București.
- * * (1969), *Lucrările colocviului național de geografie turismului*, IGG, ONT, București.
- * * (1975), *Lucrările celui de-al II-lea colocviu național de geografie turismului*, Edit. sport-turism, București.
- * * (1980), *Lucrările celui de-al IV-lea colocviu național de geografie turismului*, Inst. geogr., IECIT, București.
- * * (1969), *Lucrările simpozionului de geografie a satului*, IGG, București.
- * * (1898), *Marele dicționar geografic al României, I*, SGR, București.
- * * (1956), *Micul atlas lingvistic român, Serie nouă, I*, Edit. Academiei, București.
- * * (1960), *Monografia geografică a Republicii Populare Române, I, Geografia fizică*, Edit. Academiei, București.
- * * (1960), *Monografia geografică a Republicii Populare Române, II, 1, Geografia economică pe ramură*, Edit. Academiei, București.
- * * (1971), *Piemontul Getic. Studiu de geografie economică*, Edit. Academiei, București.
- * * (1976), *Programul național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976 – 2010*, Rev. päd., 2.
- * * (1977), *Progresul economic în România 1877 – 1977*, Edit. politică, București.
- * * (1970), *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966, II, DCS.*
- * * (1980), *Recensământul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977, I – II, DCS.*
- * * (1977), *Repartizarea teritorială a industriei*, Edit. Academiei, București.
- * * (1978), *Studii de turism, I – II*, IECIT, București.
- * * (1977), *Zonarea turistică a Republicii Socialiste România*, Centrul de cercetări economice pentru promovarea turismului internațional, București.

CONTENTS

HUMAN AND ECONOMIC GEOGRAPHY IN A NEW STAGE OF DEVELOPMENT (Vasile S. Cucu).

9

1 HISTORICAL GEOGRAPHY AND GEOGRAPHIC TOPONYMY

Coordinator DIMITRIE OANCEA

1.1.	General remarks (<i>Dimitrie Oancea, Gheorghe Dragu</i>)	15
1.2.	Historical geography	17
1.2.1.	The geographical background and its impact on the life and history of the Romanian people (<i>Ion Băcănar</i>)	17
1.2.2.	The autochthonous character, permanence and continuity of the Daco-Roman and Romanian population (<i>Gheorghe Dragu, Alexandru Telea</i>)	21
1.2.3.	Populating the territory (<i>Gheorghe Dragu, Nicolae Caloianu</i>)	24
1.2.4.	Forms of territorial — administrative organization (<i>Ion Iordan, Dragoș Bugă</i>)	26
1.3.	Geographic toponymy	30
1.3.1.	The origin of the Romanian people as reflected in toponymy (<i>Dimitrie Oancea, Alexandru Savu</i>)	30
1.3.2.	Categories of toponyms	32
1.3.2.1.	Regional names (<i>Gheorghe Dragu</i>)	32
1.3.2.2.	Names of relief forms (<i>Dimitrie Oancea</i>)	35
1.3.2.3.	Names of watercourses (<i>Dimitrie Oancea, Valeria Alexandrescu</i>)	38
1.3.2.4.	Oikonyms (<i>Alexandru Ungureanu</i>)	41
1.3.2.5.	Hidronyms (<i>Gheorghe Dragu</i>)	45
1.3.2.6.	Phytotoponyms (<i>Dimitrie Oancea, Valeria Alexandrescu</i>)	46
1.3.2.7.	Zootoponyms (<i>Dimitrie Oancea</i>)	48

2 POPULATION GEOGRAPHY

Coordinator DRAGOȘ BUGĂ

2.1.	Numerical evolution (<i>Niculina Baranovsky, Melinda Căndea, Aurora C. ângu, Ioana Ștefănescu</i>)	50
2.2.	Natural movement and territorial mobility	61
2.2.1.	Natural movement (<i>Constanța Rusenescu</i>)	61
2.2.2.	Territorial mobility (<i>Niculina Baranovsky</i>)	67
2.3.	Territorial distribution	74

2.3.1.	Total density (<i>Niculina Baranovsky, Melinda Căndea, George Erdeli</i>)	74
2.3.2.	Density/100 ha agricultural area (<i>Ioana Ștefănescu</i>)	79
2.4.	Structure	82
2.4.1.	Structure by sex and age-group (<i>Niculina Baranovsky, Aurora Crângu</i>)	82
2.4.2.	Structure by nationality (<i>Dragoș Bugă</i>)	88
2.5.	Labour force	90
2.5.1.	Working-age population (<i>Niculina Baranovsky, Aurora Crângu</i>)	90
2.5.2.	Active population (<i>Ludmila Panaile, Maria Chișu</i>)	96
2.5.3.	Working population (<i>Ioana Ștefănescu</i>)	100
2.6.	The population and the socio-cultural development (<i>Dragoș Bugă</i>)	103

3 GEOGRAPHY OF HUMAN SETTLEMENTS

Coordinator VASILE S. CUCU

3.1.	Human settlements — basic geographical categories (<i>Vasile S. Cucu</i>)	120
3.2.	Evolution of the settlements network (<i>Ion Băcănar, Ștefan Olteanu</i>)	124
3.3.	Urban settlements	137
3.3.1.	Town dynamics and ways of growth (<i>Petre Deică, Melinda Căndea, George Erdeli</i>)	137
3.3.2.	Town size (<i>Petre Deică</i>)	149
3.3.3.	The economic basis of the town (<i>Ioan Ianoș</i>)	159
3.3.4.	Socio-economic hierarchy and functional typology of towns (<i>Vasile S. Cucu, Petre Deică, Alexandru Ungureanu</i>)	164
3.3.5.	Essence, forms and factors of urbanization (<i>Ion Șandru, Vasile S. Cucu, Petre Deică</i>)	170
3.4.	Rural settlements	173
3.4.1.	Types of rural settlements — size, form, structure and texture (<i>George Erdeli</i>)	173
3.4.2.	The Romanian peasant house (<i>Dimitrie Oancea</i>)	182
3.4.3.	Dwellings and homesteads with temporal functions (<i>Ioan Popovici</i>)	183
3.4.4.	Functional types of rural settlements (<i>Vasile S. Cucu, Melinda Căndea</i>)	186
3.5.	Regional forms of habitat (<i>George Erdeli</i>)	194
3.6.	Dispersion of settlements (<i>Ion Iordan</i>)	198

4 SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Coordinator IOAN POPOVICI

4.1.	Economic diversity and potential of economic conditions and natural resources: their importance for the national economy (<i>Ion Velcea</i>)	201
4.2.	The economy of pre-socialist periods	206
4.2.1.	Romania's economy till to the First World War (<i>Constantin Mocanu</i>)	206
4.2.2.	The economy during the interwar period (<i>Ioan Popovici</i>)	209
4.3.	Dynamics and modernization of the socialist economy structure (<i>Ioan Popovici, Cezar Popescu</i>)	211
4.4.	Romania's socio-economic development over 1980 — 1990 and prospects up to the year 2,000 (<i>Flórica BORDÂNE</i>)	213

Coordinators ION IORDAN, DUMITRU ALEXANDRU

5.1.	General outline (<i>Alexandra Ghenovici</i>)	217
5.2.	Mining industry (<i>Dimitrie Oancea</i>)	222
5.3.	Power industry (<i>Lidia Bălăușă, Aurora Crângu</i>)	226
5.4.	Ferrous metals industry and non-ferrous metals industry (<i>Claudiu Giurcăneanu</i>)	238
5.5.	Machine building and metal processing industry (<i>Dimitrie Oancea</i>)	247
5.6.	Chemical industry (<i>Ioan Ianoș, Iuliana Pop</i>)	256
5.7.	Industry of building materials (<i>Constantin Mocanu</i>)	265
5.8.	Wood-processing industry (<i>Ioan Ianoș</i>)	270
5.9.	Cellulose and paper industry (<i>Maria Radu</i>)	276
5.10.	Textiles and readymades industry (<i>Sorina Vlad</i>)	280
5.11.	Leather, fur and footwear industry (<i>Maria Glăja</i>)	287
5.12.	Alimentary industry (<i>Alexandra Ghenovici</i>)	292
5.13.	Other branches (<i>Alexandra Ghenovici</i>)	299
5.14.	Factors and criteria of the geographical distribution of industry (<i>Ioan Popovici, Aurora Crângu, Lucreția Mănescu</i>)	302
5.15.	Typology and regionalization of industry (<i>Nicolae Caloianu, Dumitru Alexandru</i>)	305

Coordinators ION IORDAN, ION VELCEA

6.1.	Types of land use (<i>Ion Velcea</i>)	313
6.2.	Agricultural lands	314
6.2.1.	Relationships between natural conditions and agricultural land use (<i>Ion Iordan</i>)	314
6.2.2.	The agriculture	316
6.2.2.1.	General outline (<i>Ion Velcea</i>)	316
6.2.2.2.	Labour force (<i>Florica Bordăne</i>)	318
6.2.2.3.	Updating agriculture (<i>Florica Bordăne</i>)	320
6.2.2.4.	Structure of agricultural lands (<i>Gheorghe Iacob</i>)	329
6.2.2.4.1.	Arable lands (<i>Gheorghe Iacob</i>)	330
6.2.2.4.2.	Vineyards (<i>Sorina Vlad</i>)	354
6.2.2.4.3.	Orchards (<i>Ion Iordan</i>)	365
6.2.2.4.4.	Natural hays and pasture lands (<i>Florica Bordăne</i>)	377
6.2.2.5.	Animal husbandry	381
6.2.2.5.1.	Breedings cows, swines, sheeps, goats, horses (<i>Ludmila Panaite, Maria Chișu</i>)	382
6.2.2.5.2.	Poultry (<i>Ion Iordan</i>)	390
6.2.2.5.3.	Bee keeping (<i>Ion Velcea</i>)	393
6.2.2.5.4.	Silk worm cultures (<i>Victor Ardeleanu, Sorina Vlad</i>)	395
6.2.2.5.5.	Fish rearing and fishing (<i>Petre Negoescu</i>)	397
6.2.2.6.	Geographical zones and types of agriculture (<i>Ion Iordan</i>)	405
6.3.	Forest lands	408
6.3.1.	Forests (<i>Ion Velcea</i>)	408
6.3.2.	Forestry (<i>Grigor Pop</i>)	412
6.4.	Other categories of lands (<i>Ion Iordan, Ioan Ianoș</i>)	415

7 GEOGRAPHY OF WAYS OF TRANSPORT AND COMMUNICATION

Coordinator DRAGOȘ BUGĂ

7.1.	General outline (Nicolae Djamo)	418
7.2.	Railways and railway transport (Dragoș Bugă, Nicolae Djamo)	420
7.3.	Road and motorway transport (Aurel Maier)	428
7.4.	Fluvial and marine transport (Alexandra Ghenovici)	436
7.5.	Air transport (Zenovia Răușă, Dragoș Bugă)	442
7.6.	Other types of transport and communication (Aurel Maier)	446

8 GEOGRAPHY OF DOMESTIC AND FOREIGN TRADE

8.1.	Domestic trade (Claudiu Giurcăneanu)	449
8.2.	Foreign trade dynamics and structure (Alexandra Ghenovici, Sorina Vlad)	453

9 GEOGRAPHY OF TOURISM

9.1.	Tourist availabilities and taxonomy of tourism (Ion Iordan)	461
9.2.	Organization and development of tourism (Cazimir Swizewski, Ion Istrate)	464
9.3.	Forms of tourism (Șerban Dragomirescu, Ion Istrate, Silviu Trufi)	466
9.4.	Big tourist regions	469
9.4.1.	The Black Sea coast and the Danube Delta (Melinda Căndea, George Erdeli, Ioan Popovici)	469
9.4.2.	The Eastern Carpathians (Nicolae Ciangă, Gheorghe Iacob)	477
9.4.3.	The Southern Carpathians (Ion S. Gruescu, Ion Istrate)	485
9.4.4.	The Banat Mountains (Ion Istrate, Silviu Trufi)	489
9.4.5.	The Apuseni Mountains (Gheorghe Iacob)	492
9.4.6.	Urban and peri-urban recreation zones; other tourist areas (Ion Nicolae)	496

10 GEOGRAPHICAL ASPECTS OF TERRITORIAL PLANNING AND ENVIRONMENTAL PROTECTION

10.1.	Socio-historical, economic and political-legal premises (Veselina Urucu)	500
10.2.	Problems of territorial and locality planning (Veselina Urucu, Nicolae Ciangă, Melinda Căndea, George Erdeli, Petre Dan Idu)	504
10.3.	Environmental protection (Veselina Urucu)	510

11 GROUPING THE COUNTIES BY SOCIO-ECONOMIC SIMILARITY CRITERIA (Vasile S. Cucu)

SELECTIVE BIBLIOGRAPHY	527
------------------------	-----

СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ НА НОВОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ (Василе С. Кукку)	9
---	---

1 ИСТОРИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ И ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ ТОПОНИМИКА

Координатор ДИМИТРИЕ ОАНЧА

1.1.	Общие соображения (Димитрие Оанча, Георге Драгу)	15
1.2.	Историческая география	17
1.2.1.	Роль географических рамок в жизни и истории румынского народа (Ион Бэжнэру)	17
1.2.2.	Автохтонность — перманентность и непрерывность существования дако-римского и румынского населения (Георге Драгу, Александру Теля)	21
1.2.3.	Поселение территории (Георге Драгу, Николае Калояну)	24
1.2.4.	Формы территориально-административной организации (Ион Иордан, Драгош Бугэ)	26
1.3.	Географическая топонимика	30
1.3.1.	Происхождение румынского народа и его отражение в топонимике (Димитрие Оанча, Александру Сасу)	30
1.3.2.	Категории топонимиков	32
1.3.2.1.	Регнонимы (Георге Драгу)	32
1.3.2.2.	Названия форм рельефа (Димитрие Оанча)	35
1.3.2.3.	Названия рек (Димитрие Оанча, Валерия Александреску)	38
1.3.2.4.	Ойконимы (Александру Унгуряну)	41
1.3.2.5.	Ходонимы (Георге Драгу)	45
1.3.2.6.	Фитотопонимы (Димитрие Оанча, Валерия Александреску)	46
1.3.2.7.	Зоотопонимы (Димитрие Оанча)	48

2 ГЕОГРАФИЯ НАСЕЛЕНИЯ

Координатор ДРАГОШ БУГЭ

2.1.	Эволюция численности (Никулина Барановски, Мелинда Киндя, Аурора Крингу, Иоана Штефэнеску)	50
2.2.	Естественное движение и территориальное передвижение	61
2.2.1.	Естественное движение (Констанца Руснеску)	61
2.2.2.	Территориальное передвижение (Никулина Барановски)	67
2.3.	Территориальное размещение	74
2.3.1.	Общая плотность (Никулина Барановски, Мелинда Киндя, Джордже Эрдели)	74
2.3.2.	Сельскохозяйственная плотность (Иоана Штефэнеску)	79

2.4.	Состав	82
2.4.1.	Половой состав и возрастные группы (<i>Никулина Барановски, Аурора Крыгу</i>)	82
2.4.2.	Национальный состав (<i>Драгош Бугэ</i>)	88
2.5.	Трудовые ресурсы	
2.5.1.	Население трудоспособного возраста (<i>Никулина Барановски, Аурора Крыгу</i>)	90
2.5.2.	Активное население (<i>Людмила Панаите, Мария Кицу</i>)	96
2.5.3.	Занятое население (<i>Иоана Штефанеску</i>)	100
2.6.	Население и социально-культурное развитие (<i>Драгош Бугэ</i>)	103

3 ГЕОГРАФИЯ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТОВ

Координатор ВАСИЛЕ С. КУКУ

3.1.	Населенные пункты — их основные географические категории (<i>Василе С. Кукку</i>)	120
3.2.	Эволюция сети населенных пунктов (<i>Ион Бэканару, Штефан Олтяну</i>)	124
3.3.	Городские населенные пункты	137
3.3.1.	Динамика и пути роста городов (<i>Петре Дейкэ, Мелинда Кындя, Джордже Эрдели</i>)	137
3.3.2.	Величина городов (<i>Петре Дейкэ</i>)	149
3.3.3.	Экономическая база городов (<i>Иоан Янош</i>)	159
3.3.4.	Социально-экономическая иерархия и функциональная типология городов (<i>Василе С. Кукку, Петре Дейкэ, Александру Унгуряну</i>)	164
3.3.5.	Сущность, формы и факторы урбанизации (<i>Ион Шандру, Василе С. Кукку, Петре Дейкэ</i>)	170
3.4.	Сельские населенные пункты	173
3.4.1.	Типы сельских населенных пунктов — размер, форма, структура и текстура (<i>Джордже Эрдели</i>)	173
3.4.2.	Румынский крестьянский дом (<i>Димитрие Оанца</i>)	182
3.4.3.	Временные жилища и хозяйства (<i>Иоан Попович</i>)	183
3.4.4.	Функциональные типы сельских населенных пунктов (<i>Василе С. Кукку, Мелинда Кындя</i>)	186
3.5.	Региональные формы поселения (<i>Джордже Эрдели</i>)	194
3.6.	Разбросанность населенных пунктов (<i>Ион Иордан</i>)	198

4 СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

Координатор ИОАН ПОПОВИЧ

4.1.	Разнообразие и экономический потенциал природных условий и ресурсов, их значение в народном хозяйстве (<i>Ион Велча</i>)	201
4.2.	Народное хозяйство досоциалистического периода	206
4.2.1.	Экономика Румынии до первой мировой войны (<i>Константин Мокану</i>)	206
4.2.2.	Экономика в межвоенный период (<i>Иоан Попович</i>)	209
4.3.	Динамика и модернизация структуры социалистического народного хозяйства (<i>Иоан Попович, Чезар Попеску</i>)	211
4.4.	Социально-экономическое развитие Румынии в период 1980 — 1990 гг. и в перспективе 2000-го года (<i>Флорика Бордынк</i>)	213

5 ГЕОГРАФИЯ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Координаторы ИОН ИОРДАН, ДУМИТРУ АЛЕКСАНДРУ

5.1.	Общая характеристика (<i>Александра Геневич</i>)	217
5.2.	Добывающая промышленность (<i>Димитрие Оанца</i>)	222

5.3.	Энергетическая промышленность (Лидия Бэлзугэ, Аурора Крингу)	226
5.4.	Промышленность черной металлургии (siderургии) и цветной металлургии (Клаудия Дэсуркэняну)	233
5.5.	Машиностроительная и металлообрабатывающая промышленность (Димитрие Оанча)	247
5.6.	Химическая промышленность (Иоан Янош, Юлиана Поп)	256
5.7.	Промышленность строительных материалов (Константин Мокану)	265
5.8.	Деревообрабатывающая промышленность (Иоан Янош)	270
5.9.	Целлюлозно-бумажная промышленность (Мария Раду)	276
5.10.	Текстильная и швейная промышленность (Сорина Влад)	280
5.11.	Кожевенная, мехошвейная и обувная промышленность (Мария Глэжса)	287
5.12.	Пищевая промышленность (Александра Генович)	292
5.13.	Другие отрасли (Александра Генович)	299
5.14.	Факторы и критерии в географическом размещении промышленности (Иоан Попович, Аурора Крингу, Лукреция Мэнеску)	302
5.15.	Типология и районирование промышленности (Николае Калояну, Думитру Александру)	305

6 ГЕОГРАФИЯ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

Координаторы: ИОН ИОРДАН, ИОН ВЕЛЧА

6.1.	Категории землепользования (Ион Велча)	313
6.2.	Сельскохозяйственные площади	314
6.2.1.	Соотношения природных условий и сельскохозяйственное использование земель (Ион Иордан)	314
6.2.2.	Сельское хозяйство	316
6.2.2.1.	Общая характеристика (Ион Велча)	316
6.2.2.2.	Трудовые ресурсы сельского хозяйства (Флорика Бордынк)	318
6.2.2.3.	Модернизация сельского хозяйства (Флорика Бордынк)	320
6.2.2.4.	Структура сельскохозяйственных земель (Георге Якоб)	329
6.2.2.4.1.	Пахотная земля (Георге Якоб)	330
6.2.2.4.2.	Виноградарство (Сорина Влад)	354
6.2.2.4.3.	Садоводство (Ион Иордан)	365
6.2.2.4.4.	Пастбища и естественные сенокосы (Флорика Бордынк)	377
6.2.2.5.	Животноводство	381
6.2.2.5.1.	Скотоводство, свиноводство, овцеводство, козоводство (Людмила Панаите, Мария Кицу)	382
6.2.2.5.2.	Птицеводство (Ион Иордан)	390
6.2.2.5.3.	Пчеловодство (Ион Велча)	393
6.2.2.5.4.	Шелководство (Виктор Ардэлян, Сорина Влад)	395
6.2.2.5.5.	Рыбоводство и рыболовство (Петре Негоеску)	397
6.2.2.6.	Зоны и географические типы сельского хозяйства (Ион Иордан)	405
6.3.	Лесные угодья	408
6.3.1.	Леса (Ион Велча)	408
6.3.2.	Лесное хозяйство (Григоре Поп)	412
6.4.	Другие категории земель (Ион Иордан, Иоан Янош)	415

7 ГЕОГРАФИЯ ПУТЕЙ СООБЩЕНИЯ И ТРАНСПОРТА

Координатор ДРАГОШ БУГЭ

7.1.	Общая характеристика (Николае Дэжамо)	418
7.2.	Железные дороги и железнодорожный транспорт (Драгош Бугэ, Николае Дэжамо)	420
7.3.	Дорожно-автомобильный транспорт (Аурел Майер)	428
7.4.	Речной и морской транспорт (Александра Генович)	436

- 7.5. Воздушный транспорт (*Зеновия Руста, Драгши Бугэ*) 442
 7.6. Другие виды путей сообщения и транспорта (*Аурел Майер*) 443

8 ГЕОГРАФИЯ ТОРГОВЛИ И ВНЕШНЕТОРГОВЫХ СВЯЗЕЙ

- 8.1. Внутренняя торговля (*Клаудиу Дэсуркэяну*) 449
 8.2. Динамика и структурный состав внешнеторговых связей (*Александра Генович, Сорина Влад*) 453

9 ГЕОГРАФИЯ ТУРИЗМА

- 9.1. Туристский потенциал и туристская таксономия (*Ион Йордан*) 461
 9.2. Организация и развитие туризма (*Казимир Свигжески, Ион Истрате*) 464
 9.3. Виды туризма (*Шербан Драгомиреску, Ион Истрате, Сильвиу Труци*) 466
 9.4. Крупные туристские районы 469
 9.4.1. Черноморское побережье и дельта Дуная (*Мелинда Кындя, Дэсфордже Эрдели, Иоан Попович*) 469
 9.4.2. Восточные Карпаты (*Николае Чангэ, Георге Якоб*) 477
 9.4.3. Южные Карпаты (*Иоан С. Грусеску, Ион Истрате*) 485
 9.4.4. Банатские горы (*Ион Истрате, Сильвиу Труци*) 489
 9.4.5. Западные горы (*Георге Якоб*) 492
 9.4.6. Городские и пригородные рекреативные зоны; другие туристские ареалы (*Ион Николае*) 496

10 ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ СИСТЕМАТИЗАЦИИ И ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

- 10.1. Социально-исторические, экономические и политико-законодательные предпосылки (*Веселина Уруку*) 500
 10.2. Проблемы систематизации территории и населенных пунктов (*Веселина Уруку, Николае Чангэ, Мелинда Кындя, Дэсфордже Эрдели, Петре Дан Иду*) 504
 10.3. Охрана окружающей среды (*Веселина Уруку*) 510

11 ГРУППИРОВКА УЕЗДОВ ПО КРИТЕРИЯМ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОДОВИЯ (*Василе С. Куку*) 514

ВЫБОРНАЯ ЛИТЕРАТУРА 527

REV. 83. as

Redactor: FLORINA GRECU
 Tehnoredactor: ELENA MATEESCU
 Coperta de: EUGEN STOIAN

Bun de tipar 26.VII.1984. Format 8/54×84.
 Coli de tipar 68. 3 hărți color.
 C.Z. pentru biblioteci mari și mici: 91(498)(082)

BCU/ASU/ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY